T.C.

DİCLE ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ BİLİM DALI

TÜRK ROMANINDA DİN VE İNANÇ ALGISI

(1897-1908)

Doktora Tezi

Mehmet Emin GÖNEN

Diyarbakır 2014

T.C.

DİCLE ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ BİLİM DALI

TÜRK ROMANINDA DİN VE İNANÇ ALGISI

(1897-1908)

Mehmet Emin GÖNEN

Danışman

Doç. Dr. Kemal TİMUR

Diyarbakır 2014

Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalında DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir. 20/06/ 2014

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Kemal TİMUR …….

Üye : …….

Üye : ……

Üye : ……

Üye : …….

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Rıfat EFE

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Mehmet Emin GÖNEN

ÖN SÖZ

Edebiyat, insan varlığını ahlak, edep, iktisat, sosyal yaşam, psikoloji ve hayal yönüyle ele aldığı gibi, özellikle insana ait olan bu değerleri etkileyen din yönünden de inceler.

Bir edebi tür olarak roman, insanı hayatın içinde ele alarak yansıtır. Tanzimat'tan II. Meşrutiyetin ilanına kadar yazılan birçok romanda din ve inanışlara yer verilmiş, insanların bu duyguları ve dini algılayışları çeşitli şekillerde yansıtılmıştır.

Yenileşme dönemi Türk edebiyatı veya diğer bir deyişle Tanzimat dönemi Türk edebiyatıyla başlayan çeviriler ve onları takip eden roman yazmaları Servet-i Fünûn, Fecr-i Ati, Milli edebiyat ve Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Özellikle Tanzimat edebiyatı ile başlayan tefrika romanlar başta olmak üzere 1908'e kadar sayısı binlere varan roman yazılmıştır. Bu romanlarda doğal olarak o günün duyuşları, anlayışları, insanların yaşadıkları aşklar ve batılılaşma serüveni yanında pek tabii olarak insanların iç dünyalarında büyük yer edinen dinler ve çeşitli inançlar da işlenmiştir. Dinin ve inanışların büyük rol oynadığı bir toplum olan Osmanlı toplumunda da din ve inançlar romanlarda yansımasını bulmuştur.

Bu romanların hangi din ve inanışları nasıl, ne şekilde ve ne sıklıkla ele aldığı üzerinde Doç. Dr. Kemal Timur'un *Türk Romanında Dinler ve İnançlar* (1872-1896) adlı çalışmasına kadar, yıllarca tasnifli bir çalışma yapılmamıştır. Biz de bu çalışmadan hareket ederek onun bıraktığı 1897 yılından başlamak üzere 1908'e kadar yazılmış olan romanlardaki din ve inanışları ve bunların algılanış şekillerini tespit etmeye çalıştık.

Türk Edebiyat Tarihi boyunca edebi türlerle iç içe ilerleyen ve duygu, düşünce yönüyle onu etkileyen dini inanışlar, Servet-i Fünûn dönemine; daha geniş bir ifadeyle 1897-1908 dönemine gelindiğinde Avrupa edebiyatının ve alafranga yaşama isteğinin toplumda yayılması nedeniyle edebi türler üzerindeki bu etkisini kaybetmeye başlamıştır.

Edebi türlerin özellikle roman türü üzerinde dini duygu ve inanç etkisinin azaldığını -1872-1896 dönemindeki din ve inanç unsurlarının romana yansımalarını araştıran Kemal Timur'un yukarıda adı geçen çalışmasıyla kendi çalıştığımız dönemi karşılaştırdığımızda-

açıkça görmekteyiz. Kemal Timur da bu düşünceyi çalışmasının sonuç bölümünde "Öte yandan din duygusunun romanlarımızda gittikçe azaldığını söylemek yanlış olmaz"[1] şeklinde ifade etmektedir.

Tanzimat döneminde Avrupa edebiyatı ve yaşamı Türk edebiyatını etkilemeye başlamıştır. Fakat bu tesir henüz yenidir. Hem de toplumun her alanına tam yansımamıştır. Dolayısıyla din olgusunun zaten muhafazakâr bir toplum olan Osmanlı toplumu üzerindeki etkisi oldukça fazladır. Bunun yanı sıra eserlerinin birçoğunu bu dönemde yayınlayan ve kendini halka ve halkın değerlerini -din-ahlak vb.- yükseltmeye adayan Ahmet Mithat Efendi önemli bir yazar olarak yerini almaktadır.

Çalışmamızda usul ve metot olarak Kemal Timur'un *Türk Romanında Dinler ve İnançla*r, '*1872-1896*' adlı çalışmasını esas aldık. Biz de *Türk Romanında Din ve İnanç Algısı* adını verdiğimiz bu çalışmamızı 1897'den başlatarak 1908'e yani II. Meşrutiyetin ilanına kadar sınırladık. Çünkü bu tarihten itibaren Osmanlı toplumunda çok büyük ve köklü siyasi, sosyal ve edebi değişmeler olmuştur. Bu değişimler de kaçınılmaz olarak romanlara yansımıştır.

Bu tarihten sonraki dönemi 1908-1923 yılına kadar Yaşar Şimşek halen doktora tezi olarak çalışmaktadır. 1924-1928 dönemini ise Araş. Grv. Serdar Demircan yüksek lisans tezi olarak çalışmıştır.

Bu çalışmamızda amacımız bu dönemdeki dini duygu, inanç, mitolojin ve hurafelerin bu dönem romanlarına ne ölçüde ve ne şekilde yansıdığını, bununla beraber roman kahramanlarının ve yazarların bu unsurları algılayışlarını tespit etmektir. Böylece o günkü toplumun bu inançlara ne kadar önem verdiğini, diğer ideolojilerle inanç arasında nasıl gidip geldiğini ve bunları kıyasladığını ortaya çıkarmaktır.

Çalışmamıza, okuyacağımız romanları kütüphanelerden araştırmayla başladık. Böylece bu dönem içinde yazılmış elli sekiz roman bulduk. Bunların büyük çoğunluğu Osmanlıcadır. Tespit ettiğimiz bu romanları teker teker okuduk. Okuma esnasında romanlarda geçen dini duygu, inanç ve bunlarla ilgili diğer unsurları tespit ettik. Romanlarda din ve inanç algısının nasıl işlendiğini bir bütün olarak çalışmamızın birinci

[1] Timur, Kemal, *Türk Romanında Dinler ve İnançlar*, Elips yayınları, 2006, s. 528.

bölümünde verdik. Bu romanları okurken çok hacimli olduğu halde, içinde hiçbir dini duygu veya inanç unsuruna rastlamadığımız romanlar da oldu.

Çalışmamızın birinci bölümünü İncelenen Romanlarda Din Duygusu ve Dini Unsurlar başlığı ile isimlendirdik. Bu bölümde romanlardaki olayların anlatımı içinde bu unsurları tespit ettik. İkinci bölümde ise, hangi dini duygu ve inanç unsurunun hangi romanda, ne şekilde ve ne sıklıkla geçtiğini belirlemeye çalıştık. Roman kişilerinin ve roman yazarının bu unsurları algılama şekillerini belirleyip bu konulara hangi maksatla değindiğinin üzerinde durduk. Mehmet Vecihi başta olmak üzere bazı yazarlar romanda dini unsurlardan anlatıcı olarak söz etmektedirler. Bunları tespitten sonra şöyle bir konu tasnifi ortaya çıktı. Önce İslamiyet ve Müslümanlık konusunu tespit ettik. Buna bağlı olarak imanın altı esasının romanlarda nasıl ve ne kadar geçtiğini bulmaya çalıştık

İbadet başlığı altında namaz, oruç ve dua gibi ibadetleri belirledik. Bunlardan başka dönemin romanlarının konusuna bağlı olarak günah ve şeytan konusunun çok fazla geçtiğini gördük. Bu konulardan başka İslamiyet'te olan farklı dini inanç unsurlarını kaydettik. Bunlar, melek, cin, şeytan, sevap, amel defteri, ceza, mükâfat, nikâh, talak, şehitlik, nazar, sadık rüya, kıyamet alametleri, Levh-i Mahfuz, kutsal kişiler, kutsal aylar; günler, geceler ve kutsal mekânlardır.

Diğer bir başlığımız batıl inançlardır. Burada ise dinde yeri olmayan fakat halk arasında inanılan, fal, kurşun dökmek, büyü, tütsü ile az da olsa, hayalet, cadı, vampir gibi konuları belirledik.

Romanlarımızda semavi din olarak İslamiyet'ten başka Hıristiyanlık ve Hıristiyanlığa ait inanç unsurlarını da tespit ettik. Bu inanç, daha çok Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarında geçmektedir. Hıristiyanlık ile İslamiyet'in karşılaştırılması, din değiştirmek, Hz. Meryem Hz. İsa, mezhep, perhiz, haç, papa, azize, çan, manastır bu konuların başlıcalarıdır. Mitoloji konusunun da birkaç romanda geçtiğini gördük.

Çalışmamız önsöz, girişten başka üç bölüm, sonuç ve kaynakçadan oluşmaktadır. Tezimize konu olan romanlardaki dini duygu ve inançları araştırırken, tespit ettiğimiz inanç ve dini duygular üzerinde bir yorum ve tartışmaya girişmedik. Sadece roman kişilerinin ve yazarın bu konular hakkındaki konuşmalarını, algılayış şekillerini, ne maksatla söylediklerini ve yorumlarını vermeye çalıştık.

Türk Romanında Din ve İnanç Algısı adlı bu çalışmayı ortaya çıkarmak için elimden geleni yapmaya çalıştım. Eksikliklerimin farkındayım. Bu eksikliklerimi giderme niyetim ile hoş görüleceğimi temenni ederim. Bu konuyu çalışmamı bana tavsiye eden ve çalışma boyunca rehberliğini, hoşgörüsünü ve bilgisini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Kemal Timur'a teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet Emin GÖNEN

DİYARBAKIR 2014

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ……...…..….i

İÇİNDEKİLER…….…..……v

ÖZET……..…....xi

ABSTRACT…….…....xii

KISALTMALAR……...…..xiii

GİRİŞ…….…..…..1

1. BÖLÜM

1.1. İNCELENEN ROMANLARDA DİN DUYGUSU VE DİNİ UNSURLAR…...…10

1.1.1. ZEHRA……..……11

1.1.2. ARABA SEVDASI……..…..…14

1.1.3. İFFET……..…..…..19

1.1.4. MUTALLAKA……...…….…...24

1.1.5. MÜREBBİYE……..……..26

1.1.6. BİR MUADELE-İ SEVDA……..….…35

1.1.7. METRES…….…….……..42

1.1.8. TESADÜF…….……50

1.1.9. NİMETŞİNAS……..…….…..……..…56

1.1.10. ŞIPSEVDİ…….,,,,…….…….…….……62

1.1.11. EYLÜL……,,,…….,…….…..…….…...…..71

1.1.12. MAİ VE SİYAH……..…….…..…….……...…76

1.1.13. KIRIK HAYATLAR……..……...……..…..….84

1.1.14. AŞK-I MEMNU.....90

1.1.15. GÖNÜLLÜ……..……..…99

1.1.16. ESKİ MEKTUPLAR……...108

1.1.17. ALTIN ÂŞIKLARI…….115

1.1.18. MESÂİL-İ MUĞLÂKA …….119

1.1.19. İKİ HEMŞİRE.……124

1.1.20.ÇÖLDEBİR SERGÜZEŞT…..…….,,,,,,,……128

1.1.21. MÜŞÂHADÂT I ŞAİRÂNE YAHUT VUSLAT-I ÂŞIKÂNE…….……...131

1.1.22. DİLAVER …….,,,,,,.……...134

1.1.23. CANİ Mİ MASUM MU?..……,,,……..……..……..……..142

1.1.24. ZAVALLI NECDET…….,,,.…….. 151

1.1.25. KADIN KALBİ……...155

1.1.26. TEEHHÜL ÂLEMİNDE.…….164

1.1.27. MÜZEYYEN……...…….177

1.1.28. İSKAMBİL…….…..…….180

1.1.29. SOLGUN YADİGARLAR…….…….181

1.1.30. DÂMEN ÂLUDE.…….…… 182

1.1.31. PİYANO…….…….…….187

1.1.32. İSMETE TAARRUZ…….…..…..188

1.1.33. AŞK-I MASUMANE…….…….…….189

1.1.34. SAMİMİYET…….…..……. 191

1.1.35. NİNNİ……...……192

1.1.36. NEDAMET……..…….193

1.1.37. LEMAN……..……..194

1.1.38. MÜNEVVER……..…. 198

1.1.39. ÖLMÜŞ BİR KADININ EVRAK-I METRUKESİ……..…..201

1.1.40. REFET……..…… 204

1.1.41. UDİ……..……..….211

1.1.42. HALİME……..…….…….217

1.1.43. ÇOBAN KIZI…….221

1.1.44. HİKMET……...…..…224

1.1.45. ÂKİF……...……...230

1.1.46. MÜJGAN……..…….…....238

1.1.47. MESUDE…….……...…245

1.1.48. HÜRREM BEY……..251

1.1.49. SAİL…….……..255

1.1.50. MALİK…….…..259

1.1.51. HASBİHAL…….…..262

1.1.52. NERİME…….……263

1.1.53. NEDAMET……264

1.1.54. HASTA…… …..266

1.1.55. SEVDA-YI MASUMANE……272

1.1.56. HARABE…….……...274

1.1.57. FERYAD…….……...278

1.1.58. HAYAL İÇİNDE…….……..282

2. BÖLÜM

2. 1. SEMAVİ DİNLER…….……286

2.1.1. İSLAMİYET……286

2.1.1.1. İslamiyet-İslam Şeriatı-Müslüman-Müslümanlık ……..…286

2.1.1.2. İMANIN ESASLARI…….....299

2.1.1.2.1. Allah'ın Varlığına ve Birliğine İman Etme……299

2.1.1.2.2. Melekler…….....342

2.1.1.2.3. Peygamberler……..…….……353

2.1.1.2.4. Kutsal Kitaplar…….…….…… 358

2.1.1.2.5. Kader ve Kaza……..…….. ……..370

2.1.1.2.6. Âhiret……..……...……381

2.1.1.2.7. Cennet ve Cehennem…..……..……..…….395

2.1.1.3. İBADETLER……..…….…….…… 402

2.1.1.3.1. Namaz ve Namazla İlgili Unsurlar……...……...……..……403

2.1.1.3.2. Ramazan-Oruç..……..……...…….418

2.1.1.3.3. Dua-Tövbe…….……...…… 421

2.1.1.4. DİĞER DİNİ UNSURLAR…….442

2.1.1.4.1. Amel Defteri.....,,,,,,,,,,,,,, 442

2.1.1.4.2.Levh-i Mahfuz.…….,,,,,,,,,,,,,443

2.1.1.4.3. Sevap-Günah…….……,…444

2.1.1.4.4. Peri…….……465

2.1.1.4.5. Cin-Şeytan…….……,...470

2.1.1.4.6. Nasip (Kısmet)…….....483

2.1.1.4.7. Namahrem……..……486

2.1.1.4.8. Mekruh…….…….487

2.1.1.4.9. Kefaret……..…….487

2.1.1.4.10. Ceza-Mükâfat…….....…….....489

2.1.1.4.11. Nikâh……..…….492

2.1.1.4.12. Talak (Boşanma)……..……509

2.1.1.4.13. İffet (Namus)……..…….....515

2.1.1.4.14. Şehitlik……..……...535

2.1.1.4.15. Nazar……..…… 538

2.1.1.4.16. Sadık Rüya……...…….... 539

2.1.1.4.17. Kıyamet Alametleri……...……...540

2.1.1.4.18. Kutsal Kişiler ve Din Büyükleri……...……... 542

2.1.1.4.18.1. Hz. Havva… ……...543

2.1.1.4.18.2. Hz. Lokman..…….……544

2.1.1.4.18.3. Hz. Hızır...…….……545

2.1.1.4.18.4. Hz. Ali……...…….. 547

2.1.1.4.18.5. Diğer Din Büyükleri……..548

2.1.1.4.19. Kutsal Ay, Gün ve Geceler…….……,,,,,,,,,,,,548

2.1.1.4.20. Kutsal Mekânlar……...551

2.1.1.4.21. Din Değiştirmek…….....554

2.1.1.4.22. İslamiyet ile Hıristiyanlığın Karşılaştırılması.....556

2.1.1.4.23. Kâbe ile Manastırın Karşılaştırılması.....,,,,,,,,,,,,559

2.1. 2. HIRİSTİYANLIK……..…….……,,,561

2.1.2.1. Hz. Meryem ve Hz. İsa…….…….……..…..…….,,,..567

2.1.2.2. Mezhep…….…….…..…..……..571

2.1.2.3. Perhiz...…….…….…..…..…….574

2.1.2.4. Günah Çıkartma……..... 576

2.1.2.5. Haç, Salib, İkon, Put, Çan,Kilise, Manastır……..……..…….577

2.1.2.6. Papa, Azize, Papaz, Rahip,…….....583

3. BÖLÜM

3.1. BATIL İNANÇLAR……..…….....,,,,,,,,,,,,....589

3.1.1. Kurşun Dökmek, Efsun Okumak, Fal, Tütsü, Sihir (Büyü), Uğursuzluk.,,,,,,,,,,,,,,,.589

3.1.2. Hayalet-Cadı-Vampr…….….....,,,,,,,,,,,,,,,,,,...……,,601

4. BÖLÜM

4.1. MİTOLOJİ……..…….……603

SONUÇ……..……608

TABLOLAR……..……..……619

KAYNAKÇA…..……..…….……633

ÖZ GEÇMİŞ……..……649

ÖZET

Tanzimat'tan II. Meşrutiyetin ilanına kadar yazılan birçok romanda din ve inanışlara yer verilmiş, insanların dini algılayışları çeşitli şekillerde yansıtılmıştır.

Yenileşme dönemi Türk edebiyatı; diğer bir deyişle Tanzimat dönemi Türk edebiyatıyla başlayan çeviriler ve onları takip eden roman yazmaları, Servet-i Fünûn, Fecr-i Ati, Milli edebiyat ve Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Dinin ve inanışların büyük rol oynadığı bir toplum olan Osmanlı toplum yaşayışındaki din ve inançlar da romanlarda yansımasını bulmuştur.

Türk romanında Din ve İnanç Algısı adını verdiğimiz bu çalışmamızı 1897'den başlatarak 1908'e yani II. Meşrutiyetin ilanına kadar sınırladık. Bu çalışmamızda amacımız bu dönemdeki dini duygu ve inançların, mitolojinin ve hurafelerin bu dönem romanlarına ne ölçüde ve ne şekilde yansıdığını tespit etmektir. Böylece o günkü toplumun bu inançlara ne kadar önem verdiğini, diğer ideolojilerle inanç arasında nasıl gidip geldiğini ve kıyasladığını ortaya çıkarmaktır.

Bu çalışmamız sonucunda, edebi türlerin özellikle roman türü üzerindeki dini duygu ve inanç etkisinin azaldığını, gördük.

Türk Romanında Din ve İnanç Algısı adlı çalışmamız Önsöz ve Girişten sonra dört bölüm ile -bu bölümler Romanlarda Din Duygusu ve Dini Unsurlar, Semavi Dinler, Batıl İnançlar, Mitoloji- Sonuç ve Kaynakçadan oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: **Edebiyat, Roman, Din, İnanç, Algı.**

ABSTRACT

In many novels which were written from Tanzimat (First Constitutional Era) up to the II. Meşrutiyet (Constitutional Monarchy), the religion and beliefs were included and people's perceptions of religion are reflected in a variety of ways.

Innovation era of Turkish literature; in other words, translations starting with the Tanzimat Period Turkish literature and writing novels following them, has reached the highest level with Servet-I Fünûn, Fecr-i Ati, National Literature and Republican Turkish literature. In the Ottoman social life, in which religion and beliefs play a major role, religion and beliefs are also reflected in the novel.

We have limited our work, which we named "Perception of Religion and Belief in the Turkish Novel", starting from 1897 to 1908 namely, the II. Meşrutiyet (Constitutional Monarchy). Our aim in this study is to detect in what extent and how all religious feelings and beliefs in this period, mythology and superstition are reflected on the novels of this era. Therefore, we want to reveal how faith and other ideologies were compared and how much importance this time people gave to these beliefs.

In the result of our study, we saw that the effect of religious feelings and beliefs reduced on literature especially on the novel.

Our work called "Perception of Religion and Belief in the Turkish Novel" is consist of Preface, Introduction, Four sections –Religion Concept and Religious Matters in the Novels, Monotheistic Religions, Superstitions, Mythology- Results and References.

Key Words:Literature, Novel, Religion, Belief, Perception.

KISALTMALAR

A.g.e.: Adı Geçen Eser

Başk. : Başkanlığı

c. :Cilt

Çev: Çeviren

s. : Sayfa Numarası

Yay.:Yayınları

GİRİŞ

İnsanoğlu kendisini dünya yüzünde gördükten ve belli bir süre yaşayıp toplumsallaştıktan sonra yaratıcı tarafından ruh ve kalp dünyasına yüklenen duygu ve düşüncelerin çeşitli yansımalarını ortaya koymaya başlamıştır.

Bu duygu, düşünce gücünü ve çeşitlerini de zamanla sistemli bir hale gelmiş olan edebiyatla göstermiştir. Fakat dünya tarihinin ilk yüzyıllarında yaşayan insanların doğal olarak bir edebiyat yapmak maksadıyla güzel söz söylemek gibi bir kaygıları yoktu.

İlk insanın kaygısı daha çok akıl ve kalp dünyalarından gelen bir iç gücün etkisiyle, ilk tanıştıkları bu farklı âlemin nasıl, niçin ve kim tarafından yapıldığını merak etmek olmuştur. Bu kaygı ve merak, ilk insanları bu nasıl, niçin ve kim sorularının cevaplarını bulmaya itmiş ve sonunda bulduğu bu cevaplar insanoğlunuinanmaya sevk etmiştir. Esas itibariyle yaratılışından beri içine inanma ihtiyacı konmuş olan insanoğlu o günden bugüne soyut ve somut ve adına tanrı dediği varlıklara inanmıştır.

İnsanların inandıkları bu tanrı, bazen ilk insandan başlayarak İslâm inancına göre son peygamber olan Hz. Muhammed'e kadar gelen peygamberlerin bildirdikleri tek ve eşsiz olan Allah olmuş, zaman zaman da insanların kendilerince icat ettikleri somut nesneler veya yaratılmış olan varlıklar olmuştur.

Tarih boyunca insanla beraber varolagelen bu din olgusuna ve inanç sistemlerine insanoğlunun bakışı ve algılayışı farklı farklı olmuştur. Bir toplum için kutsal sayılan bir nesne veya kavram başka bir toplum için hiç bir anlam ifade etmemiştir. Bu durum o toplumların ve özel anlamda kişilerin hayata bakışları, din ve inanç olgusunu algılayışları ile ilgili bir durumdur."Psikoloji ve bilişsel bilimlerde duyusal bilginin alınması, yorumlanması, seçilmesi ve düzenlenmesi anlamına gelen algı"[2] kişinin çevresini tanımlaması, yorumlaması ve değerlendirmesi ile ilgili bir faaliyettir. Bu faaliyet bireyin dini algılayıp değerlendirmesinde, kabul edip veya reddetmesinde de kendini gösterir.

Genel anlamda bakıldığında din ve inanç kavramı aynı anlamı taşıyor görünmektedir. Fakat zaman geçtikçe bu iki kavramın farklı anlamlara geldiği ve farklı

[2] Schacter, Daniel, 2011, Psychology, Worth Publishers.

düşünce ve davranışları kastettiği belirgin hale gelmiştir. Din olgusu bütün toplumlarda rastlanılacak kadar yaygın ve eski bir davranış örüntüsüdür. Ancak dinin her toplumda ortaya çıkış tarzı farklıdır. Bir toplum ne kadar ilerlemişse o kadar karmaşıklaşmış olup, kutsal ve din dışı ayrımları da o ölçüde bundan etkilenmiştir. Kutsaldan ise sadece tanrılar veya kutsal ruhlar kasdedilmemektedir. Bir taş bir ağaç bir odun parçası, bir ev, bir sembol bir nehir veya herhangi bir cisim kutsal olabilir. Bu ölçüde genişletilmiş bir kutsallık hemen hemen her yerde bulunabilir.

> Dinin tarihsel süreç içerisinde insanoğluyla birlikte varlığını sürdürdüğü, bir başka ifadeyle insanın olduğu her zaman diliminde ve her yerde dinin de var olduğu bir gerçektir. Öyle ki inanılan varlık ve değerlere yönelik zaman zaman birbirinden çok farklı yapılar gösterse de insanlar mutlaka bir inanç istemi içerisinde olmuşlardır….
>
> Kur'an, din terimini özel anlamda İslâm dini için de kullanmakta ve " Allah katında din (ed-din) İslâm'dır." (3. Âl-i İmran, 19) demektedir. Bir diğer ifadesinde ise "Kim İslâm'dan başka bir din seçerse bu ondan kabul edilmeyecektir." (3. Âl-i İmrân, 85) diyerek İslâm'ın dışındaki dinlere de dikkat çekmektedir. Kur'an'ın bu kullanımı dikkate alındığında, Allah'ın inanan insanlara öngördüğü dinin İslâm olarak belirtildiği, ancak bunun dışındaki dinlerin mevcudiyetinin de prensip olarak kabul edildiği aşikârdır. [3]
>
> Terim olarak "din" akıl sahiplerini kendi arzuları ile bizzat hayırlara sevk eden ilahi bir nizam, Allah tarafından konulmuş ve insanları O'na ulaştıran bir yoldur…Din kelimesi ve türevleri Kur'an'da 95 defa geçmiş ve; "din" dinu'l-hak (hak din) dinü'llah... gibi meşhur manalarında kullanılmıştır. Din olgusu ilk insandan beri var olagelmiştir. Yüce Allah, hak dinin ilkelerini ilk insan/ilk peygamber, Âdem (a.s.)'dan itibaren bütün insanlara "vahiy" yoluyla bildirmiştir…. Din kavramı, îman ve uygulamadan oluşan bir bütündür.[4]

"Dinler tarihinin tespitine göre, kutsal kitaplar dinin kaynağını ilk insana ve dolayısıyla onu yaratan Allah'a bağlamaktadır. İlkel kabilelerin dahi insanların ahlaki adaba uyup uymadığını denetleyen ve gökte bulunan bir Tanrı kavramına inandıkları görülmüştür."[5]"Yine bu ilkel kavimlerde, Allah inancına paralel olarak öldükten sonra tekrar dirilme inancının varlığı da tespit edilmiştir…"[6]

Bu görüşten hareketle bu ilkel kabileler zaman içinde yerleşik düzene geçip toplumsallaştıkça, Allah tarafından kendilerine peygamberler vasıtasıyla gönderilen inanç sistemini/dini hayatlarının birçok alanına yansıtmaya başlamışlardır. Bazı dönemlerde ve bazı toplumlarda inanç diğer bir deyişle din, hayatın her yönünü sararak toplumun günlük sosyal yaşamını düzenleyen kurallar sistemi haline gelmiştir.

---

[3] Gündüz, Şinasi, "Yaşayan Dünya Dinleri," Diyanet İşleri Başk. Yay. Ankara, 2007, s. 17-18-19.
[4] Karagöz, İsmail, "Dini Kavramlar Sözlüğü", Diyanet İşleri Başk. Yay. Ankara, 2010, s. 122.
[5] TÜMER, Günay, KÜÇÜK, Abdurrahman,"Dinler Tarihi", Ocak Yay., İstanbul, 1993,15.
[6] Düzgün Şaban Ali, "Din Birey ve Toplum," Akçağ Yay. Ankara, 1997, s. 8.

> Türk sosyolojisinin kurucusu sayılan Ziya Gökalp da insan ve toplum hayatında dinin, inançların ve din duygusunun önemli olduğunu söyler. Ziya Gökalp, İstanbul Darülfünun'unda, kurucusu olduğu sosyoloji kürsüsünde ilk dersini dine ayırır. Bu da inanç konusunun, toplumların hayatında önemli bir yeri olduğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir.[7]

> Dinin sosyal hayat içinde en hâkim bir vaziyette bulunduğu ve öteki sosyo-kültürel faaliyet alanlarının hemen hepsini etkisi altında bulundurduğu geleneksel toplumda üyeleri arasında dinî bakımdan tam bir inanç ve ibadet birlik ve beraberliği mevcuttur… Böylece geleneksel toplumda dinin temel sosyal fonksiyonlarından biri muhafazakârlık olmaktadır.

> Öte yandan, genel olarak dinin ve dolayısıyla da özellikle İslâm dininin toplumda her şeyden önce toplumsal düzen ve istikrarı temsil suretiyle önemli bir sosyal bütünleşme faktörü olarak kendini göstermekte oluşu,,-Weber'in araştırmaları dinî inanç, düşünce ve değerlerin yerine göre önemli toplumsal değişme fonksiyonları ifa ettiğini göstermiş olup- kanaatimizde bu durum İslâmiyet için de geçerliliğini korumaktadır.[8]

Dinin yanı sıra tarih boyunca toplumlarda varlık gösteren çeşitli inançlar mevcut olmuştur. Hurafe veya batıl diye adlandırılan bu inançlar, toplumların yaşam tecrübelerinden ve bu tecrübenin bir sonucu olan mitolojiden, efsaneden veya benzer söylencelerden kaynaklanmış; gerçek dini inançla karıştırılmaya başlandığından itibaren de toplumların yaşamını yönlendirmede önemli bir yere sahip olmuştur.

> "Söylence" diye anılan ürünlerin eski Anadolu dillerindeki karşılığı "mitos"dur…Söylenceler, tanrılaştırılmış insanların, insanlaştırılmış tanrıların egemenlik sürdükleri geniş bir varlık alanıdır…Söylence inanç bağlantısı güncel olayları etkileyecek bir içerik kazanmakta eski, daha önceki eskiyle beslenerek, etkinliğini sürdürmeye çalışmaktadır… Söylenceler, birer hayal ürünü olarak kaldığı sürece, toplulukların düşgücünü, yaşama anlayışını, evrene hangi gözle baktıklarını gösterme bakımından üzerinde durulmaya değer varlıklardır. Ancak bir söylence, biçim değiştirerek, inanç kılığına girer de güncel yaşamı yönlendirmeye kalkışırsa sınırları dışına taşmış, sakıncalı duruma gelmiş demektir.[9]

Toplum içinde eskiden beri ortaya çıkmış olan ve zaman zaman da inanılan, fakat gerçekliği olmayan bu inançlara hurafe de denmektedir. Hurafe olarak adlandırılan, çoğunlukla da dini inanç unsurlarıyla karıştırılan ve dinin özünde varmış gibi kabul edilenbu anlatım ve davranışlar, her toplum ve her dinde kendine yer bulmuştur.

> "Sözlükte "bunamak" anlamına gelen haref kökünden türemiş bir isim olan hurâfe kelimesi, "akla ve gerçeğe aykırı düşen aldatıcı söz" demektir. Masal, efsane ve genel olarak gerçek dışı olduğu kabul edildiği halde hoşa giden nakil ve rivayetlere de hurafe denmiştir. Belirli bir kültürün asıl dinine muhalefet eden inanç ve uygulamalar için kullanılan hurafe kavramının modern tanımı analitik olmaktan ziyade tasvirî ve küçük görücüdür… Henüz kurumsallaşmamış halk inançlarından oluşan iptidai toplulukların dinlerinde hurafe kavramının varlığı düşünülemez. Hurafe kavramı, değer koyan bir ifade olarak ancak medeniyetin ilerleyişi sonucunda inanç biçimlerinin farklılaşması ile birlikte ortaya çıkmış olmalıdır.

> Hurafe kelimesi Kur'anda yer almamakla birlikte onunla anlam yakınlığı bulunan üstûrenin (uydurulmuş söz) çoğulu esâtir dokuz âyette geçmektedir… Hadis literatüründe hurafe

[7] TİMUR, Kemal, "Türk Romanında Dinler ve İnançlar", Elips Yay., Ankara, 2006, s. 17.
[8] Günay, Ünver, "Din Sosyolojisi" İnsan Yay., İstanbul, 2006, s. 395, 530.
[9] Eyüboğlu, İsmet Zeki, "Anadolu İnançları/Anadolu Mitolojisi", Geçit Kitabevi, İstanbul, 1987, s. 5-12.

> kelimesi sadece bir rivayette yer almaktadır. Din dışı alanları da kapsamakla birlikte dinî konularda daha yaygın olan hurafe hemen hemen bütün dinlerde mevcuttur. Hurafelerin, genellikle otantik dini metinlerin zamanla yok olması ve geçmiş kavimlere ait bâtıl inançların yeni dine taşınması yoluyla oluştuğu kabul edilir. Örneğin İslâmiyeti kabul eden çeşitli din mensuplarının eski dinlerine ait bazı telakkileri korumaya devam ettikleri ve bunları diğer Müslümanlara da aktardıkları bilinmektedir.[10]

Yukarıda tanımı ve ortaya çıkış şeklinden sözedilen bu hurafelerin ve bunların uygulamalarının günümüzde de az da olsa hala devam etmekte olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin "insan bedenindeki kaşıntı ve seğirme gibi hallerin geleceğin habercisi sayılması, ayak tabanının kaşınması uzun yola çıkılacağına, sağ avucun kaşınması para geleceğine, sol avucun kaşınması para çıkacağına, horozların vakitsiz ötmesi ve köpeklerin uluması kötü haber alınacağına kedinin ev içinde yeri tırmalaması havanın bozacağını göstermesi, bazı hayvanların uğursuz sayılması,"[11] geçerli bir dayanağı olmayan buinançlardan sadece bir kaçıdır.

Güzele ve inceliğe meyilli olan insan, zaman içinde yaşam anlayışı inceldikçe artık yeme içme ve giyinme gibi temel ihtiyaçlarının dışında ruhi melekelerini ve kalbi duygularını doyuracak sanatsal zevkler arama yoluna girmiştir. İnsan, içindeki bu güzelliği algılama ve hissetme gücünün doğadaki karşılığını veya yansımasını görmek istemiştir. Bu istek onu her alanda insan ruhunun ve aklının hoşuna gidecek ve ona kalp ve ruh açısından haz verip içindeki olumlu duyguları harekete getirecek güzellikleri ortaya çıkarmaya sevk etmiştir. İşte insanoğlu tarih boyunca bu isteğin sevkiyle, adına sanat denilen olguyu ortaya çıkarmıştır.

Nitekim Orhan Okay'ın *Estetik ve Güzel* sanatlar adlı yazısında yaptığı değerlendirme bu düşünceyi aydınlatması açısından çok çarpıcıdır.

> Menfaatlerimiz, biyolojik hayatımızın devamı için gereklidir. Gerçeği aramak bilgi hayatımızın, iyilik etmek irade hayatımızın, güzellik ise duygu hayatımızın tezahürüdür. Bu son üç kavram, ruhî yaşayışımızın esasını meydana getirir. İnsanı, bu dört davranış şeklinin dışında düşünmek mümkün değildir. Menfaatlere yönelen davranışlarla beraber ruhun diğer üç değere yönelişi her insan için mevcuttur. Yani herkesin gerçeğe, iyiye ve güzele az veya çok bir meyli vardır. Bu meyil bazılarında fazla gelişmiştir. Üçüncü bir grup, güzellik duyguları gelişmiş insanları teşkil eder. Bunlar sanatkârlardır."[12]

Ayrıca insanın içinde var olan ve gerçeği arayan din duygusu ile sanatsal zevki arayan güzellik ve iyilik duygularının temelde aynı olduğunu şöyle ifade eder.

---

[10] Yel, Ali Murat,; Yusuf Şevki Yavuz, "İslâm Ansiklopedisi" Türkiye Diyanet Vakf. Yay., 1998, c. 18, s. 381-382.
[11] Albayrak, Nurettin, "İslâm Ansiklopedisi" Türkiye Diyanet Vakf. Yay., 2001, c. 23., s. 299.
[12] OKAY, Orhan, "Sanat ve Edebiyat Yazıları", Dergah Yay., İstanbul, 1998, s. 13-14.

> Aslında ister vahiy kaynağından, isterse beşerî bir düşünceden doğsun, mutlak yaratıcı olan bir varlığı aramak insan aklı için kaçınılmaz bir tavırdır. Sebeplerin sebebi ve her şeyin nihai, mutlak yaratıcısı olan Allah, illiyet (=her şeyin sebebini arama) prensibiyle işleyen akıl için vazgeçilmez bir neticedir. Binaenaleyh, gerçek, iyilik ve güzellik duyguları, idealde, din duygusuyla ayniyet kazandığı gibi, her çeşit din duygusunda da gerçek, iyilik ve güzellik ayrı ayrı veya terkibi bir durumda bulunur. Tasavvufî bir düşünce de, bu hususu açıklamada bize ışık tutmaktadır. İslâm tasavvuf sisteminde Allah, mutlak gerçek, mutlak güzel ve mutlak iyidir."[13]

Sanatın veya güzel sanatların birçok tanımının olduğunu veya hiçbir tanımının olmadığını söyleyen Orhan Okay, aslında sanatın tanımının değil, tasvirinin yapılması gerektiğini şöyle ifade eder: "O hâlde bir batılı yazarın şiirin tarifi için söylediği paradoksal cümleyi biz de sanat için geçerli kabul edelim. 'Sanatın tarifi olmaz. Eğer olsaydı bin türlü değil, bir tarifi olurdu.' Bu şekilde belirli bir tarifi olmayan şeyi elle tutar hâle getirebilmek için tariften çok tasvirini yapmak veya onu meydana getiren unsurlarını tespit etmek gerekir Bütün bu tarifler içinde az-çok müşterek olabilecek unsurları arayalım. Böylece şu ortak formüle ulaşırız. Bir duygu veya bir düşüncenin maddi bir malzemeden veya sesten veya sözden faydalanmak suretiyle heyecan ve hayranlık uyandıracak şekilde ifadesi.[14]

Genel olarak tasviri yapılan sanatın ve güzel sanatların bir kolu da edebiyattır. Bu sanat dallarında sözden faydalanan tek sanat kolu edebiyattır. Söz de insana aittir. İnsan da sosyal bir varlık olduğu için edebiyat insanın içinde diğer bir deyişle toplumun ve hayatın içindedir. Bu özelliğiyle edebiyat zaman içinde kurallaşarak toplumdaki bütün gelişme ve dalgalanmaları yansıtan sosyal bir yapı haline gelmiştir.

Toplum ve edebiyat ilişkisi hakkında Ali Budak düşüncelerini şöyle ortaya koyar. "Edebiyat, toplumun ortaya çıkardığı dili, sembolleri, gelenek-görenek, anlayış ve kavrayışları kendine araç olarak kullanan sosyal bir yapıdır. Edebiyatın malzemesi olan bütün normlar ve unsurlar ancak bir toplum içinde ortaya çıkabilmektedirler. Bundan da öte edebiyat, hayatı temsil etmektedir. Hayat da büyük ölçüde toplumsal bir gerçekliktir. Şairler ve yazarlar da toplumun önem ve statü sahibi özel üyeleridir. Agâh Sırrı Levend'in söyleyişiyle; 'Her edebiyat kendi devrinin bir tefekkür, bir tahassüs ve tahayyül kâinatıdır.

[13] A.g.e.
[14] A.g.e.

Kendi devrinin hususiyetlerini, zevklerini, sanat telakkilerini, hurafelerini, itikatlarını, hakiki ve batıl bütün bilgilerini taşır."[15]

Yukarıda da işaret edildiği gibi malzemesini insan yaşamından alan ve onu tekrar topluma yansıtan sosyal bir yapı olan edebiyat, bu görevini sahip olduğu çeşitli türleriyle yerine getirmekle birlikte romanla da yansıtmaktadır. Yani diğer bir deyişle insan yaşamının bütün iniş ve çıkışları, duygulanmaları edebiyat türlerinin içinde romanda da görülmektedir.

Romanın bu işlevine uygun olarak Kemal Tahir'in roman hakkında yaptığı tanım konuyu daha iyi aydınlatmaktadır. 'Roman insana insanı aydınlatan bir sanat koludur. İnsanın ay gibi, hiç görünmez öteki yüzünü, ruhunu, davranışlarının gizli kalan yönlerini aydınlatan bir sanat koludur.[16] Bunun yanı sıra gerçekliğinin en eksiksiz yansıdığı ayna estetik bir dil örgüsü olan edebiyattır.[17] Bu şekilde yapılan tanım da edebiyatın ve özelde de romanın bu yönünü vurgulaması açısından önemlidir.

Roman, insanın kalbinde, ruhunda ve yaşamında meydana gelen her türlü kıpırdanışı ele alıp yansıttığı gibi bu kıpırdanışların çok ötesinde adeta bir dalgalanma sayılan dini duygu ve inançlara da kayıtsız kalmamıştır. Türk ve Dünya romanları incelendiğinde ait oldukları toplumun dini inanç ve duygularını yansıttıkları açıkça görülecektir.[18]

Biz de bu çalışmada her edebi türde az çok yansıması görülen dini duygu ve inançların romanlardaki tezahürünü ve yansımalarını ve bunların algılanışlarını incelemeye çalıştık. Dini duygu ve inançlar, Türk Edebiyatı boyunca edebi türlere tesir etmiş ve bu türlerde yansımasını bulmuştur.

Kemal Timur *Türk Romanında Dinler ve İnançlar* adlı çalışmasında, Türk Edebiyatının başlangıçtan Tanzimat'a kadar dinle beraber gittiğini; ilk şiir örneklerinin dini

---

[15] Budak, Ali, "Batılılaşma ve Türk Edebiyatı", Bilge Kültür Sanat Yay. İstanbul, 2008, s. 33, Ayrıca daha geniş bilgi için bakınız, Agah Sırrı Levend, "Divan Edebiyatı", İstanbul, 1980.

[16] TAHİR, Kemal, "Notlar, Sanat Edebiyat 2", Hzl. Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yay, İstanbul 1989.

[17] Öztürk, Nurettin, "Türk Edebiyatında İnsan", Atatürk Kültür Merkezi Başk.Yay., Ankara, 2001.

[18] Taner, Tahir, "Batı Edebiyatında Din ve Ahlaki Düşünce," Yağmur Dergisi, Ekim-Kasım-Aralık-2004, sayı 25.

ayinlerden doğduğunu ve diğer güzel sanat dallarının kaynağında da dinin olduğunu, bunun ötesinde Osmanlı sahasında Arap ve Fars edebiyatı etkisiyle ortaya çıkıp yüzyıllarca varlığını devam ettiren Klasik Edebiyatın özünde de dinin yattığını, başta Fuat Köprülü olmak üzere diğer edebiyat tarihçilerinin eserlerinden hareketle uzun bir şekilde anlatmaktadır.[19]

Eski Türk şiirindeki ilk İslâmi örneklerinden başlayarak her dönemde din ile iç içe gelişip ondan etkilenen ve bu etkileşim sonucu edebiyat tarihi boyunca çok güzel edebi türler ortaya çıkaran Türk Edebiyatı, Türk toplumunun batı ile ilk temaslarından[20] bir süre sonra yavaş yavaş dinin etkisinden uzaklaşmaya başlamıştır. Bunun ana sebeplerinden birisi Osmanlı aydınının batının üstünlüğünü kabul edip ona hayranlık duyması ve bunun sonucu olarak batı edebiyatını esas almasıdır.

1800'lü yıllara gelindiğinde Avrupa ile ilişkileri artan Osmanlı yönetimi Avrupa'nın birçok alanda ilerlemiş olduğunu gördü. Modern Avrupa karşısında kendi geri kalmışlığının farkına varan "-Yenilişin ilk keskin işareti Karlofça Antlaşması (1699) oldu. Ondan sonra Batı kültürünün hiç değilse, askerlik ve teknik bakımdan üstünlüğü fark edilmeye başlandı-"[21] Osmanlı yönetimi ve aydını, bu eksikliğini giderme çarelerini aramaya ve buna paralel olarak da bir dizi tedbirler almaya başlar. Bu tedbirlerin en başında da Avrupa'ya yönelmek ve onunla ilişkilerini sıklaştırmak gelir. Fakat bu ilişkiler daha çok taklit tarzında gelişme gösterir.

> Türk Milletinin batıya meyli, ona meylinin en temel sebebi olan medenileşme ve çağdaşlaşma gereksinimlerini kendi iç dinamikleriyle karşılayamaması sonucu batı mıknatısına doğru akması şeklinde tezahür etmiştir. Osmanlının batıyla ilişkisi gerçekte Türk milletinin kendi dinamiklerini harekete geçirip yeni sentezlere varmasını sağlayacak bir ilişki olmamıştır.

---

[19] TİMUR, Kemal, "Türk Romanında Dinler ve İnançlar," Elips Yay., Ankara, 2006. Ayrıca daha fazla bilgi için Köprülü, Fuat, "Türk Edebiyatının Menşei", Edebiyat Araştırmaları 1, Ötüken Yay., İstanbul, 1989, KÖPRÜLÜ, Fuat "Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar" , Ankara, 1976, ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, "Divan Şiiri" Türk Dili Dergisi Türk Şiiri (Divan) Özel Sayısı II, Sayı: 414-416 Temmuz –Ağustos-Eylül, 1986, s. 1-77 eserlerine bakılabilir.

[20] ÜLKEN, Hilmi Ziya, "Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi" Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2013, 'Batı İle İlk Temaslar' s.10-22. Ayrıca bu konuda daha geniş bilgi için KARAL, Enver Ziya, "Tanzimattan Evvel Garplılaşma Hareketleri (1718-1839) Tanzimat 1", MEB Yay., İstanbul, 1999, eserine bakılabilir.

[21] ÜLKEN, Hilmi Ziya, "Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi" Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2013, 'Batı İle İlk Temaslar' s. 13.

> Orhan Türkdoğan'a göre Osmanlının 3 Kasım 1839 tarihinde ilân edilen Tanzimat Fermanı'yla girişilen yenileşme sürecinde batıyla kurduğu temas, kültürel ve dengeli bir temastan ziyade, taklit mekanizmasına dayalı kültürel bir istila olmuştur.[22]

Yukarıda da bahsedildiği üzere batılılaşma serüveni Osmanlı toplumunda bir gelişmeden çok çeşitli alanlarda ölçüsüz bir kültürel yozlaşmaya dönüşür. Bu yozlaşma en başta toplum hayatında değişim olarak kendini gösterir. Artık herkes yaşamın her noktasında Avrupalı gibi yaşama peşine düşer. Batı tarzı giyim,batı tarzı yeme içme alışkanlığı, batı tarzı ev eşyası gibi. Batı hayranlığı karşısında duyulan kendine güvensizliğin bir sonucu olarak Osmanlı hayatında ortaya çıkan bu değişimi, aşağıda uzunca alıntı yaptığımız *19. Asır Türk Edebiyat Tarihi* adlı eserinde Ahmet Hamdi Tanpınar şöyle anlatır:

> Devletin garba bu şekilde kendisini açışıyla İstanbul'da hayat birden bire değişir. Başta, daha Mahmut II devrinde Avrupalılaşmaya başlayan saray, genç hükümdar ve nihayet hareketin asıl mürevvici olan Mustafa Reşit Paşa olmak üzere Tanzimat ricalinin muhitlerinde başlayan yenilikler yavaş yavaş halkın arasına sokulur. Yazın Tarabya'da, Büyükdere'de görülen ecnebi kıyafet ve adetlerini Müslüman halk, artık sık sık gidip gelmeye başladığı Beyoğlu'nda kışın daha yakından görür.
>
> Garp hayatının unsurları taklit ve moda sayesinde gündelik hayatımıza girerler. Beyoğlu'nda umuma açılmış Avrupakâri müesseseler, terziler, manifatura tüccarları, tuvalet eşyası ve mobilya satan dükkânlar, bilhassa Kırım Harbi'nden sonra Müslüman halkın daha sık uğradığı yerler olur. Devrin gazetelerinde görülen ilanlar her gün Avrupa'dan yeni bir modanın girdiğini gösterir. Bugün Büyükdere'de kotra yarışı yapılıyor, ertesi günü İngiliz usulü mobilya satılıyor, daha bir başka seferinde ecnebi bir kadının "Piyano denen ve bizim kanuna benzeyen bir çalgıyı" istenirse "haremlerde" öğreteceği ilan ediliyordu. Türk ricalinin de bulunduğu sefaret balolarının, suarelerin havadisleri ağızdan ağza nakledilyordu.[23]

Bahsi geçen bütün bu değişimler toplum yaşamının bir aynası sayılan romanlara aksetmiştir. Romanın ilk yazılış yılları olan 1870 yıllarından çalışmamıza konu olan 1897 yılına kadar Osmanlı toplumundaki yaşam, kültür, inanç ve fikir alanındaki bu farklılaşmalar romanlarda görülmeye başlanır.

Toplum yaşamındaki bütün bu değişimlerin romanlara objektif olarak ne kadar doğru yansıdığı hususunda Taner Timur'un görüşü dikkat çekicidir. Nitekim Selçuk Çıkla da bunu çalışmasında şöyle belirtmiştir.

---

[22] ÇIKLA, Selçuk, "Roman ve Gerçeklik Bağlamında Kültür Değişmeleri ve Servet-i Fünûn Romanı", Akçağ Yayınevi, Ankara, 2004, s. 24-25.

[23] TANPINAR, Ahmet Hamdi, "On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi", Dergâh Yay., İstanbul, 2013, s. 139.

> Birçok araştırmacı ve yazar, Osmanlı değişiminin ve günlük hayatının çeşitli yönleriyle romanlara aksettiği fikrindedir. Söz gelişi Taner Timur'a göre XIX. Yüzyıl sonu ile XX. yüzyıl başlarında Osmanlıda görülen toplumsal değişimin farklı görünümlerini aktarmakta, romancılarımız tarihçilerimizden daha özgür, ön yargısız ve yaratıcı bir çaba içinde olmuşlardır.[24]

İşte neredeyse yüz elli yıl önce batı ile başlayan temaslar sonucu Osmanlı toplum ve fikir hayatında meydana gelen bu değişimler kaçınılmaz olarak Osmanlı insanının dini duygu ve inançlarını da etkilemiştir. Biz de çalışmamızda, değişimden etkilenen bu dini duyguların ve inancın kısmen hangi yönde olduğunu ve özellikle bu inanç ve dini duyguların bu dönem romanlarına ne derece yansıdığını, roman kahramanlarının bu dini duygu ve inançları algılayışlarını ve etkilenmelerini ortaya koymaya çalıştık.

[24] ÇIKLA, Selçuk, "Roman ve Gerçeklik Bağlamında Kültür Değişmeleri ve Servet-i Fünûn Romanı", Akçağ Yayınevi, Ankara, 2004, s. 49.

2. BÖLÜM

2.1. İNCELENEN ROMANLARDA DİN DUYGUSU VE DİNÎ UNSURLAR

Dünyada insan yaşamının başlamasından itibaren insanın önce bireysel daha sonra toplumsal hayatına giren inanç duygusu ve din olgusu, günümüze kadar çok çeşitli şekillerde gelmiştir. Yaratılış itibariyle insanın özünde bir şeylere inanma ihtiyacı vardır.

Yaratıcı, insanı dünyaya gönderdikten sonra onun nasıl yaşaması gerektiği hususunu bildirmek için tarihin belli dönemlerinde seçtiği elçilerle ona bazı kurallar bütünü göndermiştir. Bu kurallar bütününün genel adı dindir. İnsan toplumları çoğalıp çeşitlendikçe bu din olgusu da toplumların ihtiyaç ve yaşam şekillerine göre değişmiş ve günümüze kadar gelmiştir.

İnsan, içindeki bu inanma ihtiyacını zaman zaman farklı yerlerde ve vasıtalarda aramış, böylelikle yaratıcının elçileri vasıtasıyla gönderdiği hak dinden uzaklaşmıştır. İnsanın hak dinden uzaklaşarak başka arayışlar içine girmesi, batıl diye adlandırılan inançların doğmasına sebep olmuştur. Bunun yanı sıra hak dinlerin bazı uygulamalarının zaman içinde yanlış anlaşılıp ve yanlış tatbik edilmesinden de hurafe denilen inançlar doğmuştur.Böyle olmakla birlikte bu hak dinlere inanmayan kişi ve toplumlar da tarih içinde varlık göstermiş ve böylelikle inanma veya inkâr etme konusu tarih boyunca insanların tartıştığı en büyük mesele olmuştur.

Bu inanç sistemleri, toplumun sosyal hayatında her alanı etkileyipbelki de şekillendirdiği gibi toplumun yaşamından gıdalanan edebiyatı da etkilemiş ve orada da yankısını bulmuştur.İnsan yaşamının en fazla yansıdığı edebi tür olan roman da bu din duygusu ve inanç sistemlerinden payını oldukça fazla almıştır.

Biz de burada incelememize konu olan dönemde (1897-1908) yazılan romanlarda bu din duygusuna, inanç unsurlarına ve hurafelere ne oranda değinildiğini tespit etmeye çalışacağız

1.1.1. ZEHRA[25]

Nabizade Nazım'ın *Zehra*adlı romanı, kıskançlık konusu üzerine kurulmuştur. Romanda dini duygu ve inanç olarak sadece Zehra'nın yaptıklarından pişmanlık duyup intiharı düşünmesi ve bu nedenle bazı dini duygularının harekete geçmesi işlenmiştir. Bundan başka diğer kahramanların dini duygu ve inançlarından sözedilmemiştir.

Yazar, İstanbul'un ve özellikle boğazın güzelliklerini uzun uzadıya tasvir ederek romana başlar. Romanın başkahramanı Zehra, işlerini yoluna koymuş ve genç yaşta zengin olmuş Şevket Efendi'nin kızıdır. Zehra son derece kıskanç bir kızdır. Bu kıskançlığı daha çocuk yaştan başlamış ve gün geçtikçe artmıştır. Zehra her şeyi ve herkesi kıskanmaktadır. Bu kıskançlığı onu hırçın ve hasta etmiştir. Şevket Efendi, kızının bu huyundan dolayı çok üzülmekte ve ne yapacağını bilememektedir. Her şeye katlanmaktadır. Zehra'nın sahip olduğu bu kötü hasletiyle kiminle evleneceğini ve nasıl mutlu olacağını kara kara düşünmektedir.

Şevket Efendi'nin mağazasında Suphi isminde bir genç, kâtip olarak çalışmaktadır. Babası Suphi'yi okuttuktan sonra genç yaşında, tüccar Şevket Efendi'nin yanına kâtip olarak verir. Suphi'nin annesi Münire Hanım Arnavut asıllı bir ailenin kızıdır.Şevket Efendi, Zehra'yı Suphi'yle evlendirir. Birkaç yıl mutlu yaşarlar. Şevket Efendi ölür. Münire Hanım oğluyla gelinine yardımcı olsun diye eve Sırrı Cemal isminde bir cariye getirir. Sırrı Cemal oldukça güzel bir Çerkez kızıdır. Zehra, Sırrı Cemal'i kıskanır fakat belli etmemeye çalışır. Zaman geçtikçe Sırrı Cemal, Suphi'nin ilgisini çekmeye başlar. Zehra'nın kıskançlığının doğurduğu baskıdan sıkılan Suphi, Sırrı Cemal'le ilgilenmeye başlar ve ona âşık olur. Aşklarını birbirlerine söylerler. Kısa zaman sonra Suphi ile Sırrı Cemal'in aşkları ev içinde gün yüzüne çıkar ve artık Suphi bunu gizleyemez. Zehra kıskançlığından adeta deliye döner. Evde kavgalar eksik olmayınca Suphi Sırrı Cemal'i alarak evi terk eder. Başka bir eve yerleşip mutlu bir şekilde yaşamaya başlarlar. Fakat Sırrı Cemal, her an Suphi'nin Zehra'yı terk ettiği gibi kendisini de terk edeceği korku ve şüphesi içindedir.

Zehra, artık bundan sonra Suphi ve Sırrı Cemal'den intikam almak için yaşamaktadır. Evde iyice hırçınlaşır; uşakları, hizmetçileri Suphi'nin annesi Münire

[25] Nabizade Nazım, "*Zehra*", İstanbul, 1896, Âlem Matbaası, 138 s.

Hanımı her fırsatta azarlamaktan geri kalmaz. Suphi'den intikamını almak için planını uygulamaya koyar. Önce Suphi ve Sırrı Cemal'in oturdukları evi öğrenmek için Habibe Molla isminde bu işlerin ustası olan bir kadını bulur. Habibe Molla kısa zamanda evin yerini öğrenir. Zehra'nın niyeti evi basıp ikisinden de intikam almaktır. Fakat böyle yapmaz. Marika isminde yaşlı bir kadınla Urani isimli genç bir rum kadını, Suphi'nin çalıştığı babasının mağazasına gönderir. Bunlar güya başka bir yere emanet göndermek bahanesiyle Suphi'ye giderler. Zehra'nın amacı Suphi'nin Urani'ye kapılarak Sırrı Cemal'i terk etmesini sağlamaktır. Böylece Sırrı Cemal'den intikam alacaktır.

İlk görüşmede Suphi genç Urani'ye ilgi göstermez. Fakat ikinci gelişlerinde dikkatini çeker. Diğer gelişlerinde Urani'nin çay davetini kabul eder. O gece eve gitmeyeceğine dair Sırrı Cemal'e bir telgraf çeker. O bir gece, iki üç derken on beş günü bulur. Suphi artık Urani'nin evinde onunla dünyayı unutmuş bir şekilde aşk hayatı yaşamaktadır. Günlerce dükkâna uğramaz. İşleri çırağı Muhsin idare eder. Muhsin aracılığıyla Sırrı Cemal'e ve Zehra'ya kira ve harçlık gönderir.

Sırrı Cemal'in bu işkenceli hayatı aylarca devam eder. Korktuğu başına gelir. Bu azaba dayanamaz. Bir gün kuyudan su çekerken karnındaki çocuğu düşürür. Artık dünyada tutunacak bir dalı kalmayan Sırrı Cemal bu acılara dayanamaz. Birkaç gün sonra kendini kuyuya atarak intihar eder. Suphi ve Sırrı Cemal'i Marika ile adım adım takip ettiren Zehra'nın bundan haberi olur. İntikamının birini almıştır. Sırada Suphi vardır.

Urani, her gün yeni bir masraf ve moda bahanesiyle Suphi'nin bütün varlığını sömürmektedir. Suphi bunu anlayacak durumda değildir. O, Urani'nin bir kez "Supi!" Demesini kendisi için en büyük bahtiyarlık görmektedir. Urani ise planlı bir şekilde Suphi'nin kanını emer gibi bütün varlığını tüketmektedir.

Zehra, Suphi'yi kıskandırmak ve böylece onu kendine döndürüp yalvartmak için dükkânın çırağı Muhsin'le evlenir. Fakat Suphi, bu evliliğe Zehra'nın beklediği tepkiyi göstermez. Oralı bile olmaz. Zehra, Suphi'den bu yolda beklediği bir tepkiyi görmeyince istemeden yaptığı bu evlilikten pişman olur. Çünkü Muhsin'i asla sevmemektedir. Gönlü hala Suphi'dedir.

Zehra'nın Muhsin'den bir erkek çocuğu olur. Bu çocuk iki hafta sonra ölür. Zehra, bunu kendisi için taraf-ı ilahiden bir kahr ve ceza işareti olarak görür. (s.137) Bir iki ay sonra Muhsin, Zehra'yı terk eder. Zehra buna memnun olur.

Suphi'nin servetini son kuruşuna kadar sömüren Urani, artık Suphi'den sıkılmaya başlar. Onunla kavga eder ve eve almaz. Suphi birkaç defa eve girmeye teşebbüs ederse de buna muvaffak olamaz. Bir gün yine eve girmeye çalışırken, Urani hışımla kapıya gelir, onu kolundan tutar adeta sürükleyerek salona götürür ve kanepenin üzerinde boylu boyuna uzanmış olan beraber yaşadığı erkeği gösterir. Suphi beyninden vurulmuşa döner, fakat hiçbir şey yapamadan oradan ayrılır.

Suphi artık kalan son kuruşlarıyla otel köşelerinde, kirli hanlarda yaşamını sürdürmeye başlar. Son kuruşu da tükenen Suphi, gidecek hiçbir yer bulamaz. Gittiği tulumbacı kahvesinde hemhal olduğu arkadaşlarının da baskısıyla yaşayabilmek için sandığa omuzdaş yazılır. Böylelikle itfaiyecilerin koğuşunda kalır.

Bir gün çıkan yangını söndürmeye uğraşırken alevlerin arasında kalır yaralanır. Yarası iyileştikten sonra Suphi artık eski kibar Suphi değildir. Meyhanelere gider. Zorla başkalarının parasını alır. Kavga eder. Her gün başka bir kadınla düşer kalkar. Hapse düşer. Ahlakı iyice bozulur.Bir gün meyhaneden zil zurna sarhoş olarak çıkan Suphi, caddeden geçen bir arabanın içinde bir erkek ve o erkeğin göğsüne başına dayayan Urani'yi görür. Bunu hazmedemeyen Suphi, Urani'yi öldürmeye karar verir. Bir iki gün sonra iyice sarhoş olduktan sonra Urani'nin kapısında gizlice bekler. Birkaç saat sonra dışarı çıkan Urani ile sevgilisini bıçaklayarak öldürür. Cinayeti araştıran polis, cinayeti Suphi'nin işlediğinden şüphelenir. Bu yüzden onu sorguya çeker. Fakat cinayeti işlediği kesin olarak ispat edilemeyen Suphi, Zabtiye nezareti tarafından Trablusgarp'a sürülmekle cezalandırılır.

Aradan bir yıl kadar bir zaman geçer. Zehra, Suphi'yi unutur. Fakat hala ukubet-i ilahiden (s.137) korkmaktadır.Bir gün bir iş için dışarı çıkan Zehra, halkın bir şeyin başına toplandıklarını ve ona acıyarak baktıklarını görür. Merak eder. O da kalabalığa sokularak bakar. Halk, yerde yatan ölü bir ihtiyar kadına bakmaktadır. Zehra, bu ölmüş ihtiyara bakınca, zavallı kayınvalidesi Münire Hanımın şu anda ne halde olduğunu düşünür ve ona acır. Polis sedye getirip ihtiyarı sedyeye koyunca Zehra, bu ölmüş ihtiyar kadının yıllarca

beraber yaşadığı kayınvalidesi Münire Hanım olduğunu anlar. Utanmayı bir tarafa bırakır ve bağırarak koşar. Ölünün yüzünden gözünden öper.

Zehra bu üzüntüyle yatağa serilir. Hastalığını azdırmak için hekime haber vermez. Komşularının zoruyla tedavi için gelen doktorları reddederek intihar etmek ister.Hastalığı şiddetlendiği zaman hayatın kıymetini takdir etmeye başlar. Fakat iş işten geçmiş hastalığı müzmin bir hale gelmiştir artık.Yatak içinde halsiz ve meyus yatarken geçmiş günleri birer birer hatırına gelir. Bu hatıralar onun vicdan azabını artırdıkça vücudundaki hastalık da artar.Yatağa düştüğünün otuz beşinci günü sabah güneş doğarken Zehra'nın hayat ışığı bir nöbet fırtınasında söner.

Görüldüğü üzere Zehra'nın yaptıklarından pişmanlık duyup vicdan azabı çekmesi ve böylelikle intiharı düşünmesi sebebiyle, ahiret ve ilahi cezayı hatırlamasından başka diğer kahramanların dini duygularından hiç bahsedilmemiştir.

Romanda hem Müslüman hem de Hıristiyan kahramanlar vardır.

Müslüman Olanlar: Suphi, Suphi'nin Annesi Münire Hanım, Suphi'nin babası, Zehra, Zehra'nın babası Şevket Efendi, Suphi'nin cariyesi ve sonra ikinci hanımı olan Sırrı Cemal, dükkânın çırağı ve sonra Zehra ile evlenen Muhsin, yaşlı halayık Nazikter, Zehra'nın Suphi'den haber almak için kullandığı Habibe Molla, Arap aşçı kadın, itfaiye şefi, sorgu hâkimi.

Hıristiyan Olanlar: Suphi'nin metresi Rum kadını Urani, Zehra'nın Urani ve Suphi'yi adım adım takip ettirdiği yaşlı kadın Marika.

1.1.2. ARABA SEVDASI[26]

Bihruz Bey ile Dadı Kalfa oruç ve namaz hakkında konuşurlar. Yazar, Bihruz'un geçirdiği ramazan ayını anlatırken, camilerde teravih ve ikindi namazı kılmasından ve camide güzel sesli hafızların kur'an okuyuşlarını dinlemesinden söz eder. Bundan başka

[26] Recaizade Mahmut Ekrem, "*Araba Sevdası*" Servet-i Fünun'da tefrikası 1896, kitap halinde basım 1898, 187 s.

Fransızca hocası Mösyö Piyer'in azap meleklerinden ve cehennemden söz etmesi dışında diğer şahısların dini duygu ve inançlarından hiç bahsedilmemiştir.

Roman, yazarın Çamlıca bahçesini uzun ve realist bir şekilde tasvir etmesiyle başlar. Bu bahçe baharın gelmesiyle bütün İstanbul halkının keyf ve eğlence için gelip eğlendiği bir yerdir.

Romanın başkahramanı Bihruz Bey, o bahçedeki bir kıraathanede birisini bekler gibi oturmaktadır. Yazar, Çamlıca bahçesini her yönüyle tanıttıktan sonra bahçenin bir köşesinde birini bekler bir eda içinde oturan Bihruz Bey'i okuyucuya tanıtır.

Bihruz, bir Paşanın oğludur. İstanbul'dan uzak yerlerde görev yapan babasının yanında dolaşan Bihruz, doğru dürüst bir eğitim alamaz. Babası İstanbul'a döndükten sonra özel hocalar tutarak Bihruz'a biraz eğitim verdirir. Bu eğitimi yeterli gördükten sonra onu bir kâleme memur olarak yerleştirir. Fransızca, Arapça ve Farsça'yı öğrenmesi için özel hocalardan ders alan Bihruz bunları öğrenemez. Öğrenilmesi gerekli bilgileri öğrenemeyerek cahil yetişen Bihruz, çevresindeki alafranga gençleri taklit etmekte büyük bir ustalık gösterir. Annesinin tek evladı olan Bihruz, annesi tarafından şımartılarak büyütülür.

Babasının serveti Bihruz'un bütün isteklerini doyurduğu için kâleme gidip gelmeyi seyrekleştirir. Kâleme gittiği günlerde de terziye yeni elbiseler ısmarlamak, kunduracıya yeni ölçüler vermek, saçlarını kestirmek gibi bahanelerle dışarıda vakit geçirir. Babasının görev yaptığı illerde en büyük zevkleri, çifte uşaklarla sırmalı elbiseler içinde sokak sokak gezip dolaşmak ve gösteriş yapmaktır. İstanbul'a geldikten sonra Bihruz'un merakı üç şey üzerinde toplanır. Bunların birincisi araba kullanmak, ikincisi alafranga beylerin hepsinden daha süslü gezmek, üçüncüsü de berberler, kunduracılar, terziler ve gazinolardaki garsonlarla Fransızca konuşmaktır.

Babası öldükten sonra bir anda yirmi sekiz bin liralık servete kavuşan Bihruz, kendisine karışanı olmadığı için o serveti tüketmek için elinden gelen her türlü zevk ve sefahate koyulur. Farsça ve Arapça hocaları kovulur. Yalnız Fransızca hocası Mösye Piyer, Bihruz'dan aldığı hatırı sayılır paradan olmamak için Bihruz'un nabzına göre şerbet verdiğinden onun devamına izin verilir. Maaşı da yükseltilir.

Servetinin bitip tükenmeyeceğine inanan mirasyedi Bihruz elde bulunan nakit paraları tüketir ve ondan sonra dükkân ve mağazaları birer birer elden çıkarmaya başlar. Köşk ve konaktan başka elde bir şey kalmaz. Fakat Bihruz, annesinin daha el değmemiş mücevherlerine güvendiği için israfına alabildiğine devam eder.

O yıl ilkbahar ayında Çamlıca bahçesinin açılacağını herkesten önce haber alan Bihruz, bahçede istediği gibi gösteriş yapabilmek için çok süslü bir araba ve iki at satın alır. Araba ve atlar bahçenin açıldığı ikinci hafta yetişir. O haftadan itibaren bahçede arabayla gezintiye çıkan Bihruz gösterişini yapmaya başlar. Araba o senenin modasına uygun olarak açık tatlı sarıya boyanmış ve Bihruz Bey'in baş harfleriyle süslenmiştir.

Süslü arabasına uygun biçimde süslenmiş olan Bihruz Bey, her zaman olduğu gibi bahçede arabasıyla turlar atarken, önlerinden geçen süslü bir arabanın içindeki bir kadının başını çevirip kendisine baktığını görür.Bu kadının kim olduğunu yanında bulunan arkadaşı Keşfi Bey'den öğrenir. Bu kadının ismi Periveş'tir. Keşfi, bu kızın kendi köylerinden olduğunu ve onu tanıdığını söyler.Fakat Bihruz buna pek inanmaz; çünkü Periveş'in bindiği lüks Lando'nun Kadıköy taraflarına ait olamayacağını ancak çamlıca taraflarına ait olabileceğini düşünmektedir. Kafasında Periveş'i asil bir aile kızı konumuna koyar.

Keşfi, Bihruz Bey'in arabasından iner ve kalabalık içinde kaybolur. Bihruz, Lando'nun tekrar geçişini bekler. Lando son geçişinde Bihruz'un önünde durur. Kadınlar inerler. Bihruz Periveş Hanımla konuşmak için yaklaşır. Periveş'e bir çiçek verir. Periveş bunu alıp göğsüne iliştirir. Bihruz bundan son derece memnun olur ve bu hareketi Periveş'in kendisine âşık olduğuna yorar. Periveş yanındaki Çengi Hanıma burasının güzel olduğunu gelecek cuma tekrar buraya gelelim dediğini işitir. Bihruz saat kaçta geleceklerini sorar. Fakat bir cevap alamaz. Kadınlar arabaya binip giderler.Bihruz'un bundan sonraki tek düşüncesi artık Periveş'in kim olduğunu ve nerede oturduğunu öğrenmek olur.

Periveş, Kâşıkçı esnafından Sâkin Ağa adında namuslu bir adamın kızı ve arzuhal yazarak geçimini sağlayan Mağmum Efendi adında şerefli bir adamın hanımıdır. Babasını kaybettikten ve kocasından ayrıldıktan sonra annesiyle fakir bir halde geçinip gitmektedirler. Bir tesadüfle Çengi Hanım adındaki kötü bir kadınla tanışan güzel Periveş'in gün geçtikçe ahlakı bozulmaya başlar. Çengi Hanımla arkadaşlık kuran

Periveş,artık onunla düşüp kalkmaya Çamlıca Bahçesi gibi eğlence yerlerinde gezmeye başlar. Bihruz'un arabada gördüğü, asil ve zengin zannettiği o iki kadından birisi Periveş diğeri de Çengi Hanımdır.

Aklını ve gönlünü Periveş'e kaptıran Bihruz, kendini Mösyö Piyer'in okuttuğu Fransız romanlarındaki aşk kahramanlarının yerine koymaya başlar.Aklı fikri Periveş'te olduğu için, kendisine ders vermek için akşamları köşke gelen Mösyö Piyer'le kadın ve aşk üzerine konuşmak ister. Fakat Mösyö Piyer, Bihruz'un bu yersiz aşk bahsine kızar. Kadınların zararlı olduklarını; onların yeryüzüne inmiş azap melekleri olduklarını ve bizleri cennet kapısından cehenneme (s.39) attıklarını söyler.

Kendini Fransız romanlarındaki aşk kahramanlarının yerine koymuş olan Bihruz, aşkını ilan etmek ve 'saat kaçta?' diye sorduğu soruya neden cevap vermediğini öğrenmek için Periveş'e bir aşk mektubu gönderir. Mektubun içine bir aşk şiiri yazmak için Fransızca kitaplardan bir şiir bulur. Mektubu yazar. Periveş'in arabasından içeri verir. Buna mutlu olur. Fakat mektubun içine yazdığı şiirdeki "Siyahçerde" sözünün kötü anlama geldiğini kâlem arkadaşlarından öğrendiği zaman son derece üzülür. Bu kez o siyahçerde sözünü affettirmek için Periveş'ten özür dilemek hevesine kapılır.

Periveş'in yerini arkadaşı Keşfi'den öğrenmek için kâleme gider. Orada Keşfi'yi görür. Keşfi her an yalan söyleyen birisidir. Periveş'in öldüğünü söyler. Bihruz'un gözleri kararır. Kendisini eve zor atar. Bihruz, Keşfi'den Periveş'in öldüğü haberini aldıktan sonra değişmeye başlar. Durgunlaşır. Tenha yerlerde gezerek ağlar. Bu kez kendisini Fransız aşk romanlarındaki sevgilisi ölen kahramanın yerine koyar.

Keşfi, Periveş'in tifodan öldüğünü söyler. Fakat Bihruz kendince bunu kabul etmez. Periveş'in kendi aşkından dolayı verem olup öldüğünü düşünür ve kendini buna inandırır. Böylece bir vicdan azabı duyar. Bihruz, bundan sonra Periveş'in mezarını bulup oraya çiçekler götürmek ve orada saatlerce ağlayıp kendini affettirmek emeliyle yanıp tutuşur. Günleri ağlamakla, uykuları kâbuslarla geçer.

Bihruz, Keşfi'yi bulup ondan Periveş'in mezarını öğrenmek için kâleme gitmek ister. Vapur'a binmek için rıhtıma gider. Fakat yetişemez. Vapurun içindeki kadınlar arasında Periveş'i görür ve tanır. Kalkan vapurdan önce karşıya yetişmek ve Periveş'le konuşmak için sandalcılara paralar verir. Sandalcılar yetiştireceklerini söylerler. Fakat

yetiştirmezler. Bihruz, Keşfi'nin yalanını yüzüne vurmak hırsıyla kâleme gelir. Onu orada görür. Periveş'in ölmediğini onu gördüğünü söyler. Keşfi orada hemen bir yalan daha uydurur. O gördüğünün Periveş'in dul kız kardeşi olduğunu ve kendisinin de hemen İzmir'e gitmesi gerektiğini söyleyerek Bihruz'un yanından kaçar. Bihruz bu habere de inanır. Böylelikle mezarın yerini de öğrenemez. Üzüntü içinde eve dönmek için arabasını bıraktığı yere gelir. Fakat arabayı ve uşağı göremez. Bir kira arabası ile eve döner. Bu arada uşağı Andon araba ile kaza yapmıştır. O akşam araba ve Andon eve gelemez. Bihruz, Keşfi'nin evine gidip konuşmak ister. Arabasının hazırlanmasını tembihler. Fakat kâhya arabanın eve gelmediğini söyler. Bihruz buna sinirlenir. Bir kira arabası ile Keşfi'nin evine gider. Keşfi evde yoktur. Keşfi'nin uşağı Bihruz'a kaba davranır, Bihruz'un buna canı sıkılır. Oradan Keşfi'nin İzmir'e gideceği gemiye yetişmek için limana gelir. Sandalcılar onu gemiye yetiştirmek maksadıyla parasını alırlar; Fakat başka gemiye götürürler. Bihruz oradan yorgun argın eve döner.

Keşfi Bey son derece yalancı birisidir. Yalan söylemeyi alışkanlık ve zevk haline getiren Keşfi, başından beri Bihruz'a hep yalan söylemiştir. Periveş'i tanıması, İzmir'e gitmesi ve Periveş'in ölmesi hepsi yalandır. Fakat Bihruz bunların yalan olduğunu anlayamaz.

Araba fabrikası sahibi Mösyö Kondoraki, Bihruz'dan alacağına karşılık arabaya ve atlara el koyar. Bihruz buna bir nevi sevinir. Çünkü artık güz yaklaşmış ve Bihruz'un artık araba ile gezme sevdası kalmamıştır.

Periveş'in mezarını düşünen Bihruz'un bu durumu annesinin ve dadısının gözünden kaçmaz. Annesi, Bihruz'a neden böyle üzgün olduğunu ve arabaya ne olduğunu sorar. Bihruz, arabayı borcuna karşılık verdiğini söyler. Annesi, Bihruz'a yağmurların sıklaştığını ve artık İstanbul'a dönmeleri gerektiğini söyler. Bihruz zaman zaman buralara gelmek için annesinden aldığı sözle dönmeyi kabul eder. İstanbul'a konağa dönerler. Ramazan ayı gelir. Bihruz bir ramazan boyunca oruç (s.179) tutar. Akşamları iftara gelen misafirlerle oturur. Teravih namazlarına (s.180) gider. Hayatı bir düzene girer. Artık o hoppa Bihruz gitmiş yerine hüzünlü durgun bir Bihruz gelmiştir. Bu durum komşularının gözünden kaçmaz ve aralarında Bihruz'un bu halini konuşurlar.

Bihruz, hala içten içe Periveş'in mezarını bulmak istemekte ve bunun için çareler aramaktadır. Fransızca hocası Mösyö Piyer'in getirdiği aşk romanını sabaha kadar okuyan

Bihruz o gün oruç tutamaz. Bir iki gün yatakta kalır. Sonra dadısının teşvikiyle hava almak için dışarı çıkıp gezmek ister. Giyinir ve çıkar. O gün vezneciler çarşısı çok kalabalıktır. Bir kenarda bu kalabalığın bitmesini beklerken yürüyen kadın kalabalığı içinde kırmızı şemsiyeli bir kadına gözü ilişir. Birden yüreği oynar. Çünkü bu kadını ölen sevgilisi Periveş'e benzetir. Onu takip eder. Bu kadınlar ara sokaklara sapana kadar takibini sürdürür. Tenha bir yerde kadına yaklaşıp Periveş'in kız kardeşi zannettiği bu kadından Periveş'in mezarını sorar. Bu kadın kendisinin yüzüne dikkatlice bakmasını ister. Bihruz ona dikkatlice bakınca gözlerine inanamaz. Çünkü karşısındaki Periveş'tir. Bihruz'un dünyası allak bullak olur. Ne diyeceğini bilemez. Hayal dünyası altüst olur. İradesi dışında Periveş ve Çengi Hanımı takip eder. Çengi Hanım kendilerini takip etmemesi için Bihruz'u birkaç kere uyarmak zorunda kalır. Bihruz, bu sıkıntılı durumdan nasıl kurtulacağını düşünürken karşıdan bir Lando gelir. Bunu bahane ederek "Aman bir Lando geliyor! Pardon!" diyerek geri döner ve koşmaya başlar. Kadınlar Bihruz'un işin başında ve sonundaki bu garip davranışlarından bahsedip gülüşerek yollarına devam ederler.

Romandaki on altı şahıstan onbiri Müslüman, dördü Hıristiyan'dır.

Müslüman Olanlar: Bihruz Bey, Bihruz'un annesi, Dadı Kalfa, Bihruz'un âşık olduğu Periveş Hanım, Çengi Hanım, Bihruz'un arkadaşı Keşfi Bey, komşuları Çaker Bey, Talip Bey, Sohban Bey, Mâlik Efendi ve sandalcılar.

Hıristiyan Olanlar: Fransızca hocası Mösyö Piyer, uşak Mişel, arabacı Andon, araba fabrikası sahibi Mösyö Kondoraki.

1.1.3.İFFET[27]

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın bu romanında, en fazla romanın başkahramanı İffet'in dini duygularından söz edilmiştir. Az da olsa diğer kahramanların dini duygularına da yer verilmiştir.Söz edilen dini duygular ve inanç unsurları en başta Allah inancı, melek, ahiret, günah, tövbe, dua ve namazdır.

[27] Hüseyin Rahmi Gürpınar, "*İffet"*, İstanbul, 1897, Âlem Matbaası, 161 s.

Romanın konusunu yazarın tanıdığı fakir bir ailenin başından geçen olaylar oluşturur. Yazar şahit olduğu bu olayları sonradan roman haline getirir. Roman bundan dolayı birinci kişi ağzıyla anlatılmıştır. Romanın bir kısmı da fakir ailenin kızı ve romanın başkahramanı İffet'in hayatını anlattığı mektuplardan oluşmaktadır.

Yazar, yağmurlu bir günde odasında dalgın dalgın tabiatı seyretmektedir. Çalınan kapıyı ilk önce duymaz. Gelen doktor arkadaşıdır. Aralarında gerçek ve hayal; edebiyat ve pozitif bilimler hakkında konuşmalar geçer. Doktor kendi mesleğinden ve hayallere değil hayatın gerçeklerine inandığından bahseder. Biraz sonra fakir, fakat ahlak ve terbiyeleri yüksek bir Macar dönmesi aileye hasta muayenesi için gideceğini ve isterse yazarı da götürebileceğini söyler.

Yazar bu teklifi kabul eder. Doktor, ailenin kendisinden başka yabancı bir erkeği evlerine kabul etmediğini bundan dolayı, yazarı doktor arkadaşı olarak tanıtacağını söyler. Giderlerken de aile hakkında yazara kısa bilgi verir. Doktorun verdiği bilgiye göre, Macar dönmesi olan bu ailenin babası Şakir Efendi ölmüştür. Hanımı ve kızı İffet ve küçük oğlu Sabri hayatta yalnız kalmışlardır. Aile sefalet içinde yaşamaktadır. Fakat hiç kimseye el açmamakta ve İffet'in yaptığı el işleriyle geçinmektedirler. Eve varırlar. Kapıyı İffet açar. İffet'in güzelliği karşısında büyülenen yazar, Kudret Eli'nin (s.41) bütün güzellikleri onda topladığını düşünür. İffet'in güzelliğinden kendini alamayan yazar, onu Roma mitolojisindeki Venüs'e benzetir (s.42).Yazar, evin halini gözden geçirir. İffet'in güzelliği ile evin perişan hali arasında bir benzerlik bulamayınca onu bu eve inmiş bir koruyucu meleğe benzetir (s.43).

İffet'in hasta annesi, doktor ve yanında bulunan yazarı görünce memnun olur. Geldikleri için onlara dua eder (s.44). Doktor, hastayı muayene eder. İffet'le hastalığın seyri ve verilen ilaçlar hakkında konuşur. İffet'in ağlaması ve evdeki sefalet yazara dokunur. Bundan dolayı dışarıdaki nar ağacının yapraklarından işitilen hışırtıları hastanın ruhunu almaya gelen meleklerin kanat seslerine benzetir (s.46).

Evden ayrılırlar. Yazarın aklı hep İffet'tedir. Bir gün doktor arkadaşı yine uğrar. Yazar, İffet'in annesinin nasıl olduğunu ve onu tekrar ziyarete gidip gitmeyeceğini sorar. Arkadaşı buna şaşırır. Doktorla birlikte tekrar İffet'in evine giderler. Bu kez onları daha neşeli bulurlar. Onlar orada iken bir delikanlı içeri girer. Bu delikanlı, İffet'in teyzesinin oğlu ve aynı zamanda nişanlısı Latif'dir. Latif, çok temiz ve kültürlü, fakat fakir bir

gençtir. Bir kalemde çalışmakta ve İffet'in evine bakmaktadır. Yazar bu kez odaya iyice dikkat eder. İffet'in paçavralardan elde ettiği ipliklerden büyük bir ustalıkla yaptığı işlemeleri ve talaşlardan yaptığı vazoları görünce şaşkınlık içine düşer. Tanrı vergisi (s.59) bu yeteneğe hayran olur. Bu ziyaretten sonra İffet'i ve ailesini birçok kez daha ziyaret ederler. Latif'le yazarın arasındaki dostluk ilerler. Latif, İzmir'de babasından kalma bir arazisinin olduğunu bunu satıp Avrupa'ya okumaya gideceğini, İffet'le evlenmeden önce Sorbon'dan diploma almak istediğini yazara söyler.

Bu görüşmelerden sonra yazar, artık uzun bir süre Latif'le görüşemez. Yaklaşık bir yıl sonra yazar İffet'in evine gider. Fakat ev harabe durumdadır. Hiç kimseyi bulamaz. Orada yaşlı bir bahçıvandan onların nerede olduklarını sorar. O da bütün olanları anlatır. Bahçıvanın anlattığına göre Latif, İzmir'e gider. İffet, annesi ve kardeşi Sabri ile yalnız kalır. Bütün sefalet, fakirlik ve açlık üzerlerine çöker. Onları mahalleden atarlar. Yazar, İffet ve ailesinin nereye gittiğini bahçıvandan öğrenmek için bir kaç kez daha buraya gelir. Fakat hiçbir şey öğrenemez.

Aradan bir yıl geçer. Aralık ayı başlarında yazar, odasının penceresinden tabiatı seyretmekte, mezarlıklara bakarak İffet'i düşünmektedir. Doktor arkadaşı büyük bir keyif ve neşe içinde odaya girer. Gezmek için yazarı Beyoğlu'na götürmek istediğini söyler. Yazarın aklı İffet'te olduğu için çayırlıklara, sur yıkıntılarına ve sonra da mezarlıklar tarafına gitmeyi teklif eder. Arkadaşı istemeyerek de olsa kabul eder. Gezmeye çıkarlar. Yıkık binaları, camileri (s.83) seyrederler. Sonra mezarlıkları gezmeye başlarlar. Yazar, daha önce cenazesinde bulunduğu eski bir arkadaşının mezarını ziyaret edip bir Fatiha okumak (s.91) istediğini arkadaşına söyler. Mezarlıkları gezmekten yorulan yazar, dünyadan ahireti (s.93) seyretmek için oraya konmuş, çimenden tahta benzettiği bir mezarın üzerine oturur. Mezarlığı seyrederek ölüm hakkında sesli sesli konuşur. Arkadan bir el kendisine dokunur. Yazar arkasına baktığında kendisine dokunan elin sahibini tanır. Yüzü sapsarı kesilmiş ve sanki bir ölüye dönmüş olan bu adam, İffet'in nişanlısı Latif'tir. Latif perişan bir hale gelmiştir. Yazara günlerini mezarlıkta geçirdiğini söyler. İffet hakkında ayrılık acısını dile getiren sözler söyler. Sonra kendini yere atarak ağlar. Biraz sonra kalkar ve İffet'in mezarının ileride olduğunu söyleyerek onları oraya götürür. Bayırdan aşağı inerler. Çiçeklerle süslü taşsız bir mezarın yanında yaşlıca bir kadının akşam namazını kıldığını görürler. (s.97) Bu kadın, İffet'in hasta annesidir. Hasta iyileşmiştir. Fakat İffet ölmüştür. Latif, yazara İffet'in mezarını göstererek "O güneş, işte

burada battı! O iffet pırlantası burada toprağa düştü!" sözlerini söyleyerek ağlar. O arada ağaçların arasından bir çocuk, elinde çiçeklerle gelir. Elindeki çiçekleri mezarın üzerine bırakır ve ağlar. Bu çocuk, İffet'in küçük kardeşi Sabri'dir. Yaşlı kadın namazını (s.97) bitirdikten sonra kendini mezarın üzerine atarak feryatlar eder. Sonra kendini toplayarak başına gelenleri yazara ve doktora anlatır.

İffet'in annesinin anlattığına göre Latif, bir arazi meselesi için İzmir'e gider. Orada hastalanır ve mektup yazamaz, gelen mektuplara da cevap veremez. İffet'e, Nermi Bey adında birisi musallat olur. İffet üzüntüsünden yatağa düşer. Yaşadığı bütün acıları, sıkıntıları mektuplarında anlatır. Hastalandıktan kısa bir süre sonra da ölür. İzmir'den dönen Latif, İffet yerine mezarı ile karşılaşınca İffet'in acısından mecnuna döner. İffet'in bütün acılarını anlattığı o mektuplar Latif'in koynundadır. Yazar, İffet'in son bir yılda yaşadıklarını çok merak eder. O mektupları ele geçirip okumak ister. Fakat Latif vermek istemez. Çünkü Latif, İffet'in mektuplarını kendi canı zannetmektedir. Yazar o mektupları Latif'in koynundan çıkarmak ister. Fakat Latif "sen Azrail misin?" (s. 105) diye sorar. Yazar, Latif'i ikna edip mektupları ele geçirir ve okumaya başlar.

İffet'in mektuplarında yazdığına göre başına çok sıkıntılar ve acılar gelmiştir. Mektuplarında hayatını şöyle anlatır. Çocukluk günleri babası hayattayken çok güzel geçer. Teyzesinin oğlu Latif'le oynarlar. Sonra Latif'i yatılı okula verirler. Bu günler İffet'e çok zor gelir. İffet de bir okula verilir. Genç kız olur. Latif'e aşkı iyice artar. Babası öldükten sonra onlar için çok zor günler başlar. Zaman geçtikçe herşeylerini satmak zorunda kalırlar. İyice fakirleşirler. İffet, ekmek bulmak için bir rum kadınının getirdiği iplerle el işleri yapar. Bunları yok pahasına kadına satar. Latif, İzmir'e gittikten sonra durumları iyice kötüleşir. Bir ekmek alacak paraları kalmaz. Günlerce ağızlarına kuru ekmek bile değmez. Bu açlığa dayanamayan küçük Sabri, komşunun bahçesinden üç tane salatalık çalar. Kardeşi Sabri'nin açlığını gidermek için yaptığı bu hırsızlık İffet'e çok zor gelir. Mahalleli toplanarak evlerini basar. Mahallede yapılan diğer hırsızlıkları da Sabri'nin üzerine atarlar. Evdeki bu üç kişi açlıktan, yaşamla ölüm arasında Azrail'le (s.130) pençeleşirken kadınlar içeri girer. Sabri'yi karakola götürürler.

Birkaç gün sonra bir kadın bir bahaneyle kapıyı çalar. Sıkıştığını, tuvalete gitmesi gerektiğini söyleyerek izin ister. İçeri girdikten sonra İffet'e tatlı ve cilveli sözler söylemeye başlar. İffet bundan şüphelenir. Bu kadın gençliğinde kötü yollarda bulunmuş

ve şimdi de kadın satıcılığı yapan Fettan Raziye'dir. İffet'e para ve altın karşılığında Nermi Bey'i eğlendirmesini teklif eder. İffet, namusuna (s.137) bir hakaret olarak kabul ettiği bu sözlerinden dolayı kadını kovar. Raziye sık sık gelir. Fakat İffet onu içeri almaz. Raziye dışarıdan sesini duyurarak İffet'e ısrar eder. Bu fakirlik içinde öleceklerini kendine acımıyorsa bari annesi ve kardeşine acımasını, Nermi'nin onu paraya boğacağını söyler. Bu arada Latif'in de öldüğünü o yüzden mektuplara cevap vermediğini ekler.

İffet, Latif'in öldüğü haberine inanmamakla birlikte şüpheye düşer. Kafasından ölüm ve ahiret (s.140) hakkında düşünceler geçer. Güzelliği hakkında Raziye'nin söylediği sözler üzerine iç âlemine dalan İffet, şeytan'ın vesveselerinden Allah'a sığınır (s. 142).

İffet birkaç gün sonra evin bahçesinde dolaşırken dışarıdan atılmış süslü bir zarf görür. Zarfı alıp tereddütler içinde açar. Zarfın içinde bir zamandan beri Fettan Raziye aracılığıyla İffet'i elde etmeye çalışan Nermi Bey'in bir fotoğrafı, İffet'e hitaben yazılmış bir mektup ve üç yirmilik de para çıkar. İffet mektubu okur. Nermi Bey'in mektupta yazdığı etkileyici sözlerin yalan olduğunu anlar. Fakat sefaletten ve insanların namusuna (s.147) iftira edip horlamalarından bıktığı için bu sözler hoşuna gider. Fettan Raziye'ye bir mektup yazarak Nermi Bey'in isteklerini kabul ettiğini; fakat kendisine hazırlık için iki gün izin vermelerini ister.

Annesine kendisini zengin bir evden hizmetçilik için çağırdıklarını onun için dışarı çıkması gerektiğini söyleyerek dışarı çıkar. Mektuptan çıkan paralarla kendisi için elbiselik ve ayakkabı alır. Aldığı eşyalarla eve dönünce annesinin bunları merak etmesi üzerine, hizmetçilik edeceği evde kendisinin yaşında bir kız olduğunu, bu elbiseleri İffet'in üzerinde görmek istediğini söyleyerek annesini kandırır. İki gün hazırlıktan sonra Fettan Raziye'nin geleceği saat yaklaşır. İffet diktiği elbiseleri giyer ve süslenmek için aynanın karşısına geçer. Fakat kırık namus aynasının (s.151) karşısında gözleri kararır. Latif'in hayali belirir. İffet'in kötü yola gitme düşüncesi yüzünden ona tükürür. "Fuhşun kucağı İffet'e sığınma yeri olur mu?" diye sorar. Bu hayali gören İffet kendini kaybederek yatağın üzerine serilir.

Romanda İffet'in hayatını anlattığı mektupları burada sona erer. Yazar bundan sonra olanları İffet'in annesinden dinler. Annesinin anlattığına göre İffet yatağa düştükten sonra titremeler, sayıklamalar geçirir. Annesini yanına oturtarak olup bitenleri, bütün gerçek haliyle anlatır. Yalanlarını, günahlarını (s.152) itiraf eder. O arada Raziye'nin

arabası, İffet'in mektubunda yazdığı saatte İffet'i götürmek için köşebaşına gelir. Annesi Sabri'yi gönderip Raziye'yi eve çağırtır. Raziye eve gelip İffet'i o yeni diktiği elbiselerinin içinde ateşler içinde sayıklıyor görünce şaşkına döner. Boynuna sarılmak ister. Fakat İffet onu iğrenti ile geri iter. Sonra Raziye'yi yanına oturtan İffet, bütün olanları yani günahlarını ona da anlatır. Daha sonra kardeşi Sabri'yi yanına oturtup Latif'e hitaben Allah, ahiret, cennet ve tövbe ile ilgili (s. 155) acı bir mektup yazar. İffet'in bu iç yakıcı mektubu ve itirafları karşısında kalbi yumaşayan Raziye ağlar. İffet onu tövbe etmeye davet eder. Birlikte secde edip tövbe ederler (s.155). Birkaç gün sonra İffet ölür. Ölürken ona kelime-i tevhidi (s.158) hatırlatan da Raziye olur. İffet'in ölümünden sonra kendini Allah yoluna veren Raziye bütün varını yoğunu satarak Allah'ın mağfiretini dilemek için Hicaz'a gider. Adı Hacı Raziye olur.

Romandaki kahramanların hepsi Müslüman'dır.

Bunlar: Yazar, yazarın doktor arkadaşı, İffet, İffet'in annesi ve kardeşi Sabri, Nişanlısı Latif, Fettan Raziye, Nermi Bey, Bakkal, Çoban.

1.1.4. MUTALLAKA[28]

Romanda kahramanların ibadet anlamında dini duygularından bahsedilmemekle birlikte Allah, şeriat, şeriata göre nikâh ve boşanma, günah ve şeytan gibi birkaç dini unsurdan az da olsa sözedilmiştir. Bundan başka bir iki yerde fal ve tütsü gibi hurafe inançlarından söz edilmektedir.

Romanın konusu, kocası Mail tarafından boşanmış olan Akil'e Hanım'ın tekrar birleşmek için kocasına yazdığı ve kocasının da kendisine yazdığı birkaç mektuptan oluşmaktadır.Akil'e Hanım, kocası Mail'e yazdığı ilk mektupta kocasının kendisini boşadıktan sonra başına gelenleri anlatır. Kendisini haksız yere boşadığını, kayınvalidesinin de bu boşanmayı çok istediğini yazar. Ayrıca kendisini boşadığı gün kayınvalidesiyle yaptığı tartışmada nikâh ve talak (boşanma) (s.199) üzerine

[28] Hüseyin Rahmi Gürpınar, "*Mutallaka*", İstanbul, 1898, Matbaa Yay.,31 s.

tartıştıklarından söz eder. Uzun süren bu tartışmada birçok şeyden sözedildiğini yazar.

Akile Hanım'ın Kayınvalidesi tartışma sırasında Akil'e Hanım'a Allah'ın (s.200) kendisine şaşılacak bir güzellik verdiğini söyler. Yine kayınvalidesi, Akile'nin, kocası Mail'in ağzını bağlamak için efsun okuttuğunu da iddia eder (s. 201).

Erkeğin kadın almak hususunda Allah'ın emrinin dört olduğunu, ayrıca oğlu Mail doğduktan sonra falına (s.202) baktırdığını, bu fala göre bir nikâhta durmayacağını da ekler. Kayınvalidesinin bütün bu acı sözlerine tahammül ettiğini yazan Akil'e, Allah'tan tek istediğinin (s.203) kocasına tekrar kavuşmak olduğunu Mail'e yazar. Mektubunda ayrıca validesinin şeytana (s.203) arkadaş olacak yaratılışta bir kadın olduğunu da Mail'e söyler.

Akile'nin bu mektubuna kocası Mail bir cevap yazar. Mektubunda Cenab'ı hakkın (s.209) Akile'ye o gözleri ağlamak için değil başkasını ağlatmak için verdiğini söyler. Ayrıca ayrılma sebeplerini sayar. Akile'nin son zamanlarda çok huysuz olduğunu her zaman 'Allah'ın emrine razıyım' sözünü söyleyerek boşanmak istediğini anlatan sözler söylediğini hatırlatır. Sevgilerinin pekişmesi için bu talak'ın (s.210) (boşanma) olması gerektiğini anlatır. Bundan başka annesinin Akile'den nefret ettiğini onun ismi anıldığı zaman öfkelendiğini de ekler. Mail, annesinin yanında boşadığı karısı Akile'nin isminden söz ettiği zaman annesi rahatsızlanır. Hocayı çağırtıp nefes ettirir. Mail'e de okutturur çamaşırlarına tütsü yaptırır (s.214).

Akile, Mail'e yazdığı mektupta birleşmelerinin tek bir çaresi olduğunu yazar. Bu çare de dul kalan kendi babası ile kayınvalidesinin evlendirilmesidir. Eğer ikisini evlendirirlerse kayınvalidesi Akile'nin tekrar Mail'le evlenmesine razı olacaktır. Bunun için Mail'e annesini ikna etmesini söyler. Mail bu işin zor olacağını yazar. Fakat yine de dener. Annesi bu evliliğe dünden istekli olduğu için bu iş çok kolay olur. Mektuplarında birbirlerine düğün hazırlıklarının yapılmasını yazarlar. Bu iki yaşlı ile Akile ve Mail'in gerdekleri aynı gün olur.

Romandaki bütün kişiler Müslüman'dır.

Bunlar: Mail, karısı Akile, Mail'in annesi ile Âkile'nin babası.

1.1.5. MÜREBBİYE[29]

Romanda bazı kahramanların, özellikle kâhya Eda Hanım'ın ağzından melek, peri, şeytan, ecinni (cin) gibi dini unsurlara ve Allah, kader, nasip, günah, mekruh, namahrem ve namaz gibi dini duygu ve ibadetlerle; tütsü, kurşun dökmek, uğursuzluk gibi batıl inançlara yer verilir. Ayrıca yazar, Anjel'in Dehri Efendi'ye karşı kendisini dindar göstermek için Hıristiyanlığa ait dini unsurları kullanmasını anlatırken Hıristiyanlığa ait haç, salip, azize, Hazreti İsa gibi dini unsurlardan söz eder. Dini yaşayışa yer verilmeyen romandaki olaylar İstanbul'da bir yalıda geçmektedir.

O zamanki anlayışa göre zengin aileler, çocuklarına batı medeniyet ve kültürüne göre terbiye vermesi amacıyla yabancı mürebbiyeler tutmaktadırlar.

Romanın konusunu, Dehri Efendinin konağına mürebbiye olarak alınan Fransız Anjel'in konakta bulunan erkeklerin en küçük beyinden en büyük efendisine kadar herkese türlü aşk tuzakları kurarak onları baştan çıkarması ve böylece konaktaki hayat düzenini alt üst etmesi oluşturur.Romanın başkahramanı olan Anjel, Paris'in fuhuş bataklıklarında yıllarca düşüp kalktıktan sonra bir vesileyle İstanbul'a gelmiş ve Dehri Efendi ailesinin dalgınlığından faydalanarak yalıdaki çocuklara mürebbiye olmuştur.

Yazar, Anjel'in geçmişine dönerek onu okuyucuya geniş bir şekilde tanıtır. Yazarın tanıtımına göre Anjel, gayri meşru şekilde dünyaya gelen ve babası belli olmayan çocuklardandır. Anjel Paris'in fuhuş bataklıklarında büyüyüp olgunlaşmaya başladığı zaman oda anasının yoluna sapar ve gayri meşru bir çocuğa hamile kalır.

Çocuğuna baba bulmak için beraber yattığı erkeklere başvurur. Fakat onların hepsinden red cevabı alır. Anjel sonunda beraber yattığı şair Bodleri, çocuğun babası olduğuna bir nebze ikna etmeyi başarır. Yazacağı bir kitabın gelirini de çocuğuna bağışlamasını bu adama kabul ettirir.

Yazılan bu kitabın gelirini kısa bir zaman içinde Paris'in fuhuş çöplüklerinde tüketen Anjel, bu defa kendisine Maksim adında yeni bir odalık bulur. Maksim, bir ticaret için İstanbul'a geldiği zaman Anjel de onun peşine takılır. Anjel'i bir rum delikanlıyla yakalayan Mösyö Maksim onu terk eder. İstanbul'da beş parasız ve yalnız kalan

[29] Hüseyin Rahmi Gürpınar, "*Mürebbiye*", İstanbul, 1899, Tercümanı hakikat Matbaası, 164 s.

Anjel,kendisini çok temiz ve masum bir kız olarak tanıtıp bir Fransız ailesine sığınır. Masumluğunu ispatlamak için de yalan bir hikâye uydurur. Ona inanan Fransız aile birkaç gün onu sakladıktan sonra onu mürebbiyelik işi için Dehri Efendinin yalısına gönderirler.

Anjel çocuklara ders verirken denizin dalgalarına bakarak dalar gider. Memleketini Fransa'yı ve orada geçirdiği sefahat hayatını, şimdi arasında bulunduğu aile yanındaki sıfatını ve işini düşünürdü. Fransa'da 'fiy püblik' denilen düşkün kadınlardan iken burada mürebbiyeliğe alındığına şaşar 'destine' yani 'nasip' denilen şeyin bu yoldaki garipliklerine, tuhaflıklarına şaşakalırdı (s.12).

Romanın diğer karakteri Dehri Efendi, altmış beş, yetmiş yaşlarında birisidir. Babasından birçok miras kalmış, bulunduğu önemli memurluklarda da iktisadı yüzünden bu servetini ikiye katlamıştır. İlme ve fenne meraklı; okumayı ve çalışmayı seven birisidir. Fransızca'yı iyi derecede diğer birkaç dili de orta seviyede bilir. Aile efradına karşı son derece sert ve otoriter bir yapıya sahiptir. Yalıda büyüklü küçüklü herkes ondan çekinir. Çocuklara verdiği cezaların bir değişik şeklini aile büyüklerine de tatbik etmekten çekinmez.

Romanın diğer bir karakteri de Dehri Efendinin kendisinden on sekiz yirmi yaş kadar küçük olan ve ailede Amca Bey diye çağrılan kardeşidir. Amca Bey'in beden yapısı Dehri Efendinin küçültülmüş ve bozulmuş bir benzeridir. Belinde bir kambur, bacaklar çarpık, boy eğridir. Yazar, Amca Bey'i tarif ederken şöyle der. 'Amca Bey'in beden yapısında olan bu bükülme Allah'ın bir hikmeti olarak ahlakına da geçmişti (s. 32).

Romanın diğer bir kahramanı, Dehri Efendi'nin büyük oğlu Şemi'dir. Şemi yatılı bir okulda okumaktadır. Hafta sonları yalıya gelmektedir. Yazar, Şemi'yi tanıtırken Şemi'nin zihin ve hafıza açısından kuvvetli olmadığını anlatır ve şöyle der: "Zavallı çocuk ne yapsın? Allah "muhakeme" denilen şeyden kendisine zerre nasip etmemiş (s.43). Yazar, Şemi'yi anlatmaya devamla: "Fakat Şemi öğrenmedeki istidatsızlığı kadar adi desiselerden o kadar nasipsiz değildir" (s.44). Sözlerini sarfeder.

Romanın başka bir kahramanı da eve damat olarak gelen Sadri Bey'dir. Sadri Bey, fakir bir aile çocuğudur. Evlenmezden önce Dehri Efendi'nin konağına gidip gelir. Bu yalı ziyaretlerinde saygı ve hürmet göstererek Dehri Efendinin gözüne girmiş ve o yalıya damat olmayı başarmıştır.

Sadri, bu yalı ziyaretlerinde Dehri Efendi'nin botanik bilimi hakkındaki uzun konuşmalarını saygı içinde dinler. Dehri Efendi'nin sorduğu soruya zorla da olsa cevap veren Sadri'ye Dehri Efendi: "Hay babanın canına rahmet" der. Biraz bozulan Sadri Bey:"Peder bendeniz berhayattır efendim" der. Buna cevap olarak Dehri Efendi: "Berhayat olsun Allah'ın rahmetine kim muhtaç değildir? Sorusunu sorar (s. 41).

Yazar, evin kadın kâhyası Eda Hanımın çirkinliğini"erkekle kadın arası iri kıyım kakanoz bir kadın" sözleriyle anlatır. Fakat Eda kendini bir peri kızı zanneder (s.44).Dehri Efendi, mürebbiye Anjel'e gösterdiği saygıya bir gösterge olarak odasını süslü bir şekilde döşetir. Bu odada mürebbiyenin özel eşyaları arasında fildişinden yapılmış bir "krüsifi" (yani İsa'nın haça gerilmiş olduğunu gösterir bir heykel de vardır (s.51).

Anjel o gece odasına geldiğinde oynayacağı aşk oyununun ilk perdesinin açılacağını hisseder. Aynanın karşısına geçip çıplak pazılarını, bütün endamını su içinde şeklini görüp de kendine âşık olan peri kızı gibi (s. 52) uzun bir tutkunlukla seyreder. Başını birkaç defa küskünlükle sallar. Sanki o güzel çehresi, bu latif endamına kaderinin göstermiş olduğu insafsızlığa karşı şikâyet eder (s.52).

Anjel aynanın önünden çekilip büronun önüne geldiği zaman oraya koyduğu salibe (s.52) bakarken gülmeye başlar. Onu oraya kendinin dindarlığına (s.52) Dehri Efendiyi inandırmak için koymuştur. Bundan dolayı kendi kendine güler. Konsolun üzerinde Fransızca bir İncil, Bossouet'in 'Tanrı Bilgisi ve Nefis' adlı eseri ve onlara benzer birkaç din kitabı (s.52) vardı. Bunları hiç okumaz fakat gösteriş olsun diye orada bulundurur.

Anjel, evde bulunan Dehri Efendi hariç üç erkeği yani, Amca Bey'i, Damat Sadri Bey'i ve Dehri Efendi'nin oğlu Şem'iyi baştan çıkarır. Onların her birini birbirlerinden habersiz ayrı ayrı gecelerde odasına alır. Bu bir süre böyle devam eder. Bir zaman sonra bu üç âşık birbirlerinden şüphelenirler.

Anjel, bu şüpheleri uzaklaştırmak için bir süreliğine kimseyi odasına kabul etmez. Bu ayrılığa dayanamayan bu üç âşık birbirlerinden habersizce bir gece Anjel'in odasına gitmeye niyetlenirler. Amca Bey, Anjel'in kapısından ona seslenirken birinin ayak seslerini duyar. Hemen koşup salondaki masanın altına girer. Fakat kafası masanın altında saklanan birinin kafasıyla tokuşur.

O gelen kişi Anjel'in odasına yaklaşıp sessizce, kendisini içeri almasını söyler. Bu esnada birinin geldiğin duyar ve o da hemen koşup masanın altına girer. Fakat masanın altında Şem'i ve Amca Bey'in olduğunu görür. Masanın altına saklanan üçüncü kişi ise damat Sadri Bey'dir. Salona gelen kişi evin kâhya kadını Eda Hanımdır. Bir süreden beri durumdan şüphe eden Eda Hanım, o üç erkeğin Anjel için odalarından çıktıklarını anlar. Sofaya gelen Eda Hanım bunların odalarını kontrol ederken kendi kendine şöyle söylenir: "Kokana karısı geldi geleli bizim yalıyı periler bastı (s.71). Şu yalıda doğmadımsa büyüdüm. Şimdiye kadar buralarda ne cin vardı, ne Şeytan! (s.71). Ben biliyorum ya! Bu patırdayan şeytanlar, murabiye midir, kurabiye midir, matmazel midir, müptezel midir, ne karın ağrısı ise işte o karının fistanından dökülüyor. Aslını sorarsanız şeytanın en büyüğü işte o karının kendisi" der (s. 71). Amca Bey'in odasını kontrol ederken "Oh canım bizim felek de bu akşam kırklara karışmış. Odasında ecinniler top oynuyor" (s.72) diye söylenir. Erkeklerin hepsinin odasını kontrol eder ve odalarında olmadıklarını görür. Fakat masanın altına bakmayı akıl edemez.

Yazar, bu arada Anjel'in yalıya gelmesinden dolayı bütün erkeklerin dikkatinin Anjel'e çevrilmesiyle itibarı sarsılan Eda Hanım'ın Anjel'i gözden düşürmek için yaptıklarını anlatır. Yazarın anlattığına göre Eda Hanım, Hanımefendiye giderek Anjel hakkında dedikodu yapıp bir şey koparamayınca halayıklara "kokanalar tıpkı erkek demektir. Anjel'e başı açık görünmek adeta namahrem (s.73) bir erkeğe çıplak çıkmak gibidir." diye söyler. Ahçıbaşıya giderek mürebbiyenin yemek yediği tabakları ayrı bir yerde yıkamasını, onlardan öteki tabaklara bir şey bulaştırırsa bütün yemeklerin mekruh olacağını (s.73) tembih eder. Ahçıbaşından ters cevap alan Eda Hanım, Anjel'e karşı öfkesini yenemeyerek bu sefer Dehri Efendi'nin huzuruna çıkar. "Efendi hazretleri, içimizde bazı namaz kılanlar (s.73) var. O kokana karısı sokakta sürttüğü etekleriyle yalının her tarafını kirletiyor. Kendisine emir buyursanız böyle her tarafı dolaşmasa" diye kötüler. Bu sefer Dehri Efendi hiddetlenerek "çalçene karı, koca yalının içinde namaz kılacak (s.73) temiz bir oda bulamıyor musun?" diyerek huzurundan kovar.

Eda Hanım, kendi kendine söylenmeye devam eder: "Benim gönlümde fenalık olaydı efendi bana hişt dediği zaman ben de ona piş der idim. O zaman Eda'yı görüp anlar idiniz. Allah göstermesin (s.75) ben o hıyaneti kabul etmem." Bu sefer damat Sadri hakkında düşündüklerini sesli sesli şöyle söyler: "Ya o damat alacak yosma? Bu yalıya kurna başı soygunu gibi çırılçıplak geldi. Altına at araba çekildi. El altından tahkik ettim

ya. Onun babası evvelden muharremlerde goygoyculuğa (s. 75) çıkar imiş. Anası düğünlerde soygunluk eder, beş on paraya konuya komşuya kurşun dökermiş" (s.75) diyerek Sadri'yi kötüler. Anjel'in verdiği terbiye hakkında da söylenen Eda Hanım şunları şöyle devam eder: "Efendibabalarının karşısında bu maskaralıkları yaptıkları zaman adamcağız bayılıyor, bayılıyor da bayat kalıyor şöyle. Bayılması çocukların bu marifetlerine midir, yoksa murabiyenin gözlerine midir? Orasını Allah bilir" (s. 76). Erkeklerin Anjel'in odasında olabileceklerini düşünerek, belinden çıkardığı kuşağıyla söylene söylene Anjel'in odasının kapısını bağlar. Gidip Dehri Efendiye durumu bildirir. O fırsattan yararlanan üç âşık kendilerini odalarına atmayı başarırlar. Kapısının bağlandığını anlayan Anjel, bağıra çağıra odasının kapısına içeriden vurur. Bu sesi duyan Dehri Efendi yanındaki Eda Hanım'a bu sesin nereden geldiğini sorar.

Birlikte Anjel'in odasının kapısına gelirler. Anjel'in odasının kapısının kuşakla bağlanmış olduğunu gören Dehri Efendi, bunun ne demek olduğunu Eda'dan açıklamasını ister. Eda önce bundan haberinin olmadığını söyler. Kapıyı açarlar. İçeride gözleri ağlamaktan kızaran Anjel'i görürler. Anjel, Dehri Efendi'ye bu gece üzerine kapının bağlandığını bunun için çok üzüldüğünü ve bunu yapanın ortaya çıkarılmasını Fransızca söyler. Anjel'in Fransızca söylediği bu sözleri anlamayan Eda Hanım "Ah uğursuz kokana! Efendiyi Fransızca tıkıp dolduruyor. Söylediklerini anlamıyorum ki müdafaamı ona göre hazırlayayım" (s. 89) der. Dehri Efendi bunu kimin yapmış olabileceğini Anjel'e sorar. Anjel ise bir kadın sesi işittiğini ve bu sesin Eda Hanım'ın sesine çok benzediğini söyler. "Fakat Allah'tan korkarım mutlaka odur, diyemem. Yanılmış olabilirim" (s. 90) şeklinde açıklamada bulunur. Bu sözler üzerine Dehri Efendi öfkeli bakışlarla Eda Hanım'a döner. Bakışlarıyla açıklama beklediğini ifade eder. Kendinden şüphelenildiğini anlayan Eda Hanım dayanamaz ve kendini savunmak için "Efendi hazretleri, kırk yıllık kâhya kadınınıza inanmayıp da böyle ne idüğü belirsiz kokana karısının iftiralarına mı çiğneteceksiniz. Ben yapmadığıma yemin ederim. O da beni görüp fark etmiş olduğuna haçı, putu üzerine yemin etsin bakalım" (s. 90) şeklinde kendini savunur.

Dehri Efendi hiddetlenerek "Sus, matmazel sana iftira etmiyor. 'Eda Hanımdır demeye Allah'tan korkarım' diyor. Sen utanmadan böyle melek gibi (s.90) bir kıza dil uzatıyorsun" diye çıkışır. Eda Hanım ağlayarak af diler ve "Matmazelin ne melek gibi bir kız olduğunu ben bilmiyor muyum?" (s. 90) diyerek hatasının bağışlanmasını ister. Bu durumu açıklığa kavuşturmak isteyen Dehri Efendi, Amca Bey'in odasına giderek Anjel'in

odasının bulunduğu yere gelmesini söyler. Amca Bey bu vakitsiz daveti kendince yorumlayarak "Acaba Anjel ile sevişmemiz duyuldu da olayı örtbas etmek için biraderim kızı bana nikâh mı edecek?" diye düşünür (s. 91).

Dehri Efendi salona gelen biraderi Amca Beyden bu gece neler olduğunu sorar. Amca Bey de Eda Hanımı masanın altından değil de, yalan uydurarak kendi oda kapısından gözetlediğini ve söylenmelerini duyduğunu anlatır. Amca Bey'in olayı kendi lehine göre bu şekilde yorumlayıp anlatmasına Eda Hanım dayanamaz ve "Hak kuru iftiradan saklasın. Aleyhimdeki yalancılığında bu kadar ileri varma. Bir bardak suyun kırk yıl hakkı vardır. Size bu kadar emeğim geçti. Söylediğin sözlerin önünü ardını düşün. Günahtır" diye çıkışır(s. 93).

Dehri Efendi Eda Hanım ile yüzleştirmek için salona ikinci olarak damat Sadri'yi getirtir. Onun anlattıkları da aşağı yukarı Amca Bey'in söyledikleriyle aynıdır. Bunun üzerine Dehri Efendi Eda Hanıma dönerek ikisinin söyledikleri birbirini tutmaktadır. Kendini müdafaa için ne söyleyeceksin diye azarlar. Artık bütün bu söylenenler karşısında yaptığını inkâr etmenin bir fayda sağlamayacağını anlayan Eda Hanım büyük bir hınçla, erkeklerin biraz önce odalarında olmadıklarını Anjel'in odasında bulunabileceklerini tahmin ettiğini, bu yüzden kuşağıyla kapıyı bağladığını itiraf eder. Bu itiraflardan sonra Dehri Efendiye şöyle söyler:"Şu karşınızda melekler gibi tertemiz sandığınız murabiye adındaki karı yok mu, işte o namussuz bir karıdır (s.94). Kambur biraderiniz, Damat Bey, Şemi onun âşıkıdır. Belki de dördüncüsü sizsiniz tam olarak bilmiyorum" diyerek her şeyi açıklar.

Eda Hanım'ın gerçekleri bu şekilde haykırmasına öfkelenen Dehri Efendi onu dövmek ister. Fakat Anjel'in karşısında bu hareketin Frenk usulüne göre Havva kızlarına bir saygısızlık olacağını bildiği için bundan vazgeçer (s. 94). Eda Hanım'ın gerçekleri itirafı karşısında zor durumda kalan Anjel, yapmacık bir tavırla iki elini yüzüne kapatarak ağlamaya başlar. Anjel'in bu ağlamalarının onun gerçekten iffetinden ileri geldiğini zanneden Dehri Efendi, Eda'nın bu sözlerinden kendisinin iffetine (s.94) bir zarar gelmeyeceğini söyleyerek Anjel'e niçin ağladığını sorar. Anjel ise masum bir tavırla, "Kendim için değil bu sözleri söyleyen kadının haline, günahına ağlıyorum" der (s. 94). Anjel'in bu yapmacık konuşmalarından ve tavırlarından etkilenen Dehri Efendi ona inanır. Sonra "Bu kadın hakkında verilecek cezayı sen tayin edeceksin" der. Anjel böyle bir işe

karışmaktan son derece utandığını gösterir bir davranışla hemen yerinden fırlar, önünde gece kandili yanmakta olan salibin (s.95) karşısında diz çöker ve Latince dua ederek haç çıkarmaya başlar(s. 95) Bundan sonra Anjel, kiliselerde görülen azizelerin resimlerindeki hali alır(s. 95). İki gözünden yaş dökerek melek görünüşlü bir yüzle elini salibe doğru uzatarak Dehri Efendi'ye Fransızca; "Hazreti İsa bana af emrediyor. O kadının bana hakaretini ben affettim, siz de affediniz" (s. 95) der. Anjel'in bu sözlerinden sonra orada bulunanların yüzüne nefretle bakan Eda Hanım, Dehri Efendi'ye "Efendi bunların size karşı birazcık olsun hürmetleri varsa bu gece nerede olduklarını söylesinler" der.

Erkekleri ayrı ayrı sorguya çeken Dehri Efendi Şemi'yi falakaya çeker. Şemi falakanın acısıyla daha önce Amca Bey ve Sadri Bey'in söyledikleri gibi odalarında olmadıklarını, koruya gezmeye çıktıklarını söyler. Bunu duyan Eda Hanım intikamcı bir gülümsemeyle "Garip kuşun yuvasını Allah yapar" (s.96) diye alaylı bir şekilde söylenir. Fakat Anjel, bu üç erkeğin düştüğü müşkül durumu kavrar ve onlara yardım için hemen araya girer. Şemi'nin bu söylediklerinin üç gün önce koruda olan şeyler olduğunu Dehri Efendiye söyler. Söylerken de Şemi'ye sözünü değiştirmesi için bir bakış atar. Bunun üzerine Şemi o gece dışarı çıkmadığını, anlattığı şeyin üç gün önce koruda olduğunu söyler. Böylece Anjel ve erkeklerin hepsi rahat bir nefes alırlar. İşlerin Anjel'in bir iki sözüyle bu şekilde tersine dönmesi Eda Hanımı hem şaşkına çevirir ve hem de acınacak bir hale getirir. Anjel'in bu "fin fonlar" ile efendiye ne efsun okuduğunu (s.102) bir türlü anlayamaz. Dehri Efendi erkekleri odalarına gönderdikten sonra Eda Hanım'a "Senin cezan yarın verilecektir" diye tehdit savurur. Eda Hanım'ın yalvarmaları durumu değiştirmez.

Dehri Efendi Anjel ile odada yalnız kalınca Anjel, Dehri Efendi'ye yapmacık bir utanmayla; "Ben mürebbiyelik sanatıyla geçinen fakir bir kızım. Doğruluk ve iffet (s. 103) şu dünyada tek dayandığım ve övündüğüm şeydir. Bu gece bütün bu olanlar duyulursa hele Eda Hanım'ın bana karşı o edepsizce ithamları ağızdan ağza dağılarak benim namusum (s. 103) hakkında büyük bir skandal hükmünü alır. Bunların tekrarlanmaması için yarından sonra bana izin veriniz. İffetimi (s. 103) ve mürebbiyelik çalışmamı tasdik eden bir hüsnühal varakası veriniz" der. Dehri Efendi de Anjel'in bu isteği karşısında bir süre düşündükten sonra şöyle konuşur. "Bu geceki vakadan iffetinize (s.103) hiçbir şey sıçramaz, biz insan sarrafıyız, sizi ilk defa gördüğüm zaman nasıl melek gibi bir kız olduğunuzu anladım" (s. 103) diyerek Anjel'in gönlünü almaya çalışır. Kendi nazarında

böyle melek gibi temiz gördüğü mürebbiye Anjel'e iftira ettiği için Eda Hanımı da azarlar ve o sabah yalıdan kovar. Dehri Efendi bu ceza ile yetinmeyerek halayıklardan bir kızı da Eda Hanım'ın kocası Şaban Ağa'ya nikâh eder.

Bu geceki olaydan artık her şeyin anlaşıldığını gören bu üç âşık sabahı korulukta buluşarak kozlarını paylaşmak isterler. Koruluğa önce Amca Bey ve Sadri gelir. Amca Bey hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi davranarak, kendini temize çıkarmak için suçu Şemi'nin üzerine atar ve Sadri'ye şöyle söyler: "Bir gün farkına vardım ki Şemi mürebbiyeyi görünce denizden çıkarılırken can veren balığın o baygın bakışlarıyla bakıyor. İşte o zaman işin doğrusu bu kalın kafama dank eder gibi oldu. Acaba oğlan mürebbiyeyi seviyor mu? Ne halt eder ağanın beygiri? Ulan terbiyesiz! Bu yalıya iki çocuğun terbiyesi için getirilen melek gibi temiz bir kıza o nazarla bakılır mı? Aman yarabbi, yüreğime inecek. Asıl korktuğum neresi, matmazel bu işin farkına varırsa bizden namus dava eder"der (s. 115) Amca Bey, Anjel'in odasına girmek için kapısına gidip, kapıyı tıklattığını tevil etmek için birçok laf eder ve sonunda şunu söyler: "Sadri Bey, bu hayvanlıkları Şemi yapabilir, o ahmaktan ben her terbiyesizliği umarım. Şemi'nin odaya girip girmediğini kontrol etmek için kulağımı kapıya verdim. Kulağıma lakırdı gibi bir şey geldi. Hah! Çapkın içerde dedim. Artık tekrar etmeye hacet yok ya, maksadım içeriye girip oğlanı kulağından yakalayarak dışarıya çıkarmak… Namusum hakkı için böyle" der (s.115).

Amca Bey'in bu söylediklerine Sadri Bey asla inanmaz ve inanmadığını da yüzüne karşı söyler. Ayrıca onun gibi her şeyi saklamayacağını ve Anjel'i sevdiğini açıkça söyler. Sadri'nin bu itirafı üzerine yalanlarına inanılmadığını gören Amca Bey öfkelenir ve o da Anjel'i sevdiğini Sadri'nin yüzüne haykırır. Bunların bu karşılıklı itiraflarını koruya doğru gelen Şemi duyar ve o da sevdiğini haykırır. Ayrıca onlara hakaret eder. Aralarında tartışma başlar ve bu tartışma sonunda Şemi ile Sadri Bey'in kavgasına dönüşür. Şemi, Eniştesi Sadri Bey ve araya giren amcasını fena halde tartaklar. Onlar bu halde iken hizmetçi yanlarına gelip hepsini Dehri Efendi'nin çağırdığını söyler. Kendilerini bu şekilde görmesi halinde, Dehri Efendi'nin çok kızacağını bildikleri için trapezden düştüklerini söylemeye karar verirler. Fakat bu bahane Amca Beyi pek tatmin etmez ve "Bu cevaplar pek sarkık pek açık kalıyor, ama haydi söyleyelim de Cenabı hak muinimiz olsun" diye söylenir (s. 127).Amca Bey bütün bu olanlardan sonra aradan çekilerek Şemi'yi Sadri Bey'e karşı kışkırtmaya çalışır ve Şemi'ye, "Efendibabanın (Dehri Efendi) çocukları mürebbiye ile yatırmamasındaki sebebin mürebbiyenin karyolasının başı ucunda haçı

(s.138) olduğunu, çocukların bunu görmesi halinde bazı Hıristiyan ibadetlerini (s.138) öğrenebilecekleri olduğunu söyler.

Bu âşıkların ayrı ayrı gecelerde Anjel'in odasına gittiğini gören Aşçı Tosun Ağa bunları takip eder. Bahçedeki sakız ağacına tırmanarak Anjel'in odasında olup bitenleri gözetler ve böylece kendisi de Anjel'e âşık olur.Şeminin kavgadan dolayı yüzü kızarmıştır. Bunu gören aşçı Tosun Ağa ne olduğunu sorar. Şemi'nin baştan savma verdiği cevaba inanmaz. Bunun sakız ağacının derdi olduğunu söyler. Bu sözü birkaç kere tekrarlar. Bundan şüphelenen Şemi aşçının bir şeyleri bildiğini anlar ve onu konuşturmak ister. Fakat başaramaz. En sonunda onu konuşturmak için aşçının zayıf tarafını keşfeder. Depodan aldığı içkilerle birlikte aşçıyı dağın öte tarafındaki taşlıkta beklediğini söyler. Ona aşırı derecede içki içirir. Ama Tosun Ağa konuşmamaya çalışır ve kendi kendine: "Canım sakızı içtikçe bu meredin ağacı aklıma geliyo. Fakat onun lafını bu akşam etmemeyi kararlaştırdık. Sakızı iç. Lakin onun ağacını ne sen ağzına al, ne de ben. Hele ben almam tövbe olsun" diye söylenir (s. 141). Fakat iyice sarhoş olan Tosun Ağa anlatmaya başlar.

Bir gece uyurken gecenin gec saatinde, uşağı Bekir'in kendisini uykudan uyandırarak "Usta korkuyorum bana hayalet (s. 144) gözüküyor" dediğini ama kendisinin ona inanmayıp "Gir döşeğine zıbar la hâvleyi oku etrafına üfür" dediğini söyler (s. 144). Ondan sonraki gecelerde uşağın kendisini tekrar uyandırmasıyla karanlıkta Anjel ile Amca Bey'in ve daha sonraki gecelerde Sadri Beyle Anjel'in birlikte kol kola karanlığa doğru gittiklerini görür. Daha sonraki gecelerde de kendisinin Anjel'in odasının karşısındaki sakız ağacının başına çıkıp pencereden Anjel'in odasına kimlerin girdiğini gözetlediğin ve orada bütün gördüklerini bir bir anlatır.

Bütün bu duyduklarından dolayı hayret içinde kalan Şemi, seviştiği Anjel'in melek gibi temiz bir kız değil, aksine bir fahişe olduğunu anlar. Onu ve eniştesi Sadri'yi öldürmeye karar verir. Sadri'nin o akşam Anjel'in odasına gideceği haberini Amca Bey'den alan Şemi, Anjel ve eniştesi Sadriye karşı büyük bir öfke duyar. Onları o gece beraber olacakları yatakta birlikte öldürmek için plan hazırlar.

Kimsenin olmadığı bir saatte gizlice Anjel'in odasına girer. Gece kolay açılsın diye kapıyı tutan ana sürgüyü indirir. Açılmaya hazır bir halde bırakır ve çıkar. Duvara süs diye asılan paslı hançeri görür ve "Hah, Anjel'i böyle zarif bir aletle öldürmeli ki, üç erkeği birden baştan çıkardığı için ahirete (s.154) pişmanlıkla gitmesin. Bu hançer şimdi yerinde

dursun lazım olduğu zaman buradan alırım" der ve geceyi beklemeye başlar. Cinayeti rahat işleyebilmek için birkaç kere içki içer. Herkesin yattığından emin olduğu bir saatte odasından çıkar ve yalıyı dışarıdan dolaşarak Anjel'in odasının olduğu daireye gelir. Kapıyı dinler, içeriden sevişme seslerinin geldiğini duyan Şemi öfkeden kudurmuş bir şekilde kapıya dayanır. Birkaç kere kapıya kuvvetlice yüklenince kapı açılır. İçerde Anjel üstü başı perişan bir şekilde odanın ortasında durmaktadır. Fakat görünürde erkek yoktur. Etrafı araştıran Şemi, içeride olduğunu tahmin ettiği eniştesi Sadri'nin dolapta olduğunu anlar. Anahtarını Anjel'den ister. Anjel, bu isteğe şiddetle karşı çıkar. Şemi, Anjel'i yere yatırarak hançeri boğazına dayar. Anahtarı vermezse onu öldüreceğini söyler. Anjel ise "ben içerde herif aldı? Ben masum, günahsız karı" der (s. 161). Buna sinirlenen Şemi "günahsız olduğunu papaza anlat" diye bağırır (s. 161). Artık bundan kurtuluş olmayacağını anlayan Anjel, Şemi'ye dolabın kapısını açarsa pişman olacağını söyler. Cebinden çıkardığı anahtarı Şemi'ye atar ve orada bayılır. Anahtarı alan Şemi, içeride eniştesi Sadri'yi göreceğini umarak dolabın kapısını açar. Gördüğü manzara karşısında beyninden vurulmuşa döner. "Efendi Baba" diye bağırarak düşüp bayılır. Dolaptan, Anjel'in elbiseleri arasından çıkan Dehri Efendi odanın ortasına doğru birkaç adım atar. Bayılan bu iki gence bakar ve o da düşüp bayılır.

Romandaki kişilerden sekizi Müslüman biri ise Hıristiyan'dır.

Müslüman Olanlar: Konağın sahibi ve efendisi Dehri Efendi, Dehri Efendinin kardeşi Amca Bey, Dehri Efendinin büyük oğlu Şemi, kızı Melâhat, Melahat'ın kocası Damat Sadri Bey, kâhya Eda Hanım, aşçı Tosun Ağa, konağın hizmetçileri.

Hıristiyan Olanlar: Fransız mürebbiye Anjel.

1.1.6. BİR MUADELE-İ SEVDA[30]

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın bu romanında, kahramanların dini duygu ve inançlarına fazla yer verilmemiştir. Sadece bir iki yerde Allah inancı, kader, Âdem, cennet, şeytan, günah, nikâh gibi inanç unsurları ile büyü, tütsü, fal gibi batıl inançlardan söz edilmiştir.

[30] Hüseyin Rahmi Gürpınar, "*Bir Muadele-i Sevda*", İstanbul, 1899, Özgür Yay., 204 s.

Yazar bir kış gecesi sobasının başında otururken içine yazı yazmak isteği doğar. Çocukluğundaki masal söyleyen kadınları ve bunların anlattıkları masalları düşünür. Bu düşüncelerle yazı masasının başına geçer. Ne yazacağını düşünmekte iken mektup sepetine gözü ilişir. Gün boyunca gelen mektupları birer birer açıp okur. Çoğu eşten dosttan gelen mektuplardır. Fakat bunların içinde bir mektup dikkatini çeker. Çünkü hem zarfıyla, hem de açıldıktan sonra yazı şekli ve üslubuyla yazarın dikkatini çeker. Zaten mektup gönderen kişi de yazarın dikkatin çekmek ve mektubunun okunmadan bir tarafa atılmasını önlemek için böyle bir yöntem kullanmıştır.

Mektubu gönderen kişi Naki isminde birisidir. Mektubunda çok büyük bir derdinin olduğunu ve bu derdini mutlaka yazara anlatıp bu anlattıklarını romanlaştırmasını ister. Bu yüzden mektubunda yazardan bir görüşme de talep eder. Naki'nin mektubunu okuyan yazar, kullandığı üslup ve yazdıklarından dolayı onu merak eder. Bir akşam sonra kendi evinde Naki'yi kabul edeceğini bildiren bir not yazar ve uşağı ile gönderir.

Naki sonraki akşam kararlaştırılan saatte yazarın konağına gelir. İkisi de birbirlerini görünce şaşırırlar. Çünkü Naki, yazarı daha kaba saba birisi beklemekte, yazar da Naki'yi mektubunda kullandığı kalın kâlemden dolayı daha yaşlı birisi beklemektedir. Hâlbuki Naki sadece yirmi altı yaşındadır. Hazırlanılan yere oturup bir süre dinlendikten sonra Naki, derdini anlatmaya başlar. Naki'nin derdinin sebebi karısına duyduğu aşktır. Romanın bundan sonrasını Naki'nin anlattıkları oluşturur.

Naki, varlıklı bir ailenin tek oğludur. Anne ve babası onu çok şımarık büyütürler. Bütün istekleri yerine getirilir. Eğitimi kendi istediği gibi olur. İstediğini öğrenir, istemediğini öğrenmez. Şiire merak sarar. Kırlarda, mesire yerlerinde şiirler söyler. Gençlik yaşına girince gönlünde aşk dalgalanmaları başlar. Gönlünü eğlendirmek için her türlü sefahet âlemlerine dalar. Anne babası onu bu kötü gidişinden kurtarmak için evlendirirler. Naki, bu ilk hanımı ile üç ay evli kalır. Bir bahane ile onu evden kovdurur. Bir süre sonra başka bir kızla evlenir. Onunla bir müddet evli kalır. Bir süre sonra ona da bir kusur bulur ve onu da evden kovdurur. Tekrar sefahat âlemlerine dalan Naki'yi bu durumdan kurtarmak için anne ve babası son bir çare olmak üzere Naki'yi tekrar evlendirmeye karar verirler. Düğün yapılır. Gerdek gecesi Naki, gelinle başbaşa kalır. Bu son hanımı Bedia, önemli bir ailenin kızı olmasının yanı sıra aynı zamanda çok güzel bir kızdır.

Naki, Bedia'yı da boşadığı iki karısı gibi zanneder. Ona yapmacıklı bir dil kullanarak aşkını ilan eder. Fakat Bedia okumuş ve kültürlü bir kızdır. Ayrıca Naki'nin kendisinden önce iki kadınla daha evlendiğini bilmektedir. Naki'ye boşadığı kadınları kukla gibi idare ettiğini, kendisinin asla böyle bir kukla olmayacağını söyler. Naki, Bedia'nın herşeyi bildiğini gösteren bu sert ve imalı sözleri karşısında şaşırır. Şaşkınlığını üzerinden attıktan sonra yanına gidip önünde diz çökerek Bedia'ya, anlatmak istediklerinin hakkında kaderin kendisine acımadığını, (s.43) bu gece böyle acıklı sözlerle kendisini ıstıraba düşürmemesini ister. 'Artık talihimin bana güler yüz gösterdiğine siz büyük bir delil değil misiniz?' sorusunu yöneltir. Daha sonra Bedia'ya sarılarak sevişmek ister. Fakat Bedia, ani bir hareketle kendini geri çekerek Naki'nin elinden kurtulur. Kendisinin diğer iki kadın gibi kırılacak bir oyuncak olmadığını ve kırmaya kalkışırsa bir tarafını inciteceğini söyler. Bedia konuşmasına devamla bu eve kendi isteğiyle değil, babasının zoruyla gelin geldiğini söyler. Bu sözlere dayanamayan Naki, kızgınlıkla dışarıda bekleyen Yenge Hanımı çağırır. Bu gelini beğenmediğini söyler. Yenge Hanım da Bedia'nın çok güzel olduğunu söyler. Ayrıca daha önce boşamış olduğu iki kadını Naki'ye hatırlatarak kızar. Naki'nin ve Yenge Hanım'ın bu sözleri üzerine gururla ayağa kalkan Bedia asıl kendisinin Naki'yi beğenmediğini bu eve zorla gönderildiğini söyler. Yenge Hanım'ın şaşkınlığı asıl şimdi ortaya çıkar.

Gerdek odasında meydana gelen bu tartışmaya önce Naki'nin annesi katılır. Babası ise diğer odada üzüntüden ne yapacağını bilememektedir. Bedia dışarı çıktıktan sonra Naki'nin annesi Naki'ye kızarak: "Naki burasını iyi bil... Bundan sonra karı diye damlara çıksan büyük sözüme tövbe, (s.48) senin için görücü gezmem. İşte bu evlenmen son evlenmendir. Artık elkızlarının başlarını ateşe yakamam. Allah'tan korkarım (s.48). Şimdi bir arabaya koyup gönderin sözleriyle bört bört böbürlenme öyle... Zaten kız yalvarsan durmuyor. 'bir araba getirin, babamın evine gideceğim. Bu gece beni burada alıkoyarsanız kendimi kuyuya atarım' diyor" sözleriyle Naki'yi azarlar.

O gece Bedia'yı dadısıyla birlikte babasının evine gönderirler. Babası, Nakiye karısına böyle davrandığı için kızar. Naki ise bu şekilde davranmasının elinde olmadığını kendisine büyü yapılmış olduğunu söyler (s. 60). Babası bunu kabul etmez. Naki'yi azarlar. Bu kez annesi söze karışarak Naki'nin eski karısının Naki ile tekrar evlenmek için kapı kapı dolaşıp büyü yaptırmaya çalıştığını söyler. Bu büyüden kurtulmanın çaresinin Naki'nin çamaşırlarını tütsülemek olduğunu ifade eder (s.62). Naki yalnız kalınca bu

büyücü ve falcıların yaptığı sahtekârlıkları düşünür. Bu falcıların perileri çağırdıklarını söyleyerek insanları kandırdıklarını düşünür ve kendi kendine söylenir (s.60).

Aradan bir müddet geçer. Naki kendini eğlenceye verir. Kadınların sözlerine inanmamak gerektiğini onların Allah'ın en temiz kişisi Âdem'i cennetten çıkardığını düşünür (s.68). Fakat Bedia'nın aşkı kalbinde gittikçe şiddetlenir. Onu cuma günleri Kâğıthane'de görmeyi arzu eder. Bir gün Bedia'ya rastlar. Bedia ondan kaçar. Naki'nin aşkı iyice artar. Yine bir cuma günü Bedia'nın arabasını bekler. Bedia'nın arabası geçince üzüntüsünden Naki'nin gözünden bir iki damla yaş akar. Bedia bunu görür. O da başını arabadan çıkarıp Naki'ye bakarken gözlerinden yaşlar akar. Naki, Bedia'nın gözlerinden akan bu yaşlardan dolayı Bedia'nın da kendisini sevdiği hükmüne varır. Bir sonraki cuma günü arabacısına Bedia'nın arabasını takip etmesini söyler. Arabalar yanyana geçerken Naki aşkını bildiren küçük bir mektubu Bedia'nın arabasına atar. Arabalar bir iki tur attıktan sonra yine yan yana geldikleri zaman bu kez Bedia, Naki'nin arabasına küçük bir mektup atar. Bu mektupta Naki'nin emrine hazır olduğunu yazar. Bunun üzerine Naki'nin arabası önde Bedia'nın ki arkada kâğıthaneden çıkarak ormanlıklara doğru tenha bir yere giderler. İkisi de arabalarından inerler. Birlikte uzaktaki bir ağacın altına gelirler. Orada birbirlerine olan aşklarını ve özlemlerini dile getirirler.

Naki, nail olduğu bu durum karşısında Bedia'ya"Talihim onu bana kısmet etmek gibi büyük bir lütufta bulunmuş, ben kaderimin bu cömertliğine karşı ne büyük bir nankörlükle mukabele etmişim... Bu nankörlüğüm yalnız kaderime karşı mı vaki oldu?" (s.102) şeklinde düşüncelerini de ifade eder. Bedia, Naki'yle birleşebileceğini bunun için bazı şartlarının olduğunu söyler. Naki bunları kabul eder. Bir iki gün sonra Naki, Bedia'yı babasının evinden alıp kendi evine getirir. Anne ve babası ile barıştırır. Altı ay boyunca çok mutlu, huzurlu ve sevdalı günler geçirip evliliğin tadını çıkarırlar. Fakat altı aydan sonra Bedia'da bir durgunluk ve neşesizlik başlar. Bu hal yavaş yavaş, somurtkanlığa ve hırçınlığa dönüşür. Bedia'nın bu halleri her geçen gün artar. Artık kocasını azarlamakta, ağlama nöbetleri geçirmekte, baş ağrılarını bahane ederek bazen günlerce odasından çıkmamaktadır. Bazen kocasının o gün dışarda baktığı bir kadını bahane eder. Bazen eski hanımlarını bahane ederek Naki ile şiddetli tartışmalara girer. Naki altı ay mutluluk günlerinden sonra Bedia'nın birden bire böyle değişmesine hem bir anlam veremez hem de çok üzülür.

Naki bir gün kalemde arkadaşları ile otururken kalemin hizmetlisi, Nâki'ye kendisini dışarıda çarşaflı bir kadının beklediğini söyler. Naki kadının yanına gider. Bu kadın bir dadıdır. Naki'ye çok önemli bir mesele için kendisini bir hanımın görmek istediğini söyler. Dadı ile birlikte köşebaşında bekleyen peçeli ve çarşaflı kadının yanına giderler. Naki, kadına kim olduğunu kendisini niçin görmek istediğini sorar. Kadın peçesinin altından heyecanlı heyecanlı konuşur. Adının Nazire olduğunu, yanındakinin de dadısı olduğunu söyler. Naki'ye kendisini görmek istemesinin nedeninin karısı Bedia'nın üç kişinin felaketine sebep olacağını kendisine haber vermek olduğunu söyler. Naki, bu sözlere bir anlam veremez. Bunun üzerine Nazire, kocası Fatin ile Naki'nin karısı Bedia'nın birbirlerini sevdiklerini ve mektuplaştıklarını Naki'ye açıklar. Naki buna inanmaz. Nazire ise bunu ispat edeceğini temin eder. Bu konuyu konuşmak için bir gün sonrası için sözleşirler. Bir gün sonra tenha bir çay bahçesinde Nazire dadısıyla birlikte Naki'yle buluşur.

Nazire, Naki'nin karısı Bedia'nın Fatin Bey'e yazdığı, Fatin Bey'in de Bedia'ya yazdığı mektupları çantasından çıkarır. Naki bunları hayret ve üzüntü içinde okur. Bedia, Nazire'nin kocası Fatin Bey'e gönderdiği mektuplarda, kendisini gerdek gecesi Naki'ye neden teslim etmeyip evden kovdurduğunu, Kâğıthanede neden gözyaşı döktüğünü ve daha sonra Naki ile birleşip altı ay mutlu bir zaman geçirmesinin ve bu mutlu günlerden sonra neden tekrar hırçınlaştığının sebebini anlatmaktadır. Bedia'nın mektuplarında anlattığına göre. Bedia, Fatin'i sevmektedir. Naki ile anne ve babasının zoruyla evlenir. Fakat o eve gelin gittiği gece oradan bakire olarak çıkmaya yemin eder. Kendini kocasının evinden kovdurduktan bir hafta sonra Fatin'in Nazire ile evlendiğini duyar. Buna çok üzülür. Fatin'e gönderdiği mektuplara cevap alamaz. Fatin'den aldığı bir mektupta Fatin'in kendisini namussuzlukla suçladığını görür.

Bedia, namussuz olmadığını Fatin'e ispat etmek için tekrar, henüz nikâhından kurtulmadığı kocası Naki'nin evine döner. Naki'nin evinde altı ay mutlu bir hayat yaşayama çalışırken Fatin'le mektuplaşır. Bu süre içinde Fatin'i, Nazire'yi boşamaya ikna eder. Fatin de tekrar Bedia'ya âşık olmaya başlar. Onsuz yaşamayacağını bildirir. Bedia bunun üzerine Fatin'e birleşmelerinin çaresi olarak kendisini Naki'ye boşattırmaya çalışacağını, Fatin'den de Nazire'yi boşamasını ister. Bedia yaptığı bu planın gereği olarak huzurlu geçirdiği altı aydan sonra evde neşesizleşmeye, hırçınlaşmaya ve türlü kavgalar çıkarmaya başlar.

Bütün bu yaşananları mektuplardan öğrenen Naki'nin dünyası alt üst olur. Nazire'ye temkinli davranmasını söyler. Nazire' de ona dikkatli davranmasını tembih eder. Naki, karısı hakkında herşeyi öğrendikten sonra akşam eve gittiği zaman karısına nasıl davranacağını, ona nasıl sevgi göstereceğini düşünür.

Naki, Bedia'nın ihanetini mektuplarından öğrendikten sonra bir hafta hasta yatar. Karısı Bedia, Naki'ye sahte muhabbet gösterir. Naki Bedia'ya Fransız romanlarından örnekler vererek onun ihanetini ima etmeye çalışır. Bedia yaptığı ihanetin Naki tarafından bilindiğinden şüphelenmeye başlar. Bedia, hamile olduğunu Naki'ye müjdeler. Naki buna çok şaşırır. Çünkü yaptığı hesaplara göre Bedia'nın hamile kalması mümkün değildir. Bunu Bedia'ya söylediği zaman Bedia kendisinin namussuzlukla suçlandığını söyleyerek ağlar (s. 181). Naki sözünü değiştirerek karısının gönlünü alır. Fakat içinden çocuğun kesinlikle kendisine ait olmadığını düşünür. Çocuğun Bedia'nın âşıkı ve Nazire'nin kocası Fatin'e ait olduğuna kanaat getirir. Naki, mektuplardan Bedia'nın mektupları sakladığı yeri öğrenir. Bedia evde yokken Bedia'nın odasına girer. Fatin'den Bedia'ya gelen ve Bedia'nın Fatin'e gönderdiği mektupların müsveddelerini okur. Bedia'nın daha önceki mektuplarında önemli bir şey diye bahsettiği konunun hamilelik olduğunu öğrenir.

Bedia hamiledir. Bedia'nın mektubunda yazdığına göre çocuğun babası Naki değil Fatin'dir. Bedia'nın hamile olduğu haberi konakta büyük bir sevinçle karşılanır. Naki'nin annesi sevinçten yerinde duramaz. Babası ise Bedia'ya hamilelik hediyesi olarak altından büyük bir maşallah yazdırtır. Naki, bildiği gerçeğin acısı ile konaktaki sevinç arasında kalır. Bedia'nın Fatin'e yazdığı son mektubu da okur. O mektupta Bedia, Naki'yi asla sevmediğini ve bundan sonra da sevemeyeceğini, hatta nefret ettiğini yazar. Sadece kendi aşkları için Naki gibi bir hayvana tahammül ettiğini; eğer Naki'ye yaptığı bu eziyetlere karşı Naki onu yine de boşamazsa onu zehirlemeyi bile düşündüğünü ekler.

Bedia, Fatin'le arasındaki aşkı ve Naki ile Nazire'nin durumunu bir sevda denklemine benzetir. Bunları okuyan Naki, Bedia'nın artık bir eş değil kendisi için en büyük bir düşman olduğunu anlar. Bedia'nın mektuplarını ve bu mektupların içinde bulduğu Fatin'in resmini alır. Bedia'nın fotoğrafını ortaya, kendisinin ve Fatin'in resmini de bu fotoğrafın sağına ve soluna yerleştirerek duvara asar. Mektupları da masaya dizer. Bedia'yı odaya çağırtarak bu fotoğrafı ve mektupları gösterir. Fatin'in resmini ve mektupları gören Bedia, beyninden vurulmuşa döner. Önce inkâr etmeye kalkar. Fakat

sonra ağlayarak Naki'nin ayaklarına kapanır. Kendisini öldürmesini artık bu günahla yaşamayacağını söyler (s. 197). Bu istekleri kabul etmeyen Naki onu odasından çıkarır. Sabaha karşı intihar etmek düşüncesiyle tabancasını hazırlarken kapısı vurulur. Gelen annesidir. Bedia'nın acılar içinde çırpındığını öleceğini söyler. Olanlara dayanamayan Bedia çocuğu düşürmek için ilaç içmiştir. Çocuğu düşürmüştür. Fakat kendisi de ölüm tehlikesi içindedir. Bedia, Naki'den kendisini affetmesini ister. Naki onu affettiğini söyler. Ama Bedia kendi kendini affetmeyeceğini ve bundan sonra ona karılık yapamayacağını söyler. Bunun için şimdi odadan çıkıp dışarıda iki erkeğin yanında kendisini boşamasını söyler. Naki dışarı çıkıp iki erkeğin şahitliğinde Bedia'yı boşar (s.202). Konak halkı bu boşamayı çocuğunu düşürdüğü için Naki'nin Bedia'ya verdiği bir ceza olarak değerlendirir.

Bedia birkaç gün sonra babasının evine gönderilir. Orada iyileşir. Fatin, Nazire'yi boşar. Bedia ile nikâhları kıyılır (s.203). Nazire acılar ve yaslar içinde kalır. Naki de Bedia'nın aşkını unutamadığını bundan dolayı çıldırmak üzere olduğunu bu acılarını unutmak için gemiyle uzun bir seyahata çıkmak istediğini ve derdine devayı denizlerin lacivert yüzünden çok karanlık derinliklerinde bulacağını yazara söyler. Bunları söyledikten sonra fesini ve paltosunu alarak yazarın evinden çıkıp gider. Arkasından bakan yazar, Naki'nin denizlerin karanlık derinliklerine gideceğini düşünür.

Romandaki kişilerin hepsi Müslüman'dır.

Bunlar: Naki, Naki'nin anne ve babası, son karısı Bedia, Yenge Hanım, Nazire, Nazire'nin dadısı, Nazire'nin kocası ve Bedia'nın aşıkı Fatin, arabacılar.

1.1.7. METRES[31]

[31] Hüseyin Rahmi Gürpınar, "*Metres*"**,** İstanbul, 1899, Tan Matbaası, 304 s.

Bu romanda kahramanların dini duygularından pek söz edilmemiştir. Sadece bir iki yerde bir vesile ile namaz, dua, tövbe, nikâh, nazar, şeytan gibi inanç unsurlarıyla büyü ve kurşun dökmek gibi batıl inançlardan ve bir kez de mitolojiden söz edilmiştir.

Roman merhum Şadi Efendi'nin yalısında Hezar isminde bir Hıristiyan elbise modelcisinin Firuze Hanım'ın gelini, Hami Bey'in de eşi olan Saffet Hanım'ın vücudunu düzgün bir şekle sokmaya çalışmasıyla başlar.

Saffet Hanım bu yalıda gelindir. Şişman olması ve Avrupa yaşamını bilmemesinden dolayı, kocası Hami ve kayınvalidesi Firuze Hanım, Saffet'le alay ederler.

Firuze Hanım yirmi yaşlarında iken yetmiş yaşında olan Şadi Efendi ile evlenir. Şadi Efendi çok zengindir. Doktorlar asla çocuğunun olmayacağını söylerler. Fakat bir yıl sonra Firuze bir çocuk doğurur. Bu doğum birçok dedikoduya sebep olur. Firuze bebeğin kendisine ne kadar benzediğini söyleyerek Şadi Efendi'nin kucağına verdiği zaman Şadi Efendi bu benzerliği bulmaya çalışır. Fakat çocuk daha çok konaktaki kâhyaya benzemektedir. Çocuk Hami, beş yaşında iken Şadi Efendi vefat eder. Firuze'ye epeyi bir miras kalır. Şadi Efendi'nin öldüğünün ertesi günü mal sayımı için memurlar gelir. Konağın içi bir sürü insanla dolar. Çekmecelerden altın elmaslar çalınır. Şadi Efendi'nin uzak akrabaları mirastan pay almak için Firuze'ye dava açarlar. Bu davalar yıllarca sürer. Firuze Hanım kalan mirasın üçte birini bu davaları kazanmak için harcar.

Şadi Efendi'nin yası tamamlanıp ağlama zamanı geçtikten sonra sıra eğlencelere gelir. Firuze artık kocası Şadi Efendi'den kalan mirası harcamaya koyulur. Güzelliği ile her yerde kendini belli eden Firuze Hanım her eğlencede boy göstermeye başlar. Konağa yeni hizmetçiler, kâhyalar, cariyeler alınır. İsraf diz boyudur. Firuze'nin parasını yemek için etrafında birçok âşık dolaşır. Firuze bunlardan birkaçıyla aşk yaşar. Fakat her zaman kazaya uğrar parası gider.

Hami'nin yetiştirilmesi için hocalar tutulur. Fakat Hami son derece şımarık ve asabi bir çocuktur. Gelen hocalara çocuğun keyfine göre hareket edilmesi gerektiği söylenir. Çocuk yanlış bir şeyi doğru olarak kabul ediyorsa hocanın da ona uyması gerektiği tembih edilir. Bu durumu kabul etmeyen hocalar kovulur. Yenileri konağa çağrılır. Böyle bir eğitim şeklini kabul eden hocalar, ilmi ve eğitimi bir tarafa bırakıp konakta kendilerini besletmeyi ve para kazanmayı yeğlerler.

Bu şekilde yarım yamalak yanlış bir eğitimle büyüyen Hami, on beş on altı yaşlarına girer. O güne kadar yapılan harcama ve israfların olağan sonucu olarak çiftliklerin birçoğu satılır. Kalanlar sarraflara ipotek edilir. Gelirleri binlerden iki yüz liraya iner. Bu gelir son on yılda geçirdikleri israf hayatına göre adeta yoksulluk demektir. Firuze Hanım, Hami'nin bu israflarına son vermek için onu kendi eliyle bulduğu saf ve temiz bir kız olan Saffet'le evlendirir. Saffet saf bir kızdır. Firuze bilerek onu seçmiştir. Çünkü gözü açık bir gelinin konağa gelmesi demek, Firuze'nin aşk işlerinin sekteye uğraması demektir. Hami, İstanbul'un zevk âlemlerinde gezip tozduktan ve karısı Saffet'ten bıktıktan sonra Paris'e gidip orada güya tahsilini tamamlamak arzusu duyar. Hami bu arzusunu annesine bildirdiği zaman Firuze Hanım, o aralar birkaç sevgili ile meşgul bulunmaktadır. Oğlunun bu isteği, kendisinin aşk işlerinde rahat hareket etmesine fırsat vereceği için işine gelir ve izin verir. Hami Paris'te, Firuze Hanım da İstanbul'un gönül âlemlerinde yuvarlanırlar. Bu arada Firuze'nin başından birkaç sevda felaketi daha geçer.

Firuze bu sevda felaketlerinde hep zarara uğrar. Hep parası gider. Etrafındaki gençler sadece onun parasını yiyip ve gönüllerini hoş ettikten sonra terk ederler. Firuze sonunda bu gençlerin bakışlarının boyalı yüzünden kesesine döndüğünü anlamaya başlar. Bu sevda meydanından istemeyerek çekilir. Hami Paris'ten döndükten sonra annesini böyle namuslu bir halde bulur.

Konakta kalanlar arasında Şadi Efendi'nin kız kardeşinin oğlu Revai Bey de vardır. Revai Bey her türlü mesleğe girip çıktıktan sonra beş parasız kalmış sonunda postu Firuze'nin yalısına sermiştir. Kovsalar da gitmez. Revai söylediği saçmalıklarla kendisini şair zanneder. Fikirleriyle de Filozof tavrı takınır. En büyük zevki kafayı demledikten sonra Firuze ve oğlu Hami'yi hicvetmek, sövüp saymaktır. Firuze Revai ile başa çıkamayınca Ali Ağa isminde bir hizmetçi tutar. Revai sövmelerinde ileri gittiği zaman Ali Ağa ona iyice bir dayak atar. Bu dayağın etkisiyle Revai bir süre susar. Bu böyle devam eder.

Hami'nin oğlu Rıfkı için bir Hıristiyan mürebbiye tutulur. Hami, oğlu Rıfkı'nın kendi çocukluğunda olduğu gibi yetiştirilmesini ister. Fakat mürebbiye, mesleğine bağlı ciddi bir eğitimci olduğu için Hami'nin bu düşüncesine karşı çıkar.

Müştak Bey, mülkiyeden mezun olmuş yirmi yedi yaşlarında bir gençtir. Bilgiçlik taslamayı sever. Fransız eserlerini alır. Fransız yazarlarının ismini duymakla kendini âlim

zanneder. Müştak Bey'in annesi öldükten sonra, kendisine üç bin liradan fazla miras kalır. Babasının nasihatlerini dinlemez. Annesi öldükten sonra babası genç bir kadın alır. Yeniden gençleşmiş gibi hayatına canlılık gelir. Babasının bu halinden faydalanan Müştak, Galata'daki mülkleri satar. Bu parayı kadın âlemlerinde harcar.

Müştak Bey'in, Parnas isminde Fransız bir metresi vardır. Parnas daha önce Paris'in yüksek tabakadaki iffetsiz kadınlarındandır. Yaşlı bir Rum tüccarın karısıdır. İstanbul'a gelirler. Bir zaman sonra Rum tüccar ölür. Eşsiz kalan Parnas sarı saçları, ela gözleri ile İstanbul'un eğlence âlemlerinde herkesin elde etmek istediği bir kadın haline gelir.

Yazar, Parnas isminin Yunan mitolojisinde geçtiğini hatırlatır (s.62). Müştak, Madam Parnas'ı henüz görmeden ismine âşık olmuştur. Onunla tanışıp aşk ilişkisi kurar. Ona ev açar ve kendine metres eder. Parnas çok masraflı bir metrestir. Aylık masrafı iki yüz lirayı geçmektedir. Müştak'ın serveti yavaş yavaş erir. Artık harcayacak hiçbir şeyi kalmaz. Dostlarından borç para alır. Borç isteyecek hiçbir kimse kalmaz. Bir gün Parnas'ın yanına gidecek parayı bulamaz. Düşünür. O arada hatırına arkadaşı Reyhan gelir. Reyhan birkaç kere çeşitli ticaret işleri yapmış biraz para kazanmış sonradan yazarlığa soyunmuş bir kişidir.

Müştak, Reyhan'ın evine gidip ondan iki yüz lira borç para ister. Reyhan, Müştak'ın bu parayı metresi Parnas'a harcamak için istediğini anlar. Parayı bir şartla vereceğini söyler. O şart da kendisinin de Parnas'ı metres olarak kullanmasıdır. Müştak buna çok kızar. Reyhan'ın evini terk eder. Fakat parasızlık yüzünden birkaç gün Parnas'a gidemeyince Reyhan'ın bu teklifini kabul eder. Müştak'ın yapması gereken sadece Reyhan'ı Parnas'a bir samimi dostu olarak tanıtmaktır. Müştak onu yapar. Reyhan, bir dost gibi Parnas'ın evine gidip gelir. Müştak bu durumu kıskanır. Kıskandığını Parnas'a söyleyince Parnas, Müştak'ın bu düşüncesine çok kızar. Kendisinin Reyhan'la sadece arkadaş gibi konuştuklarını, eğer Reyhan'ın yanlış bir hareketini görürse tabancasıyla kafasına kurşun boşaltacağını söyler. Müştak, Parnas'ın bu güven verici sözleri üzerine rahat eder. Güveni artar. Zamanla Reyhan'ın Parnas'ın evine gidişleri sıklaşır. Gece onun evinde kalır. Reyhan'ın parası da Parnas'ın masraflarına yetmez. Sonunda onun da parası tükenir. İki arkadaş artık birbirleriyle dertleşirler. Para bulacak yer ararlar.

Reyhan, Parnas ile ne yaptıklarını Müştak'a anlatır. Parnas'la gece yattığını, Parnas'ın kendisini çok mutlu ettiğini söyler. Müştak buna çok hiddetlenmekle birlikte inanmaz. Bunu ispat etmek için birlikte Parnas'ın evine giderler. Fakat Parnas, bunların parası ile oturduğu daireden taşınmıştır. Oradaki hizmetçilerden nereye gittiğini sorarlar. Aldıkları cevaba göre Parnas artık Hami isminde birisinin metresi olmuştur.

Bu iki arkadaş Hami'yi tanımaktadırlar. Hami'nin ailesi hakkında araştırma yaparlar. Annesi Firuze Hanım'ın gençlik zamanlarında nasıl bir kadın olduğunu öğrenirler. Parnas'ı Hami'nin elinden kurtarmak ve bu işi Hami'nin parası ile halletmek için bir plan hazırlarlar.

Bu plana göre Reyhan, Hami'nin annesi Firuze Hanım'a Müştak da Hami'nin karısı Saffet Hanım'a âşık rolü oynayacaktır. Planlarının ilk adımı olarak her ikisi de seçtikleri kadınları elde etmek için onlarca aşk mektubu gönderirler.

Firuze, Reyhan'dan isimsiz olarak gelen bu onlarca aşk mektubunu hizmetçisi ve sırdaşı Nedime'ye okuttuğu zaman güler, dalga geçer. Fakat mektupların ardı arkası kesilmeyince kalbinde eski kıpırdanmalar meydana gelir. Nedime'nin de teşvikiyle bu mektuplara alaka duyar ve mektupların sahibini merak eder. Ona gizliden gizliye âşık olur. Reyhan bir gün sandalla yalının karşısından geçer. Nedime, Firuze Hanım'ı çağırır. Mektup yazan kişinin sandaldaki genç olduğunu söyler. Firuze Reyhan'ı gördükten sonra ona olan aşkı iyice artar. Bir gece Nedime, Reyhan'ı yalının arkasındaki koruluk kapısından içeri alır. Firuze ve Reyhan Firuze'nin yatak odasında birbirlerine kavuşurlar.

Bir gün hizmetçi Meryem Dudu, Saffet Hanım'a eğer kızmazsa kendisine bir şey vereceğini çekinerek söyler. Vereceği bu şey Müştak'ın Saffet'i ayartmak için gönderdiği aşk mektubudur.Kocası tarafından sevilmeyen Saffet Hanım, Müştak'ın mektubundaki yaldızlı sözlerden hoşlanır. İçten içe Müştak'ı sevmeye başlar. Müştak'ın mektubuna mukabil bir aşk mektubu yazarak kocası Hami'den intikam almayı düşünür. Mektubu yazmak için Meryem Dudu ile birlikte yazıcılara giderler. Utana sıkıla mektubu yazdırırken yazıcı dükkânına sevda işlerinde son derece tecrübeli ve bu yolda adı çıkmış Sümbül isminde bir kadın gelir. Sümbül, yazıcı ile teklifsiz ve argolu konuşur. Yanındaki kadınlara da kaç kocaya gittiğini erkekleri elinde tutmak için hangi efsunları yaptırıp nasıl kurşun döktürdüğünü anlatır (s.184, 185, 186).

Saffet, Sümbül'ün bu teklifsiz konuşmalarından utanır ve sıkılır. Saffet'in bu sıkıntısını anlayan Sümbül, bu sevda yolunda henüz acemi olduğunu zamanla böyle işlere alışacağını söyler. Saffet, Sümbül gibi kadınlara aileler arasında yüzler kızararak 'kötü karı' dendiğini düşünür. İyice bunalır. Oğlu Refik aklına gelir. Halkın ona 'kötü karının oğlu' diyeceklerini düşünür. Bu düşüncelerle aniden ayağa kalkar. Mektubu yazıcının elinden alır ve parçalar. Kapının ağzında duran Sümbül'e dirseğiyle vurarak kenara atar. Kapıdan çıkarak dükkândan uzaklaşır. Meryem ardından yetişir. Eve gitmek için arabaya binerler. Arabacılar, Sümbül'le aynı dükkânda bulundukları için Saffet ve Meryem Dudu'ya kötü karı muamelesi yaparak laubali davranırlar.

Saffet eve gelir. Bütün bu yaşadıklarından dolayı bir hafta hasta yatar. Hocahanım'a gidip tövbe eder (s.206).

Müştak bir ay boyunca Hami'nin yalısını gözetler. Fakat ne Meryem Dudu'yu ne de Saffet Hanım'ı görür. Arkadaşı Reyhan ise sadece Firuze ile buluşacakları akşam eve gelir. Hazırlık yapar, sonra Firuze'ye gider. Diğer günlerini ise Parnas'ın yanında geçirir. Reyhan'ın bu aşk işlerinde başarılı olup iki kadını birden idare etmesi Müştak'ı çileden çıkarır. Müştak, Reyhan'ın evde olmadığı bir saatte onun çantasını açar. Mektuplarını okur. Parnas'tan gelen mektupta Parnas, Hami'yle mecburen beraber olduğunu buna sebep olarak da Müştak'ın yılışıklığının olduğunu yazmaktadır. Mektubu okuyan Müştak kızar. Parnas'a kavuşmanın yolunun artık Saffet Hanım'ı elde edip ondan para sızdırmak olduğuna iyice karar verir. Dudu'nun kızmalarına aldırmayarak onun yolunu bekler. Dudu, tuhafiyeciye giderken Müştak karşısına çıkar. Saffet'i çok sevdiğini mutlaka onunla görüşmesi gerektiğini yalvararak anlatır. Saffet'i nikâhla almak için sevdiğini söyler. Dudu ise onun kocasının olduğunu, bir kadın için iki kocaya varmanın hiçbir dinde olmadığını söyler. Nikâhla alacaksa başka kadını alması gerektiğini dile getirir (s.208).

Müştak, yazıcılara kimin için mektup yazdırmaya gittiklerini sorar. Dudu, Saffet Hanım'ın kendisine mektup yazdırmak için oraya gittiğini, fakat bu işin yanlış olduğunu hemen orada anlayıp döndüğünü Müştak'a anlatır. Saffet Hanım'ın artık namaz kılıp tövbe ettiğini (s.208) söyleyerek ondan vazgeçmesi hususunda da Müştakı uyarır. Ayrıca hocahanımın Müştak'ın şeytan olduğunu (s. 210) ve onu gördüğü yerde taşlamasını Dudu'ya söylediğini de Müştak'a aktarır. Müştak buna sinirlenir. Müştak'ın ısrarları tehdide varınca Dudu yangın var diye bağırır. Evlerden kahvelerden insanlar koşmaya

başlarlar. Müştak kendini koruluğa atarak kaçar. Gelen insanlar ne olduğunu sorunca Dudu bir canavar gördüğünü ağzından ateş attığını söyler. Bu canavar haberi kısa zamanda köy içinde yayılır.

Müştak, Saffet'in yalısına gidip onunla buluşmaya karar verir. Planını yapar. O gece yarısı Hami'nin yalısına girer. Daha önceden yalıyı gözetlediği için Saffet'in odasının üzerindeki tavan arasına girer. Tavandan küçük bir delik açar. Saffet'in yatağında yattığını görür. Ayağı bir tahtaya takılır ve gürültü olur. Saffet bu gürültüyle yatağından fırlar. Yan odada yatan Duduya seslenir. Tavan arasında bir gürültü olduğunu bunun için korktuğunu söyler. Dudu yine şeytanların musallat olduğunu belki de Müştak denen adamın buraya geldiğini söyler. Müştak tavan arasından Saffet ve Dudu'nun konuşmalarını dinler. Saffet, Dudu'ya artık kocasızlığa dayanamadığını söyler. Müştak Şeytan da olsa onu getirmesiniDudu'dan ister (s. 234). Bu sözleri işiten Müştak, Saffet'in kendisini arzuladığını anlar. Hemen aşağı inerek onların bulunduğu odaya gelir. Gece yarısı Müştaktan bahsederlerken bir anda Müştak'ı karşılarında gören bu iki kadının dili tutulur. Dua okumaya başlarlar (s. 234). Müştak, Saffet'e yaklaşınca iki kadın birden odada şeytan var diye bağırmaya başlarlar (s. 236). Yalıdaki hizmetçiler uyanır. Müştak çareyi kaçmakta bulur. Yalıya hırsız girmiş haberi sabah hemen yayılır. Reyhan gece yalıya giren kişinin Müştak olduğunu anlar. Onun yalıya girip çıkması, kendisi için iyi olmayacağından gizliden gizliye bunu engellemeye çalışır. Arkadaşındaki bu değişikliği sezen Müştak, Reyhan'dan intikam almaya karar verir. Bunun için Reyhan'la Parnas'ın ilişkisini anlattığı imzasız bir mektubu Hami'ye gönderir. Kendisinin her Çarşamba Büyükada'ya spora gittiği zaman Parnas'ın içeri erkek aldığını anlatır.

Hami zaten son zamanlarda Parnas'tan şüphelenmektedir. Gelen bu imzasız mektup üzerine, şüpheleri iyice artar. Çarşamba günü yine Büyükada'ya gitmek üzere Parnas'tan ayrılır. Arabaya biner. İki sokak sonra arabadan iner. Başka bir araba ile geri döner. Parnas'ın bulunduğu apartmanın önündeki pastanenin üst katına çıkar. Eve gidip gelenleri gözetler. Bir iki saat gözetleme sırasında eve birçok girip çıkanın olduğunu görür. Sonunda Reyhan gelir ve eve girer. Yarım saat çıkmayınca Hami, Parnas'ın yeni sevgilisinin bu olduğuna karar verir. Tabancasını kontrol eder ve Hemen aşağı inip Parnas'ın apartmanına girer. Parnas'ın yaptığı bu yasak ilişkilerde ona yardımcılık yapan hizmetçisi Rozet, Hami'yi bir anda karşısında görünce şaşkına döner. Ne yapacağını bilemez. Hami, belinden silahı çıkarır. Rozet'in yüzüne dayar. Rozet silahı görünce bayılır. Hami, Parnas

ve sevgilisi Reyhan'ı yatak odasında yatağın içinde yakalar. Tabancasını onlara doğrultur. Parnas, Hami'ye buna hakkı olmadığını, çünkü kendisinin onun nikâhlı karısı olmadığını söyler (s. 270).

Bu arada Reyhan da bir fırsatını bulup kendi tabancasını çeker. Parnas, bu işin böyle olmayacağını, ancak düello ile halledilebileceğini teklif eder. Hami odadan çıkar. Reyhan giyinip arkasından yetişir. Düello yerini, zamanını ve şahitleri kararlaştırırlar. Hami, Paris arkadaşlarından iki kişiyi düello şahitliği için ayarlar. Sonra aklına annesi gelir. Annesi, karısı ve çocuğu gelir. Gidip onları son bir kez görmek ister. Yaptıklarından pişman bir şekilde akşam karanlığında kendi yalısına gelir. Apartmanın bahçesine girer. Oradaki sedirin üzerinde yarım saat oturur. Arkasına bir el dokunur. Dokunan bu el Hami'ye Firuze için mi yoksa Saffet için mi geldiğini sorar. Hami bu sesi tanır. Bu Revai'nin sesidir. Hami, Revai'ye kızarak neler saçmaladığını sorar. Revai de Hami'yi sesinden tanır. Kendisinin annesini ve karısını terk edip yalıya uğramamaya başladıktan sonra annesi Firuze'nin haftada birkaç kere bir erkeği odasına aldığını, karısı için de birisinin geldiğini fakat onu her zaman görmediğini söyler. Hami, bunlara inanmaz. Revai bunu ispat edeceğini söyler.Bunun üzerine bir yere gizlenirler.

Biraz sonra bir karaltı bahçeye girer. Yalıya girecek iken yakalarlar. Hami yakaladıkları bu kişinin Reyhan olduğunu görünce çılgına döner. Sabah kendi metresi Parnas'ın yatağında yakaladığı Reyhan şimdi annesi için gelmiştir. Revai, Ali Ağayı çağırıp Reyhan'ı iyice dövdürmesini söyler. Fakat Hami bunu kabul etmez. Reyhan'ın artık ölümü hak ettiğini yarın düello yerinde hesabını göreceğini söyleyerek bırakır. Hami, o gece yalıda kimseye görünmez. Firuze sabah sıkıntılı bir şekilde Nedime ile konuşur. Reyhan'ın akşam gelmediğine bir anlam veremediğini söyler. Hizmetçi bir zarf getirir. Firuze zarfı açar. Zarfın içinden acil bir telgraf notu çıkar. Telgraf Parnas tarafından gönderilmiştir. Hami ile Reyhan'ın ormanda saat üçte düello yapacaklarını eğer oraya yetişemezse ikisinden birinin ölmesinin muhakkak olduğunu yazmaktadır.

Saat ikiye gelmektedir. Aylardan beri oğlu Hami'yi görmek istemeyen Firuze'nin analık duyguları galeyana gelir. Saçını başını yolar ağlar. Nedime hemen arabayı hazırlatır. Firuze'nin bu feryatlarına Meryem Dudu yetişir. Ne olduğunu sorar. Bu haber yalıdaki herkesi birbirine katar. Firuze, Nedime ile birlikte arabayla hızla ormana doğru yol alır. İki buçukta ormana varırlar. Arkalarından Meryem ve Saffet, başka bir arabayla da diğer

hizmetçiler yola düzülürler. Bir çobandan Hami ile arkadaşlarının yerini öğrenen Firuze ve diğerleri oraya doğru koşarlar. Fakat yaklaştıkları zaman birkaç el silah sesi duyarlar. Düellonun yapıldığı boşluk alana girdikleri zaman Hami'yi yerde kanlar içinde bulurlar. Hami henüz ölmemiştir. Firuze kendini yerlere atar. Hami gözlerini açıp herkese teker teker bakar. Annesine ve karısına küskün küskün bakınca bu küskünlükteki manayı anlayan Meryem Dudu, hemen söze atılarak Saffet'in son derece ırz ve namus (s.302) ehli olduğuna kendisinin şahit olduğunu, dargınlık yüzü göstermeye hakkının olmadığını, bilakis bu ölüm anında kendisinin Saffet'ten af dilemesi gerektiğini söyler. Dudu'nun bu sözleri üzerine Hami, karısını gözleriyle çağırır. Saffet yüzünü Hami'nin dudaklarına yaklaştırır. Hami onu öper. Saffet de Hami'yi öper. Hami oğlu Rıfkı'yı da öper. Firuze kendisinin de affedilmesini söyler. Fakat Hami gözlerini kapar. Kendinden geçer. Çağrılan doktor yetişir. Hami'yi muayene edince artık yapılacak bir şeyin kalmadığını söyler. Reyhan tutuklanarak Hâkim karşısına çıkarılır. Polis bu düelloya sebep olan Parnas'ı arar fakat bulamaz. Bütün bunlar yaşanırken Parnas bir vapurla marmaranın sularında Avrupa'ya doğru yol almaktadır. Müştak ise Parnas'ın aşkının verdiği acıyla onun ardından vapura kadar gider. Fakat ondan yüz bulamaz. Arkasından ümitsiz şekilde "Ah Parnas, beni niçin sağ bıraktın" diye haykırır.

Romanda geçen ondört kahramandan dokuzu Müslüman diğerleri Hıristiyan'dır.

Müslüman Olanlar: Şadi Efendi, karısı Firuze Hanım, oğlu Hami Bey, Hami'nin karısı Saffet Hanım, Firuze'nin hizmetçisi ve sırdaşı Habeşli kadın Nedime, Şadi Efendi'nin kız kardeşinin oğlu Revai Bey. Parnas'ı metres tutmakta Hami'ye rakip olan Müştak ve Reyhan, Yalının hizmetçileri, kâhya Ali Ağa.

Hıristiyan Olanlar: Fransız Modist Madam Hezar, Hami'nin oğlu Rıfkı'nın Fransız mürebbiyesi Madam Krike, Hami'nin, Müştak'ın ve Reyhan'ın metresi Fransız Parnas, Parnas'ın hizmetçisi Rozet, Saffet Hanım'ın hizmetçisi Meryem.

1.1.8. TESADÜF[32]

[32] Hüseyin Rahmi Gürpınar, "*Tesadüf*", İstanbul, 1900, Atlas Kitabevi, 262 s.

Bu romanda kahramanların dini duygu ve inançlarından pek söz edilmemiştir. Sadece bir yerde Nimeti Hanım'ın Allah'a sığınması, bir iki yerde de tövbe ve günahtan söz edilmesi ve birkaç kez de Kur'anı kerimde varlığından söz edilen cinlerden bahsedilmesi dışında dini duygu ve inançlara değinilmemiştir.

Fakat buna karşılık büyü, fal, tütsü, kurşun dökmek gibi batıl inançlardan oldukça fazla söz edilmiştir.

Roman Gülsüm adındaki genç bir kadının heyecanlı heyecanlı büyücü Nefise'nin kapısını çalmasıyla başlar.Gülsüm kalemde çalışan Rıfkı Efendi adında birisiyle evlidir. Kötürüm bir kaynanası, annesi ve Vefa isminde bir oğlu vardır.

Gülsüm, sokak satıcısından bir roman alır. Romanın ismi Pasaklı Gülsüm'dür. Birkaç gün önce kocası Rıfkı: "Bizim bu evin halini birisi görse roman yapıp satar" şeklinde söylenmiştir. Gülsüm kocasının bu sözüne dayanarak, pasaklılığını anlatmak için romanı kocası Rıfkı'nın yazdığını zanneder. Gülsüm aldığı bu romanı okumaya çalışır. Fakat anlamayamaz. Romanın ne demek istediğini anlamak için mahallede hoca olarak bilinen Nefise'nin yanına koşar. Gülsüm romanı Nefise'ye verir. Fakat Nefise okumaktan yazmaktan aciz cahil bir kadındır. Gülsüm'ün getirdiği romanı anlamak şöyle dursun okuyamaz bile. Gülsüm kocasının neden böyle yaptığını sorduğu zaman Nefise Rıfkı'nın evlenmek için böyle yaptığını söyleyerek Gülsüm'ün heyecanını ve telaşını artırmaya çalışır. Gülsüm'den para koparmak için kafasında bir plan hazırlar. Şimdi kafasının yerinde olmadığını yarına kadar bunu okuyup kocasının ne yapmak istediğini ona haber vereceğini söyleyerek Gülsüm'ü savar.

Nefise, kurşun dökmek (s.30), korku damarına girmek, ağrıya sızıya okumakla karın doyuramamaktadır. Muhabbet muskalarına da artık kimse itibar etmediği için Nefise'nin geliri son zamanlarda iyice azalır. Gülsüm'ün getirdiği bu romanı iyi değerlendirip Gülsüm'den yüklü bir para almayı kafasına koyar.

Gülsüm bir gün sonra gelip romanı kimin yazdığını ve ne olduğunu sorduğu zaman Nefise, kafasındaki planı uygulamaya koyar. İyi saatte olsunlar (cinler) (s.30) ile görüştüğünü ve onların söylediklerine göre romanı kocasının yazdığını, ayrıca Rıfkı'ya büyü yapıldığını ve bunun için evlenmek istediğini söyler (s.31).

Gülsüm, kocasını kurtarmanın çaresinin ne olduğunu Nefise'den sorar. Nefise kendini ağırdan satarak bunun zor olduğunu ve bu büyüyü çözebilmek için iyi saatte olsunlara ziyafet çekeceğini, tütsü yakacağını bundan dolayı epeyi para gideceğini söyler. Nefise bütün bu işler için dört yüz kuruşluk bir hesap çıkarır. Gülsüm bu parayı bulmak için evdeki bütün değerli eşyaları Nefise'ye getirir. Gülsüm'ün getirdiği eşyaları hesaplayan Nefise bunların gerekli parayı tamamlayamayacağını söyleyince Gülsüm, artık bu parayı bulamayacağını söyler. Nefise iyi saatte olsunlardan mal saklanmayacağını, gücenirlerse bir daha davete gelmeyeceklerini söyleyerek Gülsüm'ü korkutur. Ayrıca büyü (s.38) için yapacağı masrafları ve büyünün şeklini anlatarak Gülsüm'ü kandırır. Bu kez annesinin sakladığı parayı ve babasından kalan Gümüş saati getirmesini söyler.

Gülsüm, anasının yastığının altında sakladığı gümüş saati gece iki kez çalmaya çalışır. Fakat anası uyanır. Gülsüm'ün neden böyle yaptığını sorar. Zaten içinde bulunduğu sıkıntıyı taşıyamayan ve dertleşmeye ihtiyaç duyan Gülsüm, ağlayarak her şeyi anasına anlatır. Kadın buna şaşırır. Fakat Nefise'nin çok dolandırıcı bir kadın olduğunu ve saati vermeden önce bu işi kendilerinin araştırmalarını ister.

Sabah olunca ana kız Nefise'nin uydurduklarına göre Rıfkı'nın düğünün yapılması ihtimali olan bütün semtleri gezerler. Sadece bir yerde söylenen tarife uygun bir düğün bulurlar. İçeri girer girmez ağlayıp sızlayarak bu eve gelen damatın evli olduğunu ve bir de çocuğunun olduğunu söylerler. Düğün evindeki kadınlar buna inanırlar Kızın babası, Gülsüm ve anasını sorguya çekerek kendi damadının Gülsüm'ün kocası olmadığını anlar. Fakat oradaki hiçbir kadına özellikle kızın anasına söz anlatamaz ve düğün bozulur.

Rıfkı Efendi, her şeyden habersiz akşam işinden evine gelir. Gülsüm ve annesi şişmiş ve kızarmış gözleriyle onu karşılarlar. Tuhaf sorularla onu taciz ederler. İsmini ve işinin adını değiştirdiğini ve evlenmek istediğini ona söylerler. Rıfkı önce hiçbir şey anlamaz. Fakat bunların konuşmalarını bir araya getirerek meseleyi ve bu meselenin kimden kaynaklandığını çözer. Odunluğa inerek güzel bir sopa bulur. Gülsüm ve anasını iyice döver. Sonra aynı sopa ile Nefise'nin kapısına giderek onu dövmek ister. Nefise kapıyı açmayarak Rıfkı'nın dayağından kurtulur. Rıfkı Nefise'yi dava eder. Davayı kazanır. Fakat bu dava Nefise'nin kötü şöhretinin artmasına ve bütün İstanbul'da duyulmasına sebep olur. Herkes onun büyük bir hoca ve büyücü olduğuna, her şeyi yapabildiğine inanır. Kötü şöhreti duyulan Nefise'nin ziyaretçileri günden güne artar.

Komşuları Nefise'nin ne kadar cahil ve sahtekâr, dolandırıcı biri olduğunu bildiklerinden gelen ziyaretçilere bunu söylemeye çalışırlar.

Nefise bu mahallede kalamayacağını ve iş yapamayacağını anlayınca mahalle değiştirir.Yeni taşındığı evinde büyücülük, falcılık mesleğini daha düzenli şekle getirir. Evinin bahçesine bir çardak yaptırır. Gelen ziyaretçilerini orada karşılar. Bu yüzden adı Çardakçı Bakıcıya çıkar. Nefise ve kızı Sabbek her sabah süslenip bezenerek ziyaretçilerin karşısına çıkarlar.Gelen ziyaretçileri geldikleri vasıtalara göre ayırırlar. Eğer zengin bir konak arabasıyla gelirse o ziyaretçi ile Nefise muhatap olur. Kira arabası ile gelirse kızı Sabbek onun derdini dinler, yapılacak şeyleri yapar ve savar. Ziyaretçi eğer yaya gelmişse bu kez onunla Habeş hizmetçi Hoşdem ilgilenir. Nefise'nin evi her gün bu şekilde dolar boşalır, Nefise gün geçtikçe zenginleşir.Gelen bu ziyaretçiler eğer parasız takımındansa Nefise bunlardan para koparamayacağını anlar ve "Haydi yavrum, senin falına bakmaya izin yok," sözleriyle savar. Gelen ziyaretçilerin saf olanlarının fal işleri için kedisi Sarman fal vasıtası olur (s.62).

Bir gün Nefise'nin evine fal baktırmak için zengin bir konağın arabasıyla biri genç diğeri yaşlı iki kadın gelir. Genç kadının yüzündeki kederi okuyan Nefise onun kocasından dertli olduğunu ve kocasını kıskandığını anlar. Bu genç kadın, kocası Mail'den dertli olan Saibe'dir. Saibe, kocası Mail'in aşufte bir kadını sevdiğini ve onunla yaşamak istediğini Nefise'ye anlatır. Nefise, Saibe'den annesinin babasının ismini, kocasının ismini nerede oturduğunu ve birçok şeyi öğrendikten sonra haftaya gelmesini tembihleyerek gönderir. Öğrendiği bilgileri kızı Sabbek'e söyleyerek niyet defterine yazdırır. Hizmetçi Muşto'yu da Saibe'nin arabasını takip edip konağın yerini şeklini ve daha buna benzer birçok şeyi öğrenmesi için gönderir.

Saibe, anne ve babasının tek kız evladıdır. Çok nazlı yetiştirilmiştir. Çok içli ve kırılgan bir kızdır. Anne ve babası bu duygusal kızı kiminle evlendireceklerini düşünürken akıllarına Saibe gibi ana ve babanın tek evladı olan ve kendilerine denk bir ailenin oğlu olan Mail gelir. Mail'in ailesi ile Saibe'nin ailesi eskiden beri dostturlar. Kız istenir. Düğün yapılır. Saibe ve Mail çok mutlu iki yıl geçirirler. Fakat iki yıldan sonra Mail'de bir neşesizlik, sıkıntı ve mutsuzluk başlar. Bu durum bir süre devam eder. Saibe günlerce ağlar. Mail'e neden böyle olduğunu sorduğu zaman cevap alamaz. Saibe, bunun bir gönül

meselesi olduğunu sonunda anlar. Konuşurlar, tartışırlar. Mail en sonunda bir fahişeyi sevdiğini hem de kendinden nefret ederek sevdiğini itiraf eder.

Bu arada Nefise'ye büyü yaptırmak için başvuranların arasında Mail'in âşık olduğu Şöhret de vardır. Nefise ilk önce bu gelen sarışın güzel kadının kim olduğunu tanıyamaz. Onu karşılayıp ismini öğrendikten sonra Şöhret'e derdinin ne olduğunu sorar. Şöhret ise birine âşık olduğunu onu gerçekten sevdiğini, fakat karısının buna engel olduğunu anlatır. Saibe'ye sorduğu soruları Şöhret'e de soran Nefise, Şöhret'in sevgilisinin isminin Mail olduğunu öğrenir.O zaman sevinçten ne yapacağını bilemez. Çünkü tuzağına birbirlerine hasım olan Şöhret ve Saibe de düşmüş, belki Mail de düşecektir.

Nefise bu fırsatı hemen değerlendirmek ister. Bir kazan ister. Kazanda Şöhret'in falına bakar. Daha önce Saibe'den öğrendiği bütün isimleri sayar. Saibe'nin Mail'e büyü yaptığını söyler (s.73). Mail'in tarafı hakkında Nefise'nin verdiği bu bilgiler üzerine dehşete düşen ve Nefise'nin ne kadar büyük bir falcı olduğuna inanan Şöhret, ondan kendisini bu büyüden kurtarmasını ister. Nefise bunun öyle kolay olmadığını büyü yapmak için ne kadar para harcanmışsa bozmak için iki katının harcanması gerektiğini söyler (s. 73).

Mail, bir gün kalem arkadaşlarının ısrarıyla onların içki ve kadın âlemi yapmak için gittikleri bir eve gitmiş, Şöhreti orada tanımıştır. Bir sonraki gidişinde Şöhret'le baş başa sohbet eden Mail, Şöhret'in hayatını anlatması sebebiyle önce ona acır, sonra bağlanmaya başlar. Yazar, Şöhret gibi kadınların kötü yola düşme sebeplerinin farklı farklı olduğunu söyler. Bunlar arasında tövbe edenlere de rastlandığını fakat tövbesi üzerinde duranların ancak kocalarını son derece çok seven ve onlara bağlı olanlar olduğunu belirtir (s.119).

Mail, Şöhret'le bir iki görüşmesinden sonra, Şöhret'in bulunduğu eve tekrar gittiği zaman Şöhret'i orada bulamaz. Evin kadını Şöhret'i Şeyda Bey isminde birinin kapattığını söyler. Bir zaman sonra Şöhret bulunduğu yerin adresini bir hizmetçisiyle Mail'e gönderir. Mail arkadaşı Hayati ile Şöhret'in evine gider. Gece yandaki eve hırsız girer. Evin kadınları bağırmaya başlayınca mahalleli, muhtar, polis, bekçi evin önüne toplanır. Şöhret'in evindeki kadınlar komşuların eve gelen erkekler için toplandığını zannederek Mail ve Hayati'yi kaldırırlar. Şöhret bunları arka bahçeden savar. Mahalleli bu iki arkadaşı hırsız sanarak kovalar. Fakat Mail ve Hayati kaçıp kurtulurlar.

Mail, Şöhret'in sevdasına dayanamayınca arkadaşı Hayati'nin yardımıyla Şöhret'i kaçırır. Ona bir ev dayayıp döşer. Şöhret bir süre dışarı çıkmaz. Mail, bir karısı Saibe'nin yanına bir metresi Şöhret'in yanına gider gelir. Saibe'yi arkadaş düğünü, sünnet düğünü bahaneleriyle kandırmaya çalışır. Fakat Saibe, büyücü Nefise'nin yanına gidip geldiği için Mail'in Şöhret'e ev açtığını öğrenir. Bu arada Şöhret'in büyücü Nefise'nin yanına ikinci kez gitme zamanı gelir. Şöhret, Nefise'nin yanına gittiği zaman Nefise onu çatık bir kaşla karşılar. Amacı Saibe'den aldığı bilgilerle Şöhret'i aldatıp kıskandırarak parasını yemektir. Bunun için güya iyi saatte olsunlar'dan (cinler) haber aldığını ve onların Şöhret'in Mail'le evlenmesini ve Mail'e karşı dik durup muhakkak nikâh yaptırmasını söylediklerini aktarır (s. 188).Şöhret eve geldiği zaman büyücü Nefise'nin dediklerini uygulamaya başlar. Mail'den kendisini nikâhlamasını aksi takdirde kendisiyle bir daha görüşmeyeceğini söyler. Aralarında geçen tartışmadan sonra Mail, Şöhret'i nikâhına almaya razı olur (s. 211).

Saibe, Mail'in Şöhret'i nikâhladığını büyücü Nefise'den öğrenir. Buna çok üzülür. Mail, Saibe ile bozuşup bir gece babasının evinde kalır. Sonra Şöhret'e gider. Şöhret'in yanından tekrar babasının evine döner. Babası onun Saibe ile kırgın olduğunu anlar. Yanına alarak Saibe'nin babasının evine götürür. Mail, karısı Saibe ile görüşürken kızı Makbule'yi kucağına alır. Çocuk babasının yeleğinin cebinden bir şey çıkarır. Annesinin yanına götürür. Çocuğun babasının cebinden çıkardığı bu nesne, Şöhret'in kurdeleye bağlanmış bir tutam sarı saçıdır. Saibe bunu görünce beyninden vurulmuşa döner. Tartışırlar. Saibe ağlayarak cebinden mendilini çıkarır ve mendili ağzına götürür. Bu mendili Mail'e gösterir. Mendil kanlıdır. Saibe üzüntüsünden, kederinden kan kusmaktadır. Mail buna üzülür. Saibe hastalığını bilerek saklamakta yavaş yavaş ölmeyi tercih etmektedir. Mail, Saibe'nin durumunu Hayati'yle konuşur. Hayati, Saibe'nin Lokman'ının yine kendisi olduğunu Mail'e söyler.

Bakıcı Nefise, kendine gelen bu ziyaretçileri çok iyi idare eder. Her biri için ayrı günler belirler. Saibe'nin geldiği hafta Şöhret gelmez. Şöhret'in geldiği hafta ise Saibe gelmez. Saibe ve Şöhret birbirlerinden habersiz Nefise'ye gelip gitmektedirler. Saibe, kendi sırası olduğu hafta Nefise'nin evine gelir. O Hafta Şöhret'in sırası olmamasına rağmen, Mail'in kendisini birkaç günden beri terk edip hastalığı sebebiyle Saibe'nin yanında kalmasına dayanamayan Şöhret, bunu büyücü Nefise'den sormak için o da o gün Nefise'nin evine gelir. Saibe'nin büyücü bir kadına gittiğini Hayati'den öğrenen Mail,

karısını büyücünün evinde yakalayıp suçlamak için takip eder. Saibe Nefise'nin evine girdikten sonra Mail de Hayati ile birlikte evin içine dalar. Mail'den birkaç dakika sonra Şöhret içeri girer. Herkes birbirini orada görür. Mail'in söylediği acı sözlere ve kendisini boşamasına dayanamayan Saibe bayılır. O ara evin içinde bir gürültü kopar. Bu gürültü Nefise'nin eski komşusu Gülsüm ve annesi ile amamecilerin Seher'in gürültüsüdür. Gülsüm ve annesi Nefise'nin kendilerini dolandırarak aldığı paraların ve eşyaların acısını hala unutamamışlardır. Bunun hesabını Nefise'den sormak için evinin adresini bulmuşlar, birkaç kere eve gelmişlerdir. Fakat bunların geliş niyetlerini çok iyi bilen Nefise bunları içeri almamıştır. O günkü kargaşalıktan evin hizmetçileri şaşkın halde olduğu için bunlar içeri alınır. Gülsüm ve yanındakiler de Nefise'nin yanına çıkarlar. Bir gürültü şamata kopar. Kavgalar edilir. Orada bulunan herkes Nefise'nin yüzüne tükürür. Nefise kendisini savunmaya çalışır. Polise haber verilir. Polis ve muhtar gelir. Nefise'nin yaptıklarını Gülsüm ta başından beri hikâye eder. Nefise dolandırıcılık suçuyla yakalanır.

Saibe ile birlikte Nefise'nin evine gelen komşu Nimeti Hanım, Saibe'yi arabacı Recep'le arabaya taşıtır. Onu ayıltmaya çalışırken Nefise'nin yaptıklarını düşünür ve onun şerrinden Allah'a sığınır (s.257).

Mail, Nefise'nin evinde karısı Saibe'yi öfkeyle boşadıktan sonra Şöhret'le yaşamaya başlar. Fakat bir zaman sonra Şöhret'i Hayati ile aynı yatakta yakalayınca onu da boşar. Şöhret başkalarıyla nikâhlanır. Sonra ayrılır. Mail onu tekrar nikâhlar. Fakat Şöhret yine rahat durmayarak Mail'den ayrılır. Mail son yıllarını düşkünlük ve rezillik içinde geçirir. Kızı Makbule'yi görmek için Sefai Efendi'nin evine defalarca gider. Fakat kızını ona göstermezler.

Aradan on sekiz yıl geçer. Gurebayi Müslimin hastanesinin kapısından kışın son zamanını bu hastanede geçirmiş kimsesiz kılıklı bir adam çıkar. Ellerini kaldırıp bu hayratın kurucusuna dua eder. Mezarlığa doğru yürür. Serviler arasında bir mezarlığa girince üç ihlâs bir Fatiha okur (s. 259). Bu adam Mail'dir. Dermansız dizleriyle biraz ilerleyerek bir mezarın başında durur. Bu mezarın taşında Sefai Efendi kerimesi şehide-i âlâm Saibe Hanım yazmaktadır. Yaşlı Mail Saibe'nin mezarının başına çöker ona Fatiha okur (s. 259).

Mail, bir süre önce takke satan yüzü gözü buruşmuş yaşlı bir kadına rastlamıştır. Dikkatli bakınca Şöhret'i tanır. Boğazına yapışarak onu boğmak ister. Etraftan yetişip

Şöhret'i Mail'in elinden alırlar. Mail mezarlıktan çıkar. Akşam yaklaşmaktadır. Gidecek hiçbir yeri ve hiçbir kimsesi yoktur. Mezarlardan birinin açılıp onu içeri çekmesini arzu eder. Çünkü ölüm o anda ona bir kurtuluş görünmektedir.

Romanda yer alan on yedi kişinin hepsi Müslüman'dır.

Bunlar: Büyücü Nefise, Nefise'nin kocası Hacı Baba, Nefise'nin komşusu Gülsüm, Gülsüm'ün kocası Rıfkı Efendi, annesi, kayınvalidesi, komşuları amamecilerin Seher, Saibe, Saibenin annesi Raika, babası Sefai Efendi, komşusu Nimeti Hanım, kızı küçük Makbule, kocası Mail, Mail'in babası Merzuk Efendi, annesi, Mail'in kalem arkadaşı Hayati, Mail'in metresi Şöhret.

1.1.9. NİMETŞİNAS[33]

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın bu romanında dini inançlardan ve kahramanların dini duygularından pek bahsedilmemiştir. Sadece kahramanların ağzından biraz da ağız alışkanlığı olarak Allah'a sığınma, dua, günah, kader ve nikâh gibi dini kavramlar bir iki kez duyulur.

Romanın kahramanı Neriman ve annesi Hayriye Hanım bir konakta hizmetçidirler. Neriman çok güzel bir kızdır. Konağın küçük Hanımı Nevber, Neriman'a bir hizmetçi değil bir kız kardeş gibi davranmaktadır. Büyük Bey ve Büyük Hanım da Neriman'ı kendi kızları gibi görmektedirler. Neriman bu evde hiçbir iş yapmaz. Sadece Nevber'in hizmetini yapar ve onunla arkadaşlık eder.

Fakat bir gün Nevber aniden hastalanır. Kısa bir süre sonra da ölür. Nevber'in bu aniden ölümü anne ve babasını yıktığı kadar Neriman'ı da perişan eder. Neriman bu ayrılığın acısını unutmak için başka bir yere hizmetçi olarak gitmek istemektedir. Aynı zamanda Nevber'in annesi ve babası da Neriman'ı gördükçe Nevber'i hatırladıkları için, Neriman'ın konaktan ayrılmasına karar verirler.

[33] Hüseyin Rahmi Gürpınar, "*Nimetşinas*", İstanbul, 1901, Atlas Kitabevi, 159 s.

Neriman ve annesi Hayriye Hanım'ın Fatma Hanım isminde bir tanıdıkları vardır. Fatma Hanım, bunlara hizmetçilik yapacakları yeni bir konak bulur. Bu konak Talat Hanım ve Nihat Bey adlı karı kocanın konağıdır.

Neriman, annesi Hayriye Hanım ve onlara bu konağı tavsiye eden Fatma Hanım'la birlikte konağa gelirler. Onları bu konağın hizmetçileri Emsal ve Şevkefza karşılar. Konağın büyük Hanımı ve Nihat Bey'in halası Nuriye Hanım, Talat Hanım'ın annesi Didar Hanım ve Talat Hanım, Neriman'ı bir görüşte beğenirler. Özellikle Nihat Bey'in karısı Talat Hanım'ın Neriman'a kanı çok ısınır.

Neriman'ın evin hanımları tarafından böyle iltifat görmesi ve bir hizmetçiye göre çok güzel olması konağın diğer hizmetçileri Emsal ve Şevkefza'yı kıskandırır. İlk gün ona türlü işler gördürerek onu ezmeye çalışırlar. Fakat Neriman bu durumu kendisini bu konağa getiren Fatma Hanım'a söyler. Fatma Hanım'ın vasıtasıyla Talat Hanım'ın bütün bunlardan haberi olunca hizmetçileri azarlar. Böylece Neriman diğer hizmetçilerin baskısından kurtulur.

Talat Hanım, Neriman'ın bu güzelliğini daha önceden Fatma Hanım'dan duyduğu için kocası Nihat'ın ona farklı bir gözle bakmaması için evlatlık olarak aldığını söyler. Konağın hanımları ve konağa ara sıra gelip giden Hasna Hanım, Neriman'ın Nihat Bey'i baştan çıkaracağı ve Nihat Bey'in Neriman'a âşık olması ihtimaline karşıTalat Hanım'ı uyarırlar. Bunların uyarılarına karşı Talat Hanım, kocasına çok güvendiğini ve kocasının kendisinden başkasına asla gönül vermeyeceğini söyler.

Talat Hanım, Neriman'ı kocası Nihat Bey'in karşısına çıkarır. Onu evlatlığı olarak tanıştırır. Nihat ilk önceleri Neriman'ın yüzüne pek bakmaz ve ona önem vermez. Fakat günler geçtikçe Neriman'ın güzelliğine ve anlayışına hayran olur. Ondan hoşlanmaya başlar. Artık Neriman, odasına girdiği zaman Nihat Bey, olmadık bahanelerle onu odasında tutmaya ve konuşmaya çalışır. Nihat Bey Neriman'a âşık olur. Halinde, tavrında değişiklikler olur. Fakat ailesinin kutsallığına inandığı ve karısı Talat'ın güvenini sarsmamak için aşkını içine gömmeye çalışır.

Bir gün Nihat Bey'in kalem arkadaşları onu dışarıda eğlenmeye davet ederler. Arkadaşlarıyla içki içen ve iyice sarhoş olan Nihat Bey ilk kez eve sarhoş gelir. Yemeğe otururlar. Neriman Nihat Bey'in bu sarhoş halinde kendisi için bir felaket doğacağını

hisseder ve ortadan kaybolur. Nihat herkese göz gezdirdikten sonra Neriman'ın orada olmadığını görünce canı sıkılır ve Neriman'ı ister. Çok önemli bir şey açıklayacağını söyler. Herkes bunun ne olduğunu merak eder. Nihat oğlu Şekip'in en çok Neriman'ı sevdiğini ve konaktaki diğer insanları ise daha az sevdiği şeklinde sözler söyler. Talat Hanım ve diğer büyük Hanımlar bunun çok saçma olduğunu çocuk sözüyle hareket edilemeyeceğini Nihat Bey'e söylerler. Talat Hanım, kocasını odasına çıkarır ve yatağına yatırmak ister. Nihat biraz daha oturacağını söyler. Talat odadan çıktıktan sonra, Nihat Bey dışarıda birisinin gezindiğini duyar. Dışarıya seslenir. Dışarıda dolaşan Neriman, Talat Hanım'ı odada zannedip içeri girer. Nihat Bey, odada yalnızdır. Nihat Bey, Neriman'dan bir bardak su ister. Neriman suyu verdiği zaman Nihat Bey, Neriman'ın kolunu yakalayıp onu okşamaya yeltenir. Neriman kolunu kurtarır ve odadan kaçar. Kaçarken de Talat Hanım'a haber vereceğini söyler. Nihat bundan çok korkar. Biraz sonra Talat Hanım içeri girer. Ne olduğunu kocasına sorar. O da Neriman'dan bir bardak su istediğini ve onun surat yaptığını kendisinin de Neriman'a bir tokat vurduğunu söyleyerek durumu kurtarmaya çalışır. Talat Hanım buna inanır. Neriman'a giderek olayı doğrulamak için sorar. Neriman, Talat Hanım'ın kendisine yaptığı türlü türlü iyiliklerden ve kolkanat germelerinden dolayı onu gönülden sever. Bu yüzden Talat Hanım'ın üzülmemesi için Nihat Bey'in söylediği yalanı doğrulayıp kabul eder.

Nihat Bey artık Neriman'ın sevdasından ne yapacağını bilemez. Bu aşkını kemanın tellerinden çıkarmaya çalışır. Bir gün odasında duygulu duygulu hem ağlar hem de keman çalar. Bir ara dışarıdan sessiz sessiz bir ağlama sesi duyar. Kapıyı açtığı zaman Neriman'ın kapının yanında duvara dayanmış ağladığını görür. Neriman'ın da kendine duyduğu sevgiden ağladığını düşünür. Ona ne için ağladığını sorar. Neriman, keman sesinin kendisini çok duygulandırdığını; kemanı dinlerken çocukluğunu, babasını, vatanını hatırlayıp bu yüzden ağladığını söyler. Neriman, Nihat'tan ağlamasını başka şekilde yorumlamamasını rica eder.

Nihat Bey ve Neriman'ın böyle yavaşça konuşmalarını hizmetçi kalfalar Emsal ve Şevkefza görür. Bunların bir şeyler çevirdiklerinden eskiden beri şüphelenen bu iki kalfa gördüklerini Hasna Hanım'a söylerler. O da düşünür taşınır. Bunu ikinci çocuğuna hamile olan Talat Hanım'a söyler. Kocasını çok seven ve ona son derece güvenen Talat Hanım, Hasna Hanım'ın söylediklerine dayanamaz ve bayılır. Hasna Hanım ne yapacağını şaşırır. Dışarıya seslenir. Konaktaki herkes koşar. Neriman, çok sevdiği Talat Hanım'ı kucaklar

yatağına yatırır. Doktor gelir. Nihat Bey'e haber gönderirler. O da telaşla konağa gelir. Hastayı muayene eden doktor, Talat Hanım'ın hamilelikten dolayı zayıf düştüğünü ve biraz üzüntüye dayanamadığı için bayıldığını söyler. Nihat Bey, Hanım'ının saçlarını okşayarak ve nabzını kontrol ederek sevgisini göstermeye çalışır. Fakat Neriman odaya girdiği zaman Nihat Bey'i bir titreme tutar. Bu titremeyi kocasının parmakları bileğinde olan Talat Hanım da hisseder ve çok üzülür.

Bu bayılma olayından dört gün sonra Talat Hanım büyük acılar içinde kıvranarak bir kız çocuğu dünyaya getirir. Talat Hanım çocuğu doğururken çok acı çektiği için Fatma Hanım doğuramayan gebelere kocasının avucundan su içirilirse rahat doğum yapacağı inancını ortaya atar (s.111). Talat Hanım, kocası Nihat Bey'e kızgın olduğu için Fatma Hanım'ın bu düşüncesine itiraz ederek böyle bir şeyin olmayacağını ve bu durumdan utanacağını ileri sürer. Fakat Fatma Hanım ve diğer kadınlarla baş edemez. Kocası Nihat odaya getirilir. Avucuna su koyularak Talat Hanım'a içirilir. Kocasının avucundan su içtikten bir saat sonra Talat Hanım doğurur. Talat Hanım da buna şaşırır. Bunu kocasının kalbinin temizliğine yorar.

Nihat, karısını ve çocuğunu görmek için tekrar odaya getirilir. Karısının çektiği sıkıntı ve acıları paylaştığını anlatmak için birçok söz söyler. Talat bu sözlere şüphe ile bakar. Nihat'a bazı sözler söyler. Talat'ın bu sözleri üzerine odada bulunan Hasna Hanım, söze karışarak ikisinin de birbirine karşı sorumlu olduklarını anlattıktan sonra Allah'ın onları birbirlerinden ayırmaması için dua eder (s.113).

Doğumdan beş gün sonra bir gece Talat Hanım çocuğuna bakmak için uyanır. Son günlerde gelen giden misafirlerin vermiş olduğu yorgunluktan dolayı herkes uykudadır. Talat Hanım birden kocası Nihat'ın kapısının açıldığını duyar. Neriman'ın annesi Hayriye Hanım, Talat'ın odasında çocuğa bakmak için nöbette olduğundan Neriman odasında yalnızdır. Talat Hanım, kocası Nihat'ın Neriman'ın odasına gideceğinden şüphelenerek içi ezilir. Biraz sonra kalkar üzerine bir şey giyerek sessizce dışarı çıkar. Karanlıkta el yordamıyla Nihat'ın odasına gider. Yavaşça kapıyı açar. Nihat Bey odasında yoktur. Yatağına hiç yatmamıştır. Talat Hanım şaşkınlıktan dona kalır. Kendi kendine söylenerek Allah'a yalvarır. Ondan sabır ister (s.119).

Dışarı çıkar. Sessizce Neriman'ın odasının kapısına yaklaşır. Üzüntüsünden düşmemek için kendini zor tutar. Kapıya yaklaştığı zaman içeriden mırıltılar işitir. Bu

sesler Neriman'ın odasına giden Nihat Bey'in ve Neriman'ın konuşmalarıdır. Talat Hanım kulağını kapıya iyice yaklaştırır. Aşkına karşılık vermesi için Nihat'ın Neriman'a yaptığı bütün yalvarmaları ve dil dökmeleri duyar. Fakat bütün bu yalvarma ve dil dökmeleri, Neriman sert bir şekilde reddeder. Neriman kendisinin namuslu bir kız olduğunu, (s.124) onu kirletmesine asla izin vermeyeceğini, ayrıca kendisinin kucağında yeni doğmuş bir bebekle tertemiz bir hanımının olduğunu söyler. O iyiliğini gördüğü hanıma yani Talat Hanım'a asla ihanet etmeyeceğini Nihat Bey'e kesin bir dille ifade eder. Nihat'ın yine ısrarlarına karşılık bunun ayıp ve günah (s.124) olduğunu ve eğer odayı terk etmezse bağıracağını söyler. Bütün bu konuşmaları büyük bir şaşkınlık ve üzüntü içinde dinleyen Talat Hanım, kapıyı açıp içeri girer. Bütün her şeyi duyduğunu söyler. Nihat inkâr etmeye kalkar. Fakat Talat Hanım bunun boşuna bir çaba olduğunu söyler. Neriman ağlamaya başlar. Talat Hanım Neriman'a kendisinin günahsız olduğunu söyleyerek Neriman'ı teselli eder (s. 129) Gürültüden konaktaki herkes uyanır. Odaya gelirler. Talat Hanım odaya gelen herkese Nihat'ın Neriman'a aşk sözleri söylediğini herkese anlatır. Bu durumda kendisinin de onun nikâhında kalmak istemediğini ifade eder (s. 132).

Bu olayın sabahı Nihat evi terk ederek annesinin yanına taşınır. Birkaç gün kendisinden haber alınmaz. Bu arada Talat Hanım Nihat'ı çok merak etmekte ve Nihat'ın kendisini boşamasından korkmaktadır. Bu korkusunu Hasna Hanım'a söyler. Hasna Hanım ise bunun öyle kolay olmadığını olursa bile kadere razı olmak gerektiğini söyler (s. 140). Nihat birkaç gün sonra konağa bir haber göndererek kendisinin çok hasta olduğunu annesinin evinde yattığını bildirir. Zaten Nihat'ı çok merak eden Talat Hanım, bu haberi alır almaz bebeğini alıp Nihat'ın annesinin evine gelir. O arada Nihat, karısı Talat Hanım'ı hastalığına inandırmak ve böylece Neriman'a kavuşabilmek için bir arkadaşıyla birlikte bir oyun hazırlar. Arkadaşı doktor rolüne girer. Talat Hanım'ın geldiği gün o da doktor sıfatıyla Nihat'ı muayene etmeye gelir. Nihat'ı muayeneden sonra Talat Hanım'ı yanına çağırtır. Bir odada ona gizlice Nihat'ın hastalığının bir sevdadan ileri gelen çaresiz bir dert olduğunu, bunun çaresinin de o kızla nikâhlanmak olduğunu söyler. Aksi takdirde Nihat'ın öleceğini ifade eder. Talat Hanım'ın aklına Hasna Hanım'ın Nihat'ın numara yaptığını söylediği sözler gelir. Tıp mesleğinde hiçbir doktorun hasta yakınına hastanın öleceğini söyleyemeyeceğini daima teselli vermekle yükümlü olduklarını düşünen Talat Hanım, Nihat'ın bir düzen yaptığını anlar.

Nihat, annesinin evinde bir hafta kadar kalır. Günden güne sararıp solar. Her gün ağlar. Bunu gören karısı Talat Hanım, Nihat'a bu gözyaşlarının ne zaman dineceğini sorar. Nihat mezarda dineceğini söyler. O zaman Talat bu gözyaşlarını dindirmenin çaresini bildiğini ve kocalık sevgisinden yoksun kaldığını, fakat saygısına hak kazanmak istediğini ve mutlu bir eş olamadığını fakat fedakâr bir kız kardeş olabileceğini söyler. Nihat bu sözlerden hiçbir şey anlamaz.

Nihat bir gün pijamalarıyla odasında otururken kapı açılır. Talat Hanım ve arkasında da çarşaflı bir kadın odaya girer. Bu çarşaflı kadın Neriman'dır. Neriman, Talat Hanım'ın kendisini buraya ne için getirdiğinden habersizdir. Talat Hanım çarpıntısına engel olmak için elini göğsüne koyarak konuşmaya başlar. Neriman'a kendisini buraya çağırmasının sebebinin, ailesinin kurtulması için kendisinden bir iyilikte bulunmasını istemek olduğunu söyler. Neriman da canının yoluna kurban olacağını ve emrini beklediğini Talat'a söyler. Talat sapsarı kesilerek "Yavrum Neriman! Seni kendi üzerime nikâhla bey'e almak istiyorum" der (s. 157). Neriman bir çığlık koparır. Bunun nasıl bir teklif olduğunu söyler. Talat Hanım çok samimi olduğunu bunu gerçekten istediğini söyler. Neriman böyle bir şeyin asla olamayacağını iyiliğini gördüğü bir hanıma bu ihaneti edemeyeceğini söyler. Talat Hanım, Neriman'a bu teklifi kabul ederse kendisini çok mutlu ve bahtiyar edeceğini ifade eder. Neriman bunu reddeder. Talat Hanım, ağlayarak kendini yere atar ve Neriman'a yalvarır. Neriman Hanımını kaldırıp oturtur. Bu sefer kendisi ona yalvarır. Böyle bir şeyi asla yapamayacağını söyleyerek odadan çıkar. Bu iki namuslu (s. 158) kadının böyle fedakârca yarışmalarını gören Nihat put gibi olur. Neriman'ın verdiği bu ahlak dersi Nihat'ı düştüğü sevda çukurundan kurtarır. Talat Hanım'ın yaptığı fedakârlık karşısında kendine gelir. Yuvasına bağlanır. İki yıl sonra bir çocukları daha olur. Neriman'ın bu namuslu davranışı her tarafta duyulur. Evlenmek isteyen zengin bir beyle evlenir ve evinin hanımı olur.

Romandaki onbir kişiden onu Müslüman biri Hıristiyan'dır.

Müslüman Olanlar: Neriman, Nihat Bey, Nihat'ın hanımı Talat Hanım, Talat'ın annesi Didar Hanım, Nihat'ın halası Nuriye Hanım, Neriman'ın annesi Hayriye Hanım ve onlara bu konağı tavsiye eden Fatma Hanım, hizmetçiler Emsal ve Şevkefza, konağa devamlı gidip gelen Hasna Hanım,

Hıristiyan Olanlar: Talat Hanımı muayene etmek için gelen doktor.

1.1.10. ŞIPSEVDİ[34]

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın bu romanında başta Allah inancı ve ahiret olmak üzere kahramanların birçok dini duygularına yer verilmiş ve inanç unsurlarından söz edilmiştir.

Yazar, romana Aksaray caddesini en ince ayrıntısına kadar anlatarak başlar. Tramvaydaki kadınların yolculuk yaparken birbirleriyle ahbap olmalarını ve konuşmalarını aktarır. Bu kadınların içinde Romanın başkahramanı Meftun'un hizmetçisi Zarafet de vardır. Yazar, roman kahramanlarını tek tek tanıtır.

Romanın kahramanı Meftun, isminden de anlaşıldığı gibi Fransız yaşamına meftun olmuş alafranga bir tiptir. Meftun, babası öldükten sonra amcası tarafından Avrupaya ilim tahsili için gönderilmiştir. Amcası her ay Meftun'a yüklü parayla birlikte nasihat dolu bir mektup da gönderir. Meftun bu nasihat dolu mektupları okur ama gereğini yapmaz. Gönderilen paralarla Paris'in eğlence merkezlerinde hayatını geçirir. Bazen üniversitedeki derslere misafir olarak katılır. Bütün bildikleribu şekilde edindiği bölük pörçük bu bilgilerden ibarettir.Amcası öldükten sonra para kesildiği için Meftun artık Fransa'da kalamaz. İstanbul'a döner. İlim tahsil etmek için Fransaya gönderilen Meftun ilmin dışında Fransız yaşamına ait ne varsa onu taklid eder. Meftun kendisini çok bilgili görür. Düşündüğü ve yazmak istediği çok önemli bir eseri vardır. Bir yazar arkadaşına rast geldiği zaman "güzel yazıyorsunuz" diye över. Arkasından da "ahmak kendini bir şey sanıyor" diye hakaret eder. Bütün tartışmalarda konuyla ilgisiz sözler söyleyerek muhatabını çatlatır derecesinde sinirlendirir. En sonunda bu cahillikleri karşısında tartıştığı kişinin daha fazla dayanamayarak kalkıp gitmesini kendi zaferi gibi görür.

Meftun'un büyük annesi Şeküre Hanım seksen yaşlarında, ama kendisini ancak ellibeş yaşında kabul eden bir kadındır. Çok konuşmayı sever. Kendini dinleyen bir dinleyici bulduğu vakit karşısındaki insan bayılacak dereceye getirene kadar konuşur.

Yazar, Şekûre Hanım'ın konuşmasına nasıl başladığından örnek verir. Şekûre Hanım gençliğini evliliğini ve çocukları doğumunu anlatır. Bu arada kendisinin halk arasında al basması diye görünmeyen varlıklar tarafından kötülüğe uğradığını anlatır.

---

[34] Hüseyin Rahmi Gürpınar, "*Şıpsevdi*", İstanbul, l902, Özgür Yay., Kurtiş Matbaası, 443 s.

Meftun'un annesi Lütfiye Hanım, annesi Şekûre Hanım'ın küçük bir benzeridir. Fakat konuşmakta annesi kadar olamaz. Meftun'un yaptıklarıyla övünür.

Vesile Hanım, Meftun'un teyzesidir. Fakirdir. Rebia ve Hasene isminde iki kızı vardır. Onlarla birlikte Meftun Bey'in köşkünde kalırlar kendilerini beslettirirler.Vesile Hanım'ın kızı Rebia, erkek çocuklarının içinde büyümüş küfürlü sözleri ve davranışlarıyla bir erkeğe benzer. Vesile Hanım, kızı Rebia'yı Meftun'a vermek istemektedir.

Dört beş yaşlarındaki küçük Hasene, annesi Vesile Hanım tarafından sokak kapısını oyalansın diye bırakıla bırakıla gelen geçenlerden oldukça kötü küfürler öğrenmiştir. Vesile Hanım ve kocası bile bazen Hasene'nin söylediği bu ağza alınmaz küfürler karşısında şaşırarak parmak ısırırlar.

Raci, Meftun Bey'in küçük erkek kardeşidir. Meftun gibi fikirler beslemez. Bir lise öğrencisinin İstanbul'da öğrenebileceği bilgileri öğrenmiş aklı başında dürüst mantıklı düşünen, sözü tok ve boğazına düşkün biridir. Meftun'un düştüğü gülünç durumlardan rahatsızlık duyar ve zaman zaman Meftun'a öğüt verir. Hatta bu konuda onunla tartışmalara bile girer. Meftun'un saçma fikirlerinden dolayı ona "Koca Deli" der.

Lebibe, Meftun'un kız kardeşidir. On sekiz on dokuz yaşlarında şişmanlık hastalığına tutulmuş kısa boylu bir kızdır. Meftun alafranga hastalığını onun üzerinde dener. Lebibe'ye Fransızca öğretmeye çalışır. Ona günün farklı saatlerinde giyeceği tuvaletler yaptırır. Lebibe'yi bir Fransız Matmazel'i yapmaya uğraşır.

Aşçı Zerafet, cahil kendi keyfinde bildiğini okuyan biridir. Meftun Zerafet'i alafranga yemekler yapması hususunda eğitmeye çalışır. Fakat Zerafet bunları anlayamaz, öfkesinden çıldırmak derecesine gelir. Böylece çok gülünç durumlar ortaya çıkar. Meftun'un yaptıklarına önceki birkaç aşçıdan sonra ancak Zerafet dayanabilmiştir. Hizmetçi Fransız Eleni de Zerafet'in benzeri bir kadındır.

Şaban Ağa, kırk beş elli yaşlarında eli ayağı irice, hantal yapılı bir uşaktır. Evde uşaklık, vekilharçlık ve kâhyalık hizmetlerini görür. Aşçı kadınlara aşk ilan ederek onlarla gönül eğlendirir. En son da aşçı Zerafet'le aşk ilişkisi içindedir.

Meftun, bazı Fransız kitaplarından görgü kuralları derler. Bunları bir kitapçık haline getirir. Bütün ev halkını bir odada toplar. Onlara yemek yerken, su içerken vb. durumlarda

nasıl hareket etmeleri gerektiğini anlatır. Meftun'un dediklerini anlayamayan ev halkının bu durumu Meftun'u kızdırır. Gülünç ve komik durumlar ortaya çıkar. Ev halkı da içinde bulundukları bu hale sonradan katıla katıla gülerler.

Meftun bir gün hizmetçi Eleni'den kızkardeşi Lebibe'nin komşu Kasım Efendi'nin oğlu Mahir'le mektuplaştığını öğrenir. Önce buna kızar. Fakat Kasım Efendi'nin seksen binden fazla serveti olduğunu öğrenince bu durumu Kasım Efendi'nin paralarının üzerine konmak için bir fırsata çevirebileceğini düşünür. Kasım Efendi'yi daha iyi tanımak için araştırmalarda bulunur. Araştırdıkça Kasım Efendi'nin son derece cimri biri olduğunu öğrenir. Kasım Efendi'nin kızı Edibe'yi kendisi alıp kızkardeşi Lebibe'yi de Mahir'e vererek bu akrabalık sonucunda zengin olmayı planlamaktadır.

Annesi Lütfiye Hanım ve teyzesi Vesile Hanım'ı Edibe'yi istemeleri için Kasım Efendi'nin konağına gönderir. Fakat görücü gönderdiği annesi ve teyzesi bin pişmanlık içinde kovulmuş olarak dönerler. Edibe, cimrilikte babasını aratmayacak kadar pinti ve dünyadan kopmuş bir kızdır.

Meftun bir süre Lebibe ve Mahir Bey arasında Eleni aracılığıyla yapılan mektuplaşmaları okur. Bu mektuplarda buluşacakları yeri yazarlar. Meftun bunları buluşacakları yerde dinleyip önemli bilgiler almak ve bu bilgileri Kasım Efendi ve oğlu Mahir'e karşı koz olarak kullanmak ister. Buluşma yerinde saklandığı zaman, aşçı Zarafet ile kâhya Şaban Ağa'nın oraya gelip sevişmelerine ve konakla ilgili konuşmalarına şahit olur. Buna canı sıkılır. Bunlar gittikten sonra sabaha yakın iki kadın ve bir erkeğin oraya yaklaştıklarını görür. Bunlar biraz sonra başka bir tarafa yönelerek uzaklaşmaya başlarlar. Meftun saklandığı yerden çıkıp bunları gizlice takip eder. Yaklaşır ve bu üç kişiyi tanır. Bunlar, kızkardeşi Lebibe, teyzesi kızı Rebia ve Kasım Efendi'nin oğlu Mahir'dir. Saklanmak için bir kanalın içine girer. Orada bir karaltı görür. Bu karaltı kardeşi Raci'dir. İkisi de birbirini gördüğü zaman şaşırırlar. Raci de son zamanlarda bu kızlardan şüphelenmiş ve onları takip etmeye başlamıştır. Bu üç kişi çöpçatanlıkla kötü nam salmış Despina adında bir kadının evine girerler. Meftun ve Raci bu durum karşısında ne yapacaklarını şaşırırlar. Raci çok sinirlenir. Bu üç kişi bir iki saat burada kaldıktan sonra çıkarlar. Meftun ve Raci bunları yine gizlice takip eder. Boş bir araziye gelindiğinde Raci "Durunuz" diye bağırır. Kızlar bu iki kişinin ağabeyleri olduğunu görünce donup kalırlar. Raci yanında getirdiği Rovelveri Mahir'e göstererek bu saatte bu kızlarla burada ne

yaptığını sorar. Bir fırsattan yararlanan Mahir kaçar. Meftun, Raci'yi teskin etmeye çalışır. Kızları konağa gönderirler. Meftun Raci'ye bunun vurdu kırdıyla çözülemeyeceğini, bu işin namus işi olduğunu ve eğer bu iş duyulacak olursa bütün âleme rezil olacaklarını anlatır (s. 220). Bunu kendisinin ustalıkla çözeceğini ve Raci'nin sabırlı olmasını ister.

Eve gelirler. Ev halkı Şeküre Hanım'ın Lebibe'yi yatağında görememesi yüzünden hep uyanmış kızların ve iki erkeğin evde olmadığını görünce telaşlanırlar. Kızlar konağa geldiği zaman hesap sorarlar. Kızlar da ağabeyleriyle gezintiye çıktıklarını söylerler ve odalarına çekilirler. Meftun ve Raci de geldiği zaman bunlara da çıkışırlar. Herkes odasına çekilir. Ama Şekûre Hanım'ın söylenmesi devam eder. "Eskiden bizim zamanımızda çarpılırız diye dışarı çıkamazdık. Şimdinin cinleri Şeytanları da değişti mi ne oldu? (s. 222). Yoksa eskiden bizi kandırırlar mıydı? Diye bir süre daha söylenir.

Sabah Meftun kızları hesaba çekmek için çağırtacağı zaman Raci Meftun'un odasına gelir. Çıldıracağını buna dayanamadığını ve kızları hesaba çekeceği zaman kendisinin de orada bulunmak istediğini söyler. Meftun, Raci'ye öfkelenmemesi hususunda söz verirse buna izin vereceğini söyler. Raci söz verir. Ayrıca her şeyi bildiğini kızları sorguya çekmeden önce bu bildiklerini Meftun'a anlatmak ister. Anlattığına göre Raci kızları epeyi bir zamandır takip etmektedir. Çöp kutusunda bulduğu bir ilaç kutusundan şüphelenir. O ilacın alındığı eczaneye gider. Onu veren doktoru bulur. Bu ilaçların hangi derde ilaç olduğunu sorar. İlaçların gebe kadınlar için verildiğini ve nihayet kızlardan birinin gebe olduğunu fakat hangisinin olduğunu tespit edemediğini söyler.

Meftun, Raci'den aldığı bu bilgilerle kızları sorgulamaya başlar. Meftun lafı uzatıp felsefi konulara girince Raci dayanamaz. Tabancayı masanın üzerine koyarak öfkeli bir şekilde Lebibe'ye ilaçlar hakkında sorular sormaya başlar. Raci'nin sorularına Lebibe cevap veremeyince Rebia konuşmaya başlar. Bedri'yi sevdiğini ve ondan hamile kaldığını, Bedri'nin kendisini terk ettiğini Meftun ve Raci'nin şaşkın ve üzüntülü bakışları arasında anlatır. Bütün bu olanları balkon kapısından gizlice dinleyen Rebia'nın annesi Vesile Hanım, kızının ağzından çıkan bu sözler karşısında acı ve üzüntüden bağırarak bayılır. Evdeki herkes bu nara ve düşme gürültüsüne koşar. Vesile Hanımı baygın halde bulurlar. Ayıltırlar. Rebia'yı görünce tekrar ağlamaya başlar. Raci bütün bu olanlardan sonra öfkeli bir şekilde herkese hitap ederek bundan sonra evin disiplinini eline aldığını hiçbir kadının dışarıya izinsiz çıkamayacağını söyleyerek kurallar koyar. Bu olayın sabahı Lebibe'yi odasında göremezler. Lebibe evden kaçmıştır.

Meftun'un Mösyö Mc Ferlan adında her zaman akıl danıştığı bir Fransız dostu vardır. Meftun, içine düştüğü bu aile namus meselesini ne şekilde çözeceğini sormak için Mc Ferlan'ın evine gider. Orada Madam Mc Ferlan ile kadın erkek ilişkisi hakkında konuşur. Konuşmasından sonra madamın gülümsemesine karşı "Havva kızlarındansınız elbette anlayacaksınız" diye karşılık verir (s. 268). Meftun'un gözü madam Mc Ferlan'ın okuduğu sayfaları açık olan bir kitaba ilişir. Kitapta yazan satırlar Madam Ferlan ile Mösyö Ferlan'ın durumuna uymaktadır. Çünkü bu karı koca Şehim Bey ve karısı ile sevişmektedir. Madam Ferlan Şehim Bey'le, Mösyö Ferlan'da Şehim'in karısı ile sevişmektedir. Meftun oradayken bu sevişmelere tanık olur. Fakat bu ilişkiyi aklına sığıştıramaz. Meftun, dostu Mc Ferlan'ın planladığı bir oyun gereği piyangodan büyük ikramiyeyi kazanmış gösterilir. Meftun'un büyük ikramiyeyi kazandığını duyan Mahir'in babası Kâşıkçılar Kâhyası Kasım Efendi, Meftun'la görüşmek ve arayı düzeltmek için konağa gelir. Salona alınır. Salondaki eşyalara ve duvardaki tablolar karşısında kendinden geçer. Salona gelerek hoş geldin diyen Meftun'un tablolar ve sanat hakkında uzun felsefi konuşmasından bir anlık fırsat bulan Kasım Efendi, ziyaret sebebini anlatmak için söze başlar. Meftun'a İslâmiyet'teki komşuluk hakkından, bu hakkın ahrette sorulacağından ve kısmetten bahseder (s.292).

Kasım Efendi de Meftun da kendi çıkarlarını korumak için anlaşmaya girişirler. Bütün olanları ortaya dökerler. En sonunda Kasım Efendi, beş yüz lira karşılığında kızı Edibe'yi Meftun'a vermeye razı olur. Meftun, Kasım Efendi'den elde etmeyi planladığı seksen bin liranın hatırı için beş yüzü gözden çıkarır. Kasım Efendi çok masrafsız bir düğün yapar. Lebibe ve Mahir'in kabahatleri unutulur. Kasım Efendi yaşlılığını bahane ederek Meftun ve Edibe'den başka Mahir ve Lebibe'yi de başından savarak Meftun'un konağına gönderir.

Meftun'un konağına gelin olarak gelen Edibe, bu konakta kendi yaşamına uymayan Avrupalı yaşayış karşısında şaşırıp kalır. Buna ayak uyduramaz. Sıkılmaya başlar. Üzüntüsü günden güne artar. Kendisine bir teselli olsun diye babasının evinde kalan kalfa Azize Hanım'ı çağırır. Azize Hanım gelir gelmez kendini Azize Hanım'ın kollarına atarak ağlar. Konakta gördüğü ve anlam veremediği bütün halleri anlatır. Nasıl yemek yenildiğini, nasıl konuşulduğunu, nasıl giyinildiğini anlatır. Azize Hanım da Edibe'den dinlediği bu sözlere karşılık Edibe'ye teselli vereceğine yangına körükle giderek Allah inancı, günah, tövbe, cehennem ve azaptan söz ederek Edibe'yi korkutur (s. 306, 307).

Edibe, Azize Hanım'ı sonra konağın salonuna götürür. Salona geçerlerken Meftun'un fino köpeğinin havlamalarından korkan Azize, köpek için "bu uğursuz burada iken bu eve melekler de girmez" diye söylenir (s. 310). Azize Hanım, salonun duvarlarında gördüğü çıplak erkek ve kadın resimlerinin ne olduğunu Lebibe'ye sorar. Lebibe bunların mitolojik bir süje olduğunu söyler (s. 315). Azize Hanım, böyle şeyler öğrenmediği için Allah'a şükreder. Ayrıca Lebibe'ye Allah'tan ahiretten, günah'tan cehennem azabından ve tövbeden söz eder (s.315-316).

Bir gece yarısı köşkün içinde derinden derine bir inilti duyulur. Rebia uyanıktır. Sese doğru gider. Ses Zerafet'in odasından gelmektedir. Odaya girer. Odada Eleni vardır. Zerafet sancılar içinde kıvranmaktardır. Zerafet çocuk düşürür. Masada gördüğü çocuk düşürme ilaçlarını gören ve kendisi de hamile olan Rebia, bu ilaçlardan birkaç tane aşırır. Bir gece sonra aynı acı feryatlar Rebia'dan gelir. Bütün ev halkı başına toplanır. Kanlı basur yalanını uydururlar. Fakat Azize Hanım buna inanmaz. Rebia'nın hamile kaldığını ve çocuk düşürdüğünü büyük Hanım Şekûre'ye söyler. Şekûre buna dayanamaz ve ölür. Bu arada Azize Hanım boş durmaz Edibe'ye, Zerafet ve Rebia'nın Meftun'dan gebe kaldığını söyler. Edibe buna inanır. Kocasını ıslah emek için birçok efsun ve muskalara başvurur (s. 317).

Mc Ferlan ve arkadaşlarının kurduğu Şark akademisi, Meftun'a taziyeci olarak Madam Şehim'i gönderir. Madam Şehim kadınlara, kadınlık hakkında uzun bir konuşma yapar. Yazar, benzer bir konuşmayı akademide Mc Ferlan'a yaptırır. Allah inancının, İslâmiyet, Müslümanlık, ahiret, ilahi ceza gibi dini inanç ve konuların (s.343, 346) anlatıldığı bu konuşmada yazar, kendi hayat felsefesini ve dine bakışını da Mc Ferlan'a söyletir (s. 343, 346).

Meftun'un bir oğlu olur. Lebibe de bir erkek çocuk dünyaya getirir. Aile büyür. Ailenin bütün yükü Meftun'un üzerindedir. Meftun buna bir çare düşünür. Bir gün Mahir'e uzun bir nutuk çeker. Konuşmasının sonunda babasının kasasından biraz para ve bazı dükkânların senetlerini ve bir de babasının mührünü çalmasını ister. Mahir buna karşı çıkar. Meftun, bu emeline ulaşmanın yolunu düşünür. Mahir'i baştan çıkarmak için onu Beyoğlu'ndaki eğlencelere alıştırır. Madam Ferlan'ı ona musallat eder. Mahir, Madam Ferlan'a âşık olur.

Bir zaman sonra Mc Ferlan, Meftun'a, Meftun'un köşkünde balo vermek istediklerini, bütün masrafı kendisinin karşılayacağını söyler. Ayrıca fazla misafirin de gelmeyeceğini ekler. Bunun üzerine Meftun ailedeki kişilere vals dersi vermeye başlar. Balo günü gelip çatar. O akşam bütün hazırlıklar yapılır. Gelen misafirler köşkün bahçesine dolarlar. Evin kadınları da bu baloyu pencerelerden izlemektedir. Gelen misafirler kadınlı erkekli, ikişerli dans etmeye başlarlar. Meftun ve Mahir de içki içip kendilerinden geçerek Madam Şehim ve Madam Ferlan'la dans etmeye başlarlar. Mahir, sevda ateşi ile yanarak âşık olduğu Madam Ferlan'la dans ederken Meftun'a, bu aşkın ve eğlencenin devam etmesi için dediği her şeyi yapacağını söyler.

Meftun ve Mahir'in kadınlarla sarmaş dolaş dans etmeleri pencerelerden bunları izleyen hanımları Lebibe ve Edibe'yi çılgına çevirir. Hele bunların birlikte bahçenin karanlık bir köşesinde kurulan kamelyanın altına gidip orada biraz oyalanıp gelmeleri kadınları çileden çıkarır. Önce Lebibe dayanamaz örtüsünü alıp bahçeye dalar. Daha sonra bunu Edibe, Azize Hanım ve Rebia takip eder. Kadınlar birbirlerinden gizlice kamelyaya sokulup erkekleri gözetlemeye başlarlar. Lebibe ve Edibe, kamelyada Meftun'la Madam Ferlan'ın öpüşmesini ve bazı konuşmalarını dinler.

Bu arada balonun gürültüsünü duyup bahçe duvarından bu eğlenceyi izlemeye gelen komşu köşkün bahçıvan ve aşçıları, bahçe duvarını aşarlar. Yavaş yavaş Eleni'nin içki verdiği büfeye yanaşırlar. Eleni'nin ikram ettiği içkilerden içerek sarhoş olmaya başlarlar. Bunlardan aşçı Kerim karanlıkta uşak Ali'yi aramaya giden aşçı Zerafet'in peşine takılır. Diğerleri de avlarını bulmak için karanlığa dalarlar. Biraz sonra her biri bıldırcın, keklik, hindi buldum diye birbirlerine bağırarak haber verirler. Bunların bulup da sarılıp öpmeye çalıştıkları kadınlar, Lebibe, Edibe, Azize Hanım ve Rebia'dır. Kadınların bağrışmalarını duyan misafirler ile Meftun ve Raci'nin oraya doğru gelmesi üzerine kaçarlar. Kadınlar bu olayı örtbas ederler. Ama bu kazayı unutamazlar.

Balonun olduğu gecenin sabahı konakta büyük gürültüler kopar. Edibe Meftun'la, Lebibe de Mahir'le gece Frenk kadınlarıyla yaptıkları dans ve gözleriyle şahit oldukları aşk sahnelerinden dolayı kavga ederler. Meftun konaktaki kadınlara, bunun böyle olmasını istemiyorlarsa Avrupa kadınları gibi temiz ve düzenli olmalarını bir avcı gibi erkeği avlamalarını anlatan uzun bir konuşma yapar. Meftun'dan bu öğütleri alan ve erkeğin gözüne girmek için erkeği başka bir erkekle aldatmak düşüncesine kapılan kadınlar Azize

Hanım da dâhil olmak üzere erkekleri aldatmaya başlarlar.O ara konağa hırsızlar girmeye başlar. Fakat bu tuhaf bir hırsızlıktır. Uşak Ali hırsızların ayak izlerini görür. Girdikleri pencere ve kapıdaki izleri de görür. Ama konaktan herhangi bir eşya çalınmadığına şaşırır. Bunu kadınlara söylediği zaman kadınlar bunu inkâr eder ve Ali'yi azarlarlar. Bu hırsızlık olayı erkeklerin hepsinin konakta olmadığı gecelerde olmaktadır. Uşak Ali gece gizlenerek sessizce bekler. Birkaç karaltının ayrı ayrı gelerek konağa girip ve her birinin ayrı ayrı kadınların odalarına girdiğini görür. Bütün bu gördüklerini Raci'ye anlatır. Raci buna çok sinirlenir. Bir gece gizlenerek beklerler. Ali'nin anlattığı gibi o karaltılar tekrar gelip daha önceden olduğu gibi dadandıkları odalara girerler. Hepsi girdikten sonra Raci ve Ali hazırladıkları sopalarla odalara dalarlar. Raci daha ilk odanın kapısını dinler. İçeriden Lebibe'nin ve sevgilisinin öpüşme seslerini duyar. Deliye dönen Raci kapıyı zorlar. Açar fakat adam pencereden kuş gibi aşağı uçarak kaçar. Raci de ardından atlar. Fakat ayağını burkar. Bu gürültüyle diğerleri de hemen oradan uzaklaşırlar.

Kasım Efendi, sandığından iki binlirasının, mühür ve senetlerinin çalındığını anladığı zaman üzüntüsünden deliye döner. Bunu araştırır. Şüpheleri oğlu Mahir'in üzerinde yoğunlaşır. Kısa bir zaman içinde Meftun'un yardım ve oyunuyla Mahir'in çaldığını tespit eder. Bundan sonra Meftun'a haber gönderip kendi evine kadar gelmesini söyler. Meftun, Kasım Efendi'nin yanına girdiği zaman onun birkaç ahbabıyla tatlı bir sohbet içinde olduğunu görür. Kasım Efendi Meftun'a önce birkaç hoş cümle söyler. Ondan sonra çok ağır hakaretler ederek namus ve şeref üzerine yemin ettirip kızını boşamasını söyler. Kafası kızan Meftun, o şahitlerin huzurunda Edibe'yi boşadığını söyler ve oradan çıkar.

Kasım Efendi bundan sonra Raci'ye mektup göndererek parayı çalan kişilerin Meftun ve Mahir olduğunu, Meftun'a Edibe'yi boşattığını ve Mahir gibi bir oğlunun da olmadığını söyler. Kızının ve torununun yasal nafakasını da alacağını ekler. Raci ayağı kırık hasta yatağında bu mektubu okuduğu zaman ihtiyarın bu aç gözlülüğüne ve Meftun'un aptallıklarına hayli canı sıkılır. Raci bu işin sonunun kötüye gideceğini hissetmekte ve hatta rüyalarında bile kâbuslar görmektedir. Bir gün sonra Meftun konağa gelir. Raci'nin odasına çıkar. Raci, Meftun'un yaptığı bütün hataları ve yanlışlıkları yüzüne vurur. Kasım Efendi'nin parasını geri vermesini veya intihar etmesini ister. Meftun bunu inkâr eder, tartışırlar. Bu arada konağa sarhoş olarak gelen ve karısı Lebibe ile tartışan Mahir, yarım saat sonra odasında intihar eder. Hepsi birlikte odaya koşarlar. Mahir kanlar

içinde yatmaktadır. Masanın üzerine Mahir tarafından yazılıp bırakılmış bir not vardır. Raci notu yüksek sesle okur.

Mahir, mektubunda her şeyi ve hırsızlığı sevdiği kadın olan Madam Ferlan için yaptığını; fakat onu başka bir erkeğin kollarında gördüğü için buna dayanamayacağını bunun için intihardan başka çare bulamadığını yazmıştır. Raci, Madam Ferlan'ın kollarına atıldığı erkeğin Meftun olduğunu hemen anlar. Dönüp Meftun'a bir şeyler söylemek ister. Fakat Meftun ortada yoktur. Konak aranır. İstanbul aranır. Fakat Meftun bulunamaz.

Aradan iki yıl geçer. Zerafet tekrar doğurur. Konaktan uzaklaştırılır. Rebia tekrar gebe kalır. Fakat bu sefer çocuk düşürürken ölür. Azize ve Edibe Hanımlar Kasım Efendi'nin konağına yerleşirler. Meftun'un verdiği erkek avlama derslerinden cesaret alarak Meftun'un konağında eve erkek alma alışkanlıklarını Kasım Efendi'nin evinde de devam ettirirler. Bu yaptıkları komşular tarafından görülüp duyulunca, Kasım Efendi'ye üzüntüsünden inme gelir.

Mahir'in intiharı ve Meftun'un ortadan kaybolmasından sonra geçen iki yılda gelişen bu olayları yazar, okuyucuya Meftun'un iki yıl sonra Fransa'dan Raci'ye gönderdiği bir mektupla anlatır. Meftun mektubunda ayrıca, Kasım Efendi ölür ölmez İstanbul'a geleceğini ve ihtiyarın mirasının ana tarafından oğlu Neval Şârık'a kalacağını yazar. Raci mektubu okuduktan sonra Lebibe'ye verir. Lebibe mektubu bazen tiksinerek bazen de gözleri yaşararak okur. Raci mektubu okuduktan sonra ağabeyinin hiç değişmediğini fakat moral dersini ondan aldığını söyler. İkisi daha sonra orada oynayan Lebibe'nin oğlu Ali Hüsrev ve Meftun'un çocuğu Neval Şârık'ın saçlarını okşarlar.

Romanda hem Müslüman hem de Hıristiyan kahramanlar vardır.

Müslüman Olanlar: Meftun, kardeşleri Raci ve Lebibe, Annesi Lütfiye Hanım, büyük annesi Şekûre Hanım, teyzesi Vesile Hanım, teyzesi kızları Rebia ve Hasene, Vesile Hanım'ın kocası Mustafa Efendi. Meftun'un Karısı Edibe, Kayınpederi Kasım Efendi, kayınbiraderi ve aynı zamanda eniştesi Mahir, Meftun'un arkadaşı Şehim Bey, kalfa Azize Hanım, aşçı Zerafet, kâhya Şaban Ağa, uşak Ali, komşu köşkün aşçısı Kerim ve diğer hizmetçileri.

Hıristiyan Olanlar: Hizmetçi Eleni, Despina, Mösyö Mc Ferlan, Madam Ferlan, Şehim Bey'in karısı Madam Şehim.

1.1.11. EYLÜL[35]

Bir servet-i Fünûn romanı olan *Eylül*'de kahramanların din duygusundan ve diğer inanç unsurlarından hemen hemen hiç bahsedilmemiştir. Sadece kahramanların iç konuşmalarında cennet, melek, peri, kader, günah gibi bazı inanç unsurlarından benzetme sebebiyle bahsedilmiştir.

Roman, Süreyya'nın babasına ait olan bir bağ evinde, kahramanların bahçede ve balkonda birbirleriyle konuşmalarıyla başlar. Süreyya ile Suat beş yıldan beri evlidirler. Birbirlerini çok sevmektedirler. Birkaç yıl önce bir çocukları ölmüştür. Tekrar çocukları olmaz. Süreyya'nın halasının oğlu Necip, bağ evine zaman zaman gidip gelmektedir. Necip otuz yaşlarında evlenmemiş; Beyoğlu'nun meyhanelerinde, otellerinde ömür tüketen kadınlarla birlikte olmayı seven birisidir. Fakat hiçbir zaman kadınlara güvenmez. Güvenmediği için de evlenmeye yanaşmayan bir tiptir. Süreyya ise gezmeye, denize, balıkçılığa meraklı, gününü gün etmek isteyen bir yapıya sahiptir. Suat olgun, uysal, kocasına bağlı ve onu mutlu etmek için elinden gelen her şeyi yapmak isteyen değerli bir kadındır.

Hacer, Süreyya'nın kız kardeşidir. Hoppa, kocasını beğenmeyen, yoldan geçen erkekleri gözetleyen bir kadındır. Fatin, Hacer'in kocasıdır. Kayın babasının evinde yaşar. Son derece cimri para için kayın babasına iyi görünmeye çalışan bir tiptir. Romanın konusunu Suat ile Süreyya'nın halasının oğlu Necip'in yasak aşkları oluşturur.

Bağ evinde yaşamaktan sıkılan Süreyya, artık buralardan gitmek, bir yalıda deniz ile iç içe yaşamak istemektedir. Bu sıkıntısını ve isteğini sık sık karısı Suat'la paylaşmaktadır. Suat, kocasının sıkıldığını gördükçe onun için bir şey yapamamaktan, onun hayatını renklendirememekten dolayı üzülmektedir. Bu arada Necip de sık sık bağ evine gidip gelmektedir. Necip'in gelmesiyle bağ evinde bir neşe ve hareketlilik başlar.

[35] Mehmet Rauf, "*Eylül*"**,**İstanbul, 1901, Servet-i Fünun Matbaası, 292 s.

Herkes Necip'in şakalarıyla ve konuşmalarıyla eğlenmektedir. Necip, bağ evinde yaşayanlar için adeta bir teneffüstür. Özellikle Süreyya ve Suat için.

Suat, kocasının böyle günden güne sıkıntısının arttığını gördükçe onu mutlu etmek için bir şeyler yapmaya karar verir. Odasına çekilerek Süreyya'dan ve herkesten gizli olarak babasına bir mektup yazar. Mektubunda babasından para ister. Dadısıyla bu mektubu gönderir. Birkaç gün sonra Dadı, yanında Süreyya'nın bir yalı kiralamak için ihtiyacı olan otuz bin lira ile çıkagelir. Suat son derece sevinir. Bu Süreyya için mükemmel bir sürpriz olur. Karı koca son derece mutlu olurlar. Necib'i de bu mutluluklarına ortak ederler. Çünkü bu bağ evinde Suat ve Süreyya'yı en iyi anlayan, onlarla aynı duyguları paylaşan Necip'tir. Artık evdeki diğer fertlere karşı üçü birlikte hareket etmektedirler. Bir yalı kiralayıp bağ evinden ayrılma kararlarını sofrada söylerler. Herkes şaşırır. Ertesi gün Süreyya ve Necip bir yalı kiralamak için İstanbul'a inerler. Uzun bir aramadan sonra boğaz'da güzel bir yalı kiralarlar. Bunu Suat'a haber verdiklerinde Suat son derece sevinir. Çünkü kocasını mutlu görmek onu da mutlu etmektedir. Bir iki gün içinde yalıya taşınırlar.

Yalıyı bir düzene koyduktan sonra gezmelere çıkarlar. Artık her günleri farklı ve güzel yerleri gezmekle geçmektedir. Necip yalıya gelir. Necip'in yalıya gelişi Süreyya ve Suat'ı bir kat daha sevindirir. Necip onların yaşamına ayrı bir neşe katar ve onunla birlikte her gün gezmeye çıkarlar. Yalıdaki hayatları ilk aylar çok güzel geçer. Suat kocası Süreyya'yı mutlu etmek için çok uğraşır Fakat Süreyya denize, sandala, balıkçılığa karşı kendini aşırı bir şekilde kaptırarak yavaş yavaş Suat'ı ihmal etmeye; kendi zevk dünyasında yaşamaya başlar. Artık bütün aklı fikri sandalla gezmektedir. Suat bu durumdan sıkılmaya başlar. Bu sıkıntısı zamanla yalnızlığa dönüşür. Bu durum zaman zaman konuşmalara ve tartışmalara sebep olur. Bu konuşma ve tartışmaların üçüncü bir tanığı Necip'tir. Bu konuşmalarda ve şikâyetlerde Suat'ı en iyi anlayan Necip'tir. Bu da Suat'a bir güç verir.

Süreyya musikiden hiç hoşlanmaz. Fakat Suat musikiyi çok sever ve piyano çalar. Ona bu hususta eşlik eden ve onu anlayan Necip'tir. Baş başa birçok zaman piyanonun başında zaman geçirirler. Necip İstanbul'dan Suat için yeni notalar getirir. Birlikte çalar ve dinlerler. Duygularını paylaşırlar. Bu temiz ve samimi birliktelik zamanla yavaş yavaş renk değiştirmeye başlar. Necip, Suat'ta o güne kadar hiçbir kadında görmediği bir derinlik, olgunluk, uysallık ve iç güzellik görmeye başlar. Ona karşı hayranlığı artar. Ayrıca

Süreyya'nın kendi zevkleri için böyle değerli bir kadını ihmal edişi ve Suat'ın buna karşı sabır göstermesi Suat'ı onun gözünde bir kat daha güzelleştirir. Necip artık Suat'ın her haline, her konuşmasına, davranışına, duruşuna, yüzüne, gözlerine dikkat etmeye başlar. Dikkat ettikçe de ne kadar değerli bir varlığın karşısında bulunduğunu düşünmeye başlar. Bu düşünceler zamanla Suat'a karşı aşırı bir hayranlık ve bağlılığa dönüşür.

Suat da Necip'te farklı şeyler görmeye başlar. Onunla olmaktan ismini koyamadığı bir mutluluk duymaya başlar. Onun yalıya gelişine sevinir ve mutlu olur. O yalıdan ayrılıp İstanbul'a indiği zaman elinde olmayarak hüzünlenir.

Bir gün Suat Necip'e "evlenmek için nasıl bir kız istersiniz?" Diye sorar. Necip bu soru karşısında şaşırır. Cevap vermek için bir şeyler söyler. Fakat Suat açıklık isteyince "Sizin gibi olsun" der. Böyle dediğinde Necip kendisi de kızarır. Suat'ın çehresinde de hafif bir kızarma hâsıl olur. Necip'in bu cevabı sonraki zamanlardaNecip'in kendisini sevdiği konusunda Suat'ı düşünceye sevkeder.

Bir gün yine üçü Tarabya'ya gezmeye çıkarken, Necip önden iner. Piyano'nun üstünde Suat'ın şemsiyesini ve eldivenlerini görür. O ellerin kokusunun sindiği eldiveni koklamak isteğine engel olamaz. Eğilip eldiveni alır ve ağzına götürür. Suat'ın kokusunu duyar. Eldivenin birini cebine koyar. Suat eldivenin tek olduğunu ancak arabada fark eder. Şaşırır. Süreyya'nın evde bırakdığını söylemesine karşı, ikisini de piyanonun üzerine koyduğundan emin olduğunu söyler. Necip, sanki cebindeki eldiven çıkıp kendini gösterecekmiş gibi son derece korkar ve araya söz atar. Eldiven meselesi unutulur.

Artık bundan sonra Necip ve Suat birbirlerini düşünür ve özlerler. Birbirlerinin yanında olduklarında mesut olduklarını anlarlar. Ayrıldıklarında ise adını koyamadıkları bir azap hissederler.

Bir gün Süreyya İstanbul'dan döndüğü zaman Suat'a, Necip'in tifoya yakalandığını, bağ evinde yattığını ve ölümle pençeleştiğini haber verir. Suat bu haber karşısında büyük bir acı duyar. Necip'in yanında olmak için bağ evine gitmek ister. Fakat bunu Süreyya'ya diyemez.

Necip, Suat'ın kendisini ziyaret etmesini hep bekler. Birkaç gün sonra Süreyya ve Suat bağ evine Necip'i ziyarete giderler. Suat geldiği zaman Necip, onu ateşli saatlerinin

aydınlatma perisi gibi görür(s. 161). Onu o kadar bekler ki ölmeden önce onu bir daha görüp "ah güzelsin, yücesin, bana hayatı sen sevdirdin, meleksin!" Deyip ölmek ister (s. 161).

Necip hasta yattığı zaman, evdekiler Necip'in yastığının altında bir kadın eldiveni bulurlar. Hacer bundan şüphelenir. Necip biraz iyileşir. Suat ve Süreyya'nın Necip'i ziyareti sırasında Hacer, bu iyileşmenin sebebinin yastığının altında buldukları kadın eldiveni olduğunu söyler. Bunu söyledikten sonra Suat'ın Necip tarafından alınan eldivenini gösterir. Bunu gören Suat beyninden vurulmuşa döner. Donar kalır. Necip de sararır. İşte o zaman Suat, eldivenin kim tarafından alındığını öğrenir. Kendi kendine "Demek alan o idi" diyerek içten içe bir saadet hisseder. Böylece Necip'in kendisine karşı sevgi duyduğunu düşünmeye başlar.

Necip iyileşir ve tekrar yalıya Süreyya ve Suat'ın yanına gelip gitmeye başlar. Önceleri birbirlerinin yüzüne bakamazlar, utanırlar. Fakat sonra bu duruma alışırlar. Böyle geçen zamanlardan pişmanlıklarla hem acı çekerler hem de bu durumdan mesut olurlar.Necip, İstanbul'a dönmek istediği zaman Suat artık onun gitmesini istemez. Gözleriyle kal demek ister. Bu istek Necip'i mest eder ve kalmaya karar verir. O gece Suat, Necip için adeta bir teselli ve şifa perisi, bir incizab ve saadet perisi olur (s. 212).

Necip iç dünyasında bu aşkın doğru veya yanlışlığını vicdani olarak yargılar. Kendi kendine şöyle düşünür: "Bu öyle bir günahtı ki, (s.222) sade Suat'ın kabul ve belirtileriyle, sade Suat'ın rızasıyla husul bulacaktı." Necip yine iç dünyasında azaplar içinde kalarak bu aşkı düşünür. Suat'ı suçlar, ona acır, kendini suçlar. Onu mesut etmek şöyle dursun, onu uçuruma sürükleyeceğini, onun huzur ve istirahatını şimdi böyle aldıktan sonra, hayat ve namusunu da verse yine kanmayacağını düşünür (s. 228). Yazar, Necip'in iç dünyasında şöyle düşündüğünü bize aktarır. "Bu öyle birçok duygulardan oluşmuş bir arzu idi ki, hepsine birden itaat arzusuyla kuvvet bulur. Sade aşk ve merhametten ibaret de değildi. Teşekkür, tapınmak, şiir, hürmet, pişmanlık, gurur, her şeyi ve en sonra namus… Evet, namus ailesinden, büyüklerinden duyduğu, kitaplardan okuduğu namus, Bütün beşeri kanunların esası ve gayesi olarak tanıttırılmış olan namus en son gelebiliyor (s.230). Namus… Herkesin söylediği, fakat kimsenin rasgelmediği bir nevi kuş olmalı." diye omuz silker.

Necip iç dünyasında namus kavramını yargılamaya devam eder ve sonunda namus hakkında şunları düşünür: “Evet, işte namus, namus mutlak bu(s. 234). Ben yalnız kelimeyi kabul etmiyorum. Fakat “şeyi” yapıyorum, işte mecburen yapıyorum, onun altında eziliyorum; bak bu kadar itaat ederken bile yine mustaribim; ne kadar inkâr edilirse edilsin bu şeyler fena, çirkin, esasen çirkin ve ruhum, kalbim bu çirkinliğe, bu fenalığa tahammül etmiyor, demek namus bu demek namus var” diyerek boynunu büker (s. 235).

Süreyya yalıdan ayrılıp İstanbul’a, konağa dönmeye karar verir. Suat tekrar o insanların içine dönmek istememektedir. Fakat Süreyya’yı kararından vazgeçiremez, konağa taşınırlar. Oradaki hayatı artık bir azaptır Suat için. Çünkü Necip’le aralarındaki aşkın anlaşılmasından korkmaktadır. Artık Necip’le bir bakışla, bir tavırla ancak birbirlerine bir şeyler anlatmaya çalışmakta ya da manalar çıkarabilmektedirler. Bu onlar için bir eziyet halini alır. Suat konakta çok sıkılır. Artık piyano çalma, kitap okuma hevesi kalmamıştır. Sıkıntıdan boğulurken cenneti (s.254) düşünür gibi aklına ara sıra Pazarbaşı’nı getirirdi.

Hacer sık sık Suat’a kocasını şikâyet eder. Suat bundan rahatsız olur ve “Hayır, bu fenalıklar kocaların fenalığından değil kadınların kendilerinden geliyor. İyi kadın, kocası fena olsa bile red ve imhası imkânsız olan bir kader (s.267) darbesi altında ezilir, kalırdı. Diye düşünür. Suat yine bu konakta içine düştüğü bu zor durumdan kurtulmak, kendini Necip’e teslim edip mutluluğa dalmayı onunla kaçıp kurtulmayı düşünür. İşte o zaman bu düşüncelerinden ürker, ona icrası değil tasavvuru bile korkunç, acı bir ihanet gibi gelir. O zaman içinde bir yara açılır gibi bir elem hisseder. Herkesin, âlemin lânet etmesini, ailesinin, babasının adını ve namusunu lekelemeyi göze alacak kadar kuvvet bulurdu (s. 273). Ondan sonra Suat bu düşüncelerinden kendisi korkar, endişe eder, umutsuz ve mustarip olur ve önündeki uçurumu görerek “Ah fena, bu işte bir uğursuzluk var. Hiçbir şey yapmak mümkün değil” der (s. 274). Necip konağa iki hafta boyunca gelmez. Necip’in bu yokluğu önceleri Suat’ı memnun eder. Fakat sonraları onu endişeye ve sıkıntıya boğar. O zaman Necip’in yanında da onun gıyabında da elem duyduğun hisseder. Her şeyden ziyade onun şu kadar küçük saadet ihtimalini bile bir yara yapmak isteyen kaderin elinde feryat ve can çekişme arzusu duyar (s. 289).

Necip bir gün konaktan ayrılmak için aşağıya inince Suat’ı yalnız bulur. Bu yalnız kalışı fırsat bilen Necip, aşkını ona acı bir şikâyetle itiraf eder. Suat, bu acılı aşk itirafının

karşısında hüngür hüngür ağlar. Suat'ın ağladığını gören Necip, Suat'ın kendisini sevdiğini anladığı için memnun olur. Konuşurlar. Ölene kadar birbirlerini seveceklerine söz verirler. Necip, Suat'tan son bir istekte bulunur. Bu istek onun gözlerinden ilk ve son kez öpmektir. Suat'ı gözlerinden öper. Necip konaktan ağlayarak ayrılır. Suat da dikişinin üzerinde saatlerce ağlar.

Bir gece konakta sebebi bilinmeyen bir yangın çıkar. Herkes dışarı kaçar. Fakat Suat görünürlerde yoktur. Süreyya ve Necip kapıya koşup Suat'a seslenirler. Bir inilti duyarlar. O arada ateş şiddetlenir Süreyya geri çekilir. Necip Suat'ı kurtarmak için kendini alevlerin içine attığı zaman tavan çöker. Necip ve Suat alevlerin içinde kalıp ölürler.

Romandaki kişilerin hepsi Müslüman'dır.

Bunlar: Suat, kocası Süreyya, Süreyya'nın halasının oğlu Necip, Süreyya'nın kız kardeşi Hacer, Hacer'in kocası Fatin Bey, Süreyya'nın annesi.

1.1.12. MAİ VE SİYAH[36]

Halit Ziya Uşaklıgil'in *Mai ve Siyah* adlı romanında, bir kez cenaze namazı kılınması ve dua edilmesi dışında inançla ilgili hiçbir unsura yer verilmemiştir.

Roman, başkarakter Ahmet Cemil'in edebiyat üzerine kurduğu hayalleri ve gerçek hayatla olan mücadelesi üzerine kurulmuştur.

Ahmet Cemil Mir'at-i Şuûn gazetesinde çalışır. Gazetedeki herkes tarafından sevilen bir karaktere sahiptir.Roman, Mir'at-i Şuûn'un imtiyaz sahipi Hüseyin Baha Efendi'nin gazetenin onuncu yaş yılını doldurması sebebiyle Tepebaşında verdiği bir ziyafetle başlar.

Gazetede çalışan herkes sofradadır. Bunlar imtiyaz sahibi Hüseyin Baha Efendi, Matbaa müdürü Tevfik Efendi, başmuharrir Ali Şekip Efendi, idare memuru Ahmet Şevki Efendi, diğer çalışanlar, Raci, Saib, Sait'dir ve Ahmet Cemil'dir. Yazar bunların karakterlerini okuyucuya tek tek tanıtır. Raci'yi gazetede hiç kimse sevmez. Çünkü Raci

[36] Halit Ziya Uşaklıgil, "*Mai ve Siyah*", İstanbul, 1900, Âlem Matbaası, 400 s.

son derece kıskanç ve kin sahibi birisidir. Başkasında gördüğü hiçbir güzelliği takdir etmez, daima onu tahkir etmeye çalışır.

Yemekten sonra kahve beklenirken herkes bir tarafta sohbete dalar. Raci de yanında bulunanlara Ahmet Cemil'in çok samimi ve sevdiği arkadaşı Hüseyin Nazmi'nin yazdığı bir yazı hakkında konuşur. Her zaman yaptığı gibi Hüseyin Nazmi'yi kötüler. Ahmet Cemil bu konuşmalara kulak misafiri olur. Söze karışır yemekte olan arkadaşlarının karşısında yavaş yavaş ve kendinden emin bir şekilde konuşarak Raci'nin edebiyattan anlamadığını başkasını kötülemekle kendine yer bulduğunu ispat eder. Raci buna sinirlenir fakat bir şey diyemez.

Yazar, Raci'nin nasıl bir tip olduğunu uzun uzun tasvir eder. Raci edebiyattan hiç anlamaz birkaç mısra bile karalayamazken usta şairlerin şiirlerini beğenmez onları yok edercesine eleştirmekten çekinmez. Bu yüzden Ahmet Cemil Raci'den nefret eder.

Yemekten sonra Ahmet Cemil müzik dinleyen arkadaşlarına katılmaz. Bir tarafa çekilir. Gökyüzünün mailiğine bakarak kendi tabir ettiği Baran-ı elmas (elmas yağmuru) hayallerine dalar. İleride çok büyük bir edebiyatçı olma hülyalarıyla zevklenir.

Yazar, bundan sonra Ahmet Cemil'in geçmiş hayatına dönerek onu anlatır. Ahmet Cemil'in babası ailesine, yuvasına ve namusuna düşkün dürüst bir avukattır. Avukatlıktan kazandığı parayla Süleymaniye'deki evi satın almıştır. Ahmet Cemil'i okutmak için elinden geleni yapmaya çalışmıştır. Fakat Ahmet Cemil henüz lisede iken babası vefat eder. Hayatın bütün yüküyle beraber annesinin ve kızkardeşinin bakımı Ahmet Cemil'in üzerine kalır. O güne kadar hep edebiyat ve şiirle ilgilenmiş ve hayatı tozpembe görmüş olan Ahmet Cemil hayatın zorlukları karşısında şaşırıp kalır.

Annesi mevcut paranın tükendiğini ve kendisinin ne zaman mezun olacağını sorduğu zaman Ahmet Cemil, annesinin kendisinden bir iş bulup çalışmasını istediğini anlar. Sabahı dar eder. Hemen kendini okul arkadaşı, sırdaşı ve şiir arkadaşı Hüseyin Nazmi'nin evine atar. Derdini arkadaşı Hüseyin Nazmi'ye açar. Hüseyin Nazmi ona nerede çalışması gerektiği hakkında teklifler sunar. Tercüme yapması hususunda fikir birliği yaparlar. Ahmet Cemil kitapçıları dolaşarak bir kitapçıdan tercüme alır. Birkaç gün geceler boyu birkaç kuruşu kazanmak ve ailesine götürmek için onunla uğraşır. Tercüme

eder. Fakat umduğu maddi karşılığı pek bulamaz. Bu esnada basın hayatının zorluklarına tanık olmaya başlar. Hayatın gerçekleriyle yavaş yavaş yüzleşmeye başlar.

Bir gün bir kitapçı kendisine Mir'at-ı Şuun gazetesinde bir tercüme işi olduğunu söyler. Hemen gazeteye gider. Orada ilk olarak Hüseyin Baha Efendi ve Ali Şekip Efendi ili karşılaşır. Onların kendisini sıcak ve dostça karşılamaları Ahmet Cemil'e cesaret verir. Gazetedekilerin verdiği tercüme işini birkaç gün içinde çok güzel yerine getiren Ahmet Cemil, Mir'at-ı Şuun gazetesine kabul edilir. Gazetede çalışmaya başlar. Bundan sonra Ahmet Cemil'in hayatı düzene girmeye başlar. Gazeteden arkadaşı Ali Şekip'in tavsiyesi üzerine veznecilerde zengin bir ailenin çocuğuna haftada üç gece ders vermeye başlayan Ahmet Cemil ayrıca ayda iki lira daha kazanmaya başlar. Ailece bundan çok mutlu olurlar. Fakat bu ders günleri kendisini akşamın o vaktinde tam annesi ve kız kardeşiyle birlikte olup sohbet edeceği vakitte onlardan ayırdığı için Ahmet Cemil'e oldukça zor gelir. Ama onları geçindirmek için buna katlanı. Gece gündüz demeden eskiden beri hayali olan büyük edebiyatçı olmak için durmadan çalışır. O sene okulundan mezun olmayı da başarır.

Ahmet Cemil ve arkadaşı Hüseyin Nazmi, edebiyat ve şiir üzerine bol bol konuşup tartışırlar. Ahmet Cemil, sık sık hayallerine dalar. İleride yazacağı çok önemli eserini düşünür.

Tepebaşında verilen gece ziyafetinden sonra ilk defa olarak gazeteye geç gelir. Orada Hüseyin Baha Efendiyi bulur. Daha kimse gelmemiştir. Biraz sonra kapıya Raci'nin karısı her zaman olduğu gibi küçük çocuğu ile gelir ve Raci'nin yine akşam eve gelmediğinden şikâyet ederek ağlar. Raci evini ve çocuğunu ihmal eden orada burada düşüp kalkan bir tiptir. Gazetedeki herkes Raci'nin bu kötü alışkanlığından haberdardır. Ahmet Cemil ve Hüseyin Baha Efendi kadının bu acılı ve yardım isteyen şikâyetlerini büyük bir üzüntü ile dinlerler.

Mezuniyetten sonra pek az görüşebildiği arkadaşı Hüseyin Nazmi, o gün bir not göndererek Ahmet Cemil'den kendi gazetesine gidip bütün müsveddeleri toplayarak evine gelmesini söyler. Ahmet Cemil akşam arkadaşının gazetesine uğrayarak gelen mektup ve müsveddeleri toplar. Çoktan beri görüşemediği dostu Hüseyin Nazmi'nin evine gider. Birlikte gelen mektupları okurken edebiyat üzerine tartışmalar yaparlar. Mektupların içinden kendi çalıştığı gazeteden arkadaşı Raci'nin yazısı da çıkar. Raci bu yazısında Ahmet Cemil'in yazdığı şiirleri eleştirerek ona ağır hakaretler etmektedir.

Gece geç saatlere kadar sohbet ederler. Ahmet Cemil'in yazacağı eser üzerinde konuşurlar. O geceden sonra Ahmet Cemil'e yeni bir şevk gelir. Eserini yazmak için Fransız edebiyatının tanınmış bütün şairlerini okur. Parnesyenleri, Dekadanları, sembolistleri iyici tanır. Yazar bu bölümde herhangi bir servet-i fünun şairinden veya kendisinden bahseder gibidir.

Ahmet Cemil bir gün matbaada Ahmet Şevki ile yalnız iken Ahmet Şevki kendisine bir evlilik meselesinden bahseder. Matbaanın sahibi Tevfik Efendi oğlu Vehbi için Ahmet Cemil'in kızkardeşi İkbal'i istemektedir. Ahmet Cemil bu evliliğe pek razı değildir. Ama karşı da çıkmaz. Düğün günü evden uzaklaşır. Bir hafta Hüseyin Nazmi'de kalır. İkbal'in düğünü Ahmet Cemil'in hayal ettiği gibi olmaz. O İkbal için hep daha güzel bir düğün ve onu saraylar içinde bir beyaz gelinlik içinde görmeyi hayal etmektedir. Fakat eniştesi eve iç güvey olarak gelir. Eniştesine pek ısınamaz. Eniştesi eve geldikten sonra Ahmet Cemil kendini yabancı gibi hisseder ve evden daha fazla uzak durmaya başlar. İki ay sonra annesi İkbal'in odasında sessiz sessiz ağladığını söyler. İkbal mutlu olamamıştır. Ahmet Cemil buna çok üzülür.O kış geçtikten sonra Ahmet Cemil bir bahar ayında çoktan beri hayali olan eserini tamamlar. Küçük bir şiir defteri ortaya çıkmıştır.

Bir gün matbaadan çıkıp şiirlerini okumak için parka giderken yanından geçtiği bir mağazada, arkadaşı Hüseyin Nazmi'nin kız kardeşi Lamia'ya rastlar. Lamia'yı bir yıla yakındır görmeyen Ahmet Cemil, serpilip güzelleşen ve on yedisine basan Lamia'nın güzelliği karşısında şaşırır. Yıllardan beridir hayalindeki ismini koyamadığı güzeller bir anda kaybolur ve onların içinden Lamia güzel bir çehre olarak beliriverir. Ahmet Cemil o güne kadar içinde duymadığı bir ateş hisseder. Lamia'ya âşık olur.

Ahmet Cemil her baktığı varlıkta mai bir renk görür. Ona göre her tarafta bir renkler cümbüşü vardır.

Bir gün Hüseyin Nazmi matbaaya uğrar. Ahmet Cemil'i alır evlerine giderler. Yemekten önce iki arkadaş dışarıda gezinirlerken Ahmet Cemil önlerinde iki kadının gittiğini fark eder. Onlara yaklaştıkları zaman bunların Lamia ile ustası olduğunu fark eder. İçindeki aşk tufanı tekrar kabarmaya başlar.

Kütüphanede uğraşırken Hüseyin Nazmi, Ahmet Cemil'e eserini ne zaman tamamlayıp okuyacağını sorar. Ahmet Cemil bir ay içinde hazır olacağını söyler. Bir ay sonra okunacağı hususunda anlaşırlar.

Bir gün matbaanın sahibi ve aynı zamanda Ahmet Cemil'in enişte sinin babası Tevfik Efendi'nin on yedi yaşında bir kızla evlendiği haberi duyulur. Fakat çok geçmeden Tevfik Efendi felç olur. Oğlu Vehbi buna adeta sevinir. Babasının hastalığıyla ilgileneceği yerde hemen matbaanın işlerine el koyar. Kibirli tavırlarıyla herkesi küstürür. Başmuharrir Ali Şekip'e yol verir. Ali Şekip gazeteden ayrılarak bir kırtasiye dükkânı açar. Ahmet Şevki Efendi'nin elinden imtiyaz sahipliğini almak ister. Bu arada kayınbiraderi Ahmet Cemil'i başmuharrirliğe getirir. Matbaayı daha iyi hale getireceğine Ahmet Cemil'i inandırarak Süleymaniyedeki evi rehine bıraktırır. Matbaadaki bütün yetkileri elinde toplayan enişte Vehbi Efendi'nin hareketleri her geçen gün çekilmez olur. Evde huzursuzluk yapar. İkbal'e eziyet eder. Babası felç olduktan sonra babasının evine sık sık gider. Bazı geceler orada kalır. Hizmetçi kız Sehere sarkıntılık eder. Seher bunu İkbale anlatır. İkbal her gün ağlamaktadır. Bu durum annesinin ve Ahmet Cemil'in gözünden kaçmaz. Anne oğul bir gün oturup bütün bu olanları konuşurlar. Ahmet Cemil bütün bunlardan kendisini sorumlu tutar. Kız kardeşine sahip çıkamadığı için kendini suçlar ve vicdan azabı duyar.

Ahmet Cemil'in yazdığı ve hayali olan eserini okuyacağı gün gelir çatar. O gün Hüseyin Nazmi ile kimleri davet edeceklerini konuşurlar, tartışırlar. Sonunda seçme birkaç kişiyi Hüseyin Nazmi'nin evine davet ederler. Bu kişiler; İlhami Efendi, Süleyman Vahdet Efendi, Mazhar Feridun Bey, Hasan Latif Bey, Fatin Dilaver Bey ve gazeteden Raci'dir.

Yemekten sonra Hüseyin Nazmi'nin yaptığı bir takdim konuşmasından sonra Ahmet Cemil uzun şiirini kendinden geçercesine okur. Sofrada hazır bulunan ve şiirde üstat olan misafirler şiirin içindeki musikiyi duymakta gecikmezler ve birbirlerine işaret ederek daha dikkatli dinlerler. Ahmet Cemil okumayı bitirdiğinde herkes mest olur. Ahmet Cemil'i samimiyetle tebrik ederler. Kıskançlığından dolayı hiç kimsenin eserini beğenmeyen Raci bile "fena eser değil" demek zorunda kalır. Ahmet Cemil'i kapı aralığından Lamia da dinlemiştir. Ahmet Cemil bunu bir ara gözü kapıya takıldığı zaman kapının hafifçe açılıp kapanmasından anlar. O an kalbi duracak gibi olur. Kendini toplar. Bu Ahmet Cemil için büyük bir bahtiyarlıktır. Tebriklerden sonra herkes bahçeye iner.

Ahmet Cemil yemek salonunda biraz oyalandıktan sonra o da inmek için hole girdiği zaman beyaz bir gölge diye adlandırdığı Lamia ile karşılaşır. Lamia gülerek kendini yemek odasına atar. Ahmet Cemil ardından gitmek ve ayaklarına kapanıp onu sevdiğini söylemek ister. Bunun delilik olacağını düşünür ve dışarıdan kendini çağıran seslere yönelerek aşağı iner.

Ahmet Cemil o gece Hüseyin Nazmi'nin evinde kalır. Sabah kalktığında şiirlerini yazdığı defterin kaybolduğunu anlar. Hüseyin Nazmi ile araştırırlar. Defterin akşam yemek masasında unutulduğu anlaşılır. Bulup getirirler. Eve geldikten sonra defterini karıştırır. Son sayfasında "Tebrik ederim, daha sonra beş sıfır" diye çocuk yazısı gibi bir yazı görür. Bu yazının dün akşam kendisinden kaçıp yemek odasına sığınan ve orada masanın üzerinde defteri gören Lamia tarafından yazıldığını anlar. Bu sözler Lamia tarafından kendisine söylenmiş aşk ezgileri gibi gelir. Lamia'nın kendisini sevdiğinden şüphesi kalmaz. Lamia ile ilgili hayallere dalar.

Vehbi Efendi'nin evde yaptığı huzursuzluklar ve İkbal'e yaptığı eziyetler evin huzurunu iyice kaçırır. Bu hal Ahmet Cemil'i tatlı hayallerinden uyandırır. Bir gün matbaaya gittiği zaman arkadaşlarının toplanıp Saip'in gazeteden okuduğu bir şeye gülüştüklerine rastlar. Merak eder, gazeteyi eline alıp baktığında arkadaşlarının okuyup gülüştükleri bu yazının Raci'nin kendisi hakkında yazdığı alaylı ve aşağılayıcı yazısı olduğunu anlar. Raci'ye patlamamak için kendini zor tutar. Ona her zaman olduğu gibi yine acır.

Bir akşam İkbal ile kocası Vehbi yatak odasında tartışırlar. Vehbi'nin İkbal'e yüksek sesle "Niçin söylemiyorsun?" bağırması işitilir. Ahmet Cemil bu tartışmanın kendisiyle ilgili olduğunu anlar. İkbal utana sıkıla aşağı iner. Ahmet Cemil, eniştesinin kendisine söyletmek istediği şeyin ne olduğunu İkbal'den açıklamasını ister. O da "sizinle ilgili bugün bir gazetede bir şeyler varmış. Bizim gazatenin haysiyetine dokunuyor." İkbal gerisini getiremez.

Ahmet Cemil, eniştesinin kendisini kovmak niyetinde olduğunu ve bu yüzden onunla yollarını ayırma zamanının geldiğini anlar. Fakat matbaaya gittiği zaman eniştesinin daha erken davrandığını görür. Kendisinin yerine başmuharrirliğe daha önce kendi gazetelerinden kovulmuş olan Osman Tayyar Bey'in getirildiği haberini Ahmet

Şevki Efendi Mir'at-ı Şuun'dan kendisine gösterir. Enişteşi Vehbi Efendi'nin niyetinin ne olduğu ortaya çıkar. Ahmet Şevki Efendi ile makinaları nasıl kurtaracaklarını konuşurlar.

Vehbi'nin evde yaptığı huzursuzluklar gün geçtikçe çekilmez bir hal alır. Vehbi bir akşam yine bir şeyi bahane ederek İkbal'le tartışır ve konuştuklarını aşağıda bulunan Ahmet Cemil ile annesi Sabiha Hanıma duyurmak için yüksek sesle bağırarak bir şeyler söyler. Buna engel olmak isteyen hamile karısı İkbal'in karnına tekme vurur ve evden çıkar gider. Yukarıda gelen sese koşan Sabiha Hanım ve Seher, İkbali yerde acı içinde kıvranırken görürler. Aldığı tekme darbesinden dolayı çocuğu düşürür. Kanaması durmaz. Doktorlar kanamayı durdurmakta zorlanırlar. Birkaç gün yatakta baygın vaziyette yatan İkbal acı içinde ölür. Aile bu acıyla sarsılır. Ahmet Cemil kızkardeşi İkbal'in Vehbi ile evlenmesini istemediği halde buna engel olmadığı için oldukça büyük bir vicdan azabı ve acı duyar. Cenazeyi Eyüb'e getirirler ve öğlen namazı zamanını beklerler(s. 342).Ahmet Cemil, orada gördüklerinden, cenazeye ve kendi acısına kayıtsız olanlardan büyük bir ızdırap duyar.

Ahmet Cemil, cenazeyi defnettikten sonra eve gelir. İkbal'in odasına giderek sesli sesli ağlar. Bir hayli zaman kardeşinin ölümüyle sarsılan ve perişan bir hale gelen Ahmet Cemil'i gazetedeki arkadaşları kendini toparlaması hususunda uyarırlar. Kardeşi İkbal'in ölümüne sebep olan enişteşine bir ceza vermek ve yaptıklarını yanına bırakmak ister. Bir gün yolda rastgeldiği enişteşine bir tokat atar. Verdiği ceza bununla sınırlı kalır.

Hüseyin Nazmi, Ahmet Cemil'in kardeşinin ölümünü haber alır. Kendisine taziye dilemek ve bir haber vermek için, evine uğraması hususunda Ahmet Cemil'e bir not bırakır. Ahmet Cemil, bu haberin Hüseyin Nazmi'nin kardeşi Lamia'yı kendisine teklif edeceği anlamını çıkararak heyecanlanır.Hüseyin Nazmi'nin evine gider. Hüseyin Nazmi'nin bir elçiliğe memur olarak gönderileceğini ve eve bir enişte geleceğini yine Hüseyin Nazmi'nin ağzından öğrenir. Böylece Lamia'nın kendisine değil de başkasına verildiğini anlayan Ahmet Cemil perişan olur. Artık son hayali olan Lamia'yla evlilik hayali de yıkılmıştır. Yazarın anlatımıyla "en küçük sebepleri en büyük hulyalara kâfi addetmiş, kendisine sahte esaslar üzerine kurulmuş bir hayat vücuda getirmiş idi. İşte şimdi hakikatın insafsız rüzgârları üzerinden geçtikçe o hulyaları hep birer birer düşürmüş, onu şuracıkta en küçük yaşamak arzusundan tam bir mahrumiyet içinde bırakmış idi.'

Yazdığı şiirlere iltifat edenlerin iltifatlarına kandığı için utanır. Şiir defterini yakar. Daha önceden kendisini gazeteden kovan eniştesi Vehbi'yi diğer imtiyaz sahibi arkadaşlarıyla birlikte mahkemeye verir.

Annesiyle uzun zamandan beri ilk defa yalnız kalmışlardır. Annesinden izin alarak eskiden küçük bir çocukken yaptığı gibi başını annesinin dizine koyar. Dertleşirler ve ağlaşırlar. Ne kadar yorulduğunu hayatın kendini ne kadar ezdiğini anlatır. Annesi ağlar. Artık oralarda bir hayat ümidi bulamayacağını, yaşayabilmek için babasının, İkbal'in ve kendi ruhsuz cesedinin mezarından uzak olmak istediğini, uzaklara çok uzaklara gitmek istediğini annesine anlatır. Ahmet Cemil haritada bulduğu en uzak bir yere tayin edilmesi için dilekçe verir. Tayini o çöl bölgesine çıkar.

Annesiyle kendisini Süveyş kanalı bölgesine götürecek olan Fransız gemisine binerlerken arkadaşı Hüseyin Nazmi ile karşılaşır. Hüseyin Nazmi kendi görev yerine kalbinde büyük ümitlerle giderken, Ahmet Cemil ise bütün ümitlerini kaybetmiş bir şekilde bir bilinmeze doğru yola çıkmaktadır. Gemi hareket ettiği zaman güvertede siyah gökyüzüne ve siyah denize bakar. Kendi hayali üslubuna uygun olarak şöyle konuşur: "Sanki bir bârân-ı dürri- siyah" (bir siyah inci yağmuru). Bunları düşünürken başka bir gecenin hatırası aklına gelir. Daha ümitlerinin başında iken Tepebaşı Mahallesi'nde Haliç'e doğru bakarak düşündüğü o mai gece ile bârân-ı elması (elmas yağmuru) hatırlar. Böylece Ahmet Cemil'in gözlerinin önünde iki gece belirir. Mai ve Siyah.

Romandaki bütün kişiler Müslüman'dır.

Bunlar: Ahmet Cemil, annesi Sabahat Hanım, kızkardeşi İkbal, İkbal'in kocası Vehbi, arkadaşı Hüseyin Nazmi, Hüseyin Nazmi'nin kız kardeşi Lamia, hizmetçi kız Seher, gazeteden arkadaşları Ahmet Şevki Efendi, Ali Şekip, Saip, Sait, Tevfik Efendi, Raci, Raci'nin karısı ve oğlu Nedim.

1.1.13. KIRIK HAYATLAR[37]

Halit Ziya Uşaklıgil bu romanında, farklı tabakadan ve çevreden insanların düşkün ve musibetli hayatlarını incelemiş; onların emellerini, isteklerini, acılarını ve üzüntülerini yansıtmıştır.

Romanda kahramanların dini duygu ve inançlarından pek söz edilmemiştir. Sadece birkaç yerde Ömer Behiç'in işlediği günahdan ve bir yerde de kızı Leyla öldükten sonra karısı Vedide'nin namaz kılıp Kur'an okumasından ve Kur'anın tesellisine olan ihtiyacından bahsedilmiştir.

Romanın başkahramanı Ömer Behiç doktordur. Karısı Vedide ile sekiz yıl önce evlenmişlerdir. Selma ve Leyla isminde iki kız çocukları vardır. Ömer Behiç, yıllardan beri kendisiyle karısının hayali olan güzel bir ev yaptırır. Vedide'nin babasının evinden ayrılarak bu eve taşınırlar. O gün Ömer Behiç'in ve karısı Vedide'nin en mutlu günüdür. Çünkü yıllardan beri kurdukları hayale kavuşmuşlardır. Evin içinde bir telaş vardır. Evi yerleştirmeye ve sermeye uğraşırlar. Ömer Behiç Vedide'yi yanına çağırarak evin penceresinden görünen manzarayı gösterir. Yeni bir eve sahip olduğu için son derece mutludur. Yazar, Ömer Behiç'in, Vedide'nin ve bunların yanında kalan hizmetçi Andelib'in ve Sabriye Kadın'ın geçmiş hayatlarını anlatır.

Ömer Behiç, babasının kendisinin memur olması isteğine karşı çıkarak tıp mektebine yazılır. Okulu bitirdikten sonra Avrupa'da ihtisas yapar. Çok zor günler geçirir. Hep böyle mutlu bir aile ve güzel bir ev sahibi olmak istemiştir. Karısı Vedide, erkeğin egemen olduğu terbiyeli bir ailede yetişmiş; babasının kendisini kocaya vermek için sorduğu soru karşısında kızaracak kadar terbiyeli bir kızdır.

Hizmetçileri yaşlı Andelip Bacı yıllarca bu aileye hizmet etmiştir. Bir talip çıkar evlendirirler. Fakat Andelip çocuk doğurmayınca kocası onun üzerine evlenmeye kalkar. Andelip bunu kabullenemez. Kocasını dışarı atar. Vedide'nin annesi Sâlime Hanım Andelib'e, isterse evini kiraya verererek Vedide'ye bacılık yapmasını söyler. Andelib Bacı bir sandıktan ibaret olan çeyizlik eşyasını sandığa kilitleyip evini kiraya vererek Vedide'nin babasının konağına döner. Andelip o günden itibaren 'Bacı' ünvanının alır. Her

[37] Halit Ziya Uşaklıgil, **"***Kırık Hayatlar*",İstanbul, 1900, Hilmi Kitabevi, 475 s.

ay kiraya verdiği bu eve gider. Eve iyi bakmaları için kiracılarını ikaz eder. Daha sonra sandığını koymuş olduğu odaya girer. Bütün servetini kilitlediği sandığı hiç unutmadığı besmele ile açar (s. 46). Kontrol ettikten sonra tekrar kapatır. Eski komşularına uğrayıp bir müddet görüştükten sonra tekrar hizmet ettiği Vedide'nin babasının konağına döner. Andelib'in bu hali yıllarca devam eder. Andelip Vedide'nin babası Mansur Bey'in konağında yaşlanır.

Vedide o gün evin taşınması sırasında ortalıkta görünmeyen Andelip Bacı'yı arar. Yukarı kata çıkıp Andelip'e ayrılan odaya girdiği zaman onun hiç yanından ayırmadığı yemeni seccadesinin üzerine kıvrılarak öğle namazından sonra uyuduğunu görür (s.46).Andelib Bacı'yı uyandırıp ona şakadan çıkışır. Andelib Bacı ayıp ettiğini söyler. Andelib Bacı'ya göre hayatta ayıp olan ve olmayan şeyler vardır.

Hizmetçi Sabriye kadın ve kızı İsmet evi yerleştirmeye çalışırlar. Ömer Behiç kızı Selma ile kitaplarını çalışma odasına yerleştirmeye çalışır. Vedide kocasını pencereye çağırır. Kâğıthane dönüşü bütün arabalar evlerinin önünden geçmektedir. Karı koca geçen arabaların içindekilerini tanımaya çalışırlar. Tanıdıkları simalar hakkında konuşurlar. Kocalarını aldatanlar, hanımlarını aldatanlar, aşüfteler vardır bu insanların içinde. Hepsinin hikâyesi ayrı ayrıdır. Bunların bazılarının hikâyelerini, Ömer Behiç daha önceden Vedide'ye anlatmıştır. Bir süre bunları izleyerek konuşurlar. Vedide'nin canı sıkılır. Pencereden çekilir. Daha önceden içinde peydah olan korkuyu duyar. Bu korku, bir gün kendi kocasının da onu aldatmasıdır.

Vedide, Ömer Behiç'le evlendiği zaman ondan çekinip utanır. Çünkü onu her yönden kendisinden üstün görür. Ömer Behiç okumuş, bilgili ve mantıklı bir insandır. Kendisini ondan eksik görmekle birlikte kocasının bu hallerine hayrandır. Zaman zaman kocasının kendisini sevmediği düşüncesine kapılıp ağladığı zamanlar olmuştur. Böyle olduğu zamanlar gider kocasını kendisini sevip sevmediğini sorar ve başını onun kucağına koyarak ağlar. Kocası onun bu halini bildiği için onu her zaman teselli eder.

Ömer Behiç, doktor levhasını evinin kapısına yerleştirip içeri girdiği zaman kapı çalınır. Kapıyı açarlar. Gelen kişi daha önce evlendirdikleri eski hizmetçileri Sûzidil'dir. Sûzidil kucağında oğlu Ferid'le içeri girer. Ağlamaktadır. Çünkü kocası tarafından kovulmuştur. Yazar, Sûzidil'in geçmişini de anlatır. Sûzidil bu kapıda yıllarca canla başla hizmet ettikten sonra bir kısmet çıkıp evlendirilmiş bir hizmetçidir. Fakat kötü bir

kaynanası ve sarhoş bir kocası vardır. Gelin olduğu geceden itibaren azarlanmaya ve dayak yemeye başlar. Bütün bunlara katlanır. Fakat kocası ve kaynanası oğlu Ferit'i dövmeye başlayınca onların karşısına dikilir. Kaynanasını döver. O akşam evden kovulur. Bütün yaşadıklarını ağlayarak Vedide'ye anlatır. Vedide, kâğıthane'den dönen insanların hikâyelerini ve Sûzidil'in hikâyesini düşünerek bu insanların yaşadıklarına üzülür. Bunların başına gelenin kendi başına gelmesinden korkar.

Vedide'nin felçli babası Mansur Bey, annesi Sâlime Hanım ve kardeşi Saduddin ilk kez Vedide'nin ve Ömer Behiç'in yeni evlerine geleceklerdir. Bunun için bir hafta hazırlık yapılır. Onları sevinç içinde karşılarlar. Yemek esnasında kapı çalınır. Hizmetçi, Refet adında bir kadının geldiğini söyler. Refet, Şekure'nin kocası Ferruh'un metresi Refet'tir. Şekure'nin artık ölmek üzere olduğunu ağlayarak anlatır. Ömer Behiç o anda misafirlerini ve sevinçli aile ortamını bırakıp gitmek istemez. Ömer Behiç, biraz sonra gelen bir telgrafta ise hasta olan enişte sinin öldüğünü ve ablasının gelmek için yola çıktığını öğrenir. Bu iki habere üzülür. Neşesi kaçar. Ömer Behiç'in tedavi etmeye çalıştığı ve kocası Ferruh tarafından aldatılan genç Şekure Hanım bir gün sonra ölür. Ömer Behiç bir doktor olarak değil, bir dost olarak onun cenazesine katılır. Şekure'nin ölümüne karı koca her ikisi de çok üzülürler.

Vedide'nin babası Mansur Bey'in kolu felçlidir.Mansur Bey, sofrada ihtiyar erkeklerin genç kızlarla düşüp kalkma hikâyelerini anlatır. Bunu anlatırken de Sabriye Hanım'ın on beş yaşındaki kızı İsmet'e bakar. Bir iki gün sonra gece vakti Ömer Behiç çalışma odasına girerken, Mansur Bey'in İsmet'i kendine çekip öpmeye çalıştığını görür. Ömer Behiç, Mansur Bey'in bu davranışına hayret eder. Birkaç gün sonra Ömer Behiç'in ablası gelir. Aralarında eski samimiyet kalmamıştır. Birbirlerine yabancı gibidirler. Ömer Behiç ablasının huyunu ölen enişte sinin huyuna benzetir. Hep parayı ve zenginliği düşünmektedir.

Ömer Behiç'in okuldan arkadaşı Bekir Servet, Ömer Behiç'e bir not göndererek onu bir hasta için çağırır. Bu hasta Veli Bey'in kızlarından Neyyir'dir. Ömer Behiç oraya gider. Neyyir'in başında ablası Nebile ve annesi vardır. Biraz sonra onlar alışveriş bahanesiyle dışarı çıkarlar. Ömer Behiç, Neyyir'le yalnız kalır. Konuşurlar. Neyyir'in hastalığı bahanedir. Amacı Ömer Behiç'i elde etmektir. Bekir Servet de buna yardımcı olmaktadır. Ömer Behiç Neyyir'in yatağına oturur. Onun yarı çıplak vücuduyla oturmasına

bakar. Ömer Behiç kendine hâkim olamamaktan korkmaktadır. Ferruh'un karısı Şekure'yi aldattığı gibi o da kendi karısı Vedide'yi aldatmaktan korkmaktadır. Epeyi bir zaman konuştuktan sonra isterse ciğerlerini tekrar dinleyebileceğini Neyyir'e söyler. Neyyir memnuniyetle izin verir. Muayene ederken birbirlerinin nefesini duyacak kadar başını yaklaştırır. Aralarında duygusal ortam oluşur. Bir anda Neyyir'in dudaklarını öpmeye başlar. Sevişirler. Ömer Behiç de sonunda aldatmanın ilk basamağını atlamış olur. Neyyir şimdi buradan gitmesi gerektiğini tekrar buluşmak için kendisine yazacağını söyler.

Ömer Behiç, oradan ayrıldıktan sonra hemen eve gidemez. Dolaşır. Bir köşkün yanından geçerken daha önce hastası olan ve bu köşkün bahçıvanı olan birisiyle konuşur. Oradaki güller Ömer Behiç'in dikkatini çeker. Bahçıvan bir dal kapararak Ömer Behiç'e verir. Bu gülü Vedide'ye hediye etmek ve kendi vicdanında kendini affetmek için alır. Eve getirir. Kendi kendinden utanır.

İç dünyasında yaptıklarını sorgular. Yaptığının çok yanlış olduğunu bilir. O ara hizmetçiler Bekir Servet'in geldiğini haber verirler. Bekir Servet, birkaç günden beri dinlenmek için İstanbul dışında çıkmıştır. Arkadaşı Bekir Servet'le konuşmaya ihtiyacı olan Ömer Behiç, geldiğine sevinir. Bekir Servet'le evlilik ve metres hayatı üzerine uzun uzun konuşup tartışırlar. Ömer Behiç her zaman evliliği savunur. Bekir Servet ise evliliğin akıl işi olmadığını savunur. Bekir Servet'e göre insanlar iki türlüdür. Evlilik için yaratılanlar ve bunun için yaratılmamış olanlar. Kendisini bu ikinci sınıfa koyar. Kendisinden evli bir erkeğin olacağına ihtimal vermez. O, beraber olduğu kadınların hayatına bir neşe, güzellik getirdiğine inanır. Ömer Behiç ise ona beraber olduğu kadınlardan olan Nebile veya Müzzan'la evlenmesi gerektiğini bu işin böyle doğru olmayacağını söyler. Bunu söylerken de kendisinin Neyyir'le seviştiğini düşünür. Kendi vicdanının sesinden rahatsız olur.

Ömer Behiç'in küçük kızı Leyla, çocukluğunda geçirdiği bir hastalıktan dolayı zaman zaman hastalanmaktadır. Leyla'nın göğsünde normalden fazla bir şişlik vardır. Bu durum anne ve babasını endişeye sevketmektedir. Ömer Behiç ve arkadaşı Bekir Servet odada konuşurlarken Vedide içeri girer. Leyla'yı bir de Bekir Servet'in muayene etmesini ister. Bekir Servet çocuğu muayene eder. İlaçlar tavsiye eder.

Ömer Behiç'in Neyyir'le sevişmesinin üzerinden bir ay geçer. Vedide sanki bu ilişkiyi hissetmiş gibi karı koca arasında bilinmeyen bir soğukluk olur. Ömer Behiç'in

ablası, kocası öldükten sonra Ömer Behiç'in evine yerleşir. Ablası Meveddet Hanım, kardeşineve ailesine daha fazla yük olmamak için arsa alıp ev yaptırmak ister. Bu niyetini sözleriyle dile getirir. Söylerken de onları ineler. Meveddet bu aileye karşı soğuk durur. Vedide buna katlanır. Ömer Behiç karısı ve ablası arasında bir kavganın çıkmasından çekinir. Ablası Meveddet'in kavga çıkaracak laflarına karşı karısı Vedide'nin olgun ve sabırlı davranışlarına hayran olur. Yazar, Ömer Behiç'in iç dünyasını anlatırken onun kendi kendine itiraf ettiği günahlarından bahseder (s. 253, 260).

Bir aydan beri ortalarda görünmeyen Bekir Servet, Ömer Behiç'in evine uğrar. Yine evlilik, aşk ve kadın üzerine konuşurlar. Nebile'nin dost hayatı yaşadığı Talat Bey, Nebile ile evlenebilmek için karısı Müzzan'ı boşar. Bekir Servet de Müzzan'ı elde etmeye çalışır. Fakat bu niyetinde başarılı olamaz. Müzzan'ın bu iffetli davranışı karşısında ona âşık olur. Bunu Ömer Behiç'e itiraf eder. Bunları söylerken artık günahlarını taşıyamadığını bunu affettirmek istediğini de ekler (s.304). Bu hususta uzun uzun konuşurlar.

Günler geçer. Ömer Behiç Neyyir'le ilişkisini devam ettitir. Vedide,kocası Ömer Behiç'in kendisini aldattığını hisseder. Ömer Behiç Vedide'den vicdani olarak utanır. Karı koca son zamanlarda birbirlerinden uzaklaşmaya başlarlar. Birbirleriyle fazla konuşmaz ve sevişmezler. Bekir Servet, Talat Bey'in boşadığı Müzzan'la evlenir. Hayatına çeki düzen gelir. Leyla'nın hastalığı gün geçtikçe artar.

Bekir Servet, Leyla'yı tedavi etmek için her gün saatlerce Ömer Behiç'in evinde zaman geçirir. Ömer Behiç'in doktor arkadaşları ve hocaları Leyla'yı muayene ederler. Leyla'nın çaresiz bir hastalığa tutulduğunu Ömer Behiç'e söylerler. Aslında Ömer Behiç de bunu tahmin etmektedir. Ömer Behiç, Neyyir'le işlediği günahdan dolayı vicdani olarak çok rahatsızdır. Hatta kendi iç dünyasında Leyla'nın hastalığını kendi günahına bir diyet olarak görür(s. 356). Leyla'nın yanına gittiği zaman Leyla gözlerini kapatır ve babasına bakmaz. Ona bir nevi küskünlüğü ve kızgınlığı vardır. Ömer Behiç, Leyla'nın bu davranışını kendi günahını hissetmesine bağlar.Vedide, doktorların Leyla hakkında ne söylediklerini Ömer Behiç'ten sorar. Ömer Behiç bir şey diyemez. Vedide anlar. Leyla'nın başında beraber ağlarlar.

Ömer Behiç, Neyyir'den son ayrılışında artık ona gitmeyeceğini söyler. Leyla'nın hastalığı da araya düşünce bir iki ay Neyyir'le görüşmez. Vedide, kocasının ihanetine ve

Leyla'nın hastalığına büyük bir sabırla tahammül eder. Bütün bunlardan hiç kimseye hatta Ömer Behiç'e bile şikâyet etmez. Leyla'nın durumu günden güne kötüleşir. Sonunda vefat eder.

Leyla'nın ölümünden bir iki ay sonra Ömer Behiç, gelen taziye mektuplarının arasında Neyyir'in bir satırlık taziye yazısını görür. Bu taziye mektubuyla Neyyir'e karşı olan isteği tekrar ortaya çıkar. O ara Neyyir'in kalfası Şayan, Ömer Behiç'in muayenehanesine gelip Neyyir'in kendisini istediğini ona ihtiyacı olduğunu söyler. Ömer Behiç yarın geleceğini söyler. Bir gün sonra bir kira arabasıyla Neyyir'in Bebekteki yalısının yakınına kadar gider. Arabacıyı durdurur. İç dünyasında geçmişini düşünür. Eğer Neyyir'in yanına giderse geçmişindeki o pisliklere tekrar bulaşacağını düşünür. Fakat içinden bir ses onun yanına gitmesini söyler. Birden Maçka mezarlığında yatan kızı Leyla aklına gelir. Kendinden utanır. Geçmişte Bekir Servet'e iffet dersleri veren kendisinin ne kadar düşkün ve rezil bir hale geldiğine esef eder. Arabacıya mezarlığa gitmesini söyler. Leyla'nın mezarı başında dakikalarca ağlar. Neyyir'in hayatından tiksintiyle uzaklaşarak ailesine biricik karısı Vedide'ye gelir. Eve girdiğinde Leyla'nın odasından Vedide'nin sesi gelmektedir. Kapıya yaklaşır, açar. Vedide namaz örtüsü başında seccadesinin üzerinde Kuran okumaktadır (s. 472).

Vedide'nin yanına çöker. Aylardan beridir kendini Vedide'ye affettirmek için hayalinde tasarladığı gibi başını Vedide'nin dizlerine koyar. Melek karıcığım diyerek hüngür hüngür ağlar. Ömer Behiç'in bu af dileyen samimi gözyaşlarından etkilenen Vedide de için için ağlar. Ömer Behiç karısına buralardan gitmeyi bir ay baş başa yalnız kalmayı teklif eder. Sonra Vedide'nin başından namaz örtüsünü çeker. Her zaman yaptığı gibi gerdanıyla omuzunun arasından öper. İşte o zaman Vedide'nin saçlarının lüle lüle, takım takım ağarmış olduğunu görür.

Romandaki kişilerin hepsi Müslüman'dır.

Bunlar: Ömer Behiç, karısı Vedide, çocukları Selma ve Leyla, yaşlı hizmetçi Andelip Bacı, hizmetçi Sabriye Kadın ve kızı İsmet, eski hizmetçileri Suzidil, Ömer Behiç'in doktor arkadaşı Bekir Servet, Vedide'nin babası Mansur Bey, annesi Sâlime Hanım, kardeşi Saduddin, Ömer Behiç'in ablası Meveddet Hanım. Veli Bey ve Sahire Hanım'ın kızları Nebile ve Neyyir, Neyyir'in kalfası Şayan.

1.1.14. AŞK-I MEMNU[38]

Aşk-ı Memnu romanında birkaç yerde günahtan söz edilmesinindışında din ve inanç konusuna hiç değinilmemiştir.

İstanbul'da o güne kadar bir aile içinde pek rastlanılmayan yasak bir aşkı anlatan roman, Melih Bey takımı diye bilinen bir ailenin tanıtılmasıyla başlar. Melih Bey ailesinin büyük hanımı Firdevs Hanım ile kızları Peyker ve Bihter, sandalla gezintileri, giyimleri, eğlenceye olan düşkünlükleri anlatılarak okuyucuya uzun uzun tanıtılır.

Firdevs Hanım, on sekiz yaşlarından beri bu mesire yerlerinin müdavimidir. Evlendikten sonra da kocasıyla birlikte buralara gelmekten geri kalmaz. Firdevs Hanım gezmeye, eğlenmeye ve kendini göstermeye son derece düşkün hoppa bir kadındır. Kocasının engellemelerine rağmen bundan vazgeçmez. Yabancı erkeklerin kendisine verdikleri aşk mektuplarını bile kabul eder. Bunlara cevap vermemekle kendini masum kabul eder. Ardarda iki kızı Peyker ve Bihter dünyaya gelir. İki çocuk dünyaya getirmesi rahat gezip eğlenmesine engel olduğu için buna içerler. Kocasına "ben sana çocuk yetiştirmekle mi ömrümü geçireceğim" diye çıkışır.

Çocukları daha sekiz on yaşlarında iken Firdevs Hanım'ın kocası Melih Bey,bir gün her nasılsa Firdevs Hanım'ın odasındaki dolapları ve çekmeceleri karıştırırken Firdevs Hanım'a yazılan aşk mektuplarını görür. Kederinden bir hafta sonra ölür. Dul bir kadın olarak iki kızıyla birlikte ortada kalan Firdevs Hanım, bundan sonra artık iki kızıyla mesire yerlerinin daimi misafiri olur. Kızları yirmi yaşlarına geldiğinde onların güzelliğini kıskanmaya başlayan Firdevs Hanım, onlardan geri kalmamak ve yaşlılığını saklamak için elinden gelen her türlü süslenme çarelerine başvurur.

Sık Sık Göksu, Kâğıthane gibi gezinti yerlerinde görülen bu Melih Bey takımını herkes tanır. Bu anne ve iki kızı, zevkli ve şık giyimleriyle İstanbul halkının dikkatini çekerler ve herkesin dilinde dolaşırlar. Hatta kumaş beğenmeye gittikleri esnaf bile onların giyim zevkinden faydalanır ve onlardan ders alırlar. Onların beğendiği kumaşları diğer müşterilere tavsiye ederler.

---

[38] Halit Ziya Uşaklıgil, "*Aşk-ı Memnu*", İstanbul, 1902, Kurtiş Yay., 514 s.

Kâğıthane ve Göksu mesire yerlerinde boy gösteren başka bir aile daha vardır. Bu da Adnan Bey ailesidir. Adnan Bey, daha önce eşini kaybetmiş, kızı Nihal ve oğlu Bülent ile birlikte yaşayan zengin bir duldur.

Melih Bey takımının sandalı ile Adnan Bey ailesinin sandalı Göksu'da birkaç kez birbirinin yakınından geçer. Her iki sandalda olanlar birbirleriyle bakışırlar. Bu bakışmalarda Adnan Bey dikkatlice bu hanımlara bakmış Bihter'i beğenmiştir. Fakat Firdevs Hanım bu bakışların kendisi için olduğunu zanneder veya öyle olmasını temenni eder. Bunu dile getirdiğinde iki kızı tarafından alay konusu olur. Zaten Peyker ve Bihter elli yaşındaki annelerinin yirmi beş yaşındaki bir kız gibi davranışından dolayı hep dalga geçerler.

Bir gün gezintiden eve dönen Firdevs Hanım ve kızları Peyker ile Bihter, Peyker'in kocası Nihat'ın verdiği habere şaşırırlar. Nihat biraz önce Adnan Bey'in eve geldiğini ve Bihter'i istediğini söyler. Firdevs Hanım, Adnan Bey'in kendisini istiyeceğini zan ve ümit ettiğinden bu habere pek ehemmiyet vermez gibi görünür.

Bihter odasına çekilir. Odasında Adnan Bey'i, zenginliğini, yalıyı ve mücevherleri düşünür. Bunları kendi fakir hayatı ile karşılaştırdığında kendi hayatından nefret eder. Bir an önce evlenmek ve o yalının sahibesi olmak ister. Fakat annesinin ve ablası Peyker'in bu evliliğe olumsuz bakmaları canını sıkar. O akşam yemekten sonra Bihter bu işi mutlaka halletmek gerektiğine karar verir.Bu niyetle annesinin yanına gider.

Ona bu evliliğe neden karşı çıktığını sorar. Annesi de Adnan Bey'in yaşını ve çocuklarını bahane eder. Bihter buna inanmadığını söyler. Adnan Bey eğer kendisini isteseydi sevinçten uçarak onunla evleneceğini ve kendisini kıskandığı için buna razı olmadığını annesine söyler. Annesi Bihter'in bu sözlerine karşı bir şey diyemez ancak ağlar.

Adnan Bey'in Nihal ve Bülent adında iki çocuğu vardır. Nihal on iki on üç yaşlarında Bülent ise yedi sekiz yaşlarındadır. Nihal, annesi öldükten sonra şımartılmaş babasına oldukça düşkün olan içli ve asabi bir kızdır. Nihal, babasının eve bir anne getireceğini anlar. İlk önceleri bunu kabullenemez. Babasından biraz uzaklaşır. Eve gelin gelmesine yakın yalıda hazırlıklar yapılır. Odalar hazırlanır. Yeni eşyalar alınır. Nihal bunları görmek istemez. Mürebbiyesi Mlle de Courton ve kardeşi Bülent'le birlikte on beş

günlüğüne adaya giderler. Döndüğünde Bihter'in eve anne olarak geldiğini görür. İlk önce çekinir. Bihtere karşı soğuk durur. Fakat Bihter'in samimi davranışları karşısında yavaş yavaş ona yaklaşmaya başlar. Bihter'le adeta arkadaş olur. Bu kez gizli bir intikam hissiyle babasında uzak durmaya çalışır. Bihter Nihal'le çatışmamak ve onu kazanmak için ona bir arkadaş gibi davranmaya çalışır. Her şeyiyle ilgilenmeye gayret eder.

Bir gün iki aile birlikte Göksu'ya pikniğe giderler. Bu gezide o güne kadar saklanılan her şey ortaya çıkar. Bir yıldan beridir Bihter'i sevmeye çalışan ve onunla iyi geçinen Nihal, Göksu gezintisinden sonra, her kötü gelişmenin sebebini Bihter'e yükler. Bihter'den yavaş yavaş nefret etmeye başlar.

Bihter o gün orada Adnan Bey'in yeğeni Behlül'ün Peyker'i öpmeye çalıştığını görür. Eve döndükleri akşam odasına çekilen Bihter cinsel açlığını fark eder. Kocasını sevmediğini ve onunla mutlu olmadığını anlar. İç dünyasında bütün bunları düşünür.Kocasına ihanet eden bir kadın durumuna düşmekten korkar. Bihter'in davranışlarına dayanamayan aşçı Şakire Hanım, kızı Cemile ve kocası Süleyman Efendi'yi alarak yalıdan ayrılır. Emektar Şakire Hanım'ın konaktan bu şekilde ayrılışı Nihal'i çok etkiler.

Bihter bir akşam vakti bir şey sormak için Behlül'ün odasına girer. Odada yalnız olan Behlül Bihter'i içeri davet eder. Bazı resimlere bakarlar. İkisi de birbirine karşı istek duyar. Bunu hisseden Behlül, Bihter'i etkilemek için ona bazı sözler söyler. Bihter buna dayanamaz. Kendini Behlül'ün kollarına atar ve sevişmeye başlarlar.

Firdevs Hanımın bir akrabasının düğünü olur. Adnan Bey ailesinin bütün kadınları da düğüne davet edilir. Hazırlıklar yapılır. Konaktan çıkmak üzereyken Bihter çantasını odasında unutur. Çantasını hatırladığı zaman Behlül'den onu getirmesini ister. Behlül çantayı getirmek için yukarı çıktığı zaman, Bihter'in hatırına başka bir şey daha gelir. O da yukarı çıkar. Odada çantayı aramakla meşgul olan Behlül'le yalnız kalırlar. Behlül bir gece boyunca Bihter'in odasında sabahlamak istediğini ona söyler. Bihter bunun çılgınlık olduğunu düğünden sonraki gece Behlül'ün odasında bunun olabileceğini söyler. Behlül buna sevinir ve bu fırsattan yararlanarak Bihter'e sarılır ve onu öper. O arada boşlukta bir ses duyarlar. Hemen ayrılıp kendilerini odadan dışarı atarlar. Dışarıda Mll de Courton'la karşılaşırlar. Düğüne gidilir. Nihal düğünde gördüklerine çok şaşırır. Orada bazı tipler tanır. Firdevs Hanımın bilmediği yönlerini görür. Gelin olacak kız Nihal'e bazı şeyler

söyler. Babasının ihtiyar olduğunu neden Bihter gibi bir genç kızla evlendiğini gibi birçok karışık sözler gelinin ağzından duyar ve birçok anlamadığı davranışlarla karşılaşır. Düğünden dönüldükten bir gün sonra Nihal babasının odasına gider. Düğünde gördükleri her şeyi babasına taklitler yaparak anlatır. Kendisinin gelin olmak istemediğini söyler.

Düğünden eve dönüldüğü günün gecesi düğün yorgunluğundan dolayı herkes derin bir uykudadır. Bihter odasında birkaç saat bütün seslerin kesilmesini bekler. Artık beklenen zamanın geldiğine karar verir. Yatağından kalkar heyecan ve tereddütler içinde oda kapısını açar. Merdivenlerden sessizce ve korku içinde aşağı iner. Kendisini Behlül'ün odasında bulur. Fakat o zaman kocasına ettiği hıyanetin vicdan azabını hisseder. Behlül bunları düşünmemesini bu gecenin saadetini lekelememesini hatırlatır. Mademki Behlül'ü seviyor. Böyle şeyleri düşünmeyi yersiz bulur. Bihter bütün gece Behlül'le beraber olacağını düşündüğü zaman hala kendi ile onun arasında soğuk bir şeylerin olduğunu hisseder. Bu düşünce onu sevişmekten men eder. Bir şeyler bulmaya çalışır. Behlül'den kendini ve daha önceki aşklarını anlatmasını ister. Behlül buna nazlanır. Hayatında hiç aşk olmadığını en büyük günahının bile bir serçenin yüreğini bile dolduramayacağını söyler(s. 289). Bu yalıdan kaçmayı uzaklara gidip oralarda mutlu bir şekilde aşklarını yaşamayı birbirlerine anlatırlar. Behlül şimdiye kadar kimseyi böyle sevmediğini, sadece ve sadece onu sevdiğini Bihter'e söyler. Bihter bu sözlere inanır ve mutlu olur. Behlül'e "Bilsen beni ne kadar bahtiyar ediyorsun" sözünü söylemek ister. Artık günahının mükâfatını topladığını düşünür (s. 291).

Nihal'in kardeşi Bülent yatılı okula verilir. Ancak hafta sonları yalıya gelebilir. Bülent'in gidişi, Şakire Hanım ve kızı Cemile'nin gidişi Nihal'i yalnızlığa düşürür. Bunun sebebini Bihter'e yükler. Nihal'in en büyük yardımcısı ve dert ortağı mürebbiyesi Ml de Courton'dur. Bütün yalnızlığını ve üzüntüsünü onunla dertleşerek gidermeye çalışır.

Artık yalıda huzur kalmamıştır. Nihal gün geçtikçe Bihter'den uzaklaşır ve ona karşı kini artar. Bihter'le birkaç kere tartışırlar. İkisinin bu tartışmalarında Adnan Bey uzak kalmaya çalışır. Çünkü eğer aralarına girecek olursa bu tartışmaların daha fazla büyüyeceğini düşünür.

Nihal, bir gün hizmetçiler Şayeste ve Nesrin'den Firdevs Hanım'ın yalıya geleceğini ve burada kalacağını duyar. Buna oldukça sinirlenir. Firdevs Hanım'ın gelişini kendisine karşı yapılmış bir hakaret olarak kabul eder. Buna asla izin vermemeye; bunun

için babasına bile isyan etmeye ve savaşmaya karar verir. Bu konuyu hemen gidip Bihter'e söylemeye ve onunla tartışmaya kendini hazırlar. Bu haldeyken Behlül'le karşılaşır. Behlül Nihal'i çok iyi tanıdığından onun sapsarı yüzünden bir şeylere kızdığını ve kavga çıkarmak niyetinde olduğunu anlar. Neden sinirli olduğunu sorar. Nihal, Firdevs Hanım'ın yalıya geleceğini, fakat kendisinin buna asla müsaade etmeyeceğini söyler. Behlül Nihal'i oturtur. Sakinleştirir. Ona nasihat eder. Böyle davranmakla babasını çok üzdüğünü ve onu ıstıraplar içinde bıraktığını anlatır. Nihal sakinleşir ve bu durumu kabullenir.

O gün Nihal çok sakin bir gün geçirir. Mürebbiyesi Mll de Courton'un okuduğu kitabı saatlerce dinler. Mürebbiye Courtan, kitap okurken bazen başını kaldırır, dalgın bir şekilde Nihal'e bakar. Sanki bir şeyler söylemek ister. Nihal bunu anlar ve sorar. Fakat cevap alamaz. O gün pazardır. Mürebbiye Mll de Courton sabah duası için Beyoğlu'na iner. Nihal yataktan kalkmak istemez. Fakat penceresine atılan kartopları onu kalkmaya mecbur eder. Dışarıda Adnan Bey, Behlül ve Bülent kartopu oynamaktadırlar. Onu da çağırırlar. Hemen giyinir aşağı iner. Bir süre neşeli bir şekilde oynarlar. O ara babası yavaş bir sesle Mll de Courton'un artık yorulduğundan bahsettiğini gitmek için izin istediğini söyler. Nihal hiç ses çıkarmaz. Fakat Mürebbiyenin dün kitap okurken niçin kendisine öyle üzgün üzgün bakıp bir şey söylemek istediğini anlar. Mürebbiye'nin gideceğini duyan Bülent buna çok sevinir. Bu da Nihal'i üzer. Hemen yukarı çıkar. Her şey Bihter'in yüzündendir. O, başta babası olmak üzere bütün sevdiklerini Nihal'den uzaklaştırmaktadır. Babası aslında iyi bir adamdır. Fakat bu kötü kadının elinde bir oyuncak gibi olmuştur. Bütün bu düşündüklerini babasına söylemeyerek bu düşüncelerle piyanosunun başına oturur. Bütün acı ve üzüntülerini piyanonun tuşlarına dokunarak gidermeye çalışır. Babası yeni bir mürebbiye bulabileceğini söyler. Nihal ise Firdevs Hanım konağa geleceği için artık yeni bir mürebbiyeye gerek kalmadığını söyleyerek babasına karşı olan kızgınlığını dile getirir.

Nihal, Bihter'in yüzüne bakarak Behlül'e:"Duydun mu Behlül Mll de Courton'u kovuyoruz" der. Sonra elinden tutarak zorla piyano odasına götürür. Ona, artık hiçbir şeye itiraz etmeyeceğini söyler. Piyonusunu çalmaya başlar. Behlül onu uzun zaman dinler. Nihal'e acıdığını ve kendisiyle bundan sonra artık dost olmak istediğini söyler. Behlül, Nihal'in çaldığı parçaları dinlerken eski aşklarını hatırlar ve onlara bir özlem duyar. Kış boyunca yalıda kaldığı için Bihter'den de bir usanç gelmiştir. Çünkü Behlül, Bihter'de gevşek, kolay elde edilen bir kadın hali görür. Bihter'in bir kurala bağlıymış gibi her

zaman Behlül'ün odasına gitmesi ve onun bütün sefil isteklerine baş eğmesi Behlül'ün üzerinde kötü bir tesir uyandırır. Bihter'den uzaklaşmak ihtiyacı hisseder.

Bu duygular içinde olan Behlül birden dışarı çıkmak yalıdan uzaklaşarak Beyoğlu'na inmek ister. Hazırlanırken salonda Bihter'le karşılaşır. Bihter nereye gittiğini sorar. Behlül biraz hava almak için Beyoğlu'na gideceğini ve akşama dönmeye çalışacağını söyler. Behlül tam üç gün yalıya dönmez. Bu üç gün içinde Bihter kıskançlık krizleri geçirir. İlk akşam Behlül'ün odasındaki pencerenin yanında onu bekler. Bihter, Behlül'ün odasında iken Mll de Courton kitapları bırakmak için odaya gelir. Bihter orada bulunmakla mürebbiyeye karşı mahçup olur. Çıkarken oturduğu yerde mendilini unutur. Behlül üç gün sonra yalıya döner. Odasına gider. Bihter'in açtığı pencere hala açıktır. İçerisi yağmurdan ıslanmıştır. Behlül mendili görür. Eline alıp koklar. O arada Nihal Behlül'ün odasına gelir. Konuşurlarken mendili Behlül'ün elinde görür. Bihter'in mendilini tanır.

Behlül, amcası Adnan Bey'in yanına iner. Bihter de oradadır. Adnan Bey üç gün boyunca nerelerde olduğunu sorar. Behlül bir şeyler uydurur. Fakat Behlül'ün söylediklerinin yalan olduğunu bilen ve ona kızgın olan Bihter buna inanmaz.

Firdevs Hanım, kızı Peyker ve damadı Nihat Bey'in yanında olmadık bahanelerle huysuzluk çıkarıp kavgalar eder.Artık çekilmez bir hal alınca Adnan Bey'in yalısına gönderilir. Burada ona pencerenin yanında bir masa ve sandalye hazırlarlar. Ayakları tutmadığı için orada dışarıyı seyrederek zaman geçirir.

Yalıya geldikten sonra Behlül'ün dönüşünü sabırsızlıkla bekleyen Firdevs Hanım, Behlül geldikten sonra ona önemli haberlerinin olduğunu söyler. Ne olduğunu soran Behlül'e Nihal ile evlenmesini söyler. Behlül buna hem şaşırır hem de alaya alır. Bu evlilik meselesi yalının içinde duyulur. Herkesin hatta Nihal'in bile ağzında her zaman gülünecek latife yapılacak bir olay olur. Fakat en önce bu evliliği latife konusu yapan ve bunun asla olmayacağına inanan Behlül, Nihal'i her gördükçe içinde bir şeylerin kıpırdadığını hisseder. Bir zaman sonra Nihal'le odada yalnız kaldıklarında bu duygularını Nihal'e ifade eder. Sonra onu sevdiğini ve gidip amcasından isteyeceğini söyler. Nihal buna şaşırır. Behlül'ün Nihal'e söylediklerini o ara Behlül'e bir şey sormak için kapıya gelmiş olan Bihter duyar. Nihal odadan çıktıktan sonra Behlül konuşmasını Bihter'in duymuş olduğunu anlar. Bunu fırsat bilerek aralarındaki aşkın artık bıkkınlık getirdiğini bitmesi gerektiğini

ve kendisinin Nihal'le evleneceğini Bihter'e söyler. Bihter duyduğu bu sözler karşısında çılgına döner. Bu evliliğin asla olmayacağını ne pahasına olursa olsun buna engel olacağını söyler.

Behlül'ün odasından çıkan Nihal, Firdevs Hanım'ın yanına gider. Babası da oradadır. İkisi birden bir şeye karar vermişlerdir. O da artık Nihal'i gelin etmektir. Bunun için babası Nihal'i on beş günlüğüne adaya halasının yanına göndermek ister. Nihal, hizmetçilerden Beşir ve Nesrin'i yanına alarak adaya gider. Adnan Bey daha önceden kız kardeşine uğrar. Nihal'i Behlül'e vermek istediklerini bunun için Nihal'i ikna etmesi için onu tembihler.

Nihal, adaya gittiği zaman halasının davranış ve konuşmalarından meseleden haberi olduğunu anlar. Halası bu evliliğe sevinmekte ve teşvik etmektedir. Nihal, Beşir'le birlikte okuldan gelecek olan Bülent'i almak için rıhtıma gider. Fakat Bülent gelmez. Behlül gelmiştir. Behlül'ün isteğiyle arabayı ormana doğru sürerler. Behlül o karanlıkta ormanın kenarında Nihal'i çok sevdiğini onun da kendisini bir parça sevmesini istediğini söyler. Bütün o eski kirli hayatından onun aşkıyla kurtulacağını anlatarak Nihal'i evliliğe ikna etmeye çalışır. Bir sürü dil döktükten sonra Nihal'den bir evet kelimesi alır. Fakat Nihal son günlerde ne zaman Behlül ile konuşursa hatırasının bir köşesinde "Behlül'den sakın!" diye bir söz duymaktadır. Bu söz mürebbiye Mll de Courton'un yalıdan ayrılırken eğilip uyumak üzere olan Nihal'in kulağına söylediği sözdür. Nihal bu yüzden Behlül'den çekinmekte ve korkmaktadır.

Beşir hastadır ve devamlı öksürmektedir. Nihal, Beşir'in bu durumuna çok üzülmektedir.

Nihal, Behlül'le çamlıkta konuşmalarından sonraki sabah uyandığında yataktan sevinçli kalkar. Bu sevincini birileriyle paylaşmak ister. Bunun için en önce aklına gelen mürebbiyesi Mll de Courton'dur. Behlül ile olan evlilik meselesini birkaç satırla yazarak zarfa koyar. Postaya atması için Behlül'e verir. Behlül bu mektubu cüzdanına koyarken cüzdanından bir kâğıt düşer. Behlül bunu fark etmez ama Nihal görür. Nihal'in içinde bu kâğıdı okumak için şiddetli bir istek uyanır. Behlül gittikten sonra hemen kâğıdı alır ve okur. Kâğıtta "her şeyi itiraf etti, artık o tasavvur mümkün değil" yazmaktadır. Nihal önce bundan bir şey anlamaz. Fakat daha sonra bu yazının Firdevs Hanım'ın yazısı olduğunu anlar. İtiraf eden kişinin de Bihter olduğunu tahmin eder.

Behlül iskeleye inip Bülent'le dönmüştür. Bu kâğıt da Bülent'le gönderilmiştir. Behlül bir iş için İstanbul'a inmesi gerektiğini söyler. Nihal, Behlül'ün bu sözleri kuru ve tedirgin bir sesle söylemesinden de şüphelenir. Muhakkak kendisinin de İstanbul'a dönmesi gerektiğine karar verir. Beşir ile Nesrin'i alarak bir sonraki vapurla İstanbul'a döner. Yolda zihninden birçok düşünce geçer. Yalıdaki herkesin hatta mürebbiyenin bile haraket ve konuşmalarını zihninden geçirdikten sonra Behlül ile Bihter'in aralarında bir aşk olduğundan şüphesi kalmaz. Babasının karşısına çıkıp kendilerine anne diye getirdiği bu kadının aslında bir ihanetçi ve sahtekâr olduğunu haykırmak istemektedir. Bazen de bütün bunların çocukça düşünceler olduğuna kanaat getirir. Yalıya vardığında aslında her şeyin normal olduğunu düşünür. Babasını Firdevs Hanımı ve Bihter'i birlikte bulur. Her şey normaldir. Nihal buna çok sevinir. Adadan ve halasından bahseder. Hatta Behlül ile çamlığa gezmeye gittiklerinden bile bahseder. Bunu duyan Bihter sapsarı kesilir. Nihal, Beşir'in çok hasta olduğunu babasına söyler. O'nu görmek için Nesrin'i gönderirler. Fakat Nesrin, Beşir'in adadan geldikten sonra bayıldığı haberini getirir. Hepsi onun yanına koşarlar. Nihal bir an geri döner. Firdevs Hanım'a "Babama söyleyiniz Nihal muvafakat etti" der ve kaçar.

Nihal adaya gönderildikten sonra, annesi Firdevs Hanım'ın yalnızlığını fırsat bilen Bihter, annesinin yanına gider. Onun her şeyi bildiğine inandığı için, Behlül'le iki yıla yakın bir zamandan beri ilişkisinin olduğunu kendi ağzıyla annesine itiraf eder. Bu duruma düşmesine kendisinin sebep olduğunu söyleyerek Firdevs Hanım'ı suçlar. Bu düğünün asla olmayacağını ve Behlül ile Nihal'in mutluluklarını gördükçe çıldırdığını söyleyerek ağlar. Firdevs Hanım bu durum karşısında şaşırır. Bihter'in bu itiraflarından sonra Bülent'i adaya gönderip Behlül'e "Bihter'in her şeyi itiraf ettiğini, düşünülen izdivacın artık olamayacağını ve hemen yalıya gelmesi gerektiğini bildiren bir pusula yazar.

Akşam odasına çekilen Nihal, Behlül'ün gelmemesini arzu eder. Çünkü eğer gelirse gönderilen o mektup yüzünden geleceğini bilmektedir. Buna mukabil Bihter'de hesaplaşmak ve intikamını almak için Behlül'ün gelişini sabırsızlıkla beklemektedir. Odasında Behlül'ün gelmemesini arzu ederek uyumaya çalışan Nihal bir kâbustan uyanır gibi fırlayıp kalkar. "Geldi" der. Aşağıya inmek için kapıdan çıkıp ilerler. O arada Behlül'ün gelişinden haberdar olmak için aşağıda gezinen Bihter yukarı çıkmaktadır. Bir an arkasında birisinin olduğunu hisseden Bihter, arkasına baktığında Behlül'ü görür. Behlül gelmiştir. Behlül'le aralarındaki aşk ilişkisini açık açık konuşur ve tartışmaya

başlarlar. Biraz sonra bir gölgenin merdivenlerin üzerinden aşağı doğru yuvarlanıp yığıldığını görürler. Bu Nihal'dir. Behlül ile Bihter'in bütün konuşmalarını duymuş ve şüphelerinin kesin olduğunu anlamıştır.

Bu duyduklarına dayanamayanNihal, sinir krizi geçirerek bayılır. Hemen koşarlar. Yalıdaki herkes sesi duyar Nihal'in başına toplanır. Adnan Bey Nihal'i kucaklar odasına taşır. Nesrin'den başka herkesi odadan çıkarır. Kolonyayla kızını ayıltmaya çalışır. Biraz sonra Beşir odaya girer. Kapıyı kilitler. Bir şey söylemek ister. Adnan Bey " Ne oluyorsun Beşir?" diye sorar. Beşir artık dayanamayacağını ve her şeyi anlatacağını söyler. "Küçük hanımı öldürüyorlar diye söze başlar. Kaç gece soğuklarda, yağmurların altında karanlık köşelerde gizlenerek onların aşklarını takip ettiğini ve bütün bildiklerini anlatır. Adnan Bey duydukları karşısında gözleri kararır ne yapacağını bilemez. Birden her şeyi kırmak ister. O ara Bihter'i arar onu bulup her şeyin hesabını sormak ister.

Bihter, Behlül ile olan aşkını Behlül'den intikam almak için kendisi Adnan Bey'e anlatmaya karar vermişken, olayın beklenmedik şekilde böyle açığa çıkması karşısında şaşkın bir şekilde titrer. Olduğu yerde bir süre kalır. Artık Adnan Bey'in her şeyi Nihal'den öğrendiğini ve kendisini zelil bir fahişe gibi kovacağını düşünür. Bundan sonra yalıda ve çevrede herkesin ona o gözle bakacağını düşünür. Bu kara leke ile yaşayamayacağına karar verir. Hemen Adnan Bey'in odasına çıkar. Kapıyı içeriden kilitler. Orada çekmecede bulunan tabancayı alır. Kendini öldürmeye karar verir. O ara kapıya gelen Adnan Bey kapıyı açmak için Bihter'e seslenir. Rica eder. Fakat Bihter, o siyah ağzı kalbinin aşk yarasıyla sızlayan yerine çevirerek tetiğe basar.

Bu olaylardan sonra Nihal üç gün hasta yatar. Ondan sonra üç ay için doktorlar adaya götürülmesi ve temiz havada istirahat ettirilmesini tavsiye ederler. Bundan sonra baba ve kız adada birlikte araba gezintisi yaparken görülmeye başlarlar. Kızı Cemile'yi gelin eden Şakire Hanım tekrar yalıya döner. Mürebbiye Mll de Courton'a bir mektup yazan Adnan Bey onu tekrar yalıya davet eder. Mll de Courton'dan kışın başlangıcında döneceği yolunda olumlu cevap gelir. Nihal artık mutludur. Üç yıl önceki o mutlu günler geri gelir. Nihal artık hiç ayrılmamak üzere babasıyla birlikte olmak ister. İkisinden birinin ölüm ile ayrılması düşüncesinin doğurduğu korkuya karşılık ise dua ile cevap verir.

Romandaki on beş kişiden ondördü Müslüman'dır.

Müslüman Olanlar: Adnan Bey, Adnan Bey'in kızı Nihal, Melih Bey takımından Firdevs Hanım, kızı Bihter, Firdevs Hanım'ın diğer kızı Peyker, Peyker'in kocası Nihat Bey, Adnan Bey'in yeğeni ve Bihter'le sevişen Behlül, Nihal'in kardeşi Bülent, aşçı Şakire Hanım ve kocası Süleyman Efendi ile kızı Cemile, hizmetçiler Beşir, Şayeste ve Nesrin

Hıristiyan Olanlar: Mürebbiye Mll de Courton,

1.1.15. GÖNÜLLÜ[39]

Ahmet Mithat Efendi, *Gönüllü* adlı romanında kahramanlarının dini duygularına birçok inanç unsuruna yer vermiştir. Bunların başında Allah inancı, İslâmiyet ve İslâmiyetin üstünlüğü, namaz, oruç, ramazan, dua, tövbe, İslâmiyete göre nikâh, İslâm peygamberi Hazreti Muhammed, İslâmiyetin kutsal kitabı Kur'anı Kerim gelmektedir. İslâmiyet ve Hıristiyanlığın karşılaştırılması yanısıra Hazreti İsa, Hazreti Meryem olmak üzere, Hıristiyanlığa ait kutsal kitap İncil ve birçok ibadet ve inanç unsurlarına oldukça fazla yer vermiştir.

Yazar romana ilk önce Rumeli'de bir yerin tasviriyle başlar. Vadinin bir tarafında bulunan değirmeni ve onun yanında yapılmış olan kuleden bahsederek bu kulelerin mahiyet ve yapılış amaçları hakkında bilgi verir. Daha sonra o vadide büyük bir araziye sahip olan Bego lakabındaki Mehmet Bey'i tanıtır. Bego ismine açıklık getirir. Bego'nun yaptığı işlerden, halk nazarındaki nüfuzundan ve halkın ona duyduğu sevgiden bahseder. Bego'nun kışın ramazan ayı (s.13) yaklaştığında bayrama kadar artık yemek kısıtlanacağı için halk arasında Bıçak Silimi diye bilinen; halk için tertip ettiği, yemeli içmeli, sazlı sözlü bir eğlenceden bahsederek bunun nasıl yapıldığını okuyucuya tanıtır.

Ramazan ayına yakın bir günMehmet Bego yine her yıl yaptığı gibi bir ziyafet tertip eder. Ziyafette her türlü yemek olmakla birlikte bir de kuzu vardır. Misafirler buna hem şaşırır hem de sevinirler. Yazar, burada Arnavutlar arasında çok yaygın olan ve inanılan bir faldan bahseder. Bu kuzu ziyafetleri son derece önemlidir. Çünkü kuzu yenilip

[39] Ahmet Mithat, "*Gönüllü*"**,** Dersaadet, 1898, Kırkanbar Matbaası, 224 s.

kürek kemiği ortaya çıktığı zaman, ziyafeti veren kişi o kürek kemiğini eline alır. Bu kemiği kime vereceği son derece önemlidir. Çünkü kemiği vereceği kişide akıl irfan ve rütbece çok ehemmiyet var demektir. Kemiği alan kişi onu dişleri ve dili ile yalayıp temizledikten sonra ışığa doğru tutar. Kemik içinde görebileceği kan lekesi gibi şeylerden manalar çıkararak bunu meclise anlatır. Arnavutlar nezdinde bu bir faldır (s.18). Yazarın ifadesine göre Arnavutlar arasında buna inanmayan yok gibidir. Bu fal inancının İslâmiyet ve Hıristiyanlıkta olmadığını, eski zamanlardaki putperestlikten gelmiş olduğunu belirtir. Bu kemik falına halkın kesin olarak inandığına dair halk arasında söylenilen birkaç olayı anlatır.

Mehmet Bego, yemeğin sonuna doğru ortaya çıkan kürek kemiğini eline alır. Herkesi birer birer süzdükten sonra kemiği, bu iş için en uygun olan ve bu kemik falındaki mahareti herkesçe bilinen Ömer Neşo'ya uzatır. Ömer Neşo birçok zaman gezgincilik etmiş, görmüş geçirmiş tecrübeli birisidir.

Ömer Neşo kemiği eline alır, güneşe doğru tutar. Orada bulunanların hepsi bu tecrübeli falcının ne diyeceğini beklemeye başlarlar. Ömer Neşo'nun yüzü biraz karışır. "Arkadaşlar, cenk var. Hem de ne cenk? Kemikte pek de fena görüyorum"diye konuşur (s. 21). O zamanlar Yunanlılar Müslüman köylerine saldırmaktadırlar. Osmanlı askeri de bunlara karşı koymak için hazırlıklar yaptığı için, kimse bu "cenk var" sözüne fazla ehemmiyet vermez. Fakat Ömer Neşo sözünü devam ettirerek şöyle der. "Ya ben hiçbir şey bilmiyorum veyahut bu muharebe pek fena olacaktır. Huduttan bu tarafa doğru ahali kaçan kaçana. İnsan, hayvan, asker, başıbozuk, karı, kız, çoluk çocuk karmakarışık! Bir bozgunluk, bir bozgunluk ki tarif edemem. Bu bozgunluğun arkasından düşman askeri muntazaman yürüyor. Önüne geçip de durdurmak kabil olamıyor. Nerede biraz mukavemet gösterilmeye kalkışılsa gelip, çiğneyip geçiyor. Hemen Allah encamını hayreyleyle"Ömer Neşo'nun kemik falından anladığını ve söylediklerinin her zaman doğru çıktığını bilen oradaki misafirler bu sözlerden etkilenirler. Herkesin yemek iştahı kapanır.

Orada hazır bulunan yaşlılardan bazıları diğerlerine teselli vermek için "Adam sen de Ömer Ağa'nın sözlerine bakmayınız. Ufacık bir kemik parçasında bu kadar şeyler yazılı olamaz ya!"Derler. Fakat hiç kimse bunların sözlerine inanmaz. Ömer Neşo ise, şimdiye kadar bu kadar yer dolaştığını, birçok yerde kuzu yediğini ve kuzuların kemiğine hep

kendisinin baktığını ifade eder. Baktığı bu kemiklerin hiçbir zaman kendisine yalan söylemediğini dile getirerek bunlara itiraz eder.

O sofrada romanın başkahramanı olan Recep köso da vardır. Yazarın tabiri ile "Eğer bu sofrada Recep Köso bulunmasa ve bu tefe'ülün (s.22) hakikatini bu adam şerh ve izah etmeseydi, ziyafetin bundan sonrası hikaketen pek neşesiz geçecek ve öyle gece yarılarına kadar devam etmeyecekti."

Recep Köso, otuz beş otuz altı yaşlarında birisidir. Ama diğer misafirler gibi saf ve cahil biri değildir. İlim tahsil etmiş, terbiye görmüş ve epeyce kâğıtlar karalamış bir adamdır. Ömer Neşo'nun dediklerine biraz inanmakla birlikte, o falın yoruma ihtiyacı olduğunu düşünür. Sonra Kahramanoğlu Mehmet Bey'den bu mevsimde buralarda kuzu bulunmadığını, yedikleri bu kuzuyu nereden tedarik ettiğini sorar. Mehmet Bey de Yenişehir'de bulunan bir dostuna haber gönderdiğini ve kuzuları anneleri ile birlikte oradan getirttiğini söyler.

Bu cevap üzerine Recep Köso, "Öyle ise hiç merak etmeyiniz arkadaşlar. Ömer Ağa'nın verdiği fena haberler bize ait olmayıp Yunanîlere aittir." Diyerek bu yorumunu şöyle açıklar. Bir kuzu nerede dünyaya gelirse, o yerin gelecek olayları o kuzunun kemiklerine nakş olduğunu, bu kuzu da Yenişehir'de dünyaya geldiği için o bozgun, ahalinin birbirini çiğnercesine kaçması bizim tarafta değil; Yunanlıların tarafında olduğunu, onları takip eden, önüne geçilemeyen askerin de Osmanlı askeri olduğunu ifade eder.

Recep Köso'nun, falı bu şekilde yorumlaması herkesi rahatlatır. Hatta Ömer Neşo da Recep Köso'ya hak verir. Ayrıca bununla ilgili başından geçmiş bir iki olayı anlatarak onu tasdik eder.Recep Köso'nun tevili ve Ömer Neşo'nun tasdiki üzerine, sofrada bulunanlar, güya vukuu mertebe-i tahakkuka varmış olan bir beliyyeden Hızır aleyhisselâmın (s.25) imdadı gibi bir muâvenet-i ma'neviyeyle kurtulmuşçasına sevinirler. Bundan sonra sofradakilerin neşesi iyice artar. Çengi kızları dans etmeye başlar. Gece yarılarına kadar bunların zevk ve sefası, eğlencesi devam eder. Ramazan geliyor, bıçak silinecek (s.25) bayrama kadar kemâl-i perhiz ve ittika ile ibadete ve taat edilecek(s. 25). Sanki bir ibadet haline girmek için ve gözlerinin arkada kalmaması için işret ehli böyle bir bıçak silimi gibi bir âdete kendilerini muhtaç görmektedirler.

Yazar burada bıçak silimi gibi cahilane âdetinin Rum, Bulgar ve Ulah gibi Nasranî ahalisinden müslümanlara geçtiğini anlatır. Çünkü buralarda Avrupada olduğu kadar karnaval havasında olmasa da büyük perhize (s.25) girilmeden bir hafta önce buralarda vur patlasın çal oynasın türünden birçok eğlencenin Nasranîler arasında yapıldığını anlatır. Güya büyük perhize (s.26) girecekleri zaman, iki aya yakın bir zaman her türlü zevk, sefa ve eğlenceden nefislerini mahrum edecekleri için bu eğlenceler sanki onların peşin bir mükâfatı olacaktır.

Yazar bu durumu eleştirir. Halis mühlis Müslüman (s.26) olanlar için ramazan-ı şerifin (s.26) yaklaşmasıyla böyle fısk ve fücura bir kat daha kuvvet vermek değil, aksine küçük ve büyük bütün günahlardan tövbe ve istiğfar etmek gerektiğini belirtir (s. 26).

Gece yarılarına doğru artık herkes sarhoş olmaya ve bir köşede sızmaya başlar. Ev sahibi Mehmet Bego, misafirlerini yerli yerlerine yerleştirip yatırırır. Bu hususta Recep Köso da ona yardım eder. Yazar burada Recep Köso'nun ne bilgili; ne zühd ve takva ehli bir insan olduğundan, fakat bu takvasını kimseye belli etmediğinden bahseder. Arkadaşlarıyla türlü eğlencelere katıldığı halde, kanun-ı iffete (s.27) tevfik-i hareketten asla ayrılmadığından söz eder. İşte Recep Köso'nun bu seçkinliğine dayanarak Mehmet Bego, kulenin en üst katında olan cihannüma odasını Recep Köso için hazırlatır. Odaya abdest namaz (s.28) için lazım olan ibrik havlu gibi şeyleri de bıraktırır. Recep Köso odasına çekilir. Soyunur önce abdest alır. Yatsı namazını kılar (s. 28). Sarhoş değildir. Yatağa girer, uyumaya çalışır. Bir türlü uyuyamaz. Çünkü Ömer Neşo'nun kemik falına bakarken dedikleri aklına takılır. O fala inandığı için değil. Çünkü Recep Köso böyle cahilce şeylere inanacak kadar bilgisiz değildir. O, günlük gazeteleri ve hatta Yunan gazetelerini bile rumcadan takip ettiği için bir harp tehlikesinin gün geçtikçe yaklaştığını çok iyi bilmektedir. Uyumuyor, aşağıdaki işçilerin seslerini, horozların seslerini duyuyor. Gözleri açık fakat gözlerinin önüne bazı karmakarışık hayaller, çığlık sesleri gelir. Sanki kendini kalabalık bir şehirde bulur. Savaş hali gibi bir hal görür. Bir kadın " Köso yetiş oğlumu kurtar!" diye feryat eder. Recep bu kadının yıllar önce seviştiği sevgilisi Filomene ve oğlunu öldürmeye çalışan kişinin de Andrea Kostopolo olduğunu tanır. Fakat oğlanı tanıyamaz.

Yazara göre uyanık halde bu hayalleri, kâbusları kim görürse çok korkar ve bunu cin veya şeytan âlemlerine yorarak aklını bile bozardı(s. 32). Bu gibi olayların misallerinin

çok olduğunu ve bu hayallerin mahiyetlerini bilemeyip çeşitli hastalıklara tutulduklarını söyler. Rumeli'de mevcut olan cin, peri, evliya rivayetlerinin yanı sıra bir de vampir (s.32) evhamı hüküm sürdüğünü söyler. Ayrıca bu vesileyle cadılık halinden ve kâbus hastalığından bahseder. Recep Köso bu kâbus halinden uyanır. Kalkıp yatağında oturur ve bir Ayete'l kürsi okuyup etrafına üfler(s. 33). Bir sigara yakar. Onu bitirdikten sonra tekrar yatağına uzanır. Tekrar horoz sesleri duyulur. Horoz sesleri hakkında uzun bilgi veren yazara göre bu horoz sesleri, "Hazret-i Hızır'ın bir na'ra-yı imdâdı gibidir (s. 35). Ayrıca ins ve cinlerden başka arz ve sema ve bütün hayvanların sesleriyle ol Hâlik-i lâ-yezâli'yi tesbih etmektedirler" der (s. 36).

Recep Köso, babası vefat ettiği zaman on iki yaşlarındadır. Annesi ve iki kız kardeşiyle yalnız kalır. Babasından birkaç çiftlik miras kalmıştır. Annesi gayet akıllı ve ne yaptığını bilen bir kadındır. Recep Köso'yu çok iyi bir şekilde terbiye eder. Çiftlikteki işleri ona öğretir. Recep Köso da annesinin sözünden çıkmaz ve kendini yetiştirir. Annesi Çelebi Molla Hanım, oğluna sezdirmeden onu kontrol eder. Çünkü Çelebi Molla çok ince düşünen müdekkikâne hareket eden bir kadındır. Yazar burada kadınlara takılan molla unvanının nereden geldiğini izah eder.

Recep Köso yirmi yaşlarına bastığı zaman evlenmek ister. Bu isteğini annesine açar. Fakat evlenmek istediği kız babasının eski ortağı Hıristiyan (s.46) olan çorbacı Sonkur Yankos'nun kızı Filomene'dir. Annesi Çelebi molla bu istek karşısında biraz şaşırır. Aralarında bu hususta uzun konuşmalar geçer. Hemen karar veremez ve oğlundan düşünmek için süre ister. Burada yazar araya girerek bir Hıristiyan ile müslümanın evlenme şartları hakkında, Avrupa ülkelerinde ve Müslüman ülkelerinde kızların ve genç delikanlıların flört davranışları hakkında, metres ve kadın arasındaki farklar hakkında uzun açıklamalarda bulunur. Ayrıca daha önceden Recep Köso'nun Filomene'ye kendi izdivaçlarının nasraniyet ve İslâmiyette (s.52) nasıl olacağı ve yine bu arada İslâmiyet ve Nasraniyet arasındaki inanç farkları hakkında verdiği bilgilerden bahseder (s. 52).

Recep Köso, Filomene ile evlenmesinin zor olduğunu hesaba katarak onu kaçırır. Filomene'nin babası Sonkur Yankos mahkemeye başvurarak kızının bulunmasını ister. Filomene'yi Recep Köso'nun kaçırdığı anlaşılır. Rum papazının da hazır olduğu mahkemede papaz Filomene'ye ne için kaçtığını sorar. Filomene de maksadının din değiştirmek değil Recep Köso'ya varabilmek için dinini değiştirdiğini söyler. Eğer

kendisini Recep Köso'ya verirlerse dinini değiştirmeyeceğini söyler. Bunun üzerine hâkim Filomene'yi tekrar babasına vermeye karar verir. Filomene'yi eve getiren Sonkur Yankos ona hiç kızmaz. Recep Köso ve Filomene arasındaki mektuplaşmaları, aracılara para vererek öğrenir. Recep köso'nun ağzıyla bir mektup yazarak Filomene'ye gönderir. Filomene, babasının ayarladığı arabaya Recep Köso'nun kendisini tekrar kaçıracağını zannederek biner. Arabaya bindikten sonra Recep Köso'yu göremeyince sorar. Bir cevap alamayınca o zaman babasının kendisini bir yerlere götürmek için böyle bir planı tertip ettiğini anlar. Sonkur Yankos, kızı Filomene'yi Recep Köso'nun elinden kurtarmak ve ondan uzaklaştırmak için Kalabaka Manastırlarına götürür.

Yazar Ahmet Mithat Efendi, Kalabaka Manastırlarının nasıl bir yer olduğunu ne zaman ve ne için yapıldığını okuyucusuna uzun uzadıya anlatmaya başlarken şöyle der: "Evet! Kalabaka Manastırları öyle bir mevki'de inşa olunmuştur ki eğer suûd için mürettep olan vesait kaldırılacak olursa insanın kuş olup uçmasından başka oralara vusul mümkün olamaz" (s. 69). Diyerek bu manastırların ne kadar acayip yapıldıklarından bahseder. Ayrıca bu manastırlardaki perhiz günlerinden söz eder (s. 74).Yine bununla ilgili olarak yazar, Yunan tarihi ve romandaki olayların geçtiği yerler hakkında da geniş bilgi verir.

Sevgilisi Filomene'nin babası tarafından Kalabaka Manastırlarına götürüldüğünü öğrenen Recep Köso, tebdil-i kıyafetle Kalabaka Manastırlarına gider. Orada Filomene'ye hizmet etmekle ve onu korumakla görevli olan Petros ve annesi'ni parayla elde ederek Filomene'yle görüşmeyi başarır. Onunla bir ay kadar orada gizlice sevişir. Recep Filomene'nin dairesinde iken bir gün çorbacı Sonkur Yankos kızını ziyaret etmek için manastıra gelir. Recep arkadaki banyoda bir süre saklanır. Sonkur Yankos kızıyla bir süre görüştükten sonra metropolit efendinin elini öpmeye gider. Bunu fırsat bilen Recep Köso, Filomene ve onlara gizlice yardım eden Petros bir çare düşünürler. Akıllarına ilk gelen çare Recep Köso'yu akşam karanlığında kafesle aşağı indirmektir. Öyle de yaparlar. Filomene Recep'in bir gün sonra yine yukarı çekileceğini zanneder. O geceyi de kızının yanında neşeli bir şekilde geçiren Sonkur Yankos, ilk çanda uyanıp kızıyla beraber sabah ibadetine hazırlanır (s. 117). İkinci çanla mabede varıp ibadet ederler. Filomene tasvir-i Meryem karşısında dualar eder (s. 117).

Sonkur Yankos kızının böyle içten dua edişinden onun ıslah olduğunu hükmeder. İbadetten sonra metropolit efendiyi ziyaret ederler. Ziyaretten sonra Filomene'yi doğrucu

kafesin yanına götürür. Daha önceden emir gereğince Filomene'nin eşyası hazırlanmıştır. Sonkur Yankos'un iki gün önce geldiği araba da geri dönmek için hazır bekletilmektedir. Filomene'nin bunların hiçbirinden haberi yoktur. Kafesin yanına geldiği zaman babasının kendisini götürmek için geldiğini anlar. İşte o zaman Recep Köso'dan ayrılacağı ve bir daha göremeyeceği için tek çare olarak hüngür hüngür ağlamaya başlar. Babası, Filomene'nin bu ağlamasını temizlenmiş olmasına yorar ve memnun olur. Arabaya binerler ve tekrar Tırhala'ya doğru yola koyulurlar.

Recep Köso ise oradan ayrıldıktan sonra artık Filomene'yi düşünecek durumda değildir. Çünkü düşünmesi gereken bir dul annesi ve iki kız kardeşi vardır. Onlara babalık yapmak zorundadır. Önce bir berbere gider. Uzayan sakallarını tıraş ettirir. Berberde Osmanlı Yunan savaşının çıkacağını duyar. Bu habere canı sıkılır. Evine gelir. Evden ayrıldığı yirmi beş gün zarfında annesi Çelebi Molla'nın saçlarının yarısı ağarmıştır. Çelebi Molla, oğlunun döndüğüne son derece sevinir.

Artık Yenişehir'de Yunanlıların baskısı arttığı için herkes çiftliklerini satarak göç etmektedir. Recep Köso da çiftliğini satarak Serfiçe'ye ailesiyle birlikte yerleşmek zorunda kalır. Serfiçe'ye hicret ettikten bir yıl sonra Recep Köso Filomene'nin Andrea Kostopolo ile evlendirildiğini öğrenir. Annesi Recep Köso'yu oranın Müslüman yerli bir ailesinin kızıyla evlendirir. Recep Köso buna memnun olur. Recep Köso ve ailesi mutlu bir şekilde yaşarken Yunanlılar ile Osmanlı arasında Meçöve olayı meydana gelir. Recep Köso gönüllü olmak ister. Fakat bu olayı Osmanlı çabuk bastırır.

Recep Köso'nun Filomene'den ayrılışından ve Yenişehir'den göç edişinin arasından on beş on altı yıl geçer. Bir zaman sonra Yunanlılar ve Osmanlı Devleti arasında ciddi bir harp tehlikesi daha baş gösterir. İşte bu harp tehlikesi Mehmet Bego'nun verdiği bıçak silimi ziyafeti sırasında Ömer Neşo'nun kemik falında görüpde söylediği savaştır. Recep Köso akıllı ve okumuş biri olduğundan, bu fala inanmamakla birlikte, yapılan bütün askeri hazırlıklardan böyle bir savaşın kaçınılmaz olduğunu anlar. İşte bu düşünceler içinde Mehmet Bego'nun kulesinde uyuduğu zaman o kâbus gibi Sabit rüyayı görür (s. 143). O rüyada Recep Köso şöyle görmüştü. Sanki kendini kalabalık bir şehirde bulur. Savaş hali gibi bir hal görür. Bir kadın " Köso yetiş oğlumu kurtar!" diye feryat eder. Recep bu kadının yıllar önce seviştiği sevgilisi Filomene ve oğlunu öldürmeye çalışan kişinin de Andrea Kostopolo! Olduğunu tanır fakat oğlanı tanıyamaz.

Bu ziyafetten iki gün sonra Recep Köso savaşa katılmak için gönüllü yazılır. Recep Köso'nun gönüllü olması, birçok Türk gencinin de gönüllü olmasına sebep olur. Müşir Edhem Paşanın kumandası altında, Rumca bildiği için savaşta askeri casus olarak görev yapar. Kendini Yunan gazetelerinin muhbiri olarak tanıtır. Olayları farklı şekilde yansıtarak mektup şeklinde gazetelere gönderir. Böylece Yunan ordusunun moralini bozmaya çalışır. Bu şekilde çok değerli hizmetleri dokunur orduya. Kendi bölüğünde bulunan arkadaşlarıyla beraber yıllar önce terk etmek zorunda kaldığı memleketi Yenişehir'e girer. Başta hocalar, papazlar ve hahamlar hazır olmak üzere bütün ahali onları büyük bir sevinçle karşılarlar ve hükümet dairesi önünde dualar ederler (s.193). Recep Köso ve birliği halkın da yardımıyla o gün akşama kadar şehri eşkıyadan temizler.

Recep Köso kendi bölüğüyle Yenişehir'e girdikten bir gün sonra Filomene'yi görmek için Sonkur Yankos'un evine gider. Eve yaklaştığı zaman evden "Recep Köso yetiş oğlumu kurtar" Yetişiniz Osmanlılar yetişiniz! Kanlı herif oğlumu öldürüyor" şeklinde kadın bir çığlığı duyar. Bu çığlık Mehmet Bego'nun kulesinde gördüğü rüyadaki çığlıktır. Recep eve tam yaklaştığı zaman iki kişiyi tanır. Feryat eden kadın Recep Köso'nun sevgilisi Filomene'dir. Çocuğu öldürmeye çalışan kişi Andrea Kostopolo'dur. Fakat çocuğu tanıyamaz. Recep hemen kılıcını çeker ve "Korkma Filomene" diye bağırarak süratli bir şekilde eve girer. Merdivenleri hızlı bir şekilde tırmandığı anda kulağının dibinde çın diye bir ses duyar. Ortalık duman olur. Biraz sonra anlaşılır ki arkasından yetişen kahraman bir zabit, eli bıçaklı bir eşkiyanın bir kadına saldırmak üzere olduğunu görmüş, hiç beklemeden merdivenlerin dibinden eşkiyaya nişan almış ve onu boynunun kökünden vurmuştur. Andera Kostopolo yere yuvarlanıp geberir. Zabit, birkaç asker ve Recep Köso yukarıya çıkarlar.

Filomene, Kostopolo'dan korunmak için balkona kaçan oğlunu alıp onların yanına getirir. Rum diliyle onlara şöyle teşekkür eder: "Sizi buraya hak teala hazretleri gönderdi. İki dakika daha gelmemiş olsaydınız oğlum da, ben de katlolunmuş gitmiştik bile. Sizi buraya Allah gönderdi, Allah! Hem de Müslümanların Allah'ı! Recep Köso'dan öğrendiğim Allah!" (s.201). Filomene böyle deyince Recep Köso dayanamaz ve kendisini şöyle tanıtır. "Evet Filomen! Sevgili Filomen" Recep Köso'dan öğrendiğin Allah gönderdi. Hatta işte o Allah-ı zülcelâl (s.201) sana Recep Köso'nun kendisini de gönderdi." Böyle deyince Filomene Recep Köso'ya dikkatle bakar ve onu tanır. Onu tanıyınca Recep diye çığlık atarak bayılır. Filomene'yi ayıltırlar. Filomene başından geçenleri tek tek Receb

Köso'ya anlatır. Anlattığına göre Andrea Kostopolo ile şartlı evlenmiştir. Kostopolo'nun eli Filomene'ye asla değmemiştir. Çocuk da kesinlikle Recep Köso'nun çocuğudur. Recep o gece kışlaya döner bir gün sonra tekrar Filomene'nin kaldığı Sonkur Yankos'un evine gelir. Recep Köso'yu, Filomene, Filomene'nin teyzesi, oğlu Marko ve diğer hizmetçiler bir baba gibi sevinçle karşılarlar.

Filomene, oğlunu Recep Köso'ya "oğlumuz Marko'dur üçümüzün arasındaki münasebeti kendisini anlatmışımdır" diye tanıtır. Marko bundan hoşnut olmaz Recep çocuğa Marko diye hitap edince çocuğun hoşnutsuzluğu bir kat daha artar. Kendisinin Hıristiyan olmadığını, bilakis Müslüman olduğunu bu yüzden Marko ismini asla kabul etmediğini söyler. Bunu duyan Recep Köso çok sevinir. Kalkıp çocuğu gözlerinden öper. Ona İslâmiyet ve Hıristiyanlık hakkında bilgi verir. İslâmiyet'te (s.208) zorla Müslüman yapmak diye bir şey olmadığını anlatır. Çocuğun kulağına ezan ve kamet okuyarak (s.209) Osman Halis ismini verir (s. 209). Yine İslâmiyet ve Hıristiyanlık arasındaki benzerlikleri ve farlılıkları çocuğa anlatır. Filomene bunları sevinç gözyaşları içinde izler.

Recep Köso o akşam kışlaya döner. Ertesi gün Andera Kostopolo'yu öldüren ve Recep Köso ile Filomene'nin hikâyesini merak eden zabiti bulur. Birlikte Filomene'nin evine gelirler. Recep geçen on altı yıl zarfında başından geçenleri anlatır. Evlendiğini ve çoluk çocuk sahibi olduğunu söyler. Bu şekilde kendisini tekrar kocalığa kabul edip etmeyeceğini Filomene'ye sorar. Filomene ise buna çok memnun olur. Asıl kendisinin Recep tarafından kabul görmesi emelinde olduğunu söyler. Recep Köso da buna çok memnun olur. Hemen ulamadan bir iki komşu çağrılır. Teşekkül eden cemaat huzurunda nikâh kıyılır (s. 224). O akşam orada yiyip içerek Recep Köso ile Filomene'nin velime-i cemiyetini icra ederler. Teselya'nın yeniden fethini müteakip ilk icra edilen Müslüman düğünü de bu düğün olur.

Romandaki on yedi kahramandan onu Müslüman yedisiHıristiyan'dır.

Müslüman Olanlar: Recep Köso, Recep Köso'nun annesi Çelebi Molla, kızkardeşleri, Bıçak silimi ziyafetini veren zengin Mehmet Bego, kemik falına bakan Ömer Neşo, Müşir Ethem Paşa, ziyafetteki diğer misafirler, Recep Köso'nun arkadaşları, Andrea Kostopolo'yu öldüren zabit, Recep Köso ve Filomene'nin çocuğu Marko (Osman Halis).

Hıristiyan Olanlar: Filomene, Filomene'nin babası Sonkur Yankos, Filomene'nin annesi, Andrea Kostopolo, Filomene'nin manastırdaki hizmetçisi Petros, Petros'un annesi Despina, Filomene'nin teyzesi Katina.

1.1.16.ESKİ MEKTUPLAR[40]

Bu romanda baştaAllah inancı olmak üzerekahramanların bazı dini duygularına yer verilmiştir. Allah'ın teselli ve sabır vericiliği mucazat-ı ilahı, Allah'ın intikam alıcı oluşu, mucizeyi ilahi, Allah'ın erharmürrahim oluşu, affediliciği dile getirilir.

Ahmet Mithat Efendi, bu romanına bir insanın çocukluk günlerinin güzelliğinden söz ederek başlar.Romanın başkahramanı Meliha ve Kenan'ın çocukluklarını anlatır.

Meliha'nın annesi, Meliha'yı doğururken ölmüştür. Meliha, doğduğunda bile hiç kimse tarafından yüzüne bakılmamış, bir kenara atılmış bir çocuktur. Ondan sonra babası Saim Bey tarafından büyütülmüştür.

Meliha'nın halası oğlu olan Kenan da anne ve babası olmayan yetim bir çocuktur. Saim Bey, kız kardeşinin oğlu olan Kenan'ı da yanına almış ve Meliha ile birlikte büyütmüştür.

Meliha ve Kenan'ın çocuklukları birlikte geçer. İkisi de son derece içli ve terbiyeli bir çocuktur. Okula birlikte giderler. Beraber gezerler. Birbirlerinden hiç ayrılmazlar. Kenan rüştiyeye kaydolur. O günün adetlerine göre kız çocukları rüştiyeye gidemediği için Meliha okula devam edemez ve evde kalır. Kenan'ın okula gittiği zamanlarda Meliha hep onun yolunu gözler. Kenan okuldan dönünce ikisi birbirleriyle bakışırlar. Sonra yalının bahçesinde saatlerce birlikte vakit geçirirler.

Saim Bey'in zevcesi ölürken Meliha'yı Kenan'a vermesi için vasiyet etmiştir.Saim Bey bir gün bahçede gezinirken Kenan ile Meliha'nın birlikte oturup el ele tutuşmuş olarak sevdalı sevdalı konuştuklarını görür. Bu iki çocuğun birbirlerini sevdiğini anlar. Buna

[40] Ahmet Mithat Efendi, "*Eski Mektuplar*", İstanbul, 1897, Kırkanbar Matbaası, 199 s.

sevinir. Çünkü zaten ikisini evlendirmek istemektedir. Hem de biraz tedirgin olur. Onların bu hali dışarıdan anlaşılırsa ailenin namusu için iyi olmayacağını düşünür.

Bu duruma bir tedbir düşünür. Bunun için Kenan'a selamlıkta bir daire verilmesini rüştiyeyi bitirene kadar orada kalmasını tembih eder. Rüştiyeyi bitirdikten sonra da tahsilini tamamlaması için İstanbul'a göndermeye karar verir. Uzun düşüncelerden sonra bu düşüncesini açıklamak için Meliha'yı odasına çağırtır. Meliha babasının yanına geldiğinde Saim Bey, Meliha'ya kendilerini birlikte gördüğünü söyler. Kenan'ı sevip sevmediğini ve Kenan'ın da onu sevip sevmediğini sorar. Meliha Kenan'ı çok sevdiğini ve Kenan'ın da kendisini sevdiğini söyler. Saim Bey buna çok sevinir. Aldığı tedbiri de Meliha'ya söyler ve Kenan'a iletmesini söyler. Kenan rüştiyeyi bitirir.

İstanbul'a gideceği gece gelir çatar. Meliha ve Kenan o gece dadının yardımıyla bahçede buluşurlar. İki saat birlikte tatlı ve hüzünlü bir vakit geçirirler.

Kenan sabah önce annesinin mezarını ziyaret ederek orada dua eder (s. 35). Sonra Saim Bey'le rıhtımda buluşur. Saim Bey Kenan'ı vapurun içine kadar götürür. Onların vedalaşması da hüzünlü olur. Saim Bey, Kenan'a İstanbul'da yardımcı olması için Faiz Bey isminde eski bir dostuna Kenan'la birlikte bir mektup göndedir.

Kenan İstanbul'a gider. Faiz Bey'e uğramaz. Birkaç gün otelde kalır. Mülkiye imtihanlarına girer. Bu imtihanları birincilikle kazanır. Sonra sözlü imtihanını da birincilikle kazanır. Oradaki hocalar onu tebrik ederler. Bunu mektupla Saim Bey ve Meliha'ya bildirir. Onlar hem bu mektuptan hem de gazetenin haberinden bunu öğrendikleri zaman çok sevinirler.

Kenan ilk günler okuldaki düzene ayak uyduramaz. Daha sonra buna alışır ve okulun en terbiyeli, çalışkan ve sevilen öğrencisi olur. Saim Bey'den acıklı bir mektup alıncaya kadar okuldaki ilk üç ayı hep çalışmakla güzel geçer.

Saim Bey'in Daim Bey adında bir kardeşi vardır. Daim Bey karakterce Saim Bey'in tam zıddı, içi fitne dolu bir insandır. Saim Bey'in servetine konmak için Meliha'yı oğlu Sabit'e almak istemektedir. Bu isteğini birkaç kere Saim Bey'e söyler. Hepsinde de ret cevabı alır. Saim Bey'in Kenan'a karşı gösterdiği sevgi ve şefkatten şüphelenen Daim Bey, Meliha'yı bu kez ısrarla ister. Fakat Saim Bey, bu isteği tekrar reddetmekle birlikte

Meliha'yı Kenan'a nişanladığını ve İstanbul'da tahsilini tamamlayıp döndükten sonra evlendireceğini söyler. Daim Bey bu habere çok sinirlenir. Meliha'nın Sabit'in hakkı olduğunu söyleyerek odayı terk eder.

Bundan sonra Daim Bey ve karısı Meliha'yı elde etmek için bir çare düşünürler. Karısı sihir kuvvetiyle (s.29) Meliha'nın kalbinde Sabit'e karşı bir muhabbet ortaya çıkarmayı ileri sürerse de, Daim Bey, Kenan'ın böyle şeylere inanmadığını söyler. Bundan vazgeçerler. Daim'in karısı, Saim Bey'in zaten hasta olduğunu "Allah bilir ama çok çok daha bir sene kadar yaşayabilsin" sözleriyle bir yıla yakın bir zaman içinde öleceğini söyler(s. 29). Bu düşüncelerinden dolayı Saim Bey'e yine hoş görünerek beklemeye başlarlar.

Kenan'ın ayrılığı Meliha'yı yıktığı kadar Saim Bey'i de sarsmıştır. Saim Bey, Kenan'ın İstanbul'a gitmesinden sonra üzüntüsünden birkaç kere baygınlık geçirir. En son baygınlığında artık yatağa mahkûm olur. Son baygınlığından sonra Kenan'a acıklı bir mektup yazar. Kendisinin çok hasta olduğunu ve eğer ölürse Meliha'ya sahip çıkmasını söyler. İşte Kenan'ın okula gitmesinden üç ay sonra gelen ve Kenan'ı perişan eden bu mektuptur.

Saim Bey'in son baygınlığından sonra yalıya gelen Daim Bey ve karısı kendisine yardımcı olmak bahanesiyle yalıda kalmak istediklerini Saim Bey'e söylerler. Oda itiraz etmenin uygun olmayacağını düşünerek kabul eder. Daim planlarını yavaş yavaş uygulamaya koyar. Önce hizmetçileri yalıdan uzaklaştırır ve kendi hizmetçilerini yalıya getirtir. Meliha'ya kötü davranmaya başlayarak bundan sonra her şeyin kendi eline geçeceğini ima etmeye çalışır. Oğlu Sabit'i de getirip selamlığa yerleştirir. Meliha bütün bu olanlardan işin nereye varacağını ve amcası Daim Bey'in niyetini anlar. Babasına bunu söyler. Fakat babası, Meliha'ya Daim'in amcası olduğunu bu yüzden ses çıkarmamasını söyler.Daim Bey, Saim Bey'in mührünü elde edip onun adıyla bir vasiyetname hazırlar.

Birkaç gün sonra Saim Bey vefat eder. Bundan sonraki günler Meliha için azap olur. Daim Bey, Meliha'yı elde etmesi için oğlu Sabit'i teşvik eder. Sabit Meliha'yı aşk sözleriyle ve mektuplarıyla kandırıp elde etmeye çalışır. Fakat Meliha bunların hep sahte olduğunu Sabit'ın para için böyle yaptığını bilir. Namusunu Sabit'tan korumak için ondan şiddetle sakınır. Amcasının kurduğu planlardan ve kendi gönderdiği mektupların amcasının

eline geçtiğinden habersiz olan Meliha, Kenan'ın mektuplara neden cevap vermediğine ve bütün bu olanlara neden kayıtsız kaldığına bir türlü anlam veremez.

Şöhret Bey isminde servetini kötü yollarda yiyip bitirmiş biri vardır. Herkes ondan nefret eder ve kaçar. Şöhret Bey servetini bitirdikten sonra bir memurluk elde eder. Şöhret Bey'in müdürü Muhsin Bey varlıklı biridir. Şöhret Bey hem ondan faydalanır hem de ona hizmet eder. Muhsin Bey'in bir kızı vardır. Kızın başına bir sevda kazası gelmiş ve namusu kirlenmiştir. Muhsin Bey, Meliha'nın, amcası oğlu Sabit'la evlenmek istemediğini duymuştur. Şöhret'i yanına çağırır. Daim Bey'e giderek Meliha'yı kendi oğlu Arif'e, kendi kızını da Daim Bey'in oğlu Sabit'a vermek istediğini ve üzerine de iki bin altın vereceğini söyler. Şöhret Bey Daim Bey'in evine giderek Muhsin Bey'in bu teklifini iletir. Daim Bey ve karısı buna dünden razı oldukları için çok sevinirler. Kabul ederler. Kısa bir zaman sonra bir hafta aralıkla iki düğün de yapılır. Meliha Sabit'ın tecavüzünden kurtulmak için bu evliliği kabul eder.

Kenan'ın Sabit adında çok sevdiği bir arkadaşı vardır. Kenan'a uzun zamandır ulaşamamaktadır. Çünkü Daim Bey, Faiz Bey'e Kenan'ın çok kötü bir insan olduğunu, amcası kızı Meliha istemediği halde ona zorla sahip olmak istediğini ve servetine konmak niyetinde olduğu söylenmiştir. Bundan böyle mektup gelecek olursa engellenmesi de tembih edilmiştir. Faiz Bey de bu bilgileri okul idaresine ilettiği için Kenan'a gelen bütün mektuplar okul idaresi tarafından engellenmektedir. Sabit'ın aklına sonunda bir fikir gelir. O sene Kenan ile birlikte imtihanı kazanan öğrencilerin isimlerini gazeteden bulur. Birini seçerek onun adıyla Kenan'a mektubu gönderir. Mektupta insanlık namına bunun Kenan'a verilmesini söyler. O öğrenci de hava değişimi için bir aylığına memleketine gittiği için, mektup bir aya yakın bir gecikmeyle Kenan'ın eline değer. Sabit mektupta Kenan'a acil olarak ne yapıp edip gelmesini söyler. Zaten Kenan son günlerde gördüğü rüyalardan yalıda her şeyin ters gittiğinden şüphelenmektedir.

Kenan okuldan ayrılır. Bir vapurla İzmir'e gelir. Onu Sabit karşılar. Meliha'nın evlendiğini ilk önce söyleyemez. Evine götürür. Sabit'ın annesi de ona bir şey belli etmemeye çalışır. Sabit sonunda Kenan'a Meliha'nın evlendiğini söyler. Kenan hüngür hüngür ağlar. Sabit'in evinde bir iki gün kaldıktan sonra oradan gizlice ayrılır. Ayrılırken de Sabit'e bütün düşüncelerini ifade eden bir mektup yazar:

Sabit Bey, bu mektubu ve Kenan'ın bıraktığı cüzdanın içindeki Meliha'nın eski mektuplarını annesine verir.Ayrıca bir yolunu bulup bu emanetleri Meliha'ya vermesini söyler. Annesi de Meliha'ya bir kadın gönderip evine gelmesini söyler. Meliha gezme bahanesiyle dışarı çıkar ve Sabit'in evine gelir. Sabit'in annesi, Kenan'ın hiçbir şeyden haberinin olmadığını ve masum olduğunu Meliha'ya anlatır. Daha sonra Kenan'ın yazıp Sabit'e verdiği mektubu ve cüzdan içindeki bütün eski mektupları Meliha'ya verir. Meliha evine gelir. Artık Kenan'ın masum olduğunu anlar. Kenan'a karşı sevgisi tekrar alevlenir.

Kenan'ın İstanbul'dan ayrıldığını Faiz Bey'in çektiği bir telgrafla öğrenen Daim Bey, Arif'le bir olup Meliha'nın emlaklarını sattığı için birkaç gün önce Meliha'nın kayınpederi Muhsin Bey'den azar işitmiştir. Daim Bey, Meliha'ya kalan bu mallardan mahrum olmamak ve Muhsin Bey'den intikam almak için kendi meşrebinde olan Arif'i kullanmaya karar verir. Onu evine çağırır. Kenan'ın Meliha'yı elde etmek ve onun mallarına sahip olmak için İstanbul'dan geldiğini söyler. Ayrıca babası Muhsin Bey'in hükümete başvurarak bu mallardan mahrum bırakmak istediğini de anlatır. Buna bir çare bulmazlarsa ikisinin de bu mallardan mahrum olacaklarını Arif'e açıklar. Arif buna kanar ve ne yapmak gerektiğini Daim Bey'den sorar. Daim Bey, Kenan'ın Meliha'ya muhakkak bir mektup göndereceğini o mektubun ele geçirilip Meliha'ya karşı koz olarak kullanılması gerektiğini tembihler. Çünkü Muhsin Bey hükümete başvurduğu zaman bütün bu malların Meliha'nın rızası olmadan satıldığını anlatacaktır. Mektup elde edilirse namus belası yüzünden Meliha kendi rızası dâhilinde bu malların satıldığını söyleyecektir.

Arif, dadısına altın vaat ederek kimseye sezdirmeden ve bir şey söylemeden Meliha'ya gelecek mektupları bulmasını ve kendisine teslim etmesini söyler. Dadı, Meliha'nın odasını araştırarak Sabit'in annesinin verdiği mektupları bularak Arif'e teslim eder. Arif buna son derece sevinir. Bu müjdeyi ve başarısını akıl hocası Daim Bey'e hemen bildirir.

Arif ve Daim Bey, elde ettikleri bu mektuplar sayesinde Meliha'yı tehdit ederek bütün malları satmaya başlarlar. Muhsin Bey Meliha'nın ses çıkarmamasına şaşırır. Bunun nedenini sorar. Fakat Meliha'dan bir cevap alamaz. Muhsin Bey tafsilli bir dilekçeyle Daim Bey ve oğlu Arif'i şikâyet eder. Fakat tayini İstanbul'a çıktığı için dilekçesi gerekli tesiri gösteremez. Ağlaya ağlaya İstanbul'daki görevine gider. Muhsin Bey'in gitmesiyle meydanı boş bulan Arif, iyice azıtır bütün malları satar. Meliha'ya eziyet eder. Üç yıl sonra

Muhsin Bey'in İstanbul'da vefat ettiği haberi gelir. Mal taksimi yapılacaktır. Arif buna son derece sevinir. Meliha'yı da yanına alarak İstanbul'a gider. Meliha hamile olduğu için çocuğunun babası olan Arif'in belki İstanbul'da ıslah olacağını düşünerek İstanbul'a gitmeyi kabul eder.

Arif, İstanbul'da da dalkavuklarıyla birlikte işret âlemlerine dalar. Oradaki arkadaşları Arif'e Beyoğlu eğlencelerinden bahsederler. Arif Beyoğlu'nu duymuştur. Merak eder ve ertesi günden başlamak üzere bu eğlencelere devam eder. Aylarca evine gelmez. İzmir'deki yalıyı da satar. O parayı da tüketince Meliha'nın elmaslarını çalıp satmaya başlar. Çocuğunun olduğunu söylemeye gelen hizmetçilere kızan Arif, "çocuğum olacağına yerin dibine geçseydi" diye bağırır. Bu sözleri duyan Meliha'nın kalbine sanki hançer saplanır.

Arif, Beyoğlu eğlencelerinden bıkınca arkadaşları ona bir halayık satın almasını ve onunla oyalanmasını söylerler. O da Meliha'dan çaldığı elmaslarla bir halayık satın alır. Eve getirir. Peyman ismindeki bu halayık yalıya geldikten sonra yavaş yavaş Arif'i elde eder. Meliha'yı ve çocuğunu son derece kıskanır ve onlardan nefret eder. Peyman artık Meliha'ya ve çocuğuna hayatı zehir etmektedir. Meliha, Peyman'la birlikte yaşamanın mümkün olmadığnı Arif'e söyleyince Arif O'na "yolun açık olsun" diye kahkahalarla cevap verir. Bu cevap karşısında Meliha'nın gözleri kararır düşer bayılır. Arif ve Peyman ona gülerler. Çiğneyerek oradan çekilirler.

Meliha, çocuğunu alarak yalıyı terk eder. Arif buna hiç üzülmez adeta sevinir. Arif'in bu hali Peyman'ın çok hoşuna gider. Arif'in kendine olan aşkından dolayı böyle davrandığını zanneder. Meliha'nın yalıyı terk etmesinden sonraki günlerde Arif eve bağlanır, ahlakı düzelir gibi olur. Fakat bir süre sonra bu hayat da onu sıkmaya başlar. Bir iki gece eve gelmemeye başlar. Peyman bir şey söylemeyince bir iki hafta gelmez. Peyman bundan şüphelenir. Neden gelmediğini ve kendisini neden ihmal ettiğini biraz sert bir şekilde söylediği zaman Arif'ten bir tokat yer. Arif'in şefkatini celbetmek için bayılma numarası yapar. Fakat Arif oralı bile olmaz. Aşağı iner. Peyman'ın yukarıda bayıldığını, bir daha huzuruna çıkmamasını hizmetçilere tembih eder. Bunu duyan Peyman gerçekten bayılır. Altı yüz liraya mal olan Peyman, ertesi gün satılığa çıkarılarak yüz elli liraya satılır.

Okuyucu romanın son kısmını, yazarın bu romanı yazmaya neden niyet ettiğini anlatmasıyla öğrenir.

Yazar, bir gün gezmek niyetiyle dışarı çıkar. Trende arkadaşı Muhip'le karşılaşır. Muhip, yazarı önemli birisiyle tanıştırmak için önceden söz almıştır. Karşılaştıklarında yazara sitem eder. Yazarın istememesine rağmen arkadaşının ısrarıyla o kişinin evine giderler. Etraf dağınıktır. Altmış yaşlarında olan bu adam, Meliha'ya bütün eziyetleri reva gören ve onu sokağa terk eden Arif'tir. Arif o günden sonra olanları pişmanlık gözyaşları ve vicdan azabı içinde anlatır. Onun anlattığına göre ve Meliha'nın ona yazdığı ve evladına sahip çıkmasını istediği mektuba göre, Meliha yalıyı terk ettikten sonra o gün geceye kadar dışarıda dolaşır. Bir evin kapısını çalar. İhtiyar bir kadın onu içeri alır. Başından geçenleri gözyaşları içinde kadına anlatır. Kadın ona inanır. Kadının bir kızı vardır. Onun da başından Meliha'nın başından geçenlere benzer olaylar geçmiştir. O da kocası tarafından zulüm görerek terk edilmiştir. İkisi birbirlerini çok iyi anlarlar.

Meliha bu evde bir yıl kalır. Çalışarak işlerini düzene koyarlar. Bu kıza her zaman evlenme taliplileri gelmektedir. Fakat her zaman bunları geri çevirmektedir. Bir talip daha çıkar. Meliha onu ikna eder. O da kabul eder ve evlenir. Fakat bu evlendiği kişi Kenan'dır. Kenan evlendiğinin ertesi günü teşekküre geldiği zaman Meliha onu tanır. Kenan son derece bozulmuştur. Meliha ona çok acır. Kenan'ı ıstırap içinde bırakmamak ve evliliklerini bozmamak için ona görünmez. O da Kenan'ın Sabit'e bıraktığı bir mektup gibi bir mektup yazarak ve çoçuğunu da Kenan'ın bakacağına inandığı için o eve bırakarak evi terk eder. Ondan sonraki hayatı mektuptan anlaşıldığına göre çok perişan bir vaziyette geçer. Zaten hasta olan Meliha köhne bir evde hayata gözlerini yumar. Arif bütün bunları anlatırken ağlar. Meliha'nın gönderdiği bu mektuba o zaman kulak asmadığını söyler. Sonradan aklı başına geldiğini, Meliha'yı aramaya başladığını fakat verdiği adrese gittiği zaman Meliha'nın bir yıl önce öldüğünü öğrendiğini söyler. Çocuğunu da bulamaz.

Arif bütün bu mektupları yazara vererek anlattıklarıyla birlikte bir roman haline getirmesini; böylece bu yaşadıklarının herkese ibret olmasını ister. Yazdığı romanın bir nüshasıyla birlikte bu mektupların da sonra kendisine teslim edilmesini rica eder.

Yazar, evine gelir. Bütün bu mektupları ve anlatılanları düzenleyerek bir ay içinde romanlaştırır. Romanı ve mektupları teslim etmek için Arif'in dairesine gittiği zaman Arif'in bir hafta önce öldüğünü öğrenir.

Romandaki bütün kişiler Müslüman'dır.

Bunlar:Meliha, Kenan, Meliha'nın babası Saim Bey, Saim Bey'in kardeşi Daim Bey, Daim Bey'in karısı, Meliha'nın kocası Arif, kayınpederi Muhsin Bey ve karısı, Daim Bey'in eski arkadaşı Şöhret, Şöhret'in karısı, Saim Bey'in İstanbul'daki ahbabı ve sonradan Daim'in hilelerine ortak olan Faiz Bey. Arif'in parayla satın aldığı ve kendisine odalık yaptığı Peyman. Yazarın ve Arif'in arkadaşı Muhip Bey.

1.1.17.ALTIN ÂŞIKLARI[41]

Ahmet Mithat Efendi'nin bu romanında kahramanların dini duygularına ve inanç unsurlarına pek yer verilmemiştir. Sadece iki yerde Allah'a sığınma ve birer kez de Allah'ın adeletinden ve ahiretten söz edilmiştir.

Bir çeşit polisiye romanı özelliğinde olan bu romanın konusunu yazar, bir arkadaşından öğrenir. Tarih Gazetesinde bir cinayet haberi okuyan yazar bununla ilgili olarak arkadaşıyla konuşur. Arkadaşı bu cinayetten daha dehşetli ve önemli haberin Michel kardeşler meselesi olduğunu söyler. Ahmet Mithat böyle bir meseleden haberinin olmadığını söyleyince arkadaşı bu tarz olayları anlatan Kamûs-ı Muhavere'nin "Michel" kelimesinde bulacağını ihtar eder. Ahmet Mithat eve gelir. Kamusu karıştırarak bu kelimeyi bulur. Yüz sene önce gerçekleşmiş olan bu dehşetli cinayet meselesini okur. Kamus'tan okuduğu bu cinayet meselesinden etkilenir. Bu cinayetin okurları için ibret olacağını düşünerek romanlaştırmaya karar verir.

Paris'in yedi kilometre uzağında Vitri adlı bir köy vardır. Yazar bu köy hakkında uzunca bilgi verir. Bu köyde Vitri Malikânesi isminde çok güzel ve maddi değeri yüksek olan bir malikâne vardır. Bu malikâne Mösyö Du Petit Val isminde bir sarraf tarafından satın alınır. Mösyö Du Petit Val, çok iyiliksever, fakir fukaraya ve herkese iyilik eden bir kişidir. Paris'teki evinde yaşamakla birlikte zaman zaman dinlenmek ve eğlenmek için malikânesine gelir. Birkaç gün burada kalarak hayvanlarla ve bahçeyle meşgul olup zaman geçirir.

[41] Ahmet Mithat Efendi, "*Altın Âşıkları*", İstanbul, 1898, Kırkanbar Matbaası, 97 s.

Birkaç gün Vitri malikânesinden ses seda gelmeyince ve ortalıkta kimseler görünmeyince komşular merak ederler. Malikânenin kapısına gelir ve içeri seslenirler. Ses alamayınca bu durumu polise haber verirler. Polis gelir ve kapıyı kırarak içeri girer. İçeride dehşetli bir manzara vardır. Bütün odalara tek tek bakan polis odalarda olan bütün insanların başlarının kesilmiş olduğunu görür. İlk önce Du Petit Val'ın odasına giren polis onu başı kesilmiş olarak bulur. Ondan sonra kayınvalidesi ve iki hemşiresi ve beş hizmetçinin başlarının da kesilmiş olarak yataklarında yattıklarını görür. Paris bir anda bu dehşetli cinayet haberiyle çalkalanır. Bütün insanlar yığın yığın malikâneye gelirler. Herkes bu cinayete çok üzülmekte ve acımaktadır. En fazla da Mösyö Du Petit Val'ın iyiliğini gören fakir ve fukaralar bu cinayete çok üzülüp ağlarlar.

Önceleri hiç kimse Mösyö Du Petit Val gibi temiz, dürüst, yardımsever bir insanın niçin böyle hunharca öldürüldüğünü kabullenemez. Ayrıca bu cinayeti kimin işleyebileceğini bilemezler. Sadece bazı tahminler yapılır. O günlerde Paris'te etkili olan soyguncu çeteleri vardır. Bu çeteler, polise imzasız mektup göndererek bu cinayeti kesinlikle kendi çetelerinin işlemediğini, bunun kanıtının da malikânedeki değerli eşyaların ve mücevherlerin hiç birine el sürülmediğidir. Çünkü kendilerinin bir hırsızlık çetesi olduklarını ve eşya işin böyle bir katliamı işlemeyeceklerini yazarlar.

Paris halkı da bu cinayeti soyguncu çetelerinin işlemediğine inanmaktadır. O günlerde yavaş yavaş zenginleşen Michel kardeşler adında iki genç kardeş vardır. Bunlar altınla uğraşmakta devlete borç altın vermekte ve dışarıdan altın getirmektedirler. Halk arasında Mösyö Du Petit Val'ı Michel kardeşlerin öldürttüğü söylentisi dolaşmaya başlar. Herkes bu habere inanır. Bu olayın üzerinden biraz zaman geçince halk bu cinayeti unutmaya başlar. Artık halk arasında bu cinayetten söz edilmez olur.

Fakat polis nezaretinde, Vensan Leroux isminde bir gizli polis vardır. Bu cinayeti asla unutmamıştır ve unutmak da istememektedir. Çünkü Hafiye Vensan Leroux'un babası, Mösyö Du Petit Val'ın Sabit hizmetkârlarındır. Vensan Leroux, çocukluk yıllarını Mösyö Du Petit Val'ın malikânesinde geçirmiş ve onun ekmeğini yemiştir. İşte bu yüzden Vensan Leroux, ekmeğiyle yetiştiği ve minneti altında olduğu bu Mösyö Du Petit Val'ın katledilmesine son derece acımaktadır. Bu yüzden kendine bir intikam fikri gelerek ekmeğini yediği bir insanın katillerini bulmayı kendisine büyük bir vazife kabul eder.

Hafiye Vensan Leroux araştırmalara başlar. İlk önce aklına Du Petit Val'ın muhasebecisi Mösyö Corto gelir. Onun evine gider, cinayet hakkında bilgi almaya çalışır. Corto görünüşte efendisinin cinayetine son derece üzüldüğünü gösterir. Artık Paris'te yaşayamayacağını metresi Matmazel Blanch'ı da alarak Fransa'nın dağ köylerinde yaşayacağını söyler. Corto'nun bu düşüncesi hafiye Vensan Leroux'un dikkatini çeker. Çünkü Corto gibi kazandığını içkiye veren beş parasız bir insanın metresiyle oralarda nasıl geçineceğini düşünür. Vensan Leroux, bir süre sonra Corto'nun tuttuğu Du Petit Val'a ait muhasebe defterindeki bir sayfadan bir parça kesilip yok edildiğini öğrenir. Vensan Leroux'un şüphesi iyice artar. Birkaç hafta sonra Corto da öldürülür. Vensan Leroux, Corto'nun metresi Blanch'ı arayıp bulur. Onunla metres ilişkisi kurar, maksadı ondan söz almaktır. Birkaç hafta içinde ondan önemli bilgiler almayı başarır.

Bu arada Michel kardeşlerin yazıcısı Mösyö Rivier de katledilir. Bütün bu cinayetler arasında büyük bir ilgi kuran halk bu cinayetleri işletenlerin Michel kardeşler olduğuna hükmeder. Hafiye Vensan Leroux da, Matmazel Blanch'dan aldığı bilgilere dayanarak bütün bu ilişkileri anlatan bir rapor hazırlayarak mahkemeye sunar. Michel kardeşler yargılanırlar. Fakat çok büyük altınlar sarfederek mahkemeyi kazanırlar. Mahkeme Michel kardeşleri sadece yazıcıları Mösyö Rivier'in katlinden sorumlu tutar. Diğer cinayetlerle ilgilerinin olmadığına hükmeder. Bu davayı da paralar yedirerek berat ederler. Fakat bunların berat etmesi halkın bunlara karşı olan nefretlerini iyice artırır. Çünkü Paris'in sarraflarından aldıkları borç altınları ödeyemeyince borçlu oldukları ünlü sarraf Mösyö Du Petit Val'ı malikânesinde ailesi ve hizmetkârlarıyla birlikte öldürtükleri Paris halkının ağzında dolaşmaktadır. Ayrıca bunların, diğer cinayetlerin de katilleri olduklarına halk şüphesiz inanmaktadır.

Bu kardeşler bir zaman sonra kendilerini kibar âlemlerine kabul ettirmek için balolara giderler. Fakat bunları görenler başlarını çevirirler. Bunların oldukları yerlerden uzaklaşırlar. Kadınlar genç kızlarını bunlardan uzak durmaları için tembihlerler. Kibar âlemlerinde hiç kimseden yüz bulamazlar. Herkes aralarında fısıldaşarak bunların katil olduğunu konuşur. Bu kardeşler bir zaman sonra evlenmeye karar verirler. Her kimden kız isterlerse bunlara katil oldukları söylenir. Kız verilmez. Bir aileden kız istedikleri vakit eğer ailenin haberi yoksa bunların genç ve zengin olmalarından dolayı kız verilmeye karar verilir. Fakat bu kardeşleri adım adım takip eden hafiye Vensan Leroux, o aileye gidip onların hakkında her şeyi aınlatınca iş hemen bozulur. Hiçbir ana baba bu katillere kız

vermeyi istemez. Bunlar da Fransa'nın köylerinden Paris'e çalışmaya gelen kadınları hizmetçi olarak alırlar ve onlarla metres hayatı yaşarlar. Michel kardeşler toplumdan o kadar dışlanırlar ki adeta yalnız yaşamaya mahkûm olurlar. Bunların en büyük zevki yazarın dediği gibi altınlarına bakmak, onların ışıltılarıyla zevklenmektir. Fakat o altınların saadetini bir türlü tadamazlar.

Michel kardeşlerden büyüğü olan Michel Le ne bir savaşta ölmüş olan bir yüzbaşının karısıyla metres hayatı yaşar. Kadınla evlenmek ister. Fakat kadın, böyle bir katille evlenerek bir askerin şeref ve namusunu kirletmek istemez. Bu evlilik talebini reddeder. Bir zaman sonra bozuşurlar. Küçük kardeş Michel Le Cadet kendi hizmetine Madam Lejon adında bir kadın alır. Bu kadın evlidir. Michel'in zenginliğine dayanamaz. Michel Le Cadet'le metres hayatı yaşar. Michel'den hamile kalır. Bu çocuktan kurtulmak için Michel'e bunu anlatır. Michel de kendisi gibi güzel bir kadından bir çocuğunun olması kendisi için bir bahtiyarlık olacağını söyler ve çocuğa babalık edeceğine dair söz verir. Çocuk doğar.

Aradan yıllar geçer. Bunlar kendi altınlarıyla avunarak ve halkın nefretiyle yaşamaya çalışırlar. Bu kardeşlerden büyüğü olan Michel Le Ne 1838 senesinde çok kötü bir şekilde ölür. Öyle bir ölüm ki yazar böyle bir ölümü insana vermemesi için Cenab'ı Hakk'a dua etmek gerektiğini söyler (s. 77).

Michel Le Cadet metresi Madam Lejon'dan olan çocuğu resmi olarak üzerine almak için çok uğraşır ama başaramaz. Bundan sonra her gördüğüne bu çocuğun kendinden olduğunu; onun babası olduğunu söylemeye başlar. Çocuk büyüdükçe haylazlığı, ahlaksızlığı ve her türlü kötülüğüyle bir veled-i zina olduğunu göstermeye başlar.

1852 yılında küçük kardeş Michel Le Cadet te büyük Michel gibi arkasında hiçbir hayır bırakmadan yaptığı zulümleriyle ölür. Onun da vasiyetnamesinde hayır adına hiçbir şey yoktur. Bütün servetini oğluna bırakmıştır. Akrabaları bu vasiyetnamenin yanlış olduğunu söyleyerek mahkemeye verirler. Fakat mahkemede bir şey elde edemezler. Michel'in metresi ve çocuğun anası olan Madam Lejon insaflı davranarak bu akrabaların her birisine yüz bin frank verir. Küçük Michel okuldan ayrılır. Zulümlerle biriktirilmiş olan baba servetini harcamaya başlar.

Bu davada davacılar büyük kardeş Michel'in ölürken vasiyetnamesinin zeylinde, Vitri karyesi fukarasıyla kilisesine seksen bin Frank atıyye yazmasını, mahkeme sahte olarak değerlendirerek bunu kabul etmez. Fakat halk bu sahteliğe inanmadığı gibi bu vasiyetname ile Vitri malikânesi cinayeti arasında bir bağlantı dahi kurar. O güne kadar Vitri cinayetini işleyenlerin Michel kardeşler olduğu hususunda şüphesi olanlar bile bu vasiyetten sonra inanırlar ki Vitri cinayetini işleyenler Michel kardeşlerdir.

Bu son mahkemede savcı elli yıldan beri Paris'te bilinen bu Michel kardeşler davasını ve meselesini özetleyen bir konuşma yapar. Bu kardeşlerin bütün yaptıklarını, bu davanın çok hayret verici ve düşündürücü bir dava olduğunu, bu davayı dünya mahkemesinin halledemediğini, bunların hesabının ancak Allah'ın adaletine (s.97) kaldığını söyler (s. 97). Roman bu şekilde biter.

Romandaki Kişiler

Altın Âşıkları romanının konusu Paris'te geçtiği için, romanda adı geçen bütün şahıslar Hıristiyan'dır. Bunlar: Michel kardeşler tarafından katledilen iyiliksever sarraf Mösyö Du Petit Val, Polis hafiyesi Vensan Leroux, Michel Kardeşlerden Michel Le Ne ve Michel Le Cadet. Du Petit Val'ın yazıcılarından Mösyö Alphonse Corto, metresi Matmazel Blanch, Michel kardeşlerin yazıcısı Mösyö Rivier. Michel Le Cadet'in metresi Madam Lejon ve oğlu küçük Michel.

1.1.18. MESÂİL-İ MUĞLÂKA[42]

Ahmet Mithat Efendi bu romanında, bir iki yerde İslâmiyet ve Müslümanlıktan söz etmek dışındadini duygu ve inançlara yer vermemiştir.

Yazar, romana Paris'in eski ve yeni kibar ailelerinden bahsederek başlar. Eski kibarların ve yeni kibar insanların davranış tarzlarını anlatır. Paris kadınları hakkında bilgi verir. Fransız yazar Emile Zola'nın yazdığı romanların konularına değinir. Bu romanların kötülükleri tasvir ettiği için zararlı olduklarını söyler. Kendi yazdığı romanlarla Emile

[42] Ahmet Mithat Efendi, "*Mesâil-i Muğlâka*", İstanbul, 1898, Kırkanbar Matbaası,152 s.

Zola'nın romanlarındaki kahramanlar arasında da bir ilgi kuran yazar romanına Fransız kibarlarından olan Madame De Rose Bouton adındaki kadını anlatmakla başlar.

Madame De Rose Bouton Paris'in en akıllı ve güzel aşüftelerindendir. Giyimi kuşamı ve davranışlarıyla erkekleri etkiler. Evlidir. Bilerek çocuk doğurmaz. Yazar, kendi romanının kahramanı Madame De Rose Bouton ile Emile Zola'nın romanının kahramanı Madama Duvillard'ı karşılaştırarak, Madame De Rose Bouton'ın daha güzel olduğunu ayrıca kendisini aşüftelikten alıkoyacak çocuklara da sahip olmadığını söyler.

Madame De Rose Bouton elbise diktirmek için evine bir dikişçi kız çağırır. Bu kız Rosett'tir. Geçimini dikişçilikle sağlayan bir kızdır. Yazar, bundan sonra Rosett'i okuyucuya tanıtmak için başka bir hikâyeye geçer.

Bir kış gecesi paltosuna bürünmüş olarak bir kişi yürümektedir. Bu kişi, İstanbul'dan Paris'e hukuk eğitimi almaya gelmiş olan Müslüman Abdullah Nahifi'dir. Abdullah, köprünün yanına geldiği zaman bazı sesler duyar. Bu ses yardım isteyen bir kadın sesidir. Karaltılara yaklaştığı zaman bir erkek ile bir kızın cebelleştiğini görür. Kız Abdullah'tan yardım ister. Bu kız dikişçi Rosett'tir. Evine giderken bir kişi tarafından taciz edilmektedir. Abdullah, kıza sarkıntılık eden adama def olup gitmesini söyler. O da saldırmaya başlar. Kavga ederler. Abdullah onu bir tokatta yere serer. Yere serilen adam kalkıp giderken Abdullah'ı tanıdığını söyler. Bu işin burada bitmediğini söyleyerek Abdullah'ı tehdit eder. Rosett'e sarkıntılık eden bu adam Tıp Fakültesi öğrencilerinden şerriyle ünlü bir öğrencidir. Abdullah'la olan bu kavgasını arkadaşlarına anlatarak bunun kendisine değil milletine yapılmış bir hakaret olduğunu söyler. Bunlar anlaşarak Abdullah'ı bir kahvede yakalayıp dövmeye çalışırlar. Abdullah kendini savunur. Fakat yine de yaralanır. Yaralı olarak eve getirirler. Abdullah'ın Michele isminde yaşlı bir kadın komşusu vardır. Abdullah'ı oğlu gibi sevmektedir. Abdullah'ın bu haline çok üzülür ve ona bir ana gibi bakar.

Bu arada Abdullah'ın kavgası gazetelere yansımıştır. Rosett Abdullah'ın evini gazetelerin verdiği adresten öğrenir. Oraya gider. Rosette, Michele'i tanır. Annesiyle önceden dostturlar. Michele orada kalmaya başlar. Abdullah'a bakar. Abdullah eve gelen Müslüman arkadaşlarına bu işin burada bitmeyeceğini söyler. Bunu ancak düello'nun bitireceğini, aksi takdirde bu öğrencilerin Paris'te kendini ve diğer Müslümanları asla rahat

bırakmayacaklarını söyleyerek düello yapması gerektiğini anlatır. Onlar da kabul ederler. Diğer öğrencilere düello teklifi yapılır.

On beş gün sonra Abdullah bir mektup yazıp çekmeceye koyar. Michele'ye Belçika'ya gideceğini, eğer akşam gelmezse çekmecedeki mektubu açıp gereğini yapmasını söyler. Sabah erken kalkarak düello için kararlaştırılan yere gider. Kendi arkadaşlarından ve Fransız öğrencilerin arkadaşlarından oluşan şahitler ve bir de hazır bulunan doktor huzurunda Abdullah altı kişi ile ayrı ayrı, ikisi tabanca ile dördüyle de kılınçla düello yapar. Hepsini de yener. Kendi kolundan da yaralanır. Arkadaşları akşam onu evine getirirler. O zamana kadar dayanamayan ve çekmecedeki mektubu açıp okuyan Michele, her şeyi öğrenir. Rosette'ye de söyler. Beraber ağlarlar. Abdullah'ı akşam yaralı, fakat ölmemiş olarak karşılarında gördüklerinde son derece sevinirler.Abdullah, Michele ve Rosette Paris'te manege denilen bir tür aile şeklinde yaşarlar. Masraflar ortaktır. Mutlu bir şekilde yaşamaktadırlar.

Abdullah'ın düello da kazanmasını Paris'in bütün gazeteleri yazar. Paris'in bütün insanlarının dilinde Abdullah'ın nişancılıkta, kılınç kullanmadaki mahareti konuşulur.Rosett'in Abdullah'a olan sevgisi ve aşkı bir kat daha artar. Abdullah da onu sevmektedir.

Rosette, dikiş provası yapmak için Madame de Rose Bouton'un evine gittiği zaman, Madame de Rose Bouton'un, arkadaşlarına Abdullah Nahifi'yi tanıdığını ve hatta onun kendisine bir teneke İstanbul tütünü getirdiğini söylediğini duyar. Buna inananamaz. Duyduklarını gelip Michele anlatır. Abdullah'a sorar. Abdullah da böyle bir isimde birisini tanımadığını söyler. Fakat kıskançlık damarı kabaran Rosette buna inanmaz ve Abdullah'ı yalancılıkla suçlar. Abdullah' da bunu ispat etmesi gerektiğini söyler.

Rosette, Bouton'un evine prova için son gittiğinde tuvalet masasının üstünde Abdullah Nahifi'ye ait bir vizite kâğıdı görür. Bouton elbiselerle uğraşırken Rosette o kâğıdı gizlice cebine koyar. Bir yere yetişmek için acele eden Bouton, Rosette yirmi Frank bahşiş vererek hızla evinden çıkar. Bir arabaya binerek gider. Rosette de hemen arkasından başka bir arabaya binerek onu takip eder.

Onun Paris'te erkeklerin metresleriyle buluştuğu ve rahatça seviştiği meşhur bir lokantaya girdiğini görür. Onun burada Abdullah ile bulaşacağına emindir. Biraz

bekledikten sonra içeri girer. Kendisini karşılayan uşaklara Abdullah'ın vizite kâğıdını gösterir. Abdullah'ın tâlimatı gereği bunu ona hemen vermesi gerektiğini, aksi takdirde çok kötü şeylerin olabileceğini bundan kendilerinin sorumlu olacağını uşaklara söyler. Rosett'in yaptığı bu ustaca numara karşısında telaşlanan uşaklar, hemen Mademe de Bouton ve aşığının olduğu odanın kapısını vururlar. Birkaç dakika sonra kapı açılır. İçeride bir sofra ve kenarda perişan dağılmış bir yatak vardır. Rosette hemen içeri dalar. Mademe de Bouton, biraz önce evinde bıraktığı dikişçi kız Rosette'yi karşısında kendi odasına girmeye cüret etmiş olarak görünce şaşkınlığından dona kalır.

Romanın burası yazarın romanına koyduğu isim gibi tam bir mesâil-i muğlâkadır. Rosette de şaşırtan odada gördüğü kişinin Abdullah Nahifi olmadığıdır. Lübnan'lı Abdullah Recani isminde bir Hıristiyan kendini Abdullah Nahifi olarak tanıtıp bir madamın evindeki baloya katılır. Yazar bunu uzunca anlatır. Bu Abdullah Nahifi birçok şey bilmekle birlikte İslâmiyete ait sorulan sorulara bilgisizce cevaplar verir. Yazar, kadın ve erkekler tarafından bu Abdullah'a İslâmiyet'e dair sorulan sorulara avam tabakasından bir Müslümanın dahi kolaylıkla cevap verebileceğini söyler (s.123). Dili de biraz Arap aksanına benzemektedir. Madame de Rose Bouton bu sahtekâr Abdullah'ı arkadaşlarının evinde görür. Onu gerçek Abdullah Nahifi zanneder onu kendine bağlamaya çalışır. Evine davet eder. Bu sahtekâr Abdullah da Mademe de Rose Bouton'dan faydalanmaya çalışır. Onun evine sık sık gitmeye başlar. Aralarında aşk başlar.

Bu sahte Abdullah Nahifi'nin Rose Bouton'un evine gidip gelmesi Rose Boutan'un kocası Monsieur De Rose Bouton'u rahatsız eder. Çünkü o, karısının zenginlerle düşüp kalkmasını ve maddi menfaat elde etmesini istemektedir. Bunun için karısı ile aralarında tartışma çıkar. Karısından boşanmaya niyetlenir. Bu arada kendisine imzasız bir mektup gelir. Mektupta karısı Rose Bouton'un düşüp kalktığı kişinin gerçek Abdullah Nahifi olmadığı, bu kişinin Lübnan'lı Hıristiyan Abdullah Recai isminde meşhur bir dolandırıcı olduğu ve karısı Rose Bouton'u da dolandıracağı yazmaktadır. Mektupta yazılanlar üzerine Mösyö Bouton çok düşünür. Polis karakoluna gider ve olan biteni anlatır. Mösyö, Polis karakoluna gidip olayı hikâye ettiği zaman karakoldaki Polis şefi olaydan haberdar olduklarını Mösyö'ye söyler. Çünkü Osmanlı sefaretinden buraya gönderilen mektup da bu Abdullah Recai şikâyet edilmiştir.

Burası da şöyle gelişir. Rosette'nin Abdullah ile tartışıp Abdullah'a yalancı dediği o akşamın sabahı, Abdullah soluğu ikinci sefarette alır. Oradaki arkadaşlarına kendisinin yerine sahte bir Abdullah diye birinin ortaya çıktığını ve kendi namından yararlanarak kadınlarla birlikte olup onları dolandırdığını anlatır. Onlar da bu kişinin ancak Abdullah Recai ismindeki Lübnanlı meşhur dolandırıcı olduğunu tahmin ederler. Sefaret kanalıyla polis dairesine bir yazı yazarlar. İmzasız bir mektubu da Madame de Rose Bouton'un kocası Monsieur De Rose Bouton'a gönderirler. İşte Monsieur Bouton'a gelen o imzasız mektup Abdullah'ın sefaretteki arkadaşları tarafından gönderilen mektuptur. Abdullah, Rosette'nin kıskançlığı yüzünden kendine bir zarar verebileceğini düşünerek ondan sonraki günlerde derslerini ve okulunu bir tarafa bırakıp Rosette'yi takip eder.

Rosette'nin Mademe de Rose Bouton'un evine gittiği ve Bouton'u takip ettiği o akşam Abdullah da başka bir arabayla Rosette'yi takip etmektedir. Abdullah'ı da başka bir polis hafiyesi arabası takip eder.

Rosette, Mademe de Rose Bouton'un odasına uşakları kandırarak girdikten sonra ve orada bulunan kişinin kendi Abdullah'ı olmadığını gördüğünde şaşırdığı anlarda, kendisini takip eden asıl Müslüman Abdullah Nahifi de içeri girer. Rosette'nin şaşkınlığı sevince döner. Bu arada Monsieur De Rose Bouton'un sesi koridorda duyulur. Bir kadınla birlikte o da herkesin bulunduğu bu odaya girer. Kocasının sesini duyan Mademe de Rose Bouton son derece korkar. Fakat kocasının bir kadınla odaya girdiğini gördüğü zaman rahatlar. Onun da bir kadın metresiyle birlikte oraya geldiğini zanneder. Yüksek bir sesle ona bağırarak onu bir kadınla yakaladığını ve boşanmak istediğini söyler. Fakat Monsieur De Rose Bouton sakindir. Yanındaki kadın da son derece sakin bir şekilde Monsieur De Rose Bouton'a sakin olmasını söyler. Kendisinin Monsieur De Rose Bouton'un metresi olmadığını, polis hafiyesi şefi olduğunu söyler. Bunu duyan Mademe de Rose Bouton korkusundan ve şaşkınlığından bayılıp yere düşer.

Bu olaydan sekiz yıl sonra, İstanbul'un Aksaray semtinde orta halli bir zatın konağına o evdeki çocuklara mürebbiyelik yapmak için bir madam girer. Kendini ev sahibine madam Julie Marcos diye tanıtan bu kişiyi ev sahibi Rosette tanır. Ona şöyle der. "Madam siz Julie Marcos değilsiniz. Sabık Madame La Baron De Rose Bouton'sunuz. Ben de sabık dikişçi Rosette ve halen Madam Abdullah Nahifi'yim" der ve onu mürebbiyeliğe

kabul etmez.Yazar, okuyucuya evlerine alacakları mürebbiyelerin geçmişlerini çok iyi araştırmalarını tavsiye ederek romanı bitirir.

Roman Paris'te geçtiği için romanda geçen kişilerden Abdullah Nahifi ve arkadaşları dışında hepsi Hıristiyan'dır.

Müslüman Olanlar: İstanbul'dan Parise hukuk öğrenimi görmek için gelen Müslüman Abdullah Nahifi, Abdullah'ın Osmanlı sefaretindeki arkadaşları.

HıristiyanOlanlar: Madame La Baron De Rose Bouton, Monsieur De Rose Bouton, Abdullah'ın kendisi için kavga ettiği sonra sevdiği Fransız kızı Rosett, Abdullah'ın kavga ettiği ve sonra düello yaptığı Tıp Fakültesi öğrencileri, Abdullah'ın komşusu yaşlı kadın Michele, kendini Abdullah Nahifi olarak tanıtan Lübnanlı Hıristiyan Abdullah Recani, Polis hafiyeleri.

1.1.19. İKİ HEMŞİRE[43]

Romanda sadece bir yerde, Rukiye'nin bazen namaz kılmasından ve bir de etraftan toplanan insanların Şerife'nin cenaze namazını kılmasından başka, kahramanların dini duygularından ve inanç unsurlarından hiç bahsedilmemiştir.

Yazar, bir gün Halep'te dolaşırken, hayvanların üzerinde yaşlı bir kadın ve iki kız görür. Bunlar Şamdan gelmektedirler. Bu iki kızın güzelliği yazarın dikkatini çeker. Uzun bir süre onları unutamaz. Bir gün arkadaşı ile konuşurken bu kızların akibetlerinin ne olduğunu sorar. Arkadaşı da isterse kendisini onlara götürebileceğini söyler. Bir akşam birlikte bu iki kızın kaldığı eve gitmek için yola çıkarlar. Karanlık ve dar sokaklardan geçerek bu kızların kaldığı eve girerler. Onları yaşlı bir kadın karşılar. Kızlardan küçüğünün adı Şerife'dir. Büyüğünün ismi ise Zenup'tur. Arkadaşının verdiği bilgiye göre, bu yaşlı kadın bu iki kızkardeşin halalarıdır. Rukiye ismindeki bu yaşlı kadın, vaktiyle Şam'ın en şöhretli aşüfte kadınlarındandır. Bu iki kızın anne ve babaları ölünce kızlar halaları Rukiye'nin elinde kalırlar. Halalarının bulunduğu fuhuş ortamını tanıyarak büyürler.

[43] Ali Kemal, "*İki Hemşire*",İstanbul, 1899,İkdam Matbaası, 100 s.

Bir gün Rukiye bir suçtan dolayı hapise girer. Yalnız kalan kızlar bir iki ikişinin iğfaliyle bozulurlar. Bunlar da halaları gibi aşüfteliğe başlarlar. Kızlardan Şerife'nin şöhreti bütün Şam'a yayılır. Rukiye hapisten çıkar. Şamda başka aşüfteler türeyince onlarla rekabet edemeyen Rukiye, kızları alarak Halep'e gelir.

Yazar, o akşam arkadaşıyla birlikte bu kızların evine gittiğinde Şerife bunlara darbuka çalarak dans eder. Arkadaşı üst üste rakı içerek keyiflenir. Diğer kız Zenup rahatsızdır. Önce odaya gelmez. Fakat Rukiye'nin zoruyla odaya getirilir. Bu durum yazarın gözünden kaçmaz. Zenup bu işlerden nefret etmektedir. Ama mecbur olarak yapmaktadır. Arkadaşı, Şerife'yi alarak bir odaya geçer. Rukiye, Zenup'un da kendisi için hazırlanacağını yazara söyler. Bu durumdan iğrenen yazar, Rukiye'nin avucuna birkaç mecideye sıkıştırır. Kendisinin de bu akşam biraz rahatsız olduğunu ayrıca vaktinin de müsait olmadığını söyleyerek oradan ayrılır.

Arkadaşı, Şerife'ye âşık olur. Ona nikâh kıymak ister. Şerife buna güler. Kendisinin bu hayata alıştığını herkesle birlikte olmak ve onları eğlendirmek istediğini; eğer kendisini nikâhla alırsa evde ikisi baş başa yalnızlıktan patlayacaklarını söyler. O zaman bu işin hiçbir tadının kalmayacağınını dile getirir. Arkadaşı, eğer bu teklifi Zenup'a yapsaymış Zenup'un bu teklifi hemen kabul edeceğini yazara ifade eder.

Rukiye'nin başından örtü elinden tesbih düşmez. Zaman zaman da namaz kılar (s.48). Şerife, bazen hoşuna giden bir erkek yanına düştüğü zaman ona her türlü cilveyi ve şehvetin çeşitlerini gösterir, aşüfteliğini pek açığa vururmuş. O zaman Rukiye, yarım ağızla "ayıptır, haramdır, günahdır." dermiş (s. 48).

Yazar, arkadaşını o gece orada bırakıp ayrıldıktan bir iki gün sonra arkadaşının evine gider. Onu yatakta bulur. Arkadaşı çok yorgun olduğunu Şerife'nin kendisini çok yorduğunu söyler. Ama ne olursa olsun ona âşık olduğunu ondan vazgeçemeyeceğini dile getirir. Yazar ona fazla bir şey söylemeden ayrılır. Uzun bir süre görüşmez. Bu arada yazar bir konsolosun haftada bir kere verdiği baloya katılır. Orada iki madmazel görür. Bunlar viva ve Selva'dır. İkisi de güzel kızdırlar. Yazarın gönlü Viva'ya meyleder. Onunla dans eder. Fakat Viva bir tüccara nişanlanır. Sonra onunla evlenir.

Yazarın başka bir arkadaşı daha vardır. Bu zabit arkadaşının bütün düşünce ve duyguları yazarla uyuşmaktadır. Yazar onunla Viva hakkında uzun uzun konuşur, dertleşir.

Yazar yine bir gün Şerife'ye âşık olan arkadaşının yanına uğrar. Arkadaşı Şerife'den dert yanar. Fakat ondan vazgeçemeyeceğini söyler. Buna dayanamayan yazar ona ağır bir nasihat verir. Arkadaşı dediklerinin doğru olduğunu fakat kalbine söz geçiremediğini söyler. Ayrıca Şerife'nin dört aylık gebe olduğunu da ekler. Şerife başka bir kişiden hamile kalmıştır. Bu iki arkadaş konuşurken kapı çalınır. İçeriye Rukiye girer. Çok telaşlıdır. Yazarın arkadaşına bir şey söylemek ister. Yazardan çekinmektedir. Bunu anlayan yazar oradan ayrılarak evine gelir. Fakat yaşlı kadının telaşının sebebini çok merak eder. Ertesi gün tekrar arkadaşının evine gider. Kapıda birkaç hamal vardır. Avluya girince arkadaşını görür. Arkadaşı sanki yirmi yıl yaşlanmış haldedir. Daha ne olduğunu sormadan arkadaşı yazara, felakete bak! Şerife öldü" diye haykırır. Yazar çok üzülür. Kapıda beklerler. Şerife'nin cenazesi hazırlanır. Tabut birkaç hamalın sırtında taşınır. Tabut'un ardında yazar ve arkadaşı arkada da Şerife'nin halası Rukiye ve ablası Zenup yürürler. Zenup Şerife'yi çok sevmektedir. Onu korumak için elinden gelen her şeyi yapmıştır. Bu yüzden çok perişandır. Yazar Şerife ile Viva'yı karşılaştırarak birinin zilletini diğerinin saadetini anlatır. Şerife'yi bu hale getiren insanlara lanet eder.

Tabut mezarlığa götürülürken çevreden gelen insanlar tabutu taşımaya yardım ederler. Küçük bir mescitte cenaze namazını kılarlar (s.71). Şerife'yi defnedip dönerlerken Frenk mahallesinden geçerler. Oradaki kiliseden çan sesleri gelir (s.73). Yazar bu çan seslerinden rahatsız olur. Kiliseden bölük bölük insanlar çıkmaktadır. Viva nişanlısıyla kol kola girmiş bir şekilde kiliseden çıkar ve evine doğru uzaklaşır.

Şerife'nin vefatından sonra yazar arkadaşıyla aylarca görüşmez. Ondan uzak durmak istemektedir. Arkadaşlığa bir vefa olsun diye yine bir gün arkadaşının evine gider. Arkadaşı evinde birkaç kişiyle kumar oynamaktadır. Kumar saatlerce sürer. Yazar yukarı katta kitap okur, düşünür. Kumar biter. Kumarı bir kâtip kazanır. Diğerleri beş parasız kalırlar. Sızlanmaya başlarlar. Fakat bu hallerinden ibret almadan içki sofrası kurulur. İyice sarhoş olurlar. Yemekler gelir. Sarhoşlar yemekleri berbat ederler. Yazar sofradan kalkar. İçki sofrasıyla, kumarla ve yemeklerle tatmin olmayan bu sarhoşlar eğlencelerini devam ettirmek için başka eğlence yerlerine gitmeye karar verirler. Fakat ceplerinde para olmadığı için paralarını kumarda kaptırdıkları kâtip arkadaşlarından isterler. Herbiri saatini rehin vererek beş lira borç alırlar. Bunların haline ibretle ve acıyarak bakan yazar, oradan savuşarak evine gelir.

Bir süre sonra yazarın arkadaşı Şerife'nin acısına dayanamayarak intihar eder. Yazar, arkadaşının ölümüne, Şerife'nin ölümüne acıdığı kadar acımaz. Çünkü arkadaşının son zamanlarındaki halinden intihar edeceğini herkes beklemektedir. Fakat Şerife'nin karnındaki bebeğin zorla düşürtülmeye çalışılması sonucu feci ölümü yazarı çok üzer.

Rukiye, bu olaylardan sonra yazarı evine davet eder. Yazar bu davete gider. Çalgıcılar çalarlar. Zenup ud çalar. Fakat kardeşinin acısından o kadar içli çalarki diğer çalgıcılar bile hayret ederler. Uzun bir süre çaldıktan sonra gözlerinden yaşlar gelmeye başlar. Udu bir tarafa atar ağlamaya ve feryat etmeye başlar. Yazar ve orada bulunanlar onu teskin etmeye çalışırlar. Bir kadeh rakı içirirler. Dışarı çıkar. Boş kadehi kırarak elini keser. Yüreğinin acısını elinin acısıyla dindirmeye çalışır. Müdahale ederler. Zenup inlemeye devam eder. Ayrıca Zenup iki de bir öksürmektedir. Yüzünün solukluğundan yazar onun verem olduğunu anlar. Bu hale daha fazla dayanamayan yazar, cebindeki paraların hepsini Rukiye'ye vererek orayı terk eder. Eve geldiği zaman Zenup'un inlemeleri, feryatlarını ve öksürüklerini hala duyar gibi olur.

Yazıhanesinin üzerinde bir davet mektubu görür. Bu Viva'nın kız kardeşi Selva'nın düğün davetidir. Yazar, bu kızın saadetine sevinir. Fakat Şerife'ye ve Zenup'a olan acısı bir kat daha artar.

Roman kişilerinden ikisi dışında diğerleri Müslüman'dır.

Müslüman Olanlar: Yazar, yazarın Şerife'ye âşık olan arkadaşı, Şerife ve Zenup adındaki iki kız kardeş, bu kızların halaları Rukiye, yazarın arkadaşının evinde kumar oynayan kâtip ve diğerleri.

Hıristiyan Olanlar: Viva ve Selva ismindeki iki kızkardeş.

1.1.20. ÇÖLDE BİR SERGÜZEŞT[44]

Ali Kemal'in bu romanında kahramanların dini duygularına veya inanç unsurlarına hiç değinilmemiştir.

Suphi Efendi, İstanbul'da bir dairede memurdur. Yaptığı bir yanlış yüzünden işinden uzaklaştırılmış yıllarca süren mahkemeler sonucu tekrar işine dönmüştür. Fakat rütbe ve maaş düşürülmesiyle Arabistan'ın bir beldesine gönderilir. Suphi Efendi, yaşlı hanım'ı öldükten sonra yanlarında besleme olarak çalışan Saffet Hanım'ı alır. Suphi Efendi'nin büyük Hanım'ından Seher isminde bir kızı vardır. Saffet Hanım'dan da bir kızı olur. Onun ismi de Nevber'dir.

Seher'in Fahriye, Hayriye, Aliye ve Melek adlarında arkadaşları vardır. Seher güzel bir kızdır. Eline geçirdiği kitapları ve arkadaşlarının getirdiği gazete ve dergileri okuyarak kendi kendini yetiştirir. Bilgisinden ve güzel ahlakından dolayı arkadaşları arasında çok sevilmektedir.

Suphi Efendi daha önce görev yerine gider. Birkaç ay sonra da Seher, üvey annesi ve kardeşi ile birlikte babasının yanına gitmek için yola çıkar. Vapurla, arabayla ve kervanlarla günlerce yolculuk yaparlar. Sonunda babasına kavuşurlar. Bir süre sonra Seher, bu çöl ortasındaki küçük yerde sıkılmaya başlar. Çünkü ne bir ağaç, ne bir dağ, ne de eğlenecek bir şey vardır. Her taraf düzlük ve çöldür. Seher, arkadaşı Hayriye'ye yazdığı bir mektupta buradaki vaziyeti anlatarak şikâyette bulunur. İstanbul'u ve arkadaşlarını çok özlediğini anlatır.

Suphi Efendi, karısı Saffet Hanım'ın teşvikiyle Seher'i evlendirmek ve başlarından atmak ister. Nahiyeye memur olarak gelen Recep Efendi'ye Seher'i vermek isterler. Seher'in de gönlünde Recep Efendi' ye karşı duygular uyanır. Fakat Recep Efendi'nin bir akşam sarhoş olarak söylediği kötü sözler ve Suphi Efendi'ye Şam'dan gelen bir mektup üzerine Recep Efendi'nin evli olduğu anlaşılır. Seher hayal kırıklığına uğrar. Bir müddet sonra yeni gelen Nahiye müdürünün oğluyla evlendirmek isterler. Fakat çocukta Frengi hastalığı olduğu anlaşılır. Seher ikinci kez hayal kırıklığına uğrar.

---

[44] Ali Kemal, "*Çölde Bir Sergüzeşt*", İstanbul, 1900, İkdam Matbaası, 77 s.

Seher, arada arkadaşı Hayriye ile mektuplaşmaktadır. Hayriye'nin gönderdiği mektupta yazdığına göre arkadaşları Fahriye, Şadi Bey isminde birisiyle evlenmiştir. Fakat Şadi Bey çok yakışıklı, Fahriye ise zengin olmasına rağmen biraz çirkin olduğu için Şadi Bey Fahriye'ye kötü davranır. Ona şaşı kız diyerek hakaret eder. Bu olaydan sonra boşanırlar. Fahriye bu olayı unutmak için devamlı para harcar. Konaklarını yıktırıp yerini satarlar. Diğer arkadaşları Aliye de evlenir. Onun durumu nisbeten iyidir.

Seher'in bu çöl ortasındaki nahiyede tek tesellisi küçük kardeşi Nevber'dir. Nevber'in kendisine abla diye seslenmesi onun için bir hayat sevincidir. Fakat Nevber, bir sabah ağlayarak kalkar. Kuşpalazı hastalığına tutulduğu anlaşılır. Bütün tedavilere rağmen birkaç gün içinde ölür. Bu olay Seher'i derinden etkiler. Hergün evin karşısındaki Nevber'in gömülü olduğu tepeye gider. Orada Nevber'in mezarı başında ağlar. Bu acılarını arkadaşı Hayriye'ye yazdığı mektubunda anlatır.

Çocuğunu kaybeden Saffet Hanım'ın hırçınlığı gün geçtikçe artar. Çocuğun ölümünden Seher'i sorumlu tutmaya çalışır. Rahat vermez. Onu evden uzaklaştırmak için her gün Suphi Efendi'ye söylenir.

Seher bir gün kendisiyle baş başa kalmak ve üzüntüsünü gidermek için çöle doğru gider. Bir süre gezdikten sora eve döner. Evin kapısını açık bulur. İçeriye girip yukarı çıkar. Üvey annesi Saffet Hanım'ın odasından fısıltılar gelir. Kapının aralığından içeriye bakınca babasının yanında kolculuk yapan Hasan'ı görür. Saffet Hasan'la aşk alışverişi içine girmiştir. Seher yavaşça odasına çekilir. Hasan önde Saffet arkasında aşağı inerler. Hasan çıkar gider. Bu olayı hiç kimseye anlatmaz. Çünkü anlatsa da kimsenin inanmayacağını bilir. Eğer babası inansa bile üzüntüden başına bir şey geleceğinden korkar. Seher, arkadaşı Hayriye'den aldığı mektuplarda, Fahriye'nin üzüntüden ve sefaletten verem olup öldüğünü, Melek'in de kocasının çok kötü huylarının olduğunu bu kötü huyları sebebiyle bütün servetini batırdığını ve her gün intihara kalktığını öğrenir. Melek kocasının intihar edeceği tabancayı alıp saklamak isterken yere düşürür. Silah ateş alır ve elinden yaralanır. Bu yara ile yatağa düşer. Hamile olduğu için çok kötü haller yaşar. Aliye'nin kocası ise Beyoğlu'nda aşüfte karılarla düşüp kalkar. Adı bir cinayete karışır. Küreğe mahkûm edilir. Aliye bir nevi dul kalır. Seher bu haberler üzerine çok üzülür.

Seher, her zaman gittiği çöldeki harebelerde gezerken birkaç bedevi arap yanına gelir. Bunların içinde birisi Seher'e dikkatle bakar. Bir iki beyit şiir söyler. Seher de ona bakar. Delikanlı çok yakışıklıdır. Seher evine gitmek ister. Yol verirler. Eve gelir. Günlerce o gencin hayaliyle meşgul olur. Onunla evlenmek anne olmak ister. Duyguları bunu isterken mantığı bu düşünceyi reddeder. Çünkü bu bedevi gençle evlenmek demek bütün medeni hayattan uzaklaşmak ve ebedi olarak İstanbul'u ve arkadaşlarını görememek demektir.

Bir gün Suphi Efendi'nin yanına birisi gelir. Buraya yeni gelen Şeyhin, Suphi Efendi'nin kızı Seher'i oğlu için istediğini haber verir. İki yüz lira da para vereceğini vaad ettiğini söyler. Suphi Efendi ilk önce buna karşı çıkar. Kızının bir bedevi ile evlenemeyeceğini babalık duygusuyla düşünür. Fakat karısı Saffet Suphi Efendi'yi hem azarlar hem de ikna ederek onu bu düşüncesinden vazgeçirir. Suphi Efendi meseleyi Seher'e söyler. Seher bunu reddeder. Ağlar, yalvarır. Suphi Efendi onu ikna etmeye çalışır. Yarına kadar kesin cevabını vermesini isteyerek yanından ayrılır. Seher bir gün boyunca kendi kendine düşünür, hayaller kurar, ağlar. Düşüncesi bu işin olamayacağını söylese de duyguları biraz yumuşar. O gençle mutlu olabileceğini hisseder. Bu evliliği kabul etmekle de babasını Saffet'in azarlarından kurtarabileceğini, yaşlı babasının mutlu olabileceğini de düşünerek kabul eder. Nikâh kıyılır.

Seher, nikâhtan birkaç gün sonra arkadaşı Hayriye'ye acı ve hüzün dolu bir veda mektubu yazar. Bu evliliğe mecbur olduğunu bir daha kendilerini ebedi olarak göremeyeceğini bu ayrılığın kendisini büyük acılara gömdüğünü yazar. Son bir kez cevap yazmasını rica eder.

Seher evlenip evden ayrıldıktan sonra Saffet Suphi Efendiye bir süre yumuşak davranır. Paraları çekip kendi eline alır. Suphi Efendi'nin şehvet duyguları teskin olup babalık şefkati galeyana gelince kızı Seher'e yaptığı fenalığı açıkça görmeye başlar. Şiddetli üzüntü duymaya başlar. Bu üzüntülerinden dolayı daha önceden beri baş göstermiş olan sinir rahatsızlıkları kendisini tekrar yoklamaya başlar. Artık bastonuyla daireye gidip gelir.

Bir sabah yine daireye gelir. Bir saat sonra rahatsızlanır. Eve gidip istirahat etmek ister. Eve geldiği zaman Saffet'in odasından konuşmalar, gülüşmeler duyar. Yavaşça odanın kapısına gelir. Kapıyı açar. Saffet'in Hasan'la seviştiğini görür. Buna dayanamaz,

kendinden geçer bayılır. Tabibler gelir, kan aldırırlar. Türlü ilaçlar yaparlar. Fakat Suphi Efendi'ye gelmiş olan felçliği tedavi edemezler. Birkaç gün sonra gördüklerini hiç kimseye anlatamadan ölür. Birkaç gün sonra Saffet âşığı Hasan'la Şam'a kaçar orada aşüftelikte adı duyulur.

Hayriye, Seher'in gönderdiği acı dolu veda mektubuna cevap verir. Mektup Suphi Efendi'nin dairesine gelir. Fakat bir sene ortalıkta kalır. En sonunda bir meraklının eline geçer. Hayriye mektupta, önce Seher'e çok üzüldüğünü yazar. Fakat arkadaşları Fahriye'nin, Aliye'nin ve Melek'in başlarına gelenleri, kocalarının onlara yaptıklarını anlattıktan sonra eğer kendi kocası bir vahşi bedevi bile olsa kendisini sevecekse oralarda kalmasının daha iyi olacağını yazar. O vahşi medeniyetsiz bedevilerin, İstanbul'daki medeni insanlara bu hususta ders vereceklerini de ekler.

Yazar, bu romana konu olan olaylardan yıllar sonra Halep'e gider. Oraları gezer. Seher'in hatıralarıyla gözleri yaşarır. Bir köyün yanından geçerken su doldurmak için gelen kızların arasında sapsarı saçları ve güzel gözleriyle bir kız görür. Bu kız yazara bakar. Yazar bu kızın yüzünü unutamaz. Bu kız, Seher'in kızıdır.

Romandaki Kişiler

Romandaki kişilerin hepsi Müslüman'dır. Bunlar:

Suphi Efendi, Suphi Efendi'nin ikinci karısı Saffet Hanım, Suphi Efendi'nin kızı Seher, Seher'in İstanbul'daki arkadaşları Hayriye, Fahriye, Aliye ve Melek. Suphi Efendi'nin dairesinde çalışan Recep, Saffet Hanım'ın âşığı Hasan.

1.1.21. MÜŞÂHADÂT-I ŞAİRÂNE yahut VUSLAT-I ÂŞIKÂNE[45]

Mehmet Cemal'in bu romanında, kahramanların dini inanç ve ibadetlerine pek yer verilmemiştir. Yazar sadece tabiatı anlatırken bir iki yerde bu güzelliklerin Allah tarafından vücuda getirildiğinden söz eder. Ayrıca romanın içinde anlatılan hikâyede birer kez Ortodoks mezhebi ve kilise sözü geçer.

[45] Mehmet Cemal**,** "*Müşâhadât-ı Şairâne Yahut Vuslat-ı Âşıkâne*"**,** Dersaadet, 1897, Mahmud Bey Matbaası, 29 s.

Yazar, bir bahar günü kardeşinin boğazdaki yalısına gezmek için gider. Oradaki manzaraya ve güzelliklere hayran olur. Bu güzellikleri şairane bir tarzda tasvir eder. Tabiatın bu güzelliklerine olan hayranlığını sık sık vurgulayan yazar, bu güzelliklerin ilahi sanatkâr olan Allah tarafından yapıldığını ve herkesin buna hayran kaldığını dile getirir (s.4).

Yazar ve kardeşi köşkün bahçesinde bülbül sesleri arasında gece mehtabı seyrederler. Uyumak için odalarına çekilirler. Fakat yazarın kardeşi, yazarın odasına gelip uykusunun kaçtığını kendisiyle terasa gelip oturmasını ve orada kendisine bir hikâye anlatacağını söyler. Terasa çıkıp bülbül seslerini tekrar dinlerler ve kardeşi hikâyesine başlar.

Ortodoks mezhebine mensup yirmi beş yaşlarında Yorgi isminde yakışıklı ve zeki bir delikanlı vardır (s. 9). Yorgi mekteb-i sultani mezunudur. Çok efendi ve dürüst bir gençtir. Zengin ve iyi kalpli bir tacirin yazıcılığını yapmaktadır. Yorgi'nin kötü alışkanlıkları olmadığı ve bu aileyi kendi ailesi gibi benimsediği için, yazıcılığını yaptığı ailenin güvenini kazanmıştır. Bu ailenin matmazel Aleksendra isminde bir kızı vardır. Yorgi ile birbirlerini sevmektedirler. Yorgi'nin vefat etmiş olan amcasının eşi ve Sofi isminde bir kızı vardır. Yorgi yengesini ve amcası kızı Sofi'yi himaye etmekte ve onların ev idarelerini de yerine getirmektedir.

Yorgi bir gün Filip isminde yakışıklı, terbiyeli ve ahlak açısından çok meziyetli ve hukuk mektebinden mezun olan arkadaşını yengesinin Feriköydeki konağına götürerek bu aile ile tanıştırır. Filip'in bu konağa gidiş gelişleri sıklaşır. Sofi ile Filip birbirlerine âşık olurlar. Yorgi'nin Efendisi Filip'in ahlaki meziyetini beğenir. Bu gencin aile geçindirebileceğini ifade eder. Sofi ile Filip'in evlilik zamanı yaklaştığı zaman Filip memleketi olan Pire'ye gidip ailesinden evlilik için izin almak istediğini ve hemen döneceğini söyler. Sofi, Filip'e orada başka biriyle evlenme ihtimalinin olduğunu kendisini burada yüz üstü bırakacağını söylediği zaman Filip buna karşı çıkar. Asla böyle bir şeyin olmayacağını, kendisini terkedip başka biriyle kesinlikle evlenmeyeceğini Sofi'ye söyler.

Filip, Pire'ye anne ve babasının yanına döner. Filip ailenin tek evladıdır. Babası da zengin bir tüccar olduğu için Filip'i işlerin başına geçirip evlendirerek burada alıkoymak ister. Filip buna ne kadar karşı çıksa da anne ve babasıyla baş edemez. Sabredip işi oluruna bırakır. Sofi'ye bir telgraf çekerek gelemeyeceğini söyler. Sofi buna çok üzülür.

Hastalanır. Yorgi, amcasının kızını eğlendirmek ve onu teselli etmek için efendisinden izin alarak amcasının konağına giderek Sofi'yle gezip dolaşır.

İşlerin Filip'e devri sırasında yapılan hesaplamalarda bin liralık bir açık çıkınca babası bu para açığına haddinden fazla sinirlenir ve felçlik geçirir. Doktorların tedavisi fayda vermez. Birkaç gün içinde ölür. Filip ve annesi babasının ölümüne çok üzülmekle birlikte tecelliyat-ı ilahiyeye rızadan başka çare olmadığını kabul ederler (s. 19). Babasının naşı kilisede ayin yapıldıktan sonra defnedilir (s 19).Filip, babasının ölümünden sonra hastalanıp yatağa düşer. Bir ay hasta yatar. Doktorlar hava değişimi önerirler. Bunu duyan Filip annesine İstanbul'a gitmek istediğini söyler. Eğer oraya giderlerse iyileşeceğine inandığını, çünkü orada sevdiği bir kız olduğunu söyler. İşlerini güvendikleri bir notere bırakarak anne oğul İstanbul'a gelirler. Filip'i İstanbul'da Yorgi ve Efendisi ile Sofi ve annesi karşılar. Güzelce ağırlanırlar. Filip'in annesi kendilerine gösterilen bu ilgi ve ikramdan dolayı çok memnun olur. Her iki tarafın ailesi gezmelere çıkarlar. Piknikler yaparlar. Bunları bir bahçe ortasında yapılmış olan güzel bir köşke yerleştirirler. Ziyafetler verilir. Ana oğul kendilerine sunulan bu nimetlere çok şükrederler. On beş gün sonra…ismindeki Ortodoks kilisesinde (s. 29) bu iki çiftin yani Yorgi ile matmazel Aleksandra'nın ve Filip ile Matmazel Sofi'nin nikâh törenleri yapılır. Herkes bu mutlu çiftleri tebrik eder. Bu iki genç çiftler Yorgi'nin Heybeli adadaki köşkünde balaylarını geçirirler.

Romandaki Kişiler

Romanda yazar ve yazara hikâyeyi anlatan kardeşinin dışındaki bütün kahramanlar Hıristiyan'dır.

Hıristiyan Olanlar: Yorgi, Yorgi'nin Efendisi, Efendisinin Hanımı, efendisinin kızı Matmazel Aleksandra, Yorgi'nin amcasının Hanımı, amcasının kızı Sofi, Sofi'nin sevgilisi Filip, Filip'in anne ve babası, Noter.

1.1.22. DİLAVER[46]

Fazlı Necip'in *Dilaver* adlı romanında kahramanların dini inanç, duygu ve ibadetlerine fazla yer verilmemekle birlikte yine de birkaç yerde Allah'ın emri, mucizesi, namaz, cennet, şehitlik, günah ve nikâh gibi dini konulardan söz edilmiştir.

Romandaki olaylar Selanik'in bir köyünde ve Türk Yunan savaşı zamanında geçer. Roman köy halkının savaşa gidecek gazileri yolculamasıyla başlar. Savaşa gidecek gazilerin içinde köyde çok sevilen Dilaver de vardır. Herkesin gözü Dilaver'dedir. Gazileri yolculamaya gelenlerin arasında Dilaver'in eski sevdiği Nedime ve nişanlısı Binnaz da vardır. Nedime ve Binnaz ağa kızlarıdır. Nedime görgülü, ağırbaşlı, iyi ahlaklı ve güzel bir kızdır. Binnaz da çok güzeldir. Fakat son derece kıskanç ve kibirlidir. Dilaver'i yolcularken tavırlarıyla Nedime'ye kibirlenir. Binnaz'ın bu hareketini kadınlardan bazıları görür. Gazileri yolculadıktan sonra köye dönerlerken iki kadın Dilaver hakkında konuşular. Kadının biri köye yeni gelin gelen diğer bir kadına Dilaver, Binnaz ve Nedime'nin arasında daha önce geçen olayları anlatır.

Dilaver daha önce o köyde çobanlık yapmıştır. Osman Kâhya'nın evine çobanlık sebebiyle girip çıkar. Osman Kâhya'nın kızı Nedime ile birbirlerini severler. Kırlarda birlikte dolaşıp görüşürler. Bu aşk köyde duyulur. Bu arada Mehmet Ağa'nın kızı Binnaz da Kel Hacı'nın oğlu Hüseyin'e nişanlıdır. Dilaver'i askere alırlar. Dilaver askere fakir bir çoban olarak gider. Nedime sararıp solar. Dilaver'e olan sevgisinden dolayı bütün evlilik tekliflerini reddeder. Kendi haline bırakırlar. Dilaver askere gittikten sonra dayısı ölür. Dayısının bütün malı tek mirasçısı olan Dilaver'e kalır. Dilaver askerden hem zengin hem de okuma yazmayı ve güzel konuşmayı öğrenmiş olarak döner.

Dilaver askerden dönmezden önce Binnaz'ın nişanlısı Hüseyin'i de askere alırlar. Kel Hacı oğlunun yerine birisini askere göndermek ister. Fakat Binnaz, Nedime'nin sevdiği Dilaver askere gittiği ve Nedime de onun yolunu gözlüyor diye bu durumu kıskanan Binnaz ille de nişanlısı Hüseyin'in askere gitmesini ister. Bütün köylü buna şaşırır.

---

[46] Fazlı Necip, "*Dilaver*"İstanbul, 1900, Başer Matbaası, 191 s.

Dilaver askerden döndükten sonra Selanik'ten bir usta getirir. Güzel bir ev yaptırır. Konuşması ve okumasıyla herkesi şaşırtır. Artık herkes Dilaver'i bir çoban değil bir efendi olarak görür. Köyün ağaları bile Dilaver'in güzel konuşması yanında konuşmaktan utanırlar.

Binnaz daha önce Nedime'nin bir ağa kızı olmasına rağmen Dilaver gibi bir çobanı sevmesini alaya almaktadır. Fakat Dilaver'in bu hali karşısında onu Nedime'nin elinden almak hevesine düşer. Dilaver'i baştan çıkarır. Görüştükleri köyde duyulur. Dilaver, Binnaz'ı ister. Köyün imamı ve ileri gelenleri bir asker nişanlısının başkasına verilemeyeceğini söyleyerek buna karşı çıkarlar. Hüseyin'i beklerler. Hüseyin askerden döndükten sonra Dilaver onu zorla razı eder. Binnaz Dilaver'le nişanlanır. Aslında Hüseyin, Binnaz'ı parası için sevmektedir. Binnaz da Dilaver'le sırf Nedime'yi kıskandığı için nişanlanır.

Dilaver ve Hüseyin köyün diğer delikanlıları ile savaşa yolculanırken Dilaver, Binnaz'la nişanlıdır. Nedime sevdiği Dilaver'in savaşa gitmesine son derece üzülmekte; fakat Binnaz, nişanlısı Dilaver'in ayrılığından Nedime kadar üzüntü çekmemektedir.

Türk Yunan savaşı başlar. Düşmana yapılan hücumlarda ve taarruzlarda Dilaver en ön saflarda bulunur ve çok kahramanlıklar gösterir. Dilaver'in bu kahramanlıkları komutanların dikkatinden kaçmaz. Dilaver'le komutanı, şehitlik ve gazilik hakkında konuşurlar. Komutanı Dilaver'e kendisi gibi namuslu bir gazinin de şehitler gibi cennette Allah'ın nimetlerinden faydalanacağını söyler (s. 39).

Kazanılan ilk zaferden sonra tabur dinlenir. Dilaver'in taburuna ileride düşmanın olduğu haberi gelir. Tabur düşmanın olduğu yere doğru hareket eder. Hücumdan önce taburun dinlenmesi için mola verilir. Asker dinlenmek için dağılır. Kimisi sigarasını içer. Kimisi peksimetini yer. Kimisi de sabah namazını kılar (s. 45).

Hücuma geçmek zamanı gelir. Hazırlıklar yapılırken Dilaver, köylüsü olan Hüseyin'le karşılaşır. Konuşurlar. Hüseyin, Dilaver'e kinli bir şekilde bakarak hainliğini dile getiren sözler söyler. Hücum başlar. Bütün hücumlarda taburun arkasında kalan Hüseyin bu hücumda en ileride olan Dilaver'in arkasından ayrılmaz. Savaş bütün dehşetiyle devam eder. Toplar ateş saçmaktadır. Osmanlı ordusu üç koldan ilerler. Dilaver'in bulunduğu tabur üzüm bağları arasında ilerler. Dilaver bir anda arkasında bir acı

duyar. Sıcak bir şeyin içine aktığını hisseder. Kendinden geçer. Uyandığında gecedir. Seslenir, kimse cevap vermez. Çok susuzluk çeker. Hararetinden Kendi kendine "Ah! Niçin gözümü açtım Niçin şehit olmadım… Şehit olsaydım şimdi artık cennette, rahatta bulunacaktım" diye söylenir (s. 53). Birkaç kere bağırır. Az ileride bir inilti işitir. Bu da yaralı bir askerdir. Ayağından yaralıdır. Yarası Dilaver'inki gibi ağır değildir. Sürünerek gelir Dilaver'e su verir. Silahıyla boşluğa ateş eder. Bu işaret sesini duyan Osmanlı askeri gelip onları bulur.

Dilaver, hem yarası ağır olduğu ve hem de o yaralı haliyle mataradaki bütün suyu içtiği için hummaya tutulur. İki aya yakın kendinden geçmiş bir şekilde komada kalır. Doktorlar neredeyse ümidi keserler. İki aydan sonra uyanır. Diğer yaralıların yanına alırlar. Birkaç gün geçer. Dilaver'in dikkatini bir şey çeker. Komutanlar ve doktorlar diğer yaralıların yanına gittikleri zaman onlara güzel sözlerle hitap etmekte ve büyük bir şefkat göstermektedirler. Fakat Dilaver'in yanına geldikleri zaman hiçbir şey konuşmuyorlar, yüzlerini ekşitiyorlar. Dilaver bir soru sorduğu zaman ya cevap vermiyorlar ya da azarlar gibi veriyorlar. Bu duruma çok üzülür. Ama bir şey diyemez. Bunu kabullenir. Madalya verilme günü yaklaştığı zaman, bir askerle konuşurken, her şeyi öğrenir. Asker, Dilaver'e madalya verilmeyeceğini söyler. Dilaver'in bunun nedenini sorması üzerine asker, yarasının arkadan olduğunu, düşmana karşı savaşan bir askerin yarasının kesinlikle önden olacağını, Dilaver'in savaştan kaçtığı için yarasının arkadan olduğunu bunu doktorların komutanlara söylediğini ve herkesin de bunu duyduğunu söyler. Dilaver duyduklarına inanamaz, çok üzülür. Derdini kimseye anlatamaz. Anlatsa bile kimseyi inandıramayacağını bilir.

Dilaver, yarasıyla ve bu üzüntüsüyle uğraşırken Hüseyin, planlarını yapmaya uğraşmaktadır. Mütareke imzalandığı için taburdaki askerler beklemektedirler. Askerler çevredeki bahçelere giderek aç karnına meyve yerler. Meyvenin üzerine pınarlardan soğuk su içerler. Daha sonra çimenlerin üzerinde rüzgâra karşı uyurlar. Bu şekilde yatan askerler sıtmaya tutulurlar. Sıtma hastalığı günden güne asker arasında artar. Sıtması ilerleyenleri memleketlerine gönderirler. Hüseyin de bir gün çimenlerin üzerinde uzanırken yanına gelen komutan, Hüseyin'i uyarmak için sıtmanın sebeplerini anlatır. Onun da böyle yapmaması hususunda uyarır.

Komutanın söyledikleri üzerine Hüseyin'in kafasında bir şimşek çakar. Son derece sevinir. Hüseyin de komutanın dediklerini aynen yapar. Aç karnına meyve yer. Soğuk su içer. Açıkta yatar. Sonunda sıtmaya tutulur. Verilen ilaçları yutuyormuş gibi yapar. Fakat yutmaz. Sıtması iyileşmeyince memleketine gönderilmesine karar verilir.

Memleketine gelir. Bundan sonra sıtma ilaçlarını kullanmaya özen gösterir. Beslenmesine dikkat eder. On gün içinde iyileşir. Dilaver'i sormak için gelen köylülere, Dilaver'in düşman karşısında hücumda değil; çok adi ve lüzumsuz bir şekilde hiç beklenmeyen bir yerde vurulup şehit olduğunu söyler.

Hüseyin bundan sonraki günlerini halen Dilaver'in nişanlısı olan Binnaz'a ulaşıp onu tekrar elde etmek için uğraşmakla geçirir. Günlerce Binnaz'ın evini gözetler. Bir gün yine evi gözetlerken Binnaz'ın evinden hayvanlarla birlikte küçük bir çocuğun çıktığını görür. Bu çocuk, Binnaz'ın babası Mehmet Ağa'nın çobanı Osman'dır. Çocuğu takip eder. Onunla konuşur. Eline biraz para vererek onu gece vakti kendisini Binnaz'ın evine alması için kandırır.

Bir gün sonra gece vaktinden sonra Osman Hüseyin'i içeri alır. Hüseyin Osman'ın odasında bekler. Osman sabah hayvanları götürür. Mehmet Ağa değirmene, Binnaz'ın annesi de çamaşır yıkamaya gider.

Binnaz, annesini yolcu ettikten sonra kapıyı kapatıp odasına çıkar. Binnaz, nişanlısı Dilaver'in şehit olmasına fazla üzülmez. Hüseyin'in de köye gazi madalyası takarak dönmesi üzerine düşünmeye başlar. İçten içe Hüseyin'in tekrar kendisini istemesini arzu etmektedir. Onun canını sıkan Nedime'nin kendisinden önce evlenmesi ihtimalidir. Hüseyin her şeyi göze alarak yavaşça Binnaz'ın odasına çıkar. Binnaz Hüseyin'i görünce şaşırır. Hiddetlenmek veya karşısına çıkan bu güzel fırsata sevinmek arasında tereddüt eder. Hüseyin şaşkınlığını üzerinden atarak, böyle içeri girdiği için af diler. Binnaz'ı çok sevdiğini, Binnaz'ın kendisine yaptığı vefasızlıklara rağmen ondan vazgeçemeyeceğini söyler. Bıçağını çıkarır. Tekrar kendisini istediğini eğer reddederse bıçakla kendisini öldüreceğini söyler. Binnaz buna çok sevinmekle birlikte kendisini biraz naza çeker ve utanıyormuş gibi yapar. Binnaz'ın bu halinden kabul ettiğini anlayan Hüseyin, Binnaz'ın ellerini tutar. Zaten ağır bir kız olmayan Binnaz daha önce Dilaver'le ve yine Hüseyin'le sevişmiş olduğu için kendisini kolayca Hüseyin'in kollarına bırakır. Hüseyin, Binnaz'ı

öpmeye başlar. Sevişirler. Avludan annesinin sesi gelir. Binnaz Hüseyin'i yatak dolabına saklar.

Annesi odaya geldiği zaman Binnaz'a çok acıktığını sofrayı hemen buraya sermesini söyler. Binnaz'la annesi yemek yerlerken Binnaz'ın gözü hep dolaba kayar. Annesi niçin devamlı oraya baktığını sorunca dolabın içinde bir delikten bunları gözetleyen Hüseyin korkarak geri çekilir. Hüseyin'in bu ani hareketi üzerine ileri doğru kayan yataklar dolap kapağının mandalını kırar. Hüseyin odanın ortasına yuvarlanır. Hepsi dona kalırlar. Annesi Hüseyin'i azarlayarak kovar. Binnaz'a da kızar. Fakat Binnaz kendisinin bir suçu olmadığını söyleyerek annesini bastırır.

Çoban Osman, Hüseyin'i Binnaz'la görüşmesi için içeri aldığını anasına babasına söyler. Bu haber köyde kısa zamanda yayılır. Binnaz'ın babası bu dedikoduyu duyduğu zaman hiddetlenir. Bu hiddetle eve gelir. Fakat o da yumuşar. Binnaz'ı Hüseyin'e nişanlarlar. Nikâh kıymak vakti gelir. Köydeki bütün ihtiyarlar buna itiraz ederler. Bir şehidin nişanlısının hemen başkasına nişanlanmasının doğru olmayacağını söylerler. Köyün imamı, Binnaz'ın Dilaver'e layık bir kız olmadığını bildiği için bu nikâha itaraz etmez. Bir mu'cize-i ilâhiye eseri olarak (s.115) Dilaver şehit olmazsa bile Dilaver'in Binnaz'ı almasının doğru olmadığını ifade eder. Eğer şehit olmuşsa bile Cennat-ı âliyyâta gittiğini (s.115) söyleyerek köylülerin itirazlarına cevap vererek onları susturur (s. 115).

Hüseyin, Binnaz'la nişanlanmayı başarır. Hüseyin köyde bunlarla meşgulken Dilaver de iyice iyileşmiş her şeyi hatırlamaya başlamıştır. Kendisinin vurulduğu o son hücumda Hüseyin'in hep arkasında olduğunu, hücumdan önce konuşurlarken Hüseyin'in kendisine çok kinli bir şekilde bakarak bir şeyler mırıldandığını hatırlar. Arkadan gelen kurşunun Hüseyin'in silahından başka bir silahtan çıkmadığına iyice hükmeder. Vatan için kurban olmaya giderken bir cinayet kurşununun kurbanı olması ve arkadaşlarının nazarında bir korkak muamelesi görmesi Dilaver'e çok ağır gelir. Hüseyin'e karşı kin ve hiddeti artar. Şimdi onun tek düşüncesi Binnaz'ı ne halde bulacağıdır.

Hastaneden çıktıktan sonra Selanik'e gelir. Bir handa kalır. Bir kahvehaneye gider. Orada köylüsü Talip Ağa ile karşılaşır. Binnaz'ı sorar. Talip Ağa önce bir şey söylemez. Dilaver ısrar edince Talip Ağa Binnaz'ın Hüseyin ile nişanlandığını İmam Efendi'nin de yarın nikâh işi için kasabaya geleceğini söyler. Dilaver bu duyduklarının tesiriyle sabaha kadar uyuyamaz. Sabah köye gitmek için kayığa biner.

Köylülerin köyün delikanlılarını savaşa yolcu ettikleri dere ağzında birkaç köylü kadın ve kızları çamaşır yıkamaktadırlar. Nedime de bunların arasındadır. Hüseyin ve Binnaz'ın nişanı üzerine konuşurlarken uzaktan bir kayığın gelmekte olduğunu görürler. İmam Efendi hasta olduğu için kasabadan hekimin geldiğini zannederler. Bu kayık karaya iyice yaklaşınca kadınlar bir kenara çekilirler. Kayıktaki yolcu karaya çıkıp bunlara yaklaşınca kadınlar bu gelenin hekim değil Dilaver olduğunu anlarlar. Kadınlar şaşkınlıktan ne yapacaklarını bilemezler. Nedime gerçekten sevip hiç unutamadığı ve şehit olmuş zannettiği sevgilisini, böyle karşısında görünce kendinden geçip bayılır.

Nedime'nin bayılması üzerine kadınlar arasında bir telaş olur. Dilaver bu telaş üzerine durup kadınlara doğru bakar. Köyün yaşlı kadınlarından Hatice Hala, Nedime'yi ayıltmak için tasını alıp dereye doğru gelir. Dilaver'in yanına yaklaşınca, Dilaver orada ne olduğunu sorar. Hatice Hala, Dilaver'e "zavallı kız seni görünce bayıldı" der. Su alıp dönerken Dilaver, merakından "Binnaz mı bayıldı" diye sorar. Bu soru üzerine Hatice Hala kızarak "sen de hala Binnaz'dan vefa bekliyorsun" diye çıkışır. Binnaz'da bir erkek için bayılacak vefa olmadığını; bayılacak kadar vefanın ancak, daha önce sevip de terk ettiği zavallı Nedime'de olduğunu ekler. Bu sözler Dilaver'in üzerinde büyük tesir yapar. Binnaz'ın Hüseyin'le nişanlanmasını daha önce öğrenmesine rağmen Hatice Hala'nın bu sitemli ve kızgın sözlerinden her şeyi yavaş yavaş anlar. Nedime'ye acımaya başlar.

Kadınların yanından ayrılan Dilaver, köyün imamının yanına gelir. Binnaz'ı istediğini nişanlısını başkasına vermenin asla caiz olmadığını aksi takdirde hükümete başvuracağını söyler. İmam Binnaz'ın iyi bir kız olmadığını onun için onu kendisine layık görmediğini, bundan vazgeçmesini Dilaver'e anlatmaya çalışır. Dilaver buna razı olmaz. Ayrıca Binnaz'ın babası Mehmet Ağa'yı çağırıp her şeyi anlatmasını ve kızını tekrar kendisine nişanlamasını imama söyler.

Dilaver kasabaya iner. Askerde olanların nişanlılarının başkasına nikâhlanamayacağını bildiği için kadıya arzuhal verir. Fakat Kadı kendisinin askerden döndüğü için artık bu hükmün geçersiz olduğunu, eğer kız isterse başkasına gidebileceğini söyler. Kızı alabilmek için anne ve babasının razı edilmesi gerektiğini söyler.

Kasabada aklıyla herkese yardımcı olan Yahudi hekim hoca Avram'ın evine gider. Bütün meseleyi anlatır. Hüseyin'in anne ve babasını razı ederse kendisine büyük para vereceğini söyler. Hoca Avram köye Hüseyin'in babası Kel Hacı'nın evine gider.

Dilaver'in hükümete başvurduğunu bir bela çıkaracağını söyleyerek Hüseyin'in Binnaz'dan vazgeçmesi için epeyi dil döker. Kel Hacı korkar. Sonra Mehmet Ağa'nın evine gider. Onlara da bu işin olmayacağını, Dilaver'in bu işin peşinde olduğunu söyleyerek Mehmet Ağa'yı korkutur.

Dilaver, Hüseyin'i ikna etmek için gece Hüseyin'in evine gider. Hüseyin o anda anne ve babasıyla bu meseleyi konuşmaktadır. Hüseyin'in annesi, Dilaver'in Hüseyin'i vurmasından korkmaktadır. O sırada kapı çalınır. Hüseyin "kim o?" diye seslenir. Gelenin Dilaver olduğu anlaşılınca korkuya kapılırlar. Babası Hüseyin'in evde olmadığını söyler. Fakat Dilaver buna inanmaz. Ona bir şey yapmayacağını sadece konuşacağını söyleyerek aşağıya gelmesini ister. Dilaver daha önceden zihninde planını yapar. Hüseyin aşağı iner ve konuşurlar. Dilaver, hücum esnasında kendisini bir arkadaşının arkadan vurduğunu bunu takım arkadaşlarından Onbaşı Ali ile on yedinci takımdan Çakmak Mehmet'in gördüğünü kimseye söylemediklerini; eğer kendisi dava edecek olursa şahitlik yapacaklarını Hüseyin'e söyler.

Dilaver'in bu sözleri üzerine Hüseyin müthiş bir heyecana kapılır. Dilaver, Hüseyin'e bir şart koşar. Bu şarta göre, Hüseyin'i dava etmeyeceğini kendisini vurduğunu hiç kimseye söylemeyeceğini bunun karşılığında da Binnaz'ı bırakması gerektiğini söyler. Hüseyin ise Binnaz'ı bıraktığı takdirde kendisini dava etmeyeceğinden nasıl emin olacağını Dilaver'e sorar. Dilaver, din ve iman üzerine yemin eder (s. 160). Hüseyin yumuşar. Dilaver'in gerçeği hükümete anlatması durumunda zaten Binnaz'ı kaybedeceğini düşünen Hüseyin, rezil olmaktansa bu şekilde davranmayı daha akıllıca bulur. Binnaz'dan vazgeçtiğini söyler. Ama Dilaver'den kendi namusu için bir şey anlatmamasını ister. Dilaver namusu üzerine söz verir (s. 173). Hüseyin yukarı çıkar. Binnaz'dan vazgeçtiğini anne ve babasına söyler. Onlar da bu işin sonunda bir bela sezdikleri için işin bu şekilde sonuçlanmasına memnun olurlar.

Dilaver, tekrar Binnaz'la nişanlanır. Binnaz'ı gelinlik içinde Dilaver'in evinde görmek için Nedime ve annesi dışında köyün bütün kadınları gelirler. Fakat Binnaz'ın Hüseyin'den Dilaver'e bu gidiş gelişlerine şaşmadık insan kalmaz. Düğün yapılır. Kadınlar eğlenirler. Köyün erkekleri ile birlikte akşam namazını cemaatle kılan Dilaver, cemaat tarafından evin önüne getirilir (s. 180). İmam bir dua okur (s.180). Fakat Dilaver bu duaya iştirak etmeyecek kadar pek neşesiz ve düşüncelidir. Binnaz'ın olduğu odaya çıkar. Elini

eline alır. Bir anda irkilir. Elini iter. Bütün olup bitenleri; Binnaz'ın yaptığı bütün vefasızlıkları yüzüne haykırır. Onun yanında kalmayı namusuna erkekliğine yakıştıramadığını söyler (s. 184). Bütün bunları yüzüne söylemek için onunla evlendiğini, şimdi burada duramayacağını söyleyerek odadan dışarı çıkmak ister. Binnaz önüne geçerek bütün yaptıklarına pişman olduğunu, kendisini affetmesini söyler. Dilaver bu sözlere inanmayarak evi terk eder. Binnaz kahrından ve hiddetinden minderin üzerine düşer. Ertesi sabah Dilaver, Binnaz'ın nikâhı boş kâğıdını Mehmet Ağa'ya gönderir (s. 188).

Bu olaydan üç ay sonra bir kış gecesi Dilaver'in evinde iki âşık oturmaktadır. Bunlardan birisi Dilaver diğeri ise Nedime'dir. Dilaver, Nedime ile evlenir. O gece Dilaver'in başı Nedime'nin dizinde olduğu halde geçmişten konuşmaktadırlar. Dilaver yaptıklarından dolayı suçluluk duyar. Nedime'den af diler. Nedime ise bir daha bunlardan bahsetmemesini Dilaver'den rica eder. Sevgiyle birbirlerine sarılırlar. Roman, kahraman ve mert Dilaver ile vefalı Nedime'nin mutlu olmasıyla biter. Kötü düşünceli Hüseyin ile kibirli ve kıskanç Binnaz da yaptıklarının cezasını bulur.

Romanda bir Yahudi kahraman dışında bütün şahıslar Müslüman'dır.

Müslüman Olanlar: Dilaver, Binnaz, Nedime, Hüseyin, Binnaz'ın babası Mehmet Ağa ve annesi, Nedime'nin babası Osman Kâhya, Hüseyin'in babası Kel Hacı ve annesi, çoban Osman, Dilaver'in Köylüsü Talib Ağa, Köyün İmamı, Köyün yaşlıları, köy kadınları ve Hatice Hala.

Musevi Olanlar: Kasabadaki yaşlı hekim, eczacı, akıl hocası Yahudi Hoca Avram.

1.1.23. CANİ Mİ MASUM MU?[47]

Fazlı Necip'in bu romanında kahramanların dini duygu ve inançlarından söz edilmektedir. Romanda genel olarak Allah inancı, Namaz, dua, tövbe, Kur'an, yasin'i şerif, İslâmiyet, cennet, kutsal geceler, mevlid-i şerif, cami, nikâh, talak, namus gibi dini duygu ve inanç unsurlarına yer verilmiştir.

[47] Fazlı Necip, "*Cani mi Masum mu*?", 1901, Selanik Osmanlı Asır Matbaası, 438 s.

Roman, bir avcının Selanik'e yakın Vardar nehrinin kenarında atını oraya buraya koşturmasıyla başlar. Hava yağmurlu ve soğuktur. Yağmur şiddetini artırır. Vardar nehrinin suları iyice kabarır. Bu avcı nehri geçemeyeceğini anlayınca ormanın içindeki bir kulübenin kapısının önüne gelir.

Bu avcı, Refik Bey isminde birisidir. Refik Bey, daha önce buralarda yaşayan, fakat neredeyse çocukluk yaşında buralardan ayrılıp tahsil için İstanbul'a giden bir gençtir. Babasını görmemiştir. Annesi de kendisi henüz çocukken ölmüştür. Amcası Ömer Bey'in yanında kalır. Amcasının karısı Naciye Hanım'ın eziyetleri altında birkaç yılını geçirir. Sonra bu kadının zulmünden kurtulmak ve okumak niyetiyle İstanbul'a gider. Amcası Ömer de buna memnun olur. Refik liseyi bitirdikten sonra yüksek tahsil için Viyana'ya gitmek ister. Amcası buna memnun olur ve ona para gönderir. Refik, Viyana'da çok sevdiği doktorluk mesleğini okur. Okulu birincilikle bitirir. Selanik'e döner. Amcasının evine uğrar. Fakat onun evinde devamlı kalmaya kesinlikle niyeti yoktur. Amcasının karısı Naciye yine eski huyundadır. Nefret ve kıskançlık saçan gözleriyle Refik'i karşılar. Refik amcasının evine geldiği zaman çocukluğunda bu evden ayrıldığı zaman yedi yaşında bıraktığı amcasının oğlu Nihat'ın on sekiz yaşına girmiş bir delikanlı olduğunu görür. Odaya melek gibi güzel bir kız girer. Refik şaşırır. Bu kız da bu evden ayrılırken altı yaşında bir çocuk olarak bırakıp gittiği amcasının kızı Faide'dir. Refik Faide'yi görür görmez ona kanı ısınır. Faide'de bir görüşte Refik'e sever.

Faide ne annesine ne de babasına benzemektedir. Ahlakı ve kendisi çok güzeldir. Fakat Nihat, ahlak yönünden annesinin kopyası gibidir. Refik, Faide'yi gördükten sonra amcasının evinde kalmaya karar verir. Bir iki ay Faide ile birlikte sohbet ederek güzel vakit geçirir. Birbirlerine olan aşklarını dilleriyle değil gönülleriyle anlatırlar. Birbirlerini severler.

Refik, bir gün salonda perdenin arkasındaki bölmede hasta yatan Faide'yi kontrol etmek için salona girer. Naciye'nin Faide'ye kendisinden bahsettiğini işitir. İstemiyerek kulak misafiri olur. Nihat da oradadır. Ana oğul Refik'i Faide'ye kötülemektedirler. Faide ise sessizce ve çaresizce ağlamaktadır. Bir ara Nihat ağzından bir söz kaçırır. Nihat, Kâhya Mehmet Yazıcı'dan duyduğuna göre Refik'in babası Ahmet Bey'in para için büyük babalarını öldürdüğünü ve paraları alıp kayıplara karıştığını söyler. Bu sözleri duyan Refik beyninden vurulmuşa döner. Ne yapacağını şaşırır. Hemen odasına gelir ve düşünmeye

başlar. Annesinin kendisine babasından hiç bahsetmediğini ve çocukken babasını sorduğu zaman annesini devamlı olarak ağladığını hatırlar. Bu işin aslını öğrenmeye can atar. Nasıl yapacağını düşünürken Nihat'ın Kâhya Mehmet yazıcıdan söz ettiğini anımsar.

O gece yemek yiyemez, sabaha kadar uyuyamaz. Sabah olunca atının hazırlanmasını ve ava çıkacağını söyler. Aslında niyeti av bahanesiyle çiftliğe gidip Mehmet yazıcıyı görüp bu olayı anlamaktır. İşte romanın başında Vardar nehrinin kenarında yağmur altında atını oradan oraya koşturduğu anlatılan Refik, çiftliğe gidip Mehmet yazıcıyı bulamadığı zaman yağmurdan dolayı bir dostunun evine sığınır. Bu dostu Refik'in Viyana'dan döndükten sonra iyi bir Almanca öğrendiği için dost edindiği Alman Hamburger çiftinin evidir. O gece orada kalır. Sabah hava iyi olduğu için tekrar çiftliğe gelir.

Mehmet yazıcı gittiği yerden döner. Mehmet yazıcıya bu olayın aslını sorar. Oda anlatır. Babasının evlendiğini o kış karısıyla birlikte Selanik'te geçirdiklerini fakat baharın çiftliğe geldiklerinde babasının durumunu iyi görmediğini anlatır. Kâhya'nın anlattığına göre babası Ahmet, sık sık Selanik'e gidip gelir. Katina isminde bir kadına tutulur. Bir zaman sonra bir gece yarısı kâhya'ya, karısına vermesi için bir mektup bırakır. Atıyla hızla uzaklaşır. Selanik'e gider. O gece çiftlikten bir vaveyla kopar. Harmanda olan kâhya çığlığa koşar. Odaya girdiği zaman büyük beyin yatağında boğulmuş olduğunu görür. Bu büyük bey denilen zat, Refik'in babası Ahmet'in ve amcası Ömer'in dayısıdır. Babaları öldüğü zaman anneleriyle birlikte Ahmet ve Ömer'i konağına alarak onlara kol kanat geren kişidir. Kâhya'dan bu sözleri duyan Refik'in kafası karışır. Üzülür. Odasında sabaha kadar düşünür. Artık amcasının evine dönmeyi düşünmez. Bir not yazar. Mektubunda herşeyi bildiğini bu yüzden babasını bulmak için yollara düşeceğini yazdıktan sonra saatini ve bir iki parça eşyasını satıp yol parası yapar. Bir vapurla İskenderiyeye oradan da Mısır'a gider. Mısırda geçinmek ve aynı zamanda babasını aramak için doktorluk mesleğini yapmaya başlar.

Mısırda Madam Bunzel isminde pansiyon işleten bir kadın vardır. Bu pansiyonda Mısır'ın zenginlerinden olan Zeki Bey isminde yaşlı bir hasta yatar. Zeki Bey son zamanlarda kafasındaki düşünce ve kalbindeki üzüntülerden dolayı uykusuzluk hastalığına tutulmuştur. Doktorlar çare bulamazlar. Sadece üzülmemesini tavsiye ederler. Zeki Bey, geceleri uyuyamadığı için namaz kılar. Dua eder. Evradını okur (s.77).

Bir akşam Madam Bunzel, Zeki Bey'in odasına girerek birkaç doktorun kendisini, görüş alışverişi yapmak için geleceklerini söyler. Bir saat sonra birkaç doktor odaya girer. Bu doktorların içinde genç bir doktor da vardır. Zeki Bey bu doktoru görür görmez kalbi ısınır. Bu genç doktor da dalgın dalgın Zeki Bey'e bakmaktadır. Zeki Bey'in doktoru, hasta hakkında diğerlerine bilgi verirken bu genç doktorun dalgınlığını görür. "Refik Bey sizin görüşünüz nedir?" diye sorar. Refik ismini duyan Zeki Bey doğrulur. Bu genç Doktor, Selanik'ten gelen Refik'tir. Zeki Bey Refik'e "Selanik'li Refik Bey mi?" diye sorar. Refik Evet cevabını verince, Zeki Bey hüngür hüngür ağlar. Yıllardan beri beklediği oğlunun kendisi olduğunu Refike'e söyler. Refik ise aradığı babasının Zeki Bey ismindeki bu yaşlı adam olduğunu anlayınca sarılırlar. Zeki Bey, diğer doktorların şaşkınlığını gidermek için kısa bir açıklama yaptıktan sonra kendilerini yalnız bırakmalarını ister. Onlar çıktıktan sonra Zeki Bey bir süre Refik'i süzer. Ağlarlar. Sonra Zeki Bey hep bu günleri beklediğini içindeki dertleri anlatıp kendisinin masum olduğunu oğluna ispat etmek için bu günü beklediğini söyler. Refik'i yanına oturtup çiftliği terk ettiği günden beri başına neler geldiğini anlatıp cani mi? masum mu? Olduğuna bir hâkim vicdanıyla karar vermesini Refik'ten ister. Refik zaten babasının bir kadınla olduğunu ve evden kaçtığını Mehmet Kâhya'dan öğrenmiştir. Bu kadına nasıl tutulduğunu ve bundan sonra neler olduğunu Zeki Bey anlatmaya başlar:

Ömer, kendi işretlerini makul gösterip dayısının gazabından kurtulmak için dayısının çok sevdiği kardeşi Ahmet'i (Zeki) de işrete alıştırmak ister. Cek ismindeki zengin bir işret adamı ve Katina ismindeki bir Rum kadınıyla plan yapar. Ahmet'i bir gece Cek'in işret âlemleri için hazırladığı konağa götürürler. Sabaha kadar her türlü işret yapılır. Ahmet'i Katina ismindeki bu kadınla kandırıp içki içirirler. Katina kendisini çok masum ve namuslu bir kadın diye tanıtır (s. 138). Ahmet buna inanır. Onu bu âlemlerden kurtarmak için kardeşi Ömer'den yardım ister. Ömer'in şeytani fikriyle bir plan yaparlar. Bu plana göre Selanik'te bir ev tutulur. Güya Katina, Cek'in zülmunden kurtulmak için gizlice kaçıp bu eve gelir. Ömer ayrıca Katina'nın Müslüman olacağını da söyleyerek Ahmet'i iyice gaflete düşürür (s. 177). Ahmet dayısının kendisine güvenerek teslim ettiği dükkânı ve paraları Katina'ya harcamaya başlar.

Birkaç gecede bir onun kaldığı eve gider. Bu gidişler dayısının dikkatinden kaçmaz. Ahmet'in bir kadınla işret ettiğini duyar. Ona nasihat eder. Ömer, dayısının servetine konmak için aklından geçen planları uygulamaya başlar. Bunun için ağabeyi Ahmet'e

dayısının bunları duyarsa kendisi için hiç iyi olmayacağını, bu yüzden Katina'yı alıp buraları terk etmesini söyler. Ahmet, kardeşi Ömer'in bu sözlerinin hangi hain maksada yönelik olduğunu anlayamaz. Yanına yüklü bir para alarak Katina'yla birlikte Malta'ya kaçar.

Ahmet Malta'ya kaçtıktan birkaç gün sonra böyle bir iş yaptığına pişman olur. Hem karısına, hem de dayısına bir mektup yazarak affedilmesini ister. Yazdığı mektubun cevabını sabırsızlıkla bir ay bekler. O arada Katina Ahmet'in parasını yemeğe devam eder. Yine kendisini masum ve melek bir kadın gibi tanıtarak ona her türlü işveyi gösterir. Mektubun cevabı gelir. Ahmet mektubu okuyunca donar kalır. Katina ne olduğunu sorar. Ahmet, kendileri kaçtıktan sonra hemen o gece dayısının kendi odasında boğularak öldürüldüğünü ve parasının da çalındığını; ayrıca suçun kendisinin üzerine atıldığını söyler. Bu haberi duyan Katina, hiç düşünmeden Dayı Bey'in kesinlikle Ömer tarafından öldürüldüğünü söyler. Ahmet bunu nereden bildiğini sorunca, Katina "onun ne şeytan olduğunu ben bilirim" der. Katina'nın o işveli masum hali gidip yerine şeytan çehreli bir kadın gelir. Ahmet, Katina'dan bütün bildiklerini anlatmasını ister. Katina ise bunun şimdilik yeterli olduğunu gerisini yarın anlatacağını söyleyerek bir kelime bile etmez.

Ahmet, Katina ile kaldığı otelde sabah kalktığı zaman odanın dağınık, Katina'nın da yatakta olmadığını görür. Onu arar fakat bulamaz. Katina Ahmet'in cebindeki parayı da götürmüştür. İki gün bekler. Bir mektup gelir. Mektup Katina'dandır. Katina mektupta her şeyi itiraf eder. Ahmet'i asla sevmediğini, Ömer ve Cek'le birlikte Ahmet'i ayartmak için nasıl masum rolüne girdiğini; dayısının Ahmet'i sevdiği için ve Ömer'e güvenmediği için servetin Ahmet'e kalmasından dolayı o serveti yemeye niyetinin olduğunu yazar. Fakat Ömer'in Ahmet'i bir daha dönmemek üzere gönderdikten sonra dayısını öldürüp suçu Ahmet'in üzerine atmakla, Ahmet'i bu servetten mahrum bırakmasını beklemediğini de yazar.

Böyle yapmakla kendisine de oyun oynadığını ve bu durumda kendisinden hiçbir şey beklemediğini ve başının çaresine bakmasını söyler. Ahmet artık her şeyi anlar. Aklı başına gelir. Ama iş işten geçer. Selanik'e dönmesi mümkün olmaz. Mısıra gider. Kendisini Zeki diye tanıtır. Tütüncülükle uğraştığı için orada tütün dükkânı açar. Tek amacı zengin olup oğlu Refik'e büyük bir servet bırakmaktır. Bu niyetle canla başla çalışır. İşlerini büyütür. Mısır'ın önde gelen zengin tütün tüccarlarından olur. Mübarek gecelerde

Camiye ve tekkeye gitmek dışında hiçbir şeyle meşgul olmaz (s. 207). Evine çekilir. Ağlar. Yaptığı hatayı affetmesi için Allah'tan af diler (s.207).

Selanik'te Ömer isminde bir dostu vasıtasıyla Refik'in halini araştırır. Nerelerde olduğunu ne yaptığını sordurur. Her şeyi ona anlatması için bir mektup yazıp gönderir. Fakat Refik'in, babasını bulmak için Selanikten ayrıldığı haberi ile kendi mektubu geri gelir. O zaman Refik'i bulup ona bütün gerçeği anlatmadan öleceğini düşünürek son derece üzülür. İntihar etmeyi bile düşünür. "Allah büyüklüğüne güvenir. Allah inancı kendisini bu kötü fikirden vazgeçirir(s. 97).Uykusuzluk hastalığına tutulur. Bu hastalık birkaç ay devam eder. Bu doktorlar konsültosyana geldikleri zaman Refik de beraberdir. Orada kavuşurlar.

Zeki Bey'in (Ahmet) ağlayarak anlattıklarını oğlu Refik de ağlayarak dinler. Zeki Bey, Refik'e zavallı annesinin ağlaya ağlaya ölüp cennete gittiğini söyler (s. 209). Zeki Bey, şimdi oğlu Refik'in kendisi hakkında bir adil hâkim tavrıyla karar vermesini ister. Refik epeyi düşündükten sonra babasına kesinklikle masum olduğunu söyler. Sarılıp ağlarlar. Refik, babasının masum olduğunu ispat edeceğine babasına söz verir. Bunun için Selanik'e gideceğini söyler.

Zeki Bey, oğluna artık rahat ölebileceğini söyler. Refik daha çok yaşayacağını ihtar edince buna inanmaz. Refik'e dolaptan Kur'an-ı Kerim'i getirip bir yasini şerif okumasını söyler. Refik abdest aldıktan sonra babasının başı ucunda hazin bir sedayla Kur'an-ı Kerim okur (s. 218, 220). Okumayı bitirdikten sonra, babasına bakınca onun ruhunu teslim ettiğini görür. Hüngür hüngür ağlar. "Zavallı babacağım" diyebilir.

Geçen bu süre zarfında Refik'in amcası Ömer Bey vefat eder. Bütün serveti oğlu Nihat'a kalır. Nihat bu serveti işret âlemlerinde tüketmeye başlar.

Esma isminde bir kadın, Ömer Bey'in konağına gelerek Naciye Hanım'la konuşur. Faide'yi Cevat Bey isminde zengin ve ahlaklı bir gencin istediğini söyler. Naciye'yi ikna etmeye çalışır. Bu Esma dört kez evlilik yapmış, fakat hiçbir kocasıyla geçinemeyip boşanmış bir kadındır. Çok güzeldir. Zevkine göre yaşayan Esma, Cevat Bey'in maşukudur. Onunla gayri meşru yaşamaktadır. Cevat Bey ise tecrübeli bir mirasyedidir. Bütün servetini Esma ile birlikte yedikten sonra şimdi para bulacak kapı aramaktadırlar. Esma, Faide'yi Cevat'a almakla Faide'nin sahip olduğu servetten yararlanmak

niyetindedir. Cevat'la plan yaparlar. Bu plana göre Cevat Faide'nin ağabeyi Nihat'la dostluk kuracak ve onun gönlünü kazanacak, Esma ise Naciye Hanımı ve Faide'yi ikna edecektir.

Cevat bir gece kahvede kumar oynanırken Nihat'ın kazanmasını sağlar. Yine o akşam kahveci Poti tarafından gönderilen soyguncular dan Nihat'ı ve parasını kurtarır. Nihat, Cevat'a büyük minnet duyar. Esma ise hergün konağa girip çıkar. Naciye Hanım'ı ikna ettiği gibi Faide'yi de da zar zor ikna eder. Faide istemediği halde Nikâh kararlaştırılır. Bir Cuma günü Nikâh kıyılır (s.289). Bir ay sonra düğün yapılmasına karar verilir.

Bohçacılar konağa girip çıkmaya ve eşya satmaya başlarlar. Bir rum bohçacısı Faide'yi gizli bir köşeye çekerek Refik'ten bir mektup getirdiğini söyler. Faide ne diyeceğini ve ne yapacağını şaşırır. Mektubu alıp okur. Refik mektubunda Faide'ye çok üzgün olduğunu eğer kendisinin olmayacaksa artık yaşayamayacağını yazmaktadır. Faide buna hem üzülür hem de sevinir. Faide bir gün sonra Rum bohçacıyla Refik'e gönderdiği cevapta, asla o adamla evlenmeyeceğini Cenab-ı Hakkın yardım edip Cevat'ın nikâhından kurtaracağını ve Allah'ın ismi üzerine yemin ederek kendisinden başka kimseye varmayacağını yazar (s.319). Faide'nin bu mektubunu alan Refik, gönderdiği mektupta çok sevindiğini ve Faide'ye sabırla beklemesini söyler.

Refik, emektar kâhya Mehmet yazıcı ile eski dostu Alman Haburger çiftinin Vardar nehrinin yakınındaki kulübesinde buluşur. Babasının masum olduğunu ispat için neler yapabileceklerini konuşurlar. Refik Hamburgerlerin evinden ayrılır. Selanik'e gitmek için trene biner. Trende bir zabitle tanışır. İsmi Âdem Bey olan bu zabit Refik'in Müslüman olduğunu öğrenince çok sevinir (s.335). Midesinden rahatsız olduğu için Selanik'e gittiğini söyler. Refik onu muayene edip tavsiyelerde bulunur. Kaldığı Kolombo otelinin adresini verir. Refik Selanik'e geldikten sonra otele gelip uyur. Âdem Bey de Refik'in kendisini tedavi etmesi için aynı otelde onun odasının yanında bir oda tutar.

Refik sabah uyandığı zaman babasının masum olduğunu nasıl ispatlayacağını düşünmektedir. Kapı çalınır. Gelen garson dün iki kişinin gelip kendisini sorduklarını, o iki kişinin şimdi tekrar otele gelip kendisini aşağıda beklediklerini söyler. Refik Hemen giyinir. Aşağı iner. Bu beyler Refik'le selamlaştıktan sonra yalnız görüşmek istediklerini söylerler. Refik bunları odasına çıkarır. Merak içinde ne söyleyeceklerini bekler.

Bunlardan yaşlı ve nur yüzlü olan kişi kendini ihtiyar Osman diye tanıtır. Diğerinin ismi ise Vassaf Bey'dir.

Yaşlı olan söze başlayarak kendilerinin, amcası Ömer Bey'in çok iyi dostları olduklarını Refik'e söyler. Ömer Bey ölürken bunlara bir zarf içinde bir emanet bırakmıştır. O emanet Ömer Bey'in vasiyetidir. Ayrıca Ömer Bey bunlara birçok sırrı anlatmıştır. Bu beyler eğer gerekirse mahkemeye gelip Refik'in babasının kesinlikle masum olduğuna şahitlik edeceklerini söylerler. Bunlar otelden ayrıldıktan sonra Refik sevincinden ne yapacağını şaşırır. Hemen zarfı açar. Amcasının yazdığı vasiyetname mektubunu okur. Amcası mektubunda cinayeti itiraf etmekle birlikte nasıl ve kimin tarafından cinayeti işlediğini anlatır. Cinayetten hemen sonra büyük bir pişmanlık duyduğunu, o günden beri tövbe ettiğini söyler (s.350). Ayrıca kızı Faide'yi alması için büyük ricalarda bulunur. Bütün bu yaptıklarına bin pişman olup tövbe ettiğini, kendisinin ve babasının da kendini affetmesini Refik'ten istemektedir (s.356).

Mektubu okuyup bitiren Refik, babasını masum gösteren bu kesin delili nasıl kullanacağını düşünür. Direk Mahkemeye vermenin hem Faide, hem de ailenin açısından iyi olmayacağını düşünerek işi tatlılıkla çözmeye karar verir. Bunun için Nihat'ı oteline çağırtıp odasında babasının vasiyetinden bahsederek onu okuduktan sonra eğer bu vasiyeti mahkemeye verecek olursa bütün servetin kendi uhdesine geçeceğini ve kendilerinin beş parasız kalacağını, ayrıca babasının da suçlu olduğunun ortaya çıkacağını söyler. Nihat sapsarı kesilir. Refik, niyetinin servet değil ailenin namusunu muhafaza ederek bu işi halletmek olduğunu ekler (s. 364). Tek şartının Faide'nin kendisine verilmesi olduğunu söyler. Nihat Refik'in bu isteğini kabul edip aşağıda otelin kafesinde bekleyen Cevat'ın yanına döner. Nihat'taki bu değişikliği anlayan Cevat, ortada bir şeyler döndüğünü hisseder. Nihat'ı sıkıştırır. Her şeyi öğrenir. Cevat sinsi bir plan yapar. Planını Nihat'a söyler. Meyhaneden iki fakir rum bulup onlara para teklif eder. Refik'in odasından vasiyetnamenin bulunduğu zarfı çalmalarını söyler. Plan yaparlar.

Bu iki hırsız otele müşteri gibi gelip Refik'in odasının karşısında oda tutarlar. Bir gece sessizce Refik'in odasına girip vasiyetnameyi çalarak sessizce kendi odalarına geçerler. Fakat Refik'in dostu ve hastası olan zabit Âdem Bey midesi ağrıdığı için o gece odasında uyanıktır. Refik'in iki saat önce uyuduğunu bildiği için kapısının açılıp birilerinin odaya girdiğini duyar. Anahtar deliğinden gözetler. Bu iki kişi tekrar odalarına girdikten

sonra hemen gidip Refik'i uyandırır. Her şeyi anlatır. Refik dolapta vasiyetnamenin olmadığını görünce perişan olur. Âdem Bey fazla telaş etmemesini çünkü hırsızların hemen karşı odada olduklarını söyler. Sessizce iki otel kavasını çağırırlar. Hırsızların odasını basarlar. Evrakları bulduktan sonra bu iki hırsızı sorguya çekip kendilerini kimin gönderdiğini sorarlar. Hırsızlar her şeyi anlatırlar. Refik bu işten Cevat'ın da haberinin olduğunu o an öğrenir. Refik biraz düşündükten sonra bu kez kendisi bir plan yapar. Bu hırsızlara şimdi de kendisi için bir hizmet yapmalarını söyler. Eğer yapmazlarsa mahkemeye vereceğini söyleyerek onları korkutur.

Hemen Cevat'a bir mektup yazarak gönderdikleri hırsızların yakalandığını ve meselenin anlaşıldığını, eğer mahkemeye düşmek istemiyorsa saat altıda otelde olmasını ister. Bir mektup da Nihat'a yazarak ona da aynı şeyleri yazar. Ayrıca ailelerinin namusunu ihlal edecek bu meseleyi sessizce halletmek için onun da saat yedide oteldeki odasında olmasını ister (s. 402, 403). Mektupları rum simsar Pavlaki ile gönderir.

Cevat saat altıda otele gelir. Refik'in odasına girdiği zaman mektupta yazılanların etkisiyle yüzü sapsarıdır. Refik onu hoş karşılar. Oturtur. Her şeyi açıkça anlatacağını ve önce dinleyip sonra evet veya hayır cevabını vermesini ister. Refik vasiyetnameyi çalmaya teşebbüsle Cevat'ın büyük bir hata ettiğini, eğer mahkemeye verirse hapisin mutlak olduğunu hatırlatır. Bundan başka vasiyetnameye göre Nihat'ın malı gibi görünen malın aslında kendisinin olduğunu mahkemeye verirse onu da alacağını söyler. Ayrıca amcasının vasiyetnamede kızı Faide'nin kendisiyle evlenmesini istediğini söyler. Cevat buna itirazla Faide'nin şu anda kendi nikâhı altında olduğunu söyleyince,Refik, Faide'nin kendisinden nefret ettiğini ve kendisini istemediğini Cevat'a söyler. Zaten Cevat'ın Faide'nin serveti için Faide ile evlenmek istediğini söyler. Cevat buna ses çıkarmaz. Faide'yi iki şahit huzurunda boşamasını bunun karşılığında da kendi parasından bin lira vereceğini teklif eder (s. 411). Eğer Faide'yi boşamazsa vasiyetnameyi mahkemeye verip Faide'nin servetini kendi üzerine geçireceğini; ayrıca vasiyetnameyi çalmaya teşebbüs ettirdiği için hapse attıracağını söyler. Cevat'ın cevabını bekler. Cevat biraz düşündükten sonra razı olur.

Bunun üzerine Refik, hemen otelde görevli Bekir ağayı ve yan odada kalan dostu Âdem Bey'i çağırır. O arada saat yedi olur. Nihat da odaya gelir. Nihat Cevat'ı perişan halde görünce korkar. Refik bu şahitlerin huzurunda Cevat'a bin lira verir. Bunu kâğıda

yazıp imzalarlar. Ayrıca Cevat'ın bir şey daha yapacağını ve bu iki kişinin de onun söyleyeceklerine şahit olmalarını ister. Cevat'ın nikâhı altında bulunan Faide'yi üç talakda boşayacağını söyler.

Cevat bunların huzurunda Faide'yi üç talakta boşar (s.416). Artık burada kendi işinin kalmadığını söyleyerek orayı terk eder. Diğer iki arkadaşı da çekilirler. Refik bu kez Cevat'a söylediklerinin hepsini Nihat'a söyler. Cevat'ın para için kızkardeşi Faide'yi almak istediğini bunun delili de bin lirayı görünce mahkemede servetin elinden gitme ihtimalini düşününce, Faide'yi boşamaya hemen razı olduğunu gösterir. Bu kez Nihat'ı mahkeme ile tehdit eder. Faide'nin mutlaka kendisine verilmesini, bunun karşılığında hiçbir şey istemeyeceğini namusu üzerine söz verir. Zaten babasının kendisine bıraktığı büyük servetin kendine yeteceğini ekler. Bunun için annesini razı etmesini ister. Eğer sözüne ve namusuna güvenmeyip tekrar başka hilelere teşebbüs ederse kesinlikle mahkemeye vermekle tehdit eder. Nihat yaptıklarına pişman olur. Annesini razı edeceğine söz verip odadan çıkar.

Bir Perşembe günü Naciye Hanım'ın konağında bir düğün alayı çıkar. Bu düğün alayı Faide ile Refik'in düğünlerininin alayıdır. Bu düğünü uzaktan seyreden kadınların içinde kendini gizleyerek seyreden Esma da vardır.Düğün alayı, gelin Faide Hanım'la birlikte Naciye Hanım'ın konağından çıktıktan sonra Refik'in satın alıp içini mükemmel tefriş ettirdiği sahil yalısına doğru yola çıkar. Düğün alayındaki kadınlar yalıya girdikleri zaman yalıya ve yalının bahçesininin güzelliğine, çiçeklerine hayran olurlar. Akşam misafirler çekilir. Refik namazını kıldıktan (s.427) sonra yalıya gelir. Faide ile zifafa girer. Bundan sonra mutlu ve huzurlu bir ömür sürerler.

Romandaki Kişiler

Romandaki yirmi bir kahramandan onbiri Müslüman,onu ise Hıristiyan'dır.

Müslüman Olanlar: Refik Bey, babası Ahmet Bey, Amcası Ömer Bey, amcasının karısı Naciye Hanım, kızı Faide, Oğlu Nihat, emektar Kâhya Mehmet yazıcı, Refik'in trende tanıştığı ve dost olduğu Âdem Bey, Faide'nin mirasyedi nişanlısı Cevat Bey, Cevat'ın metresi dul Esma, Kâhya Bekir Ağa.

Hıristiyan Olanlar: Refik'in Alman dostları Mösyö Hamburger ve karısı Madam Hamburger çifti, Zeki Bey'in (Ahmet) kaldığı otelin sahibi Madam Bunzel, Ahmet'i kandıran Katina, Ahmet'in işret için çiftliğine gittiği Cek, Nihat'ın kumar oynadığı kahvenin sahibi Poti ile karısı Ancila, otelin simsarı Pavlaki, Refik'in mektubunu çalan rum hırsızlar Leonidas ve İzmarit Gorki.

1.1.24. ZAVALLI NECDET[48]

Saffet Nezihi'nin *Zavallı Necdet* romanında kahramanların dini duygularından ve inanç unsurlarından hiç bahsedilmemiştir. Roman önce üçüncü ağızdan yani yazarın ağzından, daha sonra romanın kahramanı olan Necdet'in ağzından ve son olarak da Necdet'in yazara gönderdiği mektuplar vasıtasıyla anlatılmaktadır.

Romanın konusunu, kızları kendine âşık edip sonra onların duygularıyla eğlenen Necdet Feridun adındaki roman kahramanının en sonunda istemeyerek de olsa yasak bir aşk yaşaması sonucu başına gelen acıklı olaylar oluşturmaktadır.

Yazar bir akşamüzeri vapurdan Haydarpaşa İskelesi'ne inince eski bir arkadaşı olan Necdet Feridun'a rastlar. Yazar buna sevinir. Çünkü birileriyle konuşmak istemektedir. Hem de uzun zamandan beri eski arkadaşı Necdet'i görmemiştir. Yazar okuyucuya Necdet'i tanıtır.

Necdet, yazarın okuldan arkadaşıdır. Sarı ipek saçlarıyla güzel yüzüyle ve şık giyimiyle bir erkek güzelidir. Necdet'in okul sıralarından başlayan bir merakı vardır. Bu merakı, ilgilendiği ya da izlediği bir kadını kendine âşık sanmaktır. Necdet kadınlarla yaşadığı aşk serüvenlerini daima arkadaşlarına özellikle yazara anlatır. Bu aşk serüvenlerinde ilk âşık olan ve fedakârlığı yapan hep kızlardır. Kızları kendisine âşık edip sonunda terk eder. Bunu da onların düşüncesizliklerine verir.

Yazar, Necdet'in koluna girerek ona yeni bir aşk macerasının olup olmadığını sorar. Necdet ise "var, var ama bu pek dehşetli" diye cevap verir. Yazar çok merak eder. Hemen anlatmasını ister. Birlikte tramvaya binip otururlar. Necdet anlatmaya başlar. Çok

[48] Safvet Nezihi, "*Zavallı Necdet*", İstanbul, 1902, İkdam Matbaası, 224 s.

büyük felaketlere uğradığını, sanki içine kezzap aktığını söyler. Necdet'in yazara anlatırken felaket diye nitelendirdiği son aşk macerası şöyle ortaya çıkar. Necdet'in kız kardeşi kansızlık ve sinirden rahatsızlanır. Doktorlar Feneryolu taraflarını tavsiye ederler. Orada bir köşk kiralanır. Oraya taşınırlar. Birkaç hafta sonra Necdet ve ailesinin taşındığı köşkün yanındaki pembe köşke bir aile taşınır.

Annesi ve kız kardeşi o aileyi görmeye giderler. Döndüklerinde Meliha isminde çok güzel bir kızlarının olduğunu Necdet'e söylerler. Necdet oralı olmaz. Bir iki hafta sonra odasında iken kulağına pembe köşkten çok güzel piyano sesleri gelir. Piyanoyu pembe köşke taşınan ailenin güzel kızı Meliha çalmaktadır. Necdet Meliha'yı merak etmeye başlar. Onu görmek için günlerce İstanbul'a inmez. Fakat Meliha kendini göstermez. Bir gün nasıl olursa Meliha'yı pencereden başını çıkarmış dışarıyı seyrederken görür. Kendisi de odasının penceresinden başını çıkarır. Ona bakar. Meliha biraz sonra bir kere Necdet'e baktıktan sonra içeri çekilir. Bir iki ay böyle devam eder. Necdet Meliha'yı diğer kızlar gibi kolay elde edemediği için bu merakı aşka dönüşür. Artık onun aşkından çıldırmakta, acılar içinde kıvranmaktadır.

Bir gün annesi Necdet'e, kız kardeşi için uygun bir talip çıktığını söyler. Bu kişi, Meliha'nın ağabeyi Ferit Saffet Bey'dir. Annesi Necdet'ten bu evliliği uygun görüp görmediğini sorar. Necdet de kendisi için uygun olduğunu söyler. Fakat iç âleminde acılar içinde kalır. Çünkü Meliha'yı sevdiğini annesine söyleyememektedir. Birkaç gün sonra kız kardeşi ile Saffet Bey'in nikâhlarının yapılması kararlaştırılır. Necdet'e pembe köşkten bir kartvizit gelir. Kendisinin oraya gitmesi istenmektedir. Köşke gittiğinde Ferit Saffet Bey onu karşılar birlikte Meliha'nın babasının yanına çıkarlar. Babası Necdet'e İbrahim Şinasi diye birisini tanıyıp tanımadığını sorar. Necdet tanıdığını söyler. Çünkü İbrahim Şinasi Necdet'in okuldan arkadaşıdır. Ahlakı hakkında sorulan soruya olumlu yönde cevap verir. İbrahim Şinasi'nin çok değerli ve ahlaklı bir insan olduğunu söyler. İbrahim Şinasi şimdi binbaşıdır. Meliha'nın babası, İbrahim Şinasi'nin Meliha'yla evlenmek istediğini, arkadaşı olduğu için bu hususta kendisine fikir almak istediğini Necdet'e söyler. Necdet bunu duyunca beyninden vurulmuşa döner. Kendisine zaman zaman gelen sinir krizleri tutmaya başlar. Oradan hemen ayrılır. İki nikâh birlikte yapılır. Bu Necdet için adeta ölümdür. Sinir krizleri ve buhranlar geçirir. Ama aşk derdini hiç kimseye söyleyemez.

Günler geçer. Ferit Saffet Bey Necdet'in kız kardeşiyle evlendiği için ve Meliha da Ferit Saffet Bey'in kız kardeşi olduğu için bir akrabalık durumu ortaya çıkar. Bundan dolayı iki köşk arasında gidiş gelişler olur. Günler geçer. Meliha piyano çalınca Necdet için için ağlar. Bu ağlamalara kimse bir anlam veremez. Bir zaman için evden uzaklaşır. Necdet bütün aşkını içine gömüp unutmak ister. Zaman geçtikçe bu duruma alışmaya başlar. Meliha'yla konuşmaya başlar. Hatta eniştesi ve aynı zamanda Meliha'nın ağabeyi Ferit Saffet Bey'le bir olup Meliha'yla şakalaşarak onu kızdırır.

Necdet'in sinir buhranları devam eder. Keman sesinin sinir buhranlarına iyi geldiğini okuyan İbrahim Şinasi, eşi Meliha'dan Necdet'i her sabah kemanla uyandırmasını rica eder. Bu kemanla uyandırma işi bir zaman devam eder. Bir sabah Meliha yine Necdet'i uyandırmak için kemanla odasına gelir. Keman çalar yavaş yavaş Necdet'e doğru ilerler ve onu öper. Necdet kendini uykudaymış gibi gösterir. Kardeşi gibi sevdiği arkadaşının namusuna kötü gözle bakmanın kötülüğünü düşünür. Bir gün sonra Midilli'ye bir gezi planlar. Meliha Necdet'in kendisinden kaçtığını anlar.

Necdet bu sebeplerden doyalı Meliha'dan uzak durmak istedikçe Meliha ona yaklaşmaya ve âşık olmaya başlar. Meliha, İbrahim Şinasi ile olan evliliğinden hiç mutlu değildir. Bunu Necdet'e söyler. İbrahim Şinasi'den ayrılıp kendisiyle evlenmek, gerekirse kaçmak istediğini; bunun için her şeyi göze aldığını söyler.

Necdet de Meliha'ya âşık olmasına rağmen arkadaşı İbrahim Şinasi'ye ihanet etmemek için Meliha'dan uzak durmak ister. Bir gün İbrahim Şinasi askeri bir görev için başka bir memlekete gider. Meliha, ağabeyi Ferit Saffet Bey'in evine gelir. Necdet de oradadır. Gece vakti herkes odasına çekilir. Dışarıda hava yağmurludur. Şimşek çakmaktadır. Kocasının yokluğunu fırsat bilen Meliha şimşek ve gök gürültüsünden korktuğunu bahane ederek Necdet'in odasına gelir ve kendini sevdiğinin kollarına teslim eder.

Necdet'in Müzehher isminde bir teyzesi kızı vardır. Necdet'i sevmektedir. Annesi ölünce teyzesinin yanına gelir. Meliha Müzehher'i Necdet'in evinde gördükçe kıskançlığından ne yapacağını bilemez. Müzehheri küçük düşürmeye çalışır. Necdet'in annesi Müzehher'le evlenmesi için Necdet'e daima ısrar etmektedir. Sonunda Necdet Meliha'dan kurtulmak için bu evliliğe razı olur. Düğün hazırlıkları başlar. Bunu öğrenen Meliha Necdet'e eğer bu evlilik gerçekleşirse hem kendini hem de Necdet'i rezil edeceğini

aralarında geçen bütün ilişkiyi ve karnında kendisinin çocuğunu taşıdığını kocasına ve herkese itiraf edeceğini söyler. Necdet, Meliha'nın bu tehditlerinden hem korkar, hem de arkadaşı İbrahim Şinasi'nin bütün bu olanları öğrendikten sonra başını alıp gideceğini, mahvolacağını ve buna da kendisinin sebep olacağını düşünür. Meliha'nın böyle bir çılgınlık yapmaması için Müzehher'le evlenmekten vazgeçer.

Müzehher, Necdet'in Meliha ile aralarındaki ilişkiden dolayı bu evlilikten vazgeçtiğini bilmektedir. Bunu kaldıramaız ve hastalanır. Günden güne hastalığı artar ve sonunda ölür. Necdet Müzehher'in bu şekilde ölümüne çok üzülür. Çünkü Müzehher'in kendisini çok sevdiğini, evlilik bozulduğu için buna dayanamayarak hastalanıp öldüğünü bilmektedir. Necdet büyük bir vicdan azabı içine düşer.

Bütün bu olanların ağırlığına dayanamayan ve Meliha'dan da kurtulamayacağını anlayan Necdet, Meliha'yla bulaşacağı sabahın gecesinde odasına çekilir. Başından geçen her şeyi, İbrahim Şinasi'ye, romanın yazarı arkadaşına ve annesine yazdığı mektuplarda anlatır. Sabaha karşı intihar eder.

Necdet, her şeyi itiraf ettiği bu mektupları sahiplerine vermesi için arkadaşı yazara gönderir. Yazar, Necdet'in bu acıklı ve ibretli hayatını anlatan mektubunu aldıktan dört yıl sonra, bir gün mağazaları gezerken İbrahim Şinasi'ye rastlar. Daha önce Necdet'in itiraf dolu mektubunu kendisine verdiği için İbrahim Şinasi'yi tanımaktadır. Selamlaşırlar. İbrahim Şinasi'nin yanında bir çocuk vardır. İsmi Fikret'tir. Fikret Necdet'e çok benzemektedir. Sanki Necdet'in küçüklüğüdür. Bu çocuk Meliha'nın Necdet'ten hamile kaldığı çocuktur. İbrahim Şinasi'nin yazara anlattığına göre Necdet'in ölümünden yirmi gün sonra Meliha bu çocuğu doğururken acılar içinde ölmüştür. İbrahim Şinasi ve Fikret, Necdet'in annesiyle birlikte yaşamaktadırlar. Meliha'yı Necdet'in ve Müzehher'in yanına gömerler. İbrahim Şinasi, çocuk Fikret ve Necdet'in annesi her hafta şehitlikteki mezarlığa giderek bu üç mezarı ziyaret ederler. Böylece acılarını unutmaya çalışırlar.

Romandaki Kişiler

Romandaki kahramanların hepsi Müslüman'dır.

Bunlar: Necdet, Necdet'in kız kardeşi ve annesi, Meliha, Meliha'nın ağabeyi ve aynı zamanda Necdet'in eniştesi Ferit Saffet Bey, Meliha'nın kocası ve aynı zamanda Necdet'in okuldan arkadaşı İbrahim Şinasi, Meliha'nın anne ve babası.

1.1.25. KADIN KALBİ[49]

Saffet Nezihi'nin beş yüz sayfalık bu uzun romanında kahramanların dini duygu ve inançlarından hiçbir şekilde sözedilmemiştir.

Ahmet Baha beş yıldan beri Mersinde çalışmaktadır. Mersin'e geldiği zaman bekârdır. Ahmet Baha'nı burada kendisine gurbetin acılarını ve mahrumiyetlerini unutturan bir memur arkadaşı ve dostu vardır. Ahmet Baha'ya kol kanat gerer. Ahmet Baha bu dostuna karşı büyük bir minnet beslemektedir. Arkadaşı evlidir. On yedi yaşında Zekiye isminde bir kızı vardır. Bu zat hastalanır. Hastalığı ilerler. Ölmek üzere iken Ahmet Baha'ya acılı gözlerle bakarak kızına ve hanımına sahip çıkmasını ister.

Ahmet Baha İstanbul'da modern bir hayatta yaşadığı için Zekiye gibi okumamış, müzik eğitimi almamış bir kızla evlilik yapmayı hiçbir zaman düşünmemiştir. İstanbul'da iken beraber olduğu ve terk edip Mersin'e geldiği sevgilisi Cavidan ise eğitim görmüş ve piyano çalan bir kızdır.

Ahmet Baha vicdanının sesini dinleyerek Zekiye ile evlenir. Mutlu olur. Zekiye eğitim görmemiştir. Fakat çok terbiyeli, kocasına bağlı ve şefkatli bir kadındır. Kocasına büyük bir sevgi ile bağlanır. O güne kadar üvey annesinden ve kızkardeşi Nabahat'tan böyle bir sevgi görmemiş olan Ahmet Baha, karısının kendisine gösterdiği bu sevgiden hoşnut olur. Bu yüzden evlendiğine çok memnundur. Karısını sevmektedir.Ahmet Baha yıllık iznine ayrılır. Kayınvalidesi ve hanımı Zekiye'yi alarak İstanbul'a gelir.Üvey annesinin ve kızkardeşinin Zekiye gibi bir kızı hor göreceklerini bildiği için onların yanına gitmez. Ayrı bir ev tutar.

Ahmet Baha yıllardır uzak kaldığı İstanbul'u gezmeye çıkar. Eve dönmek için bineceği vapuru kaçırır. Arabacı onu vapura yetiştirme bahanesiyle iki kez parasını alır.

[49] Saffet Nezihi, "*Kadın Kalbi*", İstanbul, 1903, İkdam Matbaası, 545 s.

Ancak sabaha karşı evine gelebilir. Eve geldiğinde karısı Zekiye kızarmış gözleriyle onu beklemektedir. Ahmet Baha kendisine son derece düşkün olan bu şefkatli karısını böyle habersiz beklettiği için çok üzülür. Bir daha olmayacağına dair söz verir.

Ahmet Baha ertesi akşam erken dönmek şartıyla yine gezmeye çıkar. Gittiği bahçede bir kadına rastlar. Eflatun çarşaflı bu kadını eski sevdiği Cavidan'a benzetir. Saat on bire yaklaşınca yerinden fırlar. Vapura binip evine dönmek ister. Fakat vapuru yine kaçırır. Geç kalmayacağına dair karısına söz verdiği için buna canı çok sıkılır. Bir araba bulmaya çalışırken kendisine birisi seslenir. Seslenen bu kişi Mersin'de kendisiyle birlikte bir süre çalışan Mail ismindeki arkadaşıdır. Mail kaba saba bir adamdır. Ahmet Baha Mersin'de beraber oldukları yıllarda bu adamı hiç sevmemiştir. Herşeyiyle tuhaf bir adamdır. Mail, Ahmet Baha'ya oturması için ısrar eder. Ahmet Baha ondan kurtulamayacağını anlayınca oturup konuşurlar.

Mail daha önceleri parasız pulsuz birisidir. Fakat şimdi çok zengin olduğunu ve mutlu olduğunu anlatmaktadır. Her halinden zengin olduğu Ahmet Baha'nın da gözünden kaçmaz. Mail, evlendiğini de söyler. O arada karşıdan bir araba gelir. Yanlarından geçerken biraz önce bahçedeki eflatun çarşaflı kadın peçesini indirir. Bunlara gülümser geçer. Ahmet Baha bu kadının eski sevgilisi Cavidan olduğunu anlar.

Mail de bu kadının kendi zevcesi olduğunu söyleyince yerinde donar kalır. Ne diyeceğini bilemez. Mail, Ahmet Baha'yı yalısına davet eder. Israr eder. Ahmet Baha bunu kabul eder. Mail'le Ahmet Baha gece yalının balkonunda konuşurlarken Ahmet Baha sohbet arasında evli olduğunu ve çok mutlu olduğunu söyler. O anda kapı perdesinin titrediğini görür. Cavidan'ın kendilerini dinlediğini anlar. Gece kendisine gösterilen odadaki yatağın yastığının üstünde bir zarf görür. Zarfı açar. Zarf Cavidan'dandır. Cavidan mektupta Ahmet Baha'ya ne için geldiğini, hayatını tekrar berbat etmek için mi buraya kadar gelip kendisine göründüğünü sormaktadır. Buralardan uzaklaşmasını kendisine görünmemesini yalvarırcasına rica eder.Ahmet Baha Cavidan'ın bu sözlerine hiddetlenir. Çünkü akşam bahçede Cavidan'ın Şeyda Bey isminde bir zengin adama gülümsediğini peçesini açtığını görmüştür. Sabah erken uyanır ve Mail ile Cavidan'ın yalısını terk eder.

Yazar bu kısımdan sonra geriye dönüş tekniğini kullanarak Ahmet Baha'nın ve Cavidan'ın çocukluklarını anlatır.

Cavidan'ın babası Naif Paşa zengin birisidir. Tek evlatları olan Cavidan'ın üzerine çok titrerler. Fakat Cavidan çocukken bu ilgi yüzünden çok hırçınlık bir çocuk olur. Bütün yalıyı ve hizmetçileri birbirine katar. Onu tek oyalayan kişi komşu yalıdaki kendisinden üç yaş büyük olan Ahmet Baha'dır. Ahmet Baha ile oynadığı zaman Cavidan adeta başka bir çocuk olur. Ahmet Baha artık günlerce ve haftalarca Nahif Paşanın yalısında kalmaya başlar. Nahif paşa Cavidan için tuttuğu mürebbiyenin Ahmet Baha'ya da ders vermesini emreder. Birlikte ders okumaya başlarlar.

Ahmet Baha'nın babası Refik, babasından kalan serveti işrette yemekle meşguldur. Refik'in babası Sabir Efendi oğlunun bu servetini yiyip bitireceğini anladığı için servetinin yarısını da gelini Sabriye Hanım'ın üzerine yapar. Babası öldükten sonra Rıfkı kendini iyice işrete verir. Kendi hissesindeki malı tüketir. Ticaret yapmak bahanesiyle bu kez karısının malını ister. Fakat Sabriye Hanım akıllı bir kadın olduğu için bu isteği kabul etmez. Rıfkı hırçınlaşır. Zorla almaya çalışır. Fakat başaramaz. Eve mahkûm olur. Hıncını oğlu Ahmet Baha'dan çıkarmaya çalışır. Çocuğu döver. Ahmet Baha'nın Cavidan'la oynamak için o yalıya gitmesi Sabriye'nin çok işine gelir. Çünkü Ahmet Baha bu şekilde hem babasının dayağından kurturulur, Hem de küçük kardeşi Nabahat'la kavga edemez.

Aradan birkaç yıl geçer. Cavidan ve Ahmet Baha birlikte büyürler. Piyano ve keman dersi alırlar. Cavidan piyano çalmakta çok başarılı olur.

Ahmet Baha'nın babası Rıfkı, elinde serveti tüketince karısı Sabriye'nin hissesinde olan malı tekrar ister. Çok borçlu olduğunu bu yüzden o parayı borcuna vereceğini söyleyerek Sabriye'yi kandırır. Sabriye Hanım ise artık işretten vazgeçmesi şartıyla bu parayı vereceğini söyler. Sabriye Hanım sabah Nahif Paşa'nın yalısına gider. Orada Kâhya Binnaz'a bu müjdeyi verir. Binnaz ise Sabriye Hanım'a acıyarak bakar. Sabriye'ye çok saf olduğunu Rıfkı'nın yaptıklarından haberinin olmadığını söyler. Sabriye merakla ne olduğunu sorar. Kâhya Binnaz, Rıfkı'nın bir kadına tutulduğunu paraları ona yedirdiğini Sabriye'ye söyler. Sabriye bu habere çok üzülür. Evine döner. Daha önce ihtiyar amcası vasıtasıyla kendi üzerinde olan dükkânların kiralarını aldırıp bir sandıkta epeyice bir para biriktirmiştir. O paralardan bir kısmını kocasına verip dükkânları satmaktan kurtarmak ister. Paraları ve mücevherlerini sakladığı sandığı açtığı zaman paraların ve mücevherlerin yerinde yeller estiğini görür. Beyninden vurulmuşa döner. Bir ah çekerek orada ağlar. Herşeyi anlamaya başlar. Daha önce kocası Rıfkı bir iki kez bir bahaneyle kendisinden

anahtarları istemiş, fakat Sabriye bundan hiç şüphelenmemiştir. İşte o zaman bütün paraları ve mücevherleri götürüp o kadına yedirdiğini anlar.

Sabriye başını bağlar. Hastalanıp yatağa yatar. Rıfkı iki gün sonra eve geldiği zaman karısının kendisini iyi karşılamamasından bir şeyler olduğunu anlar. Ne olduğunu sorar. Sabriye artık hiçbir şeyin satılmayacağını söyler. Rıfkı şaşırır ve kızar. Sabriye boş sandığı gösterir. Rıfkı buna daha çok öfkelenir. Bu olaydan sonra Sabriye günden güne erir. Hastalığı artar. Altı ay sonra veremden ölür.

Sabriye Hanım öldükten sonra Ahmet Baha ve Nebahat ortada kalır. Cavidan'ın annesi, kocası Nahif Paşa'ya rica ederek bu iki çocuğun himayelerine alınmasını ister. Paşa bunları himayelerine alır. Rıfkı bir süre sonra paraları yedirdiği Peyker isimli kadınla evlenir. Onu yalısına getirir. Nebahat bu kez babasının ve üvey annesinin yanına gider. Fakat Ahmet Baha Cavidan'dan ayrılmayı istemez. Nahif Paşa'nın yalısında kalır.

Ahmet Baha Nahif Paşa'nın bir evladı gibi muamele görür. Cavidan'la birlikte mürebbiye'den ders alırlar. Birkaç yıl böyle geçtikten sonra Nahif Paşa, Ahmet Baha'yı yatılı olarak liseye vermek ister. Evin Hanımı ve kızı Cavidan buna karşı çıkar. Fakat Nahif Paşa kararından dönmez. Bu ayrılık Cavidan için çok zor olur. Ama zamanla buna alışır. Üç yıl bu şekilde geçer.

Ahmet Baha'nın üvey annesi yalıya geldikten sonra iki yalı arasında hiçbir münasebet olmaz. Nahif Paşa'nın karısı Rıfkı'nın evlendiği Peyker'i kötü bir kadın diye tanıdığı için onların yalısına gitmez. Peyker de Nahif Paşa'nın hanımını kibirli bir kadın olarak gördüğü için oraya yaklaşmaz.

Nahif Paşa öldükten sonra evin hanımı, Cavidan'ın yaşlı mürebbeyisini asık yüzlü olması bahanesiyle yalıdan çıkarır. Onun yerine Cavidan'a arkadaş olsun diye yirmi iki yaşında genç ve çok güzel Polini isminde bir Fransız kızını mürebbiye olarak alır. Cavidan ile Polini çok iyi anlaşırlar. Polini tatlı diliyle ve şen şakraklığıyla sadece Cavidan'ı değil bütün yalıdakileri etkilemeye başlar.

Ahmet Baha'nın Nahif Paşa'nın yalısında kalması üvey annesi Peyker'i derin derin düşündürmeye başlar. Peyker, Ahmet Baha'nın Cavidan'la evleneceğini de işittiği için ileride Ahmet Baha'nın gelip kendi hissesini de alacağını düşünerek buna bir çare bulmaya

çalışır. Ahmet Baha babasını ziyarete geldiği zaman Peyker onu tatlı diliyle kandırır. Ahmet Baha babasının yalısına taşınır. Ahmet Baha'yı okuduğu liseden alıp hukuk mektebine verirler.

Ahmet Baha'nın yalılarından ayrılması Cavidan'nı hem üzer, hem de canını sıkar. Aradan bir hafta geçer. Dayanamaz. Annesine Ahmet Baha için bir sürpriz yapmak istediğini söyler. Annesinin bu süprizin ne olduğunu sorması üzerine, Cavidan, Peyker'in yalısına gitmek olduğunu söyler. Annesi o kadının evine asla gitmeyeceğini söyler. Fakat Cavidan ile mürebbiye Matmazel Polini onu ikna ederler.

Bir akşam Ahmet Baha'nın babasının yalısına ziyarete giderler. Ahmet Baha ve Peyker bu ziyarete çok şaşırır. Her iki tarafta buna çok memnun olur. Aradaki buzlar erir. Bu ziyaretten sonra iki yalının sakinleri birbirlerine gidip gelirler beraber olmaya başlarlar.

Peyker, Cavidan'ın öyle aşırı bir güzelliğe sahip olmadığını, oysa mürebbiye Polini'nin fevkalede güzelliği dikkatini çeker. Bu yüzden Ahmet Baha'nın Polini dururken Cavidan'la evlenebileceğine ihtimal vermez. Bu tahmininde yanılmadığını gelecek olaylar gösterir.

Zaman içinde bu iki aile birbirlerine iyice yakınlaşırlar. Çoğu zamanlarını birlikte geçirirler. Mürebbiye Polini, Ahmet Baha'yı yavaş yavaş elde etmeye başlar. Ahmet Baha da ona karşı bir meyil duymaya başlar. Birlikte sandal gezintileri yaparlar. Aralarında aşk başlar. Cavidan nişanlısı Ahmet Baha'nın Polini'ye gösterdiği bu aşırı ilgiden ve kendisine karşı kayıtsız davranışlarından dolayı ikisinin arasında bir şey olduğunu sezer. Cavidan bir gün Polini'ye, Ahmet Baha'yla iki ay sonra evleneceklerini söyler. Polini'in morali bozulur. Şaşırır. Biraz sonra Cavidana birkaç gün içinde memleketine döneceğini söyler. Polini'nin bu anlamsız tepkilerinden onun Ahmet'e âşık olduğunu anlar. Biraz sonra Ahmet de salona gelir. Cavidan bu kez Ahmet Baha'ya Polini'nin birkaç gün içinde Paris'e döneceğini söyler. Ahmet Cavidan'ın verdiği bu haber karşısında heyecanlanır. Ne yapacağını bilemez. Ahmet'in bu tepkisinden de aralarında bir şey olduğunu anlar.

Cavidan bundan sonra bu ikisini takip eder. Bir gece, Polini'nin süslenip geceliğiyle bahçeye indiğini görür. Onu gizlice takip eder. Onu Ahmet Baha ile suçüstü yakalar. Polini'ye saldırır. Polini Cavidan'ın elinden kurtulmaya çalışırken orada bulunan masayı devirir. Kendini odasına zor atar. Fakat Cavidan sinirinden bayılır. Yalıdakiler

gürültüye koşup Cavidan'ı o halde bulurlar. Polini bu olayın sabahı erkenden yalıyı terk eder.Cavidan bu olaydan sonra birkaç hafta hasta yatar. Ahmet Baha her iki yalıya da artık uğramaz.

Polini Paris'e gitmek için vapur iskelesinde beklerken Ahmet Baha ile konuşurlar. Ahmet Baha gitmemesi için ona yalvarır. Onu mutlu edeceğini söyleyerek ikna eder. Oradan Beyoğlu'na gelirler. Bir apartman dairesi tutup yaşamaya başlarlar. Ahmet Baha'nın Polini ile birlikte yaşadığını her iki yalıdakiler de duyar. Önce bunu Cavidan'dan saklarlar. Fakat sonunda duyar. Perişan olur. Hala Ahmet Baha'nın kendisine döneceği ümidi içindedir. Üç yıl bu şekilde bekler.

Ahmet Baha, Polini'yi doyurmak için servetini harcar. Bunun için babasıyla her zaman tartışır. Bir süre sonra babası ölür. Ahmet Baha kalan emlaklarını da satarak Polini'ye yedirir. Geri kalan yalıyı da Peyker satarak Nebahat'la birlikte İstanbul'da bir ev alıp yaşamaya başlar.

Bir süre sonra Ahmet Baha'nın parasının bitmeye yüz tuttuğunu anlayan Polini bahaneler üretmeye başlar. Kendisinin Paris'te evleneceğini söyleyerek gitmek ister. Ahmet Baha buna razı olmaz. Onu gitmemesi için ikna etmeye çalışır. Fakat Polini ona çok saf olduğunu ve kendisi gibilerin ancak para ile ikna edileceğini söyler. Polini vapurla Fransaya doğru yol alırken Ahmet Baha geçmiş hayatını göz önüne getirerek bin pişman olur. Cavidan'a dönmeyi düşünür. Fakat bütün bu yaptıklarından sonra buna cesaret edemez.

Bir memurluk bularak Mersin'e gider. Ahmet İstanbul'dan ayrıldıktan sonra Cavidan onu bir iki yıl daha bekler. Fakat ümidini kesmeye başlar. Artık bu arada görücüler de gelip gitmektedir. Annesi ve Kâhya Binnaz Hanım Cavidan'ı evlenmesi için sıkıştırırlar. Fakat o bu teklifleri hep reddeder.

O ara Mersin'deki memurluğundan azledilen Mail Bey İstanbul'a gelir. Mail Bey Kâhya Binnaz'ın kızkardeşinin oğludur. Mail'in kalacak bir yeri olmadığı için haliyle teyzesi Binnaz Hanım'ın yanına yerleşir.

Mail kaba saba bir adamdır. Ahmet Baha'dan sonra erkeklerden nefret eden Cavidan, Mail'le sadece alay etmek ve eğlenmek için konuşur. Bir süre bu şekilde geçer.

Cavidan, Ahmet Baha ile beraber bulunduğu zamanlarda kızlığına leke sürülmüştür. Başka bir erkekle evlenmeye cesaret edememektedir. Bunu annesine de söyleyemez. Bu yüzden o güne kadar yapılan bütün teklifleri reddeder. Fakat Mail gibi bir şeyden anlamayan bu adamın kadınlığın bu noksanlığını anlayamayacığına hükmeder. Binnaz Hanım'ın bir ara tekrar yaptığı evlilik teklifine evde Mail gibi erkek varken başka yere ne gerek var diyerek Mail'le evlenebileceğini ima eder.

Binnaz bu duyduklarına inanamaz. Mail'in böyle bir nimete kavuşması dolayısıyla onun için de bir büyük nimettir. Bunu Hanım Efendi'ye söylediği zaman kadın son derece şaşırır. O zaman Cavidan'ın Ahmet Baha tarafından lekelenmiş olduğunu anlar. Bu sonucun kocası Nahif Paşa'yı dinlemediği için kendi ettiğinin cezası olduğunu düşünür. Cavidan'la Mail'in arasında sessiz bir nikâh yapılır.

Ahmet Baha iki aylık yaz tatilini geçirmek için Sarıyer'de bir köşk kiralar. Kiraladığı bu köşk Cavidan'ın köşküne yakındır. Ahmet Baha Cavidan'ın hayatını öğrenmek hevesine düşer. Onun peşine takılır. Cavidan ona kayıtsız kaldıkça Ahmet Baha ona karşı daha fazla meyil gösterir. Bir iki gece eve gelmez. Karısı Zekiye bu duruma çok üzülür. Annesi ise Zekiye'ye teselli verir.

Ahmet Baha, İzmir'li Şeyda Bey adında birisinin Cavidan'la ilgilendiğini duyar. Şeyda Bey'in asıl ismi Vefik Bey'dir. Vefik Bey zengin birisidir. Alafranga hayata özenen iki kız kardeşiyle tatil için geldikleri Sarıyer'de yaşamaktadırlar. Vefik Bey yakışıklı alafranga hayatı benimseyen bir tiptir. Ahmet Baha ile tanışırlar. İkisi de Cavidan'ın peşindedirler. Gizliden gizliye aralarında bir aşk rekabeti baş gösterir. Bu arada Cavidan Mail'den boşanır.

Ahmet Baha, Cavidan'ın yalısına gider. Annesini görür. Af diler. Cavidan'ı orada göremez. Ona bir mektup yazarak af diler. Cavidan mektupla cevap gönderir. Kendisini rahat bırakmasını ve kendinden uzak durmasını söyler. Ahmet Baha ne yapacağını şaşırır. Kendi yalısına gelir. Gece sabaha kadar onu düşünür. Sabah kalkltığı zaman karısı Zekiye'nin ağladığını görür. Sebebini sorunca Zekiye Cavidan'ın mektubunu gösterir. Ahmet Baha buna sinirlenir. Zaten Zekiye'yle evlendiğine son zamanlarda pişman olduğu için kavga ederek yalıdan çıkar. Üvey annesi Peyker'in yalısına gider. Peyker'e ve kardeşi Nebahat'a Zekiye'yi boşayacağını söyler. Bu boşanma haberini vermesi için kardeşi

Nebahat'ı kendi yalısına gönderir. Nebahat'ın verdiği bu kötü haberi Zekiye ve annesi duydukları zaman vaveyla koparırlar.

Cavidan, Ahmet Baha'ya yazdığı bir mektubunda Ahmet Baha'nın evli olduğunu kendisine hatırlatmıştır. Ahmet Baha Zekiye'den boşanmakla Cavidan'ın kendisini kabul edeceğini zanneder. Bu yüzden Zekiye'yi boşar. Daha sonra üvey annesi Peyker'i ve Nebahat'ı Cavidan'ın yalısına gönderir. Ağzını aramalarını ister. Peyker, Cavidan'a Ahmet Baha'nın kendisini istediğini söylediği zaman Cavidan buna sinirlenir. Bunun asla gerçekleşmeyeceğini söyler. Bu cevaptan sonra beş on gün Cavidan'dan cevap bekler. Fakat cevap gelmeyince Cavidan'a bir mektup yazarak kendisi için karısı Zekiye'den boşandığını söyler. Cavidan yine cevap vermez. Cavidan'ın yalısına gider. Onu karşılayan annesi Cavidan'ın bir felakete uğradığını söyler. Fakat bu felaketin ne olduğunu söylemez.

Binnaz Hanım, yeğeni Mail'e Zekiye'yi almak ister. Nebahat vapurda Binnaz'la karşılaştığı zaman bu haberi duyar. Eve geldiği zaman bu haberi abisi Baha'ya söyler. Baha'nın buna canı sıkılır. Fakat yine de onlara hak verir.

Birkaç gün sonra Cavidan, Ahmet Baha'nın yalısına gider. Kendisi için değil Zekiye'ye acıdığı için Mail'le Zekiye'nin evliliğine engel olunması gerektiğini söyler. Ahmet Baha buna hakkının olmadığını söyleyince Cavidan Mail'in Frengi hastası olduğunu aynı hastalığı kendisine de bulaştırıp kendisini de perişan ettiğini haykırır. Zekiye'yi de aynı hale sokacağını söyleyerek Zekiye'yi kurtarmak gerektiğini söyler. Ahmet Baha gerçeği anlar. Zekiye'ye acır. Bir gün sonra Zekiye'nin yanına gider. Ona ve annesine her şeyi anlatır. Fakat Zekiye ve annesi bu anlatılanlara inanmayıp kayıtsız kalırlar. Ahmet Baha Cavidan'a mektup yazar ve onları inandıramadığını söyler. Cavidan'ın buna içi sızlar. Hemen kendisi bu kez Zekiye'ye bunu anlatmak için köşke gider. Kendisini tanıtır. Herşeyi samimi bir şekilde anlatır. Mail'in böyle bir amansız hastalık sahibi olduğunu ve bunu kendisine de bulaştıracağını Zekiye'ye söyler. Zekiye bu samimi sözlere inanır. Ağlar. Ahmet Baha'yı çok sevdiğini söyler. Çünkü Ahmet Baha'nın çocuğuna hamiledir. Cavidan Zekiye'ye çok acır. Ahmet Baha ile tekrar evlenmek isteyip istemediğini sorar. Zekiye ise onu çok sevdiğini ve her şeyiyle affettiğini ve evlenmek istediğini söyler. Cavidan onları tekrar birleştirmeye uğraşacağına söz verip oradan ayrılır.

Cavidan, Ahmet Baha'nın kaldığı Peyker'in evine gelir. Ahmet Baha ile yalnız görüşür. Kendisine bir haberinin olduğunu söyler. Zekiye ile tekrar evlenmesini rica eder.

Ahmet Baha bunun mümkün olamayacağını söyleyerek itiraz eder. Fakat Cavidan onu ikna eder. Bu arada Peyker bütün bu olanlarla dalga geçmekte Zekiye ve Ahmet Baha'yla alay etmektedir. Nebahat ise ağabeyi Baha'nın bu zor zamanlarında ona destek olmaktadır.

Ahmet Baha, kardeşi Nebahat'la Zekiye'ye kendisiyle tekrar evlenmek istediği haberini yollar. Onlar Nebahat'ı bu kez çok iyi karşılarlar. Nebahat bu ilgiye şaşırır. Onların nereden haber aldıklarını düşünür. Ahmet Baha'nın teklifini hemen kabul ederler.

Birkaç gün sonra tekrar birleşirler. Bir süre sonra Cavidan'ın annesi ölür. Ahmet Baha onun cenazesine gider. Cavidan Ahmet Baha'nın karşısına çıkmaz. Bir gün sonra da Zekiye ile annesi gider. Cavidan onları karşılar. Fakat Cavidan çok hastadır.

Bir süre sonra Ahmet Baha'nın başvurduğu memurluk haberi gelir. İstanbul'dan ayrılacaktır. Yağmurlu ve fırtınalı bir gün yükleriyle birlikte vapura binmeye çalışmaktadırlar. Ahmet Baha yükleri vapura yerleştirmeye çalışırken Zekiye ve annesi kamarada otururlar. O ara çarşaflı bir kadın rıhtımda görünür. Bu Cavidan'dır. Cavidan sandalla vapura gelir. Ahmet Baha bu hasta haliyle ne için zahmet edip buralara kadar geldiğini sorar. Cavidan ise kendisi için değil Zekiye için geldiğini Ahmet Baha'ya söyler. Cavidan kadınların yanına gidip oturur. Bir süre sonra vapurun kalkış düdüğü çalar. Zekiye vedalaşmak için Cavidan'ı öpmeye çalışır. Fakat Cavidan Frengi hastası olduğu için onu iter. İzin vermez. Ağlayarak vedalaşırlar. Vapur kalkmak üzeredir. Cavidan kaldırılmakta olan merdivene hızla atlayarak rıhtıma geçmek ister. Fakat merdivene vuran bir dalga merdiveni sarsınca Cavidan dengesini kaybedip acı bir çığlık koparark denize düşer. Bu olayı gören oradaki herkes feryat eder. Onu kurtarmak için sandallar denize atılır. Ahmet Baha da Cavidan'dan ayrılmanın verdiği hüzünle gözlerindeki yaşı silmek için çıkarmış olduğu mendili şaşkınlığından ağzına götürür. Pıhtılaşmış bir parça kanın beyaz mendilin üzerinde toplanmış olduğunu görür. Bu kırmızı kan parçası,ona gelecek günlerdeki gurubu hatırlatır.

Romandaki ondört kahramandan on ikisi Müslüman iki Hıristiyan'dır.

Müslüman Olanlar: Ahmet Baha, Ahmet Baha'nın babası Rıfkı, annesi Sabire Hanım, Cavidan, Cavidan'ın babası Nahif Paşa, annesi Büyük Hanımefendi, Ahmet Baha'nın karısı Zekiye ve Zekiye'nin annesi, Kâhya kadın Binnaz, Ahmet Baha'nın

Mersin'den arkadaşı ve Binnaz'ın yeğeni Mail Bey, Ahmet Baha'nın üvey annesi Peyker, kızkardeşi Nebahat.

Hıristiyan Olanlar: Cavidan ve Ahmet Baha'yı eğiten birinci mürebbiye, birinci mürebbiye'nin işten çıkarılmasından sonra köşke alınan ikinci Mürebbiye Matmazel Polini Elever.

1.1.26. TEEHHÜL ÂLEMİNDE[50]

Saffet Nezihi'nin bu uzun romanında kahramanların dini duygu ve inançlarından hiç bahsedilmemiştir.Roman, Nigar Fıtnat Hanım'ın kızı Seniha için konağa görücülerin gelmesiyle başlar. Görücüler gelip gittikten sonra Nigar Fıtnat Hanım ile kızları Seniha ve Vedia gelen görücülerle alay edip gülerler.

Seniha on yedi yaşında güzel bir kızdır. Kızkardeşi Vedia ise on beş yaşındadır. Seniha açık kestane rengindeki saçları, biraz kalınca kaşları, badem şeklinde ela gözleriyle güzel, nazarlara birden çarpacak derecede güzeldir. Fakat pek hoppa, biraz alaycı, biraz yaramaz ve kıvrak olan Seniha pekiyi bir kalbe sahiptir. Güzel piyona çalar. Kardeşi Vedia on beş yaşında melek gibi bir kızdır. O, Seniha gibi hoppa değil biraz utangaç ve kendine dönük bir kızdır. Vedia da güzeldir. Fransızca'yı çok iyi konuşur.

Anneleri Nigar Fitnat Hanım, Fransızca bilmez, piyano çalamaz. Fakat bilenlerden, çalanlardan daha zariftir, daha naziktir. Kibarlığın, alafrangalığın her türlü inceliklerine, nüktelerine vakıftır. Nigar Fitnat Hanımefendi, Fehime Sadakallah Efendi'nin üçüncü zevcesidir. Fehime Efendi teehhül âleminin bedbaht erkeklerinden biridir. Pederi Kudretullah Paşa vefat ettiği zaman Fehime Efendi birinci zevcesini bırakmış, ikinci bir evliliğe hazırlanmaktadır. Pederinden kendisine büyük bir miras kalır. İlk zevcesi tanınan bir ailenin tek kızıdır. Fehime Efendi, bu zevcesiyle geçinemez. Epeyce tartışma ve gürültülerden sonra ayrılırlar.

Pederinin vefatını müteakip tekrar evlenmek arzusu kalbini meşgul etmeye başlar. Babasının serveti kendisine miras kaldığı zaman birçok yerden kız teklif olunur. Teklif

[50] Saffet Nezihi, "*Teehhül Âleminde*", İstanbul, 1903, İkdam Matbaası, 700 s.

edilen bu kızların hepsi güzel, okumuş yazmış kızlardır. Bu arada Fehime Efendi çalıştığı kâlemin müdürü olur. Bu kadar serveti gazinolarda yiyeceğine evlenip çoluk çocuk sahibi olmayı düşünür. Annesi de artık evlenmesini ister. Fehime Efendi annesine kız aramalarını söyler. Fakat bazı şartlar ileri sürer. Annesine alacağı kızın en başta arif, zeki, okumuş yazmış, olmasını, çalgı bilmesini ve biraz da alafranga olmasını ister. Bu vasıflara uygun kız ararlar. Herkesten sorarlar. Güzel ve okumuş bir kız bulurlar.

Fehime Efendi'nin evlendiği bu kız edebiyatla ilgilenmekte ve bütün şairleri tanımaktadır. Fehime Efendi'yi edebiyat ve şiir bilmemekle suçlar. Bu yüzden Fehime Efendi o yaştan sonra şairleri okumaya başlar. Beş yıl boyunca bu kadının derdini çeker. Sonunda bu kadın yakalandığı bir hastalıktan kurtulamayarak ölür.

Fehime Efendi böyle bir kadından kurtulduğu için rahatlar. Bir daha evlenmeye cesaret edemez. Fakat aradan birkaç yıl geçince bu şekilde yaşamanın zor olduğunu düşünmeye başlar. Onu en çok düşündüren bir çocuk sahibi olamamaktır. Çocukları gördükçe içinden bir şey kopar, gözleri yaşarır.

Bir gün arkadaşlarıyla gittiği piknikte çocukları görünce gözleri yaşarır. Çocukları çok sevdiğini söyler. Arkadaşları da ona evlenmesini tavsiye ederler. O ise bu yaştan sonra çocuk sahibi olmanın zor olacağını söyler. Bahis bu şekilde kapanır.

Bu gezintiden dönerken kâğıthanede kayığa binen insanların rıhtımda toplandıklarını görürler. Şişman bir kadının kayığa binmesine yardımcı olur. Bu kadın Fehime Efendi'yi tanır ve ona ismiyle hitap eder. Sonra her gün Fehime Efendi'nin eline öperek ondan harçlık alan mahallenin yaramaz çocuğu Hürrem de kayığa binince Fehime Efendi bu kadının komşuları Zekai Efendi'nin karısı olduğunu anlar. O anda kayığa on yedi yaşında güzel bir kız da biner. Kayık oradan ayrılır. Fehime Efendi, Zekai Efendi'nin bu yaşta bir kızının olup olmadığını merak eder. Eve geldiği zaman kâhya kadına sorar. Kâhya kadın ise o kızın Zekai Efendi'nin kızı değil, Nigar ismindeki beslemesi olduğunu söyler.

Kâhya kadın, Fehime Efendi'nin Nigar'a meyli olduğunu görünce onu isteyebileceğini söyler. Kendisinin de alacağı bahşişleri düşünerek kızı över. Fehime Efendi'nin annesi Sabriye Hanım'a danışılır. Fakat kadın öyle bir beslemeyi evine

sokmayacağını eğer oğlu isterse ona her taraftan kız bulunacağını ifade ederek bu evliliğe kesinlikle razı olmadığını söyler.

Fehime Efendi ise bundan önceki hanımlarıyla annesinin isteğiyle evlendiğini; fakat mutlu olamadığını bu evliliği ise kendi isteğiyle yapacağını söyler. Annesi ise "ya o ya ben" diyerek son sözünü söyler.

Fehime Efendi Nigar'ı istetir. Zehra Hanım bu isteğe çok memnun olur. Fehime Efendi gibi bir zenginle kuracağı akrabalığın kendisine getireceği imkânları düşünerek kızı hemen verir. Evlenirler. Fehime Efendi'nin annesi Sabriye Hanım dediğini yaparak evi terk eder. Yüksek kaldırım semtinde olan konağına geçer.

Fehime Efendi ile Nigar, bir iki yıl iyi geçinirler. Nigar kocasına baş eğer. Kocası güzelliğinden dolayı ismine Fıtnat ismini de ekleyerek bundan sonra kendisini Nigar Fıtnat ismiyle çağıracağını söyler. İki yıl arayla Seniha ve Vedia isimlerinde iki kız çocukları olur.

Aradan birkaç yıl geçer. Çocuklar altı yedi yaşlarına gelirler. Nigar Fıtnat Hanım iyice güzelleşir. Fakat çok sinirli ve geçimsiz olmuştur. Canı sıkılır. Her şeyden şikâyet eder. Çocuklarını döver. Çünkü talihinden şikâyetçidir. Kendisi gibi güzel ve genç bir kadının nasıl böyle bir yaşlı adamla evli olduğuna üzülmekte ve bu halinden şikâyetçi olmaktadır. Kocası onun niye böyle olduğunu sorduğu zaman kendisini yalnız bırakmasını söyler. Çocukların eğitimi için aldıkları yeni mürebbiye köşke geldiği gün Nigar Fıtnat çocuklarını feci şekilde döver. Bu hale şaşıran Fransız mürebbiye halayıklara, gizlice "Bu kadın çocukların üvey annesi midir?" Diye sormak zorunda kalır.

Konaktaki yaşam bu hal üzerine devam ederken bir gün elinde kavun sepetiyle taşradan bir çocuğun geldiği Fehime Efendi'ye haber verilir. Çocuk Fehime Efendi ve Nigar Fıtnat Hanım'ın yanına çıkarılır. Mesut Kâmi ismindeki bu çocuk Fehime Efendi'nin Manisa'daki ahbaplarının çocuğudur. Anne ve babası Mesut Kâmi'nin geleceği için İstanbul'da okutulmasına karar verirler. Hafta sonları Fehime Efendi'nin evinde kalması ve onu himaye etmesi için Mesut Kami'yi Fehime Efendi'ye bir mektupla gönderirler.

Nigar Fıtnat, ismini sorduğu zaman Mesut Kâmi utancından ne diyeceğini bilemez. Zar zor ismini söyler. Mesut Kâmi'nin bu utangaç hali, davranışları, terbiyesi, olgunluğu

Fehime Efendi ve Nigar Fıtnat Hanım'ın hemen dikkatini çeker. Kalplerinde ona karşı bir sevgi ve şefkat belirir. Kendilerinin de böyle bir oğulları olsaydı diye birbirleriyle söyleşirler. Kızlar da bu yeni ağabeylerini hemen benimserler. Ona oyuncaklarını gösterirler. Fehime Efendi ve Fıtnat Hanım, Mesut Kâmi'nin devamlı olarak konakta kalıp gündüzlü olarak okula gidip gelmesini isterler. Bu isteklerini aileye yazarlar. Fakat Mesut Kâmi'nin anne ve babası çocuğun zaten kendilerine yeterince yük olduğunu söyleyerek okulda yatılı kalması hususunda ısrar ederler. Sonunda Mesut Kâmi yatılı olarak okula devam eder. Hafta sonları ise devamlı Fehime Efendi'nin konağına gelir. Seniha ve Vedia hafta sonunu iple çekerler. Mesut Kâmi geldiği zaman ağabey diyerek boynuna sarılırlar. Hafta sonları Mesut Kâmi geldiği zaman onlar için tam bir eğlence olur. Sadece bunlar için değil Nigar Fıtnat Hanım da Mesut Kâmi'nin geleceği hafta sonlarını büyük bir özlemle gözlemektedir. Mesut Kâmi'nin kalacağı odayı kendi elleriyle özenle tefriş eder. Yatağını ve sinekliğini kendisi hazırlar.

Nigar Fıtnat Hanım, Mesut Kâmi'ye önceleri bir oğul şefkatiyle bakar. Fakat kalbinde ona karşı ileri zamanlara dönük yavaş yavaş başka hisler de uyanmaya başlar. Yaşlı kocasında görmediği zevkleri genç Mesut Kâmi'de aramaya başlar. Gelecek yıllar için onu hayalinde süsler.

Birkaç yıl böyle geçer. Mesut Kâmi güzel ahlakından dolayı konakta büyükten küçüğe halayıktan mürebbiyelere kadar herkesin sevdiği saydığı bir kişi olur.

Mesut Kâmi, bazı hafta sonları Fehime Efendi'nin annesinin kaldığı konağa da uğrar. Çünkü Mesut Kâmi'nin anne ve babasını Fehime Efendi'nin annesi Sabriye Hanım evlendirmiştir. Hatta Mesut Kâmi onun konağında dünyaya gelmiştir. Sonra babasının görevinin Manisa'ya çıkması üzerine oraya gitmişlerdir. Onlar da bu iyiliği unutmazlar. Mesut Kâmi'nin her zaman onun halini hatırını sormasını isterler. Mesut Kâmi, Sabriye Hanım'a uğradığı zaman kadın bu ziyarete önce çok şaşırır. Daha sonra memnun olup ağlar. Mesut Kâmi'yi çok sever.

Bir gün Fehime Efendi'nin konağının önünde bir araba durur. Bir kadınla bir genç inerler. İçeri girer girmez bir vayeyla başlar. Bu kadın Zehra Hanım'dır. Zekâi Efendi birkaç yıl önce memuriyeti gereği başka bir memlekete gider. Birkaç yıl görev yaptıktan sonra bir hastalık sonucu ölür. Ortada kalan Zehra Hanım ve oğlu Hürrem nereye

sığınacaklarını düşünürken Zehra Hanım'ın aklına kendi beslemesi Nigar'ı vererek güya iyilik yaptığı Fehime Efendi gelir.

Fehime Efendi'ye bunu düşünerek buraya geldiklerini söyler. Bunların gelmesi Fehime Efendi ve Fıtnat Hanım'ın hiç hoşuna gitmez. Fakat mecburen kabul ederler. Hürrem yine o eski şımarık Hürrem'dir. Yaramazlıklarından hiçbir şey kaybetmemiş bilakis artırmıştır. Fehime Efendi Hürrem'i de okula gönderir.

Hürrem, yaramazlıklarını okulda da devam ettirir. Birkaç kez uyarırlar. Zehra Hanım ise oğlunun son derece akıllı bir çocuk olduğunu, oğlunun okuyup büyük adam olacağını herkese anlatır. Bir gün elinde kırmızı bir zarfla okulun hademesi Hürremi konağa getirir. Oğlunun bu vakitte bu şekilde gelmesini Zehra Hanım hayra yormaz. Ayrıca büyük valizini de kapı dışında görünce iyice şüphelenir. Hademe, Fehime Efendi ile görüşüp zarfı verdikten sonra gider. Zehra Hanım, Fehime Efendi'nin odasına koşar. Nigar Fıtnat da oradadır. Fehime Efendi düşüncelidir. Zehra Hanım ne olduğunu sorunca Fehime Efendi, bir namus meselesi yüzünden Hürrem'in okuldan atıldığını söyler. Zehra Hanım feryadı koparır. Yine oğlunun çok masum olduğunu, ona iftira attıklarını söyler. Okuldan atılmanın kavgası oğul ile ana arasında birkaç gün devam eder. Hürrem okuldan atıldığına çok memnundur. Beyoğlu eğlencelerinde gezer, keyfini çıkarır. Soranlara da Fehime Efendi'nin kendisini bilerek okuldan aldığını, avukatlık için Paris'e göndereceğini söyleyip dolaşır. Bu arada konakta yaptığı muzipliklerden artık herkes şikâyetçidir.

Mürebbiyeye yaptığı bir şaka yüzünden onun rezil olmasına sebep olur. Mürebbiye bundan sonra konakta duramayarak ayrılır. En son Ferah ismindeki halayıkın vücudunda meydana bazı hallerden dolayı doktor getirtilir. Doktor bunun hasta değil, gebe olduğunu söyler. Konakta bir kıyamet kopar. Herkes bunun kimden olduğunu merak ederek Ferah'ı sıkıştırlar. Ferah, Hürrem'den olduğunu söyleyince Zehra Hanım yine iftiradır diye feryadı basar. Fakat Nigar Fıtnat artık dayanamayacağını, evinde yetişkin iki kız bulunduğunu söyleyerek Fehime Efendi'yi bu murdarı nereye gönderecekse göndermesini söyler. O da mecburen Hürrem'i evden iyice uzaklaştırmak için Paris'e gönderir.

Günler böyle geçerken Nigar Fıtnat Hanım'ın Mesut Kâmi'ye karşı olan aşkı iyice artar. Bir gün Mesut Kâmi'yle konuşurken Nigar Fıtnat ona aşktan bahseder. Aşkın ne olduğunu bilip bilmediğini sorar. Bu sözden hiçbir şey anlamayan Mesut Kâmi, birkaç gün bunu düşünür. Başka bir gün yine konuşurlarken imalı sözlerle ona sevgiden bahseder. Çok

yakışıklı olduğunu söyler. Mesut Kâmi yavaş yavaş Nigar Fıtnat Hanım'ın niyetini anlamaya başlar. Mümkün oldukça onunla yalnız kalmamaya çalışır. Mesut Kâmi bu işin sonunun çok kötü olacağını düşünerek o aralar hafta sonları konağa gitmeyeye karar verir. Bunun için de derslerinin yoğunluğunu bahane eder. Mesut Kâmi'nin konağa gelmemesi konakta herkesi üzer. Fakat Nigar Fıtnat Hanım onu konakta görememinin acısıyla adeta çıldırır. Bir mektup yazarak uşakla gönderir. Mektubunda ona âşık olduğunu, onsuz yapamadığından ifade eder. Mektubu gönderdikten sonra pişman olur. Fakat iş işten geçmiştir. Mektubu alan Mesut Kâmi, bu kadının yazdıkları karşısında dehşete kapılır. Artık mümkün oldukça konağa gitmemeye kesin karar verir. O hafta sonu da konağa gelmeyince Fehime Efendi okula gidip kendisini görmek ister. Fakat Mesut Kami'nin okuldan çıkıp başka yere gittiğini öğrenir.

Bir hafta sonra konağa Mesut Kâmi'nin annesinden bir telgraf gelir. Babasının hasta olduğunu bu yüzden ilk vasıta ile Mesut Kâmi'yi göndermelerini söyler. Fehime Efendi, sabah Mesut Kâmi'yi göndermek için okula gideceği sırada bir telgraf daha gelir. Babasının öldüğünü bu yüzden kendisinin geleceğini, artık Mesut Kâmi'nin gelmesine gerek kalmadığnı yazmaktadır. Mesut Kâmi birkaç hafta konağa gitmez. Bir gün artık Fehime Efendi'ye ayıp olur düşüncesiyle bir hafta sonu gitmeye karar verir. Konağın bahçesine yaklaştığı zaman farklı bir hal ve vaziyetle karşılaşır. Konağa girdiği zaman ilk olarak Zehra Hanım'la karşılaşır. Zehra Hanım, ağlayarak bir felaket olduğunu ve bunun sebebinin de Nigar Fıtnat olduğunu söyler. Mesut Kâmi bu sözlere ehemmiyet vermeden Fehime Efendi'nin odasına girer. Fehime Efendi'nin yatakta olduğunu ve doktorların onu muayene ettiklerini görür. Odada Nigar Fıtnat'la kâhya kadın da vardır. Doktorlar kadınların dışarı çıkarılmasını ister. Nigar Fıtnat buna itiraz edince, Mesut Kâmi onun bileğini yakalayıp sıkar ve adeta sürükler şeklinde onu dışarı çıkarır. Mesut Kâmi'den bu hareketi beklemeyen Nigar'ın sinirleri oynar. Bayılır. Mesut Kâmi onu kollarına alarak odasına taşırken Nigar ayılır. Buna çok memnun olur. Kollarını iyice Mesut Kâmi'ye dolar. Mesut Kâmi bunu anlayınca kadını yere atası gelir. Yatağına sert bir şekilde bırakıp çıkar. Artık Mesut Kâmi de Fehime Efendi'nin neye üzülerek felç geçirdiğini anlar.

Fehime Efendi'nin annesi Sabire Hanım oğlunun hastalandığını duyunca gelini Nigar Fıtnat'ın yüzünden yıllarca gelemediği oğlunun evine Mesut Kâmi ile gelir. Nigar Fıtnat kaynanasını kapıda karşılayarak ondan yıllar öncenin intikamını almak isteyerek hangi yüzle geldiğini sorar. Sabriye Hanım ise çekil önümden edebsiz diyerek onu azarlar.

Kaynanasının bu kararlı davranışı karşısında şaşırır. Fakat bir şey diyemez. Odasına çekilir. Ondan bir tür intikam almak maksadıyla kızların odasını kilitleyerek kızlarla görüşmesini engeller.

Mesut Kâmi bir hafta manevi amcası Fehime Efendi'nin yanında kalıp ona bakar. Fehime Efendi yavaş yavaş iyileşmeye başlar.

Mesut Kâmi'nin annesi gelir. En uygun yer olan Fehime Efendi'nin annesi Sabire Hanım'ın yanına yerleşir. Mesut Kâmi'nin annesi oğluna baktıkları için Fehime Efendi ve Nigar Hanım'a minnet duymakta onları zaman zaman ziyaret etmektedir. Fakat Nigar Hanım'ın hareketleri hiç hoşuna gitmez. Nigar Hanım da bu kadının konaklarına gelmesinden pek hoşlanmaz. Onun derdi Mesut Kâmi'dir.

Mesut Kâmi okulunu bitirir. Buna herkes sevinir. Artık Fehime Efendi ve kendi annesi ne iş yapacağını sorarlar. O şimdi bir şey yapmayacağını söyler. Fehime Efendi onun bir kâleme girmesini tavsiye eder. Mesut Kâmi arkadaşı Ali Zehrap ile çok samimidir. Ali Zehrap'ın babası tacirdir. Ticaret üzerine konuşurlar. Mesut Kâmi ticaret yapmaya karar verir. Ali Zehrap bir gün Anadoluda bir dükkân açacağını oradan halı gönderip Mesut Kâmi'nin de İstanbul'da bunları satmasını söyler. Bir ortaklık teklif eder. Fakat bin lira sermaye koyması lazımdır. Mesut Kâmi buna çok sevinir. Babasından kalan parayı hesap ederler. Dört yüz lira çıkar. Buna üzülür. Fakat annesi bu durumu Sabriye Hanım'a anlatınca Sabriye Hanım Mesut Kâmi'ye duyurmadan bir dükkânını satar. Eksik kalan altı yüz lirayı tamamlaması için bu parayı Mesut Kami'ye borç olarak verir.

Mesut Kâmi bir dükkân açar. İşiyle ciddi şekilde ilgilenir. Aradan bir yıl geçer. Bilançoyu hesap ettiği zaman üç yüz yetmiş lira kâr ettiğini görür. Buna son derece sevinir. Kâr ettiği bu paradan Seniha ve Vedia'ya hediye alır. Vedia Seniha'ya alınan hediyeleri nişanlılık hediyesine benzeterek güler. Seniha ve Mesut Kâmi'nin yüzü pembeleşir. Bu hediyeleri gören Nigar Fıtnat hırsından, kıskançlığından kendisine niye hediye almadığını sorar. Mesut Kâmi de Seniha'ya getirdiği Seniha'nın çok sevdiği şekerleri getirdiğini söyler.

Mesut Kâmi'nin annesinin Fehime Efendi'nin konağını ziyaret ettiği zamanlarda Nigar Fıtnat'la olan sohbetlerinde zaman zaman Mesut Kâmi'nin evlenme bahsi geçer. Nigar Fıtnat, Mesut Kâmi'yi kendi elleriyle evlendirip baş göz edeceğini söyler. Mesut

Kâmi'nin annesi de kendi kızı Seniha'yı verecek zannıyla bu vaadlere çok sevinir. Bundan cesaret alarak Seniha'yı istemeye karar verir. Bu kararını Mesut Kâmi'ye kendisi söyleyemez. Sabriye Hanım'a konuyu açar. O da bunu sevinerek tasvip eder. Sabriye Hanım bu düşüncelerini Mesut Kâmi'ye açar.

Mesut Kâmi, Seniha'ya karşı kalbinde bir sevgi beslemekle birlikte böyle bir evliliği pek düşünmemiştir. Şaşırır. Cevap için bir iki gün izin ister. Böyle bir teklifte bulunursa kabul edip etmeyeceğini bilmediği içinbu meseleyi şimdiye kadar kendisini bir ağabey olarak gören Seniha'dan sormak ister. Karşı karşıya soramayacağını anlayarak mektup yazar. Konağa gider. Nigar Fıtnat Hanım o an konaktan dışarı çıkmıştır. Mesut Kâmi, Seniha ile karşılaşır. Seniha yine ağabey diyerek Mesut Kâmi'yi karşılar. Biraz konuştuktan sonra utana sıkıla mektubu verir. Hemen Fehime Efendi'nin odasına geçer. Yarım saat sonra dışarı çıktığı zaman salonda Seniha ile karşılaşır. Seniha'nın tavrı değişmiştir. Mesut Kâmi'nin teklifini kabul ettiğini gösterir davranış ve tebessümler gösterir.

Mesut Kâmi, Seniha'nın bu davranışlarından evlilik teklifini kabul edeceğini anlayarak konaktan ayrılır. Durumu annesine söyleyerek Seniha'yı isteyebileceklerini dile getirir. Annesi de iki gün içinde hazırlanır. Teklifin kabul edileceğinden emin olarak Fehime Efendi'nin konağına gelir. Bir süre sohbetten sonra hayırlı bir iş için geldiğini söyler. Nigar Fıtnat bir şey anlamaz. Bu kez annesi daha açık bir şekilde Seniha'yı Mesut Kâmi'ye istediğini söyler. Yıllardan beri Mesut Kâmi ile kendisi için aşk hayalleri kuran Nigar Fıtnat, bu sözleri duyunca öfkesinden adeta çıldırır. Bağırmaya başlar. Nasıl böyle bir teklifle gelmeye cesaret ettiğini ayrıca Mesut Kâmi'nin kızı Seniha'yı mutlu edemeyeceğini haykırır. Birazcık ticaret yaptı diye kendini bir şey mi sandığını söyler. Mesut Kâmi'nin annesi çocuklar birbirlerini sevmişlerse ne yapalım" diye karşılık verince Nigar Fıtnat iyice çılgına döner. Demek ki bunlar sevişiyorlar diye kıskançlığından feryat eder. Seniha'yı çağırır dövmeye başlar. Mesut Kâmi'nin annesi Safiye Hanım hemen oradan uzaklaşır. Durumu oğluna anlattığı zaman Mesut Kâmi ve Sabriye Hanım çok üzülürler. Nigar Hanım'ın niyeti iyice açığa çıkmaya başlar.

Mesut Kâmi'nin bu olanlara canı sıkılır. Odasında evraklarının arasında Nigar Fıtnat'ın birkaç yıl önce göndermiş olduğu aşk mektubunu çıkarır. Herşeyi açığa çıkarıp gerçeği anlatmak ister. Fakat bundan vazgeçer.

Nigar Fıtnat, Mesut Kâmi'den alamadığı hevesi yüzünden ona darbe vurmak emeline düşer. Kızı Seniha'yı tatlı dille yanına çağırıp kendi yaptıklarını Mesut Kâmi'ye iftira eder. Mesut Kâmi'nin kendisine sataştığını ve kendisini aldattığını söyler. Bunları annesinden duyan Seniha, Mesut Kâmi'nin bir hilekâr olduğuna inanır. Birlikte Mesut Kâmi'nin bütün fotoğraflarını parçalarlar. Anne ve kızın bütün bu yaptıkları Zehra Hanım vasıtasıyla Sabriye Hanım'ın konağına yetiştirilir.

Sabriye Hanım, Nigar Fıtnat'ın bu kötü davranışını yanına bırakmayacağını söyler. Seniha'yı oğlu Fehime Efendi'den istemeye karar verir. Safiye Hanım'ı yanına alarak yalıya giderler. Fehime Efendi'nin odasına girer. Oğluyla epeyi bir halleştikten sonra Fehime Efendi Seniha'nın da istemediğini söyler. Seniha'yı çağırırlar. Seniha ağlayarak hayır der. Sabriye Hanım buna çok şaşırır. Onlar konuşurlarken Mesut Kâmi'nin annesi de Nigar fıtnat ve Zehra Hanım'la başka odada oturmaktadır. Nigar Fıtnat, Mesut Kâmi hakkında ağzına gelen her sözü söyler. Onun namus düşmanı birisi ve nankör olduğunu dile getirir. Sabriye ve Safiye Hanım konaktan ayrılırlar. Olanları annesi Safiye Hanım'dan öğrenen Mesut Kâmi Seniha'nın neden böyle davrandığına bir anlam veremez.

Mesut Kâmi mağazasında otururken postacı bir mektup getirir. Mektup Paris'te olan Hürrem Şadan'dandır. Hürrem mektubunda kendisinin yakın bir zamanda hukuk mektebinden mezun olacağını ve büyük bir avukat çıkacağını yazmaktadır. Mesut Kâmi Hürrem'in Paris'teki hayatını merak eder. Birkaç gün sonra Paris'ten gelen bir arkadaşı Mesut Kâmi'nin mağazasına uğrar. Mesut Kâmi ona Hürrem'i sorar. Mesut Kami'nin bu arkadaşı, Hürrem'in Paris'te rezil bir hayat yaşadığını kadın ve kumara kapılıp kendini mahvettiğini söyler. Hukuk mektebinde sadece kaydının olduğunu asla mezun olamayacağını sadece tasdikname vereceklerini söyler.

Mesut Kâmi, bir süre sonra Hürrem'in geldiğini ve Fehime Efendi'nin konağında olduğunu duyar. Hürrem'in konakta herkes tarafından çok sevildiği ve Seniha'yı da isteyeceği haberleri kulağına gelmeye başlar.

Birkaç gün sonra mağazasına şık bir adam gelir. Mesut Kâmi bu adamı tanıyamaz. Parmağında yüzükler olan, yüzü pudralı elinde baston bir Fransız gibi süslenmiş olan bu kişi Hürrem Şadan'dır. Mesut Kâmi Hürrem'in bu haline şaşırır. Sohbet ederler. Hürrem yine o eski şımarıklığı ile davranır. Büyük bir avukat yazıhanesi açacağını onun için halı siparişi vereceğini söyler. Parasını sonra vereceğini ekler. Fakat Mesut Kâmi, Hürrem'i

çok iyi tanıdığı için parasını peşin ister. Halılar gönderilir. Birkaç gün sonra mağazasına Nigar Fıtnat gelir. Mesut Kâmi'yi küçümser bir şekilde siz Hürrem'e senet göndermişsiniz diyerek çantasından paraları çıkarıp verir. Çıkarken damadı Hürrem Şadan'ın büyük bir avukat olduğunu söyler. Amacı Mesut Kâmi'yi çıldırtmaktır.

Nigar Fıtnat,kızı Seniha'yı Hürrem'le evlendirip hem Hürrem'in konaktan uzaklaşmamasını sağlamak hem de Fehime Efendi'nin servetinden faydalanmak ister. Seniha annesinin Mesut Kâmi hakkındaki itirafından sonra hareketlerinin değiştiğini görüp izlemektedir. Annesi Hürrem'le evlenmesini teklif ettiği zaman buna şiddetle karşı çıkar. Hürrem'den nefret etmektedir. Annesinin niyetini de iyice anlayan Seniha bu evlilikten şiddetle kaçınır. Bu işin olmayacağını söyler. Hürrem Seniha'ya yaklaşıp gizlice öpmek ister. Seniha ona iki tokat atıp hakaretler eder.

Nigar Fıtnat, Seniha'nın ikna edilemeyeceğini anlayınca küçük kızı Vedia'yı kandırıp Hürrem'e vermek ister. Vedia'yı çeşitli vaadlerle kandırır. Vedia bu evliliğe razı olur. Seniha, Vedia'yı bu evlilikten vazgeçirmeye çalışır. Fakat başaramaz. Hürrem'le Vedia evlenirler. Evlilik Hürrem'in umurunda değildir. Onun derdi keyif eğlence ve para yemektir. Vedia ilk önceleri bu evlilikten mutlu olduğunu zanneder ve annesine kendisini evlendirdiği için teşekkür eder. Hürrem, Vedia ile evlendikten kısa bir süre sonra Seniha'ya tekrar yılışmaya başlar. Seniha ondan kaçtıkça, hakaretler ettikçe o Seniha'ya yanaşır. Seniha'ya hizmet etmek ister. Kocasının bu yaptıkları Vedia'nın gözünden kaçmaz. Seniha'yı kıskanmaya başlar. Seniha'nın aslında bigâne davranır göründüğünü, fakat aslında Hürrem'i baştan çıkardığını düşünerek ablasını suçlar. Vedia bu düşüncelerini annesine ve ablasına anlattığı zaman her ikisi de ona çocuk olduğunu söylerler. Vedia çocuk olmadığını ispatlamak ve ablası ile kocası arasındaki aşk ilişkisini ortaya çıkarmak için gizlice kocasını takip etmeye başlar.

Hürrem her gece yarısı eğlence âleminden gelerek odasına girer. Bir gece yarısı Vedia henüz yatağında uyumamıştır. Yalının kapısının yavaşça açıldığını ve ayak seslerinin yavaş yavaş yukarı doğru çıktığını duyar. Gelen kişinin Hürrem olduğunu ve onun başka bir odaya gittiğini anlar. O zaman tüyleri ürperir. Artık ablası Seniha ile kocası Hürrem'i suçüstü yakalayacağını düşünerek yerinde duramaz. Birkaç dakika sonra yerinden kalkar. Mumu alır. Önce annesini sessizce uyandırıp onunla birlikte Seniha ve Hürrem'i suçüstü yakalamak ister. Yavaş bir şekilde annesinin odasının kapısını açınca

Hürrem'le, annesi Nigar Hanım'ın aynı yatakta olduklarını görür. Acı bir çığlık koparak düşer bayılır. Seniha bu çığlığa uyanır. Koşar kardeşini o halde görür. Kapı açıktır. Annesi ve Hürrem içerde uygunsuz bir vaziyette beklemektedirler. Kapıyı kapatır. Hizmetçiler bu sese koşarlar. Vedia'yı odasına taşırlar. Vedia uyanır. Zehra Hanım'ın ve hizmetçilerin odadan çıkarılmasını ister. Sonra ablasına sarılır ağlar ve kendisinden şüphelendiği için af diler. Annesinin odasında gördüklerini anlatır. Artık bu evde duramayacağını söyler. O arada kapının dışında bir gürültü duyarlar. Kapıyı açtıkları zaman babaları Fehime Efendi'nin yere yığılmış olduğunu görürler. Tekrar bir feryat koparıp babalarına uyandırmaya çalışırlar. Fehime Efendi, kızı Vedia'nın Nigar Fıtnat'ın odasının kapısında attığı çığlığı duyup Fehime Efendi duvarlara tutunarak gelmiş ve Seniha ile Vedia'nın konuştuklarını dinlemiştir. Bu konuşmalardan karısı Nigar Fıtnat'ın yaptığı namussuzluğu anlayan Fehime Efendi, buna dayanamarak kalp krizi geçirir ve hemen orada canını teslim eder.

Sabah konaktakilerin feryat ve figanları arasında cenaze konaktan çıkarılır ve defnedilir. Vedia ve Seniha babaları öldükten sonra artık asla bu konakta duramayacaklarını söyleyerek hazırlanıp hemen oradan çıkarlar. Büyük anneleri Sabriye Hanım'ın konağına gelirler. Hiçbir şeyden haberi olmayan Sabriye ve Safiye Hanım ve konaktakiler bu iki kızın bu şekilde gelişine şaşırırlar. Acı haberi duydukları zaman bir vaveyla da bu konakta kopar. Akşam Mesut Kâmi gelir. O da bu acı haber üzerine çok üzülür. Bir iki gün sonra bu matem biraz dindikten sonra bu iki kızkardeşin neden konağa dönmedikleri merak edilir. Sorarlar. Kızlar oraya asla dönmeyeceklerini söylerler. Vedia, Mesut Kâmi'ye yalvararak kendisini Hürrem'den boşatmasını ister. Eğer kendisini boşarsa babasının servetinden bir şey almayacağına söz verir. Bunları duyan Hürrem paragöz olduğu için Vedia'yı hemen boşar. Vedia da bu işkenceden kurtulur.

Mesut Kâmi, kızlar bu konakta kalacakları için artık burada kalmasının doğru olmadığını yeni bir eve taşınmaları gerektiğini annesine söyler. Safiye Hanım birkaç gün sabretmesini söyler. Mesut Kâmi'nin konaktan çıkmak istediği Seniha'nın kulağına gider. Kendisiyle konuşmak istediğini Vedia ile haber gönderir. Seniha hala Mesut Kâmi'nin annesiyle ilişkisinin olduğunu düşünmektedir. Mesut Kâmi ise Seniha'nın evlilik teklifini reddetmesinin sebebini hala bilmemektedir.

Seniha, bir akşam Mesut Kâmi'nin odasına gelir. Karşı karşıya otururlar. İkisi de ne söyleyeceğini bilemez. Seniha söze başlar. Geçen olaylar hakkında konuşur. Seniha, "keşke annemle öyle bir ilişkiniz olmasıydı" diye bir söz söyler. Bu sözü duyan Mesut Kâmi beyninden vurulmuşa döner. O zaman Seniha'nın Nigar Fıtnat tarafından aldatılıp kendisinden nefret ettirildiğini anlar. Yerinden fırlar. Hemen dolabından Nigar Fıtnat'ın kendisine göndermiş olduğu aşk mektubunu çıkarır. Seniha'ya verir. Onu okumasını söyler. Seniha titreyerek annesinin mektubunu okur. Hüngür hüngür ağlar. Bütün gerçekleri öğrenir. Kendisinin annesi tarafından aldatıldığını, Mesut Kâmi'nin masum olduğunu anlar. Mektubu bitirdikten sonra gözyaşları içinde Mesut Kâmi'nin boynuna sarılır. Beraber ağlarlar. Birbirlerine olan aşkları yeniden alevlenir. Evlenmeye karar verirler.

Bu evlilik haberine konakta herkes sevinir Sabriye Hanım'ın düğünün hemen yapılması hususundaki ısrarlarına rağmen, Mesut Kâmi düğünün baharın yapılmasına karar verir. Bahara kadar konakta tatlı bir yaşam başlar.

Bu konakta yaşam bu şekilde devam ederken Fehime Efendi'nin konağında ise farklı bir yaşam başlamıştır. Kızların evi terk etmesinden sonra Nigar Fıtnat onları evlatlıktan reddeder. Hürrem'le istediği bir hayata kavuşmuş olmanın zevkini çıkara çıkara yaşamaya başlar. İsraf diz boyudur. Hergün ayrı bir eğlence yerine giderler. Hürrem'in kumarda şansı bir türlü iyi gitmez. Devamlı olarak para kaybeder. Mallar yavaş yavaş satılmaya başlar. Nigar Fıtnat kaynanası Sabriye Hanım'ın gözünde küçük düşmemek için önceleri at ve arabaları sattırmamıştır. Fakat mallar bittikten sonra onları da satmak zorunda kalırlar.

Mart ayı geldiği zaman Mesut Kâmi o yıllık bilançosunun hesabını yapar. Yine yüklü miktarda kâr eder. O akşam eve çok sevinçli gelir. Sabriye Hanım'dan borç olarak aldığı altı yüz lirayı verir. Sabriye Hanım ise Mesut Kâmi'nin yanında hemen Seniha'yı çağırır. Bu parayı kendileri için düğün hediyesi olarak verdiğini üzerine biraz daha ekleyeceğini ve bu parayla kendilerine güzel bir yalı almalarını söyler. Seniha buna çok mutlu olur. Büyük annesinin eline öper. Ertesi gün Safiye Hanım, Seniha ve Vedia bir yalı bulmak için gezerler. Seniha hayalindeki gibi bir yalı görüp beğenir. O yalı satın alınır. Mesut Kâmi içini tefriş ettirir. Hemen vakit geçirmeden sade bir düğün yapıp buraya taşınırlar. Vedia da yanlarında kalır. Aradan birkaç ay geçer Sabriye Hanım ve Safiye

Hanım da bunların yanına gelir. Birkaç ay sonra Seniha bir çocuk doğurur. Mutlu bir şekilde yaşamaya başlarlar.

Nigar Fıtnat ile Hürrem o ısraflı yaşamlarına devam etmektedirler. Bundan dolayı bir süre sonra evdeki eşyalar da birer birer satılır. Bunlar da sarfedildikten sonra Hürrem annesi Zehra Hanım'dan para ister. Fakat Zehra Hanım bu parayı vermez. Hürrem annesinden bu parayı alamayınca annesinin çantasını gizlice keserek elmaslarını götürüp satar. Zehra Hanımı da kapı dışarı eder. Zehra Hanım ağlayarak Sabriye Hanım'a sığınır. Yalvarır. Şimdiye kadar övündüğü oğlunun bir canavar olduğunu bütün her şeyini alıp kendisini dışarı attığını söyler. Sabriye Hanım bu kadına acır yanlarında kalmasına razı olur. Fakat Vedia kaynanasını istemediğini kalacaksa eski konakta kalmasını söyle. Zehra Hanım Sabriye Hanım'ın eski konağına gönderilir.

Hürrem ve Nigar Fıtnat ısraflarına para yetiştirmek için konağı da satarlar. Bir eve taşınırlar. Birkaç eşya alırlar. Bir süre sonra bu eşyaları da satarlar. Hiçbir şey kalmayınca Hürrem bir gün eve sarhoş gelir. Nigar Fıtnat'tan para ister. Parayı alamayınca onu dövmeye başlar. Nigar Fıtnat da ona karşılık verir. Birbirlerini yemeye başlarlar. Hürrem evi terk eder, gider. Artık oraya uğramaz. Nigar Fıtnat yalnız başına kalır. Vücudunda bir zamandan beri çıkan çıbanlar yüzünde gözünde çıkmaya başlar. O güne kadar kendisini terk etmeyen hizmetçisi İkbal bile bu çileli hale dayanamaz. O da çıkar gider. Evin kirasını ödeyemediği için ev sahibi Nigar'ı dışarı atar. Sokakta kalan Nigar Fıtnat dilenmeye başlar. Geçmişte bütün yaptığı haksızlıkları ve zulümleri düşünür. Kış olduğu için soğuktan donmak üzeredir. Ölmemek için tek çare kaynanası Sabriye Hanım'a sığınmaktır. Bunu içinden geçirir. Gidip ona yalvarıp af dilemek ve ona sığınmak ister.

Eski konağın kapısına geldiği zaman konağın iki kapısının birden bire açıldığını ve içeriden kalabalıkla birlikte bir cenazenin çıktığını görür. Bu Sabriye Hanım'ın cenazesidir. Tekbir ve tehlillerle; sevenlerinin dualarıyla son istirahangahına yolculanmaktadır. Sığınabileceği tek kişinin de bu dünyadan ayrıldığını gören Nigar Fıtnat artık düştüğü bu rezil hale daha fazla dayanamayacağını anlar. Olduğu yerde yığılır kalır. O da kaynanasının ardından bu dünyadan göçüp gider.

Romandaki Kişilerin hepsi Müslüman'dır.

Bunlar; Fehime Efendi, annesi Sabriye Hanım, Nigar Fıtnat Hanım, Fehime Efendi ve Nigar Fıtnat'ın kızları Seniha ve Veida. Nigar Fıtnat'ı evinde büyüten Zehra Hanım ve oğlu Hürrem. Mesut Kâmi, Mesut Kâmi'nin annesi Safiye Hanım, Mesut Kâmi'nin arkadaşı ve iş ortağı Ali Zehrap, hizmetçi İkbal.

1.1.27. MÜZEYYEN[51]

Mehmet Celal'in bu romanında kahramanların inançlarından veya dini duygularından bahsedilmemiştir. Sadece, Müzeyyen ölürken bir kez Kur'an-ı Kerim okunması dışında hiçbir inanç ve dini duyguya yer verilmemiştir.

Şevki Bey ve Süleyman Efendi adında iki arkadaş vardır. Bunlar bir zaman sonra birbirlerinden uzak düşerler. Süleyman Bey karısı Fatine Hanım ve kızı Müzeyyen ile perişan bir durumdadır. Bunu duyan Şevki Bey, Süleyman Efendi ve ailesini kendi konağına yerleştirir. Süleyman Efendi kısa bir zaman sonra vefat eder. Kocasının acısına ve ayrılığına dayanamayan Fatine Hanım kısa bir süre sonra yatağa düşer. Öleceğini anlayınca kızı Müzeyyen'i Şevki Bey'e emanet eder. Fatine Hanım da ölür. Müzeyyen annesinin ölümüne çok üzülür.

Şevki Bey'in Nihat isminde bir oğlu vardır. Şevki Bey komşu kızları Sabiha'yı oğlu Nihat'a nişanlar.Nihat, Müzeyyen'e ders vermektedir. Sabiha da zaman zaman nişanlısı Nihat'ın yalısına gelir. Müzeyyen'i sever ve onunla sohbet ederler.Nihat'ın duyguları Sabiha ve Müzeyyen arasında gidip gelmektedir. Sonunda Müzeyyen'e olan aşkı ağır basar ve gün geçtikçe ona olan aşkı artar. Bir gün korulukta bir ağacın altında aşkını Müzeyyen'e itiraf eder. Müzeyyen de onu sevmektedir.

Bir gün Şevki Bey'in eşi Fahriye Hanım, Müzeyyeni de yanına alarak Göksu'ya sandalla gezmeye giderler. Bu gezintide Raif Bey'in oğlu İhsan'ın bulunduğu sandalın yanından geçerler. İhsan, Müzeyyen'i görür görmez âşık olur. Müzeyyen de bir kere ona bakmıştır. İhsan, Müzeyyen ve Fahriye Hanım'ın bulunduğu sandalı takip eder. Sandalın Şevki Bey'in yalısının önünde durduğunu görünce bu kadınlardan birinin Fahriye Hanım

[51] Mehmet Celal, "*Müzeyyen*"**,** İstanbul, 1900, Malumat Gazetesi (Tahir Bey Matbaası), , 184 s.

olduğunu anlar. Fakat Müzeyyen'in kim olduğunu anlayamaz. Sonra annesinden Müzeyyen'in onların yanında kalan Fatine Hanım'ın kızı olduğunu öğrenir.

Nihat ve Müzeyyen birbirlerine karşı aşklarını ilan ederler. Bu aşk mutluluğu içinde günlerini geçirirler.İhsan annesini Müzeyyen'e görücü olarak gönderir. Fahriye Hanım buna sevinmekle birlikte düşünmeleri gerektiğini sonra kendilerine cevap vereceklerini söyler. Akşam bu görücü meselesini Şevki Bey'e açar. O da münasip görür. Annesi Nihat'a, Müzeyyen'in İhsan Bey tarafından istendiğini ve bu hususta fikrinin ne olduğunu sorduğu zaman, Nihat'ın kalbi acılar içinde kalır. Fakat itiraz edemez. Sevdiğini söyleyemez. Çünkü kendi nişanlısı vardır. Sadece Müzeyyen'in de fikrinin sorulması gerektiğini annesine söyler.

Fahriye Hanım, Müzeyyen'e fikrini sorduğu zaman Müzeyyen, şu anda evlenmek istemediğini sadece onların yanında kalmak istediğini, eğer kendinden bıkmışlarsa başka bir eve hizmetçi olarak verebileceklerini Fahriye Hanım'a söyler. Fahriye Hanım bu sözlerden çok müteessir olur. Bu işi birkaç ay ertelerler. Besime Hanım birkaç kere daha gelir. Son gelişinde, İhsan annesiyle birlikte Şevki Bey'in yalısına gelen hizmetçi kadına, Müzeyyen'e gizlice vermesi için bir mektup verir.Kadın, Müzeyyen'in odasına girer ve mektubugizlice yastığın altına koyar.

İhsan, Müzeyyen'e olan aşkın aynı zamanda Nihat'ın da arkadaşı olan gevezeliğiyle meşhur Behçet'e daha önceden anlatmıştır. Mektup meselesini de ona anlatır. İhsan, Nihat Bey'in Müzeyyen'in kendisiyle evlenmesine neden karşı çıktığını anlamak ister. Behçet bunu anlamanın yolunu bildiğini söyler. Bir plan yapar. Nihat'ı bir gazinoya davet edip onu iyice sarhoş ettikten sonra konuşturmak ister. Nihat Behçet'in davetini kabul ederek gazinoya geldiği zaman, İhsan, Müzeyyen'e yazdığı mektubun müsveddesini Behçet'e göstermektedir. Nihat bu mektubun Müzeyyen'e gönderilmiş olabileceğinden şüphelenir. Konuşurlar, içerler. Nihat konuşmaları arasında Müzeyyen'i sevdiğini ima eder. Bu arada İhsan'a da hakaret eder ve kalkar gider. Yalıya gelir. Müzeyyen'in odasının önünden geçerken içeri bakar. Müzeyyen bir koltukta oturmuş elindeki kâğıda bakarak düşünmektedir. Yavaşça arkadan yaklaşır. Kâğıdın ilk cümlesi "ruhum Müzeyyen" diye başlamaktadır. Bu ihsan'ın gönderdiği mektuptur. Elinden alır ve kendisi Müzeyyen'e okur. Ona kızar ve odayı terk eder. Müzeyyen hüngür hüngür ağlar. Nihat da odasında

ağlar. İkisi de Razdil'in davetlerine rağmen yemeğe inmezler. Fahriye Hanım ve Şevki Bey'in şüpheleri iyice artar. Nihat ve Müzeyyen'in birbirlerini sevdiklerini anlarlar.

Şevki Bey, Nihat'la konuşmak için onu odasına çağırtır. Nihat'ın gözleri kızarmış yüzü solmuştur. Şevki Bey, Bunun böyle olamayacağını kendisinin Sabiha'ya karşı sorumlu olduğunu ve Müzeyyen'e karşı olan aşkını unutması gerektiğini söyler. Bu durumdan kurtulmak için bir süreliğine ahbapları Remzi Bey'in yalısına gitmesini söyler. Nihat, Müzeyyen'e olan aşkını inkâr etmeye kalkışsa da Şevki Bey, halinin bunu yalanladığını söyler. Nihat Remzi Bey'in yalısına gider. Bir ay kadar orada kalır.

Bu arada Müzeyyen iyice düşünür. Sabiha'yı düşünür. Onun hayatını mahvetmeye hakkının olmadığına kanaat getirir. Fahriye Hanım'ın yanına inerek İhsan Bey'e gideceğini söyler.Birkaç gün içinde hazırlıklar yapılır. Müzeyyen, İhsan Bey'in yalısına gelin olarak götürülür. Günler geçer.

Nihat da Sabiha'yla evleneceğini annesine söyler. Onların da düğünleri yapılır.Müzeyyen mutlu değildir. Günden güne solar. Hamile kalır. Çocuk doğurur. Fakat çocuk doğarken ölür. İhsan, babası Raif ve annesi Besime Hanım buna çok üzülürler. Fakat Müzeyyen'in kurtulmasına da sevinirler. Müzeyyen'in hastalığı gün geçtikçe artar. Raif Bey Müzeyyen'i iyileştirmek için birçok doktor ve ebe getirtir. Servetini harcar. Fakat Müzeyyen öleceğini bilmektedir. Annesinin ve babasının kendisini çağırdığını gördüğünü söyler. Sabiha kendisini ziyarete geldiği zaman, Müzeyyen, Nihat'ı görmesinin mümkün olup olmadığını Sabiha'ya sorar. Bir gün iyice kötüleştiği zaman kayınvalidesi Besime Hanım'dan Sabiha'yı hemen görmek istediğini söyler. Sabiha ve Nihat'ın yalısına bir hizmetçi gönderilir. O arada Nihat nezle olmuş, Sabiha ise ona ıhlamur kaynatmış ve içirmektedir. Gelen hizmetçi kendisini Müzeyyen'in çağırdığını söylediği zaman Sabiha, Müzeyyen'in durumunun iyice kötüleştiğini ve asıl Nihat'ı görmek isteğini anlar. Nihat'ı alıp hemen oraya giderler. Müzeyyen'in odasına girdikleri zaman gördükleri manzara çok acıdır. İhsan, Müzeyyen'in karyolasının dibinde, Raif Bey ve Besime Hanım da bir köşede ağlamaktadır. Bir kadın Müzeyyen'in başucunda Kur'an-ı Kerim'den Yasin suresini okumaktadır (s.172). Başka bir kadın da zemzeme batırdığı bir pamukla Müzeyyen'in dudaklarını ıslatmaktadır. Onlar içeri girdiği zaman Müzeyyen gözlerini açar. Başını yastığından kaldırmaya çalışarak herkese tek tek bakar. Sabiha'ya bakarak 'bu kadın beni affetti'der. Bakışlarıyla Nihat'ı yanına çağırır ve "Nihat ben seni ne kadar seviyordum"

der. Sonra başı yastığa düşer. Bir kere daha başını kaldırmaya çalışır. Gözleri başka bir âleme bakar gibi dalgın dalgın "beni çocuğumun yanına gömünüz" der. Ondan sonra vefat eder.

Birkaç ay sonra Nisan ayında Sabiha doğum yapar. Kırmızı saçlı güzel bir kız çocuğu doğurur. Nihat onu kallarının arasına aldığı zaman Sabiha sorar. "Nihat adını ne koyalım" Nihat ise "Müzeyyen" diye cevap verir.

Romandaki Kişiler

Romandaki kişilerin hepsi Müslüman'dır.

Bunlar: Şevki Bey, Fahriye Hanım, Müzeyyen, Müzeyyen'in annesi Fatine Hanım, Şevki Bey'in oğlu Nihat, halayık Razdil, Nihat'ın arkadaşı Behçet, Müzeyyen'in kocası İhsan Bey, İhsan'ın annesi Besime Hanım, babası Raif Bey, Nihat'ın arkadaşı Remzi Bey.

1.1.28. İSKAMBİL[52]

Mehmet Celal'in bu kısa romanında hiçbir şekilde dini duygu ve inançlardan söz edilmemiştir.

İsmi belli olmayan kahraman, romanın başında Marmara denizini ve çevresindeki ormanların güzelliğini anlatır. Sevdiği kızla ilk tanıştığı Heybeli'deki bir yeri tanıtır. Nasıl tanıştıklarını anlatır. Ona olan duygularını dile getirir.

Bir gün sevdiği kız, kızkardeşi ve erkek kardeşiyle birlikte bu kahramanın yanına gelir. Her gün yaptıkları gibi o gün de İskambil oynarlar. Bu kahramanla sevdiği kız beraber diğer iki kardeş de bir olurlar. Eğer yenerlerse Mercan balığı yemeğe gideceklerdir. Yenilirlerse Atlarla Bulgurlu'ya gezmeye gideceklerdir.

Kahraman ormanda sevdiği kız ile beraber gezmek ve belki onun elini tutmak fırsatı olduğu için bilerek yenilir. Kardeşleri gezmek için hazırlanmaya gittikleri zaman kız bilerek yenilmesinden dolayı kahramana hiddetlenir. Bu yüzden gezmeye gelmeyeceğini söyler. Kahraman yalvarır bir tavırla kızın yüzüne bakar. Kahramanın bu bakışından

[52] Mehmet Celal, "*İskambil*", İstanbul, 1901, Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 14 s.

etkilenen kız, kahramanın bilerek yenildiğini bildiğini söyleyerek tebessüm eder. Birlikte atlara binerek Bulgurluya giderler.

Romandaki kişilerin hangi dine mesup oldukları belli değildir. Bunlar: İsmi Belli olmayan kahraman, sevdiği kız ve kızın erkek ve kız kardeşi.

1.1.29. SOLGUN YADİGÂRLAR[53]

Mehmet Celal'in bu kısa romanında kahramanların dini duygu ve inançlarından hiç bahsedilmemiştir. Romanın isimsiz kahramanı bir şairdir. Bir şiir defteri vardır. Bu şiir defterini çok sevmektedir. Bu defterine her gün yeni bir şiir eklemektedir. Babasının görevi sebebiyle Şam'da yaşamaktadırlar.

Konaklarında Hasibe isminde peri gibi güzel bir kız çalışmaktadır. Genç şair, Hasibe'nin hergün temizlik yapmasına, bazen de aşçı kadından dayak yemesine üzülmekte ve ona acımaktadır.

Hasibe konağa ilk geldiği zaman bu genç ona ilgi duyar. Fakat Hasibe ona kayıtsız kalır. Bir zaman sonra bu gencin duygularının samimiyetine inandığı için ona ilgi göstermeye başlar. Portakal çiçeklerini sevmek hususunda konuşurlar. Genç bir akşam odasına girdiği zaman yastığının üzerinde Hasibe'nin bıraktığı portakal çiçeklerini görür. Bu şekilde birbirlerine ilgileri artar. Sevişmeye başlarlar.

Bu genç İstanbul'a gider. Orada iki yıl kalır. Burada tek tesellisi şiir defterinin arasındaki Hasibe'nin bıraktığı solmuş portakal ağaçlarının hatıralarıdır. İki yıl sonra döndüğünde Hasibe'nin evlenmiş olduğunu öğrenir. Hasibe'nin kaldığı eve gider. Onu bahçede bir salıncağın başında görür. Salıncağın içinde nurtopu gibi bir çocuk vardır. Hasibe bu genci görünce koşar gelir. O da şiir defterini Hasibe'ye gösterir. Bu solgun yadigârları birer birer yırtarak rüzgârın önüne verir. Bu solgun yadigârların bir kadının kalbinden daha vefalı olduğunu düşünür.

---

[53] Mehmet Celal, **"***Solgun Yadigârlar*", İstanbul, 1901, Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 16 s.

Romandaki Kişiler

Romandaki kişilerin hepsi Müslüman'dır. Bunlar: Genç Şair, şairin anne ve babası. Evlerinde çalışan ve bu gencin sevgilisi hizmetçi kız Hasibe

1.1.30. DÂMEN ÂLUDE[54]

Mehmet Celal'in bu romanında sadece bir yerde Müslümanlık, ahiret ve Allah'a duadan başka hiçbir şekilde dini inanç ve duygulardan söz edilmemiştir.

Enver, İstanbul eşrafından hali vakti yerinde olan Ahmet Fahri Efendi'nin oğludur. Ahmet Fahri Efendi esnaflıktan epeyi bir servet kazanmıştır. Enver'i en iyi okullarda okutur. Enver okulunu bitirdikten sonra altı yüz kuruş maaşla bir kâlemde çalışmaya başlar. Enver aklı başında ve yakışıklı bir çocuktur. Her şeye sahiptir. Şiire ve edebiyata düşkündür. Son zamanlarda Enver'de bir dalgınlık meydana gelir. Enver'in bu halini gören annesi Şadiye Hanım, Enver'e kendisini evlendirmeyi teklif eder. Enver buna razı olur.

Enver'in olumlu cevabı üzerine Ahmet Fahri Efendi'nin uzak akrabalarından olan anasız babasız Şefika isminde terbiyeli, namuslu, güzel bir kızla güzel bir düğün yapılarak evlendirilir. Birbirlerini severler. On beş gün böyle mutlu geçer.

Enver ve Şefika'nın evlenmelerinin onbeşinci gününde Ahmet Fahri Efendi hastalanır. Öleceğini anlayınca Enver'i yanına çağırır. Boğuk bir sesle Enver'e artık öleceğini söyleyerek nasihatlar ve vasiyetler eder. Enver'e bin beş yüz altın kadar bir servet bıraktığını, bu servetin eğer iyi kullanılırsa annesine, hanımına ve kendisine ömür boyu yeteceğini söyler. Annesi Şadiye Hanım'a ve karısı Şefika'ya sahip çıkmasını ister. Ahmet Fahri Efendi öldükten sonra Enver bir süre ne yapacağını, bu parayı nasıl değerlendireceğini düşünür.

Enver'in Şükrü adında okuldan samimi olduğu bir arkadaşı vardır. Şükrü aklı başında, efendi, dürüst ailesine bağlı bir gençtir. Enver'i de çok sever. Şükrü bir gün Enver'in evine gelir. Sohbet ederlerken söz şiir, resim, müzik gibi güzel sanatlara gelir dayanır.

---

[54] Mehmet Celal, "*Dâmen Âlude*", İstanbul, 1901, Tahir Bey Matbaası, 187 s.

Enver bütün bu güzel sanatların çok değerli olduğunu insanı yüksek bir mevkiye çıkarabileceğini söyler. Şükrü ise bunu kabul etmez. Kendisinin ressam olduğunu fakat yaptığı güzel tablolara kimsenin iyi bir para vermediğini iddiad eder. Enver bunu kabul etmez. Şükrü, bunu ispatlayabileceğini söyleyerek bahse tutuşurlar. Bahsi kim kaybederse meşhur bir gazinoda yiyecekleri yemeğin parasını onun ödemesini kararlaştırırlar.

Ertesi gün bu bahsi gerçekleştirmek için bir yere giderler. Şükrü orada tanıdığı ressamdan tablolardan birinin fiyatını sorar. Tablonun fiyatı Enver'e çok ucuz gelir. Hemen tabloyu alır. Dolayısıyla bahsi Şükrü kazanmış olur. Kararlaştırdıkları gazinoda yemeğe giderler.

Yemek yerlerken içeriye Despina isminde bir rum kadın girer. Despina güzel bir kadındır. Enver böyle bir kadını ilk kez gördüğü için dikkatini çeker. İki de bir kadına bakar. Enver'in kendisine baktığını anlayan kadın ona kur yapmaya başlar. Enver iyice kendini kaptırır. Şükrü bu işin tehlikesini anlayarak arkadaşını uyarır. Vaktin iyice geçtiğini bu yüzden kalkıp eve gitmeleri gerektiğini söyler. Enver biraz daha oturmak ister. Bir süre sonra Despina kalkar. Şükrü'nün bütün engellemelerine rağmen Enver de kalkıp Despina'yı takip eder.

Birkaç gün sonra Enver yine oraya gitmek ister. Tekrar o gazinoya giderler. Despina yine oradadır. Bu kez tanışırlar. Birlikte içki içerler. Birkaç gün sonra Enver, Şükrü'den habersiz olarak oraya gider. Despina ile birlikte oturup içki içerler. Enver, Despina'nın kim olduğunu öğrenmek için ondan hayatını anlatmasını ister. Despina, Enver'i tam tuzağına düşürmek için hayatını anlatırken kendini çok masum bir kadın olarak tanıtır.

Aslında Despina kötü yolda olan bir kadındır. Fakat onun anlattığına göre bir evlilik yapmış. Annesi babası vermeyince sevdiği onu kaçırmış. Şimdi kardeşiyle kalmaktadır. Hâlbuki kardeşi dediği bu kişi sevgilisidir.

Despina'yı çok masum bir kadın zannedip ona acıyan Enver artık gece geç saatlere kadar onunla olmaya başlar. Bir gece eve gitmez. Despina ile bir otelin odasında birlikte sabahlar. Şefika ilk kez kocasının eve gelmediğini görünce çok üzülür. Sabaha kadar kocasını bekler. Bu eve gelmemeler tekrar etmeye başlar. Şadiye Hanım oğlunun neden böyle yaptığını anlayamaz. Şefika yavaş yavaş bu durumdan şüphelenir. Enver artık her

gece eve sarhoş gelir. Çoğu zaman da gelmez. Enver bununla yetinmez. Babasının kendisine bıraktığı bin beş yüz altını Despina'ya elmaslar, altınlar ve çeşitli hediyeler almakla harcamaya başlar. Bu da yetmezmiş gibi Despina'nın isteği üzerine Samatya da onun için bir ev tutar. İçini eşya ile doldurup Despina'yı, Mariko adındaki bir hizmetçi ile oraya yerleştirir. Mariko'nun aylığını da Enver vermektedir.

Kocasının artık günlerce dışarıda kalmasına üzülen ve bu üzüntüsünü dağıtmak isteyen Şefika komşularından Münevver Hanım'a gidip gelmeye başlar. Münevver Hanım, kocası ölmüş dul bir kadındır. Mahallede ibadetle meşgul olan bir kadın olarak kendisini tanıtmıştır. Kayınvalidesi Şadiye Hanım da onu Şefika'ya tanıtırken üç ayları tutan çok Müslüman bir kadın olduğunu söylemiştir (s.65). Fakat gerçekte öyle değildir. Münevver, gizliden gizliye işrete düşkün kadınları evine çağırıp onlarla içki içip saz çalan bir kadındır.

Münevver bu saf Şefika'nın halini anlar. Kocasının yaptıklarına karşı onun böyle ses çıkarmadan durmamasını söyler. Şefika'nın da kocasının bu yaptıklarına karşı kendi zevkine göre yaşamasını tavsiye eder. Şefika Münevver'den öğrendiklerini akşam eve geç gelen kocası Enver'e söyler. Enver buna hiddetlenir. Kendisinin erkek olduğunu ve böyle zevkine göre yaşayabileceğini söyler.

Şefika birkaç gün sonra tekrar Münevver Hanım'a gider. Münevver'in Fıtnat, Mediha ve Macide Hanım isimlerinde misafirleri evdedir. Münevver bunların ikisini kardeş diğerinin de bunların teyzesi olduklarını ve bu kadınların çok iyi ve zararsız kadınlar olduğunu Şefika'ya söyler. Fakat bu kadınların işret âlemlerinin kadınları olduklarını Şefika sonradan anlar.

Şefika hamiledir. Birkaç ay sonra bir kız çocuğu doğurur. İsmini Feride koyarlar. Enver çocuğunun olduğuna sevinir. Şefika kocasına yalvarır. Artık bir çocuk babası olduğunu, o âlemleri bırakmasını kendisine koca kızına da baba olmasını ister. Enver kabul eder gibi görünür. Fakat Despina'nın aşkı ağır basar. Yine günlerce eve gelmez.

Macide'nin Sırrı Bey diye bir tanıdığı vardır. Sırrı Bey, Şefika'yı kayın validesi ile birlikte çarşıda görmüştür. Macide'den Şefika'yı kendisine ayarlamasını ister. Macide ise bu meseleyi Münevver Hanım'a açar. Münevver buna çok şaşırır. Fakat bu işi yapabileceğini söyler. Şefika yine Münevver'in evine geldiği zaman Münevver önce Şefika'ya konyak içirip biraz sarhoş eder. Ondan sonra kocasının kendisine yaptıklarını

anlatır. Kocasının bu yaptıklarına karşılık sessiz kalmamasını Şefika'ya anlatır. Ondan sonra Sırrı Bey'in isteğini söyler. Şefika bu teklif karşısında ürperir. Birkaç gün sonra Münevver her şeyi hazırlar. Şefika'yı evine çağırır. Şefika geldiği zaman daha önce gördüğü kadınların ve Sırrı'nın orada hazır olduğunu görür. Saz çalmaya başlar. İçkiler içilir. Şefika'yı iyice sarhoş ederler. Şefika gece yarısına kadar içki içer. Sabah uyandığında kendisini Münevver'in evinde bir karyola üzerinde bulur. Yanın da da Sırrı vardır. O zaman namusunun kirlendiğini anlar. Ağlamaya başlar.

Şefika bu hale düşerken kocası Enver de Despina'yı bulmanın peşindedir. Çünkü bir süre önce Despina, Enver'deki altınların bitmek üzere olduğunu hissettiği için ondan kurtulmaya karar vermiştir. Enver'le birlikte bir gazinoda otururken Despina'nın eski sevgilisi çıkagelir. Enver ona kim olduğunu sorar. O da Despina'nın sevgilisi olduğunu söyler. Enver bunun ne demek olduğunu Despina'ya sorar. Despina ise göğsünün üzerinde taşıdığı Enver'in fotoğrafını çıkarıp Enver'in yüzüne fırlatır. Sevgilisi ile birlikte orayı terk ederler. Enver çok sarhoş olduğu için orada sızıp kalır.

Sabah uyandığı zaman her şeyi hatırlar. Despina'nın ihanetini anlar. Cebinde kalan son üç altını eline alır. Bir silahçı dükkânına gidip bir tabanca alır. Despina'yı bulup öldürmek için Samatya'daki eve gider. Fakat Despina evdeki değerli eşyaları alarak sevgilisiyle birlikte kaçmıştır. Günlerce haftalarca Despina'yı arar. Sokaklarda üstü başı kirli perişan bir vaziyette dolaşır. Karısı Şefika'ya dönmeyi de kendisine yediremez.

Sırrı bir aracı ile Şefika'ya bir kâğıt gönderir. Kâğıtta eğer bu gece müsaitse evine gelmek istediğini söyler. O ara kayınvalidesi Şadiye Hanım bir seyahate çıktığı için evde değildir. Şefika Sırrı'nın bu teklifini kabul eder. Sırrı ile birlikte kocası Enver'in yatağında sabahlar. Sabah hizmetçi Sabire, çocuğu getirir. Şefika bir hanım olarak namusunu koruyamadığı için bu namuslu hizmetçinin karşısında sıkılır. Yazar, burada Allah kimseyi böyle yapmasın diye dua eder (s.177). Sırrı odada yoktur. Şefika kendi günahkârlığından böyle melek gibi çocuğu kucağına almaya utanır. Daha önce herkesin gıpta ettiği bir ismet sahibi iken şimde namusu kirletilmiş, çamurlara düşüp kirlenmiş olan bir güle benzediğini düşünür. Münevver'in kıyas-ı nefs felsefesine inanıp böyle bir kötülüğü işlediği için ne kadar sukut ettiğini ve bir Dâmen Âlude olduğunu görerek bin pişman olur.

Sırrı odaya gelir. Şefika ona kendisini mahfettiğini söyler. Ne idim ne hale geldim. İsmetimden iffetimden hiçbir şey kalmadı sözlerini söyleyerek ağlar (s. 177). Sırrı bu kadar üzülmemesini söyler.

Bunlar konuşurken ansızın kapı çalınır. Şefika kapıyı çalanın kocası Enver olduğunu anlar. Ne yapacaklarını şaşırırlar. Enver eve gelirken bir şeyler hissetmiş olduğu için kapı açılmayınca kapıyı zorlayıp açar. Sırrı fırlayıp dışarı çıkar. Enver karısının odasından bir erkeğin çıktığını görünce ancak vay diye bağırır. Fakat Sırrı, gecelik elbisesiyle kayıplara karışır. Enver, karısının odasına girdiği zaman Şefika'nın karyola demirlerine tutunup öylece durduğunu görür. Tabancasıyla Şefika'nın kalbinin üzerine bir kez ateş eder. Şefika kanlar içinde yere yuvarlanır. Tabancayı bu kez kendi kalbine çevirir. Bir kez de kendisine ateş eder ve oraya yığılır.

Bir ay sonra Enver'in annesi Şadiye Hanım, torunu Feride'nin beşiğini sallarken lastik memeyi çocuğun dudaklarını sıkıştırır. Zavallı çocuk "işte yalnız sen kaldın" diye inleyerek çocuğu uyutmaya çalışır.

Romandaki on üç kahramandan onbiri Müslüman ikisi deHıristiyan'dır.

Müslüman Olanlar: Enver, Enver'in babası Ahmet Fahri Efendi, annesi Şadiye Hanım, karısı Şefika, arkadaşı Şükrü, hizmetçi Sabriye, Şefika'yı kandıran komşu kadın Münevver, Münevver'in işret arkadaşları Macide, Mediha ve Fıtnat, Şefika'yı iğfal eden Sırrı.

Hıristiyan Olanlar: Enver'in âşık olduğu rum kadın Despina, Despina'nın sevgilisi, hizmetçisi Mariko.

1.1.31. PİYANO[55]

Mehmet Celal'in *Piyano* adlı romanının kahramanı yazarın kendisidir. Bu romanda kahramanların dini duygu ve inançlarına hiç yer verilmemiştir.

Yazar, Heybeli adada bir akşam vakti gezinti yapmaktadır. Yağmur yavaş yavaş yağmaya başlar. Bu adada bülbül sesleri çoktur. Herkes on ikiden sonra buraya bülbül sesi dinlemeye gelir. Yazar da yine bu akşam bülbül sesini dinlemek için buraya gezmeye çıkmıştır. Fakat bu akşam uzaktan gelen hazin bir piyano sesi bülbül sesini dinlemelerine mani olur. Piyanonun hazin sesi kahramanı etkiler. Oturup dinlemeye başlar. Piyanoyu dinlerken geçmiş yıllarını; ölmüş olan hanımını ve hastalanıp ölen Kemal ismindeki çocuğunu düşünür. Kendi kendine "acaba bu piyano sesini dinleseydi hastalığı iyi olur muydu?" Diye düşünür. Piyanonun hazin sesi, kahramana ölmüş olan hanımı ile oğlunu hatırlatır. Bu hatıralar kahramanı ağlatır. Sonra evine döner. Bu kahraman evini piyano sesinin geldiği evin yanına nakleder. Evinin balkonundan piyano sesinin geldiği bahçeye bakar. Bülbül sesi gelince piyano bu hazin sesiyle ona cevap verir. Kahraman, piyanonun başında hayal meyal sarı saçlarıyla beyaz elbisesiyle bir kadın görür. Kadın bahçede yürür.

Yazar, bir akşam balkona yine piyano dinlemek için çıkar. Bülbül sesleri başlamıştır. Fakat piyano bu seslere cevap vermez. Diğer akşam da piyanonun hazin sesi yine duyulmaz. Yazar, bahçedeki ağacın altında oturur. Piyano sesi yoktur. Vakit geç olunca yanına solgun çehreli, sevimli, uzun boylu bir genç yaklaşır. Yazarla konuşmak ister. Vaktin geç olduğunu evine gitmesini söyler. Yazar ise her günkü piyano sesini dinlemeyi beklediğini söyler. Genç ise artık o sesi duyamayacağını söyler. Yazar nedenini merak edince o genç anlatır.

Piyano çalan kız, bu gencin biraderinin nişanlısıdır. Komşudurlar. Birbirlerini severler. Ayın altında, yıldızların altında sevişirler. Aileleri bunları birbirlerine nişanlar. Çok mutludurlar. Kız piyanonun o güzel ve hazin sesiyle nişanlısına âşkını ifade eder. Genç de onu mutluluk içinde dinler. Fakat doktorlar bu gencin kalp hastası olduğunu söylerler.

[55] Mehmet Celal, "*Piyano*", İstanbul, 1902, Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 14 s.

Aradan kısa bir zaman geçer. Bir akşam bütün aile bahçede oturmaktadır. Bu kızdan piyano çalmasını isterler. Kız da nişanlısının yüzüne bakar. Nişanlısı genç ağlamaklı ve yalvarır bir tavırla kızın yüzüne bakar. Kız piyonunun tuşlarına dokunup o hazin sesleriçıkardıktan kısa bir süre sonra bu gencin başı arkaya düşer. Dudakları morarır. Genç ölür. Sevdiği nişanlısını kaybeden bu kız artık odasından çıkmaz. Birkaç gün sonra annesinin ısrarıyla odadan çıkınca annesine "ben yine piyano ile oynayacağım" der. Piyanonun başına geçer. Bir süre çaldıktan sonra başı piyanonun üstüne düşer. Doktorlar yetişene kadar piyanonun üzerinde can verir.

Yazar, ölen bu genç kızın hayalini kendi hanımına benzetir. Hanımının solgun yanakları ve oğlu Kemal'in mini mini tombul elleri hatırına gelir ve ağlar. Bütün ümitlerin piyanonun son sesi gibi hep tükenip unutulduğunu düşünür.

Romandaki Kişiler

Romanda yazar dışında,diğer kahramanların hangi dine mensup oldukları belli değildir Romandaki kişiler: Yazar, piyano çalan kız, kızın nişanlısı, yazarla konuşan genç.

1.1.32. İSMETE TAARRUZ[56]

Mehmet Celal'in bu kısa romanında kahramanların dini inanç ve duygularından hiç bahsedilmemiştir.

Kami, İstanbul dışındaki iki aylık görevini tamamlayıp geldikten sonra İstanbul'daki sevdiği hayata kavuşur. Akşam eğlenmek için arkadaşı Besim'i evine çağırır. Kızkardeşi Makbule'ye akşam eğlencesi için meze hazırlamasını rica eder.

Kami'nin evindeki bu akşam eğlencesinden iki gün sonra Kami ile arkadaşı bir eğlence yerine gitmeye karar verirler. Fakat Besim, erken dönmek istediğini söyler. Kami, bunun sebebini sorunca Besim, oradaki kızların lüzumsuz davranışlarına canı sıkıldığını söyler. Eğlence yerine giderler. Dönmek vakti gelince Kami, başka yerleri gezmeyi de Besim'e teklif eder. Besim oralara gitmeyi istemediğini sadece eve dönmek istediğini

[56]Mehmet Celal**, "***İsmete Taarruz*", İstanbul, 1902,Artin Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 16 s.

söyler. Kami bunun sebebini sorunca sebebini arabada anlatacağını söyler. Arabaya binerler.

Arabada iki arkadaş arasında ismet hakkında konuşma geçer. Besim, pudralı, bastonlu şık beylerin kadınları taciz etmesinin çirkin bir hareket olduğunu ve buna hiçbir şekilde haklarının olmadığını söyler. Böyle davranmanın umumi ismete bir taarruz olduğunu ifade eder. Kami buna katılmaz. Besim tekrar söze başlar. Bunların sadece evlenmek ve bir aile kurmak niyetiyle kızlara, kadınlara bakabileceğini, aksi takdirde bu taarruzları kadının hayatını harap etmekten başka bir şey olmadığını ekler.

Bunlar konuşurken bir araba görünür. Arabada iki kadın vardır. Kadınlardan biri yüzünün görünmemesi için şemsiyesini Kami ve Besim'e doğru tutar. Besim bu kadının hareketinin namuskarane ve doğru bir davranış olduğunu ve böyle kadınlara sataşmanın çok yanlış olduğunu dile getirir (s. 13). Kami ise ne çıkarsa böyle kadınlardan çıkacağını söyleyerek arkadaşına karşı çıkar. Bu kadının kendisine yüz vereceğini iddia eder. Bahse tutuşurlar. Arabayı takip ederler. Tenha bir sokakta bu kadınlardan birisi peçesini açar. Kami peçesini açan kadına dikkat eder. Loş ışıkta kadının yüzünü seçince "vay Makbule" diye gayri ihtiyari ağzından kız kardeşinin ismi çıkar. Takip ettiği kadın kızkardeşi çıkınca kızarır. Besim ise "merak etme böyle şeyler olur. İsmet-i umumiyeye taarruz etmek istediğin kadın işte böyle kızkardeşin çıkabilir" der. Böyle durumları insanın kendi nefsine kıyas etmesinin acı olduğunu hatırlatır.

Romandaki Kişiler

Romandaki kişilerin hepsi Müslüman'dır. Bunlar: Kami, kızkardeşi Makbule ve arkadaşı Besim.

1.1.33. AŞK-I MASUMÂNE[57]

Mehmet Celal'in çok kısa bir romanıdır. Bu romanda da kahramanların dini duygu ve inançlarından hiç bahsedilmemiştir.

[57] Mehmet Celal**, "***Aşk-ı Masumâne*", İstanbul, 1902, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 16 s.

Masum adındaki kahraman, çok sevdiği arkadaşı İrfan'ın kız kardeşi Cemile'yi sevmektedir. Masum zaman zaman İrfan'ın evine gider. Gece orada kalır. İrfan ve Masum'un anneleri de sık sık görüşürler. Masum, Cemile'ye olan aşkını bir mektupla bildirir. Cemile ise buna karşı "zavallı" der. Bir gün köşkün bahçesinde çamların altında karşı karşıya gelirler. Masum "ne bahtiyarlık" diye söylenir. Cemile ise yine "zavallı" diye cevap verir.

O yaz Cemile'nin annesi hastalanıp ölür. Masum'un annesi Cemile ve İrfan'a büyük teselli olur. Onları himaye eder. Bir gün açılıp ferahlamaları niyetiyle, onları kendi konaklarına davet eder. İrfan kızkardeşi Cemile'yi alarak arkadaşının köşküne gelir. O gece Masum, yukarı odada yatan Cemile'nin yanına gidip ayaklarına kapanıp aşkını söylemeyi düşünür. Bu düşüncesinin cinayet olduğuna kanaat getirir. Fakat kendine hâkim olamaz. Sessizce yukarı çıkar. Cemile'nin odasına girer. Kandilin yanında ayakta durur. Cemile uyanıp "kim o?" diye seslenir. Masum'u tanır. "siz böyle mi seversiniz" diye ona serzenişte bulunur. Masum pişman ve perişan bir şekilde ağlayarak odadan çıkar. Sabah İrfan'a kahvesini verirken İrfan'a iltica ettiğini söyler. İrfan sebebini sorunca kendisine enişte olmak istediğini söyler. İrfan da aynı şeyi düşündüğünü söyler. Masum ile Cemile'yi evlendirirler.

Cemile kocasına baygın baygın bakarak; "Nasıl? Şimdi daha iyi olmadı mı? Hevasat-ı nefsaniyemiz âşk-ı masumanemize galebe etmiş olsaydı böyle bahtiyar olamazdık" der.

Romandaki Kişiler

Romandaki kişilerin hepsi Müslüman'dır. Bunlar:Masum, Masum'un annesi, Masum'un arkadaşı İrfan, İrfan'ın kızkardeşi ve aynı zamanda Masum'un sevip evlendiği Cemile.

1.1.34. SAMİMİYET[58]

Mehmet Celal'in kısa bir romanıdır. Romanda ezan unsuru ve peri inancından başka, kahramanların hiçbir dini duygu ve inançlarına yer verilmemiştir.

Şefika, akşam yalıda pencerinin önünde kocası Bahir'i beklemektedir. Akşam ezanları okunduğu halde kocası hala gelmez (s. 2). Şimdiye kadar hiç gelmemezlik yapmamış gelmeyecek olsa bile mutlaka haber vermiştir. Kocasının böyle haber vermeden gece dışarıda kalması, Şefika'nın zihninden bazı şüphelerin geçmesine sebep olur. Ayın solgun ışıkları altında sevdiğini kaybetmiş bir masal perisi gibi sessiz sesiz ağlar (s. 7). O halde kanepenin üzerine düşüp kendinden geçer.

Sabah şafak vakti yalıya gelen kocasının sesiyle uyanır. Kocası Bahir, akşam arkadaşı Nadir ile bir gazinoda otururken onun muzipliğine uğrar. Arkadaşı, Bahir'i işrete götürmek için ona bir oyun oynamak ister. İçtiği biranın içine sert konyak kattırır. Bahir eve gitmek istedikçe ısrarla içirir. İyice sarhoş olduktan sonra bir işret evine götürüp bir kadının yanına bırakır.

Bahir gece yarısı "Şefika" diye seslenerek uyanır. Odayı tanımayınca şaşırır. Nerede olduğunu kendi kendine sorar. Yanındaki kadın da uyanır. Kadın, akşamdan beri bu Şefika ismini duymaktan usandığını söyler. Bahir bu pis yerden hemen kurtulup Şefikasına kavuşmak için kadının avucuna bir altın sıkıştırıp oradan ayrılır. Hamama gider temizlenir. Yüklü bir paraya gece vakti bir kayık kiralar. Şafakla yalıya yetişir.

Şefika, kocası Bahir'e nerede kaldığını sorar. Bahir, kendisine kızmayacağına söz verirse her şeyi samimi bir şekilde anlatacağını söyler. Şefika söz verir. Bahir, arkadaşı tarafından oyuna getirilip sarhoş edildiğini, sonra kendisini kaybedince gece bir kadının yanına bırakıldığını söyler. Orada çok kötü bir koku olduğunu fakat Şefika'sının kokusunun bir başka olduğunu söyler. Şefika kendisini bir daha üzmemesi şartıyla kocasını affeder. Birbirlerine sarılırlar.

Romandaki Kişilerin hepsi Müslüman'dır. Bunlar: Şefika ve kocası Bahir, Bahir'in arkadaşı Nadir, işret evindeki kadın.

---

[58] Mehmet Celal, "*Samimiyet*", İstanbul, 1902, Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 16 s.

1.1.35. NİNNİ[59]

Mehmet Celal'in bu küçük hikâyesinde ezan okunması ve melek inancı dışında kahramanların dini inanç ve duygularına yer verilmemiştir.

Hikâyenin kahramanı, akşam odasında iken pencereden ninni sesleri işitir. Bunu merak eder. Sesin karşı komşu evden geldiğini tahmin eder. Şimdiye kadar pencereyi açıp komşu evlerine bakmamıştır. Perdeyi açıp açmamakta tereddüd eder. Sonunda merakına karşı koyamayarak perdeyi aralar. Karşı evin fakir halini seyreder. Pencerelerin camları ve çerçeveleri kırık döküktür. Yırtık perdenin arasından içerideki kadını ve çocuğu görebilmektedir. Kadının üzerinde yamalı bir entari vardır. Kadının halinden aç olduğunu anlar.

Çocuk annesinin açlıktan dolayı süt gelmeyen memesini emmekte, süt bulamayınca feryat etmektedir. Kahraman bu hale çok acır. Kadın çocuğunu uyutmak için ninni söylemeye devam eder. O arada akşam ezanı okunmaktadır (s. 5).

Bir kapı sesi duyulur. Kadının kocası gelir. Merdivenleri çıkarken düşer. Kadın kocasının feryadına koşar. Kocasının elinden tutup içeri getirir. Kadın yine çocuğu uyutmak için "uyusun da büyüsün tıpış tıpış yürüsün" diye ninni söyler. Bu sözleri duyan kahraman, meleklerin (s.6) bu masuma göstermeye çalıştıkları o uhrevi âlem nasıl dalacağını içinden sorgular (s. 6).

Nasıl ve niçin büyüsün. Büyüdüğü zaman yine toplumun karşısında aç ve sefil dilenmek için mi büyüsün? Diye içinden toplumu eleştirir.

Biraz sonra bu kadının kocası bağırarak hanımından yemek getirmesini ister. Kadın ise bağırmamasını çocuğun uyuduğunu söyler. Sonra kocasına neyle yemek yapacağını, eve ne getirdiğini sorar. Adam buna öfkelenir. Hanımını döver ve dışarı çıkar. Bütün bunları gören kahraman pencereyi açıp haykırmak ister. Fakat bunu yapamaz. Çünkü o evde mini mini yavrusunun beşiğini sallayan yaralı bir valide vardır.

---

[59] Mehmet Celal, **"***Ninni***",** İstanbul, 1902, Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 10 s.

Romandaki Kişiler

Romandaki kişilerin hepsi Müslüman'dır. Bunlar: Karşıdaki evi, evinin penceresinden seyreden isimsiz kahraman, karşı fakir evdeki kadın, kadının bebeği ve kocası.

1.1.36. NEDAMET[60]

Mehmet Celal'in bu romanında kahramanların dini duygu ve inançlarına az da olsa değinilmiştir. Bunlar Allah, Kur'an, şeriat, İslâm dini, namaz ve dua gibi inanç ve inanç unsurlarıdır.

Roman, yazarın ismini vermediği bir şair arkadaşının mektubundan oluşur.Şiirler yazan bu kahraman, dört kez evlenmiştir. Evlendiği kadınların özelliklerininden bahseder. Dördüncü karısının yaptığı iffetsiz hareketlerden dolayı bu kahraman, kadın muammasını ve kadınların hangi yaratılışta olduklarını anladığını dile getirir.

Kahraman, bütün sevgisine, aşkına ve iyiliklerine rağmen, kendisini aldatıp ihanet eden Anna ismindeki bu son karısına yazdığı mektubunda, kadınlar hakkında felsefe yapar. Yaptığı iyilikleri, kendisine karşı gösterdiği sevgileri neden hiçe saydığını sorar. Evli kaldığı yıllar boyunca kendi yaptıklarından söz edip yaptığı iyilik ve gösterdiği sevgiye karşılık karısının cinayet sayılacak iffetsizliklerini, ihanetlerini tek tek sıralar.

Kendisiyle evliyken karısının süslenmeye çok meraklı olduğunu anlatırken kadının süsünün iffeti olduğunu söyler (s. 6). Ayrıca Cenab-ı Hakk'ın (s.7) öyle güzel yarattığı çehrelere pudraların kozmetiklerin güzellik veremeyeceğini de ekler.

Yine karısının yaptığı huysuzlukları dile getirirken ona gözlerini kapatıp ağlamasını ve pişman olarak Kur'an-ı Azimüşşan'ı okumasını tavsiye eder (s. 8). Bazı erkeklerin kadınlarının sadece namaz surelerini (s.14) bilmesini arzu etmediğini belirtir (s. 14).

Mektubunda felsefe yapmaya devam eden kahraman bazı kadınların anlayışında namus dairesinde (s.27) hareket etmenin farklı olduğunu ifade eder. (s. 18). Doğuda

[60] Mehmet Celal, "*Nedamet*", Dersaadet, 1908, Meşrutiyet Matbaası, 82 s.

İslâmkadınlarının dinlerine (s. 37) yaptıkları güzel hareketleri batıdaki kadınların arzularıyla yaptığını savunur. İffet ve edebin kadınlara çok güzel faydalar getireceğini söyler (s. 38).

Kahramana ihanet eden karısı bir gün sandığının anahtarını dalgınlık sonucu kocasına verir. Kocası sandığı açar. Karısının başka bir erkekten gelen mektuplarını ve o erkeğin aldığı hediyeleri görür. Yedi yıldan beri aldatıldığını o zaman anlar. Kahraman, mektubunda karısının anahtarı gafilce teslim etmesinin Cenab-ı Hak'tan olduğunu Allah'ın böyle olmasını istediğini söyler (s. 53). Ayıpları örten Allah'ın kimseyi böyle mahçup etmemesi için Allah'a dua eder (s.58).

İnsanların medeni yaşayışları içinde en acıklı şeyin evli iki kişinin duygularının bir olmaması olduğunu dile getiren kahraman, İslâm şeriatının buna bir çözüm getirdiğini; o çözümün de küfüv denilen denklik olduğunu söyler.

Karısının bütün bu yaptıklarına karşılık yine kendisini affettiğini Cenab-ı Hakk'ın da affetmesi için dua ettiğini dile getirir (s. 82).

Romandaki kişilerin hepsiMüslüman'dır. Bunlar; yazarın şair arkadaşı ve şairin karısı.

1.1.37. LEMAN[61]

Mehmet Celal'in bu romanında sadece bir yerde namaz kılmak ve dua etmekten başka, kahramanların dini duygularına ve inanç unsurlarına hiç değinilmemiştir.

Roman Leman'ın kardeşi Ömer Bey'in Musikişinas Ferit Bey'i bir meyhanede bulup evine davet etmesiyle başlar.

Leman ve kardeşi Ömer Bey, Hikmet Bey'in çocuklarıdır. Hikmet Bey yaşlı iken bu çocukların anneleri Nebire Hanımla evlenir. Birkaç yıl sonra ansızın vefat eder. Nebire Hanım iki çocuğuyla birlikte yalnız kalır. Hikmet Bey'in büyük serveti Nebire Hanım ve çocuklarına kalır. Nebire Hanım artık evlenmez. Dul olarak yaşar.

[61] Mehmet Celal, "*Leman*", İstanbul, 1908, Meşrutiyet Matbaası, 167 s.

Hikmet Efendi'nin ölümünden sonra Nebire Hanım edindiği kadın arkadaşlarıyla, hısım ve akrabalarıyla birlikte sazlı sözlü eğlenceler düzenler. Leman ve Ömer Bey bu eğlenceler içinde büyürler. Müziğe düşkündürler. Leman piyano çalar.

Bir gün Leman ve Ömer, musikişinas Ferit Bey'in güzel keman çalması hakkında konuşurlar. Leman, Ferit Bey'i yakından dinlemek istediğini söyler. Ömer onu köşke getirebileceğini söyler. Leman bunu yapamayacağını ifade eder. Bahse tutuşurlar.

Bu bahis üzerine Ömer, Ferit Bey'iher gün gittiği gazinoda bulur. Birlikte içki içerler. Olayı anlatır. Köşke gelip kendileri için keman çalmasını rica eder. Ferit Bey iki akşam sonra geleceğine söz verir.

İki gün sonra Ömer, Ferit Bey'le buluşarak onu köşke getirir. Ferit Bey'in köşke gelmesi Leman'ı ve özellikle dul anneleri Nebire Hanımı ziyadesiyle mutlu eder. O akşam sarhoş olduğu için musiki icra edemez. Akşam sohbetle geçer. Diğer akşam musiki tertip olunur. Çalıp söylerler. Ferit Bey'e bir akşam daha kalması rica olunur. Bunu kabul eder. Nebire Hanım,kızı Leman'ı Ferit Bey'le evlendirmeyi düşünmektedir. Fakat kendine hâkim olamaz. Gece Ferit Bey'in odasına gidip kendini ona teslim eder. Köşkün orta hizmetine bakan ve Leman'ın en sevdiği halayıkı olan Füsunsaz, Nebire Hanım'ın gece Ferit Bey'in odasına girdiğini görür.

Ferit Bey'in Servet Bey isminde bir arkadaşı vardır. Bir gezintide Servet artık evlenmek istediğini söyler. Ferit Bey, kendisi için çok uygun bir kız bildiğini söyleyerek Leman'dan bahseder. Adresini verir. Servet eve geldiği zaman dul ablası Piraye Hanım'a bu konudan bahseder. Uzun uzadıya konuşurlar. Piraye Hanım görücü olarak köşke gider. Lemanı beğenir. Servet ablasıyla düğünü, zifaf'tan önce yapılacak işleri konuşur. Namazdan ve duadan bahseder (s.55).

Nebire Hanım, Leman'ı Servet'e vermeye karar verir. Leman'la konuşur. Leman bunu kabul edince haber gönderilir. Düğün hazırlıkları yapılır. Leman'ın köşkten çıkarılması değil Servet'in köşke güvey olarak alınmasına karar verilir. Düğün yapılır. Servet daha önce hayal ettiği gibi zifafta önce yatsı namazını kılar. Dua eder. Odaya girdiği zaman görümce ile gelin namaz kılmaktadır (s.62). Sonra görümce Piraye yüz görümlüğünü takar. İkisinin elini birleştirir. Mesut olmaları için Allah'a dua ederek odadan çıkar (s. 62).

Servet ve Leman'ın evlilikleri iyi gider. Bunlar evlendikten bir süre sonra, her zaman Leman'la beraber olan Füsunsaz'ın neşesi kaçar. Hali değişir. Çünkü kendisiyle sevişen Ömer Bey artık kendisiyle ilgilenmemektedir. Leman, Füsunsaz'ı bir köşeye çekip halinin neden böyle perişan olduğunu sorar. Eskiden beri Ömer Bey'e âşık olan Füsunsaz bunu itiraf edemez. Hiçbir şeyinin olmadığını söyler. Fakat Leman buna inanmaz. Kendisinin de artık evlenmesi gerektiğini söyler. Leman bu konuyu Servet'le konuşurken kapının arkasında bir ses duyulur. Bütün bu konuşmaları işiten Füsunsaz bayılır. Yatağına götürürler Doktorlar bir sinir hali olduğunu söyleyip tedavi verirler. Yatak istirahati tavsiye ederler. Ömer Füsunsaz'ın odasına girer. Ne olduğunu sorar. Füsunsaz ona sitemli sözler söyleyince kendisiyle evleneceğine söz verir. Bu karar aile içinde sevinçle karşılanır. Füsunsaz kendini toparlayınca, Düğüne karar verilir. Köşkte ikinci bir düğün yapılır.

Ömer ve Füsunsaz birbirlerini severler. Evlilikleri iyi gitmektedir. Fakat bir süre sonra Füsunsaz'ın hastalığı tekrarlar. Öksürmeye başlar. Doktorlar Heybeliada'ya hava değişimine gitmesini tavsiye ederler. Ömer adada bir köşk satın alır. Aile oraya taşınır. Burası geçici bir süre Füsunsaz'a iyi gelir. Fakat hastalık tekrar baş gösterir. Yatağa düşer. Kısa bir süre sonra ölür. Ömer, karısı Füsunsaz'ın ölümüne çok üzülür. Buna dayanamaz. Mezarının başında ağlar, inler. Füsunsaz'ın mezarının başında kendi tabancasıyla intihar eder.

Bu intihar haberi köşke ulaşınca aile perişan olur. Nebire Hanım oğlunun bu şekildeki ölümüne dayanamaz felçlik geçirir. Yatağa düşer. Köşkte hayat yavaş yavaş normal akışına girer. Fakat bir süre sonra bu kez Nebire Hanım fenalaşır. Leman yeni halayıkı Eleni ile bir gezintiden döndüğü zaman köşkü böyle olağanüstü bir telaş içinde görür. Doktorlar annesinin başındadırlar. Nebire Hanım bu nöbetten kurtulamaz. Bir gün sonra vefat eder. Leman annesinin ölümüne üzülürse de çabuk unutur. Yaşam yine normale dönmeye başlar. Köşkteki birbiri ardı sıra meydana gelen bu ölümler herkesi üzer. Hizmetçi Eleni ve Maryanko Tuti, Füsunsaz'a üzülmekle birlikte Nebire Hanım'ın Ferit'le ilişkisini bildikleri için Nebire Hanım'ın ölümüne pek de üzülmezler. Birbirlerine manalı manalı bakarak işleriyle meşgul olurlar.Nebire Hanım öldükten sonra Servet Bey'in ablası köşkte Nebire Hanım'ın yerini alır.

Ferit bir gün vapurda Servet'i görür. Bir kahve ısmarlayıp kamarada oturup konuşular. Ferit, olanları duyduğunu ve çok üzüldüğünü söyler. Servet de olanları

üzüntüyle anlatır. Ferit'i tekrar köşke davet eder. Ferit bu daveti kabul eder. Birlikte köşke giderler. Servet Leman'a Ferit Bey'i getirdiğini tekrar musiki ziyafeti olacağını söyler. Fakat Leman kimsede o şevk kalmadığını ifade eder. Servet Ferit'e yine de çalmasını söyler. O gece notalardan epeyi bir musiki çalınır. Leman Ferit Bey'e baktıkça aklından Servet'e karşı bir intikam fikri geçer. Ferit'le beraber olmayı düşünmeye başlar.

Sabah olunca Servet'e Beyrut'tan dönen arkadaşı Hikmet'ten bir telgraf gelir. Kendisini İstanbul'da görmek istediğini söyler. Servet'in bu konuşmasını duyan ablası Piraye de Şekure Hanım ismindeki bir kadını görmek için İstanbul'a inmek istediğini söyler. Leman, kocası Servet'e Ferit Bey'in köşkte olduğunu, onun ne olacağını sorduğu zaman Servet, Ferit Bey'in dışarı çıkıp gezmesini veya kütüphanesinde kitaplarla meşgul olmasını ister. Servet ve ablası İstanbul'a inerler.

Leman, aynanın karşısına geçer. Süslenip kokular sürülür. Hizmetçisine Ferit Bey'i çağırmasını söyler. Ferit Bey salona Leman'ın yanına geldiği zaman Servet'i göremeyince sorar. Onun ve ablasının İstanbul'a gittiğini öğrenir. Leman, Ferit'ten tekrar keman çalmasını ister. O da çalmaya başlar. Bu arada konyak içerler. Konyağın etkisiyle birbirlerine oldukça yaklaşırlar ve sevişirler.

Servet akşam İstanbul'dan döndüğü zaman hava oldukça soğuktur. Bu soğuğun etkisiyle konyak içer. Ferit'le birlikte içki sofrasında da epeyi içer. Servet bu yorgunluk, soğuk ve içkinin etkisiyle yerinde sızar kalır. Gece uyandığı zaman Leman'ı yatağında göremez. Merak eder. İçine şüphe düşer. Yavaşça yerinden kalkar. Köşkün odalarına bakar. Leman'ı bulamaz. Aklına Ferit'in odası gelir. Odanın kapısına gelir. İçeriden fısıltılar işitir. Leman'ın Ferit'in yatağında olduğunu anlar. Sessizce kendi odasına dönüp konsolun gözündeki tabancayı alır. Tekrar Ferit'in odasının kapısına gelir. Yavaşça kapıyı açar. Leman dağınık bir vaziyette Ferit'in yatağındadır. Leman'ı bir kurşunla başından vurur. Bir kurşunla da Ferit'i kalbinden vurur. Köşke polis gelir. Vazifesi gereği Servet'i tutuklar. Bu olanlara dayanamayan Piraye kendinden geçer. Orada ölür.

Romandaki Kişiler

Müslüman Olanlar: Leman ve kardeşi Ömer Bey, anneleri Nebire Hanım, Leman'ın kocası Servet Bey, Servet Bey'in ablası Piraye Hanım, Leman'ın halayıkı ve sonra Ömer Bey'le evlenen Füsunsaz, Kemankeş Ferid Bey.

Hıristiyan Olanlar: Hizmetçi Eleni ve Maryanko Tuti.

1.1.38. MÜNEVVER[62]

Güzide Sabri Aygün'ün bu romanında kahramanların dini inanç ve duygularından sadece birkaç yerde "Aman Allahım Aman yarabbi, Allah'tan istediğim budur ve Allah'ın takdir eylediği ömür" şeklindeki söz ve cümlelerle Allah inancından söz edilir. Bu sözler ağız alışkanlığı olarak söylense de Allah inancına işaret etmektedir. Bir yerde de mezarda Fatiha okunması konusu geçmiştir.

Yazar'ın adada Münevver isminde bir kız arkadaşı vardır. Münevver davranışlarıyla diğer kızlardan farklıdır. İçinde gizlediği bir acısı vardır. Çok güzel ud çalmaktadır. Söylediği acıklı şarkılarla kendisini ve yazarı hüzüne boğar. Münevver ilkbahar mevsiminden nefret eder. İlkbahar geldiği zaman hüzünlenir. Fakat sonbaharı çok sever. Sonbahar mevsiminde bütün neşesi yerine gelir. Yazar buna çok hayret eder. Ayrıca Münevver verem hastasıdır. Kan tükürmektedir. Yazar, Münevver'in bir derdi olduğunu anlar. Bunun ne olduğunu öğrenmek ister. Epeyi ısrardan sonra Münevver neden böyle dertli olduğunu, neden verem hastalığına tutulduğunu yazara anlatır.

Münevver'in Şefik isminde bir amcası oğlu vardır. Münevver ve Şefik çocuk yaşlarından beri beraber büyümüşler, birbirlerinden hiç ayrılmamışlar, beraber üzülmüşler, beraber sevinmişlerdir. İki vücutta tek ruh gibidirler. Birbirlerini kardeş gibi severler. Şefik on yedi yaşına geldiği zaman tıp mektebine verilir. Münevver on dört yaşındadır. Bu sevgileri yavaş yavaş aşka dönüşür. Birbirlerini büyük bir aşkla severler. Şefik'in babası ölür. Annesiyle birlikte birkaç ay oradan uzağa taşınırlar. Şefik'ten ayrılmak Münevvere çok ağır gelir. Fakat birkaç ay sonra Münevver'in evine yakın bir yere taşınırlar. Tekrar eski günlerdeki gibi beraber olmaya başlarlar.

Münevver'in babası kardeşinin vasiyetini yerine getirmek için Şefik'le Münevver'i birbirlerine nişanlar. Artık bu iki gencin mutluluk günleri teyit edilmiştir. Şefik o yıl tıp fakültesinin son sınıfına geçer. Münevver'le bir an önce evlenmek için çok çalışıp fakülteyi bitirmek ister.

---

[62] Güzide Sabri Aygün, "*Münevver*", İstanbul, 1905,Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası, 100 s.

Fakat Şefik'te son zamanlarda bir durgunluk bir isteksizlik başlar. Münevver bunu fark eder. Hasta olup olmadığını sorar. Şefik verem hastalığına tutulmuştur. Bunu Münevver'den saklar. Sadece bazen eğer kendisi hasta olup ölürse kendisinin ne yapacağını Münevver'e sorar. Münevver'in intihar edeceğini söylemesi üzerine bu konuyu kapatır. Şefik günden güne Münevver'den uzaklaşır. Artık aylarca görünmez olur. Münevver buna bir anlam verememekle birlikte çok üzülür. Bir gün babası Münevver'i odasına çağırır. Babası çok üzüntülüdür. Münevver'e metin olmasını söyleyerek bir haber vereceğini söyler. Münevver çok korkar. Ne olduğunu sorar. Babası Şefik'in büyük bir nankörlük yaptığını Münevver'i bırakıp başka bir kadınla evlenmek istediğini söyler. Münevver önce buna inanmaz. Fakat sonra inanır. Şefik veremden öleceğini bildiği ve Münevver'in de buna dayanamayacağını tahmin ettiği için amcası olan Münevver'in babasına bir mektup yazarak böyle bir bahane uydurmuştur. Amacı kendisini Münevver'den soğutmaktır.

Bir zaman sonra Münevver'e bir talip çıkar. Anne ve babasının ısrarıyla ve asıl Şefik'ten intikam almak için bu evliliği bir sene sonra akit yapılmak şartıyla kabul eder.

Bir süre sonra Şefik, Münevver'i evliliğinden dolayı tebrik etmeye gelir. Münevver evde yalnızdır. İkisi de şaşırırlar. Şefik sararıp solmuş ve zayıflamıştır. Münevver Şefik'in bu halini görünce ona olan şefkat ve sevgisi tekrar kabarır. Fakat yine intikam hissi ve kadınlık gururu ile uzak durmaya çalışır.

Münevver, bir zaman sonra babasının yazıhanesinin çekmecelerinde bir şey ararken gözüne bir mektup ilişir. Mektubun zarfında "amcama verilsin" ibaresi vardır. Büyük bir heyecan ve korkuyla mektubu alır. Odasına kaçar. Mektubuf açıp okur. Mektup iki gün önce Şefik'ten gelmiştir. Şefik mektubunda veremden dolayı birkaç gün içinde öleceğini daha önce yazmış olduğu mektupta Münevver'i kendinden soğutmak için büyük fedekarlık yaptığını ve onu başkasıyla evlenmeye terk ettiği için büyük acı duyduğunu yazmaktadır. Ayrıca ölmeden önce Münevver'i son bir kez görmesi için adaya getirmesini amcasından istemektedir. Bunları okuyan Münevver beyninden vurulmuşa döner. Her şeyi anlar. Ne yapacağını şaşırır. Hemen adaya gitmek ister. Fakat akşam olmuştur. Babası da geç gelir. Çok üzüntülüdür. Hemen odasına çıkar. Sabah da erkenden evden ayrılır.

Münevver de sabah annesinden izin alır. Yanına bir kadın alarak adaya gider. Amacı bir an önce adaya Şefik'in yattığı hastaneye gidip ondan af dilemek yatağının

yanında ağlamak ve onunla birlikte ölmektir. Fakat daha oraya varmadan bir cenaze görürler. Münevver korkuyla cenazeye bakar. Cenazenin başında iki kişinin kolları arasında ağlayan yaşlı adamı tanır. Bu babasıdır. Cenaze de Şefik'in cenazesidir. Münevver bağırarak cenazeye doğru koşar. Engellerler, bayılır. Gözlerini açtığında kendini vapurda görür. Şefik'in cenazesi bir sandala konmuş Marmara'nın sularında yavaş yavaş uzaklaşmaktadır. Tekrar bayılır. Tekrar gözlerini açtığında evde annesi başında ağlamaktadır. Münevver, Şefik'in ölümünden dolayı iki ay kendinden geçmiş bir şekilde baygın yatar. Sonra uyanır. Annesinin hatırı için yaşamaya çalışır. Fakat Şefiksiz bir hayat ona son derece boş gelir. Günden güne erir. Sonunda verem hastalığına tutulur. Doktorlar adaya gitmesini tavsiye ederler. Babası da iyileşmesi için adada devamlı kalmaya karar verir. Münevver, iyileşmesi için yapılan bütün bu tedavileri boş görmektedir. Çünkü o da Şefik'in tutulduğu hastalığa tutulup aynı onun gibi ölmek istemektedir.

Münevver'in hayatını anlattığı hikâyesi burada biter. Yazar, artık ona teselli verecek hiçbir söz bulamaz. Sadece onunla birlikte ağlar. Bir iş için İstanbul'dan ayrılması gerektiğini söyleyerek Münevver'le vedalaşır. Münevver'in ömrü çok az kaldığı için bu son görüşmeleridir. Bu yüzden vedalaşmaları çok acı olur. Münevver, yazara, döneceği zaman kendisinin ölmüş olacağını ve sonbahar mevsiminde mezarına gelip bir Fatiha okumasını söyler (s. 97). Yazar, Tokat'a gittikten sonra birkaç kere Münevver'le mektuplaşır. Altı ay sonra döndüğü zaman Münevver ölmüştür. Münevver'in annesi yazarın evine gelir. Yanında da Münevver'in udu vardır. Münevver'in bunu kendisine yadigâr bıraktığını söyleyerek ağlar. Yazar da ağlar. Şefik'in mezarının yanına gömülen Münevver'in mezarını ziyaret eder. Hazan yapraklarını mezarına serperek Fatiha okur.

Romandaki kişilerin hepsi Müslüman'dır. Bunlar: Yazar, yazarın arkadaşı Münevver, Münevver'in anne ve babası, amcası oğlu ve sevdiği Şefik,

1.1.39. ÖLMÜŞ BİR KADININ EVRAK-I METRUKESİ[63]

Güzide Sabri'nin bu romanında kahramanların dinî duygu olarak sadece bir yerde Allah'tan af dilemeden söz edilmiştir.

Romanın konusunu gerçekleşmesi imkânsız yasak bir aşk oluşturmaktadır. Roman, yazarın bir kış gecesi Mısır'dan dönen arkadaşı Suat'ı evinde ziyaret etmesiyle başlar.Suat üzüntülüdür. Bu üzüntüsünün sebebi teyzesi kızı Fikret'in ölümüdür. Odada Fikret'in yetim bırakıp gittiği üç yaşındaki kızı Nedret vardır. Roman Fikret'in yaşadıkları üzerine kurulmuştur. Suat, Fikret'in başına gelenleri yazara özetler.

Fikret çocukken annesini kaybetmiştir. Babasının memurluk sebebiyle başka vilayetlere gitmesinden dolayı Fikret, genellikle büyük annesinin yanında kalır. Fikret on yedi on sekiz yaşlarına geldiği zaman çok güzel bir kız olur. Fakat Fikret kalbinden rahatsızdır. Tedavi için yazıhanesine gittiği Doktor Nejat'la aralarında aşk başlar.

Nejat evli ve iki çocuk babasıdır. Fikret'le Suat, Fikret'in tedavisi için zaman zaman Doktor Nejat'ın muayenehanesine giderler. Bazen de Nejat muayene için eve gelir. Birbirlerine olan aşkları ilerler. Suat, Fikret'le Doktor Nejat'ın aralarında bir aşk geliştiğinden şüphelenir.

Bir gün Nejat, Fikret'e evlilik teklif eder. Fikret, Nejat'ın karısını ve iki çocuğunu düşünerek bu teklifi reddeder. Eve gelir. Kendisini yanına aldırması için babasına mektup yazar. Suat bunu görür. Fikret ağlayarak Suat'a sarılır. Suat o zaman Fikret'le Nejat'ın arasındaki aşkın olduğunu anlar. Suat, Fikret'in bu evlilik teklifini reddetmesini takdir eder.

Fikret babasının yanına gider. Babası yeni evlenmiştir. Üvey annesi bir zaman sonra Fikret'i evlendirip başından savmak için teşviklere başlar. Fikret kalbinde Nejat'ın aşkını taşıdığı için bu baskıya bir zaman direnir. Fakat bir gün iyi bir talip çıkınca babası Fikret'e bu şahısla evlenmesini teklif eder. Fikret'in olumlu veya olumsuz cevabını beklemeden yanından ayrılır.

---

[63] Güzide Sabri Aygün, "*Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi*" İstanbul, 1905, Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası, 192 s.

Fikret'e talip olan bu kişi Said Bey adında elli yaşlarında çok zengin ve kültürlü bir insandır. Fikret, Said Bey'le evlendirilir. Said Bey'in çiftliğine taşınırlar. Romanın buraya kadar olan kısmını Suat hikâye eder. Bundan sonraki kısmı yani Fikret'in bundan sonraki hayatını ise Fikret'in ölene kadar tuttuğu ve Suat'a gönderdiği günlüklerden öğrenmekteyiz.

Fikret evlenip çiftliğe taşındıktan sonra tatsız ve üzüntülü günler geçirir. Nejat'ın aşkını unutmaya çalışır. Kocası Said Bey, Fikret'i aşırı derecede sevmektedir. Onu rahat ettirmeye, neşelendirmeye çalışır. Fikret, kocasının bu iyiliklerine karşılık vermeye çalışır. Fakat tam başaramaz. Kalbinde Nejat'ın aşkını taşıdığı için kocasına karşı her zaman vicdan azabı duyar. Kalp rahatsızlığı zaman zaman tutar. Fikret'in bu hastalık halleri ve durgunluğu kocasını korkutmakla birlikte düşündürür.

Aradan birkaç ay geçer. Said Bey bir gün yeğeni Mediha'dan bir mektup alır. Mediha doktor kocasının bir işinden dolayı çiftliğin yanındaki köye geleceklerini bu vesileyle kendisine uğrayıp birkaç gün kalacaklarını yazar. Said Bey yeğeni Mediha'nın mektubunda neler yazdığını Fikret'e gösterir. Mediha doktor kocası Nejat'tan isim vererek bahsetmektedir. Mektubu okuyan Fikret beyninden vurulmuşa döner. Sevdiği Nejat'ın, Said Bey'in yeğeni Mediha'nın kocası olduğunu anlar. Artık Fikret için daha zorlu günler başlar. Fikret, Nejat'ın karşısına nasıl çıkacağını ve Nejat'ın kendisini gördüğü zaman nasıl bir tepki vereceğini düşünür. Bir iki gün sonra Nejat, karısı Mediha ve çocukları Nihal ile Nihat'la birlikte çiftlik evine gelir. Nejat içeri girip evin hanımı olarak karşısında sevdiği Fikret'i gördüğü zaman dona kalır. Ne diyeceğini bilemez. Birkaç günlük misafirlik zarfında Fikret çok zor ve sıkıntılı anlar yaşar. Bir gün bahçede yalnız kaldıklarında Nejat iki beyaz gül koparark Fikret'in göğsüne takar. Bunları saklamasını kuruduğu zaman da kendisine iade etmesini ister. Fikret'in çektiği üzüntü ve heyecanlardan dolayı kalp rahatsızlığı artar. Kocası Said Bey'in ısrarıyla Nejat'ın kendisini muayene etmesini kabul eder. Nejat, Fikret'i muayene eder. Muayeneden sonra Fikret dışarı çıkar. Nejat, Said Bey'e durumun çok vahim olduğunu böyle giderse ömrünün çok az kaldığını söyler. Bu konuşmaları Fikret kapı aralığından dinler.

Nejat ailesiyle birlikte İstanbul'a döner. Bir zaman sonra Nejat'ın hasta olduğu haberi gelir. Nejat sinir buhranları geçirmektedir. Fikret kocasının ısrarıyla Nejat'ı görmeye giderler. Mediha kocası Nejat'ın bir iki yıldır bu rahatsızlığı olduğunu çiftlikte

Fikret'e bahsetmiştir. Fakat bunun sebebinin bir kadın olabileceğine ihtimal vermez, daha sonraları şüphelere düşer. Nejat'ın yanına girerler. Biraz sonra Said Bey evden ayrılır. Mediha ve Fikret Nejat'ın odasında kalırlar. Fikret bugün Mediha'nın bakışlarında ve davranışlarında bir gariplik sezer. Bu garipliğin nereden geldiğini biraz sonra anlar. Çünkü Nejat hasta yatağında gözleri kapalı birisinin ismini sayıklamaktadır. Bu isim Fikret'tir. Hatta Fikret'in yanında da sayıklamaya başlar. Mediha'nın şüphesi iyice artar. Fikret'e kendisinin ismini sayıkladığını söyler. Fikret bunu kabul etmez. Başka birisini sayıkladığını söyler. Fakat oradan kaçmak ister. Çarşafını giymek için odaya geçer. Hizmetçi çarşafını giydirirken Fikret'e kendisini tanıyamadığını sorar. Fikret hizmetçiye dikkat edince bunun Nejat'ın muayenehanesindeki Kalyopi olduğunu anlar. Kalyopi iki yıl önce Fikret tedavi için Nejat'a giderken aralarında geçen konuşmaları, olanları ve aşkı Mediha'ya anlatmıştır. Artık Mediha'nın Fikret'le Nejat arasında bir aşkın olduğuna; Nejat'ın iki yıldan beri garip davranışlarının ve şimdiki hastalığının Fikret'in aşkından olduğuna şüphesi kalmaz. Fikret evden ayrılırken Mediha dişlerini sıkarak daha sonra kendisiyle görüşeceğini Fikret'e söyler. Fikret sıkıntı ve korkular içinde eve gelir. Artık kara bulutların etrafını sardığını her şeyin anlaşılacağını bilir. Fikret'i zor duruma düşüren husus Nejat'ı daha önce tanıdığını kocasından ve Mediha'dan saklamasıdır.

Mediha bir gün sonra dayısının evine gelir. Alt katta Fikret'le konuşur. Bağırarak her şeyi anlatır. Fikret'e hakaret eder. Fikret fazla bir şey diyemez. Odaya Said Bey gelir. Yüzü sapsarıdır. Bütün konuşulanları duymuştur. Mediha'nın dediklerine karşılık Fikret'ten kendisini savunmasını ister. Fakat Fikret'in nutku tutulur. Hiçbir şey diyemez. Düşüp bayılır. Eşi Fikret'e âşık olan Said Bey perişan olur. Birkaç ay Fikret'le görüşmez. Onu yalnızlığa terk eder. Fikret kendisini affettirmek için bir iki teşebbüste bulunur. Fakat kocası ona Allah'tan aff dilemesini (s.169) söyler. Fikret'in hastalığı iyice artar, birkaç günlük ömrü kaldığını hisseder.

Said Bey bir kış günü arkadaşlarıyla ava çıkar. Avda attan düşerek ölür. Said Bey'in bu ani ölümü kendisini ona affettiremeyen Fikret'e çok acı gelir. Cenazenin defninden sonra İstanbul'a ninesinin ve teyzesi kızı Suat'ın yanına gelir. Perişan bir vaziyettedir. Ağzından kan gelmektedir. Romanın bundan sonraki kısmını yani Fikret'in kocasını kaybettikten sonra Suat'ın evine geldikten sonraki hallerini Suat anlatır. Fikret, Suat'a Nejat'ı getirmesini rica eder. Suat adam göndererek Nejat'ı getirir. Nejat odaya girer. Fikret son anlarını yaşamaktadır. Nejat'a daha önce söz verdiği gibi gözlerini

öptürür. Ölüm hali başlar. Nejat, Fikret'in elini eline alır. Nabzını tutar. Fikret yavaş yavaş Suat ve Nejat'ın gözleri önünde can verir.

Nejat, Fikret'in cansız bedenine bir süre bakar. Sonra bir kahkaha atar. Bu ölenin Fikret olmadığını söyleyerek dışarı kaçar.

Suat, Fikret'in bu acıklı hayatından ve üzücü ölümünden çok etkilenir. Doktorlar iyileşmesi için Mısır'a gitmesini tavsiye ederler. Mısır'a gitmek için bindiği geminin güvertesinde bir çocuk ve adamla karşılaşır. Bu adam sabit bir noktaya bakmaktadır. Yanlarına yaklaşır. Onları tanır. Bu adam Nejat'tır. Yanındaki çocuk ise oğlu Nihat'tır. Nihat, Suat'a babasını bir gece bir taşın üstünde bulup eve getirdiklerini; fakat ne yazıkki ailesini tanımadığını söyler. Suat kederli kederli bir noktaya bakan Nejat'a acıyarak baktığını evine gelen yazara anlatır.

Romandaki Kişiler

Müslüman Olanlar: Fikret, Fikret'in teyzesi kızı Suat, Fikret'in âşık olduğu Doktor Nejat, Nejat'ın Hanımı Mediha, Nejat'ın oğlu Nihat, Fikret'in kocası Said Bey.

Hıristiyan Olanlar: Doktor Nejat'ın muayenehanesindeki Hıristiyan hizmetçi Kalyopi .

1.1.40. REFET[64]

Fatma Aliye'nin Refet adlı romanında, kahramanların dini duygu, inanç ve ibadetlerinden az da olsa söz edilmiştir. Bu konular, Allah'ın kudreti ve her şeyi bildiği; Peygamber Efendimiz'in ilim hakkındaki hadisleri, şeriat, Kuran okuma, namaz kılma ve sevap şeklinde sıralanabilir.

Refet onyedi onsekiz sene önce annesi Binnaz'la birlikte İstanbul'a gelmiş bir kızdır. Refet'in annesi Binnaz, İstanbul'da bir konakta cariye iken Refet'in babası Hayati Efendi Binnaz'la evlenir. Hayati Efendi Binnaz'ı İstanbul'dan alıp taşraya götürür. Hayatî Efendi zengin birisidir. Diğer hanımları ve bu hanımlardan olan oğulları Binnaz'ı bir türlü

[64] Fatma Aliye, "*Refet*", Dersaadet, 1898, İkdam Matbaası, 219 s.

benimseyemezler. Binnaz bunlara yaranmak için birkaç yıl boyunca elinden geleni yapar. Fakat bir türlü kendini sevdiremez. Çocuğu Refet olur. Binnaz bütün sevgisini Refet'e verir. Hayatî Efendi iki yıl sonra ölür. Hayatî Efendi'nin ölümü üzerine fırsat bulan diğer hanımları ve oğulları Binnaz'a ve kızı Refet'e karşı kinlerini ve zülumlerini artırırlar. Refet'i hergün döverler. Binnaz yalvarır. Fakat baş edemez. Amaçları Refet'e hakkı olan baba mirasını vermemek için Binnaz'ı kızıyla birlikte oradan uzaklaştırmaktır. Binnaz ne yapacağını şaşırır. Sonunda İstanbul'a gitmeye karar verir. Kocasının hediye ettiği gümüş saati yok pahasına satarak İstanbul'a giden bir aileye katılır İstanbul'a gider.

Hayatî Efendi'nin İstanbul'da akrabaları vardır. Binnaz'la evlendiği zaman birkaç kere bunlara gitmişlerdir. İzzet ve ikram görmüşlerdir. Binnaz bu insanlar Refet'in akrabasıdır ve kendisine sahip çıkarlar diye onların yanına gider. Fakat umduğunu bulamaz. Hayatî Efendi ile birlikte gittikleri zaman gösterdikleri izzet ve ikramdan eser bulamaz. Yüzlerini buruştururlar. Binnaz kızı Refet'le birlikte onların yanında bir zaman sığıntı gibi kalır. Refet bakımsızlıktan ve bir ay yolculuktan dolayı son derece zayıflamış ve hastalanmıştır. Her gün mızmızlanır ağlar. Gücü kuvveti yoktur. Refet'in halini anlamayan akrabaları onun huysuz bir çocuk olduğuna hükmederler. Bu kez buradaki çocuklar Refet'i döverler.

Binnaz'ın sığındığı bu aileye gelip giden Mürüvvet Hanım isminde merhametli bir kadın vardır. Binnaz'ın ve kızının bu haline acır. Refet'in yiyip içerek biraz kendini toplaması için bir ay kadar kendilerinde kalmasını Binnaz'a teklif eder. Binnaz zaten oradan bıktığı için bu teklifi canına minnet kabul eder.

Mürüvvet, Binnaz'ı evine getirir. Onlara yatak serer. İkram eder. Sıcak çorba yapar. Refet'in hasta olduğunu mutlaka bir doktorun muayene etmesi gerektiğini kocasına söyler. Kocası tanıdık bir doktor gönderir. Doktor muayene eder ilaçlar verir. Çocuğun çok gıdasız kaldığını hergün et suyu içmesi gerektiğini söyler. Mürüvvet Hanım bu et suyu ve diğer gıdaların parasını komşulardan toplar kendisi de üzerine bırakır. Bir ay boyunca Refet özel beslenir. Çocuk kendine gelir. Binnaz bütün bu ikramlara şaşırır ve minnet duyar.

Binnaz, Mürüvvet Hanım'a daha fazla yük olmamak için evden ayrılıp çamaşırcılık yapmak istediğini söyler. Mürüvvet evin işlerini yapması şartıyla boğaz tokluğuna kendi yanlarında kalabileceklerini haftada bir kez de para kazanmak için çamaşır yıkamaya

gidebileceğini söyler. Binnaz'ın gidecek yeri ve yiyecek beş kuruşu olmadığı için bu teklifi sevinerek kabul eder.

Mürüvvet Hanım, Refet'i okula yazdırır. İki yıl boyunca Mürüvvet Hanım'ın yanında kalırlar. Refet çok gururlu zeki bir kızdır. Çalışarak sınıf birincisi olur.

Mürüvvet Hanım'ın kocasının tayini taşraya çıkar. Evlerini kiraya verip Anadolu'ya giderler. Binnaz ve kızı Refet de mecburen oradan ayrılarak bir ailenin yanında oda kiralarlar. Ana ve kız için tekrar zor günler başlar. Son derece fakirlik çekerler. Refet Liseye geçer. Derslerde işlemek için kumaş gibi malzemeler gerekir. Fakat Binnaz'ın bunları alması mümkün değildir. O çamaşıra giderek ancak odanın kirasını ve ekmek parasını denkleştirebilmektedir. Refet çok çalışkan ve becerikli olduğu için zengin kızlarının işlemelerini yaparak karşılığında kumaş gibi şeyler alır. Bazen anne ve kız zengin kız arkadaşlarının konaklarına çağrılırlar. Orada çeşitli hediyeler verilir. Fakat bu konaklardaki hizmetçilerin bunlar hakkında dedikodu yapmaları ve iftira atmaları yüzünden konaklara gitmeyi terk ederler.

Binnaz çamaşır ve dikiş işlerine Refet de okuluna gider. Akşamları da annesine dikişte yardım eder. Günleri böyle çalışmakla ve fakru zaruretle geçer. Binnaz'ın Mürüvvet Hanımda kalırken tanıştığı Nezaket Hanım'ın kocası ölür. Nezaket Hanım iki çocuğuyla yalnız kalır. Evinde korktuğu için Binnaz'a kızıyla birlikte gelip kendi evinde kalmalarını teklif eder. Binnaz buna çok sevinir. Çünkü kira parasından kurtulacaktır. Oraya taşınırlar. Nezaket Hanım'ın kocası ölmeden önce kışlık odun ve kömürü hazırlamıştır. Binnaz kira ve yakacak parasından kurtulduğu için rahatlar. Nezaket Hanım'ın işlerine ve çocuklarının bakımına yardım ederler. Nezaket Hanım bundan memnun olur. Yemeklerini ortak yaparlar. Bu şekilde uzun bir zaman geçirirler.

Refet bir kandil günü okuldan gelirken simitçinin önünde kalabalık görür. Herkes kandil simiti almaktadır. Canı çeker. Fakat her zaman olduğu gibi nefsine uymaz. Ama evdeki kadın ve çocuklar aklına gelince yanında okul işleri için harcayacağı birkaç kuruşu simit ve şekere verir. Eve gelip bunları Nezaket Hanım'ın çocuklarına ve annesi Binnaz'a verdiği zaman Binnaz gözyaşlarını tutamaz ve Ağlar. Refet, annesini kucaklar ve ellerini öper. Daha sonra abdest alır. Namaz bezi ile başını örttükten sonra saygıyla Mushaf-ı Şerifi açıp Kur'an okumaya başlar (s.99).

Bir gece eve hırsız girer. Uyanırlar. Hırsız kaçar. Nezaket Hanım bu hırsız olayından sonra korktuğu için kardeşi onu hava alsın diye köye götürür. Binnaz ve Refet bu ücra mahalledeki evde yalnız kalırlar. Onlar da burada kalmaktan korktukları için bir ailenin yanında tekrar bir oda kiralarlar. Zor günleri yine başlar.

Refet rüşdiyeyi bitirip Darülmuallimat denilen öğretmen okuluna yazılır. Burada her türlü arkadaşı vardır. Gençyaşlı, zengin fakir. Refet bu zengin kızların hiçbirine dalkavukluk etmez. Her zaman vakarını korur. Şahap ismindeki zengin bir öğrenci Refet'in bu huylarını hesaba katarak onunla arkadaşlık kurar. Refet'in gururunu incitmeden ona nazikçe yardımlarda bulunur. Refet'in bir de Şule isminde kendisi gibi bir fakir arkadaşı vardı. Şule'nin annesi çalışarak Şule'yi okutur. Fakat hastalanarak vefat eder. Şule perişan bir halde düşünürken Refet onun derdini sorar. Şule yalnız kaldığını ne yapacağını şaşırdığını söyler. Refet Şule'ye kendi kaldıkları odaya gelip kendileriyle birlikte kalmasını teklif eder. Şule bir iki parça eşyasını satıp onların yanına yerleşir.

Şule, Refet ve annesinin yanına taşındıktan sonra dayısına bir mektup yazar. Çok zor durumda olduğunu, fakat mutlaka okumak istediğini; bunun için de onun yardımına muhtaç olduğunu yazar. Dayısından gelen cevapta dayısı Şule'yi okumak hususundaki düşüncelerinden dolayı tebrik eder. İlim talep etmek hususunda Peygamber Efendimizin tavsiyelerini (s.113) hatırlatır. Ayrıca kendisine çok yardım etmek istediğini fakat mali durumunun buna yetmediğini ancak üç lira yardım gönderebileceğini yazar. Şule'ye gelen bu üç lira ve Binnaz'ın çamaşır ve dikişten kazandığı birkaç kuruşlu bir zaman idare ederler. Binnaz bir gün çamaşır yıkamak için gittiği evde soğuk alır. Hastalanır. Refet ona bakmak için okula gidemez.

Refet ilk defa okuldan ayrı kalır. Şule Binnaz'ın bu durumunu zengin arkadaşları Şahap'a söyler. Refet bir iki gün sonra okula geldiği zaman Şahap Refet'e annesinin durumunu sorar. Bir doktor ayarlar. Doktor Binnaz'ın zaturre olduğunu söyler. Ertesi gün Şahap ablası Cazibe ile Refet'in annesini ziyaret ederler. Cazibe varlıklı bir kadındır. Bir miktar parayı Refet'i kırmadan nazikçe annesine ilaç ve yiyecek alması için bırakır.

Binnaz iyileşir. Fakat artık çamaşıra gidecek hali yoktur. Fakat çalışması gerekir. Bir konakta aşçılık işi bulur. Anne kız ilk kez birbirlerinden ayrılırlar. Bu ayrılık Binnaz'a çok zor geldiği gibi asıl Refet'e ağır gelir. Günlerce ağlarlar. Binnaz onbeş günde bir gelip gece kalır. Ayrıca her Cuma sabahtan akşama kadar izinli olarak kızının yanına gelir.

Bir gün izin dönüşü Binnaz evden ayrılırken Refet ve Şule'yle birlikte çıkıp onları okula bırakarak işine gider. O gün kitabet imtihanı yapılacaktır. Refet'in arkadaşları pencereden Refet'in yanında Binnaz'ı görürler. Refet içeri girdiğinde Binnaz'ın Refet'in annesi olduğunu bildikleri halde yanındakinin hizmetçi mi olduğunu sorarak alay ederler. Kitabet dersinde iyi olan arkadaşı Faize de bir şiir yazarak Binnaz'ı ve Refet'i hicveder. Refet'in gözlerinden yaş gelir. Fakat bunlara hiçbir şey demez. Öğretmenler sınıfa gelirler. İmtihan başlar. Her öğrenciye bir konu verip onun hakkında yazmasını söylerler. Sıra Refet'e geldiği zaman ona mektep ve tahsil hakkında bir şeyler yazmasını söylerler. Refet kâlemi eline alır. Dakikalarca durmadan yazar. Birkaç sayfa doldurur. Hocaları Refet'in yazdıklarını okuduklarında hayretten hayrete girerler. Bu yazdıklarının bir hikmet dersi olduğunu söyleyip; bu sözleri arkadaşlarının da duyması için sesli olarak okumasını isterler. Refet bu yazısında insan ve hayvanları karşılaştırır. Pırlantanın değerli bir taş olup ancak terbiye edilmesiyle değer kazanacağını insanın da ilim ve edep ile insanlık şerefine ulaşacağını Cenab-ı Hakk'ın (s.129) kullarına akıl ve zekâ vererek bu gibi şeyleri ayırt etmesini emrettiğini yazar. Bu yazdıkları karşısında bütün arkadaşları hayran olur. Fakat biraz önce Refet'i alaya alan, hicveden Faize ile Sakibe utanır ve ezilir. Sıra kitabet imtihanında her zaman birinci olan Faize'ye gelir. Hocalar Faize'nin çok güzel yazacağından emin olarak ondan edebiyat hakkında yazmasını isterler. Fakat biraz önce Refet'in yazdıkları karşısında hatasını anlayan ve fikri perişan olan Faize, dakikalarca kâğıdın başında öylece durur. Bir iki satır saçmalar. Faize o imtihandan sıfır alır. Refet birinci olur.

Yaz tatili gelir. Şahap ve ablası Cazibe, Refet ve Şule'yi yazı geçirmeleri için köşklerine davet ederler. İyici zayıflamış olan Refet, bu daveti kabul eder. Annesinin de izinlerde köşke gelmesi şartıyla köşke giderler. Refet, köşkteki taze yiyeceklerle ve temiz havada kendini toplar. Canlanır. Köşkün tabiatını hayran hayran seyreder. Cazibe, Refet ve Şule'yi köşke kabul edip; yedirip içirmekle hem sevap (s.136) yapmak ister hem de onlarla sohbet etmekten lezzet alır.

Refet ve Şule o yaz Cazibe'nin köşkünde çok güzel iki ay geçirirler. Bol bol tabiatı seyrederler. Yiyip içerler. Refet hayatında yemediği kadar yer. Gezmediği kadar gezer. Ömründe ilk defa böyle bir yaz geçirir. Cazibe ile yunan felsefesi ve İmam Gazali, mesnevi Hafız üzerine konuşurlar. Cazibe bu konularda epeyi bilgi sahibidir. Refet o yaz şunu anlar. Bilgiler sadece mektepte öğrenilmiyor. Zengin konaklarında da ilim irfan

vardır. Fakir kızlar da bu köşklere devam ederek oradaki bilgi ve kültürden nasiplerini alıyorlar. Yaz biter okula dönerler. Refet bundan sonra bilgi ve kültürünü artırmak için zengin kızlarına sokulmaya başlar. Bu kızlardan birisi Refet'e, halasının İmam Gazali'yi (s.159) ve Hafız'ı pekiyi bildiğini ve sevabı çok sevdiğini (s.159) isterlerse kendilerini okutacağını söyler. Refet ve Şule bunu sevinerek kabul ederler. İki ay bu kadının derslerine devam ederler. Fakat Refet'in annesi Binnaz, artık çalışmaya gücü kalmadığı için çalıştığı yerden ayrılarak eve gelir. Hastalığı günden güne artar. Binnaz para kazanamadığı için Refet çalışmak zorunda kalır. Farsça dersleri bırakır. O yıl okulda son seneleridir. Refet ve Şule yine zor bir sene geçirirler. Çünkü Binnaz çalışamamaktadır. Refet bir konakta çocuklara birkaç mecidiyeye özel ders verir. Şule'nin dayısından gelen aylıkla geçinmeye çalışırlar. İmtihan zamanı yaklaşır. Canla başla imtihanlarına çalışırlar. Cazibe Binnaz'ı muayene etmesi için doktor gönderir. Doktor muayeneden sonra Refet'e bir şey söylemez ama gerçeği Cazibe'ye anlatır. Binnaz'a çok iyi bakılsa bile birkaç aylık ömrünün kaldığını söyler. Cazibe böyle olsa bile Binnaz için et suyu ve süt ve ilaç parası yardımı yapar.

Refet ve Şule'nin imtihanlara rahat çalışabilmeleri için Binnaz'ı tavsiye üzerine daha iyi bakılması için akrabalarından birinin evine bırakırlar. Var güçleriyle imtihanlara hazırlanırlar. Birkaç gün sonra bir erkek kapıyı çalar. Annesinin kendini istediğini ve gelip kendisini buradan almasını istediğini söyler. Refet annesini akrabalarında zannetmektedir. Fakat gelen kişi onun hastanede olduğunu söyleyince Refet ne yapacağını şaşırır. Bir araba kiralayacak parası yoktur. Biraz Şule'den on kuruş kadar da Nezaket Hanım'dan alarak annesini kaldıkları odaya getirir. Binnaz'a orada iyi bakmamışlar; hasta olduğu için hemen hastaneye göndermişlerdir. Ana kız ağlarlar. Binnaz'ın hastalığı iyice artar.

Refet imtihanda işleyeceği ipliklerin ve kumaşın parasını bulamaz. Hürmüz adındaki bir arkadaşının daha önce işleyip de yarım bıraktığı zor ve ince bir işi alır. Onu imtihana kadar işler. Bununla birincilik notunu alır.İmtihanlarını başarıyla verirler. Okul biter. Refet okulu birinci, Şule ise ikinci olarak bitirir. Mezuniyet günü bol hediyelerle annesinin yanına dönerler. Ana kız sevinç gözyaşları döker Şule de onlara katılır.

Refet ve Şule, okulu birinci ve ikinci olarak bitirdikleri için onlara maaşı bol yüksek muallimelik verilecektir. Görevlerini beklerken iki yüz kuruşla bitirdikleri okulda geçici olarak yardımcı muallimelik verilir. Görev verilinceye kadar ona devam etmeye başlarlar. Bu arada annesi Binnaz'ın hastalığı iyice artar ve vefat eder. Refet buna çok

üzülür. Annesinin ölümünü kabullenemez. Kendisi de ölmek ister. O böyle perişan bir haldeyken Şule yanına gelir. Allah u ekber sözünü söyler. Refet de buna Allahü ekber diyerek karşılık verir (s.188). Şule, Refet'e kendisinin de anne acısı gördüğünü metin olması gerektiğini söyler. Yalnız kaldığı zaman her yerde hazır olan Allah'ın onu karşısına çıkardığını söyleyerek Refet'i teselli eder (s. 189). İki arkadaş ilk kez uzun uzadıya dertleşirler.

Birkaç gün sonra evlerine bir erkek gelir. Bu adam, Refet'in İstanbul'da yaşayan amcası oğlu Mucip'dir. Refet ve annesi Binnaz az bir zaman önce Refet'in imtihan işleri için gerekli olan birkaç kuruşu istemek için Mucib'e giderler. Fakat Mucip onları horlar ve para vermez. Mucip, Binnaz'ın öldüğünü duymuş güya Refet'e sahip olmak ve onunla evlenmek için gelmiştir. Fakat asıl düşüncesi Refet'in bilgisinden yararlanmak ve tüccarlıktaki para hesaplarını Refet'e tutturmaktır. Refet onun cahil birisi olduğunu söyleyerek bu evlilik teklifini şiddetle reddeder. Ayrıca geçmişte yaptığı kötülüklerini de yüzüne vurur.

Tayin günü gelir. Refet ve Şule okul birinci ve ikincileri olduğu için istedikleri yeri seçme hakkı verilir. Refet, Şule'nin dayısının memleketinde boş olan birinci muallimelik kadrosuna gitmek istediğini bildiği için kendi hakkı olmasına rağmen orayı Şule'ye bırakarak tercih etmez. Kendisi İstanbul'a on yedi onsekiz günlük mesafede olan bir yeri tercih eder. Kendi aralarında bu konuyu konuşurlar. Şule neden öyle uzak bir yeri tercih ettiğini Refet'e sorar. Refet, oranın havasının iyi olduğunu dolayısıyla sıhhatine iyi geleceğini, maaşının yüksek olduğunu bir an önce para kazanıp istikbalini temin etmek istediğini söyler. Ayrıca orasının babasının memleketine yakın olduğunu böylelikle amcaoğullarından hak almak için onları dava edeceğini böylece şeriatın bir kadını nasıl himaye ettiğini onlara göstereceğini söyler.

Bu iki arkadaş gelecekleri hakkındaki konuşmalarına devam ederler. Maaşlarından para biriktirip bir ev ve dükkân gibi şeyler alıp rahat yaşamayı ve vazifelerini güzel yapıp vatan evlatlarını güzel yetiştirirlerse; kazanılan paranın helal olacağını ve böylece Cenâb-ı Hakk'ın (s.218) kendilerini müsterihane yaşatacağını birbirlerine ifade ederler.

Romandaki Kişiler

Romandaki kişilerin hepsi Müslüman'dır. Bunlar: Refet, annesi Binnaz, babası Hayati Efendi, evlerinde kaldıkları Mürüvvet Hanım, Nezaket Hanım, Refet'in arkadaşı Şule, Şahap, Şahap'ın ablası Cazibe, diğer okul arkadaşları, amcası oğlu, Mucip.

1.1.41. UDİ[65]

Fatma Aliye'nin *Udi* romanında, Nazmi Bey, kızı Bedia'ya bir vesile ile peygamberlerden bahseder. Namaz kılıp tövbe eder.Ayrıca bir yerde de Yahudi Helvila,İslâmiyete göre nikâh konusundan bir cümle ile söz eder.Bunlardan başka, kahramanların dini duygu, inanç ve ibadetlerinden hiç söz edilmemiştir.

Roman, Bedia'nın bir gece eğlencesine gitmesiyle ve orada dans eden Yahudi asıllı Helvila'yı seyretmesiyle başlar. Helvila'nın kolundaki bilezikleri gören Bedia'nın rengi sararmaya, elleri titremeye başlar. Helvila da Bedia'nın kendisine böyle dikkatle bakmasından heyecana kapılır, rengi uçar. Bedia o eğlenceden erken kalkar ve evine gelir. Yazar bundan sonra geriye dönüş tekniğini kullanarak Bedia'nın o güne kadar olan yaşamını gözler önüne serer.

Bedia'nın babası Nazmi Bey, müziğe çok meraklı birisidir. Gençliğinde işret âlemlerine katılmış fakat sonradan bunu gizli gizli yapmaya başlamıştır.

Nazmi Bey'in annesi aslen İstanbullu'dur. Babası Suriyeli'dir. Nazmi, Suriyede yaşamaktadır. Üç çocuğu vardır. Büyük kızı, ondan sonra oğlu Şemi ve Şemi'den onüç yaş küçük olan kızı Bedia. Nazmi Bey müzik tâlimi alır. Keman çalmakta ustadır. İşret âlemlerinde babasından kalan malı mülkü yer. Kızı Bedia'da müzik yeteneğini keşfeder. Onun bu kabiliyetini değerlendirmek için ona her imkânı sağlar. Bedia, önce kanun çalmayı öğrenir. Bu aletin ustası olur. Sonra Kemanı öğrenir. Bunda da ustalaşır.

Bedia bir gün, gittiği bir düğünde çalınan bir aletin sesinden son derece etkilenir. Bu uddur. Bunu babasına söyler. O zamanlar ud Suriye'de yaygın değildir. O yüzden Bedia bu aleti daha önce görmemiştir. Babası udun tarihini anlatmaya başlar. Udun

[65] Fatma Aliye, "*Udi*", Dersaadet, 1899, İkdam Matbaası, 144 s.

geçmişinin Hazreti Davud'a hatta bir rivayete göre Hazreti Âdem'e kadar uzundığını söyler (s.42).

Nazmi Bey, İstanbul'dan memur olarak gelen birisinden bir ud satın alır. Bedia diğer müzik aletlerini bırakarak uda sarılır. Hocalardan meşk alır. Kısa zamanda udda ustalaşır. Bedia udda kendini bulmaktadır. Bütün sevinçlerini hüzünlerini, elemlerini udun sesiyle teskin eder.

Uzun gecelerde babasıyla karşılıklı ud çalarak meşk ederler. Böylece baba kız birbirlerinin duygularına tercüman olurlar. Nazmi Bey diğer kızıyla ve oğlu Şemi'yle böyle ilgilenmez. Onun bütün ilgilendiği ve kendi kalbine karşılık bulduğu kişi kızı Bedia'dır. Fakat Şemi babasının Bedia'yı böyle sevmesini asla kıskanmaz. Evde herkes Bedia'yı sevmektedir. Bütün hediyeler ona gelir. Şemi, kardeşi Bedia'ya kol saati, bilezik gibi hediyeler getirir.

Nazmi Bey gençliğinde çok işret etmiş fakat sonradan pişman olmuştur. Şimdi de zaman zaman gizlice içer. Fakat kendi yaptığı bu işretlerin oğlu Şemi'de görülmesine asla rıza göstermez. Bu yüzden Şemi işret âlemlerinden döndüğü gecelerde babasının yanına uğramaz. Yemeğini diğer odada yer. Nazmi Bey sık sık bu işret âlemlerinin kötü olduğunu anlatan hikâyeler söyleyerek oğluna ve kızına nasihatlar eder. Bedia bu nasihatleri ciddiyetle dinler. Fakat Şemi babasının da işret yaptığını bildiği için bu nasihatlara kıymet vermez.

Şemi otuzbir yaşındadır. On yedi onsekiz yaşlarında evlendirilir. Hanımını çok sever. İki yıl mutlu yaşarlar. Fakat hanımı çocuk doğururken ölür. Öleceğini anladığı zaman Şemi'ye kendi üzerine evlenmemesi için yemin ettirir. Şemi ondan sonra bir daha evlenmez.

Şemi bir gün işret âleminden sarhoş olarak döner. Her nasılsa yanlışlıkla babası ile kardeşi Bedia'nın ud çalıp meşk ettikleri odaya girer. Sarhoş olduğu her halinde bellidir. Babası Şemi'nin böyle sarhoş bir halde karşısına çıkmasını kabullenemez. Onu azarlar. Şemi'nin af dilemesine rağmen öfkesini yenemez. Gürültüye koşup gelen karısının ve evdeki bütün hizmetçilerin önünde Şemi'yi döver. Kafasını yere çarpar. Bu olaydan birkaç ay sonra bu kez Nazmi Bey işretten eve döner. Selamlıktan içeri girerken sarhoşluktan ayakları dolaşır. Bunu bu halde gören oğlu Şemi, birkaç ay evvel sarhoş olduğu için

kendisini şiddetle döven babasına manalı manalı bakar. Nazmi Bey oğlunun bu bakışlarından son derece utanır. Biraz yürür. Birden durur. Leğen ve ibrik ister. Abdest alır. Namaz kılar (s.66) Seccadenin üzerinde bulunduğu halde orada bulunan herkesi şahit göstererek işrete dair ağzına bir daha bir şey koymayacağına tövbe ettiğini söyler (s.66). Bu sözler herkesi şaşırtır. Çünkü Şemi ve annesi hariç evde hiç kimse Nazmi Bey'in işret ettiğini bilmemektedir. Bedia bundan çok utanır. Babasına öyle baktığı için Şemi'ye kızar. Şemi de kendini savunur.

Nazmi Bey tövbesine uyarak işretten vazgeçer ve bir daha ağzına içki koymaz. İçkiden bir anda vazgeçmesi vücudunda tahribat yapar. Kuvvetten düşer. Saz ahenkleri seyrelmeye başlar. Bedia'ya refakat edemez. Sadece Bedia çalar. Nazmi Bey de dinler.

Nazmi Bey'in durumu gün geçtikçe kötüye gider. Ölmeden önce Bedia'yı gelin edip mürüvvetini görmek ister. İki yıldın beri Bedia'yı isteyen Yüzbaşı Mail'in annesi gelip gitmektedir. Şemi, Bedia'yı isteyen yaşlı fakat zengin bir tüccara vermek istemektedir. Mail'le evlenmesini istemez. Bedia ise Mail'i ister. Sonunda Bedia'yı Mail'e verirler. Mail, Bedia'nın evine içgüveyi olarak gelir. Kısa bir zaman sonra Bedia'nın babası Nazmi Bey ölür. Şemi o ara bir kazaya kaymakam tayin olur. Giderken başı sıkışırsa kendisine gelebileceğini Bedia'ya söyler. Bedia buna bir anlam veremez. Yıllar sonra bunun ne demek olduğunu anlar. Şemi gittikten bir müddet sonra annesi de vefat eder. Mail bacanağıyla bir evde oturmanın sıkıcı olduğunu bahane ederek yalnız bir eve çıkmak ister. İki cariyesiyle yalnız bir eve taşınırlar. Mail de ud çalar. Fakat Bedia gibi sanatlı parçaları çalmaktan değil, hoppala havalardan hoşlanır.

Mail bir müddet sonra geceleri eve gelmemeye başlar. Bedia geceler boyu ağlayarak kocasının yollarını gözler. Bu zamanlarda tek tesellisi ududur.

Mail, Helvila isminde Yahudi bir dansöze gönlünü kaptırır. Bedia'ya ihanet eder. Bedia zaman içinde bunu anlar. Mail Helvila'ya para yetiştirmek için evde değerli eşya namına birçok şeyi satar. En sonunda Bedia'nın bileziklerini götürüp Helvila'nın koluna takar. Bedia'nın o akşam Helvila'nın dans ettiği sırada onun kolunda gördükleri bilezikler kendi bileziklerdir. Bedia bu akşamdan sonra Mail'in kendisini Helvila ile aldattığını iyice anlar. Buna çok üzülür. Fakat Mail'e hiçbir şey sezdirmez.

Bedia babasından kalan mallardan bir kısmını satar. Birazını Şemi'ye borç verir. Kendisine kalan kısmıyla da evin masraflarını tedarik etmeye çalışır. Ev sahibi tarafından gece verilecek olan leyli denilen bir eğlenceye ısrarla davet edilir. Oraya gittiğinde çalgıcı takımının Nauma'nın çalgısı olduğunu öğrenir. İçeri girer. Helvila da oradadır. Bedia Helvila ile hiç ilgilenmez. Bu durum Helvila'yı perişan eder. Bedia bir müddet sonra hava almak için balkona çıkar. Helvila da arkasından giderek kocasını aldatıp kendisinden uzaklaştırdığı için Bedia'dan af dilemek ister. Helvila bu şekilde çalışmaya mecbur olduğunu söyler. Bedia ise buna şiddetle karşı çıkarak bir kadının böyle kazanmasının çok çirkin olduğunu ifade eder. Kadının namus ve iffet dairesinde (s.84-85) çalışabileceği çok işler olduğunu ve bunu bulması gerektiğini Helvila'ya anlatır. Konuşma esnasında Helvila Mail'i başka erkeklerden farklı gördüğünü ve onu sevdiğini Bedia'ya söyler. Buna hiddetlenen Bedia Mail'i sevmediğini söyler.

Bu geceden bir iki gün sonra Bedia, evde yalnız oturup düşünmekte iken Mail sarhoş ve hiddetli bir şekilde içeri girer. O akşam söylediklerini Helvila'nın haber vermesiyle kendisini sevmediğini nasıl söylediğini Bedia'ya sorar. Onu dövmeye silahla vurmaya kalkışır. Bedia'nın bunları kimden duyduğunu sorması üzerine Mail kimden duyduğunu söylerse Helvila ile olan ilişkisi anlaşılacağı için susar ve yumuşar. Bu olaydan sonra Bedia üzüntüsünden hastalanır. Yatağa düşer. Tek sırdaşı sığınağı ududur.

Musevi ud hocası Bedia'nın bu durumuna çok acır. Gider Mail'i işrethanesinde bulur. Onu azarlar. Kolundan yakalayıp yatakta hasta yatan Bedia'ya getirmek ister. Fakat Mail oralı bile olmaz. Bir zaman daha Helvila ile düşüp kalkan Mail eve gelir. Ud çalan Bedia'ya çalmaya devam etmesini söyler. Bedia biraz çaldıktan sonra Udu bırakır. Mail, Bedia'ya kendisini bu sevdadan kurtarmasını söyler. Helvila'yı sevdiğini fakat bu menhus sevdadan kurtulamadığını söyler. Bedia ise hıyanetini kendisi itiraf ettiği için artık onun yanında kalamayacağını, kadınlık haysiyetinin buna müsaade etmediğini söyleyerek ondan ayrılacağını ima eder.

Bedia ertesi gün Şemi'ye telgraf çekerek kendisini hemen buradan aldırmasını ister. Dört gün sonra Şemi'nin vefalı hizmetkârı Rüstem iki atla beraber Bedia'nın evine gelir. Mail bu işte Bedia'nın bir hilesi olduğunu anlar. Bedia'yı bırakmak istemez. Bedia birkaç haftalığına gitmek istediği Mail'e söyler. Mail buna inanmaz. Bedia'nın geri dönmesi için hiçbir eşyasını ve özellikle udunu vermez. Bedia buna çok üzülür. Mail Bedia'yı gitmekten

vazgeçirmek için çok yalvarır. Fakat Bedia hep alttan alarak vaziyeti geçiştirir. Şemi'nin kaymakam olduğu yere giden bir kervana katılır. Şemi Bedia'yı şehrin dışında karşılar. Yemekler tatlılar hazırlanmıştır. Fakat Bedia perişandır. Yiyecek durumda değildir. Bedia Mail'in yalvarmalarına karşı direnmiştir. Fakat onu sevdiği için çok üzgündür. Şemi'nin yanında ağlar. Şemi neden ağladığını sorunca Mail'in udunu vermediği için uduna ağladığını söyler. Bedia üç ay hasta yatar. Tedavi görür ve iyileşir. Mail'i dava eder. Mail Bedia'nın bütün eşyalarını satıp Helvila'ya yedirdiği için eşyaları kurtaramaz.

Mail, Bedia'nın açtığı boşanma davasını uzatmak ve ondan ayrılmamak için tayinini Selanik'e aldırır. Şemi'nin görev yeri değişir. Bu vesileyle Bedia da İstabul'a gitmek ister. İstanbul'a gitmek için Beyrut'a uğrar. Bir tanıdığının evinde bir iki gün dinlenmek gerekir. O eve gittiğinde orada başı örtülü bir kadınla karşılaşır. Bu kadın Bedia'yı tanır. Bedia da onu sonradan tanır. Bu Helvila'dır. Helvila Bedia'nın Mail'i terk edip gitmesinden sonraki bütün olanları Bedia'ya anlatır. Helvila'nın anlattığına göre Bedia gittikten sonra Mail günlerce aylarca Bedia'nın ismini sayıklar. Helvila'dan nefret eder. Helvila onu tekrar kendine bağlamak için çok uğraşır. Hatta Mail'e İslâmiyet'in izin verdiği cihetle kendisini nikâhı altına almasını (s. 120) Mail'e söyler Mail bunu kabul etmemekle birlikte kendisine 'sizin gibi kadınlarla ancak eğlenilir. Bedia gibi iffetli kadınlar hem sevilir hem de hürmet edilir' sözünü söyler. Bu söz Helvila'yı uyandırır. Bedia'ya olan hürmeti fazlalaşır. Bedia gibi iffetli olmaya karar verir. Annesi ile birlikte yaptıkları işten vazgeçerler. Helvila evlenir. Mail de bir gece odasında yalnız olduğu bir sırada burnundan kan boşalarak ölür. Bunu duyan Bedia üzülür.

Bedia Beyrut'tan İstanbul'a gelir. İstanbul'da dikkatini çeken en önemli şeylerden biri İstanbul'daki musikinin hal ve sureti olur. İstanbul'daki sanatkârların notaya çok önem verdiklerini görür. Hâlbuki kendisi hep kulak ve hafıza dolgunluğu ile çalmaktadır. Hemen orada önemli udi ustalarından ders almaya başlar. Kendisini nota hususunda da geliştirir.

Bir ev kiralar. Şemi'nin görev yeri değiştikçe İstanbul'a gelmesi gerekir. Geldikçe Bedia'ya uğrar. Aradan birkaç yıl geçer. Şemi'nin görevinin İstanbul'a çok yakın bir kazaya çıktığı telgrafı gelir. Bedia buna son derece sevinir. Artık Şemi'nin İstanbul'a hareket telgrafını bekler. Bir gece rüyasında Şemi'yi görür. Evi yanmıştır. Bu rüyadan etkilenir. Rüyayı anlatmak için bir akrabasının evine gider. Oradayken bir telgraf gelir. Bu telgraf Şemi'nin vefat haberini vermektedir. Bedia perişan olur. Birkaç hafta sonra

Şemi'nin kızı Mihriban ile kölesi Rüstem İstanbul'a gelirler. Bedia onlara kapısını açar. Şemi'nin ölümünden duyduğu üzüntüden dolayı Rüstem perişan olmuş yatağa düşmüştür. Mihriban da zaten çok narin bir kız olduğundan o da babasının ölümü ile perişandır. İkise de bakıma muhtaç haldedirler. Bedia bunların bakımını üstlenir. Elindeki paraları bunların tedavisine ve beslenmesine harcar. Elinde olan eşyaları da satmaya başlar. Satacak bir şey kalmayınca Bedia ne yapacağını şaşırır. Kendisiyle daha önce görüşen ve çalışması teklifinde bulunan yazarın dedikleri hatırına gelir. Yazarla görüşüp ud çalar. Sonra kızararak yazara daha önce dediği şeyi yapmak istediğini söyler. Bu da ud dersi vermektir.

Bedia çok sevdiği udunu para kazanmak vesilesi yapmak istemez. Fakat buna mecbur olur. Yazarın tavsiyesine göre öğrenciler bulunur. Ders günlerini programlar. Haftanın bir günü hariç her gün derse gitmekte bazı günler de öğrenciler eve gelmektedir. Bedia derslerinde çok ciddidir ve çok önem verir. Bu kısa zamanda çevrede duyulur. Öğrencileri çoğalır. Diğer hocalardan ders alan öğrenciler Bedia'ya öğrenci olur. Bedia bir kaç yıl sonra epeyi bir para kazanır. Rüstem ve Mihriban çok mutlu olurlar. Bedia yıllarca yaptığı bu işten yorulmaya başlar. Tek hayali güzel bir ev ve dükkân sahibi olmaktır. Bir gün yazarın yanına gelir. Elindeki torbayı yazarın önüne boşaltır. Hepsi altındır. Yıllarca verdiği emeğin karşılığıdır. Kendisinin zamanının olmadığını bu altınlarla bir arsa alıp ev yaptırmak istediğini bunun içinde yazarın yardımcı olmasını rica eder. Arsa bulunur. Satın alınır. Güzel ve geniş bir ev yaptırılır. Artık öğrencileri bu eve gelmeye başlar. Rüstem efendisinin bu muvaffakiyetinden son derece mutludur. Kendisi öldükten sonra Rüstem'in ortada aç sefil kalmaması ve bir ekmek sahibi olması için, öğrencilerden birinin babasının himmetiyle Rüstem'i bir hademeliğe verir.

Bedia, yazarın *Refet* romanını okuduktan sonra kendi hayatının da Refet'in hayatı gibi yazılmasını yazardan ister. Yazar da bunu yazacağını vaad eder. Bedia derslerine son hızla devam eder. Haftanın bir gecesi hariç hep ders verir. Yalnız bir gece sadece kendisi için ud çalar. Çok yorulur. Bir gün sağ tarafında bir ağrı hisseder. Ağrı gittikçe artar. Doktorlar kesinlikle ud çalmamasını söylerler. Yatağa düşer. Artık hocası ud çalar, Bedia dinler. Derslerine de gidemez. Ustası ud çaldıkça o gözleri kapalı hayallere dalıyor çimenliklerde kuş cıvıltıları içinde geziniyor. Elinde ud olan bir kız devamlı olarak onu çağırıyor. Rüstem ve Mihriban ayakucunda baygın halde yatan Bedia'nın ayaklarını oğuşturuyor. Bedia yatağa düştükten iki ay sonra vefat eder. Yazar, bir arkadaşının evine

gider. Onunla konuşurken her şeyin geçici olduğunu o güzel sesin, o zekânın, o sazın bittiğini fakat bunları bir vasiyet olarak yazmak gerektiğini söyler.

Romandaki on kahramandan yedisi Müslüman üçü Musevidir.

Müslüman Olanlar: Bedia, Bedia'nın babası Nazmi Bey, annesi, ablası, ağabeyi Şemi, Şemi'nin kızı Mihriban ve kölesi Rüstem

Musevi Olanlar: Çalgıcı Nauma ile dansöz kızı Helvila, Bedia'nın Musevi Ud hocası.

1.1.42. HALİME[66]

Mehmet Vecihi'nin *Halime* adlı romanında, kahramanların dini duygularından, ibadetlerinden ve inanç unsurlarından hiçbir şekilde bahsedilmemiştir. Roman fakir bir işçinin hayatını ele almaktadır. Bir kocanın şartlar değiştiği ve zenginleştiği zaman, kendini son derece seven hanımını unutarak yaptığı vefasızlığı anlatır.

Halime henüz dört yaşında iken annesi ölür. Babası ona bir müddet bakar. Çok fakirdirler. Evlerinde doğru dürüst yemek bulamazlar. Komşuların yemek gönderdikleri akşam, onlar için adeta bayram olur. Babası evlenir. Üvey annesi Halime'yi pek sevmez ve ona iyi bakmaz. Babası evlendikten sonra da ancak kıt kanaat geçinmektedirler.

Halime bu yoksulluğa tahammül etmektedir. Fakat arkadaşları ile kırda bahçelerde oyun oynayıp akşam eve dönmek vakti geldiği zaman Halime hüzünlenir. Arkadaşları annelerine ve hazırlanmış olan sofralara koştukları zaman Halime için en ızdıraplı zamandır. Çünkü Halime eve geldiğinde hazırlanmış bir sofra bulamamakla birlikte en önemlisi kendisini kucaklayacak şefkatli bir anne kucağından mahrumdur. Bu anneden mahrumiyet Halime'yi yıllarca perişan eder. Babası evlendikten sonra Halime'yi artık eskisi gibi sevmez.

Halime on yedi yaşına geldiği zaman babası onu evlendirip başından atmak ister. Önceleri bir talip çıkmaz. Sonra Yusuf Ağa isminde tarla sahibi birinin yanında çalışan

[66] Mehmet Vecihi, "*Halime*", Dersaadet, 1898, İkdam Matbaası, 80 s.

Numan isminde bir hizmetkâr Halime'ye talip olur. Numan da çok fakirdir. Kalacak bir evi yoktur. Halime'nin babası da fakir ve evi küçük olduğu için Numan'ı içgüveyi olarak almak istemez. Sonunda Yusuf Ağa'nın merhametiyle tarlasının bir köşesinde taştan ve tahtadan iki odalı küçük bir kulübe yapılır. Numan ve Halime'ye sade bir düğün yapılır.

Numan ve Halime birbirlerini çok severler. Çok fakirdirler. Hergün düzenli yiyecek bulamazlar. Fakat yine de çok mutludurlar. Numan, Yusuf Ağa'nın tarlasında çalışır. Halime de ev işleriyle meşgul olur. Hep beraber olup tabiatı seyrederler. Gece yıldızları seyrederek konuşurlar. Bu mutlulukları ancak iki buçuk yıl devam eder. İki buçuk yılın sonunda Yusuf Ağa vefat eder. Varisleri Numanı ve Halime'yi mutlu oldukları kulübelerinden ve çalıştığı tarladaki işinden çıkarırlar. Numanın daha önce birikmiş hiçbir kuruşu olmadığı için ortada kalırlar. Halime'nin babasının küçük evine sığınmak zorunda kalırlar.

Kısa bir zaman sonra Halime'nin babası ve üvey annesi geçimlerinin zor olduğundan, yerlerinin dar olduğundan ve Numan'ın hemen bir iş bulması gerektiğinden bahsederek Numan ve Halime'yi adeta kovarlar. Numan iş arar. Fakat işçiler için çalışma mevsimi olmadığı için iş bulamaz. Çok sevdiği kocası Numan'ın babası ve üvey annesi tarafından bu şekilde horlanması ve tahkir edilmesi Halime'ye çok ağır gelir.

Numan her gün sabah erken evden ayrılır. Akşama kadar iş arar bulamaz. Gece eve geç vakitlerde aç bir şekilde gelir. Halime sofradan kalan artık kırıntılarını saklar, kocasına yedirir. Bu hallerine sabahlara kadar ağlayıp konuşurlar. Numan bir gün bazı arkadaşlarının İstanbul'a çalışmağa gideceklerini duyar. Bu işi araştırır. Halime ile günlerce bunu konuşurlar. Halime'nin babasına da konuyu açarlar. O zaten buna dünden razıdır.

İstanbul'a gitmeye karar verir. Günlerce yolculuktan sonra elbiseleri yırtık aç ve perişan bir şekilde arkadaşlarıyla İstanbul'a ulaşır. Beraber geldiği arkadaşı ile işçi olarak çalışan hemşehrilerinin kaldığı handa üç gün kalır. Onlardan birinin yardımıyla günlüğü on kuruşa bir inşaatta rençberlik etmeye başlar. Irgat başının yardımıyla inşaattaki gece bekçisinin yanında yatar. Yemesine çok az harcar. Haftada üç mecidiye eline geçtiği zaman sevincinden adeta çıldırır. Çünkü bu kadar para o güne kadar eline geçmemiştir. Altı ay orada çalışır. Halime'ye para gönderir. Epeyi para biriktirir. Kış gelince inşaat işleri durur. Memleketine dönmesi gerekir. Fakat o orada kalıp çalışmak ister. Bir tanıdığın

yardımıyla bir konakta hizmetçilik işi bulur. Konağın sahibi çok saf ve temiz kalpli olduğu için bütün işleri Numan'ın eline verir. Numan temiz giyinir. Yer içer. Rahat gezer. Rençber hemşehrileri buna hayret ederler. Ona daha çok kazanması için para çalmasını kötü yolları gösterirler. Numan bunların sözüne bakarak kendisine para kayırmaya başlar. Bir sene sonra otuzbeş liranın sahibi olur. Tekrar yaz geldiği zaman Numan artık rençberliğe dönmez. Çünkü burada kazancı ve rahatı yerindedir. Zaten Konak sahibi de onu göndermek istemez. Numan işlerine böyle devam ederken ahlakında da değişiklik olur. Evini ve karısı Halime'yi unutmaya başlar. O günü kadar onbeş günde bir gönderdiği mektupları artık üç ayda göndermeye başlar. Halime'nin güç bela yazdırarak gönderdiği mektuplara cevap vermez. Numan iki sene önce Halime'den ayrılırken Halime beş aylık hamiledir. Bir erkek çocuk doğurup da Numan'a haber verildiği zaman epeyi bir para ve hediyeler gönderir. Fakat şimde çocuğun ağzından yazılan mektuplara bile isteksizce cevap vermektedir.

Numan'ın mektuplara cevap vermemesi ve eve para göndermemesi Halime'nin üvey annesinin gazaplanmasına sebep olur. Halime'ye kocasının para göndermediğini parasını İstanbul'da başka kadınlarla yediğini söyleyerek bir kadının babasının değil kocasının ekmeğini yemesi gerektiğini söyler. Gidip dilenmesini ister.

Üvey kayın validesinin dediği gibi Numan haftada bir izine çıktığı zaman kötü insanların gezdiği yerlere gider. Para harcar. Orada Nuriye isminde aşüfte bir kadına tutulur. Onunla ilişki kurar. Nuriye'ye para yedirir. Artık tek düşüncesi Nuriye ile evlenmektir. Halime'yi ve çocuğunu asla hatırına getirmez. Halime'nin gönderdiği mektupları okumaz bile. Nuriye'ye evlenme niyetini söylediği zaman Nuriye onu alaya alır. Onun üç beş kuruşunun kendisini doyuramayacağını çok zengin adamları harcadığını Numan'a söyler. Numan Nuriye ile evlenip onu mesut edebilmek için daha büyük bir konağa vekilharç olmak arzusuna düşer. Böyle bir konağı aramaya başlar. Kısa zamanda bulur. Büyük bir konağın vekilharcı kovulmuş yerine birisi aranmaktadır. Numan buraya başvurur. İki yüz elli kuruş maaşla kabul görür. Bu Nuriye'nin de hoşuna gider. Evlenirler. Bir ev kiralarlar. Orada yaşamaya başlarlar.

Numan sabah erken konağa gider. Gece herkes yattıktan sonra evine döner. Konakta bütün işler ve ve harcamalar Numan'ın elindedir. Bir hizmetçi değil bir efendi gibi muamale görür. Numan'ın bu vaziyeti İstanbul'daki hemşehrileri tarafından

memleketine haber verilir. Numan'ın bütün bu hallerini duyan Halime, ağlar sızlar. Babasından kendisini İstanbul'a göndermesini ister. Babası Halime'nin yol masrafını temin ederek İstanbul'a gönderir.

Halime, Numan'ı İstanbul'da bulur. Bir Cuma günü Numan'ın da evde olduğu bir zaman eve gider. Fakat Numan onu hakaretle kovar. Halime gözyaşları içinde yalvarır. Gidecek bir yeri yoktur. Memlekete dönmek için gidecek posta gününe kadar evinde kalması için Numan'a yalvarır. Binbir bela ve mazlumane döktüğü gözyaşları ile ancak, alt katta mutfağın yanında iki gün kalmasına müsaade edilir. Fakat bu müsaade sebebiyle Halime, Nuriye'den dayak yer. Sabah ezanı vakti kendini evladıyla birlikte dışarıda bulur. Bir hayır sahibinin vesilesiyle imam evinde komşuların getirdikleri yemeklerle birkaç gün kalır. Memleketine döner. Köyde çöplerden yapılmış bir kulübede dilenerek perişan bir hayat sürmeye başlar.

Halime'nin o perişanlığına karşılık Numan konakta ve evinde Nuriye ile birlikte refah ve mutluluk içinde yaşar. Bu şekilde aradan dokuz yıl geçer. Bir gün Numan'ın gözleri şiddetli bir şekilde ağrır. Kısa zaman sonra ikisi de görmez olur. Artık evden dışarı çıkamaz. Bu halde bir yıl yaşar. Bu bir yıl zarfında Nuriye'den sadece hakaretler görür. Dünyayı ve her şeyi anlar. Ama iş işten geçmiştir. Bu şekilde ölüp gider. Ölünce üzerindeki bütün mal varlığı oğlu Hasan'a geçer. Nuriye elindeki birkaç kuruşu sokaklarda tüketip yine eski yoluna döner. Bir kavgada yediği bir kama ile o da canından olup yazarın dediği gibi cehenneme gider.

Romandaki Kişiler

Romandaki kişilerin hepsi Müslüman'dır. Bunlar: Halime, annesi ve babası, üvey annesi, kocası Numan, Numan'ın yanında çalıştığı Yusuf Ağa, Numan'ın İstanbul'daki işçi arkadaşları, Numan'ın İstanbul'da evlendiği kadın Nuriye.

1.1.43. ÇOBAN KIZI[67]

Mehmet Vecihi'nin bu romanında kahramanların dini duygu, inanç ve ibadetlerine yer verilmemiştir. Yazar, tabiatı uzun uzadıya anlatırken sadece birkaç yerde Allah'ın tabiatı güzel yarattığına deyinmiş bundan başka, romanın başkahramanı Zeynep, bir yerde Allah'ın ceza verici özelliğini dile getirmiştir.

Roman İstanbul'un Kâğıthane semti yakınlarındaki bir köyün ve tabiatın uzun tasvirleriyle başlar. Yazar, dağları dereleri, mehtabı, yıldızları ince ayrıntılarıyla tasvir ederek tabiatın güzelliğini anlatır. Bu güzelliklerin yüce yaratıcı tarafından çok güzel yaratıldığını söyler.

Bu köyün dışında bir kulübede bir çoban yaşar. Bu çobanın bütün hayatı kuzularıdır. Kuzularını çok sever. Evlenir. Eşiyle birbirlerini çok severler. Bir kız çocukları olur. Adı Zeynep'dir. Bu çoban akşamları, henüz bir kuzu gibi körpe olan kızı Zeynep'i öpüp sever. Gündüleri ise dağa götürdüğü kuzularını öpüp sever. Bir müddet sonra çoban hastalanır. Birkaç gün içinde ölür. Zeynep annesiyle ve yirmi yaşındaki dayısı ile yalnız kalır. Dayısı kötü huylu bir insandır. Zeynep'e eziyet eder. Babası öldükten sonra Zeynep dört yaşındadır. Bu yıllardan sonra babasının yanındaki yaşlı çobanla kuzularını dağa götürür. Zeynep kuzuları ve tabiatı çok sevmektedir. Yıllar böyle geçer. On yaşlarında iken yine dağa gittikleri bir gün on yaşlarında bir çobana rastlar. Bu çobanın ismi Veli'dir. Veli başkalarının çobanıdır. Veli'yle konuşur. Yıllardan beridir o tenha dağlarda hiçbir insana rastlamayan arkadaşları sadece kelebekler, çiçekler ve kuzular olan Zeynep, Veli ile kısa zamanda kaynaşır. Artık dağda günleri birlikte geçer. Birkaç yıl böyle gider. Bu kardeşçe birliktelik sonradan yavaş yavaş aşka dönüşür. Zeynep, Veli'ye karşı o zamana kadar içinde hissetmediği bir duygu beslediğini anlar. Veli de Zeynep'i çok sevmektedir. Haftada birkaç sefer kırlarda, nehirlerin kenarlarında buluşup konuşurlar, birbirlerine aşklarını söylerler.

Komşu mandıra sahiplerinden birinin oğlu Zeynep'i görür ve beğenir. Babasına söyler. Zeynep'i dayısı Ahmet'ten isterler. Ahmet düşünmesi için bunlardan onbeş gün izin ister. On beş gün sonra söz kesileceğini vaad eder. Ahmet Zeyneb'e ve annesine danışmadan bu kararı verir. Sonra onlara haber verir. Zeynep bu haberi hemen Veli'ye

[67] Mehmet Vecihi**, "***Çoban Kızı*", Dersaadet, 1898, İkdam Matbaası, 152 s.

duyurur. Veli de kendisinin de Zeynep'i isteyeceğini söyler. Veli o akşam kuzuları ağıla kattıktan sonra kendisinin en iyi arkadaşı olan ve çocukluktan beri beraber oldukları ağanın oğluna durumu söyler. Ağa Veli'yi evladı gibi sevdiğinden buna sevinir. Zeynep'i hemen isteyeceğini söyler. Ertesi gün Veli'nin ağası Ahmet'e bir haber göndererek Zeynep'i ister. Ahmet birkaç gün mühlet ister. Fakat oyalar. Ahmet son derece kötü huylu ve hain bir insandır. İnsanlar için hiçbir zaman iyilik düşünmez. Bir yerde iyilik olacağını gördüğü zaman o işin kötülüğe dönüşmesi için elinden geleni yapar. Hiç kimse ile iyi geçinemez. İçindeki bu kötülükten dolayı Veli ile Zeynep'in evlenip mutlu olmasını istemez. Bu yüzden Veli'nin ağasını oyalar.

Zeynep dayısının düşündüklerini ve ayrıca kendisini vermek istemediğini kırda buluştuğu sevgilisi Veli'ye söyler. Veli de bunu ağanın oğlu vasıtasıyla ağaya haber verir. Ağa, Ahmed'in kulübesinin yakınına gidip onu dışarı istetir. Orada ağzına geleni Ahmed'e söyleyerek onu tehdit eder. Ağadan bu hakaretleri duyan ve kendi söylediklerinin Zeynep tarafından Veli vasıtasıyla ağaya duyurulduğunu anlayan Ahmet kulübeye döndükten sonra Zeyneb'i öldüresiye döver.

Zeynep dayısının yaptıklarını Veli'ye haber verir. Veli de ağaya haber verir. Veli'nin ağası, Ahmet'in yaptığı bu hainliklere ve düzenbazlıklara çok kızar. Gidip onu dövmek ister. Fakat eşi ve oğlu buna engel olur.

Zeynep'i isteyen ve Ahmet'in söz verdiği birinci talip, Veli'nin ağasının güvendiği bir arkadaşına Ahmet'i tanıyıp tanımadığını söyler. O da tanıdığını fakat onunla konuşmadığını çünkü Ahmet'in çok geçimsiz ve kötü birisi olduğunu söyler. Sonra bu arkadaşı durumu Veli'in ağasına anlattığı zaman o da o talibin Ahmet'e ne söylemek istediğini öğrenmesini ister. Arkadaşı Ahmet'le barıştığını ne haber göndereceğini sorması üzerine talip, zeynep'i oğluna istediğini fakat Ahmet'in doğru dürüst bir cevap vermediğini söyler. Arkadaşı bu haberi Veli'nin ağasına getirince iş anlaşılır. Ahmet'in neden bu işi savsakladığı ortaya çıkar. Bunun üzerine Veli'nin ağası ve Zeynep'i ilk önce isteyen talip birlikte Ahmet'i çağırtırlar. Neden böyle hile yaptığını, niye her ikisini de oyaladığını sorarlar. Ahmet bir cevap veremez. Her iki kişi de Ahmet'e hakaretler ederler. Hatta bir tokat bile vururlar. Kesin bir cevap vermesi için iki gün mühlet verirler.

O iki gün Ahmet için bir azap olur. Her iki ağanın kapılarına giderek bu işten vazgeçmeleri için yalvarır. Fakat onlardan sadece azar işitir. Ahmet eğer kesin bir cevap

vermezse öldürüleceğini düşünür. Fakat Ahmet çok kötü bir ahlaka sahip olduğu için Zeynep'in mutlu olmasını istemez. O yüzden isteyenlerden herhangi birine kesin olumlu bir cevap veremez.

Ahmet her iki ağanın kendisine yapacaklarını Zeynep'in annesine yani kız kardeşine anlatır. Bütün bu söylenenleri yorganın altından dinleyen Zeynep, kendi emeli için dayısının öldürüleceğini düşünerek üzülür. Veli'nin bir melek gibi insan olmasına rağmen ağasını nasıl böyle teşvik ederek dayısına bu kötülüğü düşündüğüne hayret eder. İçten içe Veli'ye kızar.

İki gün dolunca Ahmet çareyi oraları terk ederek kaçmakta bulur. Her iki ağanın adamları kulübeye gelip Ahmet'i sorarlar. Ahmet birkaç ay boyunca saklanır.

Bu arada Zeynep ilk birkaç gün dayısının dönmesini bekler. Fakat dayısın dönmeyince onun başına bir şey getirildiğine inanır. Bunun suçunu Veli'ye yükler. Bir iki ay Veli ile hiç görüşmez.

Zeynep, aylardan beri çıkmadığı kulübesinden biraz hava almak için çıkar. Kırlara doğru gider. Gezerken bir anda Veli karşısına çıkar. Veli de daha önceleri Zeynep'le buluştukları bu yerlerde Zeynep'e rastlar niyetiyle aylardan beri gezmektedir. Zeynep Veli'yi görünce hemen oturur. Veli buna çok şaşırır. Zeynep'in yanına gider. Neden yanına gelmediğini sorar. Zeynep dayısının kaybolmasının sebebini Veli'den bildiği için ona çok kızgındır. Veli'ye kötü cevaplar verir. Artık kendisini beklememesini söyleyerek yanından ayrılır. Bu sözleri yıllardan beri sevdiği Zeynep'ten duyan Veli, çok perişan olur. Zeynep'e yalvarır, fakat söz anlatamaz.

O günden sonra Veli, Zeynep'in kendisinden uzaklaşmasından dolayı sararıp solmaya başlar. İştahtan kesilir. Kış gelince vücudu iyice zayıflar. Hastalık baş gösterir. Hastalık ilerleyince yatağa düşer. Kısa bir süre sonra ölür. Veli'nin öldüğünü işiten Zeynep feryat ederek "Ah çocuk! Ne onu yapaydın, ne de Allah'ın böyle bir mücazatına uğraya idin" sözlerini söyler (s.330).

Veli'nin öldüğü haberini duyan Ahmet, İstanbul'dan köye döner. Zeynep o zaman dayısının sahtekârlığını ve Veli'nin masum olduğunu anlar. Bu vicdan azabına dayanamaz. Gece vakti Veli'nin mezarının başına gider. Veli'nin mezarına hitaben birkaç cümle

söyledikten sonra orada intihar eder. Annesi Geceden beri evden ayrılan Zeynep'i kulübede bulamayınca aramaya çıkar. Veli'nin mezarına gittiği zaman Zeynep'i Veli'nin mezarının üzerinde altın saçları kana bulanmış şekilde bulur. Zeynep'in cesetini köye taşırlar. Cenazesini yıkadıktan sonra Veli'nin mezarının yanına gömerler.

Romandaki Kişiler

Romandaki kahramanların hepsi Müslüman'dır. Bunlar: Zeynep, annesi, Veli, Veli'nin ağası, ağanın oğlu, Zeynep'in dayısı Ahmet, mandıra komşuları.

1.1.44. HİKMET[68]

Mehmet Vecihi'nin bu romanında kahramanların dini duygu, ibadet ve inançlarından az da olsa söz edilmiştir. Ayrıca yazar da olayları yorumlarken Allah inancını dile getirmiştir. Romanda geçen dini unsurlar, başta Allah'ın inayeti ve ahkâm-ı kudret olmak üzere dua, namaz, şeriat, sevap, günah, melek, zebani, şeytan ve boşanmadır.

Bu romanVecihi'nin daha önce yazmış olduğu *Mehcure* romanının devamıdır. *Mehcure* romanının konusu kısaca şöyledir. Âkif Efendi kızı Mehcure'yi çok iyi yetiştirmiştir. Her isteyene vermez. Mükerrem adında bir genç, bir gezinti sırasında Mehcure'yi görür. Onu elde etmek için hastalık numarası yapar. Sonunda Mehcure ile evlenir. Mehcure ile Mükerrem'in Hikmet ve Enise adında biri oğlan diğeri kız olmak üzere iki çocukları olur. Mükerrem kötü birisidir. Karısı Mehcure'nin değerini bilmez. Evlendikten altı yıl sonra Rana isminde kötü bir kadınla düşüp kalkar. Bunu öğrenen Mehcure hastalanıp yataklara düşer. Hastaneye kaldırılır. Ölüm döşeğinde iken Mükerrem'i çağırtır. Fakat Mükerrem onu ziyarete gelmez. Mehcure'nin öleceği gece Mükerrem Rana ile zifafa girer. Mehcure ölür. Bir zaman sonra Rana Mükerrem'i terkedip başka birisiyle düşüp kalkar. Mükerrem bütün bu yaptıklarına pişman olur. Mehcure'nin mezarını ziyaret eder. Yaptıklarının altından kalkamaz. Çare olarak Mehcure'nin öldüğü odada intihar eder. Oğlu Hikmet ile kızı Enise ortada kalır.

---

[68] Mehmet Vecihi, "*Hikmet*", İstanbul, 1898, İkdam Matbaası, 152 s.

Mehmet Vecihi bundan sonra yazdığı *Hikmet* adlı romanında Hikmet ile Enise'nin hayatını anlatır.

Bu iki kardeş anneleri öldükten sonra babalarının da intihar etmesiyle bütün bütün kimsesiz kalırlar. Vecihi bunların bu durumunu anlatırken "o kadar yalnız kalmış idiler ki her ikisi için birbirlerinden başka bir ilticagah varsa o da penahı âlem olan dergâh-ı ehadiyet idi" der (s.279). Yalnız kalan Hikmet'le Enise, babaları Mükerrem'in bir dostunun evinde bir hafta kalırlar. Bu zat çok merhametli birisidir. Enise ve Hikmet'in devamlı olarak yanlarında kalmasını ister. Fakat kötü huylu karısı ile huysuz beş çocuğunun bu iki öksüze yaptığı zülumler yüzünden burada kalamazlar. Etrafa haber salınır. Sonunda Bahaî Efendi isminde zengin bir tüccar Hikmet'i evlatlık edinmeye talip olur. Behai Efendi Hikmet'in o terbiyeli halini görüp ve yaşadıklarını öğrendikten sonra kardeşi Enise'yi de konağa getirtir.

Behai Efendi dört evlilik yapmış bu evliliklerden on çocuğu olmuştur. Kadınların üçü ve bütün çocukları ölür.. Son karısı Neime isminde bir çerkezdir. Evliliklerinin üçüncü senesinde bir kız çocukları olur. Behai Efendi bu çocuğun yaşayacağından ümidi yoktur. Çocuğun doğduğu gece akşam namazını bitirdikten sonra çocuğun yaşaması için dua eder (s.288). Neime çok kötü huylu bir kadındır. Yaratılış olarak kendisine benzeyen kızı Münire'yi de kendisi gibi kötü yetiştirir.

Hikmet'le kız kardeşi Enise Behai Efendi'nin konağında iki seneye yakın kalırlar. Bu iki sene bu iki öksüz ve yetim yavru için adeta bir cehennem olur. Neime ve kızı Münire bu iki yetime etmediklerini bırakmazlar. Her gün azarlarlar. Sebepli sebepsiz dayak atarlar. Münire ilkokula başlar. Hikmet'in de kendisiyle birlikte okula gelmesini ister. Niyeti Hikmet'e uşaklık yaptırmaktır. Hikmet de onunla okula gidip gelmeye başlar. Münire okulda her fırsatta Hikmet'i azarlar. Bazen de döver. Behai Efendi bu iki öksüze yapılanları gördükçe sevap yapmak ümidiyle günaha girdiğini anlar. Bu iki öksüzü bu zâlimlerin eline teslim ettiğine bin pişman olur (s. 309).

Hikmet'le Münire'nin okuduğu sınıfta Akile isminde bir kız çocuğu vardır. Akile Cazip Efendi ismindeki birinin kızıdır. Akile'nin anne ve babası çok merhametli ve temiz insanlardır. Cazip Efendi de servet sahibidir. Anne ve baba olarak kızları Akile'ye çok güzel bir terbiye vermişlerdir. Akile Hikmet'in ve kardeşinin yaşadıklarını her akşam anne ve babasına anlatır. Zaten Akile'nin babası Cazip Efendi ile Behai Efendi eskiden beri

dostturlar. Cazip Efendi arkadaşı Behai Efendi'nin ev işlerine karışmamak için iki seneden beri Hikmet ve Enise'nin gördüğü zulümlere ses çıkarmamaktadır.

Enise gördüğü zulümlere dayanamaz. Zayıflar ve ateşli bir hummaya tutulur. Neime buna inanmaz. Enise'ye hakaretler eder. Hikmet buna dayanamaz. Onun numara yapmadığını gerçekten hasta olduğunu söyler. Hikmet'in bu sözüne dayanamayan Neime onu yerlere çarparak döver. Enise'yi de yataktan aşağı fırlatır. Behai Efendi yetişerek bu öksüzleri vicdansız Neime'nin elinden kurtarır. Çocukların bu haline vicdanı sızladığı için ilk defa cesaret ederek karısı Neime'ye "güvendiğiniz nedir? Elinizdeki dört buçuk para mı? Eğer o ise teessüf olunur ki Allah'ın inayetini (s.311) suistimal ediyorsunuz" sözleriyle çıkışır (s. 311).

Bu olaydan birkaç gün sonra Akile'nin babası Cazip Efendi dostu Behai Efendi'nin konağına gelir. Orada bu çocukların ne kadar eziyet altında bulunduklarına şahit olur. Behai Efendi karısı ve kızı Münire ile baş edemediği için bu öksüzleri koruyamadığından Cazip Efendi'ye şikâyet eder. Çocukları hali vakti yerinde birisi evlatlık alırsa vereceğini de ekler. Behai Efendi'nin bu niyetini açığa vurmasından cesaret alan Cazip Efendi daha önceden karar verdiği üzere çocukları kendi almak istediğini söyler. Behai Efendi buna son derece memnun olur. Karısı Neime ve kızı Münire'nin ellerinden iki köle gideceği için buna asla razı olmayacaklarını bildiği için Behai Efendi gizlice çocukları Cazip Efendi'ye teslim eder. Cazip Efendi çocukları kendi konağına getirir.

Hikmet ve Enise'nin bu konaktaki hayatları zindandan bir gül bahçesine çıkmış gibi değişir. Kendileri de buna inanamazlar. Çünkü Cazip Efendi ve karısı bu öksüzlere bir anne ve baba gibi olurlar. Konak halkı da bunlara çok değer verir. Anne ve babasının gözünde Akile ve Cazip Bey'in ölmüş kızkardeşinin öksüz oğlu Faiz Bey ne ise Hikmet ve Enise de onların gözünde aynı şekildebir evlat muamelesi görür. Bunlara birer oda ayrılır. Konak da herkes Hikmet Bey ve Enise Hanım demeye başlar. Sadece Cazip Bey ve Hanımı onları bir evlat gördükleri için isimleriyle hitap ederler. Günleri çok güzel geçmeye başlar. Eski çileli günlerini unutmaya başlarlar. Münire'nin okulda Hikmet'i tekrar taciz edeceğini düşünerek Akile'yi de okuldan alırlar. Hikmet ve Akile için özel hocalar tutulur. Günde iki kez hocalarından ders almaya başlarlar. Hikmet bütün zamanını ders çalışmaya verir. Ders çalıştığı zaman bütün çektiği sıkıntı ve üzüntüleri unutur. Akile ile birlikte ders müzakeresi yaparlar. Bahçede birlikte gezerler. Birbirlerine son derece tutkundurlar.

Yazar, romanın bu kısmında Mükerrem'in metresi Rana ve kocasını anlatır. Rana Mükerrem'i bıraktıktan sonra Rıfkı isminde birisiyle düşüp kalkar ve onunla evlenir. Rıfkı çocukluğundan beri son derece kötü ve ahlaksız birisidir. Rana, Mükerrem'e yaptığı oyunu ve aldatmayı Rıfkı'ya da yapmak ister. Bu arada tartışırlar. Yazar, Rıfkı'nın Rana'nın iffetsizliği hakkında söylediği sözlere Rana'nın tepki göstermediğini ifade ederek onun iffetsiz olduğunu söyler (s. 325). Rıfkı, Mükerrem gibi tecrübesiz olmadığından ve Rana'nın oynamak istediği oyunu iyi bildiğinden Rana'ya birkaç kez dayak atar.

Rıfkı dünyaya geldiği zaman anne ve babası onun cennetten gönderilen bir melek olduğunu zannederlerdi. Fakat çocukluğundan beri çok huysuz olan ve büyüdükçe ahlaksızlaşan, bütün kötü işleri yapmaktan çekinmeyen Rıfkı, cennetten değil, cehennemden gelen bir zebani gibi birisidir (s.326).

Hikmet ve Enise'nin Cazip Bey'in konağında ayları ve yılları çok güzel geçmektedir.Cazip Efendi Hikmet'in ahlak ve karakterini çok beğendiği için onu kendisine damat etmeyi düşünmektedir. Enise'yi de Faiz'e almak niyetindedir. Fakat bu konuyu hanımına açmamıştır. Hanımıyla konuştuğu zaman onun bu fikre sıcak baktığını hatta hanımının Cenab-ı Hakk'ın bu çocukları besleyecek kadar servet verdiğini ve vereceğine inandığını söylemesi üzerine oldukça sevinir (s.348).

Hikmet ondört yaşına geldiği zaman şeriata (s.351) göre Hikmet ve Akile'nin birbirlerini görmemeleri gerekir. Artık Hikmet ve Akile ayrılırlar. Bir konakta birbirlerini göremezler. Bu durum Hikmet ve Akile'ye çok zor gelir. Hikmet'in üzüntüden rengi kaçar. Akile ise daha çok perişan olur. Çocukların bu durumunu anlayan Cazip Efendi, her ikisiyle de ayrı ayrı konuşur. Hikmet'e şeriatın emrinin böyle olduğunu onları ayıran şeriatın ilerde onları birleştirebileceğini de söyler (s.351). Cazip Bey'in bu sözlerinden Akile'yi ileride kendisine vereceğini anlayan Hikmet rahatlar. Derslerine çalışmaya devam eder.

Hikmet on dokuz yaşına geldiği zaman epeyi bilgi sahibi olur. Hocalarıyla bir konuyu tartışacak seviyeye gelir. Hikmet'in bu bilgisi hocalarının ve Cazip Efendi'nin dikkatini çeker.Hikmet yirmiş beş yaşına geldiği zaman Akile ile evlendirilir. Bir mayıs ayında zifafa girerler. Mesut yaşamaya başlarlar.

Behai Efendi'nin kızı Münire'ye yirmi iki yaşına kadar bir talip çıkmaz. Sonunda Mahir isminde iyi terbiye görmüş aklı başında birisi talip olur. Mahir küçükken annesini, on dokuz yaşında da babasını kaybetmiştir. Babasından kendine kalan serveti etrafındaki yiyicilerine yedirmiştir. Münire ahlakındaki bozukluk yüzünden iki yıl boyunca Mahir'e etmediğini bırakmaz. Mahiri bir koca gibi görmek bir yana ona bir hizmetçi kıymeti bile vermez. Hakaretler eder. Her gün kavga ederler. Behai Efendi Mahir'i çok sever. Kavgalarını yatıştırır. Münireyi tekdir eder. İki yıl sonra Behai Efendi ölür. Kayınpederinin ölümünden sonra Mahir, Münire ile tekrar kavga eder. Evden ayrılır. Bir mektup yazarak onun iki yıl boyunca ettiklerini anlatır ve ondan boşanır. Münire, Mahir'in kendisinden boşanmasına sevinir. Çünkü istediği gibi hevesinin yolunda hareket edecektir. Boşanmayı takiben şer'i olarak (s.379) geçmesi gerekli belirli süreyi can çekişircesine bitirip hemen birisiyle evlenme hevesine düşer. Aylarca beklediği halde kötü şöhreti yüzünden kendisine bir talip çıkmayan Münire, bu kez kendisi kendini erkeklere teklif eder. Bundan da bir netice alamayınca bu kez mesire yerlerinde erkek avlamaya çıkar. Erkeklere laf atar. Mesud isminde bir erkeğe laf atar. O da ona karşılık verir. Tatil günlerinde kâğıthane gezintilerinde buluşmaya başlarlar. Mesut bu işlerin adamı olduğu için Münire'nin ne olduğunu hemen anlar. Ayrıca onun bu yoldaki iştiyakını da anlayınca kendini naza çeker. Münire üç ay boyunca sadece ismini bildiği Mesut ismindeki bu adamla düşüp kalkar. Onunla olur. Mesut, Münire'nin parasını çekerek yemektedir. Münire son günlerde bunun farkına varır. Zaten bıktığı bu kişiden ayrılır. Mesut tekrar Münire ile görüşmek için her yolu dener. Fakat Münire buna yanaşmaz.

Rıfkı ile Rana, iki yıl boyunca kavga ederler. Rıfkı başka kadınlarla beraber olur. Günlerce ve birkaç gece eve gelmediği olur. Bunu fırsat bilen Rana da Rıfkı'dan gizli olarak başka erkeklerle ilişki kurar. Rıfkı bu iki yıl boyunca onlarca kadınla beraber olur. Bunlardan birisi de Münire'dir. Rıfkı Münire'ye kendisini Mesut olarak tanıtmıştır. Münire'nin kendisini tanımak için sorduğu bütün soruları geçiştirir. Sadece isminin Mesut olduğunu söyler.

Münire, Rıfkı'nın devamlı olarak para istemesinden bıkmıştır. Tartışırlar. Münire ayrılır. Rıfkı Münire'nin peşine düşer. Fakat Münire ona yanaşmaz. Rıfkı'dan ayrılan Münire Raci isminde birisiyle düşüp kalkar. Raci'nin büyük biraderi Hadi de bu işlerin adamıdır. O da Rana ile beraber olmaktadır. Bu iki kardeş bağ köşklerine kadınları alıp âlem yapmaktadırlar. Raci, Münire'yi buraya davet eder. Münire burada Rana ile

karşılaşır. Dost olurlar. Bu iki kadın Hadi ve Raci ismindeki kardeşler ve iki tane daha bu işlerin yolunda olan kadın geceleri köşkün bahçesinde işret ederler. Rıfkı Münire'yi tekrar elde etmek için uzun zamandan beri takip etmektedir. Bir gün yine takip eder. Münire o akşam Raci'nin köşk bağına gider. Rıfkı akşamı meyhanede bekler. Sarhoş olur. Gece vakti bu bahçeye girer. Orada Münire ve diğer işret edenleri görür. O işretin devamlısı olan Rana, Rıfkı bahçeye girmeden birkaç dakika önce yukarı çıkar. Rıfkı Münire ve diğerlerini gözetlemeye başlar. Birkaç dakika sonra Rana da gelir. Nikâhlısı Rana'yı bu rezil âlemde gören Rıfkı deliye döner.

Yazar, burada Rıfkı'nın kendi ettiğini çektiğini söyler. Kendisinin Mükerrem'e yaptığını şimdi Raci ona yapmaktadır. Yazar bu anı "Mehcure'nin intikamını Mükerrem'den hatır ve hayale gelmeyecek bir surette alan ahkâm-ı kudret (s.417) Rana'ya da bırakır mı? Mükerrem'e kendi cezasını kendi eliyle tertip ettiren iktizay-ı meşiet Rıfkı'yı mücazatsız bırakır mı?" Sözleriyle yorumlayarak Allah'ın hiçbir kötülüğü karşılıksız bırakmayacağını anlatır.

Rıfkı silahını çekip Rana'nın alnından vurur. Ortalık karışır. Uşaklar Rıfkı'yı ayağından yaralarlar. Münire bayılır. Rıfkı polise teslim edilir. Karısını takip edip onu bu halde yakaladığı için böyle yaptığını söyler. Fakat polisi inandıramaz. Hapise atılır. Aldığı yaranın iyileşmemesi üzerine iki ay içinde ölüp Rana'nın ardından gider.

Münire yaşadığı bu olaydan fazlasıyla etkilenerek hastalanır. İki yıl bu işlerden uzak durur. Fakat iyileştikten sonra tekrar heveslerinin peşine düşer. Annesi ölür. İyice serbest kalan Münire tekrar bir erkekle görüşmeye başlar. Bu adam son derece kurnaz ve bu yolların adamıdır. Niyeti Münire'nin malını elde etmektir. Evlenirler. Dört yıl iyi geçinirler. Münire bütün malını ve parasını bu kişiye teslim eder. Evlendiği bu kişi Münire'nin bütün malını aldıktan sonra bir kavga çıkarıp ondan ayrılır. Münire malını bu adamdan geri almak için çok uğraşır. Fakat merhameten ancak konağın senetlerini ve birkaç mal alabilir. Bu malları da heveslerinin peşinde harcayarak perişan bir hale gelir.

Hikmet'le Akile yıllarını mutlu bir şekilde geçirirler. Enise'yi de kızkardeşinin oğlu Faiz'le evlendirmek isteyen Cazip Efendi bu arzusuna muvaffak olamaz. Çünkü Faiz çocukluğundan beri mübtela olduğu hastalığın artması üzerine yirmi yaşında ölür. Bütün konak halkı buna son derece üzülürler. Enise matem tutar. Bir zaman sonra Enise'yi görücüye çıkarmaya ikna ederler. Enise'ye daha önce Münire ile evlenen fakat Münire'nin

zulmünden kendini kurtaran Mahir talip olur. Cazip Efendi Mahir'i araştırır. Ahlaklı birisi olduğunu öğrenince iç güveyi olarak konağa alır. İyi bir terbiye gören Mahir bu konaktaki herkesin insanlığını ve terbiyesini görünce çok şaşırır. Enise ile evlenip bu konağa geldiğine çok sevinir. İki yıl sonra Hikmet ile Akile ve Mahir ile Enise'nin birer kız çocukları olur. Bu olay konağı sevince boğar. Cazip Efendi malının yarısını Hikmet ve Akile'ye yarısını da Mahir ve Enise'ye bırakır. Hikmet'in evliliğinin onuncu yılında Cazip Efendi vefat eder. Üç yıl sonra da hanımı vefat eder. Konağın işleri Hikmet'in idaresine geçer. Mahir maldaki hissesini alıp gitmez.

Bir süre sonra Münire'nin perişan bir halde sokaklarda aç kaldığını duyarlar. Hikmet bu işi tahkik ettirir. Konağa almak isterler. Fakat Münire'nin kötü şöhreti yüzünden bunun doğru olmayacağına karar verirler. Akile ve Enise gidip Münire'yi bulur. Küçük bir ev kiralarlar. Bir hizmetçi ve uşak yanına verirler. Bütün masrafları üstlenirler. Münire bunların sayesinde bütün yaptıklarını gözünün önünden geçirir. Pişman olup tövbe eder.

Hikmet ve Mahir ailesi ise kendi konaklarında ömür boyu birlikte mutlu bir şekilde yaşarlar.

Romandaki Kişiler

Romandaki kişilerin hepsi Müslüman'dır. Bunlar: Hikmet ve Enise, Behai Efendi, karısı Neime ve kızı Münire, Cazip Efendi, karısı ve kızı Akile, Mükerrem'in metresi ve sonradan evlendiği Rana, Rana'nın Mükerremden sonra evlendiği Rıfkı, Münire'nin kocası ve sonradan kendisini boşayan Mahir, Münire'nin beraber olduğu Raci ve biraderi Hadi, Münire'nin bütün malını alan son kocası.

1.1.45. ÂKİF[69]

Mehmet Vecihi'nin *Âkif* adlı bu uzun romanında, kahramanların dini inanç ve ibadetlerine genel anlamda yer verilmemiştir. Sadece kahramanlardan Lamia'nın bir yerde dergâh-ı Ulûhiyet'ten söz etmesi ve Atiye'nin "Allah'tan başka kimsemiz yok" demesinin

[69] Mehmet Vecihi, "*Âkif*", İstanbul, 1899, Yayla Yay., 350 s.

dışında kahramanların dini duygu ve inançlarını göremiyoruz.Yazar ise Allah'ın inayeti, cin, şeytan, sabah ezanı ve talak konularına birer kez değinmiştir.

Roman, İzmir'den İstanbul'a gelen bir vapurun içindeki yolcuların tanıtımıyla başlar. Vapur'da yolcu olan İzmir'li zengin Mahir Bey, gemi tayfalarından Kamil'in kılık ve kıyafetinden fakir olduğunu anlar. Ona para verir. Mahir Bey merhametli bir insandır. Çevresinde öksüz babası olarak bilinmektedir. Vapur İstanbul'a vardıktan sonra Kamil ablasının evine gider. Ablası'nın kocası Mehmet Ağa gardiyandır. Onlar da fakirdirler. İki çocukları vardır. Kamil, Mahir Bey'in verdiği para ile ablasına ve yeğenlerine hediye olarak iskarpin alır. Eski arkadaşı çaycı Hüseyin'in kahvesine uğrar. Bir akşam anlaşarak Galata'da bulunan bir gazinoya eğlenmek için giderler. Gazinoya ulaştıkları vakit akşam ezanı (s.34) okunmaktadır. Gazinoda her halinden fakir ve bakışlarından hain birisi olduğu anlaşılan, eli yüzü boyadan simsiyah olmuş birisi vardır. Bu kunduracı Âkif diye bilinen ayakkabı boyacısıdır.

Âkif çocukluğundan beri fakir ve kötü birisidir. Herkese zararı dokunmuştur. Hayatta tek varlığı olan annesi, Âkif'in yaptıklarından dolayı kahrından, üzüntüsünden hastalanmış ve bu dertle ölmüştür. Âkif'i bir evde besleme olan Atiye ismindeki bir kızla evlendirirler. Bir yıl sonra Safiye ismini koydukları bir çocukları olur. Âkif evine hiç bakmaz. Gün içinde boyacılıktan kazandığı birkaç kuruşu akşam meyhanede yer. Atiye ile çocuğu büyük bir yoksulluk ve sefalet içinde yıllarca yaşarlar.

Gazinonun bir köşesindeki masada içkisini içip sakin sakin oturmakta olan Ferit Bey isminde birisi vardır. Ferit Bey, kalkıp hesabını ödedikten sonra gazinodan çıkarken eteği Âkif'in masasındaki şişeye takılır. Şişe düşer ve kırılır. Bunun üzerine Âkif küfreder ve tartışırlar. Âkif belinden çıkardığı bıçağı Ferit Bey'in kalbine saplar. Ferit Bey ölür. Zaptiyeler Âkif'i yakalarlar. Kamil ve arkadaşı Hüseyin bu olaya tanık olurlar. Hemen gazinodan çıkıp uzaklaşırlar. Eve geldiklerinde sabah ezanı okunmaktadır (s.42).Âkif'in yaptığı cinayeti gazeteden okuyan Atiye'nin komşusu bu olayı Atiye'ye haber verir.

Kamil, eniştesiyle sohbet etmek için hapishaneye gider. Eniştesiyle konuşurlarken çarşaflı ve yüzü örtülü bir kadının elinde bir çocuk ile oralarda dolaştığını görür. Dikkatini çeker. Eniştesine bu kadının ne istediğini sormasını ister. Mehmet Ağa kadına kimi aradığını sorar. Kadın kundura boyacısı Âkif'i aradığını söyler. Bu Atiye'dir. Âkif'i mahkemeye götürdükleri için görüşemez. Kamil, Atiye'ye Âkif'in neyi olduğunu sorar.

Atiye haremi olduğunu söyler.Âkif'in kendilerine hiç bakmadığını üç günden üçgüne bir ekmek getirdiğini şimdi de başlarına bu belanın açıldığını söyler. Şimdi Allah'tan başka kimselerinin olmadığını dile getirerek serzenişte bulunur (s. 93). Kamil Atiye'nin ve yanındaki çocuğun haline çok acır. Aklına gemide kendisine yardım eden Mahir Bey gelir. Mahir Bey'in öksüz babası olduğunu ve kendisine yardım edeceğini Atiye'ye söyler. Ayrıca isterse kendisini ona götürebileceğini de ekler. Atiye bir şey söylemez.

Eve geldikten sonra komşusunun getirdiği bir parça ekmek ve bir kâse çorbayı kızıyla birlikte içerek açlığını teskin eden Atiye, sabaha kadar bu perişan halini düşünür. Evin içindeki karanlığa baktıkça, sanki şeytanların ve cinlerin evin her köşesini tuttuklarını zanneder (s. 111). Mahir Bey'den yardım istemeye karar verir. Kamil'in ablasının evine gider. Kamil Atiye ve çocuğunu Mahir Bey'in balıkpazarındaki mağazasını götürür. Fakat Mahir Bey orada yoktur. Kamil'in buna canı sıkılır. Biraz sonra, Mahir Bey'in arkadaşı ve Kamil'i de tanıyan Hadi Bey oraya gelir. Konuşurlar. Mahir Bey'i sorar. Hadi Bey, Mahir Bey'in bu günlerde bir sıkıntısından dolayı çok telaşlı olduğunu söyler. Kamil bunun ne olduğunu sorar. Hadi Bey, Mahir Bey'in tanımadığı bir kardeşinin olduğunu bu kardeşini aramak için İzmir'e gittiğini söyler. Kardeşinin İstanbul'da olduğu haberini alınca tekrar İstanbul'a döndüğünü söyler. Fakat döndükten iki gün sonra kardeşinin İstanbul'da bir gazinoda bıçaklanarak öldürüldüğünü ifade eder. Kamil öldürülen kişinin ismini sorunca Hadi Bey, Ferit Efendi olduğunu söyler. Kamil bunun onbeş gün önce gazinoda gözlerinin önünde kundura boyacısı Âkif tarafından öldürülen Ferit Efendi olduğunu anlar. Ne yapacağını şaşırır. Mahir Bey'den kardeşini öldüren bir katilin karısına nasıl yardım isteyeceğini bilemez.

Bunlar konuşurlarken mağazanın önünde güzel bir araba durur. Mahir Bey arabadan iner. Kamil'i görünce çağırtır. İki aydan beri neden gelip kendisini ziyaret etmediğini sorar. Kamil mazaret belirtir. Yanındaki çocuğun kim olduğunu sorar. Kamil bütün gerçeği anlatmaktan başka çare bulamaz. Kendisinden yardım istemek için yanında getirdiği kadın ve çocuğun kardeşi Ferit Efendi'yi öldüren Âkif'in ailesi olduğunu ve bunları bilmeden getirdiğini çekinerek söyler. Fakat Mahir Bey, çok merhametli ve mürüvvetli bir insan olduğundan dolayı birinin hatasıyla başkasının cezalandırılmayacağını bilmektedir. Bunu hoş karşılar. Atiye'yi mağazaya çağırtır. Atiye'nin ve kızı Safiye'nin perişan halini gören Mahir Bey'in merhameti kabarır. Atiye'ye bu herifin derdini neden çektiğini sorar. Atiye ise anasının, babasının ve hiç kimsesinin olmadığını ve buna mecbur

olduğunu söyler. Mahir Bey, Atiye'ye babasının ismini sorar. Atiye babasının ismini söylemekle birlikte babasının fotoğrafının yanında olduğunu söyler. Mahir Bey bu ismi duyar duymaz şaşırır. Fotoğrafa da bakınca kendinden geçer gibi kendini sandalyeye bırakır ve ağlar. Yanındaki Hadi Bey'e Atiye'nin ve çocuğunun kendi konağına götürülmesini söyler.

Romanın bu bölümünden sonra başka karakterler romana girer. Misal Efendi isminde orta halli ve kendisine bir konak yaptıran birisi vardır. Misal Efendi'nin Sehil isminde bir oğlu olur. Misal Efendi'nin konağında birçok uşak olmakla birlikte bunların başında Bihruz isminde zevkine keyfine düşkün birisi vardır. Sehil okula gider. Fakat sadece Farsça şiirler öğrenir. Sehil'in terbiyesi Bihruz'a bırakılır. Bihruz Sehil'i kendi gibi rindmeşrep şiire düşkün sadece Hafızdan şiir öğretmekle yetiştirir. Ev idaresi ve ticaret işlerini öğrenmez. Sehil yirmi dört yaşına geldiği zaman babası Misal Efendi ölür. Sehil birkaç ay içinde babasından kalan servetin yarısına yakının Bihruz'la birlikte yer. Bihruz bunun sonunun kötü olacağını düşünür. Sehil'in ticaret yapmasını ister. Fakat Sehil o işlerden çok uzaktır. Bir çare düşünür. Misal Efendi'nin İzmir'den kırk yıllık dostu Haki Efendi diye birisi vardır. Haki Efendi, İstanbul'a geldiği zaman bunların konağında haftalarca kalır. Misal Efendi de İzmir'e gittiğinde onda kalır. Mektuplaşırlar. Bunların bu dostluğu iki ailenin fertleri arasında da muhabbeti geliştirir. Bir aile gibi olurlar. Bihruz, Haki Efendi'nin nezaretinde Sehil'in ticaret yapmasını tavsiye eder. Sehil baba dostuna bir mektup yazarak durumu anlatır. Haki Efendi gönderdiği cevapta bunun kendisi için bir vazife olduğunu Sehil'in de kendi evladı yerinde olduğunu yazar. Fakat bu işin olabilmesi için ya kendisinin oraya gelmesi ya da onların İzmir'e gelmeleri gerektiğini ve en doğrusunun da onların İzmir'e gelmelerinin olduğunu yazar. Sehil konak hariç bütün mülklerini satıp paraya çevirerek annesi ile Bihruz'u alarak İzmir'e gider.

Haki Efendi bunlara bir konak kiralayıp içini donatır. Sehil'i kendisine ortak ederek bir mağaza açar. Haki Efendi'nin Lamia isminde on yedi yaşında güzel ve zeki bir kızı vardır. Haki Efendi, kızı Lamia'ya hem baba hem de hoca olmuş her bakımdan çok güzel yetiştirmiştir. Lamia, Sehil'in annesi Nerime Hanımı ziyaret için Sehil'in evine gidip geldikçe Nerime Hanım, Lamia'ya oğlu Sehil'den övgüyle bahseder. Lamia Sehil'i uzaktan tanıdığı için Sehil'in işrete düşkün halini bilmemektedir. Sehil de Lamia'yı konağın penceresinden izler ve âşık olur. Lamia'yı Sehil'e isterler. Haki Efendi verir. Evlenirler. Evliliklerinin ilk yedi ayı iyi geçer. Fakat ondan sonra Sehil'de yavaş yavaş bir

durgunluk başlar. Lamia'yla ilgilenmemeye başlar. İki yıl sonra bir çocukları olur. İsmini Mahir koyarlar. Kısa bir zaman sonra Haki Efendi vefat eder. Babasının vefatı Lamia'ya çok ağır gelir. Bir iki ay boyunca gözünün yaşı kurumaz. Hep ağlar. Zaten Lamia'dan soğumuş olan Sehil onun bu durumunu fırsat bilerek iyice uzaklaşır. Konakta Sehil'in hizmetine verilen Dilaşup isminde bir hizmetçi vardır. Lamia doğduğu zaman annesine hizmet etmesi için Dilaşup'un annesini konağa alırlar. Dilaşup o zaman bir iki yaşındadır. Lamia'nın annesi öldükten kısa bir zaman sonra Dilaşup'un da annesi ölür. Haki Efendi Dilaşup'u Lamia'dan ayırmaz. Beraber büyürler.

Lamia, babasının acısıyla ve o aralar boğmaca hastalığı geçiren Mahir'in hastalığıyla uğraşırken Sehil ve Dilaşup gönül ilişkisine girerler.Lamia bir gece yatak odasındaki dolaptan bir şey almak için sessizce kocası Sehil'in yattığı yatak odasına gider. Kapıya yaklaştığı zaman içeride Sehil'in konuştuğunu duyar. Ayrıca odada başka birisinin de sesi gelmektedir. Kapıyı dikkatlice dinler. Dilaşup ile Sehil'in seviştiklerini ve Sehil'in kendisine ihanet ettiğini açıkça anlar. Hiç sesini çıkarmaz. Odasına gelir. Buna bir çare düşünür. Yaptıklarını yüzlerine vurmaz.

Sehil de Dilaşup da babası Haki Efendi'nin nimetlerine mazhar olmuşlardır. Fakat bu iyiliklere karşı bu nankörlüğü yaparlar. Lamia bunları zihninden geçirir. Bundan dolayı onlara iyi bir ceza vermek ister. Selanikte sorunlu olan iki çiftliğin resmi işlerinin halledilmesi için Sehil'i Selanik'e gönderir. Sehil oraya ulaştığına dair Lamia'ya bir mektup gönderir. Bu mektubu alan Lamia hemen Dilaşup'u çağırtır. Dilaşup'a kocasının çiftlik işlerinden dolayı altı yedi ay gelemeyeceğini ve hizmeti için ya kendisinin gelmesini ya da bir uşakla bir hizmetçi göndermesini istediğini Dilaşup'a söyler. Mahir'den dolayı kendisinin gitmesinin mümkün olamayacağını ve en doğrusu Dilaşup'un gitmesi olduğunu ekler. Dilaşup içten içe buna sevinir. Lamia Dilaşup'a ağzı üç yerden mühürlü bir zarf verir. Bunu kocasına vermesini ister. Dilaşup yanında bir uşak ve bir halayıkla birlikte ilk posta vapuru ile yola çıkar.

Bunlar Selanik'e varıp Sehil'i bulurlar. Sehil, Dilaşup ve yanındaki hizmetçileri görünce şaşkınlığından dona kalır. Neden geldiklerini sorar. Dilaşup da bu soruya şaşırır. Mektubu verir. Mektup açılıp okununca herşey anlaşılır. Zarfın içinde biri Sehil'e diğeri de Dilaşup'a hitaben yazılan iki mektup vardır. Mektupları okurlar. Lamia, babası Haki Efendi'nin Sehil için yaptıklarını, kendisinin Sehil ile hangi şartlar üzerine evlendiğini ve

Sehil'in bu iyiliklere karşı yaptıklarını ve ayrıca kendi konaklarında iyiliklere mazhar olarak büyüyen Dilaşup'un bu nankörlüklerini mektubunda anlatır. Ayrıca Sehil ile Dilaşup'un aralarındaki ilişkiyi de bildiğini söyler. O iki çiftliği kendilerine bağışladığını kendini azat eden talaknameyi kısa zamanda istediğini ve bir daha ebediyen beraber olmalarının mümkün olmadığını yazar. Eğer takdir bilinmez diye düşünülürse; kendisinin dergâh-ı ulûhiyete (s. 273) karşı o kadar ağır cezayı hak etmediği için bir daha eceliyle uğraştırmayacağına inandığını yazar. Sehil buna hem üzülür hem de sevinir. Dilaşup ise dünden buna razı olduğu için sevinir. Ayrıca Sehil'i elde etmiş ve iki çiftlik sahibi olmuştur. Sehil Lamia'yı boşamakta biraz tereddüt eder. Dilaşup Sehil'i sarhoş ederek talaknameyi imza ettirir (s.283)

Evlenirler. İlk bir iki yılları sevda sözleri içinde mutlu geçer. İki çiftliği kiraya verip parasıyla rahat rahat geçinirler. Sehil, annesi Nerime Hanım'ı da yanına aldırır. Fakat Sehil Dilaşup'dan da bıkar. Geceleri eve geç gelmeye başlar. Dilaşup bu işin sonunun iyi olmadığını görmeye başlar. Niye böyle yaptığını sorar. Kavga ederler. Dilaşup sokağa atılmamak için buna tahammül etmeye çalışır. Sehil kumara alışır. Çiftliği rehin koyar. Sonunda iki çiftlik de elinden gider. Aç kalırlar. Her gün kavga ederler. Bu arada iki çocukları olur. Fazile ve Kamil. Dilaşup çok zor durumdadır. Çocuklarının o perişan halllerine baktıkça içi yanar. Başlarına gelen bütün bu musibetlerin Haki Efendi ve Lamia'nın ahından dolayı olduğunun farkındadır. Yaptığına bin pişman olur. Bu sefalete dayanamaz. Lamia'ya af için ve yardım istemek için bir mektup yazar. Komşudan bir iki kuruş borç alıp postaya verir. Lamia, Dilaşup'dan gelen bu mektubu hiç okumadan parçalar ve bir zarfa koyup geri gönderir.

Sehil iş aramaya başlar. Rodos'ta bir tacirin kâtipliği işini bulur. Çiftliğin parasından elinde kalan birkaç kuruşun küçük bir kısmını bir ay idare etmesi tenbihiyle Dilaşup'a bırakıp Rodos'a gider. Sehil, bütün bunların Dilaşup'un yüzünden başına geldiğini düşündüğü için onu değil Rodos'a götürmek başından atmak ister.

Rodos'ta istediği işret âlemini bulamaz. Canı sıkılır. Yanında çalıştığı Naim Efendi'nin Hediye isminde dul bir yeğeni vardır. Naim Efendi, Sehil'in evli olup olmadını araştırır. Sehil evli olduğunu fakat bütün başına gelenlerin Selanik'te bıraktığı hanımı yüzünden olduğunu ve bu hanımının ahlakının çok kötü olduğunu bu yüzden onu boşamak istediğini söyleyerek Naim Efendi'yi inandırır. Naim Efendi yeğeni dul Hediye'yi Sehil ile

evlendirir. Ayrı bir eve taşınırlar. Evin bütün masrafı, Sehil'in Naim Efendi'den aldığı altı yüz kuruşla karşılanır. Hediye çirkin bir kadındır. Evlilikten bir süre sonra Sehil yine işrete başlayıp eve geç gelmeye bazen de gelmemeye başlar. Fakat Naim Efendi'den maaş aldığı için Hediye'yi terkedemez. Ferit isminde bir çocukları olur.

Sehil bir gün karşı evin penceresinde bir kız görür. Birkaç gün onu takip eder. Kızı araştırır. Bu kız evin beslemesi Nahid'dir. Nahid o eve yetim olarak alınmış bir beslemedir. Evin hanımından devamlı hakaret görmektedir. Sehil onunla gönül ilişkisine girer. Nahid ise Sehil'in geçmişini bilmediği için onun Hediye gibi kendinden büyük bir kadınla evlenmiş ve onun işkencesi altında olduğunu zanneder. O aralık Naim Efendi ölür. İşleri oğlu Saim idaresine alır. Sehil'e ihtiyaç kalmadığını bildirir. Sehil Naim Efendi'nin hesabından daha önce aldığı birkaç yüz lirayı yanına alarak Nahid ile birlikte gizlice vapura binerek İzmir'e kaçarlar. İzmir'den yazdığı talakname'yi Hediye'ye gönderip onu boşadığını bildirir. Oradan İstanbul'a geçerler. İstanbul'da küçük bir ev kiralayıp bir de tütüncü dükkânı açar.

Sehil ile Nahid'in mutlu hayatı bir buçuk sene sürer. Atiye isminde bir çocukları olur. Sehil yine işrete başlar. Eve gelmeyip meyhanelerde gecelemeye başlar. Nahid buna çok kızar. Herşeyi anlar. Fakat iş işten geçmiştir. Nahid'ten nefret eden Sehil onu da terkeder. Nahid çamaşırcılık, hizmetçilik yaparak çocuğunu beslemeye çalışır. Hayatın bu yüküne vücudu dayanamaz. Tüberküloz hastalığına yakalanır. Kızı Atiye henüz üç yaşında iken karanlık bir odada vefat ederek "Küllü şey'in yercu" Sehil, kızı Atiye ile yalnız kalır. Fakat her vicdanı sızlatan bu vaziyet Sehil'e hiç gelir. Nahid'in öldüğüne bir nevi memnun olur. Mahalleli toplanarak çocuğu Ali Efendi isminde bir arabacının vesayetine vermeye karar verirler. Atiye onun yanında büyür.

Sehil o güne kadar dört evlilik yapmış ve kırk yıllık ömrünü çocukluktan beri işretle geçirmiş olduğu için vücudu buna dayanmaz. Hastalanır. Dükkânını satar. Parasını yer. Sonunda Gureba hastahanesine sığınır. Burada üç ay süründükten sonra ölür. Edirne kapısı mezarlığında yalnız bir yere defnedilir.

Romanın başlarında Kamil, Atiye'yi Mahir Bey'e götürmüş, Mahir Bey de Atiye'nin babasının resmini görünce ağlamıştı. Romanın sonunda anlaşıldı ki Mahir Bey, Kamil ve Fazile, Ferit Efendi ve Atiye babaları bir anneleri ayrı üvey kardeştirler. Sehil'in bir fotoğrafı Lamia'dan Mahir Bey'e geçmekle birlikte bir fotoğrafı Dilaşup'dan çocukları

Kamil ve Fazile'de mevcut olup bir fotoğrafı da son karısı Nahid'den kızı Atiye'ye intikal eder.

Mahir Bey kardeşlerinin hepsini konakta toplar. Bunların arasında Hediye'de vardır. Hediye oğlunun öldürüldüğünü gazeteden öğrenir. Daha önce Sehil'den eski hanımının İzmir'de olduğunu, Mahir isminde bir oğlunun olup ayrıca bunların çok zengin olduklarını duyduğu için oğlunun öldürülmesini dava etmek hususunda onların yardımını dilemek maksadıyla İzmir'e hareket eder. Mahir'in o esnada İstanbul'da olduğunu işitince İstanbul'a gelerek Mahir'i bulur. O geldiği zaman Mahir de bu dava ile meşguldur. Mahir Bey üvey annesi olan Hediye'yi ve bütün kardeşlerini konakta toplayıp herşeyi anlatır. Onlardan da babası hakkında öğreneceği şeyleri öğrenir.

Bir gün sonra Fazile'nin kocası Muhammed Ağa'yı da işinden istifa ettirip İzmir'de iş vermek suretiyle bütün kardeşlerini ve üvey annesi Hediye'yi alarak İzmir'e annesi Lamia'ya götürür. Lamia bunlara çok iyi davranır. Hizmette kusur etmez. Mahir bütün kardeşlerine iş verir. Hepsinin durumları iyi olur. Mesut bir şekilde yaşamaya başlarlar. Fakat bunların içinde Atiye, o güne kadar çektiği acılar ve kardeşi Ferit'in kocası Âkif tarafından öldürülmesine vicdanen dayanamaz. Bir yıl sonra verem hastalığından ölür. Altı ay sonra kızı Safiye de annesinin arkasından gider. Âkif ise beş yıl sonra hapishanenin ağırlığına dayanamayarak hanımı ve kızının ardından o da bu dünyadan göçüp gider.

Romandaki Kişiler

Romandaki kişilerin hepsi Müslüman'dır.

Bunlar; Sehil ve Lamia'nın çocuğu Mahir Bey, arkadaşı Hadi Efendi, Misal Efendi, Misal Efendi'nin karısı Nerime Hanım, oğulları Sehil Bey, Bunların uşağı ve Sehil'i terbiye eden Bihruz, Misal Efendi'nin eski dostu Haki Efendi, kızı ve Sehil'in ilk karısı Lamia, Hizmetçi ve sonradan Sehil'in karısı olan Dilaşup, çocukları Kamil ve Fazile, Sehil'in patronu Naim Efendi, yeğeni ve Sehil'in üçüncü karısı Hediye, çocuğu Ferit Efendi, Sehil'in dördüncü karısı Nahid, kızları Atiye, Atiye'nin kocası kundura boyacısı Âkif kızları Safiye.

1.1.46. MÜJGAN[70]

Mehmet Vecihi'nin yedi yüz sayfalık bu uzun romanında kahramanların dini duygu ve inanç unsurlarına çok az yer verilmiştir. Bunlar, Allah, ahiret, melek, şeytan ve kader inancı ile dua ve namaz ibadetleridir.

Roman, Müjgan isminde ihtiyar bir kadının dilencilik etmesinin anlatılmasıyla başlar. Müjgan, Haki Bey isminde şefkatli ve zengin birinin kızıdır. Haki Bey ve eşi birbirlerini çok seven ve mizaçları, huyları birbirine çok benzeyen karı kocadırlar. Müjgan, doğduktan sonra bütün konak halkının sevgi ve ilgi odağı olur. Haki Bey ve eşi, kızları Müjgan'ın iyi yetişmesi için ellerinden gelen her şeyi yaparlar. İyi bir terbiye verirler. Fakat ne yazıkki Müjgan içindeki bazı kötü huyların tesiriyle bu terbiyeye tam cevap veremez. Kibirlidir. Karşısındaki insanları acı sözleriyle kırar. Haki Bey ve eşi, kızları Müjgan'ın bu durumuna çok üzülürler. Haki Bey'in Şem'i Efendi isminde bir dostu vardır. Zaman zaman Haki Bey'in konağına eğlenmek ve sohbet etmek için gelir. Bir gün konağa geldiğinde yanında Mihri Bey isminde bir genç getirir.

Mihri Bey, yıllar önce bir ticaret için İstanbul'a gelen babası ile birlikte İstanbul'a gelmiş ve babasının dostu Şem'i Bey'in ısrarıyla okumak için İstanbul'da kalmıştır. Yıllarca Şem'i Bey'in yanında kalan ve tahsiline devam eden Mihri, her yönden kendini iyi yetiştirir.

Mihri o günden sonra birkaç kez daha Haki Bey'in konağına gelir. Güzel ahlakı ve bilgisiyle kendini herkese kabul ettirir. Mihri'nin adı bütün konak halkı arasında dolaşır. Müjgan Mihri'yi merak eder. Konağa girip çıktığı zaman Mihri'yi görür. Ona sahip olmak ister. Âşık olamaz. Çünkü Müjgan âşık olacak bir kalbe sahip değildir. Bencildir. Dadısı vasıtasıyla annesine ve babasına Mihri'yi istediğini bildirir. Haki Bey de Şem'i Bey vasıtasıyla Mihri'yi kendisine damat etmek istediğini söyler. Mihri bu teklifi nazikçe reddeder. Müjgan buna çok içerler. Başka birisinin ağzıyla Mihri'ye mektup yazar. Kendisini metheder. Müjgan'la evlenmesinin kendisi için çok iyi olacağını ve Müjgan'ın onun aşkından yandığını söyler. Bu mektup üzerine yumuşayan Mihri, yapılan ikinci teklifi kabul eder. Kısa bir süre sonra evlenirler.

---

[70] Mehmet Vecihi, *"Müjgan*", İstanbul, 1898, İkdam Matbaası, 700 s.

Müjgan ilk birkaç ay Mihri'yi kendisinden ayırmaz. Bütün hevesini alır. Bir yıldan sonra sanki Mihri onun kocası değilmiş gibi davranır. Mesude ismini verdikleri bir kızları olur. Müjgan, doğduktan hemen sonra kucağına verilen kızı Mesude'yi reddeder. Onun yüzünden ölme tehlikesi geçirdiğini söyleyerek kucağından almalarını söyler. Herkes buna çok şaşırır. Müjgan bundan sonraki günlerde ve yıllarda kızına hiç şefkat etmez, sahip çıkmaz. Sanki bir yabancıymış gibi bigâne davranır.

Mesude, dedesi Haki Efendi ve babası Mihri Bey tarafından çok iyi terbiye edilir. Kendisi gibi ahlakı da güzeldir. Annesi Müjgan'a benzemez. Annesinin huyunu bildiği için ondan hep uzak durur. Ondört yaşına geldiği zaman komşu köşkün oğlu Nevzat'la aralarında aşk başlar. Nevzat'la mektuplaşırlar.

Nevzat'ın babası Burhan Efendi, Haki Bey'den bir iki kez Mesude'yi oğlu Nevzat'a ister. O kışın başlangıcında konağa taşınma zamanı Haki Bey kendine dikkat etmez. Şiddetli bir soğuk algınlığıyla yatağa düşer. Bir ay hasta yattıktan sonra zayıf vücudu buna dayanamaz ve vefat eder.

Haki Efendi'nin ölümü Mesude ile Nevzat'ın evlenmelerinin ertelenmesine sebep olur. Mihri kayınpederinin ölümünden sonra miras kalan birkaç çiftliğin resmi işlerini düzeltmek için iki aylığına İstanbul'dan ayrılır.

Müjgan babası Haki Efendi'nin ölümünü ve kocası Mihri'nin İstanbul'dan uzaklaşmasını fırsat bilerek yıllardan beri içinde zaptetmeye çalıştığı heveslerini açığa vurmaya başlar. Yanına dadısını alarak köşkün arabasıyla hergün mesire yerlerini gezmeye çıkar. Bu gezmeler haftalarca devam eder. Yıllardan beri pencere önünde erkekleri gözetleyen Müjgan, içindeki bu şeytani duygularını artık rahat bir şekilde mesire yerlerinde tatbik etmeye başlar. Rastladığı her erkeğe bakar.

Bir gün yine bir mesireden dönerken köşkün yakınlarında yolda yürüyen bir erkeğe rastlar. Başını arabadan çıkararak ona dikkatlice bakar. Erkek de ona bakar. Bu adam, Nevzat'ın babası Burhan Efendi'dir. Müjgan, Burhan Efendi'ye tebessüm eder. Araba geçtiği halde hala arabadan başını çevirerek ona bakmaya devam eder. Burhan Efendi bu kadını tanıyamaz. Fakat kadının yaptığı bu harekete çok şaşırmakla birlikte hiçbir anlam veremez.

Burhan Efendi evine geldiği zaman arabadaki kadının yaptığı bu hareketi düşünür. Arabanın Haki Efendi'nin köşküne ait olduğunu bilir. Fakat o kadının kim olduğuna karar veremez. Birkaç gün sonra Müjgan arabasıyla tekrar Burhan Efendi'ye rastlar. Aynı hareket ve tavırlarını tekrar eder. Burhan Efendi önceleri ona bakmaktan çekinir. Fakat bu hareketler birkaç defa daha tekrar edince o da bu kadının kim olduğunu ve böyle davranmakla niyetinin ne olabileceğini anlamak için bakmaya başlar. Burhan Efendi o gün Haki Efendi'nin köşküne gitmiş olan hanımından o gün köşke arabayla gelen kadının kim olduğunu sorar. O da Müjgan hanımın mesireden döndüğünü söyler. Burhan Efendi, bu kadının Mihri'nin eşi ve Haki Efendi'nin kızı aynı zamanda oğlu Nevzat'a alacağı Mesude'nin annesi Müjgan olduğunu anlar. Müjgan'ın bu hareketlerine hiçbir anlam veremez. Kadının niyetinin ne olduğunu iyice anlamak için artık mesirelerde onun yolunu bekler. Müjgan da her hafta pazar günü mesirelere giderek Burhan Efendi'yle bakışır, gülüşür. Bu iş iyice ilerler. Burhan Efendi'nin niyeti hâlâ oğlu Nevzat'a kayınvalide olacak bu kadının halini anlamaktır.

Müjgan yıllardan beri Burhan Efendi'ye âşıktır. Böyle davranmaktaki niyeti onu tuzağına düşürüp onunla evlenmektir. Babasının ölümü ve sevmediği kocası Mihri'nin İstanbul'dan uzaklaşması Müjgan'nın bu niyeti için iyi bir fırsattır. Müjgan bu planlarını yavaş yavaş uygulamaya koyar. Burhan Efendi'ye bir mektup yazarak dadısıyla gönderir. Mektubunda kendini son derece masum gösterir. Ayrıca Burhan Efendi'nin neden kendisini mesire yerlerinde takip etmekle rahatsız ettiğini, aralarında bunca yıllık komşuluk ve üstelik çocukları Nevzat ve Mesude'nin evlenme durumları olduğu halde, babasının ölümünü ve kocasının İstanbul'dan ayrıldığını fırsat bilerek kendisini iğfale kalkıştığını yazarak Burhan Efendi'yi suçlu gösterir. Bundan sonra artık Mesude ile Nevzat'ın evlenmelerinin mümkün olmadığını ve bu işin bozulması için elinden geleni yapacağını bildirir. Böyle bir mektup yazmaktaki amacı Burhan Efendi'yi kendisine mecbur etmektir. Mektubu okuyan Burhan Efendi hayretler içinde kalır. Bu işi Müjgan'ın başlattığı halde kendisine iftira ile yüklemesine hem şaşırır hem de öfkelenir. Fakat arada Nevzat meselesi olduğu için telaşa düşer. Bir özür mektubu yazarak Müjgan'a gönderir. Mektubu alan Müjgan, hazırladığı tuzağa Burhan Efendi'nin yavaş yavaş yaklaştığını anlar ve buna sevinir. Müjgan'ın kethudası olan kadın vasıtasıyla aralarındaki bir iki mektuplaşmadan sonra bir mesirede görüşmeyi kararlaştırırlar.

Mesirede görüşürlerken Müjgan devamlı olarak nazlanır. Burhan Efendi'yi hep suçlu gösterir. Burhan Efendi'nin aklı hep oğlu Nevzat'ın işinde olduğu için Müjgan'ın niyetini anlayamaz. Nevzat'ın evliliğinin ve dolayısıyla mutluluğunun hatırına hep alttan alır. Kendisinini kötü bir fiilde bulunmadığını söyleyerek özür diler. Fakat Müjgan'ın niyeti onu tuzağına çekmek olduğu için oralara yaklaşmaz. Oradan ayrıldıktan bir iki gün sonra Burhan Efendi tekrar görüşmek istediğini Kethuda kadının vasıtasıyla bildirir. Dadı bu görüşme için kendi evini ayarlar. Bir gece yarısı Burhan Efendi kethuda dadının kulübesine gelir. Müjgan yukarı kattadır. Burhan Efendi kabul edildiği odada iki saat beklemesine rağmen Müjgan kendini naza çekerek onun yanına inmez. Buna öfkelenen Burhan Efendi, Müjgan'ın duyması için yüksek sesle bağırır. Neden böyle yaptıklarını bu işi onun bozduğunu bundan sonra ne yaparsa kendisini ilgilendirmeyeceğini söyleyerek evi terk eder.

Burhan Efendi'nin bu hareketi Müjgan'a çok dokunur. Gururu kırılır. Öfkesinden çıldırmak haddesine gelir. Hemen bir mektup yazarak sabah dadıyla gönderir. Mektubunda Burhan Efendi'nin çok alçak bir aileye mensup kendisinin ise yüksek bir aileye mensup olduğunu söyleyerek ona hakaret eder. Ayrıca Mesude ile Nevzat'ın işinin olmayacağını da ekler. Mektubu alan Burhan Efendi yine telaşa düşer. Bir mektup yazarak tekrar görüşmek istediğini söyler. Birkaç gün sonra yine Kethuda kadının evinde buluşurlar. Burhan Efendi bu kez temkinlidir. Müjgan'la iki saat görüşüp konuşurlar. Sabah olunca Burhan Efendi evden ayrılır. Bu görüşmeden sonra Müjgan tekrar bir mektup yazarak görüştüklerinde anlatamadıklarını ve niyetini açıkça söyler. Müjgan mektubunda Burhan Efendi'ye hitaben, kendisinin yirmi yıldır ona âşık olduğunu, kocası Mihri'den nefret ettiğini fakat sadece sabredip işkenceli bir hayat yaşadığını ve bu azaplı hayattan kurtulup kendisiyle mutlu olmak istediğini yazar. Mektubu okuyan Burhan Efendi Müjgan'ın kendisini sevdiğini anlamakla birlikte niyetinin tam olarak ne olduğunu hala anlamaz. Bir mektupla özür dileyerek niyetinin ne olduğunu açıkça yazarsa sevineceğini söyler. Müjgan bu mektuba karşılık niyetini açıkça söyleyerek kendisini ona teklif ettiğini kocası Mihri'den hemen ayrılıp kendisiyle evlenmek istediğini yazar. Burhan Efendi,Müjgan'ın bu niyeti karşısında şaşırır, nasıl cevap vereceğini bilemez.

Müjgan, kedhudasıyla birlikte Burhan Efendi'yi ayartmak için bu mektuplaşmalarla meşgulken Burhan Efendi'nin dadısı Müjgan'ın köşküne gelip gitmekte ve Nevzat'la Mesude arasında haber getirip götürmektedir. O aralık Nevzat, Mihri Bey'in ne zaman

döneceğini ve evliliklerinin ne zaman gerçekleşeceğini öğrenmek için Mesude'ye bir mektup yazıp dadısıyla gönderir. Dadının köşke geldiği gün Müjgan Burhan Efendi'ye aşkını bildiren uzun mektubu yazıp kethudasına verir. Kethuda da bunu alıp yarın vermek üzere odasına çekilir. Mektubu yastığının altına koyup uyur.

Mesude, Nevzat'ın dadısı ile konuşurken onu çok durgun ve üzüntülü görür. Neden böyle olduğunu sorunca o da çok kötü bir iş yaptığını söyler. Mesude ne olduğunu ısrar edince dadı, kendisine verilmek üzere Nevzat'ın bir mektubunu getirdiğini fakat kaybettiğini söyler. Mesude de buna çok üzülür ve telaşa düşer. Her tarafı ararlar. Fakat bulamazlar. Dadı köşkteki cariyelere herhangi bir zarf bulup bulmadıklarını sorar. Vuslat ismindeki cariye kethudanın elinde bir mektup olduğunu söyler. Mesude ve dadı kaybedilen mektubun kethudanın elindeki mektup olduğunu anlarlar. Mektubun yarın Müjgan'ın eline geçeceğinden dolayı iyice telaşa düşerler. Gece yarısı Nevzat'ın dadısı kethuda kadının odasına girer ve yastığının altına sakladığı mektubu çalarak Mesude'nin odasına gelir. Zarf'ın üzerinde 'Burhan Efendi'ye verilecek' ibaresi vardır. Mesude buna şaşırır. Babasının Burhan Efendi'ye mektup gönderdiğini zanneder. Merakından mektubu okur. Mektubun içindekileri okuyunca beyninden vurulmuşa döner. Annesinin bütün yaptıklarını öğrenir. Onun bu telaşının neden kaynaklandığını soran dadıya cevap vermez. İş anlaşılmasın diye mektubu tekrar kethudanın yastığının altına koyarlar.

O sabah Müjgan'ın kethudası mektubu götürüp iskelede Burhan Efendi'ye verir. Nevzat'ın dadısı eve gelince Nevzat dadıya çıkışarak mektubu kendi evlerinde düşürdüğünü söyler. Dadı buna çok sevinir ve köşkte yaşadıklarını Nevzat'a anlatır. Burhan Efendi'ye yazılan bir mektubu Mesude'nin okuyup çok üzüldüğünü söyler. Bu mektubu merak eden Nevzat, hemen o gece yarısı babasının odasına gizlice girerek paltosunun ceplerini karıştırır. Müjgan'ın o sabah gönderdiği mektubu bulur. Odasına gelerek dadının yanında o da okur. Çılgına döner. Dadı bu olanlara bir anlam veremez.

Mesude hemen babasına bir mektup yazarak çok acele gerekirse uçarak gelmesini eğer gecikirse çok kötü şeylerin olacağını yazar. Mihri kızından bu feryatlı mektubu alınca bir hafta içinde yola çıkar. Nevzat Mesude'nin öğrendiği bu haber karşısında ne durumda olduğunu öğrenmek için hal hatır soran bir mektup yazar. Mesude bu mektuba verdiği cevapta bu evlilik işinin artık olamayacağını kendisinin bütün ümitlerinin suya düştüğünü

yazar. Ayrıca Nevzat'a başka biriyle evlenip mutlu olmasını tavsiye eder. Nevzat bu mektuba çok şaşırır.

Mihri o hafta içinde eve döner. Mihri'nin beklenilenden erken dönüşü aşk işlerini tamamlamamış olan Müjgan'ı son derece üzer. Asık bir suratla kocası Mihri'yi karşılayan Müjgan, Mihri'ye olan nefretini her an sözleriyle dile getirir. Mesude perişan bir vaziyettedir. Mihri, kızı Mesude ile Müjgan'dan gizli olarak görüşür. Mihri evde olağanüstü bir şey göremediği için Mesude'nin kendisini neden çok acil çağırdığını anlayamaz. Bunu Mesude'ye sorar. Mesude hüngür hüngür ağlar. Bir şey söyleyemez. Mihri epeyi bir zaman ısrar edince Mesude babasına duyacağı kötü haber karşısında metanetli olmasını tavsiye ederek bütün olanları anlatır. Mihri önce buna inanmaz. Fakat Mesude tekrar mektuptan ve içindekilerden bahseder. Mihri inansa da içinde şüphe kalır. Mesude ile görüştüğü gecenin sabahında yorgunluğunu bahane ederek iki gün boyunca dışarı çıkmayarak Müjgan ve kethudası olan kadının hal ve hareketlerini gözetler. Onların bütün halleri ve tavırları, Mesude'nin anlattıklarını Mihri'nin gözünde doğrular. O aralık Burhan Efendi, Müjgan'ın bir an önce bu işin tamamlanmasını istediği bu mektubuna Mihri'nin İstanbul'a dönmesinden dolayı temkinli ve oyalayıcı bir cevap verir.

Mihri, Mesude'ye annesinin ve kethudanın konuşmalarını gizlice dinleyip kendisine haber vermesini söyler. Mihri haremde olduğu için Müjgan kendisi ile Burhan Efendi arasındaki aşk ilişkisini kethuda kadınla rahat konuşamaz. Hatta oda kapısını kapatır. Bundan dolayı Mesude konuşmaları tam dinleyemez. Mihri,Müjgan'ın odasına girip bahaneyle kâğıt kâlem alır. Selamlıkta biraz çalışacağını söyleyerek çıkar. Çıkarken kapıyı biraz aralık bırakır. Burhan Efendi'nin gönderdiği oyalayıcı mektuba son derece sinirlenen Müjgan'ınaklı başında değildir. Mihri'nin de selamlığa çıktığını bildiği için kethudayla bağırarak konuşur. Burhan Efendi'ye tekrar bir mektup yazacağını ve bunu sabah götürmesini söyler. Bunları duyan Mesude babasına haber verir. Müjgan uzun bir mektup yazıp zarfa koyarak kethudaya verir. Kethuda odasına çekilip sabah Burhan Efendi'ye vermek üzere aldığı mektubu yine yastığının altına koyarak uyur.

Mihri, kızı Mesude'ye kethudanın odasına girip o mektubu getirmesini ve mektupta yazılanlara göre hareket edeceklerini söyler. Mesude gece yarısı kethudanın yastığının altındaki mektubu çalar. Babasına getirir. İkisi misafir odasına geçerek mektubu açıp okurlar. Mihri mektubu okudukça yirmi yıllık karısının ne kadar kötü bir niyette olduğunu,

yirmi yıl boyunca kendisinden nefret ederek yaşadığını ve yirmi yıl boyunca Burhan Efendi'ye aşk beslediğini öğrenir. Karısı Müjgan'ın ne kadar alçak bir kadın olduğunu öğrenir. Artık Müjgan'la hayatlarının sonuna geldiğini anlar. Fakat hemen gidip ona hak ettiği cezayı vermez. Müjgan'ın kendisini iyice ele vermesi için beklemeye karar verir. Mesude mektubu tekrar götürüp yerine bırakacağını beklemektedir. Fakat Mihri mektubu vermeyeceğini ve böylece Müjgan ve kethudanın telaşa düşerek kendilerini ele vermelerini umduğunu kızına söyler.

Kethuda sabah kalkar kalmaz ilk işi yastığın altına bıraktığı mektubu yoklamak olur. Mektup yerinde yoktur. Her tarafı arar. Odayı alt üst eder, fakat yine de bulamaz. Mektubun Müjgan'da kalabileceği zannıyla mektubu Müjgan'a sorar. Müjgan mektubu akşam kendisine verdiğini söyleyerek kethudayı azarlar. Telaşla her yeri ararlar. Mihri,Müjgan'a neden böyle telaşlı olduğunu sorar. Müjgan önce söylemek istemez. Sonra bir şey kaybettiğini o yüzden telaşlı olduğunu söylemeye mecbur kalır. Mihri cebinden mektubu çıkarıp kaybettiği şeyin bu kâğıt olup olmayacağını söyleyerek mektubu Müjgan'ın suratına fırlatır ve odadan çıkar. Müjgan böylece Mihri'nin her şeyden haberinin olduğunu anlar ve olduğu yerde dona kalır.

Mihri, kızı Mesude'nin odasına gider. Orada bundan sonra ne yapacaklarını konuşurlar. Artık köşkte kalamayacaklarını hususunda fikir birkliğine varırlar. Mihri kalacak bir yer ayarlamak için dışarı çıkar. Akşam dönüp Mesude'yi alır ve birlikte köşkten ayrılırlar. Müjgan, kızı Mesude'nin mektuptan haberinin olduğunu bilmediği için Mesude'nin neden babası ile gittiğine bir anlam veremez. Roman burada son bulur. Bundan sonraki olaylar yazarın *Mesude* adlı romanında anlatılır.

Romandaki Kişiler

Romandaki kahramanların hepsi Müslüman'dır.Bunlar: Haki Efendi ve karısı, kızları Müjgan, Haki Efendi'nin dostu Şem'i Efendi, Şem'i Efendi'nin yanında büyüyüp okuyan ve sonradan Müjgan'nın kocası olan Mihri Bey, Mihri ile Müjgan'ın kızı Mesude, Haki Efendi'nin köşk komşusu olan Burhan Efendi, Burhan Efendi'nin karısı, oğlu Nevzat, Müjgan'ın kethudası, Nevzat'ın dadısı, köşkteki cariyeler.

1.1.47. MESUDE[71]

Mehmet Vecihi'nin bu romanında kahramanların dini duyguları ve inançları üzerinde durulmaktadır.Yazar da, kahramanların yaptıklarını yorumlarken başta Allah inancı olmak üzere birçok dini duygu ve inanç unsurundan bahsetmiştir. Bu dini duygu ve inanç unsurları roman kahramanlarından Mesude ile babasının ağzından ve yazarın ağzından dile getirilmiştir.

Romanda geçen belli başlı dini duygu ve inanç unsurları şunlardır: Allah, ahiret, mahşer, cennet, cehennem, melek, şeytan, iblis, günah ve şehitlik inancı ile şeriat, ezan, namaz, dua, nikâh, Kâbe, Kerbela, cami gibi ibadet ve inanç unsurlarıdır.

Mesude romanı *Müjgan* romanının devamıdır. *Müjgan* romanında, Müjgan'ın yaptığı ihaneti öğrenen Mihri ve kızı Mesude, evi terk ederler. Yolda giderlerken Mesude içindeki üzüntünün tesiriyle babasına karanlık bir mezara gittiklerini söyler. Mihri ise kızının bu sözünden müteessir olup, kızına vicdanının Allah'a karşı tahir olduğunu söyler (s.15). Akşam ezanı okunduğu zaman iskeleye varırlar (s. 17). Mihri ve kızı şimdiye kadar gece vakti o şekilde dışarıya çıkmadıkları için bu durumu huzur-u ilahide mazur gösterecek sebebin dünyada değil mahşerde Allah'a karşı açıklanmasına bile dilin dayanamayacağını düşünür(s. 20). O geceyi Mihri'nin bir dostunun evinde geçirirler. Mihri harabe bir kulübe bulur. Orada yaşamaya başlarlar. Mihri'nin cebinde birkaç yüz kuruş para vardır. Bununla geçinmeye çalışırlar. Baba kız başlarına gelen bu musibete her gün ağlarlar.

Bir gece Mesude, bu hallerine yine üzülüp ağladığı zaman, babasının mahzun ve dalgın bir şekilde başını sandalyeye bırakıp düşündüğünü görür. Yerinden kalkıp babasının boynuna sarılır. Babasına Allah'ın merhamet dergâhı mı kapandı? diye sorar (s.44). Mesude bu sözleri söylediği zaman minarelerden sabah ezanları okunmaktadır (s. 45). Mihri ise kızının bu sözlerine karşı, müezzinlerin Allah'u ekber (s.45) söylediklerine kızının dikkatini çeker. Birkaç gün sonra Mihri ve kızının evi terk ettiğini çevredekiler ve Burhan Efendi'nin evi duyar. Müjgan bunu fırsat bilerek Burhan Efendi'ye mektup yazar ve evlenme teklifi yapar. Burhan Efendi bu teklife net bir cevap vermez. Müjgan, Burhan Efendi'ye kavuşmanın tek yolunun Mesude'yi eve getirtmek olduğunu anlar. Burhan Efendi'ye yazdığı mektupta Mesude eve gelirse onu kabul edeceğini pişkince söyler.

[71] Mehmet Vecihi**, "***Mesude*", İstanbul, 1898, İkdam Matbaası, 291 s.

Burhan Efendi bundan dolayı hanımını ve hizmetçisini Mihri ve Mesude'nin kaldığı kulübe'ye gönderir. Burhan'ın hanımı Mesude'ye köşke dönmesi için ağlayarak çok ısrar eder. Fakat Mesude dönmeyi asla düşünmez. Kadının kalbini kırmamak için, akşam bu konuyu babasıyla konuşup ona göre karar vereceğini söyler. İki gün sonra hizmetçi kadını göndermesini eğer gelmeye karar vermişse onunla geleceğini; eğer gelmezse artık kesinlikle ısrar etmemelerini söyler.

Hizmetçi kadın iki gün sonra gittiğinde Mesude ona bir mektup vererek bu mektubu Nevzat'a vermesini söyler. Mektubunda her şeyi anlatır. Son vakanın kendi üzerinde ölüm gibi tesir ettiğini, "eğer ayrıldığım günlere üzülüyorsam Allah'ın bundan beter kahrına uğrayayım"diye dua ettiğini yazar (s. 112). Ayrıca, Nevzat'ın kendisini unutması için Cenab-ı Hakka (s.120) yalvarıp dua ettiğini ve bu beş on günde çektiği azaplardan dolayı Allah'ın bile günahlarını affedebileceğini ümit ettiğini ifade eder (s. 128). Mesude, mektubunda ayrıca Müjgan'ın o melanet yerine dönmektense mezarı tercih edeceğini ekler. Bu mektubu okuyan Nevzat artık her şeyin bittiğini anlar. O kızgınlıkla annesini çağırıp mektubu babasına vermesini söyler. Burhan Efendi mektubu okuyunca Nevzat'ın da her şeyden haberinin olduğu şüphesine kapılır. Burhan Efendi,Müjgan'ın kethudasıyla Müjgan'a gönderdiği haberde Mihri ve Mesude'nin artık gelmeyeceklerini oraya gelmektense ölümü tercih edeceklerini söylediklerini iletir. Müjgan bu habere son derece sinirlenir.

Müjgan, kocasının ve kızının ne halde olduğunu düşünmez. Bütün derdi Burhan Efendi'ye kavuşmak olduğu için bir kez de kendisi onları getirtmeyi dener. Kulübenin yerini öğrenip bir iki uşağını gönderir. Mesude'yi köşke gelmesi için sert bir dille davet eder. Mesude ve Mihri ise Allah'tan başkasının yardımına muhtaç olmadıklarını söylerler (s. 160). Ayrıca Allah'a havale (s.161) ile kanaat ederek dillerini tuttuklarını aksi takdirde her şeyi anlatacaklarını dile getirirler. Uşaklara eğer bu cevabı götürmezlerse Allah'ın gazabına uğramalarını söyleyerek Müjgan'a yaptığı ihanetleri hatırlatan ağır sözlerle cevap gönderirler. Bu cevap karşısında çılgına dönen Müjgan onlardan intikam almayı düşünür. Burhan Efendi'yi ikna etmek için kethudasını bir kez daha Burhan Efendi'ye gönderir. Kethuda iskelede Burhan Efendi'ye işaret edip tenha bir sokağa sapar.

Onu takip etmek için Burhan Efendi de o sokağa sapar. O gün vapurda Nevzat da vardır. Burhan Efendi'nin Nevzat'tan haberi yoktur. Nevzat babasının evin yolundan

ayrılıp bir sokağa saptığını görünce şaşırır. Gizlice takip eder. Babasının kethudayla konuşmasını bir süre izler. Kethuda kadın ahirette bir dakika cennet (s.167) ve huzur görmemesine kifayet eder derecesinde kalbinde ne kadar şeytanet varsa hepsine müracaat edercesine konuşur. Burhan Efendi Müjgan'ın teklifinin tekrarına karşılık bin kere de teklif etse artık bu işin olmayacağını söyler. Nevzat bu konuşmayı gizlice izledikten bir süre sonra bağırarak üzerlerine yürür ve ne konuştuklarını sorar. Babası ile Müjgan'ın macerasını bildiği için o kadının Müjgan tarafından gönderildiğini anlar. Babasına ve Müjgan'a hakaret eder. Burhan Efendi Nevzat'ı teskin etmeye çalışır. Kethuda korkusundan hemen orayı terk eder. Onlar da eve gelirler. Burhan Efendi o gece sabaha kadar Nevzat'ın yaptıklarını düşünür. Nevzat da bütün bu olanları düşünür. Müjgan'ın kasalar dolusu altınları aklına gelince, Allah'ın dörde kadar emri (s.180) olduğu için babasının o kadınla evlenmesinin pekâlâ mümkün olabileceğini kabul eder.

Kethuda da eve geldikten sonra olanları Müjgan'a anlatır. Müjgan'ın bu olanlara önce canı sıkılır. Fakat sonradan sevinir. Çünkü Burhan Efendi şimdiye kadar oğlunu korumak için teklifini reddetmekteydi. Nevzat'tan böyle bir muamele görünce yaptığı teklifi Burhan Efendi'nin kabul etme ihtimalinin olduğunu kethudaya söyler.

Gerçekten de Müjgan'ın dediği çıkar. Burhan Efendi, Nevzat'ın yaptıklarına kızarak Müjgan'ın teklifini kabul eder. Müjgan bu haber karşısında sevincinden ne yapacağını şaşırır. Yatak odasını ve konağın bazı eşyalarını yeniler. Konakta çalışanlar bu değişikliğe bir anlam veremezler. Birkaç gün sonra Burhan Efendi Müjgan'ın köşküne bir imam götürür ve nikâh kıyılır (s.193). Bir iki gün sonra Burhan Efendi evine değil, Müjgan'ın köşküne gider. O gece zifafa girerler. İlk günler bu evlilikten Nevzat'ın ve annesinin haberi olmaz.

Zayıflıktan ve üzüntüden son günlerde hastalanmaya başlayan Mesude'nin hastalığı iyice artar. Öksürüklerin ardı arkası kesilmez. Ağzından kan gelmeye başlar. Kızının bu durumunu gören Mihri ne yapacağını şaşırır. Cebinde beş kuruş parası olmadığı için tanıdıklarının yardımıyla bir iki kez doktor getirir. Fakat doktorlar hastalığın tedavisi için kızın mutlaka temiz bir eve çıkarılması; et suyu ve süt ile beslenmesi gerektiğini söylerler. Fakat Mihri'de bunları yapacak kuvvet yoktur. Durumu gittikçe fenalaşan Mesude artık yataktan çıkamaz olur. Uykudan uyanıp babasına seslenir. Babası cevap verince, Mesudu babasına Allah'ın çok büyük hikmetlerinin olduğunu, Allah'ın (s.216) kendilerini sevdiği

için bu türlü imtihanlara tabi tuttuğunu söyler. Mesude, annesi Müjgan'ın zifafa girdiğini öğrendiği gece adeta can çekişir. Bir iki gün sonra babasına kendisinin masum olduğunu Nevzata söylemesini ihtar ederek aziz ruhunu Rabb-i Ehadiyete kavuşturur (s. 219). Mihri kızının böyle garibane vefatına kahrolur. Gecenin o vaktinde kimseyi çağırması mümkün değildir. Kızın cenazesini yatağa uzatır. Hıçkırıklara boğulur. Kızının yanına girerek ağlar ve bayılır.

Sabah uyanıp aklı başına geldiği zaman acı gerçeği tekrar görür. İmamı getirir defin işleri yapılır. Mesude'nin cenazesi camiye götürülüp cenaze namazı kılındıktan sonra, (s.223) birkaç kişinin omuzunda mezara götürülür. Garip bir şekilde defnedilir. Kızının ölümü Mihri'ye çok ağır gelir. O gün birkaç taziyeyi kabulden sonra Mesude'nin mezarına gider. Gece eve dönüp Müjgan'a bütün yaptıklarını ve bu yaptıklarının cezasını bu dünyada ve ahirette mutlaka çekeceğini anlatan çok uzun bir mektup yazar. Mektubunda Allah'tan, ahiretten, cennetten, cehennemden, günahtan, cehennem azabından, meleklerden, şeytan'dan, şehitlikten, Kâbe'den bahseder (s.227, 228, 229, 230, 231, 232, 233).

Mihri, Müjgan'a bu mektubu gönderdikten sonra birkaç kuruş yol parası almak için bir tanıdığının evine gider. Ev sahibinin Mesude'yi sorması üzerine Mihri, Mesude'nin Allah'ın dergâh-ı Ulûhiyetine (s.243) kavuştuğunu, bu yüzden İstanbul'un artık kendisi için bir Kerbela olduğunu dile getirir (s. 339). Bu sebepten burada kalamayacağını söyleyerek birkaç kuruş yol parası ister. Bir vapura biner ve Akdeniz şehirlerinden birine gider. Orada bir iki ay memurluk yapar. Fakat kızı Mesude'nin acısı, aklını fikrini perişan ettiği için bu görevini yerine getiremez. İşinden ayrılır. Kendisinde bir hastalık ortaya çıkar. Bir iki tanıdığının yardımıyla bir han odasında kalmaya ve tanıdıklarının verdiği yemekle geçinmeye başlar. Hastalığı iyice artar. Kızının acısı kendini bitirir. O şehre geldikten dokuz buçuk ay sonra bir han odasında, karanlık bir gecede kızı Mesude gibi garip bir şekilde hayata gözlerini yumar. Cenazesi yine birkaç hayırseverin yardımıyla kaldırılıp bir köy mezarlığına defnedilir.

Müjgan'ın Burhan Efendi ile nikâhlanıp onu köşke getirmesinden birkaç gün sonra Mesude'nin öldüğü haberi köşke gelir. Büyük valide bu acıya dayanamaz. Birkaç gün sonra o da Mesude'nin akibetine uğrar.

Mihri'nin gönderdiği sitem ve beddua dolu mektubu okuyan Müjgan bunu hiç umursamaz. Mesude'nin ölümüne birazcık acımakla birlikte bütün bu olanlara Mihri'nin sebep olduğunu düşünür. Bu yüzden ondan intikam almak için mektubu saklar. Müjgan, Burhan Efendi ile zifafa girdiği gecenin sabahı selamlığa indiği zaman konakta çalışan bahçıvan, aşçı, cariye ve hizmetkârların çoğunun bavullarını toplayıp ayrılmak üzere olduklarını görür. Bunların içinde babası Haki Efendi'nin zamanından beri köşkte vekilharçlık görevinde bulunan Hâlim Ağa da vardır. Hâlim Ağa kapıdan çıkarken Müjgan'ın yüzüne tükürür ve öylece köşkten ayrılır.

Hâlim Ağa o sabah eşyalarını almak için köşke gelirken, iskelede Nevzat'a rastlar. Babasını tebrik etmesini söyleyerek olanları anlatır. Hâlim Ağa'nın söyledikleri karşısında şaşıran Nevzat hemen eve döner. Babasının Müjgan'la dün gece zifafa girdiğini annesine anlatır. Kadın duydukları karşısında şaşırarak bayılır.

Herkesle en fazla bir sene geçinebilen Müjgan, Burhan Efendi ile ancak bir sene geçinebilir. Ondan sonra gün geçmez tartışırlar. Birbirlerinden nefret etmeye başlar. Burhan Efendi o güne kadar boş durmaz. Gerek Müjgan'ın kendisine bağışladığı köşkün senetlerini, gerekse diğer çiftliklerin senetlerini kendi üzerine geçirir. Müjgan'ın üzerinde sadece aylık on lira gelir getiren bir dükkân kalır. Tartışmaları sırasında Müjgan Burhan Efendi'yi köşkünden kovmaya kalkışır. Burhan Efendi de onu kovmak ister. Tartışma sırasında Burhan köşkün kendisine ait olduğunu söyler. Müjgan buna çok sinirlenir. Burhan Efendi bu tartışmadan sonra eski köşküne gelir. Hanımı ve oğlu Nevzat'la görüşür. Bu kadınla evlenmekle hata yaptığını bu kadınla geçinemiyeceğini söyler. Onlara Müjgan'ın köşküne gelip beraber yaşamalarını teklif eder. Müjgan'ın onları gördüğü takdirde bir kavga çıkaracağını ve evi terk edeceğini söyler.

Nevzat ve annesi bu teklifi önce kabul etmez. Nevzat başkasının evinde kavga çıkarıp ev sahibini kaçırmanın mümkün olamayacağını söyler. Burhan Efendi bu sözlere karşı gülerek oğlunun hiçbir şeyden haberinin olmadığını ifade eder. Köşkü ve diğer bütün mülkleri kendi üzerine geçirdiğini ve bunu resmi olarak yaptığını açıklar. Müjgan'ın artık bunları geri almasının imkânı olmadığını söyler. Nevzat babasının verdiği bu haberlere çok sevinir. Burhan,Müjgan'ın köşküne döndüğü sabah, Müjgan Burhan'ın ele geçirdiği köşkü ve diğer malları kurtarma çarelerini sormak için İstanbul'a iner. Avukatlarla görüşür. Fakat hepsi bu malı geri almasının mümkün olmadığını söyler. Müjgan o akşam vapura

yetişemez. Bir tanıdığında kalır. Müjgan o akşam köşke dönmeyince, Burhan kendi köşküne haber göndererek hanımı ve oğlu Nevzat'ı çağırır. Bunlar köşke gelip yerleşirler. Müjgan bir gün sonra da yine avukatlara bu işin çaresini sorar. Hepsi de olumsuz cevap verince hırsından ve üzüntüsünden çatlamak derecelerine gelir.

Artık köşke dönmeye cesaret edemez. Bu arada Nevzat ve annesinin de köşke yerleştiğini duyar. Cesareti iyice kırılır. Burhan Efendi'ye haber göndererek kendine ait olan mal ve eşyaların gönderilmesini ister. Burhan Efendi, on lira gelir getiren dükkânın senetleri ile mücevherlerini gönderir. Müjgan çok sevdiği ve güvendiği o kadar çiftlik ve köşkü elinden gittiği için ölmek derecesinde üzülür. Bu üzüntü ve hırsla onları geri almak için elinde olan mücevher ve diğer birkaç kuruşu da bu yolda harcar. Bu malları geri alamadığı gibi, artık Müjgan'ı görenler o mesele için geldiğini bildiği için ya kovarlar veya içeri almazlar. Bundan sonra her gittiği kapıdan kovulur. Beş parasız sokakta kalır. Bir gün Üsküdara geçmek için iskeleye gider. Vapur yarım saat gecikir. Müjgan ise o perişan ve parasız haliyle bir köşede beklemektedir. Onu dilenci zanneden birisi karşısına üç beş kuruş atar. Yarım saat içinde vapur parasının üç dört katı para atılır karşısına. Müjgan böylece dilenciliğe başlamış olur.

Mazlum kocası Mihri'nin beddualarından birisi yerine gelmiş olur. Müjgan on yıldan fazla sokaklarda dilenir. Yıkık dökük harabelerde kalır. Ettiklerinin cezasını sürünerek çeker. İki şey çok zoruna gider. Birisi bir gün sokakta dilenirken kethudası olan kadına rastlayıp kadından azar ve tel'in işitmesidir. Diğeri de bir gün yolda giderken bir arabanın ağacı omzuna çarpar. Arabacı arabadan inerek Müjgan'ı kaldırır. Bir şeyinin olup olmadığını sorar. Müjgan arabaya bakınca kendi arabası olduğunu ve arabanın penceresinden kafasını çıkaran adamın da Nevzat olduğunu tanır. Para koparmak için Nevzat'ın ismini vererek omzunun kırıldığını söyler. Nevzat ise bu dilenci kadının kendi ismini nasıl bilebildiğini merak edip Müjgan'a dikkatlice bakınca onu tanır. Babası Burhan Efendi'nin yıllar önce felç olup Müjgan'ın mallarını yiyemeden ölmesi ile bütün mallar kendisine kalan Nevzat, arabacısına, o mel'unu bırakıp hemen arabaya dönmesini söyler. Araba çekip gider. Müjgan buna kahrolur.

Böylece ömür boyu yakınlarına yaptığı kötülüğün cezası olarak yıllarca sokaklarda sürüne sürüne ömür geçirir. Sonunda soğuk ve karanlık bir gecede, yıkık bir harabede yalnız başına can verir. Öldüğünden bir iki gün kimsenin haberi olmaz. Nihayet oralarda

oynayan çocuklar Müjgan'ın cesedini görüp oraya yakın mahalleye haber verirler. İmam gelip alel usul defin işlerini yapar. Birkaç kişi götürüp bir taşı kuyuya atar gibi mezara gömerler.

Romandaki Kişiler

Romandaki kahramanların hepsi Müslüman'dır. Bunlar: Mesude, annesi Müjgan, babası Mihri Bey, Mesude'nin sözlüsü Nevzat, Nevzat'ın babası Burhan Efendi ve annesi, Müjgan'ın kethudası, Nevzat'ın dadısı, köşkteki cariyeler, Mihri'nin dostları, Mesude'nin büyük babası Haki Efendi'nin zamanından beri köşkte vekilharçlık yapan Hâlim Ağa.

1.1.48. HÜRREM BEY[72]

Mehmet Vecihi'nin bu romanında kahramanların dini duyguları ve inanç unsurları olarak birer kez Allah, melek, ahiret, kaderden bahsedilmesinin dışında başka dini duygu ve inanç unsurlarına yer verilmemiştir.

Roman, kadın karakterlerden olan Cazibe'nin nişanlısı Senih'e yazdığı veda mektubu ile başlar. Cazibe, mektubunda istemiyerek başka biriyle evlenmek zorunda kaldığı için Senih'ten kendisini affetmesini ve unutmasını ister. Bu mektubun son mektup olduğunu bu mektuba bir kere cevap beklediğini ancak bundan sonra haberleşmelerinin mümkün olmayacağını da yazar. Senih de Cazibe'nin bu mektubuna yazdığı cevapta, kendisini unutmayacağını hatta kabirde bile sual meleklerinin sorularına Cazibe ismiyle karşılık vereceğini yazar (s. 16).

Cazibe, büyük bir servete sahib ve devlet memurluğunda mevki sahibi Abdullah Bey'in kızıdır. Cazibe, babası tarafından iyi terbiye edilmiş ahlaklı, iffetli ve çok güzel bir kızdır.

Senih ise Abdullah Bey'in köşküne yakın bir yerde oturan orta halli bir ailenin çocuğudur. Senih önce annesini onbeş yaşlarında olduğu zaman da babasını kaybeder. Ahlaklı, terbiyeli ve yakışıklı bir gençtir.

---

[72] Mehmet Vecihi, "*Hürrem Bey***"**, İstanbul, 1898, Mahmut Bey Matbaası, 101 s.

Senih, Abdullah Bey'in köşkünün önünden geçtiği zamanlarda Cazibe onu görür ve âşık olur. Senih de bir kere Cazibe'yi görmüş ve âşık olmuştur. Senih Cazibe'yi babasından istetir. Abdullah Bey Senih'i tanıdığı ve nasıl bir genç olduğunu bildiği için bu isteği olumlu karşılar. Fakat kızının yaşının küçük olması sebebiyle nikâh'ın iki sene sonraya bırakılmasını, ancak aralarında bir nişan akdi yapılmasını kabul eder.

Senih, Cazibe'ye bir bayram günü bayram hediyesi gönderirken selam da gönderir. Cazibe bu selamı iltifatla karşılar. O da selam gönderir. Bu selamlar bir zaman sonra küçük mektuplaşmalara dönüşür. Üç dört haftada gönderilen mektuplar haftada bir iki sefere kadar sıklaşır. Bir gün Cazibe ve dadısı birlikte köşkün arabasıyla kâğıthaneye gezmeye giderler. O gün Senih de onlardan habersiz gezmeye çıkmıştır. Orada karşılaşırlar. Cazibe, Senihi belki onlarca kez gördüğü için hemen tanır. Senih de o güne kadar Cazibe'yi bir kere görmüştür. Fakat Senih de arabanın içinde oturan Cazibe'yi tanır. Bakışırlar. Bu görüşmeler her hafta tekrar eder. Birkaç ay sonra birkaç cümle ile konuşmaya kadar ilerler. Birbirlerine olan sevgileri iyice artar.

İki yılın sonunda Cazibe ile Senih'in nikâhlarının yapılacağı günlerde Abdullah Bey'in dairesine Hürrem Bey isminde bir çırak alınır. Hürrem anadan ve babadan öksüz ve yetimdir. Bir tanıdığının evinde kalmaktadır. Fakirdir. Fakat Hürrem o derece akıllı, ahlaklı, dürüst ve kabiliyetli bir gençtir ki henüz daireye geldiği günün haftasında dairedeki herkesin gönlünü kazanır. İşiyle, tatlı diliyle ve yardımseverliğiyle herkesi kendine hayran eder. Özellikle Abdullah Bey Hürrem'in bu ahlaklı ve güzel haline hayran olur. Onu kendine muavin yapar. Önemli işleri ona emanet eder. Aradan birkaç ay geçer. Abdullah Bey ile Hürrem arasındaki yakınlık o kadar ilerlerki Abdullah Bey onu oğlu gibi görür. Köşkünde Hürrem için bir daire açar. Abdullah Bey, Hürrem'i tanıdıktan sonra Cazibe'yi, Senih'e nişanladığına bin kere pişman olur. Günlerce düşünür. En son nişanı geri gönderip onu Hürrem'le evlendirmeye karar verir. Bu kararını kızına açıklar. Cazibe bir şey diyemez, ancak gözyaşlarıyla bunu kabul etmediğini babasına anlatmaya çalışır. Fakat Abdullah Bey kararından dönmez. Nişan geri gönderilir. Senih buna çok üzülür. Abdullah Bey, Cazibe'nin bu duruma alışması için birkaç ay beklemeden bir ay içinde kızını Hürrem'le evlendirir. Senih bu düğünü görmemek için bir ay kadar oradan uzaklaşıp bir akrabasına gider. Bir ay sonra Cazibe'nin yakınındaki kendi köşküne döndüğü zaman dünyayı ölülerle dolu bir mahşere benzetir (s.40).

Hürrem'in Cazibe ile Senih'in arasındaki aşktan haberi yoktur. Sadece onun biriyle nişanlı olduğunu, fakat Cazibe'nin bunu istemediği için ayrıldıklarını bilmektedir. Senih o fakir halinden kurtulup böyle bir köşkte yaşamanın ve güzel bir kızla evlenmenin verdiği büyük bir mutluluk içindedir. Fakat Cazibe bu evlilikten hiç memnun değildir. Hürrem'e karşı çok kötü davranır. Her gün ağlar. Hürrem Cazibe'nin bu haline sabreder. Yedi ay böyle geçer. Cazibe üzüntüsünden hastalanır. Hastalığı çevreden duyulur. Senih'in de haberi olur. Senih, Cazibe'yi çok merak eder. Sağlığı hakkında bir haber alamayınca küçük bir kâğıt yazıp gönderir. Cazibe buna sevinmekle birlikte yaraları tazelenir. Kâğıdı saklar. Bir gün Hürrem Cazibe'nin dolabında bir şey ararken Senih'in gönderdiği mektubu görür. Kimden geldiğini merak eder ve akşam Cazibe'ye sorar. Cazibe telaşlanır. Bir şey diyemez.

Birkaç gün sonra Cazibe uykusunda Senih'in ismini sayıklar. Henüz uyumamış olan Hürrem bunu duyar. Artık mektubun kimden geldiğini ve evlendiklerinden beri Cazibe'nin üzüntüsünün ve mutsuzluğunun nedenini anlar. Cazibe de kendi sesine uyanır. Hürrem, Cazibe'ye bunların ne demek olduğunu sorar. Herşeyi anladığını söyler. Fakat bu sırrı asla kimseye söylemeyeceğini ve bundan sonra Senih ile kendisi arasına girmeyeceğini söyleyerek köşkü terk eder. Bir gün sonra kayınpederine yazdığı mektupta, kızının bir suçu olmadığını, kendisinin kötü bir kadına tutulduğu için onu terk ettiğini söyleyerek affını ister. Abdullah Bey bunu inanır ve Hürrem'e kızar. İki üç ay sonra da Cazibe'yi Senih'le tekrar nişanlar.

Hürrem Bey kayıplara karışır. Hiç kimse nerede olduğunu bilemez. Senih ve Cazibe'nin bir çocukları olur. İsmini Sâlim koyarlar. Bu çocuk ailenin mutluluğu olur. Yıllar geçer. Evliliklerinin onuncu yılında Abdullah Bey şiddetli bir hastalığa tutulur. Öleceği vakit herkese hakkını helal ettiğini, fakat Hürrem'i affetmediğini söyleyerek vefat eder.

Senih ve Cazibe buna çok üzülürler. Çünkü ikisi de Hürrem'in kendileri için ne kadar büyük bir fedakârlık yaptığının farkındadırlar. Her zaman onun nerede ve ne halde olduğunu düşünürler. Hürrem'in kendileri için yaptığı iyilikten dolayı ona minnet duymaktadırlar. Bir ara Hürrem'in Selanik'te olduğu haberini alırlar. Senih, Selanik'te bir tanıdığına mektup yazarak Hürrem isminde birinin olup olmadığını araştırmasını ister. Gelen cevapta bu isimde birinin olduğu fakat mektuptaki vasıflara uymadığı yazılıdır.

Senih ve Cazibe'nin evliliğinin yirminci yılında bir iş dolayısıyla İstanbul dışında başka bir memlekette geçici olarak ikamet etme zarureti ortaya çıkar. Aile, bir iki hizmetçi ve cariye ile birlikte o memlekete gider. Orada karşılanırlar. Bir konağa yerleşirler. Orada çalışanların içinde sakallı ve yetmiş yaşlarında görünen bir hizmetçi vardır. Hizmetçi, Senih'e "hoş geldin" der. Senih, bu adamı görür görmez yirmi yıl önceye gider. Onu Hürrem'e benzetir. Hürrem olduğu şüphesi içine girer. Cazibe'ye anlatır. Bunun Hürrem olup olmadığını anlamak için Cazibe'nin onu kapı aralığından görmesi ve sesini duyması gerekir. Bir plan yaparlar. Senih bu adamı konağına davet eder. Kendisini Ahmet diye tanıtan bu kişi, konağa geldiği zaman daha önce hazırlanan bir odaya alınır.

Senih'le Ahmet'in konuşmaya başlamasından çok kısa bir süre sonra kapı vurulur. Senih hareme çıktığı zaman Cazibe'nin heyecandan titrediğini görür. Cazibe bu adamın kesinlikle Hürrem olduğunu söyler. Senih, Hürrem'in yanına döner. Onun gerçek isminin ne olduğunu sorar. Onu sıkıştırır. Sonunda bu sorulardan kurtulamayacağını anlayan Hürrem hıçkıra hıçkara ağlar. Kendisini biraz yalnız bırakmasını ister. Bir saat sonra Senih, Hürrem'in yanına girdiği zaman onu teskin olmuş bir halde bulur.

Hürrem, Cazibe'yi terk edip konaktan çıktığı günden bu yana yirmi yıl boyunca başından geçen bütün sıkıntı bela ve mihnetleri teker teker anlatır. Konuşmasına, Allah'ın hazain-i ihsanına tevekkül ederek konaktan çıktığını söyleyerek başlar (s. 126). Bir memurluk vazifesine girdiğini, fakat hastalığı yüzünden bu işine devam edemediğini söyler. Bu hususta kaderin kendisine yardımcı olmadığını ve yirmi yıl boyunca çok sıkıntı ve belalar çektiğini ifade eder (s. 127). Senih Hürrem'in anlattıklarını ağlayarak dinler.

O gece Hürrem'i bırakmazlar. Konakta yatar. Sabah olduğunda Senih, bundan sonra Hürrem'in kendisine bir kardeş olduğunu ve beraber yaşayacaklarını söyler. Hürrem'in bütün itirazlarına rağmen kararından vazgeçmez. Üst kata taşınır. Birkaç ay böyle geçer. Cazibe ve Senih Hürrem'in kendileri için büyük bir fedakârlık gösterip mutluluğunu ve hayatını feda etmesine karşılık ona bir iyilik daha yapmak isterler. Yanlarında bulunan çok akıllı ve güzel cariye Şahinde'yi Hürrem'e verirler. Şahinde kocası Hürrem'i Hürrem de karısı Şahinde'yi çok sever ve hoşnut olur. Hürrem yirmi yıl acı ve üzüntülü bir hayattan sonra huzura kavuşur. Bir iki yıl sonra bir kızları olur. Senih ve Cazibe'nin de bir oğulları daha olur.

Yazar, roman kahramanlarının bundan sonraki yirmi yıllarını da anlatır. Hürrem ve Senih altmış beş yetmiş yaşlarına girmişlerdir. Mutludurlar. Cazibe ve Şahinde de yaşlarının ilerlemesine rağmen çok mutlu ve huzurludurlar. Çocukları büyümüştür. Hürrem ve Şahinde'nin kızı ile Senih ve Cazibe'nin oğlu evlendirilir. Onların da bir çocukları olur.

Romandaki Kişiler

Roman kahramanlarının hepsi Müslüman'dır. Bunlar; Abdullah Bey, kızı Cazibe, Cazibe'nin dadısı, Cazibe'nin kocası Senih, Hürrem Bey, Hürrem'in dostları, cariye Şahinde, Cazibe ve Senih'in oğlu Sâlim.

1.1.49. SAİL[73]

Mehmet Vecihi bu romanını 'Milli Hikâye' olarak isimlendirir. Romanda kahramanların Allah, melek, dua, günah, peri gibi dini duygularına ve inanç unsurlarına yer verilmiştir. Yazarın kendisi de zaman zaman bu dini duygu ve inançlardan bahsetmiştir. Bunlarındışında dini inanç unsurlarına değinilmemiştir.

Hami Efendi, babasından kendine intikal eden servetin üzerine bir o kadar daha ilave ederek mal varlığını ikiye katlamış bir zengindir. Köşkünde hanımıyla birlikte, hizmetçi ve cariyeleriyle huzurlu bir şekilde yaşamaktadır. Hami Efendi, elli sekiz yaşında iken bir çocuk sahibi olur. İsmini Mukaddem koyarlar. Mukaddem köşkteki herkesin sevinç ve mutluluk kaynağı olur. Hami Efendi o kadar servete sahip olduğu ve ayrıca bu serveti miras bırakacağı bir evlada da sahip olduğu için çok sevinir. Bundan dolayı Allah'a şükreder (s.7).

Hami Efendi, oğlu Mukaddem için her türlü imkânı hazırlar. Okul yaşı geldiği zaman okula gönderir. Fakat Mukaddem okula gitmek istemez. Zorla, ısrarla okula gönderilir. Okulda ders dinlemek yerine yaramazlık yapar. Bütün arkadaşlarını ve hocalarını rahatsız eder. Türlü türlü rezillikler yapar. Mukaddem'in nasıl kötü bir karakterde olduğu yavaş yavaş ortaya çıkar. Hami Efendi mecbur kalıp Mukaddem'i okuldan alır. Özel hocalar tutarak konakta ders verdirir. Fakat Mukaddem bu derslere de

[73] Mehmet Vecihi, "*Sail*", İstanbul, 1898, Mahmut Bey Matbaası 80 s.

itibar etmez. Hocaları aciz eder. Ondört onbeş yaşlarına geldiği zaman artık babasının sözünü dinlemez. Geceleri dışarıda kalmaya başlar. Türlü yaramazlıklar yapar. Onun bu hali başta Hami Efendi ve karısı olmak üzere konaktaki diğer kadınları da korkutur. Çünkü Mukaddem bu haliyle bütün serveti tüketecek yaratılışta birisidir.

Mukaddem, yirmi yaşına geldiği zaman Hami Efendi de neredeyse yetmiş yaşına girer. Hami Efendi hastalanıp yatağa düşer. Öleceğini anladığı zaman oğlu Mukaddem'i yatağına çağırarak ona uzun bir nasihat eder. Nasihatında Mukaddem'e, Allah'ın kendilerine çok büyük nimetler verdiğini; bu yüzden Allah'a çok şükretmesi gerektiğini anlatır (s. 14, 15, 16).

Herkesi ağlatacak olan bu nasihatları Mukaddem öylesine dinler. Babasının yanından ayrılıp selamlığa geçtiği zaman kahkalarala güler. Hami Efendi birkaç gün sonra vefat eder. Götürüp mağfiret-i Rabbaniyeye tevdi ederler.

Mukaddem, henüz iki yaşında iken köşke Perizad isminde hamile bir cariye alınmıştır. Perizad bir kız doğurur. Hami Efendi ismini Dilara koyar. Dilara, Perizad'ın kızı değil gerçekten perizad olacak bir kızdır (s.22). Mukaddem ve Dilara birlikte büyürler. Konaktaki hocalardan birlikte ders alırlar. Dilara, Mukaddem'in tersine, son derece mükemmel zekâya ve anlayışa sahip güzel bir kızdır. Son derece terbiyeli ve iffetine düşkündür. Hami Efendi onu bir cariye gibi değil kızı gibi görür ve ona göre terbiye verir. Dilara, Mukaddem'in bu kötü hallerinden kurtulup ıslah olması için Allah'a dua eder (s.25).Dilara insan değil, adeta melek gibi (s.26) bir kızdır. Dilara ondört yaşına geldiği zaman Mukaddem'le artık rahat görüşemez. Kalbinde Mukaddem'e karşı bir sevgi ve aşk beslemeye başlar. Hami Efendi'nin vefatından iki yıl önce bir gece Mukaddem köşke sarhoş gelir. Kendi hizmetine memur olan cariye ortalıkta yoktur. Dilara ise her gece Mukaddem'i bir kere de olsa görmek için onu beklemektedir. Mukaddem hizmetçisini çağırır. Salonun ortasına yıkılır. Dilara onun koluna girip odasına götürür. Mukaddem uyanıp kim olduğunu sorar. Dilara olduğunu öğrenince onu yatağına çağırır. Dilara, bin tane Mukaddem'e iffetini (s.34) feda edecek bir kız olmadığı için hemen oradan savuşur. Hizmetçisine haber verir. Dilara bu olaydan sonra Mukaddem'in niyetinin şehvet olduğunu anlar. Bu yüzden ondan uzak durmaya başlar.

Hami Efendi vefat ettikten sonra köşkteki cariye ve hizmetçilerden birçoğu dağıtılır. Köşkte hizmetçi olarak harem kısmında yalnız Hami Efendi'nin gençliğinden beri

köşkte vekilharçlık yapan akıllı ve dürüst Veli Efendi ile bir de Dilara kalır. Mukaddem, babasının vefatından iki gün sonra ortalarda görünmez. Bir ay boyunca köşke gelmez. Mahir ismindeki kendisi gibi rezil bir arkadaşıyla beraber Beyoğlu'nun eğlence yerlerinde para harcar. Anjel isminde bir Fransız kadınla düşüp kalkar. Anjel'in esiri olup parasını ona yedirmeye başlar. Gözü Anjel'den başka bir şey görmez.

Refik Efendi adında bir tacir, kendisine müracat eden bir dostu için bir odalık aramaktadır. Bir gün Dilara ve Mukaddem'in annesi birlikte gezmeye çıkarlar. Refik Efendi, Dilara'yı görür. Kim olduğunu soruşturduktan sonra köşke gelip Dilara'yı ister. Günlerdir köşke uğramayan Mukaddem, Anjel'in birkaç gün önce istediği bileziklerin parasını bulmak için o gün Mahir'le birlikte köşke gelir. Refik Efendi ile Mahir görüşür. Mahir, Refik Efendi'nin isteğini Mukaddem'e bildirir. Dilara'yı satıp bilezik parasını elde etmeyi düşünürler. Mukaddem bu meseleyi annesine açar. Fakat annesi Dilara'nın kendi kızı gibi olduğunu böyle bir şeyin asla olmayacağını söyler.

Anjel'in evine gelirler. Mahir meseleyi Anjel'e anlatır. Anjel evde Dilara isminde bir halayıkın olduğunu öğrenince kıskançlığından kavga çıkarır. Mukaddem'e bilezikleri getirmesini yoksa bir daha evine almayacağını söyler. Mukaddem annesine bir mektup yazarak Refik Efendi ile gönderir. Annesi mektubu bilmeyerek Dilara'ya okutur. Dilara mektubun maksadını anlayınca bayılır. Mesele açığa çıkar. Dilara, Mukaddem'in insafa gelmesi için bir mektup gönderir. Mektubu okuyan Mukaddem birazcık insafa gelir. Fakat Mahir, mektubu Anjel'e haber verir. Anjel bunun üzerine kavga çıkarır. Gece geç vakitlerde Mukaddem, Anjel ve Mahir'in zorlamasıyla bir mektup daha gönderir. Mektupta mal sahibinin kendisinin olduğunu ve Dilara'nın tasarrufunun da kendi elinde olup istediği gibi hareket edeceğini yazar. Ayrıca Dilara'nın kendisine mektup yazmakla haddini aştığını ve köşkten kesinlikle gitmesi gerektiğini ekler. Dilara, Mukaddem'in bu hakaret dolu mektubunu okuyunca kendini Lokman elinde (s.46) hançer yemiş kadar bedbaht görür (s. 46). Bundan sonra köşkte asla kalamayacağını anlayarak gitmek ister. Annesinin ve büyük hanımın bütün ısrarlarına rağmen kendisini almaya gelen Refik Efendi ile gideceğini söyler. Annesi de onsuz olamayacağını söyleyerek kızıyla gitmek ister. Hazırlanıp Refik Efendi ile birlikte köşkten çıkarlar.

Satıldığı köşkte kendisini alan Latif Bey ve babası çok merhametli insanlardır. Refik Efendi, Dilara'nın annesini kendi evinde alıkoyar. Dilara, Latif Efendi'nin köşkünde

bir ay boyunca ağlar. Latif Bey bu ağlamaların sebebini Dilara'ya ısrarla sormasına rağmen bir cevap alamaz. Dilara'nın ağlaması başta Latif'in dadı kalfası olmak üzere köşktekilerin de dikkatini çeker ve Dilara'nın iffeti hakkında dedikodu yapmalarına sebep olur. Latif'in babası da bu konuda Latif'e nasihat ederken, Latif gibi bir evlat verdiği için Allah'a şükrettiğini söyler (s. 30). Bu dedikoduları dadı kalfanın ağzından duyan Dilara, kendi günahını başkasına yükleyemeceğini söyleyerek kendini savunur (s. 38). Bunu Latif Bey'e mektupla bildirir. Bu mektubu alan Latif Dilara'nın iffeti konusunda masum olduğunu anlar. Mektubu babasına gösterir. Babası dadıyı azarlar. Dilara'nın annesinin hasretinden ağladığı anlaşılır. Büyük Bey, Refik Efendi'yi çağırarak Dilara'nın annesinin nerede olduğunu sorar. Refik Efendi, kendi evinde olduğunu söyleyince onu azarlar. Latif'in babası, iki cariye ile birlikte Dilara'yı, annesini getirmesi için Refik Efendi'nin evine gönderir. Dilara annesini alarak köşke döner.

Dilara'nın annesi Perizad'ın Hanım makamında olması kararlaştırılr. Dilara, Latif Bey ile gerdeğe girip evin hanımı olur. Dilara, Mukaddem'i yavaş yavaş kalbinden çıkarır. Latif'in sevgisi kalbinde yeşermeye başlar. Aradan bir buçuk yıl geçer. Bir çocukları olur. Mutlu bir şekilde yaşamaya başlarlar. Mukaddem'in annesine de haber gönderilir. Haftada birkaç kez Latif Bey'in köşküne gelir. Onların mutluluğuna ortak olur. Yıllar bu şekilde huzurlu geçer.

Mukaddem, Dilara'yı satmaktla elde ettiği parayı bir hafta içinde bitirir. Beş parasız kalınca çiftlikleri, dükkânları satıp Mahir'e ve Anjel'e yedirir. Üç yıl içinde annesinin oturduğu köşkten başka elinde hiçbir şey kalmaz. Annesi vefat edince onu da satarak kötülük yolunda harcar. Beş parasız kalınca servetini yedirdiği Mahir, ona selam bile vermez. Onun olduğu yerlerde bulunmaz. Anjel ise Mukaddem'i kapı dışarı eder. Hatta adamlarına dövdürür. Mukaddem yaptıklarının cezası olarak sokaklarda beş parasız sürünmeye başlar. Tanıdıklarından aldığı borçları ödeyemez. Artık tanıdıklarının yanına uğrayamaz. Bu kez önüne gelen herkesten birkaç kuruş istemeye başlar. Bu hali onu sonunda dilenciliğe sürükler. Dilene dilene sokaklarda ölüp gider.

Romandaki Kişiler

Romandaki kahramanlardan bir kişi dışında hepsi Müslüman'dır.

Müslüman Olanlar: Hami Efendi, Hami Efendi'nin karısı, oğlu Mukaddem, köşkün vekilharcı Veli Efendi, Cariye Dilara, Dilara'nın annesi Perizad, Mukaddem'in arkadaşı Mahir, Dilara'nın kocası Latif Bey ve babası, Dilara'yı Latif'e isteyen Refik Efendi.

Hıristiyan Olanlar: Mukaddem'in metresi Fransız Anjel.

1.1.50. MALİK[74]

Mehmet Vecihi'nin bu romanında dini duygu ve inanç unsurlarından çok az da olsa bahsedilmiştir. Mehru'nun ağzından iki yerde Allah inancı ve bir iki yerde de günah inancı dile getirilmiştir. Yazar iki yerde ezandan bahsetmiştir.

Mehru, anne ve babasını kaybettikten sonra cariye olarak konaklarda hizmet eder. Birkaç yıl sonra Malik'in köşküne satılır. Malik babasından kalan serveti daha da artırarak iyice zenginleşen, ayrıca parayı çok seven birisidir. Malik, Mehru'yu sevdiğini söyleyerek onun gönlünü çalar. Mehru ise Malik'i gerçekten sevmektedir. Malik, Mehru ile sevişir. Mehru hamile kalır. Mehru bu sırrı hiç kimseye söylemez. Malik'in kendisiyle evleneceğinden emindir.

Malik, bir süre sonra gizliden gizliye evlenmek hevesine düşer. Kendisine tavsiye edilen Hüsna ismindeki servet sahibi bir kıza talip olur. Hüsna bu teklifi kabul eder. Fakat Malik'in köşkündeki Mehru ismindeki halayıkın kesinlikle köşkten uzaklaştırılmasını ister. Malik, zengin olmasına rağmen para hırsına sahip birisidir. Hüsna ile evlenip onun servetine de sahip olmak için bu teklifi kabul eder. Evleneceğinden dadı kalfadan başka hiç kimsenin haberi yoktur. Fakat yapılan hazırlıklardan beyin evleneceği dedikodusu köşkte konuşulur. Mehru bu dedikodulardan şüphelenir. Cesaretini toplayarak Malik'in odasına girer. Kendisini sevip sevmediğini sorar. Ayrıca hamile olduğunu da söyler. Zaten fırsat bekleyen Malik, bu sözlerinden dolayı Mehru'ya bağırıp çağırır. Onu hiçbir zaman sevmediğini, sadece birkaç kere iltifat ettiğini, Mehru'nun kendisine iftira ettiğini söyler. Sonra Mehru'yu odasından kovar. Dadı kalfayı çağırıp Mehru'nun söylediklerini anlatır. Yarın sabah Mehru'nun kolculara götürülüp satılmasını ister. Dadı kalfa sabah onu

[74] Mehmet Vecihi, "*Malik*", İstanbul, 1898, Mahmut Bey Matbaası, 140 s.

kolculara götürür. O zaman her şeyi yavaş yavaş anlayan Mehru, köşkteki eşyalarını bahane ederek bir gecelik tekrar köşke dönmeyi ister.

O akşam Malik'in odasına girerek Malik'e her şeyi anlatır. Malik yaptıklarını inkâr eder. Fakat Mehru, bu sırları Allah'ın bildiğini ve ondan saklayamacağını söyleyerek aşağı iner (s. 36). Sabahı beklemeden köşkten çıkar gider. Fakat gidecek hiçbir yeri yoktur. Zaman zaman köşke gelen zengin bir hanım vardır. Mehru'ya bir ana gibi muamele ettiği için Mehru o cesaretle onun köşküne gider. Akşam vakitsiz oraya gittiği için köşkteki bütün kadınlar bu vakitte neden geldiğini sorarlar. Hanım aşağı iner. Mehru'yu o halde görünce altmış yıllık tecrübesi ile başına bir şeylerin geldiğini anlar. Onu odasına çağırır.

Bu hanım, yakın bir zamanda babasını, ondan sonra kocasını ve iki sene önce de oğlundan çok sevdiği gelinini kaybetmiş merhametli bir kadındır. Mehru'ya ne olduğunu sorar. Birçok ısrardan sonra Mehru başına gelenleri ağlayarak anlatır. Halini Allah'tan başka kimsenin bilmediğini, çok belalar çektiğini, bütün bunların Allah'ın takdiri olup hükm-ü kazanın yerine geldiğini söyler (s.45). Ayrıca Malik Bey'in kendi işlediği günahı (s.46) kendisine yükletmek istediğini de söyler. Mehru'nun bu acıklı sözlerine karşılık ağlayan büyük hanım, kendisinin de çok büyük acılar yaşadığını ve hepsine sabrettiğini söylerek Mehru'ya teselli verir. Bundan sonra kendi köşkünde kalabileceğini kendisinin de ona bir ana gibi olacağını söyler.

Mehru burada birkaç ay kalır. Büyük Hanım, Mehru'yu oğlu Hüsnü ile evlendirir. Birkaç ay sonra Mehru çocuğunu doğurur. Doğan çocuğa Arifi ismini koyarlar. Arifi altı yaşına geldiği zaman okula verirler. Arifi çok zeki bir çocuktur. Okulunu çok sevmektedir. Bütün derslerinde birincidir. Arifi on iki yaşlarında iken Mehru hastalanır. Hastalığı ilerler. Öleceğini anlayınca oğlu Arifi'yi yanına çağırarak başından geçen her şeyi anlatır. Kendi ömrünün az kaldığını, öldüren de yaşatan da Allah olduğunu ve onun hükmüne ve emrine kimsenin muhalefet edemeyeceğini söyler (s.59). Malik'ten de bahseder. Malik'in bir gün onun eline düşeceğini o zaman onu affetmekle birlikte insanlığı gereği ona yardım etmesini ister. Mehru büyük hanımla da uzun bir sohbet eder. Bir iki gün sonra fenalaşır. Müezzinler ezan okurken Mehru can verir (s. 62).Mehru'nun ölümü bütün köşk halkını perişan eder.

Annesinin ölümüne çok üzülen Arifi, kendini derslerine verir. Bütün okulları birincilikle bitirir. Her ilimde kendini iyi yetiştirir. Hocalarının tavsiyesiyle bir kâlemde

çalışmaya başlar. Birkaç yıl böyle geçer. Bir gün Arifi çocukluktan arkadaşı Bedri ile gezmekten döner. Mesire yerlerinde insanların fakirlere ve dilencilere gösterdikleri kötü davranışlara canı sıkılmıştır. Arabasıyla köşkün kapısına geldiği zaman köşkün kapısında, fakir bir ihtiyarın oturduğunu görür. Arabanın sesine koşan uşak bu ihtiyarı azarlayıp oradan uzaklaştırmak ister. Uşağın bu davranışına çok sinirlenen Arifi uşağı azarlar. İhtiyarla konuşup kim olduğunu buralarda ne yaptığını sorar. İhtiyar kendisinin aslen İstanbul'lu olup fakat uzun zamandır başka yerlerde yaşadığını söyler. Buralarda bir tanıdık aradığını ve onun yanına sığınacağını ekler. Arifi, bu ihtiyarı köşküne alır. Bu ihtiyar onbeş gün köşkte kalır. Fakat İhtiyarın hastalığından ve iniltilerinden uşaklar ve kalfalar aciz olurlar. Bu ihtiyarı Arifi'ye şikâyet ederler. Arifi onları azarlar. İhtiyarı kendi odasının yanındaki odaya naklettirir. Doktor getirtilir. İlaç verilir. Kendisini biraz iyi hisseden bu ihtiyar, Arifi'ye köşkün yakınlarında bir tütüncü olduğunu ve onu muhakkak görmek istediğini söyler.

Bu ihtiyar Malik'tir. Malik, bu köşkün yıllar önce kovduğu Mehru'nun Hanım olarak kaldığı köşk olduğunu ve Arifi Bey'in de Mehru'nun oğlu olduğunu anlamıştır. Arifi adam gönderir. Tütüncüyü getirtir. İhtiyar Malik, onunla yalnız konuşmak ister. Odada yalnız başlarına bir saat konuşlar. Arifi tütüncünün odadan çıktığı zaman kendisine uğramasını tenbih etmiştir. Bu adam odadan elinde bir kâğıt ile çıktığı zaman Arifi'nin odasına götürürler. Arifi onunla konuşur. Kâğıtta ne olduğunu sorar. İhtiyar Malik, tütüncüye ölmeden önce kâğıdı kimseye göstermemesini tenbih etmiştir. Fakat Arifi, eğer bir vasiyetse belki ölmeden önce bir şeyler yapmak gerektiğini söyleyerek kâğıdı okumak ister. Arifi kâğıdı okur. Malik, başından beri bütün hayatını anlattığı bu mektupta; çocukluğunu para kazanmak için neler yaptığını; Mehru'dan sonra başına gelen bütün belaları, hanımının hasta olmasını, bu yüzden Beyrut'a gitmelerini, orada bütün servetini dolandırıcılara nasıl kaptırdığını ve hanımının ölüp kendisinin de beş parasız kalıp, beş yıl dilencilik yaptığını birer birer anlatır. Bütün bunların Mehru'ya yaptığı kötülükten dolayı onun ahını almasından dolayı başına geldiğini de yazar. Arifi, bu ihtiyarın annesinin anlattığı babası Malik olduğunu anlar. Annesinin tavsiyesini yerine getirmek için ona iyilik yapmak niyetiyle, Malik'in odasına girdiği zaman onu vefat etmiş bulur. Malik'in cenaze ve defin işlerini en güzel şekilde yapıp annesinin dileğini yerine getirmiş olur.

Romandaki Kişiler

Romandaki bütün kişiler Müslüman'dırlar. Bunlar: Mehru, Malik, Malik'in dadı kalfası, Mehru'nun evine sığındığı ve onun yanında kaldığı büyük hanım, bu hanım'ın oğlu ve Mehru ile evlenen Hüsnü, Mehru'nun Malik'ten hamile kalıp doğurduğu oğlu Arifi, Malik'in öleceği zaman konuştuğu tütüncü, cariyeler.

1.1.51. HASBİHAL[75]

Mehmet Vecihi'nin bu kısa romanında sadece bir kez Allah inancından söz edilmiştir. Bundan başka dini duygu ve inanç unsurlarına yer verilmemiştir.

Yazar, bu romanda çocukluk arkadaşıyla geçirdiği günleri ve birkaç sene önce yaşadığı bir hatırayı anlatır. Çocukluk arkadaşından ve onunla geçirdiği güzel günlerden sözettikten sonra, Göksu, Fındıklı gibi İstanbul'un tabiatı güzel yerlerini tasvir eder. Bu güzel yerlerin kendi ruhunda bıraktığı tesirleri anlatır. Mezarlığın kalbinde uyandırdığı duygulardan söz eder. Mezar taşlarını okur. Bu insanların dünyaya gelip hayatlarını yaşadıktan sonra Hükm-ü Cenab-ı Halık'ın unvanıyla irtihal ettiklerini anlatır (s. 20). Bu mezar taşları ve üzerlerine yazılan yazılar, yazarı çok etkiler. Bu mezarda yatan garipleri düşünürken oraya doğru bir çocuk yaklaşır. Yazar, ağaçların arasında olduğu için çocuk yazarı görmez. Çocuk, yazarın baktığı, toprak yığını haline gelmiş olan bir mezara yaklaşır. Ellerini kaldırır. Sonra mezara bakar. Kendini mezarın üzerine atarak hıçkıra hıçkıra ağlar. Mezarla konuşur. Yazar, bu acıklı manzarayı yirmi dakika izler. Çocuk sonra kalkar ve mezarı düzeltir. Mezarlıktan çıkar. Bu hal yazarın merakını celbeder. Onutakip edip mezarlığın dışında yakalar. Çocuğa başında ağladığı mezarda yatanın kim olduğunu sorar. Çocuk ağlayarak anlatır.

Mezarda yatan, ondokuz yaşında ölen ablasıdır. Ablasıyla birlikte öksüz kalırlar. Ablasını on altı yaşında bir arabacıya verirler. Ablası iki buçuk yıllık evliliğinde, ömür boyunca sokaklarda görmediği eza ve cefayı görür. Bir çocuğu olur. Çocuk kuşpalazından ölür. Verem olan ablası da hemen bir gün sonra vefat eder. Eniştesi onu kovar. Sokaklarda

[75] Mehmet Vecihi, "*Hasbihal*", İstanbul, 1899, Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 32 s.

yatıp kalktığını, şimdi ileride görünen kulübede yaşlı bir kadına hizmet ettiğini söyler. Yazar, gözyaşları içinde çocuktan ayrılır.

Bir bahar günü bu yetim ve masum çocuk yazarın hatırına gelir. Onu tekrar bulmak merakına düşer. Kulübeye giderek ihtiyar kadından çocuğu sorar. Kadın ancak mezarlıkta bulabileceğini söyler. Mezara geldiği zaman çocuktan eser yoktur. Yalnız daha önce bu çocuğun üzerine kapanıp ağladığı mezarın ayakucunda küçük bir mezar daha ortaya çıkmıştır. Kadının yanına dönüp çocuğu sorduğu zaman, yaşlı kadın çocuğun bu kış vefat edip ablasına kavuştuğunu söyler. Bu mezarın ayakucundaki mezar da çocuğa aittir. Yazar, bu mezarları birkaç kez ziyaret ederek içinde bu gariplere karşı duyduğu acıyı dindirmeye çalışır.

Romandaki Kişiler

Yazar, yazarın mezarlıkta gördüğü çocuk ve ihtiyar kadın.

1.1.52. NERİME[76]

Mehmet Vecihi'nin bu kısa romanında kahramanların dini inanç ve duygularına pek yer verilmemiştir. Sadece yazar bir kez Allah'tan, ezandan ve periden söz etmiştir.

Nerime, hem ahlak, hem de yüz güzelliği bakımından çok güzel bir kızdır. On altı yaşına gelene kadar hiçbir kimsenin kalbini kırmamıştır. Anne ve babası tarafından nazlı büyütülmüş deniz perisi gibi bir kızdır (s. 8).

Nerime'nin Naim isminde bir çocukluk arkadaşı vardır. Çocukluğu Naim'le birlikte geçer. Okula birlikte giderler. Birlikte oynarlar. Naim, terbiyeli aklı başında kibar bir gençtir. Bu yıllar zarfında birbirlerini severler. Yaşları ilerledikçe bu çocukluk sevgileri ciddi bir aşka dönüşür. Okul bittikten sonra Nerime evine çekilir. O zaman haftada bir iki kez mutlaka tenha yerlerde görüşürler. Görüşemedikleri zaman mektuplaşırlar. Nerime ve Naim'in anne ve babaları gençlerin bu halini bildikleri halde, bunların görüşmelerini engellemezler. Çünkü her iki aile de Nerime ve Naim'in birbirlerine denk olduklarını düşünmektedirler.

[76] MehmetVecihi**, "***Nerime*"**,** Dersaadet, 1898, Ma'lumat Matbaası, 17 s.

Naim yirmi, Nerime ise on altı yaşına geldikleri zaman iki aile görüşerek bunları birbirlerine nişanlarlar. Düğünün ise kış geçtikten sonra ilkbaharda yapılmasına karar verirler. Artık Nerime ve Naim birbirlerine daha fazla sevgi gösterirler. Görüşmelerini sıklaştırırlar. Fakat ne yazikki o kış Nerime'de bir zayıflık, iştahsızlık ve durgunluk görülür. Gün geçtikçe bu hal artar. Doktor muayene eder. Nerime'ye verem hastalarına verilen ilaçlardan vererek ona perhiz tavsiye eder. Aile buna inanmaz. Birkaç doktora daha gösterirler. Onlar da aynı ilaçları ve tavsiyeleri söylerler. Nerime'nin durumu gün geçtikçe kötüye gider. Yatağa düşer. Anne ve babası Nerime'nin verem olduğunu kabullenir. Nerime o kışı hastalıkla boğuşarak geçirir. Bahar olduğu zaman düğünün kararlaştırıldığı nisan ayında, bir cumartesi günü gözlerini açıp annesine, kendisi öldüğü zaman Naim'in ağlamamasını tenbih eder.

Ertesi gün müezzinler ezanla ilay-ı kelimetullahı ilan ederken Nerime Allah'ına kavuşur (s. 15). Naim, perişan bir vaziyette olduğu için cenazeye katılamaz. Nerime'nin hatırası sadece anne ve babasının yüreğinde bir de Nerime'den sonra evlenmemeye karar veren Naim'in yüreğinde kalır.

Romandaki Kişiler

Romandaki kişilerin hepsi Müslüman'dır. Bunlar: Nerime, Nerime'nin anne ve babası, Nerime'nin arkadaşı ve nişanlası Naim, Naim'in anne ve babası.

1.1.53. NEDAMET[77]

Mehmet Vecihi'nin bu romanında iki yerde Allah, melek ve peri inancı ile dua ibadetinin dışında kahramanların dini duygularına ve inanç unsurlarına yer verilmemiştir. Roman, ismi belli olmayan kahramanın geçmiş hayatını ve hayatı boyunca yaptığı hataları büyük bir pişmanlık içinde anlattığı mektuptan oluşur.

Kahraman, mektubuna önce babasını anlatmakla başlar. Babası zengin esnaflardan Arifi Efendi'dir. Arifi Efendi, ondokuz yaşında evlenir. Hanımını çok sever. Fakat iki buçuk yıl sonra hanımı verem hastalığına tutulur ve ölür. Hanımının ölümünden sonra

[77] Mehmet Vecihi, "*Nedâmet*", Dersaadet, 1898, Saâdet Matbaası, 64 s.

Arifi Efendi, İstanbul'u terk eder. Yirmi yıl uzaklarda yaşar. Evlenmez. Yirmi yıl sonra tekrar İstanbul'a döndüğü zaman köşkündeki yüz elli kişiden hiçbirinin kalmadığını görür. Yalnız başına kalır. Birkaç tanıdığı evlenmesini tavsiye ederler. Evlenir. Bir çocuğu olur. Bu çocuk mektubu yazan çocuktur. Arifi Efendi bu çocuğa büyük bir ümit besler. Servetini yönetecek, kendi ismini devam ettirecek bir evlat nazarıyla bakar. Evladına bakarken yüzbin kere kudret-i Samedaniyeye şükreder (s.8).

Fakat mektupta anlatılana göre çocuk, dört yaşından sonra nasıl kötü bir karakterde olduğunu göstermeye başlar. Okula gönderilir. Okulda ders öğrenmek yerine arkadaşlarına eziyet eder. Bundan dolayı babasına devamlı olarak şikâyetler gelir. Sonunda babası bu çocuğu okuldan almak zorunda kalır. Bu karar çocuk için büyük bir sevinç olur. Yaşı ilerledikçe yaramazlıklarını ve rezilliklerini artırır. Mahallede eziyet etmediği kötülük yapmadığı çocuk ve kadın kalmaz. Babasına hergün şikâyetler gelir. Arifi Efendi oğluna nasihatlar eder, onu azarlar, döver. Fakat bu çocuk ahlakındaki kötülük yüzünden bu ikazlardan ders almak yerine,rezilliklerine her gün daha bir yenisini ekler. En sonunda babası onu evden kovmaya karar verir. Annesi araya girerek yalvarıp yakarır. Çocuğu evlendirirse belki ahlakınındüzeleceği hususunda kocasına rica eder. Arifi Efendi hanımını azarlar. Annesi oğluna eğer halini düzeltirse babasının onu evlendireceğini söyler. Kadınlara karşı meyli olan bu çocuk bunun üzerine görünüşte halini düzeltir gibi olur. Artık kimseye karışmaz. Şikâyetler azalır. Aradan birkaç ay geçer. Çocuk evlenmenin hatırına, kötülük yapmaktan kendini zor alıkoymaktadır.

Arifi Efendi çocuğunun bu ıslah olmuş haline güvenmediği için ona eşraftan bir kız almak yerine kimsesiz bir besleme almayı uygun görür. Annesi günlerce böyle bir kız arar. Sonunda yaşlı bir kadının yanında hizmetçilik yapan kimsesiz Dildar isminde bir kız bulurlar. Kızın hiçbir şeyi yoktur. Nikâh kıyılır. Hazırlık yapılır. Onbeş gün sonra kızı eve getirirler.

Dildar çok güzel ve masum bir kızdır. Hizmetçi olmasına rağmen davranışları çok kibardır. Kocasını çok sever. Mektubun sahibi bu kişi de o güne kadar herkese kötü davranmasına rağmen o da Dildarın bu mazlum haline bakarak ona merhamet eder ve iyi davranır. Dildarı meleğe periye benzetir (s. 52). Aradan bir yıl geçer. Arifi Efendi vefat eder.

Babasının vefatını sanki yıllardan beri beklediği bir fırsat olarak gören bu kişi evdeki herkese kötü davranmaya başlar. Ne olduğunu şaşırır. Herkese kötü davrandığı gibi ıslah olması için hergün Allah'a dua eden annesini de ağlatır (s. 62). Servetini kötü yollarda harcamaya başlar. Kadınlarla düşüp kalkar. Mektupta anlattığına göre malını ve parasını bitirdikten sonra çok rezillikler çeker. Yaptıklarına bin pişman olur. İbret olsun diye bu mektubu yazar.

Romandaki Kişiler

Kahramanların hepsi Müslüman'dır. Bunlar: Mektubu yazan kişi, babası Arifi Efendi, annesi, karısı Dildar, cariyeler, köşkün komşuları.

1.1.54. HASTA[78]

Mehmet Vecihi'nin *Hasta* romanında kahramanların dini duygularına ve inanç unsurlarına az da olsa yer verilmiştir. Bunlar Allah, kader, ahiret, melek, şeytan, peri inançlarıyla dua ibadetidir.

Romanın başkahramanı Perver, on iki on üç yaşlarında önce babasını sonra annesini kaybeder. Kimsesiz kalan Perver'e dayısı Vecihi Efendi sahip çıkar. Vecihi Efendi fakir birisidir. Fakat çok merhametli ve iyi kalpli bir insandır. Perver'i kendi evladı gibi sever. Onu büyütmek için canla başla çalışır. Bir süre sonra ahbaplarından birisinin yardımıyla maaşlı bir işe geçer. Çalışkanlığı ve dürüstlüğü sayesinde maaşı artar. Kaldığı kulübeyi satarak Sultanahmette büyük bir ev satın alır. Bir iki hizmetçi tutar. Perverin bakımına ve eğitimine çok önem verir.

Aradan birkaç yıl geçer. Perver on beş onaltı yaşlarına gelir, güzelleşir. Çok temiz bir ahlaka sahip olur.

Vecihi Efendi'nin Hilmi Efendi isminde çok samimi bir dostu vardır. Birbirlerini çok severler. Hilmi Efendi hastalanır ve ölür. Vecihi Efendi bu eski dostunun ailesine sahip çıkar. Vecihi Efendi bu aileyi kendi ailesi gibi kabul eder. Onlara her türlü yardımı yapar. Hilmi Efendi'nin karısı ve Sani isminde onsekiz yaşında bir oğlu vardır. Sani çok ahlaklı

[78] Mehmet Vecihi, "*Hasta*", Dersaâdet, 1899, İkdam Matbaası, 248 s.

ve güzel bir gençtir. Tıp okumaya meraklıdır. Vecihi Efendi'nin yardımıyla okuyup doktor olur.

Vecihi Efendi kendi oğlu gibi sevdiği Sani'yi yine çok sevdiği yeğeni Perver ile evlendirmek niyetindedir. Bu niyetini Sani'ye söyler. Perver de bunu kabul eder. Bunları birbirlerine sözlü yapar. Fakat düğünleri iki yıl ertelenir.

Vecihi Efendi, elli yaşlarında olduğu halde hala evlenmemiştir. Evlenmeye niyet eder. Perver, dayısı için kız bulmaya çalışır. Fakat yaşı geçgin olduğu için ancak tavsiye üzerine Ruhsar isminde, yirmi iki yaşında çok güzel bir halayık bulur. Vecihi Efendi onunla evlenir.

Ruhsar, dış güzellik olarak perilere, meleklere benzeyecek kadar güzeldir (s.29). Fakat ahlakı o nisbette kötüdür. Başkasını kıskanmak ve nefret etmek onun mizacının en belirgin halidir. Perver'i önce bu evde cariye zannedip dehşetli bir kıskançlığa kapılır. Fakat sonra Perver'in cariye olmayıp Vecihi Efendi'nin yeğeni olduğunu ve Efendinin Perver'e aşırı sevgisini ve düşkünlüğünü görünce bu kez kıskançlığı başka mecraya kayarak iyice şiddetlenir.

Ruhsar birkaç ay içinde ahlakını belli eder. Evde hizmetçiler içinde kendi mizacına ve ahlakına uygun Hüsna isminde bir hizmetçi bulur. Hüsna ile bir odaya kapanır. Perver'in ve hiç sevmediği kocası Vecihi Efendi'nin dedikodusunu yapar.

Ruhsar ev içinde Sani'nin ismini duymaya başlar. Merak eder. Sani bir gün eve geldiği zaman kapı aralığından Sani'yi görür. Sani'nin güzelliğini ve yakışıklığını görünce ona karşı içinde bir meyil uyanır. Perver'e olan düşmanlığı ve kıskançlığı bir kat daha artar. Sani'yi görmek için çareler arar. Bir gün Hüsna ile kıra çıkar. Yağmur altında epeyi bir zaman dolaşır. O gece de dışarı çıkarak dolaşır. Sabah hastalanır. Maksadı hastalanıp, Sani'nin kendisini muayene etmesini sağlamaktır.

Normal bir nezle hastalığına yakalanan Ruhsar, ağır hastalar gibi yatar. Bir türlü iyileşmez. Kocası Vecihi Efendi telaşlanır. Otlarla ilaç yapar. Fakat çare olmaz. Hastalığı uzayınca yabancı bir doktor getirmektense aileye yakın olan aynı zamanda ileride damat olacak Sani'nin çağırılmasına karar verilir.

Sani, Vecihi Efendi ile birlikte Ruhsar'ın odasına girer. Ruhsar'ın yüzüne bakmadan onu muayene eder. Önemli bir şeyinin olmadığını söyler. Yine de bir iki ilaç yazar. Ondan sonraki günlerde kontrol için gelir. Bazen Vecihi Efendi ile bazen de hizmetçi Hüsna ile birlikte Ruhsar'ın odasına girer. Ruhsar'ın hiçbir şeyinin olmadığını bilir. Fakat Ruhsar ateşler içinde yanmaktadır. Hastalık uzayıp gider. Aradan bir ay geçer.

Sani, kendi evinde annesiyle Ruhsar hakkında konuşurken bir türlü iyileşemediğini ve bunun için üzüldüğünü söyler. Annesi ise onun kötü niyetli bir kadın olduğunu Vecihi Efendi'nin onu nereden bulup da evlendiğini söyler. Bu arada laf arasında Ruhsar'ın son derece güzel olduğunu söyler. Sani, Perver'den de mi güzel diye sorunca Annesi Perver'den güzel olduğunu söyler. Fakat Perver'in bir melek Ruhsar'ın ise bir şeytan olduğunu ekler. Düşünülmeden söylenilen bu söz iki aydan beri kendiyle uğraşan Ruhsar hakkında Sani'nin kalbinde bir merak uyandırır. Sani, Ruhsar'ı bu konuşmadan sonraki ziyaret edişinde kapıda Hüsna'yı gördüğü zaman annesiyle akşamki konuşmayı düşünmeden anlatır. Hüsna bu konuşmayı bir müjde olarak Hemen Ruhsar'a yetiştirir. Ruhsar bunda bir ümit ışığı görür. Sani, Ruhsar'ın yanına girdiği zaman bu kez yüzüne dikkatlice bakar. Son derece güzel olduğunu görür. Göz göze gelirler.

Ruhsar, Sani'nin aşkından yanmaktadır. Bunu Sani'ye belli etmek için ona gülümser. İmalı sözler söyler. Fakat Sani bunları anlamamazlıktan gelir. Bir gün Sani yine muayene için Ruhsar'ın odasında bulunduğu zaman, Hüsna bir bahane ile odadan çıkar. Ruhsar hastalığının kalbinden olduğunu ve "Allah şahit ki bu yüzden çok muzdaribim" diyerek bunun çaresinin de kendisi olduğunu söyler (s. 50). Sani yine bunları anlamamazlıktan gelerek odadan çıkar.

Sani, Ruhsar'ın niyetini anladığı için artık tedavilik bir şeyinin kalmadığını söyler. Bundan sonra artık Vecihi Efendi'nin evine uğramaz. Sani'nin gelmemesi üzerine onu görmekten mahrum kalan Ruhsar, adeta çılgına döner. Çareler arar. Sonunda ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubu yazıp Hüsna ile muayenesine gönderir. Sani bu mektubu okur. Fakat cevap vermez. Ruhsar bir mektup daha gönderir. Mektubunda kendisi için yandığını neden eve gelmeyip kendisini böyle hasret içinde bıraktığını söyler. Sani, Ruhsar'ın kötü niyetini iyice anlayınca, kendi kendine onun bu kötü işleri kendisiyle yapmasa da başka bir erkekle yapacağını düşünür. Bari kendisi ondan faydalansın diye

düşünür. Fakat bu arada Vecihi Efendi'nin kendisi için yaptığı iyilikler ve Perver ile yapacağı evlilik aklına gelir.

Hüsna, tekrar Sani'nin muayenehanesine gelip mektuba cevap vermesi için ısrar ettiği zaman sadece fotoğrafını gönderir. Aşkından çılgına dönen Ruhsar bu fotoğrafa çok sevinir. Günlerce onunla avunur. Sani ise fotoğrafı göndermekle güya Ruhsar'dan kurtulduğunu zanneder.

Perver, Ruhsar'ın ve Hüsna'nın davranışlarından onların bir şeyler çevirdiğini anlar. Aklına bazı şüpheler gelir. Bir sabah vakti erkenden Ruhsar'ın odasına girer. Ruhsar uyumaktadır. Ruhsar'a baktığı zaman onun gerçekten güzel olduğunu kabul eder. Masanın üzerindeki kitaplara bakarak bir iki şey karıştırır. Tam çıkacağı zaman masanın bir köşesinde bir kitap daha gözüne ilişir. Onu açar. İçinde bir iki şiir vardır. Şiirleri okur. Bir iki sayfa karıştırınca Sani'nin Hüsna ile gönderdiği fotoğrafını görür. Sani sanki ona gülümsemektedir. Beyninden vurulmuşa döner. Şaşırır. Ruhsar'ın son günlerdeki farklı davranışlarını ve Hüsna'nın hafta da iki üç kez dışarı çıkmasının sebebini anlar. Fotoğrafı yerine bırakıp hemen dışarı çıkar. Ne yapacağını şaşırır. Bir yandan kendi gelecekleri söz konusudur. Kendi mutluluğundan vazgeçse bile dayısı Vecihi Efendi'nin namusu söz konusudur (s.138). Vecihi Efendi'ye durumu anlatsa yuvası yıkılacak belki Vecihi Efendi buna dayanamayacak diye düşünür. Tek çıkış yolu Sani'nin kendisi olduğuna karar verir.

Sani'ye bir mektup yazar. Mektubun kendisinden olduğu anlaşılmasın diye zarfın üzerine dayısı Vecihi Efendi'nin ismini yazar. Sani'nin annesiyle gönderir.

Mektubunda, senelerden beri kaderinin Sani'ye namzed ile tatlı bir iltifat ile mes'ud olduğunu yazmakla başlar (s. 143). Gördüklerini anlatır. Sani'den dayısının iffetini ve kendilerinin geleceklerini düşünmesini ve buna göre hareket etmesini rica eder (s. 144).

Mektubu okuyan Sani, Perver'in her şeyi öğrendiğini düşünür. Ayrıca bu işin ne kadar tehlikeli olduğunu anlayarak aklı başına gelir.

Ruhsar ise iki haftadan beri Sani'nin fotoğraflarıyla avunmaktadır. Artık fotoğraf yeterli değildir. Daha önce Hüsna ile gönderdiği haberde gizli bir yerde görüşmek sözü almaya çalışır. Bu yerin tayini için Hüsna'yı gönderir. Hüsna, tekrar Sani'nin muayenehanesini gittiği zaman, bir gün önce Perver'den mektup alan Sani'yi asık bir

suratta bulur. Sani ona kızar. Herşeyi berbat ettiklerini herkese duyurduklarını söyleyerek kovar. Hüsna eve gelerek her şeyi Ruhsar'a anlatır. Ruhsar çılgına döner. Hıncını Hüsna'dan çıkarmak istercesine ona "Allah belanı versin kadın" şeklinde beddua eder (s. 161).

Bu işin bu şekilde sonuca varamayacağını anlayan Ruhsar, her şeyi göze alır. Hüsna'yı yanına alarak hastalık bahanesiyle bizzat kendisi Sani'nin muayenehanesine gider. Sani Ruhsar'ı karşısında görünce şaşırır. Ruhsar Sani'ye sitemlerle dil döker. Fakat Sani ona iltifat etmez. Kötü davranır. Ruhsar bu şekilde davranışlarıyla kendisini öldüreceğini Sani'ye söyler. Sani ise kendisinin Azrail olmadığı, insanların sıhhati için uğraştıklarını söyler (s. 170). Ruhsar Sani'yi elde etmek için epeyi bir zaman uğraşır. O halde gönlü yoksa niçin kendisine fotoğraf gönderdiğini Sani'ye sorar. Sani ise kendisinin de bir genç olduğunu bu kadar ısrarlar sonucu çaresiz kaldığını,"insan insana değil, pek çok kere şeytana bile uyar" diye cevap verir (s. 173).

Sani, Ruhsar'ı güya haksız çıkarmak için evde herkesin olayı öğrendiğini söyler. Ruhsar ise bunun altındaki sebebi anlamak için ısarlar eder. Sani bu ısrarlar sonucu saf bir şekilde Perver'in mektubunu çıkarıp okur. Ruhsar'ın yüzü renkten renge girer. Perver'e olan düşmanlığın bin kat daha artar. O arada hizmetli Sani'nin odasına girerek karşı binadaki hastanın fenalaştığını kendisini acilen istediklerini söyler. Bu Ruhsar'dan kurtulmak isteyen Sani için iyi bir fırsat olur. Mektubu çekmeceye bırakır. Odadan çıkar. Hizmetçisine ise beş dakika sonra bu hanımları odadan çıkarmasını tenbih eder. Sani çıktıktan sonra aşkına karşılık bulamayan Ruhsar çılgına dönmüş bir şekilde ne yapacağını düşünür. Hüsna çekmecenin kilitlenmediğini söyler. Hemen çekmeceyi karıştırıp Perver'in mektubunu bulurlar. Oradan hızlıca savuşurlar.

Ruhsar bu mektubu defalarca okur. Yerinde duramaz. O akşam Vecihi Efendi de evde değildir. Derdini unutmak için bir çare arar. Aklına işret edenler gelir. Hüsna'ya hemen bir konyak getirmesini söyler. Konyak iştikçe kendini unutmaya başlar. Bu arada mektubu okur. Perver'i düşünür. Perver ise hiçbir şeyden habersiz piyanonun başına geçerek hem çalıp hem söylemeye başlar. Yavaş yavaş sarhoş olan Ruhsar bu şarkıların sözlerini duydukça çıldırmaya başlar. Sanki Perver, Sani'ye hitaben bu aşk şarkılarını söylüyor kabul ederek yerinde durumaz. Biraz daha konyak içer. İyice sarhoş olur. Mektubu alarak Perver'in yanına gider. Kızarmış suratı ve gözleriyle dikilmiş saçlarıyla bir

zebani gibi Perver'in yanında dikilir. Perver onu görünce korkar. Ruhsar kime âşıksın kimin için helak olacaksın Sani Bey'e mi âşıksın diye şarkının sözlerini tekrarlar. Tartışırlar. Perver ise ona âşık olmasının gayet tabi olduğunu çünkü Sani'nin kendisinin nişanlısı olduğunu söyler. Ayrıca kaderin (s.210) kendisini onun muhabbeti ile mesud edeceğini de ekler. Perver'den bu sözleri duyan Ruhsar çıldırır. Cebinden mektubu çıkararak bu mutluğa ben engel olacağım diye bağırır. Perver o mektubun ne olduğunu sorunca kendi mektubu olduğunu ve bunu kullanarak her şeyi bozmakla tehdit eder. Perver Ruhsar'ın elindeki mektubun kendisinin Sani'ye gönderdiği mektup olduğunu anlayınca ah diyerek yatağın üstünü düşer bayılır.

Uyandığı zaman odada kimse yoktur. Artık her şeyin bittiğini anlar. Ruhsar'ın mektubu nasıl ele geçirdiğini bilmediği için Sani'nin Ruhsar'la işi iyice ilerletmiş olduğundan kendi mektubunu ona teslim ettiğini düşünür.

Bu mektubun öğrenilmesi olayından bir süre sonra Perver'in durumunda bir değişiklik olmaya başlar. Durgunlaşır. İştahı kesilip zayıflar. Bir süre sonra da yatağa düşer. Vecihi Efendi çok sevdiği yeğeninin bu şekilde yatağa düşmesine çok üzülür ve telaşlanır. En iyi doktorlar getirilir. Muayeneler sonucu teşhis konulur. Hastalığın adı veremdir. Hastalık iyice ilerlemiştir. Fakat Vecihi Efendi'ye bu söylenmez. Yine ilaçlar yazılır. Ruhsar Hüsna'yla doktorlardan Perver'in hastalığının ne olduğunu sordurur. Hastalığının verem olduğunu öğrenince adeta bayram eder. Bu arada boş durmaz. Elinde Perver'in Sani'ye gönderdiği mektupla, hasta olan Perver'in yanına giderek onu kahretmek için sözler söyler. Bazen Sani'nin dilinden kendisine yazılmış gibi aşk mektupları düzenleyerek yatakta ölümle pençeleşen Perver'e okur. Ruhsar'ın bu yaptıkları Perver'e büyük azap verir.

Aradan bir iki ay geçer. Perver'in durumu iyice kötüleşir. Vecihi Efendi son bir çare olarak bir kez de Sani'nin muayene etmesini ister. Perver kendi ölümüne sebep olan Sani'nin gelmesini istemez. Fakat dayısını kıramadığı için bunu kabul eder. Sani çağrılır. Sani de Perver'in hastalığının verem olduğunu anlar. Fakat o da bir nezledir diye geçiştirir.

Aradan bir iki gün geçer. Sani geçmiş olayları gözünün önünden geçirir. Perver'in davranışından onun her şeyi anladığını ve kendi ihtiyatsız davranışları yüzünden Perver'in üzülüp bu yüzden hastalandığını anlar. Bunun için Perver'e bir mektup yazar. Mektubunda, Ruhsar'ın her şeyi yanlış anlattığını meselenin bildiği gibi olmadığını yazar. Tedavi için

müsaade ederse, yanına geldiği zaman her şeyi tek tek doğru bir şekilde anlatacağını da ekler. Perver bu mektubu okuduktan sonra mektubu getiren kişiye cevabını iki gün sonra vereceğini söyleyerek vasıtayı gönderir. İki gün içinde mektubu zar zor yazıp Sani'nin annesiyle gönderir. Sani mektubu alıp okuduğu zaman zaten hayatından ümidini kestiği Perver'e büyük bir vicdan azabı duyar. Kendi hataları yüzünden verem ettiği âşıkını bari ahirete (s.247) o kötü zan ile göndermemek için, hemen ertesi sabah erkenden gidip Vecihi Efendi'ye her şeyi anlatmak ve bu sayede Perver'in gözünün önünde Ruhsar'dan intikam almak ister.

Sabah erkenden kalkıp Kuruçeşme'den iskeleye indiği zaman, ne yazık ki her şeyi gerçek haliyle anlatıp gönlünü almak istediği Perver'in cenazesinin bir kalabalık tarafından taşındığını görür. Cenaze gibi düşüp kalkan Vecihi Efendi'ye hemen orada yaklaşarak her şeyi anlatır. Cenazenin defin işleri tamamlanıp eve dönüldükten sonra yapılan ilk iş Ruhsar ile Hüsna'nın evden kovulması olur.

Romandaki Kişiler

Romandaki bütün şahıslar Müslüman'dırlar. Bunlar; Perver, Perver'in dayısı Vecihi Efendi, Perver'in nişanlısı Doktor Sani, Sani'nin annesi, Vecihi Efendi ile evlenen Ruhsar, hizmetçi Hüsna.

1.1.55. SEVDA-YI MASUMANE[79]

Mehmet Vecihi'nin bu kısa romanı, birbirini seven iki gencin birbirlerine yazdıkları mektuplardan oluşur. Romanı oluşturan bu iki kahramanın mektuplarında, kudret-i ilahi, merhamet-i ilahi, Cebrail, Azrail, ahiret, Levh-i Mahfuz gibi dini duygu ve inanç unsurlarına değinilmiştir.

Devai ismindeki genç, dayısının konağında cariye olan Cemile'yi birkaç yıldır sevmektedir. Bir yıldan beri de karşılıklı mektuplaşmaktadırlar. Cemile de Devai'yi sevmektedir. Son bir yıldır devam eden bu mektuplaşmalarında Devai, sevgisine karşılık bulmak ve Cemile ile evlenmek için devamlı olarak tekliflerde bulunur. Cemile ise bu

[79] Mehmet Vecihi, "*Sevda-yı Masumane*", Dersaadet, 1900, Tahir Bey Matbaası, 128 s.

tekliflere karşı çeşitli mazeretler ileri sürer. Devai'yi çok sevdiğini fakat bu mazeretlerden dolayı evlenmelerinin mümkün olmadığını yazar. Devai, mektuplarında yeri geldikçe Cebrail'den, Azrail'den, arştan, kudret-i ilahiden, ahiretten söz eder (s. 5, 7, 9, 25, 111).

Devai, mektuplarında ısrarlarını artırdıkça Cemile bu mektuplara verdiği cevaplarda kendisinin verem olduğunu; ayrıca Devai'nin zengin bir bey, kendisinin ise bir cariye olduğunu ifade eder. Bundan dolayı Devai'ye layık olmadığını ileri sürerek bu teklifleri geri çevirir. Cemile, bu mektuplarında yeri geldikçe, merhamet-i ilahiden, Levh-i Mahfuz'dan, Cenab-ı Hak'tan söz eder (s.14,36, 91).

Devai'nin sabrı yavaş yavaş tükenir. Mektuplarında Cemile'ye sert bir dil kullanmaya başlar. Bu sert dili hakaretlere varır. Cemile de ona karşı sert bir dil kullanır. Devai, Cemile'ye yazdığı son mektupta ağır hakaretler eder. Çünkü Devai konağın bahçesindeki fıstık ağacının altında Cemile'yi bir erkekle görür. Devai'nin ayak seslerini duyan Cemile ve yanındaki erkek hemen savuşurlar. Devai bu erkeğin kim olduğunu tanıyamaz. Bu gördüklerini mektubunda yazarak, şimdiye kadar kendisiyle evlenmemesinin sebebinin bu erkek olduğunu Cemile'ye yazar. Bunu yanına bırakmayacağını, onu öldüreceğini söyler. Bu erkeğin kim olduğunu muhakkak söylemesini, eğer söylemezse Cemile'yi öldürmekle tehdit eder. Cemile, eski mektuplarında yazdığı gibi bu son mektubunda da bunun bir sır olduğunu, eğer bu sırrı açıklarsa kendisinin son derece üzüleceğini Devai'ye ihtar eder. Devai, mektubunda bu sırrı açıklamasını ısrar edince, Cemile artık kendisinden günah gittiğini bu sırrı açıklayacağını söyler.

Devai'nin akşam bahçede Cemile'nin yanında gördüğü erkeğin Cemile'ye gönderdiği mektupları Cemile, Devai'ye gönderir. Bu mektuplar konağın sahibi ve Devai'nin dayısı Mahir'e aitdir. Mahir de Cemile'yi sevmekte ve ona aşk mektupları göndermektedir. Mahir, mektuplarında Cemile'nin kendisine yüz vermemesinin sebebinin Devai olduğunu yazmaktadır. Eğer kendisinin teklifini kabul ederse Devai'nin vücudunu ortadan kaldıracağını yazar. Devai, dayısının mektuplarını okuyunca, Cemile'nin masum olduğunu anlar. Mektubunda kendisini iffetsizlikle suçladığı için Cemile'den özür diler. Dayısının malının yarısının kendi malı olduğunu ve bu malları üzerine alarak rahatça yaşayabileceklerini Cemile'ye yazar. Ayrıca yarın dayısı ile bu işi halledeceğini ve kendisinden haber beklemesini de ister.

Devai annesinden dolayı kendisine miras kalan hissesini dayısından kanun yoluyla aldıktan sonra Cemile'yi kendine nikâhlar. Cemile'yi de yanına alarak vapur'la İstanbul'dan ayrılır.

Romandaki Kişiler

Romandaki kişilerin hepsi Müslüman'dır. Bunlar: Devai, Cemile, Devai'nin dayısı Mahir.

1.1.56. HARABE[80]

Mehmet Vecihi'nin bu romanında kahramanların dini duygu ve inançlarınaçok az yer verilmiştir. Kahramanların ağzından sadece iki yerde Allah inancından, bir yerde kaderden, bir yerde de günahtan söz edilmiştir. Yazarın ağzından da namaz, günah ve ahiretten söz edilmiştir.

Mesut öksüz bir çocuktur. Sokaklarda hırsızlık yapmaktadır. Necati Bey onu köşküne alır. Necati Bey'in Mesut'la aynı yaşlarda olan Nadire isminde bir kızı vardır. Bundan başka köşkte bu çocuklardan bir iki yaş küçük Dilaşup isminde bir kız çocuğu daha vardır. Dilaşup da anne ve babasını kaybettikten sonra Necati Bey onu köşküne almış kızıyla birlikte büyütmeye başlamıştır. Necati Bey, kardeşinin ölümünden sonra kardeşinin oğlu Hüsnü'yü de köşküne getirerek onun bakımını da üstlenir. Hüsnü; Nadire, Mesut ve Dilaşup'tan üç dört yaş daha büyüktür. Böylece bu dört çocuk köşkte birlikte yaşamaya başlarlar. Birlikte ders okurlar. Birlikte oynarlar.

Aradan birkaç yıl geçer. Yıllar geçtikçe bu çocuklardan her biri ahlakını ele vermeye başlar. Hüsnü çok ahlaklı, vicdanlı ve zeki bir çocuktur. Derslerinde birincidir. Mesut ise her zaman başkasının kötülüğünü isteyen, kötü niyetli ve tembel bir çocuktur. Hüsnü'nün Necati Bey'in yeğeni olması, bu sebeple Necati Bey'in malının varisi olması, ayrıca derslerindeki başarısından dolayı Mesut, Hüsnü'yü çok kıskanır. Hüsnü'yü Nadire'nin gözünden de düşürmek için onun hakkında yalan ve iftiralar atarak Hüsnü'yü

[80] Mehmet Vecihi, "*Harabe*", İstanbul, 1901, Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 150 s.

kötüler. Nadire zamanla Mesut'un Hüsnü hakkındaki bu iftiralarına ve kötülemelerine inanarak Hüsnü'den nefret etmeye başlar. Hüsnü ise ona her zaman iyi niyet besler.

Necati Bey ise zamanla Mesut'un ne kötü bir karakterde olduğunu anlar. Kızı Nadire'nin ahlakının da zaman içinde Mesut'un ahlakına benzediğini görür. Hüsnü'nün ise ne kadar değerli bir ahlak ve karakterde olduğunu kendisinden kesinlikle kötü ve yanlış bir davranış olmayacağını bilir. Bu yüzden Hüsnü'yü çok sever ve ona çok değer verir.

Bu sevgisinden dolayı Nadire'yi Hüsnü'ye verip onu kendisine damat yapmak hevesine düşer. Hüsnü'ye bunu sözlerinin arasında ima eder. Hüsnü anlamamazlıktan gelir. Çünkü Hüsnü Nadire'nin kötü bir ahlakta olduğunu bilmektedir. Bu yüzden onunla değil evlenmek, bir saat bile birlikte olmaktan kaçınmaktadır. Necati Bey, bu imalardan bir şey çıkmayacağını anlayınca Hüsnü'ye kalfayla haber göndererek bizzat teklif eder. Hüsnü ise kendisini büyütüp besleyen her türlü nimete kavuşturan amcasının yaptığı bu teklifi reddetmenin amcasına karşı büyük bir saygısızlık olacağını düşündüğü için kızın görüşünün sorulmasını ister.

Hüsnü, Nadire'nin Mesut'un aklıyla oturup kalktığını bildiği için onun bu teklifi reddedeceğinden emindir. Nadire'ye, Hüsnü ile evliliği hususunda fikri sorulur. Nadire bunu kesillikle reddeder. Hüsnü buna çok sevinir. Fakat Necati Bey, Hüsnü gibi bir genci kendine damat edemediği için üzülür. Hüsnü, Nadire'nin Mesut'a verilmesi için ön ayak olur. Amcasına Nadire'yi ancak Mesut'un mutlu edeceğini anlatan bir mektup yazar. Aynı şekilde Mesut'a da Nadire'yi teklif eder. Mesut, Necati Bey'in kızını kendisine vereceğini asla beklemediğinden bu teklifin altında Hüsnü'nün bir hilesi olduğunu zanneder. İnanamaz. Necati Bey, Hüsnü'nün mektubu üzerine Nadire'yi Mesut'a verir. Mesut ve Nadire'nin kalpleri Hüsnü'ye karşı kinle dolu olduğu için Hüsnü'nün bu temiz niyetle yaptığı iyiliği başka şeylere yorarak ona büsbütün kinlenirler.

Düğünleri olur. Düğün olduğu gün Dilaşup üzüntüsünden bayılır. Kimse Dilaşup'un bu sevinçli günde neden böyle üzgün olduğunu ve bayıldığını anlamaz. Fakat Dilaşup'un derdi büyüktür. Çünkü Mesut, Nadire'yi hiçbir zaman kendisi için düşünemediğinden Dilaşup'u bir iki yıldan beri ayartıp, ona tatlı sözler söyleyerek kandırır. Sonunda Nadire ile düğününden bir ay kadar önce Dilaşup'un namusunu iğfal eder.

Düğünden sonra birkaç ay geçer. Nadire'nin hamileliği belli olur. Bu arada Hüsnü, Dilaşup'un güzelliğini ve öksüzlüğünü düşünerek onu kendisine ister. Bu teklif kalfa tarafından Dilaşup'a yapıldığı zaman Dilaşup ne yapacağını şaşırır. Bir yanda kendi kirletilmiş iffeti ve bir yanda da Hüsnü gibi temiz bir genç. Vicdanı perişan olur. Bu arada Mesut tarafından olan kendi hamileliğini de fark etmeye başlar. Gizlice köşkü terk eder. Fakir bir ana ile kızın yanına sığınır.

Dilaşup'u günlerce ararlar. Fakat bir haber çıkmaz. Birkaç ay sonra o kulübede doğurur. Bu ana ile kız, Dilaşup'a son derece kötü davranırlar. Onu dışarı atmak isterler. Yalvarır. Nihayet Hüsnü'ye durumu bildirmelerini söyler. Bu kadın Hüsnü'yü bulup Dilaşup'un başına gelenleri anlatır. Hüsnü çok üzülür. Mesut'a bir mektup yazarak Dilaşup'la aralarında geçen her şeyi anlatır. Bundan haberi olduğunu söyler. Ayrıca bir çocuklarının olduğunu da söyler. Mesut çok fitne ve ahlaksız biri olduğu için bundan utanacağına bir plan hazırlar. Hüsnü'nün ahlakını bildiği için bunu kimseye duyurmayacağından emindir. Nadire'nin yanına gelir. Hüsnü'nün bir mektup yazdığını ve Dilaşup'la böyle bir çirkin fiil işleyip kendi üzerine attığını anlatarak serzenişte bulunur. Nadire, Hüsnü'nün yanına giderek olayı anlamak ister. Hüsnüyle tartışır. Hüsnü Allah'ın her şeyi bildiğini söyler (s.58).

Hüsnü, Nadire ve Mesut'un yuvasının dağılmaması için Dilaşup'un doğurduğu çocuğun babasının kendisi olduğunu söyleyerek kendine iftira eder. Hüsnü'den bunu duyan Nadire, soluğu babasının yanında alır. Hüsnü'nün yaptıklarını anlatır. Necati Bey Nadire'ye inanmaz. Fakat bu işi halledeceğini söyler.

Necati Bey, yeğeni Hüsnü'ye bir mektup yazarak bu işin aslını sorar. Hüsnü verdiği cevapta bunu kabul etmekle birlikte bazı sırları saklamağa niyet ettiğini fakat kaderin (s. 65, 66) müsaade etmemesi yüzünden bazı şeylerin açığa çıktığını yazar. Satır aralarında da bu işi kendisinin yapmadığını ima eder. Necati Bey zekâsıyla bunu anlar. İş bu şekilde kapanır. Nadire bu haberi köşkte ağzına sakız yapar. Her yerde Dilaşup'u kötüler. Bir iki ay sonra bir konu hakkında Hüsnü ile kavga ederken yine Dilaşup'u kötüler. Hüsnü tembih vermesi için Nadire'yi Necati Bey'e şikâyet eder. Necati Bey, o an içinde bulunduğu durumdan dolayı Hüsnü'ye biraz sert cevap verir. Bunun üzerine Hüsnü o akşam evi terk eder bir daha köşke dönmez.

Hüsnü köşkten ayrıldığı zaman yirmi yirmibir yaşlarındadır. Dilaşup'a bakan kadına para yardımı yaparak Dilaşup'u dışarı atmamalarını sağlamaya çalışır. Çok zor yıllar geçirir. Memur olur. Maaşı yetersiz olduğu için kira parasını dahi ödeyemez. Fakat çalışkanlığı ve memurluktaki başarısından dolayı maaşı artar. Bir zaman sonra kirada oturduğu daireyi satın alır. Durumu iyice düzelir.

Dilaşup, kaldığı evin alt katında izbe bir yerde çocuğu Peyman ile birlikte bir iki sene perişan bir hayat geçirdikten sonra hastalanır. Bu hastalığı birkaç ay çektikten sonra ölür. Birkaç kişi öğle namazından evvel cenazesini götürüp gömerler (s. 84). Dünyaya sevinçle gelen Dilaşup öksüz ve garip bir şekilde ahirete gider (s. 84). Dilaşup'un kızı Peyman'a, yanında kaldığı bu kadın, Hüsnü'nün gönderdiği yardımlarla birkaç yıl bakar. Hüsnü birkaç yıl içinde durumunu düzelttikten sonra bir mektup yazarak Peyman'ı İstanbul'da verdiği adrese göndermelerini yazar. Bu kadın, Hüsnü'yü Peyman'a dayısı diye tanıtmıştır. Peyman dokuz on yaşlarında o güne kadar hiç görmediği ve dayısı bildiği Hüsnü'nün evine gelir. Hüsnü onu okula verir. Bir cariye tutar. Bakımını üstlenir. Okula gidemediği zamanlarda kendisi Peyman'a ders verir. Peyman on yedi yaşlarına gelir.

Hüsnü, Necati Bey'in köşkünden ayrıldıktan üç yıl sonra amcası Necati Bey ölür. Bütün servet kendisine kalan Mesut, kötü ahlakının gereği olarak bütün serveti harcamaya başlar. Köşkün selamlığı bir işret yerine döner. Her gece saz takımı kurulur. Para israfı had safhaya çıkar. Nadire Mesut'la baş edemez. Vuslat isminde bir aşufteye tutulan Mesut perişan olur. Selamlık bu kadının evi gibi olur. Nadire, Vuslat'ı evden kovmaya çalışır, fakat başaramaz. Bütün bunlara dayanamayan Nadire, Mesut ve Hüsnü'nün ahlaklarının ne kadar farklı olduğunu işte o zaman anlar. Yaptıklarının cezasını çekmeye başlar. Üzüntüsünden hastalanır. Sekiz ay hasta yatar. Hasta yattığı müddetçe Mesut'tan hep hakaret görür. Bunlara dayanamaz. Verem hastalığı iyice ilerler ve ölür.

Nadire öldükten sonra Mesut Vuslat ile nikâhlanır (s.90). Birkaç ay sonra Vuslat alışkın olduğu mesleğini tekrar icra etmeye başlar. Mesut bunları duyar fakat inanmaz. Bir gün Vuslat'ın yaptığı ihaneti kendi gözleriyle görür. Onu öldürür. Hapse düşer.

Peyman bir gün Hüsnü'nün yazıhanesinde bir mektup görür. Mektup Hüsnü'nün hapis cezasını çekmekte olan Mesut'a yazdığı bir mektuptur. Bundan bir şey anlayamaz. Mektupta cezasını çektikten sonra onu yanına alacağını yazmaktadır. Gerçekten Mesut hapisten çıktıktan sonra kendi köşküne gider. Fakat köşkü adeta bir harabeye dönmüştür.

Perişan ve beş parasızdır. Bütün serveti gitmiştir. Hüsnü onu kendi evine alır. Harçlığını verir. Mesut, Hüsnü'nün evinde yaşamaya başlar. Hüsnü, Peyman'ı Razı isminde akıllı ve terbiyeli bir gençle evlendirir. Razı da bir kalemde memurdur.

Aradan yirmi yıl geçer. Hüsnü'nün sakalları beyazlar. Peyman ve Razı kemal yaşlarına ererler. Çocukları Cemil ve Fazıla on yedi on sekiz yaşlarına girer.Bir kış günü Hüsnü dışarıda iken konağın kapısından bir cenaze çıkarılır. Bu Mesut'un cenazesidir. Hüsnü defin işlerine yetişir. Mevtayı defnedip döndükten sonra, ölüm anında yanında olanlara Mesut'un ölürken bir vasiyet edip etmediğini sorar. Onlar da kendisinin geçmişte Hüsnü'ye yaptığı kötülüklerin hiçbir zaman unutulamayacağını; fakat onun buna karşılık bu yirmi sene zarfında hep iyilikte bulunduğunu söylediğini aktarırlar. Bunları duyan Hüsnü gözlerinden yaş akıtarak "Allah rahmet etsin" der.

Romandaki Kişiler

Romandaki bütün şahıslar Müslüman'dırlar. Bunlar: Necati Bey, kızı Nadire, Necati Bey'in kardeşinin oğlu Hüsnü, Necati Bey'in köşke öksüz olarak aldığı Dilaşup ve Mesut, Dilaşup'un Mesut'tan olan kızı Peyman, Peyman'ın kocası Razı, Mesut'unNadire'den sonra evlendiği Vuslat, Dilaşup'un evlerine sığındığı ihtiyar kadın ve kızı.

1.1.57. FERYAD[81]

Roman, Nevzat ismindeki genç kızın çocukluk hatıralarını ve bu hatıraların güzelliklerini anlatmasıyla başlar. Nevzat, hatıralarında anne ve babasını, dadısını anlatır. Çocukluğunun çok güzel geçtiğinden söz eder.Çocukluğunda herşeyden zevk aldığını ve çok mutlu olduğunu dile getirir. Yedi yaşlarında annesini kaybettikten sonra mezar kavramının kendisini çok düşündürdüğünü ifade eder.Annesinin ölümünden sonra babasının işrete düşkünlüğü yüzünden servetin yavaş yavaş erimekte olduğunu gördüğünü ve bundan korktuğunu söyler.

[81] Mehmet Vecihi, "*Feryad*", İstanbul, 1899, İkdam Matbaası, 135 s.

On yedi yaşında iken yalıya bir sandal yanaşır. Sandaldan Bihruz Bey isminde bir genç iner. Nevzat'ın babasını alıp gider. Babası akşam döndüğü zaman, babasının dostu Haki Efendi'nin öldüğü anlaşılır. Bihruz, Haki Efendi'nin oğludur. Babasının ölümünden sonra Nevzat'ın yalısına gidip gelmeye başlar. Birbirlerini görürler. Bihruz, Nevzat'ı babasından ister. Nevzat da bu evliliği ister. Birbirlerine nikâhlanırlar. Nikâhtan evliliğe kadar geçen zaman Nevzat için en mutlu en güzel günlerdir. Evlenirler. Evlilikten sonraki bir yılları çok mutlu geçer. Bihruz, bir yıl sonra yavaş yavaş değişmeye başlar. Artık Nevzat'la olmaktan zevk almaz. Nevzat'ın babası ölür. Bihruz sanki bunu bekliyormuşçasına işi azıtır. Geceleri eve gelmemeye başlar. Eve genç hizmetçiler alır. Onlarla aşk ilişkisi yaşar. Nevzat bu hale bir yıl sabreder. Bihruz, bu kez haftalarca yalıya gelmez olur. Nevzat, dadısıyla Bihruz'u takip ettirir. Bu takip sonunda Bihruz'un Haver isminde bir kadına tutulduğunu ve onu görmek için onun apartmanına yakın oda tuttuğunu öğrenir. Bütün bunlar Nevzat'a büyük acı ve ızdırap verir. Bu çektiği acıların hangi günahının cezası olduğunu kendi kendine sorar (s. 20).

Nevzat, dadısıyla birlikte gidip gizlice Haver'i görür. Onun güzel olduğunu kabul eder. Bu altıncı rakibine karşı şiddetli bir kıskançlık hisseder.Bu acılara tahammül edemeyince, kocası Bihruz'a bir mektup yazıp gönderir. Mektubunda her şeyi bildiğini anlatır. Bu yanlışlıktan vazgeçmesi için ona yalvarır. Her akşam bir verem şehidini (s. 26) gelin odasında bırakıp orayı kendine mezar yaptığını anlatır. Bu mektubu alan Bihruz yalıya gelerek Nevzat'a kızar. Bundan sonraki günler hep tartışma ve gözyaşı içinde geçer.

Nevzat, Bihruz'u Haver'den vazgeçirmek için ağlar ve yalvarır. En sonunda yine bir akşam bu konu tartışılırken Bihruz, Haver'den vazgeçeceğini, fakat bir şartının olduğunu söyler. Nevzat bu şartın ne olduğunu sorar. Bihruz bu şartın Nevzat'ın üzerindeki yalının kendi üzerine devredilmesi olduğunu söyler. Nevzat düşünür. Bunu kabul eder. Fakat yaşlı ve tecrübeli dadı buna şiddetle karşı çıkar. Sonunda yalıyı Bihruz'un üzerine geçirir. Bundan sonra üç ay boyunca Bihruz, eski Bihruz olur. Nevzat'ı sevmeye her akşam zamanında yalıya gelmeye başlar. Onun bu haline dadı da Nevzat da şaşırır ve sevinir. O eski mutlu günlerine dönerler.

Bir akşam vakti Bihruz telaş içinde eve döner. İkisi pencerenin önüne oturdukları zaman ezan-ı Muhammedi okunmaktadır (s. 45).Nevzat, Bihruz'a neden böyle telaşlı olduğunu sorar. Biraz sonra Bihruz bir derdinin olduğunu söyler. Nevzat'ın sorması

üzerine anlatır. Üç ay önce Haver'le evlenmeyi kararlaştırdığını, fakat kendisinin uyandırmasıyla ondan vazgeçtiğini söyler. Fakat Haver'in kendisini bırakmak istemediğini her gün kendisini rahatsız ettiğini dile getirir. Bu yüzden Nevzat'tan bir isteğinin olduğunu söyler. Sabah Haver'in olduğu evin yakınındaki bir kulübeye gitmesini ve orada bir ihtiyar kadın göreceğini söyler. O kadın vasıtasıyla Haver'i çağırtıp kocasını bırakması için onu tehdit etmesini söyler. Nevzat bunu kabul eder. Sabah dadıyla birlikte evden çıkarlar. Bihruz'un dediği gibi kadın bunları karşılar. Bunları oturtur. Güya Haver'i çağırmak için evden çıkar. Nevzat ve dadısı bir süre beklerler. Kimse gelmez. Biraz sonra dışarıda bir gürültü olur. Avlunun içinde bir genç ve polisler görülür. Polisler, içeri girip Nevzat ve dadıya hakaret ederler. Sonra polis karakoluna götürürler. Nevzat orada bu işin ne olduğunu anlamaya başlar. Polisler bu gençle onları birlikte yakaladıkları için onları tuttuklarını söylerler.

Üç gün polis karakolunda kalırlar. Nevzat ve dadının gözyaşlarına dayanamayan polisler bunları bırakır. Nevzat ve dadısı soluğu yalıda alırlar. Yalının kapısını çalarlar. Fakat kapı açılmadığı gibi içeride ses seda yoktur. Defalarca kapıyı çalarlar. Yalıdan hiçbir cevap gelmez. Komşu yalının kapısını çalarlar. Kapıyı açan bahçıvan Nevzat'ı tanıdığı ve daha önceleri hürmet ettiği halde onu asık bir suratla karşılar. Yalıda kimsenin olmadığını söyler. Nevzat içeri girmeye ısrar edince bahçıvan bunları kovar. Bu kez diğer komşu yalıların kapısını çalarlar. Onlar da aynı muameleyi gösterir. O zaman düştükleri tuzağın haberinin kendilerinden önce buralara geldiğini anlarlar. Çaresiz dönerler. Kayığa binerler. Dadının Beylerbeyi'nde tanıdığı bir kadın vardır. Gece geç saatte onun kapısını çalarlar. Bu kadın da bunların başına geleni duymuştur. Fakat yine merhamet eder içeri alır.

Nevzat ve dadısı burada birkaç gün kalırlar. Nevzat bütün bu olanların ne demek olduğunu anlamaya çalışır. Hâlâ Bihruz'un bunlardan haberinin olduğunu bilmemektedir. Bihruz'a bir mektup yazar. Dadıyla gönderir. Fakat Bihruz dadıyla görüşmez. İki küçük kâğıt yazar. Birinde Nevzat'ın namussuz olduğunu yazar. Diğer kâğıt ise onu üç talakta boşadığı kâğıttır (s.96). Nevzat talaknameyi okuyunca bayılır. Bir iki gün sonra işin aslını öğrenmesi için dadıyı evinde basıldıkları ihtiyar kadına gönderir. Dadı bütün ısrarlarına rağmen kadından bir şey öğrenemez. Çaresiz kaldıkları eve dönerken vapurda kendilerini o eve getiren uşak Ahmet'le karşılaşır. Ahmet'e o gün neden kendilerini bırakıp kaçtığını ve bu olayın neden olduğunu sorar. Ahmet de Bihruz'a kızgın olduğu için her şeyi anlatır.

Bu tuzağı Bihruz kendisi tertip etmiştir. Haver ile bir plan yaparlar. Nevzat'tan yalıyı aldıktan sonra onu hemen evden kovmak veya boşamak ayıp olacağı için ona bir iftira atarak boşamayı daha uygun görür. O akşam Nevzat'a güya kendisini Haver'den kurtarması için o kadının evine gitmesini söyler. Uşak Ahmet'e de bir gürültü olduğu zaman hemen oradan sıvışmasını tembih eder. O saatte kendisi de zabıtaya haber verir. O genci de Haver ayarlayıp o dakikada oraya gönderir. Ahmet gürültüyü duyup oradan sıvıştıktan sonra yalıya gelir. Olanları Bihruz'a anlatır. Bihruz sanki bir şeyden haberi yokmuş gibi Ahmet'i azarlayarak yalıdan kovar.

Dadı bunları Ahmet'ten öğrendikten sonra gelip Nevzat'a anlatır. Nevzat bu duydukları karşısında çılgına döner. Bihruz'un şeytanları hayrette bırakacak bu planı karşısında ne diyeceğini bilemez (s. 100). Nevzat bundan sonra namusunu temizlemenin peşine düşer. Bunun için ne yapacağını düşünür. Sonunda Bihruz'a bir mektup yazmaya karar verir. Yazdığı mektupta Bihruz'la karşılaştığı ilk günden o güne kadar her şeyden söz eder. Kendisinin iki şeyden korktuğunu bunlardan birinin vicdan diğerinin ise Cenab'ı Hak olduğunu dile getirir (s. 105). Bihruz'un esfel-i safiline layık bir İblis olduğunu söyler (s. 112).

Kaldıkları evden ayrılırlar. Nevzat Haver'le görüşmek için geldiği zaman parmağında iki altın yüzük vardır. Bunları satarak çok kuytu bir mahallede karanlık bir kulübe kiralarlar. Orada kalmaya başlarlar. Fakat bunların üzerlerindeki bu haksız kötü ün o mahalleye de gelince gece camları taşlanır. Rahatsız edilirler. Sonunda mahalleli bunları kovar. Bu şekilde üç mahalle değiştirirler. En sonunda uzak bir mahallede bir kulübe bulurlar. Nevzat buraya hasta halde geldiği için kimse bunlara ilişmez. Bu evde üç ay kadar sefil ve perişan bir şekilde yaşarlar. İkisi de bakımsızlık ve hastalıktan bir iskelete döner. Sonunda Nevzat bu sefalete dayanamaz. Bir nisan günü vefat eder. Onun ardından dadıda üç ay sonra ölür.

Bihruz, Haver'le evlendiğinin ilk ayından sonra Haver yalıya yabancı erkekleri getirmeye başlar. Bir süre Bihruz'un bundan haberi olmaz. Sonunda Haver'i erkeklerle yakalar. Onu boşar. Bir süre sonra sefil ve perişan bir halde gureba hastahenesinde ölür. Haver de aynı akibete uğrar.

Romandaki Kişiler

Romandaki kişilerin hepsi Müslüman'dır. Bunlar, Nevzat Hanım, babası, Nevzat'ın dadısı, Bihruz, Bihruz'un âşık olup evlendiği Haver, Uşak Ahmet, ihtiyar kadın.

1.1.58. HAYAL İÇİNDE[82]

Hüseyin Cahid Yalçın'ın bu uzun romanında kahramanların dini duygu ve inançlarından hiç söz edilmemiştir. Romanın çoğunu Nezih'in hayalleri doldurur.

Nezih, lisede okuyan toy bir gençtir. Duygusal ve hayalcidir. Okul arkadaşları Ziya ve Şükrü ile bir akşam Tepebaşındaki bahçeye gelirler. Buradaki kalabalık Nezih ve Ziya'nın çok hoşuna gider. Masalarına yakın bir yerde üç kız kardeş oturmaktadır. Bu kızlar her akşam gelip aynı masaya otururlar. Kimse bunların yerine oturmaz. Bu kızlar çok şen ve şakraktırlar. Kızların bu hali Nezih'in hoşuna gider. Bunu okuldaki arkadaşlarına anlatır. Tepebebaşındaki bahçe meselesi okuldaki arkadaşlar arasında mizah konusu olur. İmtihanlar biter herkes köyüne, memleketine döner. Bu Tebebaşı meselesi de böylece unutulur. Fakat unutmayan bir kişi vardır. O da Nezihdir.

Nezih, Tebebaşı'ndaki bahçenin devamlısı olur. Bu kızları görmeden duramaz. Bu kızlardan en küçüğü olan İzmaro'ya ilgi duyar. Arkadaşı Ziya ile birlikte epeyi bir zaman bahçede kızlara bakıp onlarla vakit geçirmeye çalışırlar. Ziya, adadaki abisinin yanına gider. Kızlar da artık bahçeye gelmemeye başlar. Nezih bir iki akşam bahçede kızların gelmesini bekler. Kızlar gelmeyince canı sıkılır. Yalnızlık hisseder. Arkadaşı Mahmut'tan bu kızların nereye gittiğini sorar. Mahmut, kızların Ziya'nın gittiği adaya gittiklerini söyler. Bir yolunu bulup Ziya'nın gittiği adaya gider. Kızlara orada rastlar. Ziya ile birlikte adada birkaç gün güzel vakit geçirirler.

Nezih ve Ziya vapuru kaçırınca İstanbul'dan adaya gelmek için bir sandal kiralarlar. Sandalcıdan bu Diyapololu kızların kim olduğunu sorarlar. Sandalcı bunların babalarının fakir olduğunu, fakat amcalarının zengin olduğunu söyler. Kızlara bu amcaları bakmaktadır. O zaman Nezih, bu kızların neden her zaman aynı gömlek ve şapkayla geldiklerini anlar.

[82] Hüseyin Cahit Yalçın, "*Hayal İçinde*", İstanbul, 1901, Âlem Matbaası, 256 s.

Nezih, adada kızların peşinden ayrılmaz. Fakat kızlar ona hiç ehemmiyet vermezler. Nezih'in konuşmalarını alaya alırlar. Fakat zengin gençler gördükleri zaman onlara iltifat edip onlarla gülüp konuşurlar. Bu durum Nezih'in çok zoruna gider. Nezih bu kızlardan küçüğü olan İzmaro'ya âşık olduğunu anlar.

İzmaro hakkında hayaller kurar. Kurduğu bu hayallerden zevk alır. Başta İzmaro olmak üzere bu kızlar Nezih'e hiç yüz vermezler. Fakat Nezih, arkadaşlarından duyduklarına göre bu kızlar başka bahçelerde ve benzer yerlerde önlerine gelen gençlerle konuşuyorlar. Onlarla şakalaşıyorlar. Bu Nezih'in kıskançlığına sebep olur. Duyduğu bu kıskançlıktan dolayı Nezih'in kalbi ıstırapla dolar.

Nezih, İzmaroya olan aşkını dile getirmek için bir mektup yazar. Günlerce bu mektubu nasıl vereceğini düşünür, Bu hususta Hayaller kurar. Mektubu vermek için uğraşır. Bir türlü veremez.

Tebebaşı bahçesinde saatlerce İzmaro'nun oturduğu masaya bakarak onun bir bakışına nail olmayı bekler. Gece geç vakit eve dönme vakti gelir. Bahçeden çıkarken belki İzmaro kendisinin ayrılmasından dolayı arkasından bakıyor diye dönüp İzmaro'ya bakar. Fakat İzmaro bırak bakmayı Nezih'in bahçeden ayrılmasından haberi bile yoktur. O kendi alayında sohbetindedir. Bu durum Nezih'e son derece dokunur. Bu işin sonunun ne olacağını düşünmeye başlar. Bu kızların sevgiye karşılık verecek kızlar olmadığını ancak basit şeylere gülüp alay etmekle günlerini geçiren basit kızlardan olduklarını anlamaya başlar.

Bu düşünceleri kafasından geçiren Nezih kızlardan vazgeçer. Bir ay kadar onları düşünmez. Kendini piriç oyununa verir. Kızları düşünmekten, onların peşinde dolaşmaktan bu kadar rahat kurtulduğuna sevinir. Fakat bir gün tünelde arkadaşı Mahmut'a rastlayınca bu kararı alt üst olur. Mahmut, kızların yine Tepebaşı bahçesinde olduklarını ve bu kez farklı olduklarını söyler. Nezih'in kalbinde tekrar yeni emeller uyanır. Kalbinin derinliklerinden İzmaro'yu unutmadığını hisseder. Arkadaşları Ziya ve Şükrü ile tekrar oraya gider. Uzun zamandan beri bahçeye gelmediği için bahçedeki her şey ona yeni görünür. Burada bulunmaktan zevk alır. Bir süre geçince hiçbir şeyin değişmediğini kızların yine aynı kızlar olduğunu görür.

Nezih, arkadaşı Ziya'nın kızların evleneceklerini söylemesi üzerine İzmaro ile evlenme hayalleri kurar. Bu hayalleri epeyi bir zaman devam eder. Hayallerinde İzmaro'yu istemek için babasını götürür. Kendisi İzmaro'nun ailesine takdim edilir.

Nezih bir gün Tepebaşı bahçesinde bir masada arkadaşı Sait ile oturmaktadır. Bahçeye gelen insanların ne için geldiklerini düşünmektedir. Bu insanların kimisinin birkaç güzel kadın görmek, kimisinin birkaç kadeh bira içmek, kimisinin burada gezdiğini gidip başka yerde hikâye etmek, kimisinin de giydikleri tuvaletlerini göstermek için geldiklerini düşünür.

Nezih, bu düşünceler içinde iken bu üç kız bahçeye gelir. Oturacak masa bulamazlar. Nezih ve Sait bunlara güler. Kızlar yer bulamamanın mahcubiyetinden kurtulmak için birer sandalye alarak Nezih'in masasına gelirler. Karşılarına otururlar. Karşılıklı gülüşmeler olur. Kızlar, Almanca konuşmaya başlarlar. Nezih de arkadaşı Sait'e bunlara karşı kendilerinin de Türkçe konuşmalarını ister. Sait ve Nezih, Türkçe olarak bu kızların yüzleri, kaşları hakkında hoş olmayan şeyler konuşurlar. Kızlar bu konuşulanları anlarlar. Büyük kız bir aralık dolaşmak için kalkıp gider. Sandalyesini başkaları götürür. Nezih de biraz sonra dolaşmak için kalkar. Büyük kız döndüğünde kendi sandalyesini başkası götürdüğü için Nezih'in sandalyesine oturmak zorunda kalır. Bunu uzaktan gören Nezih bir olay çıkartmak için gelir. Arkadaşı Sait'e sandalyesine neden sahip olmağını sorar. Biraz kızar. Kızlar gülerler. Sait de sandalyesine bu kızın oturduğunu artık ikisinin beraber bir sandalyeye oturmalarının hoş olacağını söyler. Bu espiriye kızlar daha fazla gülerler.

Nezih bundan sonra bahçeden ayrılır. Eve doğru giderken geçmiş günlerini hatırlar. Tepebaşı mahallesinde bu kızlara rastladığı günden beri hayatının nasıl değiştiğini bir hiç uğruna bu yokuşu nasıl çıktığını, nasıl yorgunluklara katlandığını ve adada o tozlu ve güneşli yollarda kızları görebilmek için ne zahmetlere katlandığını hatırlar. Kendi kendine kızar ve pişman olur.

Karanlık sokaklarda geçmişi ve geleceği düşünür. Mazisine tahassür eder. İstikbaline âdem-i itimad duyar. Geçmişteki hallerini beğenmez. Gelecekteki yapacaklarına da güvenmez. Köprünün üstünde biraz durup dinlenir. Bu hayal ve düşünceler içine gömülerek İstanbul'un uykuya dalmış sakin halini seyreder. Ayaklarının altındaki yeşil,

karanlık, korkunç dalgaların hal edilmeyen bir mananın alay edici temessülleri gibi, birer hat çizerek uzaklara doğru koştuklarını düşünür.

Romandaki Kişiler

Müslüman Olanlar: Nezih, arkadaşları Ziya, Şükrü, Vedat, Behçet, Mahmut, Sait ve Nezih'in dayısı.

Hıristiyan Olanlar: Rum kız kardeşler İzmaro, Mari ve ablaları, dadıları, Fransız genç Fransuva.

2. BÖLÜM

2. 1. SEMAVİ DİNLER

2.1.1. İSLÂMİYET

2.1.1.1. İslâmiyet-İslâm Şeriatı-Müslüman-Müslümanlık

İslâmiyet semavi dinlerin sonuncusudur. Dinî kaynaklarda İslâm dini şöyle tanımlanmaktadır.

> İslâm "silm" ve "selam"; kökünden türeyen bir kelimedir. Bu şekliyle Kur'an-ın 105 yerinde geçmektedir. "İslâm kelimesi, isim ve fiil halinde on kadar ayette geçmektedir. Silm, barış, güven ve huzur, selam da; mutluluk, esenlik ve güvenlik demektir. İslâm ise; Allah'a teslim olmak, boyun eğmek ve itaat etmek mânâsındadır. İslâm'ı benimsemiş erkeğe Müslim, kadına da Müslime denir.
>
> Kur'an'a göre İslâm, kişinin kendisini yalnız Allah'a teslim etmesi, yalnız O'na kul olması, yalnız ona ibadet etmesi demektir. Tevhidin gereği de budur. Bu anlamıyla İslâm yalnız son peygamber olan Hazreti Muhammed'in getirdiği dinden ibaret değil, bütün peygamberlerin insanları tek Allah'a kulluk etmeye, âhirete iman etmeye ve sâlih amel işlemeye davet etmelerinin özünde olan bir inanç sistemidir. Bu bakımdan insanlığı tevhid inancına davet noktasında, bütün Allah elçilerinin vazifesi aynıdır. "O'nun ortağı yoktur. Bana sadece bu emrolundu ve ben Müslümanların ilkiyim." (en'am, 6/163); "Allah katında din İslâm'dır." (Âl-i İmrân, 3/19); Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, bilsin ki (O din) ondan kabul edilmeyecek ve ahirette kaybedenlerden olacaktır." (Âl-i İmrân, 3/85) bu gerçeği ifade etmektedir.
>
> Hazreti Peygamber İslâm'ı kelime-i şehadet getirmek, namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek ve hacca gitmek (Müslim, İmân, 5) ; Müslüman'ı ise; "Müslüman, dilinden, elinden, Müslümanların selâmette kaldığı kimsedir." (Buhâri, İmân, 3) şeklinde tanımlamıştır.[83]

İncelediğimiz romanlarda dini duygu ve inanç olarak en çok yer verilen inanç sistemi İslâmiyettir. Daha çok Ahmet Mithat Efendi ve Fazlı Necip'in yer verdiği bu konu;İslâmiyet ile diğer dinlerin karşılaştırılması, Müslümanın üstünlüğü, Müslümanların yapması gerekenler, Müslümanın nasıl olması gerektiği yönüyleele alınmıştır.

Nabizade Nazım'ın *Zehra* adlı romanında, romanın başkahramanı Zehra, kocası Suphi'nin evin cariyesi Sırrı Cemal'le evlenip kendisini terk etmesini kabullenemez. Suphi'nin kıskanması ve böylece dönüp kendisine yalvarması için dükkânın çırağı

[83] Karaman, Fikret, "Dinî Kavramlar Sözlüğü", Diyanet İşleri Başk. Yay. Ankara, 2010, s. 322-323.

Muhsin'le evlenir. Fakat Suphi, bu evliliğe Zehra'nın beklediği tepkiyi göstermez. Oralı bile olmaz. Zehra, Suphi'den bu yolda beklediği bir tepkiyi göremeyince istemeden yaptığı bu evlilikten pişman olur. Çünkü Muhsin'i asla sevmemektedir. Gönlü hala Suphi'dedir.

Habibe Molla vasıtasıyla Suphi'den her zaman haber alan Zehra Suphi'nin cezalandırılarak Trablusgarp'a sürüldüğünü öğrenir. Suphi'yi kaybettikten sonra nazarında Muhsin daha ziyade müstekreh görünmeye başlar. "Hiç sevemediği, daima nefret ve istikrah ettiği Muhsin'le bir arada yaşamak, mezara girmekten daha işkenceli görünmekteydi."

Okuduğu romanlarda birçok kadınların merdane intihar ederek metaib-i dünyeviyeden halas olmalarına gıpta eder. Hele sırrı Cemal'in intiharını da öğrenmiş olan Zehra, onun kadar da mı olamayacağını düşünür.

Fakat tasmiminin ukubet-i uhreviyesi hatırına geldi. Kendini öldürmenin de bir cinayet-i müdhişe olacağını düşündüğü zaman tövbe ve istiğfara müsaraat gösterdi. Lakin intiharını mazur göstermek için taharri-i delailden de büsbütün vazgeçmiyor idi.

Zehra'nın salâbet-i diniyesi (s.137) yerinde olmak hasebiyle bulduğu delaile uzun müddet istinad edip durmayı takdire itiraz yolunda telakki eylemekte idi. Olan biten şeylerin hep mukadderat-ı ilahiyeden ibaret bulunduğuna hükmetmekte idi" Bu sözlerle Zehra'nın Müslümanlığından söz eder.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Şıpsevdi* romanında, Meftun'un kız kardeşi Lebibe ve teyzesi kızı Rebia gece vakti sevgilileriyle buluşmak için Despina adlı kadının evine giderler. Oradan dönüşlerinde Lebibe'nin sevgilisi Mahir'le birlikte yürürlerken kendilerini takip eden ağabeyleri Meftun ve Raci tarafından yakalanırlar. Evde bu iki kız yine Meftun ve Raci tarafından sorguya çekilir. Bu sorgulamadan bir gün sonra Lebibe evden kaçar. Sevgilisi Mahir'e gider. Meftun dostu Mc Ferlan'ın oynadığı bir oyun gereği piyangodan büyük ikramiyeyi kazanmış gösterilir. Meftun'un büyük ikramiyeyi kazandığını duyan Mahir'in babası Kaşıkçılar Kâhyası Kasım Efendi, Meftun'la görüşmek ve arayı düzeltmek için konağa gelir. Salona alınır. Salondaki eşyaların ve duvardaki tabloların güzelliği karşısında kendinden geçer. Kasım Efendi, salona gelerek kendisine hoş geldin diyen

Meftun'a ziyaret sebebini anlatırken İslâmiyet'in komşuluk hakkına verdiği değerden şöyle söz eder: "Bey oğlum, şurada birkaç aydır komşuluk ediyoruz. Müslümanlıkta komşuluk hakkı büyüktür. Şimdiye kadar gelip "Safa geldiniz" demek gerekirdi. Kusurumuzu bağışlayın. Kabahat bizde oldu" der (s. 292).

Kasım Efendi kızı Edibe'yi Meftun'a verir. Edibe, Meftun'un konağındaki alafranga yaşam şekline ayak uyduramaz. Kendisine bir teselli olsun diye babasının evinde kendi dadısı olan Azize Hanım'ı çağırır. Azize Hanım gelir gelmez, kendini onun kollarına atarak ağlayan Edibe, konakta gördüğü ve anlam veremediği bütün halleri anlatır. Nasıl yemek yenildiğini, nasıl konuşulduğunu ve nasıl giyinildiğini gözyaşları içinde şöyle anlatır: "Azize Hanımcığım, halimi sorma… Bana oldu olanlar. Gelin mi oldum, esir mi oldum, cehenneme mi düştüm, ne olduğumu bilemiyorum. Üç kaynana, hesapsız görümce, o aşçı Zerafet Kadın bile bazen başıma kel kâhya kesiliyor. O piçkurusu Hasene'ye varıncaya kadar bu evde hepsi beni nezareye, maytaba alıyorlar. Artık küçüğünün, büyüğünün maskarası oldum. Ne yediğimi biliyorum, ne içtiğimi. Hepsi görünüşte Müslüman, (s.306) ama yaşamaları bizimkine uymuyor. Yemeği elle yemiyorlar. Çatal dedikleri o zıkkımı kullanıyorlar. Kör olasıyı kaç defa damağıma batırdım, ağzım şişti" (s. 306). Azize Hanım da Edibe'den dinlediği bu sözlere karşılık, "dünyada o zıkkımla yemek yiyenlere yarın ahrette zebaniler, uçları sivri kızgın çatallarla yemek verecekler. Aman rabbim, acımana sığındım. Allah'ın verdiği parmaklar dururken demir parçalarıyla yemek yenir mi? Ah Edibe ah… Babacığın bu işi netti bilmem ki… Beş vaktine beş daha katar, nur gibi Müslüman adamdır" (s.306).Şeklindeki cevabıyla babasının iyi bir Müslüman insan olduğunu dile getirir.

Azize Hanım, Meftun'un teyzesi kızı Rebia'nın evli olmadığı halde doğurduğunu Şekûre Hanım'a söyler. Bu haberin ağırlığını kaldıramayan Şekûre Hanım'a felçlik gelir. Orada canını verir.

Şekûre Hanım öldükten sonra Mc Ferlan, arkadaşları ile birlikte kurmuş oldukları Şark akademisinde bir konuşma yapar. Mc Ferlan yaptığı bu uzun konuşmasında doğu kültüründen bahseder. Yazar, bazı dini düşüncelerini Mc Ferlan'a söyletir: "Bir aile arasından ak saçlılar sayıdeğer yerlerini boş bırakarak birer birer mezarların ötesine çekiliyorlar. Bayramlarda kandillerde mübarek ellerini öpmek için karşılarında saygıyla diz çökdüğümüz ömürlerinin kışlarında saçları ağarmış atalarımızı bugün hatırlıyor musunuz?

Şimdi anlıyoruz, o zavallılar ömürlerinin sonunda bulunduklarını düşünerek o yaşta bize veda ederlermiş.

Evet, bu pek acı. Ama şimdi başınızı şuraya çeviriniz. Bakınız. Bu pembe, tombul yanaklı, sırma saçlı, bu şen, bu gürültücü melekler nereden çıktı? O ihtiyarları ecel döşeğine uzattığımız zaman bunlar var mıydı? İşte Allah acıyarak onları yakınına aldı, bunları yerlerine gönderdi" der.

Yazar, felsefi ve dini konulardaki düşüncelerini Mc Ferlan'a söyletmeye devam eder: "İnsan batıdan doğuya geçince maddi âleminden mana âlemine kadar her şeydeki bütün değişimlerin gitgide artan etkileri arasında kalıyor. Bu iki çevre arasında dünyadan ahirete kadar değişiyor. Doğululardа her çeşit dünya işine karşı büyük bir ilgisizlik görüyorum. Yaşamanın rahatlığını sağlayacak ilerleme nedenlerinin hiçbirine önem verilmiyor. Her şeyde deve yürüşünü andırır o savsaklama dolu eski gidişten ayrılınmıyor. Geçmişe ibret gözüyla bakılmıyor. Şimdiki zamanın düzeltilmesini ciddi olarak düşünen yok. Gelecek için zihin yormak yararsız ve sanki günah sayılıyor. Bunun nedenini bazı Türklerden sordum. Şu cevabı verdiler. '-Bu dünya bir misafir yeridir. O sizin taptığınız altın ve zenginlik adeta kirdir. Bu ölümlü dünyanın gösterişine kapılmak ahiret işlerini unutmaya sebep olur. Geçici bir hayat için sonsuz olanın savsaklanması ise akla bilime uymaz. Siz Frenkler dünyaya taparsınız. Biz Müslümanlar ahiret adamıyız' (s.343). Bu cevap güzel, ama doğuluların sözleri işlerine uymuyor. Size küçük, ama doğru bir örnek göstereyim. Ne zaman surların dışına çıksam İslâm mezarlığını üzülünülecek bir özensizlik ve saygısızlık içinde görüyorum (s.343). Ahirete bağlılık ölüme saygı göstermekle başlar. Mezar taşları devrilmiş, yıkılmış. Kur'an ayetleriyle süslü mezar taşlarını küstah ayaklarla nasıl tepip geçiyorsunuz. Ahirete ve dine karşı gösterdiğiniz saygı bu mudur?" (s.346). Avrupa'ya kadar gitmeyelim. Feriköy'deki, Şişli'deki Hıristiyan mezarlarını çevreleyen sağlam duvarları, demir kapıları, temiz, güzel, bahçe şeklindeki ağaçları dikkatle korumakla görevli bekçileri görmüyor musunuz? Dünyaya tapanlarla ahiretle uğraşanların karargâh kurdukları yerlere bakınız. Ölüye ölüme saygı eseri hangisinde var denilse ne cevap verilecek. Ahirette sevaba ulaşmak çalışmakla olur. Siz doğulular aslında tembel, uyuşuk adamlarsınız. Çalışmamak için her şeye bir özür icat ediyorsunuz. Müslümanlık ilerlemeye yol açan pek yüce bir dindir (s.346). Uygarlaşmak için bu yüce dini engel göstermek büyük bir günahtır. O kadar büyük bir günahtır ki dine iftira ve tembellikte devam ederseniz çekeceğiniz ceza pek ağır olur. Bu cezayı dünyada

komşularınız, ilerlemiş milletlere çiğnenmekle, ahirette de kimbilir nasıl ağır cezalarla çekersiniz" Böylece yazar,İslâmiyet hakkındaki düşüncelerini bir Hıristiyan olan Mc Ferlan'a söyletmekleMüslümanları İslâmiyet ve diğer dinî konulara sahip çıkmamakla eleştirir.

Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü* adlı romanının başkahramanı Recep Köso, Osmanlı Yunan savaşında orduya gönüllü asker olarak katılır. Orduya çok faydası dokunur. Kendi birliğiyle beraber Yenişehir'e girer. Başta hocalar, papazlar ve hahamlar hazır olmak üzere bütün ahali onları büyük bir sevinçle karşılar. Bütün bu kalabalık hükümet dairesi önünde dualar eder. Recep Köso ve birliği halkın da yardımıyla o gün akşama kadar şehri eşkıyadan temizler.

Recep Köso kendi bölüğüyle Yenişehir'e girdiğinin ertesi günü yıllar önce sevdiği Filomene'yi görmek için Filomene'nin babası Sonkur Yankos'un evine gider. Eve yaklaştığı zaman evden "Recep Köso yetiş oğlumu kurtar." Yetişiniz Osmanlılar, yetişiniz! Kanlı herif oğlumu öldürüyor" şeklinde bir kadın çığlığı duyar. Bu çığlık Recep Köso'nun bir kaç yıl önce Mehmet Bego'nun kulesinde uyurken rüyasında duyduğu çığlıktır. Recep eve tam yaklaştığı zaman balkondaki üç kişiden ikisini tanır. Feryat eden kadın Recep Köso'nun sevgilisi Filomene'dir. Çocuğu öldürmeye çalışan kişi Andrea Kostopolo'dur. Fakat çocuğu tanıyamaz. Recep hemen kılıcını çeker ve "korkma Filomene" diye bağırarak süratli bir şekilde eve doğru koşar. Merdivenleri hızla tırmandığı sırada kulağının dibinde bir patlama sesi duyar. Ortalık duman olur. Biraz sonra anlaşılır ki arkasından yetişen kahraman bir zabit eli bıçaklı eşkiyanın kadına saldırmak üzere olduğunu görür. Hiç beklemeden merdivenlerin dibinden eşkiyaya nişan alır ve onu boynunun kökünden vurur. Andera Kostopolo yere yuvarlanıp ölür.

Zabit ile birkaç asker ve Recep Köso yukarıya çıkarlar. Filomene Kostopolo'dan korunmak için balkona kaçan oğlunu onların yanına getirir Rum diliyle onlara şöyle teşekkür eder: "Sizi buraya Hak teala hazretleri gönderdi. İki dakika daha gelmemiş olsaydınız oğlum da, ben de katlolunmuş gitmiştik bile. Sizi buraya Allah gönderdi, Allah! Hem de Müslümanların Allah'ı! (s. 208). Recep Köso'dan öğrendiğim Allah! Filomene böyle deyince Recep Köso dayanamaz kendisini şöyle tanıtır. "Evet Filomen! Sevgili Filomen" Recep Köso'dan öğrendiğin Allah gönderdi. Hatta işte o Allah-ı Zülcelâl sana Recep Köso'nun kendisini de gönderdi." Recep'in bu sözleri üzerine Filomene Recep'e

dikkatlice bakar ve onu tanır. “Recep” diye çığlık atarak bayılır. Onu ayıltırlar. Filomene başından geçenleri tek tek Recep Köso’ya anlatır. Anlattığına göre Andrea Kostopolo ile şartlı evlenmiştir. Kostopolo’nun eli Filomene’ye asla değmemiştir. Çocuk da kesinlikle Recep Köso’nun çocuğudur.

Recep kışlaya döner bir gün sonra tekrar Filomene’nin kaldığı Sonkur Yankos’un evine gelir. Recep Köso’yu Filomene, Filomene’nin teyzesi, oğlu Marko ve diğer hizmetçiler bir baba gibi sevinçle karşılarlar.

Filomene, oğlunu Recep Köso’ya “oğlumuz Marko’dur. Üçümüzün arasındaki münasebeti kendisine anlatmışımdır” diye tanıtır. Marko bundan hoşnut olmaz. Recep de çocuğa Marko diye hitap edince çocuğun hoşnutsuzluğu bir kat daha artar. Kendisinin Hıristiyan olmadığını bilakis Müslüman olduğunu bu yüzden Marko ismini asla kabul etmediğini söyler:

“-Evet efendim! Ben Marko değilim. Düne kadar Marko idiysem de bugün artık Marko değilim. Ben Müslümanım. Müslüman isimlerinden pederim bana hangi ismi takacak ise o isim ile müsemmayım” der (s. 208). Recep buna çok sevinir ve kalkar oğlunun gözlerinden öper. Oğluna,İslâmiyetin nasıl bir din olduğunu ve Hıristiyanlıkla arasındaki farkları anlatarak iki din hakkında bilgi verir: “Oğlum Müslümanlık Hıristiyanlığa birkaç cihetten benzemeyip, bu âdem-i müşabehetlerin birisi de Hıristiyanlık insanlara kilise tarafından vaftiz usulüyle tevcih ve ita edildiği halde; Müslümanlığın hiçbir kimse tarafından tevcih ve i’ta olunmayıp, herkesin onu kendiliğiyle kabul eylemesinden ibarettir.

Fakat Hıristiyanlıkta vaftize mukabil bir afaroz ile insanı dininden tecrid edebildikleri halde İslâmiyet’te bir kimseden o sıfatı nez’e hiçbir kimsenin hakkı yoktur. Çünkü kul ile Allah arasında ne kilise, ne papaz gibi hiçbir hail bulunmayıp Müslüman doğrudan doğruya kendi mabuduna rabt eder. Mademki ne benim tarafımdan ne de başka hiçbir kimse tarafından teklif vuku bulmadığı halde kendi gönlün ile İslâmiyet’i kabul ediyorsun Müslümansın (s. 208). Hem demincek dediğin gibi yalnız bu günden bed’ ile değil bizim tabirimiz vechile kalubeladan beriki âlem-i ezelde ruhların yaratıldığı zamandan beri demektir. Bu halde Müslüman isimlerinden hangisini intihab edersen onu da kendin alabilirsin” der (s.209).

Recep Köso'nun bu sözlerine karşılık Marko: "Ben anamdan doğduğum zaman sizin ellerinizde doğmuş olsaydım ismimi kendim seçmeyecektim yine siz bana isim verecektiniz. Öyle ise şimdi de siz bana isim veriniz diye Recep Köso'dan ricada bulunur.

Bu sözler üzerine Recep Köso, oğlundaki bu zekâya ve anlayışa hayran kalarak oğlunu bir kere daha öper ve şöyle söyler: "Öyle ise bizde yeni doğan çocuklara ekseriyet üzere isim tesmiyesini böyle icra ederler." Diye suret-i mahsusada abdest tazeledikten sonra sağ kulağına ezan ve sol kulağına ikamet-i kelimât-ı mübarekesini okuyarak yine sağ kulağına Osman ve sol kulağına dahi Halis isim ve mahlaslarını nida eyledi.

Recep Köso, hazır münasebet meydandayken oğluna hakayık-ı İslâmiyeden daha birçok şeyleri anlatmaya başlar. Meğer gerek köstem nehri sahilindeki bahçelerde muaşaka ederlerken ve gerek Kalabakada Aghia Triadha Manastırında visal halindeyken Recep Köso hakayık-i İslâmiyeye (s. 208) dair Filomene'ye neler söylemiş ise Filomene bunların cümlesini oğluna nakl ve tefhim eylemişmiş. Binaenaleyh Recep Köso: Müslümanlık ile Hıristiyanlık arasındaki farkı bir soğan zarı kadar gösterenlerin mincihetin ve hatta bilvücuh hakları vardır. Müslüman kısmı yalnız peygamberimiz Muhammedü'l Mustafa efendimiz hazretlerinin hak peygamber olduğuna inanmakla kalmayıp sair cümle peygamberlere dahi inanır.

Onların en büyüklerinden birisi dahi Hazreti İsa'dır. Müslüman dahi Hazreti İsa'ya "logos" der ki onun arapçasını kelime diye söyler. Hazreti İsa Hak teala'nın bir kelimesidir ki onu Hazreti Meryem'e ilka eylemiştir. Müslüman kısmı hazreti İsa'yı Ruhullah olmak üzere itikat ve kabul eder. Yalnız Allah'ın oğlu demez. Yalnız Allah demez. Zaten İncillerde dahi böyle bir haber yoktur. Hazreti İsa Allah'ın oğlu ise hepimiz dahi Allah'ın oğluyuz. Hak Teâlâ, Hazreti İsa'nın babası ise hepimizin dahi babasıdır. Bu oğulluk babalık bizim maddi olan babalık ve oğulluğumuza benzemeyip, halıkiyyet ve mahlukiyyet demektir ki bu manaya göre dahi İslâm ve Hıristiyan arasında fark yoktur. Fakat maddi olan übüvvet ve bünüvveti ve hazreti İsa'ya isnat olunan ulûhiyeti İslâmiyet mümkün değil kabul edemez. Zaten milad-ı İsa'dan üç buçuk asır sonraya kadar Hıristiyanlar dahi bu itikatta değildiler. Bu isnadat hem de adeta cebri gibi bir surette vukua geldi.

Binaenaleyh bir Hıristiyan Müslüman olur ise Hazreti İsa'yı, Hazreti Meryem'i terk ve inkâr etmesi lazım gelmez. Onlar yine efendilerimizdir. Cümlesinin şefaatını ümit eder. Bunca peygamberlere bir de Hatemü'l-enbiya efendimizi ilave ederek asıl din-i hakkı bu

vechile ikmal eylemiş olur. Zaten peygamber efendimiz hazretlerinin geleceklerini Hazret-i İsa dahi haber vermiştir ki İncil-i Şerifte yazılıdır. İnşallah teallüm ve tederrüs ile âlim olur isen İncil-i Şerifte bu bahsi kendin görür anlarsın oğlum" diyerek oğlunu İslâmiyet ve diğer dini unsurlar hakkında bilgilendirir (s. 210).

Ahmet Mithat Efendi'nin *Mesâil-i Muğlâka* adlı romanında İstanbul'dan Paris'e Hukuk öğrenimi görmek için giden Abdullah Nahifi isminde bir genç vardır. Abdullah bir kış gecesi evine giderken bir köprü üzerinde bir gencin bir kızı taciz ettiğini görür. Onu kurtarır. Kıza sarkıntılık eden bu genç Paris'in züppe takımından bir Tıp Fakültesi öğrencisidir. Bu kişi arkadaşlarına olayı anlatır. Onlar da birkaç kişi ile gelip bir kahvede çayını içen Abdullah'a saldırırlar. Abdullah kendini müdafa eder. Halk toplanır, polis imdata yetişir. Bu olay gazetelere yansır. Abdullah bunların kendisini ve kendinden sonra Paris'e gelecek olan Osmanlıları rahat bırakmayacaklarını arkadaşlarına anlatır. Bu Fransız gençlerle düello yapmak istediğini söyler. Abdullah altı kişiye karşı düello yapar. İki kişiyle tabancayla, dördüyle de kılınçla düello yapar. Hepsini haklar, düelloyu kazanır. Abdullah Paris'te bir anda meşhur olur. Bütün gazeteler, dernekler ve halk Abdullah'ın kahramanlığından bahseder.

Bir iki ay sonra Abdullah'ın halkın nazarındaki bu hüsn-i halini ve ismini kullanan sahte bir Abdullah ortaya çıkar. Bu kişi kendini düelloyu kazanan Müslüman Abdullah Nahifi olarak tanıtan Lübnanlı Hıristiyan Marunî Abdullah Recani'dir. Abdullah Recani, kadınların tertip ettiği eğlencelere katılır. Kadınlar onu gerçek Abdullah Nahifi zannedip onunla olmak isterler. O da bu fırsatı iyi değerlendirip onlarla aşk ilişkileri kurar ve onları dolandırır.

Bir Madam'ın verdiği çay ziyafetine katılan bu sahte Abdullah, orada bulunan insanlar tarafından İslâmiyete ve İslâmiyetin bazı konulara bakışına ait kendisine sorulan sorulara hep yanlış cevaplar verir. Yazar, onun bu konuda çok cahil olduğunu ve İslâmiyetten az buçuk anlayan birisinin orada bulunması halinde, bunun sahtekâr birisi olduğunu rahatlıkla anlayacağını şu şekilde dile getirirerek İslâmiyetten ve Müslümanlıktan bahseder:

"Bu akşam şu salonda bulunup da bilâhere bahsin ahvâl-i şarkiyyeye ve bahusus Müslümanlığa ve onun dahi Avrupalılar nezdinde en geniş zemin-i bahs ü makal olan taaddüd-i zevcât meselesine dair söylenen sözlere Abdullah Nahifi'nin verdiği cevapları

işitse idiniz bu zatın Müslüman olmadığını derhal anlardınız. Taaddüd-i zevcatı şediden muaheze eden erkek ve kadınlara ve bahusus kadınlara karşı müdafaa etmesinden veyahut etmemesinden dolayı değil! Gerek müdafaaten, gerek muahezeten her söylediği şeyin kavaid ve ahvâl-i İslâmiyyeye muvafık olmadığına ve bu zatın İslâmiyeti bilmediğine nazaran Müslüman olmadığını hükmederdiniz. Vakıa ahkâm-ı İslâmiyyeden bu gibi ince şeyleri her Müslümanın bileceği iddia olunamaz.

Bahusus zamanımızda salik olduğu ders proğramları yalnız sülûk edeceği tarika ait ulûmu havi olan bazı kimseler vardır ki İslâmiyetten bilinmesi her mümin-i mükellef için vacip ve zaruri olan ahkâmdan başka bir şeyi bilemezler. Lâkin Müslüman olup da bir bahsin cahili olmak başkadır. Müslüman olmadığı için bir bahsin bilkülliye yabancısı olmak yine başkadır. Vakıa bu Abdullah Nahifi dahi İslâmın en nazik ahkâmından olan şu taaddüd-i zevcâtın aleyhinde bulunmamaya, lehinde bulunmaya gayret ediyordu. Şu günlerin sâhib-i şöhret kahramanı olan Abdullah Nahifi'nin Müslüman olduğu cümle nezdinde bilinmiş bir şey olduğundan o Müslümanlığın gayretini gütmek lazım gelirdi. Lâkin İslâmiyete vukufu o kadar az idi ki siz değil a muktedirce bir müsteşrik bile orada bulunsa idi bu adamın pek cahil bir Müslüman olduğuna kanaat ederdi" (s.123).

Bu çay ziyafetine katılan Paris'in meşhur aşüftelerinden Madam de Rose Bouton da Abdullah'ı merak edenler arasındadır. Onu gördüğünde ona hayran olur. Bu çay ziyafetinden bir iki gün sonra dostlarından bir kadın ile sohbet ederken söz çok evlilik yani Avrupalı ismiyle poligami üzerine gelir. Rose Bouton Avrupalı erkekler ile Müslüman erkekleri karşılaştırarak Müslüman erkeklerin çok evliliğin üstesinden geldiklerini söyler. Yazar, Madame de Rose Bouton'u bu şekilde konuşturup, bu kıyası yaptırarak güçlü kuvvetli bir erkek için kesret-i zevcat'ın hiç de zor olmadığını İslâmiyetin bu emrinin yerinde olduğunu belirtmeye çalışır. "-Azizim poligami poligami, ama o da adamına göredir. Daha on iki on üç yaşlarında birkaç türlü emrâz-ı zühreviyye ile kendilerini sakat eden bizim Paris erkekleri için poligami değil monogami (vahdet-i zevce) bile çoktur. Dikkat etmeli o şarklıya, o Müslümana ki onların memleketlerinde prostitution (fuhuş) hemen madum olduğundan rical kendilerini hedm ü harab etmiyorlar. Sarhoşluk yok. Kumar gibi emrâz-ı nefsâniyye yok! Metâib-i zihniye yok. Bunların her biri vücûd-ı ricâli harap etmeye kâfi birer kuvve-i tahribiyye olup şarklı Müslüman ise bunların kâfesinden vareste, elbette o Müslümana bir kadın az gelir. Ama ona da bir tam kadın verilip de az

gelmeyecek olursa o da onunla, iktifa eyleyebilir. Eğer nörolojik (sinir hastalıklı) anemik, sıska bir şey verirseniz o gürbüz herife bunlardan beş tanesi de kifayet edemez" (s.124).

Madam de Rose Bouton gerçek Abdullah Nahifi zannettiği bu Abdullah Recani'yi kendi tertip ettiği çay ziyafetine davet eder. Bu sahte Abdullah Nahifi Madam de Rose Bouton'un evine sık sık gitmeye başlar. Bu durum kocasının hoşuna gitmez. Tartışırlar. Abdullah dolandırıcı olduğu için Rose Bouton'a, kendisiyle evleneceğini onunla birlikte buradan uzaklara kaçmak istediğini söyler. Buna inanan Rose Bouton, evdeki bütün mücevherleri ve bankadan yüklü bir para borç alarak Maison Daree denilen lokantaya sahte Abdullah Nahifi ile buluşup kaçmak için gelir.

Bu tertipleri hep Madam de Rose Bouton yapmaktadır. Çünkü sahte Abdullah Nahifi onu hem kendine âşık etmiş ve hem de onunla evleneceğini söyleyerek kandırmıştır. Yazar, bu durumu şöyle yorumlayarak nikâhtan bahseder. "Madame de Rose Bouton bu divanelikleri hep kendi kendisine tertip eyliyor. Bu kadar zamandan beri aşıkı ile ettiği mezakerat üzerine yalnız bir nokta üzerinde onu iknaa muvaffak olabilmiş ki o da şarka kaçıp da Müslüman dinine (s.137) dahi girerse evvelki Hıristiyan nikâhı bittabi mefsuh kalacağından kendisini tezevvüc etmeye istihsâl-i muvafakatından ibaret bir muvaffakiyet! Madame De Rose Bouton bu muvaffakiyeti bu kadar çılgınlıklar için kâfi görüyor."

Fazlı Necip'in *Dilaver* romanında, Dilaver savaşta hücum sırasında kendisini arkadan vuran ve köye gelip nişanlısı Binnaz'la nikâhlanan Hüseyin'den intikam almak ister. Hüseyin'e kendisini vuran kişinin kendisi olduğunu söyler. Dilaver'in sözleri üzerine Hüseyin müthiş bir heyecana kapılır. Dilaver, Hüseyin'e bir şart koşar. Bu şarta göre, Hüseyin'i dava etmeyeceğini ve kendisini vurduğunu hiç kimseye söylemeyeceğini; bunun karşılığında da Binnaz'ı bırakması gerektiğini söyler. Hüseyin ise Binnaz'ı bıraktığı takdirde kendisini dava etmeyeceğinden nasıl emin olacağını Dilaver'e sorar. Dilaver ise "Dinim ve imanım üzerine yemin ederim" der (s. 171).

Fazlı Necip'in *Cani mi Masum mu?*adlıromanında Ahmet, babası öldükten sonra annesi ve kardeşi Ömer'le birlikte dayısının çiftliğinde yaşar. Dayısı ile birlikte ticaret

yapar. Dürüst ve efendi bir gençtir. Evlidir. Bir oğlu vardır. Kardeşi Ömer, işret âlemlerinin adamıdır.

Ömer, kendi işretlerini makul gösterip dayısının gazabından kurtulmak için dayısının çok sevdiği Ahmet'i de işrete alıştırmak ister. Cek ismindeki zengin bir işret adamı ve Katina ismindeki bir rum kadınıyla plan yapar. Ahmet'i, bir gece Cek'in işret âlemleri için hazırladığı konağa götürürler. Sabaha kadar her türlü işret yapılır. Ahmet'i, Katina ismindeki bu kadınla kandırıp içki içirirler. Katina, kendisini çok masum ve namuslu bir kadın diye tanıtır. Ahmet buna inanır. Onu bu âlemlerden kurtarmak için kardeşi Ömer'den yardım ister. Ömer'in şeytani fikriyle bir plan yaparlar. Bu plana göre Selanik'te bir ev tutulur. Ömer, Ahmet'i dayısının gazaplanacağı düşüncesinden kurtarmak için de "iş Selanik'te duyulmamış bir rezalet çıkmamış olduğu için senin ikinci zevcenle Selanik'e gelmene müsaade eder. Katina'ya bir teklif edecek olsan kız senin için derhal Müslümanlığı kabul eder" (s.175). Sözlerini söyleyerek Ahmet'i kandırır. İki gün sonra Selanik'ten döndüğü zaman Katina'nın Müslüman olmağa (s.177) rıza gösterdiğini uydurarak onu iyice tuzağa düşürür.

Yıllar sonra Ahmet'in oğlu Refik büyür. Doktor olur. Kendisi küçükken, kayıplara karışan ve dayısının katili olarak suçlanan babasını aramaktadır. Alman dostu Mösyö Hamburger'in evinden ayrılır. Selanik'e gitmek için trene biner. Trende bir zabitle tanışır. İsmi Âdem Bey olan bu zabit Refik'e "siz Müslüman mısınız?" diye sorar. Refik: "Evet elhamdülillah Müslümanım" der. Âdem Bey, Refik'in Müslüman olduğunu öğrenince çok sevinir (s.335).

Mehmet Celal'in *Dâmen Âlude* adlı romanında Şadiye Hanım, henüz birkaç günlük yeni gelini Şefika'ya konuşulup görüşülebilecek iyi komşularını tanıtırken Şerife ve Münevver Hanım adlı komşuları hakkında: "Şu yeşil boyalı, cumbalı evde de Şerife Hanım oturur. Sözü sohbeti hoş Müslüman bir kadındır. Üç ayları da hiç geçirmez" (s.65) sözleriyle Müslümanlıktan ve ibadetten söz eder.

Mehmet Celal'in *Nedamet* adlı romanının isimsiz şair kahramanı dört kez evlenmiştir. Dördüncü karısının yaptığı iffetsiz hareketler bu kahramana kadın muammasını çözmesini sağlar. Kahraman gösterdiği bütün sevgisine aşkına ve iyiliklerine rağmen, kendisini aldatıp ihanet eden Anna ismindeki bu son karısına yazdığı mektubunda, Müslüman bir kadının nasıl olması gerektiğini anlatır. Kocaların hanımlardan nasıl bir davranış beklediğini şöyle dile getirir: "Hayatına iştirak ettiğin kadının hayrülhalef yetiştirmeyi, umur-u beytiyyeyi tasarruf ve şeriat dairesinde (s.14) idare eylemeyi bekleyen zevcesinin namaz surelerinden başka bir şey bilmesini arzu etmeyen bir zevcin bu halini düşünmeli."

Ayrıca doğudaki ve batıdaki kadınların durumlarını din yönünden kıyas ederken: "Şarkta İslâm kadınlarının ahval-i diniyelerine (s.37) yaptıkları güzel şeyleri garb kadınları arzularıyla yapmalı ve kimsenin nazarını celb etmeyecek surette giyinip kuşanmalıdırlar." Şeklinde yorumlar.

Mektubunun ilerleyen sayfalarında evli kadın ve erkek arasındaki duygulardan bahseder. Bu evli karı kocanın duygularının bir olabilmesi için İslâm şeriatının öngördüğü denkliğin olması gerektiğini şu sözleriyle dile getirir: "Cemiyet'i beşeriye içinde vukuunda en ziyade şikâyet, en ziyade feryat edilecek bir şey varsa o da budur: İki ruhun aynı hisle mütehassıs olmaması. Şeriat-ı Garra-i İslâmiyye (s.60) izdivaç meselesinde yalnız bir kelime ile her müşkülü hal etmiştir ki Küfüv."

Fatma Aliye'nin *Refet* adlı romanında Refet ve annesi Binnaz, fakir bir hayat sürmektedir. Amcası oğulları babasından kalan mirası vermedikleri gibi bunlara sahip de çıkmazlar. Refet, zorluklar ve yoksulluklar içinde okulunu birincilikle bitirir. Bu arada annesi Binnaz vefat eder. Tayin günü gelir. Refet ve arkadaşıŞule'ye, okul birincisi ve ikincisi oldukları için istedikleri yeri seçme hakkı verilir. Refet, Şule'nin dayısının memleketinde boş olan birinci muallimelik kadrosuna gitmek istediğini bildiği için, kendi hakkı olmasına rağmen orayı Şule'ye bırakarak tercih etmez. Kendisi İstanbul'a on yedi onsekiz günlük mesafede olan bir yeri tercih eder.

Kendi aralarında bu konuyu konuşurlar. Şule neden öyle uzak bir yeri tercih ettiğini Refet'e sorar. Refet, oranın havasının iyi olduğunu dolayısıyla sıhhatine iyi geleceğini,

maaşının yüksek olduğunu bir an önce para kazanıp istikbalini temin etmek istediğini söyler.

Ayrıca oranın babasının memleketine yakın olduğunu böylelikle amcaoğullarından hak almak için onları dava edeceğini böylece şeriatın bir kadını nasıl himaye ettiğini onlara göstereceğini şöyle ifade eder: "Validem, birkaç senede bir hisse-i mevrûseme bedel biraz maaş talebi hakkında bir istida takdim eylemiştir. Hatta o vakit mahkemeden mâhiye yüz kuruş verilmeye hükmolunmuşken; biraderlerim yine göndermediler. Şimdi oraya gidip de şeriat-ı garrâ-yı Muhammediyye'nin bir kadını ve bir acizi dahi nasıl himaye eylediğini, onlara göstermek isterim" (s.217).

Yine aynı yazarın *Udi* romanında, Bedia'nın kocası Mail'i baştan çıkaran Yahudi dansöz Helvila, Mail'i terk eden Bedia ile birkaç yıl sonra bir evde karşılaşır. Bedia'nın Mail'i terk edip gitmesinden sonra olanları anlatır. Mail'in kendisinden nefret ettiğini, fakat kendisinin onu son derece sevdiğini, onun yokluğuna dayanamayacağını Mail'e söylediğini aktarırken İslâmiyetten şöyle bahseder. "Hatta ona muhabbetimi ispat için her şeyden vazgeçeceğimi, kendisiyle beraber gideceğimi, İslâmiyetin (s.120) müsaadesi bulunduğu cihetle beni taht-ı nikâhına almasını rica eyledim."

Mehmet Vecihi'nin *Hikmet* adlı romanında, Hikmet ondört yaşına geldiği zaman Akile'nin babası Cazib Efendi, evlatlık olarak almış olduğu Hikmet'le kendi kızı Akile'nin şeriata göre birbirlerini görmemeleri gerektiğini Hikmete söyler. Hikmet ve Akile birbirlerinden ayrılmak zorunda kalırlar. Bir konakta birbirlerini göremezler. Bu durum Hikmet ve Akile'ye çok zor gelir. Hikmet'in üzüntüden rengi kaçar. Akile ise daha çok perişan olur. Çocukların bu durumunu anlayan Cazip Efendi, her ikisiyle de ayrı ayrı konuşarak şeriatın hükmünü şöyle izah eder. "İnsan bir kardeşinden ayrılırsa elbette ağlar. Fakat siz ayrılmadınız. O da burada sen de buradasın. Vakıa şeriatın hükmü sizi birbirinizi görmekten men ediyor. Fakat bundan o kadar mahzun olmamalısınız. Şimdi birbirinizi görmekten men eden şeriatın bir zaman her vakit birbirinizi görmenize müsaade etmesi mümkündür" (s.351).

***

Ele aldığımız romanlarda işleniş şeklini verdiğimizİslâmiyet konusuna yedi yazar onbir romanda değinmiştir. Daha çok Ahmet Mithat Efendi'nin yer verdiği bu konu;İslâmiyet ile Hıristiyanlığın karşılaştırılması, Müslümanın üstünlüğü, Müslümanların yapması gerekenler,İslâmiyet dinine girmek ve Müslümanın nasıl olması gerektiği yönüyle ele alınmıştır. Hüseyin Rahmi Gürpınar da İslâmiyetin nasıl bir din olduğu, Müslümanların nasıl olması gerektiği ve Müslümanların dünya ve ahiret hakkındaki düşüncelerini de bir Hıristiyan olan Mr. Ferlan'a eleştirel bir üslupla söyletir. Bunlardan başka Fazlı Necip, Nabizade Nazım, Mehmet Vecihi, Mehmet Celal, Fatma Aliye, konuya Müslümanlığa girmek, İslâmiyetin emri, dindarlık, şeriat-ı İslâmiye'nin kadını koruması, şeriatın hükmü şekliyle bir veya iki kez değinirler.

2.1.1.2. İMANIN ESASLARI

Sözlükte "birini söylediği sözde tasdik etmek, söylediğini kabul etmek, gönül huzuru ile benimsemek, karşısındakine güven vermek, şüpheye yer vermeden kalpten tasdik etmek; eman vermek, emin kılmak" anlamlarına gelen iman, ıstılahta, Haz. Peygamber'in Allah'tan getirdiği ve zarûrât'ı diniyye olarak bilinen hükümleri, haber verdiği şeyleri tereddütsüz kabul ile bunların gerçek ve doğru olduğuna inanmak demektir…İman esasları Allah'ın varlığına ve birliğine, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, kader ve kazaya, yani hayır ve şerrin Allah tarafından yaratıldığına inanmaktır.[84]

2.1.1.2.1. Allah'ın Varlığına ve Birliğine İman Etme

Allah'ın varlığını ve birliğini kabul etme diğer semavi dinlerde de şu veya bu şekilde mevcuttur. İnsanlar zor durumda kaldıklarında, sıkıntılı hallerinde, çaresizliklerinde, günah işleyip pişman olduklarında, ibadet ettiklerinde hep Allah'a sığınmışlardır. Allah'a iman hususu İslâmiyette imanın altı şartının en başında gelmektedir. İslâm inancında Allah birdir tektir. Eşi ve benzeri yoktur. "İslâm yalnızca ontolojik ya da varlık açısından bir birlik veya tekliği değil, varlık yanı sıra bütün isim ve sıfatlar açısından da bir birlik ve tekliği vurgular… 'Senden önce hiçbir resul göndermedik ki ona, "Benden

[84] Karaman, Fikret, "Dinî Kavramlar Sözlüğü", Diyanet İşleri Başk. Yay. Ankara, 2010, s. 315.

başka ilah yoktur, sadece bana ibadet edin." Diye vahyetmiş olmayalım' (21, Enbiya, 25; 16. Nahl, 2)."[85]

Allah inancı, toplum ve insan hayatını şekillendirdiği için bu durum, hayatı yansıtan romanlara da yansımıştır. İncelediğimiz romanlarda en fazla yer verilen dini duygu Allah inancıdır. Allah inancı incelediğimiz romanların içinden dokuz yazarın otuz iki romanında geçmektedir. Bu konuya en fazla yer veren yazarlarMehmet Vecihi, Fazlı Necip ve Hüseyin Rahmi Gürpınar'dır.

Nabizade Nazım'ın *Zehra* adlı romanında, romanın başkahramanı Zehra, kocası Suphi'nin evin cariyesi Sırrı Cemal'le evlenerek evi terk etmesini kabullenemez. Suphi'yi kıskandırmak ve böylelikleonu kendine yalvartmak içindükkânın çırağı Muhsin'le evlenir. Fakat Suphi, bu evliliğe Zehra'nın beklediği tepkiyi göstermez. Zehra, Suphi'den bu yolda beklediği bir tepkiyi göremeyince istemeden yaptığı bu evlilikten pişman olur. Çünkü Muhsin'i asla sevmemektedir. Gönlü hala Suphi'dedir.

Habibe Molla vasıtasıyla Suphi'den her zaman haber alan Zehra, Suphi'nin cezalandırılarak Trablusgarp'a sürüldüğünü öğrenir. Suphi'yi kaybettikten sonra Zehra'nın nazarında Muhsin, daha ziyade müstekreh görünmeye başlar. "Suphi'den mahrum olduktan sonra ömründen de bir zevk-i ümid etmemekte idi. Bundan sonra yaşayıp da ne görecek idi? Hiç sevemediği, daima nefret ve istikrah ettiği Muhsin'le bir arada yaşamak, mezara girmekten daha işkenceli görünmekte idi."

Okuduğu romanlarda birçok kadının merdane intihar edip metaib-i dünyeviyeden halas olmalarına gıpta eder. Hele sırrı Cemal'in intiharını da öğrenmiş olan Zehra onun kadar da mı olamayacağını düşünür.

"Fakat tasmiminin ukubet-i uhreviyesi hatırına geldi… Kendini öldürmenin de bir cinayet-i müdhişe olacağını düşündüğü zaman tövbe ve istiğfara müsaraat gösterdi. Lakin intiharını mazur göstermek için taharri-i delailden de büsbütün vazgeçmiyor idi."

[85] Gündüz, Şinasi, "Yaşayan Dünya Dinleri", Diyanet İşleri Başk. Yay. Ankara, 2007, s. 55.

Zehra'nın salâbet-i diniyesi yerinde olmak hasebiyle bulduğu delaile uzun müddet istinad edip durmayı takdire itiraz yolunda telakki eylemekte idi. Olan biten şeylerin hep mukadderat-ı ilahiyeden ibaret bulunduğuna hükmetmekte idi" (s. 137).

Zehra'nın Muhsin'den bir erkek çocuğu olur. Bu çocuk iki hafta sonra ölür. Zehra, bunu kendisi için taraf-ı ilahiden bir kahr ve ceza işareti olarak görür (s.137). Bir iki ay sonra Muhsin, Zehra'yı terk eder gider. Zehra buna sevinir. Aradan bir sene kadar zaman geçmiş, artık Zehra Suphi'yi unutmuş gitmiş idi. Fakat hâlâ münkesirü'ül-bal idi. Hâlâ ukûbet-i Rabbaniyeden korkmakta idi(s.137).

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *İffet* adlı romanında, yazarın doktor arkadaşı, hasta muayenesi için gittiği fakir bir ailenin evine yazarı da götürür. Yazar, ailenin güzel kızı İffet'i görünce, onun güzelliği karşısında şaşırır. İçinden Allah'ın yaratıcı kudreti hakkında şu düşünceler geçer: "Merdiven başında bu karanlık evin ayışığı, hazin gecelerin yüce bulutlarıyla örtülmüş bir dolunay gibi koyu renkli bir çarşafa bürünmüş olarak bizi karşılamaya çıktı. Karşımıza doğan bu nur İffet'ti. Sanki kudret eli dünyaya getirdiği ne kadar güzellik varsa, bunlardan en seçkin özetlerini toplayarak güzellikte olanca yaratıcılığının üstünlüğünü bu yüze sığdırmış; kendi erişilmez gücüne karşı olağanüstü bir varlık göstermek için bu vücudu yaratmış, ya da insanoğluna bir melek modeli göstermek istemişti" (s.41).

İffet'in hasta annesi, doktor ve yanında bulunan yazarı görünce memnun olur. Geldiklerinden dolayı onlara teşekkür eder. "Yoksullara acıyanları Tanrı mükâfatsız bırakmaz. Sizi bana gönderen Tanrı elbet sizi de isteklerinize kavuşturur" (s. 44). Sözleriyle dua ederek Allah inancını ve ayrıca Allah'ın iyilikleri karşılıksız bırakmayacağı inancını dile getirir.

Evden ayrılırlar. Yazarın aklı hep İffet'tedir. Bir gün doktor arkadaşı yine uğrar. Yazar, İffet'in annesinin nasıl olduğunu ve onu tekrar ziyarete gidip gitmeyeceğini sorar. Arkadaşı buna şaşırır. Doktorla birlikte tekrar İffet'in evine giderler. Bu sefer onları daha neşeli bulurlar. Onlar orada iken bir delikanlı içeri girer. Bu delikanlı, İffet'in teyzesinin oğlu ve aynı zamanda nişanlısı Latif'dir. Latif çok temiz, kültürlü, fakat fakir bir gençtir. Bir kalemde çalışmakta ve İffet'in evine bakmaktadır. Yazar, bu kez odaya iyice dikkat

eder. İffet'in paçavralardan elde ettiği iplikleri işleyerek büyük bir ustalıkla yaptığı işlemeleri ve talaşlardan yaptığı vazoları görünce şaşkınlık içine düşer. Tanrı vergisi bu yeteneğe hayran olur (s. 59).

Aradan bir yıldan fazla bir zaman geçer. Yazar,bu süre içinde İffet ve ailesiyle görüşemez. O arada Latif İzmir'e gitmiştir. İffet, annesi ve kardeşiyle çok büyük sıkıntılar yaşar. Günlerce aç yatarlar. Bunların bu durumundan faydalanmak isteyen Nermi Bey isminde birisi İffet'i elde etmek için, Fettan Raziye isminde bir kadın satıcısını İffet'in evine gönderir. Raziye bir bahaneyle İffet'in evine girdikten sonra İffet'e cilveli sözler söylemeye başlar. İffet kadının bu tuhaf halinden şüphelenir.Fettan Raziye, İffet'e para ve altın karşılığında Nermi Bey'i eğlendirmesini teklif eder. İffet, kadını kovar. Raziye bundan sonra sık sık gelir. Fakat İffet onu içeri almaz. Raziye dışarıdan İffet'e sesini duyurarak çok güzel olduğunu bu güzellikle çok para kazanacağını bunun için teklifini kabul etmesi hususunda ısrar eder.

Güzelliği hakkında Raziye'nin söylediği sözlerin etkisiyle iç âlemine dalan İffet, "aman Allah'ım! Başıma, gözüme değer biçmek gibi sapık bir düşünce bana nereden geliyor? Niçin beni böyle düşündürüyorsun? Acılarımı hafifletmek için bana her an öğütler veren melekler, çevremden çekildi. Şimdi beni baştan çıkarmak için yanımda Şeytan mı kaldı? Bu belayı başımdan sav Allahım!" (s. 142). sözleriyle yalvarır. Böylece Allah'tan yardım isteyerek Allah'a olan inancını ifade eder.

İffet, Nermi'nin Raziye tarafından bahçeye atılan mektubunu okuduktan sonra ona gitmeye niyetlenir. Mektupta gönderilen paralarla hazırlık yapar. Raziye'nin geleceği gün ve saatte Nermi'nin paralarıyla diktirdiği elbiseleri giyer. Aynaya baktığı zaman Latif'in hayaliyle karşılaşır. Günaha niyetlendiği için Latif ona acımakta ve kızmaktadır. Kendini yatağa atar. Hastalanır. O ara Raziye gelir. İffet'i bu halde görünce çok üzülür. İffet onu yatına oturtur. Birçok şey söyleyerek itiraflarda bulunur.

Raziye'yi tövbeye davet eder ve "Beni iyi dinleyiniz! Bütün kötülüklerimle göz göze… Ölümle karşı karşıya geldiğim… Tertemiz bir gönülle sevdiğim Latif'in karşımda dolaşan küskün hayaliyle barışmaya uğraştığım şu ulu saatte ağzımdan çıkacak acı gerçeklere gücenmemenizi dilerim. Görüyorsunuz ki pişmanlık beni ne duruma düşürdü! Ben neden pişmanım. Onu da bilirsiniz. Çünkü iyilikten sapışımda kılavuzum sizdiniz. Felaketimin yolu üstünde size rastlamayaydım, bugüne değin pek acı çeken ömrüm belki

bu denli sonuca varmaz; bütün mutluluk umutları, bugünkü gibi, böyle bir anda kapanıvermezdi. Ömründe gülmeyen bir kızı nasıl ağlaya ağlaya öldürdüğünüzü görüyor musunuz? Fakat yakınmam sizden değildir. Siz bilmeye bilmeye alınyazıma yardımcı oldunuz… Ben sizi bağışlıyorum. Tanrı'nın mağfiret denizi uçsuzdur (s. 153). Sizi bağışlaması içinde o yüceler yücesine yakarırım Raziye Hanım!" diyerek Allah'ın mağfiret sahibi olduğunu dile getirir.

İffet, Raziye'ye bu sözleri söyledikten sonra kardeşi Sabri'ye, Latif'e hitaben yazdırdığı acıklı mektubunda yine, Allah'a olan inancını ve onun mağfiretini şu şekilde dile getirir.

"Nerelerde dinleniyorsun, yuvan neresidir? Sağ mısın; yoksa yalancı dünyayı bıraktın mı? Cennette misin? Tanrı'na kavuştun mu? Bütün inleyen iç temizliğimi yakan bu pişmanlık kızıllığıyla senden bağışlamanı dilemeye bile kendimde yüz göremiyorum. Suç olur ki suçlunun aman dilemeye yüzü olmaz. Fakat bağışı bol Ulu Tanrı, acımayla suçu görmeyivermekle de cezasını artırır, suçluyu o yolda da azarlar ve korkutur (s.155).

Karanlık, derin gecelerde denizin Tanrı'yı andığı (s.156) rüzgârın inlediği, göklerin ağlamaya başladığı, bütün doğanın yasla parça parça olduğu o korkunç gecelerde hayatımı, aşkımı, ayrılış iniltilerimi hatırla."

İffet'in Latif'e yazdığı bu iç yakıcı mektubu karşısında titreyen Raziye gözyaşlarını tutamaz. Onun bu halinden pişman olduğunu anlayan İffet, "Öyle ise haydi hanım, kim bilir kaç erkeğin kirli bakışlarına açtığın o mundar elbiseni arkandan çıkar. Annem sana kendi dolabından bir temiz entari versin, onu giy. Birlikte abdes (abdest) alalım. Gene birlikte Tanrı'dan bağışlamasını dilemek için secdeye baş koyalım" der (s. 157). Raziye, İffet'in dediğini yapar. Birlikte secdeye diz çökerler ve İffet Allah'a şöyle yalvarır. "Ya Gafur! Ya Erham-ür-râhimin! (s.157) Buyruklarına uymayan yüzü kara bu Raziye, suçlu İffet kulların bağış kapına geldi." Şeklinde uzun bir dua ederek Allah'tan mağfiret diler.

Bir süre sonra hastalığı iyice artan İffet, ölüm haliyle can çekişmeye başlar. Başucunda bulunan ve daha önce İffet'in yol göstermesiyle tövbe etmiş olan Raziye,İffet'e kelime-i tevhidi söyleterek Allah'ı hatırlatır (s.158).

Hüseyin Rahmi'nin *Mutallaka* romanında Akil'e Hanım, kocası Mail'e yazdığı ilk mektupta kocasının kendisini boşadıktan sonra başına gelenleri anlatır. Kendisini haksız yere boşadığını zaten kayınvalidesinin bu boşanmayı çok istediğini anlatır. Kendisini boşadıktan sonra kayınvalidesiyle uzun bir tartışma yaptıklarını bu tartışmada birçok şeyden sözedildiğini yazar. Akile Hanım'ın kayınvalidesi tartışma sırasında Akil'e Hanım'a, Allah bana bir cemal vermişti ki her gören kaşıma gözüme vurulurdu" der (s. 200).Ayrıca Bir erkeğin dine göre kaç kadınla evleneceği hususunu "Allah'ın emri dörde kadar" (s.202).şeklinde ifade ederek Allah'tan söz eder.

Mektubunda kayınvalidesinin bütün bu acı sözlerine tahammül ettiğini yazan Akil'e, Allah'tan tek isteğinin kocasına tekrar kavuşmak olduğunu kocası Mail'e şu şekilde yazarak Allah'a olan inancını dile getirir. "Her şeye sükût, tahammül, sabrederim, sizin elem-i iftirakınız kadar dünyada beni hiçbir şey müteessir edemez. Benim için her acı ona nispetle tatlıdır. Allah bana sizden başka erkek yüzü göstermesin. Cenab-ı Bari'den gece gündüz temenniyâtım budur" (s.203).

Akile'nin bu mektubuna kocası Mail bir cevap yazar. Mektubunda Cenab'ı Hakk'ın (s.209) Akile'ye o gözleri ağlamak için değil başkasını ağlatmak için verdiğini yazar. Ayrıca ayrılma sebeplerini sayar. Akile'nin son zamanlarda çok huysuz olduğunu her zaman "Allah'ın emrine razıyım" (s. 210) diyerek boşanmak istediğini anlatan sözler söylediğini yazar.

Aynı yazarın*Mürebbiye* romanında yazar, Dehri Efendi'nin kardeşi Amca Bey'i tarif ederken şöyle der. "Amca Bey'in beden yapısında olan bu bükülme Allah'ın bir hikmeti olarak ahlakına da geçmişti" (s. 32).

Konağa damat olarak gelen Sadri Bey, fakir bir aile çocuğudur. Evlenmezden önce Dehri Efendi'nin konağına gelir gider. Bu yalı ziyaretlerinde saygı ve hürmet göstererek Dehri Efendinin gözüne girmiş ve o yalıya damat olmayı başarmıştır.

Sadri bu yalı ziyaretlerinde Dehri Efendi'nin botanik bilimi hakkındaki uzun konuşmalarını saygı içinde dinler. Dehri Efendi'nin sorduğu soruya zorla da olsa cevap veren Sadri'ye Dehri Efendi: "Hay babanın canına rahmet" Der. Biraz bozulan Sadri Bey

“Peder bendeniz berhayattır efendim.” deyince Dehri Efendi: “Berhayat olsun Allah’ın rahmetine kim muhtaç değildir?” (s.41) şeklinde cevap vererek Allah’ın rahmetinin her şeyi kuşattığını dile getirir.

Mürebbiyelik için Dehri Efendi’nin konağına alınan Fransız Anjel, konaktaki erkekleri baştan çıkarır. Bu erkekler Dehri Efendi’nin kardeşi Amca Bey, damadı Sadri ve oğlu Şemi’dir. Son günlerde gece vakti konağın içinde koşuşturmalar, sesler duyan Kâhya Eda Hanım bu seslerin sebebinin Anjel olduğundan şüphelenmektedir. O gecede sesler duyunca mumu alıp odasından çıkar. Salona gelir. Sesin nereden geldiğini anlamaya çalışır. Bu arada salonda kendi kendine söylenirken,“benim gönlümde fenalık olaydı efendi bana hiş dediği zaman ben de ona piş der idim. O zaman Eda’yı görüp anlar idiniz. Allah göstermesin ben o hıyaneti kabul etmem” der (s. 75).

Eda Hanım, Anjel konağa geldikten sonra erkeklere bir hal olduğunu söyler. Anjel’iniki çocuğa verdiği terbiye hakkında söylenmeye devam eden Eda Hanım kendi kendine şöyle söylenir: “Efendibabalarınınkarşısında bu maskaralıkları yaptıkları zaman adamcağız bayılıyor, bayılıyor da bayat kalıyor şöyle. Bayılması çocukların bu marifetlerine midir, yoksa murabiyenin gözlerine midir? Orasını Allah bilir(s.76).

Eda Hanım daha sonra kulağını Anjel’in odasının kapısına dayar. İçeriden ses geldiğini zanneder. Anjel’i içerideki sevgilisiyle beraber yakalatmak için kuşağını çıkarıp kapıyı bağlar. Sonra gidip Dehri Efendi’ye haber verir. Kapısının bağlandığını anlayan Anjel bağırır. Kapıya vurur. Dehri Efendi bu seslerin ne olduğunu yanına gelmiş olan Eda Hanım’a sorar. Birlikte salona gelirler. Kapıyı açarlar. Odasının kapısı bağlanan Anjel’e, Dehri Efendi bunu kimin yapmış olabileceğini sorar. Anjel ise bir kadın sesi işittiğini ve bu sesin Eda Hanım’ın sesine çok benzediğini söyler. “Fakat Allah’tan korkarım (s.90) mutlaka odur diyemem, yanılmış olabilirim” (s. 90). Şeklinde açıklamada bulunur.

Dehri Efendi salona gelen biraderi Amca Beyden bu gece neler olduğunu sorar. Amca Bey de Eda Hanımı masanın altından değil de, yalan uydurarak kendi oda kapısından gözetlediğini ve söylenmelerini duyduğunu anlatır. Amca beyin olayı kendi lehine göre bu şekilde yorumlayıp anlatmasına Eda Hanım dayanamaz ve “Hak kuru iftiradan saklasın” diye çıkışır (s. 93).

Eda Hanım Dehri Efendi'ye, "efendi bunların size karşı birazcık olsun hürmetleri varsa bu gece nerede olduklarını söylesinler." Der. Erkekleri ayrı ayrı sorguya çeken Dehri Efendi Şemi'yi falakaya çeker. Şemi falakanın acısıyla daha önce amca bey ve Sadri Bey'in söyledikleri gibi odalarında olmadıklarını, koruya gezmeye çıktıklarını söyler. Bunu duyan Eda Hanım intikamcı bir gülümsemeyle "garip kuşun yuvasını Allah yapar" (s.96) diye alaylı bir şekilde söylenir.

Amca Bey ile Sadri'nin korulukta Anjel'i sevme hususunda karşılıklı itiraflarını, koruya doğru gelen Şemi duyar. O da sevdiğini haykırır. Ayrıca onlara hakaret eder. Aralarında tartışma başlar. Bu tartışma sonunda Şemi ile Sadri Bey'in kavgasına dönüşür. Şemi, Eniştesi Sadri Bey'i ve araya giren amcasını iyice tartaklar. Onlar bu halde iken hizmetçi yanlarına gelip hepsini Dehri Efendi'nin istediğini söyler. Kendilerini bu şekilde görmesi halinde, Dehri Efendi'nin çok kızacağını bildikleri için trapezden düştüklerini söylemeye karar verirler. Fakat bu bahane Amca Bey'i pek tatmin etmez ve "bu cevaplar pek sarkık pek açık kalıyor, ama haydi söyleyelim de CenabıHak muinimiz olsun" (s.127) diye söylenir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Bir Muadele i Sevda* romanında,daha önceden iki evlilik geçiren ve iki kadını da boşayan Naki, Bedia isminde bir kızla evlendirilir. Gerdek gecesi Bedia kendini Naki'ye teslim etmek istemez. Ayrıca bu evliliği istemediğini ve babasının zoruyla evlendirildiğini söyler. Aralarında tartışma başlar. Bunun üzerine Naki, hizmetçiyi çağırıp gelini odadan çıkarmasını söyler.

Gerdek odasındaki tartışmayı işiten Naki'nin annesi odaya gelir. Bedia dışarı çıktıktan sonra annesi Naki'ye: "Naki burasını iyi bil... Bundan sonra karı diye damlara çıksan büyük sözüme tövbe, senin için görücü gezmem. İşte bu evlenmen son evlenmendir. Artık elkızlarının başlarını ateşe yakamam. Allah'tan korkarım" (s.48).sözleriyle kızarak Allah korkusunu dile getirir.

Naki, gerdek gecesi karısı Bedia ile tartıştıktan ve o gecenin sabahı onu babasının evine gönderdikten sonra, Bedia'nın neden böyle davrandığını düşünür. Bunun sebebini Bedia'nın başka birine olan aşkına bağlar. Bedia'nın sevgilisini bulmak için de falcılara, hocalara gitmek gerektiğini düşünür. Bu sefer onların yaptığı sahtekârlıkları düşünen Naki,

falcılarınfal bakarken söyledikleri; Allah'ın her şeyi bildiğini anlatan sözü söyler: "La Yalem ül Gayb-ı illallah[86](s.60) ücret toka edildi mi, aynayı eline alır hoh diye bir kere hohlar. Aynanın parlak yüzü bulanır, adın nedir? Sorusunu sorar."

Naki, karısı Bedia ile Nazire'nin kocası Fatin'in arasındaki aşk mektuplarını Nazire ile beraber daha önce okumuşlardır. Nazire, Bedia tarafından Fatin'e gönderilen son mektubu ele geçirip dadısı ile Naki'ye gönderir. Mektubu okuyan Naki, Bedia ile Fatin'in artık birleşmek için her şeyi göze aldıklarını anlar. Nazire'nin aşırı üzülmemesi için bu mektubun içindekilerden bahsetmez. Dadının sorusuna karşı Bedia'nın Fatin'e nasihat ettiğini söyler. Bunun üzerine sevinen dadı: "Bu yeni deliler akıllandılar mı acep? Allah'ın inayeti ne büyüktür (s.172). Belki bunlar birbirisine soğuşurlar da ötekilere ısınmaklık hâsıl olur." şeklinde sözlerle Allah'ın inayetinden bahseder.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Metres* romanında Saffet Hanım'ın kocası Hami, son zamanlarda metresi Parnas'tan şüphelenmektedir. Aldığı bir imzasız mektupla Parnas'ın haftada belli günler Hami spora gittiği zaman Reyhan'ı eve aldığını öğrenir. Bunun üzerine Hami, yine her zaman ki gibi spora gidiyormuş gibi evden çıkar. Biraz sonra başka bir arabayla gelip evin önündeki pastanenin ikinci katında Parnas'la birlikte kaldığı evi gözetler. Reyhan bir saat sonra eve gelir. Hami, tabancasını hazırlayarak eve girer. Direk Parnas'ın odasına gider. Reyhan ile Parnas'ı birlikte yakalar. Onları öldürmeye kalkar. Parnas Hami'ye buna hakkının olmadığını, Avrupada olduğu gibi düello yapmalarını ister. Oturup konuşurlar. Düello yerini ve gününü belirlerler.

Parnas, Hami ile Reyhan'ın yapacağı düelloyu bir telgrafla Hami'nin annesi Firuze'ye haber verir. Telgrafı alan Firuze'nin yıllardan beri kaybetmiş olduğu analık duyguları depreşir. Feryat eder. Düello yerine gitmek için Nedime ile birlikte arabaya binerler. Firuze'nin bu feryatları üzerine olayı öğrenen Saffet ve Meryem de başka bir arabayla düellonun yapıldığı ormana gelirler. Düello yerine ulaştıkları zaman Hami'nin bir arkadaşının kucağında kanlar içinde yaralı yattığını görürler. Hami annesini gördüğü

[86] Gaybı Allah'tan başkası bilmez. (Kur'an, Neml, 65) Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 2006.

zaman ona küskün küskün bakar. Karısı Saffet'e de o şekilde bakınca o an hıçkıra hıçkıra ağlamakta olan Meryem Dudu, Hami'ye karşı şöyle konuşur: "Karınız Saffet Hanım'a hiç dargınlık yüzü göstermeyiniz. O kadın değildir, sanki ırzca, namusça sızdırılmış bir altın parçasıdır. Onun için ardından her ne ki laf ediyorlarsa yalandır, iftiradır. Daha doğrusunu isterseniz canınızın dudaklarınız üstüne çıkıp oturmuş olduğu böyle ağır bir vaktinizde siz ondan aflık dilemelisiniz. Onun ne çektiğini bir ben bilirim (eliyle gökyüzünü göstererek) bir Allah bilir" (s.302). Diyerek Allah'ın her şeyden haberdar olduğunu dile getirir.

Aynı yazarın *Tesadüf*adlı romanında Gülsüm ve annesi, büyücü Nefise'nin kendilerini dolandırarak aldığı paraların ve eşyaların acısını hala unutamamışlardır. Gülsüm ve annesi bu para ve eşyaları zaman zaman rüyalarında görerek birbirlerine dert yanarlar. Gülsüm'ün annesi, "İlâhi, o mecidiyelerin her biri ateş olsun da yarın ahrette Nefise'nin vücuduna yapışsın." Diye beddua ederek Nefise'nin cezalandırılması için Allah'a yalvarır (s.250).

Nefise, Mail'in karısı Saibe'yi ve metresi Şöhret'i çok iyi idare ederek her birinin ayrı ayrı haftalarda evine gelmelerini sağlar. Fakat Şöhret sırası olmadığı halde Mail'in birkaç gündür eve gelmemesinin sebebini sormak için Nefise'ye geldiği zaman orada Saibe ve Mail'i bulur. Mail Saibe'yi orada herkesin huzurunda boşadığı için buna dayanamayan Saibe baygın haldedir. O arada Gülsüm ve annesi de gelirler. Herkes birbirini orada görür ve Nefise'nin yaptığı dolandırıcılık anlaşılır.

Saibe ile birlikte Nefise'nin evine gelen Nimeti Hanım, baygın Saibe'yi konağın arabacısı Recep'e taşıtır. Orada ayıltır. Nefise'nin yaptıklarını düşünerek onun şerrinden Allah'a sığınırak "Aman Yarabbi, sana sığındım. Bu Nefise karı ne melun bir karı imiş? Ben de böyle her şeyi hemen noktası noktasına nasıl biliyor diyordum. Meğerse bizden duyduğunu ona, ondan aldığını bize satarmış… Böylelerin şerrinden Cenabı Hak cümleyi korusun"şeklinde dua eder. Bu kötülerden korunmanın ancak Allah'ın korumasıyla olacağını ifade eder (s.257).

Hüseyin Rahmi'nin *Nimetşinas* adlı romanında Nihat, karısı Talat'ın doğumundan sonra, karısını ve çocuğunu görmek için odaya getirilir. Karısının çektiği sıkıntı ve acıları paylaştığını anlatmak için birçok söz söyler. Talat bu sözlere şüphe ile bakar. Talat'ın bu sözleri üzerine odada bulunan Hasna Hanım, söze karışarak " Öyle ya Bey'im, öyle ya! Bunca yıllık karı kocasınız. Tanrı birbirinizden ayırmasın, Tanrı o günleri göstermesin yoksa. Talat gibi bir hanımı siz bir daha nerede bulabilirsiniz?" (s.113).şeklinde konuşarak ikisinin de birbirine karşı sorumlu olduklarını dile getirir. Böylece Allah'ın onları birbirlerinden ayırmaması için dua ederken Allah inancını da dile getirir.

Hüseyin Rahmi'nin *Şıpsevdi* romanında, Meftun'un konağına gelin olarak gelen Edibe, bu konaktagördüğü Avrupalı yaşayış karşısında şaşırıp kalır. Bu yaşama şekline ayak uyduramaz. Uyumsuzluğu ve canın sıkıntısı günden güne artar. Kendisine bir teselli olsun diye Azize Hanım'ı çağırır. Azize Hanım gelir gelmez kendini onun kollarına atarak ağlayan Edibe, konakta gördüğü ve anlam veremediği bütün halleri anlatır. Nasıl yemek yenildiğinden, nasıl konuşulduğundan ve nasıl giyinildiğinden gözyaşları içinde şöyle bahseder: "Azize Hanımcığım, halimi sorma. Bana oldu olanlar. Gelin mi oldum, esir mi oldum, cehenneme mi düştüm, ne olduğumu bilemiyorum. Üç kaynana, hesapsız görümce, o aşçı Zerafet kadın bile bazen başıma kel kâhya kesiliyor. O piçkurusu Hasene'ye varıncaya kadar bu evde hepsi beni nezareye, maytaba alıyorlar. Artık küçüğünün, büyüğünün maskarası oldum. Ne yediğimi biliyorum, ne içtiğimi. Hepsi görünüşte Müslüman, ama yaşamaları bizimkine uymuyor. Yemeği elle yemiyorlar. Çatal dedikleri o zıkkımı kullanıyorlar. Kör olasıyı kaç defa damağıma batırdım, ağzım şişti." Azize Hanım da Edibe'den dinlediği bu sözlere karşılık " Dünyada o zıkkımla yemek yiyenlere yarın ahrette zebaniler uçları sivri kızgın çatallarla yemek verecekler. Aman rabbim, acımana sığındım. Allah'ın (s.306) verdiği parmaklar dururken demir parçalarıyla yemek yenir mi? Ah Edibe ah… Babacığın bu işi netti bilmem ki. Beş vaktine beş daha katar, nur gibi Müslüman adamdır. Bir ayağı da çukurda, Ama tanrı suçlarını bağışlasın (s.306) paraya dayanamaz. Seni o buraya gelin vermedi, adeta yüz kese akçeye sattı,"diye Allah inancıyla ilgili düşüncelerini söyler. Ayrıca Edibe'yi kışkırtırmaya çalışır: "Üç kaynana diyorsun benim bildiğim bir tane ikisi de nerden çıktı?" Diye Edibe'ye sorar. Edibe de diğer kadınları yaptıklarıyla birlikte anlatır: "Birisi asıl kaynanam Lütfiye Hanım, öbürü de büyük ana Şekûre Hanım, üçüncüsü ise teyze vesile Hanım. Bu ikisi asıl kaynanamdan

daha dalacan, daha gırgırı. Vesile Hanım'ın sözde evi barkı da ayrı.Ama buradan çıktığı yok ki. Hepsi de birbirine uygun. Yaşlı başlı kadınlar. Hiçbiri de ihtiyarlığını bilmiyor. Süslenip evin içinde yapma bebek gibi geziyorlar. Bari biraz yaraşsa yüreğim yanmaz. Ahireti hiç düşünmüyorlar. Hiç birinin bir kerecik olsun Tanrı huzurunda secdeye vardığını görmedim (s.306). Evin içi bazen kokonalarla, Frenk karılarıyla doluyor. Bir fan fan bir finfondur gidiyor. Hepsi haline göre Frenkçeden bir iki lakırdı öğrenmişler. Söylesene diye beni de zorluyorlar. Ayol benim dilim döner mi öyle şeylere? Müslüman evladıyım elhamdülillah" (s.306). Edibe'nin bu konuşmalarına hayret eden Azize Hanım "söyleme kızım sakın ha… Sonra cayır cayır yanarsın Frenkçe söylediğin lakırdı başına yarın ahrette sana azap olacak, dilin kızgın maşayla ensenden çekilecek" diyerek Allah'a olan inancı ve Allah'ın ahirette vereceği cezalar hususunda inancı gereği onu uyarır.

Sonra Edibe, Azize Hanımı konağın salonuna götürür. Salon Meftun tarafından alafranga usulüne göre döşenmiş ve duvarlara alafranga resimler asılmıştır. Bu çıplak kadın ve erkek resimlerini gören Azize Hanım şaşkınlık içinde bağırır ve günaha girdiğini söyler. Resimlerin namahrem olduğunu söyleyerek eteğini başına çeker. Ona bakan Edibe de aynısını yapar. Salona giren Lebibe bunların neden böyle yaptığını anlar ve fakat bilmemezlikten gelir.

Azize Hanım bu resimlere bir anlam veremediği için Lebibe'ye sorar: "Baksana kızım, şu resmi merak ettik. Bu kart herifi oraya bağlamışlar mı ne yapmışlar? Kuş da gelmiş koca gagasıyla zavallıyı yiyor. Aman, gâvur olsun, çıfıt olsun, yüreğim yufkadır. Böyle şeylere dayanmaz." Lebibe resme bakarak,

-Ha… promete'yi soruyorsunuz… o mitolojik bir süjedir.

Azize -kızım Frenkçe anlamayız Bize düpedüz Türkçe söyle.

-Esatirle ilgili bir konudur.

-O ne demek o? Sanki bu söylediğin Türkçe mi?

-Arapça

Bunun Türkçesi yok mu?

-Efsane

-Feshane mi?

-Ay, gene dilim Arapçaya gitti… Masal, masal…

-Masal, masal, matitas, kaynanamın… Tas ey, anlat bakalım nasıl masal bu.

-Promete, dediklerine göre, Uranus'la Tar'ın, başka bir deyişe göre Jeppey'le Klimene'in oğludur.

-Ay patlasın kimin nesi olursa olsun orası lazım değil… Bu koca kuşa onu niçin yediriyorlar? Kabahati ne?

-Dur Hanım, sırasıyla anlatacağım. Dediklerine göre Promete insanı balçıktan yaratıp, gökten aşırdığı ateşle ona ruh vermiştir.

-Sus evladım günaha girme insanı balçıktan yaratıp ruh veren tanrıdır. (s.315) Böyle çıplak heriflerin insan yaratmak ne haddine, tövbe, tövbe… Sus. Böyle şeyin söyleyene de dinleyene de günahı vardır." diyerek yaratma fiilinin Allah'a ait olduğu belirterek Lebibe'ye karşı çıkar. Lebibe de:

-Başlamazdan önce size bunun masal olduğunu söylemedim mi? Bugünkü dinlerden önce insanlar arasında birtakım saçmalara inanma devirleri geçmiştir. Ben işte o zamanlardan sözediyorum. Saçma olsun kurşun olsun, ne olursa olsun böyle şeylere sakın inanma kızım. İnancın bir kere bozulursa Gayya kuyusuna kadar gidersin. Sen bunları kimden öğreniyorsun.

-Bunlar genel ve sıradan bilgilerdir. Biraz enstrüksiyon'u olanlar böyle şeyleri bilirler.

-Çok şükür Allah'ıma böyle şeyleri öğrenmeyi bana kısmet etmedi inşallah bundan sonra da etmez. Gelininiz Edibe Hanım da pek toydur. İnancı tamdır (s.315). İkimiz birlikte Ahmed-i Bican Hazretlerini tamam yirmi defa hatmettik" diye söylenerek inancını tekrar dile getirir.

Yine bu romanda aşçı Zerafet ve Meftun'un teyzesi kızı Rebia'nın çocuk düşürürken çektiği acılara tanık olan hizmetçi Eleni, Zerafet'ten aşırdığı ilaçları kullanıp çocuk düşürmeye cesaret edemez. Gidip Haseki hastanesinde uslu uslu doğurmaya karar

verir. Yazar, Eleni'nin ortaya gelen çocucuğun da rızkını Allah'ın vereceğine inandığını şu cümleyle dile getirir: "Tanrının elbette yiyeceğini de vereceğine inanıyordu (s.334).

Azize Hanım, Zerafet ve Rebia'yı Meftun'un hamile bıraktığına inanır. Edibe'yi de inandırmak için: "Dün gece ben sana demedim miydi? Yalnız tahminimde yanılmışım. Eleni'den beklediğim hal Rebia'da ortaya çıktı. Rabbim hepimizi korusun" diye Edibe'ye konuşur (s.335).

Azize Hanım, Meftun'un teyzesi kızı Rebia'nın evlenmediği halde çocuk düşürdüğünü Şekûre Hanım'a söyler. Bu haberin ağırlığına dayanamayan büyük anne Şekûre Hanım'a felçlik gelir. Düştüğü yerde canını verir. Şekûre Hanım öldükten sonra Mc Ferlan, arkadaşları ile birlikte kurdukları Şark akademisinde bir konuşma yapar. Mc Ferlan yaptığı bu uzun konuşmasında doğu kültüründen bahseder. Yazar Hüseyin Rahmi bazı dini düşüncelerini Mc Ferlan'a söyletir. "Bir aile arasından ak saçlılar saygıdeğer yerlerini boş bırakarak birer birer mezarların ötesine çekiliyorlar. Bayramlarda kandillerde mübarek ellerini öpmek için karşılarında saygıyla diz çökdüğümüz, ömürlerinin kışlarında saçları ağarmış atalarımızı bugün hatırlıyor musunuz?"

Mc Ferlan konuşmasına devam ederek Allah inancından bahseder "Şimdi anlıyoruz, o zavallılar ömürlerinin sonunda bulunduklarını düşünerek o yaşta bize veda ederlermiş. Evet, bu pek acı. Ama şimdi başınızı şuraya çeviriniz. Bakınız. Bu pembe, tombul yanaklı, sırma saçlı, bu şen, bu gürültücü melekler nereden çıktı? O ihtiyarları ecel döşeğine uzattığımız zaman bunlar var mıydı? İşte Allah acıyarak onları yakınına aldı, bunları yerlerine gönderdi" der (s. 343).

Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü* romanının başkahramanı Recep Köso, Mehmet Bego'nun verdiği gece yarılarına kadar süren bıçak silimi ziyafetinden sonra, misafirlerin yatırılması gibi işlerde Mehmet Bego'ya yardım eder. Daha sonra Mehmet Bego'nun kulede kendisi için özel olarak hazırlattığı, cihannüma odasına çekilir. Diğer misafirler gibi sarhoş değildir. Abdest alıp yatsı namazını kılar. Sonra yatağa girer. Fakat bir türlü uyuyamaz. Ömer Neşo'nun sofrada kuzu kemiğinden fala bakarak söylediği sözlerden ve gazetelerden takip ettiği Yunanlıların Girit'i almak istedikleri haberlerinden dolayı gözüne

uyku girmez. O ara gözüne bazı hayaller görünür. Üzerine bir kâbus çöker. Dışarıdan horoz sesleri gelmektedir.

Yazar araya girerek horoz sesleri hakkında uzun açıklamalarda bulunur: Bu horoz seslerinin boşuna olmadığını, manalı olduğunu ayrıca Allah'ın bu hayvanları yönlendirmesiyle öttüklerini şu şekilde anlatır: "Biçare adamcağız yatağında bir hayli müddet daha yuvarlandı. Hatta köylülerin "ikinci horoz" tabir eyledikleri nöbet-i sâniyede dahi horozlar vazife-i temcidi ifa eylediler. Hakikat köylülük âleminde horoz sadası ne mühim şeydir. Kışta, kıyamette, karda, dumanda, gece karanlığında yolunu kaybeden bir yorgun yolcu için bir horoz sesi Hazret-i Hızır'ın bir na'ra-yı imdâdı gibidir. ...Horoz ne bir belânın takarrübünü ihbar için öter, ne de sabahın hulûlünü. Onun ne için öttüğünü bir kendisi bilir, bir de Hâlıki. Bir üçüncü daha bilen vardır ki o da ehl-i hâl olandır. Fakat onun bilgisi bir zandan ibarettir. Her hâlde vakitsiz horoz sadasından teşe'üm edenlerin zanları gibi bülkilliye bâtıl bir zan değil! Doğru olması pek muhtemel olan bir zan. Zira bu hayvanât âvâzeleri mutlaka beyhude olmayacaktır. Beyhude değildir. Olamaz da! En büyük ehl-i dikkat pek mülâyemetle kâni oluyur ki kurt, kuş, ins, cin, arz ve sema ol-Hâlik-i lâyezâli tesbih etmektedirler" der (s. 36).

Mehmet Bego'nun verdiği ziyafette kuzu kemiği ile fala bakan Ömer Neşo bir savaş çıkacağını ve Müslüman askerinin bozulacağını söyler. Fakat Recep Köso bunu kabul etmez. Falı Müslüman askerinin lehine yorumlayarak düşmanın bozguna uğrayacağını söyler. Aradan bir iki yıl geçer. Gerçekten Osmanlı ile Yunanlılar arasında bir savaş çıkar.

Recep Köso, bu savaşta gönüllü olarak orduya katılır. Orduya çok faydası dokunur. Kendi birliğiyle beraber daha önce terk etmek zorunda kaldığı memleketi Yenişehir'e girer. Başta hocalar, papazlar ve hahamlar hazır olmak üzere bütün ahali onları büyük bir sevinçle karşılarlar. Hükümet dairesi önünde dualar ederler. Recep Köso ve birliği halkın da yardımıyla o gün akşama kadar şehri eşkıyadan temizler.

Recep Köso kendi bölüğüyle Yenişehir'e girdiğinin ertesi günü eski sevgilisi Filomene'yi görmek için Filomene'nin babası Sonkur Yankos'un evine gider. Eve yaklaştığı zaman evden "Recep Köso yetiş oğlumu kurtar" Yetişiniz Osmanlılar yetişiniz! Kanlı herif oğlumu öldürüyor" şeklinde bir kadın çığlığı duyar. Bu çığlık Recep Köso'nun birkaç yıl önce Mehmet Bego'nun kulesinde uyurken gördüğü rüyadaki çığlıktır. Recep

eve tam yaklaştığı zaman üç kişiyi iyice tanır. Feryat eden kadın kendi sevgilisi Filomene'dir. Çocuğu öldürmeye çalışan kişi Andrea Kostopolo'dur. Fakat çocuğu tanıyamaz. Recep hemen kılıcını çeker ve "korkma Filomene" diye bağırarak süratli bir şekilde eve girer. Merdivenleri hızla tırmandığı sırada kulağının dibinde çın diye bir ses duyar. Ortalık toz duman olur. Biraz sonra anlaşılır ki arkasından yetişen kahraman bir zabit eli bıçaklı bir eşkiyanın kadına saldırmak üzere olduğunu görür. Hiç beklemeden merdivenlerin dibinden eşkiyaya nişan alarak boynunun kökünden vurur. Andera Kostopolo yere yuvarlanır ve ölür.

Zabit, birkaç asker ve Recep Köso yukarıya çıkarlar. Filomene Kostopolo'dan korunmak için balkona kaçan oğlunu alarak onların yanına getirir. Rum diliyle onlara şöyle teşekkür eder: "Sizi buraya Hak teala hazretleri gönderdi. İki dakika daha gelmemiş olsaydınız oğlum da, ben de katlolunmuş gitmiştik bile. Sizi buraya Allah gönderdi, Allah! Hem de Müslümanların Allah'ı! Recep Köso'dan öğrendiğim Allah! Filomene böyle deyince Recep Köso dayanamaz ve kendisini şöyle tanıtır. "Evet Filomen! Sevgili Filomen" Recep Köso'dan öğrendiğin Allah gönderdi. Hatta işte o Allah-ı zülcelâl sana Recep Köso'nun kendisini de gönderdi" (s.201).Böyle deyince Filomene dikkatle Recep'in yüzüne bakar. Onu tanıyınca"Recep" diye çığlık atar ve bayılır. Filomene'yi ayıltırlar. Filomene başından geçenleri tek tek Receb Köso'ya anlatır.

Ahmet Mithat Efendi, Filomene'nin başından geçenleri anlatırken olayların gelişme şeklinden dolayı Allah'ın hikmetinden bahseder: "Çocuk aşiyane-yi madere geldikten sonra bunun asl ü nesli hakkındaki tahatturat bir vakit Recep Köso ile Filomene arasındaki maceraların hikâyesini de tazelemiştir. Hatta bu hikâyeler an'anesiyle Andrea'ye de malum olmuştur. O gaddar herif Filomene'den alamadığı intikamı çocuğundan almaya kalkar ise ne dersiniz? Böyle bir muhabbet-i sadıka yadigârı olmakla beraber bu dünyada yegâne kimi kimsesi sayılan yavrucuğu öldürmek Andrea için teşeffi-i sadrın medar-ı yegânesi addolunmuştur. Cenab-ı hakkın hikmetine (s.221) bakmalı ki, bir gün çocuk hizmetçisiyle beraber Köstem kenarında mesirede gezinirken, Andrea'nın sarhoşluk haliyle çocuğa hin-i tesadüfünde ihtiyarı elinden gitmişti. Habisin gözleri kararıp belindeki kılıcı çektiği gibi masuma iki defa havale eylemişti. Eğer bu kılıç kesmek için kılağılı kılıçlardan olsaydı o gün Marko'nun maktuliyeti muhakkak idi. Bereket versin ki dürtmek için ensiz ve sivri meçlerden olmasıyla ikinci dürtüşte yavrucak yere serilerek katil dahi etraftan koşuşan ahali ve jandarmalar tarafından ahz ve girift olunmuştu.

Andrea ile Filomene arasında cihanın malumu bulunan maceralar üzerine böyle bir kasdın vukuu esbab-ı müşeddeden addolunmasıyla Andrea Kostopolo cenapları Yunan kanun-u cezası hükmünce katle bedel yirmi bir sene prangaya atılmıştır."

Aynı yazarın *Eski Mektuplar* adlı romanında, Meliha'nın babası Saim Bey'in, Daim Bey adında bir kardeşi vardır. Daim Bey karakter ve mizac bakımından Saim Bey'in tam tersi ve içi fitne dolu bir insandır. Saim Bey'in servetine konmak için Meliha'yı oğlu Sabit'e almak istemektedir. Bu isteğini birkaç kere Saim Bey'e söyler. Fakat bu isteği Saim Bey tarafından reddedilir. Saim Bey'in Kenan'a karşı gösterdiği şefkatli davranışlardan şüphelenen Daim Bey, Meliha'yı bu kez ısrarla ister. Fakat Saim Bey bu isteği tekrar reddetmekle birlikte Meliha'yı Kenan'a nişanladığını ve İstanbul'da tahsilini tamamlayıp döndükten sonra evlendireceğini söyler. Daim Bey bu habere çok sinirlenir. Meliha'nın Sabit'in hakkı olduğunu söyleyerek odayı terk eder.

Bundan sonra Daim Bey ve karıs, Meliha'yı elde etmek için bir çare düşünürler. Karısı, Saim Bey'in zaten hasta olduğunu "Allah bilir ama çok çok daha bir sene kadar yaşayabilsin" diyerek bir yıla yakın bir zaman içinde öleceğini söyler (s. 29). Karı koca bu düşünce ve ümitle Saim Bey'e tekrar hoş görünerek beklemeye başlarlar.

Kenan İstanbul'a gittikten sonra Saim Bey ve kızı Meliha, Kenan'ı ayrılığına çok üzülürler. Meliha baygınlık geçirir. Saim Bey de hastalanır. Kendisinin ve kızının halini Kenan'a bir mektubunda şöyle anlatır. "Kenânım, nurum, senin buradan hareket ettiğin, yani benden ve Meliha'dan ayrıldığın gün biz baba kız baş başa vererek ne kadar ağlaşmıştık! Seni ne mertebe sevdiğimi bilirsin. Fakat emin ol ki şimdiki muhabbetimin derece-i ulviyetini tayin edemezsin. Gaybubetinin bizi bu kadar mükedder, elem- nâk edeceğini bilseydim seni yanımdan ayırır mıydım? Meliha'yı görsen -tabirimi mazur gör. Çünkü sen de benim bir evladım oldun- ne kadar sarardı, soldu. Eski şetareti mahvoldu. Ne zaman tesadüf etsem daima düşünüyor. Bazen kitap okuyor. Okudukça ağlıyor. Çok büka şüphe yokki senin gaybubetinden tevellüd ediyor. Çok şükür Cenab-ı Hak şimdi ona biraz teselli ihsan buyurdu" diyerek Allah inancından bahseder (s. 48).

Saim Bey'in bu mektubu Kenan'a göndermesinden bir iki hafta sonra hastalığı iyice artar. Artık fenalık nöbetleri gelir. Doktorun çağrılmasına bile gerek duyulmaz. Zaten kendi de doktor istemez. Artık "Saim Bey'in şifâ-yâb olabilmesi Cenabıhakkın bir mucizesine kalır" (s.49).

Kenan'ın İstanbul'dan ayrıldığını Faiz Bey'in çektiği bir telgrafla öğrenen Daim Bey, Meliha'nın kocası Arif'le bir olup kardeşinin kızı Meliha'nın emlaklarının bir kısmını satar.Bundan dolayı Meliha'nın kayınpederi Muhsin Bey'den azar işitir. Daim Bey, Meliha'ya kalan bu mallardan mahrum olmamak ve Muhsin Bey'den intikam almak için kendi meşrebinde olan Arif'i kullanmaya karar verir. Onu evine çağırır. Kenan'ın Meliha'yı elde etmek ve onun mallarına sahip olmak için İstanbul'dan İzmir'e geldiğini söyler. Ayrıca babası Muhsin Bey'in hükümete başvurarak bu mallardan kendisini mahrum bırakmak istediğini de anlatır. Buna bir çare bulamazlarsa ikisinin de bu mallardan mahrum olacaklarını Arif'e anlatır. Arif buna kanar ve ne yapmak gerektiğini Daim Bey'den sorar. Daim Bey, Kenan'ın Meliha'ya muhakkak bir mektup göndereceğini o mektubun ele geçirilip Meliha'ya karşı koz olarak kullanılması gerektiğini tembihler. Çünkü Muhsin Bey hükümete başvurduğu zaman bütün bu malların Meliha'nın rızası olmadan satıldığını anlatacaktır. Mektup elde edilirse namus belası yüzünden Meliha kendi rızası dâhilinde bu malların satıldığını söyleyecektir.

Arif dadısına altın vaat ederek kimseye sezdirmeden ve bir şey söylemeden Meliha'ya gelecek mektupları bulmasını ve kendisine teslim etmesini söyler. Dadı, Meliha'nın odasını araştırır.Kenan'ın Sabit vasıtasıyla Meliha'ya gönderdiği ve Sabit'in annesinin de Meliha'ya verdiği bu mektupları bularak Arif'e teslim eder. Arif buna son derece sevinir. Bu müjdeyi ve başarısını akıl hocası Daim Bey'e hemen bildirir.

Arif ve Daim Bey elde ettikleri bu mektuplar sayesinde Meliha'yı tehdit ederek bütün malları satmaya başlarlar. Muhsin Bey Meliha'nın ses çıkarmamasına şaşırır. Bunun nedenini sorar. Fakat Meliha'dan bir cevap alamaz. Muhsin Bey tafsilli bir dilekçeyle Daim Bey'i ve oğlu Arif'i şikâyet eder. Fakat tayini İstanbul'a çıktığı için dilekçesi gerekli tesiri gösteremez. Ağlaya ağlaya İstanbul'daki görevine gider. Daim Bey buna çok sevinir. Fakat bütün bu olanların kendisi tarafından yapıldığı anlaşıldığı için görevinden istifa etmek zorunda kalır. Elde ettiği bu servetle rahat rahat geçinmeyi düşünürken başına birçok felaket gelir. Bütün malı elinden gider.

Yazar,Daim Bey'in başına gelenleri yorumlayarak kimsenin yaptığının yanına kalmayacağını "Cenabıhak onun başına birçok felaketler yağdırdı. Nihayet müthiş bir kazaya uğrayarak bütün varı yoğu mahvoldu." sözleriyle yorumlayarak Allah'ın Daim Bey'in yaptıklarından intikam aldığını söyler (s.169).

Arif, karısı Meliha'nın bütün mal varlığını işret âlemlerinde yer bitirir. Meliha'nın üzerine Peyman isminde bir halayık getirir. Meliha'yı çocuğuyla birlikte sokağa terk eder. Meliha'nın yazdığı içler acısı mektuba da cevap vermez.

Okuyucu, romanın son kısmını Ahmet Mithat'ın bu romanı yazmaya neden niyet ettiğini anlatmasıyla öğrenir.

Yazar, bir gün gezmek niyetiyle dışarı çıkar. Trende arkadaşı Muhip'le karşılaşır. Muhip, yazarı önemli birisiyle tanıştırmak için önceden söz almıştır. Karşılaştıklarında yazara sitem eder. Yazar istemediği halde o kişinin evine giderler. Etraf dağınıktır. Altmış yaşlarında olan bu adam Meliha'ya bütün eziyetleri reva gören ve onu sokağa terk eden Arif'tir. Arif o günden sonra olanları pişmanlık gözyaşları ve vicdan azabı içinde anlatır. "Bu nevmidi-i müdhiş üzerine artık külliyen harap, berbat olmuştum. Bu derd-i müzicden tahlis-i nefs için Cenabıhaktan temenni-i mevte başlamıştım. Fakat kim bilir irtikâp eylediğim günahlar ne kadar çok, ne kadar büyük ki bu duam bile nezd-i bâride kabul olunmuyor" (s.189).

Arif'in anlattığına göre ve Meliha'nın da evladına sahip çıkması için Arif'e yazdığı mektuba göre, Meliha, yalıyı terk ettikten sonra o gün geceye kadar dışarıda dolaşır. Bir evin kapısını çalar. İhtiyar bir kadın onu içeri alır. Başından geçenleri gözyaşları içinde kadına anlatır. Kadın ona inanır. Kadının bir kızı vardır. Onun da başından Meliha'nın başından geçenlere benzer olaylar geçmiştir. O da kocası tarafından zulüm görerek terk edilmiştir. İkisi birbirlerini çok iyi anlarlar.

Meliha bu evde bir yıl kalır. Çalışırlar işlerini düzene koyarlar. Bu kıza her zaman evlenme taliplileri gelmektedir. Fakat bunları geri çevirmektedir. Bir talip daha çıkar. Meliha onu ikna eder. O da kabul eder ve evlenir. Fakat bu evlendiği kişi Kenan'dır. Kenan evlendiğinin ertesi günü teşekküre geldiği zaman Meliha onu tanır. Kenan son derece bozulmuştur. Meliha ona çok acır. Kenan'ı ıstırap içinde bırakmamak ve evliliklerini bozmamak için ona görünmez. O da Kenan'ın Sabit'e bıraktığı mektup gibi bir

mektup yazar. Kenan'ın bakacağına inandığı için çoçuğunu da o eve bırakarak evi terk eder. Ondan sonraki hayatı mektuptan anlaşıldığına göre çok perişan bir vaziyette geçer. Zaten hasta olan Meliha köhne bir evde hayata gözlerini yumar.

Arif, Meliha'nın başına gelenleri anlatırken ağlar. Meliha'nın gönderdiği bu mektuba o zaman kulak asmadığını söyler. Sonradan aklı başına geldiğini Meliha'yı aramaya başladığını fakat verdiği adrese gittiği zaman, Meliha'nın bir yıl önce öldüğünü haber alır. Çocuğunu da bulamaz. Arif bütün bu mektupları ve anlattıklarını yazara vererek bunları bir roman haline getirmesini ve bu yaşadıklarının herkese ibret olmasını ister: "Bu hikâye bir zaman gelip de tab olunarak enzâr-ı âmmeye konulacağı zaman kariler pâmâl-i türâb olmuş o vücûd-ı nâziktere bir kelime-i rahmet diriğ etmeyeceklerdir. Buna mukabil şu alçak, sefil şahsıma da kim bilir ne kadar lânetler yağdıracaklardır. Varsın yağdırsınlar. Zaten ben bu lânetlere, hakaretlere müstahak değil miyim? Hâlen velev ki nedamet etmiş olayım. Mevsimi çoktan mürur etmiş olan bu ric'at ve nedametin hayat-ı sefilâneme ne taalluk ve münasebeti olabilir? Benim çekmekte olduğum mihen ve ıstırap, fenalıklarıma karşı lâ-şey hükmünde değil midir? Hiç şüphe etmem ki sürgüzeştime vakıf olacağınız zaman siz de, karilerim de bilâ-tereddüd bu hükümde bulunacak, beni asla şâyân-ı afv ve merhamet görmeyeceksiniz.

Yalnız sûret-i hakikide nedamet edenlerin Cenabıhak şüphesizdir ki mücâzâzat-ı uhreviyyelerini tadil eder. Çünkü o erhamü'r-râhimîndir" (s.191). Şeklinde konuşarak çok pişman olduğunu ve bu pişmanlığından dolayı Allah'ın onu afv edeceğine inandığını dile getirir.

Ahmet Mithat'ın *Altın Âşıkları* romanında, Michel kardeşler isminde genç ve zengin iki kardeş vardır. Bunlar altın sevdasına düşmüşler, elde ettikleri altınlarla zenginleştikçe zenginleşmişlerdir. Paris'in sarraflarından aldıkları borç altınları ödeyemeyince borçlu oldukları ünlü sarraf Mösyö Du Petit Val'ı malikânesinde ailesi ve hizmetkârlarıyla birlikte katlederler. Daha sonra bu meseleyi bilen yazıcısı Mösyö Corto'yu da katlederler. Bir zaman sonra kendi yazıcıları Mösyö Rivier'i de katlederler. Her ne kadar mahkeme bunu ispat edemez ve bunlar berat ederlerse de halk bunların katil olduklarını çok iyi bilmektedir. Bu iki kardeşi bütün eğlence âlemlerinden, balolardan, toplantılardan, komşuluktan dışlarlar. Bunlarla karşılaşınca yüzlerini çevirip uzaklaşırlar.

Hiçbir aile bunlara kız vermez. İşte bu iki kardeş altın sayesinde umdukları rahat hayata ve mutluluğa asla ulaşamazlar. Tersine bu altın aşkının cezasını bu şekilde çekerler. Yazar, bunun Allah tarafından verilen ilahi bir ceza olduğunu şöyle anlatır:

"Zira aşk nedir? Maddi ve manevi husûlü arzu olunan bir zevke şiddet-i iştiyâk, değil mi? Vakıa bu nokta-i nazardan altın sevilecek bir şeydir. Zira insanı maddî manevî gûnagûn ezvâka nail eder. İşte Cenâb-ı müntakim-i hakîkî şu bizim Michel kardeşlerden ibaret bulunan altın âşıklarının o yüzden umdukları zevklerin maddîsini de manevîsini de husûlden men için evvel be-evvel Paris halkı meyanında şu nefret modasını tecelli ettirmiştir" der(s. 52). Bunların başına gelenlerin Allah'ın bir intikamı olduğunu dile getirir. Ayrıca olayların bu şekilde gelişmesininAllah'ın her şeyden haberdar olduğunu gösterdiğinibelirterek Allah inancını dile getirir.

Michel kardeşler öldükten sonra, uzak akrabalarının mirastan pay almak için açtıkları son mahkemede savcı elli yıldan beri Paris'te bilinen bu Michel kardeşler davasını ve meselesini özetleyen bir konuşma yapar. Bu konuşmasında bunların bütün yaptıklarını anlatır. Bu davanın çok hayret verici ve düşündürücü bir dava olduğunu; bu davayı dünya mahkemesinin halledemediğini bunların hesabının ancak Allah'ın adaletine(s.97) kaldığını şu şekilde anlatır: "Geçen asrın nihayetinde Fransa'nın o mâlum olan tahribât-ı dâhiliyeden kendisini kurtarmaya çalıştığı esnada iki adam, iki kardeş zuhur etti. Bunlar "Michel kardeşler" diye maruf olan adamlardır. Talih denilen şey her sâhib-i zekâya bir iş havale olunduğu zaman yaptığı gibi bunların dahi kulaklarına doğru eğilerek "Sizin insâniyetkârâne ameliniz ne olacak? Bu âlemde nasıl bir yük yükleneceksiniz? Altın mı istersiniz? Onun zımnındaki kuvvet ve kudreti mi ve onunla hâsıl olabilecek ikbali ve familyaca saadet-i hâli mi istersiniz? Yoksa iyilik edebilmek kudretini ve hem-cinsinizin minnet ve teşekkürlerine lâyık ve fukara tarafından takdis edilmek bahtiyarlığını mı? Diye sordu. Onlar "Biz altın isteriz altın! Hep altın isteriz altından başka bir şey istemeyiz. Kudret, saadet, her şey ondan ibarettir." Diye cevap verdiler. Onların istedikleri oldu. İlk sermayeleri bir milyon sekiz yüz bin frank idi. Sonra çoğaldıkça çoğaldı.

Michel kardeşler fezâil-i rûhiyyeye asla inanmamışlardır. Onlar altıntan başka hiçbir şeye iman etmemişlerdir. Bunların ellerinde milyonların çoğalması onların namlarını daha ziyade telvis ve tahkir için vukua geliyordu. Servetlerini artırdıkça halk tarafından bir âvâze-i lânet yükseliyordu. Bunların şems-i ikbâllerinin ilk lemeânında Vitri cinayet-

imüdhişesi vukua geldi. Efkâr-ı umûmiye bu cinayetin mürtekibi olmak üzere bunları tayin eyledi. Gönlüm ister ki efkâr-ı umûmiye bu hükümde haksız olsun.

Ne acip hâl! Bir maznûn, bir müttehem mahkemede beraat kazanırsa alelâde tebrie-i sahihaya nail olmuş bulunur iken bunlar bilakis beraat kazandıkça vicdân-ı umûmide maznûniyet ve mahkûmiyetlerini artırdılar. Miras davalarında bile böyle. Bugünkü gibi eğer bir dava daha bunlar namına kazanılacak olursa bu adamların isimleri âhirette dahi lânet-i ebediye gayyâsına atılacak.

Oo! Bunlar hakkındaki nefret ve tahkir-i umuminin haklı olup olmadığını muvazene edecek değilim. Yalnız diyeceğim ki, bu nefretler, bu lânetler onların altına olan taabbüdlerinin cezasıdır. Bu davaların hatıraları yarı buçuk unutulduktan sonra, yani efkâra itidal geldiği zaman hele bunların yığdıkları altınlar başka ellere geçtiği vakit bunların ismini her kim nerede görürse onu müthiş bir parıltı ile parlak bulacak ve bunların mezarı yanından geçen diyecek ki: "Bunların mezarı bir dindarâne hatıradan da mahrum kalmış ha? Ruhları şad eden yok! Namları da şerefsiz kalmış." Ah! Çünkü bunlar rûhâniyâta asla itikad *etmeyerek* altından başka bir şey tanımadılar. O hâlde de aradıklarını buldular. Ektiklerini biçtiler. Kaide-i umûmiye budur. İşin bundan sonrasını da adâlet-i ilâhiyeye bırakalım"(s.97).

Mehmet Cemal'in *Müşâhadât-ı Şairâne yahut Vuslat-ı Âşıkâne* adlı romanında, yazar bir bahar günü gezmek için kardeşinin boğazdaki yalısına gider. Oradaki manzaraya ve güzelliklere hayran olur. Bu güzellikleri şairane bir üslupla tasvir eder. Tabiatın bu güzelliklerine olan hayranlığını sık sık vurgulayan yazar, "zira ki her noktaya atifi nigah buyrulmuş olsa hayret i efzayı ukul dilkişa menazırı adideye tesadüf eder ve halık-ı kerimin sanatı leyazaliyei samadaniyesine hayran kalırsınız" (s.4) şeklinde konuşarak bu güzelliklerin ilahi sanatkâr olan Allah tarafından yapıldığını ve herkesin buna hayran kaldığını dile getirir.

Yine aynı romanda, yazarın kardeşinin anlattığı hikâyenin kahramanı Yorgi'nin amcasının kızı Sofi ile evlenmek isteyen Filip, anne ve babasından izin almak için memleketi Pire'ye gider. Anne ve babası Filip'i bırakmazlar. Babası Filip'in kendi yerine ticaretin başına geçmesini ister. İşlerin Filip'e devri sırasında yapılan hesaplamalarda bin

liralık bir açık çıkınca babası bu para açığına haddinden fazla sinirlenir ve felçlik geçirir. Doktorların tedavisi fayda vermez ve birkaç gün içinde ölür. Filip ve annesi, bu ölüm vakasına çok üzülmekle birlikte tecelliyat-ı ilahiyeye rızadan başka çare olmadığını kabul ederler (s. 19).

Fazlı Necip'in *Dilaver* adlı romanının başkahramanı Dilaver,yaşadığı köyde çobandır. Askere gider. Orada okumayı, yazmayı ve güzel konuşmayı öğrenir. Ayrıca dayısı ölünce bütün mirası kendisine kalır. Bu haliyle köyüne döner. Köyde ağanın kızı Binnaz'la nişanlanır. O ara Türk Yunan savaşı başlar. Dilaver köyün gençleriyle birlikte savaşa katılır. Düşmana yapılan hücumlarda ve taarruzlarda en ön saflarda bulunarak çok kahramanlıklar gösterir. Dilaver'in bu kahramanlıkları komutanların dikkat-i nazarından kaçmaz. Dilaver'le komutanı, şehitlik ve gazilik hakkında konuşurlar. Komutanı Dilaver'e, "Şimdi senin gibi namuslu kahraman bir gazi de şüheda gibi cennette Allah'ın nimetlerinden mütena'im olacaktır" (s.39).Diyerek Allah inancından bahseder.

Tekrar hücum başlar. Dilaver ön saflarda düşmana hücum ederken köylüsü Hüseyin tarafından arkasından vurulur. İki ay komada kalır. Bu arada Hüseyin köye döner. Dilaver'in nişanlısı Binnaz'ın evine girer. Bu olayı köylü duyar. Binnaz'ı Hüseyin'e nişanlarlar. Nikâh kıymak vakti gelir. Köydeki bütün ihtiyarlar buna itiraz ederler. İmama bir şehidin kanları henüz akarken onun nişanlısını başkasına nişanlamanın günah olup olmayacağını sorarlar.Bunun üzerine köyün imamı; "Günah değildir. Çünkü o da Allah'ın emridir"der (s.115). Binnaz'ın Dilaver'e layık bir kız olmadığını bildiği için bu nikâha itiraz etmez. Bir mu'cize-i ilâhiye (s.115) eseri olarak Dilaver şehit olmazsa bile Dilaver'in Binnaz'ı almasının doğru olmadığını söyler.

Dilaver, iyileştikten sonra köyüne döner. Hüseyin'e nişanlanmış olan Binnaz'ı tekrar geri alır ve onunla nikâhlanır. Gerdek gecesi Binnaz'a o güne kadar yaptığı bütün kötülükleri söyler. Binnaz'ın "Dilaver benden şüphe mi ediyorsun?" sorusu üzerine Dilaver "Şüphe mi ediyorum? Herşeyi biliyorum. Bana seni severim diye bin türlü cilveler icat ettin. Zavallı Nedime'yi bıraktım, unuttum. Sana kapıldım. Sen bana yeminler ettin. Ben gazaya gittim. Hüseyin, o alçak katil, muhârebe meydanında beni öldürmek istedi. Beni herkesin meydan-ı muhârebede şehit olmuş zannedeceğinden şüphe etmedi. Arkama düştü. Düşmana atacağı kurşunu bana çevirdi. Beni ölmüş, bitmiş sandı. Bunun niçin yaptı

biliyor musun? Çünkü o seni benden daha iyi tanımış. Ben ortadan kalkınca senin ona derhal kollarını açacağını şüphesiz biliyordu. Ben ise Allah'ın merhametiyle (s.185) ölümden kurtuluncaya kadar hararet ateşleri içinde hep seni… Anlıyor musun yüreksiz kadın?Hep seni düşünüyordum" der.

Fazlı Necip'in *Cani mi Masum mu?*Adlı romanında Ahmet, babası öldükten sonra annesi ve kardeşi Ömer'le birlikte dayısının çiftliğinde yaşar. Dayısı ile birlikte ticaret yapar. Dürüst ve efendi bir gençtir. Evlidir. İşret âlemlerinin adamı olan kardeşi Ömer'in kandırmasıyla Katina isminde aşüfte bir rum kadına tutulur. Hanımıyla bir yaşında olan oğlu Refik'ive çiftliği terk ederek bu kadınla kaçar. Kaçtığı gece dayısı öldürülür. Cinayet Ahmet'in üzerine atılır. Bir daha çiftliğe dönemez. Yirmi yıl boyunca oğlu Refik'i takip ettirerek onun halini öğrenir. Onunla konuşup cinayeti kendisinin işlemediğini bu yüzden masum olduğunu ispatlamak ister.

Bu yıllar boyunca Mısır'da yaşar. Tütüncülükle uğraşır. Zengin olur. Kendisini muayene eden doktorların arasında oğlu Refik'e rastlar. Başından geçen bütün olayları Refik'e tek tek anlatır. Başından geçenleri anlatırken oğlu Refik'in izini kaybettiği zaman ona gerçeği anlatamadan öleceğini düşündüğünü ve bunun için çok üzülüp intiharı bile aklına getirdiğini ifade eder. Fakat "Allah büyüktür. Metin bir fikri diyanet bu meş'um arzuya hail oldu. Teselliyi ibadette buldum" diyerek Allah'a olan inancının kendisini bu kötü düşünceden kurtardığını söyler. Ayrıca bu yıllar boyunca hep ağladığını kendisini af etmesi için Allah'a yalvardığını da ekler (s.207).

Yaşadıklarını epeyi bir zaman anlattıktan sonra, Refik'e kavuştuğu için "şimdi cenab-ı Hakkın affına mazhar olabileceğimi ümit ediyorum. Çünkü büyük bir merhamet ve atifet-i ilahiyeye mazhar oldum (s.212). Seni gördüm. Refik'im emin olki ben müsterihen terk-i hayat edeceğim Allah'tan iki şey temenni ediyordum (s. 216). İkisi de hâsıl oldu. Seni görmek ve zengin olmak.Ben herkesteki hakkımı helal ettim dua etki Cenab-ı hak da beni af etsin" (s.218). Şeklindeki sözleriyle Allah'ın lütuf sahibi ve af edici olduğunu dile getirir.

Refik, babasından her şeyi öğrendikten sonra babası vefat eder. Onu defnedip Mısır'dan Selanik'e döner. Amcasının kızı Faide'nin zorla başkasıyla nişanlandığını duyar.

Faide'yi sevmektedir. Ona bir mektup yazar. Faide ise sevdiği Refik'in döndüğüne çok sevinir. Refik'in mektubuna yazdığı cevapta "mektubunu aldım. Hem sevindim, hem mükedder oldum. Beni düşünerek geldiğin için sevindim. O kadar ıztıraplar çektiğine üzüldüm. Hiç ben seni unutabilir mi idim? Beni zorla nikâh ettiler. Ben ikrar bile vermedim. Merhum pederim de seni bekleyeyim diye vasiyet etmişti. Ben seninim. Beni parça parça etseler gelin götüremezler. Bekleyelim. Belki Cenab-ı Hak bize merhamet eder, beni o tanımadığım herif'in nikâhından kurtarır. Allah'ın ism-i azametine yemin ederim ki senden başka kimsenin olmayacağım" (s. 319). Sözleriyle Allah'ınmerhametine güvenerek ondan yardım beklediğini dile getirir.

Refik bundan sonra babasının masum olduğunu ispatlamaya çalışır. Bu işi nasıl yapacağını düşünürken kaldığı otele iki adam gelir. Bunlardan yaşlı olanı söze başlayarak Refik'in amcası Ömer Bey'in çok iyi dostları olduğunu söyler. Ömer Bey'in ölürken kendilerine bir zarf içinde bir emanet bıraktığını söyler. O emanet Ömer Bey'in vasiyetidir. Ayrıca Ömer'in Bey'in cinayeti kendisinin işlediğini itiraf ettiğini ve gerekirse gelip mahkemede bu hususta şahitlik yapacaklarını da Refik'e bildirirler.

Refik sevincinden ne yapacağını şaşırır. Aceleyle zarfı açar. Amcasının yazdığı vasiyetname mektubunu okur. Amcası, mektubunda cinayeti itiraf etmekle birlikte, nasıl ve kimin yardımıyla işlediğini anlatır. Cinayetten hemen sonra büyük bir pişmanlık duyup inancı gereği Allah'a tövbe ederek onun merhametinden af dilediğini şöyle ifade eder: "Başka ne söyleyeyim. Ben bütün hayatımı tövbe ve istiğfar ile geçirdim Allah'ın merhameti büyüktür. Affından ümidvarım. Siz de rahim olunuz. Beni affediniz. Dua ediniz ki Cenab-ı Hak da taksiratımı af buyursun" (s.350, 356).

Mehmet Celal'in *Nedamet* adlı romanının isimsiz şair kahramanı dört kez evlenmiştir. Dördüncü karısının yaptığı iffetsiz hareketler bu kahramanın kadın muammasını çözmesini sağlar. Kahraman bütün sevgisine, aşkına ve iyiliklerine rağmen, kendisini aldatıp ihanet eden Anna ismindeki bu son karısına yazdığı mektubunda, kadınların süslenmek için çeşitli kozmetik malzemelerini kullanmalarının yanlış olduğunu anlatır. Allah'ın yarattığı güzelliğin bunlarla kirletildiğini, "Cenab-ı Hakk'ın (s. 8) öyle tabii öyle güzel yarattığı çehreler kozmetiklerle, pudralarla, rastıklarla, sürmelerle telvis edilirmiş de benim haberim yok." Sözleriyle dile getirir.

Kahramanın bu karısı kendine ait olan sandığının anahtarlarını bir dalgınlık sonucu kocasına verir. Kocası sandığı açar. Sandığın içinde karısının kendisini aldattığını ispat eden eşyalar bulur. Mektubunda bu olayı anlatırken bunun aslında Allah'ın dilemesi olduğunu şöyle ifade eder: "Ah! Şu esrarengiz sandukların anahtarlarını öyle ahmakçasına, körcesine bana teslim ettin ki bin kere pişman oldun ya! Fakat senin bunda ne dâhilin var. Onları bana Cenab-ı Hakk teslim etti, bana açtı, böyle istedi (s.53).

Mektubun diğer sayfalarında hiç kimsenin böyle mahçup olmaması için "Cenab-ı Settarûl uyub düşmanlarımızı bile bu yolda şermende eylemesin" (s.58). Sözleriyle Allah'tan yardım ister.

Mektubun sonunda yaptığı bütün bu kabahatlere, ihanetlere rağmen karısını affettiğini ve Allah'ın da affetmesini: "Bununla beraber ben, bana karşı gösterdiğin itaatsizlikleri kabahatleri, cinayetleri ezdil ve can af ettim. Cenab-ı Hakk da af etsin" sözleriyle dile getirerek Allah inancını ifade eder (s. 82).

Güzide Sabri Aygün'ün *Münevver*adlı romanının başkahramanı Münevver, çocukluktan beri birlikte olduğu ve genç yaşlarında da âşık olduğu amcasının oğlu Şefik'le nişanlanır. Şefik doktor olur. Fakat verem hastalığına yakalanır. Bir iki sene sonra ölür. Son zamanlarda Şefik'ten uzak yaşayan Münevver onun hastalığından habersizdir. Son anda haberi olur. Onu görmeye gider. Fakat Şefik'in cenazesi ile karşılaşır. Bu acıya dayanamayan Münevver iki ay boyunca kendinden habersiz yatar. Annesi buna çok üzülür. Münevver iki ay sonra kendine geldiği zaman annesi "Yarabbim! Onu bana sen bağışladın. Çok şükür!" der (s. 86).

Münevver, Şefik'ten sonra yaşamak istemez. Fakat ölmez. Bu durumu arkadaşı yazara anlatırken "Meğer Allah'ın takdir eylediği ömrün azalması dünyada hiçbir sebeple mümkün olamıyormuş. Ben zannederdim ki, ondan ayrıldıktan sonra benim için bir dakika yaşamak mümkün değildir. Ne büyük hata etmiştim!" (s.87) sözleriyle ömrün uzunluğunun, kısalığının ve ecelin Allah'ın elinde olduğunu ifade eder. Şefik'in ölümüne duyduğu acı ve üzüntüden dolayı o da Şefik gibi verem hastalığına tutulur. Ağzından kan gelmeye başlar. Bunu yazara anlatırken "Onun çektiği bir illete tutulmak onun gibi ıztırap

çekmek onun gibi öksürmek, kan tükürmek bana ne kadar teselli veriyordu. O gittikten sonra, Allah'tan istediğim de işte ancak bu idi" der (s. 90).

Güzide Sabri Aygün'ün *Ölmüş Bir Kadın'ın Evrak'ı Metrukesi* adlı romanının kahramanı Fikret, kendisini tedavi eden Doktor Nejat'a âşık olur. Nejat da ona âşık olur. Nejat evlidir. Fikret, Nejat'ın hanımını ve çocuklarını düşünerek ondan uzaklaşır. Said Bey adındaki birisiyle evlenir. Fakat Said Bey, Nejat'ın karısı Mediha'nın dayısıdır. Bir zaman sonra bu aile görüşmelerinde Mediha, kocası Nejat'ın hallerinden Fikret'i sevdiğini anlar.

Mediha dayısının evine gelir. Alt katta Fikret'le konuşur. Bağırarak her şeyi anlatır. Fikret'e hakaret eder. Fikret bir şey demez. Odaya Said Bey gelir. Yüzü sapsarıdır. Bütün konuşulanları duymuştur. Eşi Fikret'e âşık olan Said Bey perişan olur. Birkaç ay Fikret'le görüşmez. Onu yalnızlığa terk eder. Fikret kendisini affettirmek için bir iki teşebbüste bulunur. Fakat kocası ona, Allah'tan aff dilemesini (s.169) söyleyerek Allah'ın affediciliğini nazara verir.

Fatma Aliye'nin *Refet* adlı romanında, Binnaz ve kızı Refet son derece fakirdirler. Binnaz çalışarak hem geçimlerini temin etmeye, hem de kızı Refet'i okutmaya çalışır. Binnaz bir sabah işe giderken Refet ve kendilerinde kalan Refet'in arkadaşı Şule'yi okullarına bırakır. O gün kitabet imtihanı yapılacaktır. Refet'in arkadaşları, pencereden Refet'in yanındaannesi Binnaz'ı görürler. Refet içeri girdiğinde Binnaz'ın Refet'in annesi olduğunu bildikleri halde yanındakinin hizmetçi mi olduğunu sorarak alay ederler. Kitabet dersinde iyi olan arkadaşı Faize de bir şiir yazarak Binnaz'ı ve Refet'i hicveder. Refet'in gözlerinden yaş gelir. Fakat bunlara hiçbir şey demez.

Öğretmenler sınıfa gelirler. İmtihan başlar. Her öğrenciye bir konu verip onun hakkında yazmasını söylerler. Sıra Refet'e gelir. Ona mektep ve tahsil hakkında bir şeyler yazmasını söylerler. Refet kalemi eline alır. Dakikalarca durmadan yazar. Birkaç sayfa doldurur. Hocaları Refet'in yazdıklarını okuduklarında hayretten hayrete girerler. Bu yazdıklarının bir hikmet dersi olduğunu söyleyip; bu sözleri arkadaşlarının da duyması için sesli olarak okumasını isterler. Refet yazısında insan ve hayvanları karşılaştırır. Pırlantanın

değerli bir taş olup ancak terbiye edilmesiyle değer kazanacağını, insanın da ilim ve edep ile insanlık şerefine ulaşacağını; Cenab-ı Hakk'ın kullarına akıl ve zekâ vererek bu gibi şeyleri ayırt etmesini ve bu verdiklerini hayırlı işlerde kullanmalarını emrettiğini şu şekilde anlatır. "Madeniyyat hakkında söylediğimiz söz, onun hakkında ancak bir misal olabilir. Cenab-ı Hak, insanı kıyas yapmak ve tasavvur etmek gibi şeylerle müşerref kılmıştır. … Cenab-ı Hak, kullarına akıl ve zekâyı ihsan ile umûr-ı hayriyye ve faziletkârânede sarf ve istimâlini emir buyurmuştur. Onu sûistimal edenler, Hak teâlâ indinde mes'ûl ve mücrim olurlar" (s.129).

Dört yılın sonunda okulu bitirirler. Refet birinci, Şule ise ikinci olur. Mezuniyet günü bol hediyelerle annesinin yanına dönerler. Ana kız sevinç gözyaşları döker Şule de onlara katılır.

Refet ve Şule, okulu birinci ve ikinci olarak bitirdikleri için onlara maaşı bol yüksek muallimelik verilecektir. Görevlerini beklerken iki yüz kuruşla bitirdikleri okulda geçici olarak yardımcı muallimelik verilir. Görev verilinceye kadar ona devam etmeye başlarlar. Bu arada annesi Binnaz'ın hastalığı iyice artar ve vefat eder. Refet buna çok üzülür. Annesinin ölümünü kabullenemez. Kendisi de ölmek ister. O böyle perişan bir haldeyken Şule yanına gelir. "Allahım" der. Daha sonra Allah u ekber" sözünü söyler. Refet de buna "Allahü ekber" diyerek karşılık verir (s.188). Şule Refet'e, kendisinin de anne acısı gördüğünü metin olması gerektiğini söyler. Yalnız kaldığı zaman "her yerde hazır ve nazır olan Allah'ım, karşıma bir Refet çıkardı" diyerek Refet'i teselli eder (s. 189). İki arkadaş ilk kez uzun uzadıya dertleşirler.

Tayin günü gelir. Refet ve Şule okul birinci ve ikincileri olduğu için istedikleri yeri seçme hakkı verilir. Şule dayısının memleketini tercih eder. Refet ise İstanbul'a on yedi onsekiz günlük mesafede olan bir yeri tercih eder. Kendi aralarında bu konuyu konuşurlar. Şule neden öyle uzak bir yeri tercih ettiğini Refet'e sorar. Refet, oranın havasının iyi olduğunu, maaşının yüksek olduğunu bir an önce para kazanıp istikbalini temin etmek istediğini söyler.

Bu iki arkadaş gelecekleri hakkındaki konuşmalarına devam ederler. Maaşlarından para biriktirip bir ev ve dükkân gibi şeyler alıp rahat yaşamayı ve vazifelerini güzel yapıp vatan evlatlarını güzel yetiştirirlerse; kazanılan paranın helal olacağını ve böylece Cenâb-ı Hakk'ın (s.218) kendilerini müsterihane yaşatacağını birbirlerine ifade ederler.

Çoban Kızı romanında yazar Mehmet Vecihi, romana konu olan köyü ve köyün çevresindeki tabiatı romanın başlarında uzun uzun anlatır.Bunu anlatırken bu güzelliklerin Allah tarafından yaratıldığını vesüslendiğini şöyle ifade eder. "Azamet-i Sübhaniye'nin büyük eserlerinden biri de odur ki mağribde mahın nur-i hamır-ı tenemmün gurubi ile maşrıkda mehrin ziya-ı sepide fam-ı tuluu bir içtimaı tezad husule getirerek levh-i semada penbe bir hande-i iltifat açılır"(s.16).

Yazar, roman kahramanı Zeynep'in mutlu geçen çocukluk yıllarını anlattıktan sonra şimdi onyedi onsekiz yaşlarında artık hayatın üzüntü ve sıkıntılarını gördüğünü söyler. Zeynep'in hayatını gözler önünü sererken "Mazide ne görmüşdü? Kudret-i Baliğa (s.306) onu bir peder sulbünden, bir mader rahminden dünyaya sevk etmiş, bir zaman hengâm-ı tufuliyet namıyle ömrü geçmiş, onu sebavet takip eylemiş onda da ruhperver bir serbesti ve azadaki içinde imrar-ı evkat eylemiş" der.

Zeynep'in zihninden geçmiş hayatını aktarırken çocukluk yıllarını hatırlayan Zeynep'in o günlere özlem duyduğunu anlatır. O tenha dağlarda arkadaşlarının yalnız kuzular olduğunu o kuzuların Allah'ın izniyle dile gelmiş gibi Zeynep'le konuştuğunu şu şekilde belirtir. "Yazın insan ayağından esirgeyerek bedai tabiyesi ile beraber kuzular yine bir seyrangah eyledigi o yeşil sahralarda güya ki tenhalığına rahmen kudret-i Samadâniye (s.308) kuzularından birine natık ihsan etmiş veyahut gökten neşimen refâkatine bir melek-i müeyyid nüzul etmiş de ona müsadif olmuştu."

Zeynep kendisi bir çoban kızı olmakla beraber, Veli isminde bir çobana âşık olur. Yıllarca kırlarda birlikte kuzu otlatırlar. Birbirlerine aşklarını söylerler. Veli, ağası vasıtasıyla Zeynep'i dayısı Ahmet'ten istetir. Fakat Ahmet kötü niyetli ve hain bir insan olduğu için Zeynep'i Veli'ye vermek istemez. Ağanın ısrarlarına rağmen, Zeynep'i Veli'ye verip mutlu edeceğine köyden kaçmayı tercih eder.

Zeynep dayısının kaybolmasının sebebini Veli'den bilir. Bu yüzden ona çok kızgındır. Buluştukları zaman Veli'ye kötü cevaplar verir. Artık kendisini beklememesini söyleyerek yanından ayrılır. Bu sözleri yıllardan beri sevdiği olan Zeynep'ten duyan Veli, çok perişan olur. Zeynep'e yalvarır. Gerçeği anlatmaya çalışır. Fakat Zeynep'e söz anlatamaz.

O günden sonra Veli, Zeynep'in kendisinden uzaklaşmasından dolayı sararıp solmaya başlar. İştahtan kesilir. Kış gelince vücudu iyice zayıflar. Hastalık baş gösterir. Hastalık ilerleyince yatağa düşer. Kısa bir süre sonra ölür. Veli'nin öldüğünü işiten Zeynep feryat ederek "Ah çocuk! Ne onu yapaydın, ne de Allah'ın böyle bir mücazatına uğraya idin" (s.330) sözlerini söylerek Allah'ın ceza verici olduğunu da dile getirir.

Mehmet Vecihi, *Mehcure* romanının devamı olarak yazdığı *Hikmet* adlı romanında Mehcure ve Mükerrem'in çocukları olan Hikmet ile Enise'nin hayatını anlatır.Bu iki kardeş anneleri öldükten sonra babalarının da intihar etmesiyle bütün bütün kimsesiz kalırlar. Vecihi bunların bu durumunu anlatırken "o kadar yalnız kalmış idiler ki her ikisi için birbirlerinden başka bir ilticagah varsa o da penahı âlem olan dergâh-ı Ehadiyet idi" der (s.279).

Hikmet ve Enise, anne ve babaları öldükten sonra Behai Efendi isminde birinin konağına evlatlık verilirler. Behai Efendi'nin karısı Neime ve kızı Münire son derece kötü ahlaklı ve zalimdirler. Bu iki öksüze çektirmedikleri cefa kalmaz.

Enise gördüğü zulümlere dayanamaz. Zayıflar ve ateşli bir hummaya tutulur. Neime buna inanmaz. Enise'ye hakaretler eder. Hikmet,kardeşinin gördüğü bu hakaretlere dayanamaz. Onun numara yapmadığını gerçekten hasta olduğunu söyler. Hikmet'in bu sözüne dayanamayan Neime onu yerlere çarparak döver. Enise'yi de yataktan aşağı fırlatır. Behai Efendi yetişerek bu öksüzleri vicdansız Neime'nin elinden kurtarır. Çocukların bu haline vicdanı sızladığı için ilk defa cesaret ederek karısı Neime'ye "güvendiğiniz nedir? Elinizdeki dört buçuk para mı? Eğer o ise teessüf olunur ki Allah'ın inayetini suistimal ediyorsunuz" sözleriyle çıkışır (s. 311)

Hikmet ve Enise'yi, Behai Efendi'nin eski dostu Cazip Efendi evlatlık edinerek kendi konağına alır. Bu iki öksüzü, kızı Akile'den ayırmaz. Hikmet ve Enise'nin Cazip Efendi'in konağında ayları ve yılları çok güzel geçmektedir.

Cazip Efendi, Hikmet'in ahlak ve karakterini çok beğendiği için kendisine damat etmek istemektedir. Enise'yi de yeğeni Faiz'e almak niyetindedir. Fakat bu konuyu hanımına açmamıştır. Hanımıyla konuştuğu zaman onun bu fikre sıcak baktığını, hatta

hanımının "Eğer servet arayacak olursak ihsanına yüz bin şükür olsun Cenab-ı Hakk (s. 348) onlar gibi daha birkaç kişiyi besleyecek kadarını verdi. Daha neye ihtiyacımız kalır" sözlerini söylemesi üzerine oldukça sevinir.

Behai Efendi'nin kızı Münire, kocası Mahir'den boşandıktan sonra erkeklerle düşüp kalkmaya başlar. Münire o akşam Raci'nin köşk bağına gider. Rana'nın daha önce beraber olduğu ve sonra terk ettiği Rıfkı, akşam meyhanede bekler. Sarhoş olur. Gece vakti bu bahçeye girer. Orada Münire ve diğer işret edenleri görür. O işretin devamlısı olan Rana, Rıfkı bahçeye girmeden birkaç dakika önce yukarı çıkar. Rıfkı, Münire ve diğerlerini gözetlemeye başlar. Birkaç dakika sonra Rana da gelir. Nikâhlısı Rana'yı bu rezil alemde gören Rıfkı deliye döner. Yazar, burada Rıfkı'nın kendi ettiğini çektiğini söyler. Kendisinin Mükerrem'e yaptığını şimdi Raci ona yapmaktadır. Yazar bu anı "Mehcure'nin intikamını Mükerrem'den hatır ve hayale gelmeyecek bir surette alan ahkâm-ı kudret (s.417) Rana'ya da bırakır mı? Mükerrem'e kendi cezasını kendi eliyle tertip ettiren iktizay-ı meşiet Rıfkı'yı mücazatsız bırakır mı?" (s.417). Sözleriyle yorumlayarak Allah'ın hiçbir kötülüğü karşılıksız bırakmayacağını dile getirir.

Mehmet Vecihi'nin *Âkif*adlı romanında Kamil, bir vapurda tayfadır. Çok fakirdir. Vapur yolcularından Mahir Bey'in verdiği para ile ablasına ve yeğenlerine hediye olarak iskarpin alır. Eski arkadaşı çaycı Hüseyin'in kahvesine uğrar. Anlaşarak bir akşam Galata'da bulunan bir gazinoya eğlenmek için giderler. Gazinoda bir süre eğlenirler. Gazinonun bir köşesinde ellerinin ve yüzünün siyahlığından kundura boyacısı olduğu anlaşılan birisi oturmaktadır. Bu Âkif'tir. Âkif kötü huylu, serseri birisidir.

Gazinonun başka bir köşesindeki masada içkisini içip sakin sakin oturmakta olan Ferit Bey isminde birisi vardır. Ferit Bey kalkıp hesabını ödedikten sonra gazinodan çıkarken eteği Âkif'in masasındaki şişeye takılır. Şişe düşer ve kırılır. Bunun üzerine Âkif küfreder ve tartışırlar. Âkif belinden çıkardığı bıçağı Ferit Bey'in kalbine saplar. Ferit Bey ölür. Kamil ve arkadaşı Hüseyin bu olaya tanık olurlar.

Bu cinayet olayından birkaç gün sonraKamil eniştesi Mehmet Ağayla sohbet etmek için hapishaneye gider. Eniştesiyle konuşurlarken çarşaflı ve yüzü örtülü bir kadının elinde bir çocuk ile oralarda dolaştığını görür. Dikkatini çeker. Mehmet Ağa kimi aradığını sorar.

Kadın, kundura boyacısı Âkif'i aradığını söyler. Bu,Âkif'in karısı Atiye'dir. Kamil, Atiye'ye Âkif'in neyi olduğunu sorar. Atiye "haremiyim" der.Âkif'in kendilerine hiç bakmadığını üç günden üçgüne bir ekmek getirdiğini şimdi de başlarına bu belanın açıldığını söyler. "Dünyada Allah'tan başka kimsemiz yok" diyerek serzenişte bulunur (s. 93).

Aynı romanda Sehil, karısı Lamia'yı aldatarak hizmetçi Dilaşup'la sevişir. Bunu gören Lamia onları bir bahane ile Selanik'e gönderir. Bir mektup yazar. Mektubunda her şeyi anlattıktan sonra hayat boyu görüşmelerinin artık mümkün olamayacağını şöyle dile getirir. "Madamelhayat sizinle barışmak, mülaki olmak ihtimali yoktur. Takdir bilinmez derseniz ben dergâh-ı ulûhiyete karşı o kadar ağır cezaya istihkak göstermedim ki mukadder beni ömrüm oldukça ecelimle uğraşmağa mahkûm eylesin" (s.273).

Aynı yazarın *Müjgan* romanında, kayınpederi Haki Efendi'nin ölümü üzerine İstanbul'dan uzakta miras kalan iki çiftliğin miras işlerini çözmek için İstanbul'dan bir iki aylığına ayrılan Mihri Bey, karısı Müjgan'a yazdığı mektupta özlemini dile getirmekle birlikte geçmişte yaşadığı zorluklardan bahseder: "Müjgan, ben ömrümde pek acı gurbet belaları gördüm, geçirdim. Hatta beni dünyaya getirmek için aylarca rahminde taşıyan validemin cenazesini kabrine kadar omuzunda götürmek, beni tevsim ederken ilk defa sada-yı 'Allah ekberi (s.434) istima' eyleyen pederimin tabutuna karşı bir namaz kılmak mahrumiyete garibnizdeligim sebep olmuştu. Fakat gurbetin bu kadar acı te'sirini görmemiştim. … Mamafih onun (kızı Mesude) istikbali için Allah'tan tevfik bizden tedbir ve teemmül lazımsa bir an ben düşünmekten hali olmadığım gibi senin de evladındır. Kariben hatta bir ay sonra bunu kendisine tebşir ettim. Cenab-ı Hak (s.435) şimdiye kadar ifay-ı şükranı kabil olmayacak surette gösterdiği 'avatif-i Samedaniyesine ilaveten ümitvarım ki bize o saadeti gösterecektir."

Mihri İstanbul'dan bir iki aylığına uzaklaştıktan sonra Müjgan, komşusu Burhan Efendi ile aşk ilişkisi yaşar. Onunla mektuplaşır. Bu mektuplardan birini kızı Mesude okur. Hemen babasını İstanbul'a çağırır. Mihri evine geldiği zaman Mesude her şeyi ona anlatır. Baba kız Müjgan'ın Burhan'a yazdığı başka bir mektubu gizlice ele geçirip okurlar. Mihri mektubu okuduktan sonra gece yarısı Müjgan'ın yattığı odaya girerek ona bakar. Yirmi yıldır hanımı diye yanında olduğu kadının ne kötü bir niyette olduğunu ve bu kötü niyetini

yirmi yıldır nasıl saklayabildiğini hayret ve öfkeyle düşünür ve içinden Allah'a şöyle seslenir. " yarab! Şu şekil ve şemail itibariyle yekdiğerinden olan fark ve tefavütü saçının cildinin rengiyle kad ve kametindeki pek cüzi' bir tevafüt ve ihtilaftan ibaret bulunan nev'i beşerin ihtilafında ne garip tebeddüller setr eylemişsin. İşte bu da bir insan yahut saffet i suri' insaniyeti yed-i hılkatinden gasp ederek sehven dünyaya insan kıyafetinde gelmiş bir mahlûk (s.627).Yarab! Bu da insan mıdır? Yahut insanlar içinde bu ahlakta mahlûkat bırakmada hikmet-i hafiyen nedir?" (s. 628).

Müjgan'ın yaptığı ihaneti öğrenmiş olan Mihri ve kızı Mesude, evi terk ederler. Olayın bundan sonrası *Mesude* romanında devam eder. Mihri ve kızı Mesude yolda giderlerken Mesude içindeki üzüntünün tesiriyle karanlık bir mezara gittiklerini söyler. Mihri ise kızının bu sözünden müteessir olup, kızına: "Vicdanın Allah'a karşı tahir, kendin âleme karşı meleksin" diye karşılık verir (s.15). Mihri, kızıyla birlikte şimdiye kadar gecenin o saatinde o şekilde dışarıya çıkmadığı için bu durumu, huzur-u ilahide mazur gösterecek sebebin dünyada değil mahşerde Allah'a karşı açıklanmasına bile dilin dayanamayacağını düşünür (s. 20). Mihri, harabe bir kulübe bulur. Orada yaşamaya başlarlar. Mihri'nin cebinde birkaç yüz kuruş para vardır. Bununla geçinmeye çalışırlar. Başlarına gelen bu musibete baba kız her gün ağlarlar. Bir gece yine Mesude bu hallerine üzülüp ağladığı zaman, babasının mahzun ve dalgın bir şekilde başını sandalyeye bırakıp düşündüğünü görür. Yerinden kalkıp babasının boynuna sarılıp " Ah baba! Bilmem Allah'ın dergâh-ı merhameti de mi kapandı?" diye söylenir. Mihri, kızının bu sözlerine karşı müezzinlerin minarelerde Allah'u ekber (s.45) diyerek ezan okumasını hatırlatıp "kalk kızım bak müezzinleri dinle Allahu Ekber, Allahu EkberAllah Ekberdiyorlar kızım. Allah Ekber'dir" diye Allah'ı anarak kızını teselli eder (s. 45).

Müjgan, kocasının ve kızının ne halde olduğunu düşünmez. Onun tek düşüncesi Burhan Efendi'ye kavuşmaktır.Bunun da tek çaresi Mesude'yi köşke geri getirtmektir. Bunun için. Mihri ve Mesude'nin kaldığı kulübenin yerini öğrenip bir iki uşağını gönderir. Mesude'yi köşke gelmesi için sert bir dille davet eder. Mesude ve Mihri ise bu davete karşılık: "Allah'tan başka kimseninianesini, lütfunu (s.160) hazm edebilecek olsa idik parasını pulunu vaktiyle başına çalmazdık. Allah servetinin de bin türlü belasını versin, kendinin de. Allah'a havale ile kanaat ettiğimiz habasetini yüzüne vurmak lazım gelirse insanların değil rüyada şeytanların bile yüzüne bakamaz. Böyle söylemezsen Allah'ın

gazabına uğra"(s. 161) şeklindeki sözlerle Allah'a olan inanç ve güvenlerini dile getirerek karşılık verirler.

Bir iki ay sonra Mesude hastalanır. Hastalığı iyice ilerler. Artık yataktan çıkamaz olur. Ağzından kan gelmeye başlar. Mesude bu halde iken Müjgan, sokağa terk ettiği kocası ve hasta kızını düşünmeden Burhan Efendi ile zifafa girer. Burhan Efendi ile en mutlu günlerini yaşamaya başlar. Yazar,Müjgan'ın bu duygusuzluğunu ve günahını eleştirir ve "Yirmi yıldan beri o odayı, o köşeyi o habgahı cay-ı aram edinen bir bedbahtın o zaman harabe köşelerinde teselliye demgezar olduğunu düşünmezler. Heyhat! Ölümü unutmak, o günahın cezasız kalacağına zahib olmak cenab-ı Hakk'ın noksan-ı adaletine hükm etmekten başka hiçbir şey değildi" (s. 199). Şeklindeki sözleriyle Allah'ın adaletinde hiçbir günahın cezasız kalamayacağını ifade eder.

Mesude, hasta yatağında uykudan uyanıp babasına seslenir. Babası cevap verince "Baba Allah'ın çok büyük hikmetleri var. Fakat baba Allah'ın sevgili kulları olmasak bizi bu türlü imtihana lüzum görmezdi"diyerek Allah'ın hikmetinden söz eder (s.216). Mesude, annesi Müjgan'ın zifafa girdiğini öğrendiği gece adeta can çekişir. Bir iki gün sonra babasına kendisinin masum olduğunu Nevzat'a söylemesini ihtar ederek aziz ruhunu Rabb-i Ehadiyete kavuşturur (s. 219).

Kızının ölümü Mihri'ye çok ağır gelir. Mihri, kızı Mesude'nin ölümüne sebep olan Müjgan'a bütün yaptıklarını ve bu yaptıklarının cezasını bu dünyada ve ahirette mutlaka çekeceğini anlatan çok uzun bir mektup yazar. Mektubunda "Huzur-u rabbil âlemine (s.226) iki ellerin kan içinde gittiğin zaman belki bir kere yüzünü görürsün. …Allah onu sana orada da göstermeyecek. Onu Allah'ın nam-ı intikamına havale ettim. Huzur-u rabbil âleminde (s.228)bile kimseden şikâyeti vicdanına yakıştırmadığı için herkese hakkını helal etti. …Allah'a yakın (s.229) olan bir masumu görmek istidadında olsa idin göklere tevce-i nigah ettirdim. …sen öyle bir binayı yıkmakta sana muavenet eden maşukundan başkasının yüzünü görme. Ta ki gözlerin Allah'ın ateş-i kahrına (s.230) bir derece daha istihkak kesbetsin. …Gözlerimden bir an mücazat-ı ilahiye'nin sana ihzar ettiği ateş-i istikbal def' olup da semâvata atf-ı nigâh edersem pişü peşinde kendi kadar güzel melekler uçuşarak kurb-u Ehadiyete gittiğini görüyorum. …Onun başındaki tahtalar çürüyüp de kafasının tasına topraklar dolduğu zaman senin hınzır beyninden yüz bin kere mel'un olan

kafandaki hevasat yine zail olmayacak. Fakat olsun, Allah'ın o nisbette kahr ve gazabına (s.231) uğraman için mel'anetinin daha pek çok devamını isterim. Zararı yok. İcra-ı vazine devam et. Mes'ude Allah'ına Allah diyerek kavuştu" (s.234). Sözleriyle Allah'ın varlığından ve mücazat sahibi olduğundan bahseder. Mesude'ye bir mezar taşı yapması için bir tanıdığına yazdığı mektubunda ise "Birader, Mesude bu akşam kendi lahdin ağuş-u seyahinde, ruhu Allah'ın dergâh-ı ulûhiyetindedir" (s.239) şeklinde haber vererek Allah'tan söz eder.

Mihri,Müjgan'a mektup gönderdikten sonra İstanbul'dan ayrılmak için birkaç kuruş yol parası almak niyetiyle bir tanıdığının evine gider. Ev sahibinin Mesude'yi sorması üzerine, Mesude'nin Allah'ın dergâh-ı ulûhiyetine kavuştuğunu söyler (s. 243).

Vapura biner ve bilmediği memleketlere doğru yola çıkar. Vapurda acı içinde kızının kefenli halini düşünür. Bir de Müjgan'la Burhan Efendi'nin beraber bulunduğunu gözünün önüne getirir. Bu hale dayanamaz. Kollarını semaya kaldırıp "Yarabbi! Bir aciz kulunu bu kadar acı imtihanlara uğratmakta hikmet-i Samedaniyen ne idi" (s.249) sözleriyle Allah'a seslenerek başına gelen bu acıların hikmetini sorar.

Hürrem Bey romanında Hürrem, karısı Cazibe'nin eski nişanlısı Senih'i hâlâ sevdiğini anlayınca onu terk eder.Hürrem Bey, Cazibe'yi bıraktıktan sonra Cazibe ile Senihevlenip mutlu olurlar. Aradan yirmi yıl geçer. Cazibe ve Senih Hürrem'i hep merak ederler. Yirmi yıl sonra bir yerde Hürrem'le karşılaşırlar. Hürrem, yirmi yıl boyunca başından geçen bütün sıkıntı ve belaları Senih'e anlatır. Cazibe'yi terk edip köşkten çıktığı gün Allah'ın birliğine tevekkül ederek İstanbul'dan ayrılmasını "Allah'ın gaye-i vahid tasavvur-u muhal olan hazain-ihsanına tevekkül ederek başımı alıp gittim"sözleriyle dile getirir (s. 126).

Sail adlı romandaHami Efendi, babasından kendine intikal eden servetin üzerine bir o kadar daha ilave ederek mal varlığını ikiye katlamış bir zengindir. Köşkünde hanımı, hizmetçileri ve cariyeleriylehuzurlu bir şekilde yaşamaktadır. Hami Efendi, elli sekiz yaşındabir çocuk sahibi olur. İsmini Mukaddem koyarlar. Mukaddem köşkteki herkesin

sevinç ve mutluluk kaynağı olur. Hami Efendi o kadar servete sahip olduğu ve ayrıca bu serveti miras bırakacağı bir evlada da sahip olduğu için çok sevinir ve "Cenab-ı Hakk'ın kader-i ihsanını bilmek ve her zaman serbescede-i şükran olmakla" Allah'a şükreder (s. 7).

Fakat Mukaddem büyüyüp okul yaşı geldiği zaman okula gitmek istemez. Okula zorla gönderilir. Derslerle ilgilenmediği gibi arkadaşlarını ve hocalarını aciz eder. Okuldan alınır. Yaşı yirmiye geldiği zaman söz dinlemez bir insan olup çıkar. Yaptığı kötü davranışlarla babasının servetini tez zamanda tüketip aileyi perişan edecek bir karakterde olduğunu gösterir. Hami Efendi buna çok üzülür. Yetmiş yaşında, hasta yatağında iken oğlu Mukaddem'i yanına çağırarak ona son nasihatını verir. Nasihatında Allah'ın nimet verici olup kendisine türlü türlü nimetleri verdiği için buna şükretmek gerektiğini şu şekilde dile getirir. "Oğlum, kendin de takdir edersin ki Cenab-ı Hakk, seni pek müsait bir baht ile halk eylemiştir (s.14)."Hamallık eden gecesini rahat geçirmek için bir gününü eziyet içinde geçiren, hatta bunların hiç birine mukadder olamayıp da Allah'ın herkese kendini iaşe için verdiği kudretten mahrum olarak başkasının mahsul-i mesaisinden mukaddem eden ne kadar adam görürsün" (s.15).

Oğlum, biz insanız. Cenab-ı Hakk, binde birinin şükrünü eda etmek mümkün olamayan evatif-i semadaniyesinin cümlesine faik yani cümlesini idrake vesile olarak bize bir cevher ihsan etmiştirki o da akıldır. …

Sertapa Allah'ın müstarik ihsanıyız. Her cüz'ümüz her zerremiz Allah'a karşı mecbur-u şükrandır. …Allah'ı seven Allah'ın nümune-i kudret-i ulûhiyeti olan insaniyete hizmet etmekle kendini Allah'a sevdirmiş olur" (s.16).

Hami Efendi'nin vefatından iki yıl önce, bir gece Mukaddem köşke sarhoş gelir. Kendi hizmetine memur olan cariye ortalıkta yoktur. Dilara ise her gece Mukaddem'i bir kere de olsa görmek için onu beklemektedir. Mukaddem hizmetçisini çağırır. Salonun ortasına yıkılır. Dilara onun koluna girip odasına götürür. Mukaddem uyanıp kim olduğunu sorar. Dilara olduğunu öğrenince onu yatağına çağırır. "Fakat Dilara ki Cenab-ı Hakk'ın hissen ve tab'an ve hilkaten her türlü ihsan ve inayetine mazhar olduğu için" (s.34) bin tane Mukaddem de olsa iffetini feda etmez ve hemen oradan savuşur.

Yazar, Mukaddem'in kötü yollara dalıp servetini dağıtması sebebiyle köşkteki kadınların tehlikelerle karşı karşıya kalmasını anlatırken "Hususiyle Allah'ın en büyük

ihsanı olan (s.42) Dilara -ki bir huri-i meshur idi" sözleriyle Dilara'nın Allah'ın bir lütfu olduğunu söyler.

Mukaddem, babası vefat ettikten sonra kötü yollara düşer. Parasız kalınca Dilara'yı satar. Dilara gittiği konakta bir ay boyunca ağlar. Evin sahibi Latif Bey bu ağlamaların sebebini Dilara'ya ısrarla sormasına rağmen bir cevap alamaz. Dilara'nın ağlaması başta Latif'in dadı kalfası olmak üzere konaktakilerin de dikkatini çeker. Dilara'nın böyle devamlı olarak ağlaması iffeti hakkında köşkteki insanların dedikodu yapmalarına sebep olur. Latif'in babası da bu konuda Latif'e nasihat ederken Latif'e "Allah'ın lütfuna hezar kere şükür olsun. Beni en ziyade tam arzuma muvafık bir mahsul-i ömr ile mes'ud etmiştir ki o da sensin." Diyerek Allah'a şükrünü ifade eder (s.45).

Dilara'nın masum olduğu anlaşılır. Annesi de köşke getirilir. Dilara ve Latif Bey evlenirler. Çocukları olur. Mutlu bir şekilde yıllarca yaşarlar. Bir gün Dilara ve annesi oturup konuşurlar. Mukaddem'den söz açılınca Mukaddem'in bütün malını satıp dilenmeye başladığını söyleyen annesi Dilara'ya ayrıca "Herşeyde Allah'ın bir hikmeti var. Eğer evvelki yerimizde kalsa idik senin için böyle bir saadeti rüyada bile görmek belki mümkün olamazdı"diyerek (s. 54). Allah'ın zorluklar içinde çok hikmetler yarattığını ifade eder.

*Malik*adlı romanda Malik Bey, kendi cariyesi Mehru'yu sevdiğini söyleyerek onu kandırır. Onunla sevişip hamile bırakır. Sonra zengin bir kız olan Hüsna ile evlenmeye kalkar. Bunları duyan Mehru, Malik'in odasına girerek bu evlilik meselesinin doğru olup olmadığını sorar. Ayrıca kendisini sevip sevmediğini de öğrenmeye çalışır. Bu arada kendisinden hamile kaldığını da hatırlatır. Mehru'nun bu sorularına karşılık, onu köşkten kovmaya fırsat bekleyen Malik, Mehru'ya bağırıp çağırır. Onu hiçbir zaman sevmediğini sadece birkaç kere iltifat ettiğini söyler. Ayrıca kendisine iftira ettiğini dile getirerek Mehru'yu odasından kovar. Bir gün sonra Malik'in odasına giren Mehru, Malik'in inkârına karşılık: "Peki beyim zararı yok. Maksat şimdi anlaşılıyor. Fakat iki kişiden bin kişiden saklayacağınız sırrı Allah'tan saklayamazsınız. Allah sizi de görüyor beni de" diyerek Allah'a havale eder (s. 36).

Bu sözleri söyledikten sonra sabahı beklemeden o akşam köşkten çıkıp gider. Nereye gideceğini bilemez. Karanlık çökmek üzeredir. Nereye sığınacağını düşünürken aklına daha önce köşke gelip giden zengin ve merhametli hanım gelir. Bu hanım Köşkte Mehru'yu her gördüğünde, Mehru'ya bir ana gibi davranmaktadır. Mehru bundan cesaret alarak bu kadının köşküne gider. Mehru'nun bu vakitsiz gidişi köşkteki cariyelerin ve hizmetçi kadınların soru sormalarına sebep olur. Hanım aşağı iner. Mehru'yu o halde görünce altmış yıllık tecrübesi ile başına bir şeylerin geldiğini anlar. Onu odasına çağırır. Mehru'ya ne olduğunu sorar. Birçok ısrardan sonra Mehru olanları ağlayarak anlatır. Ayrıca bu başınagelenlerin Allah'ın takdiri olduğunu şu şekilde ifade eder: "O muhabbet ile o münasebeti ikimizle Allah'tan başka hiç kimse bilmezdi. Fakat Allah bildiği gibi biz ikimiz pekiyi bilirdik.Ben halimi Allah'tan başka kime söyleyebilirim? Sekiz on senedir dünyada çekmediğim azab görmediğim bela kalmadı. En sonra da bu suretle kovulacak imişim. Ne yapayım? Allah'ın takdirini ben bozabilir miyim? (s.46).

Mehru, bu hanımın köşkünde kalır. Onun oğlu Hüsnü ile evlendirilir. Birkaç ay sonra çocuğu dünyaya gelir. Aradan on iki yıl geçer. Mehru hastalanır. Hastalığı ilerleyince öleceğini anlar. Oğlu Arifi'yi yanına çağırarak başından geçen her şeyi anlatır. Ona nasihat ederken hayatın da ölümün ve her şeyin Allah'ın elinde olduğunu "Oğlum, burası bir dünyadır ki kimse onda baki kalmaz. Hepimiz Allah'ın kuluyuz. Yaşatan Allah, öldüren yine Allah'tır. Onun hükmüne ve emrine kimse muhalefet edemez" sözleriyle ifader (s. 59). Böylece Allah'ınkendi mülkünde istediği gibi tasarruf edeceği inancını dile getirir.

Hasbihal romanında kahraman, Göksu, Fındıklı gibi İstanbul'un tabiatı güzel yerlerini tasvir ederek bu güzel yerlerin kendi ruhunda bıraktığı tesirleri anlatır. Mezarlığın kalbinde uyandırdığı duygulardan söz eder. Mezar taşlarını okur. Bu insanların dünyaya gelip hayatlarını yaşadıktan sonra Hükm-ü Cenab-ı Halık'ın unvanıyla (s.20) irtihal ettiklerini söyleyerek insanların Allah'ın hükmüyle dünyaya gelip gittiklerini ifade eder.

Nerime adlı romanının kahramanı Nerime, hem ahlak hem de yüz güzelliği bakımından çok güzel bir kızdır. Nerime'nin Naim isminde bir çocukluk arkadaşı vardır.

Çocukluğu Naim'le birlikte geçer. Okula birlikte giderler. Birlikte oynarlar. Naim terbiyeli aklı başında kibar bir gençtir. Bu yıllar zarfında birbirlerini severler. Yaşları ilerledikçe bu çocukluk sevgileri bir aşka dönüşür. Naim yirmi Nerime ise on altı yaşına geldiği zaman iki aile görüşerek bunları birbirlerine nişanlarlar

Fakat ne yazıkki o kış Nerime'de bir zayıflık, iştahsızlık ve durgunluk görülür. Gün geçtikçe bu hal artar. Doktor muayene eder. Nerime'ye verem hastalarına verilen ilaçlardan vererek ona perhiz tavsiye eder.Nerime yatağa düşer. Anne ve babası Nerime'nin verem olduğunu kabullenir. Nerime o kışı hastalıkla boğuşarak geçirir. Bahar olduğu zaman düğününkararlaştırıldığı nisan ayında bir gün müezzinler ezanla ilay-ı kelimetullahı ilan ederken Nerime Allah'ına kavuşur (s. 15).

Mehmet Vecihi'nin*Nedamet* romanında, mektubu yazan isimsiz kahramanın babası Arifi Efendi, ondokuz yaşında evlenir. Hanımını çok sever. Fakat iki buçuk yıl sonra hanımı verem hastalığına tutulur ve ölür. Hanımının ölümünden sonra Arifi Efendi, İstanbul'u terk eder. Yirmi yıl uzaklarda yaşar. Evlenmez. Yirmi yıl sonra tekrar İstanbul'a döndüğü zaman yalnız başına kalır. Birkaç tanıdığı evlenmesini tavsiye ederler. Evlenir. Bir çocuğu olur. Bu çocuk mektubu yazan çocuktur. Arifi Efendi bu çocuğa büyük bir ümit besler. Evladına bakarken kudret-i samedaniyeye yüzbin kere şükreder (s.8).

Bu çocuk büyür. Fakat babasının beslediği ümitleri boşa çıkarırcasına kötü biri olur. Onu evlendirirler. Bu çocuk babası öldükten sonra evdeki herkese kötü davranır. Islah olması için her gün Allah'a (s.62) dua eden annesini de ağlatır.

Hasta Romanın başkahramanı Perver, on iki on üç yaşlarında önce babasını sonra annesini kaybeder. Kimsesiz kalan Perver'e dayısı Vecihi Efendi sahip çıkar. Aradan birkaç yıl geçer. Perver on beş onaltı yaşlarına gelir, güzelleşir. Çok temiz bir ahlaka sahiptir.

Vecihi Efendi, Hilmi Efendi ismindeki dostu ölünce onun ailesine sahip çıkar. Arkadaşının oğlu Sani'yi okutur. Sani doktor olur.Vecihi Efendi kendi oğlu gibi sevdiği

Sani'yi yine çok sevdiği yeğeni Perver ile evlendirmek niyetindedir. Bu niyetini Sani'ye söyler. Perver de bunu kabul eder. Bunları birbirlerine nişanlar.

Vecihi Efendi elli yaşlarında olduğu halde hala evlenmemiştir. Evlenmeye niyet eder. Perver, dayısı için kız bulmaya çalışır. Fakat yaşı geçgin olduğu için ancak tavsiye üzerine Ruhsar isminde, yirmi iki yaşında çok güzel bir halayık bulur. Vecihi Efendi onunla evlenir.Ruhsar dış güzellik olarak perilere meleklere benzeyecek kadar güzel olmakla birlikte ahlak yönünden kötü bir mizaca sahiptir. Kıskançtır.

Ruhsar, ev içinde Sani'nin ismini duymaya başlar. Merak eder. Bir gün Sani eve geldiğinde kapı aralığından onu görürve ona âşık olur. Sani ile görüşmenin yolunun ancak hastalık olduğunu düşünerek yağmur altında kalır. Gece dışarı çıkar. Hastalanır. Sani, eve damat olacağı için Ruhsar'ı muayene için çağrılır. Ruhsar Sani'ye olan aşkını belli etmek için ona gülümser. İmalı sözler söyler. Fakat Sani bunları anlamamazlıktan gelir. Yine bir gün Sani muayene için Ruhsar'ın odasında bulunduğu zaman Ruhsar, hizmetçi Hüsna'ya kendilerini yalnız bırakması için işaret eder. Yalnız kalınca Sani'ye boşuna uğraşmamasını; hastalığının kalbinden olduğunu söyler. "Allah şahit ki (s.50) bu yüzden çok muzdaribim" diyerek bunun çaresinin de Sani'nin kendisi olduğunu dile getirir.

Sevda-yı Masumane romanında Devai, sevdiği Cemile'ye yazdığı bir mektupta kâinatı anlatırken Allah'tan şöyle söz eder:

"Olsa isti'dad arif kabil-i idrak ruhu

Emr-i hak irsaline her zerredir bir Cebrail (s.5).

"Mükevvenat-ı ayine-yi kudret-i ilahiyeden en cali bir misali zi mail oldu" (s.9).

Cemile de Devai'ye yazdığı mektuplarından birinde "bir nimet-i nazeyiki senelerden beri merhamet-i ilahiyeden talebim yalnız ondan ibaret idi" (s.36) şeklindeki isteğini Allah'a arz ettiğini dile getirir.

Başka bir mektubunda Cemile, çektiği sıkıntıları Devai'ye "bilmem Cenab-ı Hak beni şu âlem-i vücuda yalnız çile çekmek için mi sevk buyurmuş" sözleriyle anlatır (s. 91).

Harabe adlı romanda Necati Bey, Mesut adında bir öksüz çocuğu köşküne alır. Onu yanında büyütür. Mesut, kendisiyle birlikte kalan cariye Dilaşup'u kandırarak iğfal eder ve onu hamile bırakır. Sonra da Necati Bey'in kızı Nadire ile evlenir. Buna dayanamayan Dilaşup, köşkü terk ederek bir kadının evine sığınır. Orada doğurur. Bu kadınla Necati Bey'in yeğeni Hüsnü'ye haber göndererek her şeyi anlatır.

Hüsnü, bu duydukları karşısında çok üzülür. Dilaşup'tan öğrendiklerini bir mektupla Mesut'a bildirip bir çocuğunun olduğunu haber verir. Mesut kendi suçunu kapatmak için Hüsnü'nün kendisine iftira ettiğini karısı Nadire'ye söyler. Nadire bu işi anlamak için Hüsnü'nün yanına gelerek onunla tartışır. Hüsnü'ye ağır kelimeler söyler. Hüsnü'nün niyeti Nadire ile Mesut'un yuvasının yıkılmaması olduğu için bu sırrı saklamak istemektedir. Fakat Nadire'nin bu hakaretli sözleri üzerine; "…sitem gibi abdar olan kirpikler içinde sakladığı hengâme-yi dide gözlerini Nadire′ye atf ederek:

- Vardır... Allah vardır. Her hakikat da nazarında hüveydadır." der (s.58). Nadire ise:

- Pekâlâ... Allah′a malum olan bir sırrı nasıl ketm ettiniz?**...**Daha açık söyleyeyim, kendi suçunuzu bir bikese nasıl yüklettiniz? Sorusunu sorarak Allah'tan söz eder.

Bu soru Hüsnü′nün vicdanında suzan olan ateş-i ıztıraba damla damla ab-i zulal tesliyet nisar etmeğe başladı.

Nihayet ağlayarak:

-A kardeşim... Evinizi yapmağa vasıta olan ben değil miydim?Onu yıkmaktan ne maksadım olabilir? Der.

Nadire ise mahsusatından olan zehirli, mustehziyane tebessümünü bir kere daha tekrar ettikten sonra:

-Yıkmakta bilmem amma yapmakta kim bilir ne arzunuz ne maksadınız vardı? Olmasa henüz bunyan-i esasi kutlanmadan yıkmağa kalkışmaz idiniz. Emin olun ki imarına taalluk ettiği kadar kudretiniz yetişmez. Beyhude çalışmayın, Cenab-ı Hak herkese fiilince mukafat eder" (s. 60) şeklinde cevap verir.

Feryad romanında Bihruz ile Nevzat evlenirler. Birlerini çok sevmektedirler. İlk bir yılları çok güzel geçer. Fakat Bihruz Haver isminde bir kadına kapılır. Eve gelmemeye ve Nevzat'la ilgilenmemeye başlar. Nevzat, Bihruz'un yaptıklarından çok acı duyar. Bu acılara tahammül edemeyince kocası Bihruz'a bir mektup yazıp gönderir. Mektubunda her şeyi bildiğini anlatır. Bu yanlışlıktan vazgeçmesi için ona yalvarır. Her akşam bir verem şehidiini gelin odasında bırakıp orayı kendine mezar yaptığını anlatır.

Bundan sonraki günler hep tartışma ve gözyaşı içinde geçer. Nevzat, Bihruz'u Haver'den vazgeçirmek için ağlar, yalvarır. En sonunda yine bir akşam bu konu tartışılırken Bihruz Haver'den vazgeçeceğini, fakat bir şartının olduğunu söyler. Nevzat bu şartın ne olduğunu sorar. Bihruz, bu şartın Nevzat'ın üzerindeki yalının kendi üzerine devredilmesi olduğunu söyler. Nevzat düşünür. Bunu kabul eder. Fakat yaşlı ve tecrübeli dadı buna şiddetle karşı çıkar. Sonunda yalıyı Bihruz'un üzerine geçirir. Bundan sonra üç ay boyunca Bihruz eski Bihruz olur. Nevzat'ı sevmeye her akşam zamanında yalıya gelmeye başlar. Buna dadı da Nevzat da şaşırır ve sevinir. O eski mutlu günlerine dönerler.

Fakat Bihruz asla ıslah olmamıştır. Bütün bunları, Nevzat'ı kandırıp onun köşkünü elinden almak ve onu boşamak için yapmaktadır. Nitekim Haver'le bir plan hazırlar. Bu plana göre güya Nevzat gidip Haver'i kocasını bırakması için ikaz edecektir. Nevzat dadısı ile birlikte Haverle görüşmek için yaşlı bir kadının evine giderler. Daha önceden ayarladıkları bira genç o kulübeye gelir. o arada hazırladıkları plan gereği polise haber verirler. Polis bu kulübeye geldiği zaman avluda o genci görür. İçerde de Nevzat ve dadısı vardır. Polis bunları nezarete götürür.

Nevzat ve dadısı burada birkaç gün kalırlar. Nevzat bütün bu olanların ne demek olduğunu anlamaya çalışır. Hâlâ Bihruz'un bunlardan haberinin olduğunu bilmemektedir. Bihruz'a bir mektup yazar. Dadıyla gönderir. Fakat Bihruz dadıyla görüşmez. İki küçük kâğıt yazar. Bu kağıta Nevzatı boşadığını yazar.Nevzat bu olanların ne demek olduğunu anlaması için dadıyı yaşlı kadına gönderir. Dadı ondan bir şey öğrenemez. Fakat vapurla dönerken eski uşakları Ahmet'le karşılaşır. Ahmet olanları bütün gerçekliğiyle dadıya anlatır.

Dadı bunları Ahmet'ten öğrendikten sonra gelip Nevzat'a anlatır. Nevzat bu duydukları karşısında çılgına döner. Bihruz'un şeytanları bile hayrette bırakacak bu planı karşısında ne diyeceğini bilemez. Nevzat bundan sonra namusunu temizlemenin peşine düşer. Bunun için ne yapacağını düşünür. Sonunda Bihruz'a bir mektup yazmaya karar verir. Yazdığı mektupta Bihruz'la karşılaştığı ilk günden o güne kadar her şeyden söz eder. Kendisinin iki şeyden korktuğunu bunlardan birinin vicdan diğerinin ise Cenab'ı Hak olduğunu dile getirir (s.112).Ayrıca Bihruz'un esfel-i safiline layık bir İblis olduğunu söyler.

***

İncelediğimiz dönemin romanlarında en fazla yer verilen dini duygu Allah inancıdır. Allah inancı incelediğimiz romanların içinden dokuz yazarın otuz iki romanında, diğer bir deyişle yarısından çoğunda geçmektedir. Bir yazarın birkaç romanının incelendiği düşünülürse bütün yazarların az çok Allah inancından söz ettiğini söylemek mümkündür. Bu konuya en fazla yer veren yazarlar; Mehmet Vecihi, Fazlı Necip ve Hüseyin Rahmi Gürpınar'dır. Diğer yazarlar ise en az bir kere bu konuya değinmişlerdir.

Bu konunun incelediğimiz romanlarda genel olarak ele alınış şekli şöyledir: Başa gelen şeylerin Allah'ın takdir etmesinden dolayı oluşu ve yine Allah'ın kahr ve cezası olduğu, Allah'ın her şeyi yaratıcılığı, insanı isteklerine kavuşturması, Allah'a dua etme, Allah'a sığınma, ondan yardım isteme, Allah'ın çok affedici olduğuna inanma, ondan bağışlanma dileme, masumlara acıması, suçluları cezalandırması, Allah'ın emirlerine boyun eğme, Allah'ın hikmetli yarattığına inanma, onun bütün işlerinin hikmetli olmasına inanma, herkesin onun rahmetine muhtaç olduğuna inanma, Allah'tan korkma, Allah'ın her şeyi bilmesi, Allah'ın insanı kötülüklerden koruması, Allah'ın insanı balçıktan yaratıp ruh vermesi, ses çıkaran bütün varlıkların Allah'ı tesbih etmesi, Allah'ın mucizeler yaratması, Allah'ın kötülerden intikam alıcı oluşu, Allah'ın adil oluşu ve adeletle hüküm vermesi, Cennette nimetleri yaratıp onunla kullarını mükâfatlandırması, ayıpları örten Allah'tan yardım isteme, Allah'ın takdir ettiği ömrün değişmeyeceği inancı, Allah'ın bu dünyada verdiği her türlü nimeti kötüye kullananların Allah'ın huzurunda mesul olup cezalandırılacakları, Allah'ın her yerde hazır ve nazır olduğu inancı, helal para kazananları Allah'ın rahat yaşatacağı inancı, Allah'ın büyük oluşu, Allah'ın adaletinde hiçbir günahın ve kötülüğün cezasız kalamayacağı, Allah'ın ihsan hazinelerine güvenme, iyilerin onun

lütfuna uğrayacağı kötülerin ise kahrına uğrayacağı inancı, Allah'ın verdiği nimetlere karşı şükretme.

2.1.1.2.2. Melekler[87]

Meleklere iman,İslâm dininde imanın esaslarından biridir. Kur'an-ı Kerimde meleklerin varlığı hakkında onlarca ayet vardır.Vahye dayanan semavi dinlerde de melek inancı mevcuttur. "Melek inancı edebiyatımızda en çok işlenen unsurlardandır."[88] İncelediğimiz romsanlarda beş yazarın onbeş romanında melek konusuna bir veya iki kez değinilmiştir.

Recaizade Mahmud Ekrem'in *Araba Sevdası* romanında başkahraman Bihruz, aklını ve gönlünü Çamlıca Bahçesinde gördüğü aşüfte Periveş'e kaptırır. Böylece kendini Fransızca hocası Mösyö Piyer'in okuttuğu Fransız romanlarındaki aşk kahramanlarının yerine koyar.

Aklı fikri Periveş'te olan Bihruz, bir akşam kendisine ders vermek için köşke gelen Fransızca hocası Mösyö Piyer'le konuşmaktadır. Mösyö Piyer o akşam hararetli hararetli siyasetten bahsetmektedir. Fakat Bihruz, Periveş'i düşünmekten, bunları dinleyecek durumda değildir. Bihruz, hocası Mösyö Piyer'in kendisini ilgilendirmeyen bu konuşmalarından rahatsız olur. Bahsi değiştirmek için "Pardon Monşer" isterseniz biraz aşktan bahsedelim" diyerek hocasını aşk bahsine davet eder. Öğrencisinin bu yersiz aşk bahsine canı sıkılan Mösyö Piyer ona bir ders vermek ister. Fakat Bihruz'dan aldığı paralar ve köşkteki yemekler gibi nimetler onu bu düşüncesini uygulamaktan alıkoyar. "Peki, buyurunuz; ondan bahsedelim" der. "Hangi aşktan bahsetmek istiyorsun" diye Bihruz'a sorar. Bihruz da elbette bir kadına duyulan aşktan bahsetmek istiyorum" deyince Mösyö Piyer'in sinirleri gerilir, yüzü kızarır. Fakat Bihruz tarafından elde ettiği nimetleri elinden kaçırmamak için temkinli konuşarak Bihruz'a bir ders vermek için şöyle konuşur:

---

[87]Melekler, ruh gibi latif ve nurani varlıklar olup, asıl vasıfları Allah tarafından bilinen, Allah'ın seçkin kullarıdır. Meleklerin bir kısmı daima ibadet ve zikirle uğraşır, bir kısmı da yer ve göklerde pek çok görevlerle meşgul olurlar. Yüce Allah'ın emirlerine asla isyan etmezler. Bilmen, Ömer Nasuhi, Büyük İslâm İlmihali, Sadeleştiren Emekli İstanbul Müftüsü Ali Fikri Yavuz.

[88] Timur, Kemal, "Türk Romanında Dinler ve İnançlar," Elips Yay., Ankara, 2006, s. 277.

“-Bilmem hangisinin lafıydı: Bağımlılığın her türlüsü sahibine türlü rezillikler ettirir. Özellikle aşk ve sevda, insanı hepsinden fazla maskara eder. Manasını iyi anladınız ya?

-Hayır, fikrinizi anlayamadım.

-Özür dilerim! Bu benim düşüncem değil. Kendi fikrimi söylesem, o hiç hoşunuza gitmez. Bazı düşünürlere göre aşk ve ilgi, sahibini gülünç eder. Nicesi gülünç değil, âdeta, çünkü aşk ve ilgi zevzeklikten başka bir şey değildir.

-Siz ihtiyarsınız; muhabbete tabii düşman olursunuz.

-Kadın muhabbetine öyle mi?

-Kuşku yok!

-Ha! Ahlâk açısından genellikle çok çirkin olan o güzeller tarifesinin, o akıl ve zarafetleri akla uygunluktan ziyade delilikleri destekleyen kadınların muhabbetine öyle mi? Korkarım öğrencim bir kadına ilgi duymuş olmalı!

-Hayır, pek de öyle değil!

Mösyö Piyer bahsi kapamak ve Bihruz’a nasihat etmek maksadıyla

“Kendine bak evlâdım! Kendini gözet! Kadınlar çok zararlıdır. Onlar azap meleklerinin (s.39) yeryüzüne inmişleridir. Bizi cennet kapısından cehenneme atarlar” sözleriyle kadınların azap melekleri gibi olduklarını söyleyerek azap meleklerinden söz eder.

Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın *İffet* adlı romanında, yazarın doktor arkadaşı, hasta muayenesi için gittiği fakir bir ailenin evine yazarı da götürür. Yazar, ailenin güzel kızı İffet’i görünce onun güzelliği karşısında kendinden geçer. İffet’in süzgün gözlerinin, yanaklarının, saçlarının, güzelliğinden bahseder. Evin perişan ve virane hali ile İffet’in güzelliğini kıyas eden yazar, o güzelin bu viraneye hiç yakışmadığını dile getirirek onu meleğe benzetir. “İffet, o tatlı güzelliği, o ulu yaratılışıyla bu düşkünlük yuvasına hiç

yaraşmıyor. Hastayı avundurmak için gökten inmiş bir koruyucu meleğe benziyordu" (s.43).

Doktor, hastayı muayene eder. Hastalığın seyri ve verilen ilaçlar hakkında İffet'le konuşur. İffet'in ağlaması ve evdeki sefalet yazara dokunur. Bundan dolayı dışardaki nar ağacının yapraklarından işitilen hışırtıları hastanın ruhunu almaya gelen meleklerin kanat seslerine benzetir (s.46).

Yazar, İffet ve ailesi ile bir yıldan fazla bir zaman görüşemez. Evlerine gider. Fakat onların bu mahalleyi terk etmiş olduğunu öğrenir. İzlerini bulamaz. Bir gün arkadaşlarıyla mezarlıklarda gezerken Latif'le karşılaşır. Latif onu İffet'in mezarına götürür. İffet'in annesi ve kardeşi mezarın başındadır. Yaşlı kadın kendini mezarın üzerine atarak ağlar. Sonra kendini toplayarak başına gelenleri yazara ve doktora anlatır. İffet'in annesinin anlattığına göre, Latif, bir arazi meselesi için İzmir'e gider. Orada hastalanır ve mektup yazamaz. Gelen mektuplara da cevap veremez. İffet'e Nermi Bey adında birisi musallat olur. İffet üzüntüsünden yatağa düşer. Bütün yaşadığı acıları, sıkıntıları mektup şeklinde yazar. Üzüntüsünden kısa bir süre sonra da ölür. İzmir'den dönen Latif, İffet yerine mezarı ile karşılaşınca İffet'in acısından mecnuna döner. İffet'in bütün acılarını anlattığı o mektuplar Latif'in koynundadır. Yazar İffet'in son bir yılda yaşadıklarını çok merak eder. O mektupları ele geçirip okumak ister. Fakat Latif vermek istemez. Çünkü Latif İffet'in mektuplarını kendi canı zannetmektedir. Yazar o mektupları Latif'in koynundan çıkarmak ister. "Senin canının içinde ne var" diye sorar. Latif de İffet vardı o kaçtı, kâğıtları bıraktı. Yazar "İzin ver de çıkarayım" der. Latif de "Sen Azrail misin? (s.105). Ben seni arıyordum. İşte şurada duruyor!" Deyip sol memesinin üstünü gösterir.

İffet'in hayatını anlattığı mektuplarda yazdığına göre, babası öldükten sonra onlar için çok zor günler başlar. Zaman geçtikçe herşeylerini satmak zorunda kalırlar. İyice fakirleşirler. Ekmek parası bulmak için İffet bir rum kadınının getirdiği iplerle el işleri yapar ve bunları yok pahasına kadına satar. Latif İzmir'e gittikten sonra durumları iyice kötüleşir. Bir ekmek alacak paraları kalmaz. Günlerce ağızlarına bir kuru ekmek bile değmez. Bu açlığa dayanamayan küçük Sabri komşularının bahçesinden üç tane salatalık çalar. Bu hırsızlık İffet'e çok zor gelir. Mahalleli toplanarak evlerini basar.

İffet, annesi ve kardeşiyle birlikte içine düştüğü bu sefalet halini mektubunda anlatırken Azrail'den şu şekilde söz eder: "Biz böyle yaşantıyla ölüm arasında, Azrail

(s.130) pençesine göğsünü kaptırır bir halde, sefalet iniltilerinin insan kulağına girmemiş son perdelerinde sessiz sessiz inlerken evimizin önünde bir gürültü oldu. Bu patırtıya gücümün yettiğince kulak kabarttım. Birçok erkek kadın sesleri karışık geliyordu. Söylenen sözlere kulak kabarttım. Azrail'in (s.130) yardımımıza henüz niçin koşmamış olduğunu o zaman anladım. Hayatımızın türlü acıları içinde henüz tatmadığımız bir çeşidi daha kalmış."

Birkaç gün sonra bir kadın bir bahaneyle kapıyı çalar. Sıkıştığını tuvalete gitmesi gerektiğini söyleyerek izin ister. İçeri girdikten sonra İffet'e cilveli sözler söylemeye başlar. İffet kadının bu tuhaf halinden şüphelenir. Bu kadın, gençliğinde kötü yollarda bulunmuş ve sonraları da kadın satıcılığı yapmaya başlayan Fettan Raziye'dir. İffet'e para ve altın karşılığında Nermi Bey'i eğlendirmesini teklif eder. İffet, kadını kovar. Raziye budan sonra sık sık gelir. Fakat İffet onu içeri almaz. Raziye dışarıdan sesini duyurarak İffet'e çok güzel olduğunu bu güzellikle çok para kazanacağını bunun için teklifini kabul etmesi hususunda ısrar eder.

Güzelliği hakkında Raziye'nin söylediği sözlerin etkisiyle iç âlemine dalan İffet, "aman Allah'ım! Başıma, gözüme değer biçmek gibi sapık bir düşünce bana nereden geliyor? Niçin beni böyle düşündürüyorsun? Acılarımı hafifletmek için bana her an öğütler veren melekler çevremden çekildi" diye düşünür (s. 142).

Raziye'nin Nermi Beyden getirdiği mektubu okuyarak kısa bir süreliğine niyeti değişen İffet, aynaya baktığı zaman Latif'in hayalinin kendisine tükürdüğünü ve kendisinden küstüğünü hisseder. Bunun üzerine şiddetli bir pişmanlık geçiren İffet yatağa düşer, hastalanır. O ara Raziye gelir. İffet'i böyle perişan bir halde görünce neye uğradığını şaşırır. İffet onu yatına oturtarak bütün günahlarını anlatır. Kendisinin pişman olduğunu, ancak ölmekle bu günahların temizleneceğini söyler. İffet'in bu acıklı ve pişmanlık dolu sözleri karşısında dayanamayan Raziye ağlamaya başlar. İffet ise ona hitaben "Ağlamayınız hanım… Bin erkeği aldatmak için yaş döken o gözlerden akan damlaların, lanet yağmuru gibi, buralara döküldüğünü istemem. Siz bana değil; ben size ağlamalıyım… Çünkü sizin durumunuz benimkinden daha çok acınmaya değer. Hiç şeytanın ağlamasından melek avuntu duyar mı?" (s.154). Sözlerini söyleyerek melekten bahseder.

Aynı yazarın *Mürebbiye* romanında, kâhya Eda Hanım, konaktaki mürebbiye Anjel'in konağın erkeklerini baştan çıkardığını sezer. Bir gece salonda koşuşturma ve gürültü işitince, yine konakta bulunan erkeklerden ya Amca Bey'in, ya damat Sadri'nin, ya da Şemi'nin Mürebbiye Anjel'in odasına girmeye çalıştığını anlar. Eline bir mum alarak hemen salona gelir. Önce bunların odalarında olup olmadıklarını kontrol eder. Odalarında olmadıklarını anlayınca tekrar salona gelir. Anjel'in oda kapısını dinler. Odada erkek olduğunu tahmin ederek belindeki kuşağı çıkarıp Anjel'in kapısını bağlar. Sonra gidip durumu Dehri Efendi'ye haber verir. Eda Hanım, Dehri Efendi'nin odasında iken Anjel'in bağırma sesi duyulur. Birlikte salona gelirler. Dehri Efendi, Anjel'in oda kapısının bir kuşakla bağlandığını görünce bunun ne demek olduğunu Eda Hanım'a sorar. Sonra kapıyı açtırıp bunun kimin yapabileceğini Anjel'e sorar.

Mürebbiye Anjel ise Eda Hanım'ın sesine benzer bir kadın sesi duyduğunu fakat emin olmadını söyler. Bunun üzerine kendisinden şüphelenildiğini anlayan Eda Hanım yapmadığına yemin eder. Aynı yemini Anjel'in de kendi inancına göre kutsal olan şöyler üzerine yapmasını ister. Bunun üzerine Dehri Efendi hiddetlenerek "sus, matmazel sana iftira etmiyor. 'Eda Hanımdır demeye Allah'tan korkarım.' diyor. Sen utanmadan böyle melek gibi (s.90) bir kıza dil uzatıyorsun." Diye çıkışır. Eda Hanım ağlayarak af diler ve "Matmazelin ne melek gibi bir kız (s.90) olduğunu ben bilmiyor muyum?" Diyerek hatasının bağışlanmasını ister.

Dehri Efendi, Eda Hanım ile yüzleştirmek için salona ikinci olarak damat Sadri'yi getirtir. Onun anlattıkları da aşağı yukarı Amca Beyin söyledikleriyle aynıdır. Bunun üzerine Dehri Efendi, Eda hanıma dönerek "ikisinin söyledikleri birbirini tutmaktadır. Kendini müdafaa için ne söyleyeceksin" diyerek azarlar. Artık bütün bu söylenenler karşısında yaptığını inkâr etmenin bir fayda sağlamayacağını anlayan Eda Hanım büyük bir hınçla, erkeklerin biraz önce odalarında olmadıklarını, Anjel'in odasında bulunabileceklerini ve bu yüzden kuşağıyla kapıyı bağladığını itiraf eder. Sözüne devam ederek Dehri Efendiye şöyle söyler. "Şu karşınızda melekler gibi (s.94) tertemiz sandığınız murabiye adındaki karı yok mu, işte o namussuz bir karıdır. Kambur biraderiniz, damat bey ve oğlunuz Şemi onun aşıkıdır. Belki de dördüncüsü sizsiniz tam olarak bilmiyorum" diye her şeyi anlatır.

Eda Hanım'ın gerçekleri bu şekilde itirafından sonra Dehri Efendi öfkelenip Eda Hanım'ı azarlar. Fakat sonra erkekleri sorguya çeker. Hepsi de söz birliği etmiş gibi bu gece odalarından çıkmadıklarını söylerler. Anjel de yapmacık ağlama ve tavırlarla bu iftiralara çok üzüldüğünü söyler. Bunun üzerine Dehri Efendi Anjel'e dönerek "biz insan sarrafıyız, sizi ilk defa gördüğüm zaman nasıl melek gibi (s.103) bir kız olduğunuzu anladım" diyerek onun gönlünü almaya çalışır.

Şıpsevdi romanında, Meftun'un teyzesi kızı Rebia, sevgilisi Bedri ile seviştikten sonra hamile kalır. Meftun ve Raci, bir gece Rebia ile Lebibe'yi, Lebibe'nin sevgilisi Mahir'le beraber yakalarlar. Raci ve Meftun tarafından sorguya çekilen Rebia, Bedri'nin kendisini hamile bıraktıktan sonra terk edip bir mektup gönderdiğini söyler. Mektupta yazılanlardan kendisinin terk edildiğini anlayan Rebia gözyaşları içinde her şeyi açıkça itiraf eder ve şöyle konuşur. "Bütün ruhlarıyla kuşlar şahit olsun. Ondan başkasına varmamaya ahdü peyman ettim, ant içtim. Bu dünyada bir erkekle duran kadınlar, öbür dünyada gene o erkeğe varırmış. Şimdi varmazsam bile yarın ahrette ben onun karısı olacağım. Nikâhımızı melekler kıyacaklar (s.258). Kendisi inkâr etse de Tanrı bilmiyor mu? Çocuğumun babası odur." Bu sözleriyle meleklere olan inancını dile getirir.

Meftun, Kasım Efendi'nin kızı Edibe ile evlendirilir. Edibe, Meftun'un konağındaki alafranga yaşama ayak uyduramaz. Her şey ona tuhaf gelir. Günden güne üzüntüsü artar. Kendisine bir teselli olsun diye baba evindeki dadısı Azize Hanım'ı çağırır. Azize Hanım gelir gelmez kendini onun kollarına atarak ağlayan Edibe, konakta gördüğü ve anlam veremediği bütün halleri ona anlatır. Nasıl yemek yenildiğini, nasıl konuşulduğunu ve nasıl giyinildiğini gözyaşları içinde anlattıktan sonra Azize Hanım'a "bu evde salon diyorlar bir yer var. Haydi, seni oraya götüreyim de bak. Burası Müslüman evine mi, yoksa bir put yerine mi benziyor anlarsın." diyerek Azize Hanım'ı Meftun'un alafranga usulüne göre dayayıp döşettiği ve süslettiği salona götürür. Salona geçerlerken sandalyede uyuyan fino köpek bunlara havlar. Azize Hanım "Bu uğursuz burada iken evin içine melek de girmez" (s.310) diye söylenerek melekten söz eder.

Mehmet Rauf'un *Eylül* adlı romanında Süreyya'nın halasının oğlu Necip, tifoya yakalanır. Süreyya'nın babasının oturduğu bağ evinde hasta yatmaktadır. Necip, içten içe sevdiği Suat'ın, kendisini ziyaret etmesini hep beklemiştir. Süreyya ve Suat bağ evine Necip'i ziyarete giderler. Suat geldiği zaman Necip, onu ateşli saatlerinin aydınlatma perisi gibi görür. Onu o kadar beklemiştir ki ölmeden önce onu bir daha görüp "ah güzelsin, yücesin, bana hayatı sen sevdirdin, meleksin!" (s.161). Sözlerini söyleyip ölmek istemiştir. Bu şekilde Suat'ı güzelliği yönüyle meleğe benzetir.

Mehmet Celal'in *Ninni* adlı küçük hikâyesinin kahramanı bir akşam odasında iken pencereden ninni sesleri işitir. Bu sesin nereden geldiğini merak eder. Perdeyi aralar. Ses karşı komşunun evinden gelmektedir. Komşu evin fakir halini seyreder. Pencerelerin camları ve çerçeveleri kırık döküktür. Yırtık perdenin arasından içerideki kadını ve çocuğu görebilmektedir. Kadının üzerinde yamalı bir entari vardır. Kadının aç olduğunu tahmin eder. Çocuk annesinin açlıktan dolayı süt gelmeyen memesini emmekte süt bulamayınca feryat etmektedir. Kahraman bu hale çok acır. Kadın yine çocuğu uyutmak için ninni söylemeye devam eder. O arada akşam ezanı okunmaktadır.

Kadın çocuğu uyutmak için "uyusun da büyüsün tıpış tıpış yürüsün" diye ninni söyler. Bu sözleri duyan kahraman bu masum çocuğun aç haliyle meleklerin (s.6) kendisine göstermeye çalıştıkları o uhrevi âleme nasıl dalacağını içinden sorgulayarak melek inancını dile getirir.

Mehmet Vecihi'nin *Çoban Kızı* adlı romanında yazar, Zeynep'in zihninden geçmiş hayatını aktarırken, çocukluk yıllarını hatırlayan Zeynep'in o günlere özlem duyduğunu anlatır. O tenha dağlarda arkadaşlarının yalnız kuzular olduğunu o kuzuların Allah'ın izniyle dile gelmiş gibi Zeynep'le konuştuğunu ve sanki gökten inen bir meleğe rastladığını şu şekilde belirtir. "Yazın insan ayağından esirgeyerek bedai tabiyesi ile beraber kuzular yine bir seyrangah eyledigi o yeşil sahralarda güya ki tenhalığına rahmen kudret-i samadâniye kuzularından birine natık ihsan etmiş veyahut gökten refâkatine bir melek-i müeyyid nüzul etmiş de ona müsadif olmuştu" (s.308).

Mehmet Vecihi'nin *Hikmet* adlı romanında, anneleri ölüp babaları da intihar eden Hikmet ve Enise adlı iki kardeş kimsesiz kalır. Ortada kalan bu yetimleri Bahaî Efendi isminde zengin bir tüccar evlatlık edinir. Behai Efendi dört evlilik yapmış bu evliliklerden on çocuğu olmuştur. Kadınlarının üçü ve bütün çocukları ölür. Son karısı ile evliliklerinin üçüncü senesinde bir kız çocukları olur. Yazar ölen iki karısının meleklere, son karısının da şeytana benzediğini şu sözlerle anlatır. "Vefat eden iki refikası hakikaten melek vasfına seza iken günah etmiş de meleklerden (s.288) ayrılarak zebanilere teslim olmuş gibi o iki ferişteyi elinden alıp da başına Neime şeytanını musallat eden zaman on evladından mahrum ettikten sonra bir tanesini yaşatmış."

Daha önce Hikmet ve Enise'nin babası ve Mehcure'nin kocası Mükerrem'i aldatmış olan Rana adındaki aşüfte kadın, bu kez Rıfkı isminde birisiyle düşüp kalkar.

Rıfkı dünyaya geldiği zaman anne ve babası onun cennetten gönderilen bir melek olduğunu zannederlerdi. Fakat çocukluğundan beri çok huysuz olan ve büyüdükçe ahlaksızlaşan, bütün kötü işleri yapmaktan çekinmeyen Rıfkı cennetten değil cehennemden gelen bir zebani gibi birisidir. Yazar onun bu kötü halini şu sözlerle tasvir eder. "Rıfkı pederinin, validesinin yegâne mahsul-u hayatları olduğu için validesi pederi tarafından bir çocuk değil, adeta tadyib-i hatıraları için cennetten gönderilmiş bir melek gibi telakki olunmuştu (s. 326). Hayfa ki daha doğduğu günden süt yerine kan emmeğe hazırlanır gibi hasmane bir şiddetle manzurinin ta canına dikilen nigahı pek az zaman içinde ne mahiyette bir yadigâr olacağını anlatmış, kendisinin cennetten gelmiş bir melek telakki edenleri, cehennemden kaçmış bir zebani kadar canından bezdirmiş idi" (s.326).

Müjgan romanında Müjgan ve kethuda dadısı, Burhan Efendi hakkında konuşurlar. Müjgan'ın niyeti komşusu olan Burhan Efendi ile aşk ilişkisi yaşamaktır. Kethuda kadın içindeki şeytani niyetten dolayı buna yardımcı olmaya çalışır. Müjgan bu hususta dadısından yardım istediği zaman, dadı Müjgana, eğer emrederse onun için canını bile verebileceğini söyler. Kethudanın bu kötü fiil için bu kadar hevesli olmasına yazarın canı sıkılır. "Hanımın değil -cehenneme isal etmek üzere- Azrail'in yedi ta'rizine (s. 277) layık olan canı keşke bir an evvel çıksa. Müjgan'ın değil dest-i kazanın peykanı ateşinine istihkak gösteren gözleri, keşke bir gün evvel oyulup kör olsa idi de Burhan Efendi'yi görmesi idi." Sözleriyle insanların ruhunu alan melek olarak bilinen Azrail'den bahsederek

ikisinin de bu kötü fiile niyet etmelerinden dolayı canlarının bir an önce çıkması gerektiğini ifade eder.Müjgan'ın gönderdiği aşk mektubunu belki yüz kere okuyan Burhan Efendi, her okuyuşunun sonunda sanki melaike-i suale (s.557) cevap vermek mecburiyetinde bulunuyormuş kadar fikrini zorlardı.

Mesude romanında, Mesude'nin annesi Müjgan, evli olduğu halde komşusu Burhan Efendi'ye aşk mektupları gönderir. Bu mektuplarda ona evlenme teklifi yapar. Karısının Burhan Efendi ile ilişkisini öğrenen Mihri, kızı Mesude ile birlikte köşkü terkeder. Bir kulübede yaşamaya başlarlar. Bir süre sonra Mesude hastalanır ve ölür. Kızının ölümü Mihri'ye çok ağır gelir. Müjgan'a bütün yaptıklarını ve bu yaptıklarının cezasını bu dünyada ve ahrette mutlaka çekeceğini anlatan çok uzun bir mektup yazar. Mektubunda birçok dini inanç ve unsurdan bahsettiği gibi melek inancından da şöyle söz eder: …"Üzerine örtecek bir köhne şal bulunmadığı için tabutu kendi gibi üryan idi. Mezara bir hasır parçasıyla gömdüler. Üzerine örtülen dört tahta bile çürümüştü. Fakat onu o hal ile meleklerin yed-i ihtiramına teslim ettim. Gözlerimden bir an mücazat-ı ilahiye'nin sana ihzar ettiği ateş-i istikbal def' olup da semâvata atf-ı nigâh edersem pişü peşinde kendi kadar güzel melekler uçuşarak kurb-u ehadiyete gittiğini görüyorum." …"Onun şefaatı ile azab-ı duzğdan kurtulursan cennette meleklerin, (s.230) insanların yüzüne nasıl bakacaksın?"

Hürrem Bey adlı romanın kadın kahramanı Cazibe, nişanlısı Senih'e yazdığı mektubunda, istemiyerek başka biriyle evlenmek zorunda kaldığı için kendisini affetmesini ve unutmasını ister. Senih de bu mektuba yazdığı cevapta: "Bana bahş ettiğin her ümidi unutacağım, Fakat yalnız seni unutmayacağım o kadar ki makberde melaike-i sual, (s.16) hissiyat-ı vicdaniyemden cevap istediği vakit belki birinci sözüm 'Cazibe' olacaktır." sözleriyle karşılık vererek sual meleklerinden bahseder.

Sail adlı romanda, Hami Efendi'nin köşküne Perizat isminde hamile bir cariye alınır. Perizad bir kız çocuğu doğurur. Hami Efendi bu kıza yaratılışındaki güzelliğe uygun

olarak Dilara ismini koyar. Dilara son derece temiz ahlaklı ve güzel bir kızdır. Ahlakının ve kendisinin güzelliğinden dolayı yazar onu: "Dilara insan değil bir melek idi ki melekiyetini teslim için bir şahitle kanaat etmeyenler ahlakını dahi hüsnü kadar kavi bir bürhan-ı hakikat bulurlardı" (s.26). Sözleriyle Allah'ın yarattığı günahsız ve masum meleklere benzetir.

Yazar, Dilara'nın Hami Efendi yanındaki değerini, "Hami Efendi nazarında meşhed-i kazaya yetişmiş yed-i Cibril kadar muazzezdi" (s.28) sözleriyle anlatırken dört büyük melekten biri olan vahiy meleği Cebrail'in ismini zikreder.

Yine Dilara'nın güzelliğini dile getirirken "Hususiyle Allah'ın en büyük ihsanı olan Dilara ki -güya esbab-ı saadetini ikmal için cennetten çıkarılmış da ağuş-u emelini araya araya haramgahına düşmüş bir huri-i meshur idi" (s.42). Sözlerini söyleyerek onu huriye benzetir.

Mukaddem'in yaptığı rezilliklere ve günlerce eve gelmeyişlerine, köşkteki herkes çok üzülür. Özellikle Dilara'nın üzüntüsü o dereceye gelir ki "Her an mevkuf-u intizarı olan gözüyle beğin günlerce haftalarca eve gelmediğini gördükçe ona bedel Melek'ül Mevtin vurûduna kâil hatta arzukeş olurdu (s.44).

Mukaddem tarafından satıldığı konakta bir ay boyunca ağlayan Dilara'nın bu durumu evin beyi Latif'in dikkatini çeker. Dilara'yı neden ağladığı hususunda sorguya çeker. Derdinin ne olduğunu öğrenmek ister. "Rüyanda Azrail'i gördünde (s.52) birkaç güna kadar öleceğini isticab ettin ise bahs-i diğer ölümden başka çaresiz müşkül bulunmaz. Müteselli ol" sözleriyle onu teselli eder.

Mehmet Vecihi'nin *Nedamet* romanında, mektubu yazan isimsiz kahramanın babası Arifi Efendi ondokuz yaşında evlenir. Hanımını çok sever. Fakat iki buçuk yıl sonra hanımı verem hastalığına yakalanıp ölür. Yirmi yıl boyunca evlenmez. Birkaç tanıdığının tavsiyesi üzerine evlenir. Bir çocuğu olur. Bu çocuk mektubu yazan çocuktur. Bu çocuk büyür. Fakat babasının beslediği ümitleri boşa çıkarırcasına kötü biri olur. Islah olması için Dildar isminde bir kızla evlendirirler. Dildar çok güzel ve masum bir kızdır. Mektubu yazan ve onun kocası olan kişi Dildar'ı meleğe ve periye benzetir (s.53).

Hasta romanının başkahramanı Perver, on iki on üç yaşlarında önce babasını sonra annesini kaybeder. Kimsesiz kalan Perver'e dayısı Vecihi Efendi sahip çıkar. Aradan birkaç yıl geçer. Perver onbeş onaltı yaşlarına gelir, güzelleşir. Çok temiz bir ahlaka sahiptir.

Vecihi Efendi elli yaşlarında olduğu halde hala evlenmemiştir. Evlenmeye niyet eder. Perver, dayısı için kız bulmaya çalışır. Yaşı geçgin olduğu için ancak tavsiye üzerine Ruhsar isminde, yirmi iki yaşında çok güzel bir halayık bulur. Vecihi Efendi onunla evlenir. Ruhsar dış güzellik olarak perilere meleklere benzeyecek kadar güzeldir (s.29).Bu güzelliğe sahip olan Ruhsar, ahlak yönünden kötü bir mizaca sahiptir. Perver'in doktor nişanlısı Sani'yi elde etmek için hasta numarası yapar. Ona diller döker. Kendisine âşık olduğunu aşkına karşılık vermemekle kendisini ölüme sürüklediğini söyler. Sani ise buna cevap olarak "Azrail değilim! (s.170) Hanım Efendi. Biz insanların sıhhatine hizmet edecek bir san'at öğrendik"diyerek ölüm meleği Azrail'den söz eder.

Sevda-yı Masumane adlı romanda Devai, dayısının konağında cariye olan Cemile'yi sevmektedir. Bu sevgisini dile getirmek için Cemile'ye mektuplar yazar. Bu mektuplarının birinde kâinatı anlatırken vahiy meleği Cebrail'den bahseden:

"Olsa isti'dad arif kabil-i idrak ruhu

Emr-i hak irsaline her zerredir bir Cebrail" (s.5) beytini nakleder.

Devai, yazdığı bu mektuplarında önceleri çeşitli bahaneler ileri süren Cemile'den sevgisine karşılık bulamaz. Cemile'yi konağın bahçesinde bir ağacın altında başka bir erkekle de görünce ona yazdığı başka bir mektubda sert bir dil kullanarak ölümden ve ruhları alan Azrail'den şöyle söz eder. "O hüsn-ü intikam ki dam hululi eser-i isti'dad göstermediği halde beni iğfal için onu da bir vesileyi ittihaz eylediğin ölümü, Azrail ummadığın bir an-ı muzlimde senin karşına çıkaracaktır" (s.111).

***

Romanlarımızda melek konusunun işleniş şekli daha çok kahramanların ahlak ve güzellik açısından meleklere benzetilmesi yönüyledir. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın İffet adlı romanında, kötülük yapan roman kahramanlarının ruhları kabzeden büyük melek Azrail'e havale edilmesi bakımından Azrail'e fazla yer verildiğini görmekteyiz. Bu konu ayrıca; azap melekleri, koruyucu melekler ve sual meleklerine hesap verme, cennette insanları karşılayacak meleklerden utanma, meleklerin cennette nikâh kıyması şeklinde ele alınmıştır.

2.1.1.2.3. Peygamberler[89]

İslâm dininde imanın altı esasından biri Allah'ın gönderdiği peygamberlere inanmaktır. Allah ilk gönderdiği insan olan Hazreti Âdem'i aynı zamanda peygamber olarak da vazifelendirmiştir. Hazret'i Âdem'den sonra birçok peygamber gelmiştir. Son peygamber Hz. Muhammed'dir. Hz. Âdem ile Hz. Muhammed arasında gönderilen peygamberler hakkında Kur'an-ı Kerim'de birçok ayet vardır.[90] İncelediğimiz romanlarda peygamberlik konusuna çok az yer verilmiştir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Bir Muadele-i Sevda* romanında Naki, karısı Bedia'dan ayrıldıktan bir süre sonra onu özlemeye ve ona olan aşkı şiddetlenmeye başlar. Bunun için Kâğıthane'ye onu görmek maksadıyla gider. Birkaç kere Bedia'ya rastgelirse de Bedia ondan kaçar. Son karşılaşmalarında Bedia, Naki'ye karşı bazen kayıtsız kalır. Bazen de telaş gösterir. Naki, Bedia'nın bu hallerini kendi kendine yorumlar ve kadınlar hakkında: "Kadın gönlü bu. En anlaşılmaz yaratılış örneği demektir. Onların yana yakıla muhabbet

---

[89] Allah'tan vahiy yoluyla aldığı bilgileri ve emirleri tebliğ etmek, muhataplarını hak dine çağırmakla görevlendirilen yüksek vasıflı kimse. (Yusuf Şevki YAVUZ, İslâm Ansiklopedisi, Cilt 34, s. 257-262.)

[90] "Andolsun, Mûsâ'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) verdik. Ondan sonra ard arda peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya mucizeler verdik. Onu Ruhu'l-Kudüs (Cebrail) ile destekledik. Size herhangi bir peygamber, hoşunuza gitmeyen bir şey getirdikçe, kibirlenip (onların) bir kısmını yalanlayıp bir kısmını öldürmediniz mi?" (Kur'an, Bakara, 87) "Nitekim kendi aranızdan, size âyetlerimizi okuyan, sizi her kötülükten arındıran, size kitap ve hikmeti öğreten ayrıca bilmediklerinizi de öğreten bir peygamber gönderdik." (Kur'an, Bakara, 151) (Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 2006.)

gösterilerine pek aldanmamalı. Âdem'i, Tanrı'nın bu en temiz kişisini (s.68) cennetten çıkaran bir yaratık, onun torunlarını baştan çıkarmakta güçlük mü çeker?" şeklinde düşünerek Hazreti Âdem'den bahseder.

Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü* romanının başkahramanı Recep Köso, Yunanlılar'ın Yenişehir'i işgal etmesi üzerine birçok Müslüman gibi o da annesi ve iki kız kardeşiyle birlikte memleketi Yenişehir'i terk etmek zorunda kalır. Sevdiği Filomone ile de artık görüşemez. Aradan on altı yıl geçer. Bir zaman sonra Yunan ve Osmanlı Devleti arasında ciddi bir harp tehlikesi daha baş gösterir. İşte bu harp tehlikesi Mehmet Bego'nun verdiği bıçak silimi ziyafetinde Ömer Neşo'nun kemik falında görüp de söylediği savaştır. Recep Köso akıllı ve okumuş biri olduğundan, bu fala inanmamakla birlikte yapılan bütün askeri hazırlıklardan böyle bir savaşın kaçınılmaz olduğunu anlar. İşte bu düşünceler içinde Mehmet Bego'nun kulesinde uyuduğu zaman o kâbus gibi sadık rüyayı görür.

O rüyada Recep Köso şöyle görmüştü. Sanki kendini kalabalık bir şehirde bulur. Savaş hali gibi bir hal görür. Bir kadın " Köso yetiş oğlumu kurtar!" diye feryat eder. Recep bu kadının yıllar önce seviştiği sevgilisi Filomene ve oğlunu öldürmeye çalışan kişinin de Andrea Kostopolo olduğunu tanır. Fakat oğlanı tanıyamaz.

Yazar, bu vesileyle rüyaların çeşitleri ve sadık rüyanın ilahi bir ilham olduğu hakkında bilgi verir. Sadık rüyanın Hazreti Yusuf Aleyhisselam'a nasip olan ilahi bir mucize olduğuna da değinir: "Emraz-ı cismaniye ve ruhaniyyeden âri ve beri bir adamın rüyâ-yı sâdıkadan addolunacak müşâhedât-ı rûhaniyyesi min-tarafillah kemâl-i hikmet ve letafetle tasvir olunan birer levhadır. Onun müşahedesinden tabâyi-i selimeye lâyık olacak manalar işte asıl ta'bîr-i bir rüyadırlar. Hazret-i Yusuf Aleyhisselama (s.143) müyesser olmuş bulunan mucize asıl bu cihetten tecelli eylemiş bir mu'cize-i sahiha ve latifedir. Tevrat'ta temhid ve tafsil kılındığı vechile, Firavun'un yedi semiz sığır meydana çıkarak, badehu zuhur eden diğer yedi re's zayıf sığırlar tarafından ekl edilmesi suretinden ibaret bulunan rüyayı, tabirnameler ahkâmınca tevil etmek lazım gelseydi, sığır görmek şuna ve yedi adedi buna delalet eder diye edilecek tevilden hiçbir mana hiçbir hüküm çıkarılamazdı. Bu rüya bir levha idi. Ona çeşm-i nübüvvet ile bakmalıydı ki manası istihrac olunabilsin. Ulema, enbiyanın (s.143) veresesi olmak fehva-yı şerifince ilim ve irfan sahibi olan bir kalb-i selim bir tab'-ı müstakim ulum-ı enbiyadan bu ilm-i şerife dahi varis olabilir

(s. 143). Görülen rüyaları öyle bir surette tevil ve tabir eder ki, rüya-yı sadıka denilen şeyin taraf-ı gaibden bir ihbar-ı kable'l- vuku' olduğunu hiçbir akılın şüphesi kalmaz.

Recep Köso, Osmanlı Yunan arasında çıkan bu savaşa gönüllü olarak katılır. Orduya çok faydası dokunur. Kendi birliğiyle beraber on altı yıl önce ailesiyle terk etmek zorunda kaldığı memleketi Yenişehir'e girer. Yenişehir'e girmesinin ertesi günü on altı yıldan beri göremediği eski sevgilisi Filomene'yi görmek için Sonkur Yankos'un evine gider. Eve yaklaştığı zaman evden: "Recep Köso yetiş oğlumu kurtar. Yetişiniz Osmanlılar, yetişiniz! Kanlı herif oğlumu öldürüyor." şeklinde kadın çığlığı duyar. Recep eve tam yaklaştığı zaman balkonda üç kişi görür. Bunlardan ikisini tanır. Feryat eden kadın Recep Köso'nun sevgilisi Filomene'dir. Çocuğu öldürmeye çalışan kişi Andrea Kostopolo'dur. Fakat çocuğu tanıyamaz. Recep hemen kılıcını çeker ve "Korkma Filomene" diye bağırarak süratli bir şekilde eve girer. Merdivenleri hızlı bir şekilde tırmandığı sırada kulağının dibinde bir patlama sesi duyar. Ortalık toz duman olur. Biraz sonra anlaşılır ki arkasından yetişen kahraman bir zabit balkondaki eli bıçaklı eşkiyanın bir kadına saldırmak üzere olduğunu görür. Hiç beklemeden merdivenlerin dibinden eşkiyaya nişan alır ve onu boynunun kökünden vurur. Andera Kostopolo yere yuvarlanıp ölür. Recep Köso, Zabit ve birkaç asker yukarıya çıkarlar.

Filomene Kostopolo'dan korunmak için balkona kaçan oğlunu onların yanına getirir. Rum diliyle onlara şöyle teşekkür eder: "Sizi buraya hak teala hazretleri gönderdi. İki dakika daha gelmemiş olsaydınız oğlum da, ben de katlolunmuş gitmiştik bile. Sizi buraya Allah gönderdi, Allah! Hem de Müslümanların Allah'ı! Recep Köso'dan öğrendiğim Allah!" Filomene böyle deyince Recep Köso dayanamaz kendisini şöyle tanıtır. "Evet Filomen! Sevgili Filomen! Recep Köso'dan öğrendiğin Allah gönderdi. Hatta işte o Allah-ı zülcelâl sana Recep Köso'nun kendisini de gönderdi." Böyle deyince Filomene Recep'e dikkatle bakar ve onu tanır. "Recep" diye çığlık atarak bayılır.Filomene ayıldıktan sonra başından geçenleri tek tek Recep Köso'ya anlatır. Anlattığına göre Andrea Kostopolo ile şartlı evlenmiştir. Kostopolo'nun eli Filomene'ye asla değmemiştir. Çocuk da kesinlikle Recep Köso'nun çocuğudur.

Recep kışlaya döner. Bir gün sonra tekrar Filomene'nin kaldığı Sonkur Yankos'un evine gelir. Recep Köso'yu Filomene, Filomene'nin teyzesi, oğlu Marko ve diğer hizmetçiler bir baba gibi sevinçle karşılarlar. Filomene, oğlunu Recep Köso'ya "oğlumuz

Marko'dur. Üçümüzün arasındaki münasebeti kendisine anlatmışımdır" şeklinde tanıtır. Marko bundan hoşnut olmaz. Recep çocuğa Marko diye hitap edince çocuğun hoşnutsuzluğu bir kat daha artar. Kendisinin Hıristiyan olmadığını bilakis Müslüman olduğunu bu yüzden Marko ismini asla kabul etmediğini söyler:

"Evet efendim! Ben Marko değilim. Düne kadar Marko idiysem de bugün artık Marko değilim. Ben Müslümanım. Müslüman isimlerinden pederim bana hangi ismi takacak ise o isim ile müsemmayım" der. Recep buna çok sevinir ve kalkar oğlunun gözlerinden öper. Bunun üzerine oğluna İslâmiyet hakkında bilgiler verirken başta Peygamber Efendimiz Hazreti Muhammed ve Hazreti İsa olmak üzere diğer peygamberler hakkında da kısmen bilgi verir: "Müslümanlık ile Hıristiyanlık arasındaki farkı bir soğan zarı kadar gösterenlerin mincihetin ve hatta bilvücuh hakları vardır. Müslüman kısmı yalnız peygamberimiz Muhammedü'l Mustafa efendimiz hazretlerinin hak peygamber olduğuna inanmakla (s.210) kalmayıp sair cümle peygamberlere dahi inanır.

Onların en büyüklerinden birisi dahi Hazreti İsa'dır (s.210). Müslüman dahi Hazreti İsa'ya "logos" der ki onun arapçasını kelime diye söyler. Hazreti İsa hak teala'nın bir kelimesidir ki onu Hazreti Meryem'e ilka eylemiştir. Müslüman kısmı hazreti İsa'yı Ruhullah olmak üzere itikat ve kabul eder. Yalnız Allah'ın oğlu demez. Yalnız Allah demez. Zaten İncillerde dahi böyle bir haber yoktur. Hazreti İsa Allah'ın oğlu ise hepimiz dahi Allah'ın oğluyuz. Hak teala Hazreti İsa'nın babası ise hepimizin dahi babasıdır. Bu oğulluk babalık bizim maddi olan babalık ve oğulluğumuza benzemeyip, halıkiyyet ve mahlukiyyet demektir ki bu manaya göre dahi İslâm ve Hıristiyan arasında fark yoktur. Fakat maddi olan übüvvet ve bünüvveti ve hazreti İsa'ya isnat olunan ulûhiyeti İslâmiyet mümkün değil kabul edemez. Zaten milad-ı İsa'dan üç buçuk asır sonraya kadar Hıristiyanlar dahi bu itikatta değildiler. Bu isnadat hem de adeta cebri gibi bir surette vukua geldi. Binaenaleyh bir Hıristiyan Müslüman olur ise Hazreti İsa'yı, Hazreti Meryem'i terk ve inkâr etmesi lazım gelmez. Onlar yine efendilerimizdir. Cümlesinin şefaatını ümit eder. Bunca peygamberlere bir de Hatemü'l-enbiya efendimize (s.210) ilave ederek asıl din-i hakkı bu vechile ikmal eylemiş olur. Zaten peygamber efendimiz hazretlerinin geleceklerini Hazret-i İsa dahi haber vermiştir ki (s. 210) İncil-i Şerifte yazılıdır. İnşallah teallüm ve tederrüs ile âlim olur isen İncil-i Şerifte bu bahsi kendin görür anlarsın oğlum" diyerek oğlunu Hazreti Muhammed ve Hazreti İsa hakkında bilgilendirir.

Fatma Aliye'nin *Refet* adlı romanının kahramanı Refet, rüşdiyeyi bitirip Darülmuallimat denilen öğretmen okuluna yazılır. Burada her türlü arkadaşı vardır, genç yaşlı, zengin fakir. Refet bu zengin kızların hiçbirine dalkavukluk etmez. Her zaman vakarını korur. Şahap ismindeki zengin bir öğrenci, Refet'in bu huylarını hesaba katarak onunla arkadaşlık kurar. Refet'in gururunu incitmeden ona nazikçe yardımlarda bulunur. Refet'in bir de Şule isminde kendisi gibi fakir bir arkadaşı vardır. Şule'nin annesi çalışarak Şule'yi okutmaktadır. Fakat hastalanarak vefat eder. Şule perişan bir halde düşünürken Refet onun derdini sorar. Şule, annesinin öldüğünü bundan dolayı yalnız kaldığını şimdi ne yapacağını şaşırdığını söyler. Refet, Şule'ye kendi kaldıkları odaya gelip kendileriyle birlikte kalmasını teklif eder. Şule bir iki parça eşyasını satıp onların yanına yerleşir.

Şule, Refet ve annesinin yanına taşındıktan sonra dayısına bir mektup yazar. Çok zor durumda olduğunu, fakat mutlaka okumak istediğini; bunun için de onun yardımına muhtaç olduğunu yazar. Mektuba gelen cevapta dayısı, Şule'yi okumak hususundaki düşüncelerinden dolayı tebrik eder. Ayrıca ilim talep etmek hususunda Peygamber Efendimizin şu tavsiyelerini hatırlatarak Peygamber Efendimize olan inancını dile getirir. "İslâmiyette 'ilmi talep edenlerden, ilmi esirgeyenlerin ağızlarına ateşten gem vurulacağını' Peygamberimiz Efendimiz söylemiştir. Ya tahsil-i ilm arzusunda bulunanları ben bundan men etmeye nasıl ağzım varabilir?Hazret-i Resul, 'beşikten mezara kadar tahsil-i ilmi' emrediyor. Ben ki onun ümmetiyim. Nasıl onun aksini sana nasihat edebilirim?"Der (s. 113).

Fatma Aliye'nin*Udi* romanında, Bedia'nın babası Nazmi Bey, müziğe çok meraklı birisidir.Nazmi Bey, müzik talimi alır. Keman çalmakta ustadır. Kızı Bedia'daki müzik yeteneğini keşfeder. Kızının bu kabiliyetini değerlendirmek için ona her imkânı sağlar. Bedia, önce kanun çalmayı öğrenir. Bu aletin ustası olur. Sonra kemanı öğrenir. Bunda da ustalaşır.

Bedia bir gün gittiği bir düğünde çalınan bir aletin sesinden son derece etkilenir. Bu uddur. Bunu babasına söyler. O zamanlar ud Suriye'de yaygın değildir. O yüzden Bedia bu aleti daha önce görmemiştir. Babası udun tarihini anlatmaya başlar. Udun geçmişinin Peygamber Hazreti Davud'a hatta bir rivayete göre Hazreti Âdem'e kadar uzandığını söyler (s. 42, 43).

***

Görüldüğü üzere peygamberlik konusu, incelenen romanlar içinde üç yazarımızın dört eserinde ele alınmıştır. Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Fatma Aliye romanlarında Hazreti Âdem, Hazreti Davut ve Hazreti Muhammed'e bir kez değinirler. Ahmet Mithat Efendi ise Hazreti Muhammed ve Hazreti İsa'yı karşılaştırarak her ikisinin de hak olduğunu bir Müslüman'ın her ikisine de inandığını dile getirir.Ayrıca Hazreti Yusuf'u da rüyaları yorumlaması yönüyle ele alır.

2.1.1.2.4. Kutsal Kitaplar

İslâm dininin inanç esaslarından biri de Allah'ın gönderdiği kutsal kitaplara inanmaktır. Dört büyük kutsal kitap vardır. Bunlar; Zebur, Tevrat, İncil ve Kur'an'dır. Allah, yarattığı kullarının nasıl yaşamaları gerektiği hususundaki emirlerini,seçtiği peygamberler aracılığıyla gönderdiği kitaplarla bildirmiştir. Kutsal kitapların hak olduğu, diğer kutsal kitaplarda olduğu gibi Kur'an-ı Kerimde de birçok ayetle desteklenmiştir.[91]

İncelediğimiz romanlarda kutsal kitap konusuna az da olsa yer verilmiştir. Ahmet Mithat,Kur'an, İncil ve Tevrat konusunadeğinmekle birlikte, eserlerini incelediğimiz yedi yazarımız da birer veya ikişer kez Kur'an-ı Kerim'e değinmişlerdir. Biz burada kutsal kitap konusunu yazarlarımızınromanlarında ne şekilde ele aldıklarını görmeye çalışacağız.

---

[91] "Hani, (Tevrat ile amel edeceğinize dair) sizden sağlam bir söz almış, Tûr dağını da tepenize dikmiş ve 'Sakınasınız diye, size söz verdiğimiz kitabı sıkı tutun, onun içindekileri düşünün (gafil olmayın)' demiştik. (Kur'an, Bakara, 62), (Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 2006.)

"Şüphesiz bu Kur'an sana, hüküm ve hikmet sahibi, hakkıyla bilen Allah tarafından verilmektedir." Kur'an, Neml, 6), (Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 2006.)

"Bu Kur'an, Allah'tan (indirilmiş olup) başkası tarafından uydurulmamıştır. Fakat o, kendinden öncekileri doğrulayıcı ve Kitab'ı (Allah'ın Levh-i Mahfuz'daki yazısını) açıklayıcı olarak, indirilmiştir. Bunda hiçbir şüphe yoktur. (O) âlemlerin Rabbi tarafındandır. (Kur'an, Yûnus, 37), (Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 2006.)

Recaizâde Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanında Bihruz, eylül ayının girmesi ve ramazan ayının yaklaşması sebebiyle annesi ve dadısıyla birlikte konağa taşınır. Bihruz yazın Çamlıca Bahçesinde Periveş adında bir kadına âşık olur. Arkadaşı yalancı Keşfi'nin sözüne göre Periveş'in öldüğüne inanır. Bihruz bunu duyduktan sonra Periveş'in mezarını merak etmekte ve hep onu düşünmektedir. Bu yüzden durgun ve sakin bir hal almıştır. Bihruz'un halindeki bu değişiklik evlerine gelen komşularının ve arkadaşlarının gözünden kaçmaz. Bunlar aralarında Bihruz'un çok değişmiş olduğunu konuşurlar.

Bihruz bir akşam yalnız yemek yedikten sonra uşağı Mişel'i çağırır ve kendisini kimsenin rahatsız etmemesini söyler. Odasında Lamartin'in şiirleriyle meşgul olan Bihruz'un kulağına uzaktan uzağa davul sesleri gelmeye başlar. Bu sesler ramazan ayının başladığını bildiren davul sesleridir. Bihruz bu sene ramazanın gelişini düşünürken kederlenir. Hüzünlü düşünceler içine dalar. Bu sene ramazan orucu tutmaya niyetlenir. O gece sahur vaktine kadar bekler. Davul tekrar çalınca yemek ısmarlar. Yemekten sonra, imsak zamanına kadar oturur.

Bihruz, o ramazan kendi kendine verdiği sözü tutar. Ramazanın birinci ikinci ve üçüncü günleri oruç kendini biraz zorlar. Fakat buna alışır. Halinden memnun olmaya başlar. Yazar, Bihruz'un ramazan ayını şöyle anlatır."Geceleri genellikle sahura kadar oturur, dersleriyle meşgul olur. Sahur yemeğini yer, hareme girer, yatar; gündüz saat beşe kadar uyur. Uyanınca Dadı Kalfa'nın coşturmasıyla abdest alır, giyinirdi. Saat sekize doğru konaktan çıkar. Bazen Bayazıd Camii'ne bazen Ayasofya'ya, bazı defa da Şehzade Camii'ne gider. Güzel sesli hafızların etkili Kuran okuyuşlarını, (s.180) doğru sözlü vâizlerin insanı uyaran ve uyandıran vaazlarını dinler; ikindi namazını da cemaatle kıldıktan sonra camiden çıkar sergileri dolaşırdı. Yine bir ara da Beyazıd, Şehzâde Başı kalabalıklarını, gezintilerini şöyle uzaktan seyrettikten sonra konağa döner, konudan komşudan davetli davetsiz, çoğu akşam eve gelen misafirleriyle iftarını yapan ve misafirler içinde uygun bir arkadaş bulduğu gecelerde Süleymaniye Camii'ne teravihe bile giderdi." Diyerek Müslümanların kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim'in okunup dinlenmesinden söz eder.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *İffet* adlı romanında, yazarın doktor arkadaşı, hasta muayenesi için gittiği fakir bir ailenin evine yazarı da götürür. Yazar, ailenin güzel kızı

İffet'i görünce onun güzelliği karşısında kendinden geçer. Doktor arkadaşı ile birlikte bu eve birkaç kez daha ziyarette bulunur.Dostlukları ilerler. Bu aile bir sefalet yuvasında yaşamaktadır. Yazar, bu aile ile bir süre görüşemez. Tekrar ziyarete gittiğinde İffet, yaşlı annesi ve kardeşi ile o mahalleden atılmıştır. İzlerini kaybeder.

Aradan bir yıl geçer. Aralık ayı başlarında yazar, odasının penceresinden tabiatı seyretmekte, mezarlıklara bakarak İffet'i düşünmektedir. Doktor arkadaşı büyük bir keyif ve neşe içinde odaya girer. Gezmek istediğini ve yazarı Beyoğlu'na götürmeye geldiğini söyler. Yazarın aklı, İffet'te olduğu için arkadaşına çayırlıklara, sur yıkıntılarına ve sonra da mezarlıklar tarafına gitmeyi teklif eder. Arkadaşı istemeyerek de olsa bu teklifi kabul eder. Gezmeye çıkarlar. Yıkık binaları, camileri seyrederler. Sonra mezarlıkları gezerler. Yazar, cenazesinde bulunduğu eski bir arkadaşının mezarını ziyaret edip bir fatiha okumak (s.91) istediğini söyleyerek bir mezarın yanına yaklaşır

Mürebbiye romanının başkahramanı Anjel, odasındaki Konsolun üzerinde Fransızca bir İncil, Bossouet'in 'Tanrı Bilgisi ve Nefis' adlı eseri ve onlara benzer birkaç din kitabı (s.52) bulundururdu. Bunları hiç okumaz fakat gösteriş olsun diye oraya koyardı.

*Tesadüf*romanında Mail, Şöhret isminde aşüfte bir kadını kendine metres edinir. Onunla yaşamaya başlar. Geceleri eve gitmemeye başlayınca karısı Saibe şüphelenir. Saibe, Mail'in nereye gittiğini öğrenmek için büyücü Nefise'ye başvurur. Mail de karısının bir büyücü kadına gittiğini duyar. O da Saibe'yi takip eder. Nefise'nin evine gelir. O arada Mail'in metresi Şöhret de oraya gelir. Herkes birbirini orada görür. Mail, karısı Saibe'ye öfkelenerek onu boşar. Şöhret'le yaşamaya başlar. Fakat şöhret alışkanlıklarını bırakmadığı için Mail'in arkadaşı Hayati ile sevişmeye başlar. Mail onları yakalar. Şöhret'i boşar. Mail yıllarca yalnız ve perişan yaşar.

Aradan on sekiz yıl geçer. Gurebayi Müslimin hastanesinin kapısından kışın son zamanını bu hastanede geçirmiş kimsesiz kılıklı yaşlı bir adam çıkar. Ellerini kaldırıp bu hayratın kurucusuna dua eder. Mezarlığa doğru yürür. Serviler arasındaki mezarlığa girince üç İhlâs ve bir Fatiha okur (s. 259). Bu yaşlı ve hasta adam Mail'dir. Mail, dermansız

dizleriyle biraz ilerleyerek bir mezarın başında durur. Bu mezarın taşında Sefai Efendi kerimesi şehide-i âlâm Saibe Hanım yazmaktadır. Yaşlı Mail,eski karısı Saibe'nin mezarının başına çöker ve onun ruhuna Fatiha okur.

Şıpsevdi romanında Azize Hanım, Rebia'nın evlenmeden çocuk düşürdüğünü Rebia'nın ninesi Şekûre Hanım'a söyler. Şekure Hanım, torunu Rebia'nın evlenmeden bu şekilde çocuk sahibi olmasına ve bu çoçuğu düşürmesi haberine dayanamaz. Üzüntüsünden kendisine felçlik gelir. Orada canını verir.

Şekûre Hanım öldükten sonra Mc Ferlan, arkadaşları ile birlikte kurmuş oldukları Şark akademisinde bir konuşma yapar. Mc Ferlan yaptığı bu uzun konuşmasında doğu kültüründen bahseder. Yazar, İslâmiyet ve İslâmiyetle ilgili bazı dini düşüncelerini bir Hıristiyan olan Mc Ferlan'a söyletir: "İnsan batıdan doğuya geçince maddi âleminden mana âlemine kadar her şeydeki bütün değişimlerin gitgide artan etkileri arasında kalıyor. Bu iki çevre arasında dünyadan ahirete kadar değişiyor. Doğululardа her çeşit dünya işine karşı büyük bir ilgisizlik görüyorum. …Doğuluların sözleri işlerine uymuyor. Size küçük, ama doğru bir örnek göstereyim. Ne zaman surların dışına çıksam İslâm mezarlığını üzülünülecek bir özensizlik ve saygısızlık içinde görüyorum. Ahirete bağlılık ölüme saygı göstermekle başlar.

Mezar taşları devrilmiş, yıkılmış, bazıları Kur'an ayetleriyle (s.346) süslü mezar taşlarını küstah ayaklarla nasıl tepip geçiyorsunuz. Ahirete ve dine karşı gösterdiğiniz saygı bu mudur?" Avrupa'ya kadar gitmeyelim. Feriköy'deki, Şişli'deki Hıristiyan mezarlarını çevreleyen sağlam duvarları, demir kapıları, temiz, güzel, bahçe şeklindeki ağaçları dikkatle korumakla görevli bekçileri görmüyor musunuz? Dünyaya tapanlarla ahiretle uğraşanların karargâh kurdukları yerlere bakınız. Ölüye ölüme saygı eseri hangisinde var denilse ne cevap verilecek" şeklinde Kur'an ayetlerinden bahseder.

Halit Ziya Uşaklıgil'in *Kırık Hayatlar* romanında, Vedide'nin babasının evinde hizmetçilik yapan yaşlı Andelip Bacı, yıllarca bu aileye hizmet etmiştir. Andelip'e bir talip çıkınca onu evlendirirler.

Fakat Andelip, çocuk doğurmayınca kocası onun üzerine evlenmeye kalkar. Andelip bunu kabullenemez. Kocasını dışarı atar. Vedide'nin annesi Sâlime Hanım Andelip'e, isterse evini kiraya verererek Vedide'ye bacılık yapabileceğini söyler. Andelib Bacı bir sandıktan ibaret olan çeyizlik eşyasını sandığa kilitleyip evini kiraya verir. Sonra Vedide'nin babasının konağına döner. Andelip o günden itibaren 'Bacı' ünvanını alır. Her ay evine uğrar. Eve iyi bakmaları için kiracılarını ikaz eder. Sonra sandığını koymuş olduğu odaya girer. Bütün servetini kilitlediği sandığı, hiç unutmadığı besmele (s.46) ile açar. Kontrol ettikten sonra tekrar kapatır.

Ömer Behiç, yıllardan beri kendisinin ve karısı Vedide'nin hayali olan evi yaptırır. Büyük bir sevinç içinde yeni evlerine taşınırlar. Yeni evine taşındıktan birkaç ay sonra Ömer Behiç, Neyyir isminde bir kızla münasebet kurarak karısı Vedide'yi aldatır. Vedide kısa bir süre sonra kocasının kendini aldattığını anlar. O aralık küçük kızları Leyla hastalanır. Doktorlar, tedavisinden aciz kalırlar. Leyla vefat eder. Vedide, hem kocasının ihanetinden hem de kızının vefatı dolayısıyla yediği darbelerden kendi iç dünyasına döner. Yazar, Vedide'nin bu halini şöyle ifade eder: "Vedide artık bir şeyle meşguldü. Şimdi hemen her sa'at odasına kapanıyor, uzun uzun namaz kılıyor ve sonra seccadesinin üstünde gecikerek kendisini unutup hariçten vuzuh ile fark edilebilecek derecede yüksek sesle Kur'an okuyordu" (s.462).

Ömer Behiç, kızı Leyla'nın vefatından beri Neyyir'le görüşmemiştir. Neyyir'in haber gönderip ısrarla kendisini çağırmalarından etkilenerek ona gitmek ister. Neyyir'in evinin yakınına kadar gider. Kızı Leyla hatırına gelir. Oradan döner. Kızının mezarına giderek onu ziyaret eder. Leyla'nın mezarında hüngür hüngür ağlar. Evine gelir. İçeri girdiği zaman karısı Vedide'nin sesini duyar. Kapıya yaklaşıp açar. Vedide namaz örtüsü başında, seccadesinin üzerinde Kuran okumaktadır (s.472).

Yazar, Vedide'nin başına gelen bu faciaların tesirinden kurtulmak için Kur'an'a olan ihtiyacını; Kur'andan teselli ve şifa bulacağı inancıyla onu okuduğunu şöyle ifade eder: "Elinde Kur'anıyla bulanık gözleri alışkın bir seyeran ile satırları süzerek okumaktan ziyade, çocukluktan beri ülfet edilmiş, parça parça hatırda tutulmuş bu mukaddes metni, tahmin ederek onun kendisine meçhul kalan mefadında hayat hicranının tesliyet veren şefa'atini bularak sallana sallana okuyordu" (s.472).

"İşte elinden birden bire Leyla'sını alan kaza darbesinden sonra bu valide, ruhu barınacak bir mülteca matemine merhamet ve tesliyet zülâlini boşaltacak bir menbaa bulmuştu. Günden güne daha sıkılaşan bir irtibat ile musibete uğramış ömrüne reha veren merhamet eline seccadesinin üstünde Kur'anın ulvi sadası arasında uzanıyor görmüş ve ona daha ziyade tutunmakta, daha iyi sarılmakta aramıştı (s.473). Bu sözlerle Vedide'nin Kur'an-ı Kerim'e olan ihtiyacını ve inancını dile getirir.

Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü* romanının başkahramanı Recep Köso, sevgilisi Hıristiyan Filomene'yi nikâha razı etmek için İslâmiyet, Hıristiyanlık, Hazreti İsa ve İncil hakkında şöyle konuşur: "Filomene! Göreceksin ki İslâmiyet ile Nasraniyet arasındaki fark hakikaten soğan zarı kadar bir şeydir. Hazret-i İsa'ya, Hazret-i Meryeme, İncil-i Şerife bizim de imanımız vardır" (s. 52).

Yenişehir'deki Rumların Müslümanlara zulüm etmesinden dolayı, Recep Köso'nun Yenişehir'i terk edip Filomene'den ayrılmasının arasından on altı yıl geçer. Yunanlılar ve Osmanlı Devleti arasında tekrar ciddi bir harp tehlikesi baş gösterir. İşte bu savaş tehlikesi Mehmet Bego'nun verdiği bıçak silimi ziyafetinde Ömer Neşo ismindeki güngörmüş ihtiyarın kemik falında görüp de söylediği savaştır. Recep Köso akıllı ve okumuş biri olduğundan, bu fala inanmamakla birlikte, yapılan bütün askeri hazırlıklardan böyle bir savaşın kaçınılmaz olduğunu anlar. İşte bu düşünceler içinde Mehmet Bego'nun kulesinde uyuduğu zaman o kâbus gibi sadık rüyayı görür. O rüyada Recep Köso şöyle görür. Sanki kalabalık bir şehirdedir. Savaş hali gibi bir hal vardır. Bir kadın "Köso yetiş oğlumu kurtar!" diye feryat eder. Recep, bu kadının yıllar önce seviştiği sevgilisi Filomene ve oğlunu öldürmeye çalışan kişinin de Andrea Kostopolo olduğunu tanır. Fakat oğlanı tanıyamaz.

Yazar, bu vesileyle rüyaların çeşitleri ve sadık rüyanın ilahi bir ilham olduğu hakkında bilgi verirken sadık rüyanın kutsal kitap Tevrat'ta da geçtiğinden şöyle bahseder: "Recep Köso gördüğü rüyaları kendi kendisine tabir eder. Hem de bir tabirnameye müracaatla değil. Zenci görmek tezliği, derya görmek avatıf-ı aliyyeye, ölü görmek diriye, şerit görmek yola delâlet edeceği tarzındaki tabirnameler ahkâmı Recep Efendi nazarında gülünç şeyler olmak üzere telâkki olunur. Emraz-ı cismaniye ve ruhaniyyeden âri ve beri bir adamın rüyâ-yı sâdıkadan addolunacak müşâhedât-ı rûhaniyyesi min-tarafillah kemâl-i

hikmet ve letafetle tasvir olunan birer levhadır ki onun müşahedesinden tabâyi-i selimeye lâyık olacak manalar işte asıl ta'bîr-i bir rüyadırlar. Hazret-i Yusuf Aleyhisselama müyesser olmuş bulunan mucize asıl bu cihetten tecelli eylemiş bir mu'cize-i sahiha ve latifedir. Tevrat'ta (s.143) temhid ve tafsil kılındığı vechile, Firavun'un yedi semiz sığır meydana çıkarak badehu zuhur eden diğer yedi re's zayıf sığırlar tarafından ekl edilmesi suretinden ibaret bulunan rüyayı tabirnameler ahkâmınca tevil etmek lazım gelseydi, 'sığır görmek şuna ve yedi adedi buna delalet eder' diye edilecek tevilden hiçbir mana hiçbir hüküm çıkarılamazdı. Bu rüya bir levha idi. Ona çeşm-i nübüvvet ile bakmalıydı ki manası istihrac olunabilsin. Ulema, enbiyanın veresesi olmak fehva-yı şerifince ilim ve irfan sahibi olan bir kalb-i selim bir tab'-ı müstakim ulum-ı enbiyadan bu ilm-i şerife dahi varis olabilir. Görülen rüyaları öyle bir surette tevil ve tabir eder ki, rüya-yı sadıka denilen şeyin taraf-ı gaibden bir ihbar-ı kable'l- vuku' olduğunu hiçbir akılın şüphesi kalmaz."

Recep Köso, Osmanlı Yunan savaşında gönüllü olarak orduya katılır. Orduya çok faydası dokunur. Kendi birliğiyle beraber Yenişehir'e girer. Recep Köso kendi bölüğüyle Yenişehir'e girdiğinin ertesi günü yıllar önce ayrıldığı Filomene'yi görmek için Sonkur Yankos'un evine gider. Eve yaklaştığı zaman evden "Recep Köso yetiş, oğlumu kurtar. Yetişiniz Osmanlılar, yetişiniz! Kanlı herif oğlumu öldürüyor" şeklinde bir kadın çığlığı duyar. Bu çığlık iki yıl önce Mehmet Bego'nun kulesinde uyurken rüyada duyduğu çığlıktır.

Recep eve tam yaklaştığı zaman balkonda üç kişi görür. Bunlardan ikisini tanır. Feryat eden kadın Recep Köso'nun sevgilisi Filomene'dir. Çocuğu öldürmeye çalışan kişi Filoneme'nin resmi olarak evlendiği Andrea Kostopolo'dur. Fakat çocuğu tanıyamaz. Recep hemen kılıcını çeker ve "Korkma Filomene!" diye bağırarak süratli bir şekilde eve doğru koşar. Merdivenleri hızlı bir şekilde tırmandığı anda kulağının dibinde çın diye bir ses duyar. Ortalık duman olur. Biraz sonra anlaşılır ki arkasından yetişen kahraman bir zabit, eli bıçaklı bir eşkiyanın kadına saldırmak üzere olduğunu görmüş ve hiç beklemeden merdivenlerin dibinden eşkiyaya nişan alıp onu boynunun kökünden vurmuştur. Andera Kostopolo yediği bu kurşunla yere yuvarlanıp ölür. Recep Köso, Kostopolo'yu vuran zabit ve birkaç asker yukarıya çıkarlar.

Filomene Kostopolo'dan korunmak için balkona kaçan oğlunu balkondan alarak bunların yanına getirir rumca Recep Köso ve yanındakilere şöyle teşekkür eder: "Sizi

buraya Hak teala hazretleri gönderdi. İki dakika daha gelmemiş olsaydınız oğlum da ben de katlolunmuş gitmiştik bile. Sizi buraya Allah gönderdi, Allah! Hem de Müslümanların Allah'ı! Recep Köso'dan öğrendiğim Allah!" Filomene böyle söyleyince Recep Köso dayanamaz ve kendisini şöyle tanıtır. "Evet Filomen! Sevgili Filomen" Recep Köso'dan öğrendiğin Allah gönderdi. Hatta işte o Allah-ı Zülcelâl sana Recep Köso'nun kendisini de gönderdi." Recep Köso'nun bu sözleri üzerine Filomene ona dikkatlice bakar. Onu tanır ve "Recep" diye çığlık atarak bayılır. Filoneme'yi ayıltırlar.

Filomene ayıldıktan sonra başından geçenleri tek tek Recep Köso'ya anlatır. Anlattığına göre Andrea Kostopolo ile şartlı evlenmiştir. Kostopolo'nun eli Filomene'ye asla değmemiştir. Çocuk da kesinlikle Recep Köso'nun çocuğudur.

Recep kışlaya döner bir gün sonra tekrar Filomene'nin babası Sonkur Yankos'un evine gelir. Recep Köso'yu Filomene, Filomene'nin teyzesi, oğlu Marko ve diğer hizmetçiler bir baba gibi sevinçle karşılarlar.

Filomene, oğlunu Recep Köso'ya "oğlumuz Marko'dur. Üçümüzün arasındaki münasebeti kendisine anlatmışımdır" diye tanıtır. Marko annesinin kendisini bu şekilde takdim etmesinden hoşnut olmaz. Recep, çocuğa Marko diye hitap edince çocuğun hoşnutsuzluğu bir kat daha artar. Kendisinin Hıristiyan olmadığını bilakis Müslüman olduğunu bu yüzden Marko ismini asla kabul etmediğini söyler:

"Evet efendim! Ben Marko değilim. Düne kadar Marko idiysem de bugün artık Marko değilim. Ben Müslümanım. Müslüman isimlerinden pederim bana hangi ismi takacak ise o isim ile müsemmayım." Der. Recep buna çok sevinir ve kalkar oğlunun gözlerinden öper ve oğluna İslâmiyet ve Hıristiyanlık hakkında bilgi verirken anlattıklarının aynen kutsal kitap İncil'de de geçtiğini şöyle söyler: "Müslümanlık ile Hıristiyanlık arasındaki farkı bir soğan zarı kadar gösterenlerin mincihetin ve hatta bilvücuh hakları vardır. Müslüman kısmı yalnız peygamberimiz Muhammedü'l Mustafa Efendimiz hazretlerinin hak peygamber olduğuna inanmakla kalmayıp sair cümle peygamberlere dahi inanır.

Onların en büyüklerinden birisi dahi Hazreti İsa'dır. Müslüman dahi Hazreti İsa'ya "logos" der ki onun arapçasını kelime diye söyler. Hazreti İsa Hak teala'nın bir kelimesidir ki onu Hazreti Meryem'e ilka eylemiştir. Müslüman kısmı hazreti İsa'yı Ruhullah olmak

üzere itikat ve kabul eder. Yalnız Allah'ın oğlu demez. Yalnız Allah demez. Zaten İncillerde dahi böyle bir haber yoktur. Hazreti İsa Allah'ın oğlu ise hepimiz dahi Allah'ın oğluyuz. Hak teala Hazreti İsa'nın babası ise hepimizin dahi babasıdır. Bu oğulluk babalık bizim maddi olan babalık ve oğulluğumuza benzemeyip, halıkiyyet ve mahlukiyyet demektir ki bu manaya göre dahi İslâm ve Hıristiyan arasında fark yoktur. Fakat maddi olan übüvvet ve bünüvveti ve Hazreti İsa'ya isnat olunan ulûhiyeti, İslâmiyet mümkün değil kabul edemez. Zaten milad-ı İsa'dan üç buçuk asır sonraya kadar Hıristiyanlar dahi bu itikatta değildiler. Bu isnadat hem de adeta cebri gibi bir surette vukua geldi. Binaenaleyh bir Hıristiyan Müslüman olur ise Hazreti İsa'yı, Hazreti Meryem'i terk ve inkâr etmesi lazım gelmez. Onlar yine efendilerimizdir. Cümlesinin şefaatını ümit eder. Bunca peygamberlere bir de Hatemü'l-enbiya efendimize ilave ederek asıl din-i hakkı bu vechile ikmal eylemiş olur. Zaten Peygamber Efendimiz hazretlerinin geleceklerini Hazret-i İsa dahi haber vermiştir ki İncil-i Şerifte yazılıdır. İnşallah teallüm ve tederrüs ile âlim olur isen İncil-i Şerifte (s.210) bu bahsi kendin görür anlarsın oğlum" diyerek İslâmiyet, Hıristiyanlık, Hazreti Muhammed, Hazreti İsa ve Meryem hakkındaki bilgilerin Hıristiyanlığın kutsal kitabı olan İncil'de de yazılı olduğunu ifade eder.

Fazlı Necip'in *Cani mi Masum mu?*Adlı romanında Ahmet, babası öldükten sonra annesi ve kardeşi Ömer'le birlikte dayısının çiftliğinde yaşar. Dayısı ile birlikte ticaret yapar. Dürüst ve efendi bir gençtir. Evlidir ve bir oğlu vardır. İşret âlemlerinin adamı olan kardeşi Ömer'in kandırmasıyla Katina isminde aşufte bir rum kadına tutulur. Hanımını ve çiftliği terk ederek bu kadınla kaçar. Kaçtığı gece dayısı öldürülür. Cinayet Ahmet'in üzerine atılır. Bu yüzden bir daha çiftliğe dönemez. Yirmi yıl boyunca oğlu Refik'i takip ettirerek onun halini öğrenir. Onunla konuşup cinayeti kendisinin işlemediğini ve masum olduğunu anlatmak ister.

Bu yıllar boyunca Mısır'da yaşar. Tütüncülükle uğraşır. Zengin olur. Kendisini muayene eden doktorların arasında oğlu Refik'e rastlar. Başından geçen bütün olayları Refik'e tek tek anlatır. Her şeyi anlattıktan sonra "Refik'im emin olki ben müsterihen terk-i hayat edeceğim Allah'tan iki şey temenni ediyordum. İkisi de hâsıl oldu. Seni görmek, zengin olmak. Ben herkesteki hakkımı helal ettim. Dua etki Cenab-ı hak da beni af etsin" Bırak ki biraz rahat edeyim. Şurada konsülün üzerinde Kur'an-ı Kerim var. Al onu oğlum.

Yanıma otur. Bana bir Yasin-i Şerif oku. Ruhum o tehlilat-ı kudsiye ile vasıl-ı ilahiye olsun" (s.218). Sözlerini söyleyerek kutsal kitap Kur'anı kerim'in kutsallığını dile getirir. Refik Abdest alıp Kur'an-ı kerimi tazimle alır. Hazin, hafif bir seda ile okumağa başlar. Hem okur, hem de sessizce ağlar. Kur'anı okuyup bitirdiği zaman pederine bakar. O zaman babasının istediği gibi "Kur'an-ı Azimüşşanın te'sirat-ı kudsiyesiyle vasıl-ı ilahiye olduğunu" görür (s. 219, 220).

Mehmet Celal'in *Müzeyyen* adlı romanında, Şevki Bey ve Süleyman Efendi adında iki arkadaş vardır. Bunlar bir zaman sonra birbirlerinden uzak düşerler. Süleyman Bey karısı Fatine Hanım ve kızı Müzeyyen ile perişan bir durumdadır. Bunu duyan Şevki Bey, Süleyman Efendi ve ailesini kendi konağına yerleştirir. Süleyman Efendi kısa bir zaman sonra vefat eder. Kocasının acısına ve ayrılığına dayanamayan Fatine Hanım kısa bir süre sonra yatağa düşer. Öleceğini anlayınca kızı Müzeyyen'i, Şevki Bey'e emanet eder. Fatine Hanım da ölür.

Şevki Bey'in Nihat isminde bir oğlu vardır. Şevki Bey komşu kızları Sabiha'yı oğlu Nihat'a nişanlar. Nihat, Müzeyyen'e ders vermektedir. Sabiha da zaman zaman nişanlısı Nihat'ın yalısına gelir. Müzeyyen'i sever ve onunla sohbet ederler.

Nihat'ın duyguları nişanlısı Sabiha ile Müzeyyen arasında gidip gelmektedir. Sonunda Müzeyyen'e olan aşkı ağır basar. Gün geçtikçe de ona olan aşkı artar. Müzeyyen de onu sevmektedir.

Nihat'ın arkadaşı İhsan Bey, Müzeyyen'i görür ve âşık olur. Müzeyyen'i istemesi için annesini görücü gönderir. Nihat'ın annesi Fahriye Hanım ve babası Şevki Bey bu evliliği uygun bulurlar. Fakat Nihat bu evliliği istememektedir. Müzeyyen, Nihat'ı sevmesine rağmen Sabiha'nın hayatını mahvetmemek için bu evliliği kabul eder. Müzeyyen, İhsan'la evlendirilir.

Müzeyyen mutlu değildir. Günden güne solar. Hamile kalır. Çocuk doğurur. Fakat çocuk doğarken ölür. Müzeyyen'in hastalığı gün geçtikçe artar. İhsan'ın babası Raif Bey, Müzeyyen'i iyileştirmek için birçok doktor ve ebe getirtir. Servetini harcar. Fakat Müzeyyen öleceğini bilmektedir. Bir gün iyice kötüleştiği zaman kayınvalidesi Besime

Hanım'dan Sabiha'yı hemen görmek istediğini söyler. Sabiha ve Nihat'ın yalısına bir hizmetçi gönderilir. Sabiha, Nihat'ı alıp hemen oraya gider. Müzeyyen'in odasına girdikleri zaman gördükleri manzara çok acıdır. İhsan, Müzeyyen'in karyolasının dibinde, Raif Bey ve Besime Hanım da bir köşede ağlamaktadır. Bir kadın Müzeyyen'in başucunda Kur'an-ı Kerim'den Yasin suresini okumaktadır (s.172).

Mehmet Celal'in *Nedamet* adlı romanının isimsiz kahramanı dördüncü karısı Anna'ya gösterdiği sevgiye, aşka ve iyiliklere rağmen, Anna'nın kendisini aldatıp ihanet etmesi sebebiyle ona bir mektup yazar. Mektubunda kadınlar hakkında felsefe yapar. Yaptığı iyilikleri, kendisine karşı gösterdiği sevgileri neden hiçe saydığını sorar. Evli kaldığı yıllar boyunca kendi yaptıklarından söz edip yaptığı iyilik ve gösterdiği sevgiye karşılık karısının cinayet sayılacak iffetsizliklerini, ihanetlerini tek tek sıralar. Karısının yaptığı huysuzlukları dile getirirken, ona gözlerini kapatıp ağlamasını ve pişman olarak Kur'an-ı Azimüşşan'ı okumasını da tavsiye eder (s. 8).

Güzide Sabri Aygün'ün *Münevver* romanında Münevver'in nişanlısı Şefik, verem hastalığına yakalanıp ölür. Münevver, Şefik'in acısıyla verem olur. Bütün yaşadıklarını arkadaşı yazara anlatır. Münevver'in ömrü çok az kalmıştır. Yazar, birkaç aylığına İstanbul'dan ayrılacaktır. Vedalaşırlarken Münevver arkadaşının döndüğünde kendisinin ölmüş olacağını bildiği için arkadaşına "bizim ebedi istirahat yerimizde, ağır ve matemli bir ninni söyle. Servilerin iniltileri arasında ruhumuza Fatiha oku!" diye ricada bulunur. Yazar, altı ay sonra döndüğünde onu ölmüş bulur. Mezarını birkaç kez ziyaret eder ve Fatiha okur (s.97).

Fatma Aliye'nin *Refet* adlı romanında, Refet ve annesi Binnaz son derece fakirdirler. Binnaz, çamaşır ve dikiş işlerinde çalışır. Refet de okula gider. Refet akşamları, annesine dikişte yardım eder. Günleri böyle çalışmakla ve fakru zaruretle geçer. Binnaz,Mürüvvet Hanım'da kalırken, Nezaket Hanım adında bir kadınla tanışır. Bir süre sonra Nezaket Hanım'ın kocası ölür. Nezaket Hanım iki çocuğuyla yalnız kalır. Evinde korktuğu için Binnaz'a kızıyla birlikte gelip kendi evinde kalmalarını teklif eder. Binnaz buna çok sevinir. Çünkü kira parasından kurtulacaktır. Oraya taşınırlar. Nezaket Hanım'ın

kocası ölmeden önce kışlık odun ve kömürü hazırlamıştır. Binnaz kira ve yakacak parasından kurtulduğu için rahatlar. Nezaket Hanım'ın işlerine ve çocuklarının bakımına yardım ederler. Nezaket Hanım buna memnun olur. Yemeklerini ortak yaparlar. Bu şekilde uzun bir zaman geçirirler.

Refet bir kandil günü okuldan gelirken simitçinin önünde kalabalık görür. Herkes kandil simiti almaktadır. Canı çeker. Fakat her zaman olduğu gibi nefsine uymaz. Ama evdeki kadın ve çocuklar aklına gelince yanında okul işleri için harcayacağı birkaç kuruşu simit ve şekere verir. Eve gelip bunları Nezaket Hanım'ın çocuklarına ve annesi Binnaz'a verdiği zaman Binnaz gözyaşlarını tutamaz ve ağlar. Refet annesini kucaklar ellerini öper. Daha sonra abdest alır. Namaz bezi ile başını örttükten sonra, saygıyla Kur'anı Kerim'i açıp okumaya başlar (s.99).

***

Yukarıdaki incelememizde de görüldüğü üzere romanlarını incelediğimiz yazarlar, kutsal kitap konusuna az da olsa yer vermişlerdir. Bu yazarlar içinden yedi yazarımız on romanda bu konuyu ele almıştır. Ahmet Mithat, dört kutsal kitaptan Kur'an, İncil ve Tevrat'a değinir. Son peygamber Hazreti Muhammed'in isminin ve geleceğinin İncil'de yazılı olması ve Tevrat'ın sadık rüyalardan haber vermesi şeklinde bu iki kutsal kitaptan söz eder. Diğer yazarlarımız ise bir veya iki kez sadece Kur'an-ı Kerim'e değinmişlerdir

Bu romanlarda kutsal kitap konusu; genel olarak Kur'an'ın güzel okunuşu, Kur'an surelerinin mezarlarda dua niyetiyle ölülerin ruhu için okunması, mezar taşlarına süslü bir şekilde Kur'an ayetlerinin yazılması, bir işin hayırlı olması için Kur'an ayeti besmelenin söylenmesi, hayatta başa gelen musibetlerin acısını dindirmek içinKur'an okuyarak teselli bulma, ölmek üzere olan bir Müslüman'ın canını rahat ve huzur içinde verebilmesi için başucunda Yasin-i Şerif okuma yönüyle ele alınmıştır.Ayrıca son peygamber Hazreti Muhammed'in isminin ve geleceğinin İncil'de ve Tevrat'ta yazılı olması hatırlatılarak İncil'den ve Tevrat'tan söz edilmiştir.

2.1.1.2.5. Kader ve Kaza

İslâm inancının altı esasından bir diğeri de kaza ve kadere inanmaktır. Yani Allah'ın varlıkları, meydana gelecek olayları, insanın yapacağı işleri ezelden planlaması demek olan kadere ve zamanı gelince de takdir ettiği bu şeyleri yaratması demek olan kazaya inanmak ve ayrıca bütün bunların Allah'tan olduğunu bilmekİslâminancının gereklerinden biridir."Kader, Allah'ın sınırsız ilmi ile ezelden ebede her şeyi bilmesi ve takdir etmesidir. Allah'ın bu takdirinin yeri ve zamanı geldiğinde aratılması kazadır." [92]

Dönemini incelediğimiz romanlarda kader ve kaza konusuna altı yazarımız on dört romanda değinmiştir.

Nabizade Nazım'ın *Zehra* adlı romanında, romanın başkahramanı Zehra, evin cariyesi Sırrı Cemal'le evlenerek kendisini terk eden kocası Suphi'yi kıskandırmak ve kendine yalvartmak için dükkânın çırağı Muhsin'le evlenir. Fakat Suphi, bu evliliğe Zehra'nın beklediği tepkiyi göstermez. Oralı bile olmaz. Zehra, Suphi'den bu yolda beklediği bir tepkiyi göremeyince istemeden yaptığı bu evlilikten pişman olur. Çünkü Muhsin'i asla sevmemektedir. Gönlü hala Suphi'dedir.

Habibe Molla vasıtasıyla her zaman Suphi'den haber alan Zehra, Suphi'nin cezalandırılarak Trablusgarp'a sürüldüğünü öğrenir. Suphi'yi kaybettikten sonra, Zehra'nın nazarında Muhsin daha ziyade müstekreh görünmeye başlar. "Suphi'den mahrum olduktan sonra ömründen de bir zevk-i ümid etmemekteydi. Bundan sonra yaşayıp da ne görecek idi? Hiç sevemediği, daima nefret ve istikrah ettiği Muhsin'le bir arada yaşamak, mezara girmekten daha işkenceli görünmekteydi."

Okuduğu romanlarda birçok kadının merdane intihar ederek metaib-i dünyeviyeden halas olmalarına gıpta eder. Hele sırrı Cemal'in intiharını da öğrenmiş olan Zehra, onun kadar da mı olamayacağını düşünür.

"Fakat tasmiminin ukubet-i uhreviyesi hatırına geldi. Kendini öldürmenin de bir cinayet-i müdhişe olacağını düşündüğü zaman tövbe ve istiğfara müsaraat gösterdi. Lakin intiharını mazur göstermek için taharri-i delailden de büsbütün vazgeçmiyor idi.

[92] Karadaş, Cağfer, "İslâm'a Giriş" Diyanet İşleri Başk. Yay., Ankara, 2008, s.194, 196.

Zehra'nın salâbet-i diniyesi yerinde olmak hasebiyle bulduğu delaile uzun müddet istinad edip durmayı takdire itiraz yolunda telakki eylemekte idi. Olan biten şeylerin hep mukadderat-ı ilahiyeden ibaret (s.137) bulunduğuna hükmetmekte idi." Şeklinde bütün bunların Allah'ın kaderi olduğuna hükmeder.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *İffet* adlı romanının başkahramanı İffet, kendi hayatını anlattığı mektuplarda yazdığına göre, babası öldükten sonra kendisi, annesi ve kardeşi Sabri için çok zor günler başlar. Zaman geçtikçe herşeylerini satmak zorunda kalırlar. İyice fakirleşirler. Ekmek bulmak için İffet, bir rum kadınının getirdiği iplerle el işleri yapar. Bunları yok pahasına kadına satar. Latif İzmir'e gittikten sonra durumları iyice kötüleşir. Bir ekmek bulacak paraları kalmaz. Günlerce ağızlarına bir kuru ekmek bile değmez

Birkaç gün sonra bir kadın kapıyı çalar. Sıkıştığını tuvalete gitmesi gerektiğini söyleyerek izin ister. İçeri girdikten sonra İffet'e cilveli sözler söylemeye başlar. İffet kadının bu tuhaf halinden şüphelenir. Bu, gençliğinde kötü yollarda bulunmuş olan Fettan Raziye ismindeki kadın satıcısıdır. İffet'e para ve altın karşılığında Nermi Bey'i eğlendirmesini teklif eder. İffet, namusuna bir hakeret olarak kabul ettiği bu sözlere karşılık kadını kovar. Raziye sık sık gelir. Fakat İffet onu içeri almaz. Raziye dışarıdan sesini duyurarak İffet'e ısrar eder. Bu fakirlik içinde öleceklerini kendine acımıyorsa bari annesi ve kardeşine acımasını, Nermi'nin onu paraya boğacağını söyler. Bu arada Latif'in de öldüğünü o yüzden mektuplara cevap vermediğini de söyler. İffet, Latif'in öldüğü haberine inanmamakla birlikte şüpheye düşer. Latif'in ayrılığından ve ölüm haberinden duyduğu acıdan dolayı; "Latif! Aramızdaki ayrılık mesafesi dünya ile ahret arası gibi sonsuz bir karanlıkla mı kapandı? Yoksa dünyadaki gibi ahrette de her isteğe engel bir alınyazısı var mı?" (s.140) sızlanmalarıyla Latif'e kaderin olup olmadığını sorar.

Raziye'nin, İffet'in kaşı, gözü, vücudunun güzelliği ve bu güzellikle çok para kazanabileceği üzerine söylediği sözleri düşünerek muhakeme etmeye çalışan İffet, Raziye'nin sözlerinin doğru olup olmadığını anlamak için aynaya bakar. "Bakayım Fettan Raziye'nin sözü doğru mu? Kaşlarım bin, gözlerim iki bin kese eder mi? İffet'i ağlatan alınyazısı (s.142) 'fuhşu' güldürürse belki eder." sözleriyle kaderinin kendisini ağlattığından söz eder.

İffet, Raziye tarafından Nermi'nin bahçeye atılan mektubunu okuduktan sonra ona gitmeye niyetlenir. Aynaya baktığı zaman Latif'in hayaliyle karşılaşır. Günaha niyetlendiği için Latif ona acımakta ve kızmaktadır. Kendini yatağa atar. Hastalanır. O ara Raziye gelir. İffet'i bu halde görünce çok üzülür. İffet onu yanına oturtur. Ona birçok söz söyledikten sonra "iyilikten sapışımda klavuzum sizdiniz. Ömründe gülmeyen bir kızı nasıl ağlaya ağlaya öldürdüğünüzü görüyor musunuz? Fakat yakınmam sizden değildir. Siz bilmeye bilmeye alınyazıma yardımcı oldunuz" sözleriyle kaderinin böyle olduğunu ve alınyazısından kaçınılmayacağını dile getirir (s. 153).

Raziye'ye söylediği bu sözlerden sonra Latif'e hitaben, kardeşi Sabri'ye yazdırdığı mektupta da "Eğer sağsan ölüm haberimi aldığın gün benim için sevin… Kendin için ağla… Muharremin onunda ufuklar kan rengine girdiği zaman beni, bu alınyazısı şehidini düşün" (s. 156). Diyerek yine kaderinden bu şekilde bahseder.

Mürebbiye romanında, Fransız Mürebbiye Anjel aynanın karşısında kendi vücudunun güzelliğini izler. Yazar, Anjel'in bu andaki düşüncelerini bize aktarırken kaderden söz eder: "Başını birkaç defa küskünlükle sallar. Galiba o güzel çehre, bu latif endamına kaderinin göstermiş olduğu insafsızlığa karşı şikâyet ediyordu" (s.52).

Bir Muadele-i Sevda romanının kahramanı Naki, daha önceden iki kadınla evlenmiştir. Onlarla kısa bir süre yaşadıktan sonra bu kadınları boşamıştır. Üçüncü olarak Bedia isminde bir kızla evlendirilir. Düğün yapılır. Gerdek gecesi Naki, gelinle başbaşa kalır. Naki Bedia'yı da daha önce boşadığı iki karısı gibi zannederek ona yapmacıklı bir dil kullanarak aşkını ilan eder. Fakat Bedia, okumuş ve kültürlü bir kızdır. Ayrıca Naki'nin kendisinden önce iki kadınla daha evlendiğini bilmektedir. Naki'ye boşadığı kadınları kukla gibi idare ettiğini kendisinin asla böyle bir kukla olmayacağını söyler. Naki, Bedia'nın herşeyi bildiğini gösteren bu sert ve imalı sözleri karşısında şaşırır. Şaşkınlığını üzerinden attıktan sonra yanına gidip önünde diz çökerek "Meleğim, gerçeği bilmeden haksız yere beni suçlamayınız. Rumuzla anlatmak istedikleriniz hakkında kader bana acımadı. Artık talihimin bana güler yüz gösterdiğine siz büyük bir delil değil misiniz?" (s. 43) sözleriyle daha önce yaptığı yanlışlıkların kaderinin eseri olduğunu öne sürer.

Bu konuşmalardan sonra Naki ve Bedia tartışırlar. Bedia, bu evliliği istemediğini, fakat zorla evlendirildiğini söyler. Bu sözlerinden dolayı Bedia babası evine gönderilir. Birkaç ay ayrı kalırlar. Naki, Bedia'ya kötü sözler söyler. Onun başkası ile seviştiğini düşünür. Fakat Bedia'ya olan aşkı ağır basmaya başlar. Bedia'a da sevgilisi Fatin'e temiz olduğunu ispatlamak için Naki'ye yakınlaşmak ister. Naki ve Bedia tenha bir yerde buluşurlar. Bedia'nın söylediği aşk sözlerinden dolayı Bedia hakkında daha önce düşündüklerine pişman olan Naki: "Talihim onu bana kısmet etmek gibi büyük bir lütufta bulunmuş. Ben kaderimin bu cömertliğine karşı ne büyük bir nankörlükle mukabele etmişim. Bu nankörlüğüm yalnız kaderime karşı mı vaki oldu" (s.102). Sözleriyle yine kaderinden söz eder.

Bir süre sonra Naki, karısı Bedia ile Fatin arasındaki aşk mektuplarını ele geçirir. Bu mektuplardan Bedia'nın karnındaki çocuğun babasının Fatin olduğunu öğrenir. Fakat konaktaki hiç kimse bunu bilmemektedir. Naki'nin babası Bedia'ya hamilelik mükâfatı olarak yüz lira verir. Bu para ile altın almasını ister. Bu durum, gerçeği bilen Naki'ye çok ağır gelir. Bunu kadere vererek şöyle konuşur. "Mademki kaderim benimle olan acı alaycılığını bu dereceye vardırıyor, ben de ona maskaralıklarla mukabele ederim (s.186).

Dünyanın hali tuhaftır. Benim o kadar zamandır gösterdiğim, canın dayanamayacağı sabır ve tahammülün mükâfatı benim hiç de hak etmediğim o çocuk olduktan sonra Bedia'nın birkaç pırlanta ile taltifi… Fatin Bey'in mükâfattan tamamıyla yoksunluğu insafa sığmaz değil mi? Off… Kaderin bu acı veren alayına benim kadar uğrayanlar az bulunur sanırım" (s.187). Sözleriyle kaderinden şikâyet eder.

Bedia, hamile olduğunu Naki'ye söylediği zaman Naki bunun mümkün olamayacağını söyler. Bedia ise kendisini namussuzlukla suçladığını söyleyerek ağlar. Bunun üzerine Naki sesini çıkarmaz. Fakat çocuğun kendisinden olduğuna inanmaz. Bedia bu durumu sevgilisi Fatin'e mektubunda yazarken, Naki'nin bu sessizliğini "Sonra tevekkülle kadere boyun eğerek her şeyi kabul etti. Aldandı mı aldanmadı mı? Gözlerinde bu iki hükmü de kuvvetlendiren tuhaf belirtiler beni öldürdü öldürüyor (s.190). Sözleriyle yorumlayarak Naki'nin kaderine boyun eğdiğini belirtir.

Nimetşinas romanında Nihat Bey'in eşi Talat Hanım, doğum yaptıktan birkaç gün sonra bir gece çocuğuna bakmak için uyanır. Son günlerde gelenin gidenin çokluğundan dolayı konaktaki herkes yorgundur. Bu yüzden o gece herkes uyumaktadır. Talat Hanım bir an kocası Nihat'ın odasının kapısının açıldığını duyar. Hizmetçi Neriman'ın annesi Hayriye Hanım, Talat'ın odasında çocuğa bakmak için nöbette olduğundan Neriman odasında yalnızdır. Talat Hanım, Nihat'ın Neriman'ın odasına gideceğinden şüphelenerek içi ezilir. Biraz sonra kalkar üzerine bir şey giyerek sessizce dışarı çıkar. Bazı sesler işitir. Bu sesler Neriman'ın odasına giden Nihat Bey'in ve Neriman'ın konuşmalarıdır. Talat Hanım kulağını kapıya iyice yaklaştırır. Kocası Nihat'ın aşkına karşılık vermesi için Neriman'a yaptığı bütün yalvarmalarını ve dil dökmelerini duyar. Fakat bütün bu yalvarma ve dil dökmeleri, Neriman sert bir şekilde reddedmektedir. Talat Hanım kapıyı açıp içeri girer. Nihat'a biraz önce söylediklerini tekrar etmesini söyler. Talat Hanım'ın bu konuşmalarının gürültüsüyle uyanan konaktaki diğer kadınlar ve hizmetçiler de odaya gelirler. Talat Hanım, odaya gelen herkese Nihat'ın Neriman'a aşk sözleri söylediğini anlatır. Bu durumda kendisinin de onun nikâhında kalmak istemediğini ifade eder. Bu olayın sabahı Nihat, evi terk ederek annesinin yanına taşınır. Birkaç gün kendisinden haber alınmaz. Bu arada Talat Hanım, Nihat'ı çok merak etmekte ve Nihat'ın kendisini boşamasından korkmaktadır. Bu korkusunu Hasna Hanımla konuşur. Hasna hanım ise "aman nedir? bu başımıza gelenler! Öyle büyük söyleme. İnşallah seni bırakmaz. Eğer bıraksa bile ne çare kadere razı olmalı" (s.140) diyerek kader inancını dile getirir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın*Şıpsevdi* romanında yazar, Meftun'un dostu Mc Ferlan'ı okuyucuya tanıtır. Onun Avrupa'dan Osmanlı'ya gelerek beş kuruş parasızken işini düzelttiğini ve zenginleştiğini anlatır. Bu arada yazar Frenkler'in Türklere bakış açılarından bahseder. Onların Türklere "fatalist" yani her şeyi kadere (s.263) ve kısmete bağlayarak çaba harcamadan, tam bir tevekkül içinde yaşamayı tercih ettiklerini Mc Ferlan'ın ağzından söyleterek eleştirir.

Azize Hanım, Meftun'un teyzesi kızı Rebia'nın kocasız olarak doğurduğunu Şekûre Hanım'a söyler. Bu haberin acılığına dayanamayan Şekûre Hanım'a felçlik gelir. Orada canını verir.

Şekûre Hanım öldükten sonra Mc Ferlan, arkadaşları ile birlikte kurmuş oldukları Şark akademisinde bir konuşma yapar. Akademinin temsilcisi olarak Madam Şehim'i, Meftun'a taziyeye gönderir. Yazar doğulu kadınlar hakkındaki düşüncelerini Şark Akademesinin bir temsilcisi olarak Meftun'a taziyeye gelen Madam Şehim'e söyletir. Madam Şehim, Şekûre Hanım'ın birçok özelliğini saydıktan sonra onun bilgisiz ve cahil olduğunu, ayrıca doğulu kadınların bilgisizliklerinden dolayı her şeyi kabullendiklerini söyleyerek sözü kadere "Siz hayatın geçici adetlerden doğma acılıklarını gelişigüzel karşılamaya, her belaya boyun eğmeye alışmışsınız. Kazaya razı oluyorsunuz. Ama kaza ve kader sandığınız şeylerden çoğu kendi gevşekliğinizin sonucudur. Bilgisizlik insanı miskin, bilgi ise kuvvetli yapar" (s.350).

Mehmet Rauf'un *Eylül* romanında, Süreyya'nın kız kardeşi Hacer, yengesi Suat'a sık sık kocasını şikâyet eder. Suat, Hacer'in bu şikâyetlerinden rahatsız olur. İçinden "Hayır, bu fenalıklar kocaların fenalığından değil kadınların kendilerinden geliyor. İyi kadın, kocası fena olsa bile red ve imhası imkânsız olan bir kaderdarbesi altında ezilir, kalırdı" (s. 267) şeklinde düşünür.

Suat, kocası Süreyya'nın ısrarlarıyla yalıdan tekrar konağa taşınır. Bu konakta içine düştüğü yine bu zor durumdan kurtulmak için, kendini Necip'e teslim edip mutluluğa dalmayı, onunla kaçıp kurtulmayı düşünür. İşte o zaman bu düşüncelerinden ürker. Ona icrası değil tasavvuru bile korkunç, acı bir ihanet gibi gelir. O zaman içinde bir yara açılır gibi bir elem hisseder. Herkesin, âlemin lânet etmesini; ailesinin, babasının adını ve namusunu lekelemeyi göze alacak kadar kuvvet bulduğu olurdu. Ondan sonra Suat bu düşüncelerinden kendisi korkar, endişe eder. Umutsuz ve mustarip olur ve önündeki uçurumu görerek "Ah fena, bu işte bir uğursuzluk var. Hiçbir şey yapmak mümkün değil" der.

Necip konağa iki hafta boyunca gelmez. Necip'in konağa gelmeyişi Suat'ı önceleri memnun eder. Fakat sonraları onu endişeye ve sıkıntıya düşürür. O zaman Necip'in yanında da gıyabında da elem duyduğunu hisseder. Her şeyden ziyade onun şu kadar küçük saadet ihtimalini bile bir yara yapmak isteyen kaderin elinde feryat ve can çekişme arzusu duyar (s. 289).

Halit Ziya Uşaklıgil'in *Aşk-ı Memnu*romanının başkahramanı Bihter, yaşlı kocası Adnan Bey'den beklediği cinsel karşılığı bulamaz. Yüreğinde sevgi boşluğu hisseder. Bu duygular içinde günlerini geçirirken, Adnan Bey'in yeğeni çapkın, uçarı Behlül de yengesi Bihter'i baştan çıkarmaya çalışır.

Bir gün Bihter, ısmarladığı şekerlemeleri sormak için Behlül'ün odasına girer. Behlül, Bihter'in odaya gelmesini fırsat bilerek ona aşk sözleri söyler. Bu şekilde Bihter'in sevgiye aç kalbini elde etmeyi başarır. Orada ilk kez sevişirler.

Bihter, bu ilk aşk günahının yaşandığı sabah gözlerini açtığında, o çirkin hakikati kendisiyle birlikte uyanmış bulur. Artık kendisinin eski Bihter olmadığını düşünür. Yazar, Bihter'in bu düşüncesini şöyle aktarır: "Artık bedbaht, bedbahtlığına acınacak bir kadın değil, bir daha silinmeyecek bir leke ile televvüs etmiş, sefil, murdar bir mahlûk idi. Nihayet işte şimdi büsbütün Firdevs Hanım'ın kızı olmuş idi. Bunu kendi kendisine söylüyor ve kendisinden iğrenilecek bir vücuttan kaçarcasına kaçmak istiyordu. Lakin ne için böyle olmuş idi? Bu günahı affettirecek bir sebep de bulamıyordu.

Nihayet Firdevs Hanım'ın kızı olmuş idi; evet, yalnız onun için gitmiş bu adamın kollarında mülevves bir kadın olmuş idi. Başka bir sebep bulmuyordu. Demek onun kanında, kanının zerrelerinde bir şey vardı ki onu böyle sürüklemiş, sebepsiz, özürsüz Firdevs Hanım'ın kızı yapmış idi. Bütün bu günahın, bu levsin mesuliyetini annesine atfediyordu. Bu kadına bir düşman idi, ondan nefret ediyordu. Kendisini bu kadının kızı yapan kadere küsüyordu" diyerek kader inancından bahseder (s. 256).

Ahmet Mithat Efendi'nin *Eski Mektuplar*adlı romanında, Meliha'nın babası Saim Bey, kız kardeşinin oğlu Kenan'ı, okuması ve tahsilini bitirmesi için İstanbul'a gönderir. Eğer bunu yapmazsa sonraki yıllarda Kenan'ın tahsiline engel oldu diye kendisinden şikâyetçi olacağını düşünür. İşin başka bir yönünü de şöyle düşünür Saim Bey.

Kenan İstanbul'da tahsilde iken kendisi ölecek olursa, kendi oğlu olmadığı için bütün malı kardeşi Daim Bey'e kalacak. İşte o zaman Meliha'yı Kenan'a verme hayalleri ve ümitleri yok olacak. Saim Bey, kardeşinin nasıl bir kötü ahlaka sahip birisi olduğunu

bildiği için eğer iş böyle olursa Kenan'ı kovup Meliha'yı da oğlu Sabit'e almaktan hiç çekinmeyeceğini düşünür. Saim Bey bu düşünceler içinde bir aydan fazla uğraştıktan sonra her şeyi hükm-i kadere (s.54) havale ederek Kenân'ın İstanbul'a gönderilmesine karar verir. Bir hafta geçince de kararını uygular.

Kenan İstanbul'a gittikten az zaman sonra, Kenan'ın ayrılığına dayanamayan Saim Bey'in hastalığı artar. Saim Bey'in son baygınlığından sonra Daim Bey ve karısı Saim Bey'e yardımcı olmak bahanesiyle yalıya gelirler. Burada kalıp kendisine yardımcı olmak istediklerini Saim Bey'e söylerler. O da itiraz etmenin uygun olmayacağını düşünerek kabul eder. Daim Bey planlarını yavaş yavaş uygulamaya koyar. Önce hizmetçileri yalıdan uzaklaştırır ve kendi hizmetçilerini yalıya getirtir. Meliha'ya kötü davranmaya başlar. Bundan sonra her şeyin kendi eline geçeceğini ima etmeye çalışır. Oğlu Sabit'i de getirip selamlığa yerleştirir. Meliha bütün bu olanlardan işin nereye varacağını ve amcası Daim Bey'in niyetini anlar. Bu durumu babasına söyler. Fakat Saim Bey, Meliha'ya, amcasına karşı bir şey dememesini tembihler.

Daim Bey'in oğlu Sabit, Meliha'yı elde etmeye çalışır. Dadısıyla onun yastığının altına bir aşk mektubu bıraktırır. Mektubu okuyan Meliha, Sabit'ten bir kat daha nefret eder. Onunla evlenmektense ölmeyi tercih edeceğini kendi kendine söyler. Bu arada Kenan'ı düşünür: "Kenan ne idi? Seherin en safâ-perver zamanlarında açılmış bir gül, tabiatın en sevdalı hengâmında vücuda gelmiş bir ruh, bir emel idi. Henüz mâil-i inkişâf iken kader (s.73) onu bir mâder-i mihriban elinden bir peder-i müşfik kucağından almış, pence-i bi-amânında ezmişti."

Mehmet Vecihi'nin *Müjgan* adlı romanının başkahramanı Müjgan, komşu köşkün sahibi Burhan Efendi'ye yazdığı aşk mektubunda, yirmi yıldır ona duyduğu aşkı bir sır gibi sakladığını şöyle anlatır. "Kaderin her yüzden mes'ut ettiği bir biçareyi böyle hatır ve hayale gelmez bir sebeple dağdar eyleyip, yirmi sene bir azab-ı elim içinde yaşatıp, nihayet en sevdiği bir vücuda karşı bu suretle izhar-ı hale mecbur etmekte ne zevk tasavvur etti?" (s.460) şeklindeki sözleriyle Burhan Efendi'ye kavuşamamasından dolayı kaderinden serzenişte bulunur.

Burhan Efendi'ye yazdığı başka bir mektubunda "Hâlbuki son derece felekzade bir biçareyim. Kaderimin zevc namıyla başıma bela etdiği o adamdan başka, ondan geri kalmaz iki yadigâr daha vardır ki onların da biri validem, biri de kızım olacak mahlûktur" der (s.643).Bu sözleriyle kocasından ve kızından nefret ettiğini, ayrıca kaderinin Mihri'yi kendisine eş olarak vermesinden memnun olmadığını dile getirir.

Mehmet Vecihi'nin *Hürrem Bey* romanında Hürrem, karısı Cazibe'nin,hâlâ eski nişanlısı Senih'i sevdiğini anlayınca onu terk eder. Bir süre sonra Senih ve Cazibe evlenip mutlu olurlar. Aradan yirmi yıl geçer. Hürrem'i hep merak ederler. Yirmi yıl sonra bir yerde Hürrem'le karşılaşırlar. Hürrem yirmi yıl boyunca başından geçen bütün sıkıntı ve belaları Senih'e anlatır. Çok zaman parasız pulsuz kalıp sıkıntılara düştüğünü söyler. Sonunda bir iş bulduğunu fakat buna da devam edemediğini "Fakat ne çare ki kader muavenet etmedi. Bulunduğum zamanın hemen çoğu hastalıkla geçtiği için muntazaman devam edemedim" (s.127). Sözleriyle anlatır. Böyle olmasında kaderinin de rolü olduğunu dile getirir.

Aynı yazarın *Sail*adlı romanında Mukaddem, babası vefat ettikten sonra kötü yollara düşer. Parası bittiği için gelen teklif üzerine çocukluktan beri birlikte büyüdükleri, evin kızı hükmünde olan ayrıca içten içe kendisini seven halayık Dilara'yı satar. Dilara gittiği konakta bir ay boyunca ağlar. Dilara'nın ağlaması başta Latif'in dadı kalfası olmak üzere konaktakilerin de dikkatini çeker. Dilara'nın bu ağlamaları iffeti hakkında köşktekilerin dedikodu yapmalarına sebep olur. Bu dedikoduları dadı kalfanın ağzından duyan Dilara, namusuna ve iffetine karşı yapılan bu iftiralara dayanamaz ve dadıyı azarlar. Latif Bey'e bir mektup yazar. Mektubunda "Ettiğiniz fedakârlığa mukabele edeyim. Her ne isterseniz yapınız. Fakat Allah aşkına namusuma ta'rizden kurtarınız. Her türlü cevrine hedef eden kader (s.44) beni yalnız ondan âzade bırakmıştır" diyerek kadere dikkat çeker.

Malik romanında Malik Bey, kendi cariyesi Mehru'yu sevdiğini söyleyerek kandırır. Onunla sevişip hamile bırakır. Sonra zengin bir kız olan Hüsna ile evlenmeye

kalkar. Bunları duyan Mehru, Malik'in odasına girerek bunun doğru olup olmadığını sorar. Ayrıca kendisini sevip sevmediğini de öğrenmeye çalışır. Bu arada ondan hamile olduğunu da hatırlatır. Mehru'nun bu sorularına karşılık zaten onu köşkten kovmaya fırsat bekleyen Malik, Mehru'ya bağırıp çağırır. Onu hiçbir zaman sevmediğini sadece birkaç kere iltifat ettiğini Mehru'nun kendisine iftira ettiğini söyler. Odasından ve köşkten kovar. Mehru köşkü terk edip bir tanıdık hanımın köşküne gider. Evin hanımı, Mehru'ya ne olduğunu sorar. Birçok ısrardan sonra Mehru ağlayarak başına gelenlerin Allah'ın takdiri ve kazası olduğunu şu şekilde anlatır: "Dünyada bu sekiz on senede görmediğim azap, görmediğim bela kalmadı. En sonra da bu suretle kovulacak imişim. Ne yapayım? Allah'ın takdirini ben bozabilir miyim? Bu da hükm-ü kaza imiş (s.46). Bu sözlerle Allah'ın takdir ettiği kaderin kaza olarak gerçekleştiğini ve bu kaderin mutlaka kazaya dönüşeceği inancınını ifade eder.

Hasta adlı romanda Perver'in dayısı Vecihi Efendi, dostu Hilmi Efendi ölünce onun ailesine sahip çıkar. Hilmi Efendi'nin oğlu Sani'yi okutur. Sani doktor olur.Vecihi Efendi, kendi oğlu gibi sevdiği Sani'yi yine çok sevdiği yeğeni Perver ile evlendirmek niyetindedir. Bu niyetini Sani'ye söyler. Perver de bunu kabul eder. Bunları birbirlerine nişanlar.

Vecihi Efendi elli yaşlarında olduğu halde hala evlenmemiştir. Evlenmeye niyet eder. Perver, dayısı için kız bulmaya çalışır. Tavsiye üzerine Ruhsar isminde, yirmi iki yaşında çok güzel bir halayık bulur. Vecihi Efendi onunla evlenir. Ruhsar dış güzellik olarak perilere, meleklere benzeyecek kadar güzel olmakla birlikte ahlak yönünden kötü bir mizaca sahiptir ve kıskançtır.

Ruhsar ev içinde Sani'nin ismini duymaya başlar. Merak eder. Sani bir gün eve geldiğinde, Ruhsar kapı aralığından Sani'yi görür. Sani'ye âşık olan Ruhsar onu görmenin tek çaresinin hastalık olduğunu anlar. Yağmur altında dolaşıp hasta olur. Sani, kendisini muayeneye gelip gittikçe onu baştan çıkarmaya çalışır. Sani'nin bir fotoğrafını almayı başarır. Sani'ye mektuplar gönderir. Nişanlısı Sani'nin fotoğrafını Ruhsar'ın kitabının arasında gören Perver bu dehşetli hal karşısında şaşırır. Bir yanda kendi geleceği söz konusu bir yandan da dayısının namusu ve iffeti söz konusudur. Bu işi sessiz sedasız halletmenin tek yolunun nişanlısı Sani'ye mektup yazmak olduğunu düşünür. Yazdığı

mektupta; "Senelerden beri kaderimin (s.143) size namzed olmak kader tatlı bir iltifatı ile mes'ud idim." şeklinde kaderden bahseder.

Ruhsar, Sani'yi elde edemeyince hıncını Perver'den çıkarmak ister. Bir gece sarhoş olup piyano çalan Perver'in odasına girerek ona hakaretler eder. Sani'ye âşık mı olduğunu sorar. Perver ise Sani kendisinin nişanlısı olduğu için ona âşık olmasının normal olduğunu, bunu inkâr etmenin bir anlamı olmadığını ve kimsenin buna bir şey diyemeyeceğini şu sözlerle ifade eder: "Kader beni onun muhabbeti ile mes'ud edecek. Buna kim müdahale edebilir" (s.210). Bu sözlerle kadere olan inancını da dile getirmiş olur.

Harabe adlı romanda Necati Bey'in köşküne alıp büyüttüğü öksüz Mesut, cariye Dilaşup'u iğfal edip hamile bırakır. Bunu öğrenen Necati Bey'in yeğeni Hüsnü bu sırrı saklamaya niyet eder. Mesut'a bir mektup yazarak olanları anlatır. Dilaşup'un bir evde doğurduğunu söyler. Bu olayı duyan Necati Bey, işin aslını Hüsnü'den sorar. Hüsnü, bu sırrı kendisine soran amcası Necati Bey'e verdiği cevapta, bunu kabul etmekle birlikte bazı sırları saklamağa niyet ettiğini; fakat kaderin (s.65, 66) müsaade etmemesi yüzünden bazı şeylerin açığa çıktığını şöyle ifade eder:

"Fakat şebabın saike-yi mukavimet berendazına maglub olduğum zaman da neticede namus ve insaniyetin emer ettiği vezayifi muhafaza etmek azm-i katiyesinde idim. Heyfa ki kader müsaade etmedi. Her türlü esbab ve ihtimal mevcutken kaderin (s. 65, 66) müsaadesizliğinden şikâyet edişimi istigrab buyurmayın."

***

Yukarıda da işlenişini verdiğimiz gibi romanlarda kaza ve kader konusuna altı yazarımız on dört romanda değinmiştir. Romanlarda kahramanlar çoğunlukla kaderden şikâyet etmektedirler. Kadere razı olan, ondan geleni hoş gören kahramanlar da vardır.

Bu konu, daha çok alınyazısı, kaderden şikâyet, kaderden dolayı insanın zorluk ve sıkıntı çektiği, alınyazısının insanı ağlatması, kaderin insanla acı bir şekilde alay etmesi, yapılan yanlışların kaderin eseri olduğu, kadere boyun eğme, her şeyi kadere vererek çalışmadan beklemenin yanlışlığı, kaderin elinde işkence çekmek, düştüğü kötü

durumlardan dolayı kadere küsmek, kaderin insanın karşısına güzel şeyler çıkarmakla iltifat etmesi şekillerinde ele alınmıştır.

Hüseyin Rahmi Gürpınar, bu konuyu*Şıpsevdi* romanında Mr. Ferlan'ı söyleterek, kendi yanlışlıklarını ve tembelliklerini kadere yükleyenleri eleştirerek işler.

2.1.1.2.6. Âhiret

İslâm dininin iman esaslarından biri de bu dünya hayatından sonra var olan ahiret hayatına inanmaktır. Ahiret hayatı, dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayattır. İnsanın dünyada bütün yaptıklarının hesabının görüleceği ve bunun karşılığında ceza ve mükâfat göreceği yerdir. Ahiret hayatı Kur'an'da yüz on yerde geçmektedir.[93]

Ahiret inancı, incelediğimiz romanlarda beş yazarın on dört romanında geçmektedir. Bu romanlarda ahiret inancınasadece bir iki kez değinmekle yetinilmiştir.

Nabizade Nazım'ın *Zehra* adlı romanında, romanın başkahramanı Zehra, kocası Suphi'nin evin cariyesi Sırrı Cemal'le evlenerek kendisini terk etmesini kabullenemez. Suphi'yi kıskandırmak ve kendine yalvartmak içindükkânın çırağı Muhsin'le evlenir. Fakat Suphi, bu evliliğe Zehra'nın beklediği tepkiyi göstermez. Oralı bile olmaz. Zehra, Suphi'den bu yolda beklediği bir tepkiyi görmeyince istemeden yaptığı bu evlilikten pişman olur. Çünkü Muhsin'i asla sevmemektedir. Gönlü hala Suphi'dedir.

Zehra, Habibe Molla vasıtasıyla Suphi'den her zaman haber alır. Suphi'nin cezalandırılarak Trablusgarp'a sürüldüğünü öğrenir. Suphi'yi kaybettikten sonra nazarında Muhsin daha ziyade müstekreh görünmeye başlar. "Suphi'den mahrum olduktan sonra ömründen de bir zevk-i ümid etmemekte idi. Bundan sonra yaşayıp da ne görecek idi? Hiç sevemediği, daima nefret ve istikrah ettiği Muhsin'le bir arada yaşamak, mezara girmekten daha işkenceli görünmekte idi."

---

[93] Bekir Topaloğlu, İslâm Ansiklopedisi, cilt 1, s. 543,
"Hâlbuki ayetlerimizi ve ahirete kavuşmayı yalanlayanların amelleri boşa çıkmıştır. Onlar yapmakta oldukları amellerden başka bir şey için mi cezalandırılırlar!" (Kur'an, A'raf, 7).

Zehra, okuduğu romanlarda birçok kadınların merdane intihar ederek metaib-i dünyeviyeden halas olmalarına gıpta eder. Hele sırrı Cemal'in intiharını da öğrenmiş olan Zehra, onun kadar da mı olamayacağını düşünür."Fakat tasmiminin ukubet-i uhreviyesi hatırına geldi (s. 137). Kendini öldürmenin de bir cinayet-i müdhişe olacağını düşündüğü zaman tövbe ve istiğfara müsaraat gösterdi."

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *İffet* adlı romanında, yazarın doktor arkadaşı, hasta muayenesi için gittiği fakir bir ailenin evine yazarı da götürür. Yazar, ailenin güzel kızı İffet'i görünce onun güzelliği karşısında kendinden geçer. Doktor arkadaşı ile birlikte bu eve birkaç kez daha ziyarette bulunur.

Dostlukları ilerler. Bu aile bir sefalet yuvasında yaşamaktadır. Yazar bu aile ile bir süre görüşemez. Tekrar ziyarete gittiğinde İffet, yaşlı annesi ve kardeşi ile o mahalleden atılmıştır. Onların izini kaybeder.

Aradan bir yıl geçer. Aralık ayı başlarında yazar odasının penceresinden tabiatı seyretmekte ve mezarlıklara bakarak İffet'i düşünmektedir. Doktor arkadaşı büyük bir keyif ve neşe içinde odaya girer. Yazara gezmek istediğini ve kendisini de Beyoğlu'na götürmek istediğini söyler. Yazarın aklı İffet'te olduğu için çayırlıklara, sur yıkıntılarına ve sonra da mezarlıklar tarafına gitmek istediğini söyler. Arkadaşı istemeyerek de olsa kabul eder. Gezmeye çıkarlar. Yıkık binaları, camileri seyrederler. Sonra mezarlıkları gezerler. Yazar cenazesinde bulunduğu eski bir arkadaşının mezarını ziyaret edip bir fatiha okumak istediğini arkadaşına söyler. Mezarlıkları gezmekten yorulan yazar, dünyadan ahireti (s.93) seyretmek için oraya konmuş çimenden tahta benzettiği bir mezarın üzerine oturur.

İffet'in hayatını anlattığı mektuplarda yazdığına göre, babası öldükten sonra onlar için çok zor günler başlar. Zaman geçtikçe herşeylerini satmak zorunda kalırlar. İyice fakirleşirler. İffet ekmek parası bulmak için, bir rum kadınının getirdiği iplerle el işleri yapar. Yaptıklarını yok pahasına kadına satar. Latif, İzmir'e gittikten sonra durumları daha da kötüleşir. Bir ekmek alacak paraları kalmaz. Günlerce ağızlarına bir kuru ekmek bile değmez

Birkaç gün sonra bir kadın kapıyı çalar. Sıkıştığını tuvalete gitmesi gerektiğini söyleyerek izin ister. İçeri girdikten sonra İffet'e cilveli sözler söylemeye başlar. İffet kadının bu tuhaf halinden şüphelenir. Bu, gençliğinde kötü yollarda bulunmuş olan Fettan Raziye ismindeki kadın satıcısıdır. İffet'e para ve altın karşılığında Nermi Bey'i eğlendirmesini teklif eder. İffet, namusuna bir hakeret olarak kabul ettiği bu sözlere karşılık kadını kovar. Raziye sık sık gelir. Fakat İffet onu içeri almaz. Raziye dışarıdan sesini duyurarak İffet'e ısrar eder. Bu fakirlik içinde öleceklerini kendine acımıyorsa bari annesi ve kardeşine acımasını ister. Bu arada Latif'in de öldüğünü o yüzden mektuplara cevap vermediğini de söyler. İffet, Latif'in öldüğü haberine inanmamakla birlikte şüpheye düşer. Latif'in ayrılığından ve ölüm haberinden duyduğu acıdan dolayı; "Latif! Aramızdaki ayrılık mesafesi dünya ile ahiret arası gibi sonsuz bir karanlıkla mı kapandı?Yoksa dünyadaki gibi ahrette de (s.140) her isteğe engel bir alınyazısı var mı?" sızlanmalarıyla Latif'e seslenerek ahiretten bahseder.

İffet, Raziye tarafından Nermi'nin bahçeye atılan mektubunu okuduktan sonra ona gitmeye niyetlenir. Mektupta gönderilen paralarla hazırlık yapar. Giyinip süslenir. Aynaya baktığı zaman Latif'in hayaliyle karşılaşır. Günaha niyetlendiği için Latif ona acımakta ve kızmaktadır. Kendini yatağa atar. Hastalanır. O arada Raziye gelir. İffet ona her şeyi anlatır. Sonra kardeşi Sabri'ye, Latif'e hitaben yazdırdığı mektubunda "Latif! Sağ mısın; yoksa yalancı dünyayı bıraktın mı? Cennette misin? Tanrı'na kavuştun mu? Eğer o yüceliklere erdinse o kalımlı yurdu (s.155) buldunsa benim gibi toprakta bulunan günahlıların 'imdat'! Diye inleyişleri sana kadar bilmem nasıl ulaşır. Dünyadaki gönlü gibi ahiretteki (s.155) ruhu da sensiz ağlar kalmasın…Mezarımı ziyarete gel… Mezarım taşsız kalacaktır. Dünyada çeşitli hareketlerin ayakaltı ettiği bu zavallının ahirette de (s.156) çiğnendiğini istemezsen üzerime çimenden bir sedir yap." sözlerini yazarak ahiret inancını dile getirir.

Mürebbiye romanında, Dehri Efendi'nin konağına mürebbiye olarak alınan Fransız Anjel, konaktaki erkekleri baştan çıkarır. Anjel Dehri Efendi'nin kardeşi Amca Bey'i, damadı Sadri'yi ve oğlu Şemi'yi birbirlerinden habersizce geceleri odasına alır.

Bir gece bu âşıkların üçü birden Anjel'in odasına gitmeye kalkınca her şey ortaya çıkar. Üçü de salondaki masanın altında birbirleriyle karşılaşırlar. Kâhya Eda Hanım'ın

Dehri Efendi'ye ihbarıyla her şey açığa çıkar. Bu gecenin ertesi sabahı Şemi Anjel yüzünden eniştesi ve amcasıyla kavga eder. Yüzü şişer. Aşçı tosun Ağa bunun ne olduğunu sorar. Şemi geçiştirici cevap verir. Fakat tosun ağa kendi kendine söylenir. Aşçının bu söylenmesinden onun bir şey bildiğini sezen Şemi onu konuşturmaya karar verir. Aşçıya korulukta aşırı derecede içki içirerek onu konuşturmayı başarır. Aşçı her gece Anjel'in odasının karşısındaki sakız ağacına çıkarak Anjel'in odasında olanları gözetlemektedir bütün bildiklerini Şemi'ye anlatır. Bir gece uyurken gecenin gec saatinde, uşağı Bekir'in kendisini uykudan uyandırarak "usta korkuyorum bana hayalet gözüküyor" dediğini ama kendisinin ona inanmayıp "gir döşeğine zıbar la hâvleyi oku etrafına üfür" dediğini söyler. Ondan sonraki gecelerde uşağın kendisini tekrar uyandırmasıyla karanlıkta, Anjel ile Amca Bey'in ve daha sonraki gecelerde Sadri Bey ile Anjel'in birlikte kol kola karanlığa doğru gittiklerini gördüğünü söyler. Daha sonraki gecelerde de kendisinin Anjel'in odasının karşısındaki sakız ağacının başına çıkıp, pencereden Anjel'in odasına kimlerin girdiğini gözetlediğini ve orada bütün gördüklerini bir bir anlatır.

Bütün bu duyduklarından dolayı hayret içinde kalan Şemi seviştiği Anjel'in melek gibi temiz bir kız değil aksine bir fahişe olduğunu anlar. Onu ve eniştesi Sadri'yi öldürmeye karar verir. Sadri'nin o akşam Anjel'in odasına gideceği haberini Amca Bey'den alan Şemi, Anjel ve eniştesi Sadriye karşı büyük bir öfke duyar. Onları o gece beraber olacakları yatakta birlikte öldürmek için plan hazırlar.

Kimsenin olmadığı bir saatte gizlice Anjel'in odasına girer. Gece kolay açılsın diye kapıyı tutan ana sürgüyü indirir. Açılmaya hazır bir halde bırakır ve çıkar. Duvara süs diye asılan paslı hançeri görür ve "Hah, Anjel'i böyle zarif bir aletle öldürmeli ki, üç erkeği birden baştan çıkardığı için ahirete pişmanlıkla gitmesin (s. 154).

Tesadüf romanında büyücü Nefise tarafından dolandırılan Gülsüm, Nefise'ye kaptırdığı eşyaların ve paraların acısını hala unutamamaktadır. Gülsüm Nefise'ye kaptırdığı paralarını ve eşyalarını her zaman rüyasında görür. Bunu annesine söylediği zaman annesi de rüyasında gördüğünü söyler. İçinin acısından göğsünü yumruklayarak: "İlâhi, o mecidiyelerin her biri ateş olsun da yarın ahrette (s.250) Nefise'nin vücuduna yapışsın, Ben mecidiyelerimi rüyamda üç defa gördüm" diyerek bu hesabın ahirette görüleceğini temenni ederek ahiret inancını dile getirir.

Şıpsevdi romanında Meftun'un teyzesi kızı Rebia, sevgilisi Bedri ile seviştikten sonra hamile kalır. Meftun ve Raci bir gece Rebia ile Lebibe'yi sevgilileriyle beraber yakalarlar. Raci ve Meftun tarafından sorguya çekilen Rebia, Bedri'nin kendisini hamile bıraktıktan sonra terk edip bir mektup gönderdiğini söyler. Mektupta yazılanlardan kendisinin terk edildiğini anlayan Rebia gözyaşları içinde her şeyi açıkça itiraf eder ve şöyle konuşur. "Bütün ruhlarıyla kuşlar şahit olsun. Ondan başkasına varmamaya ahdü peyman ettim, ant içtim. Bu dünyada bir erkekle duran kadınlar, öbür dünyada gene o erkeğe varırmış. Şimdi varmazsam bile yarın ahirette (s.258) ben onun karısı olacağım. Nikâhımızı melekler kıyacaklar. Kendisi inkâr etse de Tanrı bilmiyor mu? Çocuğumun babası odur.

Meftun ve Raci'nin Lebibe ile Rebia'yı sorguya çekmelerinden bir gün sonra Lebibe evden kaçar. Sevgilisi Mahir'e gider. Meftun dostu Mc Ferlan'ın oynadığı bir oyun gereği piyangodan büyük ikramiyeyi kazanmış gösterilir. Meftun'un büyük ikramiyeyi kazandığına duyan Mahir'in babası Kaşıkçılar Kâhyası Kasım Efendi, Meftun'la görüşmek ve arayı düzeltmek için konağa gelir. Salona girer. Salondaki eşyalar ve duvardaki tablolar karşısında kendinden geçer. Kendi kendine: "Aman bu Frenkler… Aman bu Frenkler… Her şeyi yapıp yakıştırıyorlar, yalnız bir can veremiyorlar… Sanki güzel bir kızı soymuşlar, soğana çevirmişler de şuraya, çerçevenin içine oturtmuşlar. Canlıdan hiç farkı yok. Hemen dudakları kıpırdayacak, lakırdı söyleyiverecek sanıyorum. Bunların şu dünyada yaptıklarına yarın ahrette, (s. 289) 'Haydi şu yaptıklarınıza can veriniz bakalım' denecek. Bilmem o zaman iş nasıl olacak?" diye konuşur.

Salona gelerekkendisine hoş geldin diyen Meftun'un tablolar ve sanat hakkında uzun felsefi konuşmasından bir fırsat bulan Kasım Efendi, ziyaret sebebini anlatmak için söze başlar ve Meftun'a: "Bey oğlum, şurada birkaç aydır komşuluk ediyoruz. Müslümanlıkta komşuluk hakkı büyüktür. Yarın ahrette (s.292) dokuz yerde sorulacaktır. Şimdiye kadar gelip 'Safa geldiniz' demek gerekirdi. Kusurumuzu bağışlayın. Kabahat bizde oldu. Kısmet bu güneymiş. Kısmetin dışında bir şey olmaz!" der.

Meftun,Mustafa Efendi'nin kızı Edibe ile evlenir. Konağa gelin olarak gelen Edibe, burada kendi alıştığı yaşama uymayan Avrupalı yaşayış karşısında şaşırıp kalır. Bu konaktakilerin yaşamına ayak uyduramaz. Gün geçtikçe sıkılmaya ve üzülmeye başlar. Kendisine bir teselli olsun diye babasının evindeki kalfa olan Azize Hanım'ı çağırır. Azize

Hanım gelir gelmez Rebia kendini onun kollarına atarak ağlar. Edibe, konakta gördüğü ve anlam veremediği bütün halleri anlatır. Nasıl yemek yenildiğinden, nasıl konuşulduğundan ve nasıl giyinildiğinden gözyaşları içinde şöyle bahseder: "Azize Hanımcığım, halimi sorma… Bana oldu olanlar. Gelin mi oldum, esir mi oldum, cehenneme mi düştüm, ne olduğumu bilemiyorum. Üç kaynana, hesapsız görümce, o aşçı Zerafet Kadın bile bazen başıma kel kâhya kesiliyor. O piçkurusu Hasene'ye varıncaya kadar bu evde hepsi beni nezareye, maytaba alıyorlar. Artık küçüğünün, büyüğünün maskarası oldum. Ne yediğimi biliyorum, ne içtiğimi. Hepsi görünüşte Müslüman, ama yaşamaları bizimkine uymuyor. Yemeği elle yemiyorlar. Çatal dedikleri o zıkkımı kullanıyorlar. Kör olasıyı kaç defa damağıma batırdım, ağzım şişti." Azize Hanım da Edibe'den dinlediği bu sözlere karşılık " Dünyada o zıkkımla yemek yiyenlere yarın ahrette (s.306) zebaniler uçları sivri kızgın çatallarla yemek verecekler. Aman rabbim, acımana sığındım. Allah'ın verdiği parmaklar dururken demir parçalarıyla yemek yenir mi? Ah Edibe ah… Babacığın bu işi netti bilmem ki. Beş vaktine beş daha katar, nur gibi Müslüman adamdır. Bir ayağı da çukurdadır. Ama tanrı suçlarını bağışlasın paraya dayanamaz. Seni o buraya gelin vermedi, adeta yüz kese akçeye sattı."İslâmiyet ve ahret inancıyla ilgili düşüncelerini bu şekilde dile getirerek Edibe'yi kışkırtır."Üç kaynana diyorsun benim bildiğim bir tane ikisi de nerden çıktı? Diye Edibe'ye sorar. Edibe de diğer kadınları yaptıklarıyla birlikte anlatır: "Birisi asıl kaynanam Lütfiye Hanım. Öbürü de büyük ana Şekûre Hanım. Üçüncüsü ise teyze Vesile Hanım. Bu ikisi asıl kaynanamdan daha dalacan, daha gırgırı. Vesile Hanım'ın sözde evi barkı da ayrı. Ama buradan çıktığı yok ki. Hepsi de birbirine uygun. Yaşlı başlı kadınlar. Hiçbiri de ihtiyarlığını bilmiyor. Süslenip evin içinde yapma bebek gibi geziyorlar. Bari biraz yaraşsa yüreğim yanmaz. Ahireti (s.306) hiç düşünmüyorlar. Hiç birinin bir kerecik olsun Tanrı huzurunda secdeye vardığını görmedim. Evin içi bazen kokonalarla, Frenk karılarıyla doluyor. Bir fan fan bir finfondur gidiyor. Hepsi haline göre Frenkçeden bir iki lakırdı öğrenmişler. Söylesene diye beni de zorluyorlar. Ayol benim dilim döner mi öyle şeylere? Müslüman evladıyım elhamdülillah…" Edibe'nin bu konuşmalarına hayret eden Azize Hanım " söyleme kızım sakın ha… Sonra cayır cayır yanarsın Frenkçe söylediğin lakırdı başına yarın ahrette sana azap olacak, dilin kızgın maşayla ensenden çekilecek (s.306)" diyerek inandığı ahiret ve ahiretteki cezalar hususunda inancı gereği onu uyarır.

Azize Hanım Rebia'nın kocasız olarak doğurduğunu Şekûre Hanım'a söyler. Bu haberin acılığına dayanamayan Şekûre Hanım'a felçlik gelir. Orada canını verir. Ettiği

hatanın korkunçluğunu anlayan Azize Hanım, etrafı yaygaraya vererek aman yetişin dostlar diyerek herkesi oraya toplar. Cenazenin etrafında en fazla ağlayan o olur ve ölünün iyiliklerini sayıp dökmeye başlar "Ah ne kadar ağlasanız, gözyaşı dökseniz yeri. Öyle nur gibi anayı bir daha nerede bulursunuz? Döşeğe yatmadan, kimseciği usandırmadan uçtu gitti. Ne kadar sevap işleyen bir kadınmış. Cennet kuşu… Ölüm kaşla gözün arasında derler. Ah, bakınız ne kadar doğru. Bir varmış bir yokmuş. Ah bu gaflet dünyası ah bu kalın kafalarımız. Ölümü, ahireti bir dakika aklımıza getirmeyiz de dedikodudan hiç başkaldırmayız birbirimizi yeyip dururuz" sözleriyle ahiret'ten bahseder (s. 339).

Şekûre Hanım öldükten sonra Meftun'un dostu Mc Ferlan arkadaşlarıyla birlikte kurmuş olduğu Şark akademisinde bir konuşma yapar. Mc Ferlan yaptığı bu uzun konuşmasında doğu kültüründen bahseder. Yazar Hüseyin Rahmi bazı dini düşüncelerini Mc Ferlan'a söyletir. "Bir aile arasından ak saçlılar saygıdeğer yerlerini boş bırakarak birer birer mezarların ötesine çekiliyorlar. Bayramlarda kandillerde mübarek ellerini öpmek için karşılarında saygıyla diz çökdüğümüz ömürlerinin kışlarında saçları ağarmış atalarımızı bugün hatırlıyor musunuz?"

Mc Ferlan konuşmasına devam ederek başta Allah inancı olmak üzere diğer inançlardan şöyle söz eder. "Şimdi anlıyoruz, o zavallılar ömürlerinin sonunda bulunduklarını düşünerek o yaşta bize veda ederlermiş. Evet, bu pek acı. Ama şimdi başınızı şuraya çeviriniz. Bakınız. Bu pembe, tombul yanaklı, sırma saçlı, bu şen, bu gürültücü melekler nereden çıktı? O ihtiyarları ecel döşeğine uzattığımız zaman bunlar var mıydı? İşte Allah acıyarak onları yakınına aldı, bunları yerlerine gönderdi."

Yazar, felsefi ve dini konulardaki düşüncelerini Mc Ferlan'a söyletmeye devam eder: "İnsan batıdan doğuya geçince maddi âleminden mana âlemine kadar her şeydeki bütün değişimlerin gitgide artan etkileri arasında kalıyor. Bu iki çevre arasında dünyadan ahirete kadar değişiyor. Doğululara her çeşit dünya işine karşı büyük bir ilgisizlik görüyorum. Yaşamanın rahatlığını sağlayacak ilerleme nedenlerinin hiçbirine önem verilmiyor. Her şeyde deve yürüşünü andırır o savsaklama dolu eski gidişten ayrılınmıyor. Geçmişe ibret gözüyla bakılmıyor. Şimdiki zamanın düzeltilmesini ciddi olarak düşünen yok. Gelecek için zihin yormak yararsız ve sanki günah sayılıyor. Bunun nedenini bazı Türklerden sordum. Şu cevabı verdiler:"Bu dünya bir misafir yeridir. O sizin taptığınız

altın ve zenginlik adeta kirdir. Bu ölümlü dünyanın gösterişine kapılmak ahiret işlerini unutmaya sebep olur (s.345).

Geçici bir hayat için sonsuz olanın savsaklanması ise akla bilime uymaz. Siz Frenkler dünyaya taparsınız. Biz Müslümanlar ahiret adamıyız (s.345). Bu cevap güzel, ama doğuluların sözleri işlerine uymuyor. Size küçük, ama doğru bir örnek göstereyim. Ne zaman surların dışına çıksam İslâm mezarlığını üzülünülecek bir özensizlik ve saygısızlık içinde görüyorum. Ahirete bağlılık ölüme saygı göstermekle başlar. Mezar taşları devrilmiş, yıkılmış, bazıKur'an ayetleriyle süslü mezar taşlarını küstah ayaklarla nasıl tepip geçiyorsunuz. Ahirete (s. 346) ve dine karşı gösterdiğiniz saygı bu mudur?"Avrupa'ya kadar gitmeyelim. Feriköy'deki, Şişli'deki Hıristiyan mezarlarını çevreleyen sağlam duvarları, demir kapıları, temiz, güzel, bahçe şeklindeki ağaçları dikkatle korumakla görevli bekçileri görmüyor musunuz? Dünyaya tapanlarla ahiretle uğraşanların karargâh kurdukları yerlere bakınız. Ölüye, ölüme saygı eseri hangisinde var denilse ne cevap verilecek. Ahirette sevaba ulaşmak çalışmakla olur. Siz doğulular aslında tembel, uyuşuk adamlarsınız. Çalışmamak için her şeye bir özür icat ediyorsunuz. Müslümanlık ilerlemeye yol açan pek yüce bir dindir. Uygarlaşmak için bu yüce dini engel göstermek büyük bir günahtır. O kadar büyük bir günahtır ki dine iftira ve tembellikte devam ederseniz çekeceğiniz ceza pek ağır olur. Bu cezayı dünyada komşularınız, ilerlemiş milletlere çiğnenmekle, ahirette de kimbilir nasıl ağır cezalarla çekersiniz"(s.346). Şeklinde Mc Ferlan'ı konuşturarak dünyada yapılan işlerin ahiretteki karşılığı hakkında düşüncelerini ve inancını belirtir.

Ahmet Mithat Efendi'nin *Eski Mektuplar* romanında, Meliha'nın babası Saim Bey, kız kardeşinin oğlu Kenan'ı, okuyup tahsilini tamamlaması için İstanbul'a gönderir. Eğer bunu yapmazsa sonraki yıllarda Kenan'ın tahsiline engel oldu diye kendisinden şikâyetçi olacağını düşünür. İşin başka bir yönünü de şöyle düşünür Saim Bey. Kenan İstanbul'da tahsilde iken kendisi ölecek olursa, kendi oğlu olmadığı için bütün malı kardeşi Daim Bey'e kalacak ve o zaman Meliha'yı Kenan'a verme hayalleri ve ümitleri yok olacak. Saim Bey, kardeşi Daim Bey'in ne kötü ahlakta birisi olduğunu bildiği için, eğer iş böyle olursa kardeşi Daim'in, Kenan'ı kovup Meliha'yı da oğlu Sabit'e almaktan hiç çekinmeyeceğini düşünür. Saim Bey, bu düşüncelerle bir aydan fazla uğraştıktan sonra her şeyi hükm-i

kadere havale ederek Kenân'ın İstanbul'a gönderilmesine karar verir. Bir hafta sonra da kararını uygular.

Kenan'ın İstanbul'a gitmesinden kısa zaman sonra onun ayrılığına dayanamayan Saim Bey hastalanır. Hastalığı artar. Saim Bey'in son baygınlığından sonra yalıya gelen Daim Bey ve karısı kendisine yardımcı olmak bahanesiyle yalıda kalmak isterler.Bu isteklerini Saim Bey'e söylerler. Oda itiraz etmenin uygun olmayacağını düşünerek kabul eder. Daim planlarını yavaş yavaş uygulamaya koyar. Önce hizmetçileri yalıdan uzaklaştırır ve kendi hizmetçilerini yalıya getirtir. Meliha'ya kötü davranmaya başlayarak bundan sonra her şeyin kendi eline geçeceğini ima etmeye çalışır. Oğlu Sabit'i de getirip selamlığa yerleştirir. Meliha bütün bu olanlardan işin nereye varacağını ve amcası Daim Bey'in niyetini anlar. Babasına bunu söyler. Fakat Saim Bey, Meliha'ya amcasına karşı ses çıkarmamasını söyler.

Sabit, Meliha'yı taciz etmeye başlar. Ona aşk mektupları gönderir. Meliha artık namusunun da tehlikede olduğunu anlar. Kenan'a daha önce defalarca göndermiş olduğu mektuplar, hizmetçiler tarafından postaya verileceği yerde Daim Bey'in talimatıyla Daim Bey'in eline geçtiği için Kenan'a ulaşmaz. Kenan'ın gönderdiği mektuplar da Meliha'ya verilmez. Meliha göndermiş olduğu bu acıklı ve yardım isteyen mektuplara Kenan'ın böyle kayıtsız kalmasına çok şaşırır ve içerler. Son bir mektup gönderir. Mektubunda şöyle yazar: "Ah! Kenân neredesin? Bütün bu vakayiye karşı neden öyle bigâne duruyorsun. Bir zamanlar reng-i letâfetine halel gelir diye yüzüne bakmaya bile kıyamadığın sevgili Meliha'nın şimdi ne kadar kederler, elemler çektiğini hiç işitmiyor musun? Ettiğim vâveylalara, feryat ve figana karşı sen İstanbul'da, o tecelligâh-ı aşk ve sevdada bir başkasıyla hem bezm-i vuslat isen burada intizar gibi müthiş bir ıstırap içinde bulunan şu kimsesize iki satırlık olsun bir mektup yazabilir, "artık başının çaresine bak benden imdat bekleme." Diyebilirdin. Yok, eğer hakikat bu merkezde değilse bu sükût-ı müziç neden neş'et ediyor? Garip halli müşkil muamma değil mi?

Açık konuşalım Kenân! Şimdi biz yekdiğerimizden uzak, ayrı bulunuyoruz. Reviş-i hale bakılırsa ve bu bigâneliğin böyle devam ederse iftirakımızın ebedi olacağı anlaşılıyor. O halde azizim daha nihayet bir ay kadar size intizar edecek, bu müddet zarfında bir emare zuhur etmezse ben de başımın çaresine bakacağım. Namusumu düşman elinden kurtarmak, âleme karşı yalnız muhâfaza-i namusuyla iftihar etmek arzusunda bulunan bir kadının bu

harekete şâyân-ı tenkit ve muaheze değildir.İşte bunun için Kenân Allah aşkına olsun gönderdiğim mektupları yakınız, mahvediniz. Yalnız dâire-i izdivâcına dehaletine mecbur kalacağım adam onlardan haberdar olmasın.

Bu hareketimden dolayı yarın ahirette (s.75) pederim beni mes'ul edemez. Ben daha hayatımda iken ona her şeyi anlatmıştım.Size ait olan vazifesizlik ise bîgâneliğinizdir"şeklindeki uzun mektubunda halini Kenân'a yazar. Bütün bu yaptıklarından ahirette sorumlu olmayacağını söyleyerek ahiret inancını da bu şekilde dile getirir.

Meliha'nın Kenan'a yazdığı bu acıklı ve sitemli mektuptan sonra yazar, Meliha'nın namus hakkında düşüncelerini yorumlayarak ona hak verir. Bir aile için namus kavramının son derece önemli olduğunu ve bu kıymetin dünyada mufaza edilmesinin insanı,ahirette mutluluğa eriştireceğini şöyle ifade eder: "Fakat namus denilen cevher-i girân-ı kıymet ki, hüsn-i muhâfazası dünyada insan için mûcib-i şeref ve refah, ahirette de (s. 76) müstelzim-i feyz ve felahdır. Bu defa elden giderse onun iadesi mümkün olamaz. Mevt bile onu pak edemez. O artık mülevvesdir."

Ahmet Mithat Efendi'nin *Altın Âşıkları* romanında, Michel kardeşler isminde genç ve zengin iki kardeş vardır. Bunlar altın sevdasına düşerler. Elde ettikleri altınlarla zenginleştikçe zenginleşirler. Paris'in sarraflarından aldıkları borç altınları ödeyemeyince borçlu oldukları ünlü sarraf Mösyö Du Petit Val'ı malikânesinde ailesi ve hizmetkârlarıyla birlikte katlederler. Daha sonra bu meseleyi bilen yazıcısı Mösyö Corto'yu da öldürürler. Bir zaman sonra kendi yazıcıları Mösyö Rivier'i de öldürürler. Her ne kadar mahkeme bunu ispat edemez ve bunlar berat ederlerse de halk bunların katil olduklarını çok iyi bilmektedir.

Paris halkı, bu iki kardeşi bütün eğlence âlemlerinden, balolardan, toplantılardan ve komşuluktan dışlar. Bunlarla karşılaşınca yüzlerini çevirip uzaklaşırlar. Hiçbir aile bunlara kız vermez. Bu iki kardeş, altın sayesinde umdukları rahat hayata ve mutluluğa asla ulaşamazlar. Tersine bu altın aşkının cezasını bu şekilde çekerler.

Michel kardeşler öldükten sonra, uzak akrabalarının mirastan pay almak için açtıkları son mahkemede savcı, elli yıldan beri Paris'te bilinen bu Michel kardeşler davasını ve meselesini özetleyen bir konuşma yapar. Bunların bütün yaptıklarını; bu

davanın çok hayret verici ve düşündürücü bir dava olduğunu ifade eder. Bu davayı dünya mahkemesinin halledemediğini, bunların hesabının ancak ahirette Allah'ın adaletine kaldığını şu şekilde dile getirerek ahiret inancından bahseder: "Geçen asrın nihayetinde Fransa'nın o mâlum olan tahribât-ı dâhiliyeden kendisini kurtarmaya çalıştığı esnada iki adam, iki kardeş zuhur etti. Bunlar "Michel kardeşler" diye maruf olan adamlardır. Talih denilen şey, her sâhib-i zekâya bir iş havale olunduğu zaman yaptığı gibi, bunların dahi kulaklarına doğru eğilerek "Sizin insâniyetkârâne ameliniz ne olacak? Bu âlemde nasıl bir yük yükleneceksiniz? Altın mı istersiniz? Onun zımnındaki kuvvet ve kudreti mi ve onunla hâsıl olabilecek ikbali ve familyaca saadet-i hâli mi istersiniz? Yoksa iyilik edebilmek kudretini ve hemcinsinizin minnet ve teşekkürlerine lâyık ve fukara tarafından takdis edilmek bahtiyarlığını mı? Diye sordu. Onlar "Biz altın isteriz altın! Hep altın isteriz altından başka bir şey istemeyiz. Kudret, saadet, her şey ondan ibarettir." Diye cevap verdiler. Onların istedikleri oldu. İlk sermayeleri bir milyon sekiz yüz bin frank idi. Sonra çoğaldıkça çoğaldı.

Michel kardeşler fezâil-i rûhiyyeye asla inanmamışlardır. Onlar altıntan başka hiçbir şeye iman etmemişlerdir. Bunların ellerinde milyonların çoğalması onların namlarını daha ziyade telvis ve tahkir için vukua geliyordu. Servetlerini artırdıkça halk tarafından bir âvâze-i lânet yükseliyordu. Bunların şems-i ikbâllerinin ilk lemeânında Vitri cinayet-i müdhişesi vukua geldi. Efkâr-ı umûmiye bu cinayetin mürtekibi olmak üzere bunları tayin eyledi. Gönlüm ister ki efkâr-ı umûmiye bu hükümde haksız olsun.

Ne acip hâl! Bir maznûn, bir müttehem mahkemede beraat kazanırsa alelâde tebrie-i sahihaya nail olmuş bulunur iken bunlar bilakis beraat kazandıkça vicdân-ı umûmide maznûniyet ve mahkûmiyetlerini artırdılar. Miras davalarında bile böyle. Bugünkü gibi eğer bir dava daha bunlar namına kazanılacak olursa bu adamların isimleri âhirette dahi lânet-i ebediye gayyâsına atılacak"(s.96).

Mehmet Celal'in *Dâmen Âlude* adlı romanında Şadiye Hanım, henüz birkaç günlük yeni gelini Şefika'ya konuşulup görüşülebilecek iyi komşularını tanıtırken, Şerife ve Münevver Hanım adındaki komşuları hakkında şöyle konuşur: "Şu yeşil boyalı, cunbalı evde de Şerife Hanım oturur. Sözü sohbeti hoş Müslüman bir kadındır. Üç ayları da hiç geçirmez. Dur bakayım sana Münevver Hanım'ın da evini göstereyim. Servilerin arkasında

kalmış. Konuşulur görüşülür bir tazedir. Zavallının tazeliğini çekemeyenler biçareye iftira ederler! Şimdi ne yalan söyleyeyim. İki elim yanıma gelecek, ahret var, bende kusur var onda yok" (s. 65). Bu sözleriyle ahiretin varlığına olan inancını dile getirir.

Mehmet Vecihi'nin *Müjgan*adlı romanının kahramanı Müjgan, babası Haki Efendi'nin ölümünü ve kocası Mihri'nin uzun süreliğine İstanbul'dan uzaklaşmasını fırsat bilerek yıllardan beri içinde zaptetmeye çalıştığı arzularını açığa vurmaya başlar. Komşuları olan Burhan Efendi ile aşk ilişkisi yaşamak ister. Bu maksatla ona aşk mektupları gönderir. Bu mektuplardan birini kızı Mesude ele geçirir. Annesinin bu kötü yola niyetlendiğini anlayan Mesude, hemen babası Mihri'ye bir mektup yazarak acil olarak dönmesini ister. Bu şiddetli isteğini mektubunda "Burada bulunmağa mecbur olduğun zamandır. Eğer biraz daha te'hir edersen, beni gaib etmiş olacağın gibi kendin içinde mezardan başka cay-ı aram bulamazsın. Para, çiftlik falan değil ahiret hesabından bile mes'ul olsan yine ifate-i vakit etme gel" sözlerini yazarak ahiretten bahseder (s. 521).

Müjgan'ın yaptığı ihaneti öğrenmiş olan Mihri ve kızı Mesude, evi terk ederler. Olayın bundan sonrası *Mesude* romanında devam eder. Mihri ve kızı Mesude yolda giderlerken Mihri, şimdiye kadar gecenin o saatinde kızıyla birlikte o şekilde dışarıya çıkmadığı için bu durumu, huzur-u ilahide mazur gösterecek sebebin dünyada değil mahşerde Allah'a karşı açıklanmasına bile dilin dayanamayacağını düşünür (s.20).

Müjgan'nın kethudası olan kadın,Müjgan ile Burhan Efendi arasındaki aşk ilişkisinde Müjgan'a yardımcı olur. Burhan Efendi'yi kandırmak için bütün maharetini gösterir. Yazar onun halini "Dünyada bir Allah razı olsun diyeni işitmemesine, ahirette (s.178) bir dakika cennet ve huzur görmemesine kifayet etmek üzere vicdanında, kalbinde ne kadar şeytanet varsa cümlesine birden müracaat eyledi." Sözleriyle anlatırken ahiretten ve cennetten bahseder.

Müjgan'ın Burhan Efendi ile ilişkisini öğrenen Mihri, kızı Mesude ile birlikte köşkü terk eder. Bir kulübede yaşamaya başlarlar. Bir süre sonra Mesude hastalanır ve ölür. Kızının ölümü Mihri'ye çok ağır gelir. Müjgan'a bütün yaptıklarını ve bu yaptıklarının cezasını bu dünyada ve ahrette mutlaka çekeceğini anlatan çok uzun bir mektup yazar. Mektubunda birçok dini duygu ve inanç unsurlarından söz ettiği gibi ahiret

inancını da şöyle dile getirir: “fakat bende o semahati bulamazsın. Huzur-u mahşerde bile (s.228) giribanın elime geçse seni tekrar cehennemin esfel-i safiline sokarım” sözleriyle ahiretteki Allah’ın huzuruna çıkılacak yer olan mahşerden söz eder

Mihri bu mektubu gönderdikten sonra İstanbul’dan ayrılmak ister. Vapur parası istemek için bir tanığının evine gider. Bu arkadaşı, Mesude’nin öldüğünü bilmediği için Mesude’yi de götürüp götürmeyeceğini sorar. Bu soru üzerine acısı tazelenen ve gözyaşlarına boğulan Mihri, “Allah’ına gitti. Cennete gitti. Ben... Ben ise ahiretin yolunu bile kaybettiğimden olmalıdır ki böyle sefil ve perişan dolaşıyorum (s.243).

Aynı yazarın *Hürrem Bey* adlı romanda Senih,kendisiyle sevdiği Cazibe ile arasındaki nişanının geri gönderilip, Hürrem Bey isminde birisiyle evlendirilmesine çok üzülür. Düğünün yapılacağı zaman, yakacıkta olan akrabasının konağına gider. Bir ay sonra Cazibe’nin köşkünün yakınında olan kendi evine döndüğü zaman, dünyanın nazarında a’zam-ı emvat ile dolmuş bir meydan-ı mahşere benzediğini düşünür (s. 40).

Hasta romanında, elli yaşındaki Vecihi Efendi, yirmi iki yaşında olan Ruhsar isminde bir cariye ile evlenir. Ruhsar son derece güzeldir. Fakat kötü bir ahlaka sahiptir. Ruhsar, Vecihi Efendi’nin yeğeni Perver’in nişanlısı Doktor Sani’ye âşık olur. Onun fotoğrafını ele geçirir. Bu fotoğrafı gören Perver üzüntüsünden hastalanıp verem olur. Sani, her şeyi Perver’e itiraf edeceğini söyler. Perver’in son mektubunu alıp okuduğu zaman zaten hayatından ümidini kestiği Perver’e büyük bir vicdan azabı duyar. Kendi hataları yüzünden verem ettiği âşıkını, bari ahirete (s.247) o kötü zan ile göndermemek için ertesi sabah erkenden gidip Vecihi Efendi’ye her şeyi anlatmak ve bu sayede Perver’in gözünün önünde Ruhsar’dan intikam almak ister.

Sevday-ı Masumane romanında birbirlerini seven Devai ile Cemile mektuplaşırlar. Devai bu mektuplarında Cemile’ye olan aşkını söylemekle birlikte ona evlenmeyi teklif eder. Fakat Cemile ileriye sürdüğü ve söyleyemeyeceği bazı sebeplerden dolayı bunun mümkün olmadığını yazar. Devai ısrar edince Cemile, hasta olduğunu ve öleceğini bu

yüzden kendisinden vazgeçmesini ister.Devai ise buna yazdığı cevapta " fikrimi bu kadar garip ve müz'iç keşmekeşlere uğratma. Bana öleceğinden bahsetmek beni öldürmeye çalışmaktır. Aradığım bezm-i ümidi bana ahirette mi göstermek istiyorsun" (s.25) sözlerini yazarak ahiret inancından söz eder.

Harabe romanında Necati Bey'in köşküne aldığı Mesut, köşkte cariye olan Dilaşup'u kandırarak iğfal eder ve onu hamile bırakır. Sonra da Necati Bey'in kızı Nadire ile evlenir. Buna dayanamayan Dilaşup, köşkü terk ederek bir kadının yanına sığınır. Orada çocuğunu doğurur. Kaldığı evin alt katında izbe bir yerde çocuğu Peyman ile birlikte bir iki sene perişan bir hayat geçirdikten sonra hastalanır. Bu hastalığı birkaç ay çektikten sonra ölür.

Yazar, Dilaşup'un garip bir şekilde ölümünü anlatırken dünyaya gelişini ve ahirete gidişini şöyle anlatır. "Bir ölünün son hizmeti her neden ibaret ise gayet garibane bir surette icra edildi. Öğle namazından evvel mahalleden gelen üç dört kişiden ibaret bir cemiyet ile uryan ve kühen tabutunu kaldırdılar. Bir mezarlığa götürdüler. Bir servi dibinde, kim bilir kaç bin vücudun mahv ve napedid olduğu bir toprağı kazdılar. Gömdüler. Dünyaya ne kadar sevinçli geldiyse ahirete o kadar garibane gitti" (s. 84).

***

Ahiret inancı, incelediğimiz romanlarda beş yazarın on dört romanında geçmektedir. Bu romanlarda ahiret konusuna en fazla Hüseyin Rahmi Gürpınar *Şıpsevdi* romanında yer vermiştir. Hıristiyan Mr. Ferlan'ı konuşturarak onyerde farklı şekillerde ahiret inancına değinir.

Bundan başka Vecihi,*Mesude* romanında birkaç kez bu inançtan söz eder. Bu konuya diğer üç romancı; Ahmet Mithat, Mehmet Celal ve Nabizade Nazım ise sadece bir veya iki kez değinirler. Ahiret inancı konusu, genel olarak; ahiretteki ceza, ahiretin ebedi olması, ahirete gitmek, ahirette hesabın görüleceği, bu dünyada yanlış şeyler yapanların ahirette çeşitli azaplar göreceği, ahireti unutmanın yanlışlığı, iffeti korumanın ahirette mutluluk sebebi olacağı, ahirete inancından dolayı yalan sözler söylememe, ahiretteki

mahşer meydanı, dünyada kötülük edenlerin ahirette huzur göremeyecekleri şeklinde dile getirilir.

2.1.1.2.7. Cennet ve Cehennem

İslâm inancına göre cennet ve cehennem ahiret yurdundan iki mekândır. Bu dünyada inanmayanlar ve kötülük yapanlar ceza olarak cehenneme, inananlar ve iyilik yapanlar ise mükâfat olarak cennete gönderileceklerdir. Bu iki inanç kavramı Kur'an-ı Kerimde birçok ayette geçmektedir.

> Sözlükte "derin kuyu" anlamına gelen cehennem, dini literatürde dünya hayatında îmân etmeyenlerin sürekli olarak, îmân ettiği halde sâlih amel işlemeyen kimselerin de günahları ölçüsünde, cezalandırılmak üzere kalacakları ceza ve azap yeridir. Kur'ân'ı Kerim'de Cehennem için yedi isim kullanılmıştır… Bunlardan Kur'an'da en çok geçeni cehennem kavramıdır.
>
> Sözlükte "bitki ve ağaçlarla örtülü yer ve bahçe" anlamına gelen cennet, din literatüründe îmân edip sâlih amel işleyenlere, âhirette vaad edilen nimet ve mükafât yurdu demektir. Kur'ân-ı Kerim'de cennet için çeşitli isimler kullanılmıştır.…Cennette; bakanlara hoş görünen, içenlere zevk veren nehirler ve sular, süzme baldan ırmaklar (Muhammed, 47/15)…Olduğu bildirilmektedir."[94]

İncelediğimiz romanlarda cennet ve cehennemden az da olsa söz edilmiştir. Altı yazarımız dokuz romanda bu konuya değinmişlerdir.Bu konu ahiret inancıyla çok yakın, hatta neredeyse aynı olmakla beraber, incelediğimiz romanlarda genellikle ayrı dile getirildiği için, biz de bu konuyu ayrı incelemeyi uygun gördük. Bu iki inancın incelediğimiz romanlarda ne şekilde ele alındığını tespit etmeye çalışacağız.

Recaizade Mahmud Ekrem'in *Araba Sevdası* romanında başkahraman Bihruz, aklını ve gönlünü Çamlıcı Bahçesinde gördüğü aşüfte Periveş'e kaptırır. Kendini de Mösyö Piyer'in okuttuğu Fransız romanlarındaki aşk kahramanlarının yerine koyar.

Aklı fikri Periveş'te olan Bihruz, bir akşam kendisine ders vermek için köşke gelen Fransızca hocası Mösyö Piyer'le konuşmaktadır. Mösyö Piyer, o akşam hararetli hararetli siyasetten bahsetmektedir. Fakat kafası Periveş'le meşgul olan Bihruz bunları dinleyecek durumda değildir. Hocası Mösyö Piyer'in kendisini ilgilendirmeyen bu konuşmalarından rahatsız olan Bihruz bahsi değiştirmek için "Pardon Monşer" isterseniz biraz aşktan

[94] Karaman, Fikret, "Dinî Kavramlar Sözlüğü" Diyanet İşleri Başk. Yay., Ankara, 2010, s. 87, 96.

bahsedelim" diyerek hocasını aşk bahsine davet eder. Öğrencisinin bu yersiz aşk bahsine canı sıkılan Mösyö Piyer ona bir ders vermek ister. Fakat Bihruz'dan aldığı paralar ve köşkteki yemekler gibi nimetler onu bundan alıkoyar. "Peki, buyurunuz, ondan bahsedelim" der. "Hangi aşktan bahsetmek istiyorsun" diye Bihruz'a sorar. Bihruz da elbette bir kadına duyulan aşktan bahsetmek istiyorum" deyince Mösyö Piyer'in sinirleri gerilir, yüzü kızarır. Fakat Bihruz tarafından nail olduğu nimetlerielden kaçırmamak için temkinli davranır. Bihruz'a bir ders vermek için şöyle konuşur:

"- Bilmem hangisinin lafıydı: Bağımlılığın her türlüsü sahibine türlü rezillikler ettirir. Özellikle aşk ve sevda, insanı hepsinden fazla maskara eder. Manasını iyi anladınız ya?

-Hayır, fikrinizi anlayamadım.

-Özür dilerim! Bu benim düşüncem değil. Kendi fikrimi söylesem, o hiç hoşunuza gitmez. Bazı düşünürlere göre aşk ve ilgi, sahibini gülünç eder. Nicesi gülünç değil, âdeta, çünkü aşk ve ilgi zevzeklikten başka bir şey değildir.

-Siz ihtiyarsınız; muhabbete tabii düşman olursunuz.

-Kadın muhabbetine öyle mi?

-Kuşku yok!

-Ha! Ahlâk açısından genellikle çok çirkin olan o güzeller tarifesinin, o akıl ve zarafetleri akla uygunluktan ziyade delilikleri destekleyen kadınların muhabbetine öyle mi? Korkarım öğrencim bir kadına ilgi duymuş olmalı!

-Hayır, pek de öyle değil!"

Bu kez Mösyö Piyer, Bihruz'a nasihat vermek maksadıyla cevap olarak

-Kendine bak evlâdım! Kendini gözet! Kadınlar çok zararlıdır. Onlar azap meleklerinin yeryüzüne inmişleridir. Bizi cennet kapısından cehenneme atarlar (s.39). Sözlerini söyleyerek cennet ve cehennemden bahseder.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *İffet* romanında, İffet annesi ve kardeşi Sabri ile büyük bir yoksulluk içinde çırpınmaktadır. Nişanlısı Latif'ten uzun zamandır haber alamamaktadır. Bu arada Nermi Bey adında birisi ona musallat olur. İffet Nermi'nin isteklerine niyetlenir. Aynada Latif'in hayalinin kendisine küstüğünü görünce pişman olur ve kendini yatağa atar. Hastalanır. O arada İffet'i, Nermi Bey'e ayarlamaya çalışan Raziye gelir. İffet ona her şeyi anlatır. Sonra kardeşi Sabri'ye, Latif'e hitaben yazdırdığı mektubunda, "Latif! Sağ mısın; yoksa yalancı dünyayı bıraktın mı? Cennette misin? (s.155). Tanrı'na kavuştun mu? Eğer o yüceliklere erdinse o kalımlı yurdu buldunsa (s.155) benim gibi toprakta bulunan günahlıların 'imdat'! Diye inleyişleri sana kadar bilmem nasıl ulaşır." sözleriyle cennetten ve cennet yurdundan söz eder.

Aynı yazarın*Bir Muadele-i Sevda* romanında Naki, karısı Bedia'dan ayrıldıktan bir süre sonra onu özlemeye ve ona olan aşkı ateşlenmeye başlar. Bunun için Kâğıthane'ye onu görmek maksadıyla gider. Birkaç kere Bedia'ya rastgelirse de Bedia ondan kaçar. Son karşılaşmalarında Bedia, Naki'ye karşı bazen kayıtsız kalır. Bazen de telaş gösterir. Naki, Bedia'nın bu hallerini kendi kendine yorumlar ve kadınlar hakkında: "Kadın gönlü bu. En anlaşılmaz yaratılış örneği demektir. Onların yana yakıla muhabbet gösterilerine pek aldanmamalı. Âdem'i, Tanrı'nın bu en temiz kişisini cennetten (s.68) çıkaran bir yaratık, onun torunlarını baştan çıkarmakta güçlük mü çeker?" Şeklinde düşünerek Cennetten söz eder.

Şıpsevdi romanında, Meftun'la evlenip konağa gelin olarak gelen Edibe, bu konakta gördüğü alafranga tarzı yaşayış karşısında şaşırıp kalır. Bu yaşayışa ayak uyduramaz. Günden güne sıkıntısı artar. Kendisine bir teselli olsun diye babasının evinde kalfa olan Azize Hanım'ı çağırır. Azize Hanım gelir gelmez kendini onun kollarına atarak ağlayan Edibe, konakta gördüğü ve anlam veremediği bütün halleri anlatır. Nasıl yemek yenildiğini, nasıl konuşulduğu ve nasıl giyinildiğini gözyaşları içinde şöyle anlatır: "Azize Hanımcığım, halimi sorma… Bana oldu olanlar. Gelin mi oldum, esir mi oldum, cehenneme mi düştüm, ne olduğumu bilemiyorum" diye dert yanar (s. 305). Sonra Azize Hanım'a: "Bu evde salon diyorlar bir yer var. Haydi, seni oraya götüreyim de bak. Burası Müslüman evine mi, yoksa bir put yerine mi benziyor anlarsın" diyerek Azize

Hanım'ı,Meftun'un alafranga usulüne göre dayayıp döşettiği ve süslediği salona götürür. Azize Hanım gözlerini kaldırıp salonun duvarlarındaki çıplak kadın ve erkek resimlerini görünce şaşkınlık içinde bağırır. Resimlerin namahrem olduğunu ve bunun için günaha girdiğini söyleyerek eteğini başına çeker. Ona bakan Edibe de aynısını yapar. Salona giren Lebibe bunların neden böyle yaptığını anlar. Fakat bilmemezlikten gelir.

Azize Hanım bu resimlere bir anlam veremediği için Lebibe'ye sorar: "Baksana kızım, şu resmi merak ettik. Bu kart herifi oraya bağlamışlar mı ne yapmışlar? Kuş da gelmiş koca gagasıyla zavallıyı yiyor. Aman, gâvur olsun, çıfıt olsun, yüreğim yufkadır… Böyle şeylere dayanmaz. Lebibe resme bakarak

-ha… promete'yi soruyorsunuz… o mitolojik bir süjedir.

Dediklerine göre Promete insanı balçıktan yaratıp, gökten aşırdığı ateşle ona ruh vermiştir"der. Azize Hanım, Lebibe'nin bu şekilde konuşmasına dayanamayıp itiraz eder:

-Sus evladım, günaha girme. İnsanı balçıktan yaratıp ruh veren Tanrıdır. Böyle çıplak heriflerin insan yaratmak ne haddine, tövbe, tövbe… Sus. Böyle şeyin söyleyene de dinleyene de günahı vardır" der. Lebibe de:

-Başlamazdan önce size bunun masal olduğunu söylemedim mi? Bugünkü dinlerden önce insanlar arasında birtakım saçmalara inanma devirleri geçmiştir. Ben işte o zamanlardan sözediyorum" der.

-Saçma olsun, kurşun olsun, ne olursa olsun. Böyle şeylere sakın inanma kızım. İnancın bir kere bozulursa Gayya kuyusuna kadar gidersin" der (s. 315. Bu sözlerle cehennemdeki Gayya kuyusunu hatırlatarak onu ikaz eder.

Mehmet Rauf'un *Eylül* romanında Süreyya, kiraladığı yalıdan ayrılıp İstanbul'daki konağa dönmeye karar verir. Karısı Suat ise, tekrar kayınvalidesinin ve görümcesi Hacer'in yanına dönmek istemez. Fakat Süreyya'yı kararından vazgeçiremez. Konağa taşınırlar. Konaktaki hayat Suat için artık bir azaptır. Çünkü Süreyya'nın halasının oğlu Necip'le aralarındaki aşkın anlaşılmasından korkmaktadır. Artık Necip'le bir bakışla, bir tavırla ancak birbirlerine bir şeyler anlatmaya çalışmakta ya da manalar

çıkarabilmektedirler. Bu onlar için bir eziyet halini alır. Suat konakta çok sıkılır. Artık piyano çalma, kitap okuma hevesi kalmaz. Sıkıntıdan boğulurken aklına, cenneti (s.254) düşünür gibi ara sıra Pazarbaşı'nı getirirdi.

Fazlı Necip'in *Dilaver* adlı romanının kahramanı Dilaver, köyde çobanlık yapmaktadır. Askerlik zamanı gelince askere gider. Orada okumayı, yazmayı ve güzel konuşmayı öğrenir. Ayrıca askerde iken dayısı ölünce bütün mirası kendisine kalır. Bu haliyle köyüne döner. Köyde ağanın kızı Binnaz'la nişanlanır. O ara Türk Yunan savaşı başlar. Dilaver köyün gençleriyle birlikte savaşa katılır. Düşmana yapılan hücumlarda ve taarruzlarda en ön saflarda bulunur ve çok kahramanlıklar gösterir. Dilaver'in bu kahramanlıkları komutanların dikkatinden kaçmaz. Dinlenme zamanı Dilaver'le komutanı, şehitlik ve gazilik hakkında konuşurlar. Komutanı Dilaver'e, "Şimdi senin gibi namuslu, kahraman bir gazi de şüheda gibi cennette Allah'ın nimetlerinden mütena'im olacaktır" diyerek cennet inancından bahseder (s. 39).

Düşmana karşı hücum başlar. Dilaver ön saflarda düşmana hücum ederken bir anda arkasında bir acı duyar. Sıcak bir şeyin içine aktığını hisseder. Kendinden geçer. Uyandığında gecedir. Seslenir, fakat kimse cevap vermez. Çok susuzluk çeker. Hararetinden kendi kendine "Ah! Niçin gözümü açtım. Niçin şehit olmadım! Şehit olsaydım şimdi artık cennette, rahatta bulunacaktım" (s.53) sözleriyle cennet inancını ve cennete olan arzusunu dile getirir.

Dilaver'i arkadan vuran kişi kendi köylüsü Hüseyin'dir. Dilaver, Osmanlı askeri tarafından bulunur. Hastanede iki ay komada kalır. Bu arada Hüseyin köye döner. Dilaver'in nişanlısı Binnaz'ın evine girer. Bu olayı köylü duyar. Mecburen Binnaz'ı Hüseyin'e nişanlarlar. Nikâh kıymak vakti gelir. Köydeki bütün ihtiyarlar buna itiraz ederler. Bir şehidin hala kanları akarken nişanlısını başkasına nişanlamanın doğru olmayacağını söylerler. Köyün imamı, Binnaz'ın Dilaver'e layık bir kız olmadığını bildiği için bu nikâha itiraz etmez. Bir mu'cize-i ilâhiye eseri olarak Dilaver şehit olmazsa bile Dilaver'in Binnaz'ı almasının doğru olmadığını söyler. "Eğer şehit olmuşsa Cennat-ı âliyyâta gitmiştir" der (s.115).Bu sözleriyle hem köylülerin itirazlarına cevap verir. Hem de cennet inancını dile getirir.

Fazlı Necip'in *Cani mi Masum mu?*adlı romanında Ahmet, babası öldükten sonra annesi ve kardeşi Ömer'le birlikte dayısının çiftliğinde ve konağında yaşar. Dayısı ile birlikte ticaret yapar. Dürüst ve efendi bir gençtir. Evlidir ve bir çocuğu vardır. İşret âlemlerinin adamı olan kardeşi Ömer'in kandırmasıyla Katina isminde aşufte bir rum kadına tutulur. Hanımını, çocuğunu ve çiftliği terk ederek bu kadınla kaçar. Kaçtığı gece dayısı öldürülür. Cinayet Ahmet'in üzerine atılır. Bu yüzden bir daha çiftliğe dönemez. Yirmi yıl boyunca oğlu Refik'i takip ettirerek onun halini öğrenir. Oğlu Refik'le konuşup cinayeti kendisinin işlemediğini anlatmak ister.

Bu yıllar boyunca Mısır'da yaşar. Tütüncülükle uğraşır. Zengin olur. Kendisini muayene eden doktorların arasında oğlu Refik'e rastlar. Başından geçen bütün olayları tek tek anlatırken Refik'e zavallı validesinin kendisinin yüzünden ağlaya ağlaya ölüp cennet-i alaya gittiğini söyler (s. 209).

Mehmet Vecihi'nin *Hikmet* adlı romanında, Hikmet ve Enise'nin babası ve aynı zamanda Mehcure'nin de kocası olan Mükerrem'i aldatan Rana, Rıfkı isminde birisiyle düşüp kalkar. Rıfkı dünyaya geldiği zaman anne ve babası onun cennetten gönderilen bir melek olduğunu zannederler. Fakat çocukluğundan beri çok huysuz olan ve büyüdükçe ahlaksızlaşıp bütün kötü işleri yapmaktan çekinmeyen Rıfkı, cennetten değil cehennemden gelen zebani gibi birisidir. Yazar, onun bu kötü halini şu sözlerle tasvir eder. "Rıfkı pederinin, validesinin yegâne mahsul-u hayatları olduğu için validesi ve pederi tarafından bir çocuk değil, adeta tadyib-i hatıraları için cennetten gönderilmiş bir melek gibi telakki olunmuştu. Hayfa ki daha doğduğu günden süt yerine kan emmeğe hazırlanır gibi hasmane bir şiddetle manzurinin ta canına dikilen nigahı pek az zaman içinde ne mahiyette bir yadigâr olacağını anlatmış, kendisinin cennetten gelmiş bir melek telakki edenleri cehennemden kaçmış bir zebani kadar canından bezdirmiş idi" (s.326).

Yine aynı yazarın *Mesude* adlı romanında, Mesude'nin annesi Müjgan, evli olduğu halde komşusu Burhan Efendi'ye aşk mektupları gönderir. Bu mektuplarında ona evlenme teklifi yapar. Bir zaman sonra Müjgan'ın evlenme teklifini kabul eden Burhan Efendi, birkaç gün sonra Müjgan'ın köşküne bir imam götürür. Orada nikâh kıyılır. Bir iki gün

sonra Burhan Efendi evine değil, Müjgan'ın köşküne gider. O gece zifafa girerler. Burhan Efendi çok keyiflidir.

Yazar, onun bu keyfini, "vakta ki akt icra olunarak Burhan, şeytanın arkasında cehenneme gider gibi (s.194) kuvve-i idlaldaki muvaffakiyetinden mütevellid haz ve sürur ile ağzı kulaklarına vardı" sözleriyle cehennemden bahsederek eleştirir. Ayrıca yaptığı işin cehenneme götürecek bir iş olduğunu ifade eder.

Karısı Müjgan'ın Burhan Efendi ile ilişkisini öğrenen Mihri, kızı Mesude ile birlikte köşkü terk eder. Bir kulübede yaşamaya başlarlar. Bir süre sonra Mesude hastalanır ve ölür. Kızının ölümü Mihri'ye çok ağır gelir. Müjgan'a bütün yaptıklarını ve bu yaptıklarının cezasını bu dünyada ve ahirette mutlaka çekeceğini anlatan çok uzun bir mektup yazar. Mektubunda birçok dini inanç ve unsurlardan bahseden Mihri, cehennem ve cennetten de şöyle bahseder. "Fakat sonradan senin gideceğin cehennem kuyularına öyle bir melek tenezzül etmeyeceği için orada da hasretinden kurtulamayacaksın anladın mı? (s.226) …Seni yâd etmedi fakat elbet sana da hakkını helal etti. Fakat ben de o semahati bulamazsın. Huzur-u mahşerde bile giribanın elime geçse seni tekrar cehennemin esfeli safiline kadar sokardım (s. 228).

Ümit ederim ki Allah'a karşı yine sana şefaat edecek odur. Onun şefaatı ile azab-ı düzğdan kurtulursan cennette (s.230) meleklerin insanların yüzüne nasıl bakacaksın? Toprağın altında para ile alacak bahçe, sahip olacak köşk bulabilir misin? Mücevherlerin tepene inecek cehennem topuzlarına mani' olur mu? Servetin cehennemde bir bardak su tedarikine imkân gösterir mi? (s.231).

Hele o cehenneme kestirme yoldan gitmek için dünyadan bilediğin düzğ rehberi, mazlum katli, senin küfüvün Burhan, cehennemde (s.232) cedd-i ekberi olan İblis'ten istiane edip de sana bir cay-i aram bulabilir mi?" Bu sözlerle bu dünyada yapılan kötü işlerin karşılığının cehennem denilen yerde verileceğini ifade ederek cehennem inancını dile getirir.

Mihri bu mektubu gönderdikten sonra İstanbul'dan ayrılmak ister. Vapur parası istemek için bir tanıdığının evine gider. Evine gittiği kişi, Mesude'nin öldüğünü bilmediği için Mesude'yi de götürüp götürmeyeceğini sorar. Bu soru üzerine acısı tazelenen ve

gözyaşlarına boğulan Mihri,“Allah’ına gitti, cennete gitti” (s.243) sözleriyle cevap vererek öyle masumların yerinin ancak Allah’ın huzuru ve cennet olacağına inandığını dile getirir.

***

Romanların içinde geçtiği şekliyle verdiğimiz örneklerde de görüldüğü üzere, cennet ve cehennem inancından az da olsa söz edilmiştir. Bu konudan söz eden beş yazarın içinden en fazla Mehmet Vecihi, *Mesude* romanında cennet ve cehennem inancını kahramanlarına söyletir. Bunun yanı sıra Fazlı Necip de bu konuya birkaç kez yer vermiştir. Mehmet Rauf, Recaizade Mahmut Ekrem ve Hüseyin Rahmi Gürpınar ise konuya bir kez değinmekle yetinmişlerdir.

Bu konu, romanlarımızda genel olarak; kadınların insanı cennetten çıkarıp cehenneme atacakları düşüncesi, cennetin iyiler ve sevilenler için ebedi bir yurt olması, Âdem’in cennetten çıkarılmasını hatırlatma, dünyadaki sıkıntıların cehenneme benzetilmesi, dünyada inancı bozulanların cehennemde azap yerlerinden bir yer olan gayya kuyusuna atılacağı, dini ve vatanı için savaşan şehit ve gazilerin cennete gidip orada Allah’ın nimetlerine kavuşacağı inancı, bu dünyada devamlı olarak kötülük yapanların şeytanın arkasından cehenneme gider gibi davrandıkları, bu dünyada kötülükte birbirlerine yardım edip kötü olanların cehennemde de İblis’le beraber olacakları, masum ve günahsızların yerinin cennet olacağı şekliyle ele alınmıştır.

2.1.1.3. İBADETLER

Sözlükte kulluk, tapınma, emre uyma ve boyun eğme gibi anlamlarda kullanılan ibadet, dini bir terim olarak, “kişinin Allah’a karşı duyduğu sevgi, saygı ve itaatini göstermesi, onun hoşnutluğunu kazanmak maksadıyla emrettiği şeyleri yapması, yasaklarından da uzaklaşması” demektir. Bu tanıma göre insanın Allah’a duyduğu bağlılık, ona samimi olarak yönelmesi, gerek kendisinin gerekse yetki verdiği peygamberlerin belli kurallara bağladığı namaz, oruç, hac, zekât, sadaka, kurban, zikir, dua gibi davranışları gerçekleştirmesi, emir ve yasaklara uyması hep ibadetin kapsamı içindedir. Allah’ın rızasını kazanmak niyetiyle yapılması insanların ve diğer canlıların yararına olan ve Allah’a yakınlık sağlayan her türlü iş, davranış ve hareket tarzı da ibadet kavramına dahildir. İnsanın, ruhen ve bedenen gizli ve açık bütün mevcudiyetiyle yalnız Allah’a yapmış olduğu bilinçli itaati ve yakınlığı da ibadettir. Nitekim duanın ibadetin bizzat kendisi ve özü olarak kabul edilmesi (tirmizi, “da’âvat”, 1) bundan ötürüdür.

İbadet sadece son din olan İslâm’ı benimseyen müminlere emredilmemiştir. İslâm’dan önceki bütün ilahi dinlerde de ibadet vardır. “Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler

diye yarattım." (51. Zâriyât, 56) ayeti bize ibadetin cinlerden ve ilk insandan itibaren emredildiğini gösterir.[95]

2.1.1.3.1.Namaz ve Namazla İlgili Unsurlar

İslâm dininin beş şartından biri ve en önemlisi namaz kılmak ibadetidir. Namaz kılmak Kur'an ve hadislerde birçok kere emredilen bir ibadettir.

İncelediğimiz romanlarda sadece beş vakit farz namazları değil,aynı zamanda farz olmayan namazları da dikkate aldık. Bunun yanı sıra namazla ilgili olan ezan ve abdest gibi unsurları da bu konu içersinde değerlendirmeyi uygun gördük. Namaz konusu ve namazla ilgili unsurlar çalışmamıza konu olan romanların neredeyse yarısında, az da olsa geçmektedir. Dokuz yazarımızın yirmi üç romanında bu konulara değinildiğini görüyoruz.

Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası*adlı romanının başkahramanı Bihruz Bey, eylül ayının girmesi ve ramazan ayının yaklaşması sebebiyle annesi ve dadısıyla birlikte konağa taşınır.

Bihruz, yazın Çamlıca Bahçesinde görüpâşık olduğu ve sonradan arkadaşı yalancı Keşfi'nin sözüne göre öldüğüne inandığı Periveş'in mezarını merak eder. Hep onu düşünmektedir. Bu yüzden durgun ve sakin bir hal alır. Bihruz'un halindeki bu değişiklik evlerine gelen komşularının ve arkadaşlarının gözünden kaçmaz.Aralarında Bihruz'un çok değişmiş olduğunu konuşurlar.

Bihruz, bir akşam yalnız yemek yedikten sonra uşağı Mişel'i çağırır ve kendisini kimsenin rahatsız etmemesini söyler. Odasında Lamartin'in şiirleriyle meşgul olan Bihruz'un kulağına uzaktan uzağa davul sesleri gelmeye başlar. Bu sesler ramazan ayının başladığını bildiren davul sesleridir. Bihruz bu sene Ramazan'ın gelişiyle gezinti âlemlerini düşünür. Fakat hüzünlenir. Çünkü öldüğünü sandığı Periveş artık o gezinti âlemlerinde olmayacaktır. Kederi gittikçe derinleşir. Bu düşünceler içine dalan Bihruz kendine geldiği zaman kendi kendine şöyle söylemeye başlar: "İnşallah otuz gün Ramazan oruç tutayım, camilere gideyim, ibâdet edeyim…(s179) Buralara gidersem de kimselere bakmayayım!"

[95] Birışık, Abdulhamit, "İslâma Giriş" Diyanet İşleri Başk. Yay., Ankara, 2008, s. 215-216.

Bihruz Bey o gece sahur vaktine kadar bekler. Davul tekrar çalınca yemek ısmarlar. Yemekten sonra, imsak zamanına kadar oturur.

Bihruz'un yemek ısmarlamasından oruç tutmaya niyetli olduğunu anlayan Dadı Kalfa, Bihruz hareme girinci sevinerek:

"- İnşallah yarın oruç var, Beyim, öyle mi?

- Nasıl bildin?

- Ah! Sahur yemişsin… Ben haber almaz mıyım? Çok hoşuma gitti… Hanımefendi de pek sevindi.

-Niyetimi, hiç bozmayacağım… Tam otuz gün tutacağım…

-Aferin Beyim! Maşallah… Allah kabul etsin… Gördün mü, ben demez miydim; benim Beyim elbette bir gün uslanır diye? Fakat namaz da kılmalı (s.180). Namazsız oruç olmaz… Hanımefendiyi görür müsün?

-Annem daha oturuyor mu?

-Namaz kılıyor (s.180). Şimdi biter; istersen azıcık gör.Akşamdan beri sana çok dua etti" sözlerini söyleyerek namaz kılmak ve oruç ibadeti hakkında Bihruz Bey'le konuşur.

Bihruz, o ramazan kendi kendine verdiği sözü tutar. Ramazanın birinci ikinci ve üçüncü günleri oruç kendini biraz zorlar. Fakat buna alışır. Halinden memnun olmaya başlar. Yazar, Bihruz'un Ramazan ayını şöyle anlatır: Geceleri genellikle sahura kadar oturur, dersleriyle meşgul olur; sahur yemeğini yer, hareme girer, yatar; gündüz saat beşe kadar, uyur uyanınca, Dadı Kalfa'nın coşturmasıyla abdest alır, (s.180) giyinirdi. Saat sekize doğru konaktan çıkar; bazen Bayazıd Camii'ne bazen Ayasofya'ya, bazı defa da Şehzade Camii'ne gider; güzel sesli hafızların etkili, okuyuşlarını, doğru sözlü vâizlerin insanı uyaran ve uyandıran vaazlarını dinler; ikindi namazını da cemaatle kıldıktan sonra camiden çıkar sergileri dolaşırdı… Yine bir ara da Beyazıd, Şehzâde Başı kalabalıklarını, gezinti yerlerini şöyle uzaktan seyrettikten sonra konağa dönerdi. Konudan komşudan davetli davetsiz, çoğu akşam eve gelen misafirleriyle iftarını yapan ve misafirler içinde uygun bir arkadaş bulduğu gecelerde, Süleymaniye Camii'ne teravihe (s. 180) bile giderdi" diyerek,Bihruz'un namazkılması ve abdest almasıhakkında bilgi verir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *İffet* adlı romanında, yazarın doktor arkadaşı, hasta muayenesi için gittiği fakir bir ailenin evine yazarı da götürür. Yazar, ailenin güzel kızı İffet'i görünce onun güzelliği karşısında kendinden geçer. Doktor arkadaşı ile birlikte bu eve birkaç kez daha ziyarette bulunur.

Dostlukları ilerler. Bu aile son derece fakirdir ve sefalet içinde yaşamaktadır. Yazar bu aile ile bir süre görüşemez. Tekrar ziyarete gittiğinde İffet'in yaşlı annesi ve kardeşi ile o mahalleden atıldığını öğrenir. Böylece onların izini kaybeder.

Aradan bir yıl geçer. Aralık ayı başlarında yazar odasının penceresinden tabiatı seyretmekte mezarlıklara bakarak İffet'i düşünmektedir. Doktor arkadaşı büyük bir keyif ve neşe içinde odaya girer. Gezmek istediğini ve yazarı da Beyoğlu'na götürmek istediğini söyler. Yazarın aklı İffet'te olduğu için çayırlıklara, sur yıkıntılarına ve sonra da mezarlıklar tarafına gitmeyi teklif eder.. Arkadaşı istemeyerek de olsa bu teklifi kabul eder. Gezmeye çıkarlar. Yıkık binaları, camileri seyrederler. Sonra mezarlıkları gezerler. Mezarlıkları gezmekten yorulan yazar, dinlenmek için oturur. Kendi kendine ölüm hakkında konuşmaya başlar. Arkadan bir el omuzuna dokunur. Arkasına baktığında İffet'in nişanlısı Latif'i görür. Latif sanki bir ölüye dönmüştür. Latif, İffet hakkında ayrılık acısını dile getiren sözler söyler kendini yere atarak ağlar. Sonra kalkar ve İffet'in mezarının ileride olduğunu söyleyerek onları oraya götürür. Bayırdan aşağı inerler. Çiçeklerle süslü taşsız bir mezarın yanında yaşlıca bir kadının akşam namazını kıldığını görürler (s.97). Bu yaşlı kadın, İffet'in hasta annesidir. Hasta iyileşmiştir. Fakat İffet ölmüştür. Yaşlı kadın namazını (s.97) bitirdikten sonra kendini mezarın üzerine atarak feryat eder.

İffet'in ölmeden önce yazıp bıraktığı mektuplardan anlaşıldığına göre İffet, fakirliğinden yararlanarak kendini yoldan çıkarmak isteyen Nermi Bey'in isteğine bir an kapılır. Fakat nişanlısı Latif'in aynada gördüğü hayaliyle kendine gelerek büyük bir pişmanlık duyar. Bundan dolayı hastalanıp yatağa düşer. Onu bu halde gören kadın satıcısı Raziye, İffet'i Nermi'ye ayartmak için yaptıklarından ve geçmişteki bütün günahlarından pişman olur. Ayrıca İffet'in Latif'e yazdığı pişmanlık ve itiraflarla dolu acı mektubu karşısında titrer. Gözyaşlarını tutamaz. Onun bu halinden pişman olduğunu anlayan İffet, "Öyle ise haydi hanım, kim bilir kaç erkeğin kirli bakışlarına açtığın o mundar elbiseni arkandan çıkar. Annem sana kendi dolabından bir temiz entari versin, onu giy. Birlikte

aptes (abdest) alalım… Gene birlikte Tanrı'dan bağışlamasını dilemek için secdeye baş koyalım" (s.157) şeklinde sözler söyleyerek namaz, secde ve abdest gibi dini vecibelerden söz eder.

Mürebbiye romanında, Dehri Efendi'nin konağındaki çocuklara mürebbiyelik yapması için konağa Anjel isminde Hıristiyan bir kadın alınır. Anjel, Paris'tehiç mürebbiyelik yapmamıştır. Kötü yollarda olan bir kadındır. Kâhya Eda Hanım, Anjel'in konağa gelmesinden bir süre sonra, konaktaki erkeklerle olan davranışlarından zararlı bir kadın olduğunu anlar. Anjel'in bu konakta kötü şeylere sebep olacağını düşünmeye başlar. Bu yüzden Anjel'i gözden düşürmek için kendince bazı çarelere başvurur. Aşçıbaşına giderek mürebbiyenin yemek yediği tabakları ayrı bir yerde yıkamasını, onlardan öteki tabaklara bir şey bulaştırırsa bütün yemeklerin mekruh olacağını tembih eder. Aşçıbaşı Eda'nın bu sözlerine öfkelenir.

Aşçıbaşından işine yarayacak bir cevap alamayınca, Anjel'e karşı öfkesini yenemeyerek bu kez Dehri Efendi'nin huzuruna çıkar. "Efendi hazretleri, içimizde bazı namaz kılanlar var (s. 73). O kokana karısı, sokakta sürttüğü etekleriyle yalının her tarafını kirletiyor. Kendisine emir buyursanız böyle her tarafı dolaşmasa" diye kötüler. Bu sefer Dehri Efendi hiddetlenerek "çalçene karı, koca yalının içinde namaz kılacak (s.74) temiz bir oda bulamıyor musun?" diyerek huzurundan kovar.

Metres romanında Müştak, bir ay boyunca Hami'nin yalısını gözetler. Fakat ne Meryem Dudu'yu ne Saffet Hanım'ı görür. Parnas'a kavuşmanın yolunun artık Saffet Hanım'ı elde edip ondan para sızdırmak olduğuna kesin karar verir. Dudu'nun kızmalarına aldırmayarak yolunu bekler. Dudu tuhafiyeciye giderken Müştak karşısına çıkar. Saffet'i çok sevdiğini mutlaka onunla görüşmesi gerektiğini yalvararak anlatır. Ayrıca yazıcılara kimin için mektup yazdırmaya gittiklerini sorar. Dudu Müştak'a, Saffet Hanım'ın kendisine mektup yazdırmak için oraya gittiğini, fakat bu işin yanlış olduğunu hemen orada anlayıp döndüğünü söyler. Daha sonra "Onun ismini artık ağzına alma. O her gün elini yüzünü yıkıyor.Namaz kılıyor (s.208). Ondan sonra tövbeye oturuyor" sözleriyle

Saffet Hanım'ınİslâmiyet'in en önemli ibadeti olan namaz kılmak ibadetini yerine getirdiğinisöyler.

Şıpsevdi romanında, evlendikten sonra kocası Meftun'un konağına gelin gelen Edibe, kendi yaşamına ters olan bu konaktaki Avrupalı yaşayış karşısında şaşırıp kalır. Bu hayat tarzına ayak uyduramaz. Günler geçtikçe sıkılmaya başlar. Kendisine bir teselli olsun diye,babasının evinde kendi dadısı olan Azize Hanım'ı çağırır. Azize Hanım gelir gelmez kendini onun kollarına atarak ağlayan Edibe, konakta gördüğü ve anlam veremediği bütün halleri anlatır. Nasıl yemek yenildiğini, nasıl konuşulduğunu ve nasıl giyinildiğinigözyaşları içinde şöyle anlatır: "Azize Hanımcığım, halimi sorma… Bana oldu olanlar. Gelin mi oldum, esir mi oldum, cehenneme mi düştüm, ne olduğumu bilemiyorum. Üç kaynana, hesapsız görümce, o aşçı Zerafet kadın bile bazen başıma kel kâhya kesiliyor. O piçkurusu Hasene'ye varıncaya kadar bu evde hepsi beni nezareye, maytaba alıyorlar. Artık küçüğünün, büyüğünün maskarası oldum.

Ahireti hiç düşünmüyorlar. Hiç birinin bir kerecik olsun Tanrı huzurunda secdeye vardığını görmedim (s.306).Ne yediğimi biliyorum, ne içtiğimi." Edibe'nin bu sözlerine karşılık Azize Hanım:"Aman rabbim, acımana sığındım. Ah Edibe ah… Babacığın bu işi netti bilmem ki… Beş vaktine beş daha katar, (s.306) nur gibi Müslüman adamdır. Bir ayağı da çukurda ama tanrı suçlarını bağışlasın paraya dayanamaz. Seni o buraya gelin vermedi, adeta yüz kese akçeye sattı."Böylece Edibe ve Azize, dertleşirlerken namazve inançla ilgili düşüncelerini dile getirirler.

Halit Ziya Uşaklıgil'in *Mai ve Siyah* adlı romanında, Ahmet Cemil'in kızkardeşi İkbal, hamile iken kocasından yediği bir tekme yüzünden çocuğunu düşürür. Doktorlar kanamayı durduramazlar. Birkaç gün baygın yatan İkbal, acılar içinde hayata gözlerini yumar. Ahmet Cemil kız kardeşi İkbal'in ölümüne son derece üzülür. Vicdan azabı duyar. Cenaze defnedilmek için büyük bir kalabalıkla Eyüb mezarlığına getirilir. Ahmet Cemil, arkadaşlarının arasında yürümekte ve hiç konuşmamaktadır. Etrafında gördüğü insanların kız kardeşinin tabutuna kayıtsız kalmalarına üzülür. Namaz zamanını beklemek gerekir.

Arkadaşları onu bir kahvenin önünde alçak bir iskemlede oturturlar. Artık ağlamaz. Namaz kılınırken (s.342) dua edilirken hep susar.

Aynı yazarın *Kırık Hayatlar* romanında Ömer Behiç, kendisinin ve karısı Vedide'nin yıllardan beri hayali olan evi yaptırır. Eve taşınırlar. Evi yerleştirmek için hizmetçiler ve kalfalar evin içinde koşturmaktadırlar. Yaşlı kalfa Andelib Bacı ortalarda görünmez. Vedide onu merak eder. Yukarı çıktığı vakit onu kendisine ayrılmış odada öğlen namazını (s.46) kıldıktan sonra seccadenin üzerinde uyumuş bulur.

Ömer Behiç, ailesiyle birlikte bu eve taşındıktan birkaç ay sonra Neyyir isminde bir kızla münasebet kurar. Karısı Vedide'yi aldatır. Vedide bir zaman sonra bunu hisseder. O aralık küçük kızları Leyla hastalanır. Doktorlar tedavisinden aciz kalırlar. Leyla vefat eder. Vedide, hem kocasının ihaneti hem de kızının vefatının verdiği acı sebebiylekendi iç dünyasına döner. Yazar, onun bu halini şöyle ifade eder: "Vedide artık bir şeyle meşguldü. Şimdi hemen her sa'at odasına kapanıyor, uzun uzun namaz kılıyor (s.462). Sonra seccadesinin üstünde gecikerek kendisini unutup hariçten vuzuh ile fark edilebilecek derecede yüksek sesle Kur'an okuyordu."

Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü* romanında Mehmet Bego bıçak silimi diye adlandırılan bir ziyafet tertip eder. Ziyafete katılanlar yiyip içip ve eğlenirler. Bu yemekte romanın başkahramanı olan Recep Köso da vardır.

Gece yarısına doğru ziyafete katılan misafirler sarhoş olmaya ve bir köşede sızmaya başlar. Ev sahibi Mehmet Bego misafirlerini yerli yerlerine yerleştirip yatırırır. Bu hususta Recep Köso da ona yardım eder. Yazar burada Recep Köso'nun ne bilgili; ne zühd ve takva ehli bir insan olduğundan, fakat bu takvasının kimseye belli etmediğinden bahseder. Arkadaşlarıyla türlü eğlencelere katıldığı halde, kanun-ı iffete tevfik hareketten asla ayrılmadığını şu şekilde dile getirir:"Mütedeyyinde nasıl bir hâl ve mahalde bulunur ise bulunsun namazını (s.27) terk etmez." İşte Recep Köso'nun bu seçkinliğine dayanarak Mehmet Bego, kulenin en üst katında olan cihannüma odasını Recep Köso için hazırlatır. Odaya abdest, namaz (s.28) için lazım olan ibrik havlu gibi şeyleri de bıraktırır. Recep

Köso odasına çekilir. Soyunup abdest alır. Yatsı namazını kıldıktan sonra yatağına girer (s. 28).

Recep Köso, Osmanlı Yunan savaşında orduya gönüllü asker olarak katılır. Kendi birliğiyle beraber Yenişehir'e girer. Recep Köso kendi bölüğüyle Yenişehir'e girdiğinin ertesi günü yıllar önce sevdiği Filomene'yi görmek için Filomene'nin babası Sonkur Yankos'un evine gider. Eve yaklaştığı zaman evden "Recep Köso yetiş oğlumu kurtar" Yetişiniz Osmanlılar, yetişiniz! Kanlı herif oğlumu öldürüyor" şeklinde bir kadın çığlığı duyar. Bu çığlık Recep Köso'nun bir kaç yıl önce Mehmet Bego'nun kulesindeki odada bıçak silimi ziyafetinden sonra uyurken rüyasında duyduğu çığlıktır. Bu çığlığı atan kadın eski sevgilisi Filomene'dir. Filomene'nin resmi olarak evlendiği Andra Kostopolo, Filomene'nin çocuğu Marko'yu öldürmek istemektedir.

Recep Köso daha eve girmeden arkasındaki zabit ateş ederek Kostopolo'yu öldürür. Filomene Recep ve yanındakilere teşekkür eder. Kendilerini buraya Recep Köso'dan öğrendiği Müslümanların Allah'ının gönderdiğini söyler. Filomene'nin bu sözlerinin üzerine Recep Köso kendini tanıtır. Filomene şaşkınlık ve sevincinden bayılır. Ayıldıktan sonra başından geçenleri Recep Köso'ya anlatır.Filomene'nin anlattığına göre Andrea Kostopolo ile şartlı evlenmiştir. Kostopolo'nun eli kendisine asla değmemiştir. Çocuk da kesinlikle Recep Köso'nun çocuğudur.

Filomene, oğlunu Recep Köso'ya "oğlumuz Marko'dur. Üçümüzün arasındaki münasebeti kendisine anlatmışımdır" diye tanıtır. Marko bundan hoşnut olmaz. Recep de çocuğa Marko diye hitap edince çocuğun hoşnutsuzluğu bir kat daha artar. Kendisinin Hıristiyan olmadığını bilakis Müslüman olduğunu bu yüzden Marko ismini asla kabul etmediğini söyler:"Evet efendim! Ben Marko değilim. Düne kadar Marko idiysem de bugün artık Marko değilim. Ben Müslümanım. Müslüman isimlerinden pederim bana hangi ismi takacak ise o isim ile müsemmayım." Der. Recep buna çok sevinir ve kalkar oğlunun gözlerinden öper. Oğluna İslâmiyet ve Hıristiyanlık hakkında bilgi verir:"Mademki ne benim tarafımdan ne de başka hiçbir kimse tarafından teklif vuku bulmadığı halde kendi gönlün ile İslâmiyet'i kabul ediyorsun Müslümansın. Hem demincek dediğin gibi yalnız bu günden bed' ile değil bizim tabirimiz vechile kalubeladan beriki âlem-i ezelde ruhların yaratıldığı zamandan beri demektir. Bu halde Müslüman isimlerinden hangisini intihab edersen onu da kendin alabilirsin." der.

Recep Köso'nun bu sözlerine karşılık Marko: "Ben anamdan doğduğum zaman sizin ellerinizde doğmuş olsaydım, ismimi kendim seçmeyecektim. Yine siz bana isim verecektiniz. Öyle ise şimdi de siz bana isim veriniz," diye Recep Köso'dan ricada bulunur.

Marko'nun bu sözleri üzerine Recep Köso, oğlundaki bu zekâya ve anlayışa hayran kalarak oğlunu bir kere daha öper ve: "Öyle ise bizde yeni doğan çocuklara ekseriyet üzere isim tesmiyesini böyle icra ederler" diyerek suret-i mahsusada abdest tazeledikten (s.209) sonra sağ kulağına ezan ve sol kulağına ikamet-i kelimât-ı mübarekesini okuyarak (s 209) yine sağ kulağına Osman ve sol kulağına dahi Halis isim ve mahlaslarını nida eyledi."

Ali Kemal'in *İki Hemşire* adlı romanında Şerife ve Zenup adlarındaki iki kız kardeşin halaları olan yaşlı kadın Rukiye geçmişinde aşüftelik yolunda epeyi vakit geçirmiştir.Şimdi ise Rukiye'nin başından örtü elinden tesbih düşmez. Yazar,onun bazen de namaz kıldığını söyler (s.48).

Şerife gebe kalır. Çocuğu düşürülmeye çalışırken kan kaybından feci bir şekilde ölür. Şerife'nin cenazesi mezarlığa götürülürken çevreden gelen insanlar tabutu taşımaya yardım ederler ve küçük bir mescitte cenazenin namazını kılarlar (s.71).

Fazlı Necip'in *Dilaver* adlı romanının kahramanı Dilaver yaşadığı köyde çobandır. Askere gider. Orada okumayı yazmayı ve güzel konuşmayı öğrenir. Ayrıca askerde iken dayısı ölünce bütün mirası kendisine kalır. Bu haliyle köyüne döner. Köyde ağanın kızı Binnaz'la nişanlanır. O ara Türk Yunan savaşı başlar. Dilaver köyün gençleriyle birlikte savaşa katılır. Düşmana yapılan hücumlarda ve taarruzlarda en ön saflarda bulunur ve çok kahramanlıklar gösterir. İlk zaferden sonra taburun dinlenmesi için mola verilir. Asker dinlenmek için dağılır. Kimisi sigarasını içer. Kimisi peksimetini yer. Kimisi de sabah namazını kılar (s. 45).

Dilaver, düşmana ön saflarda hücum ederken köylüsü ve hasmı Hüseyin tarafından arkadan vurulur. Yaralanır. İyileştikten sonra köyüne döner. Hüseyin'e nişanlanmış olan Binnaz'ı tekrar geri alır. Nikâhlanır. Gerdek gecesi "köy camiinde akşam namazını

cemaatle ifa eden damadı, (s. 180) önde balmumları yakılmış; ihtiyarlar ilâhiler teganni eylemekte oldukları hâlde haclegâha doğru ilerlerler."

Aynı yazarın *Cani mi Masum mu?*adlı romanında, Mısır'da Madam Bunzel isminde pansiyon işleten bir kadın vardır. Bu pansiyonda Mısır'ın zenginlerinden olan Zeki Bey isminde yaşlı bir hasta yatar. Bu Zeki Bey, Refik'in babası Ahmet'tir. Kendisini Bu isimle tanıtmıştır. Zeki Bey, son zamanlarda kafasındaki düşünce ve kalbindeki üzüntülerden dolayı uykusuzluk hastalığına tutulur. Çok zayıflar. Yataktan çıkamaz. Doktorlar çare bulamazlar. Sadece üzülmemesini tavsiye ederler. Zeki Bey, uykusuz gecelerinde namaz kılar. Dua eder. "Seccadenin kenarında bir takım arabî yazılar vardı. Zeki Bey, namaza başlamadan önce bu yazıları bir kere okudu. Daha fazla ayakta duramadı. Yavaş yavaş seccade üzerine diz çöktü. Oturmuş olduğu halde öğle namazını kıldı (s. 77, 79). Tesbih çekti, evradını okudu."

Zeki Bey'in yani Ahmet'in oğlu Refik, yıllar sonra babasının izini bulur. Babası ona her şeyi anlatır. Dayısını kendisinin öldürmediğini,sadece aşufte bir kadına tutulup annesini terk ettiğini, bunu fırsat bilen kardeşi Ömer'in arkadaşlarıyla bir olup dayısını öldürdüklerini anlatır.

Amcası Ömer deyazdığı vasiyetnamede suçunu itiraf edince her şey ortaya çıkar. Refik, amcası kızı Faide'yi, mirasyedi Cevat'ın nikâhından kurtarıp onunla evlenir. Zifaf gecesi Selanik'te namazını kılmış (s.427) olan Refik, bir ahbabının refakatiyle yalıya gelir. Faide ile zifafa girer.

Mehmet Celal'in *Samimiyet* adlı kısa romanında Şefika, akşamüstü yalının penceresinin önünde kocası Bahir'i beklemektedir. Akşam ezanları okunduğu halde (s.2) kocası hala gelmez. Şimdiye kadar hiç gelmemezlik yapmadığını, gelmeyecek olsa mutlaka haber verdiğini düşünür.

Aynı yazarın *Ninni* adlı küçük hikâyesinin kahramanı, akşam odasında iken pencereden ninni sesleri işitir. Bunu merak eder. Ses komşu evden gelmektedir. Perdeyi aralar. Karşı komşunun fakir evinin halini seyreder. Pencerelerin camları ve çerçeveleri kırık döküktür. Yırtık perdenin arasından içerideki kadını ve çocuğu görebilmektedir. Kadının üzerinde yamalı bir entari vardır. Kadının aç olduğunu tahmin eder. Çocuk annesinin açlıktan dolayı süt gelmeyen memesini emmekte, süt bulamayınca da feryat etmektedir. Kahraman bu hale çok acır. Kadın yine çocuğu uyutmak için ninni söylemeye devam eder. O arada akşam ezanı okunmaktadır (s. 5).

Yine aynı yazarın *Nedamet* adlı romanının isimsiz kahramanı,dördüncü karısı Anna'ya gösterdiği sevgiye, aşka ve iyiliklere rağmen, Anna'nın kendisini aldatıp ihanet etmesi sebebiyle ona bir mektup yazar.Mektubunda kadınlar hakkında felsefe yapar. Yaptığı iyilikleri, kendisine karşı gösterdiği sevgileri neden hiçe saydığını sorar. Evli kaldığı yıllar boyunca kendi yaptıklarından söz edip yaptığı iyilik ve gösterdiği sevgiye karşılık karısının cinayet sayılacak iffetsizliklerini, ihanetlerini tek tek sıralar.

Ayrıca karısının yaptığı huysuzlukları dile getirirken ona gözlerini kapatıp ağlamasını ve pişman olarak Kur'an-ı Azimüşşan'ı okumasını tavsiye eder. Bazı erkeklerin kadınlarının sadece namaz surelerini (s.14) bilmesini arzu ettiğini söyler.

Leman adlı romanda Servet Bey bir gezintide arkadaşı Ferit Bey'e evlenmek istediğini söyler. Ferit Bey, Servet'e kendisi için çok uygun bir kız bildiğini söyleyerek Leman'dan bahseder. Adresini verir. Servet eve geldiği zaman dul ablası Piraye Hanım'a bu konudan bahseder. Uzun uzadıya konuşurlar. Piraye Hanım görücü olarak köşke gider. Lemanı beğenir. Servet, ablasıyla düğünü ve zifaf'tan önce yapılacak işleri konuşur. Namazdan ve duadan bahseder (s.55).

Leman'ın annesi Nebire Hanım, Leman'ı Servet'e vermeye karar verir. Leman'la konuşur. Leman bu teklifi kabul edince haber gönderilir. Düğün hazırlıkları yapılır. Leman'ın köşkten çıkarılması değil, Servet'in köşke güvey olarak alınmasına karar verilir. Düğün yapılır. Servet daha önce hayal ettiği gibi zifafta önce yatsı namazını kılar (s.62).

Dua eder. Odaya girdiği zaman görümce ile gelinin namaz kıldığını görür (s.62). Sonra görümce Piraye, yüz görümlüğünü takar. İkisinin elini birleştirir. Mesut olmaları için Allah'a dua ederek odadan çıkar.

Fatma Aliye'nin *Refet* adlı romanında, Refet ve annesi Binnaz son derece fakirdirler. Binnaz çamaşır ve dikiş işlerine gider. Refet de okuluna devam eder. Refet akşamları annesine dikiş dikmekte yardım eder. Günleri böyle çalışmakla ve fakru zaruretle geçer. Binnaz, Mürüvvet Hanım'ın evinde kalırken tanıştığı Nezaket Hanım adında bir kadınla tanışır. Bir süre sonra Nezaket Hanım'ın kocası ölür. Nezaket Hanım iki çocuğuyla yalnız kalır. Evinde yalnız kalmaktankorktuğu için, Binnaz'a kızıyla birlikte gelip kendi evinde kalmalarını teklif eder. Binnaz buna çok sevinir. Çünkü kira parasından kurtulacaktır. Oraya taşınırlar. Nezaket Hanım'ın kocası ölmeden önce kışlık odun ve kömürü hazırlamıştır. Binnaz kira ve yakacak parasından kurtulduğu için biraz rahatlar. Nezaket Hanım'ın işlerine ve çocuklarının bakımına yardım eder. Nezaket Hanım buna memnun olur. Yemeklerini ortak yaparlar. Bu şekilde uzun bir zaman geçirirler.

Refet, bir kandil günü okuldan gelirken simitçinin önünde bir kalabalık görür. Herkes kandil simiti almaktadır. Canı çeker. Fakat her zaman olduğu gibi nefsine uymaz. Ama evdeki kadın ve çocuklar aklına gelince, yanında bulunan okul işleri için harcayacağı birkaç kuruşu simit ve şekere verir. Eve gelip bunları Nezaket Hanım'ın çocuklarına ve annesi Binnaz'a verdiği zaman Binnaz gözyaşlarını tutamaz. Ağlar. Refet annesini kucaklar ellerini öper. Daha sonra abdest alır (s 99). Namaz bezi ile başını örttükten sonra saygıyla Mushaf-ı Şerifi açıp Kur'an okumaya başlar.

Fatma Aliye'nin *Udi* romanında Bedia'nın babası Nazmi Bey, gençliğinde çok işret edip sonradan pişman olmuştur. Şimdi de zaman zaman gizlice içer. Fakat kendi yaptığı bu işretlerin oğlu Şemi'de görülmesine asla rıza göstermez. Bu yüzden Şemi işret âlemlerinden döndüğü gecelerde babasının yanına uğramaz. Nazmi sık sık bu işret âlemlerinin kötü olduğunu anlatan hikâyeler söyleyerek oğluna ve kızına nasihatlar eder. Bedia, bu nasihatleri ciddiyetle dinler. Fakat Şemi babasının da işret yaptığını bildiği için bu nasihatlara kıymet vermez.

Şemi bir gün işret âleminden sarhoş olarak döner. Her nasılsa yanlışlıkla babası ile kardeşi Bedia'nın ud çalıp meşk ettikleri odaya girer. Sarhoş olduğu her halinde bellidir. Babası Şemi'nin böyle sarhoş bir halde karşısına çıkmasını kabullenemez. Onu azarlar ve döver. Bu olaydan birkaç ay sonra bu kez Nazmi işretten sarhoş olarak eve döner. Selamlıktan içeri girerken sarhoşluktan ayakları dolaşır. Onu bu halde gören oğlu Şemi, birkaç ay evvel sarhoş olduğu için kendisini şiddetle döven babasına manalı manalı bakar. Nazmi oğlunun bu bakışlarından utanır. Biraz yürür. Birden durur. Leğen ve ibrik ister. Abdest alır. Namaz kılar (s.66). Seccadenin üzerinde bulunduğu halde orada bulunan herkesi şahit göstererek işrete dair ağzına artık bir şey koymayacağına tövbe ettiğini söyler.

Mehmet Vecihi'nin *Hikmet* adlı romanında, anneleri ölüp babaları intihar eden Hikmet ve Enise adlı iki kardeş kimsesiz kalır. Ortada kalan Hikmet'le Enise, babaları Mükerrem'in bir dostunun evinde bir hafta kalırlar. Bu zat çok merhametli birisidir. Bu iki öksüze bakmak ister. Fakat maddi durumunun iyi olmaması ve karısının huysuzluğu yüzünden bu çocukları evinde tutamaz. Etrafa haber salınır. Sonunda Bahaî Efendi isminde zengin bir tüccar Hikmet'i evlatlık edinmeye talip olur. Behai Efendi Hikmet'in o terbiyeli halini görüp ve yaşadıklarını öğrendikten sonra kardeşi Enise'yi de konağa getirtir.

Behai Efendi dört evlilik yapmış ve bu evliliklerden on çocuğu olmuştur. Kadınların üçü ve bütün çocukları ölür.. Son karısı ile evliliklerinin üçüncü senesinde bir kız çocukları olur. Behai Efendi'nin daha önce on çocuğu öldüğü için bu çocuğun da yaşayacağından ümidi yoktur. Çocuğun doğduğu gece akşam namazını (s.288) bitirdikten sonra çocuğun yaşaması için dua eder.

Âkif adlı romanda Kamil, bir vapurda tayfadır. Çok fakirdir. Vapur yolcularından Mahir Bey'in verdiği para ile ablasına ve yeğenlerine hediye olarak iskarpin alır. Daha sonra eski arkadaşı çaycı Hüseyin'in kahvesine uğrar. Anlaşarak bir akşam eğlenmek içinGalata'da bulunan bir gazinoya giderler. Gazinoya ulaştıkları vakit akşam ezanı okunmaktadır (s. 34). Gazinoda bir süre eğlenirler. Bir köşede ellerinin ve yüzünün siyahlığından kundura boyacısı olduğu anlaşılan birisi oturmaktadır. Bu Âkif'tir. Âkif kötü huylu ve serseri birisidir.

Gazinonun başka bir köşesindeki masada, içkisini içip sakin sakin oturmakta olan Ferit Bey isminde birisi vardır. Ferit Bey kalkıp hesabını ödedikten sonra gazinodan çıkarken, eteği Âkif'in masasındaki şişeye takılır. Şişe düşer ve kırılır. Bunun üzerine Âkif küfreder ve tartışırlar. Âkif belinden çıkardığı bıçağı Ferit Bey'in kalbine saplar. Ferit Bey ölür. Zaptiyeler Âkif'i yakalarlar. Kamil ve arkadaşı Hüseyin bu olaya tanık olurlar. Hemen gazinodan çıkıp uzaklaşırlar. Eve geldikleri zaman sabah ezanı okunmaktadır (s.42).

*Müjgan*adlı romanda, Müjgan'ın kocası Mihri, kayınpederi Haki Efendi'nin ölümü üzerine İstanbul'dan uzakta miras kalan iki çiftliğin miras işlerini çözmek için İstanbul'dan bir iki aylığına ayrılır. Karısı Müjgan'a yazdığı mektupta özlemini dile getirmekle birlikte geçmişte yaşadığı zorluklardan bahsederken Allah'tan ve namazdan şöyle bahseder: "Müjgan! Ben ömrümde pek acı gurbet belaları gördüm, geçirdim. Hatta beni dünyaya getirmek için aylarca rahminde taşıyan validemin cenazesini kabrine kadar omuzunda götürmek, beni tevsim ederken ilk defa sada-yı 'Allah ekber'i istima' eyleyen pederimin tabutuna karşı bir namaz kılmak mahrumiyete garibnizdeligim sebep olmuştu" (s.434).

Müjgan, Burhan Efendi ile aşk ilişkisine girerek kocası Mihri'ye ihanet eder. Müjgan'ınyaptığı bu ihaneti öğrenmiş olan Mihri ve kızı Mesude, evi terk ederler.

Olayın bundan sonrası *Mesude* romanında devam eder. Mihri ve kızı Mesude, gece karanlıkta nereye gittiklerini bilmeden yolda ilerlerler. Mesude içindeki üzüntünün tesiriyle karanlık bir mezara gittiklerini söyler. O esnada minarelerden akşam ezanı okunur (s.17). Mihri, harabe bir kulübe bulur. Orada yaşamaya başlarlar. Başlarına gelen bu musibete baba kız her gün ağlarlar. Mesude bir gece yine kendisinin ve babasının bu hallerine üzülüp ağladığı zaman, babasının mahzun ve dalgın bir şekilde başını sandalyeye bırakıp düşündüğünü görür. Yerinden kalkıp babasının boynuna sarılıp " Ah baba! Bilmem Allah'ın dergâh-ı merhameti de mi kapandı?" diye söylenir. Mihri, kızının bu sözlerine karşı müezzinlerin minarelerde Allah'u ekber diyerek ezan okumalarını hatırlatarak(s.45)"kalk kızım bak, müezzinleri dinle. Allahu Ekber, Allahu Ekber, Allah Ekber diyorlar" der.

Mesude bir süre sonra hastalanır. Hastalığı ilerler ve yatağa düşer. Bir gece vakti kaldıkları kulübede babasının yanında vefat eder. Mihri, kızının böyle garibane vefatına kahrolur. Gecenin o vaktinde kimseye haber vermesi mümkün değildir. Kızın cenazesini

yatağa uzatır. Hıçkırıklara boğulur. Kızının yanına girerek ağlar ve bayılır. Sabah uyanıp aklı başına geldiği zaman, acı gerçeği tekrar görür. İmamı getirir. Defin işleri yapılır. Kızın cenazesi camiye taşınıp cenaze namazı kılındıktan (s.223) sonra, birkaç kişinin omzunda mezara götürülüp garip bir şekilde defnedilir.

Malik adlı romanda, Malik yanlarında kalan cariye Mehru'yu sevdiğini söyleyerek onu kandırır. Mehru, Malik'ten hamile kalır.Malik, Hüsna isminde zengin bir kızla evlenir. Mehru'yu da köşkünden kovar. Mehru daha önce köşke gelip giden tanıdığı merhametli bir hanımın yanına sığınır. Bu hanım Mehru'ya kol kanat gerer. Onu bir yere bırakmaz. Mehru burada birkaç ay kalır. Büyük Hanım, Mehru'yu oğlu Hüsnü ile evlendirir. Birkaç ay sonra Mehru doğum yapar. Doğan çocuğa Arifi ismini koyarlar. Bu çocuk Malik'in çocuğudur. Arifi altı yaşına geldiği zaman okula verirler. Arifi çok zeki bir çocuktur. Okulunu çok sevmektedir. Bütün derslerinde birincidir. Arifi on iki yaşlarında iken Mehru hastalanır. Hastalığı ilerler. Öleceğini anlayınca oğlu Arifi'yi yanına çağırarak başından geçen her şeyi anlatır. Kendi ömrünün az kaldığını öldüren de yaşatan da Allah olduğunu ve onun hükmüne ve emrine kimsenin muhalefet edemeyeceğini söyler.

Malik'ten de bahseder. Malik'in bir gün onun eline düşeceğini o zaman onu affetmekle birlikte insanlığı gereği ona yardım etmesini ister. Mehru büyük hanımla da uzun bir sohbet eder. Bir iki gün sonra fenalaşır. Müezzinler ezan okurken (s.62) Mehru can verir. Bütün köşk halkı perişan olur.

Nerime adlı romanın kahramanı Nerime, hem ahlak hem de yüz güzelliği bakımından çok güzel bir kızdır. Nerime'nin Naim isminde bir çocukluk arkadaşı vardır. Çocukluğu Naim'le birlikte geçer. Okula birlikte giderler. Birlikte oynarlar. Naim terbiyeli aklı başında kibar bir gençtir. Bu yıllar zarfında birbirlerini severler. Yaşları ilerledikçe bu çocukluk sevgileri daha ciddi bir aşka dönüşür. Naim yirmi, Nerime ise on altı yaşına geldiği zaman iki aile görüşerek bunları birbirlerine nişanlarlar.

Fakat ne yazıkki o kış Nerime'de bir zayıflık, iştahsızlık ve durgunluk görülür. Gün geçtikçe bu hal artar. Doktor onu muayene eder. Nerime'ye verem hastalarına verilen

ilaçlardan vererek ona perhiz tavsiye eder.Nerime yatağa düşer. Anne ve babası Nerime'nin verem olduğunu kabullenir. Nerime o kışı hastalıkla boğuşarak geçirir. Bahar olduğu zaman düğünün kararlaştırıldığı nisan ayında bir gün müezzinler ezanla (s.15) ilay-ı kelimetullahı ilan ederken Nerime Allah'ına kavuşur.

Harabe romanında, Necati Bey'in köşküne alıp büyüttüğü öksüz Mesut, köşktekicariye Dilaşup'u kandırarak iğfal eder ve onu hamile bırakır. Sonra da Necati Bey'in kızı Nadire ile evlenir. Buna dayanamayan Dilaşup, köşkü terk ederek bir kadının yanına sığınır. Orada çocuğunu doğurur. Kaldığı evin alt katında izbe bir yerde çocuğu Peyman ile birlikte bir iki sene perişan bir hayat geçirdikten sonra hastalanır. Bu hastalığı birkaç ay çektikten sonra ölür.

Yazar, Dilaşup'un garip bir şekilde ölümünü anlatırken namazdan da bahseder. "Bir ölünün son hizmeti her neden ibaret ise gayet garibane bir surette icra edildi. Öğle namazından (s.84) evvel mahalleden gelen üç dört kişiden ibaret bir cemiyet ile uryan ve kühen tabutunu kaldırdılar. Bir mezarlığa götürdüler. Bir servi dibinde, kim bilir kaç bin vücudun mahv ve napedid olduğu bir toprağı kazdılar. Gömdüler, üzerini örttüler."

Feryad romanında Bihruz ile Nevzat evlenirler. Birbirlerini çok sevmektedirler. İlk bir yılları çok güzel geçer. Fakat bir yıldan sonra Bihruz, Haver isminde bir kadına kapılır. Eve gelmemeye ve Nevzat'la ilgilenmemeye başlar. Nevzat bundan çok acı duyar. Bu acılara tahammül edemeyince, kocası Bihruz'a bir mektup yazıp gönderir. Mektubunda her şeyi bildiğini anlatır. Bu yanlışlıktan vazgeçmesi için ona yalvarır. Her akşam bir verem şehidini gelin odasında bırakıp orayı kendine mezar yaptığını anlatır.

Bundan sonraki günler hep tartışma ve gözyaşı içinde geçer. Nevzat, Bihruz'u Haver'den vazgeçirmek için ağlar, sızlar ve yalvarır. En sonunda yine bir akşam bu konu tartışılırken Bihruz Haver'den vazgeçeceğini fakat bir şartının olduğunu söyler. Nevzat bu şartın ne olduğunu sorar. Bihruz ise Nevzat'ın üzerindeki yalının kendi üzerine devredilmesi olduğunu söyler. Nevzat düşünür. Bunu kabul eder. Fakat yaşlı ve tecrübeli dadı, bu isteğe şiddetle karşı çıkar. Nevzat, yalıyı Bihruz'un üzerine geçirir. Bundan sonra

üç ay boyunca Bihruz eski Bihruz olur. Nevzat'ı sevmeye her akşam zamanında yalıya gelmeye başlar. Buna dadı da Nevzat da şaşırır ve sevinir. O eski mutlu günlerine dönerler.

Bir akşam vakti Bihruz telaş içinde eve döner. İkisi pencerenin önüne oturdukları zaman ezan-ı Muhammedi okunmaktadır (s. 45).

***

İslâm dininde yapılması emredilen ibadetlerin en önemlisi olan namaz kılmak ve bununla ilgili unsurlar, çalışmamıza konu olan romanların hemen hemen birçoğunda, bir veya iki kez ele alınmıştır. Dokuz yazarımızın yirmi üç romanında değindiği namaz kılmak ve ezan konusu genel olarak; namaz kılanların kötülükten uzak kalacağı ve toplum tarafından saygı göreceği, doğan çocuğa veya Müslüman olan bir kimseye isim verileceği zaman kulağına ilahi kelimeler olan ezan ve kametin okunması şeklinde, akşam ve sabah ezanlarının okunması ve bu ezanlarla Allah'ın varlığının ve büyüklüğünün ilan edilmesi, tövbe etmeye niyetlenince namaz kılmak ve secdeye varmak, evlenen kişilerin zifafa girmeden önce namaz kılmaları, cenaze namazı kılmak,camide teravih namazı ve cemaatle namaz kılmak, sıkıntılardan kurtulmak ve teselli bulmak için namaz kılmaya yönelmek şeklinde işlenmiştir.

2.1.1.3.2. Ramazan-Oruç

İslâm dininin beş şartından birisi de ramazan ayında tutulan oruç ibadetidir. Müslüman olan bir kimsenin her yıl ramazan ayı boyunca farz olan bu orucu tutması gerekir. Bu ibadetin hükmü de Kur'andaki ayetlerle desteklenmiştir.

İncelememize konu olan romanlarda ramazan ayı ve oruç iç içe ele alındığı için bu kutsal ay ile bu aydaki oruç ibadetini birlikte inceledik. Romanlarda bu konu çok az geçmektedir. Sadece iki romanda bu konuya değinilmiştir.

Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası*adlı romanında Bihruz Bey, eylül ayının girmesi ve ramazan ayının yaklaşması sebebiyle annesi ve dadısıyla birlikte konağa taşınır. Bihruz, yazın Çamlıca Bahçesinde gördüğü ve âşık olduğu; sonradan arkadaşı yalancı Keşfi'nin sözüne göre öldüğüne inandığı Periveş'in mezarını merak etmekte ve hep

onu düşünmektedir. Bu yüzden durgun ve sakin bir hal almıştır. Bihruz'un halindeki bu değişiklik evlerine gelen komşularının ve arkadaşlarının gözünden kaçmaz ve aralarında Bihruz'un çok değişmiş olduğunu konuşurlar.

Bihruz, bir akşam yalnız başına yemek yedikten sonra uşağı Mişel'i çağırır ve kendisini kimsenin rahatsız etmemesini söyler. Odasında Lamartin'in şiirleriyle meşgul olan Bihruz'un kulağına uzaktan uzağa davul sesleri gelmeye başlar. Bu sesler ramazan ayının başladığını bildiren davul sesleridir. Bihruz bu sene Ramazan'ın gelişiyle gezinti âlemlerini düşünür. Fakat hüzünlenir. Çünkü öldüğünü sandığı Periveş, artık o gezinti âlemlerinde olmayacaktır. Kederi gittikçe derinleşir. Bu düşünceler içine dalan Bihruz, kendine geldiği zaman kendi kendine şöyle söylemeye başlar: "İnşallah otuz gün ramazan oruç tutayım, (s.179) camilere gideyim, ibâdet edeyim… Buralara gidersem de kimselere bakmayayım!"

Bihruz Bey o gece sahur vaktine kadar bekler. Davul tekrar çalınca yemek ısmarlar. Yemekten sonra, imsak zamanına kadar oturur.

Bihruz'un yemek ısmarlamasından oruç tutmaya niyetli olduğunu anlayan Dadı kalfa, Bihruz hareme girince sevinerek:

"- İnşallah yarın oruç (s. 180) var, beyim, öyle mi?

- Nasıl bildin?

- Ah! Sahur yemişsin… Ben haber almaz mıyım? Çok hoşuma gitti… Hanımefendi de pek sevindi.

-Niyetimi, hiç bozmayacağım… Tam otuz gün tutacağım…

- Beyim! Maşallah… Allah kabul etsin… Gördün mü, ben demez miydim; benim beyim elbette bir gün uslanır diye? Fakat namaz da kılmalı… Namazsız oruç olmaz…(s.180) Hanımefendiyi görür müsün?

-Annem daha oturuyor mu?

Namaz kılıyor… Şimdi biter; istersen azıcık gör… Akşamdan beri sana çok dua etti…" şeklinde namaz ve oruç ibadeti hakkında Bihruz Bey'le konuşur.

Bihruz o ramazan kendi kendine verdiği sözü tutar. Ramazanın (s.180) birinci ikinci ve üçüncü günleri oruç kendini biraz zorlar. Fakat buna alışır. Halinden memnun olmaya başlar.

Yazar, Bihruz'un ramazan ayını şöyle anlatır: "Geceleri genellikle sahura kadar oturur, dersleriyle meşgul olur; sahur yemeğini yer, hareme girer, yatar. Gündüz saat beşe kadar, uyur uyanınca, Dadı Kalfa'nın coşturmasıyla abdest alır, giyinirdi. Saat sekize doğru konaktan çıkar; bazen Bayazıd Camii'ne bazen Ayasofya'ya, bazı defa da Şehzade Camii'ne gider; güzel sesli hafızların etkili Kuran okuyuşlarını, doğru sözlü vâizlerin insanı uyaran ve uyandıran vaazlarını dinler; ikindi namazını da cemaatle kıldıktan sonra camiden çıkar sergileri dolaşırdı… Yine bir ara da Beyazıd, Şehzâde Başı kalabalıklarını, gezintilerini şöyle uzaktan seyrettikten sonra konağa döner, konudan komşudan davetli davetsiz, çoğu akşam eve gelen misafirleriyle iftarını yapan ve misafirler içinde uygun bir arkadaş bulduğu gecelerde Süleymaniye Camii'ne teravihe bile giderdi." Bu sözlerle ramazan ayı, oruç, namaz ve Kur'an hakkında bilgi verir.

Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü* adlı romanında çiftlik sahibi Mehmet Bego, ramazan ayına yaklaşıldığı zaman (s.13) bayrama kadar artık yemek kısıtlanacağı için, halk arasında 'bıçak silimi' diye bilinen; yemeli içmeli, sazlı sözlü bir eğlence düzenler. Ziyafette her türlü yemek olmakla birlikte bir de kuzu vardır.

Gece yarılarına kadar bunların zevk ve sefası, eğlencesi devam eder. "Ramazan geliyor, (s.25) bıçak silinecek, bayrama kadar kemâl-i perhiz ve ittika ile ibadet ve taat edilecek. Sanki bir ibadet haline girmek için ve gözlerinin arkada kalmaması için işret ehli böyle bir bıçak silimi gibi bir âdete kendilerini muhtaç görmektedirler."

Yazar, burada 'bıçak silimi' adı verilen bu cahilce âdetin Rum, Bulgar ve Ulah gibi Nasranî ahalisinden geçtiğini anlatır. Çünkü buralarda Avrupa'da olduğu kadar karnaval havasında olmasa da büyük perhize girilmeden bir hafta önce buralarda vur patlasın çal oynasın türünden birçok eğlencenin Nasranîler arasında yapıldığını anlatır. Güya büyük perhize girecekleri zaman, iki aya yakın bir zaman her türlü zevk sefa ve eğlenceden nefislerini mahrum edecekleri için bu eğlenceler sanki onların peşin bir mükâfatı olacaktır.

Yazar bu durumu eleştirir. Halis muhlis Müslüman olanlar için ramazan-ı şerifin (s.26) yaklaşmasıyla böyle fısk ve fücura bir kat daha kuvvet vermek değil, aksine küçük ve büyük bütün günahlardan tövbe ve istiğfar etmek gerektiğini belirtir.

***

Sadece iki romanda işlenen oruç ibadeti,*Araba Sevdası* romanında ramazanda oruç tutmak şeklinde,*Gönüllü* romanında ise ramazan ayına hazırlık niyetiyle insanların ziyafetler vererek çeşitli eğlenceler yapması şeklinde ele alınmıştır. İbadet ayı olan ramazan ayının bu şekilde karşılanışı yazar tarafından eleştirilir. Ramazan ayına yaklaşırken ve ramazan ayında günahtan sakınıp tövbe etmek gerektiğini dile getirir.

2.1.1.3.3. Dua-Tövbe

Dua ve tövbe ibadetin özüdür. Bu ibadetlerin ikisi de temelde kişiyi Allah'a yaklaştıran ve birbirini tamamlayan ibadetlerdir. İki ibadet şekli de Allah'a yalvarma şeklinde gerçekleştiği için bu iki inanç unsurunu bir başlık altında inceledik.

İncelememize konu olan romanlarda, dua ve tövbe ibadetine yer verilmiştir. Dokuz yazarımız yirmi üç romanda bu konuyu ele almıştır.

Nabizade Nazım'ın *Zehra* adlı romanında, romanın başkahramanı Zehra, evin cariyesi Sırrı Cemal'le evlenerek kendisini terk eden kocası Suphi'yi kıskandırmak ve kendine yalvartmak için dükkânın çırağı Muhsin'le evlenir. Fakat Suphi, bu evliliğe Zehra'nın beklediği tepkiyi göstermez. Oralı bile olmaz. Zehra, Suphi'den bu yolda beklediği bir tepkiyi göremeyince, istemeden yaptığı bu evlilikten pişman olur. Çünkü Muhsin'i asla sevmemektedir. Gönlü hala Suphi'dedir.

Habibe Molla vasıtasıyla Suphi'den her zaman haber alan Zehra, Suphi'nin cezalandırılarak Trablusgarp'a sürüldüğünü öğrenir. Suphi'yi kaybettikten sonra nazarında Muhsin daha ziyade müstekreh görünmeye başlar. "Suphi'den mahrum olduktan sonra ömründen de bir zevk-i ümid etmemekte idi. Bundan sonra yaşayıp da ne görecek idi? Hiç

sevemediği, daima nefret ve istikrah ettiği Muhsin'le bir arada yaşamak, mezara girmekten daha işkenceli görünmekte idi.

Okuduğu romanlarda birçok kadınların merdane intihar ederek metaib-i dünyeviyeden halas olmalarına gıpta eder." Hele sırrı Cemal'in intiharını da öğrenmiş olan Zehra, onun kadar da mı olamayacağını düşünür. Ama düşüncesinden hemen vazgeçerek tövbe eder: "Fakat tasmiminin ukubet-i uhreviyesi hatırına geldi… Kendini öldürmenin de bir cinayet-i müdhişe olacağını düşündüğü zaman tövbe ve istiğfara müsaraat gösterdi (s. 137).

Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanında Bihruz, eylül ayının girmesi ve ramazan ayının yaklaşması sebebiyle annesi ve dadısıyla konağa taşınırlar. Bihruz bir akşam yalnız yemek yedikten sonra uşağı Mişel'i çağırır ve kendisini kimsenin rahatsız etmemesini söyler. Odasında Lamartin'in şiirleriyle meşgul olan Bihruz'un kulağına uzaktan uzağa davul sesleri gelmeye başlar. Bu sesler ramazan ayının başladığını bildiren davul sesleridir. Bihruz bu sene Ramazan'ın gelişiyle gezinti âlemlerini düşünür fakat hüzünlenir. Çünkü öldüğünü sandığı Periveş artık o gezinti âlemlerinde olmayacaktır. Kederi gittikçe derinleşir. Bu düşünceler içine dalan Bihruz kendine geldiği zaman kendi kendine şöyle söylemeye başlar: "İnşallah otuz ramazan oruç tutayım, camilere gideyim, ibâdet edeyim… Buralara gidersem de kimselere bakmayayım!"

Bihruz, o gece sahur vaktine kadar bekler. Davul tekrar çalınca yemek ısmarlar. Yemekten sonra, imsak zamanına kadar oturur.Bihruz'un yemek ısmarlamasından oruç tutmaya niyetli olduğunu anlayan Dadı kalfa, Bihruz hareme girinci sevinerek:

"- İnşallah yarın oruç var, Beyim, öyle mi?

- Nasıl bildin?

- Ah! Sahur yemişsin… Ben haber almaz mıyım? Çok hoşuma gitti… Hanımefendi de pek sevindi.

-Niyetimi, hiç bozmayacağım… Tam otuz gün tutacağım…

-Aferin Beyim! Maşallah… Allah kabul etsin… Gördün mü, ben demez miydim; benim Beyim elbette bir gün uslanır diye? Fakat namaz da kılmalı… Namazsız oruç olmaz… Hanımefendiyi görür müsün?

-Annem daha oturuyor mu?

-Namaz kılıyor… Şimdi biter; istersen azıcık gör… Akşamdan beri sana çok dua etti…" der (s. 180). Bu şekilde dua ibadeti hakkında Bihruz Bey'le konuşur.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *İffet* adlı romanında, yazarın doktor arkadaşı, hasta muayenesi için gittiği fakir bir ailenin evine yazarı da götürür. İffet'in hasta annesi, doktor ve yanında bulunan yazarı görünce memnun olur. Geldiklerinden dolayı onlara teşekkür eder ve "Yoksullara acıyanları Tanrı mükâfatsız bırakmaz. Sizi bana gönderen Tanrı elbet sizi de isteklerinize kavuşturur" şeklinde dua eder (s. 44).

Evden ayrılırlar. Yazarın aklı hep İffet'tedir. Doktorla birlikte tekrar İffet'in evine giderler. Bu sefer onları daha neşeli bulurlar. Onlar orada iken bir delikanlı içeri girer. Bu genç, İffet'in teyzesinin oğlu ve aynı zamanda nişanlısı Latif'dir. Latif çok temiz ve kültürlü, fakat fakir bir gençtir. Bir kalemde çalışmakta ve İffet'in evine bakmaktadır.

Aradan bir yıldan fazla bir zaman geçer. Yazar, İffet ve ailesiyle görüşemez. O arada Latif, İzmir'e gitmiştir. İffet, annesi ve kardeşiyle çok büyük sıkıntılar yaşar. Günlerce aç yatarlar. Bunların bu durumundan faydalanmak isteyen Nermi Bey ismindeki birisi, İffet'i elde etmek için, Fettan Raziye isminde bir kadın satıcısını İffet'in evine gönderir. Raziye bir bahaneyle eve girdikten sonra İffet'e cilveli sözler söylemeye başlar. İffet, kadının bu tuhaf halinden şüphelenir. Raziye, İffet'e para ve altın karşılığında Nermi Bey'i eğlendirmesini teklif eder. İffet kadını kovar. Raziye, İffet'in evine sık sık gelir. Fakat İffet onu içeri almaz. Raziye dışarıdan İffet'e sesini duyurarak çok güzel olduğunu bu güzellikle çok para kazanacağını, söyleyerek teklifini kabul etmesi hususunda ısrar eder.

Güzelliği hakkında Raziye'nin söylediği sözlerin etkisiyle iç âlemine dalan İffet, "aman Allah'ım! Başıma, gözüme değer biçmek gibi sapık bir düşünce bana nereden

geliyor? Bu belayı başımdan sav Allahım!" (s.142) şeklinde içinden Allah'a dua ederek ondan yardım ister.

İffet, evin bahçesinde dolaşırken dışarıdan atılmış süslü bir zarf görür. Zarfı alıp tereddüt içinde açar. Zarfın içinde bir süreden beri İffet'i elde etmeye çalışan Nermi Bey'in bir fotoğrafı, İffet'e hitaben yazılmış bir mektup ve üç yirmilik de para çıkar. İffet mektubu okur. Nermi Bey'in mektupta yazdığı etkileyici sözlerin yalan olduğunu anlar. Fakat sefaletten bıktığı için bu sözler hoşuna gider. Fettan Raziye'ye bir mektup yazarak Nermi Bey'in isteklerini kabul ettiğini, fakat kendisine hazırlık için iki gün izin vermelerini ister.

Annesine kendisini zengin bir evden hizmetçilik için çağırdıklarını onun için dışarı çıkması gerektiğini söyleyerek dışarı çıkar. Mektuptan çıkan paralarla kendisi için elbiselik ve ayakkabı alır. Aldığı eşyalarla eve dönünce annesinin bunları merak edip sorar. İffet, hizmetçilik edeceği evde kendisinin yaşında bir kız olduğunu bu elbiseleri kendisinin üzerinde görmek istediğini söyler. İki gün hazırlık yaptıktan sonra Fettan Raziye'nin geleceği saat yaklaşır. İffet diktiği elbiseleri giyer ve süslenmek için aynanın karşısına geçer. Fakat kırık aynanın karşısında Latif'in hayali belirir. Latif, İffet'in kötü yola gitme düşüncesi yüzünden ona tükürür. İffet kendini kaybederek yatağın üzerine düşer. Yatağa düştükten sonra titremeler, sayıklamalar geçirir. Annesini yanına oturtarak olup bitenleri, bütün gerçekliğiyle anlatır.

O arada Raziye'nin arabası, İffet'in mektubunda yazdığı saatte İffet'i götürmek için köşebaşına gelir. Annesi, oğlu Sabri'yi gönderip Raziye'yi eve çağırtır. Raziye eve gelip İffet'i o yeni diktiği elbiselerle ateşler içinde sayıklıyor görünce şaşkına döner. Boynuna sarılmak ister. Fakat İffet iğrenerek onu geri iter. Daha sonra Raziye'yi yanına oturtarak bütün yaptıklarını ona şöyle anlatır:

"Raziye Hanım! Beni iyi dinleyiniz. Bütün kötülüklerimle göz göze… Ölümle karşı karşıya geldiğim… Tertemiz bir gönülle sevdiğim Latif'in karşımda dolaşan küskün hayaliyle barışmaya uğraştığım şu ulu saatte ağzımdan çıkacak acı gerçeklere gücenmemenizi dilerim. Görüyorsunuz ya, pişmanlık beni ne duruma düşürdü! Ben neden pişmanım? Hangi günahıma tövbe ediyorum? (s. 153). Onu da biliyor musunuz? Evet, onu da bilirsiniz. Çünkü iyilikten sapışımda kılavuzum sizdiniz. Size oranla melek sayılan bir kızın, tasarı derecesini aşmayan bir günahtan dolayı bu denli şiddetli pişmanlıklara, böyle iç yakan cehennem ateşlerine düştüğünü görüyorsunuz da kalbinizde ufacık bir pişmanlık

izi belirmiyor mu? Henüz sizin için tövbe (s.153) kapısının kapanmadığını düşünüp de bugüne değin içinde dönüp durduğunuz o rezaletler evreninin yüz karalarından, vicdanınızı temizlemek için yakarış secdesine kapanmak hiç aklınıza gelmiyor mu? Ciddi bir pişmanlık, içten kopan bir tövbe sizi şu saatte bütün geçmişteki suçlarınızdan kurtarıp temizler" (s.154). Böylece bu sözlerle tövbenin ehemmiyetinden bahseder.

Raziye ağlamaya başlar. İffet, "Hanım hala yalan söylüyorsun! Kararmış gönlünüz aydınlanmış olaydı pişmanlık, tövbe istiğfar (s.154) sözcüklerini söylemekte bu denli gecikir miydiniz? Hani ya ağzınızdan böyle bir şey çıkmıyor" diyerek tövbe kelimesinin söylenmesi gerektiğini belirtir.

Daha sonra Raziye'yi dışarı çıkaran İffet, Latif'e bir mektup yazdırır. İffet'in bu iç yakıcı mektubu ve konuşmaları karşısında büyük bir pişmanlık duyan Raziye, "bugüne değin nasıl bir iğrenç bir hayat içinde yaşadığımı şimdi anladım… Senin Latif'e olan sevgin gibi aşkın hiç böyle lekesizini bilmiyordum. O sözlerinden gönlüm, gözüm açıldı. Bana yol göster yavrum. Bütün günahlarıma tövbe edeceğim. Pişmanlığımın ciddiliğine bu gözyaşlarımdan büyük tanık olamaz" (s.156). Sözleriyle tövbe edeceğini dile getirir.

Raziye'nin gözyaşlarından ve halinden pişman olduğunu anlayan İffet, "Öyle ise haydi hanım, kim bilir kaç erkeğin kirli bakışlarına açtığın o mundar elbiseni arkandan çıkar. Annem sana kendi dolabından bir temiz entari versin, onu giy. Birlikte Aptes (abdest) alalım. Gene birlikte Tanrı'dan bağışlamasını dilemek için secdeye baş koyalım" der. Raziye İffet'in dediğini yapar. Birlikte secdeye diz çökerler. İffet, Allah'a şöyle yalvararak dua eder: "Ya Gafur! Ya Erham-ür-râhimin! Buyruklarına uymayan yüzü kara bu Raziye, suçlu İffet kulların bağış kapına geldi" (s. 157, 158). Şeklinde uzun bir dua ederek Allah'tan mağfiret diler.

Mürebbiye romanında kâhya Eda Hanım, Fransız mürebbiye Anjel'in konaktaki erkekleri baştan çıkarmasını Dehri Efendi'ye açıklar. Eda Hanım'ın bu sözlerini Anjel'e iftira olarak değerlendiren Dehri Efendi, Anjel'e, "bu kadın hakkında cezayı sen tayin edeceksin" der. Anjel böyle bir işe karışmaktan son derece utandığını gösterir bir davranışla hemen yerinden fırlar, önünde gece kandili yanmakta olan salibin karşısında diz çöker ve Latince dua ederek (s.95) haç çıkarmaya başlar.

Aynı romanda Dehri Efendi'nin oğlu Şemi, mürebbiye Anjel yüzünden eniştesi Sadri ile kavga eder. Bundan dolayı yüzü kızarır. Bunu gören aşçı Tosun Ağa, Şemi'ye ne olduğunu sorar. Şemi bir bahane uydurur. Fakat Tosun Ağa, Şemi'nin verdiği cevaba inanmaz. "Bu sakız ağacının derdidir" der. Bu sözü birkaç kere tekrarlar. Bundan şüphelenen Şemi, aşçının bir şeyler bildiğini anlar ve onu konuşturmak ister. Fakat başaramaz. En sonunda onu konuşturmak için aşçının zayıf tarafını keşfeder. Depodan aldığı içkilerle birlikte aşçıyı dağın öte tarafındaki taşlıkta beklediğini söyler. Ona aşırı derecede içki içirir. Tosun Ağa konuşmamaya çalışır ve kendi kendine: "Canım sakızı içtikçe bu meredin ağacı aklıma geliyo. Fakat onun lafını bu akşam etmemeyi kararlaştırdık. Sakızı iç. Lakin onun ağacını ne sen ağzına al, ne de ben. Hele ben almam tövbe olsun" (s.141) diye söylenir.

Şemi'nin içki içirmesiyle iyice sarhoş olan aşçıTosun Ağa, Anjel hakkında bildiklerini anlatmaya başlar: Bir gece uyurken gecenin gec saatinde çırağı Bekir'in kendisini uykudan uyandırarak "Usta korkuyorum bana hayalet gözüküyor" dediğini ama kendisinin ona inanmayıp "gir döşeğine zıbar la hâvleyi oku (s.144) etrafına üfür" şeklinde dua okumasını söylediğini aktarır.

Bir Muadele i Sevda romanında, daha önceden iki evlilik geçiren ve iki kadını da boşayan Naki, Bedia isminde bir kızla evlendirilir. Gerdek gecesi Bedia kendini Naki'ye teslim etmek istemez. Ayrıca bu evliliği istemediğini ve babasının zoruyla evlendirildiğini söyler. Aralarında tartışma başlar. Bunun üzerine Naki, hizmetçiyi çağırıp gelini odadan çıkarmasını söyler.

Gerdek odasındaki tartışmayı işiten Naki'nin annesi odaya gelir. Bedia dışarı çıktıktan sonra annesi Naki'ye: "Naki burasını iyi bil! Bundan sonra karı diye damlara çıksan büyük sözüme tövbe (s.48) senin için görücü gezmem. İşte bu evlenmen son evlenmendir" der.

Naki, karısı Bedia'nın Fatin adında birisiyle mektuplaşmalarını öğrenir. Fatin'in karısı Nazire, Bedia'nın gönderdiği aşk mektuplarını Fatin'in çekmecesinde bulur. Bunları getiririp Naki'ye verir. Mektupları okuyan Naki, karısı Bedia'nın Fatin'i sevdiği ve kendisini sevmediği yolundaki sözleri üzerine çılgına döner. Evine gelir. Hasta yatar. Bunu

yazara naklederken "Off, işte yanıyorum. Allahım, bana akıl ve bilinç ver. Ya beni öldür, ya bu kadından soğut, nefret ettir." şeklinde dua eder (s. 159).

Metres romanında Müştak Bey, metresi Parnas'ı, Hami'nin elinden kurtarmak için arkadaşı Reyhan'la bir plan yaparlar. Bu plan gereği Hami'nin karısı Saffet Hanım'ı elde etmeye çalışır. Bu niyetle bir ay boyunca Hami'nin yalısını gözetler. Fakat ne Meryem Dudu'yu ne de Hami'nin karısı Saffet Hanım'ı görür. Parnas'a kavuşmanın yolunun artık Saffet Hanım'ı elde edip ondan para sızdırmak olduğuna kesin karar verir. Kızmalarına aldırmayarak Dudu'nun yolunu bekler. Dudu tuhafiyeciye giderken Müştak karşısına çıkar. Saffet'i çok sevdiğini mutlaka onunla görüşmesi gerektiğini yalvararak anlatır. Ayrıca yazıcılara kimin için mektup yazdırmaya gittiklerini sorar. Dudu Müştak'a, Saffet Hanım'ın kendisine mektup yazdırmak için oraya gittiğini, fakat bu işin yanlış olduğunu hemen orada anlayıp döndüğünü söyler. Daha sonra "Onun ismini artık ağzına alma. O, her gün elini yüzünü yıkıyor. Namaz kılıyor. Ondan sonra tövbeye oturuyor (s.208). Şeklindeki sözleriyle Saffet Hanım'ın İslâmiyetin en önemli ibadeti olan namaz ibadetini yerine getirdiğini söyler.

Müştak, Hami'nin yalıda olmadığını bildiği için o gece gizlice Hami'nin yalısına girer. Tavan arasına çıkar. Saffet Hanım'ın odasının üzerine gelir. Tavandan bir delik açar. İçeriyi gözetler. Gürültüye uyanan Saffet hizmetçisi Meryem Duduyu çağırır. Saffet ile Dudu arasında birçok konuşma geçer. Dudu Saffet Hanım'a "Hocanım bana bir dua öğretti, (s.234) 'Bunu okumadan geceleri sakın dışarı adım atma, sonra şeytan önüne çıkar' dedi." sözlerini söyler.

Tesadüf romanında büyücü Nefise, komşusu Gülsüm'ün zaafından faydalanmaya kalkışır. Kocası Rıfkı'nın tekrar evlenmesini engellemek için büyü yapma bahanesiyle Gülsüm'ü dolandırır. Mesele Gülsüm'ün kocası Rıfkı tarafından anlaşılır. Bunun üzerine Nefise, eski mahallesini terk edip başka bir mahalleye taşınmak zorunda kalır. Bakıcılık işine burada devam eder. Rıfkı'nın mahkemeye vermesiyle kötü ünü artan Nefise'nin taşındığı yenievinde ziyaretçileri çoğalır. Bu eve gelen ziyaretçiler arasında Saibe ve Şöhret isminde iki kadın da vardır. Saibe'nin kocası Mail, bir meyhanede tanıştığı aşüfte

Şöhret'e âşık olur. Saibe kocası Mail'i Şöhret'in elinden kurtarmak için Nefise'ye gelir. Şöhret ise kendini Mail'e nikâhlatıp ona sahip olmak için Nefise'ye gelir. Nefise ise her iki tarafın bu durumundan faydalanarak onların parasını yolar.

Şöhret'in büyücü Nefise'nin evine ikinci kez gitme zamanı gelir. Şöhret, Nefise'nin yanına gittiği zaman Nefise onu çatık bir kaşla karşılar. Amacı Saibe'den aldığı bilgilerle Şöhret'i aldatıp kıskandırmak ve böylece onun parasını yemektir. Bunun için güya iyi saatte olsunlardan (cinler) haber aldığını ve onların Şöhret'in Mail'le evlenmesini ve Mail'e karşı dik durup muhakkak nikâh yaptırması hususunda şöyle dediğini aktarır: "Mail Bey geldiği akşam Şöhret Hanım mükemmel bir kavga etsin. Böyle kötü karı namı altında yaşamaktan bıktım, tövbekârlığa sahiden karar verdim (s.188). Beni kendine nikâh edeceksen et. Etmeyeceksen doğru bir cevap ver, yakamı senden sıyırayım. Ciddi, kalbi bir tövbe (s.188) ile eski günahlarımdan kurtulmuş olurum. Beni nikâhla alacak adam elbette bulunur. Artık elimi eteğimi çirkef yaşayıştan çekeceğim. Benim bu namusluca teklifimi kabul etmemek, gönlüne pişmanlık erişmiş bir günahkâr kadını tövbeden, iyi yola gitmekten alıkoymak demektir" (s.188) Nefise güy onlardan aktardığı bu sözlerle tövbeden ve tövbekârlıktan söz eder.

Gülsüm ve annesi, Nefise'nin kendilerini dolandırarak aldığı paraların ve eşyaların acısını hala unutamamışlardır. Gülsüm ve annesi bu para ve eşyaları zaman zaman rüyalarında görerek birbirlerine dert yanarlar. Gülsüm'ün annesi, " İlâhi, o mecidiyelerin her biri ateş olsun da yarın ahrette Nefise'nin vücuduna yapışsın" diye beddua eder (s.250).

Nefise, Saibe ve Şöhret'i çok iyi idare ederek her birinin ayrı ayrı haftalarda evine gelmelerini sağlar. Fakat Şöhret, sırası olmadığı halde Mail'in birkaç gündür eve gelmemesinin sebebini sormak için büyücü Nefise'ye gelir. Orada Saibe ve Mail'i görür. Mail, Saibe'yi orada herkesin huzurunda boşar. Buna dayanamayan Saibe, bayılır. O arada Gülsüm ve annesi de gelirler. Herkes birbirini orada görür ve Nefise'nin yaptığı dolandırıcılık anlaşılır.

Saibe ile birlikte Nefise'nin evine gelen Nimeti Hanım, baygın Saibe'yi konağın arabacısı Recep'e taşıtır. Nefise'nin yaptıklarını düşünerek onun şerrinden Allah'a sığınırak "aman Yarabbi, sana sığındım. Bu Nefise karı ne melun bir karı imiş? Ben de böyle her şeyi hemen noktası noktasına nasıl biliyor diyordum. Meğerse bizden duyduğunu

ona, ondan aldığını bize satarmış… Böylelerin şerrinden Cenabı Hak cümleyi korusun…" diye dua eder (s.257).

Aradan on sekiz yıl geçer. Gurebayi Müslimin hastanesinin kapısından kışın son zamanını bu hastanede geçirmiş kimsesiz kılıklı birisi çıkar. Ellerini kaldırıp bu hayratın kurucusuna dua eder (s.259). Mezarlığa doğru yürür. Serviler arasında bir mezarlığa girince üç ihlâs bir Fatiha okur. Bu kimsesiz ve yaşlı adam Mail'dir. Mail, dermansız dizleriyle biraz ilerleyerek bir mezarın başında durur. Bu mezarın taşında Sefai Efendi kerimesi şehide-i âlâm Saibe Hanım yazmaktadır. Yaşlı Mail, Saibe'nin mezarının başına çökerek onun ruhuna bir Fatiha okur (s.259).

Nimetşinas romanında Talat Hanım ve Nihat Bey evlidirler. Nihat, eve aldıkları Neriman ismindeki hizmetçiye âşık olur. Karısı Talat, bundan şüphelenmeye başlar. Talat Hanım birkaç gün sonra bir kız çocuğu doğurur. Nihat, karısı Talat'ın doğumundan sonra, karısını ve çocuğunu görmek için odaya gelir. Karısının çektiği sıkıntı ve acıları paylaştığını anlatmak için birçok söz söyler. Talat bu sözlere şüphe ile bakar. Nihat'ın bu sözleri üzerine, odada bulunan Hasna Hanım, söze karışarak " Öyle ya Bey'im, öyle ya! Bunca yıllık karı kocasınız. Tanrı birbirinizden ayırmasın, Tanrı o günleri göstermesin yoksa. Talat gibi bir hanımı siz bir daha nerede bulabilirsiniz?" (s.113) şeklinde konuşarak hem ikisinin birbirine karşı sorumlu olduklarını dile getirir hem de Allah'ın onları birbirlerinden ayırmaması için dua eder.

Doğumun beşinci gecesinde, Talat Hanım çocuğuna bakmak için uyanır. Son günlerde gelenin gidenin çokluğundan konaktaki herkes yorgun olduğu için uykudadır. Talat Hanım, bir an kocası Nihat'ın kapısının açıldığını duyar. Neriman'ın annesi Hayriye Hanım, Talat'ın odasında çocuğa bakmak için nöbette olduğundan Neriman odasında yalnızdır. Talat Hanım, kocası Nihat'ın Neriman'ın odasına gideceğinden şüphelenerek içi ezilir. Biraz sonra kalkar. Üzerine bir şey giyerek sessizce dışarı çıkar. Karanlıkta el yordamıyla Nihat'ın odasına gider. Yavaşça kapıyı açar. Nihat Bey odasında yoktur. Yatağına hiç yatmamıştır. Talat Hanım şaşkınlıktan dona kalır. Kendi kendine "Allah'ım sen bana sabır, dayanma gücü ver. Aklım sana emanet! Sözleriyle Allah'a dua eder (s. 119).

Şıpsevdi romanında, Meftun, Kasım Efendi'nin kızı Edibe ile evlendirilir. Edibe, Meftun'un konağındaki yaşama ayak uyduramaz. Her şey ona tuhaf ve farklı gelir. Gün geçtikçe sıkılmaya başlar. Kendisine bir teselli olsun diye baba evindeki dadısı Azize Hanım'ı çağırır. Azize Hanım gelir gelmez kendini onun kollarına atarak ağlayan Edibe, konakta gördüğü ve anlam veremediği bütün halleri ona anlatır. Nasıl yemek yenildiğinden, nasıl konuşulduğundan ve nasıl giyinildiğinden gözyaşları içinde şöyle bahseder: "Azize Hanımcığım, halimi sorma… Bana oldu olanlar. Gelin mi oldum, esir mi oldum, cehenneme mi düştüm, ne olduğumu bilemiyorum. Üç kaynana, hesapsız görümce, o aşçı Zerafet kadın bile bazen başıma kel kâhya kesiliyor.

Azize Hanım "Üç kaynana diyorsun, benim bildiğim bir tane ikisi de nerden çıktı?" Diye Edibe'ye sorar. Edibe de "Birisi asıl kaynanam Lütfiye Hanım. Öbürü de büyük ana Şekûre Hanım. Üçüncüsü ise teyze Vesile Hanım. Bu ikisi asıl kaynanamdan daha dalacan, daha gırgırı. Vesile Hanım'ın sözde evi barkı da ayrı. Ama buradan çıktığı yok ki. Hepsi de birbirine uygun. Yaşlı başlı kadınlar. Hiçbiri de ihtiyarlığını bilmiyor. Süslenip evin içinde yapma bebek gibi geziyorlar. Bari biraz yaraşsa yüreğim yanmaz. Ahireti hiç düşünmüyorlar. Hiç birinin bir kerecik olsun Tanrı huzurunda secdeye vardığını görmedim. Evin içi bazen kokonalarla, Frenk karılarıyla doluyor. Bir fan fan bir finfondur gidiyor. Hepsi haline göre Frenkçeden bir iki lakırdı öğrenmişler. Söylesene diye beni de zorluyorlar. Ayol benim dilim döner mi öyle şeylere? Müslüman evladıyım elhamdülillah" der. Edibe'nin bu konuşmalarına hayret eden ve kendince kızan Azize Hanım: "Söyleme kızım sakın ha… Sonra cayır cayır yanarsın Frenkçe söylediğin lakırdı başına yarın ahrette sana azap olacak, dilin kızgın maşayla ensenden çekilecek" der. Edibe de "Merak etme Azize Hanımcığım hiç söyler miyim?" şeklinde cevap verdikten sonra, geçen gün Frenk karılarının kendisine Madam Meftun dediğini söyler. Bunu duyan Azize Hanım'ın canı sıkılır ve avazı çıktığı kadar " Kız sus dilleri tutulsun, o nasıl söz? Tövbe de, tövbe deeeee" diye bağırır (s.307). Edibe "Ah, dedim dedim, tövbeler tövbesi dedim. Azize "Tanrı'dan af dile"diye söylenir. Edibe ise "Diledim anacığım, diledim Azize'ciğim" şeklinde konuşarak tövbe ettiğini dile getirir (s.307).

Edibe, konaktaki herkesin kendisini dalgaya aldığını da anlatır. Ayrıca konaktaki her şeyden ve herkesten şöyle dert yanar: "Mümkün değil burada ben bunlarla edemeyeceğim. Babam aldığı beş yüz lirayı geriye verir. Beni buradan aldırır. Başka çare yok. Ben bu karılarla kavgaya başlarsam sen de gelip bana yardım edersin değil mi Azize

Hanımcığım?" diye sorar. Azize Hanım da şöyle cevap verir: **"**Etmez miyim hiç, etmez miyim? Onlarla dalaşmanın din yolunda savaşa gitmek kadar sevabı vardır.

Bir tütsü yaptırayım. Uyurken filan kendisini tütsülemeyi beceremezsen, çamaşırlarına olsun bas tütsüyü… Elbette günün birinde akıllanır. Lati lokum şekerine de bir güzelce okutayım. Ne bilecek onu da yedir. Ama dikkat et, şarap içtiği akşama rastlamasın. Bilirsin ya ben Eskici hocadan izinliyim. Senin ağzına tükürüp ben de sana izin veririm. Senden su istediği vakit sana öğreteceğim duayı oku, bardağın içine tükür ver içsin. İnanmış insan tükürüğü öylelerine şifadır. Utanmazların kiminin suratına, kiminin suyuna tükürmeli. Bilmez misin? İstanbul'da bizim komşu kavafın damadı Saim ne kadar içkiye düşkündü. Ben parayı çocuğun lazımlığına attım. Tam yedi gün orada durdu. Sonra o parayla rakı aldım. İçine biraz gebe kadın sidiği karıştırdım. Dur şeyinki… Muhtarların Müzeyyen o zaman gebeydi. Hiç aklımdan çıkmaz. Ondan sonra sarhoşa rakıdan bir iğrenme geldi. Sonunda tövbe etti kurtuldu" (s. 309) diyerek tövbe inancını dile getirir.

Azize Hanım, Zerafet ve Rebia'yı Meftun'un hamile bıraktığına inanır. Edibe'yi de inandırmak için de: "Dün gece ben sana demedim miydi? Yalnız tahminimde yanılmışım. Eleni'den beklediğim hal Rebia'da ortaya çıktı. Rabbim hepimizi korusun" diyerek böyle durumlara düşmemek için dua eder (s.335).

Azize'nin bu konuda dil dökmelerine ve ısrarlarına inanan Edibe üzüntülü bir şekilde söylenerek "Ne talihsiz başım varmış. Beni koca diye bu azgın herife nasıl verdiler bilmem ki… Dilerim Bari Hüda'dan Efendibabam da ettiğini bulsun inşallah" sözleriyle babasına beddua eder (s.336).

Halit Ziya Uşaklıgil'in *Mai ve Siyah* adlı romanında başkahraman Ahmet Cemil'in kızkardeşi İkbal hamiledir. Kocası Vehbi'nin attığı bir tekme yüzünden çocuğunu düşürür. Doktorlar kanamayı durduramazlar. Birkaç gün baygın yatan İkbal, acılar içinde hayata gözlerini yumar. Ahmet Cemil, kız kardeşi İkbal'in ölümüne son derece üzülür. Vicdan azabı duyar. Cenaze defnedilmek için büyük bir kalabalıkla Eyüb mezarlığına getirilir. Ahmet Cemil arkadaşlarının arasında yürümekte ve hiç konuşmamaktadır. Etrafında gördüğü insanların kız kardeşinin tabutuna kayıtsız kalmalarına üzülür. Namaz zamanını

beklemek gerektiği için arkadaşları onu bir kahvenin önündeki alçak bir iskemleye oturtup meşgul ederler. Artık ağlamaz. Namaz kılınırken dua edilirken hep susar (s.342).

Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü* romanında yazar, Rumlar ve Arnavutlar'ın 'bıçak silimi' diye adlandırdıkları ve inandıkları bir adetten bahseder. Mehmet Bego, ramazan ayının yaklaşması sebebiyle bıçak silimi ziyafeti düzenler. İnsanları yedirip içirir.

Yazar, bıçak silimi adı verilen bu âdetin İslâm dininde olmadığını; bunun Rum, Bulgar ve Ulah gibi Nasranî ahalisinden geçtiğini anlatır. Buralarda Avrupa'da olduğu kadar karnaval havasında olmasa da büyük perhize girilmeden bir hafta önce, vur patlasın çal oynasın türünden birçok eğlencenin Nasranîler arasında yapıldığını anlatır. "Güya büyük perhize girecekleri zaman, iki aya yakın bir zaman her türlü zevk sefa ve eğlenceden nefislerini mahrum edecekleri için bu eğlenceler sanki onların peşin bir mükâfatı olacaktır."

Yazar, Halis muhlis Müslüman olanlar için ramazan-ı şerifin takarrubü münasebetiyle böyle fısk ve fücura bir kat daha revaç vermek değil, aksine küçük ve büyük bütün günahlardan tövbe ve istiğfar etmek gerektiğini belirtir (s. 26).

Recep Köso, Mehmet Bego'nun verdiği bıçak silimi ziyafetinin gecesi kulenin en üst katındaki cihannüma odasında uyumaya çalışır. Fakat kendisini bir türlü uyku tutmaz. Çünkü Ömer Neşo'nun kemik falına bakarken harp olacağını ve çoluk çocuk herkesin sınırdan bu tarafa kaçıp perişan olacağını söylediği sözler aklına takılmıştır. Asıl onu uyutmayan aklına takılan bu sözler değil, gözünün önüne gelen hayallerdir. Aşağıdaki işçilerin seslerini, horozların seslerini duyar, gözleri açık fakat gözlerinin önüne bazı karmakarışık hayaller, çığlık sesleri gelir. Sanki kendini kalabalık bir şehirde bulur. Savaş hali gibi bir hal görür. Bir kadın " Köso yetiş oğlumu kurtar!" diye feryat eder.

Recep bu kadının yıllar önce seviştiği sevgilisi Filomene ve oğlunu öldürmeye çalışan kişinin de Filomene'nin resmi olarak nikâhında bulunduğu Andrea Kostopolo olduğunu tanır. Fakat oğlanı tanıyamaz.

Yazara göre uyanık halde bu hayalleri, kâbusları kim görürse çok korkar ve bunu cin veya şeytan âlemlerine yorarak aklını bile bozardı. Ayrıca bu vesileyle cadılık halinden

ve kâbus hastalığının nasıl bir şey olduğunu uzun bir şekilde anlatır. "Recep Köso da bilgisi sayesinde kendisinde görülen bu hâlin bir kâbus olduğunu anlar. Bu hatıra kendisine gelir gelmez, kâbusun şiddeti gevşer. Üzerindeki büyük yük yavaş yavaş kalkmaya başlar. İşte Recep Köso dahi bu vechile bütün bütün uyandı. Kalkıp yatağı içinde oturdu. Hatta bir Ayete'l-Kürsî okuyup etrafına üfledi" der (s. 33).

Romanın ilerleyen bölümlerinde, Kalabaka Manastırlarında bulunan kızını ziyaret eden Sonkur Yankos, kızıyla görüştükten sonra Metropolit Efendiyi ziyaret eder. İkinci geceyi de kızının yanında neşeli bir şekilde geçiren Sonkur Yankos ilk çanda uyanıp kızıyla beraber sabah ibadetine hazırlanır. İkinci çanla mabede varıp ibadet ederler. Filomene tasvir-i Meryem karşısında dualar eder (s. 117). Sonkur Yankos kızının böyle içten dua edişinden onun ıslah olduğuna hükmeder. "Lakin acaba Filomene bu sûzîşli tazarruâtıyla (s.117) Hazret-i Meryem'den neler diliyordu? Filomene biçare Filomene şu makamda tasvir-i meryeme kalp lisanıyla söylediği sözleri cism lisanıyla pederine söyleyemezdi. O resmin sahibine tevdi eylediği esrarı mümkün değil babasına tevdi edemezdi." Yazar, Filomene'nin ettiği dua ve ibadeti anlatırken araya girerek duayla ilgili bir hikâye anlatır: "Filomene'nin bu taabbüdü bize vaktiyle Kays'ın etmiş olduğu bir duayı ihtar eder. Hikâye malumdur ya? Fakat bir tekrar ihtar edelim. Kays'ı, makam-ı muallâ-yı harem-i şerife götürmüşler. Babası: 'oğlum burası duaların müstecab olduğu bir mahal-i mübarektir. Şu duçar olduğun beliyye-i aşktan kurtulmak için burada Hak tealâ hazretlerine dua et (s.117). Kat'iyen me'muldur ki bu dertten halâs bulursun" demiş. Kays pederine tekrar tekrar sualler irat ederek bu münâcaatgâh-ı mukaddeste edilen duaların müstecab olacağına kendisi dahi itmi'nân-ı tâm hâsıl eyledikten sonra 'ilahi! Bu aşk benim için bir nikmet değil bir nimettir. Sen o nimeti benden geriye alma. Onu tezyit et!' diye dua ve niyaz eylemiş. Filvaki Kays'ın bu duası kabul olunmuş. İşte Kays'ın duası pederinin ümit ve intizarına nasıl muhalif idiyse, Filomene'nin taabbüdü dahi pederinin ümit ve intizarına o kadar muhalif idi. Hayfa ki Filomene'nin bulunduğu yer Kays'ın bulunduğu mahal gibi İsticâbetgâh-ı dua olamadı" (s. 118) diyerek Harem-i Şerif ile kiliseyi karşılaştırır. Bir manastırın duaların kabul edilmesi hususunda asla Harem-i Şerife yani Kâbe-i muazzamaya yetişemeyeceğini vurgulamaya çalışır.

Mehmet Bego'nun verdiği bıçak silimi ziyafetinden iki gün sonra, Recep Köso savaşa katılmak için gönüllü yazılır. Recep Köso'nun gönüllü olması, birçok Türk gencinin de gönüllü olmasına sebep olur. Savaşta Müşir Edhem Paşa'nın kumandası altında rumca

bildiği için askeri casus olarak görev yapar. Kendini Yunan gazetelerinin muhbiri olarak tanıtır. Olayları farklı şekilde yansıtarak mektup şeklinde gazetelere gönderir. Böylece Yunan ordusunun moralini bozmaya çalışır. Bu şekilde orduya çok değerli hizmetleri dokunur. Kendi bölüğünde bulunan arkadaşlarıyla beraber yıllar önce terk etmek zorunda kaldığı memleketi Yenişehir'e girer. Başta hocalar, papazlar ve hahamlar hazır olmak üzere bütün ahali onları büyük bir sevinçle karşılar. Hükümet dairesi önünde dualar ederler (s.193).

Aynı yazarın *Eski Mektuplar* romanında Kenan, dayısı Saim Bey'in evinde kalarak rüştiyeyi bitirir. Saim Bey, Kenan'ı İstanbul'a gönderip orada okutmak ve daha sonra kızı Meliha'yı ona vermek düşüncesindedir. Kenan'ın İstanbul'a gideceği son gece gelir çatar. Meliha ve Kenan o gece dadının yardımıyla bahçede buluşurlar. İki saat birlikte tatlı ve hüzünlü vakit geçirirler.

Kenan sabah kalktıktan sonra hazırlanır ve yalıdan ayrılır. Önce annesinin mezarını ziyaret eder. Orada bir taş dibinde oturur. Titrek ellerini dergâh-ı izzete doğru kaldırarak dua eder (s. 35).

Kenan İstanbul'a gittikten sonra Saim Bey'in yalısında her şey altüst olur. Meliha ve babası Saim Bey, Kenan'ın gidişine son derece üzülürler. Bundan dolayı Saim Bey'in hastalığı artar ve yatağa düşer. Kardeşi Daim Bey, Saim Beye yardım etme bahanesiyle karısıyla birlikte yalıya yerleşir ve planlarını uygulamaya koyar. Meliha'yı, oğlu Sabit'e almak ve servetin üzerine konmak için her türlü tuzağı hazırlar. Meliha'nın Kenan'a yazdığ mektupların hepsini ele geçirerek kendisi bunlara uygun cevaplar yazar. Kenan'ın gönderdiği mektupları da Meliha'ya vermez. Meliha bunları anlamaya başlar. "Zavallı Meliha mektubu gönderdikten sonra Cenabıhakka ettiği en büyük dua Kenân'ın avdetine kadar pederinin berhayat kalması idi (s.63).

Daim Bey, hizmetçileri yalıdan uzaklaştırır ve kendi hizmetçilerini yalıya getirtir. Meliha'ya kötü davranmaya başlayarak bundan sonra her şeyin kendi eline geçeceğini ima etmeye çalışır. Oğlu Sabit'i de getirip selamlığa yerleştirir. Meliha, bütün bu olanlardan işin nereye varacağını ve amcası Daim Bey'in niyetini anlar. Babasına bunu söyler. Fakat babası Meliha'ya, amcasına karşı ses çıkarmamasını söyler.

Saim Bey öldükten sonra Daim Bey, Meliha'nın Sabit'le evlenmesi için onu ikna etmeye çalışır. Bunu başaramayınca Meliha'yı para karşılığında Arif isminde bir sarhoşla evlendirir. Arif, Meliha'nın bütün mal varlığını işret âlemlerinde yer bitirir. Meliha'nın üzerine Peyman isminde bir halayık getirir. Meliha'yı çocuğuyla birlikte sokağa terk eder. Meliha'nın yazdığı içler acısı mektuba da cevap vermez.

Okuyucu, romanın son kısmını Ahmet Mithat'ın bu romanı yazmaya neden niyet ettiğini anlatmasıyla öğrenir.

Yazar, bir gün gezmek niyetiyle dışarı çıkar. Trende arkadaşı Muhip'le karşılaşır. Muhip, yazarı önemli birisiyle tanıştırmak için önceden söz almıştır. Karşılaştıklarında yazara sitem eder. Yazar, istemediği halde o kişinin evine giderler. Etraf dağınıktır. Altmış yaşlarında olan bu adam Meliha'ya bütün eziyetleri reva gören ve onu sokağa terk eden Arif'tir. Arif o günden sonra olanları pişmanlık gözyaşları ve vicdan azabı içinde anlatır. "Bu nevmidi-i müdhiş üzerine artık külliyen harap, berbat olmuştum. Bu derd-i müzicden tahlis-i nefs için CenabıHaktan temenni-i mevte başlamıştım. Fakat kim bilir irtikâp eylediğim günahlar ne kadar çok, ne kadar büyük ki bu duam bile nezd-i bâride kabul olunmuyor" diye sızlanır (s. 189).

Altın Âşıkları romanında, Michel kardeşler isminde genç ve zengin iki kardeş vardır. Bunlar altın sevdasına düşmüşler, elde ettikleri altınlarla zenginleştikçe zenginleşmişlerdir. Paris'in sarraflarından aldıkları borç altınları ödeyemeyince borçlu oldukları ünlü sarraf Mösyö Du Petit Val'ı malikânesinde ailesi ve hizmetkârlarıyla birlikte katlederler. Daha sonra bu meseleyi bilen yazıcısı Mösyö Corto'yu da katlederler. Bir zaman sonra kendi yazıcıları Mösyö Rivier'i de katlederler. Her ne kadar mahkeme bunu ispat edemez ve bunlar berat ederlerse de halk bunların katil olduklarını çok iyi bilmektedir. Bu yüzden Paris halkı bu iki kardeşi bütün eğlence âlemlerinden, balolardan, toplantılardan, komşuluktan dışlarlar. Bunlarla karşılaşınca yüzlerini çevirip uzaklaşırlar. Hiçbir aile bunlara kız vermez. İşte bu iki kardeş altın sayesinde umdukları zevki yaşayamaz ve mutluluğu bulamazlar. Toplumdan dışlanmış olarak yıllarca yaşarlar.

Aradan yıllar geçer. Bunlar halkın nefreti karşısında kendi altınlarıyla avunarak yaşamaya çalışırlar. Bu kardeşlerden büyüğü olan Michel Le Ne 1838 senesinde çok kötü

bir şekilde ölür. Öyle bir ölüm ki yazar, böyle bir ölümü insana vermemesi için "Cenab'ı Hakk'a dua etmek mürüvvet-i insâniye muktezasından görülür" (s.77). Şeklinde dile getirir. Ayrıca Michel Le Ne'nin ölümünün ne feci şekilde olduğunu şöyle anlatır: "Bir şiddetli hummaya tutulmuş idi. Bir yandan yarım asır müddet devam eden bunca cinayetkârâne hud'alar, namus-şikânane hileler ile cem edilmiş olan milyonlardan ayrılmak acısı ve diğer taraftan bu kadar milyonlar ile ednâ-yı mekasıd-ı bahtiyariden bile hiçbirisine nail olmamak tahassürü ateş-i hummaya munzam olarak bahusus ki birçok mazlumların kanları dahi gözleri önünde tebahhura başlamasıyla öyle bir sûret-i faciada humma delisi olmuştu ki yüzünü gözünü tırnaklarıyla yırtıp yarmakta, ellerini, kollarını dişleriyle ısırıp koparmakta idi (s.77).

Fazlı Necip'in *Cani mi Masum mu?*adlı romanında, Mısır'da Madam Bunzel isminde, pansiyon işleten bir kadın vardır. Bu pansiyonda Mısır'ın zenginlerinden olan Zeki Bey adında yaşlı bir hasta yatar. Zeki Bey, son zamanlarda kafasındaki düşünce ve kalbindeki üzüntülerden dolayı uykusuzluk hastalığına tutulur. Çok zayıflar. Yataktan çıkamaz. Doktorlar çare bulamazlar. Sadece üzülmemesini tavsiye ederler. Zeki Bey, uykusuz gecelerinde namaz kılar. Dua eder. "Seccadenin kenarında bir takım arabî yazılar vardı. Zeki Bey namaza başlamadan önce bu yazıları bir kere okudu. Bu yazıları okuduktan sonra 'Âh! Razıyım, nasib et yarabbi!" diye dua etti. Daha fazla ayakta duramadı. Yavaş yavaş seccade üzerine diz çöktü. Oturmuş olduğu halde öğle namazını kıldı. Tesbih çekti evradını okudu"(s.77, 79).

Zeki Bey (Ahmet) yirmi yıldır göremediği oğlu Refik'e kavuşur. Ona yirmi yıl boyunca başından geçenleri anlatır. Dayısını öldürmediğini fakat hanımını ve kendisini terk ettiği için büyük hata işlediğini söyler. Bunun için oğlu Refik'e "ben herkese hakkımı helal ettim. Dua et Cenab-ı Hak da beni af etsin" (s.218) diyerek oğlundan dua ister.

Refik, babası öldükten sonra Mısır'dan Selanik'e dönerek babasının masum olduğunu ispatlamaya çalışır. Bu işi nasıl yapacağını düşünürken kaldığı otele iki adam gelir. Bunlardan yaşlı olanı söze başlayarak kendilerinin Refik'in amcası Ömer Bey'in çok iyi dostları olduklarını söyler. Ömer Bey ölürken kendilerine zarf içinde bir emanet bırakmıştır. O emanet, Ömer Bey'in vasiyetidir.

Refik sevincinden ne yapacağını şaşırır. Aceleyle zarfı açar. Amcasının yazdığı vasiyetname mektubunu okur. Amcası mektubunda cinayeti itiraf etmekle birlikte nasıl ve kimin yardımıyla işlediğini anlatır. Cinayetten hemen sonra büyük bir pişmanlık duyup Allah'a tövbe edip af dilediğini şöyle ifade eder: "Ben ettiklerime cidden nadim olduğum için ta'eb ve müstağfer olmağa karar verdim. …Başka ne söyleyeyim. Ben bütün hayatımı tövbe ve istiğfar ile geçirdim Allah'ın merhameti büyüktür. Affından ümidvarım. Siz de rahim olunuz. Beni affediniz, dua ediniz ki Cenab-ı Hak da taksiratımı af buyursun." (s.350, 356).

Mehmet Celal'in *Dâmen Âlude* adlı romanının başkahramanı Enver, Despina adında aşüfte bir kadına kapılır. Yeni evlendiği güzel karısı Şefika'yı günlerce yalnız bırakır. Eve gitmez. Şefika hamiledir. Aylarca bu sıkıntıya katlanır. Dertlerini anlatmak için Münevver adındaki komşusuna gider gelir. Münevver kötü bir kadındır. Şefika'yı içkiye alıştırır. Ayrıca fikrini bozar. Sırrı adında bir adamı bir gece evine çağırıp Şefika ile tanıştırır. Şefika'yı sarhoş edip Sırrı'ya teslim eder. Şefika'nın namusu kirletilir.

Sırrı bu geceden birkaç gün sonra bir aracı ile Şefika'ya bir kâğıt gönderir. Kâğıtta eğer bu gece müsaitse evine gelmek istediğini söyler. O ara Şefika'nın kayınvalidesi Şadiye Hanım bir seyahate çıktığı için evde değildir. Şefika, Sırrı'nın bu teklifini kabul eder. Sırrı ile birlikte kocası Enver'in yatağında sabahlar. Sabah hizmetçi Sabire, çocuğu getirir. Şefika bir hanım olarak namusunu koruyamadığı için namusunu ve iffetini muhafaza eden bu hizmetçinin karşısında sıkılır. Gözlerini çevirir, hizmetçinin yüzüne bakamaz. Yazar, Şefika'nın bu halini anlatırken "namussuz bir hanımın, saf ziynetine meyyal, fakat namusunu bekâretini muhafaza etmiş bir hizmetçinin karşısında nalân, giryan muzdaribane boyun eğmesi ne kadar güçtür, bilir misiniz? Anlar mısınız? Allah kimseye bildirmesin. Allah kimseye anlatmasın" (s.177) sözleriyle kimsenin böyle kötü bir hale düşmemesi hususunda Allah'a dua eder.

Mehmet Celal'in *Nedamet* romanının isimsiz şair kahramanı dört kez evlenmiştir. Dördüncü karısının yaptığı iffetsiz hareketler bu kahramanın kadın muammasını çözmesini

sağlar. Kahraman bütün sevgisine, aşkına ve iyiliklerine rağmen, kendisini aldatıp ihanet eden Anna ismindeki bu son karısına bir mektup yazar.

Mektubunda karısının kendi eliyle sandığının anahtarlarını verip kendi ihanetini ele vermesiyle kendisini rezil ettiğini anlattıktan sonra, mektubun diğer sayfalarında hiç kimsenin böyle mahçup olmaması için "Cenab-ı Settarûl uyub düşmanlarımızı bile bu yolda şermende eylemesin" (s.58) sözleriyle ayıpları örten Allah'a dua eder.

Ayrıca mektupta anlattığı bir olayda Pakize isminde bir kızın iffetsiz bir ailenin içine düşmesini anlatır. Bu kıza "Cenab-ı Hak iffetini ve hayatını muhafaza eylesin" şeklinde dua eder (s. 60).

Mektubun sonunda karısının yaptığı bütün bu kabahatlere, ihanetlere rağmen onu yine affettiğini ve Allah'ın da affetmesini için dua ettiğini şu sözlerle dile getirir: "Bununla beraber ben, bana karşıgösterdiğin itaatsizlikleri kabahatleri, cinayetleri ezdil ve can af ettim. Cenab-ı Hak da af etsin (s.82).

Leman adlı romanda Servet Bey, bir gezintide arkadaşı Ferit Bey'e evlenmek istediğini söyler. Ferit Bey, Servet'e kendisi için çok uygun bir kız bildiğini söyleyerek Leman'dan bahseder. Adresini verir. Servet eve geldiği zaman dul ablası Piraye Hanım'a bu konudan bahseder. Uzun uzadıya konuşurlar. Piraye Hanım görücü olarak köşke gider. Lemanı beğenir. Servet ablasıyla düğünü ve zifaftan önce yapılacak işleri konuşur. Namazdan ve duadan söz eder (s.55).

Leman'ın annesi Nebire Hanım, Leman'ı Servet'e vermeye karar verir. Leman'la konuşur. Leman bunu kabul edince haber gönderilir. Düğün hazırlıkları yapılır. Leman'ın köşkten çıkarılması değil Servet'in köşke güvey olarak alınmasına karar verilir. Düğün yapılır. Servet daha önce hayal ettiği gibi zifafta önce yatsı namazını kılar. Dua eder. Odaya girdiği zaman görümce ile gelinin namaz kıldığını görür. Sonra görümce Piraye yüz görümlüğünü takar. İkisinin elini birleştirir. Mesut olmaları için Allah'a dua ederek odadan çıkar (s.62).

Fatma Aliye'nin *Udi* romanında, Bedia'nın babası Nazmi Bey, gençliğinde çok işret edip sonradan pişman olmuştur. Şimdi de zaman zaman gizlice içmektedir. Fakat kendi yaptığı bu işretleri oğlu Şemi'nin yapmasına asla razı olmaz. Bu yüzden Şemi işret âlemlerinden döndüğü gecelerde babasının yanına uğramaz. Nazmi sık sık bu işret âlemlerinin kötü olduğunu anlatan hikâyeler söyleyerek oğluna ve kızına nasihatlar eder. Bedia bu nasihatleri ciddiyetle dinler. Fakat Şemi, babasının da işret yaptığını bildiği için bu nasihatlara kıymet vermez.

Şemi bir gün işret âleminden sarhoş olarak döner. Her nasılsa yanlışlıkla babası ile kardeşi Bedia'nın ud çalıp meşk ettikleri odaya girer. Sarhoş olduğu her halinde bellidir. Babası Şemi'nin böyle sarhoş bir halde karşısına çıkmasını kabullenemez. Onu azarlar ve döver. Bu olaydan birkaç ay sonra bu kez Nazmi işretten eve döner. Selamlıktan içeri girerken sarhoşluktan ayakları dolaşır. Onu bu halde gören oğlu Şemi, birkaç ay evvel sarhoş olduğu için kendisini şiddetle döven babasına manalı manalı bakar. Nazmi oğlunun bu bakışlarından utanır. Biraz yürür. Birden durur. Leğen ve ibrik ister. Abdest alır. Namaz kılar. Namazını bitirdikten sonra henüz seccadenin üzerinde iken, orada bulunan herkesi şahit göstererek "Siz, hepiniz şahit olunuz. Bundan sonra işrete dair ağzıma bir şey koymamaya tövbe ediyorum" der (s.66).

Mehmet Vecihi'nin *Hikmet* adlı romanında, anneleri ölen babaları da intihar eden Hikmet ve Enise adlı iki kardeş kimsesiz kalır.

Ortada kalan Hikmet'le Enise babaları Mükerrem'in bir dostunun evinde bir hafta kalırlar. Bu zat çok merhametli birisidir. Bu iki öksüze bakmak ister. Fakat maddi durumunun iyi olmaması ve karısının huysuzluğu yüzünden bu çocukları evinde tutamaz. Etrafa haber salınır. Sonunda Bahaî Efendi isminde zengin bir tüccar Hikmet'i evlatlık edinmeye talip olur. Behai Efendi Hikmet'in terbiyeli halini görüp ve yaşadıklarını öğrendikten sonra kardeşi Enise'yi de konağa getirtir.

Behai Efendi dört evlilik yapmış bu evliliklerden on çocuğu olmuştur. Kadınların üçü ve bütün çocukları ölür. Son karısı ile evliliklerinin üçüncü senesinde bir kız çocukları olur. Behai Efendi'nin daha önce on çocuğu öldüğü için bu çocuğun da yaşayacağından ümidi yoktur. Çocuğun doğduğu gece akşam namazını bitirdikten sonra çocuğun yaşaması

için "yarabbi bu son inayeti samadâniyedir. Bununla bir tecrübe bir imtihan daha lazım gelecekse ondan evvel benim canımı al" şeklinde dua eder (s.288).

Müjgan adlı romanın başkahramanı olan Müjgan, komşusu ve aynı zamanda da kızı Mesude'nin sözlüsü Nevzat'ın babası Burhan Bey'e aşk mektubu gönderir. Mesude annesinin Burhan Bey'e gönderdiği bu mektubu ele geçirip okur. Bu yüzden Nevzat'la olan evliliği tehlikeye girer. Nevzat'a yazdığı mektupta bu durumu üstü kapalı anlatır ve "şu hal-i inkisarımda münkesir gönüllere tercüman olacak bir ah-ı manidar ile Allah'tan istirham ediyorum ki sen benim gördüğüm yolda acı görme" (s.575) sözleriyle Nevzat'a dua eder.

Müjgan romanının devamı olan *Mesude* romanında Mesude, Nevzat'a yazdığı başka bir mektubunda, annesi Müjgan'ın Nevzat'ın babası Burhan Efendi'ye yazdığı aşk mektubunun üzüntüsüyle, kendi geçmiş güzel günlerinden bahseder. Mektubunda "ayrıldığım günlerden hiç birine ait tahassürüm varsa Allah'ın bundan beter kahr ve gazabına uğrayayım. Allah size bildirmesin" (s.112) ve mektubun ilerleyen kısımlarında "şu perişan halimde duamın müstecab olacağından eminim. Böyle suzan bir kalp ile istikbalin için Cenab-ı Hakk'a yalvarıyorum beni unut" şeklinde hem beddua, hem de dua eder (s. 120).

Müjgan, kocasının ve kızının ne halde olduğunu düşünmez. Onun tek düşüncesi Burhan' Efendi'ye kavuşmaktır. Bunun da tek çaresi Mesude'yi köşke geri getirtmektir. Bunun için Mihri ve Mesude'nin kaldığı kulübenin yerini öğrenip bir iki uşağını oraya gönderir. Mesude'yi köşke gelmesi için sert bir dille davet eder. Mesude ve Mihri ise bu davete karşılık gelen hizmetçiye, "Allah'tan başka kimsenin ianesini, lütfunu hazm edebilecek olsa idik parasını pulunu vaktiyle başına çalmazdık. Allah servetinin de bin türlü belasını versin, kendinin de. Böyle söylemezsen Allah'ın gazabına uğra" sözleriyle beddua ederler (s. 160).

Sail romanında Hami Efendi, elli sekiz yaşında iken bir çocuk sahibi olur. İsmini Mukaddem koyar. Mukaddem büyüyüp yirmi yaşlarına geldiği zaman artık söz dinlemez olur. Anne ve babasını üzecek her kötü davranışta bulunur. Hami Efendi'nin köşkünde Dilara isminde bir cariye vardır. Fakat Hami Efendi onu kızı gibi görmektedir. Dilara, melek gibi temiz ve güzel bir kızdır. Mukaddem'in bu kötü yollardan kurtulup ıslah olması için dua eder. "mihr-i sabaha arz olunmuş ayiney-i saffetinde siyah reng-i hicap eyleyen kalb-i masumu dergâh-ı ehadiyetten salah-ı haline dua hevan olurdu" (s.25).

Yine Mehmet Vecihi'nin *Nedamet* romanında, mektubu yazan isimsiz kahramanın babası Arifi Efendi ondokuz yaşında evlenir. Hanımını çok sever. Fakat iki buçuk yıl sonra hanımı verem hastalığına yakalanıp ölür. Arifi Efendi yirmi yıl sonra birkaç tanıdığının tavsiyesi üzerine tekrar evlenir. Bir çocuğu olur. Bu çocuk büyür. Mektubu yazan kahraman bu çocuktur. Fakat babasının beslediği ümitleri boşa çıkarırcasına kötü biri olur. Islah olması için Dildar isminde bir kızla evlendirirler. Arifi Efendi vefat eder.Babasının vefatını sanki yıllardan beri beklediği bir fırsat olarak gören bu kişi, evdeki herkese kötü davranmaya başlar. Ne olduğunu şaşırır. Herkese kötü davrandığı gibi, ıslah olması için hergün Allah'a dua (s.62) eden annesini de ağlatır.

Hasta adlı romanda Vecihi Efendi'nin genç karısı Ruhsar, Vecihi Efendi'nin yeğeni Perver'in doktor nişanlısı Sani'ye âşık olur. Onu elde etmek için elinden gelen her şeyi dener. Sonunda Sani'den bir fotoğrafını almayı başarır. İki hafta boyunca bu fotoğrafla avunur. Artık fotoğraf yeterli gelmez. Daha önce hizmetçisi Hüsna ile gönderdiği haberde gizli bir yerde görüşmek sözü almaya çalışmıştır. Bu yerin tayini için Hüsna'yı tekrar gönderir. Hüsna, Sani'nin muayenehanesini gittiği zaman bir gün önce Perver'den mektup alan Sani'yi asık bir suratla bulur. Sani ona kızar. Herşeyi berbat ettiklerini herkese duyurduklarını söyleyerek kovar. Hüsna eve gelerek her şeyi Ruhsar'a anlatır. Ruhsar çılgına döner. Hıncını Hüsna'dan çıkarmak istercesine ona "Allah Belanı versin kadın" (s.161) şeklinde beddua eder.

***

Romanlardaki işlenişinde de görüldüğü gibi daha çok Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ahmet Mithat ve Fazlı Necip'in söz ettiği dua-tövbe konusu incelediğimiz diğer romanlarda sadece bir veya iki kez ele alınmıştır.

Genel olarak baktığımızda: Günahların affedilmesi için tövbe ve istiğfar etmek, başa gelen sıkıntılardan kurtulmak için Allah'tan yardım isteme, korkudan kurtulmak için bazı ayetleri dua niyetiyle okumak, şeytandan korunmak için dua okumak, kendilerine kötülük edenleri Allah'ın ahirette cezalandırması şeklinde beddua etme, Allah'tan dayanma gücü ve sabır isteme, başkalarının düştüğü kötü duruma düşmemek için Allah'a sığınma, bütün günahlardan tövbe etmenin gerekliliği, Hıristiyanlığa göre tasvir-i Meryem karşısında haç çıkarma şeklinde dua etme, günahların çokluğundan duanın kabul olmaması düşüncesi, namazlardan sonra virtlerini okuyup tesbih çekmek şeklinde dua, insanların birbirlerinden dua istemeleri, garip ve perişan halde olan birinin duasının kabul olunacağına inanması bu konunun işleniş şekilleri olduğunu görürüz.

2.1.1.4. DİĞER DİNİ UNSURLAR

2.1.1.4.1. Amel Defteri

Amel defteri,İslâm inancına göre her insanın dünya hayatı boyunca yaptıklarının kaydedildiği bir defterdir. Ahiretteki mahşer gününde bu defterin açılıp insanın bütün yaptıklarının; iyilik ve kötülüklerinin açığa çıkacağına inanılmaktadır. "Kur'an'da "amel defteri" tabiri geç mez. Ancak bu anlamda kitap ve suhuf kelimeleri zikredilmektedir.Kur'an'da, insanın dünyada yaptıklarının, kıyamet günü açılmış bir kitapta kendisine gösterileceği ve her fertten kendi kitabını okumasının isteneceği (İsra, 17/13-14) açıklanmaktadır."[96] Bu inanç unsuruna sadece bir romanımızda değinilmiştir.

Mehmet Vecihi'nin *Mesude* romanında, karısı Müjgan'ın Burhan Efendi ile ilişkisini öğrenen Mihri, kızı Mesude ile birlikte köşkü terk ederler. Bir kulübede yaşamaya başlarlar. Bir süre sonra Mesude hastalanır ve ölür. Kızının ölümü Mihri'ye çok ağır gelir. Müjgan'a bütün yaptıklarını ve bu yaptıklarının cezasını bu dünyada ve ahirette mutlaka

[96] Karaman, Fikret, "Dini Kavramlar Sözlüğü" Diyanet İşleri Başk. Yay., Ankara, 2010, s. 25-26.

çekeceğini anlatan çok uzun bir mektup yazar. Mektubunda birçok dini inanç ve unsurlardan bahseden Mihri, bütün bu yaptıklarını mahşerde kitab-ı amalda (s.234) göreceğini söyleyerek mektubunu bitirir.

Yazar kahramanın ağzından insanın bu dünyada yapacağı bütün iyilik ve kötülüklerin bu defterde kaydedildiği inancını dile getirir.

2.1.1.4.2. Levh-i Mahfuz

Levh-i Mahfuz, İslâm inancına göre Allah'ın ezelden bütün her şeyi yazıp kaydettiği ve orada koruduğu büyük defterdir. Evrende var olan açığa çıkmış ve çıkmamış her şey bu kitaptadır. "Allah'ın olmuş ve olacak her şeyi tesbit ettiği bir kitap ya da bilgi hazinesidir. Bu ilahi kitap bizim anladığımız manada, kalemle, mürekkeple yazılmış bir kitap değil, kâinatın taslağıdır."[97]Lehv-i Mahfuz'la ilgili Kur'an-ı Kerim'de ayetler vardır. "Biz her şeyi bir kitapta (Levh-i Mahfuzda) sayıp yazmışızdır." [98]

Levh-i Mahfuz konusuna incelediğimiz romanlarda, sadece Mehmet Vecihi iki romanında değinmiştir.

Müjgan adlı romanında Mihri, babasıyla İstanbul'a gelir. Tahsil yapmak niyetindedir. Babasının dostu Şem'i Efendi Mihri'deki zekâyı ve okuma isteğini görünce onu yanında alıkoyar ve mektebe gönderir. Mihri okumaya son derece istekli olduğu için kitaplarını büyük bir istekli okur. Dersleri zihnine açılır. Onun bu halini yazar levh-i mahfuzu misal vererek şöyle ifade eder. "Sa'i ve ikdamı ise bir derecede idi ki her kitap pişgah-ı cisminde Levh-i Mahfuz'un bir sahifesi gibi açılır, her dersi Levh-i Mahfuz'un mukadderatı muharresinden atisine ait bir müjde-i mes'udiyet gibi seve seve tekrar tekrar okurdu" (s.70).

Sevday-ı Masumane adlı romanda birbirlerini seven Devai ile Cemile mektuplaşırlar. Devai bu mektuplarında Cemile'ye olan aşkını söylemekle birlikte ona evlenmeyi teklif eder. Fakat Cemile ileriye sürdüğü ve söyleyemeyeceği bazı sebeplerden dolayı bunun mümkün olmayacağını yazar. Ayrıca kendisinin bir öksüz olduğunu

[97] Karaman, Fikri, "Dini Kavramlar Sözlüğü", Diyanet İşleri Başk. Yay., Ankara, 2010, s. 396.
[98] Kur'an, (Yâsin, 36/12), Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 2006.)

Devai'nin ise bir bey olduğunu bu sebeple denk olmadıklarını şu sözlerle ifade etmeye çalışır. "Levh-i Mahfuzdan serair-i mukadderatımı nakl ve istinsah edecek olsam tasviri mahiyetim için 'ben kim bir bikes ve biçare rubi hanuman' satırlarıyla başlayan beyti söylemek lazım" Bu sözleriyle Levh-i Mahfuz inancını dillendirir.

***

Yazar, bu şekilde kahramanlarını konuşturarak herşeyin Levh-i Mahfuz'da kayıtlı olduğuna işaretle Levhi Mahfuz'dan söz eder**.**

2.1.1.4.3. Sevap-Günah

İslâm inancına göre sevap ve günah, genel olarak insanın dünyada yaptığı fiillerin olumlu veya olumsuz karşılıklarıdır. İnsan yaptığı ibadet ve iyiliklerden sevap (ecr) denilen artı bir değer kazanır. Bunun aksine Allah'ın emirlerine karşı gelmesi ve yaptığı kötülüklerden dolayı da günah denilen olumsuz bir değer kazanır.[99] "Günah dinî bir kavram olarak ilâhî emir ve yasaklara aykırı fiil ve davranış anlamında kullanılır…."[100] "Bir hadiste günah, 'kişinin içini rahatsız eden her şey' (bkz. Müslim, "Birr", 14; Tirmizî, "Zühd", 52) şeklinde tarif edilmiştir…Günahlar, 'büyük günahlar' ve 'küçük günahlar' olmak üzere iki kısımdır. (bkz. 18. Kehf, 49; 34. Sebe, 31; 4. Nisâ', 31; 42. Şûrâ, 37; 53. Necm, 32)."[101]

Bu iki kavramın birbirinin zıttı olması ve bazı romanlarda beraber zikredilmesi nedeniyle bu iki inanç unsurunu birlikte almayı uygun gördük.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *İffet* romanında, İffet annesi ve kardeşi Sabri ile dayınılmaz bir yoksulluk içinde çırpınmaktadır. Nişanlısı Latif'ten uzun zamandır haber alamamaktadır. Bu arada Nermi Bey adında birisi ona musallat olur. Nermi Bey, Raziye Fettan isminde bir kadın satıcısı ile ona haberler gönderir. İffet evin bahçesinde dolaşırken

[99] Erkek veya kadın, kim mü'min olarak iyi iş işlerse elbette ona hoş bir hayat yaşatacağız ve onların mükâfatlarını yapmakta olduklarının en güzeli ile vereceğiz. (Kur'an, Nahl, 16/97)

[100] Canbulat, Mehmet, "Dinî Kavramlar Sözlüğü", Diyanet İşleri Başk. Yay., Ankara, 2010, s. 204.
[101] Uludağ, Süleyman, "İslâm'a Giriş", Diyanet İşleri Başk. Yay., Ankara, 2010, s. 379.

dışarıdan atılmış süslü bir zarf görür. Zarfı alıp tereddüt içinde açar. Zarfın içinden bir süredir İffet'i elde etmeye uğraşan Nermi Bey'in fotoğrafı, İffet'e hitaben yazılmış bir mektup ve üç yirmilik de para çıkar. İffet mektubu okur. Nermi Bey'in mektupta yazdığı etkileyici sözlerin yalan olduğunu anlar. Fakat sefaletten bıktığı için bu sözler hoşuna gider. Fettan Raziye'ye bir mektup yazarak Nermi Bey'in isteklerini kabul ettiğini,fakat kendisine hazırlık için iki gün izin vermelerini ister.

Annesine kendisini zengin bir evden hizmetçilik için çağırdıklarını onun için dışarı çıkması gerektiğini söyleyerek dışarı çıkar. Mektuptan çıkan paralarla kendisi için elbiselik ve ayakkabı alır. Aldığı eşyalarla eve dönünce annesinin bunları merak etmesine karşılık, hizmetçilik edeceği evde kendisinin yaşında bir kız olduğunu ve kızın bu elbiseleri İffet'in üzerinde görmek istediğini söyler. İki gün hazırlıktan sonra Fettan Raziye'nin geleceği saat yaklaşır. İffet diktiği elbiseleri giyer ve süslenmek için aynanın karşısına geçer. Fakat kırık aynanın karşısında Latif'in hayali belirir. İffet kalbindeki kötü yola gitme düşüncesi yüzünden Latif'in kendisine tükürdüğünü hisseder. Bu heyecanla kendini kaybederek yatağa düşer.

İffet, yatağa düştükten sonra titremeler, sayıklamalar geçirir. Annesini yanına oturtarak olup bitenlerin hepsini anlatır. Yalanlarını, günahlarını itiraf eder (s. 152). O arada Raziye'nin arabası, İffet'in mektubunda yazdığı saatte İffet'i götürmek için köşebaşına gelir. Annesi, Sabri'yi gönderip Raziye'yi eve çağırtır. Raziye eve gelip İffet'i o yeni diktiği elbiseleriyle ateşler içinde sayıklıyor görünce şaşkına döner. Boynuna sarılmak ister. Fakat İffet, iğrenerek onu geri iter. Sonra yanına oturtarak bütün yaptıklarını günahlarını ona şöyle anlatır: "Hanım öyle bir acı ve sıkıntı içindeyim ki en karanlık, en titreyici yüzü ile çevremde dolaşıp da henüz yatağıma yaklaşmaya nazlanan ölüm, şu saatteki hayatımdan bin kat aydınlık görünüyor. Onun bu nazlanışı bir süredir yolumu sapmaktan doğan pişmanlığı, bana olanca şiddetiyle çektirmek için bir iki günlük müsaade olmalı. Ya da birkaç saattir çektiğim şu ceza beni kötülüklerin kirinden temizlemeye yetmediği için ölüm, benden iğreniyor. Raziye Hanım! Beni iyi dinleyiniz. Bütün kötülüklerimle göz göze ölümle karşı karşıya geldiğim, tertemiz bir gönülle sevdiğim Latif'in karşımda dolaşan küskün hayaliyle barışmaya uğraştığım şu ulu saatte ağzımdan çıkacak acı gerçeklere gücenmemenizi dilerim. Görüyorsunuz ya, pişmanlık beni ne duruma düşürdü! Ben neden pişmanım? Hangi günahıma (s.153) tövbe ediyorum? Onu da biliyor musunuz? Evet, onu da bilirsiniz. Çünkü iyilikten sapışımda kılavuzum sizdiniz.

Size oranla melek sayılan bir kızın, tasarı derecesini aşmayan bir günahtan (s.153) dolayı bu denli şiddetli pişmanlıklara, böyle iç yakan cehennem ateşlerine düştüğünü görüyorsunuz da kalbinizde ufacık bir pişmanlık izi belirmiyor mu?

Raziye'yi dışarı çıkaran İffet, Latif'e bir mektup yazdırır. İffet'in bu iç yakıcı mektubu ve konuşmaları dışarıdan duyup büyük bir pişmanlık duyan o günah küpü Raziye " Bugüne değin nasıl bir iğrenç bir hayat içinde yaşadığımı şimdi anladım. Senin Latif'e olan sevgin gibi aşkın hiçbir böyle bir lekesizini bilmiyordum. O sözlerinden gönlüm, gözüm açıldı. Bana yol göster yavrum. Bütün günahlarıma (s.156) tövbe edeceğim. Pişmanlığımın ciddiliğine bu gözyaşlarımdan büyük tanık olamaz" diyerek günahlarından pişmanlığını dile getirir.

Mürebbiye romanında,konağa mürebbiye olarak alınan Fransız Anjel, konağa geldikten sonra Dehri Efendi'nin kardeşi Amca Bey'i damadı Sadri'yi ve oğlu Şemi'yi baştan çıkarıp kendisine âşık eder. Onları ayrı ayrı gecelerde odasına alır. Bunu sezen kâhya Eda Hanım bunları suçüstü yakalamaya çalışır. Bir gece salonda koşuşturma ve gürültü duyunca bu erkeklerden birisinin Anjel'in odasına gitmeye çalıştığını anlar. Hemen salona gelir. Erkeklerin odalarında olmadıklarını görünce Anjel'in odasının kapısını kuşağıyla bağlar. Dehri Efendi'ye haber verir. Dehri Efendi ile birlikte Anjel'in oda kapısının önüne gelirler. Dehri Efendi kapının bir kuşakla bağlanmış olduğunu görünce bunun ne demek olduğunu Eda'ya sorar. Sonra erkekleri birer birer sorguya çeker.

Amca Bey kendisinin ile birlikte damat Sadri ve Şemi'nin odalarında olmadıklarınıkendi lehine ve Eda Hanım'ın aleyhine göre yorumlayıp anlatmasına Eda Hanım dayanamaz ve bunun üzerine"hak kuru iftiradan saklasın. Aleyhimdeki yalancılığında bu kadar ileri varma. Bir bardak suyun kırk yıl hakkı vardır. Size bu kadar emeğim geçti. Söylediğin sözlerin önünü ardını düşün. Günahtır" diye çıkışır (s. 93).

Amca Bey ve damat Sadri'nin yaptıklarını saptırarak kendilerine göre yorumlamaları üzerine Eda Hanım dayanamaz ve gerçekleri Dehri Efendi'nin yüzüne haykırır. Eda Hanım'ın gerçekleri bu şekilde itirafı karşısında zor durumda kalan Anjel yapmacık bir tavırla iki elini yüzüne kapatarak ağlamaya başlar. Anjel'in bu ağlamalarının onun gerçekten iffetinden ileri geldiğini zanneden Dehri Efendi, Anjel'e dönerek kâhya

Eda'nın bu sözlerinden kendisinin iffetine bir zarar gelmeyeceğini söyler. Anjel'e niçin ağladığını sorar. Anjel ise masum bir tavır takınarak"kendim için değil bu sözleri söyleyen kadının haline, günahına ağlıyorum" der (s. 94).

Amca Bey bu olaydan sonra Anjel'i elde edemeyeceğini anlayınca yeğeni Şemi'yi, damat Sadri'ye karşı kışkırtmaya başlar. Anjel'in her gece Sadri'yi odasına aldığını söyler. Kıskançlık damarları uyanan Şemi, Anjel'i ve eniştesi Sadri'yi suçüstü bastırıp öldürmeye karar verir. Hazırlığını yapar.Gece Anjel'in odasına rahat girebilmek için bir gün önceden Anjel'in oda kapısının büyük kilidini açık hale getirir. Gece Anjel'in odasına girer,Anjel perişan bir halde odanın ortasında durmaktadır. Şemi etrafı araştırır. İçeride zannettiğiSadri'nin elbise dolabında saklandığını tahmin eder. Anahtarını Anjel'den ister. Bu isteğe şiddetle karşı çıkan Anjel'i yere yatırarak hançeri boğazına dayar. Anahtarı vermezse onu öldüreceğini söyler. Anjel ise "ben içerde herif aldı? Ben masum, günahsız karı."der. Bu sözlere sinirlenen Şemi "Günahsız (s. 161) olduğunu papaza anlat" diye bağırır.

Bir Muadele-i Sevda romanının kahramanı Naki, karısı Bedia'nın ihanetini sevgilisi Fatin'e yazdığı mektuplarından öğrendikten sonra bir hafta hasta yatar. Karısı Bedia, Naki'ye sahte muhabbet gösterir. Naki, Bedia'ya Fransız romanlarından örnekler vererek onun ihanetini ima etmeye çalışır. Bedia yaptığı ihanetin Naki tarafından bilindiğinden şüphelenmeye başlar. Bedia, Naki'ye hamile olduğunu müjdeler. Naki buna çok şaşırır. İçinden çocuğun kesinlikle kendisine ait olmadığını düşünür. Çocuğun Bedia'nın âşıkı ve Nazire'nin kocası Fatin'e ait olduğuna kanaat getirir. Naki, ele geçirdiği mektuplardan Bedia'nın mektupları sakladığı yeri öğrenir. Bedia evde yokken Bedia'nın odasına girer. Bedia'nın sakladığı Fatin'den gelen ve kendi gönderdiği mektupların müsveddelerini okur. Bedia'nın daha önceki mektuplarında önemli bir şey diye bahsettiği konunun hamilelik olduğunu öğrenir.

Bedia, Fatin'le arasındaki aşkı ve Naki ile Nazire'nin durumunu bir sevda denklemine benzetir. Bunları okuyan Naki, Bedia'nın artık bir eş değil kendisi için en büyük bir düşman olduğunu anlar. Bedia'nın mektuplarını ve mektuplar içinde bulduğu Fatin'in resmini alır. Bedia'nın fotoğrafını ortaya, kendisinin ve Fatin'in resmini de bu fotoğrafın sağına ve soluna yerleştirerek duvara asar. Mektupları da masaya dizer. Bedia'yı

odaya çağırtarak bu fotoğrafı ve mektupları gösterir. Fatin'in resmini ve mektupları gören Bedia, beyninden vurulmuşa döner. Önce inkâr etmeye kalkar. Fakat sonra ağlayarak Naki'nin ayaklarına kapanır. Kendisini öldürmesini artık bu günahla (s. 197) yaşamayacağını söyler.

Metres romanında Müştak, bir ay boyunca Hami'nin yalısını gözetler. Fakat ne Meryem Dudu'yu ne Saffet Hanım'ı görür. Parnas'a kavuşmanın yolunun artık Saffet Hanım'ı elde edip ondan para sızdırmak olduğuna kesin karar verir. Saffet Hanım'ın dadısı Dudu tuhafiyeciye giderken Müştak karşısına çıkar. Saffet'i çok sevdiğini mutlaka onunla görüşmesi gerektiğini yalvararak anlatır. Ayrıca yazıcılara kimin için mektup yazdırmaya gittiklerini sorar. Dudu Müştak'a, Saffet Hanım'ın kendisine mektup yazdırmak için oraya gittiğini, fakat bu işin yanlış olduğunu hemen orada anlayıp döndükten sonra bütün bu olanları hocanıma anlattığını söyler. Müştak hiddetlenerek böyle şeylerin hocaya anlatılmayacağını söylemesine üzerine Dudu: "Ha efendim! Sevda işi başkadır, hocalık işi bambaşkadır. Ben günahlarımı çıkartmak için (s.210) papasa gittiğim vakitlerde suçumun ileri gelenlerini anlatmam. Ancak onda birini söylerim. Papas afivlik verir, söylemediklerim de o sırada berikilerle affolunur gider. Cahilliğimde ben de hepsini birer birer anlatırdım. Sonra Takohi ile birlikte aykırı bir günah işledik. 'Kız bunu konfesör'e nasıl diyeceğiz?' dediysem Takohi bir yüzüme baktı, 'ona denecek günah var, denmeyecek günah var" (s.210) şeklinde izah ederek Hıristiyanlıktaki günah anlayışından ve günah çıkartma ayininden bahseder.

Tesadüf romanında büyücü Nefise, komşusu Gülsüm'ün zaafından faydalanmaya kalkışır. Kocası Rıfkı'nın tekrar evlenmesini engellemek için büyü yapma bahanesiyle Gülsüm'ü dolandırır. Mesele, Gülsüm'ün kocası Rıfkı tarafından anlaşılır. Bunun üzerine Nefise, eski mahallesini terk edip başka bir mahalleye taşınmak zorunda kalır. Bakıcılık işine burada devam eder. Rıfkı'nın kendisini mahkemeye vermesi sebebiyle kötü ünü artan Nefise'nin bu yeni evinde ziyaretçileri çoğalır. Bu eve gelen ziyaretçiler arasında Saibe ve Şöhret isminde iki kadın da vardır. Saibe'nin kocası Mail, bir meyhanede tanıştığı ahlaksız Şöhret'e âşık olur. Saibe, kocası Mail'i Şöhret'in elinden kurtarmak için Nefise'ye gelir.

Şöhret ise kendini Mail'e nikâhlatıp ona sahip olmak için Nefise'ye gelir. Nefise ise her iki tarafın bu durumundan faydalanarak onların parasını yolar.

Şöhret'in büyücü Nefise'nin evine ikinci kez gitme zamanı gelir. Şöhret, Nefise'nin yanına gittiği zaman Nefise onu çatık bir kaşla karşılar. Amacı Saibe'den aldığı bilgilerle Şöhret'i aldatıp kıskandırarak parasını yemektir. Bunun için güya iyi saatte olsunlar'dan (cinler) haber aldığını söyler. Onların Şöhret'in Mail'le evlenmesini istediklerini ve Mail'e karşı dik durup muhakkak nikâh yaptırması hususunda şöyle söylediklerini aktarır: "Mail Bey geldiği akşam Şöhret Hanım mükemmel bir kavga etsin. 'Böyle kötü karı namı altında yaşamaktan bıktım, tövbekarlık'a sahiden karar verdim. Beni kendine nikâh edeceksen et. Etmeyeceksen doğru bir cevap ver, yakamı senden sıyırayım. Ciddi, kalbi bir tövbe ile eski günahlarımdan kurtulmuş olurum. (s.188) Beni nikâhla alacak adam elbette bulunur. Artık elimi eteğimi bu çirkef yaşayıştan çekeceğim. Benim bu namusluca teklifimi kabul etmemek, gönlüne pişmanlık erişmiş bir günahkâr (s.188) kadını tövbeden, iyi yola gitmekten alıkoymak demektir' diyorlar." Nefise, Şöhret'e söylediği bu sözlerle günahlardan söz eder.

Nimetşinas romanında Nihat Bey'in eşi Talat Hanım, ikinci çocuğunu doğduktan birkaç gün sonra bir gece çocuğuna bakmak için uyanır. Son günlerde gelenin giden misafirlerin yoğunluğundan dolayı herkes yorgundur. Bu yüzden o gece herkes uykudadır. Talat Hanım bir an kocası Nihat'ın kapısının açıldığını duyar. Neriman'ın annesi Hayriye Hanım, Talat'ın odasında çocuğa bakmak için nöbette olduğundan Neriman odasında yalnızdır. Talat Hanım, Nihat'ın Neriman'ın odasına gideceğinden şüphelenerek içi ezilir. Biraz sonra kalkar, üzerine bir şey giyerek sessizce dışarı çıkar. Karanlıkta el yordamıyla Nihat'ın odasına gider. Yavaşça kapıyı açar. Nihat Bey odasında yoktur. Yatağına hiç yatmamıştır. Talat Hanım şaşkınlıktan dona kalır. Kendi kendine söylenerek Allah'a yalvarır. Ondan sabır ister. Dışarı çıkar, sessizce Neriman'ın odasına yaklaşır. Üzüntüsünden düşmemek için kendini zor tutar. Kapıya yaklaştığı zaman içeriden sesler işitir. Bu sesler Neriman'ın odasına giden Nihat Bey'in ve Neriman'ın konuşmalarıdır. Talat Hanım kulağını kapıya iyice yaklaştırır. Nihat'ın aşkına karşılık vermesi için Neriman'a yaptığıbütün yalvarmaları ve dil dökmeleri duyar.

Fakat bütün bu yalvarma ve dil dökmeleri, Neriman sert bir şekilde reddeder. Kendisinin namuslu bir kız olduğunu, onu kirletmesine asla izin vermeyeceğini söyler. Ayrıca kucağında yeni doğmuş bir bebekle tertemiz bir hanımının olduğunu ve bu iyiliğini gördüğü hanıma, yani Talat Hanım'a asla ihanet etmeyeceğini Nihat Bey'e kesin bir dille söyler. Nihat ısrarlarında devam edince, Neriman bu ısrarlara karşılık "Olmaz, olamaz! Size de, bana da, ona da ayıptır, günahtır, (s.124) yazıktır; anlamıyor musunuz?" der.

Bütün bu konuşmaları büyük bir şaşkınlık ve üzüntü içinde dinleyen Talat Hanım, kapıyı açıp içeri girer. Bütün her şeyi duyduğunu söyler. Nihat inkâr etmeye kalkar. Fakat Talat Hanım bunun boşuna bir çaba olduğunu söyleyerek Nihat'ı susturur. Neriman ağlamaya başlar. Talat Hanım'a: "Hepsini işitmişseniz benim hakkımda "maşuk" sözünü kullanmaya vicdanınız nasıl razı oluyor? Bey'in sataşmaları, hakaretleri yetmiyormuş gibi beni bir de böylece rezil etmek size yaraşır mı Hanım'cığım!" deyince Talat Hanım: "Sabret Neriman, günahsız (s.129) olduğunu biliyorum" diyerek Neriman'ı teselli eder.

Şıpsevdi romanında, Meftun'la evlenen ve konağa gelin gelen Kasım Efendi'nin kızı Edibe, Meftun'un konağındaki yaşama ayak uyduramaz. Her şey ona tuhaf ve farklı gelir. Bu sıkıntısından gidermesi için babasının konağından gelen kalfa Azize Hanım'ın kollarına atılarak ağlayan Edibe, konakta gördüğü ve anlam veremediği bütün halleri ona anlatır. Nasıl yemek yenildiğinden, nasıl konuşulduğundan ve nasıl giyinildiğinden gözyaşları içinde anlatır. Ayrıca herkesin kendisini dalgaya aldığını söyleyerek konaktaki herkesten dert yanar: "Mümkün değil burada ben bunlarla edemeyeceğim. Babam aldığı beş yüz lirayı geriye verir. Beni buradan aldırır başka çare yok. Ben bu karılarla kavgaya başlarsam sen de gelip bana yardım edersin değil mi Azize Hanımcığım?" Azize Hanım da: "-Etmez miyim hiç, etmez miyim? Onlarla dalaşmanın din yolunda savaşa gitmek kadar sevabı vardır (s.308). Türkseler Türklüklerini bilsinler. Frenkseler o başka. Bunların damarlarına Allah esirgesin, şeytan girmiş, hemen her taraflarına yayılmış gönülleri kararmış. Kalp gözleri kapanmış. Biz önce elimizden geldiği kadar bu cehennemlikleri düzeltmeye uğraşalım. Ben Hallaç Hocaya gidip bir hassalı, tesirli muska yazdırayım. Bu muskayı herifin haberi yokken elbisesinin bir tarafına dikiver. Bir de tütsü yaptırayım. Uyurken filan kendisini tütsülemeyi beceremezsen, çamaşırlarına olsun bas tütsüyü… Elbette günün birinde akıllanır. Lati lokum şekerine de bir güzelce okutayım. Ne bilecek

onu da yedir. Ama dikkat et! Şarap içtiği akşama rastlamasın. Bilirsin ya ben Eskici Hocadan izinliyim. Senin ağzına tükürüp ben de sana izin veririm. Senden su istediği vakit sana öğreteceğim duayı oku, bardağın içine tükür ver içsin. İnanmış insan tükürüğü öylelerine şifadır.

Utanmazların kiminin suratına, kiminin suyuna tükürmeli. Bilmez misin? İstanbul'da bizim komşu kavafın damadı Saim ne kadar içkiye düşkündü. Ben parayı çocuğun lazımlığına attım. Tam yedi gün orada durdu. Sonra o parayla rakı aldım. İçine biraz gebe kadın sidiği karıştırdım. Dur şeyinki… Muhtarların Müzeyyen o zaman gebeydi. Hiç aklımdan çıkmaz. Ondan sonra sarhoşa rakıdan bir iğrenme geldi. Sonunda tövbe etti kurtuldu. Karısı Sıdıka bana hâlâ dua eder. Eller için çalıştım da hiç senin için uğraşmaz mıyım? Böyle şeyin sevabı büyüktür. Hem sevaba kavuşuruz, (s. 308, 309) hem de sen rahat edersin," diye cevap vererek böyle hurafeleri uygulamanın sevap olduğuna inandığını ifade eder.

Azize Hanım'ın bu cevabından sonra Edibe: "Bu evde salon dedikleri bir yer var. Haydi, seni oraya götüreyim de bak. Burası Müslüman evine mi, yoksa bir put yerine mi benziyor anlarsın" diyerek Azize Hanım'ı Meftun'un alafranga usulüne göre dayayıp döşettiği ve süslediği salona götürür. Salona geçerlerken sandalyede uyuyan fino köpek bunlara havlar. Azize Hanım "bu uğursuz burada iken evin içine melek de girmez" diye söylenir. Köpeğin havlamalarından kurtularak kendilerini salona zor atarlar. Bir kanepeye nefes nefese oturan Azize Hanım, gözlerini kaldırıp da duvarda 'Decadent şairler'den meşhur Verlaine'in Fransızca resimli gazetelerin birinden kesilmiş, çerçeveletilmiş büyük boyda bir resmini görünce delice bağırarak "A yetişmesin… Bu papaz kim? Aman insana nasıl da bakıyor. Kız namahremdir. Başımızı örtelim boyumuzca günaha girdik" der (s.310). Edibe de entarisiyle başını örterek:"Azizeciğim, hay Allah senden razı olsun. Benim bu papazdan kaçmak aklıma gelmeliydi. Kaç defa göründüm. Ne büyük günaha girmişim (s.310). Şimdi ben ne yapayım?" diye sorar.

Azize duvarlarda gözlerini gezdirmeye devam edince gözü çıplak bir kadın resmine ilişir. Utanarak ve yüzünü kapatarak bu resmin kim olduğunu sorar. Edibe de "nereden bileceğim" diye cevap verir. Bu kez Azize o resmin Meftun'un dostunun resmi olduğunu söyler. Edibe buna inanmaz ve bunu nasıl bildiğini sorunca Azize Hanım kendinden emin bir şekilde " Bir erkeğe dostundan başka hangi kadın böyle tabak gibi orasının burasının

resmini çıkarır da gönderir. Söyletme beni… Günaha sokarsın şimdi. Zaten ikimiz de boyumuzca günaha girdik gitti" der (s.312).

Azize Hanım'la Edibe salonda bunları konuşurken Lebibe salona gelir. Bunların eteklerini başlarına örtmelerini nedenini anlar. Fakat bilmemezlikten gelir.

Azize Hanım daha önce görmediği bu resimler hakkında merakını yenemeyerek Lebibe'ye sorar. "Baksana kızım, şu resmi merak ettik. Bu kart herifi oraya bağlamışlar mı ne yapmışlar? Kuş da gelmiş koca gagasıyla zavallıyı yiyor. Aman, gâvur olsun, çıfıt olsun, yüreğim yufkadır… Böyle şeylere dayanmaz. Lebibe resme bakarak,

-ha… promete'yi soruyorsunuz… O mitolojik bir süjedir.

- Kızım Frenkçe anlamayız, bize düpedüz Türkçe söyle.

-Esatirle ilgili bir konudur.

-O ne demek o? Sanki bu söylediğin Türkçe mi?

-Arapça

-Benim anamı araba vermediler yavrum! Ben ne anlarım ondan? Bunun Türkçesi yok mu?

-Efsane

-Feshane mi?

-Ay, gene dilim Arapçaya gitti… Masal, masal…

-Masal, masal, matitas, kaynanamın… Tas ey, anlat bakalım nasıl masal bu.

-Promete, dediklerine göre, Uranus'la Tar'ın, başka bir deyişe göre Jeppey'le klimene'in oğludur.

-Ay patlasın kimin nesi olursa olsun orası lazım değil… Bu koca kuşa onu niçin yediriyorlar? Kabahati ne?

-Dur Hanım, sırasıyla anlatacağım. Dediklerine göre Promete insanı balçıktan yaratıp, gökten aşırdığı ateşle ona ruh vermiştir.” Azize buna itaraz eder:

-Sus evladım günaha girme (s.315) insanı balçıktan yaratıp ruh veren tanrıdır. Böyle çıplak heriflerin insan yaratmak ne haddine, tövbe, tövbe… Sus. Böyle şeyin söyleyene de dinleyene de günahı vardır”der (s.316). Böyle şeyleri konuşmanın günah olduğunu söyleyip Lebibe’ye öğüt verir.

Azize Hanım, Rebia ve Zerafeti gebe bırakanın Meftun olduğunu Edibe’ye söyler. Edibe buna çok şaşırır. Artık bu kadarının da fazla olduğuna hükmeden Edibe, Azize Hanım’ın sözlerine “Aman Allah aşkına sus! Artık yalan söylüyorsun. Kocama iftira ediyorsun, bu kadar da günahtır” (s.335) diyerek bu şekilde iftiralarının günah olduğunu dile getirir.

Azize Hanım, Meftun’un teyzesi kızı Rebia’nın kocasız olarak doğurduğunu büyük anne Şekûre Hanım’a söyler. Bu haberin acılığına dayanamayan Şekûre Hanım’a felçlik gelir. Orada canını verir.

Şekûre Hanım öldükten sonra Mc Ferlan, arkadaşları ile birlikte kurmuş olduğu Şark akademisinde bir konuşma yapar. Mc Ferlan yaptığı bu uzun konuşmasında doğu kültüründen bahseder. Yazar, İslâmiyet ve İslâmiyetle ilgili bazı dini düşüncelerini eleştirel bir bakışlaHıristiyan olan Mc Ferlan’a şöyle söyletir: “Gelecek için zihin yormak yararsız ve sanki günah sayılıyor (s.346). Bunun nedenini bazı Türklerden sordum. Şu cevabı verdiler: ‘Bu dünya bir misafir yeridir. O sizin taptığınız altın ve zenginlik adeta kirdir. Bu ölümlü dünyanın gösterişine kapılmak ahiret işlerini unutmaya sebep olur. Geçici bir hayat için sonsuz olanın savsaklanması ise akla bilime uymaz. Siz Frenkler dünyaya taparsınız. Biz Müslümanlar ahiret adamıyız.’ Dediler. Bu cevap güzel ama doğuluların sözleri işlerine uymuyor. Size küçük, ama doğru bir örnek göstereyim. Ne zaman surların dışına çıksam İslâm mezarlığını üzülünülecek bir özensizlik ve saygısızlık içinde görüyorum. Ahirete bağlılık ölüme saygı göstermekle başlar. Mezar taşları devrilmiş, yıkılmış, bazıları Kur’an ayetleriyle süslü mezar taşlarını küstah ayaklarla nasıl tepip geçiyorsunuz. Ahirete ve dine karşı gösterdiğiniz saygı bu mudur?” Avrupa’ya kadar gitmeyelim. Feriköy’deki, Şişli’deki Hıristiyan mezarlarını çevreleyen sağlam duvarları, demir kapıları, temiz, güzel, bahçe şeklindeki ağaçları dikkatle korumakla görevli bekçileri görmüyor musunuz? Dünyaya tapanlarla ahiretle uğraşanların karargâh kurdukları yerlere bakınız. Ölüye ölüme

saygı eseri hangisinde var denilse ne cevap verilecek. Ahirette sevaba ulaşmak çalışmakla olur. Siz doğulular aslında tembel, uyuşuk adamlarsınız. Çalışmamak için her şeye bir özür icat ediyorsunuz. Müslümanlık ilerlemeye yol açan pek yüce bir dindir. Uygarlaşmak için bu yüce dini engel göstermek büyük bir günahtır. O kadar büyük bir günahtır ki (s. 346), dine iftira ve tembellikte devam ederseniz çekeceğiniz ceza pek ağır olur" şeklinde konuşarak İslâmiyet ve Hıristiyanlığı karşılaştırarak birçok dini konudan bahsettikten sonraİslâmiyeti bahane edip tembellik gösterenleri eleştirir. Böyle yapmalarının günah olduğunu ve bunun karşılığının da ahirette ilahi ceza olduğunu söyler.

Mehmet Rauf'un *Eylül* adlı romanın kahramanlarından Necip, yalısına gidip geldiği akrabası Süreyya'nın hanımı Suat'a âşık olur. İç dünyasında bu aşkın doğru veya yanlışlığını vicdani olarak yargılar. Kendi kendine şöyle düşünür: "Bu öyle bir günahtı ki (s.222) sade Suad'ın kabul ve belirtileriyle, sade Suad'ın rızasıyla husul bulacaktı."

Halit Ziya Uşaklıgil'in *Kırık Hayatlar* romanında Doktor Ömer Behiç, karısı Vedide, çocukları Selma ve Leyla ile mutlu bir hayat sürdürmektedir. Yıllardan beri hayal ettikleri gibi güzel bir ev yaptırıp oraya taşınırlar. Fakat birkaç ay sonra doktor arkadaşı Bekir Servet'in teşvikleriyle Neyyir isminde bir kıza tutulur. Onunla ilişkileri olur. Karısı Vedide'yi aldatır.

Neyyir'le ilk ilişkisinden sonra henüz Neyyir'in yanında iken ve Neyyir'in kendisine ne düşündüğünü sorması üzerine, kendi içinde neden bu günaha düştüğünü düşünür. Yazar, Ömer Behiç'in işlediği bu günahı hakkında iç dünyasındaki düşüncelerini okuyucuya şöyle yansıtır: "Onun her türlü safvet ve nezahet hissiyatına karşı, hayatın yalnız elemlerine ve meşakkatlerine ma'ruz ömründe, bir günah, evet, fakat ruhunu belki o vakte kadar tadılmamış sekir lezzetleri içinde uyuşdurup mestliğin en yüksek mıntıkalarına çıkaran bir günah ihtiyacı vardı. Bu günaha bile bile gelmiş idi, gelmemek olmayacağına da tâ ilk dakikasında vâkıfdı" (s. 253, 254).

Neyyir, giyinip odadan çıkarken Ömer Behiç'in onun arkasından bakarak işlediği bu günah hakkındaki düşündüklerini yazar yine aktarır: "Şimdi ona malikiyetten yalnız bir

sa'adet değil aynı zamanda bir iftihar hissi duyuyordu. Ve günah tahakkuk edinceye kadar onun vuku'u ihtimalleri karşısında his olunan azaba bedel, artık bir kere emri vakı' olunca, şimdi yaşanılacak istilzaz sa'atlerinden en büyük hisseyi almak kararı ka'im olmuşdu. Zihninde âile hayatiyle bu ma'siyet ömrünün arasına bir hattı fâsıl kazmıştı, o başka bu başka bir şeydi. Hatta kendi kendisine, Neyyir'le münasebetinde aşkla bir şi'r olmamasına, günahının mahiyetini ta'dil edecek bir sebebi muhaffif nazarile bakmak suretile bera'et bile atf ediyordu" (s.260).

Ömer Behiç, işlediği bu günahdan dolayı vicdani rahatsızlık duymaktadır. Ayrıca iffetli karısı Vedide'ye karşı mahçup durumdadır. Yazar, onun bu düşüncelerini şöyle aktarır: "Ah bu evin altında kaynayan bir bürkân vardıki herkesden saklıydı. Onu his eden mahiyetine kadar hulûlden âciz, fakat onun tehdidi havasını teneffüs ederek zehirlenen biri vardı ki Vedide idi. Onun nazarında, artık hemen dâ'ima çatkın duran kaşlarının çizgisinde mütefekkir, dudaklarının bir musibet vuku'a gelecek olursa onu istikbale evvelden müheyya sabır azminde öyle bir hal vardı ki, Ömer Behiç onun ayaklarına atılmak, başını dizlerine sürterek ağlaya ağlaya söylenmesine cesaret olunamayan fakat söylenmeksizin anlaşılacak olan günahının afvını (s.285) dilenmek ihtiyaçlarına mağlub olmağa takrib ederdi."

Ömer Behiç'in doktor arkadaşı Bekir Servet, Ömer Behiç'in evine uğrar. Evlilik, aşk ve kadın üzerine konuşurlar. Nebile'nin dost hayatı yaşadığı ve daha sonra evlendiği Talat Bey, Nebile ile evlenebilmek için karısı Müzzan'ı boşar. Bekir Servet, Müzzan'ı elde etmeye çalışır. Fakat bu niyetinde başarılı olamaz. Müzzan'ın bu iffetli davranışı karşısında ona âşık olur. Bunu Ömer Behiç'e itiraf eder. Bunları söylerken artık günahlarını taşıyamadığını bunu affettirmek istediğini de ekler (s.304). Bekir Servet, Talat Bey'in boşadığı Müzzan'la evlenir. Hayatına çeki düzen gelir. Ömer Behiç'in küçük kızı Leyla'nın hastalığı gün geçtikçe artar.

Bekir Servet, Leyla'yı tedavi etmek için her gün saatlerce Ömer Behiç'in evinde zaman geçirir. Ömer Behiç'in doktor arkadaşları ve hocaları Leyla'yı muayene ederler. Leyla'nın çaresiz bir hastalığa tutulduğunu Ömer Behiç'e söylerler. Aslında Ömer Behiç de bunu tahmin etmektedir. Ömer Behiç, Neyyir'le işlediği günahdan dolayı vicdani olarak çok rahatsızdır. Hatta kendi iç dünyasında Leyla'nın hastalığını kendi günahına (s.356) bir diyet olarak görür. Leyla'nın yanına gittiği zaman, Leyla gözlerini kapatır ve babasına

bakmaz. Ona bir nevi küskünlüğü ve kızgınlığı vardır. Ömer Behiç, Leyla'nın bu davranışını kendi günahını hissetmesine bağlar. (s.357).

Aşkı Memnu romanında Bihter, yaşlı kocası Adnan Bey'den beklediği cinsel karşılığı bulamaz. Yüreğinde sevgi boşluğu hisseder. Bihter bu duygular içindeyken Adnan Bey'in yeğeni çapkın, uçarı Behlül yengesi Bihter'i elde etmeye çalışır.

Bir gün Bihter, Behlül'e ısmarladığı şekerlemeleri sormak için Behlül'ün odasına girer. Behlül, Bihter'in odada olmasını fırsat bilerek ona aşk sözleri söyler. Bu şekilde Bihter'in sevgiye aç kalbini elde etmeyi başarır. Orada ilk kez sevişirler.

Bu ilk aşk günahının yaşandığı sabah Bihter gözlerini açtığında o çirkin hakikati kendisiyle birlikte uyanmış bulur. İçinden artık kendisinin eski Bihter olmadığını düşünür. Bu düşünceleri yazar şöyle aktarır: "Artık bedbahtlığına acınacak bir kadın değil bir daha silinmeyecek bir leke ile televvüs etmiş; sefil, murdar bir mahlûk idi. Nihayet işte şimdi büsbütün Firdevs Hanım'ın kızı olmuş idi. Bunu kendi kendisine söylüyor ve kendisinden iğrenilecek bir vücuttan kaçarcasına kaçmak istiyordu. Lakin ne için böyle olmuş idi? Bu günahı affettirecek bir sebep de bulamıyordu" (s. 254).

"…Nihayet Firdevs Hanım'ın kızı olmuş idi; evet, yalnız onun için gitmiş bu adamın kollarında mülevves bir kadın olmuş idi. Başka bir sebep bulamıyordu. Demek onun kanında, kanının zerrelerinde bir şey vardı ki onu böyle sürüklemiş, sebepsiz, özürsüz Firdevs Hanım'ın kızı yapmış idi. Bütün bu günahın, (s.256) bu levsin mesuliyetini annesine atfediyordu. Bu kadına bir düşman idi, ondan nefret ediyordu. Kendisini bu kadının kızı yapan kadere küsüyordu."

Birkaç gün sonra Behlül, Bihter'le bir gece boyunca beraber olmak ister. Bihter bunu kabul eder. Ama bu buluşmanın kendisinin odasında değil Behlül'ün odasında olmasını ister. Bir gün önce konaktakiler Firdevs Hanım'ın bir akrabasının düğününe gittikleri için o geceherkes, düğün yorgunluğunun verdiği derin bir uykudadır.

Bihter, odasında birkaç saat bütün seslerin kesilmesini bekler. Artık beklenen zamanın geldiğine karar verir. Yatağından kalkar. Heyecan ve tereddütler içinde oda kapısını açar. Korkuyla ve sessizce aşağı iner. Kendisini Behlül'ün odasında bulur. Fakat o

zaman kocasına ettiği hıyanetin vicdan azabını hisseder. Behlül bunları düşünmemesini bu gecenin saadetini lekelememesini hatırlatır. Mademki Behlül'ü seviyor böyle şeyleri düşünmeyi yersiz bulur. Bihter bütün gece Behlül'le beraber olacağını düşündüğü zaman hala kendi ile onun arasında soğuk bir şeylerin olduğunu hisseder. Bu düşünce onu sevişmekten men eder. Bir şeyler bulmaya çalışır. Behlül'ün kendini ve daha önceki aşklarını anlatmasını ister. Behlül buna nazlanır. Hayatında hiç aşk olmadığını en büyük günahının (s. 289) bir serçenin yüreğini bile dolduramayacağını söyler. Bu yalıdan kaçmayı uzaklara gidip oralarda mutlu bir şekilde aşklarını yaşamayı birbirlerine anlatırlar. Behlül şimdiye kadar kimseyi böyle sevmediğini, sadece ve sadece onu sevdiğini Bihter'e söyler. Bihter bu sözlere inanır ve mutlu olur. Behlül'e "Bilsen beni ne kadar bahtiyar ediyorsun" söylemek ister. Artık günahının (s.291) mükâfatını topladığına sevinir.

Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü*adlı romanında yazar, roman kahramanlarından Mehmet Bego'nun verdiği "bıçak silimi" adı verilen ziyafeti eleştirerek anlatır. Bunun cahilcebir adet olduğunu belirtir.

Gece yarılarına kadar bunların zevk ve sefası, eğlencesi devam eder. Ramazan geliyor, bıçak silinecek, bayrama kadar kemâl-i perhiz ve ittika ile ibadete ve taat edilecek. Sanki bir ibadet haline girmek için ve gözlerinin arkada kalmaması için işret ehli böyle bir bıçak silimi gibi bir adeta kendilerini muhtaç görmektedirler.

Yazar burada 'bıçak silimi' gibi mantıksız bir âdetin Rum, Bulgar ve Ulah gibi Nasranî ahalisinden geçtiğini anlatır. Çünkü buralarda Avrupada olduğu kadar karnaval havasında olmasa da büyük perhize girilmeden bir hafta önce buralarda vur patlasın çal oynasın türünden birçok eğlencenin Nasranîler arasında yapıldığını anlatır. Güya büyük perhize girecekleri zaman, iki aya yakın bir zaman her türlü zevk sefa ve eğlenceden nefislerini mahrum edecekleri için bu eğlenceler sanki onların peşin bir mükâfatı olacaktır.

Yazar, bu adeti eleştirir. Halis mühlis Müslüman olanlar için ramazan-ı şerifin yaklaşmasıyla böyle fısk ve fücura (s.26) bir kat daha kuvvet vermek değil, aksine küçük ve büyük bütün günahlardan (s.26) tövbe ve istiğfar ederek ramazan-ı şerife hazırlanmak gerektiğini belirtir.

Ahmet Mithat Efendi'nin *Eski Mektuplar* romanında, Meliha'nın babası Saim Bey, kız kardeşinin oğlu Kenan'ı, okuyup tahsilini tamamlaması için İstanbul'a gönderir. Eğer bunu yapmazsa sonraki yıllarda Kenan'ın tahsiline engel oldu diye kendisinden şikâyetçi olacağını düşünür. İşin başka bir yönünü de şöyle düşünür Saim Bey. Kenan İstanbul'da tahsilde iken kendisi ölecek olursa, kendi oğlu olmadığı için bütün malı kardeşi Daim Bey'e kalacaktır. Ozaman Meliha'yı, Kenan'a verme hayalleri yok olacak. Saim Bey, kardeşinin nasıl bir kötü ahlaka sahip olduğunu bildiği için,onun eğer iş böyle olursa Kenan'ı kovup Meliha'yı da oğlu Sabit'e almaktan hiç çekinmeyeceğini düşünür.

Saim Bey, bu düşünceler içinde bir aydan fazla zaman geçirdikten sonra her şeyi hükm-i kadere havale ederek Kenân'ın İstanbul'a gönderilmesine karar verir. Bir hafta geçince de kararını uygular.

Kenan'ın İstanbul'a gitmesinden kısa bir zaman sonra bu ayrılığa dayanamayan Saim Bey'in hastalığı artar. Saim Bey'in son baygınlığından sonra Daim Bey ve karısı, kendisine yardımcı olmak bahanesiyle yalıya gelirler. Saim Bey'e burada kalıp kendisine yardım etmek istediklerini söylerler. Oda itiraz etmenin uygun olmayacağını düşünerek kabul eder. Daim, planlarını yavaş yavaş uygulamaya koyar. Önce hizmetçileri yalıdan uzaklaştırır ve kendi hizmetçilerini yalıya getirtir. Meliha'ya kötü davranmaya başlayarak, bundan sonra her şeyin kendi eline geçeceğini ima etmeye çalışır. Oğlu Sabit'i de getirip selamlığa yerleştirir. Meliha, bütün bu olanlardan işin nereye varacağını ve amcası Daim Bey'in niyetini anlar. Babasına bunu söyler. Fakat babası Meliha'ya amcasına karşı ses çıkarmamasını söyler.

Saim Bey öldükten sonra Daim Bey, Meliha'yı oğlu Sabit'le evlendirmeye çalışır. Meliha'yı bu evliliğe ikna edemeyinceonu para karşılığında Arif isminde bir sarhoşla evlendirir. Arif, Meliha'nın bütün mal varlığını işret âlemlerinde yer bitirir. Meliha'nın üzerine Peyman isminde bir halayık getirir. Meliha'yı çocuğuyla birlikte sokağa terk eder. Meliha'nın yazdığı içler acısı mektuba da cevap vermez.

Okuyucu, romanın son kısmını Ahmet Mithat'ın bu romanı yazmaya neden niyet ettiğini anlatmasıyla öğrenir.

Yazar, bir gün gezmek niyetiyle dışarı çıkar. Trende arkadaşı Muhip'le karşılaşır. Muhip, yazarı önemli birisiyle tanıştırmak için önceden söz almıştır. Karşılaştıklarında yazara sitem eder. Yazar istemediği halde o kişinin evine giderler. Etraf dağınıktır. Altmış yaşlarında olan bu adam Meliha'ya bütün eziyetleri reva gören ve onu sokağa terk eden Arif'tir.

Arif o günden sonra olanları pişmanlık gözyaşları ve vicdan azabı içinde anlatır. "Bu nevmidi-i müdhiş üzerine artık külliyen harap, berbat olmuştum. Bu derd-i müzicden tahlis-i nefs için Cenab-ı Haktan temenni-i mevte başlamıştım. Fakat kim bilir irtikâp eylediğim günahlar (s.189) ne kadar çok, ne kadar büyük ki bu duam bile nezd-i bâride kabul olunmuyor" Arif'in anlattığına göre ve Meliha'nın da evladına sahip çıkması için kocası Arif'e yazdığı mektuba göre Meliha, yalıyı terk ettikten sonra o gün geceye kadar dışarıda dolaşır. Bir evin kapısını çalar. İhtiyar bir kadın onu içeri alır. Başından geçenleri gözyaşları içinde kadına anlatır. Kadın ona inanır.

Kadının bir kızı vardır. Onun da başından Meliha'nın başından geçenlere benzer olaylar geçmiştir. O da kocası tarafından zulüm görerek terk edilmiştir. İkisi birbirlerini çok iyi anlarlar. Meliha bu evde bir yıl kalır. Çalışırlar işlerini düzene koyarlar. Bu kıza her zaman evlenme taliplileri gelmektedir. Fakat her seferinde bunları geri çevirmektedir. Bir talip daha çıkar. Meliha onu ikna eder. O da kabul eder ve evlenir. Fakat bu evlendiği kişi Kenan'dır. Kenan evlendiğinin ertesi günü teşekküre geldiği zaman Meliha onu tanır. Kenan son derece bozulmuştur. Meliha ona çok acır. Kenan'ı ıstırap içinde bırakmamak ve evliliklerini bozmamak için ona görünmez. Kenan'a görünmeme sebebini Arif'e yazdığı ve başına gelen her şeyden sözettiği mektubunda: "Hemşirem evlenmişti. Buna sebep olduğum için teşekkürler ediyordu. Yalnız zevcine görünmek istemeyişim infialini mucip oluyordu. Bana 'bu hareketiniz hemşirelik şanına yakışmaz!' diyordu. Ben ise 'serbest değilim' her ne kadar zevcimden ayrı bulunuyorsam da onun nikâhı tahdındayım. Böyle bir hareketle günah işlemiş olurum" sözleriyle aktarır (s. 197). Böyle davranmanın günah sayılacağı inancında olduğunu belirtir. Meliha da Kenan'ın Sabit'e yazdığı mektup gibi bir mektup yazar. Kenan'ın bakacağına inandığı için,çocuğunu da o eve bırakarak evi terk eder.

Ali Kemal'in *İki Hemşire* adlı romanında, Rukiye adındaki yaşlı kadın, Şerife ve Zenup adlarındaki iki kız kardeşin halalarıdır. Rukiye gençliğinde Şam'da aşüfteliğiyle şöhret olmuş bir kadındır.İhtiyarladığı içinşimdi,kendi yeğenleri olan bu iki kızı bu yolda kullanmaktadır. Yazar, Rukiye'yi şöyle anlatır: "Başından örtü elinden tesbih düşmez. Zaman zaman da namaz kılar. Şerife, bazen hoşuna giden bir erkek yanına düştüğü zaman ona her türlü cilveyi ve şehvetin çeşitlerini gösterir, aşüfteliğini pek açığa vururmuş. O zaman Rukiye, yarım ağızla "ayıptır, haramdır, günahdır dermiş" (s.48). Böylece Rukiye gibi bir kadının da içinde günah inancının olabileceğini vurgulamaya çalışır.

Fazlı Necip'in *Dilaver* adlı romanının kahramanı Dilaver, yaşadığı köyde çobandır. Askere gider. Orada okumayı yazmayı ve güzel konuşmayı öğrenir. Ayrıca askerde iken dayısı ölünce bütün mirası kendisine kalır. Bu haliyle köyüne döner. Köyde ağanın kızı Binnaz'la nişanlanır. O ara Türk Yunan savaşı başlar. Dilaver köyün gençleriyle birlikte savaşa katılır.

Dilaver, düşmana hücum sırasında köylüsü Hüseyin tarafından arkadan vurulur. İki ay komada kalır. Bu arada Hüseyin köye döner. Dilaver'in nişanlısı Binnaz'ın evine girer. Bu olayı köylü duyar. Bu olay üzerine zorunlu olarak Binnaz'ı Hüseyin'e nişanlarlar. Nikâh kıymak vakti gelir. Köydeki bütün ihtiyarlar buna itiraz ederek "Bir şehidin kanları henüz akarken onun nişanlısını başkasına nikâhlamak günah değil midir? (s.115) diye imama sorarlar. Köyün imamı "Günah değildir? Çünkü o da Allah'ın emridir" der.

Fatma Aliye'nin *Refet*adlı romanında Refet, annesi Binnaz'la birlikte yaşamaktadır. Çok fakirdirler. Refet, Darülmuallimat denilen öğretmen okulunda okumaktadır. Sınıfın birincisidir. Fakat çalışmaktan ve gıdasızlıktan bitap düşmüştür. Yaz tatili gelir. Zengin sınıf arkadaşlarından Şahap ve ablası Cazibe, Refet ve Refet'in yanında kalan sınıf arkadaşı Şule'yi yazı geçirmeleri için köşklerine davet ederler. İyici zayıflamış olan Refet, bu daveti kabul eder. Annesinin de izinlerde köşke gelmesi şartıyla köşke giderler. Köşkte taze yiyecekler ve temiz havada Refet kendini toplar. Canlanır. Köşkün tabiatını hayran hayran seyreder. Cazibe Refet ve Şule'yi köşke kabul edip; yedirip içirmekle hem sevap (s.136) kazanmak ister hem de onlarla sohbet etmekten lezzet alır.

Refet ve Şule, o yaz Cazibe'nin köşkünde çok güzel iki ay geçirirler. Bol bol tabiatı seyrederler. Yiyip içerler. Refet hayatında yemediği kadar yer. Gezmediği kadar gezer. Ömründe ilk defa böyle bir yaz geçirir. Cazibe ile Yunan felsefesi, İmam Gazali; Mesnevi ve Hafız üzerine konuşurlar. Cazibe bu konularda epeyi bilgi sahibidir. Refet, o yaz şunu anlar. Bilgiler sadece mektepte öğrenilmiyor. Zengin konaklarında da ilim irfan vardır. Fakir kızlar da bu köşklere devam ederek oradaki bilgi ve kültürden nasiplerini alıyorlar. Yaz biter okula dönerler. Refet bundan sonra bilgi ve kültürünü artırmak için zengin kızlarına sokulmaya başlar. Bu kızlardan birisi Refet'e, halasının İmam Gazali'yi ve Hafız'ı pekiyi bildiğini ve sevabı (s.159) çok sevdiğini, isterlerse kendilerini okutacağını söyler. Refet ve Şule bunu sevinerek kabul ederler. İki ay bu kadının derslerine devam ederler.

Mehmet Vecihi'nin *Hikmet* adlı romanında, annesi ve babası ölen Hikmet'le kız kardeşi Enise, Behai Efendi isminde şefkatli bir zenginin konağına evlatlık verilir. Hikmet'le kız kardeşi Enise, Behai Efendi'nin konağında iki seneye yakın kalırlar. Bu iki sene bu iki öksüz ve yetim yavru için adeta bir cehennem olur. Behai Efendi'nin karısı Neime ve kızı Münire bu iki yetime etmediklerini bırakmazlar. Her gün azarlarlar. Sebepli sebepsiz dayak atarlar. Münire ilkokula başlar. Hikmet'in de kendisiyle birlikte okula gelmesini ister. Niyeti Hikmet'e uşaklık yaptırmaktır. Hikmet de onunla okula gidip gelmeye başlar. Münire okulda her fırsatta Hikmet'i azarlar. Bazen de döver. Behai Efendi bu iki öksüze yapılanları gördükçe yüreği sızlar. Sevap yapmak ümidiyle günaha girdiğini anlar (s. 309). Bu iki öksüzü bu zalimlerin eline teslim ettiğine bin pişman olur.

Aynı yazarın *Mesude* adlı romanında Mesude, annesi Müjgan'ın Burhan Efendi'ye aşk mektubu gönderdiğini ve onunla aşk ilişkisi yaşadığını öğrenir. Bunun üzerinebabası Mihri ile birlikte köşkü terk edip bir harabe kulübede yaşamaya başlarlar. Mesude, köşkü terk ettikten birkaç gün sonra sözlüsü olan Nevzat'a yazdığı mektubunda: "Affet Nevzat affet. Öyle bir haldeyim ki belki şu beş on gün içinde çekdiğim azabı kâfi görerek Allah bile ne kadar günahım (s. 127) varsa affetmiştir" sözleriyle günahından bahseder.

Bir iki ay sonra Mesude hastalanır. Hastalığı iyice ilerler. Artık yataktan çıkamaz olur. Ağzından kan gelmeye başlar. Mesude bu halde iken Müjgan, sokağa terk ettiği kocası ile hasta ve perişan kızını düşünmeden Burhan Efendi ile zifafa girer. Burhan Efendi ile en mutlu günlerini yaşamaya başlar. Yazar,Müjgan'ın bu duygusuzluğunu ve günahını eleştirir ve "yirmi yıldan beri o odayı o köşeyi o habgahı cay-ı aram edinen bir bedbahtın o zaman harabe köşelerinde teselliye demgezar olduğunu düşünmezlerdi. Heyhat! Ölümü unutmak, o günahın (s.199) cezasız kalacağına zahib olmak cenab-ı Hakk'ın noksan-ı adaletine hükm etmekten başka hiçbir şey değildi" sözleriyle Müjgan'ınişlediği bu günahın Allah'ın adaletinde karşılıksız kalmayacağını dile getirir.

Sail romanında Mukaddem, babası vefat ettikten sonra kötü yollara düşer. Parası bittiği için yapılan teklif üzerine, çocukluktan beri birlikte büyüdükleri ve evin kızı hükmünde olan, ayrıca kendisini içten içe seven halayık Dilara'yı satar. Dilara gittiği konakta bir ay boyunca ağlar. Dilara'nın ağlaması başta Latif'in dadı kalfası olmak üzere konaktakilerin de dikkatini çeker. Dilara'nın bu ağlamaları onun iffeti hakkında konaktakilerindedikodu yapmalarına sebep olur. Bu dedikoduları dadı kalfanın ağzından duyan Dilara, hiddetle dadıya "Ağzım bağlı buraya satılıp da kendi günahımın (s.38) cerimesini bilmediğim bir adama yükletmezdim" sözlerini söyleyerekkendini savunur.

Malik romanında Malik Bey, kendi cariyesi Mehru'yu sevdiğini söyleyerek kandırır. Onunla sevişip hamile bırakır. Sonra zengin bir kız olan Hüsna ile evlenmeye kalkar. Bunları duyan Mehru Malik'in odasına girerek bunun doğru olup olmadığını sorar. Ayrıca kendisini sevip sevmediğini de öğrenmeye çalışır. Bu arada ondan hamile olduğunu da hatırlatır. Mehru'nun bu sorularına karşılık zaten onu köşkten kovmaya fırsat bekleyen Malik, Mehru'ya bağırıp çağırır. Onu hiçbir zaman sevmediğini sadece birkaç kere iltifat ettiğini; Mehru'nun kendisine iftira ettiğini söyler. Odasından ve köşkten kovar. Mehru köşkü terk edip bir tanıdık hanımın köşküne gider. Köşkün hanımı, Mehru'ya ne olduğunu sorar. Birçok ısrardan sonra Mehru başına gelenleri anlatır. Hanım şimdiyi kadar Malik'in ettiklerini neden sakladığını sorması üzerine Mehru "…Öyle olduğu halde kendi günahını kendi inkâr etti. …Ben onun muhabbetini sakladığım için beni ahmak zannetmeyiniz. Fakat o beni kendi günahının buki altında ezse de ben onun aybını kimsenin yanında

söyleyemem. Anam babam kadar sevdiğim bir adamın günahını aybını saklarsam çok mudur?" (s.46) Şeklinde konuşurak günahtan söz eder.

Harabe romanında Necati Bey köşküne Mesut adında öksüz bir çocuk alır. Mesut'u köşkünde besleyip büyütür. Mesut kötü ahlaklı bir çocuk çıkar. Köşkte kendisiyle birlikte kalan cariye Dilaşup'u kandırarak iğfal eder ve onu hamile bırakır. Sonra da Necati Bey'in kızı Nadire ile evlenir. Buna dayanamayan Dilaşup, köşkü terk ederek bir kadının yanına sığınır. Dilaşup'u ararlar, fakat bulamazlar. Mesut, Dilaşup'un köşkten neden kaçtığını bildiği için "kızın bir başkasına meyl edip de adeta firar eylediğini tasni ederek daire içinde böyle bir söylenti çıkaran yine o olur. Çünkü günahından beraet (s.47) için böyle bir tedbire tevessül mecburiyetinde idi."

Dilaşup'un başına gelenleri Dilaşup'un gönderdiği haberci ile öğrenen Hüsnü, Mesut'a yazdığı mektupta her şeyi anlatır. Mektubunda:"Hareminiz günahınızda (s.49) müşterek değil ki fiilinizi işae ile onun ömrünü de tesmim edeyim. Kaim pederiniz insaniyetten başka birşey düşünenlerden değil ki munzeviliyete sebep olacak bir vakay-ı duyuruyam" sözleriyle günahtan söz eder.

Feryad adlı romanda Bihruz, babası öldükten sonra babasının dostunun köşküne gidip gelmeye başlar. Burada babasının dostunun kızı Nevzat'ı görür. Bir süre sonra Nevzat'ı babasından ister. Nevzat da bu evliliği kabul eder.Birbirlerine nikâhlanırlar. Nikâhtan evliliğe kadar geçen zaman Nevzat için en mutlu, en güzel günlerdir. Evlenirler. Evlilikten sonraki bir yılları çok mutlu geçer. Bihruz, bir yıldan sonra yavaş yavaş değişmeye başlar. Artık karısı Nevzat'la olmaktan zevk almaz. Nevzat'ın babası ölür. Bihruz sanki bunu bekliyormuş gibi işi azıtır. Geceleri eve gelmemeye başlar. Eve genç hizmetçiler alır. Onlarla aşk ilişkisi yaşar. Nevzat bu hale bir yıl sabreder. Bihruz bu kez haftalarca yalıya gelmez olur. Nevzat, dadısıyla Bihruz'u takip ettirir. Bu takip sonunda Bihruz'un Haver isminde bir kadına kapıldığını ve onu görmek için ona yakın bir apartmanda oda tuttuğunu öğrenir. Bütün bunlar Nevzat'a büyük acı ve ızdırap verir. Nevzat çektiği bu acıların hangi günahının (s.20) cezası olduğunu kendi kendine sorar.

***

Romanların işlenişlerinde de görüldüğü üzere sevap ve günah kavramlarına incelediğimiz eserlerin bir kısmında değinilmiştir. Romanlarını incelediğimiz sekiz yazarımız on sekiz romanda günah veya sevap kavramına bir veya iki kez yer vermiştir. Ayrıca bu konu içinde sevap sadece bir iki kez geçmekte, günah kavramı ise çok zikredilmektedir.

Günah-sevap konusuna en fazla yer veren yazarlar Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Halit Ziya Uşaklıgil'dir. Hüseyin Rahmi, günah unsuruna üç romanında on yedi kez değinmiş, Halit Ziya Uşaklıgil ise bu unsura iki romanında on kez değinmiştir. Diğer yazarlar ise sadece bir veya iki kez söz etmişlerdir.

Bu konu daha çok günahları itiraf etme, günahlardan pişman olup tövbe etme, yapılan kötülüklerin karşılığının günah olacağı, başkasının günahına ağlama, kazanılan günahtan dolayı vicdan azabı çekme, günah çıkartmak, günah işleyenlerle savaşmanın sevap olduğu, resimlerin karşısında çıplak gezmenin günah olduğu düşüncesi, ilerlemek için dini engel göstermenin büyük günah olduğu, başa gelen musibetlerin günahların karşılığı olduğu inancı, günahların duaların kabulüne engel olduğu inancı, bir şehidin nişanlısını başkasına nikâhlamanın günah olduğu, fakir insanları yedirip içirmenin sevap olduğu, yaptığı kötülüklerin günahının karşılıksız kalacağını düşünmenin yanlış olduğu, başkasının günahını saklamanın bir erdem olduğu ve günahtan beraat yönleriyle ele alınmıştır.

2.1.1.4.4. Peri

Peri, "cinlerin çok güzel ve alımlı olarak farzedilen dişilerine verilen bir ad."[102] Ayrıca, "efsanelerde yer alan olağanüstü güzel hayali varlık."[103]Halk arasında ise bu ruhani varlıklar bir çeşit iyilik meleği olarak değerlendirilmektedir. İncelediğimiz romanlarda bu konuya birkaç yazarımız az da olsa değinmiştir.

[102] Devellioğlu, Ferit, "Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Ankara, 2008.
[103] Bozkurt, Nebi, "İslâm Ansiklopedisi" Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2007, c. 34, sayfa, 232-233.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *İffet* romanında yazar, doktor arkadaşı ile birlikte fakir bir hastayı ziyarete gider. Evin hanımı hastadır. Evin kızı İffet, çok güzel ve akıllı bir kızdır. Yazar, İffet'in güzelliğine hayran olur. Doktor arkadaşı ile birlikte bu eve birkaç kez daha ziyarette bulunur. Dostlukları ilerler. Bu aile bir sefalet yuvasında yaşamaktadır. Yazar, bu aile ile bir süre görüşemez. Tekrar ziyarete gittiğinde İffet, yaşlı annesi ve kardeşi ile o mahalleden atılmıştır. İzlerini kaybeder.

Aradan bir yıl geçer. Aralık ayı başlarında yazar odasının penceresinden tabiatı seyretmekte, mezarlıklara bakarak İffet'i düşünmektedir. Doktor arkadaşı büyük bir keyif ve neşe içinde odaya girer. Gezmek istediğini ve yazarı Beyoğlu'na götürmek istediğini söyler. Yazarın aklı İffet'te olduğu için çayırlıklara, sur yıkınltılarına ve sonra da mezarlıklar tarafına gitmek istediğini söyler. Arkadaşı istemeyerek de olsa kabul eder. Gezmeye çıkarlar. Bu gezinti sırasında yazar yıkık evlere bakınca tekrar İffet'i düşünür. Onu şu şekilde mitoloji perilerine benzeterek peri inancını dile getirir: "Karşımdaki yıkık dökük evlere bakınca aklıma gene İffet geldi. Gönlüm gene o hayal ceylanını izlemeye başladı. İffet bu kez bana nurdan örtülü tüllere bürünmüş, bir kuyrukluyıldız gibi saçlarını göklere saçmış, mitoloji perilerinin (s.83) bindiği çiçeklerden yapılı bir zafer arabasına kurulmuş, kendine benzer melek yüzlü bir alay periler ortasında bulutlara karışmış göründü" (s.83).

Mürebbiye romanında yazar, evin kadın kâhyası Eda Hanımı çirkin bir kadın olarak tarif eder. "Erkekle kadın arası iri kıyım kokonoz bir kadın. Fakat Eda kendini bir peri kızı zanneder" (s.44).

Yazar, romanın kahramanı mürebbiye Anjel'in güzelliğini tasvir ederken, onu tan bulutlarına bürünmüş mitoloji perilerine benzetir (s. 51).

Anjel, o gece odasına geldiğinde oynayacağı aşk oyununun ilk perdesinin açılacağını hissediyordu. Aynanın karşısına geçip çıplak pazılarını, bütün endamını su içinde şeklini görüp de kendine âşık olan peri kızı gibi (s. 52) uzun bir tutkunlukla seyreder.

Anjel, evde bulunan üç erkeği yani, Amca Bey'i, Damat Sadri Bey'i ve Dehri Efendi'nin oğlu Şem'iyi baştan çıkarır. Onların her birini, birbirlerinden habersiz ve ayrı ayrı gecelerde odasına alır. Bu hal bir süre böyle devam eder. Bir zaman sonra bu üç âşık birbirlerinden şüphelenirler.

Anjel, bu şüpheleri uzaklaştırmak için bir süreliğine kimseyi odasına kabul etmez. Bu ayrılığa dayanamayan üç âşık, birbirlerinden habersizce bir gece Anjel'in odasına gitmeye niyetlenirler. Amca bey, Anjel'in kapısında yavaşça Anjel'e seslenirken birinin ayak seslerini duyar. Hemen koşup salondaki masanın altına girer. Fakat kafası masanın altında saklanan birinin kafasıyla tokuşur

O gelen kişi Anjel'in odasına yaklaşıp sessizce kendisini içeri almasını söyler. O esnada birinin geldiğin duyar. O da hemen koşup masanın altına girer. Fakat o da masanın altında Şem'i ve Amca Bey'in olduğunu görür. Bir süreden beri durumdan şüphe eden Eda Hanım, gece yarısı salondaki gürültüyü işitince üç erkeğin Anjel için odalarından çıktıklarını anlar. Şüphelendiği durumu kontrol etmek maksadıyla sofaya gelir. Amca Bey'in, Şemi'nin ve Sadri Bey'in odalarını kontrol ederken kendi kendine şöyle söylenir: "Kokana karısı geldi geleli bizim yalıyı periler bastı" (s.71). Amca Bey'in odasına bakarken de "Oh canım… Bizim felek de bu akşam kırklara karışmış" diye söylenir (s. 72). Böylece halk arasında "kırklar" diye bilinen kırk ermiş insanın olduğu inancını dile getirir.

Bir Muadele-i Sevda romanında Naki, gerdek gecesi karısı Bedia ile tartışır. O gecenin sabahı Bedia'yı babasının evine gönderdikten sonra, onun neden böyle davrandığını düşünür. Bunun sebebini Bedia'nın başka birine âşık olmasına bağlar. Bedia'nın sevgilisini bulmak için de falcılara, hocalara gitmek gerektiğini düşünür. Bu sefer onların yaptığı sahtekârlıkları düşünmeye başlar.

Bu büyücü ve falcıların yaptıklarını anlatırken perilerden bahsederek hem halkın bu inancını alaylı bir şekilde dile getirir. Hem de kendisinin buna inanmadığını şöyle ima eder. "Mesela Naki adını verdin değil mi? 'Naki'nin perisi gel, dağda isen gel, bayırda isen gel. Derede isen gel, denizde isen gel' kelimeleriyle perini çağırır, kahvesiz şerbetsiz kuru bir çağrı. Bunun bir de ziyafetlisi vardır ki, o çağrılan aslı olmayan şeyi doyurmak herkesin

harcı değildir. Siz dağ bayır dolaşmadığınız halde perinizin ne kadar gezme meraklısı olduğuna şaşarsınız" (s.60).

Mehmet Rauf'un *Eylül* adlı romanında, Suat'ın kocası Süreyya, İstanbul'dan döndüğünde, Necip'in tifoya yakalanıp bağ evinde yattığını ve ölümle pençeleştiğini karısı Suat'a haber verir. Suat bu haberden dolayı içinde acı hisseder. Necip'in yanında olmak için bağ evine gitmek ister. Fakat bunu Süreyya'ya diyemez. Necip, Suat'ın kendisini ziyaret etmesini hep bekler. Birkaç gün sonra Süreyya ve Suat, Necip'i ziyaret için bağ evine giderler. Suat geldiği zaman Necip, onu ateşli saatlerinin aydınlatma perisi gibi görür (s. 161).

Necip iyileşir ve tekrar yalıya Süreyya ve Suat'ın yanına gelip gitmeye başlar. Önceleri birbirlerinin yüzüne bakamazlar, utanırlar. Fakat sonra bu duruma alışırlar. Böyle geçen zamanlardan pişmanlıklarla hem acı çekerler hem de bu halden haz duyarlar.

Necip, İstanbul'a dönmek istediği zaman Suat artık onun gitmesini istemez. Gözleriyle kal demek ister. Bu istek Necip'i mest eder ve kalmaya karar verir. O gece Suat, Necip için adeta bir teselli ve şifa perisi, bir incizab ve saadet perisi olur (s. 212).

Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü* romanının kahramanı Recep Köso, Mehmet Bego'nun verdiği bıçak silimi ziyafeti gece yarısı sona erdikten sonra, kendisi için hazırlanan kulenin en üst katındaki cihannüma odasına çekilir. Abdest alır. Yatsı namazını kıldıktan sonra uyumak için yatağına girer. Fakat bir türlü uyuyamaz Çünkü ziyafette Ömer Neşo'nun kemik falına bakarken: "Arkadaşlar, cenk var. Hem de ne cenk? Kemikte pek de fena görüyorum." "Ya ben hiçbir şey bilmiyorum veyahut bu muharebe pek fena olacaktır. Huduttan bu tarafa doğru ahali kaçan kaçana. İnsan, hayvan, asker, başıbozuk, karı, kız, çoluk çocuk karmakarışık! Bir bozgunluk, bir bozgunluk ki tarif edemem. Bu bozgunluğun arkasından düşman askeri muntazaman yürüyor. Önüne geçip de durdurmak kabil olamıyor. Nerede biraz mukavemet gösterilmeye kalkışılsa gelip, çiğneyip geçiyor. Hemen Allah encamını hayreyleyle" gibi sözleri aklına takılır. O fala inandığı için değil, çünkü Recep Köso böyle cahilce şeylere inanacak kadar bilgisiz değildir. O, günlük

gazeteleri ve hatta Yunan gazetelerini bile 468emlemez takip ettiği için bir harp tehlikesinin gün geçtikçe yaklaştığını çok iyi bilmektedir. Uyumuyor, aşağıdaki işçilerin seslerini, horozların seslerini duyuyor, gözleri açık fakat gözlerinin önüne bazı karmakarışık hayaller, çığlık sesleri gelir. Sanki kendini kalabalık bir şehirde bulur. Savaş hali gibi bir hal görür. Bir kadın "Köso yetiş oğlumu kurtar!" diye feryat eder. Recep bu kadının yıllar önce seviştiği sevgilisi Filomene ve oğlunu öldürmeye çalışan kişinin de Andrea Kostopolo olduğunu tanır. Fakat oğlanı tanıyamaz.

Yazara göre uyanık halde bu hayalleri, kâbusları kim görürse çok korkar ve bunu cin veya şeytan âlemlerine yorarak aklını bile bozardı. Bu gibi olayların misallerinin çok olduğunu ve bu hayallerin mahiyetlerini bilemeyip çeşitli hastalıklara tutulduklarını söyler. Rumeli'de bizim buralarda mevcut olan cin, peri, evliya (s.32) rivayetlerinin yanı sıra bir de vampir evhamı hüküm sürdüğünü söyler. Ayrıca bu vesileyle cadılık halinden ve kâbus hastalığından bahseder.

Mehmet Celal'in *Samimiyet* adlı kısa romanında Şefika, akşamüstü yalının penceresinin önünde kocası Bahir'i beklemektedir. Akşam ezanları okunduğu halde kocası hala gelmez. Şimdiye kadar hiç gelmemezlik yapmadığını, gelmeyecek olsa mutlaka haber verdiğini düşünür.

Kocasının böyle haber vermeden eve gelmemesi Şefika'nın zihninden bazı şüphelerin geçmesine sebep olur. Ayın solgun ışıkları altında sevdiğini kaybetmiş bir masal perisi (s.7) gibi sessiz sessiz ağlar. O halde kanepenin üzerine düşüp kendinden geçer.

Mehmet Vecihi'nin *Sail* adlı romanında Hami Efendi'nin oğlu Mukaddem henüz iki yaşında iken köşke Perizad isminde hamile bir cariye alınır. Perizad bir kız doğurur. Hami Efendi ismini Dilara koyar. Dilara çok güzel bir kız olduğu için yazar onu "ve yalnız Perizad'ın kızı değil, hakikaten perizad olacağı perilerde bile tasavvur olunamayan envar-ı mülahatından pek az zaman içinde anlaşılmıştı" sözleriyle perilere benzeterek peri inancını dillendirir (s.22).

Dilara, onbeş yaşına geldiği zaman Hami Efendi'nin oğlu Mukaddem'i içten içe sevmeye başlar. Mukaddem, her zaman aklında olduğundan,onun her sabah Mukaddem'igörmek için pencereye koşmasını perilere benzeten yazar; "Sabah yataktan kalkar kalkmaz pencerenin önüne geçer "çırağa karşı güler bir peri kızı (s.29) gibi nur-u sabaha karşı pişgah-ı çeşminde ibdar seyr eder. Bu ibdar-ı bedayi Mukaddem'den ibaret görürdü" sözleriyle ifade eder.

Nerime adlı romanın kahramanı Nerime, hem ahlak hem de yüz güzelliği yönünden çok güzel bir kızdır. On altı yaşına gelene kadar hiçbir kimsenin kalbini kırmamıştır. Yazar, onun bu güzelliğini anlatırken "suya girip türlü türlü işve yapan bir deniz perisi gibiydi" sözleriyle Nerime'yi halk arasında varolduğuna inanılan deniz perisine benzetir (s. 5).

Aynı yazarın*Nedamet* romanında, mektubu yazan isimsiz kahramanın babası Arifi Efendi, ondokuz yaşında evlenir. Hanımını çok sever. Fakat iki buçuk yıl sonra hanımı verem hastalığına yakalanarak ölür. Arifi Efendi bundan sonra yirmi yıl evlenmez. Yirmi yıldan sonra birkaç tanıdığının tavsiyesi üzerine evlenir. Bir çocuğu olur. Bu çocuk mektubu yazan çocuktur. Bu çocuk büyür. Fakat babasının beslediği ümitleri boşa çıkarırcasına kötü biri olur. Islah olması için Dildar isminde bir kızla evlendirirler. Dildar çok güzel ve masum bir kızdır. Mektubu yazan ve onun kocası olan kişi Dildar'ı meleğe ve periye benzetir (s.53).

Hasta romanının başkahramanı Perver, on iki on üç yaşlarında önce babasını sonra annesini kaybeder. Kimsesiz kalan Perver'e dayısı Vecihi Efendi sahip çıkar. Aradan birkaç yıl geçer. Perver onbeş onaltı yaşlarına gelir. Güzelleşir. Çok temiz bir ahlaka sahiptir.

Vecihi Efendi, elli yaşlarında olduğu halde hala evlenmemiştir. Evlenmeye niyet eder. Perver, dayısı için kız bulmaya çalışır. Fakat yaşı geçgin olduğu için, ancak tavsiye

üzerine Ruhsar isminde, yirmi iki yaşında çok güzel bir halayık bulur. Vecihi Efendi onunla evlenir.Yazar, Ruhsar'ı dış güzellik açısından perilere, meleklere benzetir (s.29).

***

Yukarıda verilen örneklerde de görüldüğü gibi peri unsuruna beş yazarımız on romanda değinmiştir.

Peri inancı, romanlarda en fazla kadın kahramanların güzelliklerinden dolayı perilere veya mitoloji perilerine benzetilmesi şeklinde görülmektedir. Bundan başka perilerden haber aldıklarını söyleyen büyücülerin perilerle ilgili bu sözleriyle alay etme, peri hikâyelerine halkın inandığının anlatılması şeklinde ele alınır.

2.1.1.4.5. Cin-Şeytan

Cin, şeytan denilen bu varlıklara diğer dinlerde olduğu gibi İslâm inancında da inanılmaktadır. Cin ve şeytanın varlığı ve mahiyetlerinin nasıl olduğu Kur'an'da ve hadislerde anlatılmaktadır.

> Genel kanıya göre cinler, meleklerden ve insan ruhlarından ayrı, maddî yönleri bulunan, fakat ruhsal yönü ağır basan varlıklardır…Cinler de melekler gibi görünmeyen varlıklar olup çeşitli şekillere girerler. Bu husus Kur'ân'da şöyle açıklanmıştır. 'Andolsun biz insanı, (pişmiş) kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan arattık. Cinleri de daha önce dumansız aşetten yaratmıştık.' (Hicr, 15. 27)" Şeytan kelimesi şatn kökünden alındığı zaman, uzak olmak, muhalefet etmek, toprağa gibi anlamlara gelmektedir…Kur'an'da şeytan tekil olarak 70, çoğulu 'şeyatin' olarak 18 olmak üzere toplam 88 yerde geçmektedir. Kur'an'daki diğer adı olan iblis ise 11 yerde zikredilmektedir. Allah insan neslinin ilki Hz. Adem'i yaratınca meleklere, ona secde etmelerini emretti. İblis (şeytan)hariç hepsi secde ettiler. Böylece ilk isyan, kibir, ayrılık ve düşmanlık başladı. (A'râf, 7/11-22). Artık şeytan insan nesline karşı olan bu tavrını, düşmanlık (Fatır, 35/5), saptırmak (Kasas, 28/15), vesvese vermek (Nâs, 114/1-4), aldatmak (Lokman, 31/33) … içki, kumar, fuhuş gibi eylemleri hoş göstermekle sürekli hale getirmiştir.[104]

Bu iki inanç unsuru romanlarımızda bazen beraber geçtiği için aynı başlık altında değerlendirdik. Bu unsurlara üç yazarımızın on üç romanında yer verilmiştir. İncelediğimiz romanlarda daha çok şeytan kavramına değinilmiştir.

[104] Karaman, Fikret, "Dinî Kavramlar Sözlüğü", Diyanet İşleri Başk. Yay., Ankara, 2010, s. 619-620.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *İffet* adlı romanında, yazarın doktor arkadaşı, hasta muayenesi için gittiği fakir bir ailenin evine yazarı da götürür. Yazar, ailenin güzel kızı İffet'i görünce, onun güzelliği karşısında şaşırır.

İffet'in hasta annesi, doktor ve yanında bulunan yazarı görünce memnun olur. Geldiklerinden dolayı onlara teşekkür eder. Evden ayrılırlar. Yazarın aklı hep İffet'tedir. Bir gün doktor arkadaşı yine uğrar. Yazar, İffet'in annesinin nasıl olduğunu ve onu tekrar ziyarete gidip gitmeyeceğini sorar. Arkadaşı buna şaşırır. Doktorla birlikte tekrar İffet'in evine giderler. Bu sefer onları daha neşeli bulurlar. Onlar orada iken bir delikanlı içeri girer. Bu genç, İffet'in teyzesinin oğlu ve aynı zamanda nişanlısı Latif'dir.

Aradan bir yıldan fazla bir zaman geçer. Yazar İffet ve ailesiyle görüşemez. O arada Latif, İzmir'e gitmiştir. İffet, annesi ve kardeşiyle çok büyük sıkıntılar yaşar. Günlerce aç yatarlar. Bunların bu durumundan faydalanmak isteyen Nermi Bey ismindeki birisi, İffet'i elde etmek için Fettan Raziye isminde bir kadın satıcısını İffet'in evine gönderir. Raziye bir bahaneyle İffet'in evine girdikten sonra İffet'e cilveli sözler söylemeye başlar. Ona, para ve altın karşılığında Nermi Bey'i eğlendirmesini teklif eder. İffet, kadını kovar. Raziye sık sık gelir. Fakat İffet onu içeri almaz. Raziye dışarıdan sesini duyurarak İffet'e çok güzel olduğunu, bu güzellikle çok para kazanacağını, bunun için teklifini kabul etmesi hususunda ısrar eder.

Güzelliği hakkında Raziye'nin söylediği sözlerin etkisiyle iç âlemine dalan İffet, "Aman Allah'ım! Başıma, gözüme değer biçmek gibi sapık bir düşünce bana nereden geliyor? Niçin beni böyle düşündürüyorsun? Acılarımı hafifletmek için bana her an öğütler veren melekler, çevremden çekildi; şimdi beni baştan çıkarmak için yanımda şeytan mı kaldı?" (s.142) diye kendi kendine düşünerek görünmeyen fakat insanın kalbine vesvese veren şeytandan söz eder.

Raziye'nin Nermi Beyden getirdiği mektubu okuduktan sonra kısa bir süreliğine niyeti değişen İffet, aynaya baktığı zaman Latif'in hayalinin kendisine tükürdüğünü ve kendisinden küstüğünü hisseder. Bunun üzerine şiddetli bir pişmanlık geçiren İffet yatağa düşer, hastalanır. O ara Raziye gelir. İffet'i böyle perişan bir halde görünce neye uğradığını şaşırır. İffet, onu yatına oturtarak bütün günahlarını anlatır. Kendisinin pişman olduğunu, ancak ölmekle bu günahların temizleneceğini söyler. İffet'in bu acıklı ve pişmanlık dolu sözleri karşısında dayanamayan Raziye ağlamaya başlar. İffet ise ona hitaben

“Ağlamayınız hanım… Bin erkeği aldatmak için yaş döken o gözlerden akan damlaların, lanet yağmuru gibi buralara döküldüğünü istemem. Siz bana değil; ben size ağlamalıyım… Çünkü sizin durumunuz benimkinden daha çok acınmaya değer. Hiç şeytanın ağlamasından (s.154) melek avuntu duyar mı?” şeklinde söylediği bu sözlerle melek ve şeytandan bahseder.

Mutallaka romanında, Akil’e Hanım, kocası Mail’e yazdığı ilk mektupta kocasının kendisini boşadıktan sonra başına gelenleri anlatır. Kendisini haksız yere boşadığını, kayınvalidesinin de bu boşanmayı çok istediğini anlatır. Kendisini boşadıktan sonra kayınvalidesiyle uzun bir tartışma yaptıklarını bu tartışmada birçok şeyden sözedildiğini yazar. Akile Hanım’ın kayınvalidesi tartışma sırasında Akil’e Hanım’a, birçok acı söz söyler. Akil’e Hanım, kocasına yazdığı mektubunda kayınvalidesinin bütün bu acı sözlerine tahammül ettiğini fakat onun şeytan gibi birisi olduğunu “Validenizin şeytana refika-i meluniyet olacak hilkatta bir kadın olduğunu bilirdim” (s.203) sözleriyle dile getirerek şeytandan bahseder.

Mürebbiye romanında konağa mürebbiye olarak alınan Fransız Anjel, konaktaki erkekleri baştan çıkarır. Konağın kâhyası Eda Hanım, son günlerde Anjel’le bu erkekler arasında bir şeyler döndüğünden şüphelenir. Çünkü her gece yarısı bazı gürültüler işitir. Fakat sebebini tam anlayamamakla birlikte bütün bunların Anjel’in yüzünden olduğuna şüphelenir. O gece de salonda gürültü işiten ve şüphelendiği durumu kontrol etmek için büyük salona gelen Eda Hanım Amca Bey’in, Şemi’nin ve Sadri Bey’in odalarını kontrol ederken kendi kendine şöyle söylenir: “Şu yalıda doğmadımsa büyüdüm. Şimdiye kadar buralarda ne cin vardı, ne şeytan! (s.71). Ben biliyorum ya! Bu patırdayan şeytanlar, murabiye midir, kurabiye midir, matmazel midir, müptezel midir, ne karın ağrısı ise işte o karının fistanından dökülüyor. Aslını sorarsanız şeytanın en büyüğü işte o karının kendisi” (s.71). Amca Bey’in odasına bakarken de “Oh canım… Bizim felek de bu akşam kırklara karışmış. Odasında ecinniler top oynuyor”diyerek cin ve şeytandan söz eder (s. 72).

Bir Muadele-i Sevda romanında karısı Bedia'yı evden kovan Naki, karısının şimdi aşığının kollarında seviştiğini düşünür. Karısı aşığıyla sevişirken kendisi uzaktan öyle bir şey yapamadan seyrettiğini hayal eder. Karısını boşamak ister. Fakat ona olan aşkı buna engel olur. İçindeki bu karışık düşüncelerin şeytandan olduğunu düşünerek şeytan hakkında yazara şöyle konuşur: "Fakat şeytan bırakıyor mu? Eli görünmüyor, ayağı görünmüyor, nasıl oluyor bilmem? Yine insanı dürtüyor. Yahut o hiç bize dokunmuyor da sonu fena çıkan işleri üzerimize almaya sıkılarak hep ona mal ediyoruz (s.83). Şeytan herkesi kışkırtan, azdıran baştan çıkaran bir yaratık olmakla beraber romancıların yardımcısıdır. Çünkü bizim gibiler ona uymasa, siz yazacak şeyler nerede bulacaksınız (s.84).

Metres romanında Müştak, metresi Parnas'ı Hami'nin elinden kurtarmak için, arkadaşı Reyhan'la yaptıkları plan gereği Hami'nin karısı Saffet Hanım'ı elde etmeye çalışır. Bunun için Saffet'e, Meryem Dudu vasıtasıyla aşk mektubu gönderir. Saffet kendisine gelen bu aşk mektubunu okumaya önce utanır. Fakat sonra Müştak'a meyil gösterir. Dudu ile birlikte mektup yazıcısına giderek Müştak'a aşk mektubu yazdırmak ister. Fakat orada gördüğü kadınların kötü konuşmaları ve halleri, Saffet'i bu işten ürkütür. Mektubu orada parçalayıp evine döner.

Bunları takip ederek yazıcı dükkânına girip çıktıklarını gören Müştak, bir gün sonra Saffet'in dadısı Meryem Dudu'nun yolunu bekler. Onu tenha bir yerde yakalar. Oraya ne için gittiklerini sorar. Dudu kendisine mektup yazdırmak için gittiklerini ve orada olanları anlatır. Sonra Saffet Hanım'ın tövbe için bir hocaya gittiğini, hoca hanımın Müştak gibilerin bir şeytan olduğunu söylediğini aktarır. Bundan sonra Müştak'la Dudu arasında şeytan hakkında şu şekilde konuşma geçer: "Onun dediğine bakar isen sen insan değil imişsin.

-İnsan değil de ya ne imişim?

-Şeytan

-Acayip!

-Hocanımla Saffet Hanım beni odaya çağırdılar. Saffet Hanım elleriyle yüzünü örterek: 'Meğerse o delikanlı şeytanmış… Bizi azdıracakmış. Çok şükür iğvasından kurtulduk.' dedi. Ben iyiden iyiye bilirim ki sen insansın. Şeytanın tasvirlerini görmüşüm. Onun çifte boynuzlarıyla bir de kuyruğu vardır. Fakat henüz görürürüm ki boynuzların bitmemiştir. Onlar böyle dedilerse ben de o kerte kontro laf edilmeyeceğini görererek şeytanlığını tasdik ettim. Sonra hocanım bana dönerek: 'Meryem Dudu, o şeytan herife bir daha rastladığında yerden irice bir kaya al, kendi dinince besmele çek, suratı budur deyi yapıştır. Çünkü şeytanı taşlamalıdır" (210).

Müştak, Hami'nin yalıda olmadığı bir gece gizlice Hami'nin yalısına girer. Tavan arasına çıkar. Saffet Hanım'ın odasının üzerine gelir. Tavandan bir delik açar. İçeriyi gözetler. Gürültüye uyanan Saffet, hizmetçisi Meryem Dudu'yu çağırır. Dudu ile Saffet Hanım arasında birçok konuşmadan sonra söz Müştak'a gelir. Saffet, Meryem Dudu'ya artık böyle geceleri erkeksiz dayanamayacağını, Müştak şeytan da olsa onu getirmesini söyler. Dudu ise Saffet Hanım'a "Hocanım bana bir dua öğretti, "Bunu okumadan geceleri sakın dışarı adım atma, sonra şeytan önüne çıkar" dedi. Ben geçen akşam şeytanı göreyim diye mahsus duayı okumadan dışarı çıktım. Ne şeytana rastgeldim ne insana. "Şeytan mısın, insan mısın, Müştak Bey neredesin? Gel" diye söylenir." Bunun üzerine Saffet: "Şeytanla oyun olmaz, böyle çocukluk etme… Bir saatine rastlanır, karşına zıp deyi şekli bozuk bir şey çıkar. Aklımız ta dibinden oynar" (s.234) diyerek Dudu'yu şeytan konusunda uyarır.

Saffet'in bu konuşmalarından kendisini arzuladığını anlayan Müştak, hemen aşağı inip bu iki kadının bulunduğu odaya girer. Müştak'tan ve şeytandan bahsederlerken bir anda Müştak'ı üstü başı örümcek ağı ve toz içinde karşılarında görünce, gerçekten şeytan görmüş gibi donakalırlar. Dilleri tutulur. Müştak kendisinin şeytan olmadığını ispat etmek için Saffet'e yaklaşıp elini tutmak ister. Bunun üzerine Meryem Dudu, avazı çıktığı kadar bağırarak "Yetişin a dostlar, gelin hanımı şeytan elliyor" diye bağırır (s. 235). Meryem'in bu feryadından cesaret alan Saffet perdenin ucuyla başını örtmeye çalışarak o da "Koşunuz, neredesiniz? Burada şeytan var, ta odamıza, ta içimize girdi" diye bağırır (s.236).

Tesadüf romanında Gülsüm, Rıfkı Efendi isminde ve kalemde çalışan biriyle evlidir. Kötürüm bir kaynanası, annesi, bir de Vefa isminde bir oğlu vardır.

Gülsüm, sokak satıcısından bir roman alır. Romanın ismi Pasaklı Gülsüm'dür. Birkaç gün önce kocası Rıfkı "Bizim bu evin halini birisi görse roman yapıp satar" diye söylenmiştir. Gülsüm kocası Rıfkı'nın kendisinin pasaklılığını anlatmak için bu romanı yazdığını zanneder.

Gülsüm bu romanı okur. Fakat anlayamaz. İçinde ne olduğunu öğrenmek için mahallede hoca olarak bilinen Nefise'nin yanına koşar. Gülsüm romanı Nefise'ye verir. Fakat Nefise okumaktan, yazmaktan aciz, cahil bir kadındır. Gülsüm'ün getirdiği romanı anlamak şöyle dursun okuyamaz bile. Gülsüm, Nefise'ye kocasının neden böyle yaptığını sorar. Gülsüm'ün bu sorusuna Nefise, Rıfkı'nın evlenmek için böyle yaptığını söyler. Bu şekildeki cevabıyla Gülsüm'ün heyecanını ve telaşını artırmaya çalışır. Gülsüm'den para koparmak için kafasında bir plan hazırlar. Şimdi kafasının yerinde olmadığını yarına kadar bunu okuyup kocasının tam ne yapmak istediğini ona haber vereceğini söyleyerek Gülsüm'ü savar.

Gülsüm bir gün sonra gelip de romanı kimin yazdığını ve ne olduğunu sorduğu zaman, Nefise kafasındaki planı uygulamaya koyar. İyi saatte olsunlar (cinler) (s. 30) ile görüştüğünü, onların söylediklerine göre romanı kocasının yazdığını ve ayrıca Rıfkı'ya büyü yapıldığını, bunun için evlenmek istediğini söyler.

Gülsüm kocasını kurtarmanın çaresinin ne olduğunu sorar. Nefise kendini ağırdan satarak bunun zor olduğunu ve bu büyüyü çözebilmek için iyi saatte olsunlara ziyafet çekeceğini, (s.33) tütsü yakacağını bundan dolayı epeyi bir para gideceğini söyler. Gülsüm bu parayı bulamayacağını söyleyince Nefise, "Gözlerini aça aça dört yüz kırk kuruş deme öyle! Kızım, cahilsin, aklın ermiyor. İyi saatte olsunlardan (cinler) mal saklanır mı? Gücenirlerse sonra yirmi lira da sarf etsen davete gelmezler" diyerek Gülsüm'ü korkutur (s. 37).

Nefise, Gülsüm'ün getirdiği eşyaları satarak elde ettiği paraların küçük bir kısmını büyü malzemeleri için harcar. Büyüyü yapar. Gülsüm'e kocası hakkında gerçeği rüyasında göreceğini söyler. Gülsüm birkaç gün rüya göremez. Bunu Nefise'ye söyleyince Nefise çatkın bir çehre ile "Sen kızım içine şüphe getirmişsin. Ötekiler (cinler) bu gece biraz beni

de hırpaladılar. ‘Gülsüm gibi özü doğru olmayan bir kadının işine bizi niçin karıştırıyorsun’ tekdirinde bulundular” (s.43) diyerek Gülsüm’ü tekrar korkutur.

Nefise’nin Gülsüm’ü dolandırdığı anlaşılır. Eski mahallesini terk edip başka bir mahalleye taşınır. Bakıcılık işine burada devam eder. Rıfkı’nın mahkemeye vermesi sebebiyle kötü ünü arttığı için bu evde ziyaretçileri çoğalır. Bu eve gelen ziyaretçiler arasında Saibe ve Şöhret isminde iki kadın da vardır. Saibe’nin kocası Mail, bir meyhanede tanıştığı aşüfte Şöhret’e âşık olur. Saibe, kocası Mail’i Şöhret’in elinden kurtarmak için Nefise’ye gelir. Şöhret ise kendini Mail’e nikâhlatıp ona sahip olmak maksadıyla Nefise’ye gelir. Nefise ise her iki tarafın bu durumundan faydalanarak onların parasını yolar.

Şöhret’in büyücü Nefise’nin evine ikinci kez gitme zamanı gelir. Şöhret, Nefise’nin yanına gittiği zaman Nefise onu çatık bir kaşla karşılar. Amacı Saibe’den aldığı bilgilerle Şöhret’i aldatıp kıskandırarak parasını yemektir. Bunun için güya iyi saatte olsunlar’dan (cinler) haber aldığını ve onların Şöhret’in Mail’le evlenmesini ve Mail’e karşı dik durup muhakkak nikâh yaptırması hususunda şöyle söylediklerini aktarır: “İyi saatte olsunlar Mail’le senin evlenmeni istiyorlar. ‘Eğer nikâh ettiremezse yakında Şöhret sevgilisini elinden kaçıracak’ diyorlar. Bunun için verdikleri talimatta şunlar: ‘Mail Bey geldiği akşam Şöhret Hanım mükemmel bir kavga etsin. ‘Böyle kötü karı namı altında yaşamaktan bıktım, tövbekârlığa sahiden karar verdim. Beni kendine nikâh edeceksen et. Etmeyeceksen doğru bir cevap ver, yakamı senden sıyırayım. Ciddi, kalbi bir tövbe ile eski günahlarımdan kurtulmuş olurum. Beni nikâhla alacak adam elbette bulunur. Artık elimi eteğimi çirkef yaşayışından çekeceğim. Benim bu namusluca teklifimi kabul etmemek, gönlüne pişmanlık erişmiş bir günahkâr kadını tövbeden, iyi yola gitmeden alıkoymak demektir. Dünyada ahrette benim için büyük bir azap olacak böyle bir fena halde davranmamı, kalmamı isteyen bir adam bana dost değil, büyük bir düşmandır. Sorduğuma bir cevap ver bakayım: Sen benim dostum musun düşmanım mısın? Anlayayım desin’ diyorlar” (s.188).

Şıpsevdi romanında yazar, romanın başkahramanı Meftun’un büyük annesi Şekûre Hanım’ın konuşmasına nasıl başladığından örnek verir. Şekûre Hanım, gençliğini, evliliğini ve çocuklarının doğumunu anlatır. Bu arada kendisinin halk arasında inanılan ve ‘al basması’ diye isimlendirilen, görünmeyen varlıklar (cinler) tarafından kötülüğe

uğradığını anlatır: “Bizim karı koca bir dediğimiz iki olmazdı. O zaman, doğurmaktan başka işim yoktu ki, senede bir tane… Vasfiye’m, Hüsnü’m, ah karakaşlı Bedri’m… İki aylıkken kara toprağa girdi. Hep bu yavrucuklarımı bir biri arkasına gömdüm. Bir iki geğirip yaşarmış gözlerini mendiline siler. Elini hırkasının cebine sokar. İki üç diş kâküle çıkarır, ağzına atar. Üst çenesinde biraz sağda, alt çenesinde biraz solda bulunan iki dişi arasında kâküle tanelerini çiğnemek için üst ve alt çene kemiğini iki aykırı cihete çarptırır. Geviş getirir gibi bir şeyler yaptıktan sonra: “Ah o zamanlar ne kadar gözyaşı döktüm. Nasihat verenlerin sözleri hiç kulaklarıma girmediydi. Sonra efendim, ne geldiyse başıma gene doğurmaktan geldi. İkinci çocuğumda bu Meftun’un anası Lütfiye’mde Loğusa döşeğinde iken bana al basmış (s.86) daha kırkımı çıkarmadan beni odamda yalnız bırakmışlar. Yanı başıma bir süpürge olsun koymamışlar. Al basmış da nasıl basmış? Bilemiyorum, kendimden haberim yok. Beni göstermedikleri hekim, okutmadıkları hoca kalmadı” der. Bu sözleriyle halk arasında varolan, yeni doğmuş kadınlara cinlerin musallat olacağı inancını dile getirir.

Meftun ile kardeşi Raci, kızkardeşleri Lebibe ve teyzekızları Rebia’yı takip ederek Mahir’le birlikte yakalarlar. Meftun, Raci’ye bunun vurdu kırdıyla çözülemeyeceğini, bu işin namus işi olduğunu, eğer duyulacak olursa bütün âleme rezil olacaklarını anlatır. Bu meseleyi kendisinin ustalıkla çözeceğini söyleyerek Raci’den sabırlı olmasını ister. Eve gelirler. Ev halkı, Şeküre Hanım’ın Lebibe’yi yatağında görememesi yüzünden uyanmış, kızların ve iki erkeğin evde olmadığını görünce telaşlanmışlardır. Önce kızlar konağa gelince hesap sorarlar. Kızlar da ağabeyleriyle gezintiye çıktıklarını söyleyip odalarına çekilirler. Meftun ve Raci geldiği zaman konaktaki kadınlar bunlara da çıkışır. Herkes odasına çekilir. Ama Şekûre Hanım’ın söylenmesi devam eder. “Eskiden bizim zamanımızda çarpılırız diye dışarı çıkamazdık. Şimdinin cinleri şeytanları da değişti mi ne oldu? Yoksa eskiden bizi kandırırlar mıydı? (s. 222). Şeklinde cin ve şeytandan bahsederek bir süre daha söylenir.

Meftun’la evlendirilen Edibe, Meftun’un konağındaki yaşama ayak uyduramaz. Her şey ona tuhaf ve farklı gelir. Konağa gelen eski dadısı Azize Hanım’a konakta herkesin kendisini dalgaya aldığını söyleyerek konaktaki her şeyden ve herkesten dert yanar: “Mümkün değil burada ben bunlarla edemeyeceğim. Babam aldığı beş yüz lirayı geriye verir. Beni buradan aldırır başka çare yok. Ben bu karılarla kavgaya başlarsam sen de gelip bana yardım edersin değil mi Azize Hanımcığım?” Azize Hanım da:

"Etmez miyim hiç, etmez miyim? Onlarla dalaşmanın din yolunda savaşa gitmek kadar sevabı vardır. Türkseler Türklüklerini bilsinler. Frenkseler o başka. Bunların damarlarına Allah esirgesin, şeytan girmiş, hemen her taraflarına yayılmış gönülleri kararmış, kalp gözleri kapanmış" sözleriyle cevap vererek şeytandan söz eder (s.308).

Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü* romanının başkahramanı Recep Köso, Mehmet Bego'nun verdiği bıçak silimi ziyafetinden sonra kulenin üst katında kendisi için hazırlanan cihannüma odasına çekilir. Abdest alır ve yatsı namazını kılar. Uyumak için yatağına girer. Fakat bir türlü uyuyamaz. Çünkü Ömer Neşo'nun kemik falına bakarken, "arkadaşlar, cenk var. Hem de ne cenk? Kemikte pek de fena görüyorum." "Ya ben hiçbir şey bilmiyorum veyahut bu muharebe pek fena olacaktır. Huduttan bu tarafa doğru ahali kaçan kaçana. İnsan, hayvan, asker, başıbozuk, karı, kız, çoluk çocuk karmakarışık! Bir bozgunluk, bir bozgunluk ki tarif edemem. Bu bozgunluğun arkasından düşman askeri muntazaman yürüyor. Önüne geçip de durdurmak kabil olamıyor. Nerede biraz mukavemet gösterilmeye kalkışılsa gelip, çiğneyip geçiyor. Hemen Allah encamını hayreyleyle" gibi sözleri aklına takılır. O, fala inandığı için değil, çünkü Recep Köso böyle cahilce şeylere inanacak kadar bilgisiz değildir. O, günlük gazeteleri ve hatta Yunan gazetelerini bile rumcadan takip ettiği için, bir harp tehlikesinin gün geçtikçe yaklaştığını çok iyi bilmektedir. Uyumuyor, aşağıdaki işçilerin seslerini, horozların seslerini duyuyor, gözleri açık fakat gözlerinin önüne bazı karmakarışık hayaller, çığlık sesleri gelir. Sanki kendini kalabalık bir şehirde bulur. Savaş hali gibi bir hal görür. Bir kadın "Köso yetiş oğlumu kurtar!" diye feryat eder. Recep bu kadının yıllar önce sevgilisi olan Filomene, oğlunu öldürmeye çalışan kişinin de Andrea Kostopolo olduğunu tanır. Fakat oğlanı tanıyamaz.

Yazara göre uyanık halde bu hayalleri, kâbusları kim görürse çok korkar ve bunu cin veya şeytan (s.32) âlemlerine yorarak aklını bile bozardı. Bu gibi olayların misallerinin çok olduğunu ve bu hayallerin mahiyetlerini bilemeyip çeşitli hastalıklara tutulduklarını söyler.

Mehmet Vecihi'nin *Hikmet* adlı romanında, anneleri ölüp babaları intihar eden Hikmet ve Enise adlı iki kardeş kimsesiz kalır.

Ortada kalan bu yetimleri, Bahaî Efendi isminde zengin bir tüccar evlatlık edinir. Behai Efendi dört evlilik yapmış bu evliliklerden on çocuğu olmuştur. Kadınlarının üçü ve bütün çocukları ölür. Son karısı ile evliliklerinin üçüncü senesinde bir kız çocukları olur. Yazar, ölen hanımlarından ikisinin meleklere, son karısının da şeytana benzediğini şu sözlerle anlatır. "vefat eden iki refikası hakikaten melek vasfına seza iken günah etmiş de meleklerden ayrılarak zebanilere teslim olmuş gibi o iki ferişteyi elinden alıp da başına Neime şeytanını musallat eden zaman, on evladından mahrum ettikten sonra bir tanesini yaşatmış" (s.288).

Âkif adlı romanda, kunduracı Âkif kundura boyayarak geçimini sağlamaktadır. Fakat çok ahlaksız ve berduş birisidir. Kazandıklarını meyhanede yer. Karısı Atiye ve kızı Safiye'ye bakmaz. Atiye yıllarca bu sefaleti çeker. Komşuların verdiği bir parça ekmek ve çorba ile karınlarını doyururlar. Âkif meyhanede birisini bıçaklayıp öldürür. Hapse atarlar. Atiye kocasını görmek için hapishaneye gider. Onu göremez. Eve geldikten sonra komşusunun getirdiği bir parça ekmek ve bir kâse çorbayı yiyerek kızıyla birlikte açlığını teskin eden Atiye, sabaha kadar bu perişan halini düşünür. Evin içindeki karanlığa baktıkça, sanki şeytanların, cinlerin, (s.111) evin her köşesini tuttuklarını zanneder.

Müjgan adlı romanın başkahramanı Müjgan, kocası Mihri'nin İstanbul'dan ayrılmasını fırsat bilerek, köşk komşuları ve yakın bir zamanda kızı Mesude'nin kayınpederi olacak olan Burhan Efendi ile aşk ilişkisi kurmaya niyetlenir. Kethudası olan kadına, Burhan Efendi'yi nasıl bulduğunu sorduğu zaman kadının verdiği cevabı yazar: "Şeytan gibi mel'anetinden (s.283) başka bir şeye meyl etmeyen hevasatını tahrik için 'Hanımcığım! İki üç defadır bakıyorum da insan mıdır? Peri midir? Fark edemiyorum. Zaten benim hanımım kapaşi beğenir mi?' 'yollu iblis (s.284) insanı vezaif-i diniyesinden men' için ne kadar kudret gösterirse o da lâzıme-i insaniyetten ayırmak için o yolda tedabir müdessisaneye devam eylerdi" sözleriyle yorumlayarak İblis'den söz eder.

Müjgan romanının devamı olan *Mesude* romanında, komşusu Burhan Efendi'ye aşk mektupları gönderen Müjgan, gönderdiği bu mektuplarında aynı zamanda evlenme teklifi de yapar. Bir süre sonra Müjgan'ın evlenme teklifini kabul eden Burhan Efendi, birkaç gün sonra Müjgan'ın köşküne bir imam götürür. Orada nikâh kıyılır. Bir iki gün sonra Burhan Efendi evine değil,Müjgan'ın köşküne gider. O gece Müjgan'la zifafa girer. Burhan Efendi çok keyiflidir. Yazar onun bu keyfini "vakta ki akt icra olunarak Burhan, şeytanın (s.194) arkasında cehenneme gider gibi kuvve-i idlaldaki muvaffakiyetinden mütevellid haz ve sürur ile ağzı kulaklarına vardı" sözleriyle yorumlayarak onun şeytana uyarak bu işi yaptığını bu işin cehenneme götürecek bir iş olduğunu ifade eder.

Mihri, karısı Müjgan'ın Burhan Efendi ile ilişkisini öğrenir. Bundan dolayı kızı Mesude ile birlikte köşkü terk eder. Bir kulübede yaşamaya başlarlar. Bir süre sonra Mesude hastalanır ve ölür. Kızının ölümü Mihri'ye çok ağır gelir. Müjgan'a bütün yaptıklarını ve bu yaptıklarının cezasını bu dünyada ve ahrette mutlaka çekeceğini anlatan çok uzun bir mektup yazar. Mektubunda birçok dini duygu ve inanç unsurundan bahsettiği gibi aynı zamanda İblis'ten de şöyle söz eder. "Mescide meşrek girer gibi girdin. Yoksa ondan hâsıl olup da kudret-i baliğanın melekten İblis peyda etmekte kâfi olduğunu ispata mamur idin? (s. 227). Senin küfüvün Burhan, cehennemde cedd-i ekberi olan İblis'ten (s.232) istiane edip de sana bir cay-i aram bulabilir mi?"

Hasta romanının başkahramanı Perver, on iki on üç yaşlarında önce babasını sonra annesini kaybeder. Kimsesiz kalan Perver'e dayısı Vecihi Efendi sahip çıkar Aradan birkaç yıl geçer. Perver on beş onaltı yaşlarına gelir, güzelleşir. Çok temiz bir ahlaka sahiptir.

Vecihi Efendi elli yaşlarında olduğu halde hala evlenmemiştir. Evlenmeye niyet eder. Perver, dayısı için kız bulmaya çalışır. Fakat yaşı geçgin olduğu için ancak tavsiye üzerine Ruhsar isminde, yirmi iki yaşında çok güzel bir halayık bulur. Vecihi Efendi onunla evlenir.

Ruhsar dış yönüyle çok güzeldir. Ne yazık ki dış yönüyle bu güzelliğe sahip olan Ruhsar ahlak yönünden oldukça kötü bir mizaca sahiptir. Perver'in doktor nişanlısı Sani'yi elde etmek için hasta numarası yapar. Ona diller döker. Mektuplarla, sözlerle Sani'den bir fotoğrafını almayı başarır. Nişanlısının fotoğrafını Ruhsar'ın kitabının arasında gören

Perver, Sani'ye mektup yazar. Sani Perver'den gelen bu mektup üzerine yaptığı hatanın farkında olur. Kendine gelir. Ruhsar, Sani'ye teklifini neden daha önce kabul edip sonra vazgeçtiğini sorar. Sani ise, Ruhsar'ın bu tehditli sözlerine karşılık "Elinizden kurtulamadım. Naçar kaldım. Ben de gencim. İnsan insana değil, pek çok kere şeytana bile uyar" (s.173) sözleriyle cevap vererek şeytandan bahseder.

Feryad romanında, Bihruz ile Nevzat evlenirler. Birlerini çok sevmektedirler. İlk bir yılları çok güzel geçer. Fakat Bihruz, Haver isminde bir kadına kapılır. Eve gelmemeye ve Nevzat'la ilgilenmemeye başlar. Nevzat bundan çok acı duyar. Bu acılara tahammül edemeyince kocası Bihruz'a bir mektup yazıp gönderir. Mektubunda her şeyi bildiğini anlatır. Bu yanlışlıktan vazgeçmesi için ona yalvarır. Her akşam bir verem şehidiini gelin odasında bırakıp orayı kendine mezar yaptığını anlatır.

Bundan sonraki günler hep tartışma ve gözyaşı içinde geçer. Nevzat, Bihruz'u Haver'den vazgeçirmek için ağlar, sızlar ve yalvarır. En sonunda yine bir akşam bu konu tartışılırken Bihruz, Haver'den vazgeçeceğini fakat bir şartının olduğunu söyler. Nevzat bu şartın ne olduğunu sorar. Bihruz, bu şartın Nevzat'ın üzerindeki yalının kendi üzerine devredilmesi olduğunu söyler. Nevzat düşünür. Bunu kabul eder. Fakat yaşlı ve tecrübeli dadı buna şiddetle karşı çıkar. Sonunda yalıyı Bihruz'un üzerine geçirir. Bundan sonra üç ay boyunca Bihruz, eski Bihruz olur. Nevzat'ı sevmeye her akşam zamanında yalıya gelmeye başlar. Bihruz'un bu haline dadı da Nevzat da şaşırır ve sevinirler. O eski mutlu günlerine dönerler.

Fakat Bihruz asla ıslah olmamıştır. Bütün bunları Nevzat'ı kandırıp köşkünü elinden almak ve onu boşamak için yapmaktadır. Nitekim Haver'le bir plan hazırlar. Bu plana göre güya Nevzat gidip Haver'i, kocasını bırakması için ikaz edecektir. Bihruz böyle yapmasını Nevzat'tan ister. Nevzat, dadısı ile birlikte Haverle görüşmek için yaşlı bir kadının evine gider. Daha önceden ayarladıkları bir genç o kulübeye gelir. O arada hazırladıkları plan gereği polise haber verirler. Polis bu kulübeye geldiği zaman avluda o genci görür. İçerde de Nevzat ve dadısı vardır. Polis bunları nezarete götürür.

Nevzat ve dadısı burada birkaç gün kalırlar. Nevzat bütün bu olanların ne demek olduğunu anlamaya çalışır. Hâlâ Bihruz'un bunlardan haberinin olduğunu bilmemektedir.

Bihruz'a bir mektup yazar. Dadıyla gönderir. Fakat Bihruz dadıyla görüşmez. İki küçük kâğıt yazar. Bu kağıta Nevzatı boşadığını yazar.

Nevzat bu olanların ne demek olduğunu anlaması için dadıyı yaşlı kadına gönderir. Dadı ondan bir şey öğrenemez. Fakat vapurla dönerken, eski uşakları Ahmet'le karşılaşır. Ahmet olanları bütün gerçekliğiyle dadıya anlatır.

Dadı bu olanların aslını Ahmet'ten öğrendikten sonra gelip Nevzat'a anlatır. Nevzat duydukları karşısında çılgına döner. Bihruz'un şeytanları (s.100) hayrette bırakacak bu planı karşısında ne diyeceğini bilemez. Nevzat, bundan sonra namusunu temizlemenin peşine düşer. Bunun için ne yapacağını düşünür. Sonunda Bihruz'a bir mektup yazmaya karar verir. Yazdığı mektupta Bihruz'la karşılaştığı ilk günden o güne kadar her şeyden söz eder. Kendisinin iki şeyden korktuğunu bunlardan birinin vicdan diğerinin ise Cenab'ı Hak olduğunu dile getirir. Bihruz'un esfel-i safiline layık bir İblis olduğunu söyler (s. 112).

***

Bu iki inanç unsurunun romanlarımızda ne şekilde geçtiğini tespit etmeye çalıştık.

Kur'an-ı Kerim'de de adı geçen ve cin olarak adlandırılan bu görünmeyen varlıklar, halk arasında kendilerinden korkulduğu için 'iyi saatte olsunlar' diye adlandırılmaktadır.

Romanların işlenişi içinde de verildiği gibi, *Tesadüf* romanında Hüseyin Rahmi Gürpınar, özellikle cin konusuna değinir. Yazar, halkın bu inancını ve korkusunu dile getirirken, bu inancın kendini büyücü diye tanıtan cahillerin elinde kötüye kullanılmasını alay ederek işler. Kendini büyücü diye tanıtan bu kişilerin cinlerle konuştuklarını söyleyerek,halkın cinler hakkındaki korkularını kötüye kullandıklarınıve böylece insanları sömürdüklerini anlatır.

Yazar, *Metres* ve *Bir Muadele-i Sevda* romanında da insanları kötülükleri yönüyle alaylı bir şekilde şeytana benzetir.

Diğer yazarlar ise bu unsurları bir veya iki kez; bir kısım kahramanların kötülükleriyle şeytana benzetilmesi,şeytanın rahat durmadığı, insanı yoldan çıkardığı, insanın bazen şeytana uyacağı, şeytanın taşlanması gerektiği, cinlerin bazen insanlara

kötülük edebileceği, insanların bu dünyada yaptıkları kötülükleriyle İblis'in yolundan gittikleri şeklinde ele alırlar.

2.1.1.4.6. Nasip (Kısmet)

Nasip, Allah'ın ezelden insan için takdir ettiği rızık ve nimetler demektir. İslâm dinine göre nasip denilen şey Allah'ın elindedir. İnsan ondan fazlasını veya eksiğini göremez. Buna inanılmaktadır. Bu inanca sadece iki romanda değinilmiştir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar*Mürebbiye* romanında, Dehri Efendinin büyük oğlu Şemi'yi tanıtır.Şemi'nin zihin ve hafıza açısından kuvvetli olmadığını şöyle ifade eder: "Zavallı çocuk ne yapsın? Allah 'muhakeme' denilen şeyden kendisine zerre nasip etmemiş (s.43).Yazar,yine Şemi'yi anlatmaya devam ederek şöyle der: "Fakat Şemi öğrenmedeki istidatsızlığı kadar adi desiselerden o kadar nasipsiz değildir (s.44).

Anjel hakkında da "Anjel Fransa'da 'fiy püblik' denilen düşkün kadınlardan iken burada mürebbiyeliğe alındığına şaşar 'destine' yani 'nasip' denilen şeyin bu yoldaki garipliklerine, tuhaflıklarına şaşakalırdı" (s.12) Bu şekilde Nasip (kısmet)in Allah tarafından verildiği inancını dile getirir.

Şıpsevdi romanında, Meftun'un kız kardeşi Lebibe ve teyzesi kızı Rebia, gece vakti sevgilileriyle buluşmak için Despina adlı kadının evine giderler. Oradan dönüşlerinde Lebibe'nin sevgilisi Mahir'le birlikte yürürlerken kendilerini takip eden Meftun ve Raci tarafından yakalanırlar. Evde bu iki kız Meftun ve Raci tarafından sorguya çekilirler. Bu sorgulamadan bir gün sonra Lebibe evden kaçar. Sevgilisi Mahir'e gider. Meftun, dostu Mc Ferlan'ın oynadığı bir oyun gereği piyangodan büyük ikramiyeyi kazanmış gösterilir. Meftun'un büyük ikramiyeyi kazandığına duyan Mahir'in babası Kaşıkçılar Kâhyası Kasım Efendi, Meftun'la görüşmek ve arayı düzeltmek için konağa gelir. Salona alınır. Salondaki eşyalara ve duvardaki tablolar karşısında kendinden geçer. Salona gelerek hoş geldin diyen Meftun'un tablolar ve sanat hakkında uzun felsefi konuşmasından bir fırsat

bulan Kasım Efendi, ziyaret sebebini anlatmak için Meftun'a: "Bey oğlum, şurada birkaç aydır komşuluk ediyoruz. Müslümanlıkta komşuluk hakkı büyüktür. Yarın ahrette dokuz yerde sorulacaktır. Şimdiye kadar gelip "Safa geldiniz" demek gerekirdi. Kusurumuzu bağışlayın. Kabahat bizde oldu. Kısmet bu güneymiş. Kısmetin dışında bir şey olmaz!" der (s.292).

Meftun, Kasım Efendi'nin kızı Edibe ile evlenir. Edibe, Meftun'un konağındaki yaşama ayak uyduramaz. Her şey ona tuhaf ve farklı gelir. Günler geçtikçe sıkılmaya ve üzülmeye başlar. Kendisine bir teselli olsun diye baba evindeki dadısı Azize Hanım'ı çağırır. Azize Hanım gelir gelmez kendini onun kollarına atarak ağlayan Edibe, konakta gördüğü ve anlam veremediği bütün halleri ona anlatır. Nasıl yemek yenildiğinden, nasıl konuşulduğundan ve nasıl giyinildiğinden gözyaşları içinde bahsettikten sonra Azize Hanım'a: "Bu evde salon diyorlar bir yer var. Haydi, seni oraya götüreyim de bak. Burası Müslüman evine mi, yoksa bir put yerine mi benziyor anlarsın" diyerek Azize Hanım'ı, Meftun'un alafranga usulüne göre dayayıp döşettiği ve süslediği salona götürür. Azize Hanım gözlerini kaldırıp salonun duvarlarındaki çıplak kadın ve erkek resimlerini görünce şaşkınlık içinde bağırır. Resimlerin namahrem olduğunu ve bunun için günaha girdiğini söyleyerek eteğini başına çeker. Ona bakan Edibe de aynısını yapar. Salona giren Lebibe bunların neden böyle yaptığını anlar ve fakat bilmemezlikten gelir.

Azize Hanım, bu resimlere bir anlam veremediği için Lebibe'ye sorar: "Baksana kızım, şu resmi merak ettik. Bu kart herifi oraya bağlamışlar mı ne yapmışlar? Kuş da gelmiş koca gagasıyla zavallıyı yiyor. Aman, gâvur olsun, çıfıt olsun, yüreğim yufkadır.Böyle şeylere dayanmaz."

Lebibe resme bakarak: -ha… promete'yi soruyorsunuz… O mitolojik bir süjedir.

Dediklerine göre Promete insanı balçıktan yaratıp, gökten aşırdığı ateşle ona ruh vermiştir."der. Azize Hanım Lebibe'nin bu şekilde konuşmasına dayanamaz ve itaraz ederek:

-Sus evladım günaha girme. İnsanı balçıktan yaratıp ruh veren tanrıdır. Böyle çıplak heriflerin insan yaratmak ne haddine, tövbe, tövbe… Sus. Böyle şeyin söyleyene de dinleyene de günahı vardır" der. Lebibe de:

-Başlamazdan önce size bunun masal olduğunu söylemedim mi? Bugünkü dinlerden önce insanlar arasında birtakım saçmalara inanma devirleri geçmiştir. Ben işte o zamanlardan sözediyorum.” Der.

-Saçma olsun kurşun olsun, ne olursa olsun böyle şeylere sakın inanma kızım. İnancın bir kere bozulursa Gayya kuyusuna kadar gidersin… Sen bunları kimden öğreniyorsun.

-Bunlar genel ve sıradan bilgilerdir. Biraz enstrüksiyon’u olanlar böyle şeyleri bilirler.

Azize Hanım da: -Çok şükür Allah’ıma böyle şeyleri öğrenmeyi bana kısmet etmedi. İnşallah bundan sonra da etmez” diyerek kısmetin Allah’ın elinde olduğunu dile getirir (s. 316).

***

Bu inanç unsuru, sadece Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın*Mürebbiye* ve *Şıpsevdi* romanlarında ele alınmıştır. Romanlardaki işleniş şekilleriyle verdiğimiz örneklerde de görüldüğü gibikahramanların hepsi, insana verilen nimetlerin Allah’ın yazması ve takdir etmesi sonucu olduğuna inanmaktadırlar. Ayrıca yazar,HıristiyanAnjel’in düşüncelerini de yansıtarak onun da nasib’e inandığını ifade etmektedir.

2.1.1.4.7. Namahrem

“İslâm dininde aralarında evlenme yasağı bulunmayan kişilere namahrem denir.”[105] Yani,bir kişinin kendisiyle evlenme yasağı bulunmayan kişilerle, serbest bir şekilde beraber olması haram kabul edilmektedir.

> “Namahrem, dini bir kavram olarak, evlenilmesi haram kılınmayan, evlenmesi helal olanlar için kullanılmaktadır. Evlenilmesi yasak olan için ise, mahrem tabiri kullanılmaktadır. Türkçe’de bu kelime, sözlük anlamından hareketle bazen yanlış kullanılmaktadır. Ancak burada kastedilen evliliğin haram kılınmasıdır.”[106]

Bu dini unsura iki romanımızda değinilmiştir.

[105] Öğüt, Salim, “İslâm Ansiklopedisi”, cilt 27, s. 388.
[106] Paçacı, İbrahim, “Dinî Kavramlar Sözlüğü” Diyanet İşleri Başk. Yay., Ankara, 2010, s. 514.

Mürebbiye romanında, kâhya Eda Hanım, Hanımefendiye giderek Anjel hakkında dedikodu yapıp bir şey koparamayınca halayıklara "kokanalar tıpkı erkek demektir. Anjel'e başı açık görünmek, âdeta namahrem (s.73) bir erkeğe çıplak çıkmak gibidir" diye söyleyerek namahrem inancını dile getirir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Şıpsevdi* romanında Meftun, Kasım Efendi'nin kızı Edibe ile evlenir. Edibe, kocası Meftun'un konağındaki yaşama ayak uyduramaz. Her şey ona farklı ve tuhaf gelir. Günden güne canının sıkıntısı artar. Kendisine bir teselli olsun diye baba evindeki dadısı Azize Hanım'ı çağırır. Azize Hanım gelir gelmez kendini onun kollarına atarak ağlayan Edibe, konakta gördüğü ve anlam veremediği bütün halleri ona anlatır. Nasıl yemek yenildiğinden, nasıl konuşulduğundan ve nasıl giyinildiğinden gözyaşları içinde bahsettikten sonra Azize Hanım'a "Bu evde salon diyorlar bir yer var. Haydi, seni oraya götüreyim de bak. Burası Müslüman evine mi, yoksa bir put yerine mi benziyor anlarsın" der. Sonra Azize Hanım'ı Meftun'un alafranga usulüne göre dayayıp döşettiği ve süslediği salona götürür. Azize Hanım salona girdikten sonra gözlerini kaldırıp duvarda 'Decadent şairler'den meşhur Verlaine'in Fransızca resimli gazetelerin birinden kesilmiş ve çerçeveletilmiş büyük boyda bir resmini görünce delice bağırarak "a yetişmesin… Bu papaz kim? Aman insana nasıl da bakıyor. Kız namahremdir (s.311). Başımızı, örtelim boyumuzca günaha girdik" sözlerini söyler. Böylece, çıplak erkek ve kadın resimlerine bakmanın haram olduğunu dile getirir.

***

Görüldüğü gibi bu konuya Hüseyin Rahmi Gürpınar *Mürebbiye* ve *Şıpsevdi* romanlarında değinmiştir. Yazar, burada biraz da alaya alarak canlı bir erkeğe değil de bir resme ve bir gayri müslim kadına görünmenin haram olacağını, kahramanlarına söyleterek bu inancın suistimal edildiğine dikkat çekmektedir.

2.1.1.4.8. Mekruh

Mekruh, İslâm inancında yapılması hoş olmayan, çirkin ve kötü görünen, harama yakın şeyler demektir. Bu inanç unsuruna sadece bir romanımızda değinilmiştir.

Mürebbiye romanında, Dehri Efendi'nin konağındaki çocuklara mürebbiyelik yapması için konağa, Anjel isminde Hıristiyan bir Fransız kadın alınır. Anjel, Paris'te hiç mürebbiyelik yapmamış ve ayrıca kötü yolda olan bir kadındır. Konağa geldikten bir süre sonra konaktaki erkeklerle karşı olan davranışlarından, onun zararlı bir kadın olduğunu anlayan kâhya Eda Hanım, Anjel'in bu konakta kötü şeylere sebep olacağını düşünmeye başlar. Anjel'i konakta gözden düşürmek için kendince bazı çarelere başvurur. Bu yüzden aşçıbaşına giderek mürebbiyenin yemek yediği tabakları ayrı bir yerde yıkamasını, onlardan öteki tabaklara bir şey bulaştırırsa bütün yemeklerin mekruh olacağını tembih eder (s. 73).

***

Hüseyin Rahmi burada İslâmda olan bu yasağın yanlış anlaşıldığını veya keyfi uygulamaya dönüştüğünü dile getirmektedir.

2.1.1.4.9. Keffaret

"Keffaret, dinin belirli yasaklarının ihlali durumunda yapılması istenilen mali veya bedeni ibadet demektir."[107] Bu inanç unsuruna sadece bir romanımızda değinilmektedir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Şıpsevdi* romanında Meftun, Kasım Efendi'nin kızı Edibe ile evlenir. Edibe, kocası Meftun'un konağındaki yaşama ayak uyduramaz. Her şey ona farklı ve tuhaf gelir. Günden güne canının sıkıntısı artar. Kendisine bir teselli olsun diye baba evindeki dadısı Azize Hanım'ı çağırır. Azize Hanım gelir gelmez kendini onun kollarına atarak ağlayan Edibe, konakta gördüğü ve anlam veremediği bütün halleri ona anlatır. Nasıl yemek yenildiğinden, nasıl konuşulduğundan ve nasıl giyinildiğinden gözyaşları içinde bahseder. Sonra Azize Hanım'a "Bu evde salon diyorlar bir yer var. Haydi, seni oraya götüreyim de bak. Burası Müslüman evine mi, yoksa bir put yerine mi benziyor anlarsın" diyerek Azize Hanım'ı Meftun'un alafranga usulüne göre dayayıp döşettiği ve süslediği salona götürür. Salona geçerlerken sandalyede uyuyan fino köpek bunlara havlar. Azize Hanım "bu uğursuz burada iken evin içine melek de girmez" diye söylenir. Köpeğin havlamalarından kurtularak kendilerini salona zor atarlar. Bir kanepeye

[107] KATAR, Mehmet, "İslâm Ansiklopedisi", 2002, cilt 25, s.177.

nefes nefese oturan Azize Hanım, gözlerini kaldırıp da duvarda ‘Decadent şairler’den meşhur Verlaine’in Fransızca resimli gazetelerin birinden kesilmiş ve çerçeveletilmiş büyük boyda bir resmini görünce delice bağırarak “a yetişmesin… Bu papaz kim? Aman insana nasıl da bakıyor. Kız namahremdir başımızı örtelim boyumuzca günaha girdik” der. Edibe de entarisiyle başını örterek,

-“Azizeciğim, hay Allah senden razı olsun, benim bu papazdan kaçmak aklıma gelmeliydi. Kaç defa göründüm. Ne büyük günaha girmişim. Şimdi ben ne yapayım?” diye Azize Hanım’a sorar. Azize de “Bizim hafız Molla Hanım’a soralım. O da kendinden biraz daha okumuşuna danışsın. Ne derlerse öyle yaparız. Kefaretmi verdirirler?” der (s. 311).

***

Azize,resime baktığı ve onun karşısına çıktığı için günah işlediğine inanmakta, bunu temizlemenin yolunun kefaret olabileceğini söylemektedir.Yazar yine burada,İslâmdinindeki bir kuralın yanlış anlaşıldığını belirtmeye çalışır.

2.1.1.4.10. Ceza-Mükâfat

İncelediğimiz romanlarda ceza ve mükâfat unsuruna daha çok ahirette Allah’ın vereceği ceza veya mükâfat olarak yer verilmiştir. Bu konuya dört romanımızda değinilmiştir.

Nabizade Nazım’ın *Zehra* adlı romanında, romanın başkahramanı Zehra, evin cariyesi Sırrı Cemal’le evlenerek kendisini terk eden kocası Suphi’yi kıskandırmak ve kendine yalvartmak için, dükkânın çırağı Muhsin’le evlenir. Fakat Suphi, bu evliliğe Zehra’nın beklediği tepkiyi göstermez. Oralı bile olmaz. Zehra, Suphi’den bu yolda beklediği bir tepkiyi göremeyince, istemeden yaptığı bu evlilikten pişman olur. Çünkü Muhsin’i asla sevmemektedir. Gönlü hala Suphi’dedir.

Habibe Molla vasıtasıyla Suphi’den her zaman haber alan Zehra, Suphi’nin cezalandırılarak Trablusgarp’a sürüldüğünü öğrenir. Suphi’yi kaybettikten sonra nazarında Muhsin daha ziyade müstekreh görünmeye başlar. “Suphi’den mahrum olduktan sonra ömründen de bir zevk-i ümid etmemekte idi.”

Zehra'nın Muhsin'den bir erkek çocuğu olur. Bu çocuk iki hafta sonra ölür. Zehra, çocuğunun ölümünü kendisi için taraf-ı ilahiden bir kahr ve ceza işareti olarak görür (s.137). Bir iki ay sonra Muhsin Zehra'yı terk eder gider. Zehra buna memnun olur. "Aradan bir sene kadar zaman geçmiş, artık Zehra, Suphi'yi unutmuş gitmiş idi. Fakat hâlâ münkesirü'ül-bal idi. Hâlâ ukûbet-i Rabbaniyeden korkmakta idi" (s.137).

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Şıpsevdi* romanında Azize Hanım, Meftun'un teyzesi kızı Rebia'nın kocasız olarak doğurduğunu Şekûre Hanım'a söyler. Bu haberin acılığına dayanamayan Şekûre Hanım'a felçlik gelir. Orada canını verir.

Şekûre Hanım öldükten sonra Mc Ferlan, arkadaşları ile birlikte kurmuş oldukları Şark akademisinde bir konuşma yapar. Mc Ferlan yaptığı bu uzun konuşmasında doğu kültüründen bahseder. Yazar, İslâmiyet ve İslâmiyetle ilgili bazı dini düşüncelerini bir Hıristiyan olan Mc Ferlan'a söyletir: "İnsan batıdan doğuya geçince maddi âleminden mana âlemine kadar her şeydeki bütün değişimlerin gitgide artan etkileri arasında kalıyor. Bu iki çevre arasında dünyadan ahirete kadar değişiyor. Doğululardа her çeşit dünya işine karşı büyük bir ilgisizlik görüyorum. Yaşamanın rahatlığını sağlayacak ilerleme nedenlerinin hiçbirine önem verilmiyor. Her şeyde deve yürüşünü andırır o savsaklama dolu eski gidişten ayrılınmıyor. Geçmişe ibret gözüyla bakılmıyor. Şimdiki zamanın düzeltilmesini ciddi olarak düşünen yok. Gelecek için zihin yormak yararsız ve sanki günah sayılıyor. Bunun nedenini bazı Türklerden sordum. Şu cevabı verdiler. '-Bu dünya bir misafir yeridir. O sizin taptığınız altın ve zenginlik adeta kirdir. Bu ölümlü dünyanın gösterişine kapılmak ahiret işlerini unutmaya sebep olur. Geçici bir hayat için sonsuz olanın savsaklanması ise akla bilime uymaz. Siz Frenkler dünyaya taparsınız. Biz Müslümanlar ahiret adamıyız' Bu cevap güzel ama doğululuların sözleri işlerine uymuyor.

Size küçük, ama doğru bir örnek göstereyim. Ne zaman surların dışına çıksam İslâm mezarlığını üzülünülecek bir özensizlik ve saygısızlık içinde görüyorum. Ahirete bağlılık ölüme saygı göstermekle başlar. Mezar taşları devrilmiş, yıkılmış, bazıları Kur'an ayetleriyle süslü mezar taşlarını, küstah ayaklarla nasıl tepip geçiyorsunuz. Ahirete ve dine karşı gösterdiğiniz saygı bu mudur?" Avrupa'ya kadar gitmeyelim. Feriköy'deki, Şişli'deki Hıristiyan mezarlarını çevreleyen sağlam duvarları, demir kapıları, temiz, güzel, bahçe şeklindeki ağaçları dikkatle korumakla görevli bekçileri görmüyor musunuz? Dünyaya

tapanlarla ahiretle uğraşanların karargâh kurdukları yerlere bakınız. Ölüye ölüme saygı eseri hangisinde var denilse ne cevap verilecek. Ahirette sevaba ulaşmak çalışmakla olur. Siz doğulular aslında tembel, uyuşuk adamlarsınız. Çalışmamak için her şeye bir özür icat ediyorsunuz. Müslümanlık ilerlemeye yol açan pek yüce bir dindir. Uygarlaşmak için bu yüce dini engel göstermek büyük bir günahtır. O kadar büyük bir günahtır ki dine iftira ve tembellikte devam ederseniz çekeceğiniz ceza pek ağır olur. Bu cezayı dünyada komşularınız, ilerlemiş milletlere çiğnenmekle, ahirette de kimbilir nasıl ağır cezalarla çekersiniz." (s.346) şeklinde konuşarak İslâmiyet ve birçok dini konu ile birlikte bu dünyada bu dini emirleri yanlış anlayıp uygulamanın karşılığının ahirette ceza olacağını dile getirir.

Mehmet Vecihi'nin *Çoban Kızı* romanının başkahramanı Zeynep bir çoban kızıdır. Kendisi gibi bir çoban olan Veli'ye kırlarda rastlar. Arkadaş olurlar. Yıllarca kırlarda birlikte kuzu otlatırlar. Birbirlerine âşık olurlar. Birbirlerine aşklarını söylerler. Veli,kendi ağası vasıtasıyla Zeynep'i dayısı Ahmet'ten istetir. Fakat Ahmet kötü niyetli ve hain bir insan olduğu için Zeynep'i Veli'ye vermek istemez. Ağanın ısrarlı istemelerine rağmen, Zeynep'i Veli'ye verip mutlu edeceğine köyden kaçmayı tercih eder.

Zeynep, dayısının kaybolmasının sebebini Veli'den bilir. Bu yüzden ona çok kızgındır. Buluştukları zaman Veli'ye kötü cevaplar verir. Artık kendisini beklememesini söyleyerek yanından ayrılır. Bu sözleri yıllardır sevdiği Zeynep'ten işiten Veli, çok perişan olur. Zeynep'e yalvarır. Gerçeği anlatmaya çalışır. Fakat Zeynep'e söz anlatamaz.

O günden sonra Veli, Zeynep'in kendisinden uzaklaşmasından sararıp solmaya başlar. İştahtan kesilir. Kış gelince vücudu iyice zayıflar. Hastalık baş gösterir. Hastalık ilerleyince yatağa düşer. Kısa bir süre sonra ölür. Veli'nin öldüğünü işiten Zeynep feryat ederek "Ah çocuk! Ne onu yapaydın, ne de Allah'ın böyle bir mücazatına uğraya idin" (s.330) sözlerini söylerek Allah'ın ceza verici olduğunu dile getirir.

Hikmet adlı romanında Hikmet ve kardeşi Enise'ye öksüz kaldıktan sonra Bahai Efendi bunları kendi konağına alarak barındırır. Behai Efendi çok şefkatli bir insandır.

Fakat karısı Neime ve kızı Münire, bu iki öksüze karşı çok zulmederler. Münire yıllar sonra Mahir adındaki biriyle evlenir. Fakat Mahir'e de zulmeder. Mahir Münire'yi boşar. Münire kocası Mahir'den boşandıktan sonra erkeklerle düşüp kalkmaya başlar. Münire o akşam Raci'nin köşk bağına gider. Daha önce beraber olduğu ve sonra terk ettiği Rıfkı, onu takip eder. Gece vakti bu bahçeye girer. Orada Münire ve diğer işret edenleri görür. O işretin devamlısı olan Rana, kocası Rıfkı bahçeye girmeden birkaç dakika önce yukarı çıkar. Rıfkı, Münire ve diğerlerini gözetlemeye başlar. Birkaç dakika sonra Rana da gelir. Nikâhlısı Rana'yı bu rezil âlemde gören Rıfkı deliye döner. Yazar, burada Rıfkı'nın kendi ettiğini çektiğini söyler. Kendisinin Mükerrem'e yaptığını şimdi Raci ona yapmaktadır. Yazar bu anı "Mehcure'nin intikamını Mükerrem'den hatır ve hayale gelmeyecek bir surette alan ahkâm-ı kudret (s.417) Rana'ya da bırakır mı? Mükerrem'e kendi cezasını kendi eliyle tertip ettiren iktizay-ı meşiet Rıfkı'yı mücazatsız bırakır mı?" (s.417). Sözleriyle yorumlayarak Allah'ın hiçbir kötülüğü karşılıksız bırakmayıp cezalandıracağını dile getirir.

***

Yukarıda da görüldüğü gibi, ceza ve mükâfat konusunun incelediğimiz romanlardan sadece dört romanda birer kez işlendiğini görüyoruz. Dünyada yapılan kötülükleri, Allah'ın dünyada dahi karşılıksız bırakmayacağı, Allah'ın kötülük yapan bu insanları, başlarına bela vermekle, acı vermekle, kötü durumlara düşürmekle onları cezalandıracağı yönüyle ele alınmıştır.

2.1.1.4.11. Nikâh

"Nikâh, fıkıh terminolojisinde dini açıdan aranan şartlar çerçevesinde aralarında evlenme engeli bulunmayan bir erkekle bir kadının hayatlarını geçici olmaksızın birleştirmelerini sağlayan akdi ve bu yolla eşler arasında meydana gelen evlilik ilişkisini ifade eder."[108]Nikâh konusuna beş yazarımız on altı romanda değinmiştir. Bu unsur incelediğimiz romanlarda genel olarak dini yönüyle ele alınmıştır. Bu konunun romanlarımızda nasıl ele alındığını göstermeye çalışacağız.

[108] ATAR, Fahrettin, "İslâm Ansiklopedisi", 2006, cilt 33, s. 112.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mutallaka* romanında Akil'e Hanım, kocası Mail'e yazdığı ilk mektupta kocasının kendisini boşadıktan sonra başına gelenleri anlatır. Kendisini haksız yere boşadığını zaten kayınvalidesinin de bu boşanmayı çok istediğini aktarır. Ayrıca kendisini boşadığı gün kayın validesiyle nikâh ve talak (boşanma) üzerine şöyle tartıştıklarını ifade eder. Validen: "Benim evimde öyle şey olmaz. Ben karşımda nikâhsız bir erkekle bir kadını görüştürememem. Bunu iyi dinle, artık benim oğlum senin için yabancı oldu."sözlerini söylediğini aktarır

Ben: "Dört sene aynı yastığa baş koyduğum bir erkek benimle bir anda nasıl yabancı oluvermiş bakalım? Ara yerde tosun gibi evladımız var."

Validen: "Kız sen talakın hükmüne karşı mı geliyorsun?"

Ben: "Hâşâ! Ben sizden nasıl bir sözle boş oldumsa yine öyle bir sözle karin olmaya şeriatın müsaadesi yok mu?

Validen: "Oh kuzum! Eski camlar bardak oldu. Sen oğlumun başında bir belaydın, artık senden kurtulduk. Nikâhını, nafâkanı talebinden başka bir söz söylemeye hakkın yoktur" (s.199) şeklinde sözler söylediğini mektubunda yazar. Böylece dine göre erkekle kadın arasında yapılan nikâhın bazı kurallarından söz eder.

Boşadığı karısı Akile'nin mektubuna cevap yazan Mail, mektubunda karısını boşama sebeplerini anlatırken karısının son zamanlarda "Bile bile mezara gömülmektense babamın evine çekilip oturmak elbette hayırlıdır. Allah'ın emrine razıyım. Artık nedir bu! Bana merhamet ediniz. Nikâhım helal, canım azat" (s. 210) şeklinde nikâhla ilgili sözler ettiğini karısına hatırlatır.

Mürebbiye romanında kâhya Eda Hanım konaktaki erkeklerin gece, mürebbiye Anjel'in odasına gittiklerini Dehri Efendi'ye söyler. Bunun üzerine bu durumu açıklığa kavuşturmak isteyen Dehri Efendi amca beyin odasına giderek Anjel'in odasının bulunduğu yere gelmesini söyler. Amca Bey ağabeyi Dehri Efendi'nin bu vakitsiz davetini

kendince yorumlayarak "Acaba Anjel ile sevişmemiz duyuldu da olayı örtbas etmek için biraderim kızı bana nikâh mı edecek?" diye düşünür (s. 91).

Dehri Efendi, kendi nazarında melek gibi temiz gördüğü mürebbiye Anjel'e iftira ettiği için Eda hanımı da azarlar ve sabahı yalıdan kovar. Dehri Efendi bu ceza ile yetinmeyerek halayıklardan bir kızı da Eda Hanım'ın kocası Şaban Ağa'ya nikâh eder (s.105).

Bir Muadele i Sevda romanında Naki, üçüncü karısı olan Bedia ile gerdek gecesi tartışır. Bedia Naki'yi beğenmediğini istemeden evlendirildiğini söyler. Ayrıca Naki'nin babasına karşı da birçok söz söyler. Sonra da babasının evine gönderilir. Bedia'nın bu sözlerini ve yaptıklarını kendisine yediremeyen Naki, kendi kendine şöyle konuşur: "Ama iş bütün bütün çıkmaza girmedi ki… Daha kızı boşamadım. Şu anda nikâhımın altında bulunuyor (s. 57). Dur bakalım Bedia Hanımefendi ben de sana bir komedya oynayayım ki eğer bu oyunun ikinci perdesi birincisinden daha parlak olmazsa sen de beni kocalığa layık görme" der.

Bu haberle beraber buradaki eşyasıyla nikâhını da yollayacağım. O kız da kurtulsun biz de kurtulalım (s.63).

Bedia, sevgilisi Fatin'e yazdığı bir mektubunda Fatin'in kendisi hakkındaki iftiralarına karşı, "Nefretinizi kazanmış olmama sebep boynumdaki nikâh boyunduruğu değil midir? Onu babam geçirdi. Ama yakında görürsünüz. Ya boynumu parçalarım ya o felaket bağını" (s.136) diyerek nikâhtan ve onun dinen bağlayıcılığından bahseder.

Bedia'nın Fatin'e yazdığı ve nikâhtan kurtulmak çarelerini söylediği mektuplarını okuyan Naki, "Galiba karım nikâh (s. 194) boyunduruğundan kurtulmak için çaresiz kaldığı ümitsiz günlerinde beni zehirleyecek, bu yolu düşünüyor" diye kendi kendine düşünür.

İhaneti anlaşılan Bedia, kocası Naki'den kendisini affetmesini ister. Naki onu affettiğini söyler. Ama Bedia kendi kendini affetmeyeceğini ve bundan sonra ona karılık yapamayacağını söyler. Bunun için şimdi odadan çıkıp dışarıda iki erkeğin yanında kendisini boşamasını söyler. Naki dışarı çıkıp iki erkeğin şahitliğinde Bedia'yı boşar.

Bedia birkaç gün sonra babasının evine gönderilir. Orada iyileşir. Fatin de karısı Nazire'yi boşar. Bedia ile nikâhları kıyılır (s.203).

Metres romanında Müştak Bey, metresi Parnas'ı Hami'nin elinden kurtarmak için arkadaşı Reyhan'la yaptıkları plan gereği Hami'nin karısı Saffet Hanım'ı elde etmeye çalışır. Bu niyetle bir ay boyunca Hami'nin yalısını gözetler. Fakat ne Meryem Dudu'yu ne de Hami'nin karısı Saffet Hanım'ı görür. Parnas'a kavuşmanın yolunun artık Saffet Hanım'ı elde edip ondan para sızdırmak olduğuna kesin karar verir. Saffet'in dadısı Meryem Dudu'nun yolunu bekler. Dudu tuhafiyeciye giderken Müştak karşısına çıkar. Saffet'i çok sevdiğini mutlaka onunla görüşmesi gerektiğini yalvararak anlatır. Ayrıca yazıcılara kimin için mektup yazdırmaya gittiklerini sorar. Dudu Müştak'a, Saffet Hanım'ın kendisine mektup yazdırmak için oraya gittiğini, fakat bu işin yanlış olduğunu hemen orada anlayıp döndüğünü söyler. Müştak, Saffet Hanım'ın neden böyle huyunu değiştirdiğini sorar. Onun bir iltifatına canını vereceğini söyler. Dudu ise onun iltifatına canını vermesinin onun huyunu bozmak olduğunu söyleyince Müştak "Değildir, çün ben onu bir kötülükle sevmiyorum. Nikâhla almak için seviyorum" der. Müştak'ın bu sözlerinin üzerine Meryem Dudu: " Beysin? Efendisin? Haydi işine. O zaten kocalıdır. Bir kadın için iki kocaya varmak hiçbir dinde âdet değildir. Nikâhla alacak isen bu koca dünyada karı kıtlığı mı vardır, ondan başkasını bulamadın mı?" (s.208) şeklinde Müştak'ı azarlar. Bu sözleriyle nikâhın dindeki uygulanma şeklini dile getirir.

Hami, metresi Parnas'ı Reyhan'ın yatağında yakalayınca silahını çekip onları öldürmek ister. Bunun üzerine Parnas bağırarak "Efendi divane misiniz? Bana ne hakla silâh çekiyorsunuz? Ben sizin karınız değilim. Kanun size, bana karşı hiçbir hak vermez. Münasebetimiz ikimizin de razı olmasıyla kurulmuş bağlardandır"der. Bunun üzerine Hami nefretle: "Evvel böyle söylemiyordunuz. Birbirimize karşı tamamen karı koca hakları taşıyorduk. Bir nikâhımız eksikti" diye cevap verir (s. 270).

Tesadüf romanında büyücü Nefise, komşusu Gülsüm'le kocasının arasını düzelteceğibahanesiyle Gülsüm'ün paralarını alarak onu dolandırır. Bu durum Gülsüm'ün kocası Rıfkı tarafından anlaşılır. Bundan dolayı Nefise, eski mahallesini terk edip başka bir mahalleye taşınır. Bakıcılık işine burada devam eder. Rıfkı'nın mahkemeye vermesi sebebiyle kötü ünü artan Nefise'nin bu evdeki ziyaretçileri çoğalır. Bu eve gelen

ziyaretçiler arasında Saibe ve Şöhret isminde iki kadın vardır. Saibe'nin kocası Mail, bir meyhanede tanıştığı aşüfte Şöhret'e âşık olur. Saibe, kocası Mail'i Şöhret'in elinden kurtarmak için Nefise'ye gelir. Şöhret ise kendini Mail'e nikâhlatıp ona sahip olmak için Nefise'ye başvurur. Nefise ise her iki tarafın bu durumundan faydalanarak onların parasını yolar.

Şöhret'in büyücü Nefise'nin evine ikinci kez gitme zamanı gelir. Şöhret, Nefise'nin yanına gittiği zaman Nefise, onu çatık bir kaşla karşılar. Amacı Saibe'den aldığı bilgilerle Şöhret'i aldatıp kıskandırarak parasını yemektir. Bunun için güya iyi saatte olsunlar'dan (cinler) haber aldığını ve onların Şöhret'in Mail'le evlenmesini istediklerini ve Mail'e karşı dik durup muhakkak nikâh yaptırması hususunda şöyle söylediklerini aktarır: "İyi saatte olsunlar senin Mail'le evlenmeni istiyorlar. 'Eğer nikâh ettiremezse (s.188) yakında Şöhret sevgilisini elinden kaçıracak' diyorlar. Bunun için verdikleri talimatta şunlar: 'Mail Bey geldiği akşam Şöhret Hanım mükemmel bir kavga etsin. 'Böyle kötü karı namı altında yaşamaktan bıktım, tövbekârlığa sahiden karar verdim. Beni kendine nikâh edeceksen et (s.188). Etmeyeceksen doğru bir cevap ver, yakamı senden sıyırayım'desin" diyorlar" (s.188).

Şöhret eve geldiği zaman büyücü Nefise'nin dediklerini uygulamaya başlar. Mail'e:"Siz beni sahiden sevseydiniz, bu kötü namı üzerimden kaldırır, beni kendinize nikâhla "tövbekâr" ederdiniz"der(s.211).Şöhret'in bu sözleri üzerine Mail "Pekâlâ. Bundan kolay bir şey yok. Lâkin şimdilik ve gelecekte nikâhla sağlam kazığa bağladım sandığınız menfaatler hiç hükmündedir. Çünkü nikâh bir sözle bağlananan bir bağ olduğu gibi yine öyle bir sözle ortadan kalkar" diyerek nikâhın bir sözle bozulabildiği hassasiyetini anlatır (s.211).

Şöhret, Mail'in bu sözlerinden birkaç gün sonra kendini naza çeker. Hayati'nin yanında nikâh konusunda tartışırlarken Şöhret: "Mail Beyefendi'nin geçen gün söylediği sözleri kırk yıl yaşasam unutamam. Bey beni bugün hevesini yatıştırmak için nikâhla alacak. Sonra istediği zaman bırakacakmış. Bunu bana kendi ağzıyla söyledi. Bendeniz böyle muvakkat bir nikâhı kabul edemem" der (s. 222). Mail bu sözler üzerine, "Muvakkat nikâh mı? Hayır, ağzımdan böyle söz çıkmadı. İmam, muhtarları, daha mahalleden birkaç kişiyi çağırarak şeriatın istediği yolda bir nikâh kıydıracağım" (s. 225) şeklinde konuşarak nikâhın dini açıdan yapılış şeklini dile getirir.

Şöhret, büyücü Nefise'den aldığı talimat gereği, diğer planını da uygulamaya koyar. Mail'in bu sözleri üzerine, o halde ya kendisini ya da Saibe'yi tercih etmesini, eğer kendisini tercih edecekse kesinlikle Saibe'yi boşamasını ister. Şöhret'in bu sözlerinden ürken Mail, "Maddi ve manevi birtakım bağlar, beni Saibe'ye bağlı bulunduruyor. Bu bağların hepsi bir günde koparılıveremez. Şimdi biz aramızda nikâhlanalım. Her gün bu bağlardan birini, kopara kopara yavaş yavaş Saibe'den ayrılmak için işi kıvamına getiririz. Sefai Efendi, bu nikâhı duyunca zaten kızını bende bırakmaz" der (s. 225).

Mail, Saibe'den bozuşup bir gece babasının evinde kalır. Sonra Şöhret'e gider. Şöhret'ten tekrar babasının evine döner. Babası onun Saibe ile kırgın olduğunu anlar. Yanına alır. Saibe'nin babasının evine götürür. Mail,karısı Saibe ile görüşürken kızı Makbule'yi kucağına alır. Çocuk babasının yeleğinin cebinden bir şey çıkarır. Annesinin yanına götürür. Bu nesne, Şöhret'in kurdeleye bağlanmış bir tutam sarı saçıdır. Saibe bunu görünce beyninden vurulmuşa döner. Mail'e: "Aranızda nikâh bağı olan bir kadının saçını böyle fütursuzca nasıl gezdiriyorsunuz? Bir yabancı erkeğin yanında bu saç yine böyle gözükürse pek acayip olmaz mı? Çünkü evvelki gibi değil, artık o kadın nikâhlınızdır" diye çıkışır (s.233).'Nikâhlınız' sözünü duyan Mail şaşırır.

Nimetşinas romanında, Nihat Bey'in eşi Talat Hanım, ikinci çocuğunu doğurduktan birkaç gün sonra bir gece, çocuğuna bakmak için uyanır. Son günlerde gelenin gidenin çokluğundan konaktaki herkes yorgundur. Bu sebeple o gece herkes uykudadır. Talat Hanım, kocası Nihat'ın kapısının açıldığını duyar. Neriman'ın annesi Hayriye Hanım, Talat'ın odasında çocuğa bakmak için nöbette olduğundan, Neriman odasında yalnızdır. Talat Hanım, Nihat'ın Neriman'ın odasına gideceğinden şüphelenir. Biraz sonra kalkar üzerine bir şey giyerek sessizce dışarı çıkar. Bazı sesler işitir. Bu sesler Neriman'ın odasına giden Nihat Bey'in ve Neriman'ın konuşmalarıdır. Talat Hanım, kulağını kapıya iyice yaklaştırır. Nihat'ın aşkına karşılık vermesi için, Neriman'a söylediği bütün sözleri veyalvarmaları duyar. Fakat Neriman, bütün bu yalvarma ve dil dökmeleri, sert bir şekilde reddedmektedir. Talat Hanım kapıyı açıp içeri girer. Nihat'a biraz önce söylediklerini tekrar etmesini söyler. Talat Hanım'ın bu konuşmalarının gürültüsüyle uyanan konaktaki diğer kadınlar ve hizmetçiler de odaya gelirler. Talat Hanım odaya gelen herkese Nihat'ın Neriman'a aşk sözleri söylediğini anlatır. Bu durumda kendisinin de onun nikâhındakalmak istemediğini ifade eder (s. 132).

Nihat, bu olayın sabahı evi terk ederek annesinin yanına taşınır. Birkaç gün kendisinden haber alınmaz. Bu arada Talat Hanım, Nihat'ı çok merak etmekte ve onun kendisini boşamasından korkmaktadır. Nihat'ın kendisini boşayıp Neriman'ı nikâhlaması korkusunuHasna Hanım'a şu şekilde ifade eder: "Neriman Kadıköyü'nde değil mi? Üsküdar oraya yakın değil mi? Kıza yakın bulunmak, kim bilir belki de nikâh kıydırmak için oraya gitmiş" (s.140).

Nihat annesinin evinde bir hafta kadar kalır. Günden güne sararıp solar. Her gün ağlar. Bunu gören karısı Talat Hanım, Nihat'a bu gözyaşlarının ne zaman dineceğini sorar. Nihat mezarda dineceğini söyler. O zaman Talat, bu gözyaşlarını dindirmenin çaresini bildiğini söyler. Kocalık sevgisinden yoksun kaldığını fakat saygısına hak kazanmak istediğini, ayrıca mutlu bir eş olamadığını fakat fedakâr bir kız kardeş olabileceğini söyler. Nihat bu sözlerden hiçbir şey anlamaz.

Nihat bir gün pijamalarıyla odasında otururken kapı açılır. Talat Hanım ve arkasında da çarşaflı bir kadın odaya girer. Bu çarşaflı kadın Neriman'dır. Neriman, Talat Hanım'ın kendisini buraya ne için getirdiğinden habersizdir. Talat Hanım, çarpıntısına engel olmak için elini göğsüne koyarak konuşmaya başlar. Neriman'a kendisini buraya çağırmasının sebebinin, ailesini kurtarmak için kendisinden bir iyilikte bulunmasını istemek olduğunu söyler. Neriman da canının yoluna kurban olacağını ve emrini beklediğini Talat'a söyler. Talat sapsarı kesilerek "Yavrum Neriman! Seni kendi üzerime nikâhla Bey'e almak istiyorum" der (s. 157).

Şıpsevdi romanında Meftun, kızkardeşi Lebibe'nin kaşıkçılar esnafından Kasım Efendi'nin oğlu Mahir Bey'le mektuplaşmasını öğrenir. Kasım Efendi'nin kim olduğunu öğrenmek için onu bakkaldan, esnafdan soruşturur. Bu soruşturmaları sonucunda Kasım Efendi'nin seksen binin üzerinde nakit parası ve bir o kadar da malı mülkü olduğunu öğrenir. Bu zenginlik Meftun'un gözlerini kamaştırır. Lebibe ve Mahir'in aşkları, Kasım Efendi ile akrabalık vesilesi olacağı ve altınların üzerine konacağı hayaline kapılan Meftun bu işi yapmanın çarelerini düşünmeye başlar. Kendi kendine şöyle konuşur: "Bir kere Kasım Efendi'nin kızı Meftun'a, Lebibe de Mahir'e nikâh edilsin. Ötesi kolay, nikâhda keramet vardır (s.137). Bu keramet etkisiyle oğlan, Lebibe'yi beğenirse beğensin. Beğenmezse de kendi bilir! Çünkü Kasım Efendi gibi tamahkâr bir adam oğlunu üç-dört

defa evlendirmez, ancak bir defa evlendirir. Çirkin, güzel, alınan ilk kadınla geçinip gitmeli."

Meftun'un teyzesi kızı Rebia, sevgilisi Bedri ile seviştikten sonra hamile kalır. Meftun ve Raci, bir gece Rebia ile Lebibe'yi Lebibe'nin sevgilisi Mahir'le birlikte yakalarlar. Raci ve Meftun bu iki kızı sorguya çekilirler. Rebia Bedri'nin kendisini hamile bıraktıktan sonra terk edip bir mektup gönderdiğini söyler. Mektupta yazılanlardan kendisinin terk edildiğini anlayan Rebia gözyaşları içinde her şeyi açıkça itiraf eder ve şöyle konuşur. "Bütün ruhlarıyla kuşlar şahit olsun. Ondan başkasına varmamaya ahdü peyman ettim, ant içtim. Bu dünyada bir erkekle duran kadınlar, öbür dünyada gene o erkeğe varırmış. Şimdi varmazsam bile yarın ahrette ben onun karısı olacağım. Nikâhımızı melekler kıyacaklar (s.258). Kendisi inkâr etse de Tanrı bilmiyor mu? Çocuğumun babası odur."

Gönüllü romanında Ahmet Mithat Efendi, Recep Köso ile Hıristiyan Sonkur Yankos'un kızı Filoneme'ninarasındaki aşkı anlatırken nikâh konusunu açıklar. Erkek ve kızlar arasındaki ilişkilerin nasıl olması gerektiği hakkında uzun açıklamalarda bulunur: "Yenişehirli Recep Köso olduğu hâlde bile! Bize bu kinayeli sözü yazdıran şey hiss-i elimdir. Zira maatteessüf işittiğimize, gördüğümüze göre delikanlılarımızdan bazıları 'alacağımız kızları tanıyıp da öyle almalıyız' gayretini epeyce ileriye götürerek tamam artık rücu etmemeye vicdanen mecbur olacakları menzile kadar vardıktan sonra o heves ve iştiyak-ı âşıkâne artık mübeddel-i itmi'nan-ı visâl olarak ahd ve misâk-ı âşıkâneyi nakza ve rücu edilmemesi muktezâ-yı vicdan görülmek lâzım gelen nikâhtan da (s. 49) rücûa kadar varmaktadırlar" der ve şöyle devam eder: "Recep ve Filomene kendi izdivaçları resmen vuku bulacak bir talep üzerine akd edilemeyeceğini pek âşikâre görüp bilirlerdi. Zira, Filomene'nin babası Sonkur Yankos, her ne kadar Recep'in baba dostu ise de öyle kızı yine kendi diyânet-i Nasraniyyesinde kalmak ve levâzım-ı diniyyesine riayet olunmak şartıyla bir müslümana akd edileceği (s.52) hakkındaki ahkâm-ı şeriyyeyi bilmedikten fazla bilse dahi gayret-i Nasrâniyyesi hasebiyle mümkün değil müsaade etmezdi" diye bilgi verir.

Recep Köso Filomene'yi kaçırır. Bir süre başka bir evde alıkoyar. Filomene, kaçarken babası Sonkur Yankos'a verilmek üzere bir mektup bırakır. Mektupta maksad-ı

ihtidâ ile firar ettiğini yazar. Mektubu okuyan Sonkur Yankos, kızının yaptığı bu cahilliğe kızar. "Böyle bir Müslüman kocaya varmak için edilecek ihtidayı hâkim efendiye kabul ve tasdik ettirmemek hiç de müşkülat-ı umurdan değildir. Şimdiye kadar tâbi olduğu Hıristiyanlığı beğenmediğinden değilmiş. Bunun ta'bir-i diğerle bir aynı da Müslümanlığın hak olduğunu görerek ve Nasraniyetin haksızlığını anlayarak ilca-yı vicdan ile değil mücerret bir Müslüman kocaya varmak için demek olacağını hâkim efendiye anlatmak benim işim olsun!" der.

Sonkur Yankos bunun için yazdığı bir dilekçeyle mahkemeye başvurur. Bu isteğin Filomene'nin isteğini engellemeyeceği hususu hâkim tarafından kendisine resmen bildirilince, Sonkur Yankos: "Aman efendim! İş sizin zanneylediğiniz gibi değildir. Bir kere kızım Filomene tebdil-i din için kanunen muayyen olan sinni rüşde vasıl olmamıştır. Saniyen ilcâ-yı vicdanla ihtida etmeyip mücerret birisi kendisini tezevvüc edeceği vaadiyle gönlünü aldatmış olduğu için bu hareket-i cahilâneye kıyam eylemiştir" diye cevap verir.

Sonkur Yankos'un şikâyetini kabul eden hâkim, Filomene'yi mahkemeye çağırır. Mahkemede papaz tarafından kendisine: "Kızım! Sen hiç de fena bir hareket etmemişsin. Hiç kabahatin de yoktur. Teehhül etmek ayıp değildir ya? Velev ki bir Müslümanla olsun. Maksadın fuhuş değil teehhüldür. Öyle değil mi? Yalnız seni Hıristiyan olduğun halde bir Müslümana vermezler diye korktuğun için Nasraniyeti terk ederek Müslüman olmaya lüzum gördün öyle değil mi? Yoksa Müslüman dininde bir Hıristiyan kızını nikâh ile almak caiz olduğunu (s.57) bilseydin tebdil-i dine lüzum görmezdin. Değil mi kızım?" diye sorar. İslâm dinine göre Müslüman bir erkeğin Hıristiyan bir kızı nikâh edebileceğini vurgular.

Mahkemeyi kazanan Sankur Yankos,kızı Filomene'yi Recep Köso'dan uzaklaştırmak için Kalabaka Manastırlarına götürür. Orada bir süre kalıp kendini ibadete vermesini umar. Bir süre sonra Filomene'yi oradan alıp Yenişehir'e getirir ve Andrea Kostopolo ile evlendirmek ister. Bu arada Recep Köso'nun serfiçeye hicret ettikten sonra Filomene'ye gönderdiği mektup Filomene'nin eline geçmiştir. Recep Köso mektubunda hicrete mecbur olduğunu, artık annesinin sözünden çıkamayacağını, bundan sonra görüşmelerinin neredeyse imkânsız olduğunu yazar.Ayrıca ömrünün en güzel günlerinin Kalabaka Manastırında birlikte geçirdikleri o günler olduğunu da ekler. Eğer bunları açık bir şekilde anlatmazsa kendisine ihanet etmiş olacağını da mektubunda dile getirir.

Filomene bütün bunlara karşı Recep'e kızmaz. Yine onu ümitle bekler. Babası Sonkur Yankos'un kendisini Andrea ile evlendirmek hususundaki inat ve ısrarı son haddine varır. Bir gün Filomene'ye tehditle şöyle der: "Sen hâlâ o Türk'ü bekliyorsun. Ama emin ol ki Türk'ün buralara takarrübünü haber aldığım anda evvel-be-evvel seni öldürürüm"tehdidiüzerine,Filomene:

Hayır, Türk'ü beklediğim yok. Andrea'yı istemiyorum. Andrea'dan başka birine verirsen kabul ederim" der. Ahmet Mithat bu durumu "Filvaki başka bir talip zuhur etseydi Filomene, belki de kabul ederdi" diye yorumlayarak ondan sonrasını şöyle anlatır: "Ama iş artık muânede derecesine varmış olduğundan Sonkur Yankos'a söz anlatmak kabil olamadı. Bir gün birkaç dost ile bir de papaz yanına alarak Andrea ile beraber gelip akd-i nikâha (s.220) Filomene'yi mecbur eylediler. Ne ağlamak para etti. Ne sızlamak. Papazın dahi yarı nasihat, yarı tehdit ile vuku bulan ilhâh ve ibrâmına karşı zavallı kızcağız teyzesi Katina'dan başka iltica edecek taraf bulamadı ise de Yankos'un inadına mukabil, teyzesinden de bir gûne muavenet göremeyince nikâh mukavelesini bir dest-i lerzân ile imzaya mecbur oldu" (s.220).

Aradan on altı yıl geçer. Osmanlı ile Yunan arasında savaş çıkar. Recep Köso, bu savaşa gönüllü olarak orduya katılır. Orduya çok faydası dokunur. Kendi birliğiyle beraber Yenişehir'e girer. Yenişehir'e girdiğinin ertesi günü Filomene'yi görmek için Sonkur Yankos'un evine gider. Eve yaklaştığı zaman evden "Recep Köso yetiş oğlumu kurtar" Yetişiniz Osmanlılar, yetişiniz! Kanlı herif oğlumu öldürüyor" şeklinde bir kadın çığlığı duyar. Feryat eden kadın Recep Köso'nun sevgilisi Filomene'dir. Çocuğu öldürmeye çalışan kişi de Andrea Kostopolo'dur.

Zabit arkadaşlarının yardımıyla Filomene'yi ve çocuğu kurtarır. Filomene Rum diliyle onlara şöyle teşekkür eder: "Sizi buraya Hak Teâlâ hazretleri gönderdi. İki dakika daha gelmemiş olsaydınız oğlum da, ben de katlolunmuş gitmiştik bile. Sizi buraya Allah gönderdi. Allah! Hem de Müslümanların Allah'ı! Recep Köso'dan öğrendiğim Allah!" Filomene böyle deyince Recep Köso dayanamaz, kendisini şöyle tanıtır. "Evet Filomen! Sevgili Filomen! Recep Köso'dan öğrendiğin Allah gönderdi. Hatta işte o Allah-ı zülcelâl sana Recep Köso'nun kendisini de gönderdi." Böyle deyince Filomene o vakit ona dikkatle bakar ve onu tanır. "Recep" diye çığlık atarak bayılır.

Filomene başından geçenleri tek tek Recep Köso'ya anlatır. Anlattığına göre Andrea Kostopolo ile şartlı evlenmiştir. Kostopolo'nun eli Filomene'ye asla değmemiştir. Çocuk da kesinlikle Recep Köso'nun çocuğudur. Filomene, oğlunu Recep Köso'ya "oğlumuz Marko'dur üçümüzün arasındaki münasebeti kendisine anlatmışımdır" diye tanıtır. Recep Köso da oğlunaİslâmiyet ve Hıristiyanlık hakkında bilgiler verir.

Recep Köso o akşam kışlaya döner. Ertesi gün Andera Kostopolo'yu öldüren ve Recep Köso ile Filomene'nin hikâyesini merak eden zabiti bulur. Birlikte Filomene'nin evine gelirler.Recep Köso, geçen on altı yıl zarfında başından geçenleri Filomene'ye anlatır. Evlendiğinive çoluk çocuk sahibi olduğunu söyler. Bu şekilde kendisini tekrar kocalığa kabul edip etmeyeceğini Filomene'ye sorar. Filomene ise buna çok memnun olur. Asıl kendisinin Recep tarafından kabul görmesi emelinde olduğunu söyler.

Recep Köso da buna çok memnun olur. Hemen ulamadan bir iki komşu çağrılır. Teşekkül eden cemaat huzurunda nikâh kıyılır (s.224). O akşam orada yiyip içerek Recep Köso ile Filomene'nin velime-i cemiyetini icra ederler. Teselya'nın yeniden fethini müteakip ilk icra edilen Müslüman düğünü de bu düğün olur."

Ahmet Mithat Efendi'nin *Eski Mektuplar*adlı romanında, Meliha'nın babası Saim Bey, kız kardeşinin oğlu Kenan'ı, okuyup tahsilini tamamlaması için İstanbul'a gönderir. Eğer bunu yapmazsa sonraki yıllarda Kenan'ın tahsiline engel oldu diye kendisinden şikâyetçi olacağını düşünür. İşin başka bir yönünü de şöyle düşünür Saim Bey. Kenan İstanbul'da tahsilde iken kendisi ölecek olursa, kendi oğlu olmadığı için bütün malı kardeşi Daim Bey'e kalacak ve o zaman bütün ümitleri ve Meliha'yı Kenan'a verme hayalleri yok olacak. Saim Bey, kardeşi Daim'in nasıl kötü bir ahlaka sahip olduğunu bildiği için,onun eğer iş böyle olursa Kenan'ı kovup Meliha'yı da oğlu Sabit'e almaktan hiç çekinmeyeceğini düşünür. Saim Bey bu düşüncelerle bir aydan fazla zaman geçirdikten sonra her şeyi hükm-i kadere havale ederek Kenân'ın İstanbul'a gönderilmesine karar verir.

Kenan'ın İstanbul'a gitmesinden az zaman sonra bu ayrılığına dayanamayan Saim Bey'in hastalığı artar. Saim Bey'in son baygınlığından sonra yalıya gelen Daim Bey ve

karısı, Saim Bey'e yardımcı olmak bahanesiyle yalıda kalmak istediklerini söylerler. Saim Bey de itiraz etmenin uygun olmayacağını düşünerek kabul eder.

Daim planlarını yavaş yavaş uygulamaya koyar. Önce hizmetçileri yalıdan uzaklaştırır ve kendi hizmetçilerini yalıya getirtir. Meliha'ya kötü davranmaya başlayarak bundan sonra her şeyin kendi eline geçeceğini ima etmeye çalışır. Oğlu Sabit'i de getirip selamlığa yerleştirir. Meliha bütün bu olanlardan işin nereye varacağını ve amcası Daim Bey'in niyetini anlar. Babasına bunu söyler. Fakat babası Meliha'ya, amcasına karşı ses çıkarmamasını söyler. Bundan sonra Daim Bey, Meliha'yı oğlu sabite almaya ikna edemeyince onu para karşılığında Arif isminde bir sarhoşla evlendirilir. Arif, Meliha'nın bütün mal varlığını işret âlemlerinde yer bitirir. Meliha'nın üzerine Peyman isminde bir halayık getirir. Meliha'yı çocuğuyla birlikte sokağa terk eder. Meliha'nın yazdığı içler acısı mektuba da cevap vermez.

Okuyucu, romanın son kısmını Ahmet Mithat'ın bu romanı yazmaya neden niyet ettiğini anlatmasıyla öğrenir.

Yazar, bir gün gezmek niyetiyle dışarı çıkar. Trende arkadaşı Muhip'le karşılaşır. Muhip, yazarı önemli birisiyle tanıştırmak için önceden söz almıştır. Karşılaştıklarında yazara sitem eder. O kişinin evine giderler. Etraf dağınıktır. Altmış yaşlarında olan bu adam Meliha'ya bütün eziyetleri reva gören ve onu sokağa terk eden Arif'tir. Arif o günden sonra olanları pişmanlık gözyaşları ve vicdan azabı içinde anlatır. "Bu nevmidi-i müdhiş üzerine artık külliyen harap, berbat olmuştum. Bu derd-i müzicden tahlis-i nefs için Cenabı Haktan temenni-i mevte başlamıştım. Fakat kim bilir irtikâp eylediğim günahlar ne kadar çok, ne kadar büyük ki bu duam bile nezd-i bâride kabul olunmuyor"

Arif'in anlattığına göre ve Meliha'nın da ona yazdığı ve evladına sahip çıkmasını istediği mektuba göre, Meliha, yalıyı terk ettikten sonra o gün geceye kadar dışarıda dolaşır. Bir evin kapısını çalar. İhtiyar bir kadın onu içeri alır. Başından geçenleri gözyaşları içinde kadına anlatır. Kadın ona inanır. Kadının bir kızı vardır. Onun da başından Meliha'nın başından geçenlere benzer olaylar geçmiştir. O da kocası tarafından zulüm görerek terk edilmiştir. İkisi birbirlerini çok iyi anlarlar.

Meliha bu evde bir yıl kalır. Çalışırlar işlerini düzene koyarlar. Bu kıza her zaman evlenme teklifleri gelmektedir. Fakat her zaman bunları geri çevirmektedir. Bir talip daha

çıkar. Meliha onu ikna eder. O da kabul eder ve evlenir. Fakat bu evlendiği kişi Kenan'dır. Kenan evlendiğinin ertesi günü teşekküre geldiği zaman Meliha onu tanır. Kenan son derece bozulmuştur. Meliha ona çok acır. Kenan'ı ıstırap içinde bırakmamak ve evliliklerini bozmamak için ona görünmez. Kenan'a görünmeme sebebini Arif'e yazdığı ve başına gelen her şeyi anlattığı mektubunda şöyle anlatır. "Hemşirem evlenmişti. Buna sebep olduğum için teşekkürler ediyordu. Yalnız zevcine görünmek istemeyişim infialini mucip oluyordu. Bana: 'bu hareketinz hemşirelik şanına yakışmaz!' diyordu. Ben ise serbest değilim, her ne kadar zevcimden ayrı bulunuyorsam da onun nikâhı tahdındayım (s.197). Böyle bir hareketle günah işlemiş olurum" diyerek nikâhın dini açıdan öneminden ve mesuliyetinden bahseder.

Mesail-i Muğlâka adlı romanda, İstanbul'dan Paris'e hukuk öğrenimi görmek için gelen Abdullah Nahifi isminde bir genç vardır. Abdullah bir kış gecesi evine giderken köprü üzerinde bir gencin bir kızı taciz ettiğini görür. Onu kurtarır. Kıza sarkıntılık eden bu genç Paris'in züppe takımından bir Tıp Fakültesi öğrencisidir. Bu genç, arkadaşlarına olayı anlatır. Onlar da birkaç kişi ile gelip bir kahvede çayını içen Abdullah'a saldırırlar. Abdullah kendini müdafa eder. Halk toplanır, polis imdada yetişir. Bu olay gazetelere yansır. Abdullah, bunların kendisini ve diğer Osmanlıları rahat bırakmayacaklarını arkadaşlarına anlatır. Kendisiyle kavga eden bu Fransız gençlerle düello yapmak istediğini söyler. Abdullah altı kişiye karşı düello yapar. İki kişiyle tabancayla, dördüyle de kılınçla düello yapar. Hepsini haklar, düelloyu kazanır. Abdullah Paris'te bir anda meşhur olur. Bütün gazeteler, dernekler ve halk Abdullah'ın kahramanlığından bahseder.

Bir iki ay sonra Abdullah'ın halkın nazarındaki bu hüsn-i halini ve ismini kullanan sahte bir Abdullah ortaya çıkar.Kendini Müslüman Abdullah Nahifi olarak tanıtan bu kişi,Lübnanlı HıristiyanMarunî Abdullah Recani'dir. Abdullah Recani kadınların tertip ettiği eğlencelere katılır. Kadınlar onu gerçek Abdullah Nahifi zannedip onunla olmak isterler. O da bu fırsatı iyi değerlendirip onlarla aşk ilişkileri kurar ve onları dolandırır. Bir gün bir Fransız zengin madam, bir çay ziyafeti verir. Bu çay ziyafetine katılan Paris'in meşhur aşüftelerinden Madam de Rose Bouton da, Abdullah'ı merak edenler arasındadır. Onu çay ziyafetinde gördüğü zaman ona hayran olur. Onunla aşk ilişkisi yaşamak ister. Bu niyetle onu kendi tertip ettiği çay ziyafetine davet eder. Bu sahte Abdullah Nahifi Madam

de Rose Bouton'un evine sık sık gitmeye başlar. Bu durum kocasının hoşuna gitmez. Tartışırlar. Abdullah dolandırıcı olduğu için Rosea Bouton'a kendisiyle evleneceğini buradan uzaklara kaçmak istediğini söyler. Buna inanan Rose Bouton evdeki bütün mücevherleri ve bankadan yüklü bir para borç alarak Maison Daree denilen lokantaya sahte Abdullah Nahifi ile buluşup kaçmak için gelir.

Bu tertipleri hep Madam de Rose Bouton yapmaktadır. Çünkü sahte Abdullah Nahifi onu hem kendine âşık etmiş hem de onunla evleneceğini söyleyerek kandırmıştır. Yazar, bu durumu şöyle yorumlayarak nikâhtan bahseder. "Madame de Rose Bouton bu divanelikleri hep kendi kendisine tertip eyliyor. Bu kadar zamandan beri aşıkı ile ettiği mezakerat üzerine yalnız bir nokta üzerinde onu iknaa muvaffak olabilmiş ki o da şarka kaçıp da Müslüman dinine dahi girerse evvelki Hıristiyan nikâhı (s. 137) bittabi mefsuh kalacağından kendisini tezevvüc etmeye istihsâl-i muvafakatından ibaret bir muvaffakiyet! Madame De Rose Bouton bu muvaffakiyeti bu kadar çılgınlıklar için kâfi görüyor."

Fazlı Necip'in *Dilaver* adlı romanının kahramanı Dilaver köyde çobandır. Askere gider. Orada okumayı, yazmayı ve güzel konuşmayı öğrenir. Ayrıca askerde iken dayısı ölünce bütün mirası kendisine kalır. Bu haliyle köyüne döner. Köyde ağanın kızı Binnaz'la nişanlanır. O ara Türk Yunan savaşı başlar. Dilaver köyün gençleriyle birlikte savaşa katılır.

Dilaver düşmana en ön saflarda hücum ederken köylüsü Hüseyin tarafından arkadan vurulur. İki ay komada kalır. Bu arada Hüseyin köye döner. Dilaver'in nişanlısı Binnaz'ın evine girer. Bu olayı köylü duyar. Mecburi olarak Binnaz'ı Hüseyin'e nişanlarlar. Nikâh kıymak vakti gelir. Köydeki bütün ihtiyarlar buna itiraz ederek "Bir şehidin kanları henüz akarken onun nişanlısını başkasına nikâhlamak (s.115) günah değil midir? Diye sorarlar. Köyün imamı "Günah değildir? Çünkü o da Allah'ın emridir" der.

Fazlı Necip'in *Cani mi Masum mu?*adlıromanında Ahmet, babası öldükten sonra annesi ve kardeşi Ömer'le birlikte dayısının çiftliğinde yaşar. Dayısı ile birlikte ticaret

yapar. Dürüst ve efendi bir gençtir. Evlidir ve bir oğlu vardır. Kardeşi Ömer ise işret âlemlerinin adamıdır.

Ömer, kendi işretlerini makul gösterip dayısının gazabından kurtulmak için, dayısının çok sevdiği Ahmet'i de işrete alıştırmak ister. Cek ismindeki zengin bir işret adamı ve Katina ismindeki bir rum kadınıyla plan yapar. Ahmet'i bir gece Cek'in işret âlemleri için hazırladığı konağa götürürler. Sabaha kadar her türlü işret yapılır. Ahmet'i, Katina ismindeki bu kadınla kandırıp içki içirirler. Katina, kendisini çok masum ve namuslu bir kadın gösterir. Ahmet buna inanır. Katina'yı bu âlemlerden kurtarmak için kardeşi Ömer'den yardım ister. Ömer'in şeytani fikriyle bir plan yaparlar. Bu plana göre Selanik'te bir ev tutulur. Ömer, Ahmet'i dayısının ne yapacağı düşüncesinden kurtarmak için de "iş Selanik'te duyulmamış bir rezalet çıkmamış olduğu için senin ikinci zevcenle Selanik'e gelmene müsaade eder. Katina'ya bir teklif edecek olsan kız senin için derhal Müslümanlığı kabul eder. Daha bulunduğun yerde taht-ı nikâhına alır, beraber buraya gelirsin. Olmamış bir şey değil" (s.175) sözlerini sarfederek Ahmet'i kandırır.

Yıllar sonra Ahmet'in oğlu Refik büyür. Doktor olur. Amcası Ömer Bey'in kızı Faide'yi sevmektedir. Refik, babasını bulmak için Mısır'a gider. Bu arada Faide, Esma adındaki bir işgüzar kadının marifetiyle ikna edilerek, Cevat adındaki bir mirasyediye Cuma günü nikâhlanır (s.289).

Faide'nin istemediği nikâh dini kurallara göre şöyle yapılır. "Faide, validesi Naciye Hanım'la Esma yanında olduğu halde kapı arkasında duruyor, selamlıkta Nihat Bey'e nikâhta vekil olacak zat ve iki şahit bulunuyordu. Vekil olacak zat hariçten Ömer Bey kerimesi Faide Hanım, Allah'ın emri Habib-i muhtereminin kavliyle, Hasan Bey zade Cevat Bey'e nikâhınız icrasına razı mısınız? Dedi. Faide önüne bakıyor. Çehresi taassüründen helecanından ateşin bir renk almış gözlerinden yaşlar akıyor cevap veremiyordu. Naciye Hanım 'bu nikâhın akdi için ben vekil olayım mı?' diye sorar. 'Olunuz' derler. Bu Efendiler de şahit olsunlar mı? 'Olsunlar.' diye cevap verilir" (s.299,300).

Nikâh kıyıldıktan bir ay sonra Faide ister istemez nikâhı birazcık kabullenir. Eşya beğenmeye ve hazırlık yapmaya başlar. Faide'nin bu halini gören Esma, sevinerek annesi Naciye Hanım'a "Gördüzün mü? Yavaş yavaş eski dertlerini unutuyor. Nikâhta keramet vardır (s.301). İşte yüzü gülmeye başladı" diyerek nikâhın ehemmiyetinden bahseder.

Refik amcasının kendisine bıraktığı vasiyet mektubunu okuyunca, babasının masum olduğunu anlar. Amcası bıraktığı vasiyet mektubunda,dayısını katletmek için katillere yardımcı olduğunu, aynı zamanda servetin Refik'in hakkı olduğunu yazmıştır. Refik, Cevat'ı oteline çağırtır. Vasiyetnameyi çalmaya teşebbüsle Cevat'ın büyük bir hata ettiğini eğer mahkemeye verirse hapsin kesin olduğunu hatırlatır.

Bundan başka vasiyetnameye göre Nihat'ta olan servetin aslında kendisinin olduğunu mahkemeye verirse onu da alacağını söyler. Ayrıca amcasının,bıraktığı vasiyetnamede kızı Faide'nin kendisiyle evlenmesini istediğini ve bu yüzden Faide'yi nikâhından boşaması gerektiğini şu şekilde izah eder: "Şu anda sizin nikâhınız altında bulunuyor. Fakat o sizi istemiyor. Hatta bu nikâha katiyen razı olmamış. İkrar bile vermemiştir (s.410). Bu nikâh ismen Esma namında pekiyi tanıdığınız bir kadının tasniatıyla 'akd olundu. Bugün siz Faide Hanımı tatlik etmeğe razı olmayacak olursanız mahkeme-i şer'iyyeye müracaatla nikâhın Faide Hanım'ın muvafakat ve ikrarı ile 'akd olunmadığını, binaen'aleyh fasid bulunduğunu ispat ederim" der.(s.411). Cevat Faide'yi boşamaya razı olur.

Refik, Bunun üzerine hemen otelde görevli Bekir ağayı ve yan odada kalan dostu Âdem Bey'i çağırır. Onlara hitaben "Nihat Bey'in hemşiresi Faide Hanım Cevat Bey'in taht-ı nikâhındadır. Şimdi kendileri bu nikâhı fesh ediyor. Faide Hanım-ı tatlik ediyorlar. Değil mi Cevat Bey?

-Evet, Efendim, taht-ı nikâhımda (s.416) bulunan Ömer Bey'in kızı Faide Hanım'ı tatlik ettim.

-Talak-ı sulsa ile değil mi?

-Evet, talak-ı sulsa ile tatlik ettim" diyerek Faide'yi boşar.

Fatma Aliye'nin *Udi* romanında, Bedia'nın kocası Mail'i baştan çıkaran Yahudi dansöz Helvila,Bedia ile birkaç yıl sonra bir evde karşılaşır. Helvila, Bedia'nın Mail'i terk etmesinden sonra gelişen olayları Bedia'ya anlatır.Mail'in kendisinden nefret ettiğini, fakat kendisinin onu son derece sevdiğini, onun yokluğuna dayanamayacağını Mail'e söylediğini aktarırken nikâhtan şöyle sözeder. "Hatta ona muhabbetimi ispat için her şeyden

vazgeçeceğimi, kendisiyle beraber gideceğimi, İslâmiyetin müsaadesi bulunduğu cihetle beni taht-ı nikâhına almasını rica eyledim" (s.120).

Mehmet Vecihi'nin *Mesude*adlı romanında Mesude'nin sözlüsü Nevzat, babası Burhan Efendi'nin Mesude'nin annesi Müjgan'la aşk ilişkisini öğrenir. Babası ile Müjgan'ın böyle çirkin bir işe giriştiklerini ve evlenmek istediklerini kabullenemez. Fakat Müjgan'ın kasalar dolusu altınları aklına gelince, Allah'ın dörde kadar emri (s.180) olduğu için babasının o kadınla evlenmesinin pekâlâ mümkün olabileceğini düşünür.

Burhan Efendi, Müjgan'ın evlenme teklifini kabul eder. Haber gönderir. Birkaç gün sonra Burhan Efendi Müjgan'ın köşküne bir imam götürür ve nikâh kıyılır (s.193). Bir iki gün sonra Burhan Efendi evine değil Müjgan'ın köşküne gider ve o gece Müjgan'la zifafa girer.

Aynı yazarın *Hürrem Bey* romanında, Hürrem, karısı Cazibe'nin eski nişanlısı Senih'i hâlâ sevdiğini anlayınca onu terk eder. Senih ve Cazibe evlenip mutlu olurlar. Aradan yirmi yıl geçer. Senih ve Cazibe kendilerine büyük fedakârlıkta bulunan Hürrem'i hep merak ederler. Yirmi yıl sonra bir yerde Hürrem'le karşılaşırlar. Hürrem yirmi yıl boyunca başından geçen bütün sıkıntı ve belaları Senih'e anlatır. Cazibe'yi terk edip köşkten çıktığı gün üzerinde para olmadığını, kayın pederinin dükkânlarından herhangi birine müracaat ederek para alıp kendine harçlık yapma yetkisinin olduğunu söyler. Fakat bunu yapmadığını, sebebinin ise üzerindeki nikâh olduğunu "Fakat ben borcum olan nikâhı te'diye edemediğimden dolayı dilhun iken böyle bir şeyi nasıl ihtiyar edebilirdim?" (s.26) sözleriyle dile getirir.

Harabe romanında Hüsnü, amcası Necati Bey'in köşkünden ayrıldıktan üç yıl sonra amcası Necati Bey ölür. Bütün servet Necati Bey'in kızı Nadire ile evli olan Mesut'a kalır.Mesut, kötü ahlakının gereği olarak bu serveti harcamaya başlar. Köşkün selamlığı bir işret yerine döner. Her gece saz takımı kurulur. Para israfı had safhaya çıkar. Karısı Nadire, Mesut'la baş edemez. Vuslat isminde bir aşufteye tutulan Mesut perişan olur. Selamlık bu

kadının evi gibi olur. Nadire, Vuslat'ı evden kovmaya çalışır fakat başaramaz. Bütün bunlara dayanamayan Nadire, Mesut ve Hüsnü'nün ahlaklarının ne kadar farklı olduğunu işte o zaman anlar. Yaptıklarının cezasını çekmeye başlar. Üzüntüsünden hastalanır. Sekiz ay hasta yatar. Hasta yattığı süre içinde Mesut'tan hep hakaret görür. Bunlara dayanamaz verem hastalığı iyice ilerler ve ölür.

Nadire öldükten sonra Mesut Vuslat ile nikâhlanır.Mesut "Vuslatla iki sene kadar geçinmiş. Güya Vuslat teht-i nikâha(s.90) girdikten sonra seyyiat-i ahlakından vazgeçmiş. Hâlbuki eskisinden daha fazla icra-yı hevesata başlamış."

***

Bu konuya en fazla değinen yazarlar Fazlı Necip ile Hüseyin Rahmi Gürpınar'dır. Ahmet Mithat ise Müslüman bir erkeğin Hıristiyan bir kızı nikâh edebileceği ve her iki dinin nikâh hususundaki kurallarını nazara vererek ele alır.

Romanlarda genel olarak; nikâhın bir sözle bozulabileceği, nikâhın kişiyi sorumluluk altına sokacağı, insanın nikâhlısı olduğu kişinin her şeyine sahip çıkması ve onun hakkına uyması gerektiği, nikâhta keramet olduğu, dini açıdan nikâh törenin nasıl yapıldığı yönleriyle işlenmiştir.

2.1.1.4.12. Talak (Boşanma)

Evli olan iki kişinin birbirinden ayrılması demek olan boşanma İslâm dininde belirli kurallara bağlanmıştır.."Boşanan kadınların başka bir erkekle evlenebilmeleri için belli bir süre (iddet) beklemeleri gerekir… Kur'ân'da boşamada iki şahit bulundurulmasından söz edilir (Talâk, 65/2)."[109]

Ele aldığımız romanlarda boşanma konusu, üç yazarın altı romanında genel olarak dinin emrettiği şekilde ele alınmıştır Burada bu konunun romanlarda nasıl yer aldığı gösterilmeye çalışıldı.

[109] Paçacı, İbrahim, "Dinî Kavramlar Sözlüğü" Diyanet İşleri Başk. Yay., Ankara, 2010, s. 631-632.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mutallaka*adlı romanında Akil'e Hanım, kocası Mail'e yazdığı ilk mektupta kocasının kendisini boşadıktan sonra başına gelenleri anlatır. Kayınvalidesinin bu boşanmayı çok istediği için kocasının kendisini haksız yere boşadığını anlatır. Ayrıca kendisini boşadığı gün kayınvalidesiyle nikâh ve talak (boşanma) üzerine şöyle tartıştıklarını anlatır.

Validen: "Benim evimde öyle şey olmaz. Ben karşımda nikâhsız bir erkekle bir kadını görüştüremem. Bunu iyi dinle, artık benim oğlum senin için yabancı oldu."

Ben: "Dört sene aynı yastığa baş koyduğum bir erkek benimle bir anda nasıl yabancı oluvermiş bakalım? Ara yerde tosun gibi evladımız var" deyince,

Validen: "Kız sen talakın hükmüne karşı mı geliyorsun? Diye sordu." Ben: "Hâşâ! Ben sizden nasıl bir sözle boş oldumsa yine öyle bir sözle karin olmaya şeriatın müsaadesi yok mu? Diye sorar (s. 199).

Boşadığı karısı Akile'nin mektubuna cevap yazan Mail, mektubunda karısını boşama sebeplerini anlatırken karısının son zamanlarda boşanmayı istediğini ifade eden sözler söylediğini hatırlatarak şöyle devam eder. " Kangren istidadını peyda eden bir yaraya ameliyat icra ettiği gibi bizim de mesudâne bir devre-i saniye-i zevciyete girmemiz için talak lazım gelmişti" (s.210) … Öyledir de bu kadar zaman niçin intizar ettin? Niye tecdid-i nikâha teşebbüs etmedin mi? diyeceksin. O zaman bu kadar gündür âlâmına katlandığım talakın hükmü kalmayacaktı" (s.211) sözleriyle İslâm dinine göre boşanmanın kurallarından söz eder.

Bir Muadele-i Sevda romanının başkahramanı Naki, son karısı Bedia'nın ihanetini sevgilisine gönderdiği aşk mektuplarından öğrenir.Bundan dolayı bir hafta hasta yatar. Karısı Bedia, Naki'ye sahte muhabbet gösterir. Naki, Bedia'ya Fransız romanlarından örnekler vererek onun ihanetini ima etmeye çalışır. Bedia yaptığı ihanetin Naki tarafından bilindiğinden şüphelenmeye başlar. Bedia, Naki'ye hamile olduğunu müjdeler. Naki buna çok şaşırır. Çünkü yaptığı hesaplara göre Bedia'nın hamile kalması mümkün değildir. Bu yüzden içinden çocuğun kesinlikle kendisine ait olmadığını düşünür. Çocuğun Bedia'nın âşıkı ve Nazire'nin kocası Fatin'e ait olduğuna kanaat getirir. Naki, ele geçirdiği

mektuplardan Bedia'nın diğer mektupları sakladığı yeri öğrenir. Bedia evde yokken onun odasına girer. Fatin'den gelen ve Bedia'nın Fatin'e gönderdiği mektupların müsveddelerini okur. Bedia'nın daha önceki mektuplarında önemli bir şey diye bahsettiği konunun hamilelik olduğunu öğrenir.

Bu mektupları okuyan Naki, Bedia'nın artık bir eş değil kendisi için en büyük bir düşman olduğunu anlar. Bedia'nın mektuplarını ve mektuplar içinde bulduğu Fatin'in resmini alır. Bedia'nın fotoğrafını ortaya, kendisinin ve Fatin'in resmini de bu fotoğrafın sağına ve soluna yerleştirerek duvara asar. Mektupları da masaya dizer. Bedia'yı odaya çağırtarak bu fotoğrafı ve mektupları gösterir. Fatin'in resmini ve mektupları gören Bedia, beyninden vurulmuşa döner. Önce inkâr etmeye kalkar. Fakat sonra ağlayarak Naki'nin ayaklarına kapanır. Kendisini öldürmesini artık bu günahla yaşamayacağını söyler.

Naki, bu istekleri kabul etmeyerek onu odasından çıkarır. Fakat sabaha karşı Bedia ilaç içerek çocuğu düşürmek ister. Acı içinde kıvranır. Naki onun yanına gittiği zaman Naki'den af diler. Naki affettiğini söyler. Ama Bedia kendi kendini affetmeyeceğini ve bundan sonra ona karılık yapamayacağını söyler. Bunun için şimdi odadan çıkıp dışarıda iki erkeğin yanında kendisini boşamasını söyler. Naki dışarı çıkıp iki erkeğin şahitliğinde Bedia'yı boşar (s.202).

Metres romanında Müştak, parasının tükenmesi nedeniyle Hami'ye kaptırdığı metresi Parnas'ı, tekrar elde etmek için arkadaşı Reyhan'la bir plan yapar. Bu plana göre kendisi Hami'nin karısı Saffet Hanım'ı baştan çıkaracak ve onun parasıyla tekrar Parnas'la metres hayatı yaşayacaktır. Bu niyetle hizmetçi Dudu ile Saffet Hanım'a aşk mektubu gönderir. Bir gün hizmetçi Meryem Dudu, Saffet Hanım'a eğer kızmazsa kendisine bir şey vereceğini çekinerek söyler. Vereceği bu şey, Müştak'ın Saffet'i ayartmak için gönderdiği aşk mektubudur.

Kocası tarafından sevilmeyen Saffet Hanım, Müştak'tan gelen aşk mektubunu utana sıkıla okur. Müştak'ın mektubundaki yaldızlı sözlerden hoşlanır. Müştak'a biraz meyleder. Müştak'ın mektubuna mukabil bir aşk mektubu yazarak kocası Hami'den intikam almayı düşünür. Mektubu yazmak için Meryem'i kâğıt ve kaleme gönderdiği zaman içinden şöyle düşünür: "Kocası Beyoğlu'nda bir frenk karısıyla kapansın, yaşasın,

zavallı Saffet birçok geceleri sabahlara kadar gözyaşı döksün, hikmet sorulmaz, hayatı yıpratan bir kayıtsızlığa mahkûm olsun. Elbise, ayakkabı, şemsiye, baston gibi keyfe göre kullanmak usulü neden insanlara da tatbik ediliyor? Bir erkeğin üç paltosu olur, bunlardan birini giyer, ötekini günlerle kullanmayabilir. Fakat bu usul bir kadın eşe tatbik olunabilir mi? Dinimiz bu ehemmiyetli noktayı da dikkate alarak, bir kadın almak gibi bırakmayı da kanun kılmış (s.145). Kendisi, eşliğe lâyık bir kadın değilse, o meziyetler onda yoksa sevilmiyorsa, hiç sevilmeyecekse lüzumsuz bir eşya gibi evin bir köşesine atmamalı, tamamen bırakmalı." Bu düşüncelerle İslâm dininin boşanmaya verdiği izni düşünür.

Fazlı Necip'in *Cani mi Masum mu?*adlı romanında Ahmet, babası öldükten sonra annesi ve kardeşi Ömer'le birlikte dayısının çiftliğinde yaşar. Dayısı ile birlikte ticaret yapar. Dürüst ve efendi bir gençtir. Evlidir ve bir oğlu vardır. Kardeşi Ömer ise işret âlemlerinin adamıdır.

Ömer, kendi işretlerini makul gösterip dayısının gazabından kurtulmak için dayısının çok sevdiği Ahmet'i de işrete alıştırır. Ahmet, Katina adında bir kadına kapılarak hanımını çocuğunu ve dayısının çiftliğini terk eder. Kardeşi Ömer de o ara dayısını öldürüp Ahmet'in üzerine atar. Ahmet artık çiftliğe dönemez.

Yıllar sonra Ahmet'in oğlu Refik büyür. Doktor olur. Amcası Ömer Bey'in kızı Faide'yi sevmektedir. Refik, babasını bulmak için Mısır'a gider. Sevdiği Faide, Esma adındaki bir işgüzar kadının marifetiyle ikna edilerek, Cevat adlı bir mirasyediye Cuma günü nikâhlanır.

Faide'nin istemediği bu nikâh dini kurallara göre yapılır. Nikâh kıyıldıktan bir ay sonra Faide ister istemez nikâhı birazcık kabullenir. Eşya beğenmeye ve hazırlık yapmaya başlar. Faide'nin bu halini gören Esma sevinerek annesi Naciye Hanım'a "Gördüzün mü? Yavaş yavaş eski dertlerini unutuyor. Nikâhta keramet vardır. İşte yüzü gülmeye başladı" der.

Refik, amcasının kendisine bıraktığı vasiyet mektubunu okuyunca, babasının masum olduğunu anlar. Amcası bıraktığı vasiyet mektubunda dayısını katletmek için katillere yardımcı olduğunu, aynı zamanda servetin Refik'in hakkı olduğunu yazmıştır. Refik, Cevat'ı oteline çağırtır. Vasiyetnameyi çalmaya teşebbüsle Cevat'ın büyük bir hata ettiğini eğer mahkemeye verirse hapsin kesin olduğunu hatırlatır.

Bundan başka vasiyetnameye göre Nihat'ta olan servetin aslında kendisinin olduğunu mahkemeye verirse onu da alacağını söyler. Ayrıca amcasının bıraktığı vasiyetnamede kızı Faide'nin kendisiyle evlenmesini istediğini ve bu yüzden Faide'yi nikâhından boşaması gerektiğini şu şekilde izah eder: "Şu anda sizin nikâhınız altında bulunuyor. Fakat o sizi istemiyor. Hatta bu nikâha katiyen razı olmamış. İkrar bile vermemiştir. Bu nikâh ismen Esma namında pekiyi tanıdığınız bir kadının tasniatıyla 'akd olundu. Bugün siz Faide Hanımı tatlik etmeğe razı olmayacak olursanız (s.410) mahkeme-i şer'iyyeye müracaatla nikâhın Faide Hanım'ın muvafakat ve ikrarı ile 'akd olunmadığını, binaen'aleyh fasid bulunduğunu ispat ederim"der (s.411). Cevat, Faide'yi boşamaya razı olur.

Refik, Bunun üzerine hemen otelde görevli Bekir ağayı ve yan odada kalan dostu Âdem Bey'i çağırır. Onlara hitaben "Nihat Bey'in hemşiresi Faide Hanım Cevat Bey'in taht-ı nikâhındadır. Şimdi kendileri bu nikâhı fesh ediyor. Faide Hanım-ı tatlik ediyorlar. Değil mi Cevat Bey?

-Evet, Efendim, taht-ı nikâhımda bulunan Ömer Bey'in kızı Faide Hanım'ı tatlik ettim.

-Talak-ı sulsa ile değil mi?

-Evet, talak-ı sulsa ile tatlik ettim" (s. 416) diyerek dini vecibeye uygun şekilde Faide'yi boşar.

Mehmet Vecihi'nin *Hikmet* adlı romanında, Behai Efendi'nin kızı Münire'ye yirmi iki yaşına kadar talip çıkmaz. Sonunda Mahir isminde iyi terbiye görmüş aklı başında birisi talip olur. Münire, ahlakındaki bozukluk yüzünden iki yıl boyunca Mahir'e etmediğini bırakmaz. Mahiri bir koca gibi görmek bir yana ona bir hizmetçi kıymeti bile vermez. Hakaretler eder. Her gün kavga ederler. Behai Efendi, Mahir'i çok sever. Kavgalarını yatıştırır. Münireyi tekdir eder. İki yıl sonra Behai Efendi ölür. Kayınpederinin ölümünden sonra Mahir, Münire ile tekrar kavga eder. Evden ayrılır. Bir mektup yazarak Münire'nin iki yıl boyunca ettiklerini anlatır ve ondan boşanır. Münire, Mahir'in boşanmasına sevinir. Çünkü istediği gibi hevesinin yolunda hareket edecektir. Boşanmayı takiben şer'i olarak

geçmesi gerekli belirli süreyibeklemesini, yazar şöyle yorumlar. "Tatliki müteakib güzeranı lazım gelen müddet-i muayyeneyi -can çekişircesine bir telaş ve tehalükle- hatm ettikten sonra (s.379) başka birine varmak teşebüsatına girişti."

Âkif adlı romanda,Sehil geçmiş yıllarda karısı Lamia'yı aldatarak hizmetçi Dilaşup'la sevişir. Bunu gören Lamia, onları bir bahane ile Selanik'e gönderir. Bir mektup yazar. Mektubunda her şeyi anlattıktan sonra hayat boyu görüşmelerinin artık mümkün olamayacağını, bu yüzden kendisini boşamasını ister. Dilaşup, Sehil'i sarhoş ederek bir kâğıda Lamia'yı boşadığını gösteren talakname yazdırır (s.283).

Feryad romanında Bihruz ile Nevzat evlenirler. Birlerini çok sevmektedirler. İlk bir yılları çok güzel geçer. Fakat Bihruz, Haver isminde bir kadına kapılır. Eve gelmemeye ve Nevzat'la ilgilenmemeye başlar. Nevzat bundan çok acı duyar. Bu acılara tahammül edemeyince kocası Bihruz'a bir mektup yazıp gönderir. Mektubunda her şeyi bildiğini anlatır. Bu yanlışlıktan vazgeçmesi için ona yalvarır. Her akşam bir verem şehidiini gelin odasında bırakıp orayı kendine mezar yaptığını anlatır.

Bundan sonraki günler hep tartışma ve gözyaşı içinde geçer. Nevzat, Bihruz'u Haver'den vazgeçirmek için ağlar, sızlar ve yalvarır. En sonunda yine bir akşam bu konu tartışılırken Bihruz, Haver'den vazgeçeceğini fakat bir şartının olduğunu söyler. Nevzat bu şartın ne olduğunu sorar. Bihruz ise üzerindeki yalının kendi üzerine devredilmesi olduğunu söyler. Nevzat düşünür. Bunu kabul eder. Fakat yaşlı ve tecrübeli dadı buna şiddetle karşı çıkar. Nevzat sonunda yalıyı Bihruz'un üzerine geçirir. Bundan sonra üç ay boyunca Bihruz, eski Bihruz olur. Nevzat'ı sevmeye her akşam zamanında yalıya gelmeye başlar. Buna dadı da Nevzat da şaşırır ve sevinirler. O eski mutlu günlerine dönerler.

Fakat Bihruz asla ıslah olmamıştır. Bütün bunları Nevzat'ı kandırıp onun köşkünü elinden almak ve onu boşamak için yapmaktadır. Nitekim Haver'le bir plan hazırlar. Bu plana göre güya Nevzat, kocasını bırakması için Haver'i ikaz edecektir. Nevzat, dadısı ile birlikte, Haverle görüşmek için yaşlı bir kadının evine giderler. Kadın bunları bırakıp güya Haver'i çağırmaya gider. Haver'in daha önceden ayarladığı bir genç o kulübeye gelir. O

arada hazırladıkları plan gereği polise haber verirler. Polis bu kulübeye geldiği zaman avluda o genci görür. İçerde de Nevzat ve dadısı vardır. Polis bunları nezarete götürür.

Nevzat ve dadısı burada birkaç gün kalırlar. Nevzat bütün bu olanların ne demek olduğunu anlamaya çalışır. Bihruz'un bunlardan haberinin olduğunu hala bilmemektedir. Bihruz'a bir mektup yazar. Dadıyla gönderir. Fakat Bihruz dadıyla görüşmez. İki küçük kâğıt yazar. Birinde Nevzat'ın namussuz olduğunu yazar. Diğer kâğıt ise onu üç talakta boşadığı kâğıttır. Nevzat talaknameyi okuyunca bayılır (s. 96).

***

Yukarıda verdiğimiz örneklerde de belirttiğimiz gibi, boşanma konusuna çok az yer verilmekle birlikte romanlarımızda daha çok dini açıdan ele alınmıştır. Hüseyin Rahmi, Fazlı Necip ve Mehmet Vecihi'nin değindiği bu konu genel itibariyle; şeriatın müsadesinin olup olmadığı, boşamanın dine göre ne şekilde yapılacağı, nikâhta olduğu gibi boşanmanın da dinin emri olduğu, bir kadının boşandıktan sonra dine göre üç ay beklemesi gerektiği, erkeğin kadını boşadığını gösteren talakname yazması şeklinde işlenmiştir.

2.1.1.4.13. İffet (Namus)

Kişinin edebli olması, hayâsını koruması, zinadan uzak olup temiz olması anlamında olan iffet, insanın sahip olduğu en önemli değerlerdendir.İffetini koruyanların övüldüğüKur'anı kerimde birçok ayette geçmektedir.[110]Bundan dolayı hangi dine mensup olursa olsun bir kimsenin dünya ve ahiret hayatının temizliği ve iyiliği için bu değerine sahip çıkması gerekir. İncelediğimiz romanların bir kısmında bu konuya dinle ilişkili olarak değinilmiştir. Konu, diğer romanlarda dini açıdan ele alınmasa da dini inançta övüldüğü gibi iffetini korumaya çalışan kahramanlar romanlarda yer almaktadır. Bu konuya yedi yazarın yirmi romanında yer verilmiştir.

[110] "Mümin kadınlara da söyle: gözlerini korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. (Kur'an, Nur, 31) "Mümin kadınlardan iffetli olanlar ile daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz şartıyla, namuslu olmak, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helaldir. (Kur'an, Maide, 5)

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *İffet* romanında, İffet'in kendi hayatını anlattığı mektuplarında yazdığına göre, babası öldükten sonra kendisi ve ailesi için çok zor günler başlar. Zaman geçtikçe herşeylerini satmak zorunda kalırlar. İyice fakirleşirler. İffet, ekmek bulmak için bir rum kadınının getirdiği iplerle el işleri yapar. Yaptığı bu işleri yok pahasına kadına satar. Nişanlısı Latif, İzmir'e gittikten sonra durumları iyice kötüleşir. Ekmek alacak paraları kalmaz. Günlerce ağızlarına bir kuru ekmek bile değmez.

Bir gün çarşaflı yabancı bir kadın kapıyı çalar. Sıkıştığını tuvalete gitmesi gerektiğini söyleyerek izin ister. İçeri girdikten sonra İffet'e cilveli sözler söylemeye başlar. İffet, kadının bu tuhaf halinden şüphelenir. Bu kadın, gençliğinde kötü yollarda bulunmuş olan Fettan Raziye ismindeki bir kadın satıcısıdır. İffet'e para ve altın karşılığında Nermi Bey'i eğlendirmesini teklif eder. İffet ise namusunun yüzüne (s.137) lanet yağmuru gibi yağan bu sözlerin zehirine dayanamayarak kadını kovar. Kadın gittikten sonra İffet kendi kendine namusu hakkında şöyle düşünür. "Nermi! Bu keyfinin kölesi kim? O beni biliyormuş. Fakat ben onu tanımıyorum. Kasa dolusu parası varmış. Namusumu liralarla tartmak gibi bir kötü düşünce şimdiye dek asla hatır ve hayalden bile geçmedi. Tertemiz bir lekesiz namus perdesinin kasa dolusu değil; birkaç kuruşla yırtılıp parçalandığı işitilmedik olaylardan sayılamaz. Ne var ki dünyanın olanca altın ve gümüşü bir araya toplansa, bir kadının öyle bir kirden temizlenmesi tasavvur olunabilir mi? Zavallı Nermi! Her tertemiz, lekesiz kadının kutsal namus barınağına (s. 138) girebilmek için lira şıkırtısını yeter mi sanıyorsun? Alınyazısının bütün acılarına mahkûm, namus cevherlerinden başka dayanacak avuntusu kalmamış olan bir kızın son hayat umuduna sataşmaya kalkışmak… Namusumun korunmasını, şu felaket içinde, kendim için bir mutluluk sayıyorum" (s.138).

İffet birkaç gün sonra evin bahçesinde dolaşırken dışarıdan atılmış süslü bir zarf görür. Zarfı alıp tereddütler içinde açar. Zarfın içinde Nermi Bey'in bir fotoğrafı, İffet'e hitaben yazılmış bir mektup ve üç yirmilik de para çıkar. İffet mektubu okur. Nermi Bey'in mektupta yazdığı etkileyici ve süslü sözlerine inanmaz. Fakat sefaletten ve insanların namusuna iftira edip horlamalarından bıktığı için bu yalan sözler hoşuna gider. "Meselenin bu önemli noktalarını iyiden iyiye anlıyordum. Ne var ki sefaletten bezginliğim ve belki de kadınlığım yüzünden gene bu yalanlar hoşuma gitti. Edindiğim bu ilk korkunç düşünceden belki cayarım diye hiçbir şey düşünmemeye, hiçbir yönü inceden inceye usa vurmamaya karar verdim. Bu korkunç düşünce, Nermi'nin çağrısına gitmekti. Sıkıntı içinde

namusumla (s.147) yaşarken bana ‘fahişe kız’ adını taktılar. Bakalım kötü yolda zenginlik içinde yaşarsam kendime ‘namuslu hanım’ dedirtebilir miyim?” (s.147) şeklinde namusuyla ilgili düşünceleri kafasından geçirir.

Raziye’ye bir mektup yazarak Nermi Bey’in isteklerini kabul ettiğini fakat kendisine hazırlık için iki gün izin vermelerini ister.

Annesine, kendisini zengin bir evden hizmetçilik için çağırdıklarını, onun için dışarı çıkması gerektiğini söyleyerek dışarı çıkar. Mektuptan çıkan paralarla kendisi için elbiselik ve ayakkabı alır. Aldığı eşyalarla eve dönünce annesinin bunları merak edip sorması üzerine, hizmetçilik edeceği evde kendisinin yaşında bir kız olduğunu, bu kızın kendi elbiselerini İffet’in üzerinde görmek istediğini söyler. İki gün hazırlıktan sonra Fettan Raziye’nin geleceği saat yaklaşır. İffet diktiği elbiseleri giyer. Süslenmek için aynanın karşısına geçer. Fakat kırık namus aynasının (s.151) karşısında gözleri kararır. Latif’in hayali belirir. İffet’in kötü yola gitme düşüncesi yüzünden Latif’in söylediği “Tükürmekle çirkef temizlenebilseydi tükrüğüme acımadan yüzüne tükürürdüm. Babanın vermiş olduğu ‘İffet’ adını benim aşkımı, hasta annenin kutsal umutlarını, Sabri’nin istikbalini hangi fuhuş süprüntülüğünün içine gömmeye gidiyorsun? Bu rezilce atılışın ekmek parası bulmak için midir? Geçimleri sana ağır gelen o iki zavallıyı ırzının ücretiyle beslemek, onlara zehirle beslemekten daha acı geleceğini bilmiyor musun? “Fuhşun kucağı İffet’e sığınma yeri olur mu?” (s.151) sözlerini İffet duyar gibi olur. Latif’in hayalinden duyduğu bu sözlerin acılığından ve utancından kendini kaybederek yatağa serilir.

Mürebbiye romanında konağa mürebbiye olarak alınan Fransız Anjel, konağa geldikten sonra Dehri Efendi’nin kardeşi Amca Bey’i, damadı Sadri’yi ve oğlu Şemi’yi baştan çıkarıp kendisine âşık eder. Onları ayrı ayrı gecelerde odasına alır. Bunu sezen kâhya Eda Hanım bunları suçüstü yakalamaya çalışır. Bir gece salonda koşuşturma ve gürültü duyunca bu erkeklerden birisinin Anjel’in odasına gitmeye çalıştığını anlar. Hemen salona gelir. Erkeklerin odalarında olmadıklarını görünce Anjel’in odasının kapısını kuşağıyla bağlar. Sonra da Dehri Efendi’ye haber verir. Dehri Efendi ile birlikte Anjel’in oda kapısının önüne gelirler. Dehri Efendi kapının bir kuşakla bağlanmış olduğunu görünce bunun ne demek olduğunu Eda’ya sorar. Sonra erkekleri birer birer sorguya çeker.

Amca Bey, kendisi ile birlikte damat Sadri ve Şemi'nin odalarında olmadıklarını kendi lehine ve Eda Hanım'ın aleyhine göre yorumlayıp anlatır. Eda Hanım bu sözlere dayanamaz. Bunun üzerine "hak kuru iftiradan saklasın. Aleyhimdeki yalancılığında bu kadar ileri varma. Bir bardak suyun kırk yıl hakkı vardır. Size bu kadar emeğim geçti. Söylediğin sözlerin önünü ardını düşün. Günahtır." diye çıkışır.

Amca Bey'in ve damat Sadri'nin yaptıklarını saptırarak kendilerine göre yorumlamaları ve Anjel'in de masum tavrı takınarak kendini masum gösteren sözler söylemesi Dehri Efendi'yi etkiler. Dehri Efendi bu kez eda Hanım'ı azarlar. Hiç yerden haksız duruma düştüğünü gören kâhya Eda Hanım "Şu karşınızda melekler gibi tertemiz sandığınız murabiye adındaki karı yok mu, işte o namussuz bir karıdır (s. 94) kambur biraderiniz, Damat Bey ve oğlunuz Şemi onun âşıkıdır. Belki de dördüncüsü sizsiniz tam olarak bilmiyorum" diye her şeyi Dehri Efendi'nin yüzüne haykırır.

Eda Hanım'ın gerçekleri bu şekilde söylemesi üzerine zor durumda kalan Anjel, yapmacık bir tavırla iki elini yüzüne kapatarak ağlamaya başlar. Anjel'in bu ağlamalarının onun gerçekten iffetinden ileri geldiğini zanneden Dehri Efendi, Anjel'e dönerek kâhya Eda'nın bu sözlerinden kendisinin iffetine bir zarar gelmeyeceğini söyler. (s.95).

Dehri Efendi, Mürebbiye Anjel ile odada yalnız kalınca Anjel, Dehri Efendi'ye yapmacık bir utanmayla şöyle söyler "Ben mürebbiyelik sanatıyla geçinen fakir bir kızım. Doğruluk ve iffet (s.103) şu dünyada tek dayandığım ve övündüğüm şeydir. Bu gece bütün bu olanlar duyulursa, hele Eda Hanım'ın bana karşı o edepsizce ithamları ağızdan ağza dağılarak bu sözler benim namusum (s.103) hakkında büyük bir skandal hükmünü alır. Bunların tekrarlanmaması için yarından sonra bana izin veriniz. İffetimi (s.103) ve mürebbiyelik çalışmamı tasdik eden bir de hüsnühal varakası veriniz.". Dehri Efendi Anjel'in bu isteği karşısında bir süre düşündükten sonra; "Bu geceki vakadan iffetinize (s.103) hiçbir şey sıçramaz." diyerek teminat verir.

Bu geceki olaydan sonra Amca Bey, hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi davranarak, kendini temize çıkarmak ve suçu Şemi'nin üzerine atmak için Sadri'ye şöyle söyler: "Bir gün farkına vardım ki, Şemi mürebbiyeyi görünce denizden çıkarılırken can veren balığın o baygın bakışlarıyla bakıyor. İşte o zaman işin doğrusu bu kalın kafama dank der gibi oldu. Acaba oğlan mürebbiyeyi seviyor mu? Ne halt eder ağanın beygiri? Ulan terbiyesiz! Bu yalıya iki çocuğun terbiyesi için getirilen melek gibi temiz bir kıza o nazarla bakılır mı?

Aman yarabbi, yüreğime inecek. Asıl korktuğum neresi, matmazel bu işin farkına varırsa bizden namus dava eder" der (s. 115). Amca Bey, Anjel'in odasına girmek için kapısına gidip, kapıyı tıklattığını tevil etmek için konuşmasına devam ederek birçok laf eder ve sonunda şunları söyler: Sadri Bey,bu hayvanlıkları Şemi yapabilir. O ahmaktan ben her terbiyesizliği umarım. Şemi'nin odaya girip girmediğini kontrol etmek için kulağımı kapıya verdim. Kulağıma lakırdı gibi bir şey geldi. Hah çapkın içerde dedim. Artık tekrar etmeye hacet yok ya, maksadım içeriye girip oğlanı kulağından yakalayarak dışarıya çıkarmak… Namusum hakkı için böyle" der (s. 115).

Bir Muadele-i Sevda romanında Naki, üçüncü karısı Bedia ile gerdek gecesinde tartışır. Sabah onu babasının evine gönderirler. Naki, karısı Bedia'nın gerdek gecesi yaptığı tartışmalara ve söylediği sözlere karşı bir plan yapar. Önce Bedia'yı boşamayıp süründürmeyi düşünür. Bu planını yaparken namus hakkında "İş önce ailemizin namusuna sonra da babamın kulağına intikal edecek. Bizim plan sarpa saracak" der (s. 58).

Bedia hakkında yaptığı araştırmalarda ise onun çok namuslu biri olduğuna kanaat getirerek "Bütün araştırmalarımın sonucu, kızın dürüst, çok namuslu bir kız olduğunu açıklıyordu" diye söyler (s. 66).

Kadınların erkeklere yüz vermedikleri müddetçe namuslarını koruyabileceklerini yolunda yazara şöyle konuşur."Çin ipeği mendili gözlerine götürmek için göz göze geldiği kadın yüzlerinde etkilenme arayan şıkların sevda saldırılarına uğrayan kadınların genellikle o sözlerden namuslarına leke sürmek gerekseydi, bu bakışlardan namusu korumaya imkân kalmazdı (s.67).

Nazire, Bedia tarafından kocası Fatin'e gönderilen aşk mektuplarını Naki'ye okutur. Naki'nin sinirlenip Bedia'nın yüzüne vurması ve Bedia'yı boşaması halinde kocası Fatin'in de kendisini boşayacağından korkan Nazire, bu olayın gizli kalmasını ister. Naki'nin namusunu ileri sürerek yalvarır. "Fakat beyefendi namusunuza sığınırım. Ben namuslu aileden bir kadınım. Kocam var. Babam var. Size bu müracatım duyulursa biz mahfoluruz. Bu sırrı kimseye faş etmeyeceğinize söz veriyor musunuz? Namusunuz üzerine yemin eder misiniz?" (s.125) diye sorarak ondan namus üzerine söz alır.

Naki, Nazire'ye bu sözü verdikten sonra, bu olayı Bedia'ya açmak ister. Fakat verdiği söz aklına gelince "Karıma olan şiddetli muhabbetime mi yanayım? Namus meselesini mi düşüneyim?" (s.132) diye kendi kendine üzüntülü bir şekilde söylenir.

Naki, karısı Bedia'nın ihanetini mektuplarından öğrendikten sonra bir hafta hasta yatar. Karısı Bedia, Naki'ye sahte muhabbet gösterir. Naki, Bedia'ya Fransız romanlarından örnekler vererek onun ihanetini ima etmeye çalışır. Bedia yaptığı ihanetin Naki tarafından bilindiğinden şüphelenmeye başlar. Bedia, kocası Naki'ye hamile olduğunu müjdeler. Naki buna çok şaşırır. Çünkü yaptığı hesaplara göre Bedia'nın hamile kalması mümkün değildir. Bunu Bedia'ya söylediği zaman Bedia kendisinin namussuzlukla suçlandığını söyleyerek ağlar (s. 181).

Metres romanında Müştak, metresi olan Parnas ismindeki kadını Hami'nin metresliğinden kurtarmak için bir çareye başvurur. Bu çare de Hami'nin karısı Saffet Hanım'ı baştan çıkarıp ondan kopardığı para ile Parnas'ı elde etmektir. Bu niyetle Saffet Hanım'ın dadısı Meryem'e, Saffet Hanım'a vermesi için bir aşk mektubu verir. Meryem Dudu, mektubu Saffet'e verir. Birlikte okurlar.

Kocası Hami tarafından sevilmeyen Saffet Hanım, Müştak'ın mektubundaki yaldızlı sözlerden hoşlanır. İçten içe Müştak'ı sevmeye başlar. Müştak'ın mektubuna mukabil bir aşk mektubu yazarak kocası Hami'den intikam almayı düşünür. Mektubu yazmak için Meryem Dudu ile birlikte yazıcılara giderler. Utana sıkıla mektubu yazdırırken yazıcı dükkânına sevda işlerinde son derece tecrübeli ve bu yolda adı çıkmış Sümbül isminde bir kadın gelir. Sümbül, yazıcı ile teklifsiz ve argolu konuşur. Yanındaki kadınlarla da kaç kocaya gittiğini erkekleri elinde tutmak için hangi efsunları yaptırıp nasıl kurşun döktürdüğünü anlatır. Saffet, Sümbülün bu teklifsiz konuşmalarından utanır ve sıkılır. Saffet'in bu sıkıntısını anlayan Sümbül, bu sevda yolunda henüz acemi olduğunu zamanla böyle işlere alışacağını söyler. Saffet, Sümbül gibi kadınlara aileler arasında yüzler kızararak 'kötü karı' dendiğini düşünür. İyice bunalır. Oğlu Refik aklına gelir. Halkın ona kötü karının oğlu diyeceklerini düşünür. Namus, ırz gibi bazı mukaddes kelimelerin (s.187) manasını inkâr eden, onları birer boş söz gibi sayan, kadınlığın yüz karası olan, bu korkunç karıların kendine gülmesini zihninden geçirir. Bu düşüncelerle aniden ayağa kalkar. Mektubu yazıcının elinden alır ve parçalar. Kapının ağzında duran

Sümbül'e dirseğiyle vurarak kenara atar, kapıdan çıkarak dükkândan uzaklaşır. Meryem ardından yetişir.

Eve gitmek için arabaya binerler. Göğsüne yumruk yiyen kadın "Besbelli hanımın namus damarları tepreşti" (s.188) sözleriyle arkasından konuşur. Sümbül'le aynı dükkânda bulundukları için arabacılar Saffet ve Meryem Dudu'ya kötü karı muamelesi yaparak laubali davranırlar. Bir arabacı Saffet'in elini sıkmaya kalkışınca Saffet ona tokat atar. Bunun üzerine öfkelenen arabacı Saffet'i göstererek "Arkalarındaki ipekli çarşaf, ellerindeki süslü çanta ile sanki bana ırz ehli çalımı satıp da kendilerini hanım zannettirecekler. Sen benim arabacılığıma bakma. Sana öyle bir ipekli çarşafı ben de alabilirim. Irz ehli (s.189) hanımlarsınız da yazıcının dükkânında Sümbül ile beraber ne işiniz var?" Sözlerini söyler.

Hami, son zamanlarda metresi Parnas'tan şüphelenmektedir. Aldığı bir imzasız mektuplametresi Parnas'ın haftada belli günler kendisi spora gittiği zaman eve erkek aldığını öğrenir. Hami bunun üzerine yine her zamanki gibi spora gidiyormuş gibi evden çıkar. Biraz sonra başka bir arabayla gelip evin önündeki pastanenin ikinci katına çıkar. Parnas'la birlikte kaldığı evi gözetler. Reyhan bir saat sonra eve gelir. Hami, tabancasını hazırlayarak eve girer. Direk Parnas'ın odasına gider. Reyhan ile Parnas'ı yakalar. Onları öldürmeye kalkar. Parnas, Hami'ye buna hakkının olmadığını söyleyerek Avrupa'da olduğu gibi düello yapmalarını söyler. Oturup konuşurlar. Düello yerini ve gününü belirlerler.

Parnas, Hami ile Reyhan'ın yapacağı düelloyu bir telgrafla Hami'nin annesi Firuze'ye haber verir. Telgrafı alan Firuze'nin yıllardan beri kaybetmiş olduğu analık duyguları tepreşir. Feryat eder. Düello yerine gitmek için Nedime ile birlikte arabaya binerler. Firuze'nin bu feryatları üzerine olayı öğrenen Saffet ve Meryem de başka bir arabayla düellonun yapıldığı ormana gelirler. Düello yerine ulaştıklarında, Hami'nin arkadaşının kucağında kanlar içinde yaralı yattığını görürler. Hami, annesini görünce ona küskün küskün bakar. Karısı Saffet'e de o şekilde bakınca o an hıçkıra hıçkıra ağlamakta olan Meryem Dudu, Hami'ye karşı şöyle konuşur: "Karınız Saffet Hanım'a hiç dargınlık yüzü göstermeyiniz. O kadın değildir, sanki ırzca, namusça sızdırılmış bir altın parçasıdır (s.302). Onun için ardından her ne ki laf ediyorlarsa yalandır, iftiradır." Bu sözleriyle Saffet Hanım'ın namus ve iffet ehli olduğuna şehadet eder.

Tesadüf romanında Saibe, anne ve babasının tek kız evladıdır. Kendisi gibi ailenin tek oğlu olan Mail'le evlendirilir. Mail'in ailesi ile Saibe'nin ailesi eskiden beri dostturlar. Kız istenir. Düğün yapılır. Saibe ve Mail çok mutlu iki yıl geçirirler. Fakat iki yıl sonra Mail'de bir neşesizlik, sıkıntı mutsuzluk başlar. Bu bir süre devam eder. Saibe günlerce ağlar. Mail'e neden böyle olduğunu sorunca cevap alamaz. Saibe bunun bir gönül meselesi olduğunu sonunda anlar. Konuşurlar, tartışırlar. Mail en sonunda bir fahişeyi sevdiğini hem de kendinden nefret ederek sevdiğini itiraf eder. "Elini avucumdan çekme Saibe, beni reddetme… Ben o kadını kudsi bir aşkla sevmiyorum. Buna 'muhabbet' denemez. Buna geçici murdar bir heves denir. Temizlenmesi zor bir gönül lekesi, iğrenç bir düşkünlük… Hayatını, namusunu (s.96) giderilemez bir leke ile kirletmiş öyle bir karıya sonsuz bir muhabbetle bağlı kalabilir miyim" şeklindeki sözleriyle namustan bahseder.

Nimetşinas romanında, Nihat Bey'in eşi Talat Hanım ikinci çocuğunu doğurur. Kocası Nihat başka bir odada yatmaktadır. Son günlerde gelenin gidenin çokluğundan herkes uykudadır. Bunu fırsat bilen Nihat, âşık olduğu evin hizmetçisi Neriman'ın odasına gider. Neriman'a âşık olduğunu ve aşkına karşılık vermesi için yalvararak, dil döker. Fakat bütün bu yalvarma ve dil dökmeleri, Neriman sert bir şekilde reddeder. Neriman kendisinin namuslu bir kız olduğunu, onu kirletmesine asla izin vermeyeceğini söyleyerek namus hakkındaki düşüncelerini şöyle dile getirir: "Bendeniz burada bir hizmetçiyim beyefendi. Fakat hizmetçiliğim namusça alçalmamı gerektirmez. Namus, iffet hep birdir. Bu kelimelerdeki kutsallık hanımla hizmetçiye göre değişmez. Benim hayatımın mutluluğu namusuma arı oluşuma bağlıdır. Benim de onu elde etmek için yaşadığım bir gelecek mutluluğum var. Bu umutları, bu hakları bir hizmetçi için çok görmeyiniz Beyefendi! Sevgi adı verdiğiniz bu kirle benim gibi bir kimsesizi lekeleyip bırakmak erkeklik şanına yaraşır mı? Çiğnemek istediğiniz şey yalnız bir kız oğlan kızın namusundan, geleceğinden de ibaret değildir" (s.124).

Romanın sonunda Neriman'ın namusunu koruması hakkında yazar, "aile arasında bu gibi maceralar eksik olmaz. Lâkin Talât Hanım derecesinde fedakâr eşler az; hele Neriman gibi Nimetşinas bir hizmetçi kız, böyle bir namus incisi (s. 159) bütün bütün azdır" diyerek Neriman gibi namusuna düşkün iffetli kadınların bir inci gibi olduğunu söyler.

Şıpsevdi romanında, Meftun ve kardeşi Raci, kızkardeşleri Lebibe ve teyzekızları Rebia'nın haraketlerinden şüphelenirler. Bu şüphelerinden dolayı bir gece onları takip ederler. Onları Mahir'le birlikte yakalarlar. Raci gördüğü bu vaziyete çok kızar. Kızları ve Mahir'i dövmeye kalkışır. Kızlar eve kaçarlar. Meftun Raci'ye bu meselenin vurdu kırdıyla çözülemeyeceğini; bu işin namus işi olduğunu, (s. 220) eğer duyulacak olursa bütün âleme rezil olacaklarını anlatır. Bunu kendisinin ustalıkla çözeceğini ve Raci'nin sabırlı olmasını ister.

Mehmet Rauf'un *Eylül* adlı romanında, Süreyya'nın karısı Suat'a âşık olan Necip, iç dünyasında azaplar içinde kalarak bu aşkı düşünür. Suad'ı suçlar. Sonra ona acır, kendini suçlar. Onu mesut etmek şöyle dursun; uçuruma sürükleyeceğini, onun huzur ve istirahatını şimdi böyle aldıktan sonra, hayat ve namusunu da (s.228) verse yine kanmayacağını düşünür.

Yazar, Necip'in iç dünyasında düşündüklerini bize aktarır. "Bu öyle birçok duygulardan oluşmuş bir arzu idi ki, hepsine birden itaat arzusuyla kuvvet bulur. Sade aşk ve merhametten ibaret de değildi, teşekkür, tapınmak, şiir, hürmet, pişmanlık, gurur, her şeyi ve en sonra namus… Evet, namus, ailesinden, büyüklerinden duyduğu, kitaplardan okuduğu namus, bütün beşeri kanunların esası ve gayesi olarak tanıttırılmış olan namus en son gelebiliyor. Namus herkesin söylediği, fakat kimsenin rasgelmediği bir nevi kuş olmalı" diye omuz silker (s. 230).

Necip iç dünyasında namus kavramını yargılamaya devam eder: "Evet, işte namus, namus (s.234) mutlak bu.. Ben yalnız kelimeyi kabul etmiyorum, fakat "şeyi" yapıyorum, işte mecburen yapıyorum, onun altında eziliyorum; bak bu kadar itaat ederken bile yine mustaribim; ne kadar inkâr edilirse edilsin bu şeyler fena, çirkin, esasen çirkin ve ruhum, kalbim bu çirkinliğe, bu fenalığa tahammül etmiyor. Demek namus bu demek namus var" diyerek boynunu büker (s. 235).

Kocası Süreyya'nın ısrarlarıyla yalıdan tekrar konağa taşınan Suat, konakta içine düştüğü bu zor durumdan kurtulmak için, kendini Necip'e teslim edip mutluluğa dalmayı,

onunla kaçıp kurtulmayı düşünür. İşte o zaman bu düşüncelerinden ürker. Ona icrası değil tasavvuru bile korkunç, acı bir ihanet gibi gelir. O zaman içinde bir yara açılır gibi bir elem hisseder. "Herkesin, âlemin lânet etmesini; ailesinin, babasının adını ve namusunu lekelemeyi göze alacak kadar kuvvet bulduğu olurdu" (s. 273). Ondan sonra Suad bu düşüncelerinden kendisi korkar, endişe eder, umutsuz ve mustarip olur ve önündeki uçurumu görerek "Ah fena, bu işte bir uğursuzluk var. Hiçbir şey yapmak mümkün değil" der.

Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü* romanında Mehmet Bego, bıçak silimi diye adlandırılan bir ziyafet tertip eder. Ziyafette yenilir içilir. Eğlenilir. Bu yemekte romanın başkahramanı olan Recep Köso da vardır. Gece yarılarına doğru herkes sarhoş olmaya ve bir köşede sızmaya başlar. Ev sahibi Mehmet Bego, misafirlerini yerli yerlerine yerleştirip yatırır. Bu hususta Recep Köso da ona yardım eder. Yazar burada, Recep Köso'nun ne bilgili; ne zühd ve takva ehli bir insan olduğundan fakat bu takvasını kimseye belli etmediğinden bahseder. Arkadaşlarıyla türlü eğlencelere katıldığı halde, kanun-u iffete (s.27) tevfik-i hareketten asla ayrılmadığından söz eder.

Eski Mektuplar romanında, Meliha'nın babası Saim Bey, kız kardeşinin oğlu Kenan'ın okuyup tahsilini tamamlaması için onu İstanbul'a gönderir. Eğer bunu yapmazsa sonraki yıllarda Kenan'ın tahsiline engel oldu diye kendisinden şikâyetçi olacağını düşünür. İşin başka bir yönünü de şöyle düşünür Saim Bey. Kenan İstanbul'da tahsilde iken kendisi ölecek olursa, kendi oğlu olmadığı için bütün malı kardeşi Daim Bey'e kalacak ve o zaman bütün ümitleri ve Meliha'yı Kenan'a verme hayalleri yok olacak. Saim Bey, kardeşinin nasıl kötü bir ahlaka sahip olduğunu bildiği için, eğer iş böyle gelişirse Daim'in Kenan'ı kovup Meliha'yı da oğlu Sabit'e almaktan hiç çekinmeyeceğini düşünür. Saim Bey bu düşünceler içinde bir aydan fazla zaman geçirdikten sonra her şeyi hükm-i kadere havale ederek Kenân'ın İstanbul'a gönderilmesine karar verir.

Kenan'ın İstanbul'a gitmesinden kısa bir süre sonra bu ayrılığa dayanamayan Saim Bey'in hastalığı artar. Saim Bey'in son baygınlığından sonra Daim ve karısı yalıya gelirler. Daim Bey ve karısı, yalıda kalıp kendisine yardım etmek istediklerini Saim Bey'e

söylerler. O da kardeşinin bu isteğine itiraz etmenin uygun olmayacağını düşünerek kabul eder. Daim Bey planlarını yavaş yavaş uygulamaya koyar. Önce hizmetçileri yalıdan uzaklaştırır ve kendi hizmetçilerini yalıya getirtir. Meliha'ya kötü davranmaya başlar. Bundan sonra her şeyin kendi eline geçeceğini ima etmeye çalışır. Oğlu Sabit'i de getirip selamlığa yerleştirir. Meliha bütün bu olanlardan işin nereye varacağını ve amcası Daim Bey'in niyetini anlar. Babasına bunu söyler. Fakat babası Meliha'ya, amcasına karşı ses çıkarmamasını söyler. Saim Bey vefat ettikten sonra meydanı boş bulan Sabit, Meliha'yı taciz etmeye başlar. Ona aşk mektupları gönderir. Meliha artık Sabit tarafından her türlü tecavüz olacağını tahmin ettiği için namusunun da tehlikede olduğunu anlar (s.69).

Kenan'a daha önce defalarca göndermiş olduğu mektuplar, hizmetçiler tarafından postaya verileceği yerde Daim Bey'in hizmetçilere verdiği talimat gereği, Daim Bey'in eline geçtiği için Kenan'a ulaşmaz. Kenan'ın gönderdiği mektuplar da Meliha'ya verilmez. Meliha göndermiş olduğu bu acıklı ve yardım isteyen mektuplara Kenan'ın böyle kayıtsız kalmasına çok şaşırır ve içerler. Son bir mektup gönderir. Mektubunda şöyle yazar: "Ah! Kenân neredesin? Bütün bu vakayiye karşı neden öyle bigâne duruyorsun. Bir zamanlar reng-i letâfetine halel gelir diye yüzüne bakmaya bile kıyamadığın sevgili Meliha'nın şimdi ne kadar kederler, elemler çektiğini hiç işitmiyor musun? Ettiğim vâveylalara, feryat ve figana karşı sen İstanbul'da, o tecelligâh-aşk ve sevdada bir başkasıyla hem bezm-i vuslat isen burada intizar gibi müthiş bir ıstırap içinde bulunan şu kimsesize iki satırlık olsun bir mektup yazabilir, 'artık başının çaresine bak benden imdat bekleme' diyebilirdin. Yok, eğer hakikat bu merkezde değilse bu sükût-ı müziç neden neş'et ediyor? Garip halli müşkil muamma değil mi?

Açık konuşalım Kenân! Şimdi biz yekdiğerimizden uzak, ayrı bulunuyoruz. Reviş-i hale bakılırsa ve bu bigâneliğin böyle devam ederse iftirakımızın ebedi olacağı anlaşılıyor. O halde azizim daha nihayet bir ay kadar size intizar edecek, bu müddet zarfında bir emare zuhur etmezse ben de başımın çaresine bakacağım. Namusumu düşman elinden kurtarmak, âleme karşı yalnız muhâfaza-i namusuyla iftihar etmek arzusunda bulunan bir kadının bu hareketi şâyân-ı tenkit ve muaheze değildir (s. 76).İşte bunun için Kenân Allah aşkına olsun gönderdiğim mektupları yakınız, mahvediniz. Yalnız dâire-i izdivâcına dehaletine mecbur kalacağım adam onlardan haberdar olmasın."

Meliha'nın Kenan'a yazdığı bu acıklı ve sitemli mektuptan sonra yazar, Meliha'nın namus hakkında düşüncelerini yorumlayarak ona hak verir. Bir aile için namus kavramının son derece önemli olduğunu, bu kıymetin dünyada muhafaza edilmesi, insanı ahirette mutluluğa eriştireceğini şöyle ifade eder: Fakat namus denilen cevher-i girân-ı kıymet ki, hüsn-i muhâfazası dünyada insan için mûcib-i şeref ve refah, ahiret'te de müstelzim-i feyz ve felahdır (s. 76). Bu defa elden giderse onun iadesi mümkün olamaz. Mevt bile onu pak edemez. O artık mülevvesdir." (s.76)

Meliha evlendikten sonra, Kenan'ın arkadaşı Sabit Kenan'ı çağırır. Kenan İzmir'e gelir. Meliha'nın evlendiğini öğrenir. Çok üzülür. Meliha'nın mektuplarını Meliha'ya verilmek üzere arkadaşı Sabit'e bırakır. Sabit'in annesi de bu mektupları Meliha'ya verir.

Kenan'ın İstanbul'dan ayrıldığını Faiz Bey'in çektiği bir telgrafla öğrenen Daim Bey, kısa bir süre önce Meliha'nın sarhoş kocası Arif'le bir olup Meliha'nın emlaklarının bir kısmını satar. Bu yüzden Meliha'nın kayınpederi Muhsin Bey'den azar işitir. Daim Bey, Meliha'nın elinde geriye kalan ve elde edemediği bu mallardan mahrum olmamak ve Muhsin Bey'den intikam almak için kendi meşrebinde olan Arif'i kullanmaya karar verir.

Arif'i evine çağırır. Kenan'ın Meliha'yı elde etmek ve onun mallarına sahip olmak için İstanbul'dan geldiğini söyler. Ayrıca babası Muhsin Bey'in hükümete başvurarak bu mallardan kendisini mahrum bırakmak istediğini de anlatır. Buna bir çare bulmazlarsa ikisinin de bu mallardan mahrum olacaklarını Arif'e anlatır. Arif buna kanar ve ne yapmak gerektiğini Daim Bey'den sorar. Daim Bey de Kenan'ın Meliha'ya muhakkak bir mektup göndereceğini o mektubun ele geçirilip Meliha'ya karşı koz olarak kullanılması gerektiğini tembihler. Çünkü Muhsin Bey hükümete başvurduğu zaman bütün bu malların Meliha'nın rızası olmadan satıldığını anlatacaktır. Mektup elde edilirse namus belası (s.157) yüzünden Meliha kendi rızası dâhilinde bu malların satıldığını söyleyecektir.

Arif dadısına altın vaat ederek kimseye sezdirmeden ve bir şey söylemeden Meliha'ya gelecek mektupları bulmasını ve kendisine teslim etmesini söyler. Dadı, Meliha'nın odasını araştırır. Sabit'in annesinin verdiği mektupları bularak Arif'e teslim eder. Arif buna son derece sevinir ve bu müjdeyi ve başarısını akıl hocası Daim Bey'e hemen bildirir. Arif ve Daim Bey elde ettikleri bu mektuplar sayesinde Meliha'yı tehdit ederek bütün malları satmaya başlarlar.

Mektuplar eline geçtikten sonra bir gece yarısı son derece sarhoş bir şekilde eve gelen Arif, artık kimseden korkusu kalmadığını babasına duyurmak için bağırır. Meliha'ya saldırır. Yarın sabah Daim Bey'in kaldığı Saim Bey'in yalısına taşınacağını söyler. Meliha buna itiraz edince Meliha'ya kötü sözlerle birlikte bağırarak: "Meliha, Meliha, işte sana yine tekrar ederim. Yarın yalıya taşınacağız. Babamın söyleyeceği sözlere, edeceği tekdire asla ehemmiyet vermeyeceksin. Zira sana göre belki de hayatından daha kıymettar olan mektupların, cüzdan ile beraber o eski mektupların şimdi benim elimde. Fakat emin bir mahaldedir. Evâmirime zerrece itaatsizlik gösterirsen mahvolduğun gündür. Onları ifşa eder, seni de namussuzlukla itham ederim (s.160) Babam aleyhimizde hükûmete müracaat edecek, benden şikâyet eyleyecek, zevcesinin malını mahvediyor diyecek. Maksadı beni her şeyden mahrum etmek, kendisi servete konmaktır. Bu müracaat üzerine bittabi senin isticvabına lüzum görülecek, orada benim idaremden memnun olduğunu, benden başka kimsenin umuruna müdahaleye razı olmadığını söyleyeceksin anlıyor musun? İhtiramın hilafında hareket edersen namusunu pâymâl olmuş bil!" sözleriyle cevap vererek onu çok düşkün olduğunu bildiği namusuyla tehdit eder.

Daim Bey'in tertip ettiği bir hile ile Arif, Saim Bey'in yalısına taşınır. Muhsin Bey, taşındıklarından beri Meliha'dan haber almamıştır. Saim Bey'in yalısına gelir. Meliha ile konuşur. Neden kendilerini ziyarete gelmediğini ve kocası Arif'in bütün bu yaptıklarına malları satıp savurmalarına neden ses çıkarmadığını Meliha'ya sorar ve böyle sessiz kalmasına şaşırdığını söyler. Meliha da "Bu sual bendenizden ziyade oğlunuza racidir zannederim. Çünkü bendeniz buraya kendi arzumla gelmedim. Pekâlâ, bilirsiniz ki cebir ve tazyik ile geldim. Zaten buraya azimetimden beri mahdumunuzla bir defa görüşebildim. Avdet için gösterdiğim arzu ve iştiyakın, ettiğim rica ve niyazın hiçbir semeresini görmedim. Binaenaleyh sükûta, sabır ve tahammüle mecbur oldum. Namusunu bilen, zevcine itaata mecbur olan bir zevce böyle hareket eder sanırım." (s.167) diyerek namusu için bütün bu olanlara katlandığını ifade eder. Bunun üzerine Muhsin Bey de "Mütalânızı tasdik ve sizi takdis ederim kızım. Evet, namuslu bir zevce böyle hareket eder" (s. 167) diyerek onun namus anlayışında ve namusu için böyle hareket etmesinde haklı olduğunu söyleyerek onu tasdik eder.

Fazlı Necip'in *Dilaver* adlı romanında Dilaver, Osmanlı Yunan savaşına katılır. Düşmana hücum sırasında kendisini arkadan vuran ve köye gelip nişanlısı Binnaz'la nikâhlanan Hüseyin'den intikam almak ister. Hüseyin'e, kendisini vuran kişinin Hüseyin olduğunu söyler. Dilâver'in sözleri üzerine Hüseyin müthiş bir helecana kapılır. Dilaver, Hüseyin'e bir şart koşar. Bu şarta göre, Hüseyin'i dava etmeyeceğini kendisini vurduğunu hiç kimseye söylemeyeceğini bunun karşılığında da Binnaz'ı bırakmasını ister. Hüseyin ise Binnaz'ı bırakmayı kabul eder. Dilaver'e "Fakat sen de sözünde duracak, benim namusumu muhafaza edeceksin a!" der. Dilaver de "Sana namusumla söz veririm" der (s. 173).

Dilaver, Binnaz'ı tekrar nikâhlar. Gerdek gecesi Binnaz'ıno güne kadar yaptığı bütün kötülükleri yüzüne söyler. Binnaz'ın "Dilaver benden şüphe mi ediyorsun?" sorusu üzerine Dilaver "Şüphe mi ediyorum? Herşeyi biliyorum. Bana seni seviyorum diye bin türlü cilveler icat ettin. Zavallı Nedime'yi bıraktım. Unuttum. Sana kapıldım, sen bana yeminler ettin, ben gazaya gittim. Hüseyin, o alçak katil, muhârebe meydanında beni öldürmek istedi. Beni herkesin meydan-ı muhârebede şehit olmuş zannedeceğinden şüphe etmedi. Arkama düştü. Düşmana atacağı kurşunu bana çevirdi. Beni ölmüş bitmiş sandı. Bunun niçin yaptı biliyor musun? Çünkü o seni benden daha iyi tanımış. Ben ortadan kalkınca senin ona derhal kollarını açacağını şüphesiz biliyordu. Ben ise Allah'ın merhametiyle ölümden kurtuluncaya kadar hararet ateşleri içinde hep seni… Anlıyor musun, yüreksiz kadın, hep seni düşünüyordum" der. Binnaz'ın "Ah senin için az mı ağladım." Demesi üzerine Dilaver hiddetle "Beni Hüseyin kadar alçak, kendin kadar ahmak mı zannediyorsun. Şehit olmuş nişanlısına ağlayan kız bir ay sonra yüklüğe erkek saklar mı? Namus ve iffet (s.186) ne demek olduğunu bilen bir kız, gizlice harem evine girmeye, 'zevcem' demek istediği kadını telvis etmeye muktedir olan Hüseyin gibi bir alçağın nişanlısı, zevcesi olmaya razı olur mu? Sen de yürek mi var? Namus mu var" (s.186) sözlerini söyleyerek namus ve iffet kavramını nazara verir.

Fazlı Necip'in *Cani mi Masum mu?*romanında Ömer, işret ettiği âlemlere ağabeyi Ahmet'i alıştırıp dayısının gözünden düşürmek için, onu Cek adındaki bir Rumun konağına götürür. Orada Katina adındaki kadın Ahmet'e kendisini çok namuslu bir kız olarak tanıtır. Teyzesinin kendisini kötü yola sürüklemek istediğini, fakat kendisi

namusunu korumak için buna razı olmadığını söyler. Bunun üzerine teyzesinin kendisine "Mademki iffetini muhafaza etmek, namusunla çalışarak yaşamak istiyorsun sana gayet rahat ve namuskarene bir iş teklif edeyim. O işte namusunla para kazanır ve yaşarsın" (s.135) dediğini uydurur. Katina, Ahmet'i kandırmak için bu sözleri sarfedince Ahmet: "Sizin gibi genç, güzel, fatin, namuslu bir kızın bu sefihin taht-ı esaretinde kalması layık mıdır?" diye sorar (s. 138).

Ahmet, bu kadına kapılıp hanımını ve işini terk ederek kaçar. Bu kadının ne olduğu kısa zamanda ortaya çıkar. Yirmi yıl boyunca evine dönemez. Mısıra gidip kendini Zeki diye tanıtır. Ölüm yatağında kendisini muayeneye gelen doktorların içinde yıllardan beri aradığı oğlu Refik'e rastlar. Bütün hayatını Refik'e anlatırken "Gençliğini namus-u mücessem ıtlakına şayan bir surette geçirmiş, teehhül etmiş evlat babası olmuş benim gibi ciddi bir adamın bir gecelik heves için namusunu ayaklar altına alması adeta bir cinayet gibi vicdanımın üzerine yükleniyordu" (s.148) sözleriyle namusundan bahsederek pişmanlığını dile getirir.

Babasının masum olduğunu ispatlamak için Mısır'dan Selanik'e gelen Refik bu işi nasıl yapacağını düşünüp araştırırken yanına iki adam gelir. Bunlar, amcası Ömer Bey'in Refik'e verilmek üzere kendilerine bir vasiyetname bıraktığını söylerler. Mektubu Refik'e teslim ederler. Refik Mektubu açıp okur. Mektup amcasının itiraflarıyla dolu olduğu için babasının masumluğunu ispatlamaktadır.

Refik, babasını masum gösteren bu kesin delili nasıl kullanacağını düşünür. Bunun için amcası oğlu Nihat'ı oteline çağırtır. Odasında babasının vasiyetinden bahseder. Sonra onu okur. Eğer bu vasiyeti mahkemeye verecek olursa, bütün servetin kendi uhdesine geçeceğini ve kendilerinin beş parasız kalacağını ayrıca babasının da suçlu olduğunun ortaya çıkacağını söyler. Nihat sapsarı kesilir. Refik niyetinin servet değil ailenin namusunu muhafaza (s.364) ederek bu işi halletmek olduğunu ekler. Birkaç gün sonra Nihat, arkadaşı Cevat'la bu mektubu çaldırmaya kalkışınca Refik, Nihat'a bir mektup yazar. Mektubunda gönderdikleri hırsızları yakaladığını ayrıca "Ben ailemizin namusunu ihlal edecek 402, 403) olan bu meseleyi kapamak, şuyu'unu men' etmek istiyorum" diyerek onu tekrar oteline çağırır.

Mehmet Celal'in *Dâmen Âlude* adlı romanında Enver, Despina adında aşüfte bir karıya kapılır. Yeni evlendiği güzel karısı Şefika'yı günlerce yalnız bırakır. Eve gitmez. Şefika hamiledir. Aylarca bu sıkıntıya katlanır. Şefika, dertlerini anlatmak için Münevver adındaki komşusuna gider gelir. Münevver kötü bir kadındır. Şefika'yı içkiye alıştırır. Ayrıca fikrini bozar. Sırrı adında bir adamı bir gece evine çağırıp Şefika ile tanıştırır. Şefika'yı sarhoş edip Sırrı'ya teslim eder. Şefika'nın namusu kirletilir. Sırrı bu geceden birkaç gün sonra bir aracı ile Şefika'ya bir kâğıt gönderir. Kâğıta eğer bu gece müsaitse evine gelmek istediğini söyler. O ara kayınvalidesi Şadiye Hanım bir seyahate çıktığı için evde değildir. Şefika, Sırrı'nın bu teklifini kabul eder. Sırrı ile birlikte kocası Enver'in yatağında sabahlar. Sabah hizmetçi Sabire, çocuğu getirir. Şefika bir hanım olarak namusunu koruyamadığı için bu namuslu (s.177) hizmetçinin karşısında sıkılır. Daha önce herkesin gıpta ettiği bir ismet sahibi iken şimde namusu kirletilmiş, (s.177) çamurlara düşüp kirlenmiş olan bir güle benzediğini düşünür. Münevver'in kıyas-ı nefs felsefesine inanıp böyle bir kötülüğü işlediği için ne kadar sukut ettiğini ve bir Dâmen Âlude olduğunu görerek bin pişman olur. Sırrı odaya gelir. Şefika ona kendisini mahfettiğini söyler. "Ne idim ne hale geldim. İsmetimden iffetimden hiçbir şey kalmadı" (s.177) sözlerini söyleyerek ağlar.

İsmete Taarruz romanında Kami, arkadaşı Besim ile bir eğlence yerinden dönerken ismet (iffet) hakkında konuşmaktadırlar. Besim pudralı, bastonlu şık beylerin kadınları taciz etmesinin çirkin bir hareket olduğunu ayrıca buna hiçbir şekilde haklarının olmadığını söyler. Böyle davranmanın umumi ismete bir taarruz olduğunu ifade eder. Kami buna katılmaz.

Besim tekrar söze başlar. Bunların sadece evlenmek ve bir aile kurmak niyetiyle kızlara kadınlara bakabileceğini, aksi takdirde bu taarruzları kadının hayatını harap etmekten başka bir şey olmadığını ekler.

Bunlar konuşurken bir araba görünür. Arabada iki kadın vardır. Kadınlardan biri yüzünün görünmemesi için şemsiyesini Kami ve Besim'e doğru tutar. Besim bu kadının hareketinin namuskarane (s.13) ve doğru bir davranış olduğunu ve böyle kadınlara sataşmanın çok yanlış bir haraket olduğunu belirtir.

Aynı yazarın *Nedamet* romanında isimsiz şair kahraman dört kez evlenmiştir. Dördüncü karısının yaptığı iffetsiz hareketler bu kahramanın kadın muammasını, çözmesini sağlar. Kahraman gösterdiği bütün sevgi aşk ve iyiliklerine rağmen, kendisini aldatıp ihanet eden Anna ismindeki bu son karısına yazdığı mektubunda, kendisiyle evliyken süslenmeye çok meraklı olduğunu yazar. "Süs! Benim itikadımca kadının ziyneti iffetinden ibarettir" der (s. 6). Mektubun ilerleyen sayfalarında, kadınların anlayışında serbestliğin farklı algılandığını; aslında bu serbestliğin namusa dokunduğunu şöyle ifade eder. "Kadınların tabirince "serbestlik, açık saçık gezmek, fena romanlar okumak, mesela aşçı çırağıyla, yahut bir seyis ile şakalaşmak namusa dokunur şeylerden değilmiş. Ben bundan ziyade namusa dokunur bir şey tasavvur edememki (s.27). "İffet ve edep kadınlara büyük faideler bahş eder" (s.38) sözleriyle iffetin ve edebin değerini vurgular.

Fatma Aliye'nin *Udi* romanında Bedia'nın kocası Mail, Bedia ile evlenip ayrı bir eve taşındıktan bir müddet sonra geceleri eve gelmemeye başlar. Bedia geceleri ağlayarak kocasının yollarını gözler. Bu zamanlarda tek tesellisi ududur.

Mail, Helvila isminde Yahudi bir dansöze gönlünü kaptırır. Bedia'ya ihanet eder. Bedia zaman içinde bunu anlar. Mail, Helvila'ya para yetiştirmek için evde değerli eşya namına birçok şeyi satar. En sonunda Bedia'nın bileziklerini götürüp Helvila'nın koluna takar. Bir gün Bedia, ev sahibinin ısrarıyla gece verilecek leyli denilen bir eğlenceye katılır. Oraya gittiğinde çalgıcı takımının Yahudi Nauma'nın çalgısı olduğunu öğrenir. İçeri girer. Nauma'nın kızı ve Mail'in metresi Helvila da oradadır. Bedia, Helvila ile hiç ilgilenmez. Bu durum Helvila'yı perişan eder. Bedia bir müddet sonra hava almak için balkona çıkar. Helvila da arkasından giderek, kocasını aldatıp kendisinden uzaklaştırdığı için Bedia'dan af dilemek ister. Helvila bu şekilde çalışmaya mecbur olduğunu söyler. Bedia ise buna şiddetle karşı çıkarak bu konuşmalarının çok yanlış olduğunu; bir kadının böyle kazanmasının çok çirkin olduğunu onun namus ve iffet dairesinde (s. 84, 85) çalışabileceği çok işler olduğunu ve bunu bulması gerektiğini Helvila'ya şu şekilde anlatır:

"Ehli-i İffet için bu böyle değildir. Onlar iffetlerinin muhafazası uğrunda senin dediğin açlık ve çıplaklıktan değil, ölümden bile korkmazlar, çekinmezler. Muhafaz-ı hayattan bahsediyorsun. Onlar iffetlerinin muhafazası kabil olmayacaksa hayatlarının muhafazasını da istemezler. Onlar iffetsiz bir hayat istemezler. İffet dâhilinde

kazanılmayacak olan altınlara, elmaslara birer tekme vururlar. Onlara bedel kuru ekmeğe kanaat ederler. Açlıktan ölmeye razı olurlar. Onlar iffetten aldıkları lezzeti, afif kalmakla olan tefahurlarını hiç bir şeyde bulamayacaklarını bilirler. Sizin işvebazane çin-i cebinlerinizi, mestane nazarlarınızı satarak edindiğiniz elmaslar, ipekli libaslarla tezeyyününüz iffetin tezyin eylediği alınlar çehreler yanında hiç kalır.

...Vicdan denilen bir şey vardır Helvila! O böyle senin verdiğin gibi hüküm vermez. Namuskârane yenilen bir kuru ekmeğin lezzeti o senin dediğin tavukların, baklava böreklerin hiç birinde bulunmaz" der (s.85). Yazar, böylece iffet ve namus konusundaki düşüncelerini Bedia'ya söyletir.

Mehmet Vecihi'nin *Hikmet* adlı romanında, Rana adındaki aşufte kadın, önüne gelen erkeklerle düşüp kalkar. Rana daha önce de *Mehcure* romanında Mehcure'nin kocası ve Hikmet ile Enise'nin babası olan Mükerrem'i elde eder.Böylece Mehcure'nin kahrından hastalanıp ölmesine ve Mükerrem'i de terk ederek Mükerrem'in intiharına sebep olmuştur.

Mükerrem'den sonra Rıfkı ile düşüp kalkar ve onunla evlenir. Rıfkı'yı da terk etmeye kalkışınca tartışırlar. Rıfkı, Rana'nın yüzüne karşı iffetsizliğini söyler. Rana buna karşı tepki göstereceğine kendisi için kocasını terkettiğini söyleyerek kendini savunur. Rıfkı'ya karşı sevda sözleri söyler. Yazar, Rana'nın namus ve iffet konusundaki bu kayıtsızlığını "Suret-i cerayanı ikisinin de mahiyetlerini göstermek için adeta mukayese-i mükemmel demek olan şu muhavere hakikaten insana hayret verir. Rıfkı için muvakkat bir hevese, meş'um bir muhabbete bir namus feda etmek, Rana için tanımadığı bir adamın sevda-i fasidine tutulup da yolunda kendi zevc-i meşruunu ölüme kadar sevk eylemek güya şayanı iftihar imiş gibi birbirlerine karşı ibraz-ı mahiyetle adeta müsabakata çalışırlardı.

En sezavar istiğrab şurasıdır ki, kadrini bilen, yani insan olan için dünyada bedel-i kıymetini hatta cevherican bile tekabül edemeyecek kadar âli ve kıymettar bir şey varsa o da iffet olduğu cihetle, iffete ta'riz hayata sui kasd ile müsavi, mamafih, izzet-i nefs erbabı için iffete ta'riz değil hatta ufak bir hakarete bile uğrasa infial eylemek tabii iken (s. 325), Rıfkı'nın sözleri Rana'da sureta olsun bir te'sir bir hicap hâsıl etmezdi de o bahs esnasında gördüğü iltifata da kemal-aşk ile mukabele eylerdi" sözleriyle eleştirir.

Müjgan adlı romanının kahramanı olan Müjgan, babası Haki Efendi vefat edip kocası Mihri de uzun bir süreliğine İstanbul'dan ayrılınca, bu yalnızlığını fırsat bilerek içindeki arzu ve heveslerin tesiriyle, mesire yerlerinde gezip erkeklerle bakış görüş yapmaya başlar. Bu erkekler içinde gözüne kestirdiği ve yıllardan beri âşık olduğu komşusu Burhan Efendi ile bu sevda işlerini ilerletir. Müjgan arzu ve hevesleri uğruna namus ve iffetini hiçe sayarak bu hareketlerini gün geçtikçe artırır. Onun için en önemli olan şey arzularının, zevklerinin yerine gelmiş olmasıdır. Yazar, Müjgan'ın bu halini ve iffetini koruyamamasını şöyle değerlendirir: "İffetin, namusun ne kadar kıymeti olabilir ki istediğini yapmakta mani teşkil edebilsin? Hususan öyle her arzusunu icraya kifayet edecek derecelerde kuvve-i maliyeye malik bir hanımefendinin ef'alini kim muahaze edebilir ki ahirin t'arizinden herasan olsun" (s.250).

Müjgan, Burhan Efendi ile bu bakışmaları veya birkaç gece beraber olup heves ve arzularını teskin etmeyi az görüp onunla devamlı bir bağ kurmak hevesine düşer. Yazarın ifadesiyle "Bir ailenin muhafaza-i namusundan muhafaza-i ömrü azizi kadar mes'ul, bir mahsul-i hissiyatın tahsil arzusuna, tahsil arzusundan sırf nazar te'min mevk'i iffetine (s.438) hıfz ve vicdanı kadar mecbur iken" yirmi yıllık kocasını terkedip ve melek gibi kızını hiçe sayarak Burhan Efendi ile evlenmeyi düşünür.

Müjgan, Burhan Efendi'ye yazdığı ve ona olan aşkını bildirdiği mektubunda, iffetini, namusunu düşündüğü için sevgisini yirmi yıl boyunca içinde sakladığını söyleyerek kendini şöyle savunur: "Size halimi anlatacak surette ilk imada bulunduğum zaman kim bilir fikrinizde ne garip hayaller, ne acip şüpheler hâsıl oldu? Birinci defa sizi davet eylediğim gün kimbilir ne derece fena hatıralarla bihuzur oldunuz? Fakat ne yapayım? İffet ve namusumu düşünmemiş olsaydım bu sırra siz, bundan yirmi sene evvel vafık olurdunuz. Bu gün ise beni halimi anlatmaktan men' edebilecek hiçbir kuvvet kalmadı. Mamafih yine iffetimi paymal etmiyorum. Size bir hakikati arz eyliyorum" (s.461).

Sail romanında, Hami Efendi'nin oğlu Mukaddem bir gece köşke sarhoş gelir. Kendi hizmetine memur olan cariye ortalıkta yoktur. Hami Efendi'nin kızı gibi değer verdiği Dilara ismindeki cariye ise her gece Mukaddem'i bir kere de olsa görmek için yolunu beklemektedir. Mukaddem hizmetçisini çağırır. Sonra salonun ortasına yıkılır.

Dilara onun koluna girip odasına götürür. Mukaddem uyanıp kim olduğunu sorar. Dilara olduğunu öğrenince, onu yatağına çağırır. Fakat Dilara temiz yaratılışı ve iffetli olduğu için hemen oradan savuşur. Yazar onun bu iffetli davranışını "Mukaddem'i en ciddi bir muhabbetle sever, fakat iffetini bin Mukaddem'den daha ziyade sever. Ruhunu Mukaddem'e feda eder, fakat iffeti için bin Mukaddem'i feda eder" sözleriyle yorumlar (s. 34).

Mukaddem, babası vefat ettikten sonra kötü yollara düşer. Parası bittiği için gelen teklif üzerine Dilara'yı satar. Dilara gittiği konakta bir ay boyunca ağlar. Dilara'nın ağlaması başta Latif'in dadı kalfası olmak üzere konaktakilerin de dikkatini çeker. Dilara'nın iffeti hakkında dedikodu yapmalarına sebep olur. Bu dedikoduları dadı kalfanın ağzından duyan Dilara, namusuna ve iffetine karşı yapılan bu iftiralara dayanamaz ve dadıyı azarlar. Latif Bey'e bir mektup yazar. Mektubunda "Ettiğiniz fedakârlığa mukabele edeyim. Her ne isterseniz yapınız. Fakat Allah aşkına namusuma (s.44) ta'rizden kurtarınız. Her türlü cevrine hedef eden kader beni yalnız ondan âzade bırakmıştır" diyerek namusunun temizliğine dikkat çeker.

Hasta romanında Perver'in dayısı Vecihi Efendi, Hilmi Efendi adındaki dostu ölünce onun ailesine sahip çıkar. Hilmi Efendi'nin oğlu Sani'yi okutur. Sani doktor olur.Vecihi Efendi kendi oğlu gibi sevdiği Sani'yi yine çok sevdiği yeğeni Perver ile evlendirmek niyetindedir. Bu niyetini Sani'ye söyler ve Perver'i ona teklif eder. Sani kabul eder. Sonra aynı teklifi Perver'e yapar. Perver de bunu kabul eder. Bunları birbirlerine nişanlar.

Vecihi Efendi elli yaşlarında olduğu halde hala evlenmemiştir. Evlenmeye niyet eder. Perver, dayısı için kız bulmaya çalışır. Tavsiye üzerine Ruhsar isminde, yirmi iki yaşında çok güzel bir halayık bulur. Vecihi Efendi onunla evlenir. Ruhsar dış güzellik olarak perilere, meleklere benzeyecek kadar güzel olmakla birlikte ahlak yönünden kötü bir mizaca sahiptir ve kıskançtır.

Ruhsar, ev içinde Sani'nin ismini duymaya başlar. Merak eder. Sani bir gün eve geldiği zaman kapı aralığından Sani'yi görür. Sani'ye âşık olan Ruhsar onu görmenin tek çaresinin hastalık olduğunu anlar. Yağmur altında dolaşıp hasta olur. Sani, kendisini

muayeye gelip gittikçe onu baştan çıkarmaya çalışır. Sani'nin bir fotoğrafını almayı başarır. Sani'ye mektuplar gönderir. Nişanlısı Sani'nin fotoğrafını Ruhsar'ın kitabının arasında gören Perver, bu dehşetli hal karşısında şaşkına döner. Bir yanda kendi geleceği söz konusu, bir yandan da dayısının namusu ve iffeti söz konusu olduğu için şöyle düşünür: "Heder olan yalnız bir istikbal değil bir namus idi"(s.138). Bu işi sessiz sedasız halletmenin tek yolunun nişanlısı Sani'ye mektup yazmak olduğunu düşünür. Yazdığı mektupta "Dayımın iffetini düşünün. Benim istikbalimi derhatır edin" (s.144) sözleriyle namus ve iffetten söz eder.

***

İncelememize esas olan dönemde yedi yazarın yirmi romanında ele alınan İffet konusu, bazen dini açıdan; çoğunlukla da dini inançta övüldüğü gibi iffetini korumaya çalışan kahramanların namusları için yaptıkları ve söyledikleri şekliyle ele alınmıştır. Bu dönemde toplumda Avrupa yaşam şekli yer bulmaya başladığı için yasak aşk ve aldatma konusu çok işlenmiştir. Buna bağlı olarak da namus ve iffet konusu gündeme gelmiştir. Konunun romanlarda işleniş şekli genel olarak; namusu korumanın fazileti, bir kadın için en önemli şeyin namusunu korumak olduğu, namus üzerine yemin etme, bir kadın için en kötü şeyin namusunu iffetini kaybetmesi olduğu, namus ve ırz gibi kelimelerin mukaddes olduğu, namusu korumanın dünyada şeref sebebi, ahirette ise huzur ve iyilik sebebi olacağı, namus kirletildiği zaman onu artık ölümün bile temizleyemeyeceği, namus ve iffet dairesinde kazanılan bir paranın helal ve lezzetli olduğu şeklindedir.

2.1.1.4.14. Şehitlik

İslâm inancına göre savaş ve başka musibetler sonucu ölen bir Müslümana, Allah tarafından cennette belli bir makam verilecektir. Bu inanç Kur'an ayetleriyle ve hadislerle desteklenmektedir. Müslüman toplumlarında eskiden beri şehitlik inancı kuvvetli bir şekilde devam etmektedir. İncelememize esas olan romanların bir kısmında şehitlik inancı yer almaktadır.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *İffet* romanının başkahramanı İffet, kendisini Nermi Bey'e ayarlamaya çalışan Raziye'nin bahçeye attığı mektubunu okur. Mektubu okuduktan

sonra ona gitmeye niyetlenir. Aynaya baktığı zaman Latif'in hayaliyle karşılaşır. Günaha niyetlendiği için Latif ona acımakta ve kızmaktadır. Kendini yatağa atar. Hastalanır. O ara Raziye gelir. İffet'i bu halde görünce çok üzülür. İffet onu yatına oturtur. Ona birçok söz söyledikten sonra "iyilikten sapışımda klavuzum sizdiniz. Ömründe gülmeyen bir kızı nasıl ağlaya ağlaya öldürdüğünüzü görüyor musunuz? Fakat yakınmam sizden değildir. Siz bilmeye bilmeye alınyazıma yardımcı oldunuz" der.

Raziye'ye söylediği bu sözlerden sonra Latif'e hitaben, kardeşi Sabri'ye yazdırdığı mektupta da "Eğer sağsan ölüm haberimi aldığın gün benim için sevin. Kendin için ağla. Muharremin onunda ufuklar kan rengine girdiği zaman beni, bu alınyazısı şehidini düşün" diyerek kendisinin kaderin şehidi olduğunu dile getirir (s. 156).

Fazlı Necip'in *Dilaver* adlı romanının kahramanı Dilaver, kendi köyünde çobandır. Askerlik zamanı gelince askere gider. Orada okumayı, yazmayı ve güzel konuşmayı öğrenir. Ayrıca askerde iken dayısı ölünce bütün mirası kendisine kalır. Bu haliyle köyüne döner. Köyde ağanın kızı Binnaz'la nişanlanır. O ara Türk Yunan savaşı başlar. Dilaver köyün gençleriyle birlikte savaşa katılır. Düşmana yapılan hücumlarda ve taarruzlarda en ön saflarda bulunur ve çok kahramanlıklar gösterir. Dilaver'in bu kahramanlıkları komutanların dikkatinden kaçmaz. Dinlenme zamanı Dilaver'le komutanı, şehitlik ve gazilik hakkında konuşurlar. Komutanı Dilaver'e, "Şimdi senin gibi namuslu, kahraman bir gazi de şüheda (s.39) gibi cennette Allah'ın nimetlerinden mütena'im olacaktır" diyerek şehitlerin cennette ebedi olarak Allah'ın nimetlerine kavuşacağı inancını dile getirir.

Hücuma geçmek zamanı gelir. Hücum başlar. Dilaver ön saflarda düşmana hücum ederken bir anda arkasında bir acı duyar. Sıcak bir şeyin içine aktığını hisseder. Kendinden geçer. Uyandığında gecedir. Seslenir, fakat kimse cevap vermez. Çok susuzluk çeker. Hararetinden kendi kendine "Ah! Niçin gözümü açtım Niçin şehit olmadım! Şehit olsaydım şimdi artık cennette, rahatta bulunacaktım." (s. 53) diye söylenerek şehit olma arzusunu ve bu şehitlik haliyle cennete girme isteğini dile getirir.

Dilaver'i arkadan vuran kişi kendi köylüsü Hüseyin'dir. Dilaver, Osmanlı askeri tarafından yaralı olarak bulunur. Hastanede iki ay komada kalır. Bu arada Hüseyin köye döner. Dilaver'in nişanlısı Binnaz'ın evine girer. Bu olayı köylü duyar. Mecburi olarak

Binnaz'ı Hüseyin'e nişanlarlar. Nikâh kıymak vakti gelir. Köydeki bütün ihtiyarlar buna itiraz ederler. Bir şehidin henüz kanları akarken nişanlısını başkasına nişanlamanın doğru olmayacağını söylerler. Köyün imamı, Binnaz'ın Dilaver'e layık bir kız olmadığını bildiği için bu nikâha itiraz etmez. Bir mu'cize-i ilâhiye eseri olarak Dilaver şehit olmazsa bile Dilaver'in Binnaz'ı almasının doğru olmadığını söyler. "Eğer şehit olmuşsa (s. 115) cennat-ı âliyyâta gitmiştir" sözleriyle hem köylülerin itirazlarına cevap verir, hem de şehitlerin muhakkak cennete gireceği inancını dile getirir.

Mehmet Vecihi'nin *Mesude* adlı romanında, Mihri, karısı Müjgan'ın Burhan Efendi ile aşk ilişkisini öğrenir. Bunun üzerine, kızı Mesude ile birlikte köşkü terk eder. Bir kulübede yaşamaya başlarlar. Bir süre sonra Mesude hastalanır ve ölür. Kızının ölümü Mihri'ye çok ağır gelir. Müjgan'a bütün yaptıklarını ve bu yaptıklarının cezasını, bu dünyada ve ahirette mutlaka çekeceğini anlatan çok uzun bir mektup yazar. Mektubunda birçok dini inanç ve unsurların yanı sıra şehitlik inancından da şu şekilde bahseder: "O mazlum idi. Mazlumiyetine bir de şehitlik ilave ederek dünya gamından kurtuldu" der (s. 227).

Mehmet Vecihi'nin *Feryad* adlı romanında Bihruz, babası öldükten sonra, babasının dostunun köşküne gidip gelmeye başlar. Burada babasının dostunun kızı Nevzat'ı görür. Bir süre sonra Nevzat'ı babasından ister. Nevzat da bu evliliği kabul eder. Birbirlerine nikâhlanırlar. Nikâhtan evliliğe kadar geçen zaman Nevzat için en mutlu en güzel günlerdir. Evlenirler. Evlilikten sonraki bir yılları çok mutlu geçer. Bihruz bir yıl sonra değişmeye başlar. Artık Nevzat'la olmaktan zevk almaz. Nevzat'ın babası ölür. Bihruz sanki bunu bekliyormuş gibi işi azıtır. Geceleri eve gelmemeye başlar. Eve genç hizmetçiler alır. Onlarla aşk ilişkisi yaşar. Nevzat bu hale bir yıl sabreder. Bihruz bu kez haftalarca yalıya gelmez olur. Nevzat, dadısıyla Bihruz'u takip ettirir. Bu takip sonunda Bihruz'un Haver isminde bir kadına tutulduğunu ve onu görmek için ona yakın bir apartmanda oda tuttuğunu öğrenir. Bütün bunlar Nevzat'a büyük acı ve ızdırap verir. Nevzat çektiği bu acıların hangi günahının cezası olduğunu kendi kendine sorar. Bu acılara tahammül edemeyince kocası Bihruz'a bir mektup yazıp gönderir. Mektubunda her şeyi

bildiğini anlatır. Bu yanlışlıktan vazgeçmesi için ona yalvarır. Her akşam bir verem şehidini (s. 26) gelin odasında bırakıp orayı kendine mezar yaptığını anlatır.

***

Dört romanda işlenen şehitlik inancı, savaşta ölen birisinin bu makamı kazanacağı ve bu makamla cennete gideceği, şehit olma isteği, dünyada mazlumen, çaresiz ağır hastalıklarla ölüp gidenlerin şehit sayılacağı inancı vurgulanmıştır.

2.1.1.4.15. Nazar

Bir şeye özenme, imrenme veya kıskançlıkla bakan kimsenin bakışlarıyla zarar verecek şekilde onu etkilemesi[111] olarak tarif edilen nazar İslâm inancında vardır. Nazar hakkında Kur'an-ı Kerim'de ayet[112] ve peygamber hadisleri[113] vardır. Toplum içinde etkisine çok inanılan nazar kavramına, incelediğimiz romanlar içinde sadece bir romanda bir kez değinilmiştir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Metres* romanında Müştak, bir ay boyunca Hami'nin yalısını gözetler. Fakat ne Meryem Dudu'yu ne Saffet Hanım'ı görür. Parnas'a kavuşmanın yolunun artık Saffet Hanım'ı elde edip ondan para sızdırmak olduğuna karar verir. Saffet Hanım'ın dadısı Meryem Dudu'nun kızmalarına aldırmayarak yolunu bekler. Dudu, tuhafiyeciye giderken Müştak karşısına çıkar. Dudu'ya, Saffet'i çok sevdiğini mutlaka onunla görüşmesi gerektiğini yalvararak anlatır. Ayrıca yazıcılara kimin için mektup yazdırmaya gittiklerini sorar. Dudu, Müştak'a, Saffet Hanım'ın, kendisinin gönderdiği mektuba cevap yazdırmak için oraya gittiğini, fakat bu işin yanlış olduğunu hemen orada anlayıp döndüğünü söyler. Ayrıca Saffet Hanım hakkında Müştak'a "onun ismini artık ağzına alma. O her gün elini yüzünü yıkıyor. Namaz kılıyor. Ondan sonra

---

[111] ÇELEBİ, İlyas, "İslâm Ansiklopedisi", 2006, cilt 32, s. 444.

[112] "De ki: Yarattığı şeylerin kötülüğünden, karanlığı çöktüğü zaman gecenin kötülüğünden, düğümlere üfleyenlerin kötülüğünden, haset ettiği zaman hasetçinin kötülüğünden, sabah aydınlığının rabbine sığınırım." (Kur'an Felak, 1-5)

[113] Göz değmesi gerçektir. Yüksek bir dağı bile baş aşağı eder. Tirmizi, BİLMEN, Ömer Nasuhi, Beşyüz Hadis-i Şerif, İstanbul 1963, s.159-160.

tövbeye oturuyor. Kem nazardan korkarak horoza bile görünmüyor" (s.208) sözleriyle nazar inancından söz eder.

***

Sadece Hüseyin Rahmi'nin bir kez değindiği, Kur'anla sabit olan bu inanç unsuru, nazar değmesinden korkmak nedeniyle aşırı dikkat etmek şeklinde işlenmiştir. Fakat yazar, bu inancın halk arasında böyle uygulamaları olduğunu dile getirerek mizahi ve ince bir eleştiri yapar.

2.1.1.4.16. Sadık Rüya

Uyku esnasında insan zihninin ve ruhunun meşgul olduğu şeyler olarak bilinen rüyanın çeşitleri vardır. Bir çeşidi de sadık rüyadır. Peygamberliğin kırk parçasından bir parçası rüya ile gerçekleşmiştir. Bazı insanların gördüğü ve rahmani olarak isimlendirilen rüyalar da gelecekte gerçekleşmektedir. Bunlara sadık rüya denmektedir. Sadık rüya ile ilgili yine Kur'anda ayet[114] ve peygamberin hadisleri[115] vardır. İncelediğimiz romanlardan sadece birinde sadık rüya kavramının geçtiğini gördük.

Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü* romanında, Yunanlıların desteğiyleRumların Yenişehir'de Müslüman halka zülum etmelerinden dolayı Recep Köso, ailesiyle birlikte Yenişehir'i terk etmek zorunda kalır. Sevdiği Hıristiyan Filoneme'yi de Yenişehir'de bırakır. Aradan on altı yıl geçer. Yunan ve Osmanlı Devleti arasında ciddi bir harp tehlikesi daha baş gösterir. İşte bu harp tehlikesi Mehmet Bego'nun verdiği bıçak silimi ziyafetinde, Ömer Neşo'nun kemik falına bakarak söylediği savaştır. Recep Köso akıllı ve okumuş biri olduğundan, bu fala inanmamakla birlikte yapılan bütün askeri hazırlıklardan

---

[114] "Andolsun, Allah, peygamberinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse, siz güven içinde başlarınızı kazıtmış veya saçlarınızı kısaltmış olarak korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğinizi bildi ve size bundan başka yakın bir fetih daha verdi. Kur'an, Fetih, 27) Ayrıca bu ayetin dışında İsra, 60, Sâffât, 105, Yusuf, 5, 36, 37, 41 ,43, 49, 100, ayetleri de sadık rüya ile ilgilidir. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, "Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali", Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 2006.

[115]"Rüya Allah'tan hulm ise şeytandandır." (Buhari "Ta'bir, 3.4.10.14; Müslim, "Rü'yâ" 2; Tirmizi, "Rü'ya" 5).

böyle bir savaşın kaçınılmaz olduğunu anlar. Bu düşünceler içinde Mehmet Bego'nun kulesinde uyuduğu zaman o kâbus gibi sadık rüyayı (s.143) görür.

O rüyada Recep Köso şöyle görür. Kendini kalabalık bir şehirde bulur. Savaş hali gibi bir hal vardır. Bir kadın "Köso yetiş oğlumu kurtar!" diye feryat eder. Recep bu kadının yıllar önce seviştiği sevgilisi Filomene ve oğlunu öldürmeye çalışan kişinin de Andrea Kostopolo olduğunu tanır. Fakat oğlanı tanıyamaz.

Yazar, bu vesileyle rüyaların çeşitleri ve sadık rüyanın ilahi bir ilham olduğu hakkında şöyle bilgi verir: "Recep Köso gördüğü rüyaları kendi tabir eder. Hem de bir tabirnameye müracaatla değil. Zenci görmek tezliği, derya görmek avatıf-ı aliyyeye, ölü görmek diriye, şerit görmek yola delâlet edeceği tarzındaki tabirnameler ahkâmı, Recep Efendi nazarında gülünç şeyler olmak üzere telâkki olunur. Emraz-ı cismaniye ve ruhaniyyeden âri ve beri bir adamın rüyâ-yı sâdıkadan addolunacak müşâhedât-ı rûhaniyyesi min-tarafillah kemâl-i hikmet ve letafetle tasvir olunan birer levhadır ki onun müşahedesinden tabâyi-i selimeye lâyık olacak manalar işte asıl ta'bîr-i bir rüyadırlar. Hazret-i Yusuf Aleyhisselama müyesser olmuş bulunan mucize asıl bu cihetten tecelli eylemiş bir mu'cize-i sahiha ve latifedir. Tevrat'ta temhid ve tafsil kılındığı vechile Firavun'un yedi semiz sığır meydana çıkarak badehu zuhur eden diğer yedi re's zayıf sığırlar tarafından ekl edilmesi suretinden ibaret bulunan rüyayı tabirnameler ahkâmınca tevil etmek lazım gelseydi, 'sığır görmek şuna ve yedi adedi buna delalet eder' diye edilecek tevilden hiçbir mana hiçbir hüküm çıkarılamazdı. Bu rüya bir levha idi. Ona çeşm-i nübüvvet ile bakmalıydı ki manası istihrac olunabilsin. Ulema, enbiyanın veresesi olmak fehva-yı şerifince ilim ve irfan sahibi olan bir kalb-i selim bir tab'-ı müstakim ulum-ı enbiyadan bu ilm-i şerife dahi varis olabilir. Görülen rüyaları öyle bir surette tevil ve tabir eder ki, rüya-yı sadıka denilen şeyin taraf-ı gaibden bir ihbar-ı vuku' olduğunu hiçbir akılın şüphesi kalmaz (s.143).

***

Sadece Ahmet Mithat'ın ele aldığı bu konu, peygamberlerin ve diğer temiz insanların zaman zaman gördüğü ve gelecekte gerçekleşecek olan rüyalar şeklinde ele alınmıştır. Yazar, roman kahramanının gördüğü bu sadık rüyayı, peygamber Hazreti Yusuf'un Kur'an-ı Kerim'de anlatılan rüyasına benzetir.

2.1.1.4.17. Kıyamet Âlametleri

İslâm dininde ve diğer dinlerde dünya hayatının bitip ahiret hayatının başlangıcı demek olan kıyametin kopmasına inanılmaktadır. Kıyametin kopma vaktine yakın bir zamanda sıra dışı bazı olayların gerçekleşeceğine de inanılmaktadır.Kur'an ayetlerinde ve hadislerde bununla ilgili oldukça fazla bilgi vardır.

İncelediğimiz romanlardan sadece bir romanda, bir iki yerde kıyamet alametlerinden söz edilmiştir.Bu konunun ele alınış şeklini şöyle tespit ettik.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Şıpsevdi* romanında, Meftun, Kasım Efendi'nin kızı Edibe ile evlendirilir. Edibe, Meftun'un konağındaki yaşama ayak uyduramaz. Her şey ona tuhaf ve farklı gelir. Günden güne sıkılır ve üzülür. Kendisine bir teselli olsun diye baba evindeki dadısı Azize Hanım'ı çağırır. Azize Hanım gelir gelmez Edibe, kendini onun kollarına atarak ağlar. Konakta gördüğü ve anlam veremediği bütün halleri gözyaşları içinde anlatır: "Azize Hanımcığım, halimi sorma… Bana oldu olanlar. Gelin mi oldum, esir mi oldum, cehenneme mi düştüm, ne olduğumu bilemiyorum. Üç kaynana, hesapsız görümce, Hepsi de birbirine uygun. Yaşlı başlı kadınlar. Hiçbiri de ihtiyarlığını bilmiyor. Süslenip evin içinde yapma bebek gibi geziyorlar. Bari biraz yaraşsa yüreğim yanmaz. Ahireti hiç düşünmüyorlar. Hiç birinin bir kerecik olsun Tanrı huzurunda secdeye vardığını görmedim. Evin içi bazen kokonalarla, Frenk karılarıyla doluyor. Bir fan fan bir finfondur gidiyor. Hepsi haline göre Frenkçeden bir iki lakırdı öğrenmişler.

Buraya gelenlerin içinde 'Şehim Bey' diyorlar. Bir delikanlı var, karısı Avrupalı. Kol kola girip sokakta geziyorlar. Kıyamet alametleri. Şimdi bizim şık beylere kokona karısı almak da moda oldu. Ermeni olsun, Rum olsun çıfıt olsun, Frenk olsun tek Türk olmasın da ne olursa olsun. Beğendikleri karılar bari aldıkları cinsin hanımından, kadınından seçilmiş olsa, insanın o kadar esması yanmaz. Öyle yerlerden çekip alıyorlar ki söylemeye insanın yüzü kızarıyor. Ah kırk yıllık Yani olur mu Kâni? Ah, ah… Zamane başka, zamane başka. Allah rahmet eylesin haminnem bunları vaktiyle bizlere söylerdi. Kıyamet alametlerini hep sayıp dökerdi. Bina ile zina çoğalacak, katırlar doğuracak derdi. Hep dedikleri şimdi olmuyor mu?" (s.309) diyerek konakta alışık olmadığı hal ve davranışların kıyametin alameti olduğu yorumunu yapar.

Edibe, “Bu evde salon diyorlar bir yer var. Haydi, seni oraya götüreyim de bak. Burası Müslüman evine mi, yoksa bir put yerine mi benziyor anlarsın.” diyerek Azize Hanım’ı Meftun’un alafranga usulüne göre dayayıp döşettiği ve süslediği salona götürür. Azize salonun duvarlarında gözlerini gezdirdiği zaman çıplak bir kadın resmine gözü ilişir. Utanarak ve yüzünü kapatarak bu resmin kim olduğunu sorar. Edibe de nereden bileceğim diye cevap verir. Bu kez Azize o resmin Meftun’un dostunun resmi olduğunu söyler. Edibe buna inanmaz ve bunu nasıl bildiğini sorunca Azize Hanım kendinden emin bir şekilde “Bir erkeğe dostundan başka hangi kadın böyle tabak gibi orasının burasının resmini çıkarır da gönderir… Söyletme beni… Günaha sokarsın şimdi. Zaten ikimiz de boyumuzca günaha girdik gitti” der.

Azize Hanım sonra iki yanına sallanıp elleriyle dövünerek “Tanrıya bin şükürler edelim ki gene kıyametler kopmuyor… Başımıza ateşler yağmıyor” (s. 312, 313) diyerek tekrar kıyametten bahseder.

Önce Zerafet’in ve bir gece sonra da Rebia’nın çocuk düşürdüğünü anlayan Azize, herkese bunun çocuk düşürmek olduğunu anlatmaya çalışır. Fakat Rebia ile Eleni bunun kanlı basur olduğunu söyleyip herkesi inandırmak isterler. Şekûre de bu halin kanlı basur olduğuna inananlar arasındadır. Azize buna dayanamaz. Şekure Hanım’ı yalnız yakalayıp bunun kanlı basur olmadığını, apaçık çocuk düşürmek olduğunu söyler. Buna şaşıran ve Rebia’nın evli olmadığını söyleyen Şeküre Hanım’a bunu ispat etmek için: “İşte fenalık orada ya o guguruklar, süslü yeldirmeler, seyirler, seyranlar, göz süzmeler, işmarlar, Çiftehavuzlar, Fenerler, kuşdilleri, geceleri sabahlara kadar Allah’ın dağında bayırında sürtmeler… Ne olacak ya? Elbette sonu işte buna çıkar. Bizim büyük analarımız kıyamete yakın, kızlar kocasız doğuracak demezler miydi? İşte ne dedilerse oluyor. Akıllarımızı başlarımıza toplayalım vakitler yakın” (s. 339) şeklinde konuşarak kıyamet ve kıyametin alametlerinden bahseder.

***

Hüseyin Rahmi romanında,Edibe’yi, Azize Hanım’ı ve yaşlı Şekure Hanım’ı konuşturarak bu kahramanların eski zamana göre bugün yapılan yanlış işlerden dolayı büyüklerin dediği kıyametin kopacağına inandıklarını dile getirir.

2.1.1.4.18. Kutsal Kişiler ve Din Büyükleri

Her dinde ve ideolojide büyük ve kutsal olarak kabul edilen insanlar vardır. Özellikle Semavi dinlerde büyük ve kutsal olarak nitelendirilen bu insanlar, Allah tarafından gönderilen peygamberlerdir. Bunların yanısıra peygamber olmayıp fakat onların yolundan giden ve üstün vasıflara sahip insanlar da vardır.

İncelediğimiz romanlarda peygamberleri kendi konusu içinde ele aldık. Burada ise incelediğimiz romanlarda ismi geçen kutsal kişi ve din büyüklerinin romanlarda ele alınış şeklini tespit etmeye çalışacağız.

2.1.1.4.18.1. Hazreti Havva

Hazreti Havva, ilk insan ve ilk peygamber Hazreti Âdem'le birlikte cennette yaratılmış ve onunla birlikte dünyaya gönderildikten sonra ona eş olmuş ilk kadındır. Böylece bütün insanlığın annesi olmuştur. Hazreti Havva'nın isminin iki romanımızda birkaç kez geçtiğini gördük. Nasıl ele alındığını ise romanlarımızda vermeye çalıştık.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mürebbiye* romanında, Kâhya Eda Hanım'ın konakta olup biten kötülükleri haykırmasına öfkelenen Dehri Efendi onu dövmek ister. Fakat Hıristiyan mürebbiye Anjel'in karşısında bu hareketin Frenk usulüne göre Havva kızlarına (s.94) bir saygısızlık olacağını bildiği için niyetinden vazgeçer.

Şıpsevdi romanında, Meftun'un kız kardeşi Lebibe ve teyzesi kızı Rebia, gece vakti sevgilileriyle uygunsuz yerlere giderler. Gece Meftun ve kardeşi Raci tarafından yakalanırlar. Meftun ve Raci tarafından sorguya çekilirler. Bu sorgulamada Rebia, Bedri'den hamile kaldığını itiraf eder. Bu konuşmayı balkondan gizlice dinleyen Rebia'nın annesi Vesile Hanım bayılır. Lebibe, bir gün sonra evden kaçar. Meftun ailenin içine düştüğü bu zor duruma bir çözüm bulmak için akıl danıştığı dostu Mösyö Mc Ferlan'ın evine gelir. Mc Ferlan'ı beklerken karısı Madam Ferlan'la konuşur. Alaturka ve alafrangadaki kadın erkek ilişkilerine dair konuşurlar. Meftun bu konulardaki felsefi fikirlerini söyler. Madam Mc Ferlan Meftun'un bu konularda ileri sürdüğü fikirlere

şaşırarak iki eliyle yüzünü kapayarak güler ve "aman yarabbi" bugün sizden neler öğreniyorum"der.

Meftun da "bu konularda benden ders alacak kadar sizi bilgisiz saymam. Evet, madam, her şey üç bölüme ayrılır dedik. Bunun halk dilinde adı başlangıç, orta ve sondur. Bizim kızlar bu aşk makamına biraz yüksek perdeden başlamışlar. Hemen ortayı bulmuşlar, sona varıvermişler" der. Madam "anladım" deyince Meftun "Havva kızlarındansınız (s. 268) elbette anlayacaksınız… Pek tabii, sade bir şey" der.

Azize Hanım, Meftun'un teyzesi kızı Rebia'nın kocasız olarak doğurduğunu Şekûre Hanım'a söyler. Bu haberin acılığına dayanamayan Şekûre Hanım'a felçlik gelir. Orada canını verir.

Şekûre Hanım öldükten sonra Mc Ferlan, arkadaşları ile birlikte kurmuş oldukları Şark akademisinde bir konuşma yapar. Ayrıcı Mc Ferlan, akademinin taziyesini Meftun'un konağındaki kadınlara bildirmesi için Madam Şehim'i göndedir.

Yazar, doğulu kadınlar hakkındaki düşüncelerini, Şark Akademesinin temsilcisi olarak Meftun'un konağındaki kadınlara taziyeye gelen Madam Şehim'e söyletir. Madam Şehim, Şekûre Hanım'ın birçok özelliğini saydıktan sonra onun bilgisiz ve cahilliğinden ve dolayısıyla doğulu kadınların bilgisizliğinden her şeyi kabullendiklerinden bahsettikten sonra şöyle devam eder: "Kaderinize hükmedenler size basit ama ağır ödevler yüklemişler. Kadınca bir gururun varlığı kabul edilmemiş. Siz zavallılar Hazreti Havva'nın yaratılıştan asilliği bozulmamış en saf, en temiz kızlarısınız." diyerek Hazreti Havva'yı hatırlatır (s. 350).

***

Mürebbiye ve*Şıpsevdi* romanlarında insanlığın annesi olan Hazreti Havva, saygınlığı, anlayışı, temizliği ve asilliği yönüyle ele alınmıştır.

2.1.1.4.18.2. Hazreti Lokman

Hazreti Lokman, Kur'an'da kendisine hikmet verildiği bildirilen, peygamberliği tartışmalı kutsal bir kişidir.[116]Onun isminin sadece iki romanda geçtiğini görmekteyiz.

Hüseyin Rahmi'nin *Tesadüf* romanında Mail, karısı Saibe'den bozuşup bir gece babasının evinde kalır. Sonra metresi Şöhret'e gider. Şöhret'ten babasının evine döner. Babası onun Saibe ile kırgın olduğunu anlar. Yanına alır. Saibe'nin babası Sefai Efendi'nin evine götürür. Mail Saibe ile görüşürken kızı Makbule'yi kucağına alır. Çocuk babasının yeleğinin cebinden bir şey çıkarır. Annesinin yanına götürür. Bu Şöhret'in kurdeleye bağlanmış bir tutam sarı saçıdır. Saibe bunu görünce beyninden vurulmuşa döner. Tartışırlar. Saibe ağlayarak cebinden mendilini çıkarır ağzına götürür. Bu mendili Mail'e gösterir. Mendil kanlıdır. Saibe üzüntüsünden, kederinden kan kusmaktadır. Mail buna üzülür. Saibe hastalığını bilerek saklamakta yavaş yavaş ölmeyi tercih etmektedir. Mail,Saibe'nin durumunu arkadaşı Hayati'yle konuşur. Hayati, Maile, "Anladım, sus… Zavallının hastalığı iyileşecek ise yine onun Lokman'ı sen olacaksın Senin muhabbetin kadar ona tesir edecek bir ilâç olamaz" diyerek Lokman Hekim'den bahseder (s. 182).

Mehmet Vecihi'nin *Sail* adlı romanında Mukaddem, babası öldükten sonra Anjel isminde bir metresle düşüp kalkar. Parası bittiği için gelen teklif üzerine çocukluktan beri birlikte büyüdükleri ve evin kızı hükmünde olan, ayrıca içten içe kendisini seven Dilara'yı satmaya kalkar. Bu niyetini gönderdiği mektupta yazar. Dilara bu mektubu okuyunca "ömrünün, ümidinin yegâne istinadgâhı yalnız o iken kalbinde şu acı cerihayı açan zehrab sakyası yine o olduğunu tefekkür ettikçe kendini Lokman elinde hançer yemiş kadar mazlum ve bedbaht görür" (s.46).

***

Hazreti Lokman hikmet sahibi olması ve yaptığı ilaçlarla hastalıkları iyileştirici yönü ile bilinmektedir. Romanlar da ise sevginin Lokman hekimin ilacı kadar tesirli olduğu yönüyle ele alınmıştır. Ayrıca insanın sevdiğinden bir vefasızlık görmesi, insanlara

[116] HARMAN, Ömer Faruk, "İslâm Ansiklopedisi", 2003, cilt 27, s.205-206.

her zaman iyileştirici ilaç veren Lokman Hekim'in hançer vurması kadar ağır olduğu yönüyle kıyas yapılarak söz edilmiştir.

2.1.1.4.18.3. Hazreti Hızır

Hazreti Musa döneminde yaşayan, kendisine ilahi bilgi ve hikmet öğretilen kişi[117] olarak bilinen Hazreti Hızır'ın isminin sadece bir romanımızda geçtiğini görüyoruz.

Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü* romanında Karamanoğlu Mehmet Bego'nun verdiği bir yemek ziyafetinde bir kuzu yenilir. Arnavutların inancına göre kuzunun kürek kemiğinden fal bakılır. Kemik en bilge ve bu konuda tecrübeli bir kişi olan Ömer Neşo'ya verilir. Ömer Neşo kemiğe bakar ve çok fena şeylerin dile getirir. Yunan sınırından bu tarafa doğru halkın, çoluk çocukla birlikte kaçtığını söyler. Kemik falında Ömer Neşo'nun dedikleri her zaman çıktığı için herkes bu haberden müteessir olur ve orada bulunanların hiçbirinin yemek yemeye iştahı kalmaz. Bunun üzerine sofrada bulunan Recep Köso sözü alır.

Recep Köso, otuz beş otuz altı yaşlarında birisidir. Ama diğer misafirler gibi saf ve cahil değildir. İlim tahsil etmiş, terbiye görmüş, yazarın tabiriyle mürekkep yalamış ve epeyce kâğıtlar karalamış bir adamdır. Recep Köso, Ömer Neşo'nun dediklerine biraz inanmakla birlikte o falın tevile yani yoruma ihtiyacı olduğunu düşünür. Bu sebeple Kahramanoğlu Mehmet Bey'den bu mevsimde buralarda kuzu bulunmadığını, yedikleri bu kuzuyu nereden tedarik ettiğini sorar. Mehmet Bey de Yenişehir'de bulunan bir dostuna haber gönderdiğini ve kuzuları anneleri ile birlikte oradan getirttiğini söyler.

Bu cevap üzerine Recep Köso, "Öyle ise hiç merak etmeyiniz arkadaşlar. Ömer Ağa'nın verdiği fena haberler bize ait olmayıp Yunanîlere aittir" der. Sonra sözüne devam ederek bu yorumunu şöyle açıklar. "Bir kuzu nerede dünyaya gelirse, o yerin gelecek olayları o kuzunun kemiklerine nakş olunur. Bu kuzu da Yenişehir'de dünyaya geldiği için o bozgun, ahalinin birbirini çiğnercesine kaçması bizim tarafta değil Yunanlıların tarafında olacaktır. Onları takip eden, önüne geçilemeyen asker de Osmanlı askeridir."

---

[117] Uludağ, Süleyman, "İslâm Ansiklopedisi", Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1998, c. 17, s. 409.

Recep Köso'nun, falı bu şekilde yorumlaması herkesi rahatlatır. Hatta Ömer Neşo da Recep Köso'ya hak verir ve bununla ilgili başından geçmiş bir iki olayı anlatarak onu tasdik eder.

Recep Köso'nun tevili ve Ömer Neşo'nun tasdiki üzerine, sofrada bulunanlar, güya vukuu mertebe-i tahakkuka varmış olan bir beliyyeden Hızır Aleyhisselâmın (s. 25) imdadı gibi bir muâvenet-i ma'neviyeyle kurtulmuşçasına sevindiler." Bundan sonra sofrada bulunan misafirlerin neşesi iyice artar.

Recep Köso, gece yarılarına kadar süren bu ziyafetten sonra, misafirlerin yerli yerine yerleştirilmesi gibi işlerde Mehmet Bego'ya yardım eder. Daha sonra Mehmet Bego tarafından kulenin en üst katında kendisi için özel olarak hazırlanmış cihannüma odasına çekilir. Diğer misafirler gibi sarhoş değildir. Abdest alıp yatsı namazını kılar ve yatağa girer. Fakat bir türlü uyuyamaz. Ömer Neşo'nun söyledikleri ve bundan başka Yunanlıların Girit'i almak istedikleri haberlerini gazetelerden takip ettiği için gözüne uyku girmez. O ara gözüne bazı hayaller gelir ve üzerine bir kâbus çöker. Dışarıdan horoz sesleri duyulur. Yazar araya girerek bu horoz sesleri hakkında bilgilendirici uzun açıklamalarda bulunur: "Biçare adamcağız yatağında bir hayli müddet daha yuvarlandı. Hatta köylülerin 'ikinci horoz' tabir eyledikleri nöbet-i sâniyede dahi horozlar vazife-i temcidi ifa eylediler. Hakikat köylülük âleminde horoz sadası ne mühim şeydir. Kışta, kıyamette, karda, dumanda, gece karanlığında yolunu kaybeden bir yorgun yolcu için bir horoz sesi Hazret-i Hızır'ın (s. 35) bir na'ra-yı imdâdı gibidir"şeklindeki açıklamasıyla kutsal kitap Kur'anı Kerimde adı geçen Hazreti Hızır'dan bahseder.

***

Kur'an'ı Kerim'de kendisine işaret edilen ve kutsal bir kişi kabul edilen Hazreti Hızır'ın bütün darda kalanlara yardım ettiğine inanılmaktadır. *Gönüllü* romanında Hazreti Hızır'dan bu yönüyle bahsedilmiştir

2.1.1.4.18.4. Hazreti Ali

Son peygamber Hazreti Muhammed'in amcasının oğlu ve damadı olan Hazreti Ali,İslâmdinine pek çok faydaları dokunmuş olan yüksek ilim sahibi ve üstün vasıfları olan

bir din büyüğüdür. Bu üstün vasıfları peygamber hadisleriyle de desteklenmiştir. Onun isminesadece bir romanımızda rastladık.

Hüseyin Rahmi'nin *Şıpsevdi* romanında Meftun'un teyzesi kızı Rabia, önce beraber olan sonra kendisini terk edip giden sevgilisinden şikâyette eder. Onun attığı iftiraya karşı yemin ederken İslâm büyüklerinden Hazreti Ali'den şöyle söz eder: "Beni kovuyormuş da ben gitmiyormuşum. Çocuk kendinden değilde başkasındanmış. İşte iki canımla size yemin ediyorum. Eğer ondan başka bir erkekle karanlıkta bulundumsa Hazreti Ali Efendimizin (s.257) keskin kılıcına geleyim. Utanmadan arlanmadan bana bu iftirayı ettiği için dilerim Bari Hûda'dan tatlı canından bulsun.

***

Hazreti Ali'den kılıcı ve kahramanlığına işaret edilerek söz edilmiştir.

2.1.1.4.18.5. Diğer Din Büyükleri

Fatma Aliye'nin *Refet* romanında Refet, annesi Binnaz'la birlikte yaşamaktadır. Çok fakirdirler. Refet, Darülmuallimat denilen öğretmen okulunda okumaktadır. Sınıfın birincisidir. Fakat çalışmaktan ve gıdasızlıktan bitap düşmüştür. Yaz tatili gelir. Zengin sınıf arkadaşlarından Şahap ve ablası Cazibe, Refet ve Refet'in yanında kalan sınıf arkadaşı Şule'yi yazı geçirmeleri için köşklerine davet ederler. İyici zayıflamış olan Refet, bu daveti kabul eder. Köşkün tabiatını hayran hayran seyreder.

Refet ve Şule o yaz Cazibe'nin köşkünde çok güzel iki ay geçirirler. Cazibe ile Yunan felsefesi, İmam Gazali; Mesnevi ve Hafız üzerine konuşurlar (s. 159). Cazibe bu konularda epeyi bilgi sahibidir. Refet o yaz şunu anlar. Bilgiler sadece mektepte öğrenilmiyor. Zengin konaklarında da ilim irfan vardır. Fakir kızlar da bu köşklere devam ederek oradaki bilgi ve kültürden nasiplerini alıyorlar. Yaz biter. Okula dönerler. Refet bundan sonra, bilgi ve kültürünü artırmak için zengin kızlarına sokulmaya başlar. Bu kızlardan birisi Refet'e, halasının İmam Gazali'yi ve Hafız'ı (s.159) pekiyi bildiğini ve sevabı çok sevdiğini, isterlerse kendilerini okutacağını söyler.

***

İslâm dininde ilim ve inanç açısından yüksek mertebeye çıkmış olan İmam Gazali, Mesnevi (Mevlana) ve şair Hafız'dan bilginlik yönleriyle söz edilmiştir.

2.1.1.4.19. Kutsal Ay, Gün ve Geceler

Kutsal ay, gün ve geceler her dinde vardır. İslâmiyet inancında dabu kutsal ay, gün ve geceler çok önemli bir yer tutmaktadır. Bunlarbayram ve cuma günleri, kandil geceleri, ramazan ve muharrem aylarıdır. Bu günlerde İslâm dinine inananlar daha fazla ibadet etmek ve hayır yapmak gayreti içinde olurlar.İncelediğimiz romanlarda az da olsa kutsal olduğuna inanılan bu gün, gece ve aylara değinilmiştir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın*İffet* romanında, annesi ve küçük kardeşi ile yoksulluk içinde kıvranan İffet, Raziye tarafından Nermi'nin bahçeye atılan mektubunu okuduktan sonra Nermi Bey'e gitmeye niyetlenir. Aynaya baktığı zaman Latif'in hayaliyle karşılaşır. Günaha niyetlendiği için Latif ona acımakta ve kızmaktadır. Kendini yatağa atar. Hastalanır. O ara Raziye gelir. İffet'i bu halde görünce çok üzülür. İffet onu yatına oturtur. Ona günahları ve pişmanlıklarıyla ilgili birçok söz söyler. Raziye'ye söylediği bu sözlerden sonra Latif'e hitaben, kardeşi Sabri'ye yazdırdığı mektupta da "Latif! Eğer sağsan ölüm haberimi aldığın gün benim için sevin… Kendin için ağla… Muharremin onunda (s.156) ufuklar kan rengine girdiği zaman beni, bu alınyazısı şehidini düşün" sözleriyle İslâmiyetçe kutsal sayılan Muharrem ayından ve bu ayın onuncu günü olan aşure gününden söz eder.

Mürebbiye romanında Eda Hanım, damat Sadri hakkında düşündüklerini sesli sesli söyleyerek Muharrem ayından bahseder: "Ya o damat alacak yosma? Bu yalıya kurna başı soygunu gibi çırılçıplak geldi… Altına at araba çekildi… El altından tahkik ettim ya. Onun babası evvelden Muharremlerde goygoyculuğa çıkar imiş" (s. 75).

Bir Muadele-i Sevda romanında Naki, karısı Bedia'dan ayrıldıktan bir süre sonra onu özlemeye ve ona olan aşkı artamaya başlar. Bunun için Kâğıthane'ye onu görmek maksadıyla gider. Birkaç kere Bedia'ya rastgelirse de Bedia ondan kaçar. Cuma günleri araba gezintileri olduğu için diğer cuma tekrar Bedia'yı gözetlemek için cuma'yı bekler. Bu durumu "cumayı su kovası gibi iple çektim. O kutsal gün geldi (s. 84) şeklinde dile getirerek cuma gününün kutsallığını hatırlatır.

Şıpsevdi romanında Azize Hanım, Meftun'un teyzesi kızı Rebia'nın kocasız olarak doğurduğunu Şekûre Hanım'a söyler. Bu haberin acılığına dayanamayan büyük anne Şekûre Hanım'a felçlik gelir ve orada canını verir.

Şekûre Hanım öldükten sonra Mc Ferlan, arkadaşlarıyla kurmuş oldukları Şark akademisinde bir konuşma yapar. Mc Ferlan yaptığı bu uzun konuşmasında doğu kültüründen bahseder. Yazar Hüseyin Rahmi din hakkındaki düşüncelerini Mc Ferlan'a söyletir. "Bir aile arasından ak saçlılar, saygıdeğer yerlerini boş bırakarak birer birek mezarların ötesine çekiliyorlar. Bayramlarda, kandillerde (s.342) mübarek ellerini öpmek için karşılarında saygıyla diz çökdüğümüz, ömürlerinin kışlarında saçları ağarmış atalarımızı bugün hatırlıyor musunuz?" diyerek İslâmiyette kutsal olduğuna inanılan gün ve gecelerden bahseder.

Fazlı Necip'in *Cani mi Masum mu?*romanında Ahmet, babası öldükten sonra annesi ve kardeşi Ömer'le birlikte dayısının çiftliğinde ve yaşar. Dayısı ile birlikte ticaret yapar. Dürüst ve efendi bir gençtir. Evlidir. İşret âlemlerinin adamı olan kardeşi Ömer'in kandırmasıyla Katina isminde aşüfte bir rum kadına tutulur. Hanımını ve çiftliği terk ederek bu kadınla kaçar. Kaçtığı gece dayısı öldürülür. Cinayet Ahmet'in üzerine atılır. Bu yüzden bir daha çiftliğe dönemez. Yirmi yıl boyunca oğlu Refik'i takip ettirerek onun halini öğrenir. Onunla konuşup cinayeti kendisinin işlemediğini anlatmak ve suçsuzluğunu ispatlamak ister.

Bu yıllar boyunca Mısır'da yaşar. Tütüncülükle uğraşır. Zengin olur. Kendisini muayene eden doktorların arasında oğlu Refik'e rastlar. Başından geçen bütün olayları

Refik'e tek tek anlatır. Mısır'daki yaşamından söz ederken mübarek gecelerde camiye ve tekkeye gitmek dışında hiçbir şeyle meşgul olmadığını şöyle dile getirir: "Mısır'a geldiğimden beri Mevlid-i Şerif geceleri (s.207) camilere yahut tekkeye gitmek için çıktıklarımdan maada bir eğlenceye, bir mesireye gitmiş değilim"diyerek İslâmiyetçe kutsal sayılan kandil gecelerinden bahseder.

Fatma Aliye'nin *Refet* adlı romanında, Refet ve annesi Binnaz son derece fakirdirler. Binnaz çamaşır ve dikiş işlerinde Refet de okulundadır. Refet akşamları da annesine dikişte yardım eder. Günleri böyle çalışmakla ve fakru zaruretle geçer. Binnaz ve Refet bir süre Mürüvvet Hanımda kalırlar. Burada tanıştığı Nezaket Hanım'ın kocası ölür. Nezaket Hanım iki çocuğuyla yalnız kalır. Evinde yalnız kalmaktan korktuğu için, Binnaz'a kızıyla birlikte kendi evinde kalmalarını teklif eder. Binnaz buna çok sevinir. Çünkü kira parasından kurtulacaktır. Oraya taşınırlar. Nezaket Hanım'ın kocası ölmeden önce kışlık odun ve kömürü de hazırlamıştır. Binnaz kira ve yakacak parasından kurtulduğu için biraz rahatlar. Nezaket Hanım'ın işlerine ve çocuklarının bakımına yardım ederler. Nezaket Hanım buna memnun olur. Yemeklerini ortak yaparlar. Bu şekilde uzun bir zaman geçirirler.

Refet bir kandil günü (s.99) okuldan gelirken simitçinin önünde bir kalabalık görür. Herkes kandil simiti almaktadır. Canı çeker. Fakat her zaman olduğu gibi nefsine uymaz. Ama evdeki kadın ve çocuklar aklına gelince yanında okul işleri için harcayacağı birkaç kuruşu simit ve şekere verir. Eve gelip bunları Nezaket Hanım'ın çocuklarına ve annesi Binnaz'a verdiği zaman Binnaz gözyaşlarını tutamaz ve ağlar. Refet, annesini kucaklar ellerini öper. Daha sonra abdest alır. Namaz bezi ile başını örttükten sonra saygıyla Mushaf-ı Şerifi açıp Kur'an okumaya başlar.

***

Üç yazarın altı romanında geçen kutsal ay, gün ve geceler kutsallıkları, o günlerde yapılan ibadetler ve iyi davranışlar yönüyle ele alınmıştır.

2.1.1.4.20. Kutsal Mekânlar

İslâm inancına göre bazı mekânlar kutsaldır. Oralarda yapılan dua ve ibadetlerin kabul olunacağına inanılır. İslâma göre en kutsal yer, Müslümanların namaz kılmak için yöneldikleri Kâbe'dir. Bundan sonra, namaz ibadetinin yerine getirildiği bütün camiler de kutsal sayılan mekânlardır. Aynı zamanda Hazreti Muhammed'in torunu Hazreti Hüseyin'in şehit edildiği yer olan Kerbela da kutsal sayılan yerler arasındadır. İncelediğimiz romanlar içinde sadece beş romanda bu kutsal mekânlardan söz edilmiştir.

Mehmet Vecihi'nin *Mesude* adlı romanında, Mihri, karısıMüjgan'ın komşu konağın sahibi Burhan Efendi ile ilişkisini öğrenir. Kızı Mesude ile birlikte köşkü terk eder. Baba kız bir kulübede yaşamaya başlarlar. Bir süre sonra Mesude hastalanır ve ölür. Kızının ölümü Mihri'ye çok ağır gelir. Müjgan'a bütün yaptıklarını ve bu yaptıklarının cezasını bu dünyada ve ahirette mutlaka çekeceğini anlatan çok uzun bir mektup yazar. Mektubunda birçok dini inanç ve unsurlardan bahsettiği gibi Müslümanların en önemli ibadet yeri olan Kâbe'den şöyle söz eder: "Yirmi sene nimetiyle perverde olduğum pederin bence malum olmasa idi, şu mazlumun gönlünü ne kadar yıktığını düşündükçe, kâbeyi (s.227) yıkıp da Allah'tan, baba intikamı almağa çalışır bir şeytanzade olduğuna hükmederdim"

Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanındaBihruz, eylül ayının girmesi ve ramazan ayının yaklaşması nedeniyle annesi ve dadısıyla birlikte konağa taşınır.

Bihruz, bir akşam yalnız yemek yedikten sonra uşağı Mişel'i çağırır. Kendisini kimsenin rahatsız etmemesini söyler. Odasında Lamartin'in şiirleriyle meşgul olan Bihruz'un kulağına uzaktan uzağa davul sesleri gelmeye başlar. Bu sesler ramazan ayının başladığını bildiren davul sesleridir. Bihruz bu sene Ramazan'ın gelişiyle gezinti âlemlerini düşünür, fakat hüzünlenir. Çünkü öldüğünü sandığı Periveş, artık o gezinti âlemlerinde olmayacaktır. Kederi gittikçe derinleşir. Bu düşünceler içine dalan Bihuz kendi kendine şöyle söylenmeye başlar: "İnşallah otuz ramazan oruç tutayım, camilere (s.179) gideyim, ibâdet edeyim. Buralara gidersem de kimselere bakmayayım!"

Yazar, ayrıca Bihruz'un ramazan ayını nasıl geçirdiğini anlatırken,İslâmiyet'in önemli ibadet yerlerinden olan camilerden şöyle bahseder: "Geceleri genellikle sahura

kadar oturur, dersleriyle meşgul olur; sahur yemeğini yer, hareme girer, yatar. Gündüz saat beşe kadar uyur. Uyanınca Dadı Kalfa'nın coşturmasıyla abdest alır, giyinirdi. Saat sekize doğru konaktan çıkar. Bazen Bayazıd Camii'ne bazen Ayasofya'ya, bazı defa da Şehzade Camii'ne gider; (s.180) güzel sesli hafızların etkili Kuran okuyuşlarını, doğru sözlü vâizlerin insanı uyaran ve uyandıran vaazlarını dinler; ikindi namazını da cemaatle kıldıktan sonra camiden çıkar sergileri dolaşırdı (s.180).

Yine bir arada Beyazıd, Şehzâde Başı kalabalıklarını, gezintilerini şöyle uzaktan seyrettikten sonra konağa döner, konudan komşudan davetli davetsiz, çoğu akşam eve gelen misafirleriyle iftarını yapar. Misafirler içinde uygun bir arkadaş bulduğu gecelerde Süleymaniye Camii'ne (s.180) teravihe bile giderdi."

Hüseyin Rahmi'nin *İffet* romanında, yazar, doktor arkadaşı ile birlikte fakir bir hastayı ziyarete gider. Evin hanımı hastadır. Evin kızı İffet çok güzel ve akıllı bir kızdır. Yazar, doktor arkadaşı ile birlikte bu eve birkaç kez daha ziyarette bulunur. Dostlukları ilerler. Bu aile bir sefalet yuvasında yaşamaktadır. Yazar bu aile ile bir süre görüşemez. Tekrar ziyarete gittiğinde İffet, yaşlı annesi ve kardeşi ile o mahalleden atılmıştır.Onların izini kaybeder. Aradan bir yıl geçer. Aralık ayı başlarında yazar odasının penceresinden tabiatı seyretmekte mezarlıklara bakarak İffet'i düşünmektedir. Doktor arkadaşı büyük bir keyif ve neşe içinde odaya gelir. Gezmek istediğini ve yazarı Beyoğlu'na götürmek istediğini söyler. Yazarın aklı İffet'te olduğu için çayırlıklara, sur yıkıntılarına ve sonra da mezarlıklar tarafına gitmek istediğini söyler. Arkadaşı istemeyerek de olsa bu isteği kabul eder. Gezmeye çıkarlar. Yıkık binaları ve camileri (s.83) seyrederek şöyle düşünür: "O ev yığınları, o cam parıltıları arasında birtakım serviler, yeşillikler, mescitler, minareler ve irice yapılar, kâgirler de sıkışmış… Tertemiz bir gök altında parlak bir ufukla birleşen irili ufaklı binalar kalabalığı içinde kimi yüksek noktalarda selâtin camiler görülüyor. Göklere yetişmek isteyen, doğu'daki şairane ululuğun birer yücelme mimberi biçimindeki yüksek, narin minareleri, heybetli kubbeleriyle mimarlığın birer heybet heykeli gibi zevleri okşamaktaydı" (s.83).

Böylelikle İslâm dininin ibadethaneleri olan camilerin ve camilere ait olan minare ve minberlerin insan ruhunda bıraktığı manevi zevke işaret eder.

Fazlı Necip'in *Cani mi Masum mu?*Romanında Ahmet, babası öldükten sonra annesi ve kardeşi Ömerle birlikte dayısının çiftliğinde ve konağında yaşar. Dayısı ile birlikte ticaret yapar. Dürüst ve efendi bir gençtir. Evlidir. İşret âlemlerinin adamı olan kardeşi Ömer'in kandırmasıyla Katina isminde aşüfte bir rum kadına tutulur. Hanımını ve çiftliği terk ederek bu kadınla kaçar. Kaçtığı gece dayısı öldürülür. Cinayet Ahmet'in üzerine atılır. Bu yüzden bir daha çiftliğe dönemez. Yirmi yıl boyunca oğlu Refik'i takip ettirerek onun halini öğrenir. Onunla konuşup cinayeti kendisinin işlemediğini söylemek ve kendisinin masum olduğunu ispatlamak isteğiyle yanıp tutuşur.

Bu yıllar boyunca Mısır'da yaşar. Tütüncülükle uğraşır. Zengin olur. Kendisini muayene eden doktorların arasında oğlu Refik'e rastlar. Başından geçen bütün olayları Refik'e tek tek anlatır. Mısırdaki yaşamından söz ederken mübarek gecelerde Camiye ve tekkeye gitmek dışında hiçbir şeyle meşgul olmadığını şöyle dile getirir: "Mısır'a geldiğimden beri Mevlid-i Şerif geceleri camilere yahut tekkeye gitmek için çıktıklarımdan maada bir eğlenceye, bir mesireye gitmiş değilim"diyerek İslâm dininin ibadet yeri olan ve kutsal sayılan camilerden söz eder (s.207).

Mehmet Vecihi'nin *Müjgan* adlı romanında Mihri, karısı Müjgan'ın yaptığı ihaneti öğrenir. Kızı Mesude'yi yanına alarak evi terk eder. Olayların bundan sonrası*Müjgan* romanının bir devamı olan*Mesude*adlı romanda devam eder. Mihri, bir kulübe bulur. Orada perişan bir hayat sürmeye başlarlar.

Mesude bir süre sonra hastalanır. Hastalığı ilerler ve yatağa düşer. Bir gece vakti o kulübede babasının yanında vefat eder. Mihri, kızının böyle garibane vefatına kahrolur. Gecenin o vaktinde kimseyi çağırması mümkün değildir. Sabaha kadar kızının yanında kalır. Sabah oluncaimamı getirir. Defin işleri yapılır. Mesude'nin cenazesi camiye (s.223) götürülüp cenaze namazı kılındıktan sonra, birkaç kişinin omzunda mezarlığa götürülür. Garip bir şekilde defnedilir.

Kızının ölümü Mihri'ye çok ağır gelir. Parası olmadığı için kızının mezarına bir taş diktiremez. Kızının mezarına bir taş yaptırması için bir tanıdığına yazdığı mektupta:

“Mesude’nin ruhu artık Allah’ın dergâh-ı ulûhiyetindedir. Bu gün yarın İstanbul’dan gitmek üzereyim. Bana burası bir sahra-yı Kerbela oldu” (s.339) sözleriyle kutsal sayılan Kerbela’dan söz eder.

***

Kâbe, insan gönlünün Kâbe gibi hürmete değer olduğu, onu kırmanın Kâbeyi yıkmak kadar yanlış bir davranış olduğu yönüyle ele alınmıştır. Camilere ise ibadet edilmeleri ve insana sonsuzluğu hatırlatmaları yönüyle değinilmiştir. İslâm peygamberinin torunu Hz. Hüseyin’in şehit edildiği Kerbala, acıların yaşandığı ve acıları hatırlattığı yönüyle ele alınmıştır.

2.1.1.4.21. Din Değiştirmek

Semavi dinlere mensup olan insanların başka bir semavi dine inanıp onu kabul etmesi demek olan din değiştirmek,insanlar arasında zaman zaman ortaya çıkan bir durumdur. Kendi dinini bırakıp başka bir dine geçme konusu ele aldığımız romanlarda sadece bir romanda geçmektedir.

Ahmet Mithat Efendi’nin *Gönüllü* romanında Recep Köso,Hıristiyan Sonkur Yankos’un kızı Filomene’yi kaçırır. Bir süre başka bir evde alıkoyar. Filomene, Recep Köso ile kaçarken babası Sonkur Yankos’a verilmek üzere bir mektup bırakır. Mektupta maksad-ı ihtidâ (s.55) ile firar ettiğini yazar. Mektubu okuyan Sonkur Yankos, kızının yaptığını cahillik olarak değerlendirir. Buna canı çok sıkılır. “Böyle bir Müslüman kocaya varmak için edilecek ihtidayı (s.56) hâkim efendiye kabul ve tasdik ettirmemek hiç de müşkülat-ı umurdan değildir. Şimdiye kadar tâbi olduğu Hıristiyanlığı beğenmediğinden değilmiş. Bunun ta’bir-i diğerle bir aynı da Müslümanlığın hak olduğunu görerek ve Nasraniyetin haksızlığını anlayarak ilca-yı vicdan ile değil mücerret bir Müslüman kocaya varmak için demek olacağını hâkim efendiye anlatmak benim işim olsun!” der.

Sonkur Yankos yazdığı bir dilekçeyle mahkemeye başvurur. Bu isteğin Filomene’nin isteğini engellemeyeceği hususu hâkim tarafından kendisine resmen bildirilince, Sonkur Yankos: “Aman efendim! İş sizin zanneylediğiniz gibi değildir. Bir kere kızım Filomene tebdil-i din için (s.57) kanunen muayyen olan sinni rüşde vasıl

olmamıştır. Saniyen ilcâ-yı vicdanla ihtida etmeyip (s.57) mücerret birisi kendisini tezevvüc edeceği vaadiyle gönlünü aldatmış olduğu için bu hareket-i cahilâneye kıyam eylemiştir" şeklinde cevap verir.

Filomene'nin babası Sonkur Yankos'un şikâyetini kabul eden hâkim, Filomene'yi mahkemeye çağırır. Mahkemede papaz tarafından kendisine: "Kızım! Sen hiç de fena bir hareket etmemişsin. Hiç kabahatin de yoktur. Teehhül etmek ayıp değildir ya? Velev ki bir Müslümanla olsun. Maksadın fuhuş değil teehhüldür. Öyle değil mi? Yalnız seni Hıristiyan olduğun halde bir Müslümana vermezler diye korktuğun için Nasraniyeti terk ederek Müslüman olmaya lüzum gördün (s.57) öyle değil mi? Yoksa Müslüman dininde bir Hıristiyan kızını nikâh ile almak caiz olduğunu bilseydin tebdil-i dine (s.57) lüzum görmezdin. Değil mi kızım? Haniya sen Müslümanlığı değil,Hıristiyanlığın bile hakayıkını tamamiyle bilmezsin ki, iki din arasındaki farkı bilip de ona göre Müslüman olmak isteyesin. İşte hâkim efendi hazretlerinin dahi huzurunda olarak sana diyorum ki! Seni sevdiğin Müslümana, Hıristiyan olduğun halde dahi verecek olsak şu aba ve ecdadının dinini terk etmezsin ya! Panagia'nın dinini inkâra lüzum görmezsin ya?" sözlerini söyleyince Filomene daha önce de Recep Köso'dan bir Müslümanın bir Hıristiyan kızını alabileceği sözlerini işittiği için papazın sözlerini ciddi zannederek, "Evet ben dinimden bir fenalık görmüş değilim. Fakat Hıristiyan olduğum halde beni sevdiğim Müslümana vermezler diye tebdil-i din (s.58) etmeye lüzum görmüştüm. Eğer beni ona verecek olurlarsa hiç de dinimi terk etmem" diye cevap verir.

***

Sadece Ahmet Mithat bu konuyu ele alır. Din değiştirmenin dinler arasında mümkün olduğunu ve bunun ne şekilde olacağını romanın gelişimi içindeanlatır.

2.1.1.4.22. İslâmiyet ile Hıristiyanlığın Karşılaştırılması

İslâmiyet ve Hıristiyanlık ikisi de semavi dinlerdendir. İki dinin de benzer ve farklı tarafları vardır. Romanlarını incelediğimiz yazarlar içinde sadece Ahmet Mithat Efendi bir romanında bu konuya değinmiştir.

Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü* romanının başkahramanı Recep Köso, Osmanlı Yunan savaşında gönüllü olarak orduya katılır. Orduya çok faydası dokunur. Kendi birliğiyle beraber Yenişehir'e girer. Başta hocalar, papazlar ve hahamlar hazır olmak üzere bütün ahali onları büyük bir sevinç içinde karşılar. Hükümet dairesi önünde dua ederler. Recep Köso ve birliği halkın da yardımıyla o gün akşama kadar şehri eşkıyadan temizler.

Recep Köso, kendi bölüğüyle Yenişehir'e girdiğinin ertesi günü on altı yıldan beri görmediği sevgilisi Filomene'yi görmek için Filomene'nin babası Sonkur Yankos'un evine gider. Eve yaklaştığı zaman evden "Recep Köso yetiş oğlumu kurtar" Yetişiniz Osmanlılar yetişiniz! Kanlı herif oğlumu öldürüyor" şeklinde bir kadın çığlığı duyar. Bu çığlık Recep'in Mehmet Bego'nun kulesinde gördüğü rüyadaki çığlıktır. Recep eve tam yaklaştığı zaman balkondaki üç kişiden ikisini tanır. Feryat eden kadın Recep Köso'nun sevgilisi Filomene'dir. Çocuğu öldürmeye çalışan kişi Andrea Kostopolo'dur. Fakat çocuğu tanıyamaz. Recep hemen kılıcını çeker ve "Korkma Filomene" diye bağırarak süratli bir şekilde eve doğru koşar. Merdivenleri hızla tırmanırken kulağının dibinde bir patlama sesi duyar. Ortalık duman olur. Biraz sonra anlaşılır ki Recep Köso'nun arkasından yetişen bir kahraman zabit, evin balkonunda eli bıçaklı eşkiyanın bir kadına saldırmak üzere olduğunu görmüş ve hiç beklemeden merdivenlerin dibinden eşkiyaya nişan alıp ateş etmiştir. Zabit bu eşkiyayı boynunun kökünden vurur. Andera Kostopolo yere yuvarlanır ve ölür.

Recep Köso, zabit ve birkaç asker yukarıya çıkarlar. Filomene Kostopolo'dan korunmak için balkona kaçan oğlunu alarak onların yanına getirir. Rum diliyle onlara şöyle teşekkür eder: "Sizi buraya Hak teala hazretleri gönderdi. İki dakika daha gelmemiş olsaydınız oğlum da, ben de katlolunmuş gitmiştik bile. Sizi buraya Allah gönderdi, Allah! Hem de Müslümanların Allah'ı! Recep Köso'dan öğrendiğim Allah! Filomene böyle deyince Recep Köso dayanamaz ve kendisini şöyle tanıtır: "Evet Filomen! Sevgili Filomen" Recep Köso'dan öğrendiğin Allah gönderdi. Hatta işte o Allah-ı zülcelâl sana Recep Köso'nun kendisini de gönderdi." Böyle deyince Filomene Recep'e dikkat eder ve onu tanır. "Recep" diye çığlık atarak bayılır. Onu ayıltırlar.

Filomene başından geçenleri tek tek Receb Köso'ya anlatır. Anlattığına göre Andrea Kostopolo ile şartlı evlenmiştir. Kostopolo'nun eli Filomene'ye asla değmemiştir. Çocuk da kesinlikle Recep Köso'nun çocuğudur.

Recep kışlaya döner. Bir gün sonra tekrar Filomene'nin kaldığı Sonkur Yankos'un evine gelir. Recep Köso'yu Filomene, Filomene'nin teyzesi, oğlu Marko ve diğer hizmetçiler bir baba gibi sevinçle karşılarlar.

Filomene, oğlunu Recep Köso'ya "oğlumuz Marko'dur. Üçümüzün arasındaki münasebeti kendisine anlatmışımdır." diye tanıtır. Marko, annesinin kendisini bu isimle tanıtmasından hoşnut olmaz. Recep çocuğa Marko diye hitap edince çocuğun hoşnutsuzluğu bir kat daha artar. Kendisinin Hıristiyan olmadığını bilakis Müslüman olduğunu bu yüzden Marko ismini asla kabul etmediğini söyler:

"Evet efendim! Ben Marko değilim. Düne kadar Marko idiysem de bugün artık Marko değilim. Ben Müslümanım. Müslüman isimlerinden pederim bana hangi ismi takacak ise o isim ile müsemmayım" der. Recep buna çok sevinir ve kalkar oğlunun gözlerinden öper. İslâmiyet ve Hıristiyanlık arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları anlatarak bu iki dini karşılaştırır. Böylece oğluna iki din hakkında bilgi verir. "Oğlum Müslümanlık Hıristiyanlığa birkaç cihetten benzemeyip bu âdem-i müşabehetlerin birisi de,Hıristiyanlık insanlara kilise tarafından vaftiz usulüyle tevcih ve ita edildiği halde Müslümanlığın hiçbir kimse tarafından tevcih ve i'ta olunmayıp herkesin onu kendiliğiyle kabul eylemesinden ibarettir. Fakat Hıristiyanlıkta vaftize mukabil bir aforoz ile insanı dininden tecrid edebildikleri halde İslâmiyet'te bir kimseden o sıfatı nez'e hiçbir kimsenin hakkı yoktur. Çünkü kul ile Allah arasında ne kilise, ne papaz gibi hiçbir hail bulunmayıp Müslüman doğrudan doğruya kendi mabuduna rabt eder (s. 208).

Recep Köso, hazır münasebet meydandayken oğluna hakayık-ı İslâmiyeden dahi birçok şeyleri anlatmaya başladı. Meğer gerek Köstem nehri sahilindeki bahçelerde muaşaka ederlerken ve gerek Kalabakada Aghia Triadha Manastırında visal halindeyken Recep Köso hakayık-i İslâmiyeye dair Filomene'ye neler söylemiş ise Filomene bunların cümlesini oğluna nakl ve tefhim eylemişmiş. Binaenaleyh Recep Köso: "Müslümanlık ile Hıristiyanlık arasındaki farkı bir soğan zarı kadar gösterenlerin mincihetin ve hatta bilvücuh hakları vardır (s. 210). Müslüman kısmı yalnız peygamberimiz Muhammedü'l Mustafa efendimiz hazretlerinin hak peygamber olduğuna inanmakla kalmayıp sair cümle peygamberlere dahi inanır.

Onların en büyüklerinden birisi dahi Hazreti İsa'dır. Müslüman dahi Hazreti İsa'ya "logos" der ki onun arapçasını kelime diye söyler. Hazreti İsa, Hak teala'nın bir

kelimesidir ki onu Hazreti Meryem'e ilka eylemiştir. Müslüman kısmı hazreti İsa'yı Ruhullah olmak üzere itikat ve kabul eder. Yalnız Allah'ın oğlu demez. Yalnız Allah demez. Zaten İncillerde dahi böyle bir haber yoktur. Hazreti İsa Allah'ın oğlu ise hepimiz dahi Allah'ın oğluyuz. Hak teala Hazreti İsa'nın babası ise hepimizin dahi babasıdır. Bu oğulluk babalık bizim maddi olan babalık ve oğulluğumuza benzemeyip, halıkiyyet ve mahlukiyyet demektir ki bu manaya göre dahi İslâm ve Hıristiyan arasında fark yoktur (s. 210) Fakat maddi olan übüvvet ve bünüvveti ve hazreti İsa'ya isnat olunan ulûhiyeti İslâmiyet mümkün değil kabul edemez. Zaten milad-ı İsa'dan üç buçuk asır sonraya kadar Hıristiyanlar dahi bu itikatta değildiler. Bu isnadat hem de adeta cebri gibi bir surette vukua geldi.

Binaenaleyh bir Hıristiyan Müslüman olur ise Hazreti İsa'yı, Hazreti Meryem'i terk ve inkâr etmesi lazım gelmez. Onlar yine efendilerimizdir. Cümlesinin şefaatını ümit eder. Bunca peygamberlere bir de Hatemü'l-enbiya efendimize ilave ederek asıl din-i hakkı bu vechile ikmal eylemiş olur. Zaten peygamber efendimiz hazretlerinin geleceklerini Hazret-i İsa dahi haber vermiştir ki İncil-i Şerifte yazılıdır. İnşallah teallüm ve tederrüs ile âlim olur isen İncil-i Şerifte bu bahsi kendin görür anlarsın oğlum" (s.210) şeklinde konuşur. Bu konuşmasıyla oğluna İslâmiyet ve Hıristiyanlık arasındaki benzerlik ve farklılıkları anlatarak iki dinin karşılaştırmasını yapar.

Yazar, bu şekilde Recep Köso'ya İslâmiyet ve Hıristiyanlığın karşılaştırmasını yaptırarak aslında iki dinin de temelde bir olduğunu okuyucusuna anlatmaya çalışır.

***

Ahmet Mithat Efendi, İslâmiyet ve Hıristiyanlığı karşılaştırırken iki dinin benzer ve farklı taraflarını vermekle birlikte;konuyu, İslâmiyetin Hıristiyanlıkta bulunan bütün güzellikleri kapsadığını ve Müslümanların Hıristiyanların inandığı hak ve doğru şeylerin hepsine inandıklarını ifade ederek ele alır.

2.1.1.4.23. Kâbe ile Manastırın Karşılaştırılması

Ahmet Mithat'ın *Gönüllü* romanının ilerleyen bölümlerinde, Sonkur Yankos, Kalabaka Manastırlarında bulunan kızı Filomene'yi ziyaret eder. Kızıyla görüştükten

sonra metropolit efendiyi de ziyaret eder. İkinci geceyi de kızının yanında neşeli bir şekilde geçiren Sonkur Yankos ilk çanda uyanıp kızıyla beraber sabah ibadetine hazırlanır. İkinci çanla mabede varıp ibadet ederler. Filomene tasvir-i Meryem karşısında dualar eder. Sonkur Yankos kızının böyle içten dua edişinden onun ıslah olduğunu hükmeder. "Lakin acaba Filomene bu sûzîşli tazarruâtıyla Hazret-i Meryem'den neler diliyordu? Filomene bicare Filomene şu makamda tasvir-i meryeme kalp lisanıyla söylediği sözleri cism lisanıyla pederine söyleyemezdi. O resmin sahibine tevdi' eylediği esrarı mümkün değil babasına tevdi edemezdi." Yazar Filomene'nin ettiği dua ve ibadeti anlatırken araya girerek duayla ilgili bir hikâye anlatır: "Filomene'nin bu taabbüdü bize vaktiyle Kays'ın etmiş olduğu bir duayı ihtar eder. Hikâye malumdur ya? Fakat bir tekrar ihtar edelim. Kays'ı, makam-ı muallâ-yı harem-i şerife götürmüşler(s.117).Babası: 'oğlum burası duaların müstecab olduğu bir mahal-i mübarektir. Şu düçar olduğun beliyye-i aşktan kurtulmak için burada Hak tealâ hazretlerine dua et Kat'iyen me'muldur ki bu dertten halâs bulursun" demiş. Kays pederine tekrar tekrar sualler irat ederek bu münâcaatgâh-ı mukaddeste edilen duaların müstecab olacağına kendisi dahi itmi'nân-ı tâm hâsıl eyledikten sonra 'ilahi! Bu aşk benim için bir nikmet değil bir nimettir. Sen o nimeti benden geriye alma. Onu tezyit et!' diye dua ve niyaz eylemiş ve filvaki Kays'ın bu duası kabul olunmuş. İşte Kays'ın duası pederinin ümit ve intizarına nasıl muhalif idiyse, Filomene'nin taabbüdü dahi pederinin ümit ve intizarına o kadar muhalif idi. Hayfa ki Filomene'nin bulunduğu yer Kays'ın bulunduğu mahal gibi İsticâbetgâh-ı dua olamadı" der.

***

Ahmet Mithat,burada Kâbe'nin de içinde olduğu Harem-i Şerif ile manastırı karşılaştırmaktadır. Bir manastırın duaların kabul edilmesi hususunda asla Harem-i Şerife, yani Kâbe-i muazzamaya yetişemeyeceğini ifade etmektedir. En kutsal yerin Kâbe olduğunu vurgulayarak bu iki ibadet mekânını kıyaslar.

Ahmet Mithat'ın bu kutsal mekân karşılaştırmasından başka, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Şıpsevdi* romanında da bir karşılaştırma yapıldığını görmekteyiz. Hüseyin Rahmi buromanında Müslüman ve Hıristiyanların hayata bakışlarını ve dini algılayışlarını ele alır. Bu iki din mensuplarını karşılaştırmak için, roman kahramanlarından Hıristiyan

Mc Ferlan'ı kullanır. Bu karşılaştırmayı yaptırırken Müslümanlar ve Hıristiyanlar ve bu dinlerin mekânları hakkında kendi düşüncelerini Mc Ferlan'a söyletir: "İnsan batıdan doğuya geçince maddi âleminden mana âlemine kadar her şeydeki bütün değişimlerin gitgide artan etkileri arasında kalıyor. Bu iki çevre arasında dünyadan ahirete kadar değişiyor. Doğulularda her çeşit dünya işine karşı büyük bir ilgisizlik görüyorum. Yaşamanın rahatlığını sağlayacak ilerleme nedenlerinin hiçbirine önem verilmiyor. Her şeyde deve yürüşünü andırır o savsaklama dolu eski gidişten ayrılınmıyor. Geçmişe ibret gözüyla bakılmıyor. Şimdiki zamanın düzeltilmesini ciddi olarak düşünen yok. Gelecek için zihin yormak yararsız ve sanki günah sayılıyor. Bunun nedenini bazı Türklerden sordum. Şu cevabı verdiler. '-Bu dünya bir misafir yeridir. O sizin taptığınız altın ve zenginlik adeta kirdir. Bu ölümlü dünyanın gösterişine kapılmak ahiret işlerini unutmaya sebep olur. Geçici bir hayat için sonsuz olanın savsaklanması ise akla bilime uymaz. Siz Frenkler dünyaya taparsınız. Biz Müslümanlar ahiret adamıyız' Bu cevap güzel ama doğuluların sözleri işlerine uymuyor. Size küçük, ama doğru bir örnek göstereyim. Ne zaman surların dışına çıksam İslâm mezarlığını üzülünülecek bir özensizlik ve saygısızlık içinde görüyorum (s.343). Ahirete bağlılık ölüme saygı göstermekle başlar. Mezar taşları devrilmiş, yıkılmış, bazıları Kur'an ayetleriyle süslü mezar taşlarını küstah ayaklarla nasıl tepib geçiyorsunuz. Ahirete ve dine karşı gösterdiğiniz saygı bu mudur?" (s.346). Avrupa'ya kadar gitmeyelim. Feriköy'deki, Şişli'deki Hıristiyan mezarlarını çevreleyen sağlam duvarları, demir kapıları, temiz, güzel, bahçe şeklindeki ağaçları dikkatle korumakla görevli bekçileri görmüyor musunuz? Dünyaya tapanlarla ahiretle uğraşanların karargâh kurdukları yerlere bakınız. Ölüye ölüme saygı eseri hangisinde var denilse ne cevap verilecek. Ahirette sevaba ulaşmak çalışmakla olur. Siz doğulular aslında tembel, uyuşuk adamlarsınız. Çalışmamak için her şeye bir özür icat ediyorsunuz. Müslümanlık ilerlemeye yol açan pek yüce bir dindir (s.346). Uygarlaşmak için bu yüce dini engel göstermek büyük bir günahtır. O kadar büyük bir günahtır ki dine iftira ve tembellikte devam ederseniz çekeceğiniz ceza pek ağır olur. Bu cezayı dünyada komşularınız, ilerlemiş milletlere çiğnenmekle, ahirette de kimbilir nasıl ağır cezalarla çekersiniz." şeklinde konuşarak İslâmiyet ve diğer dinî konular hakkında düşüncelerini ve inancını belirtir.

***

Hüseyin Rahmi Gürpınar, bu romanında, Hıristiyan Mr. Ferlan'ı konuşturarak, onun ağzından Müslümanlarla Hıristiyanların dünyaya, dünya işlerine, dine ve kutsal mekânlara bakışlarını karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Hıristiyanların dinlerine daha saygılı olduğunu, Müslümanların ise bu konuda eksik olduğunu ve dinlerinin kıymetini bilmediklerini ifade ederek, iki dinin mensupları ve mekânları arasında bir karşılaştırma yapar.Bu hususta Müslümanları eleştirirken Hıristiyanların lehine bir bakış geliştirmektedir.

2.1.2. HIRİSTİYANLIK

Dünyanın her tarafında mensupları bulunan ve dünya nüfusunun yaklaşık beşte birini oluşturan Hıristiyanlık, Filistin bölgesinde doğmuştur. Hıristiyan, kelime olarak "Mesih'e bağlı" demektir. Kelime, Yunanca Hristos'tan gelmektedir. Hıristiyanlıkta, inanç esasları üzerinde asırlardır tartışmalar yapılmaktadır. Bir kimsenin Hıristiyanlığa girişi, vaftiz ve iman ikrarıyla olur. İman ikrarıyla giren esaslar, Hıristiyan kutsal kitabında açık olarak yer almaz. Bu esaslar ilk Havariler Konsilinden başlayarak özellikle 4. 5. Yüzyıllardaki konsillerde tespit edilmiştir. Daha sonraki konsillerde de diğer konular yanında, inançla ilgili olanları bir esasa bağlanmaya çalışılmıştır. Ancak inançlar konusunda kiliseler, mezhepler arası ortak konular bulunduğu gibi farklı olanları da vardır.[118]

> Hıristiyanlığın temel öğretisini Hazreti Îsa'nın kurtarıcılığı oluşturur. İnsanlığın kurtuluşu için kendini feda eden Îsa kurtuluşun merkezidir. Geleneksel öğretiye göre insanlar kurtuluşa erebilmek için ona inanmak ve bugün onun bedenini temsil eden kiliseye intisap etmek zorundadır. Kilise babaları bunu, "Kilise Dışında Kurtuluş yoktur" ifadesiyle formülleştirip bir dogma haline getirmişlerdir.[119]

> Hıristiyanlık her şeyden önce Îsâ Mesîh anlayışı üzerine temellenen bir inanca sahiptir. Ana fikri yeni ahidde bulunan bu inanca göre Îsâ Mesîh hem tanrının oğlu, hem de insanlığın kurtarıcısıdır. Tanrı insanlığı günahtan kurtarmak üzere "biricik oğlunu" yeryüzüne göndermiştir. Îsâ Mesîh "ilahi planı" yürürlüğe koyacak şekilde insanlığı kurtarışının sembolü olarak önce çarmıha gerilmiş, sonra da "ölülerden kıyam ederek" Baba'nın yanındaki yerini

---

[118] .

[119] Adam, Baki, "İslâm Ansiklopedisi", Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1998, c. 17, s. 358-364.

> almıştır. Hıristiyan inancının merkezinde bulunan bu doktrin, Hıristiyan teolojisi içerisinde işlenerek değişik görüşlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.[120]
>
> İslâm'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de Hıristiyanlığa çeşitli açılardan temas edilir. Ancak bu dine doğrudan değil mensuplarının adı olan 'nasara' kelimesiyle atıfta bulunulur…Kur'an-ı Kerim'de Hıristiyanlıkla ilgili âyetlerde özellikle vurgulanan husus Îsa'nın beşer oluşudur.[121]

İncelediğimiz romanlarda İslâmiyetten sonra yer verilen semavi din Hıristiyanlıktır. Hıristiyanlık inancına ve içindeki inanç unsurlarına en fazla Ahmet Mithat Efendi yer vermektedir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mürebbiye* romanında, Dehri Efendi'nin konağına mürebbiye olarak alınan Anjel, konaktaki erkekleri baştan çıkarıp kendine âşık eder. Erkekler onunla olmaya çalışırlar. Kâhya Eda Hanım, Dehri Efendi'nin kardeşi Amca Bey'de, damat Sadri'de ve Dehri Efendi'nin büyük oğlu Şemi'nin davranışlarında meydana gelen bu değişiklikten Anjel'in bir şeyler karıştırdığını anlar. Bir gece bunların birbirlerinden habersiz odalarından çıktığını anlar.

Durumu Dehri Efendi'ye haber verir. Dehri Efendi bunları sorguya çeker. Anjel'in kapısını bağladığı için de Eda Hanım'ı azarlar. Eda Hanım ise Anjel geldikten sonra konakta olanları açıklar. Bu üç erkeğin de Anjel'e âşık olduğunu söyler.

Amca Bey, bu gece olanlardan sonra aradan çekilerek yeğeni Şemi'yi, damat Sadri karşı kışkırtmaya çalışır. Şemi'ye, "Efendibabanın (Dehri Efendi) çocukları mürebbiye ile yatırmamasındaki sebebin mürebbiyenin karyolasının başı ucunda haçı olduğunu ve çocukların bu haçı görmeleri halinde, bazı Hıristiyan ibadetlerini öğrenebilecekleri olduğunu söyler (s. 138).

Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü* romanının başkahramanı Recep Köso, babası vefat ettiği zaman on on iki yaşlarındadır. Annesi ve iki kız kardeşiyle yalnız kalır. Babasından birkaç çiftlik miras kalmıştır. Annesi gayet akıllı ve ne yaptığını bilen bir kadındır. Recep Köso'yu çok iyi bir şekilde terbiye eder ve çiftlikteki işleri ona öğretir. Recep Köso da annesinin sözünden çıkmaz ve kendini yetiştirir. Annesi Çelebi Molla

[120] Demirci, Kürşat, "İslâm Ansiklopedisi" Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1998, c. 17, s. 328-340.
[121] Sinanoğlu, Mustafa, "İslâm Ansiklopedisi" Türkiye Diyanet Vafkı Yay., 1998, c. 17, s. 364-368.

oğluna sezdirmeden, onun davranışlarını uzaktan takip eder. Çünkü Çelebi Molla çok ince düşünen ve müdekkikâne hareket eden bir kadındır.

Recep Köso yirmi yaşına bastığı zaman evlenmek ister. Bu isteğini annesine açar. Fakat evlenmek istediği kız babasının eski ortağı olan Hıristiyan (s.46) çorbacı Sonkur Yankos'nun kızı Filomene'dir. Annesi Çelebi molla bu istek karşısında biraz şaşırır. Aralarında bu hususta uzun konuşmalar geçer:

-Şey! Anacığım ben artık şey etmek istiyorum. Ayıp a? Artık vaktim de geldi. Allah'ın emri ile evlenmek istiyorum.

-A! Niye ayıp olsun oğlum? Evlenmek bir delikanlının hakkı olduğu gibi onun validesi için de en büyük mürüvvettir. Yenişehir kazan ben kepçe şehrin en güzel kızını…

-Hayır valideciğim. Kız aramak peşinde seni yormayacağım. Ben kızı kendim buldum.

-Yâ birisini kendin beğendin öyle mi? Daha âlâ ya!

-Ben Filomene'yi alacağım. Sonkur Yankos'nun kızı yok mu? Onu alacağım.

-Yankos Çorbacı'nın kızı ha? İşte bu biraz acayip şey. Vakıa hem muteber, hem güzel, hem de terbiyeli, uslu, akıllı bir kız ama. Ne bileyim?

-Hıristiyan olduğu için (s.46) Değil mi? Müslüman olup da bir Müslümana varan kızların birincisi Filomene olmayacağı gibi böyle bir kızı alan erkeklerin dahi birincisi ben olmayacağım" diye söyler. Annesi de

-Bana biraz müsaade ver oğlum. Güzelce düşüneyim. Seni istediğin yemin ile temin ederim ki Yankos Çorbacı'nın kızı hani ya bir Hıristiyan kızı (s.47) diye istememezlik etmiyorum" diye cevap verir.

Recep Köso ile Hıristiyan Filomene'nin evlenmesi hususunda yazar bazı değerlendirmelerde bulunurken iki dinin arasındaki inanç benzerliklerinden bahseder ve şöyle der: "Hatta Filomene dahi dinine pek mutekit bir Nasranî olduğu hâlde İslâmı kabul ederek Recep'le izdivaca rıza göstermesi ve Recep'in: -Filomene! Göreceksin ki İslâmiyet ile Nasraniyet (s.52) arasındaki fark hakikaten soğan zarı kadar bir şeydir. Hazret-i İsa'ya,

Hazret-i Meryeme, İncil-i Şerife bizim de imanımız vardır. Hazreti İsa ve Meryem'i belki biz Nasâradan ziyade severiz. O soğan zarı kadar dediğimiz fark ise Hazret-i İsa'ya isnat olunan ulûhiyetten ibaret olup şimdiye kadar sana bin defa tarif etmiş olduğum vechile bu ulûhiyet-i İsa meselesi dahi Nasranîyetin (s. 52) esasında yoktur" dediğini aktarır.

Recep Köso, Osmanlı Yunan savaşında gönüllü olarak orduya katılır. Orduya çok faydası dokunur. Kendi birliğiyle beraber Yenişehir'e girer. Başta hocalar, papazlar ve hahamlar hazır olmak üzere bütün ahali onları büyük bir sevinçle karşılar ve hükümet dairesi önünde dualar ederler. Recep Köso ve birliği halkın da yardımıyla o gün akşama kadar şehri eşkıyadan temizler.

Recep Köso kendi bölüğüyle Yenişehir'e girdiğinin ertesi günü Filomene'yi görmek için Sonkur Yankos'un evine gider. Eve yaklaştığı zaman evden "Recep Köso yetiş oğlumu kurtar" Yetişiniz Osmanlılar yetişiniz! Kanlı herif oğlumu öldürüyor" şeklinde kadın çığlığı duyar. Bu çığlık Mehmet Bego'nun kulesinde uyurken rüyasında duyduğu çığlıktır. Recep eve tam yaklaştığı zaman balkonda olan üç kişiden ikisini tanır. Feryat eden kadın Recep Köso'nun on altı yıl önce ayrıldığı sevgilisi Filomene'dir. Çocuğu öldürmeye çalışan kişi Andrea Kostopolo'dur. Fakat çocuğu tanıyamaz. Recep hemen kılıcını çeker ve "Korkma Filomene" diye bağırarak süratli bir şekilde eve doğru koşar. Merdivenleri hızlı bir şekilde tırmandığı anda kulağının dibinde çın diye bir ses duyar. Ortalık duman olur. Biraz sonra anlaşılır ki arkasından yetişen kahraman bir zabit, eli bıçaklı eşkiyanın bir kadına saldırmak üzere olduğunu görmüş ve hiç beklemeden merdivenlerin dibinden eşkiyaya nişan alarak onu boynunun kökünden vurmuştur. Andera Kostopolo yere yuvarlanır ve ölür.

Recep Köso, Kostopolo'yu öldüren Zabit ve birkaç asker yukarıya çıkarlar. Filomene, Kostopolo'dan korunmak için balkona kaçan oğlunu onların yanına getirir. Rum diliyle onlara şöyle teşekkür eder: "Sizi buraya Hak teala hazretleri gönderdi. İki dakika daha gelmemiş olsaydınız oğlum da, ben de katlolunmuş gitmiştik bile. Sizi buraya Allah gönderdi, Allah! Hem de Müslümanların Allah'ı! Recep Köso'dan öğrendiğim Allah!" Filomene böyle deyince, Recep Köso dayanamaz kendisini şöyle tanıtır. "Evet Filomen! Sevgili Filomen! Recep Köso'dan öğrendiğin Allah gönderdi. Hatta işte o Allah-ı zülcelâl sana Recep Köso'nun kendisini de gönderdi." Böyle deyince Filomene dikkatlice bakar ve onu tanır. "Recep" diye çığlık atarak bayılır.

Filomene ayıldıktan sonra başından geçenleri tek tek Recep Köso'ya anlatır. Anlattığına göre Andrea Kostopolo ile şartlı evlenmiştir. Kostopolo'nun eli kendisine asla değmemiştir. Çocuk da kesinlikle Recep Köso'nun çocuğudur.

Recep kışlaya döner. Bir gün sonra tekrar Filomene'nin kaldığı Sonkur Yankos'un evine gelir. Recep Köso'yu Filomene, Filomene'nin teyzesi, oğlu Marko ve diğer hizmetçiler bir baba gibi sevinçle karşılarlar.

Filomene, oğlunu Recep Köso'ya "oğlumuz Marko'dur. Üçümüzün arasındaki münasebeti kendisine anlatmışımdır" diye tanıtır. Marko annesinin kendisini bu isimle tanıtmasından hoşnut olmaz. Recep çocuğa 'Marko' diye hitap edince çocuğun hoşnutsuzluğu bir kat daha artar. Kendisinin Hıristiyan (s.208) olmadığını bilakis Müslüman olduğunu bu yüzden Marko ismini asla kabul etmediğini söyler:

"Evet efendim! Ben Marko değilim. Düne kadar Marko idiysem de bugün artık Marko değilim. Ben Müslümanım. Müslüman isimlerinden pederim bana hangi ismi takacak ise o isim ile müsemmayım" der. Recep buna çok sevinir ve kalkar oğlunun gözlerinden öper. Oğluna İslâmiyet hakkında bilgiler verir:

"Oğlum Müslümanlık Hıristiyanlığa birkaç cihetten benzemeyip bu âdem-i müşabehetlerin birisi de Hıristiyanlık insanlara kilise tarafından vaftiz usulüyle tevcih ve i'ta edildiği halde (s.208) Müslümanlığın hiçbir kimse tarafından tevcih ve i'ta olunmayıp herkesin onu kendiliğiyle kabul eylemesinden ibarettir. Fakat Hıristiyanlıkta vaftize mukabil bir aforoz ile insanı dininden tecrid edebildikleri halde (s.208) İslâmiyet'te bir kimseden o sıfatı nez'e hiçbir kimsenin hakkı yoktur. Çünkü kul ile Allah arasında ne kilise, ne papaz gibi hiçbir hail bulunmayıp, Müslüman doğrudan doğruya kendi mabuduna rabt eder. Mademki ne benim tarafımdan ne de başka hiçbir kimse tarafından teklif vuku bulmadığı halde kendi gönlün ile İslâmiyet'i kabul ediyorsun Müslümansın. Hem demincek dediğin gibi yalnız bu günden bed' ile değil bizim tabirimiz vechile kalubeladan beriki âlem-i ezelde ruhların yaratıldığı zamandan beri demektir. Bu halde Müslüman isimlerinden hangisini intihab edersen onu da kendin alabilirsin" der. Bundan sonra Recep Köso şöyle devam eder: "Müslümanlık ile Hıristiyanlık arasındaki farkı bir soğan zarı kadar gösterenlerin mincihetin ve hatta bilvücuh hakları vardır. Müslüman kısmı yalnız peygamberimiz Muhammedü'l Mustafa Efendimiz hazretlerinin hak peygamber olduğuna inanmakla kalmayıp sair cümle peygamberlere dahi inanır.

Onların en büyüklerinden birisi dahi Hazreti İsa'dır. Müslüman dahi Hazreti İsa'ya "logos" der ki onun arapçasını kelime diye söyler. Hazreti İsa Hak teala'nın bir kelimesidir ki onu Hazreti Meryem'e ilka eylemiştir. Müslüman kısmı hazreti İsa'yı Ruhullah olmak üzere itikat ve kabul eder. Yalnız Allah'ın oğlu demez. Yalnız Allah demez. Zaten İncillerde dahi böyle bir haber yoktur. Hazreti İsa Allah'ın oğlu ise hepimiz dahi Allah'ın oğluyuz. Hak teala Hazreti İsa'nın babası ise hepimizin dahi babasıdır. Bu oğulluk babalık bizim maddi olan babalık ve oğulluğumuza benzemeyip, halıkiyyet ve mahlukiyyet demektir ki bu manaya göre dahi İslâmiyet ve Hıristiyanlık (s.209) arasında fark yoktur. Fakat maddi olan übüvvet ve bünüvveti ve Hazreti İsa'ya isnat olunan ulûhiyeti İslâmiyet mümkün değil kabul edemez. Zaten milad-ı İsa'dan üç buçuk asır sonraya kadar Hıristiyanlar dahi bu itikatta değildiler. Bu isnadat hem de adeta cebri gibi bir surette vukua geldi. Binaenaleyh bir Hıristiyan Müslüman olur ise Hazreti İsa'yı, Hazreti Meryem'i terk ve inkâr etmesi lazım gelmez. Onlar yine efendilerimizdir. Cümlesinin şefaatını ümit eder. Bunca peygamberlere bir de Hatemü'l-enbiya efendimize ilave ederek asıl din-i hakkı bu vechile ikmal eylemiş olur. Zaten peygamber efendimiz hazretlerinin geleceklerini Hazret-i İsa dahi haber vermiştir ki İncil-i Şerifte yazılıdır. İnşallah teallüm ve tederrüs ile âlim olur isen İncil-i Şerifte bu bahsi kendin görür anlarsın oğlum" (s.210).İslâmiyet ve Hıristiyanlığı bu bu şekilde karşılaştırarak oğluna Hıristiyanlık hakkında bilgi verir.

***

İki romanımızda görülen Hıristiyanlık inancından daha çok Ahmet Mithat Efendi bahsetmiştir. Hüseyin Rahmi konuya, sadece bir kez Hıristiyan ibadetlerini öğrenme yönüyle değinmiştir.

Ahmet Mithat ise genel olarak Hıristiyan ibadetleri, Hıristiyan olan insan, Hıristiyan ile İslâmiyet arasındaki benzerlikler ve farklılıklar, Hıristiyan kızla evlenebilmek, Hıristiyanlığın insanlara vaftiz usulüyle verildiği, aforoz usulüyle Hıristiyanlıktan çıkarıldığı şekliyle konuyu işlemiştir.

2.1.2.1. Hz. Meryem ve Hz. İsa

İslâmda üstün nitelikleri sebebiyle yüceltilen, iffet ve itaat simgesi bir şahsiyet olarak gösterilen Meryem, Hıristiyanlık'ta "tanrı doğuran" olarak nitelenmekte, Hıristiyanların ibadet hayatında önemli bir yer tutmakta, onun da Hz İsa gibi asli günahtan uzak olduğuna ve öldükten sonra semaya yükseldiğine inanılmaktadır.

Adı gerek Apokrif İncillerden Protevangelium'a göre gerekse Kur'an-ı Kerim'e göre Meryem adı ona annesi tarafından verilmiştir.[122]

İncelediğimiz romanlarda Hz. Meryem ve Hz. İsa beraber ve birbiriyle alakalı işlendiği için, Hazreti İsa konusunu 'peygamberler' başlığı altında değil, bu başlık altında incelemeyi uygun gördük. Sadece iki yazarımızın iki romanında bu konuya temas edilmiştir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mürebbiye* romanında, kâhya Eda Hanım, Anjel'in nasıl bir kadın olduğunu ve konaktaki erkekleri baştan çıkardığını Anjel ve Dehri Efendi'nin yüzüne haykırır. Eda'nın gerçekleri bu şekilde açıklaması üzerine Anjel zor durumda kalır. Bu durumdan kurtulmak için yapmacık bir tavırla ağlar ve kiliselerde görülen azizelerin resimlerindeki hali alır. İki gözünden yaş dökerek melek görünüşlü bir yüzle elini salibe doğru uzatır. Dehri Efendi'ye Fransızca; "Hazreti İsa (s.95) bana af emrediyor. O kadının bana hakaretini ben affettim, siz de affediniz" der.

Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü* romanının başkahramanı Recep Köso, sevdiği Hıristiyan Filomene'yi nikâha razı etmek için İslâmiyet, Hıristiyanlık, Hazreti İsa, Hazreti Meryem hakkında şöyle konuşur: "Filomene! Göreceksin ki İslâmiyet ile Nasraniyet arasındaki fark hakikaten soğan zarı kadar bir şeydir. Hazret-i İsa'ya, Hazret-i Meryeme, İncil-i Şerife bizim de imanımız vardır. Hazreti İsa ve Meryem'i (s.52) belki biz Nasâradan ziyade severiz. O soğan zarı kadar dediğimiz fark ise Hazret-i İsa'ya (s.52) isnat olunan ulûhiyetten ibaret olup şimdiye kadar sana bin defa tarif etmiş olduğum vechile bu ulûhiyet-i İsa meselesi dahi Nasraniyetin esasında yoktur."

Yazar, aynı romanda Kalabaka Manastırlarını okuyucuya tanıtırken "Teselya ovasını garb-i şimâli cihetinden tahdit eden dağların kafesi böyle yalçın kayadan ibaret gibi

[122] HARMAN, Ömer Faruk, "İslâm Ansiklopedisi", cilt 29, s. 236-242.

bir şeydir. Hemen her tepenin üzerinde de bir manastır vardır. Ama birçoğu yalnız bir tek oda içinde bir Meryem Ana (s.72) veyahut eizze-i Nasraniyeden sair bir zatın resminin vaz' olunmasından ibaret olduğunu" söyleyerek Hazreti Meryem'den bahseder.

Kalabaka Manastırlarında bulunan kızı Filomene'yi ziyaret eden Sonkur Yankos, kızıyla görüştükten sonra Metropolit Efendiyi ziyaret eder. İkinci geceyi de kızının yanında neşeli bir şekilde geçiren Sonkur Yankos, ilk çanda uyanıp kızıyla beraber sabah ibadetine hazırlanır. İkinci çanla mabede varıp ibadet ederler. Filomene, tasvir-i Meryem (s.117) karşısında dualar eder. Sonkur Yankos kızının böyle içten dua edişinden onun ıslah olduğunu hükmeder. "Lakin acaba Filomene bu sûzîşli tazarruâtıyla Hazret-i Meryem'den neler diliyordu? (s. 117). Filomene, biçare Filomene şu makamda tasvir-i Meryeme (s.117) kalp lisanıyla söylediği sözleri cism lisanıyla pederine söyleyemezdi. O resmin sahibine tevdi eylediği esrarı mümkün değil babasına tevdi edemezdi."

İbadetten sonra Metropolit Efendiyi ziyaret ederler. Ziyaretten sonra Filomene'yi doğruca kafesin yanına götürür. Daha önceden emir gereğince Filomene'nin eşyası hazırlanmıştır. Sonkur Yankos'un iki gün önce geldiği araba da geri dönmek için hazır bekletilmektedir. Filomene'nin bunların hiçbirinden haberi yoktur. Kafesin yanına geldiği zaman babasının kendisini götürmek için geldiğini anlar. İşte o zaman Recep Köso'dan ayrılacağı ve bir daha göremeyeceği için hüngür hüngür ağlamaya başlar. Filomene'nin bu ağlamasını temizlenmiş olmasına yoran ve bundan memnun olan Sonkur Yankos: "Üç dört aydır burada melekler gibi ikamete alışmış azizeler gibi bütün ihsasını Cenâb-ı Meryem'e hasretmiş (s. 119). Şimdi bu masumane maişetten tebaüdü elbette kendisine tesir eder. Ama bu tesir ıslah-ı ahval eylemiş olmasının alâmet-i bahiresidir." Diye düşünür. Arabaya binerler ve tekrar Tırhala'ya doğru yola koyulurlar.

Recep Köso ve Filomene birbirlerinden bu şekilde ayrıldıktan sonra Filomene'nin babası Sonkur Yankos, kızını zorla Andre Kostopolo adında bir rum subayı ile evlendirir. Aradan on altı yıl geçer. Osmanlı ile Yunan arasında savaş çıkar. Recep Köso bu savaşa gönüllü olarak katılır. Orduya çok faydası dokunur. Kendi birliğiyle beraber Yenişehir'e girer. Başta hocalar, papazlar ve hahamlar hazır olmak üzere bütün ahali onları büyük bir sevinçle karşılar. Hep birlikte hükümet dairesi önünde dualar ederler. Recep Köso ve birliği, halkın da yardımıyla o gün akşama kadar şehri eşkıyadan temizler.

Recep Köso kendi bölüğüyle Yenişehir'e girdiğinin ertesi günü Filomene'yi görmek için Sonkur Yankos'un evine gider. Eve yaklaştığı zaman evden "Recep Köso yetiş oğlumu kurtar" Yetişiniz Osmanlılar yetişiniz! Kanlı herif oğlumu öldürüyor" şeklinde kadın çığlığı duyar. Bu çığlık, Mehmet Bego'nun kulesinde uyurken Recep Köso'nun rüyasında duyduğu çığlıktır. Recep eve tam yaklaştığı zaman balkonda üç kişi görür. Bunlardan ikisini tanır. Feryat eden kadın sevgilisi Filomene'dir. Çocuğu öldürmeye çalışan kişi Andrea Kostopolo'dur. Fakat çocuğu tanıyamaz. Recep hemen kılıcını çeker ve "Korkma Filomene" diye bağırarak süratli bir şekilde eve doğru koşmaya başlar. O anda arkasından gelen Müslüman bir subay ateş ederek Andera Kostopolo'yu vurur. Kostopolo yere yuvarlanır ve ölür. Zabit, birkaç asker ve Recep Köso yukarıya çıkarlar.

Filomene oğlunu bunların yanına getirir. Rum diliyle onlara şöyle teşekkür eder: "Sizi buraya Hak teala hazretleri gönderdi. İki dakika daha gelmemiş olsaydınız oğlum da, ben de katlolunmuş gitmiştik bile. Sizi buraya Allah gönderdi, Allah! Hem de Müslümanların Allah'ı! Recep Köso'dan öğrendiğim Allah!" Filomene böyle deyince Recep Köso dayanamaz ve kendisini şöyle tanıtır. "Evet Filomen! Sevgili Filomen, Recep Köso'dan öğrendiğin Allah gönderdi. Hatta işte o Allah-ı zülcelâl sana Recep Köso'nun kendisini de gönderdi." Böyle deyince Filomene dikkat eder ve Recep Köso'yu tanır. "Recep" diye çığlık atarak bayılır. Onu ayıltırlar.

Filomene başından geçenleri tek tek Recep Köso'ya anlatır. Anlattığına göre Andrea Kostopolo ile şartlı evlenmiştir. Kostopolo'nun eli Filomene'ye asla değmemiştir. Çocuk da kesinlikle Recep Köso'nun çocuğudur.

Filomene, oğlunu Recep Köso'ya 'oğlumuz Marko'dur. Üçümüzün arasındaki münasebeti kendisine anlatmışımdır" diye tanıtır. Marko annesinin kendisini bu isimle tanıtmasından hoşnut olmaz. Recep, çocuğa 'Marko' diye hitap edince çocuğun hoşnutsuzluğu bir kat daha artar. Kendisinin Hıristiyan olmadığını bilakis Müslüman olduğunu bu yüzden Marko ismini asla kabul etmediğini söyler:

"Evet efendim! Ben Marko değilim. Düne kadar Marko idiysem de bugün artık Marko değilim. Ben Müslümanım. Müslüman isimlerinden pederim bana hangi ismi takacak ise o isim ile müsemmayım" der. Recep buna çok sevinir ve kalkar oğlunun gözlerinden öper. Oğluna İslâmiyeti anlatırken, Hazreti Meryem ve Hazreti İsa'nın İslâm inancına göre gerçek mahiyeti hakkında bilgiler verir: "Müslümanlık ile Hıristiyanlık

arasındaki farkı bir soğan zarı kadar gösterenlerin mincihetin ve hatta bilvücuh hakları vardır. Müslüman kısmı yalnız peygamberimiz Muhammedü'l Mustafa Efendimiz hazretlerinin hak peygamber olduğuna inanmakla kalmayıp sair cümle peygamberlere dahi inanır.

Onların en büyüklerinden birisi dahi Hazreti İsa'dır (s.208). Müslüman dahi Hazreti İsa'ya "logos" der ki onun arapçasını kelime diye söyler. Hazreti İsa Hak teala'nın bir kelimesidir ki onu Hazreti Meryem'e (s.208) ilka eylemiştir. Müslüman kısmı Hazreti İsa'yı Ruhullah olmak üzere itikat ve kabul eder. Yalnız Allah'ın oğlu demez. Yalnız Allah demez. Zaten İncillerde dahi böyle bir haber yoktur. Hazreti İsa Allah'ın oğlu ise hepimiz dahi Allah'ın oğluyuz. Hak teala Hazreti İsa'nın babası ise hepimizin dahi babasıdır. Bu oğulluk babalık bizim maddi olan babalık ve oğulluğumuza benzemeyip, halıkiyyet ve mahlukiyyet demektir ki bu manaya göre dahi İslâm ve Hıristiyan arasında fark yoktur. Fakat maddi olan übüvvet ve bünüvveti ve hazreti İsa'ya isnat olunan ulûhiyeti İslâmiyet mümkün değil kabul edemez. Zaten milad-ı İsa'dan üç buçuk asır sonraya kadar Hıristiyanlar dahi bu itikatta değildiler. Bu isnadat hem de adeta cebri gibi bir surette vukua geldi. Binaenaleyh bir Hıristiyan Müslüman olur ise Hazreti İsa'yı, Hazreti Meryem'i terk ve inkâr etmesi lazım gelmez. Onlar yine efendilerimizdir. Cümlesinin şefaatını ümit eder. Bunca peygamberlere bir de Hatemü'l-enbiya efendimize ilave ederek asıl din-i hakkı bu vechile ikmal eylemiş olur. Zaten peygamber efendimiz hazretlerinin geleceklerini Hazret-i İsa dahi haber vermiştir ki İncil-i Şerifte yazılıdır. İnşallah teallüm ve tederrüs ile âlim olur isen İncil-i Şerifte bu bahsi kendin görür anlarsın oğlum" (s.210) diyerek oğlunu İslâmiyet, Hıristiyanlık, Hazreti Muhammed, Hazreti İsa ve Meryem hakkında bilgilendirir.

***

Yukarıda da görüldüğü üzere Hazreti Meryem ve Hz. İsa'ya iki romanda yer verilmiştir. Hüseyin Rahmi Gürpınar sadece bir kez Hz. İsa'dan söz etmiştir. Ahmet Mithat ise *Gönüllü* romanında Hz. Meryem ve Hz. İsa'ya değişik yönlerle dikkat çeker.

Genel olarak baktığımızda; genç kızların Hz. Meryem'e temizliği yönüyle benzetilmesi, Müslümanların Hz. Meryem'i ve Hz. İsa'yı sevdiği, Hz. Meryem'in kilise ve manastırlardaki resimlerinin bulunması ve Nasranîlerinbu resimlerin karşısında dua etmeleri, kalp diliyle onunla konuşmaları, Nasranîlerin Hz. İsa'ya ulûhiyet isnat etmeleri,

Müslümanların Hz. İsa'nın peygamber olduğuna ve onun Allah'ın emriyle babasız olarak doğduğuna inandıkları, Hz. İsa'nın İncil'de Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderileceğini haber vermesi bakımından ele alınmıştır.

2.1.2.2. Mezhep

Diğer semavi dinlerde olduğu gibi Hıristiyanlıkta da mezhepler vardır. Mezhep "Dini inanç esaslarını veya ameli yükümleri anlama ve yorumlama konusunda kendine özgü yaklaşımlara sahip düşünce sistemi; bu yaklaşımlar etrafında meydana gelen ekolleşmenin ürünü olan ilmi ve fikri birikim[123]" olarak tanımlanmaktadır.Hıristiyanlıkta temel olarak üç büyük mezhep vardır. Bunlardan Katoliklik; "inanç ve ahlak alanında papanın oterite kabul edildiği, Hıristiyanlığın en kalabalık cemaatini teşkil eden Hıristiyan kilisesi/mezhebidir.[124] Ortodoks, "kilisenin kararlarına bağlı, batıl inançlara karşı, doğru inancı benimseyen muhafazakâr kimselerin oluşturduğu Hıristiyanlığın üç büyük mezhebinden biri, Protestanlık ise "XVI. Yüzyılda Martin Luther öncülüğündeki reform hareketiyle başlayıp… Hıristiyanlığın teolojik ve ahlaki bir yorumunu ve buna paralel olarak ortaya çıkan kiliseler ve cemaatler topluluğunu ifade eder.[125]

İncelediğimiz romanlarda sadece iki yazarımızHıristiyanlıktaki mezheplere değinmiştir.

Ahmet Mithat Efendi *Gönüllü* adlı romanında, Recep Köso'nun sevgilisi Hıristiyan Filomene, babası Sonkur Yankos tarafından Kalabaka Manastırlarına götürülür. Yazar, Kalabaka Manastırlarında yapılan perhizleri anlatırken bu perhizlerin Hıristiyan mezheplerindeki uygulanışı hakkında bilgiler verir.

"Maahaza buraya gelenler hangi din ve mezhepten olurlar ise olsunlar meccanen misafir kabul edilerek aylarca müddet-i ikamet etseler "ne zaman gideceksin" diyen bulunmaz. Meccanen yer, içer kendi hanesi gibi ikamet eder.

Şu kadar var ki misafir, Müslüman ve Yahudi olsa dahi haftada iki perhiz-i eyyam ile bir de senede büyük ve küçük perhizler haftalarını teşkil eden günlerde ilâç için bile bir

[123] Üzüm, İlyas, İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2004, c. 29, s. 526.
[124] Harman ,Ömer Faruk, "İslâm Ansiklopedisi" Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2002, c. 25, s. 55.
[125] Waardenburgu, Jacques, "İslâm Ansiklopedisi" Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2007, c. 34, s. 351.

lokma et veyahut bir fincan et suyu bulamaz. Mutlaka onlar dahi perhize tabi olacaklardır. Ama bu 'perhiz' ne olduğunu biliyor musunuz? Etıbbanın bazı hastalıklar için emreylediği himye değildir. Hatta Katoliklerin bildikleri perhiz dahi değildir. Nasaradan Katolik mezhebine salik olanların (s.74) perhizleri hiçtir. Papalar hazeratı asıl perhiz-i nasranice ekli memnû olan şeyleri birer ikişer af ede ede yalnız koyun ve sığır etinin memnûiyyetine kadar işi indirmişler. Sadeyağı, balıketi filân yerler. Hele zeytinyağı asla memnû değildir. Ortodokslarda (s.74) bunlar dahi memnûdur. Sade su içinde kaynamış fasulye, mercimek falan gibi hububattan maadasını yemezler. Bunlarda da bazı garabetler vardır ya? Mesela zeytin tanesini yerler de zeytinyağını yemezler. Sebebi de zeytinyağı tulumlara konulduğu için tulumdan ona lahmiyyetin sirayet edeceği ihtimalidir. Yumurta dahi memnû olduğu halde havyar yerler. Istakoz, midye lühûm dahi memnû değildir. Buraları kendi içtihatlarına matuf şeylerdir. Yalnız Ortodoks olmayanların pek çoklarına meçhul olduğu cihetle hazır münasebet düşmüşken malumat olsun diye haber veriyoruz. Hâsılı Ortodoksların (s. 75) perhizleri pek güç bir şeydir.

Aghia Triadha Manastırına gelen yolcular her vechile serbest olup, burada müddet-i ikametlerince kendi haneleri gibi emin ve müsterih olurlar ise de yalnız perhiz günlerinde manastırın kaide-i esasiye ve kat'iyesine riayete mecburdurlar" diyerek bu vesileyle Hıristiyanlıktaki mezhepler hakkında bilgi verir.

Yazar, Yunan tarihi, putperestlik, Hıristiyanlık ve mezhepler hakkında geniş bilgi verir: "Elyevm 'Normand" sahâif-i matbuatta görüldüğü zaman bunların nasıl vahşi, ceri, cesur, hûn-rîs, yağmager bir halk oldukları ve bir zaman hemen hemen bütün Avrupa'yı istila eylemiş bulundukları acaba karilerin hatırlarında teceddüd eder mi?

İsveç, Norveç ve Danimarka taraflarında yerleştikten sonra bu ahali, denizcilikte mahâret-i fevkalâdeleriyle Avrupa'nın büyük nehirleri mansıplarını tutarak ufak ve hafif tekneleriyle nehirleri yukarıya doğru çıkarlar. Rast geldikleri kurâ ve kasabâtı yakarlar, yıkarlar, yağma ederlerdi ki, bilâhare girdikleri yerlerden bir daha çıkmamaya dahi başlayarak Fransa ve İngiltere'yi istilâdan maada İtalya ve Yunanistan'a kadar da sarkmışlar ve krallıklar ve dükalıklar falanlar kurmuşlardı.

Normandların bir kısmı Nasraniyeti kabul için imza vermişler ise de bu kabul lâfz-ı murat bir Hıristiyanlık olup ondan sonra dahi hep kendi Oden mezheplerini (s.80) icrada devam ede gitmişlerdir. İşte Yunanistan'a kadar vürudları bu lafzı murat

Hıristiyanlıklarından yüz yetmiş sene kadar sonra olup vakıa İtalya taraflarındaki temekkünlerinin tesiratıyla Yunanistan'a gelenler kâmilen Hıristiyan olmuşlar idiyse de Hıristiyanlığın Katolik mezhebini (s. 81) kabul ederek o vakitler dahi şark ve garp kiliseleri ayrılmış ve biri diğerinin adû-yı canı olmuştu. Normandların mütemadiyen muhafaza eyledikleri şiddet yağmagerâneleriyle beraber bir de Katolik ve Ortodoks kiliseleri arasındaki tezâd-ı hasmâne üzerine girdikleri Yunanistan'da yağmagerliği, tahribatı ne derecelere vardıracakları muhtâc-ı mülâhazadır.

İşte tarihe serian ve muhtasaran atf etmiş olduğumuz nazar bize göstermiştirki Yunanistan'ı, Nasraniyetin şüyuundan ta bu manastırların binasına kadar, kâh Nasraniyetin barbarlar elinden ve kâh Ortodoksluğun Katoliklikten geçtiği belâ ve mezâhim, Hıristiyan ve Ortodoks papazlarına ovalarda rahat ve selamet bırakmayarak, böyle karakuş ve doğan yuvaları olan kayalar tepelerine kadar çıkmaya mecbur eylemiştir. Bundan sonra olsun Ortodokslar rahat yüzü görmüş olsalardı mutlaka insan ikametgâhı addolunmayan bu yerlerde durmayıp aşağıya, insanlar içine inerlerdi" (s.82). İmdi Atinalı kaleminden çıkmış olan bu sahifeyi dahi kemâl-i dikkatle okursanız görürsünüz ki o zamanlar Yunanistan bir dâr-ı fetret ve mezalim olup asıl fukarâ-yı ahalinin muhafaza-i selâmeti için iştigâl-i Osmanî vücûb-ı tahtına girmişti. İstanbul'da Rum patrikhanesinin şark imparatorluğu zamanında ziyade imtiyazlar, himayeler ile muhafazasını şan-ı Osmanîye cesbân gören hükûmet-i Osmaniyyenin Yunanistan'a dühulundan sonra ise artık Ortodoks mezhebinin (s.88) öyle dağlara, kayalara tahassun etmesine ihtiyaç kalmamış ve her tarafta cesim ve mamur kiliseler vücuda gelerek bütün Rumlar ayinlerini serbest serbest icraya başlamış oldukları muhakkakât-ı tarihiyyedendir" der.

Mehmet Cemal'in *Müşâhadât-ı Şâirâne yahut Vuslat-ı Âşıkâne* adlı romanında, yazar bir bahar günü gezmek için kardeşinin boğazdaki yalısına gider.

Yazar, kardeşiyle birlikte köşkün bahçesinde bülbül sesleri arasında gece mehtabı seyrederlerken yazarın kardeşi ortodoks mezhebine mensup (s.9) Yorgi isminde bir gencin hikâyesini anlatır.

***

Ahmet Mithat,Hıristiyanlıkta bulunan Perhiz ibadetinin mezheplere göre nasıl olduğunu anlatırken, az da olsa Hıristiyanlıktaki mezheplerin oluşumuna bu mezheplerin arasındaki anlaşmazlıklara ve birbirlerinden uzaklaşmalarına değinir. Mehmet Cemal ise bir gencin hikâyesini anlatırken, onun Ortodoks mezhebine mensup olduğunu ifade eder.

2.1.2.3. Perhiz

Perhiz, Hıristiyanlıkta bir çeşit oruçtur. "Paskalya bayramının öncesinde, yüzyıllar içerisinde kademeli şekilde oluşturulan ve süresi hem kiliselere hem tarih içerisindeki farklı anlayışlara bağlı biçimde değişen hazırlık devresi bulunur. Günümüzde birçok kilise bu süreyi kırk gün olarak uygular. Kilisenin insanları günahtan kurtulmaları için özel bir çaba göstermeye çağırdığı kefâret dönemini ifade eder. Bu şekilde günahlardan arınarak Paskalya'ya hazırlandığı kırk günlük bir perhiz ve manevî arınma zamanı kabul edilir."[126]

Ahmet Mithat Efendi Hıristiyanlığa ait olan bu ibadet hakkında romanında bilgi vermektedir.

Ahmet Mithat Efendi, *Gönüllü* adlı romanında, Rumlar ve Arnavutlar arasında inanılan bıçak silimi âdetinden söz eder. Mehmet Bego, ramazan ayına yaklaşıldığı için bıçak silimi ziyafeti düzenler. İnsanları yedirip içirir.

Yazar, bu bıçak silimi âdetinin Rum, Bulgar ve Ulah gibi Nasranî ahalisinden geçtiğini anlatır. "Avrupada olduğu kadar karnaval havasında olmasa da büyük perhize (s.25) girilmeden bir hafta önce, buralarda da vur patlasın çal oynasın türünden birçok eğlencenin Nasranîler arasında yapıldığını şöyle anlatır: "Güya büyük perhize (s. 26) girecekleri iki aya yakın bir zaman, her türlü zevk sefa ve eğlenceden nefislerini mahrum edecekleri için bu eğlenceler sanki onların peşin bir mükâfatı olacaktır" der.

Yazar, daha sonra Kalabaka Manastırlarını anlatır. Bu manastırlarda yapılan ve Hıristiyanlıkta bir çeşit oruç ibadeti olan perhizin mahiyetinden ve nasıl uygulandığından şöyle söz eder: "Maahaza buraya gelenler hangi din ve mezhepten olurlar ise olsunlar

[126] Katar, Mehmet, "İslâm Ansiklopedisi" Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2007, c. 34, s. 181.

meccanen misafir kabul edilerek aylarca müddet-i ikamet etseler ‘ne zaman gideceksin’ diyen bulunmaz. Meccanen yer, içer kendi hanesi gibi ikamet eder.

Şu kadar var ki misafir Müslüman ve Yahudi olsa dahi haftada iki perhiz-i eyyam ile bir de senede büyük ve küçük perhizler haftalarını (s.74) teşkil eden günlerde ilâç için bile bir lokma et veyahut bir fincan et suyu bulamaz. Mutlaka onlar dahi perhize tabi olacaklardır. Ama bu ‘perhiz’ ne olduğunu biliyor musunuz? Etıbbanın bazı hastalıklar için emreylediği hımye değildir. Hatta Katoliklerin bildikleri perhiz dahi değildir. Nasaradan Katolik mezhebine salik olanların perhizleri hiçtir. Papalar hazeratı asıl perhiz-i nasranice ekli memnû olan şeyleri birer ikişer af ede ede yalnız koyun ve sığır etinin memnûiyyetine kadar işi indirmişler. Sadeyağı, balıketi filân yerler. Hele zeytinyağı asla memnû değildir.

Ortodokslarda bunlar dahi memnûdur. Sade su içinde ve kaynamış fasulye, mercimek falan gibi hububattan maadasını yemezler. Bunlarda da bazı garabetler vardır ya? Mesela zeytin tanesini yerler de zeytinyağını yemezler. Sebebi de zeytinyağı tulumlara konulduğu için tulumdan ona lahmiyyetin sirayet edeceği ihtimalidir. Yumurta dahi memnû olduğu halde havyar yerler. İstakoz, midye lühûm dahi memnû değildir. Buraları kendi içtihatlarına matuf şeylerdir. Yalnız Ortodoks olmayanların pek çoklarına meçhul olduğu cihetle hazır münasebet düşmüşken malumat olsun diye haber veriyoruz. Hâsılı Ortodoksların perhizleri (s.75) pek güç bir şeydir.

Aghia Triadha Manastırına gelen yolcular her vechile serbest olup burada müddet-i ikametlerince kendi haneleri gibi emin ve müsterih olurlar ise de yalnız perhiz günlerinde (s.76) manastırın kaide-i esasiye ve kat’iyesine riayete mecburdurlar”

***

Yazar, Hıristiyanlıkta oruç sayılan perhiz’in nasıl yapıldığına, nelerin yenilip nelerin yenilmediğine dikkat çeker. Ayrıca bu ibadetin Hıristiyanlıktaki mezheplere göre değiştiğine de değinir.

2.1.2.4. Günah Çıkartma

Günah çıkartma Hıristiyanlıkta bir çeşit tövbe sayılır. "Kişinin işlediği günah veya hatasını kilisede itiraf etmesi ve rahibinde Baba, Oğul, Kutsal Ruh adına söz konusu günah veya hatayı bağışlaması sakramentidir."[127]

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın*Metres* romanında Müştak, bir ay boyunca Hami'nin yalısını gözetler. Fakat ne Meryem Dudu'yu ne Saffet Hanım'ı görür. Parnas'a kavuşmanın yolunun artık Saffet Hanım'ı elde edip ondan para sızdırmak olduğuna kesin karar verir. Saffet Hanım'ın dadısı Dudu, tuhafiyeciye giderken Müştak karşısına çıkar. Saffet'i çok sevdiğini mutlaka onunla görüşmesi gerektiğini yalvararak anlatır. Ayrıca yazıcılara kimin için mektup yazdırmaya gittiklerini sorar. Dudu, Müştak'a, Saffet Hanım'ın kendisine mektup yazdırmak için oraya gittiğini, fakat bu işin yanlış olduğunu hemen orada anlayıp döndükten sonra bütün bu olanları hocanıma anlattığını söyler. Müştak hiddetlenerek böyle şeylerin hocaya anlatılmayacağını söylemesine üzerine Dudu: "Ha efendim! Sevda işi başkadır, hocalık işi bambaşkadır. Ben günahlarımı çıkartmak için (s.210) papasa gittiğim vakitlerde suçumun ileri gelenlerini anlatmam. Ancak onda birini söylerim. Papas afivlik verir, söylemediklerim de o sırada berikilerle affolunur gider. Cahilliğimde ben de hepsini birer birer anlatırdım. Sonra Takohi ile birlikte aykırı bir günah işledik. 'Kız bunu konfesör'e nasıl diyeceğiz?' dediysem Takohi bir yüzüme baktı, 'ona denecek günah var, denmeyecek günah var' (s.210) şeklinde izah ederek Hıristiyanlıktaki günah anlayışından ve günah çıkartma ayininden bahseder.

***

Günah çıkartma konusu sadece Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Metres* romanında ele alınır. Buradaki Hıristiyan kahraman, günah çıkarttığından ve günah çıkartmak için papaza gittiğinde neler yaptığından söz eder.

2.1.2.5. Haç, Salib, İkon, Put, Çan, Kilise, Manastır

Hıristiyanlığa ait olan bu inanç unsurları, bu din mensuplarınca kutsal sayılmaktadır. "Haç, Hıristiyanlığın simgesel olarak ifadesi olan ve artı (+) işaretine

[127] Aydın, Mahmut, "Yaşayan Dünya Dinleri" Diyanet İşleri Başk. Yay., Ankara, 2007, s. 99.

benzeyen işarete denir. Hıristiyanlarca, Hazreti Îsa'nın Îdam edildiği kabul edilen dar ağacına benzetilerek oluşturulan bu şekil, tarih boyunca, bu dinin simgesi olmuştur. Arapça'da buna *salib* denilmiştir.[128]

"Türkçe'ye put şeklinde geçen ve aslı Buddha ismine dayanan Farsça bud kelimesi "bilinçli ve canlı olduğuna inanılan suret veya heykel, tamamen veya kısmen bir dini yapı içinde kurumlaşmış ibadet konusu haline getirilmiş maddi obje, Allah'tan başka ilâh edinilen nesne" diye tanımlanmaktadır.[129]"İkon Hıristiyan geleneğinde aziz ve azizelerin resim ve kabartmaları veya küçük simgesel heykelleri demektir."[130]

"Çan, bir olayı duyurma, haberleşme, alarm gibi pratik amaçların yanında kötü ruhları ve cinleri kovma, halkı ibadete çağırma gibi maksatlarla kullanılan bir alet… Nitekim bazı eski toplumların, yeryüzünü doldurduğuna inanılan kötü ve zararlı cinleri insanlardan uzaklaştırmak için çan çaldıkları bilinmektedir. Hıristiyanlardaki çan kültünün de böyle bir hurafeden kaynaklandığı sanılmaktadır."[131]

Kilise "Hıristiyanlık inancını benimseyenlerin oluşturduğu topluluk, mezhep; Hıristiyan mabedi"[132] demektir. Manastırlar ise genellikle şehirlerin dışında kurulan ve "zahit din adamlarının cemaat halinde yaşadı bina veya binalar topluluğudur."[133]

İncelememize esas olan romanlardan beş tanesinde bu unsurların ele alındığını görüyoruz. Hıristiyanlığa ait bu inanç unsurlarına en fazla Ahmet Mithat Efendi ve Hüseyin Rahmi Gürpınar yer vermiştir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mürebbiye*adlı romanında, Dehri Efendi,mürebbiyelik için konağa aldığı Fransız Anjel'e gösterdiği saygıya bir gösterge olsun diye odasını süslü bir şekilde döşetir. Bu odada mürebbiyenin özel eşyaları arasında fildişinden yapılmış bir "krüsifi" (İsa'nın haça gerilmiş olduğunu gösteren bir heykel) vardır (s.51).

---

[128] Ural, İbrahim, "Dini Kavramlar Sözlüğü", Diyanet İşleri Başk. Yay., 2010, Ankara, 213.
[129] Güç, Ahmet, "İslâm Ansiklopedisi" Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2007, c. 34, s. 365.
[130] "Yaşayan Dünya Dinleri, Diyanet İşleri Başk. Yay., Ankara, 2007, s. 570.
[131] Şahin, M. Süreyya, "İslâm Ansiklopedisi", Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1993, c. 8, s. 196.
[132] Aydın, Mehmet, "İslâm Ansiklopedisi" Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2002, c. 26, s. 11.
[133] Öztürk, Levent, "İslâm Ansiklopedisi" Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2003, c. 27, s. 560.

Anjel, aynanın önünden çekilip büronun önüne geldiği zaman oraya koyduğu salibe bakarken gülmeye başlar (s. 52).Kendi dindarlığına Dehri Efendiyi inandırmak için onu oraya koymuştur.

Anjel, konaktaki erkekleri baştan çıkarıp kendisine âşık eder. Bunları sırayla gece odasına alır. Şüphelerin artması üzerine, erkekleri odasına almaya bir müddet ara verir. Fakat bir gece Amca Bey, damat Sadri ve Dehri Efendi'nin oğlu Şemi birbirlerinden habersiz olarak Anjel'in odasına gitmeye niyetlenirler. Bunların her biri salona geldiği zaman birisinin ayak sesini duyar. Saklanmak için salondaki büyük masanın altına gizlenmeye çalışırlar. Sonunda üçü de masanın altında buluşur. En sonunda bu gürültüyü duyan ve zaten başından beri Anjel'den şüphelenen Kâhya Eda Hanım salona gelir. Salonda kimseyi göremeyince gürültüyü çıkaran erkeğin Anjel'in odasında olduğunu tahmin eder. Burada Kendi kendine söylenir. Odada olduğunu tahmin ettiği erkeğin dışarı çıkmaması için, belindeki kuşağı çıkarıp sessizce odanın kapısını bağlar. Bundan sonra gidip durumu Dehri Efendi'ye anlatır.

Biraz sonra kapısının bağlandığını anlayan Anjel, bağırarak kapıya vurur. Kapının açılmasını ister. Anjel'in bağırma sesleri Dehri Efendi'nin odasına gelir. Dehri Efendi bu sesin ne olduğunu yanında bulunan Eda Hanım'a sorar. O da bilmediğini söyler. Anlamak için birlikte Anjel'in odasının karşısına gelirler. Dehri Efendi kapıyı açtırır. Anjel'e ne olduğunu ve kapıyı kimin bağladığını sorar.

Oda kapısı üzerine bağlanan Anjel, kapının dışında Eda Hanım'ın sesine benzer bir ses duyduğunu söyler. Bunun üzerine Dehri Efendi öfkeli bakışlarla Eda Hanım'a döner. Bakışlarıyla açıklama beklediğini ifade eder. Kendinden şüphelenildiğini anlayan Eda Hanım dayanamaz ve kendini savunmak için "Efendi hazretleri, kırk yıllık kâhya kadınınıza inanmayıp da böyle ne idüğü belirsiz kokana karısının iftiralarına mı çiğneteceksiniz. Ben yapmadığıma yemin ederim. O da beni görüp fark etmiş olduğuna haçı, putu (s.90) üzerine yemin etsin bakalım" diye söyleyerek Hıristiyanlıktaki haçtan söz eder.

Dehri Efendi Eda Hanım'la erkekleri yüzleştirmek için evdeki diğer üç erkeği oraya çağırır. Amca Bey ile damat Sadri, sanki söz birliği etmiş gibi o gece odalarından çıkmadıklarını söylerler. Fakat Şemi, o gece damat Sadri ve Amca Bey ile birlikte koruluğa gezmeye çıktıklarını söyler. Şemi'nin bu yalanı diğerlerini zor duruma sokar.

Bunu kavrayan Anjel, araya girer ve Şemi'ye işaret ederek sözünü değiştirmesini söyler. Dehri Efendi'ye de dönerek Fransızca, Şemi'nin birkaç gece önceki gezintiden bahsettiğini söyler. Şemi de bunu tasdik eder. Böylece durumu kurtarmış olur.

Anjel'in bu şekilde bir şeyler söyleyip Dehri Efendi'yi etkilemesi, Eda Hanım'ın son derece canını sıkar. Bu kez gerçekleri haykırır. Bu üç erkeğin Anjel'in aşıkı olduklarını ve bu gece de hepsinin onun odasına gitmek için odalarından çıktıklarını söyler. Belki dördüncü aşığının da Dehri Efendi'nin kendisi olduğunu, Dehri Efendi'nin yüzüne karşı haykırır. Dehri Efendi buna öfkelenir.

Eda Hanım'ın gerçekleri itirafı karşısında zor durumda kalan Anjel, yapmacık bir tavırla iki elini yüzüne kapatarak ağlamaya başlar. Anjel'in bu ağlamalarının gerçekten onun iffetinden ileri geldiğini zanneden Dehri Efendi, Eda'nın bu sözlerinden kendisinin iffetine bir zarar gelmeyeceğini söyleyerek Anjel'e niçin ağladığını sorar. Anjel ise masum bir tavırla, kendim için değil, bu sözleri söyleyen kadının haline, günahına ağlıyorum" der.

Anjel'in bu yapmacık konuşmalarından ve tavırlarından etkilenen Dehri Efendi ona inanır ve "bu kadın hakkında verilecek cezayı sen tayin edeceksin" der. Anjel, böyle bir işe karışmaktan son derece utandığını gösterir bir davranışla hemen yerinden fırlar, önünde gece kandili yanmakta olan salibin (s.95) karşısında diz çöker ve Latince dua ederek haç çıkarmaya başlar. Bundan sonra Anjel, kiliselerde (s.95) görülen azizelerin resimlerindeki hali alır. İki gözünden yaş dökerek melek görünüşlü bir yüzle elini salibe (s.95) doğru uzatarak Dehri Efendi'ye Fransızca; "Hazreti İsa bana af emrediyor o kadının bana hakaretini ben affettim, siz de affediniz." der.

Amca Bey, Anjel'i kendisinden başka Sadri Bey ve yeğeni Şemi'nin de sevdiğini anladıktan sonra aradan çekilerek Şemi'yi,damat Sadri'ye karşı kışkırtmaya çalışır. Şemi'ye, Efendibabanın (Dehri Efendi) çocukları mürebbiye ile yatırmamasındaki sebebin mürebbiyenin karyolasının başı ucundaki haçı (s.138) olduğunu ve çocukların bunu görmesi halinde bazı Hıristiyan ibadetleri öğrenebilecekleri olduğunu söyler.

Şıpsevdi romanının başkahramanı Meftun, Kasım Efendi'nin kızı Edibe ile evlendirilir. Edibe Meftun'un konağındaki yaşama ayak uyduramaz. Her şey ona tuhaf ve

farklı gelir. Günden güne sıkıntısı artar ve üzülür. Kendisine bir teselli olsun diye baba evindeki dadısı Azize Hanım'ı çağırır. Edibe, Azize Hanım gelir gelmez kendini onun kollarına atarak ağlar. Konakta gördüğü ve anlam veremediği bütün halleri ona anlatır. Nasıl yemek yenildiğinden, nasıl konuşulduğundan ve nasıl giyinildiğinden gözyaşları içinde bahsettikten sonra Azize Hanım'a "Bu evde salon diyorlar bir yer var. Haydi, seni oraya götüreyim de bak. Burası Müslüman evine mi, yoksa bir put yerine mi benziyor anlarsın" (s.310) diyerek Azize Hanım'ı Meftun'un alafranga usulüne göre dayayıp döşettiği ve süslediği salona götürür.

Manastırlar,Hıristiyanlar için büyük ibadethanelerdir. Bu manastırlar bir külliye şeklinde olup, orada bulunanların her türlü ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yapılmışlardır.

Gönüllü romanında Ahmet Mithat Efendi, Hıristiyanların ibadet yeri olan bu manastırlardan oldukça fazla söz etmiştir. Bu romanda Hıristiyan çorbacı Sonkur Yankos, kızı Filomene'nin Recep Köso ile evlenmesini engellemek için onu gizlice Kalabaka Manastırlarına kaçırır. Yazar, bu manastırların nasıl bir yer olduğunu, ne zaman ve ne için yapıldığını uzun uzadıya anlatır: "Evet! Kalabaka Manastırları öyle bir mevki'de inşa olunmuştur ki eğer suûd için mürettep olan vesait kaldırılacak olursa insanın kuş olup uçmasından başka oralara vusul mümkün olamaz." Bunun için esnâ-yı hikâyede düşen münasebetlerin olabilecekleri malûmat-ı tarihiye, coğrafiyye, hikemiyye vesaireyi muhtasaran serd ve ihtar eylemekte bulunduğumuz gibi bilhassa şu Kalabaka Manastırlarını (s.69), tembelcesine bir ihmal ile geçiştirmeye gönlümüz asla razı olamaz. Teselya ovasını garb-i şimâli cihetinden tahdit eden dağların kâfesi böyle yalçın kayadan ibaret gibi bir şeydir. Hemen her tepenin üzerinde de bir manastır vardır. Ama birçoğu yalnız bir tek oda için bir Meryem Ana veyahut eizze-i Nasrâniyyeden sair bir zatın resminin vaz' olunmasından ibarettir. 'Aghia' falan diye mühim müessesattan olup hele bâlâda tarif eylediğimiz orta kümenin Kalabaka kasabasına muhalif olan tarafında kâin "Aghia Triadha" yani 'ekanîm-i selâse hazerâtı' nam manastır dünya yüzünde emsâli nadir olan müessessât-ı cesîme ve mühimmedendir.

Bu manastıra çıkılacak yer kayanın en alçak tarafı olmak üzere otuz metreden ziyade mürtefi bir noktasıdır ki manastıra çıkacak olan adam kayanın dibine geldiğinde

yukarıdan aşağıya bir kafes gibi bir şey indirirler. Yolcu bu kafesin içine girer. Yukarıdan çekmeye başlarlar. Bu seyahat-ı irtika'iyyede bulunan adamın meraklı olması asla caiz değildir. Haniya şu yukarılara kadar çıkar çıkmaz ipin kesileceğini düşünür ise oradan aşağıya düştüğü zaman her parçası bir kaya üzerinde kalmak şartıyla bin parça olacağını apaşikâre görür. Böyle bir tasavvur bile insanın gözlerini karartır, beynini döndürür (s.72).

Bu manastırın mevkii ne kadar acîp ise ebniyesi dahi ondan az mucib-i istigrâb değildir. Miladın 1128 senesinde, yani bundan yedi yüz yetmiş sene evvel inşa edilmiş olup şu kıdem binanın sûret-i zahiresinden dahi apaşikâre nümayan olur. Her biri sandık cesametinde yonma taşlardan yapılmış yerine göre bir buçuk iki arşın kalınlığında duvarlar ki taşları kireçlerine ve kireçleri taşlarına kaynaşmış kalmış olduğu cihetle metanetin bu türlüsü kadîm hisarlardan başka hiçbir yerde görülemez.

Tekmil Kalabaka kasabasıyla arazisi bu manastırın evkâfıdır. Arazi-i mezkûrede yetişen her nev' hubûbun, her nev' esmârın ve bilhassa şarapların birer hisse-i muayenesi Aghia Triadha Manastırına gönderilir ki işte manastırın sarnıç gibi küplerini ve bir mevki'-i müstahkem-i askeriye lâyık görülebilecek ambarlarını hep bu hisseler doldururlar. Binaenaleyh manastırın varidatı hadsiz hesapsız olduğu gibi züvvarın getirdikleri hedâyâ ve sadakât dahi cesim bir varidât teşkil ederler. Maahaza buraya gelenler hangi din ve mezhepten olurlarsa olsunlar meccanen misafir kabul edilerek aylarca müddet-i ikamet etseler " ne zaman gideceksin" diyen bulunmaz.

İşte Aghia Triadha Manastırı (s.74) denilen yer böyle bir acîbedir ki oraya vasıta-i suûd olan kafes kaldırılacak olursa artık kuş olup uçmaktan başka bir vasıta daha bulunamaz. İşbu Aghia Triadha Manastırından maada Kalabaka civarındaki cesim manastırlardan birkaç tanesi daha vardır ki onlara vüsûl dahi bu nispette müşküldür" (s. 75) diyerek manastırlar hakkında geniş bilgiler verir.

Romanın ilerleyen bölümlerinde, daha önce Kalabaka Manastırlarına götürdüğü kızı Filomene'yi ziyaret eden Sonkur Yankos, kızıyla görüştükten sonra Metropolit Efendiyi ziyaret eder. İkinci geceyi de kızının yanında neşeli bir şekilde geçiren Sonkur Yankos, ilk çanda uyanıp kızıyla beraber sabah ibadetine hazırlanır. İkinci çanla (s.117) mabede varıp ibadet ederler. Filomene tasvir-i Meryem karşısında dualar eder. Yazar bunu anlatmakla Çanın Hıristiyanlıkta ibadete davet anlamına geldiğini ve dini bir manasının olduğunu vurgular.

Ali Kemal'in *İki Hemşire* adlı romanında, iki kız kardeşten küçüğü olan Şerife, yaptığı aşüftelik sonucu bir erkekten gebe kalır. Bu gebelik kendinin ve halası Rukiye'nin işine gelmez. Çocuğu düşürmeye çalışırlar. Fakat Şerife, kan kaybından ölür. Yazar ve Şerife'yle birlikte olan arkadaşı, cenazesini defnederler. Şerife'yi defnedip dönerlerken Frenk mahallesinden geçerler. Oradaki kiliseden çan sesleri gelir. Yazar, bu çan seslerinden rahatsız olur. Kiliseden bölük bölük insanlar çıkar (s.73).

Mehmet Cemal'in *Müşâhadât-ı Şairâne Yahut Vuslat-ı Âşıkâne,* adlı romanında, Yorgi'nin amcası kızı Sofi ile evlenmek isteyen Filip, anne ve babasından izin almak için memleketi Pire'ye gider. Anne ve babası Filip'i bırakmazlar. Babası Filip'in kendi yerine ticaretin başına geçmesini ister. İşlerin Filip'e devri sırasında yapılan hesaplamalarda bin liralık bir açık çıkar. Babası bu para açığına haddinden fazla sinirlenir ve felçlik geçirir. Doktorların tedavisi fayda vermez ve birkaç gün içinde ölür. Babasının naşı kilisede ayin yapıldıktan sonra defnedilir (s. 19).

***

Hıristiyanlığa ait olan ve kutsal sayılan bu inanç unsurları incelediğimiz romanlardan beş tanesinde geçtiğini gördük.

Bu unsurlar romanlarda genel olarak şöyle ele alınır. *Mürebbiye* romanında Anjel'in kendini dindar göstermek için masanın üzerine Salip koyması, Haç ve put üzerine yemin etme, Hıristiyan kahramanın başı ucunda haç olması, *Gönüllü* romanında, çanların ibadet vakitlerini haber vermek için çalması, manastırların Hıristiyanlığın önemli ve büyük ibadet yerleri olduğu, ibadet eden insanların kiliseden çıkması, kilisede cenaze ayini yapılması.

2.1.2.6. Papa, Azize, Papaz, Rahip

Hıristiyanlıkta din adamı olan papa, papaz, rahip ve rahibeler Hıristiyanlarca kutsal sayılmaktadır. "Grekçe Pappas kelimesinden türetilen papa (baba), Katolik kilisesinin en

yüksek ruhani reisi ve cismani lideri olan papa kutsal sayılmaktadır."[134] Ayrıca iyilikleriyle, nefislerini terbiyle etmeleriyle ve yaptıkları önemli işler sebebiyle öldükten sonra kilise tarafından aziz ve azize ilan edilen bu kişiler de kutsal sayılmaktadır. "Aziz Hıristiyanlığın ilk devirlerinde bütün Hıristiyanlar için kullanılırken sonraları, özellikle kiliseye bağlı olarak yaşayan ve bu uğurda canlarını feda edenlere verilen bir unvan olmuştur…İlk azizlerin başında bâkire Meryem, sonra havâriler, İncil yazarları ve diğerleri gelmektedir."[135] Rahip ve ruhban terimi Kur'anı Kerim'de kendilerini ibadete adayan Hıristiyanlar için kullanılan bir terimdir.Allah'tan korkan ve uzlet halinde ibadet eden kişiyi ifade eder.[136]Hıristiyanlığa ait bu inanç unsurlarına dört romanda değinilmiştir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mürebbiye* romanında, konağın Fransız mürebbiyesi Anjel ile Kâhya Eda Hanım tartışırlar. Anjel'in yapmacık konuşmalarından ve tavırlarından etkilenen Dehri Efendi ona inanır. Anjel'e Eda Hanım'ı kastederek "bu kadın hakkında verilecek cezayı sen tayin edeceksin" der. Anjel böyle bir işe karışmaktan son derece utandığını gösterir bir davranışla hemen yerinden fırlar, önünde gece kandili yanmakta olan salibin karşısında diz çöker ve Latince dua ederek haç çıkarmaya başlar. Bundan sonra Anjel, kiliselerde görülen azizelerin (s.95) resimlerindeki hali alır. İki gözünden yaş dökerek melek görünüşlü bir yüzle elini salibe doğru uzatarak Dehri Efendi'ye Fransızca, "Hazreti İsa bana af emrediyor. O kadının bana hakaretini ben affettim, siz de affediniz" der.

Anjel'in böyle tavır takınarak kendini masum gösteren sözler söylemesi Dehri Efendi'yi etkiler. Dehri Efendi bu kez eda Hanım'ı azarlar. Hiç yerden haksız duruma düştüğünü gören Kâhya Eda Hanım, konaktaki erkeklerin yani Amca Bey'in, damat Sadri'nin ve Dehri Efendi'nin büyük oğlu Şemi'nin Anjel'in aşıkı olduklarını ve geceleri sırayla onun odasına gittiklerini söyler. Bir dördüncü aşıkının da kendisi olduğunu Dehri Efendi'nin yüzüne haykırır. Dehri Efendi, bu sözlerinden dolayı Eda'ya kızmakla birlikte erkeklerin hepsini sorguya çeker. Şemi'yi falakaya yatırır.

Amca Bey, bu olaydan sonra Anjel'i elde edemeyeceğini anlayınca yeğeni Şemi'yi damat Sadri'ye karşı kışkırtmaya başlar. Anjel'in her gece Sadri'yi odasına aldığını söyler. Kıskançlık damarları uyanan Şemi, Anjel'i ve eniştesi Sadri'yi suçüstü bastırıp öldürmeye

[134] Aydın, Mehmet, "İslâm Ansiklopedisi" Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2007, c. 34, s. 160.
[135] Harman, Ömer Faruk, "İslâm Ansiklopedisi" Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1991, c. 4, s. 332.
[136] Gürkan, Salime Leyla, "İslâm Ansiklopedisi", Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2008, c. 35, s. 204-205.

karar verir. Hazırlığını yapar. Gece Anjel'in odasına rahat girebilmek için bir gün önceden Anjel'in oda kapısının büyük kilidini açık hale getirir. Gece Anjel'in odasına girer. Anjel perişan bir halde odanın ortasında durmaktadır. Şemi etrafı araştırır. İçeride zannettiği eniştesi Sadri'nin elbise dolabında saklandığını tahmin eder. Anahtarını Anjel'den ister. Bu isteğe şiddetle karşı çıkan Anjel'i yere yatırarak hançeri boğazına dayar. Anahtarı vermezse onu öldüreceğini söyler. Anjel ise "ben içerde herif aldı? Ben masum, günahsız karı"der. Bu sözlere sinirlenen Şemi "Günahsız olduğunu papaza anlat" diye bağırır (s. 161).

Metres romanında Müştak, Hami'nin karısı Saffet Hanım'ı elde etmek için ona, dadısı Meryem Dudu ile bir aşk mektubu gönderir. Meryem'le Saffet mektubu kime okutacaklarını düşünürken Meryem: "Tanıdığım bir papaz efendi vardır, pekiyi adamdır. Her dilden okumasını bilir. Ağzı sanki demir kasa gibi sımsıkı kilitlidir, kendinden laf çıkmaz. Ona gidip okutayım. Fakat böyle sevda işi hiç papaza okutulur? Edepden dışarı varsa utanırım. Papaz bana 'bu mektup kimden gelmiştir?' diye sual ederse ne cevap ederim?" şeklinde konuşarak papazdan bahseder (s.142).

Müştak, bir ay boyunca Hami'nin yalısını gözetler. Fakat ne Meryem Dudu'yu ne Saffet Hanım'ı görür. Parnas'a kavuşmanın yolunun artık Saffet Hanım'ı elde edip ondan para sızdırmak olduğuna kesin karar verir. Dudu'nun kızmalarına aldırmayarak yolunu bekler. Dudu tuhafiyeciye giderken Müştak karşısına çıkar. Saffet'i çok sevdiğini mutlaka onunla görüşmesi gerektiğini yalvararak anlatır. Ayrıca yazıcılara kimin için mektup yazdırmaya gittiklerini sorar. Dudu Müştak'a, Saffet Hanım'ın kendisine mektup yazdırmak için oraya gittiğini, fakat bu işin yanlış olduğunu hemen orada anlayıp döndükten sonra bütün bu olanları hocanıma anlattığını söyler. Müştak hiddetlenerek böyle şeylerin hocaya anlatılmayacağını söylemesi üzerine Dudu: "Ha efendim! Sevda işi başkadır, hocalık işi bambaşkadır. Ben günahlarımı çıkartmak için papasa gittiğim vakitlerde suçumun ileri gelenlerini anlatmam. Ancak onda birini söylerim. Papas afivlik verir, söylemediklerim de o sırada berikilerle affolunur gider" (s.210) sözleriyle yine papazdan sözeder.

Şıpsevdi romanının başkahramanı Meftun, Kasım Efendi'nin kızı Edibe ile evlenir. Edibe Meftun'un konağındaki yaşama ayak uyduramaz. Her şey ona tuhaf gelir. Günden güne sıkılır ve üzülür. Kendisine bir teselli olsun diye baba evindeki dadısı Azize Hanım'ı çağırır. Azize Hanım gelir gelmez kendini onun kollarına atarak ağlayan Edibe, konakta gördüğü ve anlam veremediği bütün halleri ona anlatır. Nasıl yemek yenildiğinden, nasıl konuşulduğundan ve nasıl giyinildiğinden gözyaşları içinde bahseder. Sonra Azize Hanım'a "Bu evde salon diyorlar bir yer var. Haydi, seni oraya götüreyim de bak. Burası Müslüman evine mi, yoksa bir put yerine mi benziyor anlarsın." diyerek Azize Hanım'ı Meftun'un alafranga usulüne göre dayayıp döşettiği ve süslediği salona götürür. Bir kanepeye oturan Azize Hanım gözlerini kaldırıp duvarda 'Decadent şairler'den meşhur Verlaine'in Fransızca resimli gazetelerin birinden kesilmiş, çerçeveletilmiş büyük boyda bir resmini görünce delice bağırarak "a yetişmesin… Bu papaz kim? (s.310) Aman insana nasıl da bakıyor. Kız namahremdir başımızı örtelim boyumuzca günaha girdik" der. Edibe de entarisiyle başını örterek "Azizeciğim, hay Allah senden razı olsun, benim bu papazdan kaçmak aklıma gelmeliydi" der (s.310). Duvardaki resmi papaza benzeterek papazdan bahsederler.

Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü* romanında Recep Köso sevdiği kız Hıristiyan Filomene'yi kaçırır. Bir süre başka bir evde alıkoyar. Filomene, kaçarken babası Sonkur Yankos'a verilmek üzere bir mektup bırakır. Mektupta maksad-ı ihtidâ ile firar ettiğini yazar. Mektubu okuyan Sonkur Yankos'un kızının yaptığı bu cahillikten dolayı canı çok sıkılır. "Böyle bir Müslüman kocaya varmak için edilecek ihtidayı hâkim efendiye kabul ve tasdik ettirmemek hiç de müşkülat-ı umurdan değildir. Şimdiye kadar tâbi olduğu Hıristiyanlığı beğenmediğinden değilmiş. Bunun ta'bir-i diğerle bir aynı da Müslümanlığın hak olduğunu görerek ve Nasraniyetin haksızlığını anlayarak ilca-yı vicdan ile değil mücerret bir Müslüman kocaya varmak için demek olacağını hâkim efendiye anlatmak benim işim olsun!" der.

Sonkur Yankos, bunun için yazdığı bir dilekçeyle mahkemeye başvurur. Bu isteğin Filomene'nin isteğini engellemeyeceği hususu hâkim tarafından kendisine resmen bildirilince, Sonkur Yankos: "Aman efendim! İş sizin zanneylediğiniz gibi değildir. Bir kere kızım Filomene tebdil-i din için kanunen muayyen olan sinni rüşde vasıl olmamıştır.

Saniyen ilcâ-yı vicdanla ihtida etmeyip mücerret birisi kendisini tezevvüc edeceği vaadiyle gönlünü aldatmış olduğu için bu hareket-i cahilâneye kıyam eylemiştir. Diye cevap verir.

Filomene'nin babası Sonkur Yankos'un şikâyetini kabul eden hâkim, Filomene'yi mahkemeye çağırır. Mahkemede papaz (s.57) tarafından kendisine: "Kızım! Sen hiç de fena bir hareket etmemişsin. Hiç kabahatin de yoktur. Teehhül etmek ayıp değildir ya? Velev ki bir Müslümanla olsun. Maksadın fuhuş değil teehhüldür. Öyle değil mi? Yalnız seni Hıristiyan olduğun halde bir Müslümana vermezler diye korktuğun için Nasraniyeti terk ederek Müslüman olmaya lüzum gördün öyle değil mi? Yoksa Müslüman dininde bir Hıristiyan kızını nikâh ile almak caiz olduğunu bilseydin tebdil-i dine lüzum görmezdin. Değil mi kızım? Haniya sen Müslümanlığı değil a Hıristiyanlığın bile hakayıkını tamamiyle bilmezsin ki, iki din arasındaki farkı bilip de ona göre Müslüman olmak isteyesin. İşte hâkim efendi hazretlerinin dahi huzurunda olarak sana diyorum ki! Seni sevdiğin Müslümana Hıristiyan olduğun halde dahi verecek olsak şu aba ve ecdadının dinini terk etmezsin ya! Panagia'nın dinini inkâra lüzum görmezsin ya?" sözlerini söyleyince Filomene daha önce de Recep Köso'dan bir müslümanın bir Hıristiyan kızını alabileceği sözlerini işittiği için papazın (s.57) sözlerini ciddi zannederek, "Evet ben dinimden bir fenalık görmüş değilim." diye cevap verir.

Filomene'nin bu sözleri üzerine hâkim Filomene'nin din değiştirmek için değil, evlenmek için kaçtığına hükmeder. Yaşı tutmadığı için babasına teslim eder. Sonkur Yankos da Filomene'yi Recep Köso'dan uzaklaştırmak için onu Kalabaka Manastırlarına götürür. Yazar, bu Kalabaka Manastırlarını her yönüyle uzun uzun anlatır. Burada yapılan perhizlerden söz eder. Papaların bu perhiz ibadetini hafifletmesinden de şöyle söz eder: "Şu kadar var ki misafir Müslüman ve Yahudi olsa dahi haftada iki perhiz-i eyyam ile bir de senede büyük ve küçük perhizler haftalarını teşkil eden günlerde ilâç için bile bir lokma et veyahut bir fincan et suyu bulamaz. Mutlaka onlar dahi perhize tabi olacaklardır. Ama bu "perhiz" ne olduğunu biliyor musunuz? Etıbbanın bazı hastalıklar için emreylediği hımye değildir. Hatta Katoliklerin bildikleri perhiz dahi değildir. Nasaradan Katolik mezhebine salik olanların perhizleri hiçtir. Papalar hazeratı (s.74) asıl perhiz-i nasranice ekli memnû olan şeyleri birer ikişer af ede ede yalnız koyun ve sığır etinin memnûiyyetine kadar işi indirmişler

Sonkur Yankos'un kızı Filomene'yi götürdüğü Kalabaka Manastırlarını anlatırken Hıristiyanlıkla ilgili birçok konuya değinen yazar, bu vesileyle papazlar hakkında da bilgi vermeyi ihmal etmez. "Çaylakların, akbabaların bile üzerlerine çıkabilmek için uça uça yorulacakları ve binaenaleyh usanıp bıkacakları bu kayalar üzerine nasıl bir mecburiyet ile çıkıp konmuş olduklarını elbette merak edersiniz ya? Fakat bu merakınızı hall için keyfiyeti o civar Rumlarına sormayınız. Hatta bu manastırlarda sakin olan ruhbana dahi sormayınız. Bu civar ahalisinin fikirleri yalnız, Müslümanlar, Osmanlılar aleyhinde envâ-i müfteriyât-ı kâzibe ile doldurulmuştur. Ruhban takımı dahi henüz kendi kurûn-ı vustalarından çıkıp kurtulamamışlardır. Yani mensup oldukları sanatın ulûm ve maarife liyakatlarına nazaran hiç de mütenasip düşmeyecek bir kara cehaletten henüz kurtulamamışlardır. Aynıyla kurûn-ı vustâda Avrupayı taht-ı kahırlarına alan ve engizisyonları cihanı bizar eden Katolik papazları (s.76) gibi ki şimdi görülen selefleri misüllü ulûm ve maarif-i şettâda cihanı hayrette bırakan behreleri o zamanlar hiçbirisinin hatırından bile geçmek şöyle dursun pek çokları hasbe'l-vazife mabedlerde iradına mecbur oldukları duaları bile muharrer oldukları kitaplardan okumağa muktedir değildiler. Şimdi söylendiği zaman kimsenin inanamayacağı vechile âdeta ümmî idiler. O duaları okumak bilenlere okuta okuta ve kendileri dinleye dinleye ezberden öğrenirlerdi de ibadet zamanlarında resmen kitapları elinde tutarlar idiyse de yine ezberlerinde olan şeyleri okurlardı.

Vakıa Ortodoks papazları (s.77) hiçbir zaman böyle ümmiyet-i külliye menzilesine inmemişlerdir. Bunların en çoğu erbâb-ı maariften olmak üzere şöhret almışlardır. Fakat ağlebinin maarifi yalnız maarif-i şettâya iştirak edememişlerdir. Hele Kalabaka Manastırı gibi hemen bu dünyadan hariç addolunabilecek bir yerdeki rahiplerde (s.77) envâr-ı irfanın böyle cihanşümul ıtlâkına şayeste olacak suret-i muhitesini hiç arayamazsınız ya?" diyerek papazların içinde bulundukları durumu tahlil eder.

Mehmet Bego'nun verdiği bıçak silimi ziyafetinden iki gün sonra, Recep Köso savaşa katılmak için gönüllü yazılır. Recep Köso'nun gönüllü olması, birçok Türk gencinin de gönüllü olmasına sebep olur. Savaşta Müşir Edhem paşanın kumandası altında Rumca bildiği için askeri casus olarak görev yapar. Kendini Yunan gazetelerinin muhbiri olarak tanıtır. Olayları farklı şekilde yansıtarak mektup şeklinde gazetelere gönderir. Böylece Yunan ordusunun moralini bozmaya çalışır. Bu şekilde orduya çok değerli hizmetleri dokunur. Kendi bölüğünde bulunan arkadaşlarıyla beraber yıllar önce terk etmek zorunda

kaldığı memleketi Yenişehir'e girer. Başta hocalar, papazlar (s.193) ve hahamlar hazır olmak üzere bütün ahali onları büyük bir sevinçle karşılarlar. Hükümet dairesi önünde dualar ederler. Recep Köso ve birliği halkın yardımıyla o gün akşama kadar şehri eşkıyadan temizler.

***

Hıristiyanlığa ait bu inanç unsurlarını, Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Ahmet Mithat'ın romanlarında görmekteyiz. Hüseyin Rahmi, kahramanlarına bu konuları bahsettirirken mizah katar. Ünlü bir ressamın resminin papaza benzetilmesi ve kadınların ondan utanıp çekinmesi, bilgisiz bir kadının günah çıkartırken papazdan söz etmesi gibi mizahi şekilde söz eder.

Fakat Ahmet Mithat, papaz ve papadan bahsederken, bu din adamlarını Hıristiyanlıktaki önemleri, konumları, sahip oldukları ilimleri ve yaptıklarıyla ciddi şekilde ele alır.

3. BÖLÜM

3.1. BATIL İNANÇLAR

3.1.1. Kurşun Dökmek, Efsun Okumak, Fal, Tütsü, Sihir(Büyü), Uğursuzluk

Batıl inanç başlığı altında aldığımız bu unsurlar, en eski toplumlardan günümüze kadar geçerliliğini koruyan batıl inançlardır. Bunların içinde fal ve büyünün kötülüğü Kur'an-ı Kerim'de de vurgulanarak bu gibi boş inançlarla uğraşanlar yerilmiştir. "Büyü Tabiat üstü güçler yardımıyla tabiatı etkileyerek olağan üstü sonuçlar elde etme esasına dayanan faaliyetler için kullanılan bir terim… Kur'an-ı Kerim'de geçen sihir kelimesi büyü anlamını da taşımakla birlikte sihir büyüden daha geniş kapsamlıdır. Büyü ile sihrin bazı şekilleri arasında farklılıklar vardır.[137] "Fal, çeşitli tekniklerle gelecekten ve bilinmeyenden haber verme, gizli kişilik özelliklerini ortaya çıkarma sanatıdır… Kehanet ve bakıcılıkla ortak yönleri varsa da fal özü itibariyle farklıdır.[138]

Halk arasında varlığını devam ettiren bu hurafe inançlar, edebiyata ve dolayısıyla hayatın aynası sayılan romanlarımıza da yansımıştır. Bu konular incelediğimiz romanlarda da değişik şekillerde işlenmiştir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mutallaka* romanında, Akil'e Hanım, kocası Mail'e yazdığı ilk mektupta kocasının kendisini boşadıktan sonra başına gelenleri anlatır. Kendisini haksız yere boşadığından, zaten kayınvalidesinin de bu boşanmayı çok istediğinden söz eder. Kendisini boşadıktan sonra kayınvalidesiyle uzun bir tartışma yaptıklarını, bu tartışmada birçok şeyden sözedildiğini yazar. Akile Hanım'ın kayınvalidesi tartışma sırasında Akil'e Hanım'a, "Oğluma ne efsun okutursun bilmem, sen bu eve geleli zavallının ağzı dili bağlandı" der (s. 201). Ayrıca "Oğlum küçükken ben onun falına baktırdım, bir nikâhta durmayacak dediler" (s.202) şeklinde konuşarak efsuna ve fala olan inancını dile getirir.

Akile'nin bu mektubuna kocası Mail bir cevap yazar. Mektubunda annesinin Akile'den nefret ettiğini onun ismi anıldığı zaman öfkelendiğini yazar. Mail, Akile'ye

---

[137] Tanyu, Hikmet, "İslâm Ansiklopedisi" Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1992, c. 6, s. 501.
[138] Aydın, Mehmet, "İslâm Ansiklopedisi", Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1995, c. 12, s. 134.

mektubunda ayrıca, annesinin yanında kendisinin ismini söylediği zaman annesinin rahatsızlandığını; hocayı çağırtıp nefes ettirdiğini, Mail'e de okutup çamaşırlarına tütsü yaptırdığını yazar (s.214). Böylece fal, tütsü, gibi batıl inançlarını dile getirir.

Mürebbiye romanında Mürebbiyelik için Dehri Efendi'nin konağına alınan Anjel, konaktaki erkekleri baştan çıkarır. Bu erkekler Dehri Efendi'nin kardeşi Amca Bey, damadı Sadri ve oğlu Şemi'dir. Son günlerde gece vakti konağın içinde koşuşturmalar, sesler duyan kâhya Eda Hanım bu seslere Anjel'in sebep olduğunu tahmin etmektedir. O gece de sesler duyunca mumu alıp odasından çıkar. Salona gelir. Sesin nereden geldiğini anlamaya çalışır. Erkeklerin odalarına bakınca, hiçbirinin odasında olmadığını görür. Erkekleri odalarında göremeyince, onların nerede olduklarını anlamaya çalışır. Anjel'in odasında olabileceklerini tahmin eder. Bu arada salonda gezinirken erkekler hakkında söylenir. Özellikle damat Sadri'yi kötülemek için: "Anası düğünlerde soygunluk eder, beş on paraya konuya komşuya kurşun dökermiş" (s.75) diyerek kurşun dökmek batıl inancından söz eder.

Dehri Efendi konaktaki erkekleri sorguya çeker. Fakat Şemi, acemilikle Amca Bey ve damat Sadri'nin söylediklerini yalanlayacak şekilde konuşunca Anjel ve diğer erkekler zor durumda kalırlar. Anjel hemen araya girerek, Şemi'nin bu söylediklerinin üç gün önce koruda olan şeyler olduğunu Dehri Efendiye Fransızca söyler. Söylerken de Şemi'ye sözünü değiştir diye bir bakış atar. Bunun üzerine Şemi o gece dışarı çıkmadığını, anlattığı şeyin üç gün önce koruda olduğunu söyler. Böylece Anjel ve erkeklerin hepsi rahat bir nefes alırlar. İşlerin Anjel'in bir iki sözüyle bu şekilde tersine dönmesi Eda Hanımı hem şaşkına çevirir ve hem de acınacak bir hale getirir. Anjel'in bu fin fonlar ile Dehri Efendiye ne efsun okuduğunu (s.102) bir türlü anlayamaz.

Mürebbiye Anjel, Dehri Efendi'ye bu gece üzerine kapının bağlandığını bunun için çok üzüldüğünü ve bunu yapanın ortaya çıkarılmasını Fransızca söyler. Anjel'in Fransızca söylediği bu sözleri anlamayan Eda Hanım "Ah uğursuz (s.89) kokana! Efendiyi Fransızca tıkıp dolduruyor. Söylediklerini anlamıyorum ki, müdafaamı ona göre hazırlayayım" diyerek uğursuzluğa inandığını dile getirir.

Bir Muadele i Sevda romanında, Naki, iki kez evlenir. Fakat iki karısını da boşar. Üçüncü olarak Bedia isminde bir kızla evlendirilir. Gerdek gecesi Bedia kendini Naki'ye teslim etmek istemez. Ayrıca bu evliliği istemediğini ve babasının zoruyla evlendirildiğini söyler. Aralarında tartışma başlar. Bunun üzerine Naki, yenge hanımı çağırıp gelini odadan çıkarmasını söyler.

Naki, gerdek gecesi karısı Bedia ile tartıştıktan ve o gecenin sabahı onu babasının evine gönderdikten sonra, Bedia'nın neden böyle davrandığını düşünür. Bunun sebebini Bedia'nın başka birine olan aşkına bağlar. Bedia ve sevgilisi, Naki'nin rüyalarına, hayallerine gelir. Bedia'nın sevgilisini bulmak için de falcılara, hocalara gitmek gerektiğini düşünür. Falcılardan, üfürükçü hocalardan, boş inançlardan şu şekilde bahseder: "Bu rüyaları iyiye yoracak bir rüya tabircisi bilmiyorum ki ona başvurayım. Gece hayalimde karşıma geçip varlığını belirten kötü rakibimi acaba gündüz nerede bulabileceğim. Çingenelere mi fal açtırayım. Remilci hocalara mı başvurayım. Yoksa Eyüp'teki niyet kutusuna mı gideyim. Aynalı bakıcı sağ mı? O Pekiyiydi. Sen ne kaybedersen et korkma. O aynada derhal bulur. Kaybolan eşya hangi hırsızların eline geçmiş, nerelere sokulmuşsa sana noktası noktasına haber verir. Fakat sen git artık oralarda mal ara. En ufak bir şey bulabilirsen aşk olsun" (s.60).

Babasının azarlaması üzerine Naki, gerdek gecesi Bedia'ya çok kötü davrandığını kabul ederek sebebini şöyle izah eder: "Vallah efendim, bu hareketlerim hemen elimde olmadan denecek bir surette meydana geldi. Neye uğradığımı anlamadım. Bana büyü mü (s.62) yapıyorlar? Ne yapıyorlar bilmem ki." Bunun üzerine babası: "Sus sana kim büyü yapacak? Haydi, buna eski karıların yaptı diyelim. Ya onlara kim yapmıştı? Onları niçin bıraktın"diyerek kızar. Bunun üzerine Naki'nin annesi söze karışarak: "Doğru, doğruuu… Bu işte büyü var. Dün geceki gelinin dediği gibi eski karılarından birincisi ölmüş. Fakat ikincisi daha ölmemiş. Yeniden sana varmak için hoca hoca dolaşıyormuş. Ben de diyordum, bunlar akla sığacak işler değil. Tevekkeli değil efendi, yarın oğlanı okutalım. Odasının kapısına da bir tavşan başı astırayım. Yedi dükkân süprüntüsü, güneş doğmadan alınmış güvercin tersi, çörek otu, üzerlik, kilise buhurdanından artmış günlük, daha bilmem neler. Bu tertibi bizim kalfaların hocası molla hanım bilir. Ona hazırlatayım da Naki'nin çamaşırlarını tütsüleyeyim" (s. 62) sözleriyle büyüden ve büyünün nelerden yapıldığından söz ederek büyü inancını dile getirir.

Metres romanında Hami'nin karısı Saffet Hanım, Müştak tarafından kendisine gönderilen aşk mektubuna cevap yazdırmak için hizmetçisi Meryem Dudu ile yazıcılara gider. Onlar dükkânda iken adı kötüye çıkmış olan Sümbül isminde bir kadın gelir. Yazıcı Sıtkı Efendi ile teklifsiz senli benli konuşur. Daha önce sevgilisi için kendisine yazdırdığı mektubun kötü etki yaptığını, bundan dolayı başına bir sürü sıkıntı geldiğini söyler. Bunları defetmek için yaptırdığı büyülerden ve kurşun döktürmelerden şöyle bahseder."Ben sana azıcık sitem yaz dedimse herifi böyle çileden çıkart demedim ya? İçti içti geldi. Ne cam kaldı, ne çerçeve, ben bittim. O akşam bu belâ başımızdan defolsun diye annem 'güvercinlere altmış paralık darı döktüreyim' dedi. Hemşirem de Koyun Dede'ye üç mum adadı. Ben de Nuruosmaniye kapısında duran sakallı kör dilenciye yirmi para vaat ettim. Sabahleyin erkenden kurşuncu Sıdıka Molla'yı çağırttık. Birer kurşun döktürdük. Korku damarlarımızı yerine getirdik. Şimdi nezirlerimizi verdik, sana geldik" der (s.184, 185). Birkaç sözden sonra Sümbül'ün yanındaki kadın söze karışarak: "Ben Seyfi'yi sevdiğim vakit kocam yok muydu? Nuruosmaniye kapısındaki büyücü hocayı salık verdiler. Kocamın dilini, ağzını bağlatmak için oraya gittim. 'Yumak efsunu (s.186) yapacağım dedi.' Koskoca bir mecidiyemi aldı. Kocamın ne dilini bağlayabildi ne gözünü. Çok geçmedi, herif her şeyi duydu, paldır küldür beni boşadı" sözlerini söyler. Bu sözlerle efsun okutmak batıl inancından söz eder.

Yazar, roman kahramanlarını söyleterek, halk arasında inanılan efsun okutmak batıl inancını alaylı bir şekilde dile getirir.

Tesadüf romanının kahramanı Gülsüm, Rıfkı Efendi isminde biriyle evlidir. Kötürüm bir kaynanası, annesi ve Vefa isminde bir oğlu vardır.

Gülsüm, sokak satıcısından bir roman alır. Romanın ismi 'Pasaklı Gülsüm'dür. Birkaç gün önce kocası Rıfkı "bizim bu evin halini birisi görse roman yapıp satar" diye söylenmiştir. Gülsüm kocasının bu sözüne dayanarak kendisinin pasaklılığını anlatmak için romanı Rıfkı'nın yazdığını zanneder.

Gülsüm aldığı bu romanı anlayamayınca mahallede hoca olarak bilinen Nefise'nin yanına koşar. Gülsüm romanı Nefise'ye verir. Fakat Nefise okumaktan, yazmaktan aciz, cahil bir kadındır. Gülsüm'ün getirdiği romanı anlamak şöyle dursun okuyamaz bile.

Gülsüm, Nefise'ye kocasının neden böyle yaptığını sorduğu zaman Nefise, Rıfkı'nın evlenmek için böyle yaptığını söyleyerek Gülsüm'ün heyecanını ve telaşını artırmaya çalışır. Gülsüm'den para koparmak için kafasında bir plan hazırlar. Nefise kurşun dökmek, (s.30) korku damarına girmek, ağrıya sızıya okumakla karın doyuramamaktadır. Muhabbet muskalarına da artık kimse itibar etmediği için Nefise'nin geliri son zamanlarda iyice azalmıştır.

Gülsüm, bir gün sonra tekrar gelip romanı kimin yazdığını ve ne olduğunu sorduğu zaman, Nefise kafasındaki planı uygulamaya koyar. İyi saatte olsunlar (cinler) ile görüştüğünü ve onların söylediklerine göre romanı kocasının yazdığını, ayrıca Rıfkı'ya büyü yapıldığını, bunun için evlenmek istediğini söyler (s. 31).

Gülsüm, kocasını kurtarmanın çaresinin ne olduğunu sorar. Nefise kendini ağırdan satarak bunun zor olduğunu ve bu büyüyü çözebilmek için iyi saatte olsunlara ziyafet çekeceğini, tütsü yakacağını (s.36), bundan dolayı epeyi para gideceğini söyler. Nefise bütün bu işler için dört yüz kuruşluk bir hesap çıkarır. Gülsüm bu parayı bulamayacağını söyleyince Nefise evdeki değerli eşyaları getirmesini söyler. Gülsüm başta annesinin sandığa sakladığı mecidiyelerden başka, para edecek ne kadar değerli eşya varsa getirir. Gülsüm, bütün bu paranın nereye gideceğini sorarak itiraz eder.Gülsüm'ün itirazı üzerine Nefise, bu parayı yapacağı tütsü ve büyü için kullanacağını söyler. Gülsüm'ü inandırmak için de tütsü ve büyünün mahiyeti ve nasıl yapacağı hakkında bilgi verir:

-Ben dört yüz kuruşluktan aşağı tütsü yakamam. Çünkü gücenirler, sonra gelmeyiverirler. O, birkaç yüz kuruşun da heba olmuş olur. Bak ben sana her şeyin doğrusunu söylüyorum.

-Peki, dört yüz kuruşluk tütsü yakacaksın. Ondan sonra ne lâzım?

-Yedi okka şeker…

-Tatlı mı yapacaksın? Yedi okka şeker çok değil mi? Sokaktan hazır ekmek kadayifi, baklava alsak olmaz mı?

-Hayır, tatlı yapacak değilim. Şerbetlik kırmızı şeker alacağım. Şerbet yapacağım, bahçedeki büyük incir ağacının altına dökeceğim.

-Haydi, bir mecidiyelik şeker diyelim. Daha ne lazım?

-Bensiz düz siyah bir horozla iki tavuk.

-Bensizler pahalıdır. Tavukçu onları mahsus ayırır.

-Yirmi kuruş şeker, onar da tavuklar, ne etti?

-Elli

-Ah yüreğim hezal yaprağı gibi titriyor. Daha ne lâzım?

-Yedi dolaptan, yedi çekirdek fare tersi toplayacaksın. Yedi komşunun havanında döveceksin. Yedi çeşmeden yedişer damla su alacaksın. O siyah tozu yoğuracaksın. Bu hamur yedi fırında pişecek. Sonra bu hamur yedi terazide tartılarak yedi bölüğe ayrılacak. Her bölüğü birer çeyrek mecidiye ile bir arada ufak çıkınlara bağlanacak. Sabahleyin gün doğmadan yedi köşe başına bırakılacak" (s.38). Burada Hüseyin Rahmi tütsü ve büyü gibi hurafelere halk arasında ne kadar inanıldığını göstermeye çalışmaktadır. Hem de halkın bu hurafelere olan inancıyla inceden inceye alay etmektedir.

Nefise'nin Gülsüm'ü büyü bahanesiyle soyması Gülsüm'ün kocası Rıfkı Efendi tarafından duyulur. Nefise'yi mahkemeye verir. Bu mahkeme meselesi, Nefise'nin şöhretinin duyulmasına sebep olur. Kötü şöhreti duyulan Nefise'nin ziyaretçileri günden güne artar. Nefise bu mahallede kalamayacağını ve iş yapamayacağını anlayınca mahalle değiştirir.

Yeni taşındığı evinde büyücülük, falcılık mesleğini daha düzenli hale sokan Nefise, evinin bahçesine bir çardak yaptırır. Gelen ziyaretçilerini orada karşılar. Bu yüzden adı Çardakçı Bakıcı'ya çıkar. Nefise ve kızı Sabbek her sabah süslenip bezenerek ziyaretçilerin karşısına çıkarlar. Gelen ziyaretçileri geldikleri vasıtalara göre ayırırlar. Eğer zengin bir konak arabasıyla gelirse o ziyaretçi ile Nefise muhatap olur. Kira arabası ile gelirse kızı Sabbek onun derdini dinler, yapılacak şeyleri yapar ve savar. Ziyaretçi eğer yaya gelmişse bu kez onunla Habeş hizmetçi Hoşdem ilgilenir. Nefise'nin evi her gün bu şekilde dolar boşalır, Nefise gün geçtikçe zenginleşir.

Gelen bu ziyaretçiler eğer parasız takımından ise Nefise bunlardan para koparamayacağını anlar ve "Haydi yavrum, senin falına bakmaya izin yok," sözleriyle

savar. Gelen ziyaretçilerin saf olanlarının fal işleri için kedisi Sarman fal vasıtası olur. Yazar, Nefise için "Kedinin gözbebeklerinin uzamasından veya toparlanmasından türlü ahkâm çıkararak, bahçede bıraktığı izlere birçok manalar vererek hayli müşteri savar" (s.62) şeklinde ifade eder. Ayrıca: "Kahveci çırağı Mustafa'nın Sarman'ın boynundan altın çalmak üzere el uzattığı sırada çarpılarak kırk sekiz saat idrarı tutulduğu da bu hayvan hakkındaki en garip sözler cümlesinden idi"(s. 63) olayını anlatarak halkın fal, büyü gibi hurafeler adına ne kadar mantıksız şeylere inandığını alaylı bir şekilde dile getirir.

Nefise'ye büyü yaptırmak için Şöhret isminde bir kadın gelir. Nefise ilk önce bu gelen sarışın güzel kadının kim olduğunu bilmez. Onu karşılayıp ismini öğrendikten sonra Şöhret'e derdinin ne olduğunu sorar. Şöhret ise birine âşık olduğunu, onu gerçekten sevdiğini, fakat karısının buna engel olduğunu anlatır. Nefise iki gün önce gelen ve kocasını bir aşuftenin elinden kurtarması için büyü yaptırmak isteyen Saibe'ye sorduğu soruları Şöhret'e de sorar. Nefise, Şöhret'in sevgilisinin isminin Mail olduğunu öğrendiği zaman bu Mail'in Saibe'nin kocası Mail olduğunu anlar.

Hizmetçiden bir kazan ister. Kazanda Şöhret'in falına bakar (s.63). Daha önce Saibe'den öğrendiği bütün isimleri sayarak güya cinlerden haber alıyormuş gibi konuşmaya başlar: "Ben ne istiyorum. Bak ne görünüyor? Fatih taraflarında bahçe içinde pembe boyalı bir konak var. İçi gıcır gıcır yeni hasır döşeli. Bu konak kimin ayol söyleyiniz? Ay üzmeyiniz beni. Ha? Ne dediniz. Sefai Efendi mi? Üst katta mavi boyalı odada zayıf uzun boylu kara gözlü kadın var. Kimdir o? Ha, ha Sa.. Sa Saibe Sefai Efendi'nin kızı Mail'in karısı.. Tu utanmaz karı… Nedir o kocana yaptığın büyüler? (s.73). Ben onun hepsini bozarım. Herifi yanından ayırmamak için düzen düşünüyor. Bak bak Sarıgüzel taraflarında büyücü bir hocaya gidip geliyorlar. Keçe külâhlı bir herif. Alimallah senin külâhını başına, boynuna geçiririm. Büyüyü yaptılar, efsunladılar, muşambalara sardılar. Götürüyorlar. Çarşamba taraflarında bir viraneye girdiler. Mezarlığa yakın, ulu çitlembik ağacının yanındaki battal kuyuya attılar. O çıkın kuyuda durdukça sevgilin yanına nasıl gelebilir" (s.73).

Nefise'nin Mail'in tarafı hakkında verdiği bu bilgiler ve kafasından uydurduğu yalanlar üzerine dehşete düşen Şöhret, Nefise'nin ne kadar büyük bir falcı olduğuna inanır. Nefise'den Mail'i bu büyüden kurtarmasını ister. Nefise bunun öyle kolay olmadığını büyü

yapmak (s.73) için ne kadar para harcanmışsa bozmak için iki katının harcanması gerektiğini söyler.

Saibe ile Mail evlendiklerinin ilk iki yılında çok mutlu bir hayat geçirirler. Fakat ondan sonra Mail'de bir neşesizlik, sıkıntı mutsuzluk başlar. Bu bir süre devam eder. Saibe günlerce ağlar. Mail'e neden böyle olduğunu sorduğu zaman cevap alamaz. Saibe bunun bir gönül meselesi olduğunu sonunda anlar. Konuşurlar. Tartışırlar. Mail, en sonunda bir fahişeyi sevdiğini şöyle itiraf eder: "Fakat Saibe, mümkün olmadı. Ta kutuplardaki mıknatısa doğrulan titrek bir ibre gibi beni en dayanılmaz bir kuvvet kim bilir belki bir büyü o karıya çekti" (s. 97) diyerek büyü inancını dile getirir.

Nimetşinas romanında, Talat Hanım ile Nihat Bey evlidirler. Talat Hanım hamiledir. Nihat Bey, evlerine gelen hizmetçi Neriman'a âşık olur. Talat Hanım bunu öğrenir. Çok üzülür. Bunu öğrendikten dört gün sonra doğum sancısı çekmeye başlar. Talat Hanım doğum sancıları içinde kıvranmaktadır. Bunu gören konaktaki Fatma Hanım "Böyle doğuramayan gebelere beyinin avucundan su içirirler. Nihat Bey gelsin. Avucuna su koyalım. Talat Hanım içsin. Görürsünüz çok geçmez kurtulur" diyerek bir batıl inancı dile getirir (s.111).

Şıpsevdi romanının başkahramanı Meftun, Kasım Efendi'nin kızı Edibe ile evlendirilir. Edibe, Meftun'un konağındaki yaşama ayak uyduramaz. Her şey ona farklı ve tuhaf gelir. Konağa gelen eski dadısı Azize Hanım'a konakta herkesin kendisini dalgaya aldığını söyleyerek konaktaki her şeyden ve herkesten dert yanar: "Mümkün değil burada ben bunlarla edemeyeceğim. Babam aldığı beş yüz lirayı geriye verir. Beni buradan aldırır başka çare yok. Ben bu karılarla kavgaya başlarsam sen de gelip bana yardım edersin değil mi Azize Hanımcığım?" Azize Hanım;

"Etmez miyim hiç, etmez miyim? Onlarla dalaşmanın din yolunda savaşa gitmek kadar sevabı vardır. Türkseler Türklüklerini bilsinler. Frenkseler o başka. Bunların damarlarına Allah esirgesin, Şeytan girmiş, hemen her taraflarına yayılmış gönülleri kararmış, kalp gözleri kapanmış. Biz önce elimizden geldiği kadar bu cehennemlikleri

düzeltmeye uğraşalım. Ben Hallaç Hocaya gidip bir hassalı, tesirli muska yazdırayım. Bu muskayı herifin haberi yokken elbisesinin bir tarafına dikiver. Bir de tütsü yaptırayım (s. 308, 309). Uyurken filan kendisini tütsülemeyi beceremezsen, çamaşırlarına olsun bas tütsüyü… Elbette günün birinde akıllanır. Lati lokum şekerine de bir güzelce okutayım. Ne bilecek onu da yedir. Ama dikkat et, şarap içtiği akşama rastlamasın. Bilirsin ya ben Eskici Hocadan izinliyim. Senin ağzına tükürüp ben de sana izin veririm. Senden su istediği vakit sana öğreteceğim duayı oku, bardağın içine tükür ver içsin. İnanmış insan tükürüğü öylelerine şifadır (s.309).

Utanmazların kiminin suratına, kiminin suyuna tükürmeli. Bilmez misin? İstanbul'da bizim komşu kavafın damadı Saim ne kadar içkiye düşkündü. Ben parayı çocuğun lazımlığına attım. Tam yedi gün orada durdu. Sonra o parayla rakı aldım. İçine biraz gebe kadın sidiği karıştırdım. Dur şeyinki… Muhtarların Müzeyyen o zaman gebeydi. Hiç aklımdan çıkmaz. Ondan sonra sarhoşa rakıdan bir iğrenme geldi (s.309). Sonunda tövbe etti kurtuldu. Karısı Sıdıka bana hâlâ dua eder. Eller için çalıştım da hiç senin için uğraşmaz mıyım? Böyle şeyin sevabı büyüktür. Hem sevaba kavuşuruz, hem de sen rahat edersin" sözleriyle halk arasında inanılan muska ve tütsü inancından söz eder. Ayrıca bir sarhoşu içkiden vazgeçirmek için kendince icat ettiği bir hurafeyi de dile getirir.

Edibe, bu konuşmalardan sonra Azize Hanım'a "Bu evde salon diyorlar bir yer var. Haydi, seni oraya götüreyim de bak. Burası Müslüman evine mi, yoksa bir put yerine mi benziyor anlarsın." diyerek Azize Hanım'ı Meftun'un alafranga usulüne göre dayayıp döşettiği ve süslediği salona götürür. Salona geçerlerken sandalyede uyuyan fino köpek bunlara havlar. Azize Hanım "Bu uğursuz burada iken evin içine melek de girmez" (s.310) diye söylenerek köpeği uğursuz olarak değerlendirir. Köpeğin havlamalarından kurtularak kendilerini salona zor atarlar. Bir kanepeye nefes nefese oturan Azize Hanım, gözlerini kaldırıp da duvarda Decadent şairler'den meşhur Verlaine'in Fransızca resimli gazetelerin birinden kesilmiş, çerçeveletilmiş büyük boyda bir resmini görünce delice bağırarak "a yetişmesin… Bu papaz kim? Aman insana nasıl da bakıyor. Kız namahremdir başımızı örtelim boyumuzca günaha girdik" der. Edibe de entarisiyle başını örterek:

-Azizeciğim, hay Allah senden razı olsun, benim bu papazdan kaçmak aklıma gelmeliydi. Kaç defa göründüm. Ne büyük günaha girmişim. Şimdi ben ne yapayım?" diye Azize Hanım'a sorar. Azize de "Bizim Hafız Molla Hanıma soralım. O da kendinden biraz

daha okumuşuna danışsın. Ne derlerse öyle yaparız. Kefaret mi verdirirler? Köpeklere ekmek mi doğratırlar? Artık bakalım nasıl olur" (s. 311) diye cevap vererek, günahtan kurtulmanın çaresi olarak köpeğe ekmek doğramak gibi bir batıl inancı dile getirir.

Mehmet Rauf'un *Eylül* romanında, kocası Süreyya'nın zorlamasıyla yalıdan tekrar konağa taşınan Suat, bu konakta içine düştüğü zor durumdan kurtulmak için, kendini âşık olduğu Necip'e teslim edip mutluluğa dalmayı, onunla kaçıp kurtulmayı düşünür. İşte o zaman bu düşüncelerinden ürker. Bu düşünce ona icrası değil tasavvuru bile korkunç, acı bir ihanet gibi gelir. O zaman içinde bir yara açılır gibi bir elem hisseder. Herkesin, âlemin lânet etmesini; ailesinin, babasının adını ve namusunu lekelemeyi göze alacak kadar kuvvet bulduğu olurdu. Ondan sonra Suat bu düşüncelerinden kendisi korkar, endişe eder, umutsuz ve mustarip olur ve önündeki uçurumu görerek "Ah fena, bu işte bir uğursuzluk var (s. 274). Hiçbir şey yapmak mümkün değil" der.

Ahmet Mithat Efendi, *Gönüllü* romanında Mehmet Bego'yu şöyle tanıtır: "İşte tasvir etmekte bulunduğumuz vadideki kule ve değirmen ve o civarda bulunan arazi ve ormanların sahibi olan Bego dahi böyle bir Begodur ki hanedanının ismi Kahramanoğlu ve asıl kendi ismi dahi Mehmet Beydir." Sonra onun bir ziyafet verdiğinden bahseder. Bir gün ramazana az bir zaman kala Mehmet Bego bir ziyafet tertip eder. Ziyafette her türlü yemek olmakla birlikte bir de kuzu vardır. Misafirler buna hem şaşırır hem de sevinirler.

Yazar, bu kuzu vesilesiyle Arnavutlar arasında çok yaygın olan ve inanılan bir faldan bahseder (s. 18). "Bu kuzu ziyafetleri son derece önemlidir. Çünkü kuzu yenilip kürek kemiği ortaya çıktığı zaman ziyafeti veren kişi o kürek kemiğini eline alır. Bu kemiği kime vereceği son derece önemlidir. Çünkü kemiği vereceği kişide akıl, irfanca ve rütbece çok ehemmiyet var demektir. Kemiği alan kişi onu dişleri ve dili ile yalayıp temizledikten sonra ışığa doğru tutar. Kemik içinde görebileceği kan lekesi gibi şeylerden manalar çıkararak bunu meclise anlatır. Arnavutlar nezdinde bu bir faldır" (s.18). Yazarın ifadesine göre Arnavutlar arasında buna inanmayan yok gibidir. Bu fal inancının (s.18) İslâmiyet ve Hıristiyanlıkta olmadığını, eski zamanlarda putperestlikten gelmiş olduğunu

belirtir. Bu kemik falına halkın kesin olarak inandığına dair halk arasında söylenilen birkaç olayı anlatır.

Ömer Neşo, kemiği eline alır, güneşe doğru tutar. Orada bulunanların hepsi bu tecrübeli falcının ne diyeceğini beklemeye başlar. Ömer Neşo'nun yüzü biraz karışır. Şöyle konuşmaya başlar: "Arkadaşlar, cenk var. Hem de ne cenk? Kemikte pek de fena görüyorum" (s.21). O zamanlar Yunanlılar Müslüman köylerine saldırdığı ve Osmanlı da bunlara karşı koymak için hazırlıklar yaptığından, kimse bu "cenk var" sözüne fazla ehemmiyet vermez. Fakat Ömer Neşo sözüne devam ederek şöyle der. "Ya ben hiçbir şey bilmiyorum veyahut bu muharebe pek fena olacaktır. Huduttan bu tarafa doğru ahali kaçan kaçana. İnsan, hayvan, asker, başıbozuk, karı, kız, çoluk çocuk karmakarışık! Bir bozgunluk, bir bozgunluk ki tarif edemem. Bu bozgunluğun arkasından düşman askeri muntazaman yürüyor. Önüne geçip de durdurmak kabil olamıyor. Nerede biraz mukavemet gösterilmeye kalkışılsa gelip, çiğneyip geçiyor. Hemen Allah encamını hayreyleyle" Ömer Neşo'nun kemik falından (s.22) anladığının ve söylediklerinin her zaman doğru çıktığını bilen oradaki misafirler, Ömer Neşo'nun bu sözlerinden etkilenirler. Kimsenin yemek yemeye iştahı kalmaz.

Orada hazır bulunan yaşlılardan bazıları diğerlerine teselli vermek için "Adam sen de Ömer Ağa'nın sözlerine bakmayınız. Ufacık bir kemik parçasında bu kadar şeyler yazılı olamaz ya!"derler. Fakat hiç kimse bunların sözlerine inanmaz. Ömer Neşo ise, şimdiye kadar bu kadar yer dolaştığını, birçok yerde kuzu yediğini ve kuzuların kemiğine hep kendisinin baktığını söyler. Baktığı bu kemiklerin kendisine hiçbir zaman yalan söylemediğini dile getirerek bunlara itiraz eder.

O sofrada romanın başkahramanı olan Recep Köso isminde biri vardır. Recep Köso, otuz beş otuz altı yaşlarında birisidir. Ama diğer misafirler gibi saf ve cahil değildir. İlim tahsil etmiş, terbiye görmüş, yazarın tabiriyle mürekkep yalamış ve epeyce kâğıtlar karalamış bir adamdır. Ömer Neşo'nun dediklerine biraz inanmakla birlikte o falın tevile yani yoruma ihtiyacı olduğunu düşünür. Bu düşünceyle Kahramanoğlu Mehmet Bey'den bu mevsimde buralarda kuzu bulunmadığını, yedikleri bu kuzuyu nereden tedarik ettiğini sorar. Mehmet Bey de Yenişehir'de bulunan bir dostuna haber gönderdiğini ve kuzuları anneleri ile birlikte oradan getirttiğini söyler.

Bu cevap üzerine Recep Köso, "Öyle ise hiç merak etmeyiniz arkadaşlar. Ömer Ağa'nın verdiği fena haberler bize ait olmayıp Yunanîlere aittir" der. Sonra bu yorumunu şöyle açıklar. "Bir kuzu nerede dünyaya gelirse, o yerin gelecek olayları o kuzunun kemiklerine nakş olur. Bu kuzu da Yenişehir'de dünyaya geldiği için o bozgun, ahalinin birbirini çiğnercesine kaçması bizim tarafta değil Yunanlıların tarafındadır. Onları takip eden, önüne geçilemeyen asker de Osmanlı askeridir."

Recep Köso'nun, Ömer Neşo'nun fal yorumunu (s.23) bu şekilde yorumlaması herkesi rahatlatır. Hatta Ömer Neşo da Recep Köso'ya hak verir. Bununla ilgili başından geçmiş bir iki olayı anlatarak onu tasdik eder.

Yazarın tabiri ile "Eğer bu sofrada Recep Köso bulunmasa ve bu tefe'ülün (s.22) hakikatini bu adam şerh ve izah etmeseydi, ziyafetin bundan sonrası hikaketen pek neşesiz geçecek ve öyle gece yarılarına kadar devam etmeyecekti.

Ahmet Mithat'ın*Eski Mektuplar* adlı romanında, Saim Bey'in Daim Bey adında bir kardeşi vardır. Daim Bey karakterce Saim Bey'in zıddı olan ve içi fitne ile dolu bir insandır. Saim Bey'in servetine konmak için Meliha'yı oğlu Sabit'e almak istemektedir. Bu isteğini birkaç kere Saim Bey'e söylemiştir. Bu tekliflerinin hepsi de Saim Bey tarafından reddedilmiştir. Saim Bey'in Kenan'a karşı gösterdiği şefkatli davranışlardan canı sıkılan Daim Bey,kardeşinin kızı Meliha'yı bu kez ısrarla ister. Fakat Saim Bey bu isteği tekrar reddetmekle birlikte Meliha'yı Kenan'a nişanladığını ve İstanbul'da tahsilini tamamlayıp döndükten sonra evlendireceğini söyler. Daim Bey bu habere çok sinirlenir. Meliha'nın Sabit'in hakkı olduğunu söyleyerek odayı terk eder.

Bundan sonra Daim Bey ve karısı, Meliha'yı elde etmek için bir çare düşünürler. Karısı sihir kuvvetiyle (s.29) Meliha'nın kalbinde Sabit'e karşı bir muhabbet ortaya çıkarmayı ileri sürerse de, Daim Bey, Kenan'ın böyle şöylere inanmadığını söyleyerek bundan vazgeçerler. Sonra karısı, Saim Bey'in zaten hasta olduğunu "Allah bilir ama çok çok daha bir sene kadar yaşayabilsin" diyerek bir yıla kalmaz öleceğini söyler ve yine Saim Bey'e hoş görünerek beklemeye başlarlar.

***

İncelediğimiz romanların içinden on romanda batıl inanç konusu işlenmiştir. Bu on romandan yedi roman Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarıdır. Bu konuyu en fazla işleyen bu yazardır. Halk arasında inanılan ve yukarıda ismi geçen birçok batıl inançtan söz eder. Bunları kahramanlarına söyletip ve yaptırırken aynı zamanda halkın bu inançlara inanmakla ve yaptırmakla düştükleri cahillikleri ve komik durumları mizahi bir şekilde ele alır. *Eylül* romanında batıl inançtan bir kez söz edilmiştir. *Gönüllü* romanında ise birkaç kez Rumlar arasında geçerli olan kemik falından söz edilmiştir.

Bu batıl inançlar genel olarak; efsun ile ağzı bağlamak, fala bakarak gelecekte ne olacağını bilmek, bazı insanların ve hayvanların uğursuz olup kötülük getirdiğine inanmak, yaptığı yanlışların büyü sebebiyle olduğuna inanmak, büyünün yapılış şekli, hayvanların hareketlerinden fal bakıp manalar çıkarmak, kadının rahat doğum yapabilmesi için kocasının avucundan su içirilmesine inanmak, kuzunun kemiğinden fal bakmak şeklinde ele alınmıştır.

3.1.2. Hayalet-Cadı-Vampir

Gerçekte var olmayan fakat varlığı bazı toplumlarca kabul edilen hayalet, cadı ve vampir gibi varlıklar incelediğimiz romanlarda az da olsa işlenmiştir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mürebbiye* adlı romanında Dehri Efendi'nin oğlu Şemi, konağın aşçısı Tosun Ağa'yı söyletmek için ona içki içirir. İçkinin tesiriyle iyice sarhoş olan Tosun Ağa, Anjel hakkında bütün gördüklerini anlatır. Bir gece uyurken gecenin gec saatinde çırağı Bekir'in kendisini uykudan uyandırarak "usta korkuyorum bana hayalet gözüküyor" dediğini söyler (s. 144).

Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü* romanının başkahramanı Recep Köso, Mehmet Bego'nun kulesinde gece uyumak için yatağa girer. Fakat gözüne uyku girmez. Gözünün önüne bir takım hayaller ve kulağına bazı sesler gelir. Yazar, Recep Köso'nun gördüklerini

ve duyduklarını yorumlayarak şöyle der. “Rumeli’de bizim buralarda mevcut olan cin, peri, evliya rivayetlerinin yanı sıra bir de vampir (s.32) evhamı hüküm sürer. Güya vefat edenlerden birisi kabrinde cadı olurmuş (s. 32). Bu cadılık hâli etsiz, kemiksiz yalnız içi kan dolu bir tulumdan ibaret kalmak gibi bir hâlmiş. Geceleri cadı kabrinden çıkarak haneleri dolaşır, türlü ziyanlar yaparmış. Bu cadıları tekrar öldürmek sanatına vâkıf adamlar dahi bulunarak hükûmât-ı mahalli yenin müsaadesi veyahut cemaatlerin muvafakati ile bunlar o müteveffanın mezarlarına giderler. Kıpkırmızı kızarıncaya kadar kızdırılmış olan uzun bir demir çubuğu mezara saplayıp, içindeki cadıyı bu suretle bir daha öldürürler. Halkı bunların eza ve cefasından kurtarırlar” (s. 32). Ahmet Mithat bu bilgileri verdikten sonra araya girerek okuyucusuna şöyle hitap eder: “Ne o? Gülüyor musunuz? Üsküp taraflarında böyle bir i’dâmı bade’l mevti mahallî gazetesi yazmıştı da İstanbul matbuatı da nakl ve derceylemişti. Halk buna böylece inanır ya? Siz ona bakınız” diyerek bunlar hurafe dahi olsa, maalesef halkın buna inandığını ifade eder. Fakat Recep Köso gibi okumuş ve aklı başında bir adamın buna inanmadığını, bilgisi sayesinde bunun bir kâbus olduğunu bildiğini belirtir.

***

Sadece iki romanda görülen hayalet, cadı ve vampir inancı aslında toplumumuzda neredeyse hiç olmayan bir batıl inançtır. Bu inanç daha çok batı toplumlarında mevcuttur.

4. BÖLÜM

4.1. MİTOLOJİ

Mitoloji kelimesi Mythos (masal-hikâye) ve logos kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiş bir terimdir

Mit (söylence) çok eskilerde yaşamış milletlerin inandıkları tanrıların, kahramanların, devlerin ve perilerin hayat hikâyelerinden bahseden hikâyelerdir. Mitler daha çok evrenin yaratılışı ve türeyişi hakkında anlatılan öykülerden oluşur. Bu daha çok zamanın insanlarının yaratıcıyı anlama, hayatı anlamlandırmaya çalışmaları sonucu "neden," "nasıl" sorularına cevap arayışlarından oluşmuştur. Zamanla sonraki toplumlar tarafından ortaya atılan farklı düşüncelerle farklılık göstererek ve zenginleşerek günümüze kadar gelen sözlü ürünlerdir. Bu aslında milletlerin bir köken arayışıdır.

Mitoloji ise; mitleri, doğuşlarını, anlamlarını yorumlayan, inceleyen bilim dalının adıdır.[139]

Türk Edebiyatında, Tanzimat devrinde, Arapça üstûre kelimesinin çokluk şekli olan esatir kelimesi ile karşılanmıştır. Cumhuriyet devrinde diğer birçok terim gibi Batı dillerinden aynen alınarak Mitoloji şeklinde yaygın hâle gelmiştir.

Tarihten önce yaşanmış olağanüstü motiflerle işlenmiş ve süslenmiş olaylar, mitolojinin konusunu teşkil eder. Mitoloji kahramanları ise, milletlerin daha ziyade, putperestlik devirlerinin tanrıları, yarı tanrıları ve kahramanlarıdır. Milletlerin efsaneleri; tiyatro, şiir, destan, masal, resim, heykel, duvar kabartması, minyatür ve çini motifleri gibi sanat eserlerine akseder.[140]

İncelediğimiz romanlarda mitolojinin ve mitolojik unsurların sadece Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın üç romanında ele alındığını görmekteyiz.

---

[139]ÖGEL, Bahaeddin, "Türk Kültür Tarihine Giriş", Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul, 1978. Ayrıca bu konu hakkında daha geniş bilgi için ÇORUHLU, Yaşar, "Türk Mitolojisinin Ana Hatları" Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, 2011.

[140] TİMUR, Kemal, "Türk Romanında Dinler ve İnançlar" Elips Yay. Ankara, 2006, s.488.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *İffet* adlı romanında, yazarın doktor arkadaşı, hasta muayenesi için gittiği fakir bir ailenin evine yazarı da götürür. Yazar, ailenin güzel kızı İffet'i görünce onun güzelliği karşısında kendinden geçer. İffet'in süzgün gözlerinin, yanaklarının, saçlarının, güzelliğinden bahseden yazar, onu Roma Mitolojisindeki güzellik tanrıçası Venüs'e şöyle benzetir: "Car'ın (çarşafın) altından, alnı, üzerinden doğru, bir gül bahçesinin şafağından kurtulmuş güneş ışınları gibi bir demet altın saç lülesi… Ressamlara fırçalarını ellerinden düşürtecek, ozanların şaşkınlıktan soluklarını durduracak bir tatlılıkla sol şakak ve yanağın üstünden yolunu yitirmiş bir sevda, ya da aşk kesilmiş bir gönülden çıkan ateşli bir ah gibi, gümüş gerdanına uzanıp gitmişti. Bu güzellik tanrıçası sanki bu yıkık konutu dolaşmaya gelmiş bir hayaldi. Ya da tanrısal ressam, güzelliğini eksiksiz olmasına o denli emek vermiş olduğunu sonradan çekemeyerek bu Venüs'ü cehenneme atmıştı" diyerek mitolojiden bahseder (s. 42).

Yazar, doktor arkadaşı ile birlikte bu eve birkaç kez daha ziyarette bulunur. Dostlukları ilerler. Bu aile bir sefalet yuvasında yaşamaktadır. Yazar, bu aile ile bir süre görüşemez. Tekrar ziyarete gittiğinde İffet'in yaşlı annesi ve kardeşi ile birlikte o mahalleden kovulduğunu öğrenir. Onların izini kaybeder. Aradan bir yıl geçer. Aralık ayı başlarında yazar, odasının penceresinden tabiatı seyretmekte, mezarlıklara bakarak İffet'i düşünmektedir. Doktor arkadaşı büyük bir keyif ve neşe içinde yazarın odasına girer. Gezmek istediğini ve yazarı Beyoğlu'na götürmek istediğini söyler. Yazarın aklı İffet'te olduğu için çayırlıklara, sur yıkıntılarına ve sonra da mezarlıklar tarafına gitmek istediğini söyler. Arkadaşı istemeyerek de olsa kabul eder. Gezmeye çıkarlar. Bu gezinti sırasında yazar yıkık evlere bakınca tekrar İffet'i düşünür. Onu şu şekilde mitoloji perilerine benzetir: "Karşımdaki yıkık dökük evlere bakınca aklıma gene İffet geldi. Gönlüm gene o hayal ceylanını izlemeye başladı. İffet bu kez bana nurdan örtülü tüllere bürünmüş, bir kuyrukluyıldız gibi saçlarını göklere saçmış, mitoloji perilerinin bindiği çiçeklerden yapılı bir zafer arabasına kurulmuş, kendine benzer melek yüzlü bir alay periler ortasında bulutlara karışmış göründü" (s.83).

Metres romanında, Parnas ismindeki kadın, Paris'te yaşlı ve zengin bir Rum'la evlenir.Kocası ile İstanbul'a gelir. İstanbul'da kocası öldükten sonra Beyoğlu'ndaki eğlence âlemlerinin sevgilisi olur. Parnas, güzelliğine uygun olarak bu ismi seçer. Yazar,bu

Parnas isminin mitoloji ile ilgisini açıklayarak mitolojiden şu şekilde bahseder: "Parnas eski Yunanlıların bir dağa verdikleri isimdir ki mitoloji zamanında burası Apollon güzel sanatlar ve şiir tanrıçalarının bulunduğu yer sayılırdı. Bugün mecaz olarak 'şiir' ile 'şair'e de ad olmuştur" (s.62).

Şıpsevdi romanında, Meftun, Kasım Efendi'nin kızı Edibe ile evlenir. Edibe, Meftun'un konağındaki yaşama ayak uyduramaz. Her şey ona tuhaf gelir. Sıkılmaya başlar. Bu sıkıntı ve üzüntüsü günden güne artar. Kendisine bir teselli olsun diye babasının evindeki dadı Azize Hanım'ı çağırır. Azize Hanım gelir gelmez Edibe kendini onun kollarına atarak ağlar. Konakta gördüğü ve anlam veremediği bütün halleri Azize Hanım'a anlatır. Nasıl yemek yenildiğinden, nasıl konuşulduğundan ve nasıl giyinildiğinden gözyaşları içinde bahsettikten sonra "Bu evde salon diyorlar bir yer var. Haydi, seni oraya götüreyim de bak. Burası Müslüman evine mi, yoksa bir put yerine mi benziyor anlarsın." diyerek Azize Hanım'ı Meftun'un alafranga usulüne göre dayayıp döşettiği ve süslediği salona götürür. Azize Hanım gözlerini kaldırıp duvarda çıplak kadın ve erkek resimlerini görünce, şaşkınlık içinde bağırır. Resimlerin namahrem olduğunu söyleyerek eteğini başına çeker. Ona bakan Edibe de aynısını yapar. Salona giren Lebibe, bunların neden böyle yaptığını anlar. Fakat bilmemezlikten gelir.

Azize Hanım bu resimlere bir anlam veremediği için Lebibe'ye sorar: "Baksana kızım, şu resmi merak ettik. Bu kart herifi oraya bağlamışlar mı ne yapmışlar? Kuş da gelmiş koca gagasıyla zavallıyı yiyor. Aman, gâvur olsun, çıfıt olsun, yüreğim yufkadır… Böyle şeylere dayanmaz. Lebibe resme bakarak,

-Ha promete'yi soruyorsunuz… o mitolojik bir süjedir"

der(s.315). Azize:

- Kızım Frenkçe anlamayız. Bize düpedüz Türkçe söyle.

-Esatirle ilgili bir konudur.

- O ne demek o? Sanki bu söylediğin Türkçe mi?

-Arapça

-Benim anamı araba vermediler yavrum! Ben ne anlarım ondan? Bunun Türkçesi yok mu?

-Efsane

-Feshane mi?

-Ay, gene dilim Arapçaya gitti. Masal, masal…

-Masal, masal, matitas, kaynanamın… Tas ey, anlat bakalım nasıl masal bu.

-Promete, dediklerine göre, Uranus'la Tar'ın, başka bir deyişe göre Jeppey'le Klimene'in oğludur.

-Ay patlasın kimin nesi olursa olsun orası lazım değil… Bu koca kuşa onu niçin yediriyorlar? Kabahati ne?

-Dur Hanım, sırasıyla anlatacağım. Dediklerine göre Promete insanı balçıktan yaratıp, gökten aşırdığı ateşle ona ruh vermiştir. Azize bu yaratma işini kabullenmez. Buna İtiraz ederekyaratmayı ancak Allah'ın yapacağını söyleyince Lebibe:

-Hanım dinleyecek misiniz söyleyeyim mi?

-Bir kere başladın. Söyle kızım, ama günahı senin üstüne olsun. Şu kuş onu neden paralıyor. Onu merak ettim de.

-Jüpiter insanlara ateş kullanmayı yasak etmişti.

-Cumartesi günleri mi?

-Yok, her zaman…

-A deli… Hiç ateşsiz olur mu? Yemek neyle pişecek, kahve neyle kavrulacak, yasak eden kim?

-Jüpiter.

-Kim o herif Frenklerin zaptiye nazırı mı?

-Esatir tanrılarının babası…

-Jüpiter, Promete'nin güneşten ateş çalıp da insanlara verdiğine pek kızar, bunu cezaya çarptırmak için bir tuzağa düşürmek ister. Pandora'yı yaratır.

-Pandora kim?

-Bir güzel kadın (s. 315, 316) diye cevap veren Lebibe, mitoloji konusunda Azize Hanım'a bilgi verir.

***

Yukarıda da geçtiği gibi mitoloji unsuruna sadece Hüseyin Rahmi Gürpınar üç romanında değinir.

Genel olarak kadın kahramanlar güzelliklerinden dolayı mitolojideki perilere benzetilir. *İffet* romanının kadın kahramanı olan İffet, güzelliğinden dolayı Yunan mitolojisindeki güzellik tanrıçası Venüs'e benzetilir. *Metres* romanındaki kadın kahraman Parnas isminden ve güzelliğinden ötürü Yunan mitolojisindeki Parnas'a benzetilir. *Şıpsevdi* romanında ise Meftun'un evindeki bir resim üzerine yapılan tartışmada o resmin bir mitolojik konu olduğu dile getirilir. Resim, Yunan mitolojisine göre tanrıların babası Jüpiter'in ateşi yasaklaması üzerine güneşten ateş çalan Promete'nin bir dağda tutsak edildiğini gösteren tasviridir. Bu resmin ne olduğunun sorulması üzerine kahraman, Yunan mitolojisi hakkında bilgi verir.

SONUÇ

*Türk Romanında Din ve İnanç Algısı*adlı çalışmamız önsöz ve girişten sonra dört bölüm ile -bu bölümler Dinin Romanlardaki Yansıması, Semavi Dinler, Batıl İnançlar, Mitoloji- sonuç ve kaynakçadan oluşmaktadır..

Romanlarını incelediğimiz romancılar içinde en fazla Ahmet Mithat Efendi ile Fazlı Necip din duygusu ve inanç unsurlarına yer vermiştir.

Halit Ziya Uşaklıgil'in incelediğimiz üç romanında kahramanların ağzından dini duygu ve inançlara neredeyse hiç yer verilmemiştir. Sadece yazar tarafından *Mai ve Siyah* romanında bir kez cenaze namazından söz edilmiştir.

Kırık Hayatlar romanındada bir kaç kez günahtan, üç kez Kur'an okumaktan ve iki kez de namaz kılmaktan söz edilmiştir.

Aşk-ı Memnu romanında ise yine yazar, kahramanların düşüncelerini iç çözümleme metoduyla aktarırken dört kez günahtan ve bir kez de kaderden söz etmiştir. Romanda bundan başka hiçbir dini duygu ve inanç unsuruna yer verilmemiştir.

Özellikle Mehmet Celal'in ve Saffet Nezihi'nin romanlarına bakıldığında konaklarda ve yalılarda topluma kapalı olarak geçen bir hayatın anlatıldığı görülmektedir. Dönemin kısmen siyasi baskısı yüzünden böyle bir hayatın anlatıldığı bu romanlarda sosyal, siyasi ve dini konulardan çok, ferdi duygular, aşk ve aldatma gibi konular işlenmiştir.

Çalıştığımız 1897-1908 dönemi romancıları ile Tanzimat dönemi romancılarını -özellikle Ahmet Mithat'ı- karşılaştırdığımız zaman 1897-1908 arası romancılarının din ve inanç konusuyla fazla ilgilenmedikleri görmekteyiz.

İncelediğimiz romanların içinden İslâmiyet ve Müslümanlık konusuna yedi yazar on bir romanda değinmiştir. Daha çok Ahmet Mithat Efendi'nin yer verdiği bu konuya diğer yazarlar bir veya iki kez değinmişlerdir.

Ahmet Mithat Efendi, bu konuyu romanlarında İslâmiyet'in yüce bir din olması, İslâmiyet'in emri, İslâmiyet'in hakikatleri, Müslüman ismi ile isimlenmek, Müslüman olan erkek ve kadınların üstünlüğü, İslâmiyet ile Hıristiyanlığın karşılaştırılması, Müslümanların yapması gerekenler, Müslüman olmak yönüyle ele almıştır.

Hüseyin Rahmi Gürpınar da konuyu İslâmiyet'in nasıl bir din olduğu, Müslümanların nasıl olması gerektiği ve Müslümanların dünya ve ahiret hakkındaki düşünceleri, İslâmiyet'te komşuluk hakkı, dine saygı, İslâmiyet'in yüce bir din oluşu yönüyle ele alır.

Fakat Hüseyin Rahmi Gürpınar, romanlarında bu konuyu ele almak için kahramanlarını konuştururken onları cahil ve komik durumlara düşürür. Çünkü Hüseyin Rahmi halkın inandığı bu değerlere inanmamaktadır. Berna Moran'ın*Türk Romanına Eleştirel Bakış* adlı çalışmasında belirttiği gibi Hüseyin Rahmi, Ahmet Mithat Efendi gibi halkın dini değerlerini paylaşmıyordu. Halkın görüşlerinden ayrı fikirler besliyordu. Hüseyin Rahmi halkın bu dini değerlerine inanmamakla birlikte ayrıca onları başka bir felsefeye de çekmeye çalışıyordu. Bu yüzden Hüseyin Rahmi, romanlarında halkın dine ait bütün değerlerini ele alırken, bu değerleri çürütmek için çaba harcar. Romanlardaki olayları kurgularken de bu değerleri cahil ve bilgisiz kişilerin ağzından söyleterek bunların akla ve bilime aykırı olduğunu anlatmaya çalışır. Bu yüzden Müslümanların bu konulardaki düşünce ve inançlarını *Şıpsevdi* romanında Hıristiyan olan Mr. Ferlan'a söyleterek bu değerleri eleştirir.

Bunlardan başka Fazlı Necip, Recaizâde Ekrem, Mehmet Vecihi, Mehmet Celal, Fatma Aliye ise konuya İslâmiyet'e girmek, İslâmiyet'in emri, dindarlık, şeriat-ı İslâmiye'nin kadını koruması, şeriatın hükmü şekliyle bir veya iki kez değinirler.

İncelediğimiz romanlarda en fazla yer verilen inanç unsuru Allah inancıdır. Allah inancı incelediğimiz romanların içinden dokuz yazarın otuz iki romanında, diğer bir deyişle yarısından fazlasında geçmektedir. Bir romancının birkaç romanının incelendiği düşünülürse bütün romancıların az çok Allah inancından söz ettiğini görmek mümkündür. Bu konuya en fazla yer veren yazarların başında Mehmet Vecihi, Fazlı Necip ve Hüseyin Rahmi Gürpınar gelmektedir. Diğer yazarlar ise en az bir kere bu konuya değinmişlerdir.

İncelediğimiz romanlarda, beş yazarın on beş romanında melek konusuna bir veya iki kez değinilmiştir.

Romanlarımızda melek konusunun işleniş şekli daha çok kahramanların ahlak ve güzellik açısından meleklere benzetilmesi yönüyledir. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *İffet* adlı romanında ruhları kabzeden büyük melek Azrail'den fazlaca söz edilmektedir. Ayrıca bu konu azap melekleri, koruyucu melekler ve sual meleklerine hesap verme, cennette insanları karşılayacak meleklerden utanma, meleklerin cennette nikâh kıyması şeklinde de ele alınmıştır.

İncelenen romanlar içinde üç romancımızın dört romanında peygamberlik konusu ele alınmıştır. Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Fatma Aliye, Hazreti Âdem, Hazreti Davut ve Hazreti Muhammed'e bir kez değinirler. Ahmet Mithat Efendi ise Hazreti Muhammed ve Hazreti İsa'yı karşılaştırma ve her ikisinin de hak olduğu, bir Müslüman'ın her ikisine de inandığı ve Hazreti Yusuf'u ise rüyaları yorumlaması yönüyle ele alır.

İncelediğimiz romanlarda kutsal kitap konusuna az da olsa yer verilmiştir. Bu romancılar içinden yedi romancımız on romanda bu konuyu ele almıştır. Bunların içinden Ahmet Mithat Kur'an, İncil ve Tevrat'ı ele almıştır. Kutsal kitap konusuna değinen diğer altı romancı ise bir veya iki kez sadece Kur'an-ı Kerim'e değinmişlerdir

Kaza ve kader konusuna altı romancımız on dört romanda değinmiştir. Romanlarda kahramanlar çoğunlukla kaderden şikâyet etmektedirler. Bunun yanı sıra az da olsa kadere razı olan, ondan geleni hoş gören kahramanlar da vardır.

Hüseyin Rahmi Gürpınar da bu konuyu *Şıpsevdi* romanında Mr. Ferlan'ı söyleterek, kendi yanlışlıklarını ve tembelliklerini kadere yükleyenleri eleştirmek şekliyle işler.

Ahiret inancı, incelediğimiz romanlarda beş yazarın on dört romanında geçmektedir. Bu romanlarda ahiret konusuna en fazla Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Şıpsevdi* romanında yer vermiştir.

Bundan başka Mehmet Vecihi, *Mesude* romanında birkaç kez ahiret inancından söz eder. Bu konudan bahseden diğer üç romancı; Ahmet Mithat, Mehmet Celal ve Nabi zade Nazım konuya sadece bir iki kez değinirler.

İncelememize konu olan romanlarda cennet ve cehennem inancından az da olsa söz edilmiştir. Bu konudan söz eden beş romancının içinden en fazla Mehmet Vecihi, *Mesude* romanında cennet ve cehennem inancını kahramanlarına söyletir. Bunun yanısıra Fazlı Necip de bu konuya birkaç kez yer vermiştir. Mehmet Rauf, Recaizâde Ekrem ve Hüseyin Rahmi Gürpınar ise konuya bir kez değinmekle yetinmişlerdir.

İslâm dininde yapılması emredilen ibadetlerin en önemlisi olan namaz ibadeti ve bununla ilgili unsurlar, çalışmamıza konu olan romanların hemen hemen yarısında en az bir veya iki kez ele alınmıştır.

Sadece iki romanda işlenen oruç ibadeti, *Araba Sevdası* romanında ramazanda oruç tutmak, *Gönüllü* romanında ise ramazan ayına hazırlık niyetiyle insanların ziyafetler vererek çeşitli eğlenceler yapması şeklinde ele alınmıştır. İbadet ayı olan Ramazan ayının bu şekilde karşılanışı yazar tarafından eleştirilir. Ramazan ayında bilakis günahtan sakınıp tövbe etmek gerektiğini dile getirir.

Daha çok Hüseyin Rahmi, Ahmet Mithat ve Fazlı Necip'in söz ettiği dua-beddua-tövbe konusuna diğer yazarlar sadece bir veya iki kez değinmekle yetinmişlerdir. Bu konu romanlarda; günahların affedilmesi için tövbe ve istiğfar etmek başta olmak üzere çeşitli şekillerde ele alınmıştır.

Amel defteri inancının işlenişi sadece Mehmet Vecihi'nin *Mesude* romanında bir kez, bu dünyada insanların yapacağı bütün iyilik ve kötülüklerin bu defterde kaydedileceği şeklindedir.

Levh-i Mahfuz inancına yine sadece Mehmet Vecihi iki romanında her şeyin Levh-i Mahfuz'da kayıtlı olması yönüyle işaret eder.

Romanlarını incelediğimiz romancılardan sekizi, on sekiz romanda günah veya sevap kavramına bir veya iki kez yer vermiştir. Ayrıca sevap konusu romanlarda sadece bir iki kez geçmekte günah kavramı ise çok zikredilmektedir.

Günah-sevap konusuna en fazla yer veren yazarlar Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Halit Ziya Uşaklıgil'dir. Hüseyin Rahmi, üç romanında günah unsurunu kahramanlarına on yedi kez söyletmiş, Halit Ziya Uşaklıgil ise bu unsuru iki romanında on kez ele almıştır. Diğer yazarlar ise bu konudan sadece bir veya iki kez söz etmişlerdir.

Peri unsuruna romanlarını incelediğimiz yazarlardan beş yazarımız on romanında değinmiştir.

Peri inancı, romanlarda en fazla kadın kahramanların güzelliklerinden dolayı perilere veya mitoloji perilerine benzetilmesi şeklinde görülmektedir. Bundan başka perilerden haber aldıklarını söyleyen büyücülerin perilerle ilgili sözleriyle alay etme, peri hikâyelerine halkın inandığının anlatılması şeklinde ele alınır.

Cin inancına özellikle Hüseyin Rahmi Gürpınar *Tesadüf* romanında değinir. Halkın cinler hakkındaki korkularını kötüye kullanan büyücülerin insanları sömürdüğünü dile getirir.

Nasip konusuna Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın iki romanında değinilmiştir. Bütün kahramanlar kısmetin (nasibin) Allah'ın elinde olduğuna inanmaktadırlar. Yazar, *Mürebbiye* romanında Hıristiyan Anjel'in düşüncelerini yansıtarak onun da nasibe inandığını ifade etmektedir.

Namahrem konusuna romanlarını incelediğimiz romancılardan sadece Hüseyin Rahmi Gürpınar *Mürebbiye* ve *Şıpsevdi* romanlarında değinmiştir. Yazar, bu inancı romanlarında biraz da alaylıişler. Canlı bir erkeğe değil de bir resme veya bir gayri müslim kadına görünmenin haram olacağını kahramanlarına söyleterek bu inancın kötüye kullanıldığına dikkat çeker.

Mekruh unsuru yine sadece Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mürebbiye* romanında geçmektedir. Yazar, İslâm inancında olan mekruh yasağının yanlış anlaşıldığını veya keyfi uygulamaya dönüştüğünü dile getirmektedir.

Keffaret konusu da yine sadece Hüseyin Rahmi'nin *Şıpsevdi* romanında bir kez geçmektedir. Roman kahramanı, duvardaki erkek resmine baktığı için günah işlediğini düşünmektedir. Bu günahı temizlemenin yolunun yani keffaretinin de köpeklere ekmek doğramak olduğuna inanmaktadır. Yazar, dindeki bu kuralın bu şekilde yanlış anlaşılmasına mizahi bir şekilde değinir.

Ceza ve mükâfat konusu romanlarımızda sadece dört romanda birer kez geçmektedir. Bu konu daha çok, dünyada yapılan kötülükleri Allah'ın dünyada karşılıksız

bırakmayacağı, kötülük yapan bu insanları, onların başına bela vermekle, acı vermekle, kötü durumlara düşürmekle cezalandıracağı yönüyle ele alınmıştır.

Konumuz olan romanlarda, nikâh konusuna en fazla değinen yazarlar Fazlı Necip ile Hüseyin Rahmi Gürpınar'dır. Ahmet Mithat ise bu konuyu Müslüman bir erkeğin Hıristiyan bir kızı nikâh edebileceği ve her iki dinin nikâh hususundaki kurallarını nazara vererek ele alır.

Boşanma konusuna ise romanlarımızda az yer verilmekle birlikte bu konu daha çok dini açıdan ele alınmıştır. Hüseyin Rahmi, Fazlı Necip ve Mehmet Vecihi'nin değindiği boşanma (talak) konusu genel itibariyle; Şeriatın müsaadesinin olup olmadığı, boşamanın dine göre ne şekilde yapılacağı, nikâhta olduğu gibi boşanmanın da dinin emri olduğu, bir kadının boşandıktan sonra dine göre üç ay beklemesi gerektiği, erkeğin kadını boşadığını gösteren talaknâme yazması şeklinde işlenmiştir.

Dönemini incelediğimiz yazarlardan yedi yazarın yirmi romanında ele alınan iffet ve namus konusu, bazen dini açıdan; çoğunlukla da dini inançta övüldüğü gibi iffetini korumaya çalışan kahramanların namusları için yaptıkları ve söyledikleri şekliyle ele alınmıştır. Dönemin romanlarında aldatma ve yasak aşk konusu çok fazla işlendiği için bunun doğal bir sonucu olarak namus kavramına fazla yer verilmiştir.

Şehitlik konusu incelediğimiz romanların içinden sadece dört romanda ele alınmıştır. Şehitlik inancı romanlarda savaşta ölen birisinin bu makamı kazanacağı ve bu makamla cennete gideceği, şehit olma isteği, dünyada mazlum olarak ve çaresiz ağır hastalıklarla ölüp gidenlerin şehit sayılacağı şeklinde işlenmiştir.

Nazar inancına sadece Hüseyin Rahmi Gürpınar bir romanında bir kez değinmiştir. Bu inanç romanda, nazardan korkmak nedeniyle aşırı dikkat etmek şeklinde işlenmiştir. Fakat yazar, bu inancın halk arasında bu şekilde uygulandığını dile getirerek mizahi ince bir eleştiri yapar.

Sadık Rüya dini unsuru, sadece Ahmet Mithat'ın bir romanında, Peygamberlerin ve diğer temiz insanların zaman zaman gördüğü ve gelecekte gerçekleşmesi mümkün olan gerçekler şeklinde ele alınmıştır. Yazar, roman kahramanının gördüğü rüyayı sadık rüya

olarak değerlendirir. Kahramanın gördüğü rüyayı Kur'ana konu olan Hazreti Yusuf'un rüyasına benzetir.

Dünya hayatının bitip ahiret hayatının başlangıcı demek olan kıyamet inancı incelediğimiz romanların içinden sadece Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Şıpsevdi* romanında işlenmiştir. Yazar, roman kahramanı yaşlı Şeküre Hanım'ı ve Edibe'yi konuşturarak eski zamana göre bugün yapılan işlerin yanlış olduğunu, bu yüzden eskiden büyüklerin dediği kıyametin kopacağını onların algılayışışla ifade eder. Bu anlaşılmaz işlerin ancak kıyamet alameti olduğuna Şeküre Hanım'ın ve diğer roman kahramanlarının inandıklarını dile getirir.

Din büyükleri ve kutsal kişiler olarak romanlarımızda birkaç kişiyi tespit ettik. *Şıpsevdi* romanında insanlığın annesi olan Hazreti Havva, saygınlığı, anlayışı, temizliği ve asilliği yönüyle ele alınmıştır. *Mürebbiye* romanında da Havva kızları olan kadınlara karşı saygılı olmak gerektiği şeklinde değinilmiştir.

Hazreti Lokman hikmet sahibi ve yaptığı ilaçlarla hastalıkları iyileştirici yönü ile bilinmektedir. Hüseyin Rahmi'nin *Tesadüf* romanında, sevginin Lokman Hekim'in ilacı kadar tesirli olduğu dile getirilerek Lokman Hekim'e değinilmiştir. Ayrıca insanın sevdiğinden bir vefasızlık görmesinin insanlara her zaman iyileştirici ilaçlar yapmış olan Lokman Hekim'in hançer vurması kadar ağır olduğu söylenerek kıyas yapılmıştır.

Sadece *Tesadüf* romanında bir din büyüğü olan Hazreti Ali'den bir yemin esnasında, onun kılıcına ve kahramanlığına işaret edilerek söz edilir.

Kendisine ilahi bilgi öğretilmiş olan Hazreti Hızır'ın darda kalan herkese yardım ettiğine inanılmaktadır. Ahmet Mithat'ın *Gönüllü* romanında Hazreti Hızır'ın bu yönü nazara verilerek değinilmiştir. Fatma Aliye'nin *Refet* romanında ise İslâm dininde yüksek mertebeye çıkmış bir din büyüğü olan İmam Gazali'den ve şair Hafız'dan da bilginlik yönleriyle söz edilir.

Mübarek gün, gece ve aylara incelediğimiz altı romanda kutsallıkları, o günlerde yapılan ibadetler ve iyi davranışlar yönüyle değinilmiştir.

Müslümanların namaz ibadeti için yöneldikleri yer olan Kâbe, sadece Mehmet Vecihi'nin *Mesude* adlı romanında geçer. Burada insan gönlünün Kâbe gibi hürmete değer olduğu, onu kırmanın Kâbe'yi yıkmak kadar yanlış bir şey olduğu dile getirilir.

Dört romanda ise camilerin namaz kılma mekânları olmaları nazara verilir. Bu camilerin ve minarelerin insan ruhunda bıraktığı manevi zevke işaret edilir. Ayrıca bu mekânların insana sonsuzluğu hatırlatmalarına da değinilir.

Din değiştirmek konusu sadece Ahmet Mithat'ın *Gönüllü* romanında geçer. Ahmet Mithat, romandaki olayın gelişimini anlatırken Hıristiyanlık ve Müslümanlık arasında din değiştirmenin mümkün olduğunu ve bunun ne şekilde olacağını ele alır.

İki dinin karşılaştırılması konusuna Ahmet Mithat Efendi yine sadece *Gönüllü* romanında değinir. Yazar, İslâmiyet ve Hıristiyanlığı karşılaştırırken iki dinin benzer ve farklı taraflarını verir. İslâmiyet'in Hıristiyanlıkta bulunan bütün güzellikleri kapsadığını ve Müslümanların Hıristiyanların inandığı hak ve doğru şeylerin hepsine inandıklarını ifade ederek konuyu işler. Yazar, ayrıca Harem-i Şerif ile Hıristiyanların büyük ibadet yerleri olan Manastırı karşılaştırır. Bir manastırın duaların kabul edilmesi hususunda asla Harem-i Şerife yani Kâbe-i Muazzama'ya yetişemeyeceğini ifade eder ve en kutsal yerin Kâbe olduğunu vurgular.

Hüseyin Rahmi Gürpınar da *Şıpsevdi* romanında karşılaştırma yapar. Yazar, roman kişilerinden olan Hıristiyan Mr. Ferlan'ı konuşturarak onun ağzından Müslümanlar ile Hıristiyanların dünyaya, dünya işlerine ve kutsal yerlere bakışlarını karşılaştırmalı olarak ele alır. Hıristiyanların dinlerine daha saygılı olduğunu Müslümanların bu konuda eksik olduğunu ve dinlerinin kıymetini bilmediklerini ifade ederek iki dinin mensup ları ve mekânları arasında bir karşılaştırma yapar.

Sadece İki romanımızda görülen Hıristiyanlık inancını daha çok Ahmet Mithat Efendi ele almıştır. Hüseyin Rahmi ise sadece bir kez Hıristiyan ibadetlerini öğrenme yönüyle bu inanca değinmiştir.

Ahmet Mithat genel olarak; Hıristiyan ibadetleri, Hıristiyan olan insan, Hıristiyan ile İslâmiyet arasındaki fark, Hıristiyan kızla evlenebilmek, Hıristiyanlığın insanlara vaftiz

usulüyle verildiği ve aforoz usulüyle Hıristiyanlıktan çıkarıldığı, İslâmiyet ve Hıristiyanlık arasında fark olmadığı şekliyle konuyu işlemiştir.

İncelediğimiz romanlarda Hz. Meryem ve Hz. İsa'ya sadece iki romanda yer verilmiştir. Hüseyin Rahmi Gürpınar sadece bir kez *Mürebbiye* romanında Hz. İsa'dan söz etmiştir. Ahmet Mithat ise *Gönüllü* romanında Hz. Meryem ve Hz. İsa'ya değişik yönlerle dikkat çeker.

Hıristiyanlıktaki Mezhepler sadece iki romanımızda geçer. İncelediğimiz romanlarda İslâmiyet'teki mezheplerden söz edilmemiştir. Ahmet Mithat *Gönüllü* romanında, Hıristiyanlıkta bulunan Perhiz ibadetinin mezheplere göre nasıl uygulandığını anlatırken, az da olsa Hıristiyanlıktaki mezheplerin oluşumuna, bu mezheplerin arasındaki anlaşmazlıklara ve böylelikle birbirlerinden uzaklaşmalarına değinir. Mehmet Cemal ise sadece bir romanında bir kez Ortodoks mezhebine mensup bir gençten söz eder.

Hıristiyanlıkta bir oruç ibadeti sayılan Perhiz konusu yine sadece Ahmet Mithat Efendi'nin *Gönüllü* romanında geçer. Yazar, Perhizin nasıl yapıldığına, nelerin yenilip nelerin yenilmediğine ve bu ibadetin zorluğuna dikkat çeker. Ayrıca bu ibadetin Hıristiyanlıktaki mezheplere göre değiştiğine de değinir.

Hıristiyanlıkta bir çeşit tövbe sayılan Günah çıkartma inancı, konumuz olan romanların içinden sadece Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Metres* romanında ele alınır. Buradaki Hıristiyan kahraman, daha önce günah çıkarttığını ve papaza hangi günahların söylenebileceği anlatır.

Hıristiyanlığa ait olan ve kutsal sayılan haç, salib, çan, kilise ve manastır gibi unsurlar, incelediğimiz romanlardan beş tanesinde geçmektedir.

Hıristiyanlıkta din adamı olan ve kutsal sayılan papaz, papa, azize ve rahip konusuna Ahmet Mithat ile Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın dört romanında yer verilmiştir.

Hüseyin Rahmi *Mürebbiye, Metres* ve *Şıpsevdi* romanlarında konuya değinir. Kahramanlarına bu konuları mizahi bir üslupla bahsettirir. Fakat Ahmet Mithat, papaz ve papadan bahsederken bunların Hıristiyanlıktaki önemleri, konumları, sahip oldukları ilimleri ve yaptıklarıyla birlikte ciddi şekilde ele alır.

İncelediğimiz romanların içinden on romanda batıl inanç konusu işlenmiştir. Bu on romandan yedi roman Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarıdır. Bu konuyu en fazla işleyen bu yazardır. Yazar, özellikle *Tesadüf* ve *Şıpsevdi* romanlarında, halk arasında inanılan büyü, fal, tütsü, kurşun dökmek ve uğursuzluk gibi batıl inançlardan söz eder. Bunları kahramanlarına söyletirken ve yaptırırken aynı zamanda halkın bu inançlara inanmakla ve bunları yaptırmakla düştükleri cahilce ve komik durumları mizahi bir şekilde ele alır.

Mehmet Rauf *Eylül* romanında sadece bir kez konuya değinmiştir. Ahmet Mithat ise *Gönüllü* romanında ise birkaç kez Rumlar arasında geçerli olan kemik falından söz etmiştir.

Müslüman toplumlarında görülmeyen fakat batı toplumlarında varlığına inanılan hayalet, cadı, vampir inancına sadece iki romanımızda değinilmiştir. Ahmet Mithat *Gönüllü* romanında bu inancın batıdan bizim toplumumuza az da olsa girdiğini, fakat Hıristiyan toplumlarında bu inancın yaygın olduğunu dile getirir.

Mitoloji unsuruna incelediğimiz romanların içinden sadece Hüseyin Rahmi Gürpınar *İffet, Metres* ve *Şıpsevdi* romanlarında değinir.

Genel olarak kadın kahramanlar güzelliklerinden dolayı mitolojideki perilere benzetilir.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse Servet-i Fünûn romanında, Tanzimat romanında olduğu kadar dini duygu ve inançlara yer verilmemiştir. Bunun sebebi devrin siyasi şartları ve Servet-i Fünûncuların kendilerini sosyal konulardan soyutlayıp romanlarında ferdi konuları; özellikle aşk, aldatma ve aile konularını ele almalarıdır.

Bu devrin belli başlı romancıları olan Halit Ziya, Mehmet Rauf Saffet Nezihi, Mehmet Celal'de dini konulara ve inançlara fazla rastlanmaz. Mehmet Vecihi'de ise inanç ve dini duygu nisbeten görülmektedir. Yazar, özellikle hâkim bakış açısı ile romanı anlatırken Allah inancına sık sık vurgu yapar.

Fazlı Necip'in iki romanı olan *Dilaver* ve *Cani mi Masum mu*?romanlarında dini duygu ve inanç unsurları fazla yer almaktadır.

Ahmet Mithat Efendi ve Fazlı Necip romanlarında, dini duygu ve inanç unsurlarına genel olarak diğer yazarlara göre daha fazla değinmişlerdir. Bunlardan başka Mehmet Vecihi'nin *Mesude* romanında da dini unsurları fazlaca görmekteyiz. Diğer romancılar ise, dini unsurlardan ya hiç söz etmemişler veya bir iki kez değinmekle yetinmişlerdir.

Hüseyin Rahmi'nin bu döneme giren romanlarında yer yer dini konulara girilmiştir. Fakat yazarın bazen, karakterlerin bu duygularıyla alay etmek için bunlardan bahsettiği anlaşılmaktadır.

Bazı romanlarda ise dini konularaveya diğer inanç unsurlarına hiç yer verilmemiştir. Örneğin Saffet Nezihi'nin *Kadın Kalbi, Teehhül Âleminde,*ve *Zavallı Necdet* romanları ile Hüseyin Cahit Yalçın'ın *Hayal İçinde* gibi büyük hacimli romanları bunlardandır. Mehmet Celal'in romanlarında da birkaç istisna dışında dini duygu ve inanç unsurları işlenmemiştir. Bunların yanı sıra Mehmet Vecihi'nin *Halime* adlı romanında da dini duygu ve inançlara hiç yer verilmemiştir. Aynı yazarın *Akif* ve *Çoban Kızı* gibi hacimli romanlarında da birkaç istisna dışında dini duygu ve inanç unsurlarına hiç yer verilmemiştir.

Batılılaşma isteği ile birlikte Beyoğlu'nda alafranga bir yaşam başlamasından dolayı dönemini incelediğimiz romanlarda aldatma ve yasak aşk konusu oldukça fazla işlenmiştir. Buna bağlı olarak romanlarda günah ve tövbe inancı birçok dini unsurdan daha fazla geçmektedir.

İncelediğimiz romanlarda Musevilik inancına ait hiçbir unsur tespit edemedik. Sadece üç romanda Yahudi olan üç kahramanın ismi geçmektedir.

TABLOLAR

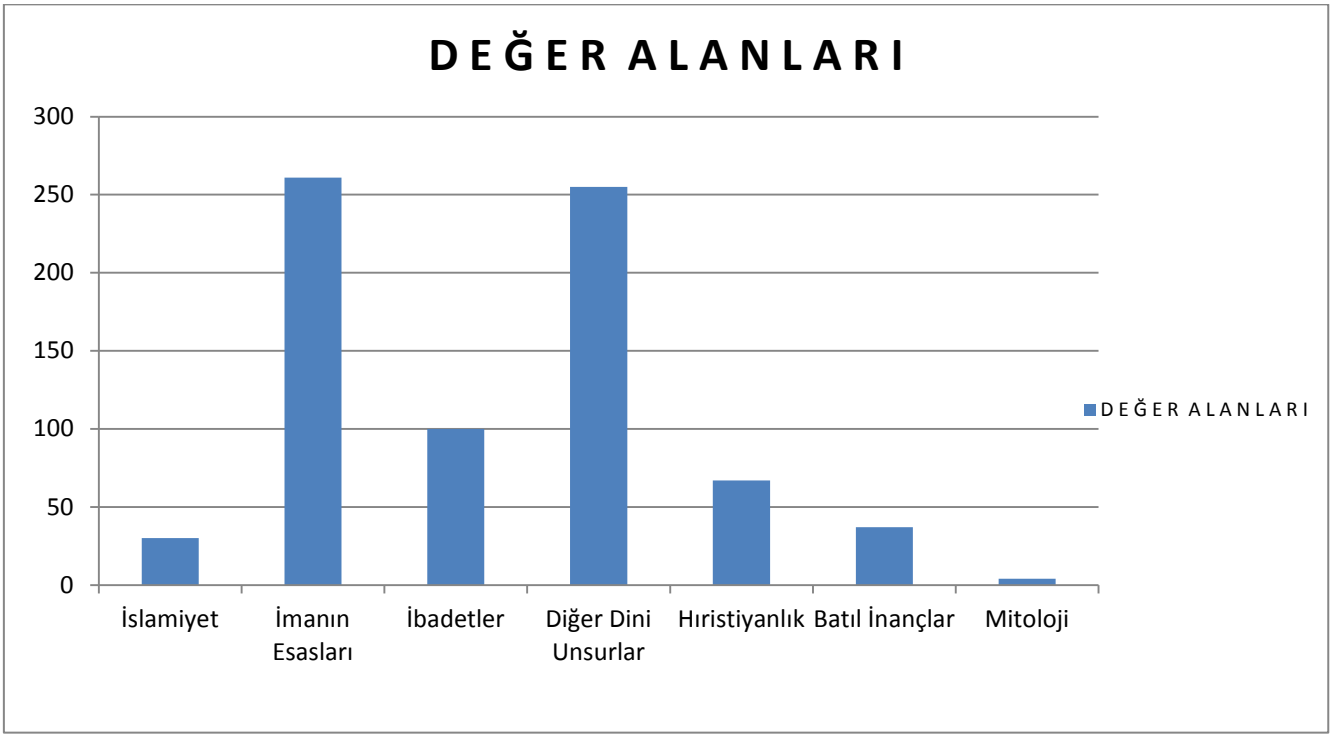
Tablo 1

ROMANLAR	D E Ğ E R A L A N L A R I						
	İslamiyet	İman Esasları	İbadetler	Diğer Dini Unsurlar	Hıristiyanlık	Batıl İnançlar	Mitoloji
Zehra	1	4	1	1	-	-	-
Araba Sevdası	-	3	4	2	-	-	-
İffet	-	25	9	14	-	-	2
Mutallaka	-	5	-	6	-	3	-
Mürebbiye	-	12	3	19	11	4	-
Bir Muadele-i Sevda	-	10	-	17	-	3	-
Metres	-	1	3	10	4	2	1
Tesadüf	-	3	6	14	-	9	-
Nimetşinas	-	1	2	7	-	1	-
Şıpsevdi	5	26	6	27	3	4	1
Eylül	-	4	-	7	-	1	-
Mai ve Siyah	-	-	2	-	-	-	-
Kırık Hayatlar	-	4	2	5	-	-	-
Aşk-ı Memnu	-	1	-	4	-	-	-
Gönüllü	8	9	14	24	46	9	-
Eski Mektuplar	-	10	3	10	-	1	-
Altın Âşıkları	-	3	1	-	-	-	-
Mesâil-i Muğlâka	5	-	-	1	-	-	-
İki Hemşire	-	-	2	1	1	-	-
Çölde Bir Sergüzeşt	-	-	-	-	-	-	-
Müşâhadât-ı Şairane yahut Vuslat-ı Âşıkane	-	2	-	-	2	-	-
Dilaver	1	7	2	9	-	-	-
Cani mi Masum mu?	3	13	8	18	-	-	-
Zavallı Necdet	-	-	-	-	-	-	-
Kadın Kalbi	-	-	-	-	-	-	-
Teehhül Âleminde	-	-	-	-	-	-	-

Müzeyyen	-	1	-	-	-	-	-
İskambil	-	-	-	-	-	-	-
Solgun Yadigarlar	-	-	-	-	-	-	-
DâmenÂlude	1	1	1	1	-	-	-
Piyano	-	-	-	-	-	-	-
İsmete Taarruz	-	-	-	1	-	-	-
Aşk-ı Masumane	-	-	-	-	-	-	-
Samimiyet	-	-	1	1	-	-	-
Ninni	-	1	-	-	-	-	-
Nedamet	3	4	4	3	-	-	-
Leman	-	-	4	-	-	-	-
Münevver	-	4	-	-	-	-	-
Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi	-	1	-	-	-	-	-
Refet	1	6	1	4	-	-	-
Udi	1	1	2	2	-	-	-
Halime	-	-	-	-	-	-	-
Çoban Kızı	-	5	-	1	-	-	-
Hikmet	1	7	2	6	-	-	-
Âkif	-	2	2	2	-	-	-
Müjgan	-	9	2	6	-	-	-
Mesude	-	31	6	9	-	-	-
Hürrem Bey	-	4	-	1	-	-	-
Sail	-	14	1	6	-	-	-
Malik	-	4	1	1	--	-	-
Hasbihal	-	1	-	-	-	-	-
Nerime	-	1	1	1	-	-	-
Nedamet	-	3	1	1	-	-	-
Hasta	-	6	1	4	-	-	-
Sevda-yı Masumane	-	7	-	1	-	-	-
Harabe	-	4	1	3	-	-	-
Feryad	-	1	1	5	-	-	-
Hayal İçinde	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	30	261	100	255	67	37	4

Tablo 1: İncelenen Romanlarda Tespit Edilen Dini ve Diğer İnanç unsurlarıyla İlgili Genel Değer Alanları

Grafik 1

DEĞER ALANLARI
300
250
200
150
100
50
0
İslamiyet
İmanın Esasları
İbadetler
Diğer Dini Unsurlar
Hıristiyanlık
Batıl İnançlar
Mitoloji
DEĞER ALANLARI

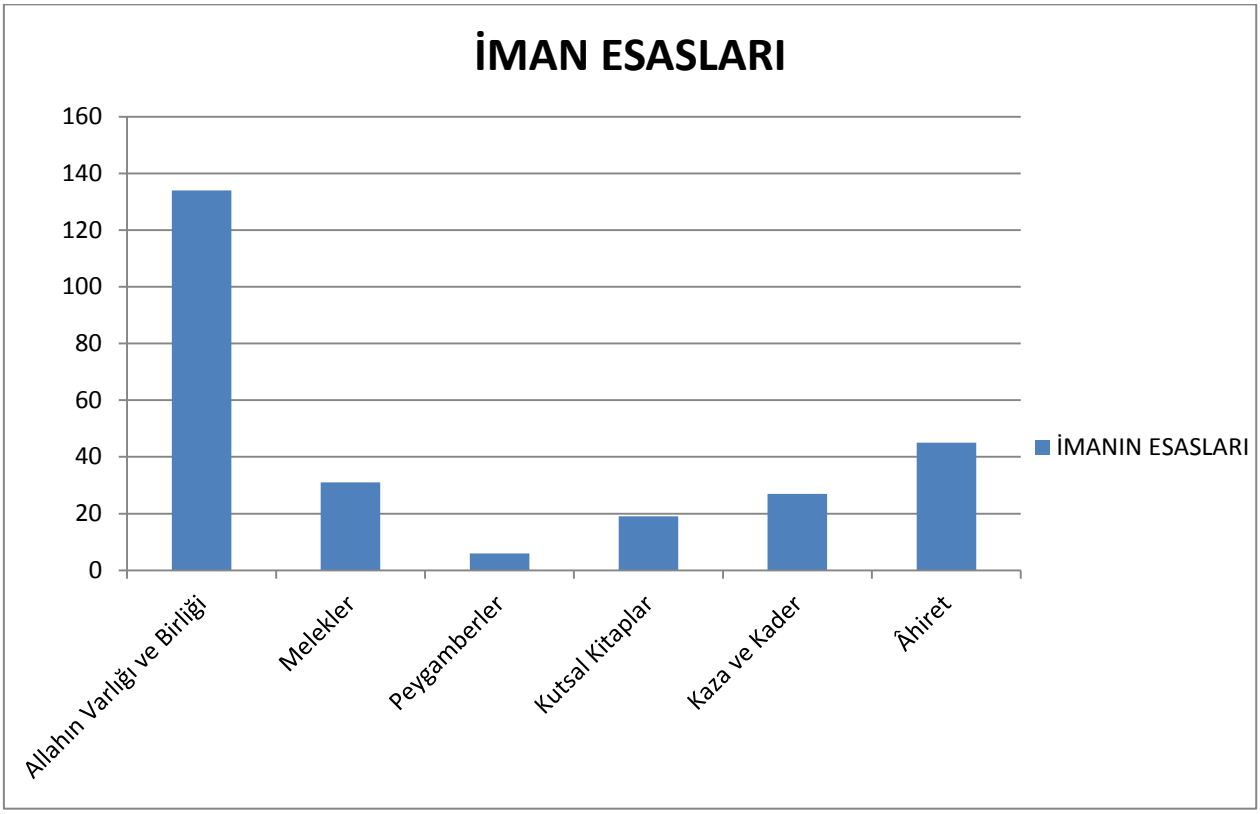
Tablo 2

ROMANLAR	DEĞER ALANLARI					
	İMAN ESASLARI					
	Allahın Varlığı ve Birliği	Melekler	Peygamberler	Kutsal Kitaplar	Kaza ve Kader	Âhiret
Zehra	2	-	-	-	1	1
Araba Sevdası	-	1	-	1	-	1
İffet	10	6	-	3	4	2
Mutallaka	5	-	-	-	-	-
Mürebbiye	7	3	-	-	1	1
Bir Muadele-i Sevda	3	-	1	-	5	1
Metres	1	-	-	-	-	-
Tesadüf	2	-	-	-	-	1
Nimetşinas	-	-	-	-	1	-
Şıpsevdi	9	2	-	1	2	12
Eylül	-	1	-	-	2	1
Mai ve Siyah	-	-	-	-	-	-
Kırık Hayatlar	-	-	-	4	-	-
Aşk-ı Memnu	-	-	-	-	1	-
Gönüllü	3	-	3	3	-	-
Eski Mektuplar	6	-	-	-	2	2
Altın Âşıkları	2	-	-	-	-	1
Mesâil-i Muğlâka	-	-	-	-	-	-
İki Hemşire	-	-	-	-	-	-
Çölde Bir Sergüzeşt	-	-	-	-	-	-
Müşâhadât-ı Şairane yahut Vuslat-ı Âşıkane	2	-	-	-	-	-
Dilaver	4	-	-	-	-	3
Cani mi Masummu?	9	-	-	3	-	1
Zavallı Necdet	-	-	-	-	-	-
Kadın Kalbi	-	-	-	-	-	-
Teehhül Âleminde	-	-	-	-	-	-

Müzeyyen	-	-	-	1	-	-
İskambil	-	-	-	-	-	-
Solgun Yadigarlar	-	-	-	-	-	-
DâmenÂlude	-	-	-	-	-	1
Piyano	-	-	-	-	-	-
İsmete Taarruz	-	-	-	-	-	-
Aşk-ı Masumane	-	-	-	-	-	-
Samimiyet	-	-	-	-	-	-
Ninni	-	1	-	-	-	-
Nedamet	3	-	-	1	-	-
Leman	-	-	-	-	-	-
Münevver	3	-	-	1	-	-
Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi	1	-	-	-	-	-
Refet	4	-	1	1	-	-
Udi	-	-	1	-	-	-
Halime	-	-	-	-	-	-
Çoban Kızı	4	1	-	-	-	-
Hikmet	4	2	-	-	-	1
Âkif	2	-	-	-	-	-
Müjgan	4	2	-	-	2	1
Mesude	19	1	-	-	-	11
Hürrem Bey	1	1	-	-	1	1
Sail	8	5	-	-	1	-
Malik	3	-	-	-	1	-
Hasbihal	1	-	-	-	-	-
Nerime	1	-	-	-	-	-
Nedamet	2	1	-	-	-	-
Hasta	1	2	-	-	2	1
Sevda-yı Masumane	4	2	-	-	-	1
Harabe	2	-	-	-	1	1
Feryad	-	-	-	-	-	-
Hayal İçinde	-	-	-	-	-	-
Toplam	134	34 31	31 6	6 19	27	19 45 27	45

Tablo 2: İman Esasları ile İlgili Değer Alanları

Grafik 2

İMAN ESASLARI
160
140
120
100
80
60
40
20
0
Allahın Varlığı ve Birliği
Melekler
Peygamberler
Kutsal Kitaplar
Kaza ve Kader
Âhiret
İMANIN ESASLARI

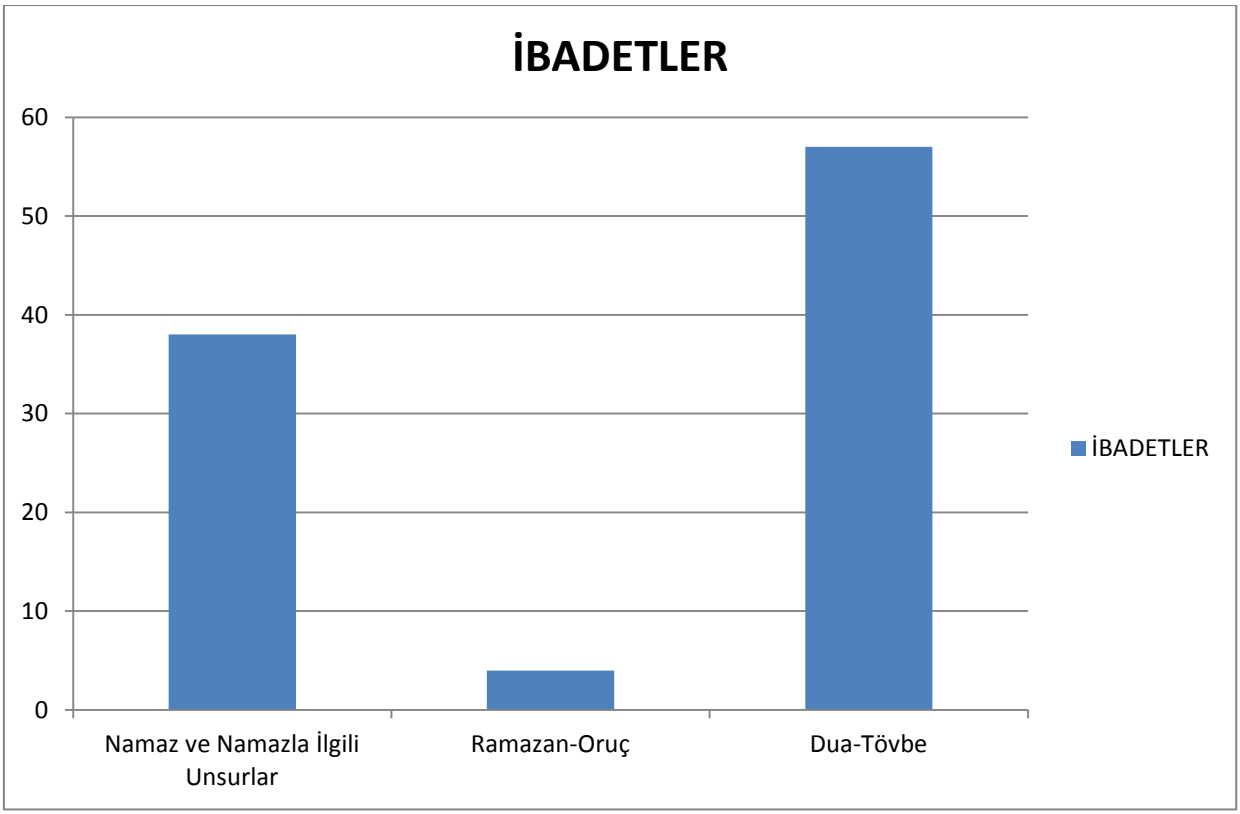
Tablo 3

ROMANLAR	DEĞER ALANLARI		
	İBADETLER		
	Namaz ve Namazla İlgili Unsurlar	Ramazan-Oruç	Dua-Tövbe
Zehra	-		1
Araba Sevdası	2	1	1
İffet	2	-	7
Mutallaka	-	-	-
Mürebbiye	-	-	3
Bir Muadele-i Sevda	-	-	-
Metres	1	-	2
Tesadüf	-	-	6
Nimetşinas	-	-	2
Şıpsevdi	2	-	4
Eylül	-	-	-
Mai ve Siyah	1	-	1
Kırık Hayatlar	2	-	-
Aşk-ı Memnu	-	-	-
Gönüllü	5	3	6
Eski Mektuplar	-	-	3
Altın Âşıkları	-	-	1
Mesâil-i Muğlâka	-	-	-
İki Hemşire	2	-	-
Çölde Bir Sergüzeşt	-	-	-
Müşâhadât-ı Şairane yahut Vuslat-ı Âşıkane	-	-	-
Dilaver	2	-	-
Cani mi Masummu?	3	-	5
Zavallı Necdet	-	-	-
Kadın Kalbi	-	-	-
Teehhül Âleminde	-	-	-
Müzeyyen	-	-	-
İskambil	-	-	-
Solgun Yadigârlar	-	-	-
DâmenÂlude	-	-	1
Piyano	-	-	-

İsmete Taarruz	-	-	-
Aşk-ı Masumane	-	-	-
Samimiyet	1	-	-
Ninni	1	-	-
Nedamet	-	-	3
Leman	2	-	2
Münevver	-	-	-
Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi	-	-	-
Refet	1	-	-
Udi	1	-	1
Halime	-	-	-
Çoban Kızı	-	-	-
Hikmet	1	-	1
Âkif	2	-	-
Müjgan	1	-	1
Mesude	3	-	3
Hürrem Bey	-	-	-
Sail	-	-	1
Malik	1	-	-
Hasbihal	-	-	-
Nerime	1	-	-
Nedamet	-	-	1
Hasta	-	-	1
Sevda-yı Masumane	-	-	-
Harabe	1	-	-
Feryad	-	-	-
Hayal İçinde	-	-	-
Toplam	38	4	57

Tablo 3: İbadetler ile İlgili Değer Alanları

Grafik 3

İBADETLER
60
50
40
30
20
10
0
Namaz ve Namazla İlgili Unsurlar
Ramazan-Oruç
Dua-Tövbe
İBADETLER

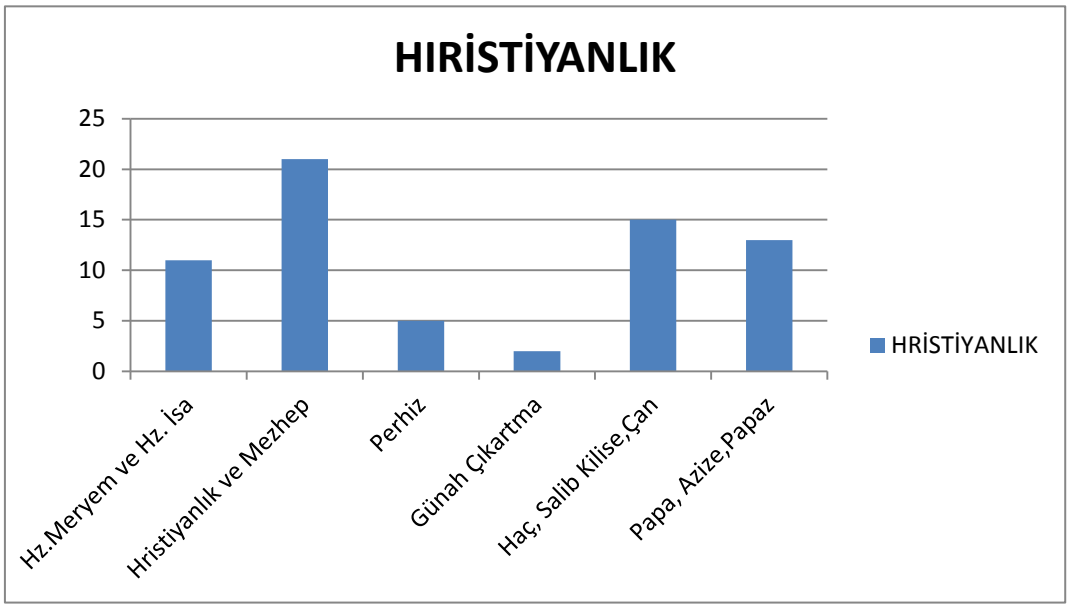
Tablo 4:

ROMANLAR	DEĞER ALANLARI					
	HIRİSTİYANLIK					
	Hz. Meryem ve Hz. İsa	Hristiyanlık ve Mezhep	Perhiz	Günah Çıkartma	Haç, Salib Kilise,Çan	Papa, Azize, Papaz
Zehra	-	-	-	-	-	-
Araba Sevdası	-	-	-	-	-	-
İffet	-	-	-	-	-	-
Mutallaka	-	-	-	-	-	-
Mürebbiye	1	1	-	-	7	2
Bir Muadele-i Sevda	-	-	-	-	-	-
Metres	-	-	-	2	-	2
Tesadüf	-	-	-	-	-	-
Nimetşinas	-	-	-	-	-	-
Şıpsevdi	-	-	-	-	1	2
Eylül	-	-	-	-	-	-
Mai ve Siyah	-	-	-	-	-	-
Kırık Hayatlar	-	-	-	-	-	-
Aşk-ı Memnu	-	-	-	-	-	-
Gönüllü	10	19	5	-	5	7
Eski Mektuplar	-	-	-	-	-	-
Altın Âşıkları	-	-	-	-	-	-
Mesâil-i Muğlâka	-	-	-	-	-	-
İki Hemşire	-	-	-	-	1	-
Çölde Bir Sergüzeşt	-	-	-	-	-	-
Müşâhadât-ı Şairane yahut Vuslat-ı Âşıkane	-	1	-	-	1	-
Dilaver	-	-	-	-	-	-
Cani mi Masum mu?	-	-	-	-	-	-
Zavallı Necdet	-	-	-	-	-	-
Kadın Kalbi	-	-	-	-	-	-
Teehhül Âleminde	-	-	-	-	-	-
Müzeyyen	-	-	-	-	-	-
İskambil	-	-	-	-	-	-
Solgun Yadigârlar	-	-	-	-	-	-

DâmenÂlude	-	-	-	-	-	-
Piyano	-	-	-	-	-	-
İsmete Taarruz	-	-	-	-	-	-
Aşk-ı Masumane	-	-	-	-	-	-
Samimiyet	-	-	-	-	-	-
Ninni	-	-	-	-	-	-
Nedamet	-	-	-	-	-	-
Leman	-	-	-	-	-	-
Münevver	-	-	-	-	-	-
Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi	-	-	-	-	-	-
Refet	-	-	-	-	-	-
Udi	-	-	-	-	-	-
Halime	-	-	-	-	-	-
Çoban Kızı	-	-	-	-	-	-
Hikmet	-	-	-	-	-	-
Âkif	-	-	-	-	-	-
Müjgan	-	-	-	-	-	-
Mesude	-	-	-	-	-	-
Hürrem Bey	-	-	-	-	-	-
Sail	-	-	-	-	-	-
Malik	-	-	-	-	-	-
Hasbihal	-	-	-	-	-	-
Nerime	-	-	-	-	-	-
Nedamet	-	-	-	-	-	-
Hasta	-	-	-	-	-	-
Sevda-yı Masumane	-	-	-	-	-	-
Harabe	-	-	-	-	-	-
Feryad	-	-	-	-	-	-
Hayal İçinde	-		-	-	-	-
Toplam	11	21	5	2	15	13

Tablo 4: Hıristiyanlık İnancı ile İlgili Değer Alanları

Grafik 4

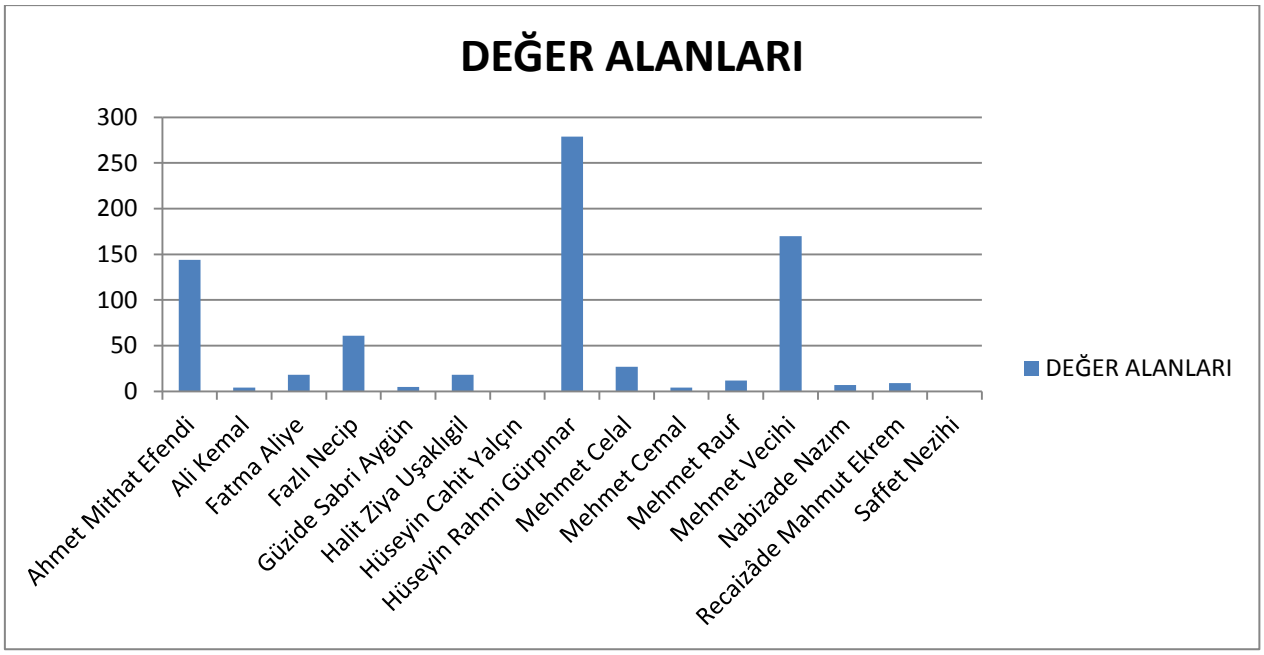

HIRİSTİYANLIK
25
20
15
10
5
0
Hz.Meryem ve Hz. İsa
Hristiyanlık ve Mezhep
Perhiz
Günah Çıkartma
Haç, Salib Kilise,Çan
Papa, Azize,Papaz
HRİSTİYANLIK

Tablo 5

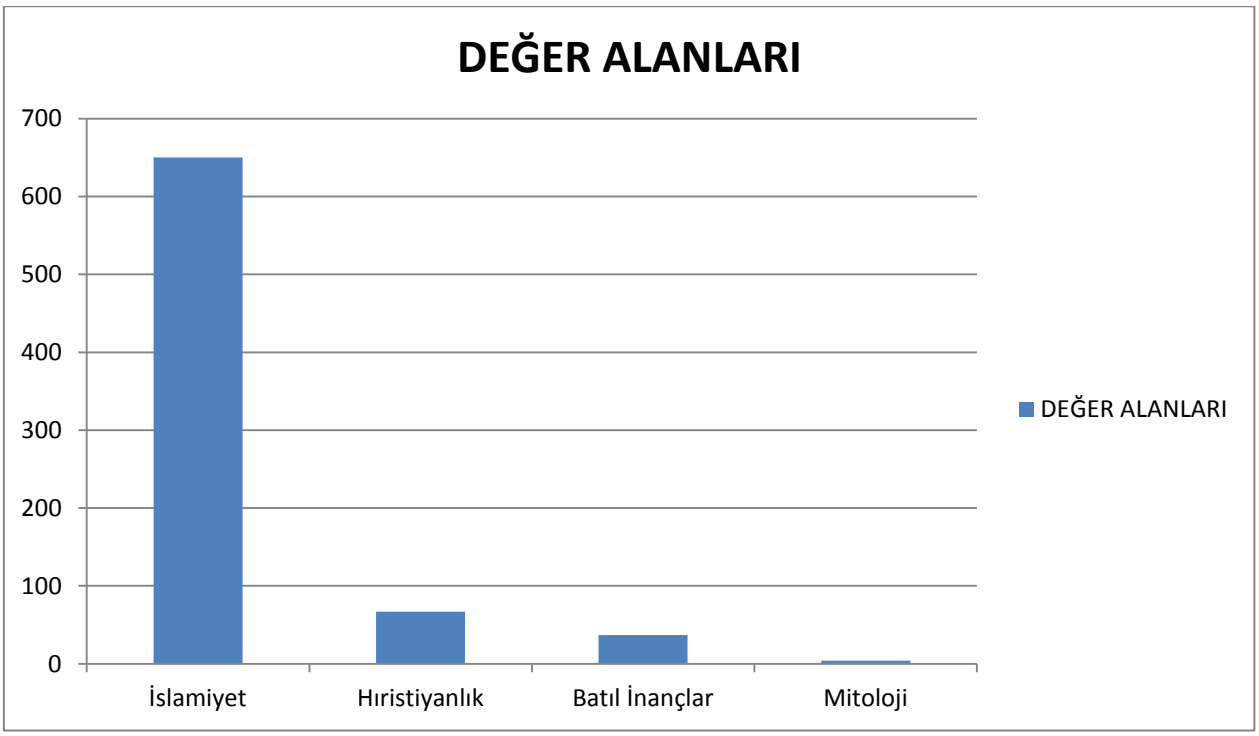
YAZARLAR	İncelenen Roman Sayısı	**DEĞER ALANLARI**				
		İslamiyet	Hıristiyanlık	Batıl İnançlar	Mitoloji	**Toplam**
Ahmet Mithat Efendi	*4*	88	46	10	-	**144**
Ali Kemal	*2*	3	1	-	-	**4**
Fatma Aliye	*2*	18	-	-	-	**18**
Fazlı Necip	*2*	61	-	-	-	**61**
Güzide Sabri Aygün	*2*	5	-	-	-	**5**
Halit Ziya Uşaklıgil	*3*	18	-	-	-	**18**
Hüseyin Cahit Yalçın	*1*	-	-	-	-	**-**
Hüseyin Rahmi Gürpınar	*8*	231	18	26	4	**279**
Mehmet Celal	*11*	27	-	-	-	**27**
Mehmet Cemal	*1*	2	2	-	-	**4**
Mehmet Rauf	*1*	11	-	1	-	**12**
Mehmet Vecihi	*16*	170	-	-	-	**170**
Nabizade Nazım	*1*	7	-	-	-	**7**
Recaizâde Mahmut Ekrem	*1*	9	-	-	-	**9**
Saffet Nezihi	*3*	-	-	-	-	**-**
Toplam	**58**	**650**	**67**	**37**	**4**	**758**

Tablo 5: Yazarların Romanlarında Geçen Değer Sayıları.

Grafik 5

Grafik 6:

Grafik 5, 6: Tespit Edilen Ana Konulara Göre Toplam Değer Alanları.

KAYNAKÇA

İncelenen Romanlar

*Zehra,*Nabi zade Nazım, İstanbul, 1896, Âlem Matbaası, 138 sayfa.

Eski Mektuplar, Ahmet Midhat Efendi, İstanbul, 1897, Kırkambar Matbaası, 199 sayfa.

İffet, Hüseyin Rahmi Gürpınar, İstanbul, 1897, Âlem Matbaası, 161 sayfa.

*Müşâhadât-ı Şairâne Yahut Vuslat-ı Âşıkâne***,** Mehmet Cemal**,** Dersaâdet, 1897, Mahmud Bey Matbaası, 29 sayfa.

Altın Âşıkları, Ahmet Midhat Efendi, İstanbul, 1898, Kırkambar Matbaası, 97 sayfa.

Araba Sevdası, Recaizâde Mahmut Ekrem, İstanbul, Servet-i Fünun, 1898, 187 sayfa.

*Gönüllü***,** Ahmet Midhat Efendi, Dersaâdet, 1898, Kırkambar Matbaası, 224 sayfa.

Halime, Mehmet Vecihi, Dersaâdet, 1898, İkdam Matbaası, 80 sayfa.

Hikmet, Mehmet Vecihi, İstanbul, 1898, İkdam Matbaası, 152 sayfa.

Hürrem Bey, Mehmet Vecihi, İstanbul, 1898, Mahmut Bey Matbaası, 101 sayfa.

Malik, Mehmet Vecihi, İstanbul, 1898, Mahmut Bey Matbaası, 140 sayfa.

Mesâil-i Muğlâka, Ahmet Midhat Efendi, İstanbul, 1898, Kırkambar Matbaası, 152 sayfa.

Mesude, Mehmet Vecihi**,** İstanbul, 1898, İkdam Matbaası, 291 sayfa.

Mutallaka, Hüseyin Rahmi Gürpınar, , İstanbul, 1898, Matbaa Yayınları, 31 sayfa.

Müjgan, Mehmet Vecihi, İstanbul, 1898, İkdam Matbaası, 700 sayfa.

*Nedâmet,*Mehmet Vecihi, Dersaâdet, 1898, Saâdet Matbaası, 64 sayfa.

Nerime, MehmetVecihi**,** Dersaâdet, 1898, Ma'lumat Matbaası, 17 sayfa.

Refet, Fatma Aliye, İstanbul, Yayla Yayınları, 1898, 219 sayfa.

Sail, Mehmet Vecihi, İstanbul, 1898, Mahmut Bey Matbaası, 80 sayfa.

Âkif, Mehmet Vecihi, İstanbul, 1899, Yayla Yayınları, 350 sayfa.

Bir Muadele-i Sevda, Hüseyin Rahmi Gürpınar, İstanbul, 1899, Özgür Yayınları, 204 sayfa.

Çoban Kızı, Mehmet Vecihi**,** Dersaâdet, 1899, İkdam Matbaası, 152 sayfa.

Feryad, Mehmet Vecihi, İstanbul, 1899, İkdam Matbaası, 135 sayfa.

Hasbihal, Mehmet Vecihi, İstanbul, 1899, Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 32 sayfa.

Hasta, Mehmet Vecihi, Dersaâdet, 1899, İkdam Matbaası, 248 sayfa.

*İki Hemşire***,** Ali Kemal, İkdam Matbaası, 1899, İstanbul, 100 sayfa.

*Metres***,** Hüseyin Rahmi Gürpınar, İstanbul, 1899, Tan Matbaası, 304 sayfa.

Mürebbiye, Hüseyin Rahmi Gürpınar, İstanbul, 1899, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, 164 sayfa.

Udi, Fatma Aliye, Dersaâdet, 1899, İkdam Matbaası, 144 sayfa.

Çölde Bir Sergüzeşt, Ali Kemal, İkdam Matbaası, 1900, 77 sayfa.

*Kırık Hayatlar***,** Halid Ziya Uşaklıgil,İstanbul, 1900, Hilmi Kitabevi, 475 sayfa.

Mai ve Siyah, Halid Ziya Uşaklıgil, İstanbul, 1900, Âlem Matbaası, 400 sayfa.

*Müzeyyen***,** Mehmet Celal, İstanbul, 1900, Tahir Bey Matbaası, 184 sayfa.

Sevdayı Masumane, Mehmet Vecihi, Dersaâdet, 1900, Tahir Bey Matbaası, 128 sayfa.

Tesadüf, Hüseyin Rahmi Gürpınar**,** İstanbul, 1900, Atlas Kitabevi, 262 sayfa.

Cani mi Masum mu?, Fazlı Necip, Selanik, Osmanlı Asır Matbaası, 1901,438 sayfa.

Dâmen Âlude, Mehmet Celal, Konstantaniye, 1901, Tahir Bey Matbaası, 187 sayfa.

Eylül, Mehmet Rauf, İstanbul, 1901, Servet-i Fünun, 292 sayfa.

*Harabe***,** Mehmet Vecihi, İstanbul, 1901, Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 150 sayfa.

Hayal İçinde, Hüseyin Cahit Yalçın, İstanbul, 1901, Âlem Matbaası, 256 sayfa.

İskambil, Mehmet Celal, İstanbul, 1901, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 14 sayfa.

Nimetşinas, Hüseyin Rahmi Gürpınar**,** İstanbul, 1901, Atlas Kitabevi, 159 sayfa.

Solgun Yadigârlar, Mehmet Celal, İstanbul, 1901, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 16 sayfa.

Aşk-ı Masumane, Mehmet Celal**,** İstanbul, 1902, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 16 sayfa.

Aşk-ı Memnu, Halid Ziya Uşaklıgil, İstanbul, 1902, Kurtiş Yayınları, 514 sayfa.

İsmete Taarruz, Mehmet Celal**,** İstanbul, 1902, Yorgaki K. Matbaası, 16 sayfa.

Ninni, Mehmet Celal,İstanbul, 1902, Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası,12 sayfa.

Piyano, Mehmet Celal, İstanbul, 1902, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 14 sayfa.

Samimiyet, Mehmet Celal, İstanbul, 1902, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 16 sayfa.

Şıpsevdi, Hüseyin Rahmi Gürpınar, İstanbul, l902, Kurtiş Yayınları, 443 sayfa.

Zavallı Necdet, Saffet Nezihi, İstanbul, 1902, İkdam Matbaası, 224 sayfa.

Kadın Kalbi, Saffet Nezihi, İstanbul, 1903, İkdam Matbaası, 545 sayfa.

Teehhül Âleminde, Saffet Nezihi, İstanbul, 1903, İkdam Matbaası, 700 sayfa.

Leman, Mehmet Celal, İstanbul, 1908, Meşrutiyet Matbaası, 167 sayfa.

Münevver, Güzide Sabri Aygün, İstanbul, 1908, Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası, 100 sayfa.

Nedâmet,Mehmet Celal, Dersaâdet, 1908, Meşrutiyet Matbaası, 82 sayfa.

Dilaver, Fazlı Necip, Ankara, 1908, Akçağ Yayınları, 191 sayfa

Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi, Güzide Sabri Aygün, İstanbul, 1908, Lacivert Yayıncılık, 192 sayfa.

DİĞER KAYNAKLAR

Ahmet Midhat, *Niza-ı İlm ü Din*, cilt I, İstanbul, 1313, Tercüman-ı Hakikat Matbaası, 550 s.

Ahmet Midhat, *Niza-ı İlm ü Din*, cilt IV, İstanbul, 1318, Hakikat Matbaası, 422 s.

Akay, Hasan, *Tanzimat Sonrası Türk Edebiyatında Yeni Fikirler*, Kitabevi, İstanbul, 1998.

Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Birlik Yay., Ankara, 1984.

Akyüz, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2013.

Altuntaş, Halil; Şahin, Muzaffer, *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 2006.

Alver, Köksal, "*Roman ve Batılılaşma İdeolojisi*" Hece Dergisi, sayı 39, Mart 2000, s. 26-28.

Andı M. Fatih, *Edebiyat Araştırmaları I*, Kitabevi, İstanbul, 2000.

Andı, M. Fatih, *Ara Nesil Şairi Mehmet Celal, Hayatı, Görüşleri, Şiirleri*, Alfa Yay., İstanbul, 1995.

Andı, M. Fatih, *İnsan Toplum Edebiyat*, Kitabevi, İstanbul, 1995.

Andı. M. Fatih, *Roman ve Hayat*, Kitabevi, İstanbul, 1999.

Argunşah, Hülya Eraydın, *Türk Edebiyatında Tarihi Roman*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1990.

Aytaç, Gürsel, *Çağdaş Türk Romanı üzerine İncelemeler*, Gündoğan Yay., Ankara, 1990.

Bakırcıoğlu, Ziya, *Başlangıçtan Günümüze Türk Romanı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1986.

Baki, Hayati, *Tanzimat Edebiyatında Roman ve İnsan*, Promete Yay., Ankara, 1993.

Baki, Hayati, "*Tanzimat Edebiyatında Roman"*, Türk Yurdu Dergisi, sayı 153-154, Mayıs/Haziran 2000, s. 83-87.

Balcı, Yunus, "*Batılılaşma Açısından Roman-Aydın İlişkisi ve İlk Dönem Romanlarımızda Aydınlar*", Türk Yurdu Dergisi, sayı 153-154, Mayıs/Haziran 2000, s. 133-139.

Bali, Bilge, *Halit Ziya'nın Romanlarında Kadın Kahramanlar*, Atatürk Üniversitesi Edeb. Fak., Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bitirme Tezi, Erzurum, 1978.

Benli, Muhammet, *Servet-i Fünun Romanında İnsan*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 1997.

Bilgiseven, Amiran Kurtkan, *Din Sosyolojisi*, İstanbul, 1985.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Beş yüz Hadis-i Şerif*, İstanbul, 1963.

Birinci, Necat, *Nabizade Nazım*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Sevinç Matbaası, Ankara, 1987.

Birsel, Salâh, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Nisan Yay., İstanbul, 1993.

Bolay, Süleyman Hayri, *Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi*, Yağmur Yay., İstanbul, 1967.

Budak, Ali, *Batılılaşma ve Türk Edebiyatı -Lale Devri'nden Tanzimat'a Yenileşme-*, Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım, İstanbul, 2008.

Celal Müsahipzade, *Eski İstanbul Yaşayışı*, c. I-II, Devlet Tiyatroları Yay. Ankara, 1986.

Cezar, Mustafa, *On Dokuzuncu Yüzyılda Beyoğlu Neden ve Niçin Gelişti*, TTK, Yay., (XI. Türk Tarih Kongresi'nden Ayrıbasım), Ankara, 1994.

Çam, Nusret, *İslâmda Sanat Sanatta İslâm*, Akçağ Yay., Ankara, 2008.

Çetin, Aysun, *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türk Aydınının Mitolojiye Bakış Tarzı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1993.

Çetin, Nurullah, *II. Abdülhamit Dönemi Türk Romanı (1878-1908),* Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, Mayıs/Haziran/Temmuz 2002, s.34-52.

Çetin, Nurullah, *Tanzimat Döneminde Türk Romanı (1860-1878),* Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, sayı. 65/66/67, Mayıs/Haziran/Temmuz 2002, s. 21-33.

Çıkla, Selçuk, *Romanve Gerçeklik Bağlamında Kültür Değişmeleri ve Servet-i Fünun Romanı*, Akçağ Yay., Ankara, 2004.

Çiftlikçi, Ramazan, "*Mehmet Rauf'un Eylül'ü*" Yedi İklim c. 8, sayı, 57, Aralık 1994, s. 31-37.

Çiftlikçi, Ramazan, "*Türk Romanında Tip ve Karakter Problemi*" Yedi İklim, sayı 123, Haziran 2000, s. 42-49.

Çizgen, Engin, "19. Yüzyılda İstanbul Hayatı", Tarih ve Toplum, c. 11, sayı 66, Haziran 1989, s. 42-44.

Çoruhlu, Yaşar, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Demir, Ali Özcan, *Batıda ve Osmanlı Toplumunda Aydınlanma-Roman İlişkisi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1995.

Demircan, Serdar, *Türk Romanında Dinler ve İnançlar (1924-1928*), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2013.

Dino, Güzin, *Türk Romanının Doğuşu,* Cem Yay., İstanbul, 1978.

Dizdaroğlu, Hikmet, "*Bütün Hayatı Aşkla Dolu Bir Yazar: Mehmet Rauf*" Varlık, sayı 461, 1 Eylül 1967, s. 10.

Doğan, D. Mehmet *Batılılaşma İhaneti*, Dergah, Yay., Ankara, 1977.

Dürder, Baha, *Roman Anlayışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1971.

Düzgün, Şaban Ali, *Din Birey ve Toplum*, Akçağ Yay., Ankara, 1997.

Eagleton, Terry, *Edebiyat Kuramı*, çev. Esen Tarım, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1990.

Edman, Irwin, *Sanat ve İnsan/Estetiğe Giriş*, çev. Turhan Oğuzkan, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1977.

Eliot, T.S.,*Kültür Üzerine Düşünceler*, çev. Sevim Kantarcıoğlu, KB Yay., Ankara, 1981.

Emil, Birol, "*Türkiye'de Çağdaşlaşma Meselesi ve Edebiyattaki Akisleri*", Türk Kültürü, sayı 227, Mart 1982, s. 261-271.

Emin, Mehmet, "*Mürebbiye*" Hayat, c. 4, sayı 89, 9 Ağustos 1928, s. 1-2.

Enginün, İnci, *Mukayeseli Edebiyat*, Dergâh Yay., İstanbul, 1992.

Enginün, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı -Tanzimat'tan Cumhuriyet'e-*, Dergâh Yay., İstanbul, 2010.

Enginün, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 1-2*, Dergâh Yay., İstanbul, 2012.

Ercilasun, Bilge, "*Servet-i Fünûn Edebiyatı*" Türk Dünyası El Kitabı, c. 3, Türk Kültürünü Araştırma Ens. Yay., Ankara, 1998, s. 424-442.

Ercilasun, Bilge, *Servet-i Fünûn'da Edebi Tenkit*, Akçağ Yay., Ankara, 2009.

Erdem, Leman, *Ahmet Midhat Efendi Recâizâde Ekrem Hüseyin Rahmi'nin Romanlarında Züppe ve Softa Tipleri*, Türkiyat Enstitüsü, Tez no 437, 1953.

Esen, Nükhet, "*Türk Romanında Güçlü Kadınlar*", Türk Dili Dergisi, sayı 479, Kasım 1991, s. 381-384.

Eyüboğlu, İsmet Zeki, *Anadolu İnançları-Anadolu Mitolojisi,* Geçit Kitabevi, İstanbul, 1987.

Filizok, Rıza, "*Tanzimat ve Türk Edebiyatı*," Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Sempozyumu Bildirileri, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.,İzmir, 1992, s. 87-90.

Finn, Robert P.,*Türk Romanı (İlk Dönem 1872-1900*), çev. Tomris Uyar, Bilgi Yay., İstanbul, 1984.

Forster, E. M., *Roman Sanatı*, çev. Ünal Aytür, Adam Yay., İstanbul, 1985.

Freyer, Hans, *Din Sosyolojisi*, çeviren: Turgut Kalpsüz, Ankara, 1964.

Gevgili, Ali, "Türk Romanı ve Toplum Gerçekleri", Türk Yurdu Dergisi, sayı 153-154, Mayıs/Haziran 2000, s. 384-389.

Gezgin, Faruk, *Ali Kemal'in Hayatı, Siyasi ve Edebî Faaliyetleri*, İzmir, 2010.

Göçgün, Önder, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarındaki Şahıslar Kadrosu*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1989.

Gökçek, Fazıl, "Tanzimat Dönemi Roman ve Hikâyelerinde Kadın-Erkek İlişkilerinin Düzenlenişi ile İlgili Bazı Tespitler", Türk Yurdu, c. 20, sayı 153-154, Mayıs/Haziran 2000, s. 126-132.

Gülendam, Ramazan, *"Türk Romanında Dine ve Din Adamına Bakış*", Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı, Mayıs/Haziran/Temmuz 2002, s. 303-312.

Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay. İstanbul, 2006.

Günyol, Vedat, *Din ve Romanlarımız*, Ufuklar Neşriyat, 3 Nisan 1952, s. 66-68.

Hece Dergisi, *Türk Romanı Özel Sayısı*, 65/66/67, Ankara, 2002.

Huyugüzel, Ö. Faruk, *Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayatı, Hikâye ve Romanları Üzerinde Bir Araştırma*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1982.

İdil, Mümtaz, *Gerçeklik ve Roman*, Dayanışma Yay., Ankara, 1983.

İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1991-2012.

İslâm, Ayşenur, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Halk İnanışları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1985.

Kafadar, Osman, *Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma*, Vadi Yay., Ankara, 1997.

Kalpakçıoğlu, Fethi Naci, *Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*, Gerçek Yay., İstanbul, 1981.

Kaplan, Mehmet, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I*, Dergâh Yay., İstanbul, 2012.

Kaplan, Mehmet, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3, Tip Tahlilleri*, Dergah Yay., İstanbul, 1991.

Kara, İsmail, *Din ile Modernleşme Arasında Çağdaş Türk Düşüncesinin Meseleleri*, İstanbul, 2012.

Karagöz, İsmail, Fikret Karaman, İbrahim Paçacı, Mehmet Canpulat, Ahmet Gelişgen, İbrahim Ural, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başk. Yay. Ankara, 2010.

Karal, Enver Ziya, *Tanzimat'tan Evvel, Garplılaşma Hareketleri (1718-1839)Tanzimat I*, MEB Yay., İstanbul, 1999.

Kavcar, Cahit, *Batılılaşma Açısından Servet-i Fünûn Romanı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1985.

Kerman, Zeynep, *"Halit Ziya'nın Romanlarında Karakter Yaratma Usülü Olarak Mekân Kullanımına Bir Bakış*", Türk Dili (Halit Ziya Uşaklıgil Özel Bölümü), 1996/I, sayı 529, Ocak, 1996, s. 116-120.

Kerman, Zeynep, "*Hüseyin Rahmi ve Halit Ziya'da 'Mürebbiye' Meselesi*", İstanbul, Ü. Edeb. Fak. Türk Dili ve Edeb. Dergisi, c. XXIV-XXV, 1980-1986, s. 299-304.

Kerman, Zeynep, *Halit Ziya Uşaklıgil'in Romanlarında Batılı Yaşayış Tarzı ile İlgili Unsurlar*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1995.

Kerman, Zeynep, "*Romancılarımızın İdeal Kadın Tipleri 1*", Hürriyet Gösteri Dergisi, Nisan 1990, s. 78-80.

Kerman, Zeynep, *Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri*, Dergâh Yay., İstanbul, 2009.

Ketene, Cengiz, *Ahmet Midhat Efendi'nin Romanlarında Mekân*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 1987.

Kılıç, Yusuf, *Mezopotamya Mitolojisinin Anadolu ve Yunan Mitolojisine Olan Etkileri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1997.

Kırkpınar, Leyla, *Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Kadın*, KB Yay., Ankara, 2001.

Kıvılcım Hikmet, *Edebiyat-ı Cedide'nin Otopsisi*, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul, 1935.

Kolcu, Ali İhsan, *Tanzimat Edebiyatı II-Hikâye ve Roman*, 1999.

Köprülü M. Fuad, *Türk Edebiyatının Menşei, Edebiyat Araştırmaları I*, Ötüken Yay., III. Basım, İstanbul, 1989.

Köprülü, M. Fuad, *Edebiyat Araştırmaları I-II*, Akçağ Yay., Ankara, 2004.

Köprülü, M. Fuad, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara, 2009.

Köprülü, M. Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar,* Akçağ Yay., Ankara, 2009.

Kuban, Doğan, "*İstanbul'un Batılılaşması ya da Batılılığı*", Tarih ve Toplum, c. 10, sayı 59, Kasım 1988, s. 28-33.

Kudret, Cevdet, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman I*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2009.

Mardin, Şerif, *Türkiye, İslâm ve Sekülarizm, Makalaler 5*, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Meriç, Nevin, *Osmanlıda Gündelik Hayatın Değişimi-Âdâb-ı Muâşeret- (1894-1927*), Kaknüs Yay., İstanbul, 2000.

Miyasoğlu, Mustafa, *Roman Düşüncesi ve Türk Romanı,* Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1998.

Miyasoğlu, Mustafa, "*Romanımız ve Romancımız Üzerine,* Türk Yurdu Dergisi, sayı 153-154, Mayıs/Haziran 2000, s. 69-72.

Moran, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1981.

Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, I*, İletişim Yay., İstanbul, 2005.

Mutluay, Rauf, *100 Soruda Edebiyat Bilgileri*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1979.

Naci, Fethi, "*Türk Romanı Aşk-ı Memnu ile Başlar*" Gösteri Sanat-Edebiyat, sayı 4, Mart 1981, s. 66-67.

Naci, Fethi, *100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*, Gerçek Yay., İstanbul, 1990.

Naci, Fethi, 40 Yılda 40 Roman, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 1994.

Naci, Fethi, *Roman ve Yaşam*, Can Yay., İstanbul, 1992.

Neave, Dorina L. *Eski İstanbul'da Hayat*, çev. Osman Öndeş, Tercüman Binbir Temel Eser 128, İstanbul, 1978.

Okay, Orhan, *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi*, MEB Yay., İstanbul, 1991.

Okay, Orhan, *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, Dergâh Yay., İstanbul, 1998.

Okay, Orhan, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yay., İstanbul, 2005.

Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul, 1978.

Önal, Mehmet, "*Popüler Bir Romancı Mehmed Vecihi Bey*", Türk Kültürü Dergisi, sayı 327, Ocak/Temmuz 1990, s. 417-423.

Önertoy, Olcay, *Halit Ziya Uşaklıgil Romancılığı ve Romanımızdaki Yeri*, KB Yay., Ankara, 1995.

Örik, Nahit Sırrı, "*Roman, Büyük Hikâye ve Hikâye Hakkında Birkaç Mülahaza*", Hayat, c. 3, sayı 78, 24 Mayıs 1928, s. 3-4.

Örik, Nahit Sırrı, *Roman ve Hikâye,* Ankara Matbaası, İstanbul, 1933.

Örnek, Sedat Veyis, *100 Soruda Din, Büyü, Sanat, Efsane, Gerçek*, 1971.

Özbalcı, Mustafa, *Mehmet Rauf'un Romanlarında Şahıslar Kadrosu*, MEB, Yay., İstanbul, 1997.

Özdemir, Yavuz Cihan, "*Roman Nedir*" Türk Yurdu, c. 20, sayı 153-154, Mayıs/Haziran 2000, s. 6-10.

Özgül, M. Kayahan, "*Romanın Hikayesi*" Hece Dergisi, sayı 65/66/67, Mayıs/Haziran/Temmuz 2002, s. 7-15.

Özön Mustafa Nihat, *Türkçe'de Roman*, İletişim Yay., İstanbul, 1985.

Özön, Mustafa Nihat, "*Türk Romanı Üzerine*" Türk Dili (Roman Özel Sayısı), c. XIII, sayı 154, Temmuz 1964, s. 577-591.

Özön, Mustafa Nihat, *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB, İstanbul, 1945.

Öztuna, Yılmaz, "*Osmanlı-Türk Toplumunda Köleler ve Cariyeler*" Hayat Tarih Mecmuası, Yıl: 13, c. 1, sayı 3, Mart 1977, s. 8-12.

Öztürk, Nurettin, *Türk Edebiyatında İnsan*, Atatürk Kültür Merkezi Başk.Yay., Ankara, 2001.

Parlatır, İsmail, *Recaizâde Mahmut Ekrem Hayatı-Eserleri-Sanatı*, Ankara Üniversitesi DTCF Yay., Ankara, 1983.

Parlatır, İsmail; Enginün, İnci; Huyugüzel, Ömer F.; Özbalcı, Mustafa; Karaca, Alaattin, *Servet-i Fünûn Edebiyatı*, Akçağ Yay., Ankara, 2011.

Pınar, Nedret, "*Beş Servet-i Fünûn Yazarının Bilinmeyen Yönleri*: *Bir Anket*", Tarih ve Toplum, c. 12, sayı 70, Ekim 1989, s. 15-16.

Rauf, Mehmet, "*Bizde Roman*" Servet-i Fünûn, c. 18, sayı 445, 21 Eylül 1899, s. 38-42.

Sağlık, Şaban, "*Romanın 'Popüler' ve 'Estetik' Boyutları*" Türk Yurdu, c. 20, sayı 153-154, Mayıs/Haziran 2000, s. 23-30.

Sezer, Baykan, *Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı*, İstanbul Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1981.

Sönmez, Bülent, *Modern Batı Düşüncesi Hıristiyanlık ve Din Algısı*, Nüve Kültür Merkezi Yay., Konya, 2008.

Şahin, İbrahim, "*Türk Romanının Tarihi Gelişimi*", Türk Yurdu Dergisi, sayı, 153-154, Mayıs/Haziran 2000, s. 45-65.

Şener, Semra, *Mehmet Celâl'in Hayatı ve Romanları*, Türkiyat Enstitüsü Tez no 458, 1954.

Taner, Tahir, "*Batı Edebiyatında Din ve Ahlaki Düşünce,*" Yağmur Dergisi, Ekim-Kasım-Aralık 2004, sayı 25.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, "*Roman ve Romancı Üzerine Notlar*", Türk Dili, (Roman Özel Sayısı), c. XIII, S. 154 Temmuz 1964, s. 651-656.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yay., İstanbul, 2011.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *On dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul, 2013.

Taplamacıoğlu, Mehmet, *Din Sosyolojisi-Giriş*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara, 1968.

Tarım, Rahim, "*Servet'i Fünûn Romanı ve Bovarizm*" Est&Non Birikimler, sayı 7, Şubat/Nisan 2001, s. 79-88.

Taşçıoğlu, Yılmaz, *Mehmet Celal'in Romanları ve Popüler Edebiyat Geleneği*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adapazarı, 1995.

Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı ve Roman Unsurları*, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yay., Konya, 1989.

Tekşan, Mesut, *Servet-i Fünûn Romancılarından Safveti Ziya (1873-1929)*, Akademik Açı, 1996/2, sayı 2, Furkan Kit., Samsun 1996, s. 149-153.

Timur, Kemal, *Türk Romanında Dinler ve İnançlar*, Elips Kitap, Ankara, 2006.

Timur, Kemal, *Tanzimat Devri Romanı ve Araba Sevdası'nda Ramazan Ayı,* Dergah Edebiyat Sanat Kültür Dergisi, sayı 154, 2002, s. 17-19.

Timur, Taner, *Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*, Afa Yay., İstanbul, 1991.

Timurtaş, Faruk Kadri, *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, Kapı Yay., İstanbul, 2012.

Toker, Şevket, "*Batılılaşma ve Alafrangalık*" Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, sayı 4, Ege Üniversitesi. Edeb. Fak. Yay., İzmir, 1985, s. 79-109.

Toker, Şevket, "*Şıpsevdi Romanı*", Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, sayı 2, Ege Üniversitesi. Edeb. Fak. Yay., İzmir, 1983, s. 148-172.

Törenek, Mehmet, *Hikâye ve Romanlarıyla Mehmet Rauf*, Kitabevi, İstanbul, 1999.

Tural, Sadık, *Edebiyat Bilimine Katkılar*, Ecdâd Yay., Ankara, 1993.

Turhan, Mümtaz, *Garplılaşmanın Neresindeyiz*? Türkiye Yay., İstanbul, 1959.

Turhan, Mümtaz, *Kültür Değişmeleri*, ME Bas. İstanbul, 1972.

Uç, Himmet, *Mehmet Celâl'in Hikâye ve Romanları*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2000.

Uğurcan, Sema, *Türk Romanında Çalışan Kadın Tipleri -Tanzimat'tan Cumhuriyete-*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1983.

Uludağ, Süleyman, İbrahim Hatipoğlu, Cağfer Karadaş, Abdülhamit Birışık, *İslâm'a Giriş,* Diyanet İşleri Başk. Yay. Ankara, 2008.

Ülken, Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2013.

Wellek, R.-, Warren A.,*Edebiyat Biliminin Temelleri*, çev. Ahmet Edip Uysal, KTB Yay., Ankara, 1983.

Yalçın, Alemdar M.,*Türk Romanında Batıl İtikatlar ve Yobazlık* (1920-1928), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1979.

Yaşayan Dünya Dinleri, Diyanet İşleri Başk. Yay. Ankara, 2007.

Yazım Kılavuzu, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 2009.

Yener, Cemil, *Bir Romancının Dünyası ve Romanlarındaki Dünya*, M. Sıralar Mat., İstanbul, 1959.

Yener, Cemil, *Halit Ziya Uşaklıgil*, Toker Yay., İstanbul, 1974.

Yılmaz, Durali, *Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu*, KB Yay., Ankara, 1990.

Yılmaz, Durali, *Romanımız ve İnsanımız,* Kültür Basın Yayın Birliği, İstanbul, 1985.

Zorlutuna, Halide Nusret, *Bir Devrin Romanı,* KB Yay., Ankara, 2000.

ÖZ GEÇMİŞ

1971 yılında Bitlis'in Adilcevaz ilçesinde doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Bitlis'te tamamladım. Lisans öğrenimimi 1989-1993 yılları arasında Dicle Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde tamamladım. 1993-1998 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı çeşitli liselerde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği yaptım. 1998-2011 yılları arasında Dicle Üniversitesi'nde Türk Dili okutmanı olarak görev yaptım.

2000-2003 yılları arasında *Van Gölü Kuzey Havzası Ağızları* adlı yüksek lisans tezimi tamamlayarak yüksek lisans mezunu oldum. 2009 yılında Yeni Türk Edebiyatı dalında doktora eğitimine başladım.

2011 yılında Milli Eğitim Bakanlığının açmış olduğu *Yurt Dışı Okutmanlık Sınavı*'nı kazanarak, İran/Tahran Allama Tabatabai Üniversitesi, Türk Dili Edebiyatı Bölümünde *Misafir Öğretim Görevlisi* olarak görevlendirildim. Halen bu görevime devam etmekteyim.

Dicle Üniversitesinin düzenlediği Cahit Sıtkı Tarancı Sempozyumunda,*Cahit Sıtkı'nın Şair Arkadaşına Mektupları* adlı bildiri sundum.

Bartın Üniversitesi'nin düzenlediği Mehmet Akif Ersoy öğrenci Sempozyumunda *Mehmet Akif'in Gençlere Tavsiyeleri* adlı bildiri sundum.

Tahran Allama Tabatabai Üniversitesi, Türk Dili Edebiyatı bölümü öğrenci derneğinin düzenlediği panellerde, 'Mehmet Akif'in Düşünce Dünyası, Karakteri ve Sanatı' ayrıca *'Elif Şafak ve Aşk Romanı*" konularında konuşmalar yaptım.

Tahran *Yunus Emre Türk Kültür Merkezi'*nin sanat etkinlikleri çerçevesinde gerçekleştirilen faaliyetlerde *Mehmet Akif'in Düşünceleri ve Kişiliği* konulu konferans verdim.

İstanbul Üniversitesi ile Allama Tabatabai Üniversitesinin ortak düzenlediği "İran ve Türkiye arasında Ortak Dil, Kültür ve Edebiyat Sempozyumuna, *İran ile Türkiye Arasında Karşılıklı Olarak Gönderilen Akademisyen ve Eğitmenlerin Dil-Edebiyat ve Kültürün Öğretilmesinde Yapıcı Rolleri* adlı bildiri ile katıldım. Bildirim sempozyum kitabında yayınlandı.